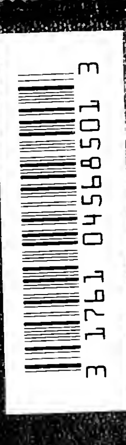
3 1761 04568501 3

CYRILLUS

P. E. PUSEY

Londini

APUD

A. MACMILLAN ET SOCIOS.

SANCTI PATRIS NOSTRI

CYRILLI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI

IN D. JOANNIS EVANGELIUM

ACCEDUNT FRAGMENTA VARIA

NECNON TRACTATUS AD TIBERIUM DIACONUM DUO

EDIDIT POST AUBERTUM

PHILIPPUS EDVARDUS PUSEY, A.M.

VOL. I.

Ὁ θρόνος σου ὁ Θεὸς εἰς αἰῶνα αἰῶνος
Ἐν τῷ πλήθει τῆς δυνάμεώς σου ψεύσονταί σε οἱ ἐχθροί σου

Oxonii

E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

M.DCCC.LXXII

MEMORIAE

VIRI REVERENDISSIMI CLARISSIMIQUE

PHILARET

MUSCOVIENSIS ARCHIEPISCOPI

PRAEFATIO.

HAEC Cyrillanorum volumina ea continent viri sancti opera quae de Novo Testamento commentata exstant; praeter ea in S. Lucam fragmenta—quae jam, quatenus Syriace exstant, a Rob. P. Smith, Decano Cantuarensi, edita sunt; pleniusque eadem a Graecis Syriacisque fontibus in illius versionem Anglicam sunt relata;—praeterque nonnullas Commentariorum in S. Matthaeum deperditorum relliquias.

Maximum S. Cyrilli opus, in S. Joannem Commentarios, nos haud multum, quantum ad textum attinet, emendare potuimus. Quae enim horum ad nos pervenere, ea non nisi in uno codice exstare paene dixeris, Codicem dico Barberinum, quem Auberto quoque inspicere contigit; quique sex priores libros continet. Hunc de novo ante multos jam annos contulit diligentissimus noster adjutor Theodorus Heysius; cujus de hoc codice descriptionem, et de incertissimis ejus incommodisque scribendi erroribus, videas ad tom. i. p. 645.

Alios duos praeter hunc habet Bibliotheca Vaticana Cod. Vat. 592, quatuor priores libros continentem, et 593, qui quatuor priores quatuorque extremos habet, utrumque seculi xv, notaeque parum bonae. Cum hoc propius concordat Cod. S. Marci Venetiis 121, ejusdem fere aetatis, ejusdemque codicis apographon. Praeter hos nulli alii noti sunt codd.; neque quattuor posteriores libri alias exstant quam in Vat. 593 et in Veneto: quaedam tamen quae obiter ex his Commentariis citantur videntur indicare, textum satis integrum ad nos pervenisse.

Libros Motos in hunc modum cito:—

B = Codex Barberinus, sec. xii, vi libros priores complectens, ab Heysio nostro maxime diligentia de novo collatus.

D = Cod. Vaticanus 592, sec. xv. chart., libros iv priores complectens, ab Heysio collatus.

E = Cod. Vaticanus 593, sec. xv. chart., libros iv priores, iv posteriores complectens. Ex prioribus quattuor, primus tantum hic liber exhibetur, quem contulerat Heysius: posteriores quattuor ad hanc editionem contulit Hugo Hinckius Ph. D. Cum hoc concordat,

Cod. S. Marci 121, quem supra nominavimus; qui tamen nonnulla restituit quae per ὁμοιοτέλευτον in Cod. E omissa sunt. Horum utroque usus est Aubertus. Hic Marcianus Codex non mihi tanti videbatur ut de novo conferrem, sed eum in multis quattuor posteriorum librorum locis inspexi, et sub nomine F laudavi.

Libri Septimus et Octavus jamdudum perierunt; Aubertus quae potuit fragmenta ex Nicetae in S. Joannem Catena dedit; eo codice usus, qui tunc D. de Harlay, Macloviensis Episcopi, erat, nunc est Parisiis in Bibliotheca Imperiali, Suppl. Gr. 159, bomb., sec. circa xiv. Sed quoniam plurimis ex aliis S. Cyrilli operibus locos citaverit Nicetas, nonnulli horum, utpote ex aliis Cyrillanis profecti, omittendi videbantur.

Codex B quanti sit ex variis testimoniis indiciisque rerum plerumque apparet. Unus autem notandus est error, huic aliisque codd. communis; cum pravum ex incuria verbum scripserit, saepe rectum pravo, nequaquam eraso, adjicit, addita nonnunquam insuper conjunctione καὶ vel ἤγουν.

Duo praeterea in S. Joannem Catenae aliquantum huc contulerunt. Horum altera ea est quam composuit Nicetas, Heracleae Thraciae Metropolitanus, qui seculo xi floruit; antiquior altera, ab auctore ignoto composita, quam Antverpiae Corderius edidit, anno 1630. Harum codd. in hunc modum indicantur:—

a = Cat. in S. Joannem Nicetiana in Bibliotheca Mosquensi cod. 93, olim 94.

b = Catenae Corderianae fragmentum (inter p. 447 et p. 889, in cod. Bodleiano Barroccian. 225 sec. xii ex.).

l Catenae ejusdem folia quaedam, quorum alia (pp. 50 et sub fine Evangelii citata) in Bibliotheca S. Synodi Mosquensi ad Cod. 119, olim 120, legendum servant, alia (pp. 181, 182 citata) in Codice 2 inter codices Graecos Archiepiscopi Wakii, in Bibliotheca Ecclesiae Cathedralis apud Oxonienses; alia

(pp. 140–147 citata) in codice quodam (Homilias D. Joannis Chrysostomi continente) in Bibliotheca S. Dionysii Montis* Sancti. Haec folia post medium sec. x scripta esse apparent.

Catenae Nicetianae quantus mihi fuerit usus, vix in universum dixerim. In iv prioribus libris horum Commentariorum in S. Joannem, ita res est tanquam si nullius Commentariorum Cyrillanorum exemplario Nicetae copia fuisset: multa enim ex aliis S. Cyrilli operibus, ut ei mos est, citat, sed horum vix ullis locis utitur, nisi qui ex antiquiore illa veniunt Catena, quam edidit Corderius. Simili quippe modo Nicetas, in magna illa in Psalmos catena, praeter quae ex suis fontibus deprompsit, permulta mutuatus est ex epitomis, quas antiquioris in Psalmos Catenae auctor redegerat, quae in Cod. Reg. Par. 139 et Cod. S. Marci Ven. 17 exstat. In libris v, vi Nicetas multo uberius hos Commentarios adhibuit, ita ut ejus testimonii nonnullus sit usus, quo textum Cod. B plerumque integrum esse fiamus certiores, nonnunquam etiam illa in eo incerte scripta emendare possimus. In libris vero ix–xii tantopere citata coarctat, atque aliquot paginarum materiam in paucorum versuum redigit spatium, ut vix ullius sit usus in textum. In fragmentis quoque librorum deperditorum vii, viii, multa ita sunt compressa, ut sententiam potius quam ipsa Cyrilli verba referent; alia pleniora videntur esse. Pauca quaedam nimis haesitanter typis mandanda dedi, cum contra librorum auctoritatem omittere non auderem; quale est p. 691 a. Scholium illud quod Cyrillo tribuunt *a*, *k*, *m*, Cat. Harl. illius non est.

Catenae in S. Joannem Nicetianae duae recensiones videntur esse editae; quarum alteram exhibent Cod. Moscoviensis atque Parisiensis ille quem ego *k* appellavi; alteram, in quem Catena Corderiana videtur amplius fuisse adhibita, exhibet Cod. Harlaiensis, neque equidem ullum aliud ejus exemplar novi.

Alia ex his Commentariis citata nominare libet, apud Euthymium Zigabenum in Panoplia Dogmatica, prioribus Commentariorum foliis. Ad hos Cod. Viennensi usus sum Theol. Nessel 76, membr. Exstat quoque unum vel alterum ex S. Cyrillo excerptum in Cod. Med.-Laur. Plut. vi. 12, sec. xiv (=*p*): vid. tom. i. p. 552, inter notas.

* In uno horum foll. in S. Dionysii Monasterio, Scholium Eusebianum (Cord. p. 80 fin.) citatur; cui superscriptum est *Εὐσεβίου Καισαρίας ἐκ τοῦ εἰς τὸν Δανιὴλ ὑποδείγματος*. In ipso scholio nihil alicujus momenti variatum est, nisi *ἀπὸ πρώτου κύρου βασιλείας ἔτους* pro *ἀπὸ πρώτου τοῦ κύρου βασιλείας*.

Sed *p* vix quicquam ab E.F. distare video, atque ab eodem archetypo videtur descriptus esse. Vid. tom. iii. p. 132.

De fragmentis, quae magnam faciunt Tomi iii partem, plura in Praefat. ad Tom. iii dicam.

Restat, ut humanitatem Delegatorum preli Academici agnoscam, fatearque quantum ed. Migniana usus sim ad interpunctionem et minores ejusdemmodi curas: hanc ipsam Praefationem puriore Latinitate, quam ipse assequi potuissem, donavit vir Reverendus W. H. Simcox, A.M., Collegii Reginae Socius.

Deo denique O. M. plurimas gratias habeo, qui mihi vitam per longum atque arduum opus indulserit.

OXONII,
Die Maii 29, Anno Christi M.DCCC.LXXII.

CORRIGENDA.

Pag. 125, lin. 6, supple in mg. 2 S. Pet. ii. 6.
„ 128, „ 2, „ Rom. iv. 17.
„ 136, not. 18, corrige transponit.
„ 151, lin. 12, corrige φωνῆς.
„ 152, „ 2, corrige ἵνα.
„ 291, „ 16, corrige προσδοκωμένων.
„ 295, „ 21, „ διιππεύσαντος.
„ 320, „ 9, pro τοῦτο corrige τοῦ τὸ.
„ 343, „ 19, corrige ἀπηκριβωμένον.
„ 373, corrige notas.

10—15 citat Conc. Later. vii. 283 ed. Coleti.
11. ἐπιμαρτυρεῖσθαι Conc. Lat.
13. τὴν] + τῷ Conc. Lat.
14. καὶ alt. assumptum ex B. Conc. Lat. Statim αὐτὸ Conc. Lat.
15. ὑπάρχει Conc. Lat.

„ 448, lin. 25, corrige ἐνυπάρχει et corrige notas.

15–19 et 23–31, citat Conc. Lat. ubi supra.
17. κτίσει] φύσει Conc. Lat.
25. κατ' οὐσίαν] οὐσίας Conc. Lat. ἐνυπάρχει B. Conc. Lat. ἐνυπάρξει Ed.
26. notae addas, Conc. Lat.

„ 473, „ 16, pro πνεύματος corrigas πίστεως.
„ 703, corrige notas.

22. οὐκ ἔχοντα om. Migne. οὐχ ἑκόντα c. et ita conjicit Heyse.
23. οὐχ ὡς Aub. e Cat. et ita c. ὡς οὐκ B. Ht.
27. ἁλώσεται c. et ita emendat Heyse, &c.
30. κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται om. a.c.

„ 704, not. 1, ζωῆς B.a. ζῶντος c. Holst. Ed.
„ 707, lin. 6, pro ἠρεμεῖν corrige οὐκ ἠρεμεῖν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΗΤΟΙ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ERRATUM IN PRAEF. VOLUMINIS I.

p. viii. lin. 7 a fine *pro* b = Catenae etc. *corrigas*

b = Cat. in Evangelia in Bibl. Mosquensi cod. 41, olim 42, sec. circ. x exarata, rarius citata, ex eodem fonte ac Cord. hausta.

c = Catenae Corderianae fragmentum etc.

“ ἔστι καταβαῖνον ἀπὸ του Πατρος ...

μὲν γὰρ σφαλερόν τε καὶ οὐκ ἀζήμιον τοῖς πολλοῖς, ὁ περὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας καὶ τῶν κατ' αὐτὴν μυστηρίων b ὁρᾶται λόγος· χρῆμα δέ τι κινδύνων ἀπηλλαγμένον ἡ ἐπὶ τούτοις σιγή. ἀλλ' ἐξίστησι μὲν ἡμᾶς ταύτης, καίτοι λίαν ὅτι προσήκοι σιωπᾶν οἰομένους, ὁ ἐπὶ πάντων Θεός “ Λάλει, Acta SS. App. xviii. 9.

Lib. I. Codices B.D.E. Praefatio deest in E. tit. incip. τοῦ ἁγιωτάτου Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου D. 9. οἶμαι δὲ inverso ordine B. 12. δὲ om. B. 13. ἀπὸ B. παρὰ Ed. 14. σφαλερὸν γὰρ inverso ordine B. 15. ὁρᾶται μυστηρίων inverso ordine B. 17. ἡμᾶς ταύτης hoc ordine B. 18. ὅτι προσήκοι σιωπᾶν B. ἢ προσήκοι [προσήκει Ed.] τιμᾶν D. Edd.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΗΤΟΙ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

PRAEFATIO.

"ΚΥΡΙΟΣ δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει a "πολλῇ," καλῶς γε σφόδρα ποιῶν ὁ μελῳδὸς ἀναφθέγγεται· χρῆναι δὲ οἶμαι πρὸς τοῦτο βαδίζειν, οὐ τοὺς τυχόντας ἁπλῶς, ἀλλὰ τοὺς διὰ τῆς ἄνωθεν πεφωτισμένους χάριτος· ἐπεὶ καί "Πᾶσα σοφία παρὰ Κυρίου," καθὰ γέγραπται, καὶ "Πᾶσα δὲ δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν "ἐστι καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων." πρᾶγμα μὲν γὰρ σφαλερόν τε καὶ οὐκ ἀζήμιον τοῖς πολλοῖς, ὁ περὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας καὶ τῶν κατ' αὐτὴν μυστηρίων b ὁρᾶται λόγος· χρῆμα δέ τι κινδύνων ἀπηλλαγμένον ἡ ἐπὶ τούτοις σιγή. ἀλλ' ἐξίστησι μὲν ἡμᾶς ταύτης, καίτοι λίαν ὅτι προσήκοι σιωπᾶν οἰομένους, ὁ ἐπὶ πάντων Θεός "Λάλει,

Ps. lxvii. 12.

Sir. i. 1.

S. Jac. i. 17.

Acta SS. App. xviii. 9.

Lib. 1. Codices B.D.E. Praefatio deest in E. tit. incip. τοῦ ἁγιωτάτου Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου D. 9. οἶμαι δὲ inverso ordine B. 12. δὲ om. B. 13. ἀπὸ B. παρὰ Ed. 14. σφαλερὸν γὰρ inverso ordine B. 15. ὁρᾶται μυστηρίων inverso ordine B. 17. ἡμᾶς ταύτης hoc ordine B. 18. ὅτι προσήκοι σιωπᾶν B. ἢ προσήκοι [προσήκει Ed.] τιμᾶν D. Edd.

“ καὶ μὴ σιώπα,” πρός τινα τῶν ἁγίων εἰπών· Παῦλος δὲ οὗτος ἦν. καὶ ἡ νομικὴ δὲ οὐδὲν ἧττον διάταξις, ὡς ἐν τύπῳ παχυτέρῳ τὰ πνευματικὰ σημαίνουσα· τοὺς γὰρ πρὸς τὴν (Lev. xxiii. 24.) θείαν κεκλημένους ἱερωσύνην, τοῖς διὰ σαλπίγγων ἀπηχήμασι κατασημαίνειν τῷ λαῷ περὶ ὧν ἂν δεήσῃ μαθεῖν, ἐπιτάττει. οὐ γὰρ, οἶμαι, δεῖν ἐλογίζετο, νομοθετήσειν τὰ (Hiob xxxix. 34.) κάλλιστα Θεὸς ἐθελήσας, τοὺς τῶν λαῶν ἡγεμόνας χεῖρα (2 A. a) θέντας ἐπὶ στόματι κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὄκνῳ τε τοῦ μὴ δοκεῖν τοῖς ὑψηλοτέροις, ἢ κατὰ νοῦν τὸν ἀνθρώπινον, ῥιψοκινδύνως ἐπιχειρεῖν, τὸν οὕτως ἀναγκαῖον τοῖς εἰς εὐλάβειάν τε καὶ θεογνωσίαν παιδαγωγουμένοις παραιτεῖσθαι λόγον, καὶ σιωπὴν τοῖς εἰς μαθητείαν ἰοῦσιν ἑλέσθαι τὴν ἐπιζήμιον.

(S. Jac. iii. 1.) Θορυβεῖ δὲ πάλιν ἡμᾶς “ Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε” λεγων ὁ Χριστοῦ μαθητής· ἔτι δὲ πρὸς τούτῳ, καὶ ὁ σοφώ- (b) τατος ἐκκλησιαστὴς, αἰνιγματωδῶς τὴν ἐπὶ τῷ τὰ τοιαῦτα (Eccl. x. 9, 10.) διδάσκειν σφαλερότητα δεικνύς· “ Σχίζων γὰρ, φησὶ, ξύλα “ κινδυνεύσει ἐν αὐτοῖς, ἐὰν ἐκπέσῃ τὸ σιδήριον, καὶ αὐτὸς “ πρόσωπον ἐτάραξε, καὶ δυνάμεις δυναμώσει.” σιδηρίῳ μὲν γὰρ παρεικάζει τοῦ νοῦ τὴν ὀξύτητα, ἅτε δὴ δικνεῖσθαι πεφυκότος, εἰσδύνοντός τε πρὸς τὰ ἐσώτατα, κἂν πυκνότητί πως καὶ τῷ νενασμένῳ τῆς ὕλης διακωλύηται· ξύλα δὲ πάλιν τροπικώτερον ἀποκαλεῖ τὰ ἐν τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ (c) θεωρήματα, παράδεισόν τινα νοητὸν τὰς αἷς ἐντέθεινται βίβλοις κατασκευάζοντα, ἔτι τε πρὸς τούτῳ καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καρποφορίαν ὠδίνοντα. τὰ τοίνυν ξύλα τὰ νοητὰ, τουτέστι, τὰ θεῖά τε καὶ μυστικὰ θεωρήματα τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, διὰ τῆς ἐρεύνης καὶ ἀκριβεστάτης τοῦ νοῦ προσβολῆς τε καὶ ὀξύτητος διαπτύσσειν πειρώμενος, κινδυνεύσει δὴ τότε μάλιστα, φησὶν, ὅταν ἐκπέσῃ τὸ

3. τοὺς] + μὲν Ed. invito B. 10. εἰς assumptum ex B. 14. δὲ B. τε Ed. 16. φησὶ ξύλα hoc ordine D. 18. πρόσωπον B. πρόσωπα Ed. δυναμεύσει Ed. invitis B.D. 21. τῷ νενασμένῳ Ed. τῷ ἐνασμένῳ B. τῶν ἐν ἀσμένῳ D. διακωλύηται B. διακωλύοιτο Ed. 23. τὰς αἷς ἐντέθεινται βίβλοις] ἐντεῦθεν τὰς βίβλους B. 29. δὲ Ed. μάλιστα δὴ τότε inverso ordine B.

σιδήριον, τουτεστιν, ὅταν, μὴ κατὰ τῆς ἀληθοῦς διανοίας τῶν γεγραμμένων ὁ νοῦς ἐνεχθεὶς, ἔξω γένηται τῆς ὀρθῆς d διαλήψεως, καὶ τὴν εὐθεῖαν ὥσπερ ἀφεὶς, ἐφ' ἑτέραν τινὰ φέρηται θεωρίας ὁδὸν ἐκτετραμμένην τοῦ πρέποντος. ὃ δὴ καὶ παθὼν, ἐν θορύβῳ μὲν καταστήσει τὸ οἰκεῖον τῆς ψυχῆς πρόσωπον, τουτέστι τὴν καρδίαν, δυναμώσει δὲ καθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰς πονηράς τε καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις, αἳ πικροῖς τε καὶ διεστραμμένοις κατασοφίζονται λόγοις τῶν πλανωμένων τὸν νοῦν, πρὸς μὲν τὸ τῆς ἀληθείας κάλλος αὐτὸν ἀναβλέπειν οὐκ ἐπιτρέπουσαι, διαστρέφουσαι δὲ ποι- e κίλως καὶ εἰς ἐκτόπους ἐννοίας ἀποφοιτᾶν ἀναπείθουσαι· λέγει γὰρ οὐδείς "'Ανάθεμα 'Ιησοῦς" εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ. 1 Cor. xii. 3.

Καὶ μή τις οἰέσθω πεπλανημένος πεπλανημένην ἢ καὶ ἄλλως ἐκ παραλογισμοῦ ποιεῖσθαι τὴν ἐπὶ τούτοις ἐξήγησιν· ξύλα γὰρ ἔθος ὀνομάζειν ἐσθ' ὅτε τῇ θείᾳ γραφῇ, καθάπερ ἤδη προείπομεν, τὰ ἐν ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς θεωρήματα. καὶ γοῦν διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως πρὸς τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοιοῦτόν τι φησὶν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός "'Εὰν Deut. xx. 19, 20. "δὲ περικαθίσῃς περὶ πόλιν ἡμέρας πλείους ἐκπολεμῆσαι "αὐτὴν εἰς κατάληψιν αὐτῆς, οὐκ ἐξολοθρεύσεις τὰ δένδρα a 3 A. "αὐτῆς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὰ σίδηρον, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ φάγῃ, "αὐτὸ δὲ οὐκ ἐκλήψεις. μὴ ἄνθρωπος τὸ ξύλον τὸ ἐν τῷ "δρυμῷ, εἰσελθεῖν ἀπὸ προσώπου σου εἰς τὸν χάρακα; "ἀλλὰ τὸ ξύλον ὃ ἐπίστασαι ὅτι οὐ καρπόβρωτόν ἐστι, "τοῦτο ἐξολοθρεύσεις καὶ ἐκλήψεις." ὅτι δὲ ἡμῖν τὰ τοιαῦτα νομοθετεῖν, εἰ περὶ ξύλων τῶν ἀπὸ τῆς γῆς νοοῖτο τὸ εἰρημένον, οὐκ ἂν ὁ τῶν ὅλων ἠξίωσε Θεὸς, παντὶ μέν που δῆλον ὑπάρχειν ὑπολαμβάνω· χρῆναι δ' οὖν ὅμως φημὶ καὶ ἐξ b

2. ἔξω accessit ex B. In D. lacuna fit. 3. τινὰ deest in B., lacuna facta. 5. θορύβῳ accessit ex B. Lacuna fit in Ed. [Lacunae fere omnes, qui in Ed. et in D. fiunt.] 6. πρόσωπον assumptum ex B.D. 7. αἳ πικροῖς B. . . . . ροῖς Ed. 9. πρὸς μὲν B. Lacuna in Ed. 12. 'Ιησοῦς B.D. 'Ιησοῦ Ed. 13. πεπλανημένος πεπλανημένην ἢ B. πεπλασμένην D. πεπλανημένην . . . Ed. 15. γὰρ ἔθος ὀνομάζειν ἐσθ' ὅτε B. ὀνομάζειν ἔθος Ed. 18. φησὶν post Θεός tr. B. 19. περὶ B. εἰς Ed. 21. ἐπ' αὐτὰ] ἐν τούτοις B. 22. ἐκλήψεις] ἐκκλήψεις D. ἐκκόψεις B. sed hic an v. 25? ἐκκόψεις utrumque correxit Migne. 26. τῆς assumptum ex B.D.

ἑτέρας ὑποδεικνύειν ἐντολῆς, πολὺ τῶν τοιούτων ἀφειδήσαντα καὶ λόγον οὐδένα πεποιημένον. τί γὰρ δὴ καὶ [Deut. vii. 5.] ἐπιτάττει πάλιν ἐπὶ τοῖς ψευδωνύμοις γενέσθαι θεοῖς; “Τοὺς “βωμοὺς αὐτῶν καθελεῖτε, φησὶ, καὶ τὰς στήλας αὐτῶν “συντρίψατε, καὶ τὰ ἄλση αὐτῶν ἐκκόψατε.” παρὰ δέ γε τὸ οἰκεῖον θυσιαστήριον γεωργεῖσθαι ξύλον οὐκ ἐφίησι [Ib. xvi. 21.] παντελῶς· “Οὐ φυτεύσεις γὰρ σεαυτῷ πᾶν ἄλσος παρὰ c “τὸ θυσιαστήριον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου” καὶ διαγγέλλει σαφῶς. καὶ εἰ χρὴ τούτοις τι προσειπεῖν, κατὰ τὸν Παῦλον [1 Cor. ix. 9, 10.] ἐρῶ τὸν σοφώτατον “Μὴ τῶν ξύλων μέλει τῷ Θεῷ; ἢ δι’ “ἡμᾶς πάντως λέγει;” διὰ παχυτέρων παραδειγμάτων ἐπὶ τὰς τῶν πνευματικῶν θεωρίας χειραγωγῶν. οὐκοῦν ἤδη λέγωμεν, ὅτι τὰ μὲν τῶν ἀνοσίων αἱρετικῶν συγγράμματα, πόλεις ἂν νοοῖντο, καὶ οὐκ ἀκόμψως τάχα τῇ τοῦ κόσμου σοφίᾳ καὶ πολυπλόκοις νοημάτων ἀπάταις πεπυργωμέναι· ἀφικνεῖται γεμὴν ἐκπολιορκήσων αὐτὰς, καὶ τρόπον τινὰ [Eph. vi. 16, 17.] d κυκλῶν περιϊζάνει “τὸν τῆς πίστεως θυρεὸν ἀναλαβὼν, “καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος μάχαιραν, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ,” πᾶς τις ὁ τοῖς ἱεροῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐπαγωνιζόμενος δόγμασι, καὶ σθένει παντὶ ταῖς ἐκείνων ψευδομυθίαις ἀντιταττόμενος, λογισμούς [2 Cor. x. 5.] τε καθαιρεῖν μελετήσας, ὡς ὁ Παῦλός φησι, “καὶ “πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ “αἰχμαλωτίζων πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ.” e ὅταν οὖν ὁ τοιοῦτος, φησὶ, στρατιώτης Χριστοῦ, καθάπερ τινὰ γῆν ἀλλόφυλον τὰ πικρὰ τῶν αἱρέσεων περινοστεῖ συγγράμματα, δένδροις τε περιτυγχάνει τοῖς ἡμερωτάτοις, τουτέστιν, ἂν λόγους εὑρίσκῃ τοὺς ἀπὸ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, ἢ προφητῶν δηλονότι ῥητὰ περιειλκυσμένα πρὸς

1. ὑποδεικνύειν B. ἐπιδεικνύειν Ed. 5. συντρίψατε—ἐκκόψατε B. (19. 118.) συντρίψετε—ἐκκόψετε Ed. 7. σεαυτῷ] αὐτῷ B. 8. καὶ assumptum ex B. 9. τούτοις τι προσειπεῖν B. τι πρὸς τούτοις εἰπεῖν Ed. 10. μὴ] + περὶ Ed. invito B. ἢ assumptum ex B. 15. πεπυργωμέναι B. πεπυργωμένα Ed. 17. κυκλῶν περιϊζάνει B. κύκλῳ περιϊζάνειν Ed. 19. τις assumptum ex B. ἐπαγωνιζόμενος B. ἐ . . . . . . ζόμενος Ed. 23. αἰχμαλωτίζων B. αἰχμαλωτίζοντες Ed. 25. τινὰ γῆν B. τι . . . . . Ed. ἀλλόφυλον B. ἀλλοφύλων Ed. περινοστεῖ B. περινοστῇ D. περινοήσῃ Ed. 26. ἡμερωτάτοις B. . . . . . τάτοις D. . . . τόποις Ed. 28. ῥητὰ B. ῥήματα Ed.

τὸν ἐκείνων σκοπὸν, ἢ καὶ μαρτυρίας τὰς ἐκ διαθήκης τῆς καινῆς, μὴ ἐπαγέτω τοῦ νοῦ τὴν ὀξύτητα, καθάπερ τινὰ σίδηρον, αὐτοῖς εἰς ἀναίρεσιν καὶ ἀποκοπήν. οὐ γὰρ ἐπειδήπερ ἐλήφθη παρὰ τῶν οὐκ εἰδότων ἑρμηνεύειν ὀρθῶς, διὰ τοῦτο δὴ πάντως καὶ ἀπόβλητον ἔσται τὸ διὰ στόματος a 4 A. *Θεοῦ· ἀλλ' ἐπείπερ ἐστὶ καρποφόρον, ἔσται σοι μᾶλλον εἰς βοήθημα καὶ τροφήν. τὸ γὰρ παρ' ἐκείνων ἀνοήτως ἔσθ' ὅτε ληφθὲν εἰς τὸν ὀρθὸν τῆς πίστεως περιτρέποντες λογισμὸν, οὐχ ὅπως ἀτονοῦντες οὐχ ἁλωσόμεθα, νευρούμεθα δὲ μᾶλλον εἰς τοὺς κατὰ τῆς αἱρέσεως λόγους. ἐπιφέρει δὲ παραχρῆμα καὶ λογισμὸν ἀναπείθοντά πως τοὺς ἀκροωμένους, ὅτι προσήκοι τὰς τοῦ συναγορεύειν ὁρμὰς οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ μᾶλλον ποιεῖσθαι τῶν θείων λογίων, ἀλλ' εἰς ἀναίρεσιν τῶν οὐκ ὀρθῶς λεγομένων παρὰ τῶν δι' ἐναντίας·* b *"Μὴ γὰρ, φησὶν, ἄνθρωπος τὸ ξύλον τὸ ἐν τῷ ἀγρῷ* Deut. xx. 19. *"εἰσελθεῖν ἀπὸ προσώπου σου εἰς τὸν χάρακα;" ἆρα γὰρ, φησὶν, οἰήσῃ ποτὲ, καθάπερ τινὰ τῶν αἱρεσιαρχῶν, αὐτόμολόν σοι πρὸς μάχην ἐξαναστήσεσθαι τὸ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἱερῶν ῥητὸν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον διὰ τῆς ἐκείνων ἀπονοίας πλεονεκτούμενον; μὴ οὖν ἀποτέμῃς, φησὶν, ἔστω δέ σοι καὶ τροφή· τὸ δὲ ξύλον, ὅπερ οὐκ οἶσθα "καρπό-* Ib. 20. *"βρωτον ἐξολοθρεύσεις καὶ ἐκκόψεις." ἄβρωτος γὰρ τοῖς ὀρθῶς ἐθέλουσι νοεῖν, ὁ τῶν παρ' ἐκείνοις συγγραμμάτων* c *καρπός· κατ' ἐκείνων ἡκέτω πᾶς σίδηρος· ἐκεῖ φαινέσθω τῶν πνευματικῶν ὑλοτόμων ἡ δύναμις, ἐπ' ἐκείνοις στιλβέτω τῆς ἐν τῷ συναγορεύειν εὐτονίας ὁ πέλεκυς· τὸ γὰρ ἄχρηστόν τε καὶ ἀνωφελὲς τῆς τῶν ἑτεροδοξούντων φλυαρίας, καὶ ὁ προφήτης ἡμῖν Ὠσηὲ ἄριστα διερμηνεύει λέγων "Δράγμα οὐκ* Hos. viii. 7. *"ἔχον ἰσχὺν τοῦ ποιῆσαι ἄλευρον, ἐὰν δὲ καὶ ποιήσῃ, ἀλλό-*

1. *ἢ* assumptum ex B. 2. *καθάπερ* B. *κατὰ* Ed. 3. *ἐπειδήπερ* B. *ἐπείπερ* Ed. 11. *παραχρῆμα* assumptum ex B. 12. *προσήκοι* D. *προσήκει* Ed. 15. *ἀγρῷ* B. *δρυμῷ* Ed. 17. *οἰήσει* B. 18. *σοι* B. *τε* Ed. *συγγ. τῶν ἱερῶν* B. *ἱερῶν συγγ.* Ed. 21. *τροφὴ* B. *τροφὸς* Ed. 24. *πᾶς* B. *πάλιν ὁ* Ed. 25. *τῆς* assumptum ex B. Lacuna in D. 28. *διερμηνεύει* B. *διηρμήνευσε* Ed. *δράγμα* om. D., lacuna facta.

"τριοι καταφάγονται αὐτά·" οἱ γὰρ τῆς πρὸς Θεὸν φιλίας d ἑαυτοὺς ἀλλοτριοῦν σπουδάζοντες, τὸν γραώδη καὶ ἀσθενῆ τῆς ἐκείνων ἀμαθίας καταθοινήσονται λόγον.

Ὅπερ οὖν ἔφημεν ἐν ἀρχῇ· χρῆναι γὰρ οἶμαι παλινδρομεῖν ἐπ' ἐκεῖνο· δυσχερεστάτη λίαν ἐστὶν ἡ περὶ τῶν θείων μυστηρίων ἐξήγησις, καὶ τάχα κρείττων ἡ σιωπή· ἀλλ' ἐπείπερ ἡμᾶς πολὺς ἀναπείθει λόγος, ὦ φιλοπονώτατε Heb. xiii. 15. ἀδελφὲ, καθάπερ τινὰ χειλέων καρπὸν καὶ θυσίαν πνευματικὴν ἀναθεῖναι τὸ σύγγραμμα, καὶ τοῦτο ποιεῖν οὐκ ὀκνήσω, e τῷ σοφοῦντι τοὺς τυφλοὺς ἐπιθαρσήσας Θεῷ, καὶ ζητοῦντι μὲν παρ' ἡμῶν, οὐ πάντως τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς, δεχομένῳ δὲ ὡς ἐκεῖνα καὶ τὰς ἐκ τῶν πτωχευόντων προσαγωγάς. τὸν γὰρ δὴ προσκομίζειν ἐθέλοντα δῶρον εἰς ὁλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ, Lev. i. 3. καθάπερ οὖν ἐν ἀρχῇ κεῖται τοῦ Λευιτικοῦ, βουθυτεῖν ἐπιτάξας ὁ νομοθέτης, καὶ δὴ καὶ ἐν τούτῳ τῆς ἐν τύπῳ τιμῆς Ib. 10. ὁρίσας τὸ μέτρον, ὑποβιβάζει πάλιν αὐτὸ, μηλοσφαγεῖν χρῆναι λέγων τοὺς οἵπερ ἂν εἶεν οὐχ ἱκανοὶ πρὸς ἐκεῖνο·

5 A. a ἀλλ' ᾔδει δὴ πάντως, ὅτι καὶ πρὸς τοῦτο τυχὸν ἀτονῆσαί τινας ἡ στυγνὴ καὶ ἀνουθέτητος ἀναπείσει πενία· διά γε τοι Ib. 14. τοῦτο "καὶ προσοίσει, φησὶν, ἀπὸ τῶν τρυγόνων ἢ ἀπὸ τῶν "περιστερῶν τὸ δῶρον αὐτοῦ·" τὸν δὲ καὶ τούτων ἔτι καταδεέστερον, καὶ μετὰ τῶν εὐτελεστάτων προσιόντα τιμᾷ. Ib. ii. 1. "Σεμίδαλις γὰρ, φησὶν, ἔσται τὸ δῶρον αὐτοῦ," εὐπόριστον οἶμαί που παντὶ, καὶ πτωχείαν τὴν εἰς ἄκρον οὐ σφόδρα πλεονεκτεῖν ὁρίζων ἀνάθημα. κρεῖττον γὰρ δήπου καὶ ἄμεινον ὁ νομοθέτης ἐξηπίστατο τὸ κἂν ἐν ὀλίγοις καρποb φορεῖν τοῦ ἀπεστειρῶσθαι παντελῶς, αἰδοῖ τε τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἑτέρων ἡττᾶσθαι χειρὸς, εἰς τὸν ἐπὶ τῷ μὴ χρῆναι τιμᾶν τὸν ἁπάντων Δεσπότην συνελαύνεσθαι λογισμόν.

1. αὐτά assumptum ex B. [αὐτά 40. 42.] 2. ἐραώδη Ed. qui in mg. correxit. 4. γὰρ assumptum ex B. lacuna in D. 6. Haec καὶ τάχα κρείττων ἡ σιωπή accesserunt ex B. lacuna in D. 7. πολὺς ἀναπείθει λόγος B. πολλοῖς ἀναπείθεις λόγοις Ed. 11. τὸ B. τὰ D. δ' Ed. 13. δὴ] δεῖ B. Neutrum habet Migne. 15. δεῖ B. 18. τοῦτο B. τὸ Ed. 22. εὐτελεστάτων B. εὐτελεστέρων ἔτι Ed. 23. φησὶν, ἔσται hoc ordine B. 25. πλεονεκτεῖν B. πλεονεκτοῦν Ed. Statim ὁρίζον B. 28. τῷ] τὸ B. 29. τὸν D. τῶν Ed.

Διὰ δὴ τούτων ἁπάντων ἀναπεπεισμένος εὐλόγως, ὄκνον τε τῆς σιωπῆς τὸν συνήγορον τῆς ἐμαυτοῦ διανοίας ἀποπέμψας, οἷσπερ ἂν ἔχοιμι τιμᾶν οἰήσομαι δεῖν τὸν ἐμαυτοῦ Δεσπότην, καὶ προσοίσω καθάπερ τινὰ σεμίδαλιν, ἐλαίῳ δεδευσμένην, τὸν τρόφιμόν τε καὶ ἱλαρὸν τοῖς ἐντευξομένοις λόγον· ἀρξόμεθα δὲ τῆς Ἰωάννου συγγραφῆς, μεγάλῳ μὲν c λίαν ἐπιχειροῦντες πράγματι, πλὴν οὐκ ἀτονοῦντες διὰ τὴν πίστιν. καὶ ὅτι μὲν ἔλαττον, ἤπερ ἐχρῆν, ἐροῦμέν τε καὶ νοήσομεν, ἀναμφιλόγως ὁμολογητέον· ὅτι δὲ δικαίαν ἐπὶ τούτῳ τὴν συγγνώμην αἰτήσομεν, ἡ πολλὴ τοῦ συγγράμματος ἀναπείσει δυσχέρεια, ἢ καί, ὅπερ ἐστὶν ἀληθέστερον, ἡ τῆς ἐν ἡμῖν διανοίας ἀσθένεια. πανταχῇ δὲ τὸν λόγον εἰς δογματικωτέραν περιτρέποντες ἐξήγησιν, ταῖς τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων ψευδοδοξίαις, ὡς ἐνῆν, ἀντιτάξομεν, οὐκ εἰς d ὅσον ἐξῆν ἐκτείνοντες μῆκος, ἀλλὰ καὶ τῶν περιττῶν ἀπαλλάττοντες, καὶ τοῦ πρέποντος οὐκ ἐπιδεᾶ καταστῆσαι σπουδάσαντες. ἡ δὲ ὑποτεταγμένη τῶν κεφαλαίων ὑποσημείωσις, τὰ ἐφ' οἷς ἡμῖν ἐκτέταταί πως ὁ λόγος καταστήσει φανερά, οἷς καὶ ἀριθμοὺς παρεπήξαμεν, πρὸς τὸ καὶ λίαν ἑτοίμως ἀνευρίσκεσθαι τοῖς ἐντευξομένοις τὸ ζητούμενον.

3. ἔχοιμι B. Ed. mg. ἔχοι με Ed. 5. δεδευσμένην] δεδεμένην (υ superscr.) B. 8. μὲν] + οὐκ Ed. invito B. οὖν correxit Migne. 12. ἀσθένεια διανοίας inverso ordine B. 14. ἐστὶν pro ἐνῆν Migne. ἀντετάξομεν D. 18. πᾶς pro πως B.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ 6 A.

ΕΝ ΤΩ ΠΡΩΤΩ ΒΙΒΛΙΩ.

5. καὶ assumptum ex B. ὑπάρχων τῷ Πατρὶ hoc ordine B. 8. καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν hoc ordine B. καὶ post φυσὶν transp. Ed. 11, 12. Assumpta ὁ ex B.D.E. Θεῷ καὶ ex B. θείαις] ἰδίαις καὶ θείαις B. 13. τὸν assumptum ex B. 14. δὲ] + τὸ invitis B.D.E. 16. τοῦ assumptum ex B. 19. γενητὸς B. [ν superscript] 22. οὐ μὴ γεννητὸς B. 23. ἐκ φωτὸς ἀληθινοῦ om. E.

η. Ὅτι μόνος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ φῶς ἐστὶν ἀληθινὸν, ἡ δὲ κτίσις οὐκέτι, φωτὸς οὖσα μέτοχος ὡς γενητή· προκειμένου ῥητοῦ Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. ... ... [64]

θ. Ὅτι οὐ προϋπάρχει τοῦ σώματος ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, οὐδὲ ἐκ πρεσβυτέρων ἁμαρτημάτων ἡ σωμάτωσις κατά τινας· προκειμένου ῥητοῦ Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχό-
e μενον εἰς τὸν κόσμον· ἐν τῷ κόσμῳ ἦν. ... ... [72]

ι. Ὅτι μόνος κατὰ φύσιν ὁ Υἱὸς ἐκ Πατρὸς ὁ Μονογενὴς, ὡς ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ· προκειμένου ῥητοῦ Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. ... ... [103]

1. *μόνος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ* om. E. 2. *ὡς* assumptum ex B. 8. *ὁ* prius assumptum ex B.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ a 7 A.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΑΚΡΙΒΗΣ ὄντως καὶ θεοδίδακτος τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν ἡ διάνοια, καθάπερ ἀπό τινος γηλόφου καὶ περιωπῆς, τῆς ἐν τῷ δύνασθαι θεωρεῖν μεγαλειότητος, πανταχόθεν τὸ τοῖς ἀκροωμένοις περιαθροῦσα χρήσιμον, καὶ μετὰ συντόνου τινὸς θηρωμένη σπουδῆς, ὅπερ ἂν ὑπάρχειν οἴηται λυσιτελὲς τοῖς τὸν ἀληθῆ τῶν θείων δογμάτων διψῶσι λόγον, καὶ μετὰ προαιρέσεως ἀγαθῆς τὴν ἐγκεκρυμμένην ταῖς θείαις γραφαῖς b ἐρευνῶσι διάνοιαν. οὐ γὰρ τοῖς περιεργότερον ἐξετάζουσι, καὶ πολυπλόκοις λογισμῶν ἀπάταις ἐφηδομένοις μᾶλλον, ἢ τῇ ἀληθείᾳ προσχαίρουσιν, ἐναποκαλύπτει τὸ Πνεῦμα, ἐπεὶ μήτε "εἰς κακότεχνον εἰσέρχεται ψυχὴν," μήτε μὴν ἄλλως Sap. i. 4. κυλίεσθαι παρὰ τοῖς ὑῶν ποσὶ τοὺς τιμίους ἐφίησι μαργα- S. Matth. vii. 6. ρίτας· ἥδιστα δὲ λίαν ταῖς ἁπλουστέραις διανοίαις προσομιλεῖ, ἅτε δὴ καὶ ἀπανουργότερον ἐχούσαις τὸ κίνημα, καὶ

1. τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν om. D.E. 16. ἐναποκαλύπτει B. ἀποκαλύπτει Ed.

τὸ σοφίζεσθαι περιττὰ παραιτουμέναις, ᾧ δὴ πάντως καὶ
8 A. a τὸ ἐκπλήττεσθαι συμβαίνειν ἀκολουθεῖ, καὶ τὸ ἐκ τοῦ λίαν
ἐκκλίνειν εἰς δεξιὸν τῆς εὐθείας καὶ βασιλικῆς ἔξω πίπτειν
Prov. x. 9. ὁδοῦ. "Πορεύεται γὰρ πεποιθὼς, ὃς ἁπλῶς πορεύεται," κατὰ
τὴν τοῦ Σολομῶνος φωνήν.

Θαυμαστὴν δὲ λίαν ἐχόντων τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν τὴν
S. Matth. x. 20. ἐν τῷ γράφειν ἀκρίβειαν· οὐ γὰρ αὐτοὶ λαλοῦσι, κατὰ τὴν τοῦ
Σωτῆρος φωνὴν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Πατρὸς τὸ ἐν αὐτοῖς,
πάντως εὐλόγως ἐπέκεινα θαύματος τὴν τοῦ Ἰωάννου συγ-
γραφὴν ἀνατεθεῖσθαι δοίη τις ἂν, εἴς τε τὸ τῶν θεωρημάτων
b ἀποβλέπων ὑπερφερὲς, καὶ τῆς διανοίας αὐτοῦ τὴν ὀξύτητα,
καὶ τὴν συνεχῆ καὶ ἀλλεπάλληλον τῶν νοημάτων ἐπεισ-
φοράν. σύνδρομοι μὲν γὰρ ἀλλήλοις εἰσὶ περὶ τὴν τῶν
θείων δογμάτων ἐξήγησιν, καὶ πρὸς ἕνα καθάπερ ἀπὸ
νύσσης ἀφέντες ἱπποδρομοῦσι σκοπόν· διάφορον δέ πως
αὐτοῖς ἐξυφαίνεται τοῦ λόγου τὸ σχῆμα, καί μοι δοκοῦσι
προσεοικέναι τισὶν, οἷς εἰς μίαν συνενεχθῆναι μὲν πόλιν τὸ
σύνταγμα, τὸ γεμὴν διὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς λεωφόρου
c βαδίζειν οὐ πάντως συνδοκοῦν. ἔστι μὲν γὰρ τοὺς μὲν
ἄλλους ὁρᾶν εὐαγγελιστὰς μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἀκρι-
βείας τὸν περὶ τῆς κατὰ σάρκα γενεαλογίας τοῦ Σωτῆρος
S. Matth. i. ἡμῶν ποιουμένους λόγον, καὶ τοὺς ἐξ Ἀβραὰμ ἕως Ἰωσὴφ
S. Luc. iii. στοιχηδὸν καταφέροντας, ἢ αὖ πάλιν ἀναβιβάζοντας τοὺς ἐξ
Ἰωσὴφ ἐπὶ τὸν Ἀδάμ· τὸν δέ γε μακάριον Ἰωάννην, τῆς
μὲν ἐπὶ τούτοις οὐ λίαν πεφροντικότα σπουδῆς, θερμοτάτῳ
δέ τινι καὶ διαπύρῳ διανοίας κινήματι κεχρημένον, ὡς αὐτῶν
ἅπτεσθαι τῶν ὑπὲρ νοῦν τὸν ἀνθρώπινον ἐπιχειρεῖν, καὶ τὴν
d ἄρρητόν τε καὶ ἄφραστον τοῦ Θεοῦ Λόγου γέννησιν ἐξηγεῖ-
Prov. xxv. 2. σθαι τολμᾶν. ᾔδει μὲν γὰρ ὅτι "Δόξα Θεοῦ κρύπτει λόγον,"
καὶ πάσης ἐστὶ μεῖζον τῆς ἐν ἡμῖν ἐννοίας τε καὶ φωνῆς τὸ

2. τὸ alt. assumptum ex B.D.E. 3. ἐκκλίνειν assumptum ex D.E. ὁδοῦ ἔξω πίπτειν inverso ordine B. 5. Σολομῶνος B. Σολομῶντος Ed. 9. τοῦ assumptum ex B. 15. ἀφέντες om. B. 17. συνενεχθῆναι μὲν hoc ordine B. 28. ἀνέκφραστον B. sed ἄφραστον B mg. 29. Θεοῦ B. κυρίου Ed. cf. infra 670 c.

θεοπρεπὲς ἀξίωμα, δυσεκφώνητά τε καὶ πρὸς τὸ ἐκτρανοῦ-
σθαι χαλεπώτατα τὰ τῆς θείας φύσεως ἴδια.
Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀναγκαῖον τρόπον τινὰ σπιθαμῇ μετρῆσαι Es. xl. 12.
τὸν οὐρανὸν, καὶ τοῖς ὀλίγοις τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις
ἐπιτρέψαι χωρεῖν ἐπὶ τὰ πᾶσι δυσέφικτά τε καὶ δυσδιήγητα,
ἵνα μὴ τοῖς ἑτεροδιδασκαλοῦσιν ὁ κατὰ τῶν ἁπλουστέρων
ἐκπλατύνηται δρόμος, ὡς οὐδεμιᾶς τῶν ἁγίων φωνῆς, οἳ καὶ e
“ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου” γεγόνασι, ταῖς ἐκείνων S. Luc. i. 2.
παραποδιζούσης κακονοίαις, ἔρχεται δριμὺς ἐπ᾽ αὐτὸ τῶν
θείων δογμάτων τὸ κυριώτατον, “ Ἐν ἀρχῇ, βοῶν, ἦν ὁ Infra i. 1, 2.
“ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ
“ Λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν.” χρῆναι δὲ οἶμαι
τοὺς τοῖς ἱεροῖς ὁμιλοῦντας γράμμασι τοὺς παρὰ πάντων
προσίεσθαι λόγους, οἵπερ ἂν εἶεν καλοί τε καὶ ἀγαθοὶ, καὶ τὸ
βλάβος ἔχοντες οὐδέν· οὕτω γὰρ ἂν τὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς a 9 A.
ποικίλως τεθεωρημένα κατὰ ταυτὸν καταγείροντες, καὶ εἰς
ἕνα συνεισφέροντες σκοπὸν καὶ νοῦν εἰς καλὸν ἀναβήσονται
τῆς γνώσεως μέτρον, καὶ τὴν ἐργάτιν καὶ σοφὴν ἀπομιμού-
μενοι μέλιτταν, τὰ γλυκέα τοῦ Πνεύματος κηρία συμπήξειαν.
φασὶ τοίνυν τῶν φιλοπονωτάτων τινὲς, ὡς μετὰ τὸν τοῦ
Σωτῆρος ἡμῶν σταυρὸν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον, ψευδο-
ποιμένες καὶ ψευδοδιδάσκαλοί τινες θηρίων ἀτιθάσων δίκην
τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἐπεισπεσόντες ποιμνίοις τεθορυβήκασιν οὐ
μικρῶς, “ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦντες, καθὰ γέγραπται, b Hier. xxiii. 16.
“ καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου,” μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκ μόνης
τῆς ἑαυτῶν καρδίας, ἀλλ᾽ ἐκ διδαγμάτων τοῦ οἰκείου πατρὸς,
τοῦ διαβόλου δηλαδή. εἰ γὰρ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν “ Ἀνά- 1 Cor. xii. 3.
“ θεμα Ἰησοῦς” εἰ μὴ ἐν βεελζεβοὺλ, πῶς οὐκ ἀληθὴς ἡμῖν ὁ
περὶ τούτων ὀφθήσεται λόγος; τίνα τοίνυν ἐστὶν ἅπερ ἐκεῖνοι

2. θείας assumptum ex B. 5. τε assumptum ex B. 6. ὁ om. B. 7. ἐκπλατύνεται E. 10. καιριώτατον B. βοῶν habent B.D.E. 15. τοῖς om. B. 16. κατὰ ταυτὸν καταγείροντες et σκοπὸν καὶ assumpta ex B. 18. τῆς om. B. ἐργάτιν B. Migne. ἐργάτην Ed. ἀπομιμοῦνται μέλιτταν καὶ B. 23. ἐπιπεσόντες B. 25. οὐκ alt. assumptum (post Migne) ex B.D.E. 26. οἰκείου (αὐτῶν) πατρὸς B. 28. Ἰησοῦς B.D.E. Ἰησοῦ Ed. 29. ὠφθήσεται E.

κατὰ τῆς οἰκείας ἠρεύγοντο κεφαλῆς; τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Acta SS. Ap. xvii. 28. Λόγον, τὸ φῶς τὸ ἀΐδιον, ἐν ᾧ δὴ πάντες καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμὲν, τότε πρῶτον κεκλῆσθαι πρὸς ὕπαρξιν ἀμαθῶς τε καὶ c ἀσεβῶς διϊσχυρίζοντο, ὅτε καὶ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἁγίας Bar. iii. 38. ἐτέχθη παρθένου, καὶ τὸ κοινὸν δὴ τοῦτο σχῆμα λαβὼν "ἐπὶ "τῆς γῆς ὤφθη, καθὰ γέγραπται, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συν-"ανεστράφη." τοῖς μὲν οὖν τῇδε διακειμένοις, καὶ τὴν ἄῤῥητόν τε καὶ προαιώνιον τοῦ Υἱοῦ γέννησιν συκοφαντῆσαι τολμήσασιν ὁ προφητικὸς ἐπισκήπτει λόγος ἔχων ὡδί Es. lvii. 3, 4. "Ὑμεῖς δὲ προσαγάγετε ὧδε, υἱοὶ ἄνομοι, σπέρμα μοιχῶν "καὶ πόρνης· ἐν τίνι ἐνετρυφήσατε, καὶ ἐπὶ τίνα ἠνοίξατε "τὸ στόμα ὑμῶν, καὶ ἐπὶ τίνα ἐχαλάσατε τὴν γλῶσσαν d "ὑμῶν;" οὐκ ἐξ ἀγαθῆς δηλονότι καρδίας ἐκβάλλουσαν ἀγαθὰ, ἀλλὰ τὸν τοῦ μιαιφόνου δράκοντος ἰὸν ἀναπτύουσαν, περὶ οὗ Ps. lxxiii. 13. φησιν ὁ μελῳδὸς, ὡς πρὸς τὸν ἕνα καὶ ἐπὶ πάντων Θεόν "Σὺ "συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος ἐπὶ τοῦ ὕδατος."

e Ἐπειδὴ δὲ οὐ μικρὸς περὶ τούτων ἐν τοῖς πεπιστευκόσιν ὁ θόρυβος ἦν, καὶ τὰς τῶν ἁπλουστέρων ψυχὰς λοιμοῦ δίκην τὸ ἐκ τοῦ σκανδάλου κατεβόσκετο βλάβος· ᾤοντο γὰρ ὄντως τινὲς, ταῖς παρ' ἐκείνων φλυαρίαις τῶν ἀληθῶν ἐξελκόμενοι δογμάτων, εἰς ἀρχὴν τοῦ εἶναι τότε μόλις κεκλῆσθαι τὸν Λόγον, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος· συνενεχθέντες, καὶ κατὰ ταυτὸν γενόμενοι, τῶν πιστευσάντων οἵπερ ἦσαν νουνεχέ- 10 A. a στεροι, πρὸς τὸν τοῦ Σωτῆρος ἀφίκοντο μαθητὴν, αὐτὸν δὲ δηλονότι τὸν Ἰωάννην φημὶ, καὶ δὴ καὶ τὴν τοῖς ἀδελφοῖς ἐπισκήψασαν ἐξήγγελον νόσον, τάς τε τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων ἐξεκάλυπτον φλυαρίας, ἐπαμῦναί τε γοργῶς σφίσι τε αὐτοῖς παρεκάλουν ταῖς διὰ τοῦ Πνεύματος φωταγωγίαις, καὶ τοῖς ἤδη σεσαγηνευμένοις, εἴσω τε δικτύων γεγονόσι

2. καὶ prius om. B. 4. διϊσχυρίζοντο B. διΐσχυρίζονται Ed. 5. ἐτέχθη ante διὰ transp. B. 6. τῆς assumptum ex B. καθὼς (pro καθὰ) γέγραπται post συνανεστράφη transp. B. 13. καρδίας δηλονότι inverso ordine B. 14. ἀνάπτουσαν B. 16. ἐπὶ τοῦ ὕδατος assumpta ex B. 23. γενόμενος E. 24. δὴ pro δὲ B. 26. ἐξήγγελλον D. 29. σεσαγινευμένους B.

διαβολικῶν χεῖρα προτείνειν σωτήριον. ἐπαλγήσας τοίνυν τοῖς ἀπολώλοσι καὶ τὸν νοῦν κατεφθαρμένοις ὁ μαθητὴς, εἶναί τε ὁμοίως οἰηθεὶς ἀτοπώτατον τὸ μηδεμίαν τῶν ἐφεξῆς b καὶ μετ' ἐκείνους ἐσομένων ποιήσασθαι πρόνοιαν, ἐπὶ τὴν τοῦ βιβλίου τρέχει συγγραφήν· καὶ τὰ μὲν, ὅσαπερ ἦν ἀνθρωπινώτερον εἰπεῖν, γενεαλογεῖν τὰ περὶ τῆς κατὰ σάρκα νομικῆς τε καὶ φυσικῆς τοῖς ἑτέροις ἐξηγεῖσθαι πλατύτερον συγκεχώρηκεν εὐαγγελισταῖς· θερμῶς δὲ λίαν αὐτὸς καὶ σφόδρα νεανικῶς ταῖς τῶν ἐκεῖνα παρεισαγόντων φλυαρίαις ἐνάλλεται λέγων·

6. τὰ—νομικῆς τε] τε—νομικῆς (τα in τε mutato, τε hic omisso) B. 7. φυσικῆς] Addit γεννήσεως Migne.

c

ΚΕΦΑΛΗ Α.

Κεφ. α΄.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.

Ὅτι ἀΐδιος καὶ πρὸ τῶν αἰώνων ὁ Μονογενής.

ΤΙ πρὸς τοῦτό φασιν οἱ νέον ἡμῖν καὶ πρόσφατον εἰσφέροντες τὸν Υἱὸν, ἵνα μηδὲ ὅλως ὑπάρχειν ἔτι πιστεύηται Θεός; "Οὐ γὰρ ἔσται, φησὶν, ἐν σοὶ θεὸς πρόσφατος," ἡ θεία γραφή. πῶς οὖν οὐ πρόσφατος, εἰ ἐν ὑστέροις ἐγεννήθη καιροῖς; πῶς δὲ οὐκ ἐψεύδετο λέγων πρὸς Ἰουδαίους "Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμί·" πρόδηλον γὰρ δήπου καὶ πᾶσιν ὁμολογούμενον, ὡς πολλοῖς ὕστερον χρόνοις, μετὰ τὸν μακάριον Ἀβραὰμ, ἐγεν-
d νήθη Χριστὸς διὰ τῆς ἁγίας παρθένου. ποῦ δὲ ὅλως τὸ ἦν ἐν ἀρχῇ σωθήσεται καὶ χωρήσει καλῶς, εἴπερ ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων γέγονεν ὁ Μονογενής; ὅρα γάρ μοι καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς, ὅσην ἔχει τὴν ἀτοπίαν τὸ κολοβοῦν τοῦ Υἱοῦ τὴν ἀΐδιον ὕπαρξιν, καὶ ἐν ὑστέροις αὐτὸν γενέσθαι χρόνοις ὑπονοεῖν. αὐτὸ δὲ δὴ πάλιν ἡμῖν εἰς λεπτοτέραν παρακείσεται βάσανον, ὅπερ ἔφη ὁ μακάριος Εὐαγγελιστής·

Ps. lxxx. 10.

Infra viii. 58.

3. Lineam hanc ante Ἐπειδὴ (p. 14, 17.) transp. Ed. invito B. 4. φασιν B.E. Euthym. Zig. φατε Ed. 6. ἐστι E. 7. καιροῖς ἐγεννήθη inverso ordine B. invito Euth. 9. ἀμὴν ἀμὴν B. invito Euth. 10. πᾶσι καὶ inverso ordine Euth. 11. ἐγεννήθη] + ὁ Euth. 13. ἦν ἐν ἀρχῇ hoc ordine B. Euth. ἐπὶ] + τῷ B. invito Euth.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. e

Τῆς ἀρχῆς οὐδέν τι ἐστὶ πρεσβύτερον, εἴπερ ἔχοι σωζόμενον ἐφ᾽ ἑαυτῇ τὸν τῆς ἀρχῆς ὅρον· ἀρχὴ γὰρ ἀρχῆς οὐκ ἂν εἴη ποτέ· ἢ πάντως ἐκβήσεται τοῦ εἶναι κατὰ ἀλήθειαν ἀρχὴ, προεπινοουμένου τινὸς ἑτέρου καὶ προανίσχοντος αὐτῆς· ἄλλως τε εἰ ἐνδέχεταί τι προυπάρχειν τῆς ὄντως ἀρχῆς, ἐπ᾽ ἄπειρον ἡμῖν ὁ περὶ αὐτῆς οἰχήσεται λόγος, ἀεὶ προανατελλούσης ἑτέρας, καὶ δευτέραν ἀποφαινούσης τὴν ἐφ᾽ ἧπερ ἂν a 11 A. ἡ παρ᾽ ἡμῶν γένοιτο ζήτησις. οὐκοῦν ἀρχὴ μὲν ἀρχῆς οὐκ ἔσται, κατὰ τὸν ἀκριβῆ τε καὶ ἀληθῆ λογισμὸν, ἀλλ᾽ εἰς ἀμήρυτον μέν τι καὶ ἀκατάληπτον ὁ περὶ αὐτῆς ἀποδημήσει λόγος. τέλος δὲ οὐκ ἐχούσης τῆς ἀεὶ πρὸς τὸ ἄνοπιν φυγῆς, καὶ τὸ τῶν αἰώνων ἀναφοιτώσης μέτρον, οὐκ ἐν χρόνῳ γεγονὼς ὁ Υἱὸς, ἀϊδίως δὲ μᾶλλον ὑπάρχων μετὰ Πατρὸς εὑρεθήσεται· ἦν γὰρ ἐν ἀρχῇ· εἰ δὲ ἦν ἐν ἀρχῇ, ποῖος, εἰπέ μοι, δυνήσεται νοῦς, τὴν τοῦ ἦν ὑπερανίπτασθαι δύναμιν; πότε δὲ ὅλως τὸ ἦν ὡς ἐν τέλει στήσεται, προανατρέχον τ᾽ ἀεὶ b τοῦ διώκοντος λογισμοῦ, καὶ τῆς ἑπομένης αὐτῷ προαναπηδῶν ἐννοίας; ἐπὶ τούτῳ δὴ ἄρα καταπεπληγμένος ὁ προφήτης φησὶν Ἡσαΐας "Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; Es. liii. 8. "ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ·" αἴρεται γὰρ ὄντως ἀπὸ τῆς γῆς ὁ περὶ τῆς γεννήσεως λόγος τοῦ Μονογενοῦς, τουτέστιν, ὑπὲρ πᾶσάν ἐστι διάνοιαν τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον, ὡς εἶναι λοιπὸν ἀνεξήγητον· εἰ δὲ ὑπὲρ νοῦν ἐστι καὶ λόγους τοὺς ἐν ἡμῖν, πῶς ἂν εἴη c γενητὸς, οὐκ ἀτονούσης τῆς ἐνούσης ἡμῖν διανοίας καὶ χρόνῳ καὶ λόγῳ περιορίζειν τὰ γενητά;

2. τι ἐστι Euth. ἐστὶ τὸ Ed. Statim πρεσβύτερον B. Euth. πρεσβύτατον Ed. ἔχει Euth. 4. τοῦ B. Euth. τὸ Ed. 6. εἰς pro ἐπ᾽ B. invito Euth. 9. γένηται Euth. 11. μέν τι D.E. μέν τοι Ed. Neutrum habet Euth. ἀκατάληκτον Euth. 12. δὲ ὥσπερ οὐκ ἐχούσης τῆς ἀεὶ πρὸς τὸ ἀεὶ πρὸς τὸ ἄνοιειπῆν (sic) φυγῆς B. 14. δὲ om. B. habet Euth. μετὰ] + τοῦ Euth. 16. ἦν] κυρίου Euth. ὑπερανίπτασθαι B.E. Euth. Migne. ὑπερανίστασθαι Ed. 17. προανατρέχον τ᾽ E. προανατρέχον B. Euth. Migne. προανατρέχοντος D. Ed. 18. προαναποδῶν E. 19. ἐπὶ τοῦτο B. 25. ἐστι] ἔτι Euth.

῾Ετέρως, εἰς τὸ αὐτὸ θεωρητέον Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.

Ἀρχὴν ὅλως τὴν ἐν χρόνῳ νοουμένην οὐκ ἔστι λαβεῖν ἐπὶ τοῦ Μονογενοῦς, ἐπείπερ ἐστὶ πρὸ χρόνου παντὸς, καὶ προ- [d] αιώνιον ἔχει τὴν ὕπαρξιν, ἔτι τε πρὸς τουτοισὶ τὸ καταλήγειν εἰς τέλος ἡ θεία παραιτεῖται φύσις· ἕξει γὰρ ὡσαύτως ἀεὶ, [Ps. ci. 28.] κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς μελῳδούμενον "Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ "ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν·" ἀπὸ ποίας οὖν ἡμῖν ἀρχῆς τῆς ἐν χρόνῳ καὶ ποσῷ μετρουμένης ὁ Υἱὸς ἐκβήσεται, τρέχειν εἰς τέλος οὐκ ἀνεχόμενος, ἅτε δὴ καὶ κατὰ φύσιν ὑπάρχων [Infra xiv. 6.] Θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο βοῶν "Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή;" ἀρχὴ γὰρ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἂν ὅλως ὑπάρχειν νοοῖτό ποτε μὴ πρὸς τὸ [e] οἰκεῖον βλέπουσα τέλος, ἐπείπερ ὡς πρὸς τέλος μὲν ἀρχὴ, τέλος δ' αὖ πάλιν ὡς πρὸς ἀρχὴν ὀνομάζεται· ἀρχὴν δὲ πάλιν ἐν τούτοις, τὴν κατὰ χρόνον ἤτοι ποσότητα σημαίνομεν. οὐκοῦν ἐπειδήπερ καὶ αὐτῶν ἐστι τῶν αἰώνων πρεσβύτερος ὁ Υἱὸς, τὸ μὲν ἐν χρόνῳ γεγενῆσθαι διαφεύξεται· ἦν δὲ καὶ διὰ παντὸς ὡς ἐν πηγῇ τῷ Πατρὶ κατὰ τὸ παρ' [Ib. xvi. 28.] αὐτοῦ λελεγμένον "Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἥκω." πηγῆς τοιγαροῦν νοουμένου τοῦ Πατρὸς, ἦν ὁ Λόγος ἐν αὐτῷ σοφία καὶ δύναμις καὶ χαρακτὴρ καὶ ἀπαύγασμα καὶ εἰκὼν [**12 A.** a] ὑπάρχων αὐτοῦ. καὶ εἰ χρόνος ἦν οὐδεὶς, ὅτε Λόγου χωρὶς καὶ σοφίας καὶ χαρακτῆρος καὶ ἀπαυγάσματος ἦν ὁ Πατὴρ, ἀνάγκη συνομολογεῖν ἀΐδιον ὑπάρχειν τὸν Υἱὸν, ὃς ταῦτά ἐστι τῷ ἀϊδίῳ Πατρί. πῶς γὰρ ὅλως ἐστὶ χαρακτὴρ, πῶς δὲ εἰκὼν ἀκριβὴς, εἰ μὴ πρὸς ἐκεῖνο μεμορφωμένος ὁρᾶται τὸ κάλλος, οὗ καί ἐστιν εἰκών;

Ἀδικήσει δὲ ὅλως οὐδὲν τὸ ὡς ἐν πηγῇ τῷ Πατρὶ τὸν

3. ἐπείπερ B.D.E. Euth. ἐπεὶ γὰρ Ed. 4. ὕπαρξιν] γέννησιν B. sed ὕπαρξιν suprascr. habet B. τουτοισὶ B.D. Euth. [τούτοις εἰ B. τουτοισοὶ Euth. Cod. Vienn. Nesselii 76. τοῦτοισοί ejusdem Cod. 34.] τούτοις Ed. καταλήγειν εἰς] καταλήγει ει (sic) εἰς τὸ B. 5. ἕχει Euthym. 7. οὖν assumptum ex Euth. 9. ἅτε Euth. Ed. ὅσα τε B. 10. βοῶν διὰ τοῦτο inverso ordine Euthymius. αὐτὴ D. Euth. Migne. αὕτη Ed. 13. δ'] δὲ Euth. 18. λεγόμενον Euth. ἐγὼ] + δὲ E. 21. χωρὶς λόγου inverso ordine B.

Υἱὸν ὑπάρχειν ἐννοεῖν· μόνον γὰρ τό Ἐξ οὗ τὸ τῆς πηγῆς ἐν τούτοις ὄνομα σημαίνει. ἔστι δὲ ὁ Υἱὸς ἐν Πατρὶ καὶ ἐκ Πατρὸς, οὐκ ἔξωθεν ἢ ἐν χρόνῳ γεγονὼς, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ b Πατρὸς ὑπάρχων οὐσίᾳ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀναλάμψας, ὥσπερ ἐξ ἡλίου τυχὸν τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ, ἢ καθάπερ ἐκ πυρὸς ἡ ἔμφυτος αὐτοῦ θερμότης· ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις παραδείγμασιν, ἓν μὲν ἐξ ἑνὸς γεννώμενον ἔνεστιν ἰδεῖν, ἀεὶ δ' οὖν ὅμως συνυπάρχον καὶ ἀχωρίστως προσὸν, ὡς δίχα τοῦ ἑτέρου μὴ εἶναι δύνασθαι καθ' ἑαυτὸ τὸ ἕτερον, καὶ διασώζειν ἀληθῆ τὸν τῆς οἰκείας φύσεως λόγον. πῶς γὰρ ὅλως ἥλιος οὐκ ἔχων ἀπαύγασμα, ἢ πῶς ἀπαύγασμα μὴ ἐντὸς ὂν ἡλίου c τοῦ ἀπαυγάζοντος αὐτό; πῶς δὲ καὶ πῦρ, εἰ τὸ θερμαίνειν οὐκ ἔχει; πόθεν δὲ τὸ θερμὸν, εἰ μὴ ἐκ πυρὸς, ἢ παρά τινος ἑτέρου τυχὸν τῆς τοῦ πυρὸς οὐσιώδους ποιότητος οὐ μακράν που κειμένου; ὥσπερ οὖν ἐν τούτοις τὸ ἐνυπάρχειν τὰ ἐξ αὐτῶν οὐκ ἀναιρεῖ τὴν συνύπαρξιν, ἀεὶ δὲ συντρέχοντα τοῖς γεννῶσι δεικνύει τὰ γεννώμενα, καὶ μίαν ὡς πρὸς αὐτὰ τὴν φύσιν κληρωσάμενα· οὕτω καὶ ἐφ' Υἱοῦ. κἂν γὰρ ἐν Πατρὶ καὶ ἐκ Πατρὸς νοῆται καὶ λέγηται, οὐκ ἔκφυλος ἡμῖν καὶ ξένος ἢ ὡς μετ' αὐτὸν δεύτερος, εἰσβήσεται, ἀλλ' ὢν ἐν d αὐτῷ, καὶ συνυπάρχων ἀεὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνὼς, κατὰ τὸν ἄῤῥητον τῆς θείας γεννήσεως τρόπον. ὅτι δὲ καὶ ὡς ἀρχὴ τοῦ Υἱοῦ, κατὰ μόνον τό Ἐξ οὗ, λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἁγίοις ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἄκουε τοῦ ψαλμῳδοῦ τὴν δευτέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προκηρύττοντος καὶ ὡς πρὸς αὐτὸν λέγοντος τὸν Υἱόν "Μετὰ Ps. cix. 3.
"σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν τῇ λαμπρότητι

1. τὸ prius om. B. habet Euth. 3, 4. ἢ ἐν—ἀναλάμψας om. E. 7. ἐστιν Euth. οὖν om. B. habet Euth. ἀείδιον pro ἀεὶ δ' οὖν E. 9. διασῶζον B. 10. ὅλως] + ὁ B. 11. ἐντὸς ὂν Euth. ὄντος Ed.

13. ἢ παρά—κειμένου om. Euth. 17. αὐτὰ [ην] omittens τὴν sq. B. 22. ὡς om. Euth. habet cat. in Ps. cix. [cod. Mediceo-Laur. vi. 3. sec. xii. e familia quam K signat Mai et cod. S. Laurent. Escorialensis Υ. ii. 14.] 25. προκηρύττων καὶ λέγων ὡς πρὸς αὐτῶν καὶ λέγων υἱὸν B. 26. ὡς assumptum ex Euth. favente B. supra cit. 27. ταῖς λαμπρότησι Euth. (A. V. &c.)

“ τῶν ἁγίων σου·” ἡμέρα γὰρ δυνάμεως τοῦ Υἱοῦ, καθ᾽ ἣν e ὅλην κρίνει τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀποδίδωσιν ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ἥξει δὲ πάντως καὶ τότε αὐτός τε ὢν ἐν Πατρὶ, καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, τὴν ἄναρχον τῆς οἰκείας φύσεως οἱονεί πως ἀρχὴν κατὰ μόνον τό Ἐξ οὗ, διὰ τὸ ὑπάρχειν ἐκ Πατρός.

13 A. a Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.

Εἰς πολλὰς ἡμῖν καὶ διαφόρους ἐννοίας ὁ περὶ τῆς ἐνθάδε σημαινομένης ἀρχῆς καταποικίλλεται λόγος, πανταχόθεν θηρᾶσθαι σπουδάζων τὰ εἰς ὠφέλειαν συντείνοντα, καὶ κατάληψιν ἀληθῆ τῶν θείων δογμάτων καὶ τὴν ἐν τοῖς μυστηρίοις

Infra v. 39.

ἀκρίβειαν κυνὸς δίκην ἰχνηλατῶν· “ Ἐρευνᾶτε γάρ που τὰς “ ἁγίας γραφὰς, φησὶν ὁ Σωτὴρ, ὅτι ἐν αὐταῖς ὑμεῖς δοκεῖτε b “ ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ αὗταί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ “ ἐμοῦ.” ἔοικε τοίνυν ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς ἀρχὴν ἐνθάδε, τουτέστι τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν, τὸν Πατέρα σημαίνειν, ἵνα δὴ καὶ ἐπάνω πάντων ἡ θεία φαίνηται φύσις, πᾶν ὅπερ ἐστὶ γενητὸν ὑπὸ πόδας ἔχουσα, μονονουχὶ καὶ ἐποχουμένη τοῖς δι᾽ αὐτῆς εἰς τὸ εἶναι κεκλημένοις.

Ἐν ταύτῃ τοιγαροῦν τῇ ἀρχῇ τῇ κατὰ πάντων καὶ ἐπὶ πάντας, ἦν ὁ Λόγος, οὐ μετὰ πάντων ὑπὸ πόδας αὐτῆς, ἀλλ᾽ ἔξω πάντων ἐν αὐτῇ φυσικῶς, ὡς καρπὸς συναΐδιος, τόπον c ὥσπερ ἔχων τὸν ἁπάντων ἀρχαιότατον τὴν τοῦ γεννήσαντος φύσιν. διὸ δὴ καὶ ἐλεύθερος ἐλευθέρου Πατρὸς πεφυκὼς τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν σὺν αὐτῷ κεκτήσεται. τίς οὖν ἄρα καὶ νῦν ὁ τῆς ἐν τούτῳ κατασκευῆς γενήσεται λόγος ἀκόλουθον συνιδεῖν. ῥιψοκινδύνως τινὲς, καθάπερ ἔφημεν ἐν τοῖς ἀνω-

1. γὰρ] + τῆς Euth. invito Cat. 2. κρίνει B. κρινεῖ Ed. ἀποδώσει Euth. 7. om. Euth. 11. ἀληθῆ om. Euth. 14. αὗταί D. Euth. αὐταί Ed. 16. Verba transposuit Migne. τὴν om. Euth. 20. αὐτῇ Cat. supra cit. 23. τὸν Euth. τῶν Ed. ἀρχαιότατον Euth. ἀρχαιότερον (τατον) B. ἀρχαιότερον Ed. 24. δὴ] δεῖ B. ἐλεύθερος] + ἐξ B. invito Euth. 25. κεκτῆσθαι B. τίς] τί B. 26. διακατασκευῆς B. invito Euth. 27. ἔφημεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω] ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴπομεν Euth.

τέρω, τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον τότε δὴ πρῶτον εἰς τὸ εἶναι κεκλῆσθαι διισχυρίζοντο, ὅτε τὸν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου ναὸν λαβὼν ἄνθρωπος γέγονε δι' ἡμᾶς· τί οὖν ἂν εἴη λοιπὸν, εἴπερ οὕτως ἔχοι φύσεως ὁ Υἱὸς, ἢ γενητὸς καὶ πεποιημένος, d καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὁμοφυὴς, οἷς ἐξ οὐκ ὄντων ἡ γένεσις, καὶ τὸ τῆς δουλείας ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα δικαίως ἐπαληθεύεται; τί γὰρ τῶν πεποιημένων τὴν ὑπὸ τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ δουλείαν ἀκινδύνως παραιτήσεται; τί δὲ οὐχ ὑποκύψει τῇ κατὰ πάντων ἀρχῇ τε καὶ ἐξουσίᾳ καὶ κυριότητι, ἣν καὶ αὐτός που σημαίνει λέγων ὁ Σολομών "Μετὰ "γὰρ δικαιοσύνης ἑτοιμάζεται θρόνος ἀρχῆς." (Prov. xvi. 12.) ἕτοιμος γὰρ καὶ πολὺ λίαν εὐπρεπὴς εἰς δικαιοσύνην ὁ τῆς ἀρχῆς θρόνος, τῆς ἐπὶ πάντας δηλαδή. καὶ τίς ὁ θρόνος περὶ οὗ νῦν ὁ e λόγος, ἄκουε λέγοντος τοῦ Θεοῦ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων "Ὁ "οὐρανός μοι θρόνος." (Es. lxvi. 1.) οὐκοῦν ἕτοιμος εἰς δικαιοσύνην ὁ οὐρανὸς, τουτέστι, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἅγια πνεύματα.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἦν ἀνάγκη συνομολογεῖν μετὰ τῶν ἄλλων ποιημάτων ὑποκεῖσθαι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, ὡς οἰκετικὴν ἔχοντα τάξιν, καὶ ὑπὸ τὴν τῆς ἀρχῆς ἐξουσίαν ὁμοίως πίπτοντα τοῖς ἄλλοις, εἴπερ ἐστὶ κατ' ἐκείνους ὀψι- a 14 A. γενὴς καὶ τῶν ἐν χρόνῳ πεποιημένων εἷς· ἀναγκαίως ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς δριμύτερον τοῖς ἑτεροδιδασκαλοῦσιν ἐπιπηδᾷ, καὶ δουλείας μὲν ἁπάσης ἐξέλκει τὸν Υἱόν· ἐκ δὲ τῆς ἐλευθέρας καὶ πάντων ἀρχούσης οὐσίας ἐκπεφήνοτα δεικνύει, καὶ ἐν αὐτῇ φυσικῶς ὑπάρχειν ἰσχυρίζεται λέγων Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. ἐπιπλέκει δὲ τῷ τῆς ἀρχῆς ὀνόματι χρησίμως τὸ ἦν, ἵνα μὴ μόνον εὐκλεὴς, ἀλλὰ νοῆται καὶ b προαιώνιος· τέθειται γὰρ ἐν τούτοις τὸ ἦν, εἰς βαθεῖάν τινα καὶ ἀκατάληπτον καὶ τὴν ἔξω χρόνων ἄῤῥητον γέννησιν ἀνατεῖνον τοῦ θεωροῦντος τὴν ἔννοιαν. τὸ γὰρ ἦν ἀδιορίστως

4. οὕτως ἔχοι φύσεως ὁ Υἱὸς accesserunt ex E. et (nisi ἔχει pro ἔχοι) D. Euth. οὗτος ἔχῃ φύσεως ὁ Υἱὸς B. 6–16. καὶ τὸ—πνεύματα desunt in Euth., qui pergit ἵν' οὖν μὴ εἴη ἀναγκή. 6. τε] τι E. ἐπαληθεύηται E. 12. ὁ om. B. 23. τὸν Υἱὸν ἐξέλκει inverso ordine Euth. 25. δείκνυσι B. 29. ἀκατάληκτον Euth.

ἐκφωνηθὲν, εἰς ποῖον ἡμῖν καταλήξει τόπον, ἀεὶ προελαύνειν τοῦ διώκοντος νοῦ πεφυκὸς, καὶ ἥνπερ ἂν οἴηταί τις ἔχειν αὐτοῦ τὴν κατάπαυσιν, ταύτην τοῦ ἐπέκεινα δρόμου ποιούμενον ἀρχήν; ἦν οὖν ὁ Λόγος ἐν ἀρχῇ, τουτέστιν, ὡς ἐν ἀρχῇ τῇ ἐπὶ πάντα, καὶ ἐξ αὐτῆς ὑπάρχων φυσικῶς τὸ c δεσποτικὸν ἔχων ἀξίωμα· εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς, πῶς ἔτι γενητὸς ἢ πεποιημένος; ὅπου δὲ ὅλως τὸ ἦν, κατὰ τίνα τρόπον τὸ οὐκ ἦν εἰσβήσεται, ἢ ποῖον ἕξει λοιπὸν τὸν κατὰ τοῦ Υἱοῦ τόπον;

2. ἥνπερ ἂν B.D.E. Euth. ἣν Ed. 3. πεποιημένον Euth. 9. Υἱοῦ Euth. Ed. Χριστοῦ B.

ΚΕΦΑΛΗ Β.

Ὅτι καὶ Θεὸς καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὑπάρχων ὁ Υἱὸς ἐν ἰδίᾳ ἐστὶν ὑποστάσει, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Πατήρ.

Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν.

ΈΩΛΟΝ ἤδη, καὶ τῆς ἀληθείας ἀπεσφαλμένην ἀποδείξας d ἱκανῶς τὴν ἀμαθῆ τῶν ἐκεῖνα δοξαζόντων διάνοιαν, καὶ διὰ τοῦ εἰπεῖν "Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος," πᾶσαν ἀποκλείσας παρείσδυσιν τοῖς ἐξ οὐκ ὄντων εἶναι λέγουσι τὸν Υἱὸν, καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐν τούτοις εἰκαιολογίαν ἀποτόμως περιελὼν, ἐφ' ἑτέραν ἔρχεται γείτονά τε καὶ δυστροπωτάτην αἵρεσιν. καὶ ὥσπερ ἂν εἴ τις ἄριστός τε ὁμοῦ καὶ τληπαθὴς φυτουργὸς, τοῖς μὲν ἐπὶ τῇ δικέλλῃ καὶ μάλα δὴ πόνοις ἐφήδοιτο, περιεζωσμένος δὲ τὴν ὀσφῦν, καὶ ὡς ἔνι μάλιστα e τοῖς αὐτῷ πρέπουσιν ἀγροικιζόμενος σχήμασι, πᾶσαν ποιοῖτο σπουδὴν τῆς ἐξ ἀκανθῶν ἀηδίας ἐλευθέραν ἀποδεῖξαι τοῦ παραδείσου τὴν ὄψιν, ἄλλην δὲ ἐπ' ἄλλην καταστρέφων οὐ παύεται, καὶ κύκλῳ περινοστῶν ἀεὶ τὸ λυποῦν ἀνοχλίζει ξύλον, τὸν σκληρὸν ὀδόντα τῆς δικέλλης ὑποτιθείς· οὕτω καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης τὸν ζῶντα καὶ ἐνεργῆ καὶ τομώ- Heb. iv. 12. τατον τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐν διανοίᾳ φορῶν, ὀξυωπέστατά τε a 15 A. καὶ νουνεχέστατα τῆς τῶν ἑτεροδοξούντων κακίας τὰ πικρὰ

5. ἀπεσφαλμένην B. ἀποσφαλλομένην Ed. 18. σκληροδόντα pro σκληρὸν ὀδόντα E. 20. φορῶν] φέρων B.

περιαθρῶν βλαστήματα, μονονουχὶ πρὸς αὐτὰ δρομαῖος ἔρχεται, καὶ ἀποτέμνει γοργῶς πανταχόθεν, τοῖς ἐντευξομένοις τοῖς παρ' αὐτοῦ συγγράμμασι τὸ ἐν ὀρθῇ τῇ πίστει φυλάττεσθαι προξενῶν. θέα γὰρ δὴ πάλιν τοῦ πνευματοφόρου τὴν νῆψιν. ἐδίδαξεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὡς ἦν ὁ Λόγος ἐν ἀρχῇ, τουτέστιν, ἐν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καθάπερ εἰρήκαμεν. ἐπειδὴ δὲ b τὸ τῆς διανοίας ὄμμα πεφωτισμένον ἔχων οὐκ ἠγνόει, κατὰ τὸ εἰκὸς, ὡς ἀναστήσονταί τινες ἐκ πολλῆς ἀμαθίας ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι λέγοντες Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ μόνον ὀνόμασι τὴν ἁγίαν Τριάδα διαστέλλοντες, ἐν δὲ ὑποστάσεσιν ἰδικαῖς οὐ συγχωροῦντες ὑπάρχειν, ἵν' ὁ Πατὴρ μὲν ὄντως νοῆται Πατὴρ καὶ οὐχ Υἱὸς, Υἱὸς δ' αὖ πάλιν ὑπάρχειν ἰδίως ὁ Υἱὸς καὶ οὐ Πατὴρ, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ τῆς ἀληθείας c ἔχει λόγος· ἀναγκαίως καὶ πρὸς ταύτην, ὡς ἐπιπαροῦσαν ἤδη, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ κεκινημένην, ἢ καὶ ἔσεσθαί ποτε μέλλουσαν, τὴν αἵρεσιν ἐξοπλίζεται, καὶ δὴ πρὸς ἀναίρεσιν αὐτῆς παρατίθησιν εὐθὺς τῷ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος τό Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν· πανταχῇ μὲν τὸ ἦν ἀναγκαίως ἐπιφέρων διὰ τὴν προαιώνιον γέννησιν αὐτοῦ, διὰ δὲ τοῦ φάναι τὸν Λόγον ὄντα πρὸς τὸν Θεὸν, ἓν μέν τι καὶ ὑφεστηκὸς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸν Υἱὸν ἐπιδεικνύων, ἕτερον δὲ πάλιν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, πρὸς ὃν ἦν ὁ Λόγος· πῶς d γὰρ ἂν ὅλως τὸ ἓν ἀριθμῷ αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ, ἤτοι παρ' ἑαυτῷ, νοοῖτο ὑπάρχειν;

Ὅτι δὲ ἀμαθὴς τοῖς αἱρετικοῖς καὶ ὁ περὶ τούτων εὑρεθήσεται λόγος, διὰ τῆς ἐν τοῖς ὑποτεταγμένοις θεωρίας διδάξομεν, τὴν τῶν ζητουμένων βάσανον ἀκριβῆ ποιησάμενοι.

1. περιάρθρων B. 3. παρ' assumptum ex B. 9. μόνοις B. 11. ἰδίαις B. 12. δ' αὖ] δὲ B. 14. ἐπιπαροῦσαν D mg. E. (divisim.) ἐπισπαρεῖσαν D. Ed. B. dat ὡσηπαρουσανείδὴ = ὡσεὶ παροῦσαν ἤδη. 15. καιροῦ] + καὶ Ed. invito B., cui favet quoque E., καὶ κινημένην = κεκινημένην exhibens. 20. τὸν assumptum ex B. 23. ἂν assumptum ex B.I. 27. τῶν ζητουμένων] ἐν τῷ ζητουμένῳ B.

Ἀπόδειξις μετὰ συλλογισμῶν καὶ μαρτυριῶν γραφικῶν, ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἰδίᾳ ἐστὶν ὑποστάσει καὶ ὁ Υἱὸς ὡσαύτως, συνθεολογουμένου e
δηλονότι καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰ καὶ μηδὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξετάζοιτο περὶ αὐτοῦ.

Ὁμοούσιος μὲν οὖν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ, διὸ δὴ καὶ εἰς ἀπαράλλακτον ἀναβαίνουσιν ὁμοιότητα, ὡς ὁρᾶσθαι μὲν ἐν Υἱῷ τὸν Πατέρα, ἐν δὲ τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τῷ ἑτέρῳ τὸν ἕτερον ἐναστράπτειν, καθάπερ καὶ αὐτός που
φησὶν ὁ Σωτὴρ "Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα μου," a 16 A. Infra xiv. 9.
καὶ πάλιν "Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί." Ib. 10. ἀλλ' εἰ καὶ ἔστιν ἐν τῷ Πατρὶ, ἔχει δὲ πάλιν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα· καλῶς μὲν αὐτὸς, καθάπερ ἤδη προείρηται, πρὸς τὴν τοῦ γεννήσαντος ἀπηκριβωμένος μορφὴν, ἀπαραποιήτως δὲ πάλιν, ἐξ ὧν ἐστιν αὐτὸς, ἐν ἑαυτῷ τὸν γεννήσαντα ζωγραφῶν· οὐ διὰ τοῦτο τὸ ὑπάρχειν ἰδίως ζημιωθήσεται, οὐδ' αὖ πάλιν ἀπολέσει ὁ Πατὴρ τὸ ὑφεστάναι καθ' ἑαυτόν·
ἀλλ' οὐδὲ ἡ πολλὴ λίαν ἐμφέρειά τε καὶ ὁμοιότης ἀνάχυσίν b
τινα τῶν ὑποστάσεων ἐργάσεται, ὡς ἓν νοεῖσθαι τῷ ἀριθμῷ τὸν γεννήσαντα Πατέρα καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα Υἱόν· ἀλλ' ἡ μὲν ταυτότης τῆς φύσεως ἐπ' ἀμφοῖν ὁμολογηθήσεται, τὸ δὲ ἰδίως ἑκάτερον ὑφεστάναι πάντως ἀκολουθεῖ· ἵνα καὶ ὁ Πατὴρ ὄντως νοῆται Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς δὲ Υἱός. ἐπαριθμουμένου γὰρ οὕτω καὶ συνθεολογουμένου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἁγία καὶ προσκυνουμένη Τριὰς τὸ οἰκεῖον ἕξει πλήρωμα.

ΑΛΛΟ. Εἰ αὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς καὶ Πατὴρ, ποῖον ἔχει c
λόγον ἡ τῶν ὀνομάτων διαστολή; εἰ μὴ γὰρ ὅλως ἐγέννησεν, ἱνατί καλεῖται Πατήρ; πῶς δὲ ὅλως Υἱὸς, εἰ μὴ ἐγεννήθη

1. Praefigit tit. cap. 3. et verba SS. Scr. hic E. συλλογισμῶν] Veccus Archiepiscopus Constantinopolitanus in Epigr. 13. de SS. Sp. Process. citat verba paulo infra sub titulo ἐν οἷς ποιεῖται συλλογισμοῖς εἰς τὸ ῥητὸν τό Ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. 3. καὶ prius ass. ex B. 5. οὖν assumptum ex B. 6. καὶ assumptum ex B. 8. καθάπερ B. καθὰ Ed. 9. ὁ Σωτήρ assumptum ex B. 16. καθ' ἑαυτόν· ἀλλ' οὐδὲ] καθ' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὐδὲ ὑφεστάναι· καθ' ἑαυτῶν ἀλλ' οὐδὲ (sic) B. 22. ὁ alt. om. B. 23. οὕτω] τούτῳ B. 26. ὁ αὐτός E. invito Euth. ὁ om. B. invito Euth. 27. ὅλως] ἄλλον Euth.

παρὰ Πατρός; αἰτεῖ γὰρ ὡς ἐξ ἀνάγκης τὴν τοιαύτην ἐφ' ἑαυτοῖς θεωρίαν τὰ ὀνόματα. ἐπειδὴ δὲ γεγεννῆσθαι τὸν Υἱὸν αἱ θεῖαι κηρύττουσι γραφαὶ, καὶ ὁ τῆς ἀληθείας οὕτως ἔχει λόγος, ὑφέστηκεν ἄρα καὶ καθ' ἑαυτόν. ἔστι δὲ πάλιν ἰδιαζόντως καὶ ὁ Πατὴρ, εἴπερ ἕτερον ἐξ ἑτέρου φαίνεται, τὸ γεννώμενον ὡς πρὸς τὸ γεννῶν.

d ΑΛΛΟ. Ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιστέλλων Φιλιππησίοις
Phil. ii. 6. περὶ τοῦ Υἱοῦ φησιν "Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ "ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ." τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ ἁρπαγμὸν οὐ θελήσας ἡγήσασθαι τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ; ἢ γὰρ οὐκ ἀνάγκη λέγειν, ἕνα μέν τινα ὑπάρχειν τὸν ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἕτερον δὲ πάλιν τὸν οὗπερ ἦν ἡ μορφή; ἀλλ' ἔστι δῆλον ἅπασι καὶ ὁμολογούμενον. οὐκοῦν οὐχ ἕν τι καὶ
e ταυτὸν τῷ ἀριθμῷ Πατὴρ καὶ Υἱὸς, ἀλλ' ἰδιοσύστατοι καὶ ἐν ἀλλήλοις θεωρούμενοι, κατὰ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας, εἰ καὶ εἷς ἐξ ἑνὸς, ἐκ Πατρὸς ὁ Υἱὸς δηλαδή.

Infra x. 30. ΑΛΛΟ. "Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν," ἔφασκεν ὁ Σωτήρ· ὡς εἰδὼς δηλονότι καὶ ἑαυτὸν ἰδίως ὑφεστηκότα καὶ τὸν Πατέρα· εἰ δὲ μὴ οὕτως ἔχει τοῦ πράγματος ἡ ἀλήθεια, τί μὴ τηρήσας τῇ ἑνάδι τὸ πρέπον ἔφασκεν Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν εἰμι; ἐπειδὴ δὲ εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν τὸ σημαινόμενον ἐξαπλοῖ, δῆλος ἂν εἴη λοιπὸν τὴν τῶν ἑτερο-
17 A. a δοξούντων ἀνατρέπων ὑπόνοιαν· οὐδὲ γὰρ ἂν καθ' ἑνὸς τὸ ἐσμὲν ἐπενεχθείη συνετῶς.

ΑΛΛΟ. Ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ φωνὴ φέ-
Gen. i. 26. ρεται Θεοῦ "Ποιήσωμεν, λέγοντος, ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα "ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν." εἴπερ οὖν εἰς ἕν τι τῷ ἀριθμῷ τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος πλάτος, ἵνα οὕτως εἴπω, συστέλλεται, καὶ δυσσεβοῦντες ἀναιροῦσι τὸ ὑφεστάναι καθ' ἑαυτοὺς Πατέρα καὶ Υἱόν· τίς ὁ πρὸς τίνα λέγων ἐστί

1. παρὰ] + τοῦ B. αἰτεῖ—ὀνόματα om. Euth. 4. ὑφεστήκασιν ἄρα καθ' ἑαυτοὺς καὶ εἰσὶν ἰδιαζόντως καὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς εἴπερ Euth. καὶ assumptum ex B. 16. δηλαδὴ ante ἐκ transp. Euth. 26. λέγοντος ἄνθρωπον hoc ordine B. 28. τὸ om. B.

"Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα τὴν ἡμετέραν;" χρῆν b γὰρ δήπου λέγειν, εἴπερ οὕτως ἔχει, καθάπερ ἐκεῖνοι ληροῦντές φασι Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἐμὴν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. νυνὶ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ εἰπὼν, πληθυντικῷ δὲ δοὺς ἀριθμῷ τὴν ποίησιν, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα τὴν ἡμετέραν ἐπαγαγὼν, ὁ τοῦ βιβλίου συγγραφεὺς, μονονουχὶ λαμπρᾷ καὶ μεγάλῃ βοᾷ τῇ φωνῇ τὴν ὑπὲρ ἑνάδα τῆς ἁγίας Τριάδος ἀπαρίθμησιν.

ΑΛΛΟ. Εἰ ἀπαύγασμά ἐστι τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ὡς φῶς c ἐκ φωτός· πῶς οὐχ ἕτερος πρὸς αὐτὸν, ὡς ἰδιοσύστατος; τὸ γὰρ ὅλως ἀπαυγασθὲν, ὡς ὑφ' ἑτέρου δηλονότι τοῦ ἀπαυγάζοντος καὶ οὐκ αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ, τοῦτο πείσεται.

ΑΛΛΟ. Ἐκ τῆς οὐσίας ὄντα τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπιδεικνύων ἑαυτὸν ὁ Υἱὸς, φησί που πάλιν "Ἐγὼ ἐκ τοῦ Infra xvi. 28. "Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἥκω· πάλιν πορεύομαι πρὸς τὸν "Πατέρα." πῶς οὖν οὐχ ἕτερος ἔσται παρ' αὐτὸν, ὡς ἐν d ὑποστάσει καὶ ἀριθμῷ, παντὸς ἡμᾶς ἀναπείθοντος λόγου, τὸ ἔκ τινος προελθὸν, ἕτερον εἶναι παρ' ἐκεῖνο νοεῖν, ἀφ' οὗ δὴ καὶ προελήλυθεν; οὐκοῦν οὐκ ἀληθὴς τοῖς δι' ἐναντίας ὁ λόγος.

ΑΛΛΟ. Εἰς Θεὸν Πατέρα καὶ εἰς Υἱὸν μονογενῆ καὶ εἰς Ἅγιον Πνεῦμα πιστεύοντες δικαιούμεθα. διά τοι τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἐπιτάττει λέγων "Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες S. Matth. xxviii. 19. "αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ e "Ἁγίου Πνεύματος." εἴπερ οὖν ὅλως οὐδὲν ἡμῖν εἰσοίσει πρὸς νόησιν ἡ τῶν ὀνομάτων διαφορὰ, Πατέρα δέ τις εἰπὼν σημαίνει τὸν Υἱὸν, καὶ Υἱὸν ὀνομάσας αὐτοῦ μνημονεύει

1. ποιήσομεν B. χρὴ B. 2. ληροῦντες] λαλοῦντες E. 4. πληθυντικῷ B.D prius scriptum. πληθυντικῶς D (ς suprascripto). Ed. πληθυντικοῖς E. 5. δοὺς B. διδοὺς Ed. τὸ assumptum ex B. 7. τῇ φωνῇ ante καὶ μεγάλῃ tr. B. 9. τοῦ Πατρὸς ἐστιν inverso ordine B. 10. ἑαυτὸν B. 13. τῆς alt. om. B. habet Euth. 15. πάλιν πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα om. Euth. 19. οὐκ ἀληθὴς] ἀληθὴς οὐδαμῶς Euth. 27. ἡ om. B. habet Joannes Veccus in Epigraphis de SS. Spiritus Processione.

τοῦ Πατρὸς, τίς ἦν ἡ χρεία μὴ πρὸς ἑνάδα μᾶλλον, ἀλλ' εἰς
τριάδα κελεύειν βαπτίζεσθαι τοὺς πιστεύοντας; ἐπειδὴ δὲ εἰς
τὸν τρεῖς ἀριθμὸν ὁ περὶ τῆς θείας φύσεως ἐκτρέχει λόγος,
πρόδηλον δήπου πᾶσίν ἐστιν, ὡς ἐν ὑποστάσει μὲν ἰδίᾳ τῶν
18 A. a ἀριθμουμένων ἕκαστον εἶναι· τῷ δὲ μηδαμόθεν ἐξηλλάχθαι
κατὰ τὴν φύσιν, εἰς μίαν ἀναβαίνει Θεότητα, καὶ προσ-
κύνησιν ἔχει τὴν αὐτήν.

ΑΛΛΟ. Ἐξ ὀργῆς ἐμπεπρῆσθαι Θεοῦ τὰς τῶν Σοδο-
μιτῶν πόλεις ἡ θεία λέγει γραφή· ἐξηγουμένη δὲ ὅπως
αὐτοῖς ὁ θεῖος ἐπενήνεκται θυμὸς, καὶ τὸν τρόπον τῆς
Gen. xix. 24. ἀπωλείας ἐκδιδάσκουσα σαφῶς, "Ἔβρεξε, φησὶ, Κύριος
"παρὰ Κυρίου ἐπὶ Σόδομα πῦρ καὶ θεῖον" ἐπεὶ καὶ αὕτη
Ps. x. 6. b τοῖς ἐκεῖνα πλημμελεῖν εἰωθόσιν ἡ μερὶς τοῦ ποτηρίου πρε-
πωδεστάτη. ποῖος οὖν ἄρα Κύριος παρὰ ποίου Κυρίου τὸ
πῦρ ἐπηφίει, καὶ τὰς τῶν Σοδομιτῶν κατέφλεξε πόλεις;
ἀλλ' ἔστι δῆλον, ὡς ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ πάντα ἐνεργῶν, ἐπεὶ
καὶ δύναμις αὐτοῦ καὶ βραχίων ἐστὶν, αὐτὸν Σοδομίταις ὕειν
ἐποίει τὸ πῦρ. ὅτε τοίνυν Κύριος παρὰ Κυρίου τὸ πῦρ
ἐκείνοις ἐφίησι, πῶς οὐχ ἕτερος, ὅσον εἰς τὸ ἰδίως ὑπάρχειν,
παρὰ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, καὶ αὖ πάλιν ὁ Υἱὸς παρὰ τὸν
c Πατέρα; τὸ γὰρ ἓν ὡς ἐξ ἑνὸς ἐν τούτῳ σημαίνεται.

ΑΛΛΟ. Προφητικῷ κινούμενος πνεύματι, καὶ δι' αὐτοῦ
τὰ ἐσόμενα προγινώσκων ὁ μακάριος ψαλμῳδὸς, οὐχ ἑτέρως
δύνασθαι διασωθῆναι τὸ γένος ἐνενόει τὸ ἀνθρώπινον, εἰ μὴ
διὰ μόνης τῆς ἐπιφανείας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ πάντα
ῥᾳδίως, ἐφ' ὅπερ ἂν βούλοιτο, μεταῤῥυθμίζειν ἰσχύοντος. διά
τοι τοῦτο πέμπεσθαι πρὸς ἡμᾶς παρεκάλει τὸν Υἱὸν, ἅτε δὴ
d καὶ μόνον αὐτὸν διασώζειν ἰσχύοντα τοὺς ὑπὸ χεῖρα καὶ

1. ἡ B. Veccus. l. c. καὶ Ed. ἑνάδα] ἕνα δὲ B. 4. ὡς assumptum ex B. non habet Veccus. 5. ἔστιν pro εἶναι B. 8. ἐμπεπρῆσθαι Euth. Ed. ἐμπιπράσθαι B. 9. ἐξηγουμένη B.D. Euth. ἐξηγημένη Ed. 10. ὁ assumptum ex B. Euth. 15. ἐπηφίει B. ἐπαφῆκε Euth. ἐπαφίησι Ed. 16. πάντα δι' Υἱοῦ inverso ordine Euth. 19. ἐφίησι B. Euth. ἀφίησι Ed. πῶς οὐχ ἕτερος, ὅσον] πῶς οὖν [οὐχ] ἕτερος ὃν (sic) B. 28. αὐτὸν assumptum ex B.

πλεονεξίαν γενομένους διαβολικήν· καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν, ὡς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα "Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ Ps. xlii. 3. "τὴν ἀλήθειάν σου." ποῖον οὖν ἄρα ἐστὶ τὸ φῶς, ποία δὲ ἡ ἀλήθεια, αὐτοῦ λέγοντος ἄκουε τοῦ Υἱοῦ Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς καὶ ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια· εἰ δὲ πέμπεται πρὸς ἡμᾶς τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν ὁ Υἱὸς, πῶς οὐχ ἕτερός ἐστι παρ' αὐτὸν, ὅσον εἰς τὸ ἰδίως ὑπάρχειν, εἰ καὶ ἕν ἐστιν ὡς πρὸς αὐτὸν, ὅσον εἰς τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα; εἰ e γὰρ μὴ οὕτως ἔχειν οἴονταί τινες, ὁ αὐτὸς δὲ καὶ εἷς ἐστι Πατὴρ καὶ Υἱὸς, τί μὴ ἕτερον ἐποιεῖτο τὸν τῆς εὐχῆς τρόπον ὁ πνευματοφόρος βοῶν Ἐλθὲ πρὸς ἡμᾶς ὦ φῶς καὶ ἀλήθεια; ἐπειδὴ δὲ τό Ἐξαπόστειλον λέγει, δῆλος ἂν εἴη λοιπὸν, ἕτερον μέν τινα τὸν ἀποστέλλοντα εἰδὼς, ἕτερον δὲ τὸν ἀποστελλόμενον· ὁ δὲ τῆς ἀποστολῆς τρόπος νοείσθω θεοπρεπῶς.

ΑΛΛΟ. Δι' Υἱοῦ πεποιῆσθαι τὰ πάντα φασὶν αἱ θεῖαι γραφαὶ "τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ Col. i. 16. "τὰ ἐπὶ τῆς γῆς," καὶ οὕτω πιστεύοντες ἐν ὀρθότητι a **19 A.** λογισμῶν, καὶ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων εἴσω βεβήκαμεν οἱ τῆς ἀληθείας προσκυνηταί· οὐκοῦν ἐξετάζωμεν τό Δι' Υἱοῦ, καὶ ποίαν ἡμῖν εἰσφέρει τὴν διάνοιαν ἐρευνήσωμεν. ἀλλ' ἔστι δῆλον, ὡς ἕτερον μέν τινα νοεῖν ἀναπείθει τὸν ποιοῦντα καὶ ἐργαζόμενον, ἕτερον δέ τινα τὸν δι' οὗ τὰ πάντα ἐργάζεται. δύο γὰρ προσώπων ὡς ἐξ ἀνάγκης παράστασιν ἔχει τό Δι' Υἱοῦ. ἢ λεγέτωσαν κατὰ τίνα τρόπον τὸ ἓν ὡς ἐν ἀριθμῷ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ποσότητι ἐν τῷ τι ποιεῖν b λέγεσθαι, τό Δι' Υἱοῦ κυρίως τε καὶ ἀληθῶς ἐπιδέξεται, οὐδενὸς ἑτέρου συνεπινοουμένου καὶ συνειστρέχοντος· ἀλλ' οἶμαι παντελῶς ἀπορήσειν τὸν δι' ἐναντίας. ἐπειδὴ δὲ δι' Υἱοῦ τὸν Πατέρα τὰ πάντα εἰργάσθαι, καὶ αὐταὶ κηρύττουσιν

1. καὶ alt. assumptum ex B. 2. τὸν om. B. 13. τινα om. Euth. Statim τὸν assumptum ex B.E. Euth. 20. ἐξετάζωμεν E. ἐξετάζομεν B. ἐξετάσωμεν Ed. δι' B. διὰ τοῦ Ed. 21. εἰσφέρει ἡμῖν inverso ordine B. 26. τὸ pro τῇ E. 27. τε assumptum ex B. ἐπιλέξεται B. 29. τὸν] τῶν E. τοὺς e suo Migne. δι' Υἱοῦ τὸν Πατέρα hoc ordine B. 30. ἐργάζεσθαι B.

αἱ θεῖαι γραφαὶ καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, οἶμαι δὲ ὅτι κἀκεῖνοι· πῶς οὐκ ἀνάγκη νοεῖν Πατέρα μὲν ἰδίως καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑφεστάναι, Υἱὸν δὲ πάλιν ὁμοίως, οὐκ ἀνατρέποντος τούτου τὸ ἐν ταυτότητι τῆς οὐσίας τὴν ἁγίαν ὁρᾶσθαι
c Τριάδα;

1. κἀκεῖνοι B. κἀκεῖνο D. κἀκεῖνος Ed. καὶ B.D.E. ὡς Ed. 2. ἀνάγκη] ἂν ἐκεῖνο B.

ΚΕΦΑΛΗ Γ.

Ὅτι καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἢ ἐλάττων ἢ ἀνόμοιός ἐστι τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός.

Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.

ΟΥΚ *ἠγνόησεν ὁ πνευματοφόρος, ὡς ἀναστήσονταί τινες* d *ἐν ἐσχάτοις καιροῖς τῆς τοῦ Μονογενοῦς κατηγοροῦντες οὐσίας "καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς Δεσπότην ἀρνούμενοι,"* 2 S. Pet. ii. 1. *διὰ τοῦ κατὰ φύσιν οἴεσθαι μὴ εἶναι Θεὸν τὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πεφηνότα Λόγον, ἀλλὰ νόθον ὥσπερ τινὰ καὶ ψευδώνυμον ἡμῖν ἐπεισφέρεσθαι, τὸ μὲν τῆς υἱότητός τε καὶ θεότητος ὄνομα περικείμενον, ἔχοντα δὲ οὐχ οὕτω κατὰ ἀλήθειαν. ὁποιόν τι ποιοῦσιν, οἱ τὴν Ἀρείου δυσσέβειαν Ἰουδαικὴν εἰς τὸν ἑαυτῶν εἰσοικίζοντες νοῦν, διὸ δὴ καὶ ἀπὸ νεκρᾶς προφέρουσι καρδίας, οὐ τὸν ζωοποιὸν τῆς εὐσεβοῦς* e *θεωρίας λόγον, ἀλλ' εἴ τι πρὸς θάνατον ὁρᾷ τε καὶ βλέπει· "Βολὶς ὄντως τιτρώσκουσα ἡ γλῶσσα αὐτῶν, δόλια τὰ* Hier. ix. 8. *"ῥήματα τοῦ στόματος αὐτῶν."*

Ὥσπερ οὖν ἤδη τινὸς τοῖς ἐξ ἀληθείας ἀντιτείνοντος ῥήμασι, καὶ μονονουχὶ λέγοντος πρὸς τὸν ἅγιον Εὐαγγελιστὴν Ἦν μὲν ὁ Λόγος, ὦ οὗτος, πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἐχέτω τῇδε, πειθόμεθα δὲ τοῖς σοῖς περὶ τούτου συγγράμμασιν· ἔστω δὲ καὶ ὑπαρχέτω Πατὴρ μὲν ἰδίως, Υἱὸς δὲ πάλιν ὁμοίως. τίνα δὴ οὖν ὑπάρχειν οἴεσθαι προσήκει κατὰ φύσιν a 20 A.

2. *καὶ* prius assumptum ex B. 3. *τοῦ Πατρὸς* om. E. 6. *καιροῖς*] *ἡμέραις καὶ καιροῖς* B. 12. *ὁποῖόν* B. *ὅμοιόν* Ed. 13. *ἑαυτὸν* D. 21. *πειθόμεθα δὲ* B. *πείθομαι γὰρ* Ed. 23. *οὖν* om. B.

τὸν Λόγον; τὸ γὰρ εἶναι πρὸς Θεὸν, οὐ πάντως ἔχει καὶ
τῆς οὐσίας τὴν δήλωσιν. ἐπειδὴ δὲ Θεὸν ἕνα κηρύττουσιν
αἱ θεῖαι γραφαὶ, ἀναθήσομεν τοῦτο μόνον τῷ Πατρὶ, πρὸς
ὃν ἦν ὁ Λόγος; τί οὖν ἄρα καὶ πρὸς τοῦτό φησι τῆς ἀλη-
θείας ὁ κήρυξ; οὐ μόνον ἦν ὁ Λόγος πρὸς Θεὸν, ἀλλ' ἦν καὶ
Θεὸς, ἵνα διὰ μὲν τοῦ εἶναι πρὸς Θεὸν, ἕτερος ὢν παρὰ τὸν
Πατέρα γνωρίζηται, καὶ Υἱὸς ὑπάρχειν ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν
πιστεύηται· διὰ δὲ τοῦ εἶναι Θεὸς, ὁμοούσιός τε καὶ ἐξ αὐτοῦ
b νοῆται κατὰ φύσιν, ἅτε δὴ καὶ Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ προελθών.
ἀμήχανον γὰρ, μιᾶς εἶναι παρὰ πᾶσιν ὁμολογουμένης θεό-
τητος, μὴ πάντως εἰς ταυτότητα φύσεως τὴν ἁγίαν ἀναβαί-
νειν Τριάδα, οὕτως τε εἰς τὸν ἕνα τῆς Θεότητος ἀναφέρεσθαι
λόγον. ἦν οὖν καὶ Θεός· οὐ γέγονεν ὕστερον, ἀλλὰ πάλιν
ἦν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα τῷ εἶναι Θεὸν ἀκολουθήσει πάντως
καὶ τὸ ἀϊδίως εἶναι· ἐπεὶ τὸ ἐν χρόνῳ γεγονὸς, ἢ καὶ ὅλως
c ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρενεχθὲν, οὐκ ἂν εἴη φύσει Θεός.
ἔχοντος τοίνυν τοῦ Θεοῦ Λόγου διὰ μὲν τοῦ ἦν τὸ ἀΐδιον, διὰ
δὲ τοῦ εἶναι Θεὸν τὸ πρὸς τὸν Πατέρα ὁμοούσιον, πόσης
οἴεσθαι χρὴ κολάσεώς τε καὶ τιμωρίας ἐνόχους εὑρεθήσεσθαι,
τοὺς ἐλάττονα κατά τι γοῦν ἢ καὶ ἀνόμοιον τοῦ γεγεννηκότος
οἰομένους ὑπάρχειν αὐτὸν, καὶ εἰς τοῦτο προελθεῖν δυσσε-
βείας οὐκ ἀποφρίττοντας, ὡς ἤδη τολμᾶν καὶ ἑτέροις τὰ
1 Tim. i. 7. τοιαῦτα προσλαλεῖν, "μὴ νοοῦντας, μήτε ἃ λέγουσι, μήτε
"περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται;"

d Ὅτι γὰρ οὐδαμόθεν ἐλάττων ἐστὶν τοῦ Πατρὸς ὁ ἐξ
αὐτοῦ καὶ κατὰ ἀλήθειαν Υἱὸς, ἐκ τῶν συνεζευγμένων ἐν-
νοιῶν εἰσόμεθα πάλιν.

ΑΛΛΟ. Πολλοῖς καὶ διαφόροις ὀνόμασι τὸν Υἱὸν αἱ
θεῖαι καλοῦσι γραφαί. σοφίαν μὲν γὰρ καὶ δύναμιν τοῦ
Πατρὸς εἶναί φασιν αὐτὸν, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ

3. μόνον B. μόνῳ Ed. 7. καὶ alt. om. B. 9. καὶ Θεὸς καὶ] καὶ ὁ Θεὸς B. 10. μιᾶς εἶναι] μαθεῖναι (sic) B. 11. τριάδα ἀναβαίνειν inverso ordine B. 13. πάλαι e suo Migne. 15. εἶναι ἀΐδιος B. 26. καὶ om. B. 29. καλοῦσιν αἱ θεῖαι inverso ordine B. 30. παρὰ assumptum ex B.D.E.

Παύλῳ "Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία." εἴρηται δὲ πάλιν καὶ φῶς αὐτοῦ καὶ ἀλήθεια, κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς ὑπό του τῶν ἁγίων μελῳδούμενον "Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς "σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου." εἴρηται καὶ δικαιοσύνη, κατὰ τό "Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με·" ζωοποιεῖ γὰρ ὁ e Πατὴρ ἐν Χριστῷ τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν· ὠνόμασται καὶ βουλὴ τοῦ Πατρὸς, κατὰ τὸ εἰρημένον "Ἐν τῇ βουλῇ "σου ὡδήγησάς με," καὶ πάλιν "Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου "εἰς τὸν αἰῶνα μένει." ὅτε τοίνυν ταῦτα πάντα ἐστὶν ὁ Υἱὸς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τὴν Ἀρείου κολακεύοντες πλάνην καὶ τῆς ἐκείνου παρανοίας ἀναπεπλησμένοι, πῶς ἐστιν ἐλάττων αὐτοῦ. ὥρα γὰρ λέγειν, εἴπερ οὕτως ἔχοι κατ' αὐτοὺς, ὅτι περ οὐ τελείως ἐστὶ σοφὸς ὁ a 21 A. Πατὴρ, οὐ τελείως δυνατὸς, οὐ τελείως φῶς, οὐ τελείως ἀλήθεια, οὐ τελείως δίκαιος, ἀλλ' οὐδὲ τέλειος ἐν βουλῇ, εἴπερ ὄντως διὰ τὸ ἔλαττον ἔχειν, οὐ φανεῖται τέλειος ὁ Υἱὸς, ὃς πάντα ταῦτά ἐστιν αὐτῷ. ἀλλὰ μὴν τὸ οὕτω φρονεῖν ἢ λέγειν δυσσεβές· τέλειος δὲ ὁ Πατὴρ διὰ τὸ πάντα ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τελείως· τέλειος ἄρα δηλονότι καὶ ὁ Υἱὸς, ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμις, τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ βουλὴ τοῦ Πατρός. ὁ δὲ τὴν ἐν τῷ οἰκείῳ b γεννήτορι τελειότητα πληρῶν, πῶς ἂν ἐλάττων νοοῖτο;

1 Cor. i. 24. — Ps. xlii. 3. — Ps. cxviii. 40. — Ps. lxxii. 24. — Ps. xxxii. 11.

ΑΛΛΟ. Εἰ τὸ ἔλαττον ἔχων ὁ Υἱὸς ὡς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα, προσκυνεῖται παρά τε ἡμῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, δύο λατρεύοντες ἁλωσόμεθα θεοὺς, εἴπερ οὐδαμόθεν εἰς ταυτότητα φύσεως ἀναβήσεται τῷ τελείῳ τὸ μὴ οὕτως ἔχον· πολλὴ δέ τις ἐστὶν ἡ διαφορὰ τὰ μὴ ὡσαύτως ἔχοντα κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον εἰς ἀλλοτριότητα διατέμνουσα. ἀλλ' c οὐκ εἰς πολύθεον ἀριθμὸν ἡ πίστις, εἷς δὲ Θεὸς καὶ ὁ Πατὴρ, ἀναβαίνοντος εἰς ἑνότητα τὴν πρὸς αὐτὸν τοῦ Υἱοῦ, δῆλον δὲ ὅτι καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· οὐδὲν ἄρα τὸ κατηγόρημα

9. *ἐστι πάντα* inverso ordine B. 13. *ἐστὶ* assumptum ex B. 17. *μὴν*] *μηδὲ* (sic) E. Statim *αὐτῷ* addit B. 22. *νοοῖτο ἐλάττων* inverso ordine B. 25. *θεοῖς* D. 29. *καὶ* assumptum ex B.

λοιπὸν ἐν Υἱῷ. πῶς γὰρ ἔτι τὸ ἔλαττον ἐπιδέξεται εἰς ἑνότητα τῷ τελείῳ Πατρὶ, καὶ εἰς οὐσίας ταυτότητα ἑνούμενος φυσικῶς;

Infra ver. 16. ΑΛΛΟ. Εἰ πλήρωμά ἐστιν ὁ Υἱός· "Ἀπὸ γὰρ τοῦ "πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν·" κατὰ τίνα d τρόπον τὸ ἔλαττον ἐπιδέξεται; ἀσύμβατα γὰρ καθ' ἕν τι τὸ ὑποκείμενον ἐν ταυτῷ τὰ ἀλλήλοις ἐναντία.

ΑΛΛΟ. Εἰ τὸ ἔλαττον ἔχων ὁ Υἱὸς τὰ πάντα πληροῖ, ποῦ χωρήσει τὸ μεῖζον τοῦ Πατρός; εἰρήσεται γὰρ καὶ σωματικώτερον, ὡς ἐν παραδείγματος τρόπῳ, νοουμένης ἑτέρως τῆς ἐν ἀσωμάτοις ὑπεροχῆς τε καὶ ἐλαττώσεως.

ΑΛΛΟ. Εἰ τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομά ἐστιν ὁ Θεὸς, εἶτα τούτου e κληρονόμος ὑπάρχων ὁ Υἱὸς οὐκ ἔχει τὸ τέλειος εἶναι διὰ τὸ ἔλαττον, οὐδὲν ἐν τῷ ὑπὲρ πάντα τὸ μέγα· τοῦτο δέ ἐστι Θεός. ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον ἢ φρονεῖν ἢ λέγειν· τέλειος ἄρα ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ὡς ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, καὶ Θεός.

ΑΛΛΟ. Εἰ ἡ θεία φύσις οὐ πεπόσωται, συμβαίνειν δὲ οἶδε τὸ ἔλαττον ἐν ποσοῖς, πῶς ἂν ἐλάττων νοοῖτο κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεὸς ὁ Υἱός; οὐ γὰρ ἔξω τοῦ ποσοῦ κείσεται, κἂν ὡς πρὸς Πατέρα τὸ ἔλαττον λέγωσιν ἔχειν αὐτόν.

22 A. a Infra iii. 34. ΑΛΛΟ. Ὁ μακάριος Ἰωάννης περὶ τοῦ Υἱοῦ φησιν, ὅτι "οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ Πνεῦμα," τοῖς ἀξίοις δηλαδή. ὅτε τοίνυν μέτρον οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Υἱῷ, ἀμέτρητος ἄρα ἐστὶ, καὶ πᾶσαν ἀναβαίνων κατάληψιν τὴν ἐν ποσῷ νοουμένην ὡς Θεός. πῶς οὖν ἐλάττων ὁ μὴ μετρούμενος;

ΑΛΛΟ. Εἰ ἐλάττων ἐστὶν ὁ Υἱὸς, μείζων δὲ ὁ Πατὴρ, διαφόρως δηλονότι καὶ ἀναλογούντως οἷς ἑκάτερος ἔχει μέτροις ἐνεργήσουσι περὶ τὸν εἰς ἡμᾶς ἁγιασμόν. καὶ ἁγιάσει μὲν μειζόνως ὁ Πατὴρ, ἔλαττον δὲ καὶ καθ' ἑαυτὸν

1. γὰρ ἔτι] γαρότι B. 5. ἡμεῖς πάντες hoc ordine B. cf. in xii Proph. 683 d. 688 c. 13. ὁ Υἱὸς om. B. 14. οὐδὲν B. D mg. E. οὐδὲ D. Ed. "nichil magni est super omnia esse" traducit Georgius Trapezuntius. ἐστι] ἐστιν ὁ B. 15. ἐστιν ἄρα inverso ordine B. 20. λέγωσιν ἔχειν B. Migne. λέγειν ἔχωσιν Ed. 28. ἑκάτερος B. Euth. ἕκαστος Ed. 30. ἔλαττον B. Euth. ἐλαττόνως Ed.

ὁ Υἱός. ἔσται τοιγαροῦν καὶ τὸ Πνεῦμα διπλοῦν, καὶ μεῖον b μὲν ἐν Υἱῷ, μεῖζον δὲ ἐν Πατρί. καὶ τελείως μὲν οἱ παρὰ Πατρὸς ἁγιασθήσονται· οὐ τελείως δὲ πάλιν οἱ δι' Υἱοῦ. ἀλλὰ πολλή τις ἐστὶν ἐν τούτοις ἡ τῶν λογισμῶν ἀτοπία. ἓν γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιόν ἐστιν, εἷς καὶ τέλειος ὁ ἁγιασμὸς, παρὰ Πατρὸς δι' Υἱοῦ φυσικῶς χορηγούμενος· οὐκ ἄρα ἐλάττων ἐστὶν ὁ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχων τῷ τελείῳ Πατρὶ, καὶ τὸ τοῦ γεννήσαντος Πνεῦμα φύσεως ἰδίας ἔχων ἀγαθὸν, ζῶν, καὶ ἐνυπόστατον, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ὁ Πατήρ. c

ΑΛΛΟ. Εἰ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς ὑπῆρχεν ὁ Υἱὸς κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν, πῶς ἐλάττων αὐτοῦ ἐστιν; οὐ γὰρ δήπου τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ὁ λόγος, καὶ ἡ διὰ τοῦτο λεγομένη ταπείνωσις, τοῦ κατὰ φύσιν προσόντος ἀξιώματος ἀπογυμνώσει τὸν Υἱὸν, λύσιν ἔχουσα τὴν δευτέραν ἐξ οὐρανοῦ παρουσίαν. ἥξει γὰρ πάντως, ὡς ἠκούσαμεν λέγοντος "ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ." πῶς οὖν ὅλως ἐν τῇ δόξῃ τοῦ τελείου Πατρὸς ὁ ἐλάττων αὐτοῦ;

Phil. ii. 6.

S. Marc. viii. 38.

ΑΛΛΟ. Εὑρίσκεταί που λέγων δι' ἑνὸς τῶν προφητῶν ὁ d Θεὸς καὶ Πατήρ "Τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ δώσω." ἐρωτητέον τοιγαροῦν τοὺς ὅσοι τὸν Υἱὸν ἀτιμάζουσιν ἀσεβῶς, μᾶλλον δὲ δι' αὐτοῦ καὶ τὸν Πατέρα· ὁ γὰρ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ· πότερόν ποτε, καθάπερ ὑπειλήφασιν αὐτοὶ, τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐλάττων ὢν ὁ Υἱὸς, ὁμοούσιός ἐστιν, ὡς πρὸς αὐτὸν, ἢ οὐχί; εἰ μὲν οὖν ἐροῦσιν, ὡς ἔστιν ὁμοούσιος, τί μάτην τὸ ἔλαττον ἐπιφέρουσιν αὐτῷ; τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα καὶ φύσεως, οὐκ ἂν ὅλως ἔχοι e καθ' ἑαυτῶν τὸ μεῖζον, κατά γε τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον· τοῦτο δὲ πάντως ἐστὶ τὸ ζητούμενον.

Es. xlviii. 11.

Infra v. 23.

Ἀλλ' οὐ συνθήσονται τυχὸν, οὐδὲ ὁμοούσιον εἶναι δώ-

5. ὁ assumptum ex B.D.E. Euth. 7. ἔχων] + ἐν E. 8. φύσεως ἰδίας Veccus. Ed. φύσεως ὡς ἰδίας E. ἐν ἑαυτῷ Euth. 11. καὶ] + ἐν B. invito Euth. 14. λεγομένη om. Euth. Statim κένωσις pro ταπείνωσις Euth. 18. τελείου accessit ex B. Euth. 21. τὸν Υἱὸν ἀτιμάζουσιν ἀσεβῶς] ἀσεβῶς ἀτιμάζουσιν τὸν Χριστὸν B. 24. ὢν om. B.

σουσι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, ὡς ἐλάττονα κατ᾽ αὐτούς· οὐκοῦν ἕτερος ἔσται παντελῶς καὶ ἀλλότριος τοῦ Πατρός. πῶς οὖν [Dan. vii. 14.] ἔχει τὴν δόξαν αὐτοῦ; "Αὐτῷ γὰρ ἐδόθη," καθά φησιν ὁ μακάριος Δανιὴλ, "ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία·" ἢ γὰρ διαψεύ- [23 A.] a σεται λέγων ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ "Τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ "δώσω·" ἢ εἴπερ ἐστὶν ἀληθὴς, δέδωκε δὲ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν τῷ Υἱῷ, οὐχ ἕτερος ἄρα ἐστὶ παρ᾽ αὐτὸν, καρπὸς ὑπάρχων τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ γνήσιον γέννημα. ὁ δὲ ὡσαύτως ἔχων τῷ Πατρὶ κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον, πῶς ἂν εἴη λοιπὸν ἐλάττων αὐτοῦ;

ΑΛΛΑ ΑΠΛΑ ΚΑΙ ΑΣΥΝΔΕΤΑ. Εἰ παντοκράτωρ ἐστὶν ὁ Πα- b τὴρ, παντοκράτωρ δὲ ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς, πῶς ἐλάττων αὐτοῦ ἐστιν; οὐ γὰρ δήπου κατά γε τὸν τῆς ἀκολουθίας λόγον, εἰς τὸ τοῦ τελείου μέτρον τὸ μὴ τέλειον ἀναβήσεται. καὶ, εἰ κύριός ἐστιν ὁ Πατὴρ, κύριος δὲ ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς, πῶς ἐλάττων αὐτοῦ ἐστιν; ἔσται γὰρ οὐ τελείως ἐλεύθερος, εἴπερ ἐστὶν ἐλάττων ἐν κυριότητι καὶ οὐ πλῆρες ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀξίωμα. καὶ εἰ φῶς ἐστιν ὁ Πατὴρ, φῶς δὲ ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς, πῶς ἐλάττων αὐτοῦ ἐστιν; ἔσται γὰρ οὐ τελείως c φῶς, καταληφθήσεται δὲ ἀπὸ μέρους ὑπὸ τῆς σκοτίας, καὶ [Infra ver. 5.] ψεύσεται λέγων ὁ Εὐαγγελιστὴς "Ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέ- "λαβε." καὶ εἰ ζωή ἐστιν ὁ Πατὴρ, ζωὴ δὲ ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς, πῶς ἐλάττων αὐτοῦ ἐστιν; οὐ γὰρ ἔσται τελείως ἐν [Eph. iii. 16, 17.] ἡμῖν ἡ ζωὴ, κἂν εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον κατοικήσῃ Χριστός· νεκροὶ δέ πως κατά τι μέρος οἱ πιστεύσαντες, εἴπερ ἐστὶν οὐ τελείως ζωὴ τὸ ἔλαττον ἔχων ὁ Υἱὸς. ἐπειδὴ δὲ χρὴ τὴν ἐν τούτοις ἀτοπίαν ὡς πορρωτάτω ποιεῖσθαι, τέλειον εἶναί d φαμεν τὸν Υἱὸν τὸν τῷ τελείῳ Πατρὶ παρισούμενον διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτον.

ΑΛΛΟ. Εἰ ἐλάττων ἐστὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, διά τε τοῦτο οὐχ ὁμοούσιος· ἕτερος ἄρα ἐστὶ κατὰ φύσιν καὶ ἀλλότριος

4. διαψεύδεται B. 21. αὐτὸν Ed. repugnantibus B.D.E. Euth. 22. εἰ] ἡ D.E. 23. οὐ γὰρ] + οὐκ B. Statim ἔσται B. Euth. ἐστι Ed. 24. κατοικήσῃ E. Euth. κατοικήσει Ed. Statim ὁ add. Euth.

παντελῶς· οὐκοῦν οὐχ Υἱὸς, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως Θεός. πῶς γὰρ ἂν καὶ καλοῖτο Υἱὸς ὁ μὴ ἐκ Πατρὸς, ἢ πῶς ἔτι Θεὸς, ὁ μὴ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν; ἐπειδὴ δὲ εἰς Υἱὸν ἡ πίστις, ἔτι κατὰ τὸ εἰκὸς πλανώμεθα, τὸν ἀληθινὸν οὐκ ἐπεγνωκότες Θεόν. e ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· πιστεύοντες δ' εἰς Υἱὸν, καὶ εἰς τὸν Πατέρα πιστεύομεν, καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δηλαδή. οὐκ ἄρα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς ἐλάττων, ἀλλότριος ὁ Υἱὸς, ἀλλ' ἓν ὡς πρὸς αὐτὸν, διὰ τό Ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν, ἴσος τε διὰ τοῦτο καὶ τέλειος.

ΑΛΛΟ. Εἰ μὲν Υἱός ἐστι κατὰ ἀλήθειαν ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀναλάμψας Θεὸς Λόγος, ἀνάγκη πᾶσα καὶ οὐχ ἑκόντας τοὺς δι' ἐναντίας ὁμολογεῖν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτὸν a 24 A. ὑπάρχειν τῆς τοῦ Πατρός. τοῦτο γὰρ ἡ κατὰ ἀλήθειαν υἱότης σημαίνει. εἶτα πῶς ὁ τοιοῦτος ἐλάττων ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, εἴπερ ἐστὶν οὐσίας καρπὸς, οὐδαμόθεν τὸ ἔλαττον ἐφ' ἑαυτῇ δεχομένης; πάντα γὰρ τελείως ἐν τῷ Θεῷ. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ Υἱὸς ἄρα· νόθος δὲ ὥσπερ τις καὶ ψευδώνυμος. ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ Πατὴρ, πατὴρ ἂν καλοῖτο δικαίως τε καὶ ἀληθῶς· Υἱοῦ γὰρ οὐκ ὄντος τοῦ κατὰ φύσιν, δι' ὃν ἐστι πατὴρ, πῶς ἂν νοοῖτο πατήρ; ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· ἔστι δὲ Πατὴρ ἀληθινὸς ὁ b Θεός· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ὅλαι βοῶσιν αἱ θεῖαι γραφαί· Υἱὸς ἄρα πάντως ὁ ἐξ αὐτοῦ φυσικῶς. εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἐλάττων· ὁμοούσιος γὰρ ὡς Υἱός.

ΑΛΛΟ. Τὸ τῆς πατριᾶς ἤτοι πατρότητος ὄνομα οὐκ ἐξ ἡμῶν κυρίως ἔχει Θεὸς, ἀλλ' ἡμεῖς μᾶλλον ἐξ αὐτοῦ λαβόντες ὀρώμεθα. πιστὸς δὲ ὁ λόγος Παύλου βοῶντος ὡδί "Ἐξ οὗ Eph. iii. 15. πᾶσα πατριὰ ἔν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται." ἐπειδὴ

1. γὰρ om. B. 2. καὶ om. B. ἔτι] ἐστι B. 3. φύσιν;] + τί φασιν ἐνταῦθα, οἱ τοὺς μὴ τὴν εἰς τὸν υἱὸν παραδεξαμένους πίστιν, ἀπεκτονότας δὲ μᾶλλον τοῦτον εἰς τὸν πατέρα πιστεύειν ἰσχυριζόμενοι; Ed. Desunt haec verba in B. habent in mg. addita E., in mg. tanquam scholion D. Υἱὸν] + ἐστιν Migne. 15. πατρὸς] + υἱὸς D. Ed. invito B. 16. τῷ ἐν inverso ordine B. 22. βοῶσιν καὶ ὅλαι inverso ordine B. 25. ὄνομα ἤτοι πατρότητος inverso ordine B. 26. κυρίως assumptum ex B. qui dat κς (= κύριος). Statim ὁ Θεὸς ἔχει B. 28. πατριὰ ἔν τε οὐρανῷ] πατριὰς ἐν οὐρανοῖς B.

δὲ Θεὸς τὸ πάντων ἐστὶ πρεσβύτατον, κατὰ μίμησιν δη- c *λονότι πατέρες ἡμεῖς, οἱ πρὸς τὸ ἐκείνου σχῆμα διὰ τοῦ πεποιῆσθαι κατ' εἰκόνα κεκλημένοι. εἶτα πῶς, εἰπέ μοι, λοιπὸν οἱ καθ' ὁμοίωσιν γεγονότες αὐτῷ, κατὰ φύσιν ἐσμὲν τῶν οἰκείων τέκνων πατέρες, εἰ μὴ πρόσεστι τοῦτο τῇ ἀρχετύπῳ εἰκόνι, πρὸς ἣν καὶ μεμορφώμεθα; πῶς δ' ἂν ὅλως τὸ τῆς πατριᾶς ἤτοι πατρότητος ὄνομα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἐκβῆναι παρὰ Θεοῦ δοίη τις ἂν, εἴ γε ὄντως οὐκ ἔστι πατήρ; φαίνεται γὰρ, ἂν οὕτως ἔχῃ, παντελῶς ἀνεστραμμένη τοῦ* d *πράγματος ἡ φύσις, ἡμεῖς δὲ μᾶλλον αὐτῷ καθ' ὁμοίωσιν τὴν πρὸς ἡμᾶς τό Πατὴρ καλεῖσθαι δώσομεν, ἤπερ αὐτὸς ἡμῖν. τοῦτο γὰρ ὁ λόγος συνομολογεῖν ἀναγκάσει καὶ ἄκοντα τὸν αἱρετικόν. οὐκοῦν ψεύδεται τῆς ἀληθείας ὁ μάρτυς, ἐξ αὐτοῦ λέγων πᾶσαν εἶναι πατριὰν ἔν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. ἀλλ' ἔστι τοῦτο φάναι τῶν ἀτοπωτάτων·* 2 Cor. xiii. 3. *ἀληθεύει γὰρ ὁ θαρσήσας εἰπεῖν "Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν "ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;" καὶ ἐκ Θεοῦ τὸ τῆς πατριᾶς* e *ὄνομα καὶ εἰς ἡμᾶς καταῤῥεῖ. οὐκοῦν ἔστι κατὰ φύσιν τοῦ Λόγου Πατήρ· τέτοκε δὲ πάντως οὐκ ἀνόμοιον ἑαυτῷ, διὰ τοῦ τὸ ἔλαττον ἔχειν, ἢ ἐν οἷσπέρ ἐστιν αὐτός· οἱ γὰρ πρὸς μίμησιν γεγονότες ἡμεῖς τὴν ἐκείνου ἔχομεν οὐχ οὕτω τὰ ἐξ ἑαυτῶν γεννώμενα, ἴσα δὲ παντελῶς κατά γε τὸν τῆς φύσεως λόγον.*

ΑΛΛΟ. *Μὴ σοφιζέσθω τὴν ἀλήθειαν ὁ ποικίλος εἰς* 25 A. a *λόγους αἱρετικὸς, μηδὲ Υἱὸν ὁμολογῶν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ψιλὴν αὐτῷ καὶ τὴν ἐν ῥήμασι μόνοις χαριζέσθω τιμὴν, οὐκ εἶναι λέγων αὐτὸν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς τοῦ Πατρός. πῶς γὰρ ὅλως Υἱὸς, εἰ μὴ οὕτως ἔχοι κατὰ φύσιν; ἢ τοίνυν τὸ τῆς ὑποκρίσεως περιελόντες προσωπεῖον δυσφημείτωσαν ἀναφανδὸν, μήτε Θεὸν μήτε Υἱὸν ὁμολογοῦντες· ἢ εἴπερ ἐκ πάσης ἐλεγχόμενοι τῆς θείας γραφῆς, καὶ τοῖς τῶν ἁγίων*

2. *διὰ τοῦτο πεποιῆσθαι κατ' εἰκόνα δὲ κεκλημένοι* B. 4. *γεγονότες αὐτῷ*] *οὕτω γεγονότες* B. 5. *τούτῳ* D. 11. *πατρὶ* D.E. *πατὴρ* habet D mg. 12. *ἀναγκάσει συνομολογεῖν* inverso ordine B. 21. *οὐχ οὕτω τὰ ἐξ ἑαυτῶν*] *οὐ τῷ οὕτω τὰ ἐξ αὐτοῦ* B.

λόγοις κατασφενδονούμενοι, δυσωποῦνται τὴν ἀλήθειαν, καὶ
Υἱὸν εἶναι λέγουσι καὶ Θεὸν, μὴ φρονείτωσαν ὡς ἔστιν
ἐλάττων τοῦ γεγεννηκότος. πῶς γὰρ ὅλως ἐπιδέξεται τὸ ἔλατ- b
τον ὡς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν, Θεὸς ὢν ὁ Λόγος; καίτοι
καὶ ἄνθρωπος ἀνθρώπου χρηματίζει τε καὶ ἔστιν υἱὸς, ἀλλ'
οὐκ ἐλάττων ἔσται τοῦ πατρὸς κατά γε τὸ εἶναι ἄνθρωπος·
ἄνθρωπος γὰρ ἀνθρώπου, καθὸ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν εἴη μείζων
ἢ ἐλάττων, ἀλλ' οὐδὲ ἄγγελος ἀγγέλου τυχὸν, καθὸ ἄγ-
γελος, ἢ ἕτερόν τι τῶν ὄντων πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ὁμοφυὲς, καὶ
τὸν τῆς αὐτῆς οὐσίας λόγον ἀποκεκληρωμένον. οὐκοῦν εἰ
κατὰ ἀλήθειάν ἐστιν Υἱὸς, ἀνάγκη λέγειν, ὡς ἔστιν ἐκ τῆς c
οὐσίας τοῦ Πατρὸς, πάντα τὰ ἐκείνης ἴδια φέρων ἐν ἑαυτῷ
φυσικῶς· καὶ εἰ φύσει Θεὸς ὁ Πατὴρ, Θεὸς δηλονότι κατὰ
φύσιν καὶ ὁ Λόγος ὁ ἐξ αὐτῆς γεννηθείς. πῶς οὖν ἐλάττων
ἔσται Θεὸς Θεοῦ, κατ' αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ εἶναι Θεός;

ΑΛΛΟ. Πόθεν ὑμῖν, ὦ οὗτοι, πάρεστι τολμᾶν τὸ ἐν
ἐλάττοσι κεῖσθαι λέγειν τὸν Υἱὸν, ἢ ἐν οἷς ἐστιν ὁ γεννήσας
αὐτόν; κατὰ τίνα δὲ τρόπον τὸ ἔλαττον ἐπιδέξεται; κατὰ
μὲν οὖν τὸν ἐν τῷ εἶναι χρόνον, οὐκ ἄν τις, οἶμαι, καὶ d
σφόδρα ληρῶν ὑπολάβοι· προαιώνιος γὰρ ὁ Υἱὸς, καὶ αὐτός
ἐστι τῶν αἰώνων ὁ ποιητὴς, καὶ ὅτι οὐκ ἂν ὅλως περιορίζοιτο Heb. i. 2.
χρόνῳ, τὸ χρόνου παντὸς πρεσβυτέραν ἔχον τὴν γέννησιν,
νοηθείη εἰκότως. ἀλλ' οὐδὲ ἐν ποσῷ τῷ κατὰ μέγεθος
ἐλάττων αὐτοῦ· ἀμεγέθης γὰρ, ἄποσός τε καὶ ἀσώματος ἡ
θεία νοεῖται καὶ ἔστι φύσις. πῶς οὖν ἄρα τὸ ἔλαττον ἐπὶ
τοῦ γεννηθέντος δειχθήσεται; ἐν δόξῃ λοιπὸν, ἐρεῖ τις τυχὸν,
ἐν δυνάμει, ἐν σοφίᾳ. λεγέτωσαν τοίνυν, πόσος ἐστὶν ἐν e
τούτοις καὶ πηλίκος ὁ Πατὴρ, εἴ γε χρὴ καὶ τοῦτο εἰπεῖν·
ἵνα νοῆται λοιπὸν ἐλάττων ὁ Υἱὸς, ὡς πρὸς ἐκεῖνον ἐκμετρού-

3. ὅλως om. B. 4. καὶ assumptum ex B. Θεὸν ὁ Θεὸς Λόγος B. 14. ὁ ἐξ αὐτῆς] ὡς ἐξ αὐτοῦ E. 15. κατ' αὐτὸ B.D ut vid. E. καὶ ταὐτὸ Ed. 16. πάρεστι] + τὸ B. γρ. παρέστη D mg. 21, 22. ὁ et ὅτι et χρόνῳ τὸ om. B. 23. νοηθείη δ' ἂν B. 25. ἐπὶ] ὑπὸ B. 29. νοεῖται E. ἐκεῖνον dat Heyse ex B. qui ἐκείνων scribit. ἐκεῖνο Ed.

μενος· ἢ εἴπερ ἐκεῖνός ἐστιν ἐν ἀκαταλήπτοις καὶ ἀνεκμετρήτοις ὁ Πατὴρ ἀγαθοῖς, καὶ πολὺ τὸ τῆς ἡμετέρας διανοίας ἀνατρέχουσι μέτρον, πόθεν ἐλάττονα λέγουσι τὸν Υἱὸν οἱ πάντα τολμῶντες ἑτοίμως Ἀρειανοὶ, πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ προσόντος αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀξιώματος; ἐλέγχεται γὰρ **26 A.** a *ἀντιπαραθέσει τῇ πρὸς τὸ μεῖζον τὸ ἔλαττον, οὐκ ἐκμετρουμένης δὲ τῆς ἀξίας τοῦ Πατρὸς, ποία δεῖξις ἐν Υἱῷ τοῦ μειονεκτήματος;*

ΑΛΛΟ. *Ἐπὶ τῇ βδελυρίᾳ τῶν ἀνοσίων αἱρετικῶν, ἔξεστιν* Deut. xxxii. 31. *ὄντως εἰπεῖν ἀληθεύοντας "Οἱ δὲ ἐχθροὶ ἡμῶν ἀνόητοι." πῶς γὰρ οὐκ ἂν εἶεν πάσης ἀμαθίας ἀνάπλεῳ, μὴ εἰδότες* 1 Tim. i. 7. *"μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται," καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν; ὅτου δὲ δὴ χάριν ἐπισκήπτειν αὐτοῖς* b *οἰόμεθα δεῖν, ἐκεῖνό ἐστιν. εἰ κατὰ ἀλήθειαν Θεὸν ἐκ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς γεγεννῆσθαι λέγουσι τὸν Υἱὸν, καὶ οὕτω πιστεύουσι, πῶς ἐλάττων ἐστὶ τοῦ Πατρός; πολλὴ γὰρ ἐντεῦθεν ἀποτεχθήσεται λογισμῶν ἀτοπία, πανταχῇ τὸ δύσφημον ἔχουσα, καὶ ὅσαπερ ἄν τις καὶ μόνον ἀκοῦσαι παραιτήσεται. εἰ γὰρ ὅλως Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς ἐπιδέξεται κατά τι γοῦν ἐφ' ἑαυτῷ τὸ ἔλαττον, ἀνάγκη λοιπὸν ἐννοεῖν, ὡς ἔστι τι τὸ μεῖζον Θεοῦ. οὐκοῦν οὐκ ἐν τελειότητι τῇ κατὰ* c *πᾶν ὁτιοῦν ἡ τοῦ Πατρὸς οὐσία νοεῖται, κἂν ὑπάρχῃ φύσει Θεός· προκόψει δέ ποι καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ μεῖζον, ἐλεγχόμενος, ὥσπερ ἐν εἰκόνι τῷ Υἱῷ, ὅτι πέρ ἐστι καὶ αὐτὸς τῆς τὸ ἔλαττον ἐπιδεχομένης οὐσίας. φορέσει δὲ αὐτὸ δυνάμει, καὶ εἰ μήπω πεφόρεκεν· ἐπεί περ τὰ δεκτικά τινος ὄντα, δέξεται πάντως καὶ τὰ ὧν ἐστι δεκτικὰ, καὶ καιροῦ καλοῦντος εἰς τὸ παθεῖν οὐ παραιτήσεται. ἀλλὰ πολλή τις ἐν τούτοις ἡ δυσφημία φαίνεται. οὔτε γὰρ προβήσεταί ποι πρὸς τὸ μεῖζον ὁ Πατὴρ, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἔλαττον ἐπιδέξεται, διὰ τὸ*

1. *ἐκεῖνός* assumptum ex B. 2. *ἀγαθοῖς ὁ Πατὴρ* inverso ordine B. 10. *ἀληθεύοντας εἰπεῖν* inverso ordine B. 11. *ἁπάσης* E. 13. *δὲ* om. B. 18. *παραιτήσηται* E. 21. *τὸ* assumptum ex B.D.E. 24. *ἐν* assumptum ex B. 25. *αὐτὸ*] *αὐτῷ* E.

εἶναι κατὰ φύσιν Θεός. οὐκοῦν τὸ ἔλαττον οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἐφ᾽ d ἑαυτῷ καταδέξεται, Θεὸς καὶ αὐτὸς ὑπάρχων κατὰ φύσιν, ἵνα μὴ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας κατηγόρημα νοοῖτο, τὸ ἐξ ἀμαθίας τῶν αἱρετικῶν ἐπινοηθὲν ῥημάτιον.

ΑΛΛΟ. Εἰ Υἱὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ Λόγος ἐλάττων ἐστὶν αὐτοῦ, ἢ κατὰ τὸν τῆς θεοπρεποῦς ἀξίας λόγον, ἢ ὡς κατὰ φύσιν οὐκ ἔχων ἀπαραλλάκτως, ἢ κατά τι γοῦν τῶν ἐν τοῖς μειονεκτήμασι e τρόπων, οὐκ αὐτοῦ τοσοῦτον ἔσται τὸ κατηγόρημα μᾶλλον, ὅσον τῆς οὐσίας ἐξ ἧς εἶναι πεπίστευται, εἴπερ ὅλως τὸ ἔλαττον, ἤτοι τὸ χεῖρον, ὡς πρὸς αὐτὴν ἀπογεννῶσα φαίνεται, καίτοι τῆς γενητῆς καὶ πεποιημένης κτίσεως οὐκ ἀνεχομένης τοῦτο παθεῖν. τίκτει γὰρ πάντως τὸ ὅμοιον ἑαυτῷ πᾶν ὅπερ ἐστὶ καρπογόνον. εἰ δὲ ἄνω παντὸς κεῖσθαι πάθους τὴν θείαν τοῦ Πατρὸς ἐροῦσι φύσιν, ἔξω δηλονότι καὶ τῆς ἐπὶ τοῦτο κατηγορίας κείσεται, ὡς δὲ ἀρχέτυπος οὖσα τῶν ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν, οὐκ ἐλάττονα τὸν Υἱὸν ἀπο- a 27 A. τέξεται, ἀλλ᾽ ἴσον τε καὶ ὁμοούσιον, ἵνα μὴ καὶ ἡμῶν ἀπολιμπάνηται Θεὸς ὁ τοσοῦτον ὑπὲρ ἡμᾶς.

Ἄλλο διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Ἴσον ἑαυτὸν ἐπιδεικνύων τῷ Θεῷ καὶ Πατρί φησί που Χριστὸς πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητάς "Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, "ἑώρακε τὸν Πατέρα." Infra xiv. 9. εἶτα πῶς ὁ κατὰ φύσιν τοιοῦτος, οὕτω τε ὑπάρχων ὡς αὐτὸς ἀληθεύων διισχυρίζεται, τὸ ἔλαττον ἕξει κατὰ τὴν τινῶν ἀβουλίαν; εἰ γὰρ ὑπάρχων b ἐλάττων ἐν ἑαυτῷ δεικνύει τὸν Πατέρα, μηδεμιᾶς μεσολαβούσης παραλλαγῆς, ἐπὶ τὸν Πατέρα τὸ ἔλαττον ἀναβήσεται, ὡς ἐν ἀμεταποιήτῳ φαινόμενον εἰκόνι τῷ Υἱῷ. ἀλλὰ

1. ἀφ᾽ ἑαυτοῦ B. 3. νοοῖτο B. νοῆται Ed. 8. τι] τίνα B. 9. τρόπον B. 11. αὐτὴν B.D.E. αὐτὸν Ed. 12. κτίσεως assumptum ex B. 16. καὶ τῆς ἐπὶ τοῦτο] τῶν ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ E. 21. φησί που Euth. Ed. φησὴν (sic) που φησιν ὁ B. 22. οἰκείους] ἁγίους B. με B. 23. Πατέρα B. Euth. Πατέρα μου Ed. ut supra 16 init.

τοῦτο ἄτοπον· οὐκοῦν οὐκ ἐλάττων ὁ Υἱὸς, ἐν ᾧπερ ἐξεικονίζεται τέλειος ὢν ὁ Πατήρ.

ΑΛΛΟ. Καὶ πῶς ἂν τὸ ἔλαττον, ἢ ἐν οἷσπέρ ἐστιν ὁ Πατὴρ, ὢν ὁ Υἱὸς ἐπιδέξηται, λέγων ἀνεγκλήτως "Πάντα c "ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστί·" καὶ πάλιν, ὡς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ὅτι "πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν, καὶ τὰ σὰ ἐμά;" εἰ γὰρ ὄντως ἐστὶ κατὰ τὴν τινῶν ἀβουλίαν ἐλάττων ὁ Υἱὸς, ἐπειδήπερ ἀληθεύει λέγων πρὸς τὸν Πατέρα "Τὰ ἐμὰ σά "ἐστι καὶ τὰ σὰ ἐμὰ," χωρήσει καὶ ἐπὶ τὸν Πατέρα τὸ ἔλαττον, καὶ τὸ μεῖζον ὁμοίως ἐπὶ τὸν Υἱὸν, ἀδιαφορούσης τῆς τῶν πραγμάτων τάξεως, εἴπερ ἐν ἑκατέρῳ τὰ ἑκατέρῳ προσόντα φαίνεται, καὶ ὅπερ ἂν εἴη τοῦ Πατρὸς, τοῦτό ἐστι d καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ πάλιν, ὅπερ ἂν ὑπάρχον ἴδιον φαίνηται τοῦ Υἱοῦ, τοῦτό ἐστι καὶ τοῦ Πατρός. οὐδὲν οὖν κωλύσει λέγειν ἐλάττονα τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, καὶ μείζονα τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν. ἀλλ' ἔστι τῶν ἀτοπωτάτων, καὶ μόνον ἐννοεῖν τι τοιοῦτον· ἴσος ἄρα καὶ οὐκ ἐλάττων ὁ κοινὰ πρὸς τὸν Πατέρα τὰ τῆς οὐσίας ἔχων πλεονεκτήματα.

Infra xvi. 15.

Ib. xvii. 10.

Ἄλλο ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Εἰ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ταῦτα πάντως ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ, e ἔστι δὲ ἐν Πατρὶ τὸ τέλειον, τέλειος ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς ὁ τοῦ Πατρὸς ἔχων τὰ ἴδια καὶ ἐξαίρετα. οὐκοῦν οὐκ ἐλάττων, κατὰ τὴν τῶν αἱρετικῶν δυσσέβειαν.

Ἄλλο διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς, μετὰ συμπλοκῆς συλλογισμοῦ.

Λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τὴν ἄσβεστον φλόγα τῆς ἑαυτῶν καταχέοντες κεφαλῆς, καὶ τὴν μὲν ἐν τοῖς θείοις δόγμασιν ὀρθότητα παραιτούμενοι, στροφὰς δὲ ποικίλων ἐπινοοῦντες

1. ἐξεικονίζεται B. Euth. εἰκονίζεται Ed. 2. ὁ Πατὴρ ὢν inverso ordine Euth. 3. ἢ om. Euth. 4. ὢν assumptum ex Euth. ἐπιδέξετο (= ἐπιδέξαιτο) B. 5. τὸν om. B. 11. τῆς om. E. 13. καὶ prius assumptum ex B. Euth. 14. καὶ assumptum ex Euth. 20. πάντως B.E. πάντα Ed. 23. δυσσέβειαν] δυσβούλειαν B. 25. τῆς ἑαυτῶν καταχέοντες hoc ordine B.

συλλογισμῶν πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκεραιοτέρων καὶ ἀνατροπὴν, a 28 A. πότερόν ποτε κρείττων ἐστὶν ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, τὸ μεῖζον ὡς πρὸς αὐτὸν ἔχων, εἴπερ ἐλάττων ἐστὶ, καθὼς ἐκεῖνοι ληροῦντές φασιν, ἢ οὐχί; ἀλλ' οἶμαι δὴ πάντως, ὅτι Κρείττων ἐροῦσιν. ἢ λεγέτωσαν τί τὸ περισσὸν ἐν τῷ κεκτῆσθαι τὸ μεῖζον ὁ Πατὴρ ἔχων φανεῖται, εἰ μὴ κρείττων ἐστίν; εἰ μὲν γὰρ ὅλως οὐδὲν, λέλυται λοιπὸν ἤδη πᾶν τὸ ἐφ' Υἱοῦ κατηγόρημα· εἰ δὲ πολύ τι τὸ διάφορόν ἐστι, κρείττων ἄρα λοιπὸν, ὡς ἔχων τὸ μεῖζον. ἀπολογείσθωσαν τοίνυν, καὶ διδασκέτωσαν ἡμᾶς, εἴπερ εἰσὶν ὄντως σοφοὶ, τοῦ δὴ χάριν b γεννήσας τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, οὐκ ἴσον ἑαυτῷ γεγέννηκεν, ἀλλ' ἐλάττονα. εἰ μὲν γὰρ φαίνοιτο κρεῖττον τὸ ἴσον ἑαυτῷ κατὰ πάντα γεννῆσαι τὸν Υἱὸν, τίς ὁ κωλύσας τοῦτο ποιεῖν; εἰ μὲν γάρ τι τὸ κωλῦσαν ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐστὶν, ὁμολογήσουσι καὶ οὐχ ἑκόντες εἶναί τι τὸ μεῖζον τοῦ Πατρός. εἰ δὲ τὸ κωλύον ἦν ὅλως οὐδὲν, ἔχων δὲ τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἰδὼς, ὅτι κάλλιόν ἐστι γεννῆσαι τὸν Υἱὸν ἴσον, βεβούληται τὸν ἐλάττονα, φθόνος ἄρα περὶ αὐτὸν καὶ βασκανία γενομένη c φαίνεται· οὐ γὰρ ἠθέλησεν ἀποδοῦναι τὸ ἴσον τῷ Υἱῷ. ἢ τοίνυν ἀδυνατήσει περὶ τὴν γέννησιν ὁ Πατὴρ, ἢ βάσκανος ἔσται κατὰ τὸ ἐκ τῶν συλλογισμῶν συναγόμενον θεώρημα, ἂν ἔχῃ τὸ ἔλαττον ὁ Υἱὸς κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον. ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· ἄνω γὰρ πάθους παντὸς ἡ θεία καὶ ἀκήρατος φύσις. οὐκοῦν οὐκ ἐλάττων ὁ Υἱὸς, ἵνα μὴ τὸ ἴσον ἀπολέσῃ, κατ' οὐδένα τρόπον ἀτονήσαντος τοῦ Πατρὸς περὶ τὸ ἴσον ἑαυτοῦ γεννῆσαι τὸν ἐξ αὐτοῦ, μήτε μὴν ἐκ βασκανίας κεκω- d λυμένου τὸ ἐθελῆσαι τὸ ἄμεινον.

ΑΛΛΟ. Αὐτός που φησὶν ὁ Σωτὴρ, ὡς εἴη μὲν αὐτὸς ἐν Infra x. 38. Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ δὲ ὁμοίως ἐν αὐτῷ. ἀλλ' ἔστι παντί που δῆλον, ὡς οὐ προσήκει νοεῖν, καθάπερ σῶμα ἐν σώματι,

5. ἢ λεγέτωσαν B. λεγέτωσαν τοίνυν Ed. τὸ prius assumptum ex B. κεκτῆσθαι B.D.E. κεκλῆσθαι Ed. 17. Υἱὸν assumptum ex B. 18. φθόνος] + γὰρ B. 21. λογισμῶν B. 27. θελῆσαι B. 28. Αὐτός] Οὕτως Euth.

ἢ σκεῦος ἐν σκεύει, οὕτως εἶναι χωρητὸν ἐν Υἱῷ τὸν Πατέρα, ἢ αὖ πάλιν τὸν Υἱὸν ἀντεμβιβάζεσθαι τρόπον τινὰ τῷ Πατρί· οὗτος δὲ ἐν ἐκείνῳ, κἀκεῖνος ἐν τούτῳ φαίνεται ὡς
c ἐν ταυτότητι τῆς οὐσίας ἀπαραλλάκτῳ, καὶ τῇ κατὰ φύσιν ἑνότητί τε καὶ ὁμοιότητι. ὥσπερ ἂν εἴ τις καὶ ἐν εἰκόνι τὴν οἰκείαν καταθεώμενος μορφὴν λέγοιτο πρός τινας ἀληθεύων, καὶ τὴν εἰς ἄκρον ἐξησκημένην ἐμφέρειαν τοῦ οἰκείου σχήματος ἀποθαυμάζοι βοῶν Ἐγὼ ἐν τῇδε τῇ γραφῇ καὶ ἡ γραφὴ δὲ ἐν ἐμοί. ἢ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ ἡ τοῦ μέλιτος γλυκεῖα ποιότης ἐντεθεῖσα γλώττῃ περὶ ἑαυτῆς λέγοι Ἐγὼ ἐν τῷ μέλιτι καὶ τὸ μέλι δὲ ἐν ἐμοί· ἢ
29 A. a καὶ ὥσπερ πάλιν εἰ ἡ ἐκ πυρὸς φυσικῶς προϊοῦσα θερμότης φωνὴν ἀφιεῖσα λέγοι Ἐγὼ ἐν τῷ πυρὶ καὶ τὸ πῦρ δὲ ἐν ἐμοί. ἔστι μὲν γάρ πως τῶν εἰρημένων ἕκαστον ἐπινοίᾳ μεριστὸν, ἓν δὲ τῇ φύσει, καὶ ἓν ἐξ ἑνὸς, ἀμερίστῳ τινὶ καὶ ἀδιαστάτῳ προόδῳ προκύπτον, ὥσπερ καὶ χωρίζεσθαι δοκοῦν τοῦ ἐν ᾧπέρ ἐστιν. ὅμως δ' οὖν εἰ καὶ τοῦτον ἔχει τὸν τύπον τῶν ἐπ' αὐτοῖς νοημάτων ἡ δύναμις, ἀλλ' ἓν ἐν ἑτέρῳ φαίνεται, καὶ ταὐτόν εἰσιν ὅσον εἰς οὐσίαν ἀμφότερα. εἴπερ οὖν
b διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτον καὶ τὸ ἐν τῷ χαρακτῆρι παντελῶς ἀπαραποίητον, ὁ Πατήρ ἐστιν ἐν Υἱῷ, πῶς ὁ μείζων ἐν ἐλάττονι κατ' ἐκείνους ὄντι τῷ Υἱῷ χωρήσει καὶ ὀφθήσεται; ἐπειδὴ δὲ ὅλος ἐστὶν ἐν αὐτῷ, τέλειος ἄρα πάντως ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ὁ τοῦ τελείου χωρητικὸς καὶ χαρακτὴρ τοῦ μεγάλου Πατρός.

1. εἶναι om. Euth. 2. τὸν Υἱὸν assumptum ex B. Euth. 3. οὗτος Euth. D.E. Migne. οὕτως Aub. κἀκεῖνος Euth. B.E. Migne. κἀκεῖνο Aub. 4. τῆς assumptum ex Euth. B.E. 9–11. ἢ καὶ—ἐμοί om. Euth. 12. εἰ assumptum ex Euth. 14. γάρ πως hoc ordine B. Euth. 15. καὶ ἀδιαστάτῳ om. Euth. 18. ἓν assumptum ex Euth. 21. ἐν Υἱῷ ἐστι inverso ordine Euth. 23. ὅλως Euth. 24. καὶ om. B. habet Euth.

ΚΕΦΑΛΗ Δ.

Πρὸς τοὺς τολμῶντας λέγειν, ὅτι ἕτερός ἐστιν ὁ ἐνδιάθετός τε καὶ φυσικὸς ἐν Θεῷ καὶ Πατρὶ Λόγος, καὶ ἕτερος ὁ παρὰ ταῖς θείαις c *γραφαῖς λεγόμενος Υἱός· ἔστι δὲ τῶν περὶ Εὐνόμιον ἡ τοιαύτη κακοδοξία.*

Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. 2

ἈΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΝ *μὲν ὥσπερ τινὰ τῶν ἤδη προειρημένων ἐν τούτοις ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐποιήσατο. προσθεὶς δὲ τό οὗτος, μονονουχὶ βοήσας ὁρᾶται Ὁ ὢν ἐν ἀρχῇ, ὁ παρὰ τῷ Πατρὶ Λόγος, ὁ ὑπάρχων Θεὸς ἐκ Θεοῦ, οὗτός ἐστι καὶ* d *οὐχ ἕτερος, περὶ οὗ τὸ σεμνὸν ἡμῖν πρόκειται σύγγραμμα. ἔοικε δὲ πάλιν οὐ μάτην τοῖς εἰρημένοις ἐπενεγκεῖν τό Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. ὡς γὰρ ὑπὸ θείου Πνεύματος εἰς τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν φωταγωγούμενος οὐκ ἠγνόησεν, ὥς γε μοι δοκεῖ, καὶ ὡς ἔστιν εἰπεῖν ἀληθεύοντας, ὅτι περ ἀναφανοῦνταί τινες ἀπωλείας ἐργάται, διαβόλου θήρατρα, θανάτου παγίδες εἰς ταμεῖα καταφέρουσαι καὶ εἰς πέταυρον* e Cf. Prov. vii. 27; ix. 18. *ᾅδου τοὺς ἐξ ἀμαθίας προσέχοντας οἷς ἂν ἐκ καρδίας ἐρεύγωνται πονηρᾶς. ἐνστήσονται δὲ καὶ κατὰ τῆς ἑαυτῶν ἀνδριοῦνται κεφαλῆς λέγοντες, ἕτερον μὲν εἶναι τὸν ἐνδιάθετον ἐν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ Λόγον, ἕτερον δέ τινα καὶ τῷ ἐνδιαθέτῳ λίαν ἐμφερέστατόν τε καὶ ὁμοιότατον τὸν Υἱὸν καὶ*

2. *τε* assumptum ex B.D. 10. *ὁ* om. Migne. 12. *ἐπενεγκεῖν*] *προσθεὶς* Euth. 15. *ἔμοι γε* Euth. 17–20. *εἰς—κεφαλῆς* om. Euth. 17. *ταμιεῖα* E. 18. *ἐρεύγωνται* correxi ex D.E. qui *ἐρρεύγωνται* exhibent. *ἐρεύγονται* Ed. 19. *αὐτῶν* B. 21. *τῷ* et *καὶ* prius assumpta ex B. Euth. *καὶ τῷ—τὸν Υἱὸν*] *τὸν τῷ—Υἱὸν* Euth.

Λόγον, δι' οὗ Θεὸς τὰ πάντα ἐργάζεται· ἵνα λόγος λόγου νοῆται, καὶ εἰκὼν εἰκόνος, καὶ ἀπαύγασμα ἀπαυγάσματος. ὥσπερ οὖν ἤδη δυσφημούντων ἀκούσας αὐτῶν, καὶ πρὸς τὰς
30 A. a ἐκτόπους ἀπονοίας τῶν παρ' αὐτοῖς συγγραμμάτων εὐλόγως κεκινημένος, ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς, ὁρισάμενος ἤδη καὶ διὰ πολλῶν, ὡς ἔδει, κατασημήνας τὸν ἕνα καὶ μόνον καὶ ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ, καὶ ἐν Θεῷ, καὶ πρὸς Θεὸν ὄντα Λόγον, ἐπιφέρει γοργῶς *Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν*, ὡς Υἱὸς δηλαδὴ πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς ἔμφυτος, ὡς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὡς Μονογενής· *οὗτος*, οὐκ ὄντος δευτέρου.

Ἐπειδὴ δὲ προσήκειν ἡγοῦμαι τὰ περὶ τῆς τοιαύτης δυσ-
b σεβείας ἐξηγεῖσθαι σπουδάζοντας, γυμνοτέραν αὐτῶν καταστῆσαι τὴν δυσφημίαν, διὰ τὴν τῶν ἀκεραιοτέρων ἀσφά-
Cf. Gen. xlix. 17. λειαν· φυλάξεται γὰρ ὁ μαθὼν, καὶ ὡς ὄφιν ὑπεραλεῖται κατὰ μέσην λανθάνοντα τὴν ὁδόν· ἀναγκαίως αὐτὴν ἐκθήσομαι τὴν ἐκείνων δόξαν, ὡς ἐν ἀντιθέσεως σχήματι. λάβοι γὰρ ἂν ὄντως τὰς λύσεις ἐφεξῆς, καθ' οὕσπερ ἂν ἐπιδοίη τρόπους ὁ πάντα σοφῶν Θεός.

Εὐνομίου δόξα περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

„ Ὁ Μονογενὴς, φησὶ, τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, οὐκ ἔστιν αὐτο-
c „ κυρίως ὁ Λόγος αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ μὲν ἐνδιάθετος λόγος τοῦ „ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐν αὐτῷ κινεῖται καὶ ἔστιν ἀεί· ὁ δὲ ἐξ „ αὐτοῦ γεννηθῆναι λεγόμενος Υἱὸς τὸν ἐνδιάθετον αὐτοῦ „ λόγον δεχόμενος, πάντα τε οἶδεν ἐκμαθὼν, καὶ καθ' ὁμοιό- „ τητα τὴν ἐκείνου, λόγος καλεῖται καὶ ἔστιν."

Εἶτα πρὸς βεβαίωσιν, ὡς οἴεται, τῆς ἑαυτοῦ δυσσεβείας καὶ τῶν διεστραμμένων ἐννοιῶν τοιούτους τινὰς ἀναπλέκει
Prov. v. 22. συλλογισμοὺς, ἵνα, καθὰ γέγραπται, ταῖς τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων σειραῖς ὁ δείλαιος κατασφίγγηται.

1. οὗ] + ὁ Euth. 4. ἀτόπους Euth. 6. κατασημάνας Euth. 9. τὸν om. B. 16. δόξαν assumptum ex B. 17. ὄντως B. οὕτω Ed. 20. αὐτοκυρίως] αὐτοκράτωρ καὶ αὐτοκύριος B. 22. ἐν ἑαυτῷ B.

„ Εἰ ὁ Λόγος, φησὶν, ὁ ἐν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ φυσικός τε d „ καὶ ἐνδιάθετος αὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς, ἔστι δὲ ὁμοούσιος τῷ „ γεννήσαντι, τὶ τὸ κωλύον ἔτι Λόγον εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι „ καὶ τὸν Πατέρα, ὡς ὁμοούσιον Λόγῳ;

„ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ· Εἰ ὁ Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ „ Υἱὸς, καὶ παρ' αὐτὸν οὐκ ἔστιν ἕτερος· διὰ ποίου λόγου, „ φησὶν, ὁ Πατὴρ πρὸς αὐτὸν εὑρίσκεται λέγων 'Υἱός μου (Ps. ii. 7.) „ 'εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε·' πρόδηλον γὰρ ὡς οὐ e „ δίχα λόγου τὰς πρὸς αὐτὸν διαλέξεις ὁ Πατὴρ ἐποιήσατο, „ ἐπεὶ πᾶν τὸ λαλούμενον, ἐν λόγῳ πάντως λαλεῖται, καὶ „ οὐχ ἑτέρως. καὶ αὐτὸς δέ που φησὶν ὁ Σωτὴρ, ὅτι 'οἶδα (Infra viii. 55.) „ 'τὸν Πατέρα, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ·' καὶ πάλιν 'Ὁ (Ib. xiv. 24.) „ 'λόγος ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με „ 'Πατρός.' ὅτε τοίνυν ἐν λόγῳ Πατὴρ μὲν πρὸς αὐτὸν δια- „ λέγεται, συνομολογεῖ δὲ καὶ αὐτὸς, ποτὲ μὲν ὅτι τηρεῖ τὸν a 31 A. „ λόγον τοῦ Πατρὸς, ποτὲ δὲ πάλιν, ὡς οὐ τὸν αὐτοῦ λόγον, „ ἀλλὰ τὸν τοῦ Πατρὸς ἤκουον οἱ Ἰουδαῖοι· πῶς οὐκ ἂν εἴη, „ φησὶν, ἀνενδοιάστως ὁμολογούμενον, ὡς ἕτερός ἐστιν ὁ „ Υἱὸς παρὰ τὸν ἐνδιάθετον, ἤτοι τὸν ἐν κινήσει νοηματικῇ „ λόγον, οὗ μετέχων καὶ ἀναπιμπλάμενος καλεῖται λόγος ὁ „ προφορικὸς καὶ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἐκφαντικὸς, του- „ τέστιν ὁ Υἱός."

Τοιαῦτα μὲν οὖν ὁ παράφρων ἑαυτῷ συνείρει κακὰ, καὶ πάσαις ὁμοῦ ταῖς θείαις γραφαῖς ἀντιφωνῶν οὐκ αἰσχύνεται, τὸ γεγραμμένον ἐφ' ἑαυτῷ δεικνύων ἀληθές "Ὅταν ἔλθῃ b (Prov. xviii. 3.) "ἀσεβὴς εἰς βάθος κακῶν καταφρονεῖ." λίαν γὰρ ὄντως ἐβάθυνεν εἰς κάκωσιν ἐξ ἀνοίας ὁ θεομάχος, τὸ μὲν ἐξ ἀληθείας ὀρθοῦσθαι παραιτούμενος, τῇ δὲ σαθρότητι τῶν οἰκείων ὀκλάζων λογισμῶν· ὅτι γὰρ ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ

1. ὁ alt. assumptum ex B.E. 4. καὶ assumptum ex B. Λόγῳ] λόγον B. 8. ὡς] ὅτι B. 10. πάντως D.E. Ed. mg. παντὸς Ed. 14. Πατρὸς assumptum ex B. Πατὴρ μὲν B. μὲν ὁ Πατὴρ Ed. 17. οἱ om. B. 19. παρὰ B.D. Ed. mg. περὶ Ed. κινήσει D.E. κενήσει Aubertus. γεννήσει correxit silens Migne. 25. ἐφ' om. B. 29. ὁ assumptum ex B.

καὶ Πατρὸς Υἱὸς αὐτοκυρίως ἐστὶν ὁ Λόγος αὐτοῦ, διὰ τῶν ὑποτεταγμένων εἰσόμεθα.

c *Λύσις ἐφεξῆς τῆς Εὐνομίου κακοδοξίας.*

Δυσμαθὴς ὁ παράφρων αἱρετικός· πῶς γὰρ ἂν ὅλως εἰς (Sap. i. 4.) κακότεχνον ψυχὴν εἰσέλθοι σοφία; ἢ τί τῶν τοιούτων γένοιτ' ἄν, εἰπέ μοι, κακοτεχνέστερον, οἵ γε κατὰ τὸ γεγραμμένον, (2 Tim. iv. 4.) "ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέφουσιν, ἐπὶ δὲ "τοὺς μύθους" τῶν οἰκείων διανοημάτων εὐπετέστερον τρέχουσιν, ἵνα δὴ καὶ δικαίως ἀκούσειαν, οὐ τὰ ἐκ τῆς θείας λαλοῦντες γραφῆς (Ezek. xiii. 3; Hier. xxiii. 16.) "οὐαὶ οἱ προφητεύοντες ἀπὸ καρδίας "αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου·" τίς γὰρ ἀπὸ (1 Cor. xii. 3.) d στόματος Κυρίου "λαλῶν, λέγει Ἀνάθεμα Ἰησοῦς;" ὃ δὴ καὶ ποιοῦσί τινες τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἀνέδην κατασοβαρευόμενοι· καὶ καθάπερ ἔφη τις τῶν ἁγίων προφητῶν (Mich. iii. 9.) "Πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες·" φασὶ γὰρ ἕτερον μὲν εἶναι τὸν φυσικὸν καὶ ἐνδιάθετον ἐν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ λόγον, ἕτερον δὲ αὖ πάλιν τὸν ὠνομασμένον Υἱὸν καὶ Λόγον· καὶ φέρουσι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἑαυτῶν, ὡς οἴονται, δόξης, μᾶλλον δὲ ἀχαλίνου δυσσεβείας, λέγοντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ἐν ταῖς πρὸς Ἰουδαίους ὁμιλίαις, (Infra viii. 55.) e ὅτι "οἶδα τὸν Πατέρα καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ·" πρὸς δέ γε τούτῳ καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν εἰρημένον παρὰ τοῦ Πατρός (Ps. cix. 3.) "Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐξεγέννησά σε·" εἶτά φασι τὸν ἐκ τοῦ οἰκείου πατρὸς ἰὸν ἐρευγόμενοι Εἰ ὁ λαλῶν ἕτερος ὡς πρὸς τὸν ᾧ διαλέγεται· διαλέγεται δὲ διὰ λόγου πρὸς τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ· ἕτερος ἄρα παρ' αὐτὸν ὁ ἔμφυτος ἂν εἴη λόγος, ὁ ἐν ᾧπερ ἐποιεῖτο τὰς διαλέξεις ὁ Πατήρ· καὶ πάλιν Εἰ αὐτός που, φησὶν, ὁ Υἱὸς τηρεῖν τὸν τοῦ Πατρὸς λόγον διισχυρίσατο· πῶς οὐκ ἂν ἕτερος εἴη λοιπὸν ὁ
32 A. a τηρῶν παρὰ τὸν τηρούμενον· πρὸς δέ γε ταῦτα χαλεπὸν μὲν

5. *σοφία εἰσέλθοι* inverso ordine B. 12. *Ἰησοῦν* Migne. 15. *εἶναί μὲν* inverso ordine B. 20. *τὸν* om. E. 23. *ἐξεγέννησα* B.E. cf. infra 33 c, 34 b, 36 a. *ἐγέννησα* Ed.

ἴσως οὐδὲν ἀντιλέγειν· "Δώσει γὰρ ὁ Κύριος ῥῆμα τοῖς "εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ." (Ps. lxvii. 12.) χρῆν δέ γε τοὺς οἵπερ εἰσὶ τὴν τοιαύτην νοσοῦντες ἀμαθίαν ἀναμιμνήσκεσθαι τοῦ λέγοντος "Ὦ οἱ ἐγκαταλιπόντες ὁδοὺς εὐθείας τοῦ πορεύ-"εσθαι ἐν ὁδοῖς σκότους·" (Prov. ii. 13.) ἡμᾶς δὲ ἀκόλουθον πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀναφθέγγεσθαι μυσταγωγόν "Ἀπόστρεψον "τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα·" (Ps. cxviii. 37.) ματαιότης γὰρ ὄντως, λῆρός τε καὶ ἕτερον οὐδὲν τὰ ἐκ τῆς ἐκείνων b κενοφωνούμενα ἀπαιδευσίας· οὐ γὰρ ὡς λόγον ἔχων ἕτερον ἐν ἑαυτῷ τοῦ Πατρὸς, ὁ Υἱὸς τὸν τοῦ Πατρὸς ἔφασκε λόγον τηρεῖν· ἀλλ' οὐδ' ὥσπερ τινὰ παιδαγωγὸν ἐπικομιζόμενος πρὸς ἡμᾶς ἀφῖχθαι διισχυρίσατό ποτε, ὡς δὲ μόνος ἐνυπάρχων κατὰ φύσιν τῷ Πατρὶ, ἔχων τε αὖ πάλιν ὁμοίως ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, μεσολαβοῦντος ἑτέρου μηδενός· "Ἐγὼ, (Infra xiv. 11.) "φησὶν, ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ," οὐχ ὁ ἔμφυτος, c ἀλλ' οὐδὲ ἕτερός τις λόγος· ἀλλ' ὁ Πατήρ· ἐν ἐμοί. πῶς οὖν ἄρα νοῆσαι προσήκοι τὸ παρ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους εἰρημένον, εἴποι τις ἂν ἡμῖν, καὶ μάλα εἰκότως· πρὸς δὴ τοῦτο ἐροῦμεν ἀληθεύοντες τὰ εἰς νοῦν ἀναβαίνοντα τὸν ἡμέτερον Ἐδίδασκεν ὁ Σωτὴρ τὸν δυσπειθέστατον τῶν Ἰουδαίων λαὸν, καὶ κατὰ βραχὺ τῆς νομικῆς ἐξέλκων λατρείας τοὺς ἀκροωμένους, ἐπεφώνει πολλάκις "Ἐγώ εἰμι ἡ (Ib. 6.) "ἀλήθεια," μονονουχὶ λέγων Ἀποσείσασθε τὸν νομικὸν, ὦ οὗτοι, ζυγόν· καταδέξασθε τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν· οἰχέσθω d λοιπὸν ἡ σκιὰ, χωρείτω μακρὰν ὁ τύπος, ἐπέλαμψεν ἡ ἀλήθεια. ἀλλ' οὐ πᾶσιν ἐδόκει ποιεῖν ὀρθῶς, ἀνατρέπων τὰ Μωυσέως, μᾶλλον δὲ ἄγων ἐπὶ τὸ ἀληθέστερον, ὡς καί τινας ἤδη βοᾶν Εἰ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἔλυε (Ib. ix. 6.) τὸ σάββατον· ὅπερ ἂν ἦν ἄντικρυς ἁμαρτίαν καταψηφί-

3. *νοοῦντες* B. 7. *μου* assumptum ex D.E. 8. *λῆρός τε ὄντως* inverso ordine B. 9. *κενοφωνούμενα ἀπαιδευσίας* hoc ordine B. *ἕτερον* B. *ἕτερον οὐδὲν* D.E. *ἕτερον οὐδένα* Ed. 10. *λόγον ἔφασκε* inverso ordine B. 13. *πάλιν αὖ* et *τὸν Πατέρα ὁμοίως ἐν ἑαυτῷ* inverso ordine B. 16. *οὐδὲ*] + *ὁ* Ed. invito B. 21. *λαῶν* Ed. quae conjecit *λαὸν*. 28. *ὁ* assumptum ex B.D.E. 29. *τὸ σάββατον* B.D.E. *τὰ σάββατα* Ed. *ἂν* assumptum ex B.

ζεσθαι τοῦ μὴ εἰδότος αὐτήν. πρὸς οὖν τὰς τοιαύτας τῶν c Ἰουδαίων ἀπονοίας ἀπολογούμενος, πάντα μὲν ὑφαιρεῖ τὸν ἐν τοῖς ῥήμασι κόμπον, ὑφειμένως δὲ καὶ οὐ τρανῶς ἐκδιδάσκειν βούλεται, ὡς οὐκ ἄν τι παρὰ τὸ δοκοῦν ἐργάσαιτο τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν Υἱός· ἵνα δὲ μὴ γυμνότερον λέγων Ἁμαρτίαν οὐκ οἶδα, παροτρύνῃ πάλιν αὐτοὺς εἰς τὸ καταλεύειν αὐτόν. ἦ γὰρ ἂν εὐθὺς ἀναζέοντες εἰς ὀργὰς ἐπεπήδων λέγοντες Θεῷ μόνῳ τὸ μὴ ἁμαρτάνειν οἰκεῖον· σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν, μὴ λάλει τὰ μόνῳ πρέποντα Θεῷ· ὃ δὴ καὶ ἑτέρωθί που πεπράχασι, λέγοντες λιθάζειν αὐτὸν εἰκότως, 33 A. Infra x. 33. a ὅτιπερ ἄνθρωπος ὢν, ἑαυτὸν ποιεῖ Θεόν· περιεσταλμένως ὁ Σωτὴρ, ἅτε δὴ καὶ ἄνθρωπος γεγονὼς καὶ ὡς ὑπὸ νόμον μετὰ τῶν ὑπὸ νόμον, τὸν λόγον ἔφη τηρεῖν τοῦ Πατρὸς, μονονουχὶ λέγων Οὐδαμοῦ τὸ τοῦ Πατρὸς θέλημα παρεκβήσομαι· ἐν γὰρ τῷ τὸν θεῖον ἐξέρχεσθαι νόμον ἡ ἁμαρτία γίνεται, ἐγὼ δὲ ἁμαρτίαν οὐκ οἶδα, κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεός· οὐκοῦν διδάσκων οὐ λυπῶ τὸν Πατέρα. λοιπὸν ἐπιτιμάτω μηδεὶς τῷ κατὰ φύσιν μὲν νομοθέτῃ, διὰ δὲ τὴν πρὸς b ἡμᾶς ὁμοίωσιν νομοφύλακι. εἰδέναι δὲ τὸν Πατέρα φησὶν, οὐχ ἁπλῶς καθάπερ ἡμεῖς, ἀπεριεργότερον δὲ αὐτὸ τοῦτο μόνον, ὅτιπερ εἴη Θεὸς, ἀλλ' ἐξ ὧν ἔστιν αὐτὸς τὴν τοῦ Πατρὸς φύσιν δισχυρίζεται νοεῖν. ἐπειδὴ δὲ οἶδεν ὑπομένειν οὐκ εἰδότα τροπὴν τὸν γεννήσαντα, οἶδε δηλονότι καὶ ἑαυτὸν ἄτρεπτον ἐξ ἀτρέπτου Πατρός· τὸ δὲ τροπὴν οὐκ εἰδὸς, πῶς ἂν λέγοιτό τι καὶ ἁμαρτάνειν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἀκλονήτως ἐν τοῖς ἰδίοις ἑστάναι φυσικοῖς πλεονεκτήμασιν;

c Εἰκαῖον οὖν ἄρα τῶν Ἰουδαίων τὸ φρόνημα ἤγουν τὸ κατηγόρημα, παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς βούλησιν ἕτερόν τι φρονεῖν οἰομένων τὸν Υἱόν· τηρεῖ γὰρ, ὥς φησι, τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἀγνοεῖ τὸ ἁμαρτάνειν φυσικῶς· οἶδε γὰρ τὸν Πατέρα τοῦτο

3. οὐ τρανῶς] πράως B. 14. θέλημα] βούλημα καὶ θέλημα B. 19. ἡμᾶς] ὑμᾶς D.E. 20. δὲ αὐτὸ B. αὐτὸ δὴ Ed. 21. ὅτιπερ B. ἐπείπερ Ed. 27. Haec τὸ φρόνημα ἤγουν assumpta ex B. 29. τὸν λόγον αὐτοῦ] τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἤτοι τὸν λόγον B.

παθεῖν οὐ δυνάμενον, ᾧπέρ ἐστιν ὁμοούσιος ὡς Υἱὸς ἀληθινός. ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτό φασι καὶ τὸ συνημμένον τῇ παρ' αὐτῶν ἀντιθέσει “ Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐξεγέννησά Ps. cix. 3. “ σε·” φέρε δὴ πάλιν, καὶ ἐπὶ τούτῳ τὸν περὶ τῆς εὐσεβείας ἀναπτύξωμεν λόγον. οὐ γὰρ ἐπειδήπερ τὰ τοιαῦτά φησι d πρὸς τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, διὰ τοῦτο δὴ πάντως οἴεσθαι χρὴ, λόγον μὲν ἐνυπάρχειν ἔμφυτον αὐτῷ, ἕτερον δέ τινα παρ' ἐκεῖνον ἐννοεῖν τὸν Υἱόν· ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐκεῖνο καθ' ἑαυτοὺς ἐνθυμώμεθα, ὅτι προφήτης ἐν πνεύματι λαλεῖν μελετήσας μυστήρια, τὸ πρόσωπον ἡμῖν ὑποκρίνεται τοῦ Υἱοῦ, καὶ δὴ καὶ εἰσφέρει παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀκούοντα αὐτόν “ Υἱός Ps. ii. 7. “ μου εἶ σὺ,” καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. καὶ οὐ δήπου πάντως e ἡ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον σχῆμα γενομένη διασκευὴ, δύο λόγους ἡμᾶς ἀναγκάσει νοεῖν, ἀλλὰ τοῖς ἡμετέροις ἔθεσιν ἀναθέντες τὴν διὰ τῶν τοιούτων ἀπαραίτητον οἰκονομίαν, αἰτιασόμεθα μὲν, εἰ γεμὴν πράττοιμεν ὀρθῶς, τῆς ἑαυτῶν φύσεως τὴν ἀσθένειαν, οὔτε λόγους ἐχούσης οὔτε μὴν τρόπους θεωρημάτων τοὺς τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς μυστηρίοις ἀκριβῶς διακονουμένους, ἢ καὶ ἀνεγκλήτως διερμηνεύειν ἰσχύοντας τὰ θεοπρε- a 34 A. πέστερα· τὸ νικᾶν δὲ πάλιν ἐπιτρέψομεν τῇ θείᾳ φύσει τὸν ἐν ἡμῖν νοῦν τε καὶ λόγον, οὐχ ὡς λέγεται πάντως νοοῦντες τὰ περὶ αὐτῆς, ἀλλ' ὡς αὐτῇ πρέπει καὶ βούλεται. ἢ εἴπερ οὐκ ὀρθῶς τοῖς τοιούτοις ἡμᾶς ἀποκεχρῆσθαι λόγοις οἴονταί τινες τῶν ἀνοσίων αἱρετικῶν, τὴν δὲ καθ' ἡμᾶς ἀναβαίνειν συνήθειαν οὐκ ἐπιτρέπουσι τὸ σχῆμα τοῦ λόγου, δικαίως ἀκούσονται Νοείσθω καθ' ἡμᾶς καὶ γεννῶν ὁ Πατὴρ, μὴ ἀρνείσθω γαστέρα καὶ τὰς ἐπὶ τῷ τίκτειν ὠδῖνας. “ Ἐκ b Ps. cix. 3. “ γαστρὸς γὰρ ἐξεγέννησά σε,” φησὶ τῷ Υἱῷ. ἀλλ' ἴσως, μᾶλλον δὲ πάντως, ἐροῦσιν ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς ὁμοιότητος τὴν ἐφ' Υἱῷ γνησίαν ὠδῖνα σημαίνεσθαι τοῦ Πατρός. οὐκοῦν

4. περὶ assumptum ex B. 7. ἐνυπάρχειν B. ὑπάρχειν Ed. 11. δὴ καὶ om. B. 16. μὴν] μὴ B. αὐτῶν B. 19. καὶ] + τοὺς Ed. invito B. 21. τε νοῦν inverso ordine B. 29. μᾶλλον δὲ om. B. Statim πάντες Ed. invitis libris.

εὐσεβῶς κἀκεῖνο νοείσθω, κἂν ὡς ἐν ἀνθρωπίνῳ λαλῆται σχήματι, καὶ λέλυται τὸ πικρὸν αὐτῶν καὶ ἀνόσιον πρόβλημα.

Ἐξήρκει μὲν οὖν, ὡς οἶμαι, καὶ ταῦτα· ἐπειδὴ δὲ χρῆναι δεῖν ὑπειλήφαμεν τὰ ἐκ τῆς ἐκείνων δυστροπίας ἐπινοηθέντα προβλήματα, καθάπερ τινὰ πολεμίων ἐσμὸν, τῇ τῶν εὐσεβῶν c δογμάτων ὀρθότητι κατακρούεσθαι, φέρε δὴ παραθέντες αὐτὰ κατὰ λόγον ἑκάστῳ τὸν δέοντα, τὸ ἀντιστατοῦν ἀντεγείρωμεν, καὶ θερμοτέροις κατ' αὐτῶν ἐξοπλίσωμεν θεωρήμασι τὴν ἀεὶ νικῶσαν ἀλήθειαν· πρόβλημα δὲ πάλιν, ὡς παρ' ἐκείνων, τῶν ἐπιλυόντων αὐτὸ συλλογισμῶν προτετάξεται, τὴν τοῦ λόγου νῆψιν εἰς ἀκριβεστέραν χωρεῖν ἐρεθίζον βάσανον, καὶ οἱονεί τινος ποταμίου ῥεύματος φορὰν, ἐπὶ τὸ πρανὲς ἀεὶ καταφέρον τὴν ἐπὶ τὸ βούλεσθαι τὸ ἀντιτεῖνον μανθάνειν ἀεὶ τῶν ἐντευξομένων ἀγαθὴν προθυμίαν.

d

Προβλήματα ἤτοι ἀντιθέσεις ὡς ἐκ τῶν αἱρετικῶν.

„ Εἰ μὴ ἕτερος, φησὶν, ἐνυπάρχει τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ „ λόγος, οὐσιώδης τε καὶ ἐνδιάθετος παρὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ „ μονογενῆ Υἱὸν, ὃς δὴ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνου μίμησιν κα- „ λεῖται λόγος, ἄτοπόν τι τὸ ἐντεῦθεν ἐκβήσεται, καὶ ὁμολο- „ γεῖν ἡμᾶς ἀναγκαῖον τοὺς ὀρθὰ φρονεῖν οἰομένους, ὅτιπερ „ εἰ ὁμοούσιός ἐστιν ὁ Λόγος τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ δὲ τῷ e „ Λόγῳ, οὐδὲν ἔτι τὸ κωλῦον ὁρᾶται λόγον εἶναί τε καὶ „ καλεῖσθαι τὸν Πατέρα, ὡς ὁμοούσιον Λόγῳ."

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Οὐδεὶς, ὦ βέλτιστοι, τρόπος ἡμᾶς ἀναγκάσει Λόγον οἴεσθαι δεῖν τὸν Πατέρα νοεῖν τε καὶ λέγειν, ἢ καὶ εἶναι

1. λαλῆται E. λαλεῖται D. Ed. 8. ἀντεγείρομεν D. 9. θερμοτέροις B.D.E. θερμοτέρως Ed. 13. ποταμίου B.E. [ποταμείου E.] ποταμοῦ D. Ed. 14. ἀεὶ B. ἐκεῖ Ed. 15. μανθάνον B. 16. προβλήματα ἤτοι ἀντιθέσεις B. πρόβλημα ἤτοι ἀντίθεσις Ed. 17. φασὶν Migne. 20. τι] δὲ B. 21. ἡμᾶς] ὑμᾶς D.E.

δύνασθαι πιστεύειν, ὅτιπέρ ἐστιν ὁμοούσιος Λόγῳ· οὐ γὰρ πάντως τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα φύσεως, τὴν εἰς ἄλληλα χωρήσει a 35 A. μεταβολὴν καὶ ἀνάκρασιν ὥσπερ τινὰ τὴν ἐξ ἑτέρου πρὸς τὸ ἕτερον ἐπιδέξεται, ὡς ἐκ πλήθους εἰς ἑνάδα δύνασθαι συσταλῆναι τὰ σημαινόμενα, ἢ καὶ ἐκ δυάδος εἰς μονάδα τυχόν. οὐ γὰρ ἐπειδήπερ ὁμοούσιος ὑπῆρχεν ὁ προπάτωρ Ἀδάμ πως τῷ ἐξ αὐτοῦ φύντι παιδὶ, διὰ τοῦτο χωρήσει μὲν ὁ πατὴρ εἰς υἱὸν, ἀνταναβήσεται δὲ αὖθις ὁ υἱὸς εἰς πατέρα· ἀλλ' ἓν ὑπάρχων πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς τὴν ἑνότητα τῆς οὐσιώδους ποιότητος, φορέσει τὸ ἴδιον, καὶ υἱὸς μέν τις ὁ ἐκ πατρός τινος b νοηθήσεται· πατὴρ δὲ πάλιν ὁ γεννήτωρ τινὸς ἀναδεδειγμένος. εἰ δὲ οἴεσθε σοφὸν ἐπὶ τούτῳ κατασκευάζειν λόγον, ἓν δὲ εἶναι πάντως ἡ ὁμοουσιότης ἀναγκάσει τὸ ὁμοούσιον τῷ ὁμοουσίῳ, καὶ διαστολὴν οὐδεμίαν ἐπιτρέψει κρατεῖν, ὡς ἕκαστον εἶναι καθ' ἑαυτὸ, καὶ ἐν ᾧπέρ ἐστι· τί τὸ πεπεικὸς τὸν ἁπάντων Κριτὴν πατέρα μὲν μὴ κολάζειν ὑπὲρ υἱοῦ, υἱὸν δὲ ὑπὲρ πατρὸς μὴ εἰσπράττεσθαι δίκας; "Ψυχὴ γὰρ, Ezek. xviii. 20. "φησὶν, ἡ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ ἀποθανεῖται, ὁ δὲ υἱὸς οὐ c "λήψεται τὴν ἁμαρτίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὐδὲ ὁ πατὴρ "λήψεται τὴν ἁμαρτίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ." ἐπειδὴ δὲ ὁμοούσιον ὄντα τὸν πατέρα τῷ υἱῷ, οὐκ εἰς τὸν τῆς υἱότητος τόπον ὁ τοῦ τὰ δίκαια κρίνοντος καταφέρει λόγος, οὔτε μὴν ἀνατίθησι τὸν υἱὸν εἰς τὴν τῆς πατρότητος θέσιν, ἀλλ' ἰδιαζόντως ἑκάτερον οἶδεν, οὔτε τοῦτο εἰς ἐκεῖνο χωροῦν, οὔτε μὴν ἐκεῖνο πρὸς τοῦτο βαδίζον, καίτοι μιᾶς οὔσης ἐπ' ἀμφοῖν τῆς οὐσίας· πρόδηλον δήπουθεν, ὡς οὐδεὶς ἀναγκάσει τρόπος d μεταχωρῆσαι λοιπὸν εἰς τὸ εἶναι Λόγον, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἐπείπερ ἐστὶν ὁμοούσιος Λόγῳ· μένει γὰρ πάντως ἐφ' ἑαυτῷ, τουτέστι Πατὴρ, κἂν ὁ ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς νοῆται καὶ ὑπάρχῃ Λόγος, καὶ διὰ τοῦτο Υἱὸς, ἵνα μὴ καὶ ἐν χείροσι τῶν καθ' ἡμᾶς φαίνηται τὰ θειότερα.

2. χωρῆσαι B. 3. τὸ assumptum ex B.D.E. 5. μονάδα B. ἑνάδα Ed. 6. πως assumptum ex B. Statim το suprascriptum (pro τῷ) B. 8. ὁ υἱὸς αὖθις inverso ordine B. 9. ὑπάρχον Migne. 14. ἐπιτρέψειν B. 15. καθ' ἑαυτὸ B.D.E. Ed. mg. καθ' ἑαυτῷ Ed.

e Ἄλλο πρὸς τὸ ἴσον τῇ ἀντιθέσει σχῆμα, διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Ὡς οὐδεμίαν ἔχων παραλλαγὴν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα (Heb. i. 3.) ὁ Υἱὸς, εἰκὼν δὲ ὑπάρχων ἀκριβεστάτη, "καὶ χαρακτὴρ τῆς "ὑποστάσεως αὐτοῦ," πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς εὑρίσκεται (Infra xiv. 9.) λέγων "Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα." ἀλλ' εἴπερ οὕτως ἔχων ὁμοούσιός ἐστι τῷ Πατρὶ, τὴν δὲ εἰς ἄλληλα πάντως ἀνάχυσιν ἐπιδέξεται τὰ ὁμοούσια, οὐδὲν κωλύσει κατὰ τὸ εἰκὸς Πατέρα νοεῖσθαι τὸν Υἱὸν, ὡς ὁμοούσιον 36 A. a Πατρὶ, καὶ μεταχωρεῖν εἰς ἐκεῖνο δυνάμενον, οὐδενὸς πρὸς τοῦτο παραποδίζοντος, εἴπερ ἐξαρκεῖ πρὸς τὸν τῆς μεταβολῆς τρόπον, ἤτοι μεταστάσεως, ὁ τῆς ὁμοουσιότητος λόγος. οὐκοῦν νοείσθω Πατὴρ ὁ Υἱὸς, λεγέτω δὲ, ὡς τοῦτο ὑπάρχων (Ps. cix. 3.) ἤδη, πρὸς τὸν ἀληθῶς ὄντα Πατέρα "Ἐκ γαστρὸς πρὸ "ἑωσφόρου ἐξεγέννησά σε·" ἀναλαμβανέτω δὲ εἰς ἑαυτὸν καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν Πατρὶ πρέπουσαν φωνήν. οὗ δὴ γεγονότος, τὸ πᾶν ἤδη συγκέχυται, καὶ τὸ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον, b τουτέστιν ἡ ἁγία καὶ ὁμοούσιος Τριὰς, συσταλήσεται πρὸς ἑνάδα λοιπὸν, εἴπερ τὸ ἑκάστῳ κυρίως τε καὶ ἰδιαζόντως προσὸν, τῷ τῆς ὁμοουσιότητος ἀφανισθήσεται λόγῳ, καὶ ἀνατρέψει τὴν τῶν προσώπων διαστολὴν ἡ τῆς φύσεως ταυτότης. ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· οὐκ ἄρα ἔσται Λόγος ὁ Πατὴρ, ὡς ὁμοούσιος Λόγῳ, μενεῖ δὲ ἄτρεπτος, τοῦτο ὑπάρχων ὅπερ ἐστὶ, κἂν ἔχῃ πρὸς τὸν ἴδιον Λόγον τὸ ὁμοφυὲς, ἤτοι τὸ ὁμοούσιον. καὶ δέδεικται λοιπὸν εἰκαῖον τὸ ἐκείνων πρόβλημα.

ΑΛΛΟ. Εἰ πᾶς λόγος τινός ἐστι λόγος, τοῦ προσχέοντος c ἀπὸ γλώττης δηλονότι, ἢ καὶ ἐκ καρδίας ἐρευγομένου καὶ ἀναφέροντος· ἔσται δὲ Λόγος ὁ Πατὴρ, ἐπείπερ ἐστὶν ὁμοούσιος Λόγῳ· ἑαυτοῦ λόγος ἔσται λοιπὸν, μᾶλλον δὲ οὐδενὸς, ἢ καὶ ὅλως οὐχ ὑπάρχει· πῶς γὰρ ἔσται λόγος,

6. ἔχων οὕτως inverso ordine B. 9. ἐκεῖνον B. 10. πρὸς assumptum ex B.E. deest in D. 20. ἡ om. B.

μὴ ὄντος τινὸς, οὗ λόγος ἐστίν; ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· οὐ γὰρ ἔσται ποτὲ τοῦ μὴ εἶναι δεκτικὴ ἡ θεία καὶ ἀκήρατος φύσις, οὐδὲ μεταχωρήσει ποτὲ εἰς Λόγον ὁ Πατὴρ, κἂν ὁμοούσιος ὑπάρχῃ Λόγῳ· μενεῖ δὲ Πατὴρ, οὗ καὶ Λόγος ἐστὶν ὁ Υἱός. d

ΑΛΛΟ. Εἰ τροπῆς ἁπάσης καὶ ἀλλοιώσεως τῆς κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον ἡ θεία φύσις ἀνεπίδεκτος εἶναι πιστεύεται· πῶς τὸν οἰκεῖον ὥσπερ ἀφεὶς τόπον, εἰς τὸ εἶναι Λόγος ὁ Πατὴρ μεταστήσεται; τροπῆς γὰρ ἔσται δεκτικὸς, ὡς ἐξ ἀνάγκης τοῦτο παθὼν, ὁ αὐτὸς δὲ οὐκ ἔσται μὴ τηρήσας ὅπερ ἦν ἐξ ἀρχῆς. εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον· τὸ γὰρ ἀλλοιοῦσθαι τῆς θείας φύσεως παντελῶς ἀλλότριον· οὐκ ἄρα ἕξει τὴν μεταβολὴν τὴν εἰς Λόγον ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ἔσται Πατὴρ ἀεὶ, e τὸ ἄτρεπτον ἔχων καὶ ἀναλλοίωτον ὡς Θεός.

Ἄλλο ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ, διηγηματικῶς.

Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀληθινοῦ πεφηνότα δεικνύων ἑαυτὸν ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος τε καὶ Υἱὸς, "Πάντα, φησὶν, ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστιν·" ἀλλ' εἰ καὶ Infra xvi. 15. πάντων ἐστὶ τῶν ἐνόντων τῷ Πατρὶ φυσικῶς ἰδιωμάτων κληρονόμος ὁ Υἱὸς, ὡς ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχων· ἀλλά γε τὸ εἶναι Πατὴρ οὐχ ἕξει ποτέ· καὶ τοῦτο γὰρ ἓν τῶν a 37 A. προσόντων τῷ γεννήτορι· μενεῖ δὲ ὁ Υἱὸς οὐδενὸς ἀποστερούμενος τῶν ἐνόντων τῷ Πατρὶ, κἂν μὴ νοῆται Πατὴρ, πάντα δὲ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τελείως τὰ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἴδια καὶ ἐξαίρετα. τὸν αὐτὸν δὴ τοῦτον τοιγαροῦν καὶ τῷ προσώπῳ τοῦ Πατρὸς ἐφαρμόσαντες λόγον, πάντα μὲν ἔχειν αὐτὸν τὰ τοῦ Υἱοῦ φαμεν φυσικῶς, μὴ μὴν δύνασθαί ποτε, καὶ εἰς υἱότητα καὶ εἰς τὸ εἶναι Λόγος μεταχωρεῖν, ὡς δὲ

3. ποτὲ εἰς λόγον hoc ordine B. 7. οὐσίας B. οὐσιώσεως Ed. 8. πῶς] τί B. 15. ὡς [οσ B.] assumptum ex B.E. 17. αὐτὸν B. 18. ἀλλ' εἰ καὶ B. ἀλλὰ καὶ Vecci Epigr. Ed. εἰ δὲ Const. Meliten. Archidiac. ejus de Proc. Sp. SS. Orat. ii. 20. ὁ υἱὸς ὡς Veccus. Const. Melit. ὡς υἱὸς καὶ D.E. ὁ υἱὸς καὶ Ed. 27. φαμὲν τὰ τοῦ Υἱοῦ inverso ordine B. 28. καὶ alt.] ἢ B. λόγος B.D.E. λόγον Ed.

b ἄτρεπτον ὄντα κατὰ φύσιν τοῦτο μένειν ὅπερ ἐστὶν, ἵνα
πρὸς τῷ εἶναι Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὑπάρχῃ καὶ ἀναλλοίωτος,
ἀναλλοίωτον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτοῦ πεφηνότα Λόγον,
τουτέστι τὸν Υἱόν.

ΑΛΛΟ. Κατῃτιᾶτό τινας διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ὁ
(Ezek. xxii. 26.) Νομοθέτης καὶ Θεὸς λέγων "Ἀνὰ μέσον ἁγίου καὶ βεβήλου
"οὐ διέστελλον·" πολλὴ γὰρ ὄντως ἐν τούτοις ὁρᾶται
τρόπων διαφορὰ, ἤτοι ἐναντιότης, παρὰ τοῖς ἐθέλουσι φιλο-
c κρινεῖν. ἀλλ' εἴπερ ἐνδέχεται τὴν τῶν ὁμοουσίων εἰς ἑαυτὴν
ἀνακιρνᾶσθαι φύσιν, καὶ τὰ ἐν ἰδιαζούσαις τε καὶ ἀτόμοις
ὑποστάσεσιν ὄντα δραπετεύσει πρὸς ὅπερ ἂν βούληται τῶν
ὁμογενῶν, ἢ ὁμοειδῶν· ποῖος ἡμῖν ἄρα διαστέλλει λόγος τῶν
ἁγίων τὸν βέβηλον, εἰ μηδαμόθεν ὁρᾶται τοῦ ἰδίως ὄντος, ἢ
τοῦ τίς ἐστι, διαφορὰ, διὰ δὲ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας ἐν
τῷ ἑτέρῳ κεῖται τὸ ἕτερον; ἔστω τοίνυν ἡμῖν, ἀδιαφορούσης
d ἐντεῦθεν τῆς ἐφ' ἑκάστῳ γνώσεως, συγκεχυμένα τὰ πάντων
εἰς πάντα· καὶ ὁ μὲν προδότης Ἰούδας, ὡς Πέτρος ἢ Παῦ-
λος, ὡς ὁμοούσιος Πέτρῳ καὶ Παύλῳ· Πέτρος δ' αὖ πάλιν
ἢ Παῦλος, Ἰούδας, ἅτε δὴ καὶ πρὸς αὐτὸν ὄντες ὁμοούσιοι.
ἀλλ' ἔστι τὸ οὕτω φρονεῖν ἀλογώτατον, καὶ οὐκ ἀναιρήσει
πάντως τὴν κατά τι τῶν ὁμογενῶν ἢ ὁμοειδῶν πρὸς ἄλληλα
διαφορὰν τὸ εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας αὐτά. οὐκ ἄρα καὶ τὸ
ἐφ' ἡμῶν ἀσθενοῦν κατὰ τῆς θείας οὐσίας τοσοῦτον ἐκνεανι-
εύσεται, ὡς ἐπαναγκάσαι Λόγον εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι τὸν
e Θεὸν καὶ Πατέρα, ἐπειδήπερ ἐστὶν ὁμοούσιος Λόγῳ. μένει
γὰρ ἀεὶ Πατὴρ, τὴν τοῦ τί ἐστι κατὰ τοῦτο διαφορὰν οὐδα-
μόθεν ζημιοῦσθαι δυνάμενος, ἀλλ' οὐδὲ τῇ ταυτότητι τῆς
οὐσίας τὸ μηδὲν ἰδίως κεκτῆσθαι παραχωρῶν· καὶ πλεονεκ-
τήσει μὲν οὐδαμῶς κατὰ τοῦτο τὸν Υἱὸν, γνήσιον δὲ μᾶλλον
ἀποδείξει, καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἔχοντα τὸ ἄτρεπτον καὶ

5. διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ὁ Νομοθέτης hoc ordine B.D. Verba quatuor priora om E., post ὁ Νομοθέτης tr. Ed. 7. οὐ om. B. 13. ἢ correxi. ἡ E. 15. ἔσται B. ἐντεῦθεν ἀδιαφορούσης inverso ordine B. 19. καὶ assumptum ex B. 22. τὸ alt. om. B.

ἀναλλοίωτον τοῦ γεννήσαντος, καὶ διὰ τοῦ κεκτῆσθαι καὶ αὐτὸν ἰδίως καὶ μόνον τὴν υἱότητα, καὶ εἰς Πατέρα μὴ μετα- a 38 A. βάλλεσθαι, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἐκεῖνος εἰς Υἱόν.

Πρόβλημα, ἤτοι ἀντίθεσις ἑτέρα ὡς παρὰ τῶν αἱρετικῶν.

„ Οὐκ εὐλόγως, φασὶν, ὡς οὐ φρονοῦσιν ὀρθῶς ἐπισκή„πτετε τοῖς ἕτερον εἶναι λέγουσι τὸν ἔμφυτον ἐν τῷ Θεῷ „ καὶ Πατρὶ Λόγον παρὰ τὸν Υἱόν· καίτοι σαφῶς αὐτοῦ „ λέγοντος ἀκούοντες ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς ἐξηγήσεσιν, ὅτι „ οἶδα τὸν Πατέρα καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ. εἰ δὲ, b Infra viii. 55. „ καθάπερ αὐτὸς διισχυρίσατο, τὸν τοῦ Πατρὸς τηρεῖ λόγον, „ ἕτερος ἂν εἴη πάντως δήπου καὶ ἀναγκαίως, ὡς πρὸς αὐτὸν, „ ἐπειδήπερ ἀνάγκη τὴν τῆς ἑτερότητος σώζεσθαι διαφορὰν „ τῷ τηροῦντι πρὸς τὸ τηρούμενον."

Λύσεις ἐφεξῆς διάφοροι δεικνύουσαι σαφῶς, ὅτι ὁ Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός.

Εἰ μὴ αὐτός ἐστιν ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Λόγος αὐτοῦ, ἕτερος δέ τις ἐνυπάρχει τῷ Θεῷ c παρ' αὐτὸν, ὃν ἐνδιάθετον ὀνομάζουσιν, οἱ τὴν ἐναντίαν προϊσχόμενοι δόξαν λεγέτωσαν ἡμῖν, πότερόν ποτε ὁ διὰ τῆς αὐτῶν ἀμαθίας ἐπινοούμενος λόγος ἐνυπόστατός ἐστιν, ἢ οὐχί· εἰ μὲν γὰρ ἐροῦσιν ὑφεστάναι καθ' ἑαυτὸν ἐν ὑπάρξει νοούμενον ἰδίᾳ, δύο δὴ πάντως ὁμολογήσουσιν εἶναι υἱούς· εἰ δὲ ἀνυπόστατον ἐροῦσιν αὐτὸν, οὐδενὸς μεσολαβοῦντος ἔτι καὶ διατειχίζοντος τὸν Υἱὸν, πῶς ἔσται τρίτος ἐκ Πατρὸς, καὶ οὐχὶ μᾶλλον προσεχῶς, ὡς Υἱὸς πρὸς Πατέρα; d

Ἄλλο διὰ τῶν αὐτῶν θεωρημάτων.

Λόγον μὲν ὑπάρχειν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν ἐνδιάθετον οἱ

2. μόνον B. μόνως Ed. 3. ἐκεῖνος B.D.E. ἐκεῖνο Ed. conjiciens ἐκεῖνον. 5. φησιν D ut vid. E. 10. τηρεῖν B. 12. ἐπείπερ B. 22. εἶναι υἱοὺς hoc ordine B.D.E. 27. Λόγον] Λέγω E. οἱ] ὃν οἱ E.

δι' ἐναντίας ὁρίζονται, δι' οὗ κατὰ τὴν αὐτῶν ἀκαλλεστάτην
ὑπόνοιαν, τὴν τοῦ Πατρὸς βούλησιν ὁ Υἱὸς ἐκδιδάσκεται·
ἀλλ' ὅσην ἔχει μωρίαν αὐτοῖς τὸ ἐπὶ τούτῳ δόγμα, θεωρεῖν
ἀναγκαῖον. ἐννοῆσαι δὲ τοιῶσδε προσήκει τὸν ἐπὶ τῷ
πράγματι λογισμόν. τὸ πατὴρ ὄνομα, ὡς πρὸς τὸν υἱὸν
e οὐδὲν ἔχει τὸ μέσον, ὡς ἐξ ἀνάγκης εἰσβαῖνον. τί γὰρ ἔσται
μέσον πατρὸς πρὸς υἱὸν, ἢ αὖ πάλιν υἱοῦ πρὸς πατέρα;
ἀλλ' εἴπερ κατὰ τὴν ἐκείνων ἀμαθίαν διατειχίζει τοῦ Πατρὸς
τὸν Υἱὸν μεσολαβοῦσα βούλησις καὶ λόγος ἐνδιάθετος, ὃν
καὶ ταύτης εἶναί φασιν ἑρμηνευτικὸν, οὐκ ἔτ' ἂν νοοῖτο
πατὴρ ὅλως ὁ Πατὴρ, ἀλλ' οὐδὲ υἱὸς ὁ Υἱὸς, εἴπερ ἐν ἰδίαις
ὑποστάσεσι κεῖσθαι νοήσομεν τήν τε βούλησιν τοῦ Θεοῦ
39 A. a καὶ τὸν ταύτην διερμηνεύοντα λόγον. εἰ δὲ ἀνυπόστατα
δώσομεν ὑπάρχειν αὐτὰ, ἀμέσως ἄρα καὶ προσεχῶς ὁ Υἱός
ἐστιν ἐν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· ποῖ δὴ ἄρα λοιπὸν ὁ ἐνδιάθετος
χωρήσει λόγος, ἢ ποῖον ἕξει τόπον ἡ βούλησις, ἑτέρα νοου-
μένη παρὰ τὸν Υἱόν;

Ἄλλο διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Ὁμοούσιον εἶναι πιστεύομεν τὴν ἁγίαν καὶ προσκυνου-
μένην Τριάδα, κἂν ἡ τῶν αἱρετικῶν μανία μὴ βούληται· ἀλλ'
b οἶμαι προσήκειν ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων παραδέχεσθαι καὶ τὸ
ἀλλήλοις αὐτὰ κατὰ πάντα προσεοικέναι, κατά γε τὸν τῶν
φυσικῶν ἰδιωμάτων λόγον. εἴπερ οὖν κατὰ τὴν τινῶν
ἀβουλίαν ἐνυπάρχει τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ λόγος τις ἕτερος
ἐνδιάθετος παρὰ τὸν Υἱὸν, ἕξει πάντως καὶ ὁ Υἱὸς λόγον
ἐνδιάθετον ἐν ἑαυτῷ, ὡς εἰκὼν αὐτοῦ καὶ ἀπαράλλακτος τῆς
Heb. i. 3. ὑποστάσεως χαρακτὴρ, καθὰ γέγραπται· ἕξει δὲ ὁμοίως
αὐτῷ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, κατὰ τὴν ἴσην τῶν νοη-
c μάτων ἀναλογίαν. γέγονεν οὖν ἡμῖν ἡ Τριὰς ἐν διπλῷ, καὶ

10. νοοῖτο—Πατὴρ] ὅλως νοοῖτο πατήρ B. 14. ὑπάρχει δώσομεν B. μέσως B. 15. τῷ assumptum ex B. 27. χαρακτὴρ post γέγραπται tr. B. καθὰ B. καθὼς Ed.

ἐν συνθέσει λοιπὸν ἡ θεία φαίνεται φύσις. ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· ἐν δὲ ταῖς ἁπλαῖς οὐσίαις, οὐδὲν ἕτερόν τι ἐστὶ τὸ παρ᾽ αὐτάς· οὐδὲν ἄρα διακωλύσει τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα προσεχῶς συνῆφθαι, μεσολαβοῦντος οὐδενός.

Ἄλλο διηγηματικῶς.

Ὅτε τὰ ὀνόματα προταττομένων τῶν ἄρθρων ἡ θεία τίθησι γραφὴ, τότε καὶ ἕν τι σημαίνει, ὃ μόνον ἐστὶ κυρίως d καὶ ἀληθινῶς, ὁποῖον εἶναι λέγεται· ἄρθρον δὲ οὐ προθεῖσα, γενικωτέραν ποιεῖται κατὰ παντὸς τοῦ σημαινομένου τὴν δήλωσιν, οἷον· ἥξει γὰρ ὁ λόγος καὶ δι᾽ ἐναργοῦς ἀποδείξεως· πολλοὶ καλοῦνται θεοί· ἀλλ᾽ ὅταν μετὰ τοῦ ἄρθρου λέγηται Ὁ Θεὸς, τὸν μόνον ὄντα καὶ κυρίως σημαίνει· ἁπλούστερον δὲ, καὶ ἄρθρου χωρὶς, ἕνα τυχὸν τῶν εἰς τοῦτο κατὰ χάριν κεκλημένων. καὶ πάλιν ἄνθρωποι πολλοί· ἀλλ᾽ ὅτε μετὰ τοῦ ἄρθρου φησὶν ὁ Σωτὴρ Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐκλελοχισμένον ἀπὸ μυριάδων ἑαυτὸν κατασημαίνει. e τοῦτον ἐχόντων τῶν ὀνομάτων τὸν τύπον παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ, πῶς ἄρα προσήκει νοῆσαι τό Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος; εἰ μὲν γὰρ πᾶς λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ τούτου σημαίνεται, ὡς ὑπάρχων ἐν ἀρχῇ, δεικνύτωσαν αὐτοὶ, καὶ ληροῦμεν ἡμεῖς· εἰ δὲ προτάξας τὸ ἄρθρον ὁ εὐαγγελιστὴς, ὡς ἕνα καὶ κυρίως ὄντα σημαίνει, βοῶν Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· τί μάτην φιλονεικοῦσιν ἕτερον ἐπεισφέροντες, ἵνα μόνον ἐκπέμπωσι τῆς a 40 A. οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν; ἐννοοῦντας δὲ τὸ ἐπὶ τούτοις ἄτοπον παραιτεῖσθαι προσήκει τὴν τῶν ἑτεροδοξούντων ἀβουλίαν.

Ἄλλο, δεικνύον ὅτιπερ οὐ κατὰ τὸν ἐνδιάθετον λόγον, ὡς ἐκεῖνοί φασι, μορφοῦται ὁ Υἱὸς, ἀλλ᾽ εἰκών ἐστιν αὐτοῦ τοῦ Πατρός.

Εἰ διὰ τοῦτο Λόγος ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται κατ᾽ ἐκείνους

2. τι assumptum ex E. ἕτερον ἔστι ἕτερον (sic) B. ὃ μόνον ἐστὶ κυρίως Veccus. Ed. οὐ μόνος ἔσται κύριος B. προσθεῖσα Ed. conjiciens tamen id quod B. 7. ἕν τι] ἐν τῷ (sic) E. 8. προθεῖσα B. 16. ἐκλελοχισμένων D. 23. ἐκπέμπωσι] ἐκτεμουσιν B. ἐκπέμπουσιν B suprascr.

b ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτι δὴ τὸν ἐνδιάθετον τοῦ Πατρὸς δεχόμενος λόγον, οἱονεὶ μορφοῦται πρὸς ἐκεῖνον, τί μὴ λέγων ὁρᾶται πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς Ἐγὼ καὶ ὁ λόγος τοῦ πατρὸς ἕν ἐσμεν, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν λόγον τοῦ πατρός; ἐπειδὴ δὲ πάντα ὑπερβὰς ἑαυτὸν ἐξομοιοῖ μόνῳ μόνος τῷ Πατρὶ, οὐδενὸς ἄρα μέσου χωροῦντος πρὸς τὴν ὁμοίωσιν, αὐτῷ τῷ γεννήτορι καὶ οὐχ ἑτέρῳ τινὶ παρ' αὐτὸν προσεοικὼς ὁ Υἱὸς νοηθήσεται.

c

Ἀντίθεσις, ὡς ἐκ τῶν δι' ἐναντίας.

„ Ἕτερον, φασὶν, ὄντα τὸν Υἱὸν παρὰ τὸν ἐνδιάθετον τοῦ „ Θεοῦ λόγον εὑρίσκομεν, οὐ ταῖς ἑαυτῶν ἐννοίαις εἰς τοῦτο „ προσέχοντες, ἀλλὰ τοῖς ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς θεωρήμασι· „ τί γὰρ ἐροῦμεν ὅταν ἀκούσωμεν τοῦ Υἱοῦ λέγοντος πρὸς (Infra xii. 28.) „ τὸν Πατέρα ‘Δόξασόν σου τὸν Υἱόν’ τοῦ δὲ Πατρὸς αὖ „ πάλιν ἀποκρινομένου καὶ λέγοντος ‘Καὶ ἐδόξασα καὶ „ ‘πάλιν δοξάσω.’ ἆρα οὐχὶ πάντως ἐν λόγῳ δώσομεν d „ ἀπολογεῖσθαι τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα; πῶς οὖν οὐχ ἕτερος „ παρὰ τὸν Υἱὸν ὁ δι' οὗ πρὸς αὐτὸν ὁ Πατὴρ ἀντιφθέγ„ γεται;"

Πρὸς τοῦτο λύσεις ἐφεξῆς διάφοροι.

Ἀποθαυμάζειν ἄξιον, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ὀλοφύρεσθαι τοὺς ἀνοσίους αἱρετικοὺς, καὶ δὴ κἀκεῖνο λέγειν ἐπ' αὐτοῖς τὸ (Hier. xxii. 10.) ἐν προφήταις λαλούμενον “Μὴ κλαίετε τὸν τεθνηκότα e “ μηδὲ θρηνεῖτε αὐτόν· κλαύσατε κλαυθμῷ τὸν” τοιαῦτα περὶ τοῦ Μονογενοῦς φρονοῦντα καὶ λέγοντα· τί γὰρ ἂν γένοιτο τῶν τοιούτων ἀθλιώτερον, εἴ γε κυρίως τε καὶ ἀληθῶς ταύτην εἶναι τοῦ Πατρὸς ὑπετόπασαν τὴν φωνὴν, ἧς οὐ μόνος

2. Πατρὸς] Θεοῦ B. 7. πρὸς assumptum ex B. 10. φασὶν ὄντα Euth. φησὶν ὄντα B. ὄντα φησὶ Ed. τοῦ Θεοῦ om. Euth. 13. τί γὰρ ἐροῦμεν ὅταν] ὅταν γὰρ Euth. τοῦ υἱοῦ λέγοντος hoc ordine B. Euth. 14. δὲ πατρὸς αὖ Euth. Ed. δ' αὖ πατρὸς B. 15. ἀποκριναμένου B. 16. ἆρ' Euth. 18. ἀντιφθέγγεται] Pergit τί γένοιτ' ἂν τῶν (26) Euth. 22. δὴ] γρ. δεῖ D mg. 23. προφήταις B. προφήτῃ Ed. 24. τὸν] + τὰ Ed. invitis B.E. 27. ὑπετόπασαν Euth. Ed. ὑπετόπησαν B.

ὑπήκουσεν ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ περιεστῶσα πληθὺς, μᾶλλον δὲ τῶν ἁγίων μαθητῶν ὁ χορός; ἔδει γὰρ μᾶλλον αὐτοὺς τὰ θεοπρεπῆ φαντάζεσθαι πλεονεκτήματα, καὶ μὴ τοῖς καθ' ἡμᾶς νόμοις ὑπάγειν πειρᾶσθαι τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς. τὴν μὲν γὰρ τοῦ σώματος ἀκοὴν σωματικὴ προσαράσσει φωνὴ, καὶ κτύπος ὁ διὰ χειλέων εἰς ἀέρα a 41 A. προκύψας, ἢ διά τινος μηχανῆς ἑτέρας ἐπινοηθείς· τὴν δὲ ἐν ἀῤῥήτοις φωναῖς ἠρέμα καὶ οἱονεὶ κατὰ νοῦν στρεφομένην βούλησιν τοῦ Πατρὸς, μόνος οἶδεν ἐν αὐτῷ φυσικῶς ὑπάρχων ὁ Υἱὸς ὡς σοφία αὐτοῦ. φωνῇ δὲ τῇ διὰ κτύπου κεχρῆσθαι τὸν Θεὸν ὑπολαμβάνειν παντελῶς ἀπίθανον, εἴπερ οἰόμεθα δεῖν ἀποσώζειν τῇ ὑπὲρ πάντα φύσει τὰ ὑπὲρ τὴν κτίσιν. ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς οὐκ ἔφη αὐτὴν φωνὴν εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, b ἀλλ' οὐδὲ τῆς παρ' ἑτέρου δεόμενον ἑρμηνείας πρὸς τὸ δύνασθαι μαθεῖν τὴν τοῦ Πατρὸς βούλησιν ἑαυτὸν ἐπιδεικνύει λέγων "Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς·" Infra xii. 30. χρῆν δέ γε, ὦ βέλτιστοι, μᾶλλον εἰπεῖν, εἴ γε καλῶς τὰ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ δοξάζετε Ἠκούσατε μετ' ἐμοῦ τῆς φωνῆς τοῦ Πατρός· νυνὶ δὲ εἰς πᾶν τοὐναντίον περιτρέψας τὸ δηλούμενον, οὔτε φωνῆς ἑαυτὸν δεδεῆσθαι προσομολογεῖ, γεγενῆσθαι δὲ μᾶλλον αὐτὴν δι' ἐκείνους δισχυρίζεται, οὐκ c ἐκπεφωνῆσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ γενέσθαι καὶ δι' ἐκείνους. καὶ εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐργάζεται, δι' αὐτοῦ δὴ πάντως καὶ τοῦτο, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἦν ἡ φωνὴ, οὐχ ἑαυτῷ τὴν τοῦ γεννήσαντος ἑρμηνεύων διάθεσιν· ᾔδει γὰρ ὡς Υἱός· ἀλλὰ ταῖς τῶν περιεστώτων ἀκοαῖς, ἵνα πιστεύσωσιν.

ΑΛΛΟ. Εἰ λόγου τινὸς ἐμφύτου δεδεῆσθαί φασι τὸν Υἱὸν,

1. ὑπήκουσεν Euth. ἐπήκ. Ed. ἡ τῶν Ἰουδ. et ὁ τῶν ἁγ. μ. inverso ordine Euth. 2. καὶ pro μᾶλλον δὲ Euth. 4. πειρᾶσθαι ὑπάγειν inv. ord. Euth. 5. μὲν om. Euth. τοῦ assumptum ex B. Euth. 9. οἶδ' E. ἐν αὐτῷ φυσικῶς Euth. Ed. φυσικῶς αὐτῷ B. 13. ὁ alt. om. Euth. 14. ἔφησεν Euth. φωνὴν et τῆς om. Euth. 18. ἐχρῆν Euth. 19. αὐτοῦ B.E. Θεοῦ D. Ed. εἴ γε—δοξάζετε desunt in Euth. 20. νῦν Euth. 22. αὐτὸν Ed. invitis omnibus. sed αὐτὴν Ed. mg. μᾶλλον αὐτὴν hoc ordine Euth. [Ed.] inverso ordine B.

ἵνα διδάσκηται παρ᾽ αὐτοῦ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ [1 Cor. i. 24.] d Πατρός· ποῖ ποτε ἄρα χωρήσει λέγων ὁ Παῦλος "Χριστὸς "Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία;" πῶς γάρ ἐστι σοφία τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, εἰ σοφίας ὑπάρχων ἐπιδεὴς τὸ τέλειον παρ᾽ ἑτέρου κομίζεται, διὰ τοῦ μανθάνειν ἅπερ οὐκ οἶδε δηλαδή; ἢ πῶς οὐκ ἀνάγκη λέγειν, οὐκ εἶναι τελείαν ἐν τῷ Πατρὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ; καὶ εἰ σοφία τοῦ Πατρός ἐστιν ὁ Υἱὸς, πῶς ἂν ἑτέρα νοοῖτο παρ᾽ αὐτὸν ἡ βούλησις; ὥρα γὰρ λέγειν μὴ ἐν σοφίᾳ τελεῖσθαι τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. e ἀλλὰ πολλή τις ἐστὶν ἡ ἐν τούτοις ἀσέβεια, καὶ πανταχόθεν ὁ λόγος τὸ δύσφημον ἔχει. οὐκ ἄρα τῆς παρ᾽ ἑτέρου μαθητείας μέτοχος ὢν ὁ Υἱὸς οἶδε τὰ ἐν τῷ ἰδίῳ Πατρὶ, ἀλλ᾽ [Ib. ii. 10.] αὐτὸς ὢν ὁ Λόγος καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ βούλησις "πάντα "ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ," καθὰ γέγραπταί που καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος.

[Heb. i. 3.] ΑΛΛΟ. Ὡς εἰκόνα καὶ χαρακτῆρα τοῦ Πατρὸς ἀπαράλλακτον εἰσφέρουσιν ἡμῖν τὸν Υἱὸν αἱ θεῖαι γραφαί· καὶ [Infra xiv. 9.] αὐτὸς δέ που φησὶν ὁ Σωτήρ "Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν "Πατέρα." ἀλλ᾽ εἴπερ ἔχων οὕτως ὁμοιότητος πρὸς αὐτὸν οὐκ οἶδεν ἐξ ἑαυτοῦ τὰ ἐν αὐτῷ, δεῖται δὲ ὥσπερ τῶν παρ᾽ [42 A.] a ἑτέρου διηγημάτων εἰς τὸ μαθεῖν· ὥρα καὶ αὐτὸν ἐν τούτοις εἶναι τὸν Πατέρα νομίζειν, εἴπερ ἐστὶν ἐν ὁμοιότητι τῇ πρὸς τὸν Υἱὸν, δεήσεται δὲ καὶ αὐτὸς τοῦ διερμηνεύοντος τὰ ἐν τῷ γεννήματι κατὰ τὸ ἀφανὲς κείμενα. καὶ γέγονεν ἡμῖν πρὸς τοῖς ἐντεῦθεν ἀτόποις ἡ θεία φύσις καὶ ἀγνοίας δεκτική. ἐπειδὴ δὲ τὸ οὕτω φρονεῖν ἀσεβὲς, χωρητέον ἐπὶ τὰ πρεπωδέστερα· τοῦτο γὰρ τὸ συμφέρον ὁρᾶται καὶ χρήσιμον.

[1 Cor. ii. 10.] ΑΛΛΟ. "Πάντα," φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, "τὸ Πνεῦμα [Ib. 11.] b "ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ·" πρὸς δέ γε τούτῳ "Τίς "γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα "τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς

7. σοφίᾳ] σοφίαν E. 8. παρ᾽ αὐτὴν E. 10. ἐν τούτοις ἡ inverso ordine B. 13. βούλησις] βουλὴ E. 17. αἱ θεῖαι γραφαὶ τὸν Υἱὸν inverso ordine B. 22. νομίζειν] ὀνομάζειν B. τῇ] τῷ E.

“ἔγνωκεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἐν αὐτῷ.” ὅτε τοίνυν τὸ πάντα ἐξακριβοῦν Ἅγιον Πνεῦμα, οὐ μόνον τοῦ Πατρός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Υἱοῦ· πῶς ἂν ἔτι λοιπὸν ἀγνοήσαι τι τῶν ἐν τῷ γεγεννηκότι τὸ Πνεῦμα ἔχων ἐν ἑαυτῷ φυσικῶς τὸ πάντα εἰδός; οὐκοῦν περιττὸν ἤδη φανεῖται τὸ δι᾽ ἑτέρου μανθάνειν οἴεσθαι τὸν Υἱὸν τὴν τοῦ Πατρὸς θέλησιν, ἀργήσει δὲ πάντως ἡ χρεία τοῦ μάτην μεσιτεύοντος c λόγου, κατὰ τὴν ἐκείνων ἀπαιδευσίαν. πάντα γὰρ οἶδεν ὁ Υἱὸς ἐξ ἑαυτοῦ.

ΑΛΛΟ ΔΙΑ ΤΗΣ ΕΙΣ ΑΤΟΠΟΝ ΑΠΑΓΩΓΗΣ. Οἱ τῆς τοῦ Μονογενοῦς κατηγοροῦντες οὐσίας, διὰ τοῦ μὴ εἰδέναι λέγειν αὐτὸν τὸ τοῦ Πατρὸς θέλημα, διδασκάλῳ δὲ ὥσπερ ἀποκεχρῆσθαι πρὸς τὸ μαθεῖν, ἑτέρῳ τῷ παρ᾽ αὐτῶν ἐπινοηθέντι λόγῳ, ὃν δὴ καὶ ἐνδιάθετον ὀνομάζουσι, λεγέτωσαν ἡμῖν, εἴπερ οἴονται δεῖν τὴν οἰκείαν ἐπὶ τούτῳ κρατύνειν δόξαν, πότερόν ποτε κατὰ φύσιν ἴσον ἐροῦσιν ὑπάρχειν τῷ Υἱῷ τὸν d ἐνδιάθετον λόγον· ὑποκείσθω γὰρ ὡς καὶ ὑφεστὼς ἤδη καθ᾽ ἑαυτόν· ἢ οὐκ ἴσον μὲν, χείρονα δέ πως, ἢ καὶ ἀμείνω; εἰ μὲν οὖν ἐλάττονα νομιοῦσιν αὐτὸν, καὶ εἰς αὐτὸν ἀσεβήσουσι τὸν Πατέρα· ἔσται γάρ τι πάντως ἐν αὐτῷ τὸ χεῖρον αὐτοῦ, καὶ ἕτερον παρ᾽ αὐτὸν, τουτέστιν, ὁ ἐνδιάθετος λόγος. εἰ δὲ χείρονα μὲν οὐκ ἐροῦσιν, ἐπιτρέψουσι δὲ αὐτῷ τὸ ἐν ἀμείνοσι κεῖσθαι παρὰ τὸν Υἱὸν, διπλοῦν ἔσται πάντως κατὰ τοῦ Πατρὸς τὸ ἐφ᾽ Υἱῷ κατηγόρημα. πρῶτον μὲν γὰρ γεννήσας ἁλώσεται τὸ χεῖρον ἢ ἐν οἷς ἐστιν αὐτός. εἶτα πρὸς e τούτῳ καὶ αὐτὸς ἕξει κρείττονα τὸν ἐνδιάθετον λόγον, εἴπερ ἐστὶν ὁ Πατὴρ ὁμοούσιος τῷ Υἱῷ τῷ κατ᾽ ἐκείνους τὸ ἔλαττον ἀποφερομένῳ. ἀλλ᾽ εἰκός γε δήπου τῆς ἐπ᾽ ἄμφω δυσφημίας ἀποπηδᾶν τοὺς δι᾽ ἐναντίας· ἴσον δὲ κατ᾽ οὐσίαν ὑπάρχειν ἐροῦσι τῷ Υἱῷ τὸν ἐνδιάθετον τοῦ Πατρὸς λόγον.

3. ἂν assumptum ex B.D.E. 4. ἀγνοήσῃ E. 5. ἤδη om. B. 8. ὁ Υἱὸς οἶδεν inverso ordine B. 10. Haec διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς assumpta ex B. 15. ἐπὶ τούτῳ assumptum ex B. 22. ἐπιστρέψουσι B. 25. καὶ αὐτὸς πρὸς τοῦτο inverso ordine B. 28. γε om. B.

οὐκοῦν λέλυται τὸ ζητούμενον. πῶς γὰρ ὁ εἷς διδάξει τὸν ἕτερον, ὡς εἰδὼς μὴ γινώσκοντα, εἴπερ ἴσοι κατὰ φύσιν
43 A. a εἰσὶν ἀμφότεροι; πανταχόθεν τοιγαροῦν ἀσθενοῦντος τοῦ παρ' ἐκείνοις λόγου, παρέλκον ἂν εἴη λοιπὸν μεσιτεύεσθαι παρά τινος ὑπονοεῖν τὸν Υἱὸν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον αὐτὸν εἶναι πιστεύειν τὸν ἐν Θεῷ Πατρὶ Θεὸν Λόγον, ὃς ἦν ἐν ἀρχῇ.

ΑΛΛΟ. Ἐν Υἱῷ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος τοὺς ἁπάσης
Col. ii. 3. σοφίας καὶ πάσης γνώσεως ἀποκεκρύφθαι θησαυρούς· ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ λέγων τὰ τοιαῦτα ἀληθὴς, πῶς ἂν ἔτι τῆς παρ' ἑτέρου δεδεῆσθαι διδασκαλίας ὑπονοήσαιμεν αὐτὸν, ἢ ἐν τίνι
b λοιπὸν τὸ ἐν γνώσει τέλειον ἐπιζητήσομεν, εἴπερ ὁ πᾶσαν ἔχων αὐτὴν παρ' ἑτέρου σοφοῦται; πῶς δὲ ὅλως σοφία τὸ σοφούμενον; ἐπειδὴ δὲ οὐ τοῖς παρ' ἐκείνων λόγοις, ἀλλὰ τοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος προσέχειν ἡμᾶς ἀναγκαῖον, ἔχει δὲ, ὡς ὁ Παῦλός φησιν, ὁ Υἱὸς τοὺς τῆς σοφίας καὶ πάσης γνώσεως ἐν ἑαυτῷ θησαυροὺς, οὐ παρά τινος ἑτέρου τὰ δι' ὧν ἐστι σοφία γνώσεται, ἀλλ' ὑπάρχων ἐν Πατρὶ πάντα γινώσκει τὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς σοφία αὐτοῦ.

c

3. τοῦ λόγου τοῦ παρ' ἐκείνοις B. 4. λοιπὸν om. B. 9. τὰ τοιαῦτα λέγων inverso ordine B. 10. ὑπονοήσ[αι]ωμεν—ἐπιζητήσ[αι]ωμεν D. ὑπονοήσωμεν—ἐπιζητήσωμεν E. 17. γνώσεται, ἀλλ' B. γνώσεως ἀλλὰ Ed.

ΚΕΦΑΛΗ Ε.

Ὅτι κατὰ φύσιν δημιουργὸς ὁ Υἱὸς μετὰ Πατρὸς, ὡς ἐκ τῆς οὐσίας ὑπάρχων αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὥσπερ ὑπουργὸς παραλαμβανόμενος.

Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. 3

ΤΑ πολύπλοκα τῶν ἀνοσίων αἱρετικῶν ἀνατρέψας προβλήματα, καὶ λεπτὸν ἡμῖν καὶ ἀκριβέστατον περὶ τοῦ Μονο- d *γενοῦς ἐξυφήνας τὸν λόγον ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς, ἐφ' ἑτέραν ἔρχεται τοῦ διαβόλου παγίδα συμπεπηγμένην ἐξ ἀρχαίας ἀπάτης, καὶ τῆς πολυθέου πλάνης τὸ κέντρον ἡμῖν ἀνατείνουσαν, ἣ "πολλοὺς μὲν τρώσασα καταβέβληκε," τὴν* Prov. vii. 26. *δὲ τῆς ἀπωλείας ὁδὸν ἀνευροῦσα, καὶ τὴν πλατεῖάν τε καὶ εὐρύχωρον ἐκπετάσασα τοῦ θανάτου πύλην, ἀγεληδὸν μὲν εἰς ᾅδου τὰς τῶν ἀνθρώπων συνεσώρευσε ψυχὰς, πλουσίαν δὲ ὥσπερ τῷ διαβόλῳ παρετίθει τροφὴν, καὶ "τὰ βρώματα"* e Hab. i. 16. *αὐτῷ προσῆγεν "ἐκλεκτά." ἐπειδὴ γὰρ Ἑλλήνων παῖδες τῇ τοῦ κόσμου σοφίᾳ προσκείμενοι, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου πλουσίως ἔχοντες εἰς νοῦν, εἰς πολύθεον κατεφέροντο πλάνην, καὶ τὸ μὲν τῆς ἀληθείας κάλλος ἀπεστρέφοντο, τοῖς δὲ ἐν ἀχλύϊ καὶ σκότῳ βαδίζουσι παραπλήσιοι, πρὸς τὸν ἐκ τῆς οἰκείας ἀμαθίας κατῴχοντο βόθρον, εἰδώλοις ἀψύχοις λατρεύοντες, καὶ τῷ μὲν ξύλῳ*

3. *αὐτοῦ ὑπάρχειν* inverso ordine B. *ὥσπερ* B. *ὡς* Ed. 8. *παγίδαν* (sic) E.
11. *ἀνευροῦσα*] *οἶμαι ἀνευρύσασα* D mg. 13. *συνεσώρευσε* B. *συνεσώρευε* Ed.
17. *κόσμου* pro *αἰῶνος* B.

Hier. iii. 27. λέγοντες “Θεός μου εἶ σὺ, τῷ δὲ λίθῳ Σὺ ἐγέννησάς 44 A. a με,” ἕτεροι δὲ πάλιν πλημμελοῦντες τὰ συγγενῆ μὲν ἐκείνοις, ἀστειοτέραν δ' οὖν ὅμως ἐπιτηδεύοντες πλάνην, Rom. i. 25. τῇ κτίσει λατρεύειν ᾤοντο χρῆναι παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ τὴν μόνῃ πρέπουσαν δόξαν τῇ θείᾳ φύσει, τοῖς παρ' αὐτῆς γεγενημένοις ἐχαρίζοντο στοιχείοις, ἀναγκαίως ἡμῖν ὁ θεολόγος ποιητὴν ὄντα καὶ δημιουργὸν κατὰ φύσιν εἰσφέρει τὸν Μονογενῆ, πάντα λεγων δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι, καὶ χωρὶς b αὐτοῦ μηδὲν εἰς τὸ εἶναι παρελθεῖν, ἵνα ταῖς παρ' ἐκείνων ἀπάταις ἀποκλείσῃ τὴν εἰς τὸ πρόσω πάροδον, καὶ δείξῃ μὲν τοῖς οὐκ εἰδόσι τὸν ἁπάντων Γενεσιουργὸν, δι' ὧν δὲ τὴν κτίσιν πεποιῆσθαί φησι, διὰ τούτων αὐτῶν ἐκδιδάσκῃ σαφῶς, ὅτιπερ ἕτερός ἐστι παρ' ἐκείνην ὁ πρὸς τὸ εἶναι καλῶν, καὶ ἀῤῥήτῳ δυνάμει παρενεγκὼν ἐκ μὴ ὄντων τὰ ὄντα πρὸς Sap. xiii. 5. γένεσιν. ἦν γὰρ οὕτω λοιπὸν ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως τὸν τεχνίτην ὁρᾶν, καὶ τὸν ὄντα κατ' ἀλήθειαν c ἐπιγινώσκειν Θεὸν, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονέ τε ἤδη καὶ γεγονότα σώζεται. ταῖς μὲν οὖν Ἑλλήνων ψευδολατρείαις, οὕτως ἂν οἶμαι καλῶς τὸν εὐαγγελικὸν ἀντιπαρατάξασθαι λόγον, ταύτης τε ἕνεκα τῆς αἰτίας ποιητὴν εἰσῆχθαι καὶ δημιουργὸν διὰ τῆς τοῦ ἁγίου φωνῆς τὸν Μονογενῆ πιστεύομεν.

Ἐπειδὴ δὲ ἀκόλουθον ἐννοεῖν καὶ τὰς τῶν αἱρετικῶν δυστρόπους εὑρεσιλογίας, προσήκειν ἡγοῦμαι καὶ πρὸς τὰ ἐκείνων ἀποβλέποντας ἔθη μικρὰ πάλιν εἰπεῖν.

d

Πάντα, φησὶ, δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν.

Θεοπρεπὲς καὶ τοῦτο περιτίθησι τὸ ἀξίωμα τῷ Υἱῷ, πανταχόθεν ὁμοούσιον ὄντα δεικνύων αὐτὸν τῷ γεννήτορι Θεῷ, καὶ πάντα τὰ ἐκείνῳ προσόντα φυσικῶς ἐνυπάρχειν τῷ

5. παρ' αὐτῆς γεγενημένοις D. Ed. mg. παρ' αὐτοῖς γεγεννημένοις Ed. 10. τὸ om. B. 12. ἐκδιδάξῃ E. 13. παρ' ἐκείνης E. 19. ἀντιπαρατάξασθαι B. παρατάξασθαι Ed. 28. πανταχόθεν B. καὶ πανταχόθεν Ed. 29. ἐνυπάρχει E.

γεννήματι λέγων· ἵνα Θεὸς ἐκ Θεοῦ νοῆται κατὰ ἀλήθειαν, οὐ καθάπερ ἡμεῖς ἐπίκτητον ἔχων τὴν προσηγορίαν, καὶ διὰ μόνης ἡμῖν προσγενομένην χάριτος, κατὰ τό "Ἐγὼ εἶπα Θεοί c Ps. lxxxi. 6. "ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες." εἰ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, ἕτερος ἂν εἴη τῶν πάντων αὐτός· ἐν γὰρ τῷ πάντα, οὐδέν ἐστιν ὃ μὴ ἐν τοῖς πᾶσιν ὁρᾶται. ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος οὕτω τὸ Πάντα νοήσας εὑρίσκεται· ἐπειδὴ γὰρ ἐν μιᾷ που τῶν ἐπιστολῶν, τὸν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐποιεῖτο λόγον, πάντα τε ἔφασκεν ὑποτετάχθαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καλῶς γε σφόδρα ποιῶν ἐπιφέρει "Ἐν Heb. ii. 8. "γὰρ τῷ εἰπεῖν τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον." οὐκοῦν ἐπειδήπερ τὰ πάντα γεγενῆσθαι δι' Υἱοῦ πιστεύομεν, a **45 A.** οὐκ ἂν αὐτὸν ἕνα τῶν πάντων εἶναι νοήσαιμεν, ἀλλ' ἔξω μὲν κεῖσθαι πάντων λογιούμεθα, τῆς δὲ τῶν γενητῶν ἀποδιορίζοντες φύσεώς τε καὶ ὁμοειδίας, οὐδὲν ἕτερον εἶναι λοιπὸν, ἢ Θεὸν ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁμολογήσομεν. τί γὰρ ἄν τις δυίη τὸ μεταξὺ Θεοῦ καὶ κτίσεως, καὶ οὐ κατὰ λόγον φημὶ τὸν τῆς οὐσίας· πολὺ γὰρ τὸ μεταξύ· κατὰ μόνην δὲ τὴν ἑτέρου τινὸς τῶν ὄντων, ὡς ἐν νοήσει, θέσιν; ἢ ποῖον ἕξει τόπον ἕτερον ὁ Υἱὸς, τὴν τῶν ποιημάτων φύσιν ὑπερκείμενος, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὑπάρχων ὁ ποιητής; γέγονε μὲν b γὰρ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ, ὡς διὰ δυνάμεως, ὡς διὰ σοφίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὐκ ἐν τῇ φύσει τοῦ γεννήσαντος κρυπτομένης, ὥσπερ οὖν καί ἐστι καὶ ἐν ἀνθρώπῳ τυχὸν ἡ ἐνυπάρχουσα αὐτῷ σοφία καὶ δύναμις, ἀλλ' ἰδίως μὲν καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑφεστώσης, προκυπτούσης δ' οὖν ὅμως κατὰ τὸν ἄῤῥητον τῆς γεννήσεως τρόπον ἐκ Πατρὸς, ἵνα καὶ νοῆται κατὰ ἀλήθειαν ὑπάρχων Υἱὸς ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμις τοῦ Πατρός.

Ἀλλ' εἰ καὶ πάντα δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαί φησιν ὁ μακάριος c Εὐαγγελιστὴς, οὐδὲν οἶμαι τὸ βλάβος τοῖς περὶ αὐτοῦ προ-

5. πάντα] τὰ πάντα B. 8. που ἐν μιᾷ inverso ordine B. 13. νοήσαιμεν B. νοήσωμεν Ed. 24. καὶ prius assumptum ex B. 25. ἡ om. B. 28. ἡ alt. assumptum ex B.

ξενήσειν λόγοις τὸ ῥῆμα. οὐ γὰρ ἐπειδήπερ δι᾽ αὐτοῦ γενέσθαι τὰ ὄντα λέγεται, πάντως δήπου καὶ ὑπουργὸς ἡμῖν, ἢ καὶ ἀλλοτρίων θελημάτων καὶ ὑπηρέτης ὁ Υἱὸς εἰσβήσεται, ἵνα μηκέτι νοῆται κατὰ φύσιν ὑπάρχων δημιουργὸς, ἢ καὶ ἐξ ἑτέρου τινὸς τὴν ἐπὶ τῷ δύνασθαι κτίζειν χορηγούμενος δύναμιν, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς καὶ μόνος ἡ ἰσχὺς ὑπάρχων τοῦ
d *Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς Υἱὸς, ὡς Μονογενὴς τὰ πάντα ἐργάζεται, συνεργαζομένου δηλονότι καὶ συνόντος αὐτῷ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· πάντα γὰρ ἐκ Πατρὸς δι᾽ Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι. συνεῖναι δὲ τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα νοοῦμεν, οὐχ ὡς ἀτονοῦντι περὶ τὸ ἐργάζεσθαί τι τῶν ὄντων, ἀλλ᾽ ὡς ὅλον ὄντα ἐν αὐτῷ διὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας, καὶ τὸ ἄκρως προσεχές τε καὶ ἄμεσον αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐξ αὐτοῦ φυσικῶς προελθόν· ὥσπερ ἂν εἴ τις λέγοι*
e *καὶ τῇ ἐξ ἄνθους εὐωδίᾳ συνεῖναι κατ᾽ ἐνέργειαν τὴν ἐκ τῆς εὐοσμίας αὐτὸ δὴ τὸ ἄνθος, ἐπείπερ ἐξ αὐτοῦ πρόεισι φυσικῶς. ἀλλ᾽ ὀλίγη μὲν ἐν τούτοις ἡ τοῦ παραδείγματος δύναμις, ἡ δὲ ὑπὲρ πάντα φύσις καὶ τοῦτο ὑπερκείσεται, μικροὺς ἐξ αὐτοῦ δεχομένη τῶν θεωρημάτων τοὺς χαρακτῆρας. ἐπεὶ πῶς νοήσομεν τό "Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι "ἐργάζεται κἀγὼ ἐργάζομαι;" οὐ γὰρ ἰδίᾳ μὲν καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν ἐνεργεῖν τι περὶ τὰ ὄντα τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα φησὶν*

Infra v. 17.

46 A. a *ὁ Υἱὸς, ἑαυτὸν δὲ πάλιν ὁμοίως ἐργάζεσθαι λέγει δίχα τοῦ Πατρὸς, καὶ ἀτρεμούσης τρόπον τινὰ τῆς ἀφ᾽ ἧς ἐστιν οὐσίας· εἶεν γὰρ ἂν οὕτω δύο δὴ πάντως, καὶ οὐχ εἷς ὁ Δημιουργὸς, εἴπερ ἀνὰ μέρος ἑκάτερος καὶ κεχωρισμένως ἐργάζεται, ἐπιδέξεται δὲ καὶ ἑτέρως τὸ δύνασθαι μὴ ἔχειν εἰσαεὶ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως οὐκ ἀεὶ τὸν Πατέρα ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὀφθήσεται, εἴπερ ὅλως ἐνδέχεται περί τι τῶν ὄντων ἐνεργεῖν ἀνὰ μέρος καὶ κεχωρισ-*
b *μένως ἑκάτερον, καθάπερ ἤδη προείπομεν, καὶ οὐ πάντως*

2. δήπου] που B. 3. καὶ alt. assumptum ex B. 14. λέγοι B.D.E. λέγει Ed. 22. περὶ] πέρα B. 28. ὁμοίως ὁ υἱὸς inverso ordine B. 29. ἐν ἑαυτῷ om. B.

ἀληθεύσει λέγων ὁ Υἱός "Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ "ἐν ἐμοί." Infra xiv. 10. οὐ γὰρ δήπου κατὰ μόνην τὴν ὁμοιότητα τῆς οὐσίας, ὡς χαρακτῆρα τὸν Υἱὸν ἐν Πατρὶ θεωρήσομεν, ἢ αὖ πάλιν ὡς ἀρχέτυπον ἐν Υἱῷ τὸν Πατέρα· ἀλλ' Υἱὸν μὲν ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας γεννητῶς ἐκλάμποντα, καὶ ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς ἰδιοσυστάτως ὑπάρχοντα καὶ ὑφεστῶτα Θεὸν Λόγον παραδεξόμεθα· Πατέρα δὲ πάλιν ἐν Υἱῷ, ὡς ἐν ὁμοουσίῳ γεννήματι, συμφυῶς μὲν, κατὰ δὲ μόνην τὴν ἑτερότητα τοῦ εἶναι καὶ νοεῖσθαι τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ μεμερισ- c
μένως. μένει γὰρ ὁ Πατὴρ τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, κἂν ὑπάρχῃ συμφυῶς ἐν Υἱῷ, καθάπερ εἶναί φαμεν ἐν τῷ ἀπαυγάσματι τὸν ἥλιον· καὶ πάλιν ὁ Υἱὸς οὐχ ἕτερόν τι παρ' ὅπερ ἐστὶ νοηθήσεται, κἂν ὑπάρχῃ συμφυῶς ἐν Πατρὶ, καθάπερ ἐν ἡλίῳ τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ. οὕτω γὰρ, Πατρὸς μὲν κατ' ἀλήθειαν νοουμένου τε καὶ ὄντος τοῦ Πατρὸς, Υἱοῦ δὲ πάλιν ὄντος τε καὶ νοουμένου τοῦ Υἱοῦ, συνεισβαίνοντος δηλαδὴ d
τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ τῆς ἁγίας Τριάδος ἀριθμὸς εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀναβαίνει θεότητα.

Ἐπεὶ πῶς ἂν ὅλως καὶ εἷς ὑπάρχειν νοοῖτο Θεὸς, εἴπερ ἕκαστον τῶν σημαινομένων ἀναχωρήσει μὲν εἰς ἰδιότητα παντελῆ, ὁλοκλήρως δὲ τῆς πρὸς τὸ ἕτερον συμφυΐας τε καὶ σχέσεως οὐσιώδους ἀπενηνεγμένον, ὀνομάζοιτο Θεός; οὐκοῦν κατὰ μὲν τὸν λόγον τοῦ εἶναι ἰδιοσυστάτως, καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα νοήσαιμεν, οὐκ ἀναμίσγοντες εἰς τὴν ὅπερ ἐστὶν ἕκαστον θέσιν, τὴν τῶν προσώπων, ἤτοι e
τῶν ὀνομάτων, διαφοράν· ἀλλὰ τηροῦντες μὲν ἰδιαζόντως ἑκάστῳ τὸ εἶναι καὶ λέγεσθαι τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, καὶ οὕτω πιστεύοντες, εἰς μίαν δ' οὖν ὅμως θεότητα φυσικῶς ἀναφέροντες αὐτὰ, καὶ τὸ πάντη διενηνεγμένως εἶναι νοεῖν παραιτούμενοι, διὰ τὸ λόγον καὶ σοφίαν καὶ ἀπαύγασμα καὶ χαρακτῆρα καὶ δύναμιν τοῦ Πατρὸς ἀποκαλεῖσθαι τὸν Υἱόν.

1. ἀληθεύει B. 7. παραδεξώμεθα D. 8. γεννήματι B. Veccus. Migne. γεννήμασι Ed. 9. τοῦ om. Migne. 13. ἐν alt.] + τῷ B. 15. τε assumptum ex B.D.E. 25. τὴν prius] πᾶν B.

λόγος μὲν γὰρ καὶ σοφία, διὰ τὸ ἐκ νοῦ καὶ ἐν νῷ προσεχῶς
47 A. a καὶ ἀδιαστάτως, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα τῶν σημαινομένων, ὡς
ἂν εἴποι τις, ἀντεμβολήν. νοῦς γὰρ ἐν λόγῳ καὶ σοφίᾳ, καὶ
λόγος εἰς νοῦν ἀμοιβαδὸν ὀφθήσονται, καὶ τὸ μεσολαβοῦν
οὐδὲν ἢ χωρίζον τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον· δύναμις δὲ πάλιν, ὡς
ἀδιαστάτως τοῖς ἔχειν αὐτὴν πεφυκόσιν ἐνυπάρχουσα, καὶ
μηδαμόθεν αὐτῶν ὡς ἐν τάξει συμβεβηκότος δυναμένη χωρί-
ζεσθαι δίχα τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς· χαρακτὴρ δὲ
b πάλιν, ὡς ἀεὶ συμπεφυκὼς, καὶ χωρίζεσθαι μὴ δυνάμενος τῆς
οὐσίας, ἧς ἐστι χαρακτήρ. οὐκοῦν, ἐπειδήπερ ἑκάτερος ἐν
ἑκατέρῳ φυσικῶς τέ ἐστι καὶ ἀναγκαίως, ἐργαζομένου δη-
λονότι τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ἐργάσεται, ὡς δύναμις φυσική τε
καὶ οὐσιώδης καὶ ἐνυπόστατος αὐτοῦ· ἐργαζομένου δὲ ὁμοίως
τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐργάζεται, ὡς πηγὴ τοῦ δημιουρ-
γοῦντος Λόγου, ἐνυπάρχουσα φυσικῶς τῷ ἰδίῳ γεννήματι,
ὡσπερανεὶ καὶ τὸ πῦρ τῇ ἐξ αὐτοῦ προϊούσῃ θερμότητι.

Πρόδηλον οὖν, ὅτι μάταιον ἀναπέφαται τὸ κατὰ τοῦ
c Μονογενοῦς τῶν δι' ἐναντίας κατηγόρημα, δημιουργὸν ἐκ
μαθήσεως, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ὑπουργὸν, εἰσφερόντων ἡμῖν
αὐτὸν, διὰ τὸ φάναι τὸν μακάριον Εὐαγγελιστήν Πάντα δι'
αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. θαυμάζειν δέ
μοι καὶ λίαν ἐπέρχεται τοὺς ἀνοσίους αἱρετικούς. τὰ μὲν
γὰρ, ὅσα παραλύειν δοκεῖ πως αὐτοῖς τοῦ Μονογενοῦς τὸ
ἀξίωμα, καὶ δεύτερον αὐτὸν ἀποφαίνειν τοῦ γεννήτορος, κατά
γε τὸν ἐν ἐκείνοις ὄντα σκοπὸν, ταῦτα μετὰ πολλῆς τινος
d θηρῶνται σπουδῆς, καὶ πανταχόθεν τὰ τῆς ἑαυτῶν δυστρο-
πίας ἐρανίζονται φάρμακα· τὰ δὲ ὅσα πάλιν ἐστὶν ὑγιῶς τε
καὶ ὀρθῶς εἰρημένα, καὶ εἰς τὴν τοῦ Πατρὸς ἀναφέροντα
δόξαν τὸν Υἱὸν, ταῦτα δὴ καὶ μάλα βαθείαις καταχωννύουσι
σιωπαῖς, ὥσπερ ἕνα καὶ μόνον ἔχοντες σκοπὸν τὸ διαλοιδο-
ρεῖσθαι μάτην τῷ παρὰ πάσης δοξολογουμένῳ τῆς κτίσεως.
ἀκούοντες μὲν γὰρ ὅτι πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, τὸ τῆς ὑπουρ-

12. ἐργάσεται B. ἐργάζεται Ed. 17. ἀπεφάνθη B. 25. ἐν ἐκείνοις B. ἐκείνοις D.E. ἐκείνων Ed. 29. τὸν] τὸ Migne. 30. λοιδορεῖσθαι B.

γίας ὄνομα θερμῶς ἐπιφέρουσι, δοῦλον ἀντ' ἐλευθέρου, καὶ e θεραπευτὴν ἢ δεσπότην ὀνειροπολοῦντες τὸν Υἱόν· μανθάνοντες δὲ πάλιν ὅτι χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ἐπὶ τὸ φρονεῖν ἐπ' αὐτῷ μέγα τι καὶ ἀξιάγαστον οὐκ ἀναβαίνουσιν. ὡς γὰρ ἑτέρως οὐ πεφυκότος δημιουργεῖν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, εἰ μὴ διὰ τοῦ ἰδίου γεννήματος, ὅς ἐστιν αὐτὸς σοφία καὶ δύναμις, οὐδὲν ὅλως χωρὶς αὐτοῦ γεγενῆσθαί φησιν ὁ Εὐαγγελιστής· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν ὁ Μονογενής· δοξάζεται γὰρ ὡς δημιουργὸς δι' Υἱοῦ· τὰ πάντα γὰρ ἐνεργῶν, καὶ εἰς τὸ εἶναι τὰ μὴ ὄντα παραφέρων.

Νοήσαι δ' ἄν τις καλῶς τό Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, τὸ a 48 A. εἰρημένον ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ, καθ' ἑαυτὸν ἐνθυμούμενος· "Ποιήσωμεν γὰρ ἄνθρωπον, φησὶν, κατ' Gen. i. 26. "εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν." ἔξεστι γὰρ ἐν τούτῳ δὴ μάλιστα καταθεάσασθαι σαφῶς οὐδὲν ἐν Υἱῷ τὸ ταπεινὸν, ὡς ἐν ὑπουργῷ τῷ κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον. οὐ γάρ Ποίησον ἄνθρωπον, ἐπιτάττει τῷ Λόγῳ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἀλλ' ὡς συνόντα κατὰ φύσιν, καὶ ἀδιαστάτως ἐνυπάρχοντα συνεργάτην ὥσπερ, ἐποιεῖτο καὶ τῆς ἐπ' ἀνθρώπῳ βουλήσεως b κοινωνὸν, οὐ προλαμβάνων μὲν τὴν ἐν Υἱῷ γνῶσιν ἐν τῷ τι νοεῖν, ὡς δὲ νοῦς ἀδιαστάτως τε καὶ ἀχρόνως τῷ ἐγκεχαραγμένῳ καὶ ἐνυπάρχοντι Λόγῳ φανερούμενος.

Ἔστω δὲ πάλιν ὑπὲρ τὴν τοῦ παραδείγματος δύναμιν τὰ θεοπρεπῆ θεωρήματα· συνεργάζεσθαι δέ φαμεν αὐτὸν τῷ Υἱῷ, οὐχ ὡς δύο νοοῦντες διῃρημένως, ἵνα μὴ δύο νοῶνται θεοὶ, οὐδ' ὡς ἓν τὸ συναμφότερον, ἵνα μήτε εἰς Πατέρα Υἱὸς, μήτε μὴν ὁ Πατὴρ εἰς Υἱὸν συστέλληται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκείνως, ὡς ἄν τις δοίη συνεῖναι τῷ ἐκ φωτὸς c

6. αὐτὸς B. αὐτῷ Ed. [forte leg. αὐτοσοφία.] 10. υἱοῦ B.D.E. οὗ Ed. ἴσως (i. e. forte) υἱοῦ Ed. mg. γὰρ assumptum ex B. 14. γὰρ assumptum ex B. 16. καταθεάσασθαι B. καταθεᾶσθαι Ed. τὸ assumptum ex B.D.E. τὸ ταπεινὸν ante ἐν υἱῷ tr. B. 17. τῷ assumptum ex B. 19. ἐνυπάρχοντι E. 21. κοινωνὸν B. κοινωνεῖν Ed. ἐν prius] + τῷ Ed. invitis B.D.E. 25. αὐτὸν B. Ed. mg. αὐτοῦ D. Ed. 27. υἱὸς εἰς πατέρα inverso ordine B.

ἀπαυγάσματι, τὸ ἐξ οὗπερ ἐξηστράφθη φῶς· ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις χωρίζεσθαι μέν πως ἐπινοίᾳ δοκεῖ τὸ γεννῶν τοῦ γεννωμένου καὶ προεκκύπτοντος ἀμερίστως· ἓν δέ ἐστι καὶ ταὐτὸν τῇ φύσει τὸ συναμφότερον, καὶ δίχα τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον οὐδαμῶς· ἔσται δὲ πάλιν καὶ ὑπὲρ τοῦτο Θεὸς, ἅτε δὴ καὶ ὑπερούσιος ὢν, καὶ τὸ ἄκρως προσεοικὸς οὐκ ἔχων ἐν γενητοῖς, ἵνα δὴ καὶ εἰς εἰκόνα λαμβάνηταί τι τῆς ἁγίας Τριάδος, οὐδὲν ἔχουσαν τὸ διαλλάττον, ὡς εἰς δογμάτων d *ἀκρίβειαν. εἰ δὲ νομίζουσι δύνασθαι τό Δι' οὗ, λεγόμενον ἐφ' Υἱοῦ, καταφέρειν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητός τε καὶ φυσικῆς ὁμοιότητος, ὡς ὑπουργὸν εἶναι μᾶλλον ἢ δημιουργὸν, διασκεπτέσθωσαν οἱ παράφρονες, καὶ εἰς μέσον ἡμῖν ἡκόντων ἀπολογησόμενοι, τί ποτε ἄρα καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς ἐννοήσομεν, τίνα δὲ εἶναι καὶ αὐτὸν ὑπολεψόμεθα, ὅταν φαίνηται δεχόμενος τό Δι' οὗ παρὰ τῇ* 1 Cor. i. 9. *θείᾳ γραφῇ; "Πιστὸς γάρ ἐστιν, φησὶν, ὁ Θεὸς, δι' οὗ* 2 Cor. i. 1; Eph. i. 1. e *"ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ," καὶ "Παῦλος "ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ·" καὶ* Gal. iv. 7. *πάλιν πρός τινας ὁ Παῦλος ἐπιστέλλει "Ὥστε οὐκέτι εἶ "δοῦλος, ἀλλὰ υἱός· εἰ δὲ υἱὸς, καὶ κληρονόμος διὰ Θεοῦ." ταῦτα δὴ σύμπαντα τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἔχει πρόσωπον, καὶ οὐ δήπου πρὸς τοῦτο μανίας ἐλάσειέ τις, εἰ μὴ τύχοι τοῖς προειρημένοις τὰ ἴσα φρονῶν,* 49 A. a *ὡς τὸ τῆς ὑπουργίας ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα καὶ αὐτῆς κατηγορεῖσθαι τῆς τοῦ Πατρὸς δόξης εὐλόγως εἰπεῖν, ἐπείπερ ἠνέχθη καὶ ἐπ' αὐτοῦ τό Δι' οὗ. ἀδιαφορεῖ γὰρ ἔσθ' ὅτε περὶ τὰς λέξεις ἡ θεία γραφὴ, μηδὲν ἀδικοῦσα τὸ ὑποκείμενον, καταχρηστικώτερον δέ πως ἐπιφέρουσα τοῖς σημαινομένοις τά τε ῥήματα καὶ τὰ δι' ὧν ἂν οἴηται καταδηλοῦσθαι* Prov. xxv. 2. *καλῶς. πλὴν ἐκεῖνο συμφέρον ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν, ὅτι "Δόξα "Κυρίου κρύπτει λόγον·" ὀλίγη γὰρ πᾶσα λόγων ἰσχὺς, ὡς*

6. *ἄκρος* E. *προσεοικὼς* D. 7. *τι*] *τις* B. 13. *ἀπολογισάμενοι* B. 14. *ἐννοήσωμεν* Const. Melit. 16. *ἐστιν* assumptum ex B. deest in Vecco ad Theod. Sugd. lib. i. Const. Melit. Or. ii. 29. *δηλοῦσθαι* B. invito Vecco.

πρὸς ἐξήγησιν ἀκριβῆ τῆς ἀῤῥήτου δόξης καὶ θεοπρεποῦς. b διόπερ οὐ σκανδαλιστέον ἐπὶ τῇ τῶν λαλουμένων σμικροπρεπείᾳ, παραχωρητέον δὲ μᾶλλον τὸ νικᾶν, καὶ τὴν ἐν γλώττῃ δύναμιν, καὶ παντὸς ὀξύτητα νοῦ τῇ θείᾳ καὶ ἀφράστῳ φύσει· καὶ κατὰ τοῦτον γὰρ δὴ τὸν τρόπον οὐ μικρῶς εὐσεβήσομεν.

4. ὀξυτάτου B. 5. τὸν om. E.

ΚΕΦΑΛΗ ϛ.

Ὅτι ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, καὶ διὰ τοῦτο οὐ γενητὸς, ἀλλ'
c *ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.*

4 Ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν.

ἜΤΙ *τὰς περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου διαλέξεις ποιεῖται πρὸς ἡμᾶς ὁ μακάριος Εὐαγγελιστής· καί μοι δοκεῖ διὰ πάντων ἰέναι χρησίμως τῶν ὅσαπέρ ἐστι κατὰ φύσιν αὐτῷ, ἵνα καὶ τὰς τῶν ἑτεροδοξούντων δυσωπήσῃ παροινίας, καὶ τοὺς ὀρθῇ*
d *διαπρέπειν ἐθέλοντας πίστει, τοῖς εἰς αὐτὴν ὀχυρώσῃ θεωρήμασιν, οὐκ ἐκ λόγων σοφίας κοσμικῆς τὸ ἀπίθανον ἐρανιζομένους,*
1 Cor. ii. 4. *ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος τὸ τῆς ἀληθείας ἀποθαυμάζοντας κάλλος. ὅπερ οὖν βούλεται καὶ διὰ τοῦ προκειμένου διδάσκειν, ἐκεῖνό ἐστι. ποιητὴν ἡμῖν ἀρτίως καὶ κατὰ φύσιν ὄντα δημιουργὸν ἀπέδειξε τὸν Υἱὸν, πάντα δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι λέγων, καὶ χωρὶς αὐτοῦ μηδὲ ἓν κεκλῆσθαι πρὸς γένεσιν. ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον τῇ κτίσει τὸ πρὸς τὸ εἶναι κεκλῆσθαι χαρίζεται, συνέχει δὲ καὶ γεγενημένην*
e *δι' ἑαυτοῦ, τοῖς τὸ ἀϊδίως εἶναι κατὰ φύσιν ἰδίαν οὐκ ἔχουσιν ἑαυτὸν οἱονείπως ἐγκαταμιγνὺς, καὶ ζωὴ τοῖς οὖσι γινόμενος, ἵνα μένῃ γεγονότα, καὶ σώζηται κατὰ τὸν οἰκεῖον ἕκαστον τῆς φύσεως ὅρον, ἀναγκαίως φησίν Ὃ γέγονεν, ἐν*

7. *ὅσαπέρ ἐστι*] *ὅσα πρόσεστι* B. 8. *παροινίας*] *παρανοίας* B. 9. *αὐτὴν* B.D.E. *αὐτὸν* Ed. 10. *λόγου* B. 12. *ἀποθαυμάζοντας* B. *θαυμάζοντας* Ed. *καὶ* assumptum ex B. 14. *καὶ* assumptum ex B. *ὄντα*] + *καὶ* Ed. invitis B.D.E. *οἶμαι* : *καὶ* D mg.

αὐτῷ ζωὴ ἦν· οὐ μόνον, φησὶ, δι' αὐτοῦ τὰ πάντα ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ εἴτι γέγονεν, ἦν ἐν αὐτῷ ἡ ζωὴ, τουτέστιν, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἡ πάντων ἀρχὴ καὶ σύστασις, ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων. αὐτὸς γὰρ ὑπάρχων ἡ κατὰ φύσιν ζωὴ, τὸ εἶναι καὶ ζῆν καὶ κινεῖσθαι πολυτρόπως τοῖς οὖσι χαρίζεται, οὐ a 50 A. κατὰ μερισμόν τινα καὶ ἀλλοίωσιν εἰς ἕκαστα τῶν τῇ φύσει διεστηκότων χωρῶν· ἀλλ' ἡ μὲν κτίσις, ὡς πρὸς ἑαυτὴν, ἀφάτῳ δυνάμει καὶ σοφίᾳ τοῦ Δημιουργοῦ ποικίλλεται· μία δὲ ἡ πάντων ζωὴ χωροῦσα πρὸς ἕκαστον, ὡς ἂν αὐτῷ πρέπῃ, καὶ δυνῆται μετασχεῖν. ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρενεχθὲν ἀνάγκη καὶ φθείρεσθαι, καὶ τὸ ἀρχὴν ὅλως ἔχον εἰς τέλος ἐπείγεται· μόνῃ γὰρ τῇ θείᾳ καὶ τὰ πάντα b ὑπερκειμένῃ φύσει, τὸ μήτε ἀπὸ ἀρχῆς ἦρχθαί τινος, καὶ ἀτελευτήτως εἶναι πρέπει· σοφίζεται τρόπον τινὰ τὴν ἐν τοῖς πεποιημένοις ἀσθένειαν ὁ Δημιουργὸς, καὶ μηχανᾶταί πως ἐκ τέχνης αὐτοῖς τὸ ἀΐδιον. αἱ γὰρ εἰς ἕκαστον ἀεὶ τῶν ὁμοίων διαδοχαὶ, καὶ τῶν ὁμογενῶν ἢ ὁμοειδῶν αἱ εἰς ἄλληλα μεταβάσεις φυσικαὶ πρὸς τὸν ἐφεξῆς ἀεὶ βλέπουσαι δρόμον, ἀειφανῆ μὲν τὴν κτίσιν ἐργάζονται, ἀεισύστατον δὲ τῷ πεποιηκότι τηροῦσι Θεῷ. καὶ τοῦτο ἄρα ἐστὶ τὸ τῶν c ὄντων ἕκαστον ἐν ἑαυτῷ σπείρειν σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοίωσιν, κατὰ τὴν ἄφατον τοῦ δημιουργοῦντος ἀπόφασιν. ἦν οὖν ἐν ἅπασιν ἡ ζωὴ, τοῦτο γὰρ τὸ προκείμενον.

'Αλλ' ὦ βέλτιστε· πάλιν ἐρεῖ τις εὐλόγως πρὸς τὸν τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενον αἱρετικόν· τί καὶ πρὸς τοῦτο ἐρεῖς, ὅταν ἀκούσῃς τοῦ πνευματοφόρου λέγοντος, ὡς ἐν πᾶσι τοῖς γεγενημένοις ἦν ἡ ζωὴ, τουτέστιν, ὁ Λόγος ὁ ὢν ἐν ἀρχῇ; ἆρα καὶ νῦν ἀποτολμήσεις εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς τοῦ

1. τὰ πάντα δι' αὐτοῦ inv. ord. B. 8. διεστώτων I. Cord. χορῶν D.E. ἑαυτὴν B.D.E. Ed. mg. ἑαυτὸν Ed. 9. δυνάμει καὶ σοφίᾳ hoc ordine B. 13. καὶ τὰ B. κατὰ Ed. 14. ἦχθαι B. 15. ἀτελεύτητ$\overset{\omega}{\text{ο}}$ς B. 19. φυσικαὶ] φύσει καὶ B. γρ. (= γράφε) φύσει καὶ D mg. 22. σπείρειν B. σπεῖρον Ed. 23. ὁμοιότητα B. 26. εὐλόγως accessit ex B.I. Cord.

d Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ὁ Υἱὸς, ἵνα γενητὸς νοῆται καὶ πεποιημένος; καὶ πῶς οὐκ ἄν τις τῆς σῆς, ὦ οὗτος, ἀμαθίας καταβοήσῃ, καὶ μάλα δικαίως; εἰ γὰρ ἐν τοῖς γεγονόσιν ὁ Λόγος ἦν, ὡς ζωὴ κατὰ φύσιν, διὰ μετοχῆς τοῖς οὖσιν ἑαυτὸν ἀναμιγνύς· ἕτερος ἄρα ἐστὶ τῶν ἐν οἷς εἶναι πιστεύεται. ὁ δὲ τὴν φύσιν ἕτερος ὢν, ἢ ὅπερ ἐστὶν ἡ κτίσις, πῶς οὐκ ἂν εἴη λοιπὸν ὁ ὑπὲρ ταύτην Θεός; εἰ δὲ ἐπιμένεις
e ἀναισχυντῶν, καὶ γενητὸν εἶναι νομίζων οὐ καταλήγεις τὸν Υἱὸν, τὸν ὄντα ἐν τοῖς γεγονόσιν ὡς ζωήν· πρῶτον μὲν αὐτό τι ὑπάρχων ἐν ἑαυτῷ νοηθήσεται· εἶτα καὶ πρὸς τούτῳ, καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ μέτοχος, καὶ ζωὴ, εἴπερ ὢν ἐν τοῖς γενομένοις, εἷς καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτῶν ὑπάρχειν ὑποληφθήσεται· ἀλλ' ὁρᾷ που πάντως καὶ αὐτὸς ὁ θεομάχος, ὅσην ἔχει τὴν ἀπαιδευσίαν τὸ οὕτω νοεῖν. οὐκοῦν εἰ μεθεκτὸς ἐν τοῖς γενητοῖς ἐστιν ὁ ζωογονῶν αὐτὰ Λόγος, οὐκ ἐν τοῖς μετέχουσιν ἔσται καὶ αὐτὸς, ἀλλ' ἕτερος δηλονότι παρ' ἐκεῖνα.
51 A. a εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα γενητὸς, ἀλλ' ὡς ζωὴ κατὰ φύσιν ἐν αὐτοῖς. διὰ δὲ τῶν ὑπεζευγμένων ἐννοιῶν τοῦτο πάλιν εἰσόμεθα.

Ἔννοιαι, ἤτοι συλλογισμοί.

Εἰ μὴ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν ὁ Υἱὸς, ἔξωθεν δὲ αὐτὸν κατ' ἐκείνους ὑπέστησε, γενητὸς ἄρα ἐστὶ καὶ πεποιημένος. πῶς οὖν ὁ ἐν τοῖς γεγονόσιν ἐστὶ τὰ πάντα ζωογονῶν; τί δὲ τὸ ἐξαίρετον ἐν τῇ θείᾳ φύσει λοιπὸν εὑρήσομεν; ἢ πῶς ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὡς ἀξιά-
1 Tim. vi. 13. b γαστόν τι φησὶν ἐπὶ τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ "τοῦ "ζωογονοῦντος τὰ πάντα;" εἰ γὰρ γενητὸς ὑπάρχων ὁ Υἱὸς τὰ πάντα ζωοποιεῖ, ἑαυτὴν ἡ κτίσις ζωοποιεῖ χρῄζουσα

1. *καὶ* prius assumptum ex B.D.E. deest in I. Cord. *οὐσίας* ante *τοῦ Θεοῦ* tr. Ed. invitis B.I. Cord. 2. *ὦ οὗτος τῆς σῆς* inverso ordine B. 3. *καταβοήσειεν* I. Cord. 6. *ὁ δὲ*] *εἰ δὲ* B. 8. *γενητὸν* [*γεννητὸν* Cod.] *εἶναι νομίζων* B. *νομίζων εἶναι γενητὸν* D.E. *νομίζων εἶναι νοητὸν* Ed. 10. *αὐτό* edidi. *αὐτῷ* B. *αὐτός* D. Ed. sed *γρ. αὐτό* D mg. *ὑπάρχον* B. *καὶ* assumptum ex B. 14. *μεθεκτὸς* B.E. *μεθεκτῶς* Ed. 17. *ἀλλ' ὡς*] *ἀλλὰ* B. 21. *ἐστιν* ante *τοῦ* transponit B. 22. *ἐστιν ἄρα* inverso ordine B. 23. *ὁ* om. B.

μηδαμῶς εἰς τοῦτο τοῦ ποιήσαντος Θεοῦ. οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ πλεῖον ἐν Θεῷ παρὰ τὴν κτίσιν. ἐνεργεῖ γὰρ οὐχ ἧττον, ἢ ὡς ἂν δύνηται Θεός. ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· οὐκ ἄρα γενητὸς ὁ Υἱὸς, Θεὸς δὲ μᾶλλον, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ φύσιν καὶ ζωή.

ΑΛΛΟ. Τὴν θείαν ὑπερθαυμάζει φύσιν, καὶ μάλα εἰκότως, ὁ ψαλμῳδὸς, καὶ δὴ καὶ ἀξίωμα κάλλιστον ἀνατίθησιν αὐτῇ c λέγων "Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς." ἀλλ' εἴπερ ὑπέστησε Ps. xxxv. 10. τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας ἔχει τῆς ἑαυτοῦ, ζωοποιεῖ δὲ καὶ οὕτως ἔχων τὰ γενητὰ καὶ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὡς ζωοποιὸς, τί μάτην ὁ ψαλμῳδὸς διατείνεται παρὰ μόνῳ τῷ Θεῷ πηγὴν ζωῆς εἶναι λέγων; ἐπιδέχεται γὰρ αὐτὸ καὶ ἡ τῶν γενητῶν φύσις, εἰ ζωοποιεῖ, καίτοι τῆς θείας οὐκ ὑπάρχων οὐσίας ὁ Υἱὸς κατὰ τὴν τινῶν ἀβουλίαν. ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· οὐκοῦν ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ Υἱὸς, ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ, καὶ ζωὴ ἐκ ζωῆς. d

ΑΛΛΟ. Εἰ ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς γενητός ἐστι καὶ πεποιημένος, ἅτε δὴ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐκ ἔχων κατὰ τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν, ἐπιδέξεται τῶν γενητῶν ἡ φύσις τὸ εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι ζωή· ἔσται δὲ πάντα ζωὴ κατά γε τὸν ἐν δυνάμει λόγον, καὶ εἰ μήπω τὴν τοῦ πράγματος ἐνέργειαν ἔχει· τὸ γὰρ ὅλως εἶναί τι πεφυκὸς, εἴη δήπου πάντως ἂν, καὶ εἰ μήπω γέγονεν· ἔχει γὰρ e ἐν τῇ φύσει τὸ δύνασθαι. ὅτε τοίνυν κοινὸν μὲν τῇ κτίσει τὸ εἶναι ζωὴ, ἴδιον δὲ καὶ μόνον οὐδενὸς, τί μάτην ἐφ' ἑαυτῷ κομπάζει λέγων ὁ Υἱός "Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή;" χρῆν γὰρ Infra xiv. 6. δήπου μᾶλλον εἰπεῖν Ἐγώ εἰμι μεθ' ὑμῶν ἡ ζωή. τοῦτο δὲ ἦν πως καὶ ἀληθέστερον, εἴπερ ὄντως γενητὸς ὑπάρχων ἐστὶ καὶ ζωή· ἐπειδὴ δὲ, ὡς ἴδιον ἀγαθὸν ἑαυτῷ περιτίθησι μόνῳ τὸ εἶναι ζωὴ, δῆλος ἂν εἴη λοιπὸν οὐ τοῖς γενητοῖς ἑαυτὸν,

5. καὶ om. B. 10. οὗτος D.E. γενητὰ D.E. et sic conjicit Aub. γεννητὰ B. νοητὰ Ed. 12. λέγων εἶναι inverso ordine B. 14. οὐσίας assumptum ex B. 20. A ζωὴ ad ζωὴ transilit B. 22. τι om. B. 23. πάντως που inverso ordine B. 25. μόνον B. μόνως Ed. 27. ὑμῶν B.D.E. Ed. mg. ἡμῶν Ed. 28. ἐστι om. B.

52 A. a ἀλλὰ τῇ θείᾳ τοῦ Πατρὸς συντάττων οὐσίᾳ, ᾗ καὶ τὸ εἶναι ζωὴ πρόσεστι φυσικῶς.

ΑΛΛΟ. Τὸ ζωῆς μετέχον οὐκ αὐτοκυρίως ἐστὶ ζωὴ, ἕτερον γάρ τι ὑπάρχον ἐν αὐτῷ φαίνεται· εἰ τοίνυν μεθεκτὸς ὁ Υἱὸς τοῖς γενητοῖς ὡς ζωὴ, ἕτερος ἂν εἴη παρὰ τὰ μετέχοντα αὐτοῦ καὶ ζωῆς δεόμενα· οὐκοῦν οὐ γενητὸς, οὔτε μὴν ζωοποιεῖσθαι ζητῶν παρ' ἑτέρου· Θεὸς οὖν ἄρα λοιπὸν ὡς ζωοποιός· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὁμολογη-
b θήσεται, εἴπερ ἕνα προσκυνοῦμεν Θεὸν, καὶ οὐχ ἑτέρῳ τινὶ παρὰ τὸν ὄντα λατρεύομεν.

ΑΛΛΟ. Τὴν τῶν ὄντων ἀκριβῶς ἐξετάζοντες φύσιν, Θεὸν ὁρῶμεν καὶ κτίσιν, καὶ ἕτερον ἐπὶ τούτοις οὐδέν. ὃ γὰρ ἂν ἐκπίπτῃ τοῦ εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν, τοῦτο πάντως ἐστὶ γενητὸν, καὶ ὅπερ ἂν τὸν τοῦ πεποιῆσθαι διαφεύγῃ λόγον, εἴσω πάντως ἐστὶ τῶν τῆς θεότητος ὅρων. ὅτε τοίνυν ἄριστά
c πως τὰ τοιαῦτα διεσκέμμεθα, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ἐξωθοῦντες τὸν Υἱὸν, πῶς ἂν δύναιτο ζωογονεῖν ὡς ζωὴ, ἴδιον ἐχούσης αὐτὸ τῆς θείας φύσεως, ἑτέρῳ δὲ παραχωρούσης οὐδενί. εἰ δὲ γενητὸς ὑπάρχων εἶναι δύναται καὶ ζωὴ, φθάσει δὴ πάντως ἐπὶ πάντα τὰ γενητὰ τοῦ πλεονεκτήματος ἡ χάρις, ἔσται δὲ πάντα κατὰ φύσιν ζωή· τίς οὖν αὐτοῖς ἔσται χρεία τῆς τοῦ Υἱοῦ μετοχῆς, ἢ τί τὸ πλέον ἐντεῦθεν εὑρήσουσιν; ἔχει γὰρ καὶ αὐτὰ τὸ εἶναι κατὰ φύσιν ζωή. ἀλλ' οὐκ ἀληθὴς ὁ
d λόγος, μετέχει δὲ ἀναγκαίως ὡς ζωῆς χρῄζοντα τοῦ Υἱοῦ. μόνος ἄρα ἐστὶν ὁ Μονογενὴς κατὰ φύσιν ζωὴ, καὶ οὐκ ἐν τοῖς γενητοῖς διὰ τοῦτο τετάξεται, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ τεκόντος αὐτὸν ἀναβήσεται φύσιν· ζωὴ γὰρ κατὰ φύσιν καὶ ὁ Πατήρ.

ΑΛΛΟ. Ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, ἢ ἕτερός ἐστι

3. Τὸ] + τῆς Ed. invitis B.D.E. μέτοχον B mg. αὐτοκυρίως edidi. αὐτὸ κυρίως B. Ed. ἐστι] + ἡ Ed. invito B. 4. ἐν αὐτῷ D.E. εἰς αὐτὸ B. ἐν ἑαυτῷ Ed. 5. γενητοῖς D. Ed. mg. γεννητοῖς Ed. 7. ὡς B. ὁ Ed. 13. ἐκπίπτῃ E. ἐκπίπτει D. Ed. 14. διαφεύγῃ D.E. διαφεύγει Ed. 23. ἐντεῦθεν om. B. 30. ἢ assumptum ex B.

παρὰ τὴν κτίσιν, δῆλον δὲ ὅτι κατὰ τὴν φύσιν, ἢ ὁμοφυὴς ταύτῃ. εἰ μὲν οὖν ὁμοφυής τε ἐστὶ καὶ ὁμοούσιος, πῶς οὐ διαψεύσεται λέγων "Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ κατα- "βαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ;" ἔχει c γὰρ ἡ κτίσις οἴκοθεν τὸ εἶναι ζωὴ, ζωὴ δὲ ζωῆς ἀμέτοχος, ἵνα φαίνηται ζωή. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ὁμοφυὴς, καὶ τὸ εἶναι γενητὸς διαφεύξεται, συνεξέλκων ἑαυτῷ τῆς κτίσεως καὶ τὸ ἴδιον ἀγαθόν. οὐ γὰρ ἡ κτίσις ἔσται κατὰ φύσιν ζωὴ, ζωῆς δὲ μᾶλλον δεομένη καὶ μέτοχος.

Infra vi. 48, 33.

ΑΛΛΟ. Εἰ ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, ὁμοφυής ἐστι a 53 A. τοῖς πεποιημένοις, διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, κατά γε τὸν παρ' ἐκείνοις λόγον, ὅτου δὴ χάριν ὁ μακάριος ψαλμῳδὸς, οὐρανοὺς μὲν ἀπολεῖσθαί φησι, καὶ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεσθαι· ἴδιον δὲ ὥσπερ ἀνετίθει γέρας αὐτῷ "Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, βοῶν, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ "ἐκλείψουσιν." ἢ γὰρ ἀπολεῖται καὶ ἐκλείψει σὺν ἡμῖν ὡς ὁμοφυὴς, καὶ οὐκέτι νοηθήσεται ζωὴ, ἢ καὶ ἡμᾶς εἰς τὸ ὡσαύτως ἔχειν ἀεὶ καὶ εἰς ἀνέκλειπτον ἐτῶν ἀριθμὸν καὶ εἰς τὸ εἶναι ζωὴν ἀνελκύσει ἡ πρὸς αὐτὸν συνάφεια φυσική. b ἀλλὰ μὴν ἕξει μὲν αὐτὸς ὡσαύτως ἀεὶ, ἡμεῖς δὲ ἐκλείψομεν· οὐκ ἄρα γενητὸς ὡς ἡμεῖς· ἀλλ' ἐπείπερ ἐστὶν ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, ζωογονήσει καὶ αὐτὸς ὡς ζωὴ τὰ ζωῆς δεόμενα.

Ps. ci. 27.

Ib. 28.

ΑΛΛΟ. Εἰ οὐδὲν ἑαυτοῦ μέτοχον, μετέχει δὲ ἡ κτίσις, ὡς ζωῆς, τοῦ Υἱοῦ· οὐκ ἄρα ἡ κτίσις αὐτὸς, ἀλλ' οὐδὲ ἡ κτίσις ζωὴ, ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱός. c

ΑΛΛΟ. Εἰ τὸ ζωοποιεῖν ἕτερόν ἐστι, τὸ δὲ ζωοποιεῖσθαι ἕτερον, ὡς ἐνέργεια καὶ πάθος, καὶ ζωοποιεῖ μὲν ὁ Υἱὸς, ζωοποιεῖται δὲ ἡ κτίσις· οὐκ ἄρα ταὐτὸν Υἱὸς καὶ κτίσις, ἐπεὶ μηδὲ τὸ ἐνεργοῦν τῷ ἐνεργουμένῳ.

αίνων
2. αὐτῇ B. οὖν om. B. 4. ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς B. 13. ἀπολεῖσθαι B. ἀπολέσθαι Ed. 15. βοῶν om. B. 17. ζωὴ νοηθήσεται inverso ordine B. 18. ετερον pro ἐτῶν B. 19. ἀνελκύσῃ D. 24. Υἱοῦ B. Χριστοῦ Ed.

ΚΕΦΑΛΗ Ζ.

Ὅτι φῶς κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, καὶ διὰ τοῦτο οὐ γενητὸς, ἀλλ' ἐκ
d τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς φῶς ἀληθινὸν ἐκ φωτὸς
ἀληθινοῦ.

Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.

ΚΑΙ διὰ τούτων ἡμῖν ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς Θεὸν
ὄντα κατὰ φύσιν ἐπιδεικνύει τὸν Υἱὸν, καὶ τῶν τοῦ γεννή-
σαντος ἀγαθῶν οὐσιωδῶς κληρονόμον. προδιδάξας γὰρ ὅτι
ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, αὐτὸς ἦν ἐν πᾶσι τοῖς δι' αὐτοῦ
e γενομένοις, συνέχων αὐτὰ καὶ ζωογονῶν καὶ ἐκ μὴ ὄντων εἰς
τὸ εἶναι παρελθεῖν ἀφάτῳ δυνάμει δωρούμενος καὶ γεγενη-
μένα διασώζων, ἐφ' ἑτέραν ἔρχεται νοημάτων διασκευὴν,
πανταχόθεν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν χειρα-
γωγεῖν, ὅτι δὴ καὶ μάλα προσήκοι, διενθυμούμενος. οὐκοῦν
τοῖς γεγενημένοις ὁ Λόγος ἐνυπῆρχεν, ὡς ζωή· ἐπειδὴ δὲ
ζῷον λογικὸν ἐν αὐτοῖς ὂν ἐπὶ γῆς, νοῦ τε καὶ ἐπιστήμης
δεκτικὸν, ὁ ἄνθρωπος, καὶ τῆς παρὰ Θεοῦ σοφίας μέτοχον,
54 A. a ἀναγκαίως ἡμῖν ὁ πνευματοφόρος, καὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις
σοφίας χορηγὸν ὄντα τὸν Λόγον ἐπειδεικνύει σαφῶς, ἵνα
νοῆται δι' Υἱοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ὑπάρχων ὁ Θεὸς καὶ

3. φωτὸς B. Migne. πατρὸς Ed. 5. ἡ assumptum ex B. Καὶ—ἀνθρώπων om. E. 8. προδιδάξας B. προδείξας Ed. 9. ἐν om. B. 16. λογικὸν ἐν αὐτοῖς ὂν ἐπὶ γῆς B. ἐν αὐτοῖς ἐπὶ γῆς λογικὸν Ed. 20. τὰ assumptum ex B.

Πατὴρ, ζωὴ μὲν ἐν τοῖς δεομένοις ζωῆς· φῶς δὲ πάλιν καὶ ζωὴ, ἐν τοῖς ζωῆς καὶ φωτὸς δεομένοις. καὶ διὰ τοῦτό φησι Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τουτέστιν, ὁ τὰ πάντα ζωογονῶν Θεὸς Λόγος, ἡ ἐν πᾶσι τοῖς οὖσι ζωὴ, καὶ τὸ λογικὸν φωτίζει ζῷον, καὶ τοῖς συνέσεως δεκτικοῖς τὴν σύνεσιν ἐπιδαψιλεύεται· ἵνα σώζηται καὶ ἰσχύῃ καλῶς τὸ ἐπὶ τῇ κτίσει λεγόμενον "Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες;" b 1 Cor. iv. 7. πλουτεῖ γὰρ οὐδὲν οἴκοθεν ἡ γενητὴ καὶ πεποιημένη φύσις, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἔχουσα φαίνοιτο, τοῦτο πάντως ἐστὶ παρὰ Θεοῦ, τοῦ καὶ τὸ εἶναι, καὶ ὅπως ἕκαστον εἶναι προσήκει χαριζομένου. εὖ δὲ πάλιν τὸ ἦν ἐπὶ τῆς ζωῆς τέθειται, ἵνα πανταχῆ τὸ ἀϊδίως εἶναι σημαίνῃ τὸν Λόγον, καὶ τὰς τῶν ἀνοήτων ἀνακόπτῃ φλυαρίας, ἐξ οὐκ ὄντων ἡμῖν εἰσφερούσας τὸν Υἱὸν, ὅπερ ὅλῃ μαχόμενον φαίνεται τῇ θείᾳ γραφῇ.

Περὶ μὲν οὖν τῆς τοῦ Λόγου μετὰ Πατρὸς ἀϊδιότητος, c ἀρκούντως ἤδη διειληφότες, ἔν τε τῷ προκειμένῳ βιβλίῳ, καὶ τῷ κατ' ἐπίκλην Θησαυρῷ, σιγᾶν ἔχειν οἰησόμεθα δεῖν. ὃ δὲ δὴ τῶν προκειμένων εἰσφέρει μᾶλλον ἡμῖν ἡ διάνοια, τοῦτο καὶ μάλα προθύμως ὡς ἔνι μάλιστα βασανίζοντες, ἑαυτούς τε ὠφελῆσαι σπουδάσομεν καὶ τοὺς ὕστερον ἐντευξομένους, Θεοῦ πάλιν ἡμῖν καὶ θύραν καὶ στόμα τοῖς λόγοις ἀνοίγοντος.

Τί οὖν ἄρα πάλιν ἡμῖν ὁ χριστομάχος ἐρεῖ, τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων μανθάνων ὑπάρχειν τὴν ζωὴν, τουτέστι, τὸν ἀεὶ d ζῶντα Θεὸν Λόγον; ποίοις ἡμᾶς καтασφενδονήσει λογισμοῖς, ὅταν εἰς μέσον ἥκωμεν λέγοντες Εἰ μὴ Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, καὶ τῆς τοῦ γεννήσαντος οὐσίας καρπὸς, εἰ μὴ φῶς ἡμῖν ἀληθινὸν ἐκ φωτὸς ἐξέλαμψεν ἀληθινοῦ, ἔξωθεν δὲ καὶ αὐτὸς ὑπέστη κατὰ τὴν ὑμῶν ἀμαθίαν·

1. καὶ ζωὴ πάλιν inverso ordine E. 2. ζωῆς et φωτὸς inter se transponit B. δεομένοις B.D.E. Ed. mg. δεομένης Ed. 3. τὰ assumptum ex B. 13. ἀνακόπτῃ B.E. διακόπτῃ Ed. 16. ἰδιότητος B. 18. ἔχειν, σιγᾶν B. 20. καὶ μάλα] καὶ μεγάλα καὶ (sic) E. 22. θύραν et στόμα inter se transponit B. 27. ἥκωμεν B.E. ἥκομεν Ed.

ὁμοφυὴς ἄρα ἐστὶ τοῖς πεποιημένοις, καὶ τὸ εἶναι γενητὸς οὐδαμόθεν διαφεύξεται; πῶς οὖν, ὦ πάσης μωρίας ἀνάπλεῳ, e φωτίζει μὲν αὐτὸς, τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ φωτίζεται; ἢ γὰρ οὐχ ἕτερον μὲν τὸ φωτίζον ἐστὶν, ἕτερον δὲ τὸ φωτιζόμενον; ἀλλ' ἔστι δῆλον καὶ παντί τῳ σαφές. εἰ γὰρ ταὐτὸν εἶναι δοίημεν, ὅσον εἰς οὐσίας ποιότητα, καὶ τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον, τί τὸ πλέον ἐν τῷ φωτίζειν ἰσχύοντι, τί δὲ τὸ ἔλαττον αὖθις ἐν τῷ φωτὸς δεομένῳ; ἥξει γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν, ὅπερ ἂν ἴοι, καὶ ἀνὰ μέρος ἐφ' ἑκατέρῳ, καὶ φῶς μὲν ἔσται τὸ ἐν χρείᾳ φωτὸς, τὸ δὲ φῶς ἀδιαφορήσει φωτιζόμενον. 55 A. a ἀλλὰ πολλή τις ἐν τούτοις ἡ τῶν θεωρημάτων ὁρᾶται σύγχυσις, καὶ ἀναγκαῖος ἡμῖν ἀποτέμνει λόγος τῶν ὀνομασθέντων ἑκάτερον, ἐν ἰδίᾳ τε τίθησι φύσει τὸ χορηγοῦν ἐν τούτοις παρὰ τὸ χορηγούμενον. οὐκ ἄρα ὁμοφυὴς τοῖς πεποιημένοις ὁ Υἱὸς, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς οὐσίᾳ κείσεται, φῶς ἀληθινὸν ἐκ φωτὸς ὑπάρχων ἀληθινοῦ.

Χαλεπὸν δὲ οὐδὲν τὸν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι μεταῤῥυθμίζοντας λόγον, ὃν ἐπὶ τῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν ζωὴν τὸν Υἱὸν b πεποιήμεθα, ἕτερόν τε ὄντα παρὰ τὰ ἐν οἷς ἐστιν ἐδεικνύομεν, καὶ τὴν ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ διευκρινήσασθαι γνῶσιν· ἐπὶ δὲ τοῦ μὴ ἑτέροις τὸν ἐπὶ τούτοις καταλεῖψαι πόνον, ἢ καὶ ὄκνῳ κεκρατῆσθαι δοκεῖν, αὐτὸς ἐγὼ πάλιν τὸν ἐν τοῖς προλαβοῦσι συλλογισμοῖς μεταστοιχειῶσαι τὸν τύπον, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, πειράσομαι. ὡς γὰρ ἐν ἐκείνοις ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ἕτερος ὢν παρὰ τὰ ἐν οἷσπερ ἦν ἀναφαίνεται, οὕτω κἀν τούτῳ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων εἶναι λεγόc μενός τε καὶ κατ' ἀλήθειαν ὢν, ἕτερος εὑρεθήσεται παρὰ τὰ φωτὸς δεόμενα καὶ μετέχοντα αὐτοῦ· ἀπὸ δὲ τῶν ἐφεξῆς ἀκριβέστερον εἰσόμεθα.

2. ὦ D.E. Ed. mg. ὁ Ed. 9. εἴοι B. 21. ἐπὶ prius] ὑπὲρ B. 25. οἷσπερ B.D.E. οἷς Ed.

Ἀποδείξεις διὰ συλλογισμῶν, ὅτι κατὰ φύσιν ἕτερος ὁ φωτίζων Υἱὸς παρὰ τὴν φωτιζομένην κτίσιν.

Εἰ ἐν τοῖς λεγομένοις ὁ Λόγος ἦν ὡς φῶς κατὰ φύσιν διὰ μετοχῆς τοῖς οὖσιν ἑαυτὸν ἀναμιγνὺς, ἕτερος ἄρα ἐστὶ τῶν ἐν d οἷς εἶναι πιστεύεται. ὁ δὲ τὴν φύσιν ἕτερος ὢν, ἢ ὅπερ ἐστὶν ἡ μετέχουσα αὐτοῦ καὶ φωτιζομένη κτίσις, πῶς οὐκ ἂν εἴη λοιπὸν ὁ ὑπὲρ πάντα Θεός;

ΑΛΛΟ. Εἰ φῶς κατὰ φύσιν ὄντα τὸν Υἱὸν ἐν τοῖς γενητοῖς ὡς γενητὸν ὁ θεομάχος εἶναί φησι, τὰ φωτὸς δεδεημένα φωτίζοντα· πρῶτον μὲν αὐτὸς ὑπάρχων ἐν ἑαυτῷ νοηθήσεται, εἶτα πρὸς τούτῳ, καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ μέτοχος ἔσται, καὶ φῶς, εἴπερ ὢν ἐν τοῖς γενητοῖς, εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐξ αὐτῶν ὑπάρχειν ὑποληφθήσεται. ἀλλ' ὁρᾷ που πάντως ὁ πεπαι- e δευμένος "τὴν καρδίαν ἐν σοφίᾳ," καθὰ γέγραπται, ὅσην ἔχει Ps. lxxxix. 12. τὴν ἀτοπίαν τὸ οὕτω νοεῖν. οὐκοῦν εἰ μεθεκτῶς ἐν τοῖς γενητοῖς ἐστιν ὁ φωτίζων αὐτὰ Λόγος, οὐκ ἐν τοῖς μετέχουσι καὶ φωτιζομένοις ἔσται καὶ αὐτὸς, ἀλλ' ἕτερος δηλονότι παρ' ἐκεῖνα. εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα γενητὸς, ἀλλ' ὡς φῶς κατὰ φύσιν, καὶ Θεὸς ἐν τοῖς φωτὸς δεομένοις.

ΑΛΛΟ. Εἰ μὴ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν ὁ Υἱὸς, ἔξωθεν δὲ αὐτὸν κατ' ἐκείνους ὑπέστησε, γενητὸς ἄρα a 56 A. ἐστὶ καὶ πεποιημένος· πῶς οὖν ἐν τοῖς γεγονόσιν ἐστὶ φωτίζων αὐτά; τί δὲ τὸ ἐξαίρετον ἐν τῇ θείᾳ φύσει λοιπὸν εὑρήσομεν; ἢ πῶς ὁ σοφώτατος ψαλμῳδὸς, ὡς ἀξιάγαστόν τι φησὶν ἐπὶ τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ "Ἐν τῷ φωτί σου Ps. xxxv. 10. "ὀψόμεθα φῶς;" εἰ γὰρ γενητὸς ὑπάρχων ὁ Υἱὸς φωτίζει τὰ πάντα, ἑαυτὴν ἡ κτίσις φωτιεῖ, χρῄζουσα μηδαμῶς πρὸς τοῦτο τοῦ ποιήσαντος Θεοῦ. οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ πλέον ἐν Θεῷ παρὰ τὴν κτίσιν, ἐνεργεῖ δὲ οὐχ ἧττον ἢ ὡς ἂν δύνηται

8. ὄντα κατὰ φύσιν inverso ordine B. 12. γενητοῖς B. γενομένοις Ed. ὁ assumptum ex B. 14. καθὰ B. καθὼς Ed. 15. μεθεκτὸς E. 23. φωτίζοντα B. 24. ὁ assumptum ex B.D.E.

b Θεός· ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· οὐκ ἄρα γενητὸς ὁ Υἱὸς, Θεὸς δὲ μᾶλλον, καὶ διὰ τοῦτο φῶς κατὰ φύσιν, ὡς ὁ Πατήρ.

ΑΛΛΟ ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Εἰ φῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, κατὰ τό "Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς," (Ps. xxxv. 10.) καὶ "Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου," (Ps. xlii. 3.) γενητός ἐστι καὶ εἰς ὑπόστασιν ἐνεχθεὶς, οὐδὲν ἔτι διακω- c λύσει, κατὰ τὴν ἴσην ἀναλογίαν, φῶς καλεῖσθαι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πάντα τὰ γενητά. εἰ γὰρ ὅλως ἐπιδέχεται τοῦτο τῶν πεποιημένων ἡ φύσις, ἔσται τοῖς πᾶσι δυνάμει κοινὸν, καὶ οὐχ ἑνὸς ἴδιον τοῦ Υἱοῦ· ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· μόνῳ γὰρ ἁρμόσει τῷ Υἱῷ τὸ καλεῖσθαί τε καὶ εἶναι φῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. οὐκ ἄρα ἐστὶ γενητὸς, ἀλλὰ φῶς, ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ φωτίζοντος δι' αὐτοῦ τὰ φωτὸς δεόμενα.

ΑΛΛΟ. Εἰ φῶς κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς οὐκ ἐκ τῆς d οὐσίας ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἔξωθεν ὑπέστη κατὰ τὸν ἀπαίδευτον τῶν θεομάχων λόγον· ὁμοφυὴς ἄρα ἐστὶ τοῖς πεποιημένοις καὶ ἀδελφὸς, ἅτε δὴ τῆς θείας ἐκπίπτων οὐσίας· πῶς οὖν ἄρα φῶς μὲν αὐτὸς καλεῖται καὶ ἔστι· περὶ δὲ τοῦ ἁγίου λέγεται βαπτιστοῦ "Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς;" (Infra ver. 8.) καίτοι δυνάμει φῶς ὁ μακάριος βαπτιστὴς, καὶ οὐ μόνος αὐτὸς, εἴπερ ὅλως ἐνεχώρει γενητὸν ὄντα τὸν Υἱὸν φῶς εἶναι δύνασθαι κατὰ φύσιν. τὸ γὰρ ἐν τῇ φύσει κείμενον ἅπαξ, κοινὸν δήπου παντί τῳ γένοιτ' ἂν τῷ ταύτης μετεσχηκότι, e κατά γε τὸν τῆς ἀκολουθίας λόγον. ἀλλὰ μὴν Ἰωάννης οὐ φῶς, φῶς δὲ ὁ Υἱός· ὡς ἕτερος ἄρα κατὰ φύσιν, καὶ οὐχὶ τοῖς γεγονόσιν ὁμοφυής.

ΑΛΛΟ ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Εἰ φῶς κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς γενητός ἐστι καὶ πεποιημένος, ἅτε δὴ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐκ ἔχων, κατὰ τὴν τινῶν ὑπόνοιαν, ἐπιδέξεται τῶν γενητῶν ἡ φύσις τὸ εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι

1. τοῦτον (sic) E. 7. τὴν om. B. 11. καλεῖσθαι et εἶναι inter se transp. B. 14. ἄλλο] + ἐκ τοῦ αὐτοῦ E. 15. ὑπάρχει pro ἐστὶ B. 18. οὖν om. B. 20. μόνος B. μόνον Ed. 21. ἐχώρει B. 24. τῆς] + ἐμῆς B. 25. κατὰ] + τὴν B.

φῶς· ἔσται δὲ κατὰ πάντα φῶς κατὰ τὸν ἐν δυνάμει λόγον. τὸ γὰρ ὅλως εἶναί τι πεφυκὸς εἴη δήπου πάντως ἂν, καὶ εἰ a 57 A. μήπω γέγονεν. ὅτε τοίνυν κοινὸν μὲν τῇ τῶν γενητῶν φύσει τὸ εἶναι φῶς, ἴδιον δὲ καὶ μόνως οὐδενὸς, τί μάτην ἐφ᾽ ἑαυτῷ κομπάζει λέγων ὁ Υἱός Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς· χρῆν γὰρ δήπου μᾶλλον εἰπεῖν Ἐγώ εἰμι μεθ᾽ ὑμῶν τὸ φῶς· ἐπειδὴ δὲ ὡς ἴδιον ἀγαθὸν ἑαυτῷ περιτίθησι μόνῳ τῶν ἄλλων οὐδένα προσλαβὼν, δῆλος ἂν εἴη λοιπὸν, οὐ τοῖς γενητοῖς ἑαυτὸν, ἀλλὰ τῇ θείᾳ τοῦ Πατρὸς συντάττων οὐσίᾳ, ᾗ καὶ τὸ εἶναι b φῶς πρόσεστι φυσικῶς.

ΑΛΛΟ. Τὸ φωτὸς μετέχον οὐκ αὐτοκυρίως ἐστὶ τὸ φῶς, ἕτερον γάρ τι ὑπάρχον ἐν ἑτέρῳ φαίνεται· εἰ τοίνυν μεθεκτὸς ὁ Υἱὸς τοῖς γενητοῖς ὡς φῶς, ἕτερος ἂν εἴη παρὰ τὰ μετέχοντα αὐτοῦ καὶ φωτὸς δεόμενα· οὐκοῦν οὐ γενητὸς, οὐδ᾽ ὥσπερ τὰ γενητὰ φωτίζεσθαι παρ᾽ ἑτέρου ζητῶν· Θεὸς δὲ ἄρα λοιπὸν καὶ φωτίζειν δυνάμενος· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἐκπεφυκὼς νοηθήσεται, εἴπερ ἕνα προσκυ- c νοῦμεν Θεὸν, καὶ οὐχ ἑτέρῳ τινὶ παρὰ τὸν ὄντα λατρεύομεν.

ΑΛΛΟ. Τὴν τῶν ὄντων ἀκριβῶς ἐξετάζοντες φύσιν, Θεὸν ὁρῶμεν καὶ κτίσιν, καὶ ἕτερον ἐπὶ τούτοις οὐδέν· ὃ γὰρ ἂν ἐκπέσῃ τοῦ εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν, τοῦτο πάντως ἐστὶ γενητὸν, καὶ ὅπερ ἂν τὸν τοῦ πεποιῆσθαι διαφεύγῃ λόγον, τοῦτο καὶ εἴσω πάντως ἐστὶ τῶν τῆς Θεότητος ὅρων. ὅτε τοίνυν ἄριστά πως τὰ τοιαῦτα διεσκέμμεθα, λεγόντων ἡμῖν οἱ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ἐξωθοῦντες τὸν Υἱὸν, πῶς ἂν δύναιτο φωτίζειν ὡς φῶς, ἴδιον ἐχούσης αὐτὸ τῆς d θείας φύσεως, ἑτέρῳ δὲ παραχωρούσης οὐδενί. εἰ δὲ γενητὸς ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, καὶ φῶς εἶναι δύναται, φθάσει δὲ πάντως ἐπὶ πάντα τὰ γενητὰ τοῦ πλεονεκτήματος ἡ χάρις, ἔσται δὲ πάντα φῶς κατὰ φύσιν. τίς οὖν αὐτοῖς ἔτι χρεία τῆς τοῦ Υἱοῦ μετοχῆς, ἢ τί τὸ πλέον ἐντεῦθεν εὑρήσουσι, κατὰ φύσιν

1. κατὰ prius assumptum ex B. 2. δὴ assumptum ex B.D mg. E. Ed. mg. 11. φωτὸς μετέχον B.E. Ed. mg. φῶς μετέχων D. Ed. αὐτοκυρίως edidi ut supra 52 a. αὐτὸ κυρίως Ed. τὸ alt. assumptum ex B.E. deest in D. 12. ἑτέρῳ B. αὐτῷ Ed. 24. λέγετωσαν B.

ἔχοντα καὶ αὐτὰ τὸ εἶναι τὸ φῶς, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ὁ e *Υἱὸς εἶναι ἐν ἑαυτοῖς; ἀλλὰ χρῄζει τοῦ φωτίζοντος ἡ κτίσις, οἴκοθεν οὐκ ἔχουσα τοῦτο. Θεὸς ἄρα κατὰ φύσιν ὁ Υἱὸς, καὶ διὰ τοῦτο φῶς, ὡς τὰ φωτὸς δεόμενα φωτίζειν δυνάμενος.*

ΑΛΛΟ. *Φῶς κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, ἢ ἕτερός ἐστι παρὰ τὴν κτίσιν, δῆλον δὲ ὅτι κατὰ τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον, ἢ ὁμοφυὴς αὐτῇ. εἰ μὲν οὖν ὁμογενής ἐστι καὶ* Infra xii. 46. *ὁμοούσιος, μάτην, ὡς ἔοικεν, ἡμῖν ἐπεφοίτησε λέγων "Ἐγὼ "φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα·" ἔχει γὰρ ἡ κτίσις οἴκοθεν τὸ φῶς εἶναι καὶ αὐτή· φῶς δὲ φωτὸς ἀμέτοχον, ἵνα νοῆται* 58 A. a *φῶς· εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ὁμοφυὴς, δεῖται δὲ φωτὸς ἡ κτίσις* 1 Cor. iv. 7. *ἀκούσασα "Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες," ἀναγκαίως ἤδη τὸ εἶναι γενητὸς ὁ Υἱὸς διαφεύξεται, συνεξέλκων ἑαυτῷ τῆς κτίσεως τὸ ἴδιον ἀγαθόν· οὐ γὰρ ἡ κτίσις ἔσται κατὰ φύσιν τὸ φῶς, φωτὸς δὲ μᾶλλον δεομένη καὶ μέτοχος.*

ΑΛΛΟ. *Εἰ οὐδὲν ἑαυτοῦ μέτοχον, μετέχει δὲ ἡ κτίσις ὡς φωτὸς τοῦ Υἱοῦ· οὐκ ἄρα κτίσις αὐτὸς, ἀλλ' οὐδὲ ἡ κτίσις τὸ φῶς, ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱός.*

ΑΛΛΟ. *Εἰ τὸ φωτίζειν ἕτερον, ἕτερον δέ ἐστι τὸ φωτί-* b *ζεσθαι, ὡς ἐνέργεια καὶ πάθος, καὶ φωτίζει μὲν ὁ Υἱὸς, φωτίζεται δὲ ἡ κτίσις· οὐκ ἄρα ταὐτὸν Υἱὸς καὶ κτίσις, ἐπεὶ μηδὲ τὸ ἐνεργοῦν τῷ ἐνεργουμένῳ.*

5 Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

Ἀναγκαίως ἡμῖν ὁ σοφώτατος Εὐαγγελιστὴς, τὴν ἐν τοῖς προλαβοῦσι θεωρίαν ἐκπλατύνειν καὶ διὰ τῶν προκειμένων c *ἐπείγεται. οὐ γὰρ δήπου τοῖς ἀκροωμένοις ἀποχρήσειν*

1. Assumpta *τὸ* alt. ex B., *ὁ* ex B.D.E. 2. *εἶναι* assumptum ex B. *αὐτοῖς* D mg. *ἑαυτῷ* Ed. mg. 3. *τοῦτο*] *τὸ αὐτό* B. 8. *ἢ* om. B. 12. *δὲ* alt. om. B. *ἀκούσασα ἡ φύσις* E. 17. *μετέχον* B. 23. *μηδὲ*] *δὲ μὴ* E. 28.—p. 87, 2. Ad *ἐπείγεται* conjungit verba *εἰς τὸ δύνασθαι*—*Θεοῦ*

ἐνόμιζεν εἰς τὸ δύνασθαι νοεῖν ἀπλανῶς περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅτιπερ ὄντως ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων αὐτὸς, διὰ τοῦ φάναι μόνον “ Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀν- (Supra ver. 4.) “ θρώπων·” ἦν γὰρ δὴ καὶ εἰκὸς, ἀναδειχθήσεσθαί τινας ἀβασανίστως τῶν λαλουμένων ἀκούοντας· καὶ δὴ καὶ πρεσβεύειν ἢ καὶ ἑτέρους διδάσκειν ἐπιχειρεῖν, ὅτι φῶς μέν ἐστιν ὄντως ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, πλὴν οὐ πᾶσι φωτὸς χορηγὸς, ἀλλ᾽ οἷς ἂν αὐτὸς βούληται τὸ τῆς συνέσεως ἐνίησι φῶς, δοκιμάζων τὸν ὀφείλοντα λαβεῖν καὶ τῆς οὕτω λαμπρᾶς d ἄξιον ὄντα δωρεᾶς· ἡ δέ γε τῶν ἄλλων λογικῶν κτισμάτων φύσις, ἢ ἐξ οἰκείων ὥσπερ σπερμάτων, τὴν ἐπὶ τῷ δύνασθαι φρονεῖν ἐρανίζεται δύναμιν, ἢ ἐντίθησιν αὐτῇ νοῦν καὶ σύνεσιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὡς οὐκ ἐξισχύοντος τοῦτο δρᾶν τοῦ Υἱοῦ. ἵνα τοίνυν φαίνηται σαφῶς αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος, ὃς ἦν ἐν Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ ζωὴ καὶ φῶς, οὐ τινῶν μὲν ὢν ἀνὰ μέρος, ἑτέρων δὲ οὐκέτι, ἀλλὰ κατά τινα μετουσίας ἄῤῥητον τρόπον, ὡς σοφία καὶ σύνεσις· ὅπερ ἐστὶν ἐν τοῖς e λογικοῖς τὸ καλούμενον φῶς· ἑαυτὸν ὅλοις τοῖς οὖσι καταμιγνὺς, ἵνα λογικεύηται τὰ λογικὰ, καὶ φρόνησιν ἔχῃ τὰ φρονήσεως δεκτικὰ, οὐκ ἂν ἑτέρως εἶναι τοῦτο δυνηθέντα ποτὲ, ἀναγκαίως φησὶν ὅτι *Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.* μόνον γὰρ οὐχὶ τοιοῦτόν τι τοῖς ἀκροωμένοις ἐκ πολλῆς ἀκριβείας ἀναβοᾷ Ἔφην, ὦ οὗτοι, καίτοι σφόδρα διδάσκων τὰ ἀληθῆ, τὴν ζωὴν εἶναι τῶν ἀνθρώπων τὸ φῶς, οὐχ ἵνα νοῇ τις ἔν γε τοῖς παροῦσι a 59 A. μάλιστα λόγοις, ἐξ ἑτέρου πολιτείας κομίζεσθαι γέρας τὸν παρ᾽ αὐτοῦ φωτισμὸν, τοὺς ὅσοιπερ ἂν φαίνοντ᾽ ἂν δίκαιοί τε καὶ ἀγαθοί· ἀλλ᾽ ἵνα μανθάνητε πάλιν, ὅτιπερ ὃν τρόπον ἐστὶν ἐν πᾶσι τοῖς γεγονόσιν ὁ Λόγος ζωὴ, ζωογονῶν δηλονότι τὰ ζωῆς δεκτικά· οὕτως ἐστὶν ἐν αὐτοῖς καὶ φῶς, τὰ

Λόγου, haec οὐ γὰρ—ἐνόμιζεν post Λόγου transponens, B. 5. λαλουμένων B.D mg. λεγομένων Ed. 6. ἢ assumptum ex B.E. ἐστιν ὄντως hoc ordine B. 8. αὐτὸς ἂν inverso ordine B. 15. ὃς om. B. ὢν dat Heyse ex B, qui ὂν exhibet. 27. ἂν φαίνοιντ᾽ ἂν B. ἂν φαίνοιντο Ed.

συνέσεώς τε καὶ φρονήσεως δεκτικὰ, τοῦτο δεικνύων ὅπερ εἰσί· πάντα γὰρ ἐν πᾶσίν ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι.

b Σκοτίαν δὲ ὀνομάζει τὴν τοῦ φωτίζεσθαι δεομένην φύσιν, τουτέστι, καθόλου τὴν γενητήν. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν ὠνόμασε τὸ φῶς, ἑτέραν οὖσαν ἐπιδεικνύων τὴν ἐπιδεᾶ καὶ ἀμέτοχον αὐτοῦ κτίσιν λογικὴν, εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέπει τοῦ σημαινομένου τὴν δύναμιν, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, κατά γε τὸν ἡμέτερον νοῦν, καὶ τοῦτο ποιῶν, ἀλλ' ἐκεῖνο δὴ πάντως καθ' ἑαυτὸν ἐννοήσας, ὅτι τῶν γενητῶν ἡ φύσις, οὐδὲν ὅλως ἐξ ἑαυτῆς c πηγάζουσα, σύμπαν δὲ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι τοιῶσδε τυχὸν δεχομένη παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ, δικαίως ἀκούει "Τί "γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες;" ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ αὐτὸ θεόσδοτον ἔχει τὸ φῶς, οὐκ ἔχουσα δηλονότι λαμβάνει· τὸ δὲ φῶς οὐκ ἔχον ἐξ ἑαυτοῦ, πῶς οὐκ ἂν εἴη τὸ ἐναντίον; ἢ πῶς οὐκ ἂν λέγοιτο σκοτία; πιθανὴ γὰρ, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ἀναγκαιοτάτη λίαν, ἀπόδειξις, τοῦ τὴν μὲν κτίσιν εἶναι σκοτίαν, φῶς δὲ πάλιν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, τὸ φαίνειν ἐν τῇ σκοτίᾳ τὸ φῶς. εἰ γὰρ δέχεται τῶν γενητῶν ἡ φύσις τὸν d τοῦ Θεοῦ Λόγον κατὰ μετουσίαν, ὡς φῶς, ἢ ὡς ἐκ φωτός· αὕτη μὲν ὡς σκοτία δηλονότι λαμβάνει, φαίνει δὲ ἐν αὐτῇ, καθάπερ ἐν σκοτίᾳ τὸ φῶς, ὁ Υἱὸς, εἰ καὶ οὐκ οἶδε πάντως ἡ σκοτία τὸ φῶς· τοῦτο γὰρ οἶμαι σημαίνει τό Ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. ἅπασι μὲν γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐκλάμπει τοῖς ἐλλάμψεως δεκτικοῖς, καὶ φωτίζει καθόλου τὰ φύσιν ἔχοντα τοῦ φωτίζεσθαι δεκτικήν· ἀγνοεῖται δὲ ὑπὸ τῆς e σκοτίας· ἡ γὰρ ἐπὶ γῆς τυγχάνουσα λογικὴ φύσις, τουτέστιν ὁ ἄνθρωπος, ἐλάτρευσέ ποτε τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· οὐ κατέλαβε τὸ φῶς· οὐ γὰρ ἔγνω τὸν Δημιουργὸν, τὴν

1 Cor. iv. 7.

2. Θεὸς καὶ assumpta ex B, faventibus I, catenisque aliis quae Θεὸς pro Πατὴρ exhibent. 5. καθόλου τουτέστι inverso ordine Migne. 6. τὴν ἐπιδεᾶ ἐπιδεικνύων inverso ordine B. ἀμέτοχον] μέτοχον conjecit D sed male. 10. ἑαυτῆς B.D.E. αὐτῆς Ed. 11. εὖ om. B. 15. ἔχει E. πῶς] + οὖν B. 21. αὕτη] αυτὴν B. αὐτὴ · D. αὐτὴ E. Statim μὲν om. B. habent D.E. 23. σημαίνειν B. 24. ἐκλάμπει B. ἐλλάμπει Ed. 25. ἐκλάμψεως B. 26. δὲ om. B. τοῦ σκότους E.

πηγὴν τῆς σοφίας, τῆς συνέσεως τὴν ἀρχὴν, τὴν τῆς φρονήσεως ῥίζαν. ἔχει δ' οὖν ὅμως ἐκ φιλανθρωπίας τὸ φῶς, καὶ συγκαταβεβλημένην ὥσπερ ἐπάγεται τὴν τοῦ φρονεῖν δύναμιν ταῖς εἰς τὸ εἶναι παρόδοις συντρέχουσαν τὰ γενητά.

Σημειωτέον δὲ πάλιν ἐν τούτοις, ὅτι λόγος οὐδεὶς ἐπιτρέψει γενητὸν εἶναι νοεῖν ἢ πεποιημένον ὑπάρχειν οἴεσθαι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀνεστηκότα πάντῃ τῶν καθ' ἡμᾶς, a 60 A. καὶ τὴν τῶν κτισμάτων ἀναβαίνοντα φύσιν, ἕτερόν τε παντελῶς, ἢ ὅπερ εἰσὶν αὐτὰ, καὶ πολὺ διεστηκότα κατὰ τὴν τῆς οὐσίας ποιότητα, ὥσπερ οὖν ἀμέλει τὸ φῶς πρὸς τὴν σκοτίαν ἐστὶν οὐ ταὐτὸν, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐναντίον καὶ ἀσυγκρίτοις ταῖς διαφοραῖς εἰς ἀλλοτριότητα φυσικὴν χωριζόμενον. ἀποχρώντως δὲ ἤδη τὸν περὶ τούτου διαλαβόντες λόγον ἐν τοῖς προεξητασμένοις, τὰ λοιπὰ τῶν ἐφεξῆς προσθήσομεν.

b

Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ 6
Ἰωάννης, οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ 7
τοῦ φωτός.

Πολλὰ προεξηγησάμενος περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ δι' ὧν ἂν φαίνοιτο κατὰ φύσιν ὑπάρχων Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀκριβέστατα διειπὼν, τὴν ἐκ τῶν ἀκροωμένων πίστιν τοῖς εἰρημένοις ἐκπραγματεύεται· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ εἰρημένον διὰ Μωυσέως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ "Ἐπὶ στόματος δύο καὶ "τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα" (Deut. xix. 15.) συνάγει φρονίμως c ἐφ' ἑαυτῷ τὸν μακάριον βαπτιστὴν, καὶ ἀξιολογώτατον ὄντως συνεισφέρει τὸν μάρτυρα. οὐ γὰρ ᾤετο δεῖν, εἰ καὶ λίαν ὑπάρχοι σεμνὸς, τὴν ὑπὲρ νόμον ἀπαιτῆσαι πίστιν τοὺς ἐντευξομένους τῇ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συγγραφῇ, καὶ μόνῳ πιστεύειν αὐτῷ τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ φρόνησιν ἐξηγου-

11. ἀσυγκρίτοις B. ἀσυγκρίταις D.E. ἀσυγκρίτως Ed. 17. μαρτυρήσει D. 20. ἂν φαίνοιτο B. ἀναφαίνοιτο Ed. 23. ὑπὸ τοῦ B. παρὰ Ed. 27. ὑπάρχοι D. ὑπάρχει Ed.

μένῳ τὴν καθ' ἡμᾶς. οὐκοῦν μαρτυρεῖ μὲν αὐτὸς ὁ μακάριος
Supra ver. 1, 2. Εὐαγγελιστὴς, ὅτιπερ "Ἦν ὁ Λόγος ἐν ἀρχῇ, καὶ Θεὸς ἦν
Ib. 3. "ὁ Λόγος, καὶ ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν," καὶ ὅτι "πάντα
d "δι' αὐτοῦ ἐγένετο," καὶ ἦν ἐν τοῖς γενομένοις, ὡς ζωὴ, καὶ
Ib. 4. ὅτι "τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἦν ἡ ζωὴ," ἵνα διὰ τούτων
ἁπάντων Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν ἀποδείξῃ τὸν Υἱόν. ἐπιμαρ-
Es. xl. 3. τυρεῖ δὲ αὐτῷ καὶ ὁ θεσπέσιος βαπτιστὴς "Ἑτοιμάσατε τὴν
"ὁδὸν τοῦ Κυρίου, βοῶν, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ
"Θεοῦ ἡμῶν." εἶναι γὰρ δὴ πάντως ἐρεῖ τις Θεὸν ἀληθινὸν,
τὸν ᾧ κατὰ φύσιν ἐνυπάρχει τὸ τῆς κυριότητος ἀξίωμα, καὶ
οὐκ ἐν ἑτέρῳ φαίνοιτο προσὸν κυρίως τε καὶ ἀληθῶς, ἐπείπερ
1 Cor. viii. 6. e "Εἷς μὲν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, εἷς δὲ Κύριος Ἰησοῦς
Ib. 5. "Χριστὸς" κατὰ τὴν Παύλου φωνήν· καὶ εἰ θεοὶ κατὰ
χάριν καὶ κύριοι καλοῦνται πολλοὶ ἔν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ
τῆς γῆς, ἀλλ' εἷς μετὰ τοῦ Πατρὸς Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Υἱός.
οὐκοῦν, ἀξιολογωτάτη μὲν τῶν ἁγίων μαρτύρων ἡ ξυνωρὶς,
πίστις δὲ λοιπὸν οὐδαμόθεν κατηγορουμένη τοῖς λεγομένοις
61 A. a ὀφείλεται, καὶ τὸ ἐκ νόμου λαβοῦσα πλήρωμα, καὶ τῇ τῶν
προσώπων περιφανείᾳ βεβαιουμένη. τὸ μὲν οὖν περὶ ἑαυτοῦ
τι φάναι τὸν μακάριον Εὐαγγελιστὴν, καὶ τῶν ἰδίων ἐγκω-
μίων ἐφάψασθαι, φορτικὸν ἦν ὄντως καὶ ἄλλως ἀπαίδευτον·
Infra viii. 13. ἢ γὰρ ἂν ἤκουσε δικαίως "Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, ἡ
"μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής." διά τοι τοῦτο τοῖς εἰδόσιν
αὐτὸν τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐννοεῖν ἐπιτρέπει, ἐπὶ δὲ τὸν ὁμώνυμον
ἔρχεται, καλῶς γε σφόδρα καὶ τοῦτο ποιῶν, καὶ ἀπεστάλθαι
φησὶν αὐτὸν παρὰ Θεοῦ. ἔδει γὰρ οὐκ αὐτόμολον, οὐδὲ αὐτο-
b κλήτῳ σπουδῇ, πρὸς τὴν ὑπὲρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἰόντα
μαρτυρίαν δεικνύειν τὸν ἅγιον βαπτιστὴν, ἀλλὰ τοῖς ἄνωθεν
διατεταγμένοις ὑπείκοντα, καὶ τοῖς θείοις τοῦ Πατρὸς ὑπηρε-

7. ὁ om. Migne. 8. τοῦ prius assumptum ex B. 10. ἐνυπάρχει D.E. ὑπάρχει B. ἐνυπάρχοι Ed. 11. ἐν B. ἂν Ed. 13. τὴν] + τοῦ B. εἰ] οἱ E. 14. χάριν] + καὶ υἱοὶ B. 17. πίστει B. 24. ἐννοεῖν B. νοεῖν Ed. Statim ἐπιτρέπειν B. 25. γε] δέ γε B. καὶ prius assumptum ex B. ποιεῖν E. 26. αὐτόμολον] αὐτομολοῦν αὐτὸν B. αἰτοκλήτος (= αὐτοκλήτως) B. 27. μαρτυρίαν ἰόντα inverso ordine B. Cord.

τοῦντα θελήμασι. διὰ τοῦτό φησιν Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης.

Ἐπιτηρητέον δὲ ὅπως ἀσφαλῆ τε καὶ πρέποντα τὸν περὶ ἑκάστου λόγον ἐποιήσατο, καὶ τῇ τῶν σημαινομένων φύσει κατάλληλον. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγου, τὸ ἦν ἀκολούθως εἰσφέρεται πανταχῇ τὴν ἀϊδιότητα σημαῖνον αὐτοῦ, καὶ τὸ c πάσης ἀρχῆς τῆς ἐν χρόνῳ πρεσβύτερον, καὶ τὸ πεποιῆσθαι νομίζειν αὐτὸν ἀναιροῦν. τὸ γὰρ ὂν ἀεὶ πῶς ἂν νοοῖτο καὶ γενητόν; ἐπὶ δὲ τοῦ μακαρίου βαπτιστοῦ, πρεπόντως φησὶ τό Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὡς ἐπ ἀνθρώπου γενητὴν ἔχοντος τὴν φύσιν. δοκεῖ δέ μοι καὶ λίαν ἠσφαλισμένως ἐν τούτοις ὁ Εὐαγγελιστὴς οὐχ ἁπλῶς ὅτι γέγονεν εἰπεῖν, ἀλλὰ διὰ τοῦ προσθεῖναι καὶ ἄνθρωπος, ἀβουλοτάτην τινῶν ἀνατρέπειν ὑπόνοιαν. ἤδη γάρ τις παρὰ d πολλοῖς περιηνέχθη λόγος, οὐκ ἄνθρωπον ὄντως ὑπάρχειν τῇ φύσει τὸν ἅγιον βαπτιστὴν διαθρυλλῶν, ἀλλ' ἕνα τῶν ὄντων ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἁγίων ἀγγέλων, ἀνθρωπίνῳ χρησάμενον σώματι, καὶ πρὸς τὸ κηρύττειν ἀπεσταλμένον παρὰ Θεοῦ. ἐξηύρηται δὲ πάλιν αὐτοῖς τῆς ὑπονοίας τῆς ἐπὶ τούτῳ πρόφασις, τὸ εἰρῆσθαι παρὰ Θεοῦ "Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω "τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν "ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου." S.Matth. xi. 10, e Mal. iii. 1. ἀποσφάλλονται δὲ τῆς ἀλη- e θείας οἱ τῇδε δοξάζοντες, οὐ νοοῦντες, ὅτι τό Ἄγγελος ὄνομα λειτουργίας μᾶλλόν ἐστιν, ἤπερ οὐσίας σημαντικὸν, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὸν μακάριον Ἰὼβ ἄλλος ἐπ' Hiob. i. ἄλλῳ τρέχουσιν ἄγγελοι τὰ πολύτροπα κηρύττοντες πάθη, καὶ ταῖς ἀνηκέστοις ἐκείναις διακονούμενοι συμφοραῖς. ὁρίζει δέ τι τοιοῦτον καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ σοφώτατος Παῦλος ἐπιστέλλων ὡδί "Οὐχὶ πάντες εἰσὶ Heb. i. 14.

5. κατάλληλον B. ἐπάλληλον Ed. 10. τό assumptum ex B.D.E. 11. τὴν om. E. 15. τῇ φύσει] τῇ assumptum ex Cord. τοῦ κόσμου ἢ τῇ φύσει B. 16. διαθρυλλῶν, ἀλλ' ἕνα] ἀλλὰ τοῖς ἄνωθεν διαθρυλλῶν, ἕνα B. 18. ἀπεσταλμένῳ E. 19. ἐξηύρηται E. ἐξεύρηται Ed. ἐπινοίας B. 24. ἤπερ] ἡ περι B. 26. πολύτροπα B.E. Cord. πολύπλοκα Ed. 28. καὶ prius assumptum ex B. ἁγίων] οἰκίων B.

“ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ
62 A. a “ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;” οὐκοῦν ἄγγελος ὁ
μακάριος βαπτιστὴς Ἰωάννης διὰ τῆς τοῦ Δεσπότου κατωνό-
μασται φωνῆς, οὐκ αὐτὸ κατὰ φύσιν ἄγγελος ὤν, ἀλλ’ ὡς εἰς
τὸ ἀγγέλλειν ἀπεσταλμένος, καὶ Τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου ἑτοι-
μάσατε βοῶν. χρησίμως δὲ λίαν καὶ παρὰ Θεοῦ τὸν ἄγγελον
ἀπεστάλθαι διισχυρίσατο, βεβαιοτάτην αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν
ἀποδεικνύων. οὐδὲ γὰρ ἂν ὁ παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸ κηρύττειν
b ἀπεσταλμένος, ἕτερόν τι παρεφθέγξατο διδάσκων, ὃ μὴ
πάντως ἦν κατὰ βούλησιν τοῦ τὴν ἀποστολὴν ἐπιθέντος
αὐτῷ. οὐκοῦν ἀληθὴς ὁ μάρτυς θεοδίδακτος ὤν· τοῦτο γὰρ
οἶμαι σημαίνειν τό Ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ· ἐπεὶ καὶ
Gal. i. 1. Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφώτατος ἀπεστάλθαι λέγων διὰ Ἰησοῦ
Χριστοῦ, τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν οὐ παρ’ ἑτέρου τινὸς
Ib. 12. ἐκμαθεῖν, ἀλλὰ “ δι’ ἀποκαλύψεως” τοῦ πεπομφότος, διεβε-
βαιώσατο, συνημμένως ἡμῖν ὥσπερ καὶ ἀδιαστάτως, ἐν τῷ
c ἀπεστάλθαι λέγειν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀποκάλυψιν
ὑπεμφαίνων. οὐκοῦν ἐν τῷ ἀπεστάλθαι παρὰ Θεοῦ, τὸ
θεοδίδακτον εἶναι πάντως ἀκολουθεῖ. τὸ δὲ ἀψευδεῖν ὅτι λίαν
ἐσπούδασται τοῖς τῆς ἀληθείας λειτουργοῖς, οὐκ ἀμφίλογον.

Ἦν δὲ καὶ ὄνομα, φησὶ, τῷ ἀνθρώπῳ Ἰωάννης. ἔδει
γνωρίζεσθαι τὸν ἀπεσταλμένον, καὶ τῇ τοῦ ὀνόματος ση-
μασίᾳ, πολλὴν, ὡς οἶμαι, τῷ λόγῳ τὴν ἀξιοπιστίαν εἰσφέ-
S. Luc. i. 19. ροντος· ἄγγελος γάρ· Γαβριὴλ δὲ οὗτος “ ὁ παρεστηκὼς
“ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ,” καθά φησιν αὐτός· ὅτε τῷ Ζαχαρίᾳ τὴν
d γέννησιν αὐτοῦ τὴν ἐκ τῆς Ἐλισάβετ εὐηγγελίσατο, πρὸς οἷς
Ib. 13; cf. 63. εὑρίσκεται λέγων, καὶ τοῦτο προστέθεικεν, ὅτι καὶ Ἰωάννης
ἔσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ. δῆλον δὲ δήπου, καὶ πᾶσιν ὁμολο-
γούμενον, ὡς ἄρα κατὰ τὴν θείαν βούλησίν τε καὶ πρόσ-
ταξιν οὕτω παρὰ τοῦ ἀγγέλου κατωνομάζετο. εἶτα πῶς οὐκ

4. αὐτὸ B.D.E. αὐτὸς Cord. Ed. 5. τοῦ assumptum ex B. 6. βοῶν B. Cord. βοᾶν Ed. 16. ἡμῖν correxi post Migne. ὑμῖν Ed. 17. Haec διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ assumpta ex B. 18. ὑπεμφαίνον E. 19. πάντες E. 21. φησι τῷ ἀνθρώπῳ hoc ordine B. 26. εὐηγγελίσατο B. εὐηγγελίζετο Ed. 27. καὶ alt. om. B.

ἂν νοηθείη λοιπὸν παντὸς ἐπαίνου κρείττων ἅμα καὶ ἀξιολογώτερος ὁ τοσαύτῃ παρὰ Θεοῦ κατεστεμμένος τιμῇ; διὸ δὴ καὶ ἡ τοῦ ὀνόματος μνήμη χρησίμως τε καὶ ἀναγκαίως παρα- e λαμβάνεται. ἐπειδὴ δὲ προστέθεικεν ὁ Εὐαγγελιστὴς εἰς μαρτυρίαν ἀπεστάλθαι παρὰ Θεοῦ τὸν ἅγιον βαπτιστὴν, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ, πάλιν ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅταν ἡμῖν οἱ δι' ἐναντίας ἀντιπίπτωσι λέγοντες Διατί μὴ πάντες τῷ θεόθεν ἀπεσταλμένῳ πεπιστεύκασι; πῶς δὲ ἠτόνησεν εἰς τὸ πεῖσαί τινας ὁ πρὸς τοῦτο διὰ τῆς ἄνωθεν ψήφου προκεχειρισμένος; Οὐ τῆς Ἰωάννου ῥᾳθυμίας, ὦ οὗτοι, δίκαιον ἡμᾶς ἐν τούτοις κατηγορεῖν, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀπειθούντων δυστροπίας καταβοᾶν. ὅσον μὲν γὰρ εἰς τὸν τοῦ προκηρύττοντος σκοπὸν, καὶ τὸν τῆς ἀποστολῆς τῆς ἄνωθεν τρόπον, οὐδεὶς ἂν ηὑρέθη τῆς διδασκαλίας ἀμέτοχος, οὐδ' ἂν ἔμεινεν ἀπει- a 63 A. θής· ἐπειδὴ δὲ διάφορος ἐν τοῖς ἀκροωμένοις ἡ γνώμη, καὶ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἕκαστος ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἀπεσφάλησάν τινες τοῦ συμφέροντος οὐ παραδεξάμενοι τὴν πίστιν. διὸ αὐτοῖς ῥητέον δηλονότι κατὰ τὸ ἐν τῷ προφήτῃ κείμενον "Ὁ ἀκούων ἀκουέτω, καὶ ὁ ἀπειθῶν ἀπειθείτω." Ezek. iii. 27.

Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. b

Ἔμφασιν ἀρετῆς καὶ τῆς τοῦ προσώπου περιφανείας ὠδίνει τό Οὗτος. ὁ γὰρ ἐκ Θεοῦ, φησὶν, ἀπεσταλμένος, ὁ πᾶσαν εἰκότως καταπλήξας τὴν Ἰουδαίαν, τῇ τε τοῦ βίου σεμνότητι καὶ ταῖς εἰς ἄσκησιν ὑπερβολαῖς, ὁ διὰ φωνῆς ἁγίων προκηρυττόμενος προφητῶν· καὶ παρὰ μὲν τῷ Ἡσαΐᾳ "Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·" Es. xl. 3. παρὰ δὲ τῷ μακαρίῳ Δαυεὶδ λύχνος Χριστῷ προητοιμασμένος ὀνομασθείς· οὗτος ἦλθεν εἰς c Ps. cxxxi. 17.

1. ἅμα] οἶμαι B. 5. παρὰ] + τοῦ B. 7. διατί] διὰ τὸ B. 9. ὁ om. B. προκεχωρισμένους B. 11. τοῖς pro τῆς E. 12. καταβοᾶν] κατηγορεῖν E. 14. μέτοχος B. ἔμεινεν edidi ex B., qui ουδανεμινεν (= οὐδ' ἂν ἔμεινεν) exhibet. ἐνέμεινεν Ed. 18. διὸ αὐτοῖς ῥητέον] δι' ἑαυτοὺς B. τῷ om. B. 20. μαρτυρίσῃ E. 24. σεμνότητι—ὑπερβολαῖς] και τες (= ταῖς) εις ασκησεσιν σεμνοτητη και ὑπερβολαῖς B. Cord. habet id quod Ed.

μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός· καὶ φῶς μὲν ἐν τούτῳ τὸν Θεὸν Λόγον ἀποκαλεῖ, ἕνα δὲ ὄντα δεικνύει, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο κυρίως ὑπάρχοντα φῶς, μεθ' οὗ κατὰ φύσιν ἕτερον οὐδὲν, τὴν τοῦ δύνασθαι φωτίζειν ἐνέργειαν ἔχον, καὶ φωτὸς οὐ δεηθέν. οὐκοῦν ἔκφυλός τε καὶ, ἵν' οὕτως εἴπωμεν, ἑτεροφυὴς ὡς πρὸς τὴν κτίσιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, εἴπερ ὄντως τε καὶ ἀληθῶς αὐτὸς μέν ἐστι κυρίως τὸ φῶς, φωτὸς δὲ ἡ κτίσις
d μέτοχος. ὁ δὲ τοῖς πεποιημένοις ἀσύντακτος ἤδη, καὶ ἑτεροφυὴς διὰ τοῦτο νοούμενος, πῶς ἂν εἴη γενητὸς, μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἂν εἴη λοιπὸν εἴσω τῶν τῆς θεότητος ὅρων, καὶ τῆς τοῦ τεκόντος εὐφυΐας ἀνάπλεως;

8 Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.

Τὰς ἐν τῇ ἐρήμῳ διατριβὰς τῶν ἐν πόλεσιν ἐνδιαιτημάτων
e προτιμήσας ὁ βαπτιστὴς, καὶ ξένην ἐν ἀσκήσει τὴν καρτερίαν ἐπιδειξάμενος, καὶ εἰς αὐτὸ τῆς ἐν ἀνθρώποις δικαιοσύνης τὸ ἀκρότατον ἀναδραμὼν, καὶ μάλα δικαίως ἀπεθαυμάζετο, καὶ δὴ καὶ ὑπείληπτο παρά τισιν εἶναι Χριστὸς αὐτός. καὶ γοῦν οἱ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἡγούμενοι ταγμάτων διὰ τῶν προσόντων αὐτῷ κατὰ ἀρετὴν πλεονεκτημάτων εἰς
Infra ver. 19. τοιαύτην ἐνεχθέντες ὑπόνοιαν, ἀποστέλλουσί τινας πρὸς αὐτὸν ἀναπυθέσθαι προστάξαντες, εἰ αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός. οὐκ ἀγνοήσας τοίνυν ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς τὰ παρὰ
64 A. a πολλοῖς διατεθρυλλημένα περὶ αὐτοῦ, τίθησιν ἀναγκαίως τό Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἵνα καὶ πλάνην ἀποῤῥιζώσῃ τὴν ἐπὶ τούτῳ, καὶ πάλιν ἀξιοπιστίαν ἐπισωρεύσῃ τινὰ τῷ πρὸς μαρτυρίαν ἀπεσταλμένῳ παρὰ Θεοῦ. πῶς γὰρ οὐ λίαν ὑπερφερὴς, πῶς δὲ οὐχὶ κατὰ πάντα τρόπον ἀξιοθαύμαστος, ὁ μεγάλην οὕτω κατημφιεσμένος ἀρετὴν, καὶ διαπρεπὴς εἰς

1. καὶ φῶς μὲν] φῶς μὲν γὰρ B. 3. οὗ B. ὃ Ed. 9. πῶς] + οὐκ Ed. invito B. πῶς—μᾶλλον δὲ om. Migne. 17. εἶναι Χριστὸς αὐτός hoc ordine B. αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστὸς Ed. ὁ non habet E. 20. πρὸς αὐτόν τινας inverso ordine B. 21. ἀναπειθέσθαι E. 25. πάλιν] πολλὴν conjecit D.

δικαιοσύνην, ὡς αὐτὸν ἀπομιμήσασθαι τὸν Χριστὸν, διά τε τὸ ἐξαίρετον τῆς εὐλαβείας κάλλος, αὐτὸ δὴ λοιπὸν ὑπάρχειν b ὑπονοεῖσθαι τὸ φῶς; οὐκ ἦν οὖν φησιν ἐκεῖνος τὸ φῶς ἀλλ' εἰς μαρτυρίαν τὴν περὶ τοῦ φωτὸς ἀπεσταλμένος. τὸ φῶς δὲ λέγων, μετὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσθήκης, ἓν αὐτὸ δεικνύει σαφῶς· ἔχει γὰρ οὕτω κατὰ ἀλήθειαν. ὅτι μὲν γὰρ φῶς ἂν καλοῖτο δικαίως καὶ ὁ μακάριος βαπτιστὴς, ἢ καὶ ἕκαστος τῶν ἄλλων ἁγίων, οὐκ ἀρνησόμεθα, διὰ τὸ ἐπ' αὐτοῖς παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰρημένον "Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ S.Matth. v. 14. "κόσμου." εἴρηται δὲ πάλιν περὶ τοῦ ἁγίου Βαπτιστοῦ Ps. cxxxi. 17. "Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου." καὶ "Ἐκεῖνος ἦν ὁ c Infra v. 35. "λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων· ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε πρὸς "ὥραν ἀγαλλιαθῆναι ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ." ἀλλ' εἰ καὶ φῶς οἱ ἅγιοι, καὶ λύχνος ὁ βαπτιστὴς, τὴν ἐπ' αὐτοῖς οὐκ ἀγνοήσομεν χάριν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ φωτὸς χορηγίαν. οὔτε γὰρ ἴδιον ἐν τῷ λύχνῳ τὸ φῶς, οὔτε μὴν ἐν τοῖς ἁγίοις ὁ φωτισμὸς, ἀλλὰ τῇ τῆς ἀληθείας ἐλλάμψει φαιδροὶ καὶ διαφανεῖς ἀνεδείκνυντο, καὶ "φωστῆρές εἰσιν ἐν κόσμῳ λόγον Phil. ii. 15, 16. "ζωῆς ἐπέχοντες." καὶ τίς ἡ ζωὴ, ἧς "τὸν λόγον ἐπέχοντες" d ἐχρημάτιζον φῶς, ἢ πάντως αὐτὸς ὁ Μονογενὴς, ὁ λέγων Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή; οὐκοῦν, ἓν μὲν ὄντως ἐστὶ τὸ κατὰ ἀλήθειαν φῶς, φωτίζον, οὐ φωτιζόμενον· τῇ δὲ τοῦ ἑνὸς μετοχῇ, πᾶν εἴ τι λέγεται φῶς, κατὰ μίμησιν τὴν ὡς πρὸς ἐκεῖνον νοηθήσεται.

3. φησιν om. B. 8. ἄλλων assumptum ex B.E. deest in D. 10. πάλιν om. B. 12. καιόμενος et φαίνων inter se transp. E. 13. ἀγαλλιαθῆναι D.E. ἀγαλλιασθῆναι Ed. 16. τὸ φῶς] τοῦ φωτὸς B. 17. τῇ om. B. 18. ἀνεδεικνύοντο B. 20. ὁ Μονογενὴς D.E. Migne. ὁμογενὴς Ed. 23. ἐκεῖνον B. ἐκεῖνο Ed.

ΚΕΦΑΛΗ Η.

e *Ὅτι μόνος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ φῶς ἐστιν ἀληθινὸν, ἡ δὲ κτίσις οὐκέτι, φωτὸς οὖσα μέτοχος, ὡς γενητή.*

9 Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν.

ΕΠΕΞΕΡΓΑΖΕΤΑΙ *πάλιν χρησίμως τὸ εἰρημένον ὁ θεσπέσιος Εὐαγγελιστὴς, καὶ ἀποδιορίζει σαφῶς τὸ κατὰ ἀλήθειαν φῶς, τουτέστι τὸν Μονογενῆ, τῶν μὴ οὕτως ἐχόντων, τουτέστι τῶν γενητῶν· ἀποδιίστησιν ἐναργῶς τὸ φύσει τῶν κατὰ χάριν, τῶν ἐν μεθέξει τὸ μετεχόμενον, τῶν*
65 A. a *ἐν χορηγίᾳ τὸ τοῖς δεομένοις ἑαυτὸ χορηγοῦν. καὶ εἰ φῶς ἐστιν ἀληθινὸν ὁ Υἱὸς, οὐδὲν ἄρα παρ' αὐτὸν κατ' ἀλήθειαν φῶς, οὐδὲ οἴκοθεν ἔχει δυνάμει τὸ εἶναι καὶ καλεῖσθαι φῶς· ἀλλ' οὐδὲ φύσεως τῆς ἰδίας ἐκδώσει καρπὸν τὰ γενητὰ τὸ δηλούμενον, ὥσπερ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶν, οὕτως ἐκ τοῦ μὴ εἶναι φῶς, ἐπὶ τὸ εἶναι φῶς ἀναβήσεται, τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ δεξάμενα τὴν αὐγὴν, καὶ τῇ μεθέξει τῆς θείας καταλαμπρυνόμενα φύσεως, πρὸς τὴν ἐκείνης μίμησιν, χρη-*
b *ματιεῖ τε ἅμα καὶ ἔσται φῶς. καὶ ὁ μὲν τοῦ Θεοῦ Λόγος οὐσιωδῶς ἐστι φῶς, οὐ μεθέξει τῇ κατὰ χάριν τοῦτο ὑπάρχων, οὐδὲ συμβεβηκὸς ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀξίωμα, ἀλλ' οὐδὲ ἐπείσακτον, ὡς χάριν, ἀλλὰ φύσεως ἀπαραποιήτου καρπὸν*

2, 3. *Ὅτι—γενητή* om. E. 5. *χρησίμως πάλιν* inverso ordine B. 6. *καὶ* assumptum ex B. 10. *ἑαυτῶν* B. 12. *ἔχει—εἶναι*] *τὸ εἶναι ἔχειν δυνάμενον* B. 13. *τὸ* B. *τὸν* Ed. 14. *οὐκ ἐξ οὐκ* D.E.

ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον ἀγαθὸν, ἐκ Πατρὸς διῆκον εἰς τὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ κληρονόμον. ἡ δὲ κτίσις οὐχ οὕτω φορέσει τὸ εἶναι φῶς· ὡς οὐκ ἔχουσα λαμβάνει, ὡς σκοτία φωτίζεται, ἐπίκτητον ἔχει τὴν χάριν, ἐκ φιλανθρωπίας τῆς τοῦ διδόντος τὸ ἀξίωμα. οὐκοῦν ὁ μὲν φῶς ἀληθινὸν, ἡ δὲ οὐκέτι. c τοσαύτης τοιγαροῦν μεταξὺ κειμένης διαφορᾶς, καὶ οὕτω μακροῦ διατειχίζοντος λόγου τῆς κτίσεως τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὅσον εἰς ταυτότητα φύσεως, πῶς οὐκ ἄν τις καὶ μάλα εἰκότως ὑπολάβοι παραληρεῖν, μᾶλλον δὲ πάσης ἔξω γενέσθαι φρενὸς ἀγαθῆς, τοὺς ὅσοιπερ ἂν γενητὸν εἶναι λέγωσιν αὐτὸν, καὶ τοῖς πεποιημένοις συντάττωσιν τὸν ἁπάντων γενεσιουργὸν, οὐχ ὁρῶντες, ὥς γε μοι φαίνεται, πρὸς ὅσην αὐτοῖς ἀσέβειαν ἀποκινδυνεύσει τὸ τόλμημα, μὴ νοοῦσι “μήτε d 1 Tim. i. 7. “ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.” ὅτι γὰρ τοῖς ἀκριβέστερον βασανίζειν εἰωθόσι τὴν ἐν τοῖς προκειμένοις ἀλήθειαν, οὐδαμόθεν ἡμῖν ὁ Μονογενὴς, τουτέστι, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, γενητὸς ἢ πεποιημένος, ἢ καὶ ὅλως τῇ κτίσει συμφυὴς ὑπάρχων κατά τι γοῦν ἀποδειχθήσεται, πανταχόθεν μὲν ἄν τις κατίδοι καὶ μάλα ῥᾳδίως, οὐχ ἥκιστα δὲ διὰ τῶν ἐφεξῆς ὑποτεταγμένων ἐννοιῶν, διὰ τὴν ἐν τοῖς προκειμένοις e ἡμῖν θεωρίαν συνειλεγμένων.

Ἔννοιαι ἤτοι συλλογισμοὶ, δι' ὧν ἔξεστι μαθεῖν, ὅτι μόνος ὁ Υἱὸς φῶς ἐστιν ἀληθινὸν, ἡ δὲ κτίσις οὐκέτι, διόπερ οὐδὲ ὁμοφυὴς αὐτῇ.

Εἰ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, φῶς ἀληθινὸν διὰ τοῦτό ἐστιν, οὐκ ἔσται τῇ κτίσει ὁμοφυὴς, ἵνα μὴ καὶ ἡ κτίσις ἀπαύγασμα νοῆται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἔχουσα δυνάμει τὸ εἶναι τοῦτο κατὰ φύσιν, ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ. Εἰ πᾶσα ἡ κτίσις ἀληθινὸν εἶναι δύναται φῶς, διὰ a 66 A.

1. ἀγαθὸν ἐκ Πατρὸς] ἐκ πατρὸς ἀγαθῶν B. 9. πάσης δὲ inverso ordine B. 13. νοοῦντες B. 14. βεβαιοῦνται B. 20. ἐννοιῶν om. B. 21. ἡμῖν assumptum ex B. 23. οὐκέτι] οὐκ ἔστι E. αὐτῇ B. αὐτῷ Ed.

ποίαν αἰτίαν ἐπὶ μόνου τέθειται τοῦτο τοῦ Υἱοῦ; χρῆν γὰρ δήπου κατά γε τὸν τῆς ἰσότητος λόγον, καὶ τοῖς πεποιημένοις ἐπιφημίζεσθαι τὸ ἀληθινὸν εἶναι φῶς. ἀλλ' οὐδενὶ μὲν ἁρμόσει τῶν γενητῶν, κατηγορεῖται δὲ μόνης τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ. κυρίως ἄρα καὶ ἀληθῶς κείσεται μὲν ἐπ' αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν ποιημάτων οὐκέτι. πῶς οὖν ἔτι τῇ κτίσει συμφυὴς, καὶ οὐχὶ μᾶλλον τῶν ὑπὲρ τὴν κτίσιν, ὡς ὑπὲρ αὐτὴν ὑπάρχων μετὰ Πατρός;

b ΑΛΛΟ. Εἰ φωτὶ τῷ κατὰ ἀλήθειαν οὐ ταὐτόν ἐστι τὸ μὴ κατὰ ἀλήθειαν φῶς· ἔχει γάρ τι τὸ ἑτεροῖον ἡ ἑκατέρου δήλωσις· φῶς δὲ ἀληθινὸν ὁ Υἱὸς κατωνόμασται, καὶ τοῦτό ἐστι κατὰ φύσιν· οὐκ ἄρα ἡ κτίσις ἀληθινὸν ἔσται φῶς. οὐκοῦν οὐδὲ ἀλλήλοις ὁμοφυῆ τὰ οὕτως ἐξηλλαγμένα.

ΑΛΛΟ. Εἰ μὴ μόνος ὁ Μονογενὴς τὸ φῶς ἐστι τὸ ἀληθινὸν, ἔχει δὲ καὶ ἡ κτίσις τὸ εἶναι φῶς ἀληθινὸν, διὰ ποίαν c αἰτίαν αὐτὸς "φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν "κόσμον;" ἐχούσης γὰρ οἴκοθεν τοῦτο καὶ τῆς γενητῆς οὐσίας, περιττὸν ἦν ἔτι τὸ φωτίζεσθαι δι' Υἱοῦ· ἀλλὰ μὴν φωτίζει μὲν αὐτὸς, μέτοχοι δὲ αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς· οὐκ ἄρα ταὐτὸν εἰς οὐσίας ποιότητα Υἱὸς καὶ κτίσις· ὥσπερ οὖν οὐδὲ τῷ μετέχοντι τὸ μετεχόμενον.

ΑΛΛΟ. Εἰ μὴ μόνῳ πρόσεστι κατὰ φύσιν τῷ Υἱῷ τὸ ὑπάρχειν φῶς ἀληθινὸν, ἔχει δὲ αὐτὸ καὶ ἡ κτίσις, περιττὸς, Ps. xxxiii. 6. ὡς οἶμαι, φανεῖται πρός τινας λέγων ὁ ψαλμῳδός "Προσd "έλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε·" τὸ γὰρ ὅλως κατ' ἀλήθειαν φῶς, οὐκ ἂν γένοιτο μεθέξει τῇ πρὸς ἕτερόν τινα φῶς, ἀλλ' οὐδὲ ἐλλάμψει τῇ παρ' ἑτέρου φαιδρυνθήσεται, τελείαν δὲ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἰδίας φύσεως τὴν καθαρότητα χορηγηθήσεται· ἀλλ' ὁρῶμεν ὅτι φωτὸς ἐπιδεὴς ὁ ἄνθρωπος, κτιστῆς ὑπάρχων φύσεως· καὶ ἀληθεύει βοῶν ὁ ψαλμῳδὸς,

3. οὐδὲν B. 4. ἁρμόσει B. ἁρμόζει Ed. 7. τὴν om. E. 18. τὸ assumptum ex B.D.E. 25. φωτίσθητε] + ἀλλ' ὁρῶμεν [i.e. per saltum ad 29] B. 27. φῶς] σαφῶς conjecit D. ἐλλάμψει] ἐκλάψει (sic) B. 29. ὅτι] + τὸ B.

ὡς πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον “Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου Ps. xvii. 29. “Κύριε, ὁ Θεός μου φωτιεῖς τὸ σκότος μου·” οὐκ ἄρα φῶς κατὰ ἀλήθειαν ἡμεῖς, μέτοχοι δὲ μᾶλλον τοῦ φωτίζοντος e Λόγου, καὶ ἀλλότριοι κατὰ φύσιν τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Εἰ λύχνος ὁ ἀνθρώπινος κατωνόμασται νοῦς, κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς ᾀδόμενον “Ὅτι σὺ Ib. “φωτιεῖς λύχνον μου Κύριε,” πῶς ἐσόμεθα κατὰ ἀλήθειαν φῶς; ἐπείσακτον γὰρ καὶ δοτὸν τῷ λύχνῳ τὸ φῶς. καὶ εἰ τὸ σκότος τὸ ἐν ἡμῖν φωτίζει μόνος ὁ Μονογενὴς, πῶς οὐχὶ a 67 A. μᾶλλον αὐτὸς κατὰ ἀλήθειαν φῶς, ἡμεῖς δὲ οὐκέτι; εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς, πῶς ἂν εἴη λοιπὸν ὁμοφυὴς τῇ κτίσει, τοσοῦτον αὐτῆς ὑπερκείμενος;

ΑΛΛΟ. Εἰ προσεῖναι δύναται τῇ κτίσει τὸ εἶναι φῶς ἀληθινὸν, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ τῷ Υἱῷ, ἔσται δηλονότι φῶς ἀληθινὸν ὁ ἄνθρωπος, μέρος ὑπάρχων αὐτῆς. τίσιν οὖν ἄρα διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ὁ Θεός καὶ Πατὴρ ἐπηγγέλλετο, λέγων “Καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου b Mal. iv. 2. “ἥλιος δικαιοσύνης;” τί γὰρ ἂν ὅλως ἡλίου τοῦ καταυγάζοντος τὸ κατ᾽ ἀλήθειαν ἐδεήθη φῶς; ἀλλὰ μὴν ὡς ἐν χρείᾳ καθεστηκόσιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐπηγγέλλετο δώσειν αὐτὸν, καὶ λαβόντες πεφωτίσμεθα. ἕτερος ἄρα πρός τε ἡμᾶς καὶ τὴν κτίσιν, ὅσον εἰς ταυτότητα φυσικὴν, ὁ Μονογενὴς, φῶς ὑπάρχων ἀληθινὸν, καὶ φωτίζειν πεφυκὸς τὰ φωτὸς δεόμενα.

ΑΛΛΟ. Εἰ μὴ μόνος ὁ Υἱὸς φῶς ἐστιν ἀληθινὸν, ἔχει δὲ αὐτὸ c καὶ ἡ κτίσις, ἔσται δηλονότι καὶ ἐν ἡμῖν. ποῖος οὖν ἄρα τοὺς ἁγίους ἀνέπεισε λόγος πρὸς Θεὸν ἀναβοᾶν “Ἐξαπόστειλον Ps. xlii. 3. “τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου;” τί δὲ ἡμᾶς ἐντεῦθεν ὠφελήσειν οἰόμενοι τὰς τοιαύτας πολλάκις ἠφίεσαν, εἰπέ μοι, φωνάς; εἰ μὲν γὰρ ᾔδεσαν ἐν χρείᾳ φωτὸς ὑπάρχειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ τῆς παρ᾽ ἑτέρου προσθήκης ἐπιδεᾶ, πῶς ἐρεῖ τις ἀληθεύων, ὅτι φῶς ὑπάρχει καὶ αὐτὸς ἀληθινόν; εἰ δὲ οὐκ

6. νοῦς κατωνόμασται inverso ordine B. 19. ἂν om. B. 27. ἔπεισεν B. ἀναβοᾶν πρὸς Θεὸν inverso ordine B.

ἐδεῖτο τοῦ φωτίζοντος Λόγου, τί μάτην ἐκάλουν τὸν οὐδὲν d ὠφελῆσαι δυνάμενον; ἀλλ' οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι τῆς ἀληθείας ἀπεσφάλλετο τῶν ἁγίων ὁ νοῦς, καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὡς φωτὸς δεομένοις πέμπει τὸν Υἱόν. ἕτερος ἄρα κατὰ φύσιν, ὡς πρὸς τὴν κτίσιν ὁ Μονογενὴς, ὡς φωτίζων τὰ φωτὸς δεόμενα.

ΑΛΛΟ. Εἰ φωτὸς ὁρῶμεν τὴν κτίσιν ἐπιδεᾶ, φωτίζει δὲ αὐτὴν ὁ Μονογενὴς, οὐχ ἑαυτὴν ἡ κτίσις ἄγει πρὸς τὸ φῶς· e οὐκοῦν οὐδὲ φῶς ἀληθινὸν ὥσπερ ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ. Εἰ τὸ φύσει καὶ κατὰ ἀλήθειαν φῶς οὐ σκοτίζεται, φῶς δὲ ἀληθινὸν ὁ Μονογενὴς, καὶ φῶς ὁμοίως ἀληθινὸν ἡ κτίσις, ὅτου δὴ χάριν ἐπὶ μὲν τοῦ Υἱοῦ τίθησιν ἡ γραφὴ τό (Supra ver. 5.) "Ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν·" ἐφ' ἡμῶν δὲ ὁ Παῦλος (2 Cor. iv. 4.) "Ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα "τῶν ἀπίστων;" καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Σωτήρ (Infra xii. 35.) "Ἕως τὸ φῶς "ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτὶ, ἵνα μὴ ἡ σκοτία ὑμᾶς 68 A. a "καταλάβῃ." πρόδηλον γὰρ δήπου πᾶσίν ἐστιν, ὡς εἰ μή τινας ὑπὸ τῆς σκοτίας ἐνεχώρει καταλαμβάνεσθαι τῶν καθ' ἡμᾶς, οὐδ' ἂν ἔφη τι τοιοῦτον ὁ Σωτήρ. πῶς οὖν ἔτι ταὐτὸν εἰς φύσιν ὁ Μονογενὴς καὶ ἡ κτίσις, ὁ ἀναλλοίωτος τῇ ἀλλοιουμένῃ, ὁ παθεῖν οὐδὲν τῶν ἀδικούντων ἀνεχόμενος τῇ σκοτιζομένῃ καὶ ἀποκτήσασθαι δυναμένῃ τὸν φωτισμὸν, ὡς ἐν προσθήκης μέρει προσόντα δηλονότι, καὶ οὐχὶ κατὰ φύσιν ἐῤῥιζωμένην ἐν ἑαυτῇ;

b ΑΛΛΟ. Εἰ μὴ μόνος ὁ Μονογενὴς τὸ φῶς ἐστι τὸ ἀληθινὸν, ἔχει δὲ αὐτὸ καὶ ἡ κτίσις, ὡς ὁμοφυὴς αὐτῷ, κατὰ τίνα τρόπον ἀναβοῶμεν ἡμεῖς, ὡς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα (Ps. xxxv. 10.) "Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς;" εἰ γὰρ φῶς ἐσμεν ἀληθινὸν, πῶς ἐν ἑτέρῳ φωτισθησόμεθα; εἰ δὲ ὡς χρήζοντες ἐπεισάκτου φωτὸς, τὰ τοιαῦτά φαμεν, οὐκ ὄντες

1. ἔδει B. 4. ἔπεμπε B. 8. αὐτὴν B.D.E. Ed. mg. αὐτὸν Ed. 10. καὶ om. B. 13. ἡμῶν B.D.E. ἡμῖν Ed. 15. ἕως] ὡς B. 19. οὐδ' ἂν B. οὐδὲν Ed. ἔτι] ἐπὶ B. 21. ὁ assumptum ex B. 24. ἑαυτῇ B. αὐτῇ Ed. 26. αὐτὸ καὶ hoc ordine B.D.E.

δηλονότι κατὰ ἀλήθειαν φῶς ἁλωσόμεθα. οὐκοῦν οὐδὲ ὁμοφυεῖς τῷ τοσοῦτον κατὰ φύσιν ὑπὲρ ἡμᾶς ὑπάρχοντι Λόγῳ.

ΑΛΛΟ ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΩΣ. Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς c
ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὑρίσκεται λέγων "Αὕτη δέ ἐστιν ἡ Infra iii. 19, 20.
"κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν "οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ αὐτῶν "πονηρὰ τὰ ἔργα. πᾶς γὰρ ὁ τὰ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ "φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς." ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὁ Μονογενὴς, φῶς δὲ ὁμοίως ἀληθινὸν εἶναι δύναται καὶ ἡ κτίσις· πῶς ὁ μὲν ἔρχεται φωτιῶν αὐτὴν, ἡ δὲ ἠγάπα τὸ σκότος; πῶς δὲ ὅλως οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, d
εἴπερ ἐστὶν αὕτη τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν; τὰ μὲν γὰρ φύσει προσόντα τισὶν ἐῤῥιζωμένην ἔχει τὴν κτῆσιν· τὰ δὲ αἱρετὰ κατὰ θέλησιν, οὐ τοιαύτην ἔχει τὴν στάσιν, οἷον φέρε εἰπεῖν· οὐκ ἐκ βουλῆς τῆς ἰδίας τὸ ἄνθρωπος εἶναι λογικὸς κεκτήσεταί τις· ἔχει γὰρ αὐτὸ παρὰ τῆς φύσεως· ἕξει δ' οὖν ὅμως κατὰ θέλησιν τὴν ἑαυτοῦ, τὸ εἶναι πονηρὸς ἢ ἀγαθὸς, ἀγαπήσει τε ὁμοίως ἐπ' ἐξουσίας τὸ δίκαιον ἢ τὸ ἐναντίον. εἴπερ οὖν ἐστιν ἡ κτίσις κατὰ φύσιν τὸ φῶς· τοῦτο γὰρ e
σημαίνει τὸ ἀληθινόν· πῶς οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς; ἢ πῶς ἀγαπᾷ τὸ σκότος, ὡς οὐκ ἔχουσα δηλονότι κατὰ φύσιν τὸ εἶναι φῶς ἀληθινὸν, προαιρετικὴν δὲ μᾶλλον ποιουμένη τὴν ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἢ τὰ χείρω ῥοπήν; ἢ τοίνυν ἀποτολμάτωσαν οἱ δι' ἐναντίας μὴ φυσικῶς ἐνυπάρχειν τῷ Υἱῷ τὰ ὑπὲρ τὴν κτίσιν πλεονεκτήματα λέγειν, ἵνα γυμνότερον δυσφημοῦντες ἐλέγχωνται καὶ παρὰ πάντων ἀκούσωσιν "Ἐξολοθρεύσαι Ps. xi. 4.
"Κύριος πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλοῤῥή-
"μονα," ἢ εἴπερ ὁμολογοῦσι σαφῶς οὐσιωδῶς ἐνυπάρχειν a 69 A.
αὐτῷ τὰ ἀγαθὰ, μὴ συναπτέτωσαν αὐτῷ πρὸς ἑνότητα τὴν

4. ὁ alt. assumptum ex D. 14. κτῆσιν B. φύσιν Ed. 16. βουλῆς B. βουλήσεως Ed. 17. τῆς φύσεως] τῆς θείας φύσεως B. 20. κατὰ φύσιν ἡ κτίσις inverso ordine B. 22. κατὰ φύσιν δηλονότι inverso ordine B. 24. τὰ] τὸ B. 27. ἀκούουσιν B. 28. καὶ γλῶσσαν B.

κατὰ φύσιν, τὴν οὐχ οὕτως ἔχουσαν κτίσιν, ὡς ἀρτίως ἡμῖν ἀποδέδεικται.

ΑΛΛΟ. Εἰ *μὴ μόνος ὁ τοῦ* Θεοῦ Λόγος *τὸ φῶς ἐστι τὸ ἀληθινὸν, ἔχει δὲ καὶ ἡ κτίσις τὸ εἶναι φῶς ἀληθινὸν, καθάπερ* Infra viii. 12. *αὐτὸς, διὰ ποίαν αἰτίαν* " Ἐγώ *εἰμι, φησὶ, τὸ φῶς τοῦ* " *κόσμου;*" *ἢ πῶς ἀνεξόμεθα τοῦ καλλίστου πλεονεκτή-* b *ματος ἀπογυμνοῦντος τὴν φύσιν, εἴπερ ὅλως ἐνδέχεται καὶ ἡμᾶς ἀληθινὸν εἶναι φῶς, ὡς ἐχούσης αὐτὸ καὶ τῆς γενητῆς οὐσίας; εἰ δὲ ἀληθεύει λέγων ὁ* Μονογενὴς " Ἐγώ *εἰμι τὸ* " *φῶς τοῦ κόσμου,*" *σχέσει δηλονότι τῇ πρὸς αὐτὸν ἡ κτίσις, καὶ οὐχ ἑτέρως, ἔσται φῶς· εἰ δὲ τοῦτο, οὐχ ὁμοφυὴς αὐτῷ.*

ΑΛΛΟ. Εἰ *μὴ μόνος κατὰ ἀλήθειαν φῶς ἐστιν ὁ* Υἱὸς, *κεῖται δὲ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς γενητοῖς· τί ποτε ἄρα ἐροῦμεν,* 1 S. Pet. ii. 9. *ὅταν ἡμῖν ὁ σοφώτατος ἐπιστέλλῃ* Πέτρος " Ὑμεῖς *δὲ γένος* " *ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περι-* c " *ποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους* " *ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς;*" *ποῖον γὰρ ὅλως ἐν ἡμῖν ἐστι σκότος, ἢ ἐν ποίῳ γεγόναμεν σκότῳ, καὶ αὐτοὶ κατὰ ἀλήθειαν ὄντες τὸ φῶς; κατὰ τίνα δὲ τρόπον ἀνακεκλήμεθα πρὸς τὸ φῶς, οἱ μὴ ὄντες ἐν σκότῳ; ἀλλ' οὐδὲ ψεύδεται τῆς ἀληθείας ὁ κύρυξ ὁ θαρσήσας εἰπεῖν* 2 Cor. xiii. 3. " Εἰ *δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος* Χριστοῦ;" *καὶ κεκλήμεθα πρὸς* "*τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς,*" *ὡς ἀπὸ σκότους ἄρα, καὶ οὐχ ἑτέρως· εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς, οὐκ ἄρα ἡ κτίσις κατὰ ἀλήθειαν φῶς, ἀλλὰ μόνος μὲν κυρίως τε καὶ ἀληθῶς* d *φῶς ὁ* Υἱὸς, *κατὰ μέθεξιν δὲ τὴν πρὸς ἐκεῖνον τὰ γενητὰ, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ὁμοφυῆ.*

4. *ἔχει δὲ καὶ ἡ κτίσις τὸ εἶναι φῶς ἀληθινὸν* B. *ἀλλὰ καὶ ἡ κτίσις* Ed. 5. *φησὶ* post *κόσμου* transp. B. 6. *ἀνεχόμεθα* B. 7. *ἀπογυμνοῦντες* Migne. 9. *τὸ φῶς εἰμι* inverso ordine D.E. 15. Πέτρος] Παῦλος *καὶ* Πέτρος B. 17. *τὰς ἀρετὰς* assumptum ex B., quod et addit silens Migne. 18. *καλοῦντος* D.E. *γρ. καλέσαντος* D mg. 20. *τὸ* assumptum ex B. 22. *οὐδὲ* B. *οὐ* Ed. 23. *καὶ* om. B. 26. *μὲν*] + *κατὰ ἀλήθειαν* B. 27. *φῶς* assumptum ex B. 28. *ὁμοφυᾶ* Migne.

Ἄλλα μετὰ παραθέσεως ῥητῶν, ἐξ ἁπλουστέρων ἐννοιῶν εἰς ὁμολογίαν συνάγοντα τοὺς ἐντευξομένους, ὅτι μόνος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὸ φῶς ἐστι τὸ ἀληθινὸν, ἡ δὲ τῶν γενητῶν φύσις ἐκ χορηγίας τῆς παρ' αὐτοῦ φωτίζεται, τὸ εἶναι φῶς οὐσιωδῶς οὐκ ἔχουσα, καθάπερ ἐκεῖνος.

Ὁ ψαλμῳδὸς "Ἐσημειώθη, φησὶν, ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ e Ps. iv. 7.
"προσώπου σου Κύριε." καὶ ποῖον ἄρα ἐστὶ τὸ πρόσωπον
τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὗ τὸ φῶς ἐφ' ἡμᾶς σεσημείωται; ἢ
πάντως ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν,
καὶ διὰ τοῦτο λέγων "Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα;" Infra xiv. 9.
ἐνεσημάνθη δὲ ἡμῖν, συμμόρφους ἡμᾶς ἀποδείξας ἑαυτῷ, καὶ
τὸν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἰδίου φωτισμὸν ἐγχαράξας ὡς
θείαν εἰκόνα τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ a 70 A.
χρηματίζοιεν ἤδη κατ' αὐτὸν θεοί τε καὶ Θεοῦ υἱοί· ἀλλ'
εἴπερ ἦν τι τῶν γενητῶν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, πῶς ἡμῖν
ἐνεσημάνθη; "τὸ γὰρ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει," κατὰ τὴν Supra ver. 5.
ἀψευδῆ τοῦ πνευματοφόρου φωνήν. φῶς γὰρ ἐν τῷ φωτὶ
πῶς ἂν γένοιτο καταφανές;

ΑΛΛΟ. Ὁ ψαλμῳδὸς "Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ," φησίν. Ps. xcvi. 11.
εἰ μὲν ἔχοντι καὶ μὴ δεομένῳ, περιττόν· εἰ δὲ ὡς οὐχ ἔχοντι b
τὸ φῶς ἀνατέλλει, φῶς ἄρα μόνος ὁ Μονογενὴς, φωτὸς δὲ ἡ
κτίσις μέτοχος, καὶ διὰ τοῦτο ἀλλοφυής.

ΑΛΛΟ. Ὁ ψαλμῳδός φησιν "Οὐ γὰρ ἐν τῇ ῥομφαίᾳ Ps. xliii. 4.
"αὐτῶν ἐκληρονόμησαν γῆν, καὶ ὁ βραχίων αὐτῶν οὐκ
"ἔσωσεν αὐτοὺς, ἀλλ' ἡ δεξιά σου καὶ ὁ βραχίων σου καὶ ὁ
"φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου." φωτισμὸν τοῦ προσώπου
τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὀνομάζει πάλιν ἐν τούτοις, τὴν ἐξ Υἱοῦ
διὰ τοῦ Πνεύματος ἀποκάλυψιν, καὶ τὴν εἰς ἕκαστα τῶν c
ὄντων χειραγωγίαν, ὃ δὴ καὶ μόνον διέσωσε τὸν Ἰσραὴλ, καὶ

6. φησὶν assumptum ex B. 13. πιστεύουσιν B. Cat. in Ps. iv. [Maii Bibl. Nova Patr. iii. 155.] πιστεύσασιν Ed. 17. ἀψευδῆ et τῷ assumpta ex B. 23. φησιν om. B. 26. τοῦ προσώπου alt. assumptum ex B.E. deest in D. 29. ὄντων] δεόντων B.

τῆς Αἰγυπτίων πλεονεξίας ἀπήλλαξεν· εἴπερ οὖν οὐ μόνος ἐστὶν ὁ Μονογενὴς τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ἐνυπάρχει δὲ καὶ τοῖς γενητοῖς τὸ ἴσον ἀξίωμα, τί μὴ τῷ οἰκείῳ διεσώζοντο φωτὶ οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, προσθήκαις δὲ ὥσπερ ἀλλοτρίου καὶ οὐκ ἀναγκαίου φωτὸς ἐφοδιαζόμενοι φαίνονται; ἀλλ' ἔστι δῆλον, ὡς δεομένοις φωτὸς ἐπέλαμψεν ὁ Μονογενής· οὐκοῦν αὐτὸς d μὲν καὶ μόνος τὸ φῶς ἐστι τὸ ἀληθινὸν, δανείζεται δὲ παρ' αὐτοῦ τὴν χάριν ἡ κτίσις. εἰ δὲ τοῦτο, πῶς ἂν εἴη λοιπὸν καὶ ὁμοφυὴς αὐτῷ;

Ps. lxxxviii. 16. ΑΛΛΟ. Ὁ ψαλμῳδός "Μακάριος, φησὶν, ὁ λαὸς ὁ γινώ-"σκων ἀλαλαγμόν· Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου "πορεύσονται·" διατί μὴ μᾶλλον ἐν τῷ ἰδίῳ καὶ αὐτοὶ βαδιοῦνται φωτί; τί δὲ, εἰπέ μοι, τὸν παρ' ἑτέρου συλλέγοντες φωτισμὸν, μόλις ἑαυτοῖς κατορθοῦσι τὴν σωτηρίαν, εἴπερ ὄντως εἰσὶ καὶ αὐτοὶ κατὰ ἀλήθειαν φῶς, ὥσπερ οὖν e ἀμέλει καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τουτέστιν ὁ Υἱός; ἀλλ' ἔστιν οἶμαι παντί τῳ καὶ διὰ τούτου καταφανὲς, ὅτι χορηγεῖ μὲν ὁ Λόγος, ὡς δεομένῃ, τῇ κτίσει τὸν φωτισμὸν, ἡ δὲ ὅπερ οὐκ ἔχει λαβοῦσα σώζεται. πῶς οὖν ἔτι ταὐτὸν εἰς οὐσίαν ὁ Μονογενὴς, καὶ τὰ δι' αὐτοῦ γεγονότα;

Ps. cxi. 4. ΑΛΛΟ. Ὁ ψαλμῳδός "Ἐξαπέστειλεν ἐν σκότει φῶς τοῖς "εὐθέσι" φησίν. πῶς γὰρ ὅλως ἦν ὁ εὐθὴς ἐν σκότει, φῶς ὑπάρχων καὶ αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν, εἴπερ ἔχει τοῦτο καὶ τῶν γενητῶν ἡ φύσις, ὥσπερ ὁ Μονογενής; εἰ δὲ ὡς οὐκ ἔχουσι 71 A. a τοῖς εὐθέσι τὸ φῶς ἀποστέλλεται, πολλῶν ἡμῖν οὐ δεήσει λόγων· αὐτὴ γὰρ ἡ τῶν πραγμάτων ἀναβοήσει φύσις, ὡς οὐκ ἂν εἴη ταὐτὸν εἰς οὐσίαν τῷ τελείῳ τὸ ἐπιδεὲς, τῷ δεομένῳ τὸ χορηγοῦν ἐκ πλεονασμοῦ.

Es. lx. 1. ΑΛΛΟ. "Φωτίζου, φωτίζου Ἱερουσαλὴμ, ἥκει γάρ σου τὸ

3. διεσώζετο B. 12. πορεύσεται E. ἐν τῷ ἰδίῳ καὶ αὐτοὶ] καὶ οὗτοι ἐν τῷ ἰδίῳ B. 14. κατορθώσουσιν B. 15. καὶ αὐτοί εἰσι inverso ordine B. 17. καὶ διὰ τούτου assumptum ex B. 21. ἐξαπέστειλεν B.E. ἐξανέτειλεν D. Ed. "misit" Georgius Trapez. 22. φησίν om. B. εὐθὴς D. εὐθὺς Ed. 23. καὶ αὐτὸς ὑπάρχων et καὶ τοῦτο inverso ordine B. 24. ὡς assumptum ex B.D.E. 27. οὐκ ἂν] οὖν κἂν (sic) B.

“φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν.” εἰ μὲν οἴκοθεν ἔχει τὸ φῶς ἡ τῶν γενητῶν φύσις, καὶ τοῦτό ἐστι κυρίως ὅπερ εἶναί φαμεν τὸν Μονογενῆ κατά γε τὸ εἶναι φῶς ἀληθινὸν, πῶς ἂν ἐδεήθη τοῦ φωτίζοντος αὐτὴν ἡ Ἱερουσαλήμ; ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐν χάριτος μέρει τὸ φωτίζεσθαι λαμ- b βάνει, μόνος ἄρα τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὁ Υἱὸς ὁ φωτίζων αὐτὴν καὶ ὅπερ οὐκ ἔχει διδούς. εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐ πάντως καὶ ἕτερος κατὰ φύσιν, ὡς πρὸς αὐτήν;

ΑΛΛΟ. “Ἰδοὺ δέδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς Es. xlii. 6. “ἐθνῶν.” πῶς γὰρ ὅλως ἐδεήθη φωτὸς ἡ ἐπὶ γῆς οὖσα λογικὴ κτίσις, εἴπερ ἔνεστιν αὐτῇ κατὰ φύσιν τὸ εἶναι φῶς τὸ ἀληθινόν; ὡς γὰρ οὐκ ἐχούσῃ ἤδη δίδωσιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν ἴδιον Υἱόν· ἡ δὲ οὕτω λαβοῦσα δι' αὐτοῦ βοήσει τοῦ c πράγματος, καὶ τῆς οἰκείας φύσεως τὴν πενίαν καὶ τοῦ φωτίζοντος Λόγου τὸ πλούσιον ἀξίωμα.

ΑΛΛΟ. “Καὶ νῦν ὁ οἶκος τοῦ Ἰακὼβ, δεῦτε πορευθῶμεν Ib. ii. 5. “τῷ φωτὶ Κυρίου.” διατί οὗτοι μᾶλλον μὴ τῷ οἰκείῳ πορεύονται φωτὶ, δᾳδουχεῖ δὲ αὐτοῖς ὁ Μονογενὴς τὸ ἴδιον αὐτοῦ τῆς οὐσίας ἐντιθεὶς ἀγαθόν; ἀλλ' οὐ τῷ οἰκείῳ θαῤῥήσαντες δανείζονται τὸ ἀλλότριον· ὡς οὐκ ἔχοντες ἄρα, τοῦτο ποιεῖν ἐγνώκασιν.

ΑΛΛΟ. Ὁ Σωτὴρ “Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, φησὶν, d Infra viii. 12. “ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' “ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.” ἀποτολμάτω καὶ ἡ κτίσις τὴν τοιαύτην ἀναφθέγξασθαι φωνὴν, εἴπερ ἐστὶ καὶ αὐτὴ κατὰ ἀλήθειαν φῶς· εἰ δὲ ἀποφρίττει τὸ ῥῆμα, καὶ τὸ πρᾶγμα φεύξεται, τὸ ἀληθινὸν ὁμολογήσασα φῶς, τουτέστι τὸν Υἱόν.

ΑΛΛΟ. Ὁ Κύριος “Ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ e Ib. xii. 36. “φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε” φησίν. ἆρα γὰρ ἔμελλον

4. ἐδεήθη B. δεηθῇ Ed. αὐτὴν B.D.E. Ed. mg. αὐτὸν Ed. 8. αὐτήν B.D.E. αὐτόν Ed. 11. ἔνεστιν B. ἐστὶ Ed. Statim αὐτῇ κατὰ φύσιν hoc ordine B. 12. ἐχούσῃ ἤδη B. ἔχουσιν Ed. 17. οὗτοι μᾶλλον B. καὶ οὗτοι Ed. 18. πορεύσονται B. 19. τῆς οὐσίας αὐτοῦ inverso ordine B. 22. φησὶν om. B. 27. φεύξεται B. φθέγξεται Ed. 28. Ὁ κύριος om. B. 29. φησίν om. B.

οὐ πιστεύοντες ἀπολέσαι τὸ φῶς, οἱ φῶς κατὰ φύσιν ὑπάρχοντες; εἴπερ ὅλως ἐνδέχεται τὴν γενητὴν οὐσίαν τὸ φῶς εἶναι τὸ ἀληθινόν. καὶ πῶς ἂν γένοιτο τοῦτό ποτε; οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν οὐσιωδῶς προσόντων τισὶν αἱ στερήσεις κατὰ τὸ παντελὲς ἐκ ῥαθυμίας συμβαίνουσιν, ἀλλ' ἐφ' ὧν ἂν ἡ θέλησις τὴν κτῆσιν ἐργάζηται, καὶ ἐπὶ τῶν ὅσα δὴ πέφυκε προσγίνεσθαί τε καὶ ἀπογίνεσθαι χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου 72 A. a φθορᾶς. οἷον λογικὸς μὲν κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος, ναυπηγὸς δὲ κατὰ θέλησιν, ἢ καὶ ἀσθενὴς τὸ σῶμα κατὰ συμβεβηκός· ἄλογος μὲν οὖν οὐκ ἂν εἴη παντελῶς, τὴν δέ γε ναυπηγικὴν ἐμπειρίαν ἀπολέσει, ὁ ῥαθυμήσας τυχὸν, καὶ τὸ ἐκ πάθους συμβεβηκὸς ἀποκρούσεται, θεραπείαις τισὶν (Supra 68 d.) ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἀνατρέχων. οὐκοῦν τὰ οὐσιωδῶς προσόντα τισὶν, ἐῤῥιζωμένην ἔχει τὴν στάσιν. εἴπερ οὖν ὅλως ἡ τῶν γενητῶν φύσις τὸ φῶς εἶναι δύναται τὸ ἀληθινὸν, πῶς ἀπολ- b λύουσι τὸ φῶς οἱ πιστεύειν οὐκ ἐθέλοντες, ἢ πῶς ἂν υἱοὶ φωτὸς γένωνται οἱ πιστεύοντες; εἰ γάρ εἰσι καὶ αὐτοὶ κατὰ φύσιν τὸ φῶς, ἑαυτῶν ἄρα χρηματιοῦσιν υἱοί. καὶ ποῖός ἐστι τοῖς πιστεύουσιν ὁ μισθός; εἰσὶ γὰρ μᾶλλον ἑαυτῶν υἱοὶ καὶ τὴν πίστιν οὐ παραδεξάμενοι. ἀπὸ δὴ τῶν τοιούτων ἐννοιῶν τὸ ἀληθὲς λογιζόμενοι, μόνον ἐροῦμεν εἶναι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν τὸν Μονογενῆ, φωτὸς δὲ τὴν κτίσιν ἐπιδεᾶ καὶ διὰ τοῦτο ἀλλοφυᾶ.

(Infra xii. 35.) ΑΛΛΟ. "Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Ἔτι μικρὸν χρόνον c "τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστι, περιπατεῖτε ὡς τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ "ἡ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ." καὶ τοῖς προκειμένοις ἐφαρμόσεις ἐντέχνως τὸν ἐν τοῖς προαποδεδομένοις λόγον. τὸ γὰρ φῶς κατὰ φύσιν ὑπάρχον, οὐκ ἂν ὑπὸ σκότους καταληφθείη ποτέ.

(1 S. Joan. ii. 9.) ΑΛΛΟ. Ὁ Ἰωάννης "Ὁ λέγων μὲν ἐν τῷ φωτὶ, φησὶν, "εἶναι καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως

1. ἀπολέσειν B. 11. ὁ assumptum ex B. 14. στάσιν B. φύσιν Ed. 16. οὐ θέλοντες B. 25. ἕως B. 26. ἐφαρμόσει B. 30. μὲν assumptum ex B. φησὶν om. B.

“ἄρτι.” προαιρετικὸν ἄρα τὸ φῶς ἐν ἡμῖν, καὶ κατὰ θέλησιν μᾶλλον ἢ κατ᾽ οὐσίαν προσπέφυκε τοῖς γενητοῖς, εἴπερ ὁ d μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστί· φῶς δὲ κατ᾽ οὐσίαν ὁ Μονογενής· οὐ γὰρ προαιρέσεως ἔχει καρπὸν τὸ ἀξίωμα. οὐκοῦν, οὐδὲ ὁμοφυὴς τοῖς γενητοῖς ὁ τοσοῦτον ὑπερκείμενος.

ΑΛΛΟ ΤΟΥΤΩ ΣΥΓΓΕΝΕΣ. “Ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ 1 S. Joan. ii. 10. “ἐν τῷ φωτὶ μένει.” ἡ ἀγάπη τοῖς γενητοῖς ἅπερ οὐκ ἔχουσι προξενεῖ, τὸ φῶς δηλονότι· φῶς δὲ ὁ Μονογενής· ἕτερος οὖν ἄρα ἐστὶ παρὰ τὰ ἐν οἷς ἐξ ἀγάπης γίνεται. e

3. αὐτοῦ assumptum ex B. 7. τούτῳ συγγενές om. E. habet D.

ΚΕΦΑΛΗ Θ.

Ὅτι οὐ προϋπάρχει τοῦ σώματος ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, οὐδὲ ἐκ πρεσβυτέρων ἁμαρτημάτων ἡ σωμάτωσις κατά τινας.

Ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

ἈΣΦΑΛΗΣ ὁ θεολόγος· οὐ γὰρ μόνον οἴεται δεῖν, ὅτι δὴ
73 A. a φῶς ὑπάρχοι τὸ ἀληθινὸν ὁ Μονογενὴς, ἐξειπεῖν, ἀλλ' ἐπάγει
τοῖς εἰρημένοις παραχρῆμα τὴν ἀπόδειξιν, μονονουχὶ καὶ
συντόνῳ λίαν ἀνακεκραγὼς τῇ φωνῇ Φῶς εἶναί φημι τὸ
ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.
ἆρ' οὖν, εἴποι τις ἂν ὅτῳ δὴ φίλον οὐκ ἀβασανίστως τῶν
θείων ἐπακροᾶσθαι δογμάτων, οὐ φωτίζουσιν ἄγγελοι τῶν
Acta SS. Ap. x. 3. ἀνθρώπων τὸν νοῦν; Κορνήλιος δὲ, εἰπέ μοι, διὰ τίνος ἐμάν-
θανεν, ὅτι χρὴ βαπτισθέντα διασώζεσθαι παρὰ Θεοῦ; Μανωὲ
Jud. xiii. 11 sqq. b δὲ τοῦ Σαμψὼν ὁ πατὴρ, οὐ διὰ φωνῆς ἀγγέλου τὰ ἐσόμενα
προεπαιδεύετο; Ζαχαρίας δὲ ὁμοίως ἡμῖν ὁ προφήτης οὐχὶ
Zach. i. 9. σαφῶς ἀναφθέγγεται "Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν
"ἐμοί Ἐγὼ δείξω σοι τί ἐστι ταῦτα·" καὶ πάλιν διὰ τῶν
αὐτῶν ἡμῖν ἐρχόμενος λόγων, οὐκ ἐπιδεικνύει σαφῶς, ὅτι
τῶν κεκρυμμένων τὴν γνῶσιν ἐξεκάλυπτον ἄγγελοι κατὰ

2. τοῦ ἀνθρώπου assumptum ex E. deest in D. 4. In capitum tabula, sequuntur verba ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, cf. infra 75 e. 5. Ἀσφαλὴς ὁ Θεολόγος· οὐ γὰρ B. Ἀσφαλῶς ὁ Θεολόγος οὐ Ed. δὴ om. B. 6. ὑπάρχων B. 14. Σαμψὼν B. Γεδεὼν Ed. 15. ἡμῖν ὁμοίως inverso ordine B. 16. ὁ λαλῶν om. B. 18. ἡμῖν ἐρχόμενος ἡμῖν (sic) Ed. invitis libris. Statim λόγων D.E. Ed. mg. λόγον Ed.

νοῦν αὐτῷ; “Καὶ ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν Zach. ii. 3, 4. “ἐμοὶ εἱστήκει, καὶ ἄγγελος ἕτερος ἐξεπορεύετο εἰς ἀπάν-“τησιν αὐτῷ καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν λέγων Δράμε καὶ λάλησον c “πρὸς τὸν νεανίαν ἐκεῖνον λέγων Κατάκαρπος κατοικηθή-“σεται Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ πλήθους ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν “τῶν ἐν μέσῳ αὐτῆς.” τί δὲ, εἰπέ μοι, καὶ ὁ σοφώτατος Δανιὴλ ταῖς ἀξιαγάστοις ὀπτασίαις προσβαλὼν, οὐχὶ τῶν ὁρωμένων τὴν ἀποκάλυψιν διὰ τῆς τῶν ἀγγέλων ἐρανίζεται φωνῆς; ἄκουε γὰρ λέγοντος “Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἰδεῖν με, Dan. viii. 15, 16. “ἐγὼ Δανιὴλ, τὴν ὅρασιν καὶ ἐζήτουν σύνεσιν, καὶ ἰδοὺ “ἔστη ἐνώπιόν μου ὡς ὅρασις ἀνδρός· καὶ ἤκουσα φωνὴν “ἀνδρὸς ἀνὰ μέσον τοῦ Οὐβὰλ, καὶ ἐκάλεσε καὶ εἶπε d “Γαβριὴλ, συνέτισον ἐκεῖνον τὴν ὅρασιν.” οὐκοῦν ἔνεστι τὸ δύνασθαι φωτίζειν ἀγγέλοις, καὶ οὐ μόνον αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ ἄνθρωπος τὸν ἐξ ἀνθρώπου δανείζεται φωτισμόν. καὶ γοῦν ὁ φιλομαθὴς ἐκεῖνος εὐνοῦχος τὰς περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν προφητείας οὐ συνεὶς τῷ Φιλίππῳ φησί “Δέομαί σου Acta SS. Ap. viii. 34. “περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει; περὶ ἑαυτοῦ ἢ περὶ ἑτέρου “τινός;” καὶ οἱ τοῖς κατὰ τὸν βίον διδασκάλοις προστρέχοντες, οὐχ ἑτέρου τινὸς οἶμαι χάριν, τούτου δὲ καὶ μόνου e προσίασιν. ἀλλὰ τί δὴ τούτοις ἐνδιατρίβομεν, ἐξὸν ἀπαλλάττεσθαι ῥᾳδίως, ἐκεῖνο παραθέντας εἰς ἀπόδειξιν τὸ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πρὸς τοὺς ἁγίους εἰρημένον ἀποστόλους “Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου;” S. Matth. v. 14.

Τοιαῦτα μὲν δή τις κατὰ τὸ εἰκὸς ἐπαπορήσας ἐρεῖ, παρὰ δὲ ἡμῶν ἀντακούσεται Ἐν συνθέσει τὰ κατὰ τὴν κτίσιν ὁρῶμεν, ὦ οὗτος, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ τὸ ἁπλοῦν· οὐκοῦν ὁ σοφοῦν ἑτέρους δυνάμενος, εἴπερ εἴη γενητὸς, οὐκ αὐτόχρημά ἐστιν ἡ σοφία, ἀλλὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ σοφίας διάκονος· ἐν σοφίᾳ γὰρ ὁ σοφός ἐστι σοφός. καὶ ὁ συνετοὺς ἐκδιδάσκων, a 74 A.

4. ἐκεῖνον λέγων] λέγων. ἐκείνων (sic) B. κατάκαρπως D. κατάκαρπος habet B. 7. προσβαλλὼν (sic) D.E. 8. τῶν om. Migne. 11. Ab ἀνδρὸς ad ἀνδρὸς transilit B. 14. μόνοις B. 19. διδασκάλοις D. διδάσκαλοι Ed. 21. δὴ τί inverso ordine B. 23. ἀποστόλους εἰρημένον inverso ordine B. 28. δυνάμενος] + ὃς B. 29. ἐνούσης] + ἐν Ed. invito B.

οὐκ αὐτόχρημά ἐστιν ἡ σύνεσις, ἀλλὰ τῆς ἐνυπαρχούσης αὐτῷ συνέσεως ὑπουργός· ἐν συνέσει γάρ εἰσι καὶ οὗτοι συνετοί. καὶ ὁ φωτίζειν αὖ πάλιν ἑτέρους εἰδὼς, οὐκ αὐτοκυρίως ἂν νοοῖτο τὸ φῶς, ἀλλὰ φωτὸς τοῦ ἐν αὐτῷ δανειστὴς, καὶ εἰς ἑτέρους αὐτὸ παραπέμπων διδακτῶς, καὶ κοινοποιούμενος τοῖς ἄλλοις ὅπερ εἴληφεν ἀγαθόν. διά τοι τοῦτο
S.Matth. x. 8. καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἐλέγετο “Δωρεὰν ἐλάβετε,
b “δωρεὰν δότε·” ὅσα γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς ἀγαθὰ, ταῦτα δὴ πάντως ἐστὶ καὶ θεόσδοτα, καὶ οὐκ ἂν ὅλως ἰδίοις ἀγαθοῖς ἡ τῶν ἀνθρώπων ἐναγλαΐζοιτο φύσις, ἀλλ' οὐδὲ ἡ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. μετὰ γὰρ τοῦ κεκλῆσθαι πρὸς γένεσιν, καὶ τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον ἕκαστον τῶν ὄντων παρὰ Θεοῦ ἔχει, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτοῖς οὐσιωδῶς ἐνυπάρχειν διακεισόμεθα, ὃ μὴ δῶρόν ἐστι τῆς τοῦ κτίσαντος φιλοτιμίας, καὶ ῥίζαν ἔχει τὴν
c τοῦ δημιουργήσαντος χάριν. οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐν συνθέσει τὰ γενητὰ, φῶς μὲν ἐν αὐτοῖς οὐδὲν ἔσται κυρίως τε καὶ ἁπλῶς, ἤτοι ἀσυνθέτως, μεθεκτῶς δὲ καὶ τοῦτο φορέσει μετὰ τῶν ἄλλων καὶ λαβόντα παρὰ Θεοῦ· φῶς δὲ αὖ τὸ ἀληθινὸν, τὸ φωτίζον ἐστὶν, οὐ τὸ παρ' ἑτέρου φωτιζόμενον, ὅπερ ἐστὶν ὁ Μονογενὴς ἐν ἁπλῇ καὶ ἀσυνθέτῳ νοούμενος φύσει, διπλόης γὰρ ἁπάσης τὸ θεῖον ἀποφοιτᾷ.

Καὶ ταῦτα μὲν τῇδε· πάλιν δὲ ἡμῖν ἐρεῖ τυχὸν ὁ δι' ἐναντίας Εἰ μὴ φῶς ὑπῆρχον κατὰ φύσιν οἱ ἅγιοι, διὰ ποίαν
d αἰτίαν αὐτοὺς οὐχὶ φωτὸς ἀπεκάλει μετόχους, ἀλλὰ φῶς ὠνόμαζεν ὁ Σωτήρ; πῶς δὲ ἑτεροφυὴς ἡ κτίσις ὡς πρὸς αὐτὸν, εἰ καθάπερ αὐτὸς ὠνόμασται φῶς, οὕτω καὶ τὰ
Ib. v. 14. λογικά; “Ὑμεῖς γάρ ἐστε τοῦ κόσμου τὸ φῶς,” ἤκουον οἱ μαθηταί. Τί οὖν, ὦ βέλτιστε; πάλιν ἐροῦμεν αὐτῷ· Θεοῦ υἱοὶ καὶ θεοὶ παρὰ ταῖς θείαις κεκλήμεθα γραφαῖς, κατὰ τό
Ps. lxxxi. 6. “Ἐγὼ εἶπα Θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες;” ἆρ' οὖν ἀφέντες τὸ εἶναι κατὰ φύσιν, ὅπερ ἐσμὲν, ἐπὶ τὴν θείαν τε

3. αὐτοκυρίως edidi. αὐτὸ κυρίως Ed. 5. καὶ prius assumptum ex B. 8. ἐν om. Migne. 9. ἐστὶ] εἶναι B. 12. παρὰ Θεοῦ ἔχει hoc ordine B. 18. καὶ assumptum ex B. αὖ τὸ] αὐτὸ D mg. E. αὖ deest in B. 25. ὀνομάζων B. 28. Θεοῦ υἱοὶ et θεοὶ inter se transponunt Ed. invito B.

καὶ ἄῤῥητον οὐσίαν ἀναβησόμεθα, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον e τῆς κατ᾽ ἀλήθειαν ἐκβάλλοντες υἱότητος, ἀντ᾽ ἐκείνου τῷ Πατρὶ συνεδρεύσομεν, καὶ ὑπόθεσιν ἀσεβείας τὴν τοῦ τιμῶντος ποιησόμεθα χάριν; μὴ γένοιτο· ἀλλ᾽ ἔσται μὲν ἐν οἷσπέρ ἐστιν ἀπαραποιήτως ὁ Υἱός· θετοὶ δὲ ἡμεῖς εἰς υἱότητα, καὶ θεοὶ κατὰ χάριν, οὐκ ἀγνοοῦντες ὅπερ ἐσμέν· οὕτω δὲ εἶναι καὶ φῶς τοὺς ἁγίους πιστεύομεν. χρῆναι δὲ οἶμαι κἀκεῖνο διασκεπτομένους ὁρᾶν. τὰ μὲν γὰρ λογικὰ τῶν κτισμάτων φωτιζόμενα φωτίζει, κατὰ μετάδοσιν θεωρη- a 75 A. μάτων τῶν ἐκ νοῦ πρὸς ἑτέραν εἰσχεομένων διάνοιαν, καὶ διδασκαλία μᾶλλον, ἤτοι ἀποκάλυψις, ὁ τοιοῦτος ἂν δικαίως καλοῖτο φωτισμός· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον οὐ διδασκαλικῶς, καθάπερ ἄγγελοι τυχὸν, ἢ καὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς Θεὸς δημιουργικῶς ἑκάστῳ τῶν εἰς τὸ εἶναι καλουμένων σπέρμα σοφίας, ἤτοι θεογνωσίας, ἐντίθησι, καὶ ῥίζαν ἐμφυτεύει συνέσεως, λογικόν τε οὕτως ἀποτελεῖ τὸ ζῷον τῆς οἰκείας φύσεως μέτοχον ἀποδεικνύων, καὶ τῆς ἀφράστου λαμπρότητος ὥσπερ b τινὰς ἀτμοὺς φωτοειδεῖς ἐνιεὶς τῷ νῷ, καθ᾽ ὃν αὐτὸς οἶδε τρόπον τε καὶ λόγον· δεῖ γὰρ, οἶμαι, λέγειν ἐν τούτοις οὐ περιττά. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ προπάτωρ Ἀδὰμ, οὐκ ἐν χρόνῳ, καθάπερ ἡμεῖς, τὸ εἶναι σοφὸς ἀποκερδάνας ὁρᾶται, ἀλλ᾽ ἐκ πρώτων εὐθὺς τῶν τῆς γενέσεως χρόνων τέλειος ἐν συνέσει φαίνεται, τὸν δοθέντα τῇ φύσει παρὰ Θεοῦ φωτισμὸν ἀθόλωτον ἔτι καὶ καθαρὸν διασώζων ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἀκαπήλευτον ἔχων τῆς φύσεως τὸ ἀξίωμα. φωτίζει τοιγαροῦν δημιουρ- c γικῶς μὲν ὁ Υἱὸς, ἅτε δὴ τὸ φῶς ὑπάρχων αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν, κατὰ μετοχὴν δὲ ἡ κτίσις τὴν πρὸς τὸ φῶς ἐκλαμπρύνεται, καὶ καλεῖται διὰ τοῦτο καὶ γίνεται φῶς, εἰς τὰ ὑπὲρ φύσιν ἀναβαίνουσα διὰ τὴν τοῦ δοξάσαντος χάριν, καὶ διαφόροις αὐτὴν στεφανοῦντος τιμαῖς, ὡς ἥκειν εὐλόγως

2. ἐκβάλοντες (sic) D. ἐκβαλλόντες (sic) E. 5. οἷσπέρ] οἷς B. 7. καὶ] κατὰ B. 17. τὸ om. B. habent a. Cord. Cr. 23. τέλειος om. B. 27. αὐτὸς B. Cord. Cr. αὐτὸ Ed. 31. στεφανοῦντος B. στέφοντος Ed. εὐλόγως εἰς μέσον hoc ordine B.

εἰς μέσον τῶν τετιμημένων ἕκαστον, καὶ δὴ καὶ χαριστηρίους ἀνατείνοντα προσευχὰς, μεγάλῃ λοιπὸν ἀναμελῳδεῖν τῇ Ps. cii. 2-5. φωνῇ “Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἐπιλαν- d “θάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ, τὸν εὐιλατεύοντα “πάσαις ταῖς ἀνομίαις σου, τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους “σου· τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωήν σου, τὸν “στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, τὸν ἐμπιπλῶντα Ib. 6. “ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου·” ποιεῖ γὰρ ὄντως “ἐλεημο- “σύνας ὁ Κύριος,” τὰ μικρὰ καὶ ἐξουθενημένα, κατά γε τὸν τῆς οἰκείας φύσεως λόγον, μεγάλα καὶ ἀξιοθαύμαστα διὰ τῆς εἰς αὐτὰ χρηστότητος ἀποδεικνύων, ὥσπερ οὖν ἀμέλει e καὶ ἡμᾶς τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ κατασεμνύνειν ἀγαθοῖς χρῆναι δεῖν ἀφθόνως ἐδοκίμασεν ὡς ὁ Θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο θεούς τε καὶ φῶς καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποκαλεῖ.

Εἶτα τί πρὸς τούτῳ φησίν; ὅτι καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἦν. ἐπάγει καὶ τοῦτο χρησίμως ὁ θεολόγος, ἀναγκαιοτάτην ἡμῖν δι' αὐτοῦ τὴν θεωρίαν εἰσφέρων· ἐπειδὴ γὰρ ἔφη Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, 76 A. a ἦν δὲ οὐ σφόδρα τοῖς ἀκροωμένοις συμφανὲς, πότερόν ποτε τὸν ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον φωτίζει τὸ φῶς, ἢ αὐτὸ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὡς ἀπό τινος ἑτέρου τόπου μεταχωροῦν εἰς τὸν κόσμον, τὸν εἰς πάντας ἀνθρώπους ποιεῖται φωτισμόν· ἀναγκαίως ἡμῖν ὁ πνευματοφόρος ἐκκαλύπτει τὸ ἀληθὲς, καὶ τῶν οἰκείων ῥημάτων διερμηνεύει τὴν δύναμιν, λέγων εὐθὺς περὶ τοῦ φωτὸς, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ ἦν· ἵνα λοιπὸν b τὸ ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον κατὰ τοῦ ἀνθρώπου νοῇς, καὶ μᾶλλον τῆς φωτιζομένης κατηγορῆται φύσεως, ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι καλουμένης· τόπος γὰρ ὥσπερ τίς ἐστι τοῖς γενητοῖς ἐπινοίᾳ θεωρούμενος τὸ μὴ εἶναί ποτε, ἀφ' οὗ δὴ τρόπον τινὰ πρὸς τὸ εἶναι βαδίζοντα, τόπον ἕτερον ἤδη

1. καὶ alt. assumptum ex B. 2. ἀνατείνοντας E. 5. πάσας τὰς ἀνομίας B. (21. al.) sed cf. in xii Proph. 783 b. 7. ἐλέῳ B. (cf. 143. 190.) 15. τί assumptum ex B. τοῦτο B. 17. εἰσφέρων B. et sic conjecit Migne. εἰσφέρει Ed. 22. ποιοῦντας B.

τὸν ἐν ὑπάρξει λαμβάνει. οὐκοῦν οἰκειότερόν τε καὶ πρεπωδέστερον ἡ τῶν ἀνθρώπων ἐπιδέξεται φύσις τὸ ἐκ πρώτων εὐθὺς φωτίζεσθαι χρόνων, σύνδρομόν τε καὶ συγκατεσκευασμένην τῷ εἶναι λαμβάνειν τὴν σύνεσιν παρὰ τοῦ ὄντος ἐν c τῷ κόσμῳ φωτὸς, τουτέστι τοῦ Μονογενοῦς, ὃς δὴ καὶ ἀῤῥήτῳ τῇ τῆς θεότητος δυνάμει τὰ πάντα πληροῖ, καὶ συμπάρεστι μὲν ἀγγέλοις ἐν οὐρανῷ, σύνεστι δὲ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, κενὸν δὲ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος οὐδὲ αὐτὸν ἀφίησι τὸν ᾅδην, καὶ πανταχῇ τοῖς πᾶσιν ἐπιδημῶν οὐδενὸς ἀπανίσταται, ὡς ἐπὶ τούτῳ καὶ λίαν εἰκότως ἀποθαυμάζοντα τὸν σοφώτατον λέγειν μελῳδόν "Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύ- Ps. cxxxviii. 7–10.
"ματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; ἐὰν d
"ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ εἶ ἐκεῖ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν
"ᾅδην, πάρει· ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον
"καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ γὰρ
"ἐκεῖ ἡ χείρ σου ὁδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιά σου."
παντὸς γὰρ τόπου καὶ πάσης κτίσεως ἡ θεία περιδράττεται χεὶρ, συνέχουσα πρὸς τὸ εἶναι τὰ πεποιημένα, καὶ περισφίγγουσα πρὸς ζωὴν τὰ ζωῆς δεόμενα, καὶ τοῖς συνέσεως δεκτικοῖς τὸ νοητὸν ἐνσπείρουσα φῶς. ἔστι δὲ οὐκ ἐν τόπῳ, e καθάπερ ἤδη προείπομεν, οὐδὲ τὴν μεταβατικὴν ὑπομένει κίνησιν· σωμάτων γὰρ ἴδιον τοῦτό γε· πληροῖ δὲ μᾶλλον τὰ πάντα ὡς Θεός.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις πρὸς ταῦτα τυχόν Τί οὖν ἄρα φαμὲν, ὦ γενναῖε, ὅταν τις ἡμῖν εἰς μέσον ἄγῃ λέγοντα τὸν Χριστόν "Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα;" τί δὲ ὅταν ὁ ψαλμῳδὸς ἀναφθέγγηται "Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν "ἀλήθειάν σου;" ἰδοὺ γὰρ ἐνθάδε σαφῶς αὐτὸς μὲν ἐληλυθέναι φησὶν εἰς τὸν κόσμον, ὡς οὐκ ὢν ἐν αὐτῷ δηλονότι· πέμπεσθαι δὲ πάλιν ὁ μελῳδὸς ἐλιπάρει τὸν οὔπω παρόντα,

Infra xii. 46.
Ps. xlii. 3.

1. πρεπωδέστερον B.E. πρεπωδέστατον D. Ed. 3. κατεσκευασμένην B. 6. τῇ om. B. 10. τὸν σοφώτατον λέγειν hoc ordine B. 20. ἐνσπείρουσα] εἰσφέρουσα B. sed ἐνσπείρουσα B mg. 22. μᾶλλον post Θεὸς transponit B. 24. ἄρα assumptum ex B.E. 25. ἡμῖν om. B.

77 A. a κατά γε τὸ ἐν τῷ λόγῳ σχῆμα καὶ τῆς ὡς ἡμᾶς ἀποστολῆς
τὴν ἔμφασιν. πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτά φαμεν, ὅτι τῷ Μονογενεῖ
θεοπρεπὲς ἀξίωμα περιτιθεὶς ὁ θεολόγος, ἐν τῷ κόσμῳ φησὶν
ἀεὶ καὶ διὰ παντὸς ὑπάρχειν αὐτὸν, ὡς ζωὴν κατὰ φύσιν, ὡς
φῶς κατ᾽ οὐσίαν, πληροῦντα τὴν κτίσιν, ὡς Θεὸν, οὐ τόπῳ
περιγραπτὸν, οὐ διαστήμασι μετρητὸν, οὐ ποσότητι κατα-
ληπτὸν, οὐδὲ ὑπό τινος ὅλως ἐμπεριεχόμενον, οὐδὲ μεταβά-
b σεως τῆς εἰς τόπον ἐκ τόπου δεόμενον, ἀλλ᾽ ἐνδημεῖν μὲν
ἅπασιν, ἀπολιμπάνεσθαι δὲ μηδενός· ἐληλυθέναι δὲ αὐτὸν
ἐν κόσμῳ διισχυρίσατο, καίτοι παρὼν ἐν αὐτῷ, κατὰ τὸν τῆς
Bar. iii. 38. ἐνανθρωπήσεως τρόπον. "Ὤφθη γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοῖς
"ἀνθρώποις συνανεστράφη" μετὰ σαρκὸς, ἐμφανεστέραν
ἑαυτοῦ τὴν ἐν κόσμῳ παρουσίαν διὰ τούτου τιθεὶς, καὶ ὁ
πάλαι νοήσει καταληπτὸς, καὶ αὐτοῖς ἤδη τοῖς τοῦ σώματος
ὁρώμενος ὀφθαλμοῖς, παχυτέραν, ἵνα οὕτως εἴπω, τῆς θεο-
γνωσίας ἡμῖν ἐνετίθει τὴν αἴσθησιν, διὰ θαυμάτων καὶ μεγα-
c λουργίας ἐπιγινωσκόμενος. ἀποστέλλεσθαι δὲ ὡς ἡμᾶς
φωτιοῦντα τὸν κόσμον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ὁ μελῳδὸς οὐ
καθ᾽ ἕτερον δέ τινα τρόπον, ὥς γε μοι φαίνεται, κατὰ δὲ
τοῦτον αὐτὸν παρακαλεῖ. χρῆναι δὲ οἶμαι πρὸς τούτῳ
κἀκεῖνο διενθυμεῖσθαι τὸν φιλομαθῆ, ὅτι παντὸς μὲν λόγου
τομώτερος νοῦς, ὀξυτέρα δὲ γλώττης τῆς διανοίας ἡ κίνησις.
οὐκοῦν ὅσον ἧκεν εἰς λεπτότητα νοῦ καὶ τὴν ὀξεῖαν ἐν αὐτῷ
κίνησιν, τὸ ποικίλον τῆς θείας φύσεως καταθεώμεθα κάλλος·
d λαλοῦμεν δὲ τὰ περὶ αὐτῆς ἀνθρωπινότερον καὶ λόγῳ τῷ
καθ᾽ ἡμᾶς, οὐκ ἐχούσης τῆς γλώττης πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας
ἐκτείνεσθαι μέτρον. διὸ δὴ καὶ ὁ Παῦλος ὁ τῶν τοῦ Σω-
Eph. vi. 19. τῆρος μυστηρίων ταμίας, λόγον ἀπῄτει παρὰ Θεοῦ τὸν "ἐν
"ἀνοίξει τοῦ στόματος" αὐτοῦ. οὐδὲν οὖν ἄρα λυμανεῖται

1. σχήματι B. ἀποστολῆς om. B. 9. αὐτὸν B.E. ἑαυτὸν Ed. 10. παρὼν] + ὁ σωτὴρ E. 11. ἐνανθρωπήσεως] + αὐτῶν (sic) B. 12. ἀνθρώποις] + καὶ B. 15. ὀφθαλμοῖς ὁρώμενος inverso ordine B. 16. ἡμῶν B. 19. δέ prius assumptum ex B. Statim τρόπον τινὰ inverso ordine B. 20. παρακαλεῖ B. παρεκάλει Ed. 24. καταθεώμεθα B.D.E. κατεθεώμεθα Ed. 25. τὰ assumptum ex B. 27. ὁ prius om. B.

τοῖς φυσικοῖς τοῦ Μονογενοῦς ἀξιώμασιν ἢ τῶν παρ' ἡμῖν λόγων πενία, ἀλλὰ νοηθήσεται μὲν θεοπρεπῶς τὰ περὶ αὐτοῦ, λαληθήσεται δὲ διὰ τὴν χρείαν ἀνθρωπινώτερον, παρά τε αὐτοῦ δι' ἡμᾶς, καὶ παρὰ τῶν ἁγίων περὶ αὐτοῦ e κατὰ τὸ τῆς φύσεως μέτρον.

Ἦν μὲν οὖν, ὡς ἔοικε, τοῖς εἰρημένοις ἀρκεῖσθαι καλὸν εἰς τὴν τῶν προκειμένων ἐξήγησιν· ἐπειδὴ δὲ οἶμαι προσήκειν ὄκνου φέρεσθαι κρείττονα τὸν τοῖς θείοις δόγμασιν ὑπηρετοῦντα κάλαμον, φέρε πάλιν αὐτὸ παραθέντες τὸ ἀνάγνωσμα βασανίσωμεν ἀκριβέστερον, πῶς ἂν νοοῖτο κατὰ τὸν πρέποντα λόγον τοῦ ἀνθρώπου κατηγορούμενον, τό ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ἦν γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ φῶς, καθάπερ a 78 A. οὖν καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ Εὐαγγελιστὴς διεμαρτύρατο, καὶ οὐ τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἔρχεσθαι μᾶλλον, ἀλλὰ τὸν φωτιζόμενον ἄνθρωπον διαβεβαιούμεθα. φασὶ τοιγαροῦν τινες, τὰ ἐκ καρδίας αὐτῶν ἐρευγόμενοι καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου, καθὰ γέγραπται, (Hier. xxiii. 16.) ὅτι πρὸ τῆς τῶν σωμάτων κατασκευῆς προϋπῆρχον μὲν κατὰ τὸν οὐρανὸν αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ, μακρὸν ἐν ἀσωμάτῳ μακαριότητι τρίβουσαι χρόνον, καὶ καθαρώτερον ἀπολαύουσαι τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ· ἐπειδὴ δὲ αὐτὰς ὁ τῶν ἀμεινόνων εἰσῄει κόρος, καὶ πρὸς τὰ χείρω b λοιπὸν ἀποκλίνουσαι, πρὸς ἐκτόπους κατέβαινον ἐννοίας τε καὶ ἐπιθυμίας, ἀγανακτήσας εἰκότως ὁ Δημιουργὸς ἀποστέλλει μὲν αὐτὰς εἰς τὸν κόσμον, τοῖς δὲ ἀπὸ γῆς ἐνέπλεξε σώμασιν ἀχθοφορεῖν ἀναγκάσας, καὶ μονονουχὶ σπηλαίῳ τινὶ τῶν ἐκτόπων ἐγκατακλείσας ἡδονῶν, παιδεύειν αὐτὰς ἐξ αὐτῆς ἐδοκίμασε τῆς πείρας αὐτῶν, πικρὸν ὅπως ἐστὶ τὸ ἐπὶ τὰ χείρω φέρεσθαι, καὶ ποιεῖσθαι λόγον τῶν ἀγαθῶν οὐδένα. c ἁρπάζουσι δὲ εἰς ἀπόδειξιν τῆς οὕτω γελοιοτάτης ἑαυτῶν μυθολογίας, καὶ αὐτὸ δὴ πρῶτον τὸ νῦν ἡμῖν ἐν χερσίν Ἦν τὸ

3. διὰ B. τὰ περὶ Ed. 11. πρέποντα] ἀκριβέστερον B. 15. διαβεβαιούμεθα B. διεβεβαιούμεθα Ed. 16. καθὰ B. καθὼς Ed. 22. ἀποκλίνασαι B. ἐκτόπου καταβαίνονταις [= καταβαίνοντες] B. 23. εἰκότως om. B. 24. δὲ om. E. ἐνεπέλεξε D. 27. αὐτῶν assumptum ex B. 28. τὰ] τὸ B. 29. τὴν pro τῆς Migne. 30. ἡμῖν assumptum ex B.

φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· πρὸς δέ γε τούτῳ, καὶ ἕτερά τινα τῶν ἀπὸ τῆς θείας (Ps. cxviii. 67.) γραφῆς, οἷον τό “Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα·” καὶ δὴ καί φασι παραληρεῖν οὐκ αἰδούμενοι Ἰδοὺ πρὸ τῆς ταπεινώσεως, τουτέστι τῆς ἐνσωματώσεως, πεπλημμεληκέναι φησὶν ἡ ψυχὴ, διά τε τοῦτο τεταπεινῶσθαι d δικαίως ἐνδεθεῖσαν θανάτῳ καὶ φθορᾷ, καθάπερ οὖν καὶ ὁ (Rom. vii. 24.) Παῦλος οὕτως ὀνομάζει τὸ σῶμα λέγων “Ταλαίπωρος ἐγώ εἰμι ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;” εἰ δὲ πλημμελεῖ, φησὶν, πρὸ τῆς ταπεινώσεως ἡ ψυχὴ, καὶ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον, ὡς προϋπάρχουσα δηλονότι· πῶς γὰρ ἂν ὅλως ἁμάρτοι τὸ μήπω ὑφεστηκός; ἔρχεται δὲ εἰς τὸν κόσμον ἀπό τινων δηλονότι τόπων κινουμένη. τοιαῦτά τινα τῶν τῆς Ἐκκλησίας καταρραψῳδοῦντες δογμάτων, καὶ ὕθλους εἰκαίων διηγημάτων ταῖς τῶν e ἁπλουστέρων ἐπισωρεύοντες ἀκοαῖς, δικαίως ἀκούσονται (Ezek. xiii. 3.) “Οὐαὶ τοῖς προφητεύουσιν ἀπὸ καρδίας αὐτῶν, καὶ τὸ καθόλου μὴ βλέπουσιν.” ὁράσεις γὰρ ὄντως καὶ οἰωνίσματα καὶ προφητείας καρδίας αὐτῶν τοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος ἀντιπαραθέντες λόγοις, οὐκ αἰσθάνονται πρὸς ὅσην αὐτοῖς ἀτοπίαν δραμεῖται τὸ ἐπιχείρημα, λέγοντος τοῦ ψαλμῳδοῦ πρὸς Θεόν (Ps. lxxv. 8.) “Σὺ φοβερὸς εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεταί σοι ἀπὸ τῆς ὀργῆς σου;” ὅτι δὲ λίαν ἐστὶν ἀτοπώτατον προϋπάρχειν μὲν οἴεσθαι τὴν ψυχὴν, ἐκ προγενεστέρων δὲ 79 A. a ἁμαρτημάτων εἰς τὰ ἐκ γῆς καταπέμπεσθαι σώματα νομίζειν αὐτὴν, διὰ τῶν ὑπεζευγμένων ἐννοιῶν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἡμῖν ἀποδεῖξαι πειρασόμεθα, τὸ γεγραμμένον εἰδότες (Prov. ix. 9.) “Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται· γνώριζε δὲ δικαίῳ, καὶ προσθήσει τοῦ δέχεσθαι.”

6. τε] τοι B. 7. φθορὰν B. 8. ταλαίπωρος ἐγώ εἰμι ἄνθρωπος assumpta ex B. 9. τούτου τοῦ θανάτου inverso ordine B. 12. ἂν assumptum ex B. [suprascriptum B.] 21. δραμεῖται τὸ ἐπιχείρημα] ὁ λόγος δραμεῖται τὸ ἐπιχείρημα B. 24. προϋπάρχειν B. ὑπάρχειν Ed. 26. αὐτὴν B.D.E. Ed. mg. αὐτὸν Ed. 28. δὲ assumptum ex B. (Alex.)

Ἔννοιαι ἤτοι θεωρήματα συμπεπλεγμένου καὶ σχήματος συλλογιστικοῦ.

α. Εἰ *τῆς τῶν σωμάτων κατασκευῆς ἡ τοῦ ἀνθρώπου* b *προϋφεστήκει ψυχὴ, ἀποκλίνασα δὲ πρὸς τὸ φαῦλον, κατὰ τὰς τινῶν ὑπονοίας, κόλασιν ἔχει τοῦ πλημμελήματος τὴν εἰς σάρκα κάθοδον, πῶς εἰπέ μοι φωτίζεσθαί φησιν ἐρχομένην αὐτὴν εἰς τὸν κόσμον ὁ* Εὐαγγελιστής; *τιμὴ γὰρ οἶμαι τὸ πρᾶγμά ἐστι καὶ χαρισμάτων προσθήκη λαμπρῶν· κολάζεται δέ τις οὐ τιμώμενος, οὐδὲ τιμωρεῖται μέτοχος θείων ἀναδεικνύμενος ἀγαθῶν, ἀλλὰ τοῖς ἐξ ὀργῆς τῆς τοῦ κολάζοντος ὁμιλῶν. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐν τούτοις ἐρχόμενος εἰς* c *τὸν κόσμον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ φωτίζεται, πρόδηλον δήπου λοιπὸν, ὅτιπερ οὐ κόλασιν ἔχει τὴν σάρκωσιν ὁ μετὰ σαρκὸς τιμώμενος.*

β. ΑΛΛΟ. Εἰ *πρὸ τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ νοῦς ἦν ἔτι καθαρὸς ἐν μακαριότητι διατελῶν, ἀποκλίνας δὲ πρὸς τὸ φαῦλον ὑπέβη, καὶ διὰ τοῦτο ἐν σαρκὶ γέγονε, πῶς εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον φωτίζεται; ἀνάγκη γὰρ λέγειν ἔρημον εἶναι φωτὸς πρὶν ἐλθεῖν αὐτόν· εἰ δὲ τοῦτο, πῶς ἦν ἔτι νοῦς καθαρὸς ὁ τότε μόλις ἔχων τοῦ φωτίζεσθαι τὴν ἀρχὴν, ὅτε* d *καὶ εἰς τὸν κόσμον ἔρχεται, καὶ οὐ δίχα σαρκός;*

γ. ΑΛΛΟ. Εἰ *προϋφεστήκει τοῦ σώματος ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, καὶ νοῦς ὑπῆρχεν ἔτι διὰ τοῦτο καθαρὸς, οἰκειότερον τῇ τῶν ἀγαθῶν ἐφέσει προσκείμενος, ἐκ παρατροπῆς δὲ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον εἰς τὸ γεῶδες πέμπεται σῶμα, καὶ γεγονὼς ἐν αὐτῷ τὸ μηκέτι βούλεσθαι πλημμελεῖν ἀπαιτεῖται, πῶς οὐκ ἀδικεῖται μὴ τότε μάλιστα τοῦτο ποιεῖν ἐπιτετραμμένος, ὅτε* e *δὴ καὶ μᾶλλον ὑπῆρχεν ἑτοιμότερος εἰς ἀρετὴν, οὔπω τοῖς ἀπὸ τοῦ σώματος ἐνδεδεμένος κακοῖς, ἀλλ' ὅτε γέγονεν ἐν θολώσει τῆς ἁμαρτίας, τότε τοῦτο ποιεῖν οὐκ εὐκαίρως ἀναγ-*

1. *σχήματος* ante *συμπεπλεγμένου* transp. Migne. 9. *τῆς τοῦ κολάζοντος*] *κολάζοντος ταῖς τούτου* B. 10. *ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον* inverso ordine B. 11. *καὶ* assumptum ex B. 16. *ἐν σαρκὶ διὰ τοῦτο* inverso ordine B. *εἰσερχόμενος* B. *ἐρχόμενος* Ed. 21. *τοῦ ἀνθρώπου ἡ* inverso ordine B. 22. *καθαρότερος* B. 26. *μὴ τότε*] *μήποτε* B. 28. *ἐνδεδεμένος* B.E. "alligata" Georgius Trapezuntius. *ἐνδεδυμένος* D. Ed.

κάζεται; καιροῦ δὲ τοῦ πρέποντος οὐκ ἂν ἁμάρτοι τὸ θεῖον, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἀδικῆσαι ποτὲ τὸ ἀδικεῖν οὐ πεφυκός. εὐκαίρως ἄρα καὶ δικαίως μετὰ σαρκὸς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν ἀπαιτούμεθα, μόνον ἔχοντες τοῦτον τοῦ εἶναι τὸν καιρὸν, καθ' ὃν μετὰ σώματος εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμεθα, τὸ μὴ εἶναι πρότερον,
80 A. a ὥσπερ τινὰ τόπον καταλιμπάνοντες, καὶ ἐξ αὐτοῦ πρὸς ὑπάρξεως ἀρχὴν μεθιστάμενοι.

δ. ΑΛΛΟ. Ποῖον ἔχει λόγον, ἐροίμην ἂν ἡδέως αὐτοὺς, τὸ ἁμαρτήσασαν πρὸ σωμάτων εἰς σῶμα πέμπεσθαι τὴν ψυχὴν, ἵνα δὴ μάθοι τῇ πείρᾳ τῶν οἰκείων ἐπιθυμιῶν τὴν αἰσχρότητα; καὶ ταῦτα γὰρ οὐκ ἐρυθριῶσιν ἐξηγούμενοι, καίτοι μᾶλλον ἐχρῆν καὶ αὐτῆς τῆς τῶν κακῶν ἐξέλκεσθαι φαντασίας αὐτὴν, καὶ οὐκ εἰς αὐτὸν κατωθεῖσθαι τῶν ἐκτόπων ἡδονῶν τὸν πυθμένα· τρόπος γὰρ ἦν θεραπείας ἐκεῖνο
b μᾶλλον ἢ τοῦτο. εἰ μὲν οὖν ἵνα ταῖς τοῦ σώματος ἡδοναῖς ἐντρυφήσῃ προσθήκην ἔχει νοσημάτων τὴν σάρκωσιν, οὐκ ἄν τις ἐπαινέσαι τὸν σωφρονιστὴν, δι' ὧν ὠφελεῖν ὑπετόπησεν ἀδικοῦντα τὸ νενοσηκός· εἰ δὲ ἵνα παύσηται τῶν παθῶν, πῶς εἰς αὐτὸ πεσοῦσα τῆς ἐπιθυμίας τὸ βάθος ἀνακύπτειν ἐδύνατο, καὶ οὐχὶ μᾶλλον καὶ αὐτὴν ἀποπτύσασα τοῦ νοσήματος τὴν ἀρχὴν, ὅτε καὶ γυμνὴ τοῦ καθέλκοντος εἰς ἁμαρτίαν ἐφαίνετο;

c ε. ΑΛΛΟ. Εἰ προοῦσα πεπλημμέληκεν ἡ ψυχὴ, διά τε τοῦτο συνεπλάκη σαρκὶ καὶ αἵματι, εἰς τιμωρίας τρόπον λαβοῦσα τὸ πρᾶγμα, πῶς οὐκ ἔδει τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστὸν, καὶ κομισαμένους διὰ τούτου τῆς ἁμαρτίας τὴν ἄφεσιν, παραχρῆμα σωμάτων ἐξέρχεσθαι, καὶ τὸ λόγῳ τιμωρίας περιτεθὲν ἀποβάλλειν; ἐπεὶ πῶς, εἰπέ μοι, τελείαν ἔχει τὴν ἄφεσιν ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἔτι περικειμένη τὸν

4. ἔχοντες B.D.E. ἔχοντας Ed. τὸν assumptum ex B. 6. πρὸς ὑπάρξεως B.D.E. προϋπάρξεως Ed. 9. πρὸ σωμάτων] πρόσωπα τον B. 12. ἐξέλκεσθαι τῆς τῶν κακῶν inverso ordine B. 13. Haec τῶν ἐκτόπων assumpta ex B.D. 16. οὐκ] καὶ οὐκ B. 24. αἵματος E. 27—p. 119, 2. ἐξέρχεσθαι —θέλειν prius omissa in mg. adscriptum habet E. 27. τῷ pro τὸ E. 28. ἀποβάλλει E. εἰπέ μοι assumptum ex B.D.E.

τῆς κολάσεως τρόπον; ἀλλ' ὁρῶμεν ὅτι τοσοῦτον ἀφεστήκασι τοῦ σωμάτων ἀπαλλάττεσθαι θέλειν οἱ πιστεύοντες, d ὡς ταῖς εἰς Χριστὸν ὁμολογίαις συνεπιφθέγγεσθαι τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν. οὐκ ἄρα κολάσεως ἔσται τρόπος, τὸ καὶ πίστεως ὁμολογίᾳ τετιμημένον, ὡς τῇ θείᾳ τοῦ Σωτῆρος δυνάμει τὸ πάντα δύνασθαι ῥᾳδίως ἐπιμαρτυροῦν, διὰ τοῦ παλινδρομῆσαι πρὸς ζωήν.

ϛ. ΑΛΛΟ. Εἰ προοῦσα κατ' ἐκείνους ἐξήμαρτεν ἡ ψυχὴ, διά τε τοῦτο συνεπλάκη σαρκὶ, διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ νόμος τὰ μὲν τῶν ἐγκλημάτων βαρύτερα τιμᾶσθαι θανάτῳ, τὸν e δὲ οὐδὲν ἡμαρτηκότα διαζῆν ἐπιτρέπει; χρῆν γὰρ δήπου μᾶλλον, τοὺς μὲν ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἁλόντας κακοῖς ἐπιτρέπειν ἐγχρονίζειν σώμασιν, ἵνα δὴ καὶ μειζόνως κολάζοιντο, τοὺς δὲ οὐδὲν ἡμαρτηκότας σωμάτων ἀνεῖσθαι, εἴπερ ἐν τάξει τιμωρίας ἡ ἐνσωμάτωσις. ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων, θανάτῳ μὲν ὁ φονευτὴς καταδικάζεται, πάσχει δὲ οὐδὲν ὁ δίκαιος εἰς τὸ σῶμα· οὐκ ἄρα τιμωρίας τρόπος ἡ σάρκωσις.

ζ. ΑΛΛΟ. Εἰ ἐκ πρεσβυτέρων ἁμαρτημάτων ἐσαρκώθησαν a 81 A. αἱ ψυχαὶ, καὶ τρόπος αὐταῖς τιμωρίας ἡ τοῦ σώματος ἐπενοήθη φύσις, πῶς ἡμᾶς ὠφέλησε καταργήσας τὸν θάνατον ὁ Σωτήρ; πῶς δὲ οὐχὶ μᾶλλον ἠλέησεν ἡ φθορὰ, τὸ κολάζον ἡμᾶς ἀφανίζουσα, καὶ πέρας ἐπιτιθεῖσα τῇ καθ' ἡμῶν ὀργῇ; διὸ δὴ καὶ μᾶλλον εἴποι τις ἂν εὐχαριστεῖν ἀκολουθότερον τῇ φθορᾷ ἤπερ ἐκ τῶν ἐναντίων τῷ διηνεκὲς ἡμῖν ἐπιτιθέντι τὸ κολαστήριον, διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως· ἀλλὰ μὴν b εὐχαριστοῦμεν, ὡς ἀπηλλαγμένοι θανάτου καὶ φθορᾶς διὰ Χριστοῦ· οὐκ ἄρα τιμωρίας τρόπος ἡ σάρκωσις τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ.

η. ΑΛΛΟ ΩΣ ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΘΕΩΡΗΜΑΤΟΣ. Εἰ προγενεστέρων ἁμαρτημάτων ἀπαιτούμεναι δίκας αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ τοῖς ἀπὸ τῆς γῆς ἐνεπλάκησαν σώμασι, ποίαν, εἰπέ μοι,

2. τοῦ] τοῖς E. 3. συνεπιφθέγγεσθαι B. συνεπισφίγγεσθαι Ed. 9. τοι B. σαρκὶ] τῇ σαρκὶ E. 10. τιμᾶται B. 27. τοῦ ἀνθρώπου assumptum ex B.

χάριν ὁμολογήσομεν τῷ τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν ἐπαγγελλομένῳ c Θεῷ; ἀνανέωσις γὰρ τιμωρίας τὸ πρᾶγμα φαίνεται καὶ τοῦ λυποῦντος ἀνασκευὴ, καὶ εἰ πικρὸν παντί τῳ φανεῖται τὸ κολάζεσθαι μακρά· χαλεπὸν ἄρα ἐστὶ τὸ ἀνίστασθαι σώματα τιμωρίας τάξιν ἐπέχοντα ταῖς ἀθλίαις ψυχαῖς. ἀλλὰ μὴν ὡς δῶρον ἡ φύσις ἀνανεοῦν εἰς εὐθυμίαν τὴν ἀνάστασιν ἔχει παρὰ Χριστοῦ. οὐκ ἄρα τιμωρίας τρόπος ἡ σωμάτωσις.

θ. ΑΛΛΟ. Ὡς μεγάλην ἡμῖν καὶ τριπόθητον ἑορτὴν προ- Es. xxvi. 19. d φητικός που λόγος εὐαγγελιζόμενος φαίνεται· "Ἀναστή-" σονται γὰρ οἱ νεκροὶ, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνη-" μείοις" φησίν. ἀλλ' εἴπερ ἦν ὄντως κολάσεως τρόπος τὸ σωματωθῆναι τὰς ἀθλίας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἐλύπει τὰ τοιαῦτα βοῶν ὁ προφήτης ὡς ἐκ Θεοῦ; πῶς δὲ ὅλως ἀγαθὸν ἔσται τὸ κήρυγμα, τῶν λυπούντων ἡμᾶς εἰσφέρον τὴν διαμονήν; ἔδει γὰρ μᾶλλον εἰπεῖν, εἴπερ ἐβούλετο τοὺς ἐξ ἁμαρτίας σωματωθέντας εὐ- e φραίνειν Οὐκ ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ, ἀπολεῖται δὲ καὶ ἡ τῆς σαρκὸς φύσις. ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων εὐφραίνει τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἔσεσθαι λέγων κατὰ βούλησιν Θεοῦ· καὶ πῶς ἂν εἴη λοιπὸν ἐν κολάσεως τάξει τὸ σῶμα κατὰ τὴν τινῶν ἀβουλίαν, ἐφ' ᾧ καὶ ἡμεῖς ἡδόμεθα καὶ ὁ Θεὸς εὐδοκεῖ;

ι. ΑΛΛΟ. Ἐπηγγείλατό που Θεὸς τὸν μακάριον εὐλογῶν Ἀβραὰμ, ὅτι κατὰ τὴν ἀναρίθμητον τῶν ἀστέρων πληθὺν Gen. xv. 5. ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ. εἰ δὲ ἀληθὴς ὁ λόγος, ὅτι πλημ- 82 A. a μελήσασα πρὸ σώματος ἡ ψυχὴ, καὶ εἰς γῆν καὶ εἰς σάρκα κολασθησομένη πέμπεται, καταδίκων ὄχλον οὐκ εὐγενῆ, δραπετευόντων τοῦ ἀγαθοῦ, τῷ δικαίῳ Θεὸς ἐπηγγείλατο, καὶ οὐχὶ μᾶλλον εὐλογίας μέτοχον σπέρμα. ἀλλὰ μὴν εὐλογήσων τὸν Ἀβραὰμ τοῦτο λέγει ὁ Θεός· ἁπάσης ἄρα κατηγορίας ἡ τῶν σωμάτων ἀπήλλακται γένεσις.

1. ἡμῶν B. 6. ὡς] εἰς D mg. 10. γὰρ om. B. 11. φησιν ante οἱ ἐν tr. B. ὄντως ἦν inverso ordine E. 21. ὁ om. B. 23. που] + καὶ Ed. invito B. 29. μετέχον B. εὐλογήσων—λέγει] ηὐλόγησεν—λέγων B.

ια. ΑΛΛΟ. Εἰς πλῆθος μέγα καὶ ἀναρίθμητον τὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξετείνετο γένος· καὶ δὴ καὶ τοῦτο δικαίως ὑπερθαυμάσας ὁ ἱεροφάντης Μωυσῆς ἐπεύχεται λέγων αὐτοῖς b "Καὶ ἰδού ἐστε σήμερον ὡσεὶ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ (Deut. i. 10, 11.) "πλήθει· Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν προσθείη ὑμῖν "ὡς ἐστὲ χιλιοπλασίως." ἀλλ' εἴπερ ἦν κόλασις ταῖς ἀνθρώπων ψυχαῖς τὸ εἶναι μετὰ σωμάτων ἐν κόσμῳ, ἔδει δὲ εἶναι καὶ οὐ γυμνὰς, ἀρὰ μᾶλλον εἴη περ ἀληθῶς, οὐκ ἐπ' εὐχῇ καὶ ὁ τοῦ Μωυσέως εὑρίσκεται λόγος. ἔχει δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐν εὐλογίας τάξει πεποίηται· οὐκ ἄρα τιμωρίας ἐπέχει λόγον ἡ σάρκωσις. c

ιβ. ΑΛΛΟ. Τοῖς αἰτεῖν ἐπιχειροῦσι κακῶς ἐπινεύειν Θεὸς οὐκ ἀνέχεται. καὶ τούτου μάρτυς ἡμῖν ἀψευδὴς ὁ τοῦ Σωτῆρος γενήσεται μαθητής "Αἰτεῖτε, λέγων, καὶ οὐ λαμ- (S. Jac. iv. 3.) "βάνετε, ὅτι κακῶς αἰτεῖσθε." εἴπερ οὖν ἐστι κόλασις τὸ σωματωθῆναι ψυχὴν, Ἄννα τοῦ Ἑλικανὰ ἡ γυνὴ, πῶς οὐκ εὐλόγως ἐρεῖ τις, ὅτι τοῦ πρέποντος ἀπεσφάλλετο μακρὰν, οὕτω πρὸς Θεὸν ἀνατείνουσα τὴν εὐχὴν, καὶ αἰτοῦσα "σπέρμα ἀνδρός;" ψυχῆς γὰρ ᾔτει κατάπτωσιν καὶ τὴν (1 Reg. i. 11.) εἰς σῶμα κάθοδον· πῶς δὲ ὅλως καὶ υἱὸν αὐτῇ ἐδίδου Θεὸς d τὸν ἅγιον Σαμουὴλ, εἴπερ ἔδει πάντως ἁμαρτῆσαι ψυχὴν, ἵνα δὴ καὶ ἐμπλακεῖσα σώματι τῇ γυναικὶ πληρώσῃ τὴν αἴτησιν; ἀλλὰ μὴν καὶ Θεὸς ἐδίδου, μόνα πεφυκὼς διδόναι τὰ ἀγαθὰ, καὶ προχείρως ἐπινεύσας αὐτῇ λοιδορίας ἁπάσης ἐλευθεροῖ τὴν αἴτησιν. οὐκ ἄρα ἐξ ἁμαρτίας ἡ σάρκωσις, ἀλλ' οὐδὲ κολάσεως τρόπος κατά τινας.

ιγ. ΑΛΛΟ. Εἰ ἐν τάξει τιμωρίας δέδοται τὸ σῶμα τῇ τοῦ e ἀνθρώπου ψυχῇ, τί τὸ πεπεικὸς Ἐζεκίαν τὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ βασιλέα, καίτοι σοφὸν ὄντα καὶ ἀγαθὸν, δακρύων οὐ (Es. xxxviii. 3.)

2. δικαίως] ὁ δίκαιος B. 4. ὡσεὶ B. ὡς Ed. 6. ἐστὲ B. ἦτε Ed. 8. εἴηπερ] εἴπερ B. ἐπευχὴ conjecit Heyse. 9. εὑρίσκεται B. εὑρίσκοιται (sic) E. εὑρίσκοιτο Ed. 11. ἐπέχει B. ἔχει Ed. 12. ἐπίνευσιν B. 14. λέγων] γοῦν B. λαμβάνεται D. 16. Ἑλικανὰ [Ἐλῄκανὰ cod.] ἡ γυνὴ B. Φανουὴλ ἡ θυγάτηρ Ed. "Phanuelis filia" Georgius Trapez. 17. ἀπεσφάλετο B. 20. ὅλως] ὁδῶς B. 27. τοῦ assumptum ex B.

δίχα πικρῶν παραιτεῖσθαι μὲν τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον, καὶ ἀποδύσασθαι τὸ κολάζον ὀκνεῖν, ἐτῶν δὲ προσθήκῃ τιμᾶσθαι παρακαλεῖν, καίτοι λίαν ἐχρῆν, εἴπερ ἦν ὄντως ἀγαθὸς, οὐ τὸ τεθνάναι παραιτεῖσθαι μᾶλλον, ἡγεῖσθαι δὲ φορτικὸν τὸ συμπεπλέχθαι σώματι, καὶ ἐπὶ τούτῳ χάριν ἥπερ ἐπὶ τοῖς **83 A.** a ἐναντίοις ὁμολογεῖν. πῶς δὲ ὡς ἐν χάριτος μέρει Θεὸς Es. xxxviii. 5. ἐπηγγέλλετο λέγων αὐτῷ "Ἰδοὺ προστίθημι εἰς τὸν χρόνον "σου ἔτη δεκαπέντε," καίτοι προσθήκη κολάσεως, οὐκ εὐποιΐας τρόπος, ἡ ὑπόσχεσις ἦν, εἴπερ ἐκεῖνοι πρεσβεύουσιν ἀληθῆ; ἀλλὰ μὴν δῶρον ἄνωθεν ἡ ὑπόσχεσις ἦν, καὶ ἡ προσθήκη χάρις· οὐκ ἄρα κόλασις ταῖς ψυχαῖς ἡ σωμάτωσις.

ιδ. ΑΛΛΟ. Εἰ ἐν τάξει κολάσεως δέδοται τὸ σῶμα τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ, ποίαν ἀντεδίδου χάριν τῷ εὐνούχῳ Θεὸς τῷ Hier. xlvi. 18. b ἀνενεγκόντι τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ λάκκου, λέγων Καὶ δώσω τὴν ψυχήν σου εἰς εὕρεμα, καὶ διασώσω σε ἐκ τῶν Χαλδαίων. ἔδει γὰρ μᾶλλον ἀποθνήσκειν ἐᾶν, ἵνα καὶ τιμήσῃ, δεσμοῦ καὶ κολάσεως ἀπολύων αὐτόν. τί δὲ, εἰπέ μοι, τοῖς Dan. iii. ἐξ Ἰσραὴλ νεανίαις ἐχαρίζετο, διασώζων αὐτοὺς ἐκ φλογὸς, καὶ τῆς τῶν Βαβυλωνίων ἀπανθρωπίας; ὅτου δὲ χάριν τῆς Ib. vi. τῶν λεόντων ὠμότητος τὸν σοφὸν ἐξήρπαζε Δανιήλ; ἀλλὰ μὴν ταῦτα πράττων εὐεργετεῖ, καὶ δι' αὐτὰ δοξάζεται. οὐκ c ἄρα τρόπος τιμωρίας ἐστὶ τὸ ἐνοικεῖν τῇ σαρκὶ, ἵνα μὴ ταὐτὸν εἴη παρὰ Θεῷ τιμὴ καὶ κόλασις.

ιε. ΑΛΛΟ. Ὅτι τῶν ἑκάστῳ βεβιωμένων ἐξέτασις ἔσται κατὰ καιρὸν ἐπὶ τοῦ θείου βήματος ἐκδιδάσκων ὁ Παῦλός 2 Cor. v. 10. φησι "Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν "τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ "τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον·" εἰ δὲ ἐπὶ μόνοις τοῖς διὰ τοῦ σώματος ἢ κολάζεταί τις παρὰ τοῦ κρίνοντος, ἤγουν τῆς δεούσης ἀξιοῦται τιμῆς, μνήμη δὲ

1. τὸ pro *θάνατον καὶ* B. 3. *παρακαλεῖ* B. *ἀγαθὸς* assumptum ex B.D.E. 4. *τὸ* prius assumptum ex B. 10. *ἡ* alt.] *εἴη* B. 19. *Ἰσραὴλ*] *Ἱερουσαλὴμ* B. 22. *δι' αὐτὰ* B. *διὰ ταῦτα* Ed. 30. *παρὰ τοῦ κρίνοντος* assumpta ex B.

οὐδεμία προγενεστέρων ἁμαρτημάτων, ἀλλ' οὐδὲ πρεσβύ- d τερον τῆς γενέσεως ἔγκλημα ζητηθήσεται· πῶς ἄρα προῆν ἡ ψυχὴ, ἢ πῶς ἐξ ἁμαρτίας ἐταπεινώθη κατά τινας, ᾗ καὶ μόνος ὁρίζεται χρόνος ὁ μετὰ σαρκὸς, διὰ τοῦ μόνα ζητεῖσθαι τὰ δι' αὐτῆς;

ιϛ. ΑΛΛΟ. Εἰ ἐκ πρεσβυτέρων ἁμαρτημάτων ἐσωματώθησαν αἱ ψυχαὶ, πῶς ὁ Παῦλος ἡμῖν ἐπιστέλλει "Παρα- Rom. xii. 1. "στήσατε λέγων τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, "εὐάρεστον τῷ Θεῷ·" εἰ γὰρ ἐν τάξει τιμωρίας δέδοται e ταῖς ἀθλίαις ψυχαῖς, πῶς εἰς ὀσμὴν εὐωδίας παραστήσωμεν αὐτὰ τῷ Θεῷ; κατὰ τίνα δὲ τρόπον εὐάρεστον ἔσται τὸ δι' οὗ κατακεκρίμεθα; ἢ ποῖον ὅλως ἀρετῆς ἐπιδέξεται τρόπον τὸ κολάζειν πεφυκὸς, καὶ ῥίζαν ἔχον τὴν ἁμαρτίαν;

ιζ. ΑΛΛΟ. Κατὰ πάσης ἐκτεινομένην τῆς ἀνθρώπου φύσεως τὴν φθορὰν, διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν ἐπιδεικνύων a **84 A.** ὁ Παῦλός φησιν· "Ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ Ib. v. 14. "μέχρι Μωυσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ "ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ." πῶς οὖν ἄρα φησὶ καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας βασιλεύειν τὸν θάνατον, εἴπερ ἐκ πρεσβυτέρων ἁμαρτημάτων τὸ ἀποθνῆσκον ἡμῖν δέδοται σῶμα; ποῦ γὰρ ὅλως οἱ μὴ ἁμαρτήσαντες, εἰ δίκη πταισμάτων ἡ σάρκωσις καὶ τὸ ἐν τῷδε τῷ βίῳ γενέσθαι μετὰ σώματος, προανατέλλον ἔχει τὸ ἔγκλημα; ἀμαθὲς οὖν b ἄρα τῶν δι' ἐναντίας τὸ πρόβλημα.

ιη. ΑΛΛΟ. Προσήγαγόν ποτε τῷ Σωτῆρι πεῦσιν οἱ μαθηταὶ περί τινος τῶν ἐκ γενετῆς τυφλῶν, καὶ δὴ καὶ ἔφασκον "Ῥαββὶ, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς Infra ix. 2. "γεννηθῇ;" ἐπειδὴ γὰρ ἐν προφητικοῖς ἀναγέγραπται λόγοις περὶ Θεοῦ, ὡς ἔστιν "ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ Exod. xx. 5. "τέκνα," τοῦτο πεπονθέναι τὸν ἄνθρωπον ὑπενόουν οἱ μα-

8. *εὐάρεστον, ἁγίαν* inverso ordine B. 10. *παραστήσωμεν* B.D. *παραστήσομεν* Ed. *αὐτὰ παραστήσωμεν* inverso ordine B. 12. *τί* pro *ἢ* (sic) B. *ἐπιδείξεται* E. 18. *παραβάσεως*] + *τοῦ* Ed. invito B. 24. *τῶν δι' ἐναντίας ἄρα* inverso ordine B. 26. *τυφλοῦ* B. 28. *περὶ* pro *ἐν* B. *λόγοις ἀναγέγραπται* inverso ordine B.

Infra ix. 3.

c θηταί. τί οὖν πρὸς ταῦτα Χριστός; “ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
“ οὔτε οὗτος ἥμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανε-
“ ρωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ.” πῶς οὖν ἔξω τίθησιν
ἁμαρτίας αὐτοὺς, καίτοι μὴ ὄντας ἀνεγκλήτους κατὰ τὸν
βίον; ἄνθρωποι γὰρ ὄντες, ἔνοχοί που πάντως ἦσαν καὶ
πταίσμασιν. ἀλλ' ἔστι πρόδηλόν τε καὶ συμφανὲς, ὅτιπερ
ὁ λόγος εἰς τὸν πρὸ τῆς γενέσεως ἀναβαίνει καιρὸν, καθ' ὃν
d οὔπω γεγονότες, οὐδὲ ἡμάρτανον, ἵνα καὶ ἀληθεύῃ Χριστός.

Es. xlv. 18.

ιθ. ΑΛΛΟ. Ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας, τὴν αἰτίαν τοῦ
πεποιῆσθαι τὴν γῆν ἐξηγούμενος “ Οὐκ εἰς κενὸν, φησὶν,
“ ἐποίησεν αὐτὴν, ἀλλὰ κατοικεῖσθαι·” ἔδει δὲ πάντως
κατοικεῖσθαι τὴν γῆν, οὐ πνεύμασι πληρουμένην γυμνοῖς,
ἀλλ' οὐδὲ ἀσάρκοις καὶ ἀναμφιέστοις ψυχαῖς, ἀλλὰ τοῖς
καταλλήλοις αὐτῇ κεχρημέναις σώμασιν. ἦν οὖν ἄρα βού-
λημα θεῖον τὸ ἐνεργοῦν εἰς τὸ ἁμαρτάνειν ψυχὰς, ἵνα καὶ ἡ
e τῶν σωμάτων γένηται φύσις, οὕτω τε λοιπὸν ἡ γῆ μὴ εἰς
κενὸν φαίνηται γεγενημένη; ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον, κρεῖττον
οὖν ἄρα τὸ ἕτερον.

Prov. viii. 30, 31.

κ. ΑΛΛΟ. Ἡ πάντων τεχνῖτις σοφία περὶ ἑαυτῆς που
φησὶν ἐν βίβλῳ παροιμιῶν “ Ἐγὼ ἤμην ᾗ προσέχαιρεν·” ὁ
πάντων δηλονότι Δημιουργός· “ καθ' ἡμέραν δὲ εὐφραινόμην
“ ἐν προσώπῳ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτε εὐφραίνετο τὴν
“ οἰκουμένην συντελέσας, καὶ ἐνευφραίνετο ἐν υἱοῖς ἀνθρώ-
“ πων.” ὅτε τοίνυν συντελέσας τὴν οἰκουμένην τῇ τοῦ
ἀνθρώπου κατασκευῇ λίαν ἐφήδεται Θεὸς, πῶς οὐχὶ πάσης
85 A. a ἔξω κείσεται φρενὸς, ὁ προγενεστέροις ἁμαρτήμασιν ὑποτι-
θεὶς τὴν ψυχὴν, διά τε τοῦτο σεσωματῶσθαι λέγων αὐτὴν,
καὶ κατὰ τοῦτον τετιμωρῆσθαι τὸν τρόπον; ἢ γὰρ οὐχὶ
δεσμωτηρίου μᾶλλον, ἤπερ οἰκουμένης, ἐργάτης ἔσται Θεός·
εὐφρανθήσεται δὲ παραλόγως ἐπὶ τοῖς ὑπέχουσι δίκας; καὶ
πῶς ἂν εἴη λοιπὸν ἀγαθὸς ἐπ' ἀτόποις οὕτω γανύμενος;

8. οὐδὲ om. B. 14. οὖν om. E. 15. ἁμαρτάνειν B. ἁμαρτεῖν Ed. 21. πάντων] πάντων ὅλων B. 23. εὐφραίνετο B. (106. al.) 25. οὐχὶ πάσης] οὐχ ἁπάσης B. 30. δὲ om. E. ὑπερέχουσι B.

ἀλλὰ μὴν ἐστιν ἀγαθὸς, διά τοι τοῦτο ποιητὴς ἀγαθῶν· οὐκ ἄρα τιμωρίας ἔσται τρόπος ἡ σάρκωσις.

κα. ΑΛΛΟ. Εἰ πλημμελημάτων τῆς ἐν κόσμῳ γενέσεως ἀρχαιοτέρων εἰσπράττεται δίκας ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ διὰ b τῆς εἰς σάρκα συμπλοκῆς, καὶ τιμωρίας ἐπέχει λόγον αὐτῇ τὸ σῶμα, διὰ ποίαν αἰτίαν, κόσμῳ μὲν ἀσεβῶν κατακλυσμὸς ἐπενήνεκται, διεσώθη δὲ δίκαιος ὢν ὁ Νῶε, καὶ ταύτην ἔχει (Gen. vii. 1.) παρὰ Θεοῦ τῆς πίστεως τὴν ἀντίδοσιν; ἢ γὰρ οὐχὶ μᾶλλον ἐχρῆν τοὺς μὲν ἀφόρητα δυσσεβήσαντας, μακροτέρους ἐν σώμασι κατατρίβειν χρόνους, ἵνα καὶ μειζόνως κολάζωνται, δεσμῶν δὲ τῶν ἀπὸ σαρκὸς ἀνίεσθαι τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν εὐσεβείας ἀντικομίζεσθαι γέρας τὴν ἐκ σώματος c ἀποφοίτησιν; ἀλλ' οἶμαι δίκαιον ὄντα τὸν ἁπάντων Δημιουργὸν, τὴν ἑκάστῳ χρεωστουμένην τάγματι ψῆφον ἐπενεγκεῖν. ἐπειδὴ δὲ δίκαιος ὢν θανάτῳ μὲν τῷ τῆς σαρκὸς κολάζει τὸν παράνομον, ζωῇ δὲ πάλιν τῇ μετὰ σώματος εὐφραίνει τὸν δίκαιον· οὐ κόλασις ἄρα τὰ σώματα ταῖς ἀνθρώπων ψυχαῖς, ἵνα μὴ ἄδικος φαίνηται Θεὸς, χάριτι μὲν κολάζων τὸν ἀσεβῆ, τιμῶν δὲ πάλιν κολάσει τὸν δίκαιον.

κβ. ΑΛΛΟ. Εἰ προγενεστέρων πταισμάτων ἐκτίσουσα δίκας d εἰς σάρκα καὶ σῶμα καταβέβηκεν ἡ ψυχὴ, πῶς "ἐφίλει" τὸν (Infra xi. 36.) Λάζαρον ἀναστήσας αὐτὸν ὁ Σωτὴρ καὶ τὸν ἅπαξ δεσμῶν ἀνεθέντα παλινδρομεῖν εἰς αὐτοὺς ἀναγκάσας; ἀλλ' ἔπραττεν ὠφελῶν, καὶ ὡς φίλον ἐτίμα τὸν τεθνεῶτα Χριστὸς διανιστὰς ἐκ νεκρῶν. εἰκαῖον οὖν ἄρα τῶν δι' ἐναντίων τὸ πρόβλημα.

κγ. ΑΛΛΟ. Εἰ, καθάπερ ἐκεῖνοι ληροῦντές φασιν, ὡς ἐν e τάξει τιμωρίας δέδοται τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ, διὰ πρεσβυτέραν αὐτῆς ἁμαρτίαν ἐπινοηθὲν, ἁμαρτία τὴν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων παρεισήνεγκε φύσιν· ἀλλὰ καὶ πάλιν "εἰσῆλθε (Rom. v. 12.)

1. τοι] τε D.E. 2. ἔσται om. B. 3. γενέσεως] συνέξεως (γενέσεως supra) B. Statim ἀρχαιότερον E. 5. λόγον αὐτῇ τὸ σῶμα hoc ordine B. τὸ σῶμα ante λόγον tr. Ed. 10. σώμασι B. σώματι Ed. καὶ assumptum ex B. 17. ταῖς] + τῶν Ed. invito B. 23. ἀνεθέντα B. ἀνέντα Ed. 25. εἰκαῖον] εἰ καὶ E. Statim οὖν om. B.

“ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος·” αὐτὴ τοιγαροῦν καθ’ ἑαυτῆς ἡ ἁμαρτία λοιπὸν ἐξοπλίζουσα φαίνεται, λύουσα τοῖς ὑστέροις τὰ ἐν ἀρχῇ, καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ’ ἑαυτῷ μεμέρισται διὰ τοῦτο· (S. Luc. xi. 18.) “ Πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ,” κατὰ τὴν τοῦ (86 A.) a Σωτῆρος φωνήν; ἀλλὰ μὴν τὸ οὕτω νοεῖν ἀπίθανον· ἀληθὲς οὖν ἄρα τὸ ἐναντίον.

κδ. ΑΛΛΟ. Ἔκτισε Θεὸς ἐν ἀφθαρσίᾳ τὰ πάντα· καὶ (Sap. i. 13.) “ θάνατον μὲν οὐκ ἐποίησεν” αὐτὸς, (Ib. ii. 24.) “ φθόνῳ δὲ διαβόλου “ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον.” ἀλλ’ εἴπερ ἐστὶν ἀληθὲς, ὡς ἐν τάξει τιμωρίας δέδοται τὸ σῶμα τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ, διὰ ποίαν αἰτίαν, ὦ οὗτοι, τὸν τοῦ διαβόλου φθόνον αἰτιασόμεθα, τὸ πέρας ἡμῖν τῶν ἀνιαρῶν εἰσφέροντα, b καὶ τὸ κολάζον ἡμᾶς ἀφανίζοντα σῶμα; ἐπὶ τίσι δὲ ὅλως ἀναθήσομεν τῷ Σωτῆρι τὰ χαριστήρια, προσδεσμοῦντι πάλιν ἡμᾶς τῇ σαρκὶ διὰ τῆς ἀναστάσεως; ἀλλὰ μὴν εὐχαριστοῦμεν, καὶ λελύπηκε τὴν φύσιν ὁ τοῦ διαβόλου φθόνος, προξενήσας τοῖς σώμασι τὴν φθοράν. οὐ τρόπος ἄρα τιμωρίας τὸ σῶμά ἐστιν, ἀλλ’ οὐδὲ ἀρχαίας ἡμῶν ἁμαρτίας ὀψώνιον.

Καὶ ὁ κόσμος δι’ αὐτοῦ ἐγένετο.

c Διὰ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ, τουτέστι τοῦ Μονογενοῦς πεποιῆσθαι τὸν κόσμον, ἀναγκαίως ἐν τούτοις ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐπισημαίνεται. εἰ γὰρ καὶ ὅτι μάλιστα Λόγον αὐτὸν (Supra ver. 1–3.) ἀποκαλέσας κατὰ τὴν ἀρχὴν, πάντα δι’ αὐτοῦ γενέσθαι, καὶ χωρὶς αὐτοῦ παρῆχθαι μηδὲν πρὸς γένεσιν διεβεβαιώσατο, ποιητήν τε διὰ τούτων ἀπέδειξε καὶ δημιουργόν· ἀλλ’ ἦν ἀναγκαῖον νυνὶ δὴ μάλιστα τοῦτο καὶ εἰσαῦθις ἀναλαβόντα εἰπεῖν, ἵνα μὴ τοῖς παρατρέπειν εἰωθόσι τὴν τῶν θείων d δογμάτων ὀρθότητα, πλάνης τε καὶ ἀπωλείας περιλιμπάνηται

1. ὁ θάνατος διὰ τῆς ἁμαρτίας inverso ordine B. 2. ἐξοπλίζουσα φαίνεται] ἐξοπλίζεται B. 5. τὸ οὕτω] τὸ εἶναι το οὕτω B. 12. ἀνιαρῶν B.D.E. ἀνθρωπίνων Ed. 18. ἡμῶν om. B. 25. πρὸς B. εἰς Ed. 27. νυνὶ δὴ edidi. νυνὴ δὲ B. νῦν ἤδη Ed.

τόπος. ἐπειδὴ γὰρ ἔφη περὶ τοῦ φωτὸς, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, ἵνα μήτις εἰς ἐκτόπους ἐννοίας περιέλκων τὸ εἰρημένον, τοῖς κατ' εἶδος τοῦ κόσμου μέρεσιν ἐναρίθμιον ποιοῖτο τὸ φῶς, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες τυχὸν, ἐν τῷ κόσμῳ μέν εἰσι, πλὴν ὡς μέρη τοῦ κόσμου, καὶ καθάπερ ἑνὸς μέλη σώματος, χρησίμως τε καὶ ἀναγκαίως ὁ Εὐαγγελιστὴς γενεσιουργὸν εὐθὺς, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου τεχνίτην εἰσφέρει τὸν Μονογενῆ, καὶ διὰ τούτου πάλιν ἡμᾶς ἐξασφαλιζόμενος, καὶ χειραγωγῶν εἰς ἀπλανῆ καὶ εὐθεῖαν e τῆς ἀληθείας κατάληψιν. τίς γὰρ οὕτως ἀμαθὴς, ἢ τοσαύτην ἕξει τὴν ἠλιθιότητα κατὰ τὸν νοῦν, ὡς μὴ πάντως ἕτερον εἶναι παρὰ τὸν κόσμον ὑποτοπῆσαι τὸν δι' οὗ γεγενῆσθαι λέγεται, καὶ τιθέναι μὲν ἐν ἰδίῳ μέρει τὴν κτίσιν, ἀποδιελεῖν δὲ τῷ λόγῳ τὸν Δημιουργὸν, καὶ τὴν θείαν αὐτοῦ φαντάζεσθαι φύσιν; δεῖ γὰρ ἕτερον εἶναι τῇ φύσει τὸ ποιηθὲν παρὰ τὸν ποιητὴν, ἵνα μὴ φαίνηται ταὐτὸν τὸ ποιοῦν καὶ τὸ ποιού- a 87 A. μενον. εἰ γὰρ νοοῖτο ταὐτὸν, οὐδὲ μιᾶς ἐνούσης κατὰ τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον ἐξαλλαγῆς, ἀναβήσεται μὲν τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν τοῦ ποιοῦντος φύσιν, καταβήσεται δὲ καὶ εἰς τὴν τῶν κτισμάτων ὁ Δημιουργὸς, οὐκέτι δὲ μόνος ἕξει τὸ δύνασθαι γενεσιουργεῖν, ἀλλ' ἐνυπάρχον τοῦτο δυνάμει καὶ τοῖς ποιήμασιν εὑρεθήσεται, εἴπερ ὅλως οὐδεὶς αὐτὰ τῆς πρὸς Θεὸν ὁμοουσιότητος ἀποδιελεῖ τρόπος· οὕτω τε λοιπὸν ἑαυτῆς ἡ κτίσις ἔσται δημιουργὸς, καὶ ψιλὸν περιθήσει τῷ Μονογενεῖ τὸ ἀξίωμα λέγων ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὅτι καὶ "ἐν τῷ κόσμῳ b "ἦν" καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο. ἀλλ' οἶδεν ἕνα κατὰ φύσιν ὄντα τῶν ἁπάντων Δημιουργόν. οὐκ ἄρα ταὐτὸν ἂν νοοῖτό ποτε παρά γε τοῖς εἰδόσι πιστεύειν ὀρθῶς, ποίημα καὶ ποιητὴς, Θεὸς καὶ κτίσις, ἀλλ' ἡ μὲν ὑποκείσεται δουλοπρεπῶς, τὸν τῆς οἰκείας φύσεως ὅρον ἐπιγινώσκουσα·

4. ἔτυχον B. 7. γενεσιουργὸν—κόσμου] εὐθὺς καὶ παντὸς τοῦ κόσμου γενεσιουργὸν, τοῦ κόσμου E. 16. ταὐτὸν B. ταὐτὸ Ed. 22. οὐδεὶς ὅλως inverso ordine B. 24. ψιλὸν περιτίθησιν τὸν μονογενῆ τὸ ἀξίωμα B. 25. λέγων et καὶ om. B. 27. ὄντα] εἶναι B. ταὐτὸν] τοῦτον B. 29. κτίσις B. κτίστης Ed.

βασιλεύσει δὲ ἐπ' αὐτὴν ὁ Υἱὸς, μόνος ἔχων μετὰ τοῦ Πατρὸς
c τὸ δύνασθαι καὶ ὡς ὄντα τὰ μὴ ὄντα καλεῖν, καὶ τὸ μήπω ὑπάρχον ἀῤῥήτῳ δυνάμει παράγειν εἰς γένεσιν. ὅτι δὲ ὑπάρχων κατὰ φύσιν Θεὸς ὁ Υἱὸς, ἕτερος δήπου πάντως ἐστὶ παρὰ τὴν κτίσιν, ἀρκούντως ἤδη διειληφότες ἐν τῷ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος λόγῳ, περιττὸν ἐν τούτοις ἐροῦμεν οὐδέν· πλὴν ἐκεῖνο χρησίμως προσθήσομεν, ὅτι δι' αὐτοῦ τὸν κόσμον πεποιῆσθαι λέγων, εἰς ἔννοιαν ἡμᾶς ἀναφέρει τὴν περὶ Πατρὸς, καὶ συνεισφέρει τῷ δι' οὗ τὸν ἐξ οὗ. πάντα γὰρ παρὰ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι.

d

Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.

Νήφει πάλιν ὁ πνευματοφόρος, καὶ φθάνειν ἐπείγεται τὰς παρά τινων εὑρεσιλογίας· θαυμάσεις δὲ πάλιν τὸν ἐν τοῖς θεωρήμασι λογισμόν. φῶς ἀληθινὸν ἀπεκάλεσε τὸν Υἱὸν,
Supra ver. 9. διισχυρίσατό τε φωτίζειν αὐτὸν πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· πρὸς δέ γε τούτῳ, ὅτι καὶ "ἦν ἐν τῷ κόσμῳ "φησὶν καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο." ἀλλ' εἶπεν ἄν τις
e εὐθὺς ἡμῖν τῶν δι' ἐναντίας Εἰ φῶς ἦν ὁ Λόγος, ὦ οὗτοι, καὶ εἰ φωτίζει παντὸς ἀνθρώπου καρδίαν, εἰς θεογνωσίαν δηλονότι καὶ εἰς σύνεσιν ἀνθρωποπρεπῆ, καὶ εἴπερ ἦν ἀεὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ αὐτὸς ἦν ἐργάτης αὐτοῦ, πῶς ἠγνοήθη καὶ εἰς χρόνους οὕτω μακρούς· οὐκοῦν οὐκ ἐφώτιζεν, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως ὑπῆρχε τὸ φῶς αὐτός. πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα θερμότερον ὁ θεολόγος ὑπαντιάζει λέγων Ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω· οὐκ αὐτὸς δι' ἑαυτὸν ἠγνοήθη, φησίν· αἰτιάσθω δὲ ὁ κόσμος τὴν
88 A. a οἰκείαν ἀσθένειαν. φωτίζει μὲν γὰρ ὁ Υἱὸς, ἀπαμβλύνει δὲ τὴν χάριν ἡ κτίσις. ἐδανείζετο τὸ βλέπειν ἵνα τὸν κατὰ φύσιν νοήσῃ Θεὸν, καὶ δεδαπάνηκεν ἀσώτως τὸ δοθὲν, μέχρι τῶν ποιημάτων ἔστησε τῆς θεωρίας τὸ μέτρον· ἐνάρκησε τὸν

1. *βασιλεύει* B. 12. *καὶ* assumptum ex B. 13. *πάλιν* B. *λίαν* Ed. 16. *τούτοις* B. 20. *εἴπερ ἦν ἀεὶ ἐν τῷ*] *ηπαρεὶν ἦν αει τὸ* B. id quod Ed. habent a. Cord. 27. *ἐδανείσατο* B. Statim *τὸ* om. B.

ἐπέκεινα δρόμον, κατέχωσε ῥᾳθυμίαις τὸν φωτισμὸν, ἠμέλησε τοῦ χαρίσματος, ὅπερ ἵνα μὴ πάθοι, νήφειν ὁ Παῦλος κελεύει τῷ οἰκείῳ μαθητῇ· οὐδὲν οὖν ἄρα πρὸς τὸ φῶς ἡ τῶν φωτισθέντων φαυλότης· ὅνπερ γὰρ τρόπον ἀνίσχει μὲν b ἅπασι τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, ὠφελεῖται δὲ οὐδὲν ὁ τυφλὸς, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τῆς ἡλιακῆς ἂν εὐλόγως κατηγορήσαιμεν αὐγῆς, αἰτιασώμεθα δὲ μᾶλλον τὸ τῆς ὄψεως πάθος· ἡ μὲν γὰρ ἐφώτιζεν, ἡ δὲ τὸν φωτισμὸν οὐκ ἐδέχετο· οὕτως οἶμαι δεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ Μονογενοῦς ἐννοεῖν, ὅτι φῶς μέν ἐστι τὸ ἀληθινόν “ Ὁ δὲ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου,” καθὰ καὶ ὁ Παῦλός φησιν, “ ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς “ τὸ μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν” ἐν αὐτοῖς τῆς γνώσεως c τοῦ Θεοῦ. τύφλωσιν δέ φαμεν τὴν ἐν τούτοις ὑποστῆναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ εἰς ὁλόκληρον τοῦ φωτὸς ἐρημίαν ἐρχόμενον· σώζεται γὰρ ἐν τῇ φύσει πάντως ἡ θεόσδοτος σύνεσις· ἀλλ' εἰς ἕξιν ἀμαθεστέραν κατασβεννύμενον, καὶ ταῖς ἐπὶ τὰ χείρω παρατροπαῖς καταμαραίνοντά πως καὶ κατατήκοντα τὸ τῆς χάριτος μέτρον· διά τοι τοῦτο καὶ ὁ σοφώτατος μελῳδὸς, ὅτε τὸν τοιοῦτον ἡμῖν ἄνθρωπον ὑποκρίνεται, τότε δὴ καὶ δικαίως καταφωτίζεσθαι παρακαλεῖ, λέγων ὡς πρὸς Θεόν “ Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, d “ καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσιά σου ἐκ τοῦ νόμου σου·” “ Νόμον γὰρ εἰς βοήθειαν ἔδωκε,” τὸ θεῖον ἐν ἡμῖν ἀναζωπυρήσαντα φῶς, καὶ ὥσπερ τινὰ λήμην τῶν τῆς καρδίας ὀφθαλμῶν ἐκκαθαίροντα τὸν ἐξ ἀρχαίας ἀμαθίας ἐπισκήψαντα σκοτισμόν. ἀχαριστίας οὖν ἅμα καὶ ἀναισθησίας ὁ κόσμος ἐν τούτοις ὑπομένει γραφὴν, καὶ τὸν οἰκεῖον ἀγνοήσας γενεσιουργὸν, καὶ τὸν ἐκ τοῦ πεφωτίσθαι καρπὸν οὐκ ἀγαθὸν ἐπιδείξας, ἵνα φανῆται λοιπὸν ἐπ' αὐτῷ κἀκεῖνο πάλιν e ἀληθὲς, τὸ ἐφ' υἱοῖς Ἰσραὴλ διὰ προφητικῆς ᾀδόμενον φωνῆς

1 Tim. iv. 14. 2 Tim. iv. 5. 2 Cor. iv. 4. Ps. cxviii. 18. Es. viii. 20.

1. ῥᾳθυμίᾳ B. 3. τὸ φῶς ἡ τῶν] το φωτίσι τον (sic) B. 11. τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀπίστων E. 12. αὐγάσαι B. διαυγάσαι Ed. 17. τὰ] τὸ B. 18. τοι assumptum ex B. 19. ἄνθρωπον ἡμῖν inverso ordine B. 22. κατανόησον (sic) E. 27. τὸν om. B.

Es. v. 4. "Ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας." ἦν γὰρ ὄντως ὁ τοῦ πεφωτίσθαι καρπὸς, ἡ ἀληθὴς περὶ τοῦ Μονογενοῦς διάληψις, σταφυλή τις ὥσπερ κληματίδος ἐξηρτημένη, τῆς ἀνθρώπου διανοίας φημὶ, καὶ οὐχὶ τὸ ἐναντίον, ἡ εἰς πολύθεον ἕλκουσα πλάνην ἀβουλία, ὀξείας ἀκάνθης δίκην, ἐν ἡμῖν ἀνατέλλουσα καὶ πλήττουσα πρὸς θάνατον ταῖς ἀπάταις τὸν νοῦν.

89 A. a

11 Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

Ἐπιτείνει τὴν ἀπολογίαν ὁ Εὐαγγελιστὴς τοῦ μὴ ἐγνωκέναι τὸν κόσμον τὸν φωτίζοντα αὐτὸν, τουτέστι τὸν Μονογενῆ, καὶ ἀπὸ τῆς χείρονος τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἁμαρτίας, καὶ τὰ τῶν ἐθνῶν ἐγκλήματα κρατύνειν ἐπείγεται, καὶ τὴν ἐπισκήψασαν τῷ κόσμῳ παντὶ δυσμαθείας τε ὁμοῦ καὶ ἀπειθείας ἐπιδεικνύει νόσον. εὐαφόρμως δὲ λίαν εἰς τὸν περὶ τῆς b ἐνανθρωπήσεως εἰσελαύνει λόγον, καὶ καθέρπει λοιπὸν ἐξ ἀκράτου θεολογίας, εἰς ἐξήγησιν οἰκονομίας τῆς μετὰ σαρκὸς, ἣν ἐποιήσατο δι' ἡμᾶς ὁ Υἱός. θαυμαστὸν γὰρ οὐδὲν, εἰ μὴ ἔγνω, φησὶν, ὁ κόσμος τὸν Μονογενῆ, τῆς μὲν ἀνθρώπῳ Ps. xlviii. 13. πρεπούσης συνέσεως ἐκδεδραμηκὼς, καὶ ὅτι μὲν ἐν τιμῇ τέ ἐστι καὶ γέγονεν οὐκ εἰδὼς, παραβληθείς τε τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καθάπερ οὖν καὶ ὁ θεῖος ἔφασκε μελῳδὸς, ὅπου καὶ αὐτὸς ὁ προσήκειν ἰδίως αὐτῷ παρὰ πᾶσιν ὑπο- c νοηθεὶς λαὸς ἀπεσείσατο παρόντα μετὰ σαρκὸς, καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῇ ἐπὶ πάντων ἐπιδημήσαντα λαβεῖν οὐκ ἠθέλησε, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν τῆς πίστεως ἀντιδιδόντα. ἐπιτήρει δὲ ὅπως γέγονεν ἀσφαλὴς ὁ περὶ τούτων λόγος. τοῦ μὲν γὰρ κόσμου τὸ μηδόλως ἐγνωκέναι τὸν φωτίζοντα

2. ὄντως om. B. 3. Μονογενοῦς] μόνου B. 13. παντὶ assumptum ex B. 14. ἐπιδεικνύειν ὅσον εὐαφόρμως B. 16. σαρκὸς B.D.E. σαρκώσεως Ed. 18. ἀνθρώπων B. 22. ὑπονοηθεὶς B. νοηθεὶς Ed. Lacuna inter παρὰ et λαὸς D. 24. τῇ ἐπὶ assumptum ex B. 25. τὴν πίστιν ἀντιδιδοὺς B. ἀντιδιδοῦντα E.

κατηγορεῖ, συγγνώμην ὥσπερ αὐτῷ δικαίαν διὰ τούτου πραγματευόμενος, καὶ τῆς δοθείσης αὐτῷ χάριτος ἀφορμὰς εὐλόγους προδιοικούμενος· ἐπὶ δέ γε τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, οἳ καὶ ἐν μέρει τῶν ἰδίως αὐτῷ προσηκόντων ἐτετάχαντο, τό Οὐ παρέλαβον τίθησιν· οὐ γὰρ ἦν ἀληθεύοντα λέγειν Οὐκ ἔγνωσαν, νόμου μὲν ἀρχαιοτέρου κηρύττοντος, προφητῶν δὲ [d] τῶν μετ' ἐκεῖνον παιδαγωγούντων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν. δίκαιον οὖν ἄρα καὶ ἐπ' αὐτοῖς τῆς ἀποτομίας τὸ κρῖμα, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν ἡ [Cf. Rom. xi. 22.] χρηστότης. ὁ μὲν γὰρ κόσμος, ἤτοι τὰ ἔθνη, τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν ἀπολέσαντα διὰ τῆς εἰς φαυλότητα καταδρομῆς, καὶ τὸ εἰδέναι προσεζημιώθη τὸν φωτίζοντα αὐτά· οἱ δὲ διὰ νόμου τὴν γνῶσιν καταπλουτήσαντες, καὶ εἰς τὴν θυμήρη τῷ Θεῷ πολιτείαν ἀνακεκλημένοι, λοιπὸν ἑκόντες ἐσφάλλοντο, [e] τὸν ἤδη γνωσθέντα καὶ ὡς ἐν ἰδίοις ἐπιδημήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον οὐ παραδεξάμενοι. ἴδιος μὲν γὰρ σύμπας ὁ κόσμος ἐστὶ τῷ Θεῷ, κατά γε τὸν τοῦ πεποιῆσθαι λόγον, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ παρῆχθαι πρὸς γένεσιν· πρεπωδέστερον δέ πως ὁ Ἰσραὴλ τῷ τῆς ἰδιότητος ἀποκεκλήσεται λόγῳ, καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ δόξαν ἀποκληρώσεται, διά τε τὴν τῶν ἁγίων [a] [90 A.] πατέρων ἐκλογὴν, καὶ διὰ τὸ ἀρχὴ καὶ πρωτότοκος ὠνομάσθαι τῶν τοῦ Θεοῦ τέκνων· "Υἱὸς γὰρ πρωτότοκός μου [Exod. iv. 22.] "Ἰσραὴλ," φησί που πρὸς Μωυσέα Θεὸς, ὃν δὴ καὶ ὡς ἕνα καὶ ἐξαίρετον ἑαυτῷ πάλιν ἀνατιθεὶς, ἴδιον ὠνόμαζε λαόν "Ἐξαπόστειλον τὸν λαόν μου," πρὸς Φαραὼ τὸν Αἰγύπτου [Ib. viii. 1.] τύραννον εἰπών. δεικνύει γεμὴν ἰδίως ἀνήκοντα τῷ Θεῷ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἐκ Μωυσαϊκῶν βιβλίων λόγος ἀληθής. "Ὅτε γὰρ, φησὶ, διεμέριζεν ὁ Ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν [b] [Deut. xxxii. 8, 9.] "υἱοὺς Ἀδὰμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων

1. δικαίαν B.D.E. δικαίως Ed. 3. οἳ] ὁ B. 11. φαυλότητα] φηλαυτώτητα (= φιλαυτότητα B. "nequitie incursu" Georgius Trapez. 17. γε B. τε Ed. 23. δὴ καὶ ὡς] δικαίως B. 26. γεμὴν] μὲν B. 27. τὸν B.D.E. Ed. mg. τῶν Ed. 28. φησὶ om. B. ἔθνη] + καὶ E. Statim οὓς B. (VII. XI. XIII.) cf. in Es. 236 d.

"Θεοῦ, καὶ ἐγενήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακὼβ, "σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ·" ᾧ καὶ ἐπεφοίτησεν, ὡς ἐν ἰδίῳ κλήρῳ καὶ οἰκείῳ σχοινίσματι, λέγων

S.Matth. xv. 24. "Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα "οἴκου Ἰσραήλ." ἐπειδὴ δὲ οὐ παρεδέχθη, τὴν χάριν εἰς τὰ ἔθνη μεθίστησι, καὶ φωτίζεται μὲν ὁ κόσμος διὰ μετανοίας καὶ πίστεως ἀγνοήσας αὐτὸν ἐν ἀρχῇ, παλινδρομεῖ δὲ ὁ

c Ἰσραὴλ εἰς τὸν ὅθεν ἐκβέβληκε σκότον· διὸ δὴ καὶ ἔφασκεν

Infra ix. 39. ὁ Σωτήρ "Εἰς κρῖμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, "ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ "γένωνται."

12 Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Κρῖμα δίκαιον ὄντως καὶ θεοπρεπές. ὁ πρωτότοκος Ἰσ-

d ραὴλ ἐκρίπτεται· οὐ γὰρ ἠθέλησεν ἐν οἰκειότητι διαμεῖναι τῇ πρὸς Θεὸν, οὐδὲ προσήκατο τὸν Υἱὸν, ὡς ἐν ἰδίοις ἐπιδημήσαντα, τὸν τῆς εὐγενείας ἀπεδοκίμασε χορηγὸν, τὸν δοτῆρα τῆς χάριτος ἀπεώσατο, προσεδέξατο δὲ τὰ ἔθνη διὰ τῆς πίστεως. οὐκοῦν ἕξει μὲν εἰκότως ὁ Ἰσραὴλ τὰ τῆς ἀπονοίας ὀψώνια· θρηνήσει τῶν ἀγαθῶν τὴν ζημίαν, πικρὸν ἀπολήψεται τὸν τῆς ἑαυτοῦ δυσβουλίας καρπὸν, τῆς υἱοθεσίας ἀπογυμνούμενος· ἐντρυφήσει δὲ τὰ ἔθνη τοῖς ἐκ

e πίστεως ἀγαθοῖς, λαμπρὰ τῆς ὑπακοῆς εὑρήσει τὰ γέρα, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου μεταμοσχευθήσεται τόπον· ἐκκοπήσεται μὲν

Rom. xi. 24. Es. i. 4. γὰρ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἀγριελαίου, καλλιελαίῳ δὲ τῇ παρὰ φύσιν ἐγκεντρισθήσεται, καὶ ἀκούσεται μὲν ὁ Ἰσραήλ "Οὐαὶ

1. λαὸς et μερὶς inter se transp. B. cf. in Es. 579 c. Hom. Pasch. xxi. 276 c. ab Holmesio cit. 3. οἰκείῳ B. ἐν ἰδίῳ Ed. 4. εἰς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα B. 5. Ἰσραὴλ] + ᾧ καὶ ἐπεφοίτησεν (e supra) B. 8. Ἰσραὴλ B. τῆς . . . . Ed. ἐκβέβληκε B. ἐκβέβηκε Ed. 9. ἐλήλυθα B. 10. βλέπωσι B. βλέψωσι Ed. cf. in xii Proph. 528 d. 679 b. 14. Κρῖμα] + δὲ B. 16. πρὸς] + τὸν Ed. invito B. 18. ἀπεώσατο B. ἀπώσατο Ed. 20. καὶ θρηνήσει B. καὶ πικρὸν B. 23. καὶ λαμπρὰ B.

“ ἔθνος ἁμαρτωλὸν, λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν, σπέρμα πονηρὸν, “ υἱοὶ ἄνομοι· ἐγκατελίπετε τὸν Κύριον καὶ παρωργίσατε τὸν “ ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ·” ἐρεῖ δέ τις πρὸς τὰ ἔθνη τῶν Χριστοῦ μαθητῶν “ Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα, [1 S. Pet. ii. 9.] “ ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ἵνα τὰς ἀρετὰς ἐξαγγεί- a [91 A.] “ λητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλοῦντος εἰς τὸ θαυμαστὸν “ αὐτοῦ φῶς·” ἐπειδὴ γὰρ παρεδέξαντο διὰ τῆς πίστεως τὸν Υἱὸν, δέχονται τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐν τέκνοις τετάχθαι Θεοῦ· δίδωσι γεμὴν ὁ Υἱὸς τὸ μόνῳ καὶ ἰδίως αὐτῷ καὶ κατὰ φύσιν ὑπάρχον ἐξουσιαστικῶς, εἰς κοινότητα προθεὶς, ὥσπερ εἰκόνα φιλανθρωπίας τῆς ἐνούσης αὐτῷ καὶ τῆς εἰς τὸν κόσμον ἀγάπης τὸ πρᾶγμα ποιούμενος. οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως διαφυγεῖν τὴν φθορὰν, τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ τοὺς φορέ- [1 Cor. xv. 49.] σαντας, εἰ μὴ τῆς εἰκόνος τοῦ ἐπουρανίου, διὰ τοῦ κεκλῆσθαι b πρὸς υἱοθεσίαν, τὸ κάλλος ἡμῖν ἐνεσημάνθη. μέτοχοι γὰρ αὐτοῦ γεγονότες διὰ τοῦ Πνεύματος, κατεσφραγίσθημεν εἰς ὁμοιότητα τὴν πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰς τὸ ἀρχέτυπον τῆς εἰκόνος ἀναβαίνομεν σχῆμα, καθ’ ἥνπερ ἡμᾶς καὶ πεποιῆσθαί φησιν ἡ θεία γραφή. μόγις γὰρ οὕτω τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἀνακομισάμενοι κάλλος, καὶ πρὸς τὴν θείαν ἐκείνην ἀναμορφωθέντες φύσιν, κρείττους ἐσόμεθα τῶν ἐκ παραβάσεως ἡμῖν συμβεβηκότων κακῶν. οὐκοῦν ἀναβαίνομεν εἰς τὸ ὑπὲρ c φύσιν ἀξίωμα διὰ Χριστὸν, ἀλλ’ οὐ κατ’ ἐκεῖνον ἀπαραλλάκτως ἐσόμεθα καὶ ἡμεῖς υἱοὶ Θεοῦ, ἀλλ’ ὡς πρὸς ἐκεῖνον διὰ τῆς κατὰ μίμησιν χάριτος· ὁ μὲν γάρ ἐστιν Υἱὸς ἐκ Πατρὸς ὑπάρχων ἀληθινὸς, θετοὶ δὲ ἡμεῖς ὡς ἐκ φιλανθρωπίας, ὡς ἐν χάριτος μοίρᾳ λαμβάνοντες τό “ Ἐγὼ εἶπα [Ps. lxxxi. 6.] “ Θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες.” ἡ μὲν γὰρ πεποιημένη καὶ δούλη κτίσις καλεῖται πρὸς τὰ ὑπὲρ φύσιν νεύματι γυμνῷ καὶ θελήσει τοῦ Πατρός· ὁ δὲ Υἱὸς καὶ Θεὸς καὶ d

2. ἐγκατελίπετε—Ἰσραήλ om. B. 3. πρὸς] εἰς B. 14. τοῦ prius D.E. τῆς Ed. 16. αὐτοῦ γεγονότες hoc ordine B. 18. ἀναβαίνομεν B. . . . . . νομεν D.E. . . . . . νομον Ed. “ conscendimus” translator uterque. γὰρ pro περ B. 19. μόγις B. μόλις Ed. 26. ὡς assumptum ex B.

Κύριος, οὐκ ἐν τοῖς θελήμασι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὐδὲ ὅσον εἰς τὸ βεβουλῆσθαι μόνον, αὐτὸ τὸ εἶναι Θεὸς καὶ Υἱὸς κεκτήσεται, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας ἀναλάμψας τοῦ Πατρὸς, τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀγαθὸν κατὰ φύσιν ἐπάγεται· ὁρᾶται δὲ πάλιν Υἱὸς ὑπάρχων Υἱὸς ἀληθινὸς, καὶ τῇ πρὸς ἡμᾶς ἀντιπαραθέσει δοκιμαζόμενος. ἐπειδὴ γὰρ τὸ φύσει λόγον ἕτερον ἔχει τῷ κατὰ θέσιν, καὶ τῷ κατὰ μίμησιν τὸ κατ' e ἀλήθειαν, υἱοὶ δὲ ἡμεῖς κεκλήμεθα κατὰ θέσιν καὶ κατὰ μίμησιν· κατὰ φύσιν ἄρα καὶ κατὰ ἀλήθειαν αὐτὸς, ᾧ καὶ ταῦτα γεγονότες ἀντιπαρακείμεθα, τὸ ἐκ χάριτος ἀγαθὸν ἀντὶ φυσικῶν ἀξιωμάτων ἀποκερδαίνοντες.

13 Οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.

Οἱ διὰ πίστεως, φησὶ, τῆς εἰς Χριστὸν εἰς υἱοθεσίαν 92 A. a κεκλημένοι Θεοῦ, τῆς μὲν οἰκείας φύσεως τὴν εὐτέλειαν ἀπεδύσαντο, κατηγλαϊσμένοι δὲ ὥσπερ ἀμφίῳ λαμπρῷ τῇ τοῦ τιμῶντος χάριτι, πρὸς τὸ ὑπὲρ φύσιν ἀναβαίνουσιν ἀξίωμα· οὐ γὰρ ἔτι χρηματίζουσι τέκνα σαρκὸς, Θεοῦ δὲ μᾶλλον κατὰ θέσιν γεννήματα. ἐπιτήρει δὲ ὅσην ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ἐποιήσατο τὴν ἀσφάλειαν. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἐρεῖν ἐκ Θεοῦ γεγεννῆσθαι τοὺς b πεπιστευκότας, ἵνα μήτις οἴηται τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκπεφυκέναι κατὰ ἀλήθειαν αὐτοὺς, καὶ εἰς ἀπαράλλακτον ὁμοιότητα τρέχειν τῷ Μονογενεῖ, ἢ καὶ κατ' ἐκείνου Ps. cix. 3. καταχρηστικώτερον λέγεσθαι τὸ "ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου "ἐξεγέννησά σε," οὕτω τε λοιπὸν εἰς τὴν τῶν ποιημάτων καὶ αὐτὸς καταφέροιτο φύσιν, καὶ εἰ λέγοιτο γεγεννῆσθαι παρὰ Θεοῦ, ἀναγκαίως ἡμῖν προσεπινοεῖ τὴν ἀσφάλειαν.

2. αὐτὸ B. αὐτὸν Ed. 5. Υἱὸς alt. assumptum ex B. 6. δοκιμαζόμενος B. δοξαζόμενος Ed. 7. τῷ] τὸν B. τῷ alt.] τὸ B. Statim υἱοῦ addit E. 8. κεκλήμεθα] + Θεοῦ Ed. invito B. καὶ κατὰ μίμησιν om. E. 19. γεννήματος E. 21. ἐρεῖν om. B. γεγενῆσθαι Aub. correxi ex E. 24. κατ' ἐκείνους B. 28. προσεπινοεῖ B. προεπινοεῖ Ed.

δεδόσθαι γὰρ αὐτοῖς ἐξουσίαν εἰπὼν παρὰ τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ πρὸς τὸ γενέσθαι τέκνα Θεοῦ, καὶ τὸ θέσει καὶ χάριτι Supra ver. 12. διὰ τούτου προεισενεγκὼν, ἀκινδύνως ἐπάγει λοιπὸν τό Ἐκ c Θεοῦ ἐγεννήθησαν· ἵνα καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς χάριτος ἐπιδείξῃ τὸ μέγεθος, ὥσπερ εἰς οἰκειότητα φυσικὴν συλλέγοντος τὸ ἀλλότριον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τὸ δοῦλον εἰς δεσποτικὴν εὐγένειαν ἀναβιβάζοντος, διὰ τὴν εἰς αὐτὸ θερμὴν ἀγάπησιν.

Τί οὖν ἄρα τὸ πλέον, ἐρεῖ τις τυχὸν, ἢ τί τὸ ἐξαίρετον ἐν τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν παρὰ τὸν Ἰσραὴλ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς γεγεννῆσθαι λέγεται παρὰ Θεοῦ κατὰ τό "Υἱοὺς Es. i. 2. "ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν;" πρὸς δὴ τὰ d τοιαῦτα λέγειν οἶμαι δεῖν, πρῶτον μὲν ὅτι "Σκιὰν ἔχων ὁ Heb. x. 1. "νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν "πραγμάτων," οὐδὲ τοῦτο κατ' ἀλήθειαν ἔχειν ἐδίδου τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὡς ἐν τύπῳ καὶ σχήματι γραφόμενον ἐν αὐτοῖς "ἄχρι καιροῦ διορθώσεως," καθὰ γέγραπται, καθ' ὃν Ib. ix. 10. ἔμελλον ἀναδειχθήσεσθαι λοιπὸν, οἱ πρεπωδέστερόν τε καὶ ἀληθέστερον ἀποκαλοῦντες Πατέρα τὸν Θεὸν, διὰ τὸ ἐνοικῆσαι αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τοῦ Μονογενοῦς· οἱ μὲν γὰρ εἶχον e "πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον," οἱ δὲ "πνεῦμα υἱοθεσίας," εἰς Rom. viii. 15. ἐλευθερίαν, "ἐν ᾧ κράζομεν Ἀββᾶ ὁ Πατήρ." οὐκοῦν ὁ διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν ἀναβήσεσθαι μέλλων εἰς υἱοθεσίαν λαὸς, καθάπερ ἐν σκιαῖς ἐν ἐκείνῳ προκατεγράφετο, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ τὴν ἐν πνεύματι νοοῦμεν περιτομὴν ἐν τῇ ἐκείνων πάλαι προανατυποῦσθαι σαρκί· καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πάντα ἦν ἐν ἐκείνοις τὰ ἡμέτερα τυπικῶς. πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις, κἀκεῖνο φαμὲν, ὅτι κέκληται τυπικῶς εἰς υἱοθεσίαν ὁ Ἰσραὴλ διὰ μεσίτου Μωυσέως· διὸ καὶ εἰς a **93 A.**

7. αὐτὸ B. αὐτὸν Ed. 9. ἐν om. B. habent Cord. Cr. 13. λέγειν οἶμαι hoc ordine B. 16. σχῆμα B. 19. ἐνοικῆσαι Cord. Cr. ἐνοικῆσαν Ed. Desunt haec in a. 20. τὸ assumptum ex B. γὰρ εἶχον] παρεῖχον B. 22. κράζομεν] καὶ κράζουσιν B. κράζουσιν a. Cr. οὐ pro ὁ alt. B. 24. λαὸς om. Catenae. 25. οὖν om. B. habet a. 26. πάλαι a. Cr. πάλιν Ed. Cord. 27, 28. A τυπικῶς ad τυπικῶς transilit B.

1 Cor. x. 2. αὐτὸν ἐβαπτίζοντο, καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν, "ἐν τῇ νεφέλῃ "καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ," καὶ εἰς νόμον δουλείας ἐξ εἰδωλολατρείας ἀνεσκευάζοντο διακονουμένης αὐτοῖς τῆς ἐν γράμμασιν Gal. iii. 19. ἐντολῆς δι' ἀγγέλων· οἱ δὲ πίστει τῇ εἰς Χριστὸν εἰς υἱοθεσίαν ἀναβαίνοντες Θεοῦ, οὐκ εἰς ἕν τι τῶν γενητῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν βαπτίζονται Τριάδα, διὰ μεσίτου τοῦ Λόγου, συνάπτοντος μὲν ἑαυτῷ τὰ ἀνθρώπινα διὰ τῆς b ἑνωθείσης σαρκὸς, συναπτομένου δὲ φυσικῶς τῷ γεννήσαντι, καθὸ φύσει Θεός· οὕτω γὰρ ἀνατρέχει τὸ δοῦλον εἰς υἱότητα, διὰ μετοχῆς τοῦ κατ' ἀλήθειαν Υἱοῦ, πρὸς τὸ ὑπάρχον αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀξίωμα καλούμενόν τε καὶ οἷον ἀναβιβαζόμενον. διά τοι τοῦτο γεννητοὶ λεγόμεθα καί ἐσμεν τοῦ Θεοῦ, οἱ τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἀναγέννησιν διὰ πίστεως παραδεξάμενοι.

'Επειδὴ δὲ ῥιψοκινδύνως ἀποτολμῶσί τινες, ὥσπερ τοῦ Μονογενοῦς, οὕτω καὶ τοῦ 'Αγίου καταψεύδεσθαι Πνεύματος, γενητὸν αὐτὸ καὶ κτιστὸν εἶναι φάσκοντες, καὶ ὅλως τῆς τοῦ c Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐξέλκειν ὁμοουσιότητος, φέρε δὴ πάλιν ταῖς ἐκείνων ἀθυρογλωσσίαις τὸν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀντεξάγοντες λόγον, ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἐντευξομένοις ὠφελείας γεννήσωμεν ἀφορμάς. εἰ γὰρ μήτε Θεὸς κατὰ φύσιν, ὦ οὗτοι, μήτε μὴν ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἴδιον αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐσιωδῶς ἐνυπάρχον αὐτῷ· ἕτερον δέ τι παρ' αὐτὸν, καὶ τῆς τῶν πεποιημένων ὁμοφυΐας οὐκ ἀπῳκισμένον, πῶς οἱ δι' αὐτοῦ γεννηθέντες ἡμεῖς ἐκ Θεοῦ γεγεννῆσθαι d λεγόμεθα; ἢ γὰρ ὅτι ψεύδεται πάντως ἐροῦμεν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἢ εἴπερ ἐστὶν ἀληθὴς, ἔχει δὲ οὕτω, καὶ οὐχ ἑτέρως, Θεὸς ἔσται καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμα, οὗ δὴ καὶ μετίσχειν διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν ἀξιούμενοι, θείας τε φύσεως ἀποτελούμεθα κοινωνοὶ, καὶ ἐκ Θεοῦ γεγεννῆσθαι λεγόμεθα, καὶ θεοὶ διὰ τοῦτο χρηματίζομεν, οὐ χάριτι μόνον

οι
3. αὐτῆς τῆς D. αὐτῆς τοῖς E. Ed. αὐτοῖς τῆς Ed. mg. 16. καταψεύδεσθαι B. κατὰ ψεύδους E. καταψεύδονται Ed. Statim Πνεύματος om. E. lacuna facta. 18. Πατρὸς et Θεοῦ inter se transponunt B. 23. τι om. B. 24. αὐτὸ B.

εἰς τὴν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀνιπτάμενοι δόξαν, ἀλλ' ὡς ἤδη καὶ Θεὸν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἐνοικοῦντα καὶ ἐναυλιζόμενον, κατὰ τὸ ἐν τῷ προφήτῃ κείμενον "Ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπερι- e [2 Cor. vi. 16, e Lev. xxvi. 12.] "πατήσω·" ἐπεὶ κατὰ τίνα τρόπον λεγόντων ἡμῖν οἱ τῆς τοσαύτης ἀμαθίας ἀνάπλεῳ, ναοὶ Θεοῦ κατὰ Παῦλόν ἐσμεν [1 Cor. iii. 16.] τὸ Πνεῦμα ἔχοντες κατοικοῦν ἐν ἡμῖν, εἰ μὴ Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστίν; εἰ γὰρ κτίσμα ἐστὶ καὶ γενητὸν, διὰ ποίαν αἰτίαν ἡμᾶς καταφθείρει Θεὸς, ὡς Θεοῦ καταφθείροντας [Ib. 17.] ναὸν, ὅταν τὸ σῶμα καταμολύνωμεν, ἐν ᾧ τὸ Πνεῦμα ἐνοικεῖ, ὅλην ἔχον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν φυσικὴν ἰδιότητα, καὶ ὁμοίως τοῦ Μονογενοῦς; ἐπεὶ πῶς ἀληθεύσει λέγων ὁ a [94 A.] Σωτὴρ "Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ [Infra xiv. 23.] "Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα "καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα," καὶ ἐν αὐτῷ καταλύσομεν. καίτοι τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ κατοικοῦν ἐν ἡμῖν, καὶ δι' αὐτοῦ πιστεύομεν ἔχειν ἅμα τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν, καθάπερ οὖν ἔφη καὶ αὐτός που πάλιν ὁ Ἰωάννης ἐν ἐπιστολαῖς "Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν καὶ [1 S. Joan. iv. 13.] "αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν." πῶς δὲ ὅλως καὶ Θεοῦ κεκλήσεται Πνεῦμα, εἰ μὴ ἐξ αὐτοῦ b καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο Θεός; εἰ γὰρ ὑπάρχον, ὡς ἐκεῖνοί φασι, γενητὸν, Πνεῦμά ἐστι τοῦ Θεοῦ, τὸ κωλύον οὐδὲν πνεύματα Θεοῦ καὶ τὰ ἄλλα καλεῖσθαι ποιήματα· φθάσει γὰρ καὶ ἐπ' αὐτὰ δυνάμει τὸ πρᾶγμα, εἴγε ὅλως ἐνδέχεται γενητὴν οὐσίαν Πνεῦμα ὑπάρχειν τοῦ Θεοῦ. καὶ ἦν μὲν ὄντως ἀκόλουθον μακρὸν ἐπὶ τούτοις ἀναπτύξαι λόγον, καὶ διὰ πλειόνων ἀδολεσχῆσαι, τὰς τῶν ἀνοσίων c αἱρετικῶν ἀνατρέποντας ἀβουλίας· ἀρκούντως δὲ ἤδη διειληφότες περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν τῷ περὶ τῆς ἁγίας [De Trinitate ad Herm. dial. 7. pp. 631 sqq.]

2. ἐναυλιζόμενον B. αὐλιζόμενον Ed. 4. λεγέτωσαν B. 5. ναοὶ κατὰ Παῦλόν ἐσμεν τοῦ Θεοῦ B. ναοὶ Θεοῦ ἐσμεν (omittens κατὰ Π.) Veccus Epigr. viii. 9. ἐνοικεῖ B. οἰκεῖ Ed. 11. ἀληθεύει B. 13. αὐτὸν alt.] ἑαυτὸν B. 14. Haec καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα assumpta ex B. 17. οὖν om. B. 20. κέκληται (sic) B. 22. ὑπαρχοῦν (η superscr.) B. 23. καλεῖσθαι] κωλύεσθαι B. 24. εἴγε B. εἴπερ Ed. 26. μακρὸν B.D. μακρὰν Ed. 29. περὶ prius B. διὰ Ed.

Τριάδος βιβλίῳ, τὸ πολλὰ λέγειν ἔτι διά τοι τοῦτο παρήσομεν.

14 Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.

Εἰσβέβηκεν ἤδη καθαρῶς διὰ τούτου εἰς τὸν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγον. ὅτι γὰρ υἱὸς ἀνθρώπου γέγονέ τε καὶ κεχρημάτικεν ὁ Μονογενὴς, ἐξηγεῖται σαφῶς· σημαίνει d γὰρ τοῦτο, καὶ ἕτερον οὐδὲν, τὸ σάρκα γενέσθαι τὸν Λόγον εἰπεῖν· ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ καὶ γυμνότερον ἔφασκεν Ὁ Λόγος ἄνθρωπος ἐγένετο. ξένον δὲ πάλιν ἡμῖν ἢ ἀσύνηθες οὐδὲν οὕτω λέγων εἰσφέρει, πολλάκις τῆς θείας γραφῆς καὶ ἀπὸ μόνης τῆς σαρκὸς ὅλον ἀποκαλούσης τὸ ζῷον, κατὰ τὸ ἐν Joel ii. 28. τῷ προφήτῃ κείμενον Ἰωὴλ "Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός "μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα·" καὶ οὐ δήπου νομιοῦμεν ἀψύχῳ καὶ μόνῃ τῇ ἀνθρωπείᾳ σαρκὶ τὸ θεῖον χορηγηθήσεσθαι Πνεῦμα τὸν προφήτην εἰπεῖν· ἀμοιρήσει γὰρ οὕτω γελοιό- e τητος οὐδαμῶς τὸ δηλούμενον, ἀλλ' ἐκ μέρους τὸ ὅλον συλλαβὼν, ἀπὸ τῆς σαρκὸς ὀνομάζει τὸν ἄνθρωπον, ἔδει δὲ μᾶλλον οὕτω καὶ οὐχ ἑτέρως· καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν, ἀναγκαῖον, ὡς ἔοικεν, εἰπεῖν. ἔστι τοίνυν λογικὸν μὲν, σύνθετον δὲ ὅμως ζῷον ὁ ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς δηλονότι καὶ τῆς ἐπικήρου ταυτησὶ καὶ γηΐνης σαρκός. ἐπειδὴ δὲ ἐπεποίητο παρὰ Θεοῦ, καὶ παρήχθη πρὸς γένεσιν, οὐκ ἔχων ἐξ οἰκείας φύσεως τό τε ἄφθαρτον καὶ ἀνώλεθρον· μόνῳ γὰρ ταῦτα πρόσεστιν **95 A.** a οὐσιωδῶς τῷ Θεῷ· κατεσφραγίζετο τῷ πνεύματι τῆς ζωῆς, σχέσει τῇ πρὸς τὸ θεῖον τὸ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἀποκερδαίνων Gen. ii. 7. ἀγαθόν "Ἐνεφύσησε γὰρ, φησὶν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ "πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν·"

1. τοι om. B. 4. διὰ τοῦτο καθαρὸς B. 5. τε] + ἤδη Ed. invito B. 7. γεγενῆσθαι B. 14. χορηγηθήσεσθαι D.E. χορηγήσεσθαι Ed. 19. τὸ λογικὸν B. 20. ὅμως assumptum ex B. Cord. 21. ταυτησὶ edidi e Cod. Mosquensi scholia super Evangelia continenti, in S. Synodi Bibliotheca conservato [41 (olim 42) signato sec. circ. x quem tanquam ex eodem fonte ac Cord. haustum sed multo minus plenum, rarius citans b signavi.] ταύτης ἢ B. ταύτης Ed. ἐπεποίητο B. Cord. πεποίητο Ed. 22. ἔχον B. 25. πρὸς τὸ θεῖον B. Cord. πρὸς Θεὸν Ed. Statim τὸ ὑπὲρ τὴν φύσιν post ἀποκερδαίνων tr. Ed. invitis B. Cord. 26. φησὶν om. B. Cord.

ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν παράβασιν ἐκολάζετο, τό "Γῆ εἶ καὶ εἰς Gen. iii. 19. "γῆν ἀπελεύσῃ," τότε δικαίως ἀκούων ἀπεγυμνώθη τῆς χάριτος· ἀπανίστατο δὲ τῆς γηΐνης σαρκὸς ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς, τουτέστι, τὸ Πνεῦμα τοῦ λέγοντος Ἐγώ εἰμι ἡ ζωὴ, καὶ πίπτει τὸ ζῷον εἰς θάνατον διὰ μόνης τῆς σαρκὸς, σωζομένης b ἐν ἀθανασίᾳ τῆς ψυχῆς, ἐπεὶ καὶ πρὸς μόνην εἴρητο τὴν σάρκα "Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ." ἔδει τοίνυν τὸ Ib. μάλιστα κινδυνεῦσαν ἐν ἡμῖν, γοργότερον ἀνασώζεσθαι, καὶ συμπλοκῇ πάλιν τῇ πρὸς ζωὴν τὴν κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖσθαι πρὸς ἀφθαρσίαν. ἔδει τὸ πεπονθὸς λύσιν εὑράσθαι τοῦ κακοῦ. ἔδει λοιπὸν ἀτονῆσαι τό "Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν "ἀπελεύσῃ," ἑνωθέντος ἀφράστως τοῦ πεσόντος σώματος τῷ τὰ πάντα ζωογονοῦντι Λόγῳ. c

Σάρκα γὰρ ἔδει γενομένην αὐτοῦ, τῆς ἀπ' αὐτοῦ μετασχεῖν ἀθανασίας· καὶ γὰρ ἂν εἴη τῶν ἀτοπωτάτων τὸ μὲν πῦρ ἐντιθέναι δύνασθαι ταῖς ὕλαις τῆς κατὰ φύσιν αὐτῷ προσούσης ἐνεργείας τὴν ἐν αἰσθήσει ποιότητα, καὶ μονονουχὶ μετασκευάζειν εἰς ἑαυτὸ τὰ ἐν οἷς ἂν γένοιτο μεθεκτῶς· τὸν δὲ ὑπὲρ πάντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, μὴ πάντως οἴεσθαι τὸ ἴδιον ἀγαθὸν ἐνεργάσασθαι τῇ σαρκὶ, τουτέστι τὴν ζωήν. ταύτης οὖν οἶμαι μάλιστα τῆς αἰτίας ἕνεκα τὸν ἅγιον Εὐαγγελιστὴν, ἀπὸ τοῦ παθόντος μάλιστα τὸ ζῷον σημαίνοντα, σάρκα d γενέσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εἰπεῖν· ἵνα θεωρῇ τις ὁμοῦ τὸ τραῦμα καὶ τὸ φάρμακον, τὸ νοσοῦν καὶ τὸν ἰατρὸν, τὸ κεκλιμένον εἰς θάνατον καὶ τὸν ἐγείραντα πρὸς ζωὴν, τὸ φθορᾷ νενικημένον καὶ τὸν ἐλαύνοντα τὴν φθορὰν, τὸ θανάτῳ κρατηθὲν καὶ τοῦ θανάτου τὸν κρείττονα, τὸ ζωῆς ἐστερη-

1. τό om. B. 4–7. καὶ πίπτει—ἀπελεύσῃ] Haec verba citantur in Cat. in Genesin ad loc. in Bibl. S. Synodi Mosquensi conserv. (cod. 380, olim partis secundae folio 5.) 7. σάρκα] + τὸ Cord. ἔδει om. E lacuna facta. 9. τὴν] τῇ B. invito Cord. 10. εὑράσθαι B. εὑρέσθαι Ed. 12. πεσόντος B. Cord. προσπεσόντος Ed. 13. τὰ assumptum ex B. Cord. 14. μετασχεῖν D. Cord. Ed. μετίσχειν D mg. μετήσχεν B. 16. καὶ pro τῆς Migne. 18. ἑαυτὸν B. 20. ἐνεργάσασθαι edidi. Verba quaedam pro more bis describens B., ἐργάσασθαι prima vice, ἐνεργάσασθαι secunda vice exhibet. ἐνεργάζεσθαι D. Ed. ἐνεργάσθαι (sic) D mg. 23. γενέσθαι Cord. Ed. γεγενῆσθαι B. 25. κεκλημένον B. 27. τὸ B. τὸν Ed.

μένον καὶ τὸν χορηγὸν τῆς ζωῆς. οὐκ εἰς σάρκα δὲ τὸν
Λόγον ἐλθεῖν, ἀλλὰ σάρκα γενέσθαι φησὶν, ἵνα μὴ καθάπερ
ἐν προφήταις τυχὸν, ἢ καὶ ἑτέροις τῶν ἁγίων τισὶν ἐπιφοι-
e τῆσαι σχετικῶς ὑπολάβοις αὐτὸν, ἀλλ' αὐτὸ κατὰ ἀλήθειαν
γενέσθαι σάρκα, τουτέστιν ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ ἀρτίως
ἐλέγομεν. διὰ τοῦτο καὶ Θεός ἐστι κατὰ φύσιν ἐν σαρκὶ, καὶ
μετὰ σαρκὸς, ὡς ἰδίαν ἔχων αὐτὴν, καὶ ὡς ἕτερόν τι παρ'
αὐτὴν νοούμενος, καὶ ἐν αὐτῇ καὶ σὺν αὐτῇ προσκυνούμενος,
Es. xlv. 14. κατὰ τὸ ἐν τῷ προφήτῃ γεγραμμένον Ἡσαΐᾳ "Ἄνδρες
"ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται, καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι καὶ
96 A. a "ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι χειροπέδαις, καὶ προσ-
"κυνήσουσί σοι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεός
"ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σοῦ." ἰδοὺ καὶ ἐν αὐτῷ
Θεὸν εἶναί φασι, μὴ ἀποδιελόντες τοῦ Λόγου τὴν σάρκα·
καὶ πάλιν οὐκ εἶναι ἕτερον Θεὸν πλὴν αὐτοῦ δισχυρίσαντο,
ἑνοῦντες τῷ Λόγῳ τὸ φορούμενον, ὡς ἴδιον αὐτοῦ, τουτέστι
τὸν ἐκ παρθένου ναόν· εἷς γὰρ ἐξ ἀμφοῖν ὁ Χριστός.

b

Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.

Ἐπεξεργάζεται χρησίμως τὸ εἰρημένον ὁ Εὐαγγελιστὴς,
καὶ εἰς ἐμφανεστέραν ἄγει διάνοιαν τὴν τοῦ θεωρήματος
δύναμιν· ἐπειδὴ γὰρ ἔφη σάρκα γεγενῆσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ
Λόγον, ἵνα μήτις ἐκ πολλῆς ἀμαθίας τῆς μὲν ἰδίας αὐτὸν
ὑπολάβοι φύσεως ἐκδραμεῖν, μεταπεποιῆσθαι δὲ ὄντως εἰς
σάρκα, καὶ παθεῖν, ὅπερ ἦν ἀδύνατον· ἀλλοιώσεως γὰρ
ἁπάσης καὶ μεταβολῆς τῆς ἐφ' ἕτερόν τι, κατὰ τὸν τοῦ πῶς
εἶναι λόγον, τὸ θεῖον ἀπῴκισται· καλῶς γε σφόδρα ποιῶν ὁ
c θεολόγος ἐπήνεγκεν εὐθὺς, ὅτι Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ἵνα δύο
νοήσας τὰ σημαινόμενα, τόν τε σκηνοῦντα καὶ τὸ ἐν ᾧ ἡ
σκήνωσις, μὴ εἰς σάρκα παρατετράφθαι νομίσῃς αὐτὸν,

4. ὑπολάβοις B.D.E. ὑπολάβῃς Cord. Ed. 7. παρ' αὐτὴν Cord. Ed. παρ' αὐτοῦ B. 9. γεγραμμένον B. κείμενον Ed. 15. Θεὸν ἕτερον inverso ordine B. 25. πάσης B. 27. καὶ om. B. 28. νοήσις B.

σκηνῶσαι δὲ μᾶλλον ἐν σαρκὶ, ὡς ἰδίῳ προσχρησάμενον σώματι, τῷ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου ναῷ. “Ἐν αὐτῷ γὰρ Col. ii. 9. “κατῴκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς,” ὡς ὁ Παῦλός φησιν· ἐσκηνωκέναι γεμὴν τὸν Λόγον ἐν ἡμῖν χρησίμως διισχυρίζεται, βαθὺ καὶ τοῦτο λίαν ἡμῖν ἐκκαλύπτων τὸ μυστήριον· πάντες γὰρ ἦμεν ἐν Χριστῷ, καὶ τὸ d κοινὸν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὸ αὐτοῦ ἀναβαίνει πρόσωπον, ἐπεὶ καὶ ἔσχατος Ἀδὰμ διὰ τοῦτο κατωνόμασται, τῇ κοι- 1 Cor. xv. 45. νότητι τῆς φύσεως πάντα πλουτῶν τὰ εἰς εὐθυμίαν καὶ δόξαν, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ πρῶτος Ἀδὰμ τὰ εἰς φθορὰν καὶ κατήφειαν. ἐν πᾶσι τοιγαροῦν ὁ Λόγος ἐσκήνωσε δι' ἑνὸς, ἵνα τοῦ ἑνὸς “ὁρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα Rom. i. 4. “ἁγιωσύνης,” εἰς ὅλην ἔρχηται τὴν ἀνθρωπότητα τὸ ἀξίωμα, οὕτω τε φθάσῃ καὶ ἐφ' ἡμᾶς δι' ἕνα τῶν ἐξ ἡμῶν τό “Ἐγὼ e Ps. lxxxi. 6. “εἶπα Θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες.” οὐκοῦν ἐν Χριστῷ μὲν ἀληθινῶς ἐλευθεροῦται τὸ δοῦλον, ἀναβαῖνον εἰς ἑνότητα τὴν μυστικὴν τῷ φορέσαντι τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἐν ἡμῖν δὲ κατὰ μίμησιν τὴν πρὸς τὸν ἕνα διὰ τὴν κατὰ σάρκα συγγένειαν. ἐπεὶ διὰ ποίαν αἰτίαν “οὐκ ἀγγέλων Heb. ii. 16, 17. “ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ, ὅθεν ὤφειλε “κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι,” καὶ γενέσθαι κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος; ἆρ' οὐχὶ πᾶσίν ἐστι καταφανὲς, ὅτι καταβέβηκεν εἰς τὸ δοῦλον, αὐτὸς οὐχ ἑαυτῷ τοῦτό τι διά a 97 A. τούτου προξενῶν, ἀλλ' ἡμῖν ἑαυτὸν χαριζόμενος “ἵνα ἡμεῖς 2 Cor. viii. 9. “τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πλουτήσωμεν,” ἀνατρέχοντες διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητος εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ καὶ ἐξαίρετον ἀγαθὸν, θεοί τε καὶ Θεοῦ τέκνα διὰ τῆς πίστεως ἀναφαινώμεθα; ἐσκήνωσε γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ κατὰ φύσιν Υἱὸς καὶ Θεός·

1. προσχρησάμενος B. 5. καὶ τοῦτο] κἂν τούτῳ conjicit D. 6. τὸ prius assumptum ex B. Κυρίῳ pro Χριστῷ B. invito Cord. 7. τὸ αὐτοῦ Cord. αὐτὸν Ed. Statim ἀναβαίνει B. Cord. ἀναβιοῖ Ed. Has duo Corderii lectiones notat Aubertus quoque inter varias lectiones in capite voluminis. 9. πλουτῶν B. Cord. πλουτίζων Ed. 10. τὰ assumptum ex B. Cord. 13. εἰς om. B. habet Cord. 14. τῶν] τὸν D.E. 16. ἀληθινῶς B. ἀληθῶς Ed. 18. τὴν κατὰ μίμησιν τὴν B. 20. ἀλλὰ om. B. 23. τοῦτό assumptum ex B. 27. ἀναφαινώμεθα B.E. Migne. ἀναφαινόμεθα D. Ed.

Rom. viii. 15. διὸ καὶ ἐν τῷ Πνεύματι αὐτοῦ "κράζομεν Ἀββᾶ ὁ πατήρ·"
σκηνοῖ δὲ ὁ Λόγος ὡς ἐν πᾶσιν, ἐν ἑνὶ τῷ δι' ἡμᾶς καὶ ἐξ
Eph. ii. 16, 18. b ἡμῶν ληφθέντι ναῷ, ἵνα πάντας ἔχων ἐν ἑαυτῷ, "ἀποκαταλ-
"λάξῃ πάντας ἐν ἑνὶ σώματι πρὸς τὸν Πατέρα," καθάπερ ὁ
Παῦλός φησι.

Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

Σάρκα γεγενῆσθαι τὸν Λόγον εἰπὼν, τουτέστιν ἄνθρωπον,
c καὶ, εἰς ἀδελφότητα καταγαγὼν τὴν πρὸς τὰ δοῦλα καὶ
ποιήματα, φυλάττει καὶ οὕτως ἀκέραιον αὐτῷ τὸ θεοπρεπὲς
ἀξίωμα, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ πατρικῆς ἰδιότητος ἀναπλέω
πάλιν ὄντα δεικνύει. πέπηγε γὰρ ὄντως ἡ θεία φύσις ἐφ'
ἑαυτῇ, τὴν ἐφ' ἕτερόν τι παρατροπὴν οὐκ ἀνεχομένη παθεῖν,
ἔχουσα δὲ μᾶλλον ὡσαύτως ἀεὶ, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις ἑστῶσα
πλεονεκτήμασιν. οὐκοῦν εἰ καὶ σάρκα φησὶ γεγενῆσθαι τὸν
Λόγον ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἀλλ' οὐ ταῖς τῆς σαρκὸς ἀσθενείαις
αὐτὸν νενικῆσθαι διισχυρίζεται, οὐδὲ τῆς ἀρχαιοτάτης ἰσχύος
d τε καὶ δόξης ἀποπεσεῖν, ἐπειδήπερ τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν καὶ ἀδο-
ξότατον περιεβάλετο σῶμα. εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὴν δόξαν, φησὶ,
παρὰ τὴν τῶν ἄλλων ἐξαίρετον, καὶ ὁποίαν ἄν τις ὁμολογήσοι
πρέπειν τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Υἱῷ Μονογενεῖ. πλήρης γὰρ ἦν
χάριτός τε καὶ ἀληθείας. ἀφορῶν μὲν γάρ τις εἰς τὸν τῶν
ἁγίων χορὸν, καὶ τὰ δι' ἑκάστου γεγενημένα παραδόξως
ἀναμετρούμενος, θαυμάσει μὲν κατὰ τὸ εἰκὸς, καὶ τοῖς ἑκάστῳ
e προσοῦσιν ἀγαθοῖς ἐφησθήσεται, δόξης τε αὐτοὺς ἀναπεπλῆ-
σθαι πάντως ἐρεῖ τῆς παρὰ Θεοῦ· τὴν δέ γε τοῦ Μονογενοῦς

2. ὡς edidi ex B. $\overset{ω}{ὅ}ς$ B. τῷ δι' ἡμᾶς] τὸ διήγημα B. ἐξ ἡμῶν] ἐξ ἡμᾶς (sic) D.E. 9. εἰς ἀδελφότητα καταγαγὼν] ἰσαδελφότητα κατάγων B. 11. ἀναπλέω B. ἀνάπλεον Ed. Statim πάλιν ὄντα hoc ordine B. 15. γεγενῆσθαι φησὶ inverso ordine B. invitis a. Cord. 16. αὐτὸν ἀσθενείαις inverso ordine B. invitis Catt. 19. περιεβάλλετο E. ἴδωμεν Cord. 20. ἄν τις] αὐτῆς B. ὁμολογήσοι a. ὁμολογήσῃ Cord. ὡμολογήσε Ed.

δόξαν τε καὶ χάριν, οὐ ταῖς τῶν ἄλλων ἁμιλλωμένην τεθεᾶσθαί φασιν οἱ θεόλογοι καὶ μάρτυρες, ἀλλὰ πολὺ λίαν ὑπερτενῆ, καὶ ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς ἀναβαίνουσαν, οὐ μεμετρημένην ἔχουσαν, ὡς ἑτέρου διδόντος, τὴν χάριν, ἀλλ᾽ ὡς ἐν τελείῳ τελείαν καὶ ἀληθῆ, τουτέστιν, οὐκ ἐπείσακτον, οὐδὲ ἔξωθεν ὡς ἐν προσθήκης μέρει προσπεπορισμένην, ἀλλ᾽ οὐσιωδῶς ἐνυπάρχουσαν, καὶ πατρῴου καρπὸν ἰδιώματος [a 96 b A.] *φυσικῶς ἐπὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ διήκοντος Υἱόν.*

Εἰ δέ τῳ δοκεῖ πλατυτέροις θεωρήμασι βασανίζειν τὸ εἰρημένον, ἀποσκοπείτω καθ᾽ ἑαυτὸν καὶ τὰ δι᾽ ἑκάστου τῶν ἁγίων παραδόξως γεγενημένα καὶ τὰ διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ τοσαύτην οὖσαν εὑρήσει τὴν διαφορὰν, ὅσην ἤδη προλαβόντες εἰρήκαμεν· πρὸς δέ γε τούτῳ κἀκεῖνο· οἱ μὲν γὰρ ὡς οἰκέται γνήσιοι περὶ τὸν οἶκόν εἰσιν, ὁ δὲ "ὡς "υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ·" [Heb. iii. 6.] *καὶ περὶ μὲν τοῦ Μονογενοῦς ἡ* [b] *θεία λέγει γραφὴ "Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι "Κυρίου·"* [Ps. cxvii. 26.] *περὶ δὲ τῶν ἁγίων ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ "Καὶ "ἀπέστειλα πρὸς ὑμᾶς πάντας τοὺς δούλους μου τοὺς προ- "φήτας."* [Hier. vii. 25.] *καὶ οἱ μὲν τὴν ἄνωθεν ἐδανείζοντο δύναμιν, ὁ δὲ ὡς τῶν δυνάμεων Κύριος "Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρός "μου, φησὶ, μὴ πιστεύετέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ "πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε."* [Infra x. 37, 38.] *οὐκοῦν εἰ τοσοῦτος εἰς δύναμιν ὁ Μονογενὴς, ὅσοσπερ ἂν εἴη καὶ ὁ Πατὴρ, δι᾽* [c] *αὐτῶν ὁρᾶται τῶν ἔργων, ἰσοστάθμοις ἀναλόγως μεγαλυνθήσεται δόξαις, ἅτε δὴ καὶ τῶν ἴσων ἐργάτης· ὑπερέξει δὲ πάντως τοσοῦτον, καὶ ἐν σαρκὶ γεγονὼς, τοὺς εἰς ἀδελφότητα κεκλημένους, ὅσον ἀνθρώπους ὁ κατὰ φύσιν Θεὸς, καὶ υἱοὺς τοὺς κατὰ θέσιν ὁ κατὰ ἀλήθειαν ἐξάλλεται. ἐπειδὴ δὲ γέγραπται παρὰ τῷ μακαρίῳ Λουκᾷ "Ἰησοῦς δὲ προέκοπτεν "ἐν σοφίᾳ καὶ χάριτι·"* [S. Luc. ii. 52.] *σημειωτέον ἐν τούτοις, ὅτι πλήρη*

1. *ἄλλων* B.a. Cord. *πάντων* Ed. 4. *ἑτέρου* Cord. Ed. *ἄλλου* a. 5. *γρ. οὐκ ἐπακτὸν* D mg. 7. *πατρῴου καρπὸν* hoc ordine B. Cord. *καρπου* D. (sed *καρπὸν* suprascriptum D.) *καρποῦ* E. 8. *διήκοντος* B. Cord. *διήκουσαν* Ed. 21. *εἰ*] *οἱ* (sic) E. 22. *τοσοῦτον* B. 27. *κατὰ φύσιν*] *κατὰ ἀλήθειαν φύσιν* E. 30. *πλήρη* B. *πλήρεις* E. *πλήρης* Ed.

χάριτος ἔχειν τὴν δόξαν ἔφη τὸν Υἱὸν ὁ πνευματοφόρος· εἶτα d ποῖ ποτε προκόψει τὸ πλῆρες, ἢ ποίαν ὅλως ἐπιδέξεται προσθήκην, οὗ ἐπέκεινα μηδέν; οὐκοῦν, οὐχ ᾗ Λόγος ἐστὶ καὶ Θεὸς προκόπτειν εἴρηται, ἀλλ' ὅτι μειζόνως ἀεὶ θαυμαζόμενος, χαριέστερος παρὰ τοῖς ὁρῶσι διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων ἀνεδείκνυτο, προκοπτούσης, ὡς ἔστι μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον, τῆς τῶν θαυμαζόντων ἕξεως, ἤπερ αὐτοῦ τοῦ τελείου, πρὸς χάριν, ὡς Θεοῦ. εἰρήσθω δὲ ταῦτα χρησίμως, εἰ καὶ ἔστι παρεκβατικὸς ὁ λόγος.

e

15 Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγεν.

Ἀκολουθεῖ πάλιν ταῖς ἰδίαις ἐννοίαις ὁ σοφώτατος Εὐαγγελιστὴς, καὶ ὡς τοῖς ὀπίσω χρεωστούμενον τὸν ἐφεξῆς εὐρύθμως ποιεῖται λόγον. ἐπειδὴ γὰρ ἔφη περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ (Supra ver. 14.) Θεοῦ "Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς "παρὰ Πατρὸς," ἵνα μὴ μόνος τοῦτο φαίνηται λέγων, οὐχ ἑνὶ προσώπῳ τοῦ Ἐθεασάμεθα πρέποντος, τὸν ὁμώνυμον συνάπτει μάρτυρα, μίαν ἔχοντα πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν αὐτὴν εὐσέβειαν. μαρτυρῶ, φησὶ, τοιγαροῦν ἐγώ· τεθέαμαι γὰρ 97 b A. a ὅπερ εἶπον· μαρτυρεῖ δὲ ὁμοίως καὶ ὁ βαπτιστής· ἀξιολογωτάτη τῶν πνευματοφόρων δυὰς καὶ ἀξιόχρεως ξυνωρὶς ἀνδρῶν ἀληθείᾳ συντεθραμμένων, καὶ οὐκ εἰδότων τὸ ψεύδεσθαι. θέα δὲ ὅπως ἐμφαντικωτάτην ἡμῖν ἐποιήσατο τὴν ἐξήγησιν· οὐ γὰρ μόνον ὅτι μαρτυρεῖ φησιν ὁ Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ, προστίθησι δὲ χρησίμως ὅτι καὶ κέκραγεν, ἀπὸ τοῦ (Es. xl. 3.) "Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ" λαμβάνων τοῦ λόγου τὴν ἀπόδειξιν· καλῶς δὲ καὶ τοῦτο λίαν. ἐνεχώρει γάρ τινας b τῶν δι' ἐναντίας εἰπεῖν Πότε τῷ Μονογενεῖ μεμαρτύρηκεν ὁ βαπτιστὴς, ἢ καὶ τίσιν ἐκεῖνος περὶ τούτων ἀνεκοινώσατο;

2. ποῖ] οποι B. πλήρης B. 4. μεῖζον, ὡς B. 6. ἀπεδείκνυτο Cat. in S. Luc. ii. 52. invito Cord. 8. δὲ B.E. καὶ Ed. 12. χρεωστουμένοις τῶν B. 15. παρὰ Πατρὸς assumpta ex B. τοῦτο φαίνηται hoc ordine B.D.E. 19. καὶ om. B. 21. ἀνδρῶν accessit ex B. Lacuna in D.E. 22. ἐμφατικωτάτην D. 27. τῷ] τὸ τῷ B. 28. ἐκεῖνος περὶ τούτων] ἑνὸς περὶ τούτου B.

κέκραγεν οὖν, φησὶν, τουτέστιν, οὐκ ἐν παραβύστῳ λαλεῖ, οὐκ ἠρέμα καὶ ψιθυρίζων μαρτυρεῖ, σάλπιγγος ἀκούσῃ βοῶντος εὐηχέστερον. οὐ μόνος ἀκούσας τὰ τοιαῦτά φημι, πλατὺς καὶ εἰς πάντας ὁ λόγος, λαμπρὸς ὁ κήρυξ, ἐπίσημος ἡ φωνὴ, μέγας καὶ οὐκ ἄγνωστος ὁ πρόδρομος.

Οὗτος ἦν ὃν εἶπον Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. c

Ὀνομάσας τὸν μάρτυρα τὸν ὁμογνώμονα καὶ ὁμώνυμον αὐτῷ, καὶ μεγάλῃ δείξας ἀποχρησάμενον τῇ φωνῇ πρὸς τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν, ἐπάγει χρησίμως καὶ τῆς μαρτυρίας τὸν τρόπον· ἐν τούτῳ γὰρ μάλιστα σύμπαν ἦν τὸ ζητούμενον. τί οὖν ἄρα τὸν τοιοῦτον Ἰωάννην ἀνακεκραγότα περὶ τοῦ Μονογενοῦς εὑρήσομεν; Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν ὅτι πρῶτός μου ἦν; βαθὺς ὁ λόγος, καὶ πολλὴν ἐφ' ἑαυτῷ τὴν βάσανον ἀπαιτῶν· ἡ μὲν γὰρ πρό- d
χειρος τοῖς πολλοῖς καὶ τετριμμένη διάνοια, τοιαύτη τις οὖσα τυγχάνει· ὅσον γὰρ ἧκεν εἰς τὸν τῆς γεννήσεως χρόνον τῆς μετὰ σαρκὸς, προεβάδιζε τοῦ Σωτῆρος ὁ βαπτιστὴς, ἠκολούθει δέ πως καὶ ὀπίσω τρέχων ἐφαίνετο μησὶν ἓξ ὑστερίζων ὅλοις ὁ Ἐμμανουὴλ, ὡς ὁ μακάριος ἱστόρησε Λουκᾶς. τοῦτο λέγειν οἴονται τὸν Ἰωάννην τινὲς, ἵνα νοῆται τοιῶσδε Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος κατὰ τὸν τῆς ἡλικίας χρόνον, ἔμπροσθέν μου γέγονεν. ἀλλ' ἔστιν ἰδεῖν τὸν ὀξυωπέστερον τοῖς θείοις e
ἐνατενίζοντα θεωρήμασι, πρῶτον μὲν, ὅπως εἰς ἐξιτήλους ἐννοίας ὁ λόγος ἡμῖν εἰσφέρεται, καὶ μακράν που τῶν ἀναγκαίως ζητουμένων ἀποδημεῖ. παρελήφθη γὰρ μάρτυς ὁ ἅγιος βαπτιστὴς, οὐχ ἵνα τῷ τῆς γεννήσεως χρόνῳ, ποτὲ μὲν ὑστερίζοντα, ποτὲ δὲ αὖ πάλιν προτερεύοντα

14. Haec ὅτι πρῶτός μου ἦν assumpta ex B. e suo addidit Migne. 16. τετριμμένη] τετρομένη (sic) B. 20. Λοῦκας ἱστορήσας B. 22. κατὰ τὸν τῆς ἡλικίας χρόνον ante ὁ transponit Ed. edidi ex B. 24. ὅπως om. B. 25. ἐννοίας—εἰσφέρεται] ἡμῖν ἐννοίας ὁ λόγος ἐκφέρεται B.

Supra ver. 14. δείξῃ Χριστὸν, ἀλλ' ὡς συντεθεαμένος "τὴν δόξαν αὐτοῦ, "δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς πλήρης χάριτος καὶ "ἀληθείας."

98 A. a Ποῖον οὖν ἄν τις ἐφαρμόσαι λόγον τοῖς οὕτως ἀκαίρως εἰσβεβηκόσι διηγήμασιν; ἢ πῶς ἄν τις ἡμῖν ἑρμηνεύσοι σαφῶς, εἰς ποσότητα χρόνου λαβὼν τὸ ζητούμενον, τουτέστιν Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονε; κείσθω γὰρ δὴ καὶ ὁμολογουμένως τὸ κατόπιν ἔρχεσθαι τοῦ βαπτιστοῦ τὸν Κύριον, ἅτε δὴ γεγονότα τῷ χρόνῳ τῷ κατὰ τὴν σάρκα δεύτερον· κατὰ τίνα τρόπον καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ γενήσεται, κατὰ χρόνον δὲ δηλονότι; καλεῖ γὰρ εἰς τοῦτον ἡμᾶς b τὸν νοῦν ἡ τοῖς προλαβοῦσιν ἀναλόγως ὀφειλομένη τάξις τε καὶ ἀκολουθία. ἀλλ' οἶμαι τοῦτο παντί τῳ γενέσθαι σαφὲς, ὡς οὐκ ἂν εἴη τῶν ἐνδεχομένων. τὸ γὰρ ὑστερίζον τινὸς κατὰ χρόνον, οὐκ ἄν ποτε φθάσαι τὸ ἡγούμενον. οὐκοῦν ἀμαθὲς κομιδῇ, καὶ παντελῶς ἀπίθανον, περὶ χρόνου τοῦ κατὰ τὴν σάρκα τὸν ἅγιον εἰπεῖν οἴεσθαι βαπτιστήν Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ἀκολούθως δὲ μᾶλλον τῷ ἡμῖν προτεθέντι σκοπῷ νοοῦντες αὐτὸ, τοιῶσδέ c πως εἰρῆσθαι πιστεύσομεν. χαριέντως ὁ μακάριος βαπτιστὴς ἀπὸ τοῦ κατὰ συνήθειαν σχήματος ἀναφέρει τὸν λόγον, ἐπὶ ποιότητα πραγμάτων πνευματικὴν, καὶ ὥσπερ ἀπό τινος εἰκόνος τῶν καθ' ἡμᾶς εἰς ἐξήγησιν ἔρχεται νοημάτων λεπτομερεστέρων.

Φιλεῖ μὲν γάρ πως ἀεὶ τὸ ἡγεῖσθαι πεφυκὸς, τῶν ἕπεσθαι λεγομένων ὑπάρχειν ἐπιδοξότερον, παραχωρεῖ δὲ τοῖς ἡγουμένοις τὰ ἑπόμενα· οἷον ὁ χαλκευτικὴν ἀκριβώσας τέχνην, d ἢ τεκτονικὴν τυχὸν, ἢ ὑφαντικὴν, ἡγεῖταί πως, καὶ τὸ ἄμεινον ἔχει τοῦ κατὰ μαθητείαν ἕπεσθαι νοουμένου, καὶ εἰς τὸ τελείως εἰδέναι βαδίζοντος· ἀλλ' ὅταν ὁ τοιοῦτος τὴν τοῦ

1. συντεθεμένος B. 5. ἡμῖν om. B. 6. σαφῶς B. σοφῶς Ed. 8. δὴ om. B; an hic aut lin. sq. nescio. 10–12. ἔμπροσθεν—ἡ om. E. 10. γενήσεται] γενέσθαι B. 15. κατὰ] + τὸν Ed. invito B. 20. πιστεύομεν B. 28. πως καὶ τὸ ἄμεινον ἔχει om. B.

διδάσκοντος ὑπεραναβαίνῃ τέχνην, καὶ κατόπιν ἐάσας αὐτὴν ἐργάζηται τὸ ἄμεινον, οὐκ ἀκόμψως ἐρεῖν τὸν νενικημένον ὑπολαμβάνω περὶ τοῦ νικήσαντος μαθητοῦ Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονε. κατὰ τοῦτο τοίνυν μετακομίζων τὸ σχῆμα τὴν τοῦ θεωρήματος δύναμιν, ἐπί τε τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου βαπτιστοῦ, νοήσεις ὀρθῶς· δέχου δὲ τὰ καθ' ἕκαστον ἐξ ἀρχῆς. ἐθαυ- e
μάζετο παρὰ πάντων ὁ βαπτιστὴς, πολλοὺς ἐποίει τοὺς μαθητὰς, ὄχλος αὐτὸν περιέθει τῶν βαπτιζομένων πολὺς, ἠγνοεῖτο δὲ καίτοι κρείττων ὢν ὁ Χριστὸς, ἐλάνθανεν ὅτι Θεὸς ὑπῆρχεν ἀληθινός· ἐπειδὴ δὲ ἠγνοεῖτο, θαυμαζομένου τοῦ βαπτιστοῦ, ἐδόκει πως καὶ ὑστερίζειν αὐτοῦ· ἐβάδιζεν ὀπίσω βραχὺ τὸ μεῖζον ἔχοντος ἔτι κατὰ τιμὴν καὶ δόξαν τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐκείνου· ἀλλ' ὁ ἐρχόμενος ὀπίσω γέγονεν ἔμπροσθεν, μείζων Ἰωάννου καὶ κρείττων ἀναδεικνύμενος. ὁ a 99 A.
μὲν γὰρ ἤδη Θεὸς ὑπάρχων διὰ τῶν ἔργων ἀπεκαλύπτετο, ὁ δὲ τῆς ἀνθρωπότητος οὐκ ἀναβαίνων τὸ μέτρον, ὀπίσω λοιπὸν γεγονὼς εὑρίσκεται. οὐκοῦν αἰνιγματωδῶς ὁ μακάριος ἔφασκε βαπτιστής Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ἀντὶ τοῦ Ὁ ποτὲ κατόπιν τῆς ἐμῆς ὑπάρχων τιμῆς, ἐπιδοξότερος ὤφθη, καὶ ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς τὸ ἐμοὶ πρέπον τε καὶ προσὸν ὑπερεκτρέχει μέτρον. οὕτω νοοῦντες τὸ εἰρημένον, μάρτυρα τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς εὑρήσομεν αὐτὸν, καὶ b
οὐκ εἰκαίων πραγμάτων ἄκαιρον ἐξηγητήν. τὸ γὰρ μείζονα λέγειν ἑαυτοῦ τὸν Χριστὸν, μεγάλην ἔχοντος ἐπὶ ἁγιότητι τὴν ὑπόληψιν, τί ἂν ἕτερον εἴη λοιπὸν, ἢ δόξαν αὐτῷ τὴν ἐξαίρετον ἐπιμαρτυρεῖν; ὅτι πρῶτός μου ἦν. ἔμπροσθέν μου γέγονεν εἰπὼν, ἀναγκαίως ἐπιφέρει τό Ὅτι πρῶτός μου ἦν, πρεσβυτάτην αὐτῷ τὴν δόξαν ἀνατιθεὶς, καὶ τὸ προύχειν

11. θαυμαζομένου B. τὸ θαυμαζόμενον Ed. Ad ἠγνοεῖτο, D mg. notat σχ° (= σχόλιον) ἤτοι ὁ θεότης; et ad αὐτοῦ, ἤγουν τοῦ βαπτιστοῦ αὐτοῦ. 15. Ἰωάννου μείζων inverso ordine B. 17. λοιπὸν] + καὶ Ed. invito B. 18. εὑρίσκεται om. E. lacuna facta. 22. ὑπερεκτρέχει correxi ex Cord. post Migne. ὑπερεκτρέχοι Ed. 24. εἰκαίων] οἰκείων Cord. 27. ὅτι πρῶτός μου ἦν] ὅτι ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος e suo Migne. 28. ὁ pro ὅτι B. 29. ἀντιτιθεὶς B. repugnantibus a. Cord. qui ἀνατίθησι exhibent. προέχειν a.

ἁπάντων οὐκ ἐν χρόνῳ προσγεγονὸς, ἀλλ' ἐνυπάρχον ἄνωθεν
c ὡς Θεῷ κατὰ φύσιν, διαβεβαιούμενος. ἦν γάρ μου πρῶτος,
φησὶν, ἀντὶ τοῦ ἀεὶ καὶ διὰ παντὸς ἀμείνων καὶ ἐπιδοξότερος·
διὰ δὲ τῆς πρὸς ἕνα τῶν γενητῶν συγκρίσεως, ἡ κατὰ
πάντων ψῆφος τῷ ὑπὲρ πάντας συνάγεται. οὐ γὰρ ἐν τούτῳ
καὶ μόνον τὸ μέγα καὶ ἀξιάγαστον τοῦ Υἱοῦ θεωρήσομεν
ἀξίωμα, ἐν τῷ τὴν Ἰωάννου δόξαν ὑπερδραμεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ
πάσης ὑπερκεῖσθαι γενητῆς οὐσίας.

16 d Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν.

Ἀποδέχεται διὰ τούτων τὴν ἀληθῆ τοῦ βαπτιστοῦ μαρτυ-
ρίαν ὁ Εὐαγγελιστὴς, καὶ σαφῆ ποιεῖται τὴν ἀπόδειξιν τῆς
τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὑπεροχῆς, καὶ τοῦ κεκτῆσθαι τὸ πλέον
οὐσιωδῶς κατὰ παντὸς γενητοῦ, κατά τε τὴν δόξαν αὐτὴν,
περὶ ἧς ὁ λόγος μάλιστα νῦν, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν
ἀγαθοῖς εὐκλεᾶ κατάλογον. ἄριστα γάρ μοι, φησὶ, καὶ ἀλη-
θέστατα λέγων ὁ βαπτιστὴς ἀναφαίνεται περὶ τοῦ Μονο-
e γενοῦς "Ὅτι πρῶτός μου ἦν," τουτέστι, πολὺ δὴ κρείττων
καὶ ἀμείνων. ἐπεὶ καὶ πάντες ἡμεῖς οἱ εἰς τὸν τῶν ἁγίων κατα-
τεταγμένοι χορὸν, τὸ ἴδιον αὐτοῦ καταπεπλουτήκαμεν ἀγα-
θὸν, καὶ τοῖς ἐκείνου μᾶλλον ἤπερ τοῖς ἑαυτῆς ἐπισεμνύνεται
πλεονεκτήμασιν ἡ ἀνθρώπου φύσις, ὅταν ἔχουσά τι τῶν
ἀξιαγάστων εὑρίσκηται· ἀπὸ γὰρ τοῦ πληρώματος τοῦ Υἱοῦ,
καθάπερ ἐξ ἀεννάου πηγῆς, ἡ τῶν θείων χαρισμάτων ἀναβλύ-
ζουσα δόσις εἰς ἑκάστην ἔρχεται ψυχὴν, ἤπερ ἂν φαίνοιτο
100 A. a τοῦ λαβεῖν ἀξία. εἰ δὲ χορηγεῖ μὲν ὡς ἐκ φυσικοῦ πληρώ-
ματος ὁ Υἱὸς, χορηγεῖται δὲ ἡ κτίσις· πῶς οὐκ ἂν νοοῖτο
λοιπὸν οὐχ ὁμοίαν ἔχων τοῖς ἄλλοις τὴν δόξαν, ἀλλ' ἤπερ

2. μου om. a. 6. καὶ prius om. a. Statim μόνον B.a. μόνῳ Cord. Ed. Υἱοῦ] Θεοῦ Cord. 14. μάλιστα νῦν B. μάλα νυνὶ Ed. 17. δὴ et καὶ ἀμείνων. ἐπεὶ καὶ πάντες om. B., invitis Cord. et (ut vid.) a. 18. ἁγίων] πιστῶν a. 19. τὸ ἴδιον—ἀγαθὸν] ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πεπλουτήκαμεν ἀγαθῶν a. καταπεπλουτήκαμεν B. πεπλουτήκαμεν a. Cord. Ed. 20. ἑαυτῆς ἐπι om. B. Haec clausula deest in Catenis. 24. εἴπερ Cord. 27. τοῖς ἄλλοις ἔχων inverso ordine B., invitis Catenis.

ἂν πρέποι τῷ ἐκ Θεοῦ Μονογενεῖ, φύσεως οἰκείας ἔχοντι καρπὸν τὰ κατὰ πάντων πλεονεκτήματα, καὶ τῆς πατρικῆς ἰδιότητος ἀξίωμα τὴν ὑπεροχήν; οἶμαι δὲ ἔγωγε καὶ τὸν σοφώτατον Παῦλον περὶ τῆς τῶν ὅλων διαλαβόντα φύσεως, κεκινῆσθαι διὰ τούτων εἰς ἐννοίας ἀληθεῖς, οὕτω τε λοιπὸν ὡς πρὸς τὴν κτίσιν εἰπεῖν "Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες;" b (1 Cor. iv. 7.) μετὰ γὰρ τοῦ εἶναι, καὶ τὸ εὖ εἶναι τοιῶσδε τυχὸν τῇ κτίσει θεόσδοτον, ἔχει δὲ οἴκοθεν οὐδὲν, πλουτεῖ δὲ μόνον τὴν τοῦ διδόντος φιλοτιμίαν. σημειωτέον δὲ πάλιν, ὅτι πλήρη, τουτέστιν, ἐν πᾶσι παντέλειον εἶναί φησι τὸν Υἱὸν, καὶ τοσοῦτον ἀφεστῶτα τοῦ κατά τι γοῦν ἐπιδεᾶ καθεστάναι, ὡς καὶ πᾶσι δύνασθαι χορηγεῖν, τὸ ἐλαττοῦσθαι παραιτούμενον καὶ τῆς οἰκείας ὑπεροχῆς ἀεὶ τὸ μέγεθος ἐν ταυτότητι διασώζοντα.

c

Καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος, ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωυσέως ἐδόθη, ἡ 17
χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.

Λαμπροτέραν τῆς ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις εὐκλείας τὴν τοῦ Μονογενοῦς ἀναπεφάνθαι δόξαν εἰπὼν, καὶ τὸ ἐν ἁγιότητι μέγεθος ἀσύγκριτον αὐτῷ πρὸς τοὺς ἁγίους εἰσφέρων, ἀπὸ τῶν εἰς ἄκρον ἀναβεβηκότων ἀρετῆς ποιεῖσθαι σπουδάζει τοῦ προτεθέντος σκοποῦ τὴν ἀπόδειξιν. περὶ μὲν οὖν Ἰωάννου φησὶν ὁ Σωτὴρ "Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν d (S. Matth. xi. 11.) "γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ." ἀλλὰ τὸν οὕτω μέγαν καὶ ἀξιοζήλωτον παρέστησεν ἤδη, καθάπερ αὐτός φησιν, ἀνακεκραγότα καὶ μεγάλῃ λέγοντα τῇ φωνῇ "Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, (Supra ver. 15.) "ὅτι πρῶτός μου ἦν." ἡττωμένης δὲ τῆς Ἰωάννου δόξης, καὶ παραχωρούσης τῷ Μονογενεῖ, πῶς οὐκ ἀνάγκη λοιπὸν ἐννοεῖν μηδένα τῶν ἄλλων ἁγίων εἰς τὸ ἴσον ἀναφέρεσθαι

2. *κατὰ* om. B. invitis Catenis. *τῆς* assumptum ex a. Cord. 8. *μόνον* B. *μόνην* Ed. Statim *τὴν* post *διδόντος* transponit B. 10. *φησι* om. B. 19. *εἰσφέρων* B.D.E. Migne. *εἰσφέρον* Ed. 21. *οὖν* assumptum ex E.

e μέτρον τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, κατά γε τὸν τῆς εὐκλείας λόγον,
ὃς ἐν τῇ τῶν ἔργων θεωρεῖται λαμπρότητι; οἱ μὲν οὖν κατὰ
τοὺς τῆς ἐπιδημίας καιροὺς γεγονότες ἅγιοι, τὴν Ἰωάννου
πλεονεκτεῖν οὐκ ἂν ἔχοντες ἀρετὴν, οὐδὲ τὸ ἐκείνῳ προσὸν
ἀναβαίνοντες μέτρον, παραχωρήσουσι σὺν αὐτῷ τὸ νικᾶν τῷ
Χριστῷ, εἴπερ ἔχων ἐν ἀγαθοῖς τὸ ἀκρότατον ὁ μακάριος
βαπτιστὴς, καὶ τρόπον ὑπερβολῆς καταλελοιπὼς οὐδένα, τὴν
ἐπ' ἐλάττοσι ψῆφον οὐ διὰ τῆς ἑτέρου λαμβάνει φωνῆς, ἀλλ'
101 A. a αὐτὸς ἑαυτοῦ κατεσφράγισε τὸ πρᾶγμα, λέγων, ὡς ἅγιος
ἀληθῶς. ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἁγίων ἐχρῆν ἀνα-
φαίνεσθαι κρείττονά τε καὶ μείζονα τὸν Ἐμμανουὴλ, ἀναγ-
καίως ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς ἐπὶ πρῶτον ἔρχεται τὸν
Exod. xxxiii. 12. ἱεροφάντην Μωυσέα, πρὸς ὃν εἴρητο παρὰ Θεοῦ "Οἶδά σε
"παρὰ πάντας, καὶ χάριν εὗρες παρ' ἐμοί." ὅτι γὰρ ἐγινώ-
σκετο παρὰ πάντας τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τούτου πάλιν ἡμεῖς
Num. xii. 6–8. εἰσόμεθα· "Ἐὰν γένηται, φησὶ, προφήτης ὑμῶν Κυρίῳ, ἐν
b "ὁράματι αὐτῷ γνωσθήσομαι καὶ ἐν ὕπνῳ λαλήσω αὐτῷ.
"οὐχ οὕτως ὡς ὁ θεράπων μου Μωυσῆς, ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ
"μου πιστός ἐστι· στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ, ἐν
"εἴδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων." ἔχοντος τοίνυν καὶ τοῦ παν-
σόφου Μωυσέως κατὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ἁγίων τὴν οὕτω
μεγάλην ὑπεροχὴν, κρείττονά τε καὶ εὐκλεέστερον κατὰ
Col. i. 18. πάντα τρόπον ἐπιδεικνύει τὸν Μονογενῆ, ἵνα φαίνηται "ἐν
"πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων," ὡς ὁ Παῦλός φησι· καὶ διὰ τοῦτο
λέγει Καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος, ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωυσεως ἐδόθη,
c ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· οἶμαι γὰρ
ἔγωγε τοιοῦτόν τι βούλεσθαι δηλοῦν τὸν μακάριον Εὐαγγε-
λιστήν. ἀληθῆ, φησὶ, τὴν ὁμολογίαν ὁ μέγας ἐποιήσατο
βαπτιστὴς περὶ τοῦ Μονογενοῦς διαῤῥήδην ἀπαγγέλλων

1. γε] τε B.E. 2. κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιροῦ (σ supra) B. 4. ἂν assumptum ex B. 9. ἑαυτοῦ] αὐτοῦ B. τὸ om. B. 12. Εὐαγγελιστὴς] βαπτιστὴς B. 13. ἱεροφάντα E. 14. ὅτι γὰρ B. ὃ cum lacuna E. lacuna D. Ed. 15. ἡμεῖς om. B. 16. προφήτης. φησὶν inverso ordine B. Κυρίῳ accessit ex B. 19. στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ om. B. 23. ἐπιδεικνύει B. ἀποδεικνύει Ed.

“Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι “πρῶτός μου ἦν·” καὶ γὰρ “ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ “ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν.” καὶ νομιζέτω μηδεὶς, Ἰωάννου μὲν ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων οἳ κατὰ τοὺς τῆς ἐπιδημιας γεγόνασι καιροὺς, ὑπερανίσχειν τὸν Μονογενῆ· ἡττᾶσθαι γεμὴν κατὰ τὴν δόξαν τῶν ἀρχαιοτέρων, οἵπερ ἦσαν ἐν ἁγιασμῷ διαλάμποντες, κατὰ τοὺς ἄνωθεν τῆς ἐπιδημίας χρόνους· θεωρήσει γὰρ αὐτὸν πολὺ τὸ Μωυσέως, φησὶν, ἀναβαίνοντα μέτρον, καίτοι τὸ μεῖζον, ὡς πρὸς ἐκείνους, ἐν ἁγιασμῷ κεκτημένου· παρὰ πάντας γὰρ αὐτὸν ἐγνωκέναι σαφῶς ὁ νομοθέτης διεβεβαιώσατο. Ἰωάννης μὲν οὖν ἐξ ἰδίας ἠλέγχετο φωνῆς, ὡς ὀπίσω δόξης ἐβάδιζε τοῦ Χριστοῦ· ἔρχεται δὲ κατόπιν τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν ὅλως ἐπ' ἐκείνῳ τὸ ζητούμενον, ἢ καὶ ἀποτραχῦνον τῆς ἀληθείας τὴν εὕρεσιν.

Supra ver. 15. Ib. 16. d e

Πόθεν οὖν ἄρα καὶ αὐτὸν εὑρήσομεν τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα τῆς τοῦ Κυρίου δόξης ἡττώμενον; ἐξεταζέτω, φησὶν, ὁ φιλομαθὴς τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διὰ τοῦ Σωτῆρος χάριν εὐαγγελικὴν, ἀντὶ χάριτος τῆς νομικῆς τῆς διὰ Μωυσέως· τότε γὰρ δὴ θεωρήσει τοσούτῳ κρείττονα τὸν Υἱὸν, ὅσῳπερ ἂν φαίνοιτο τῆς κατὰ νόμον πολιτείας τὰ ἀμείνω νομοθετῶν, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν διὰ Μωυσέως εἰσφέρων τὰ βελτίονα. ὁ μὲν γὰρ νόμος φησὶ διὰ Μωυσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. τίς οὖν ἄρα τοῦ νόμου πρὸς τὴν διὰ τοῦ Σωτῆρος χάριν ἡ διαφορὰ, θεωρήσει πάλιν ὁ φιλοζητητὴς καὶ ἑταῖρος ἱδρώτων ἀγαθῶν· ὀλίγα δὲ ἡμεῖς ἐροῦμεν ἀντὶ πολλῶν, ἀμήρυτόν τινα καὶ μακρὸν τῶν ἐπὶ τούτοις θεωρημάτων τὸν ἀριθμὸν ὄντα πιστεύοντες. οὐκοῦν ὁ μὲν νόμος κατέκρινε τὸν κόσμον· “Συνέκλεισε” γὰρ ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ “τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν,” ὡς ὁ Παῦλός

a 102 A. Gal. iii. 22.

3. ἐλάβομεν] + καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος B. 5. καιροὺς γεγόνασιν inverso ordine B. Statim ὑπερανίσχειν B. ὑπερανέχειν Ed. 12. ἰδίας] οἰκείας B. Χριστοῦ B. Υἱοῦ Ed. 17. Κυρίου B. Χριστοῦ Ed. 20. τοσοῦτον a. 27. Ad ἀμήρυτον adnotat E mg.: ἐκ τοῦ λεξικοῦ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου: ἀτελεύτητος, ἄφθαρτος. μακρὸν D.E. Migne. μακρὰν Ed. καὶ μακρὸν om. B.

b φησι· καὶ κολάσεσιν ἡμᾶς ἐνόχους ὄντας ἐδείκνυεν, ἐλευθεροῖ [Infra xii. 47.] δὲ μᾶλλον αὐτὸν ὁ Σωτήρ· οὐ γὰρ ἦλθεν "ἵκα κρίνῃ τὸν "κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον." καὶ χάριν μὲν ἀνθρώποις καὶ ὁ νόμος ἐδίδου, καλῶν ὅλως εἰς θεογνωσίαν, καὶ τῆς τῶν εἰδώλων λατρείας ἐξέλκων τοὺς πεπλανημένους, καὶ προσέτι τούτῳ καὶ τὸ φαῦλον ὑποδεικνὺς, καὶ διδάσκων τὸ ἀγαθὸν, εἰ καὶ μὴ τελείως, ἀλλὰ παιδαγωγικῶς καὶ χρησίμως· ἡ δὲ διὰ τοῦ Μονογενοῦς ἀλήθειά τε καὶ χάρις, οὐκ c ἐν τύποις ἡμῖν εἰσφέρει τὸ ἀγαθὸν, οὐδὲ ὡς ἐν σκιᾷ χαράττει τὰ συμφέροντα· ἀλλ' ἐν λαμπροῖς καὶ καθαρωτάτοις διατάγμασι καὶ πρὸς τελείαν τῆς πίστεως γνῶσιν χειραγωγεῖ· [Rom. viii. 15.] καὶ ὁ μὲν νόμος πνεῦμα δουλείας ἐδίδου πρὸς φόβον, τὸ δὲ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας ὁ Χριστὸς εἰς ἐλευθερίαν. ὁ νόμος [1 Cor. vii. 19.] ὁμοίως τὴν ἐν σαρκὶ περιτομὴν οὐδὲν οὖσαν εἰσφέρει· "Ἡ "περιτομὴ γὰρ οὐδέν ἐστιν," ὥσπερ οὖν ὁ Παῦλος ἐπιστέλλει τισίν· ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν ἐν [Rom. ii. 29.] πνεύματι καὶ καρδίᾳ περιτομὴν διὰ τῆς πίστεως προξενεῖ. d ὁ νόμος ὕδατι βαπτίζει γυμνῷ τοὺς μεμολυσμένους, ὁ Σωτὴρ [S. Matth. iii. 11.] "ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρί." ὁ νόμος εἰς τὴν ἀντίτυπον [Heb. ix. 24.] τῶν ἀληθινῶν εἰσφέρει σκηνὴν, ὁ Σωτὴρ εἰς αὐτὸν ἀναφέρει [Ib. viii. 2.] τὸν οὐρανὸν, καὶ εἰς τὴν ἀληθεστέραν εἰσάγει σκηνὴν, "ἣν "ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος." καὶ χαλεπὸν μὲν οὐδὲν ἀποδείξεις τοῖς εἰρημένοις ἐπισωρεύειν ἑτέρας, τιμητέον δ' οὖν ὅμως τὸ μέτρον. πλὴν ἐκεῖνο χρησίμως τε καὶ ἀναγe καίως ἐροῦμεν· ὅτιπερ ὁ μακάριος Παῦλος ἐν ὀλίγοις ἔλυσε τὸ ζητούμενον, περί τε τοῦ νόμου καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος [2 Cor. iii. 9.] χάριτος εἰπών "Εἰ γὰρ τῇ διακονίᾳ τῆς κατακρίσεως δόξα, "πολλῷ μᾶλλον περισσεύει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν "δόξῃ." διακονίαν μὲν γὰρ κατακρίσεως τὴν διὰ Μωυσέως φησὶν ἐντολὴν, διακονίαν δὲ δικαιοσύνης, τὴν παρὰ τοῦ

2. αὐτὸν B.E. αὐτὸς D. Ed. 3. σώσῃ τὸν κόσμον B. σωθῇ ὁ κόσμος Ed. 8. Assumpta δὲ ex B.E., τε ex B. 9. σκιᾷ B. σκιαῖς Ed. 12. πνεῦμα δουλείας] πνεύμα νόμου δούλου E. 17. καρδίαν E. τῆς assumptum ex B. 22. καὶ prius assumptum ex B.E. 24. τε om. B. 28. ἐν assumptum ex B.

Σωτῆρος ὀνομάζει χάριν, ἣ καὶ τὸ πλέον ἐν δόξῃ κεκτῆσθαι χαρίζεται, τὴν τῶν πραγμάτων ἄριστα δοκιμάζων φύσιν, ὡς πνευματοφόρος.

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ὁ μὲν κατακρίνων νόμος ἐδόθη διὰ Μωυσέως, γέγονε δὲ διὰ τοῦ Μονογενοῦς ἡ δικαιοῦσα χάρις, πῶς a 103 A. οὖν οὐκ ἀμείνων ἐν δόξῃ, φησὶν, ὁ δι' οὗ τὰ κρείττω νενομοθέτηται; ἀληθεύσει δὴ οὖν καὶ ὁ μελῳδὸς ἐν Πνεύματι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν πάσης ὁμοῦ τῆς λαμπρᾶς τῶν ἁγίων πληθύος ὑπερκεῖσθαι βοῶν "Τίς γὰρ, φησὶν, ἐν "νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ, ἢ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ "Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;" Ps. lxxxviii. 7. νεφέλαι μὲν γὰρ αἱ νοηταὶ, τουτέστιν, οἱ ἅγιοι προφῆται παραχωρήσουσι τὸ νικᾶν τῷ Χριστῷ, οἰήσονται δὲ δεῖν οὐδαμῶς ἰσομέτρῳ πρὸς αὐτὸν ἁμιλλᾶσθαι τιμῇ, τὴν δευτέραν ἀποφερομένου τάξιν τοῦ b παρὰ πάντας ἐγνωσμένου παρὰ Θεοῦ, τουτέστι Μωυσέως· υἱοὶ δὲ οἱ χρηματίσαντες τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν, οὐκ ἀπαραλλάκτως ὁμοιωθήσονται τῷ κατὰ φύσιν Υἱῷ, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον ἐπιγνώσονται μέτρον, ὀπίσω μάλιστα τεθεῖσθαι λέγοντος ἑαυτὸν τοῦ ἁγίου βαπτιστοῦ, περὶ οὗ φησιν ὁ καρδίας εἰδὼς "Οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυ- "ναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ." S. Matth. xi. 11. ἀληθεύει δὴ οὖν ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς, τεθεᾶσθαι λέγων "τὴν δόξαν "αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς," Supra ver. 14. τουτέστιν c ἥπερ ἂν πρέποι τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Υἱῷ Μονογενεῖ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον τοῖς εἰς ἀδελφότητα κεκλημένοις αὐτοῦ, ὧν ἐστι πρωτότοκος.

1. χαρίζεται κεκτῆσθαι inverso ordine B. 4. ἐπειδήπερ] ὅπερ ἐπειδὴ B. 6. οὖν et ἀμείνων assumpta ex B. 7. ἀληθεύει δὲ B. 10. A Κυρίῳ ad Κυρίῳ transilit B. 12. οἱ om. B. 13. δὲ om. B. 15. Θεῷ B. 16. χρηματίσαντες B. [χρηματήσαντες Cod.] χρι . . . τίσαντες D. χρι . . . . . . Ed. Lacuna in E. 18. ὀπίσω—ἑαυτὸν] ὀπίσω μᾶλλον προστεθήσεσθαι λέγοντος αὐτὸν B. 22. λέγων om. B.

ΚΕΦΑΛΗ Ι.

Ὅτι μόνος κατὰ φύσιν Υἱὸς ἐκ Πατρὸς ὁ Μονογενής, ὡς ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ.

18 Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ Μονογενὴς Θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

d

ΘΕΑ *δὴ πάλιν ἐν τούτοις τοῦ πνευματοφόρου τὴν νῆψιν. οὐκ ἠγνόησεν ὅτι πάντως ἐροῦσί τινες τὰ περὶ τοῦ Μονογενοῦς εἰρημένα πικρότερον βασανίζοντες Ἔφης, ὦ οὗτος,*
Supra ver. 14. *τεθεᾶσθαι "τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ "Πατρός·" εἶτα δέον ἀπολεπτύνειν ἡμῖν τὴν ἐπὶ τούτοις ἐξήγησιν, καὶ θεοπρεπές τι πρᾶγμα καὶ ἐξαίσιον εἰπεῖν, ἀπὸ τῆς κατὰ Μωυσέως ὑπεροχῆς καὶ τῶν Ἰωάννου μέτρων*
e *ἐποιήσω τὴν ἀπόδειξιν, ὡς οὐκ ἐνὸν ἑτέρως ὁρᾶσθαι τὴν δόξαν αὐτοῦ, καίτοι τοῦ μὲν μακαρίου προφήτου λέγοντος*
Es. vi. 1-3. *Ἡσαΐου "Εἶδον τὸν Κύριον σαβαὼθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου "ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης "αὐτοῦ, καὶ Σεραφὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ, ἓξ πτέρυγες "τῷ ἑνὶ, καὶ ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνὶ, καὶ ταῖς μὲν δυσὶ κατεκά-*
104 A. a *"λυπτον τὸ πρόσωπον, καὶ ταῖς δυσὶ κατεκάλυπτον τοὺς "πόδας, καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέτοντο· καὶ ἐκέκραγον ἕτερος πρὸς*

2. *ὁ* om. B. 4. Θεὸς B. *υἱὸς* D. Ed. Adnotat D mg. *ὡς ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας στοχάζομαι, θεὸς γράφει ἀντὶ τοῦ υἱὸς ὁ ἅγιος.* "Filius" Georgius Trapezuntius, qui affinitatem cum E arctam semper exhibet. 13. *ἐνῆν* B. 20. *ἐπέτοντο* B. (309.) cf. Hom. Pasch. xi. 167 b. *ἐπέταντο* Ed.

“τὸν ἕτερον καὶ ἔλεγον Ἅγιος ἅγιος ἅγιος Κύριος σαβαὼθ, “πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ.” Ἰεζεκιὴλ δὲ πάλιν διαῤῥήδην ἡμῖν ἀνακεκραγότος, ὅτι καὶ θεάσοιτο τὰ Χερουβὶμ, στερέωμα μὲν ὡς ἐν εἴδει σαπφείρου ταῖς οἰκείαις ἐπηρτημένον ἔχοντα κεφαλαῖς, ἐπὶ θρόνου δὲ ὁμοίως τὸν Κύριον σαβαώθ· λέγει γὰρ ἐπ᾽ αὐτῆς οὕτω τῆς λέξεως “Καὶ [Ezek. i. 25–28.] “ἰδοὺ, φησὶ, φωνὴ ὑπεράνωθεν τοῦ στερεώματος τοῦ ὄντος “ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν, καὶ ὑπεράνωθεν τοῦ στερεώματος τοῦ [b] “ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν ὡς ὅρασις λίθου σαπφείρου, ὁμοίωμα “θρόνου ἐπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμοιώματος τοῦ θρόνου “ὁμοίωμα ὡς εἶδος ἀνθρώπου ἄνωθεν· καὶ εἶδον ὡς ὄψιν “ἠλέκτρου ἀπὸ ὁράσεως ὀσφύος καὶ ἐπάνω, καὶ ἀπὸ ὁρά- “σεως ὀσφύος καὶ ἕως κάτω, καὶ εἶδον ὡς ὅρασιν πυρὸς, “καὶ τὸ φέγγος αὐτοῦ κύκλῳ ὡς ὅρασις τόξου, ὅταν ᾖ ἐν “τῇ νεφέλῃ ἐν ἡμέραις ὑετοῦ, οὕτως ἡ ὅρασις τοῦ φέγγους “κυκλόθεν, αὕτη ἡ ὅρασις ὁμοιώματος δόξης Κυρίου.” οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐλπίδος ἦν οὐ μακρὰν, τοιαῦτά τινα πρὸς [c] ἡμᾶς ἐρεῖν οὐκ ὀλίγους τῶν ἀμαθεστέρων, ἀναγκαίως ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς ἀνακόπτειν αὐτῶν τὰς ἐπιχειρήσεις ἐπείγεται λέγων Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· αὐτὸς γὰρ Θεὸς ὢν ὁ Μονογενὴς, ὁ ἐν κόλποις ὢν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ταύτην πρὸς ἡμᾶς ἐποιήσατο τὴν ἐξήγησιν, πρὸς μὲν τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα σαφέστατα δὴ λίαν εἰπὼν, ὅτι οὐδεὶς ὄψεται “τὸ [Exod. xxxiii. 20.] “πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται·” πρὸς δέ γε τοὺς οἰκείους κατὰ καιρὸν μαθητάς “Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα ἑώρακέ τις, εἰ [Infra vi. 46.] “μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἑώρακε τὸν Πατέρα.” μόνῳ γὰρ Υἱῷ τῷ κατὰ φύσιν ὁρατὸς ὁ Πατὴρ καὶ οὕτως, ὡς ἄν [d] τις εἰκάσαι θεοπρεπῶς τὴν θείαν ὁρᾶν τε καὶ ὁρᾶσθαι φύσιν, ἑτέρῳ δὲ τῶν ὄντων οὐδενί· διαψεύσεται γεμὴν οὐδαμῶς τῶν ἁγίων προφητῶν ὁ λόγος, ἑωρακέναι βοώντων τὸν Κύριον [Es. vi. 1.]

7. φησὶ om. B. 8. Haec καὶ ὑπεράνωθεν τοῦ στερεώματος τοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν assumpta ex E. Georgio Trapezuntio. (ὑπεράνω pro ὑπεράνωθεν excepto Alex. XII sub aster.) 17. τινα om. B. 18. οὐκ ὀλίγους assumpta ex B.D.E. 20. Θεὸς ὢν hoc ordine D.E. ὢν om. B. 21. ὁ alt. assumptum ex B. 23. δὴ et μου assumpta ex B.

σαβαώθ· οὐ γὰρ αὐτὸ κατ᾿ οὐσίαν τοῦθ᾿ ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις τεθεᾶσθαι διισχυρίζονται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ διαῤ- Ezek. i. 28. ῥήδην ἀναβοῶσι λέγοντες "Αὕτη ἡ ὅρασις ὁμοιώματος δόξης e "Κυρίου." οὐκοῦν ἀπὸ τῶν καθ᾿ ἡμᾶς πραγμάτων αἰνιγματωδῶς τὸ τῆς θείας δόξης ἀνεπλάττετο σχῆμα, καὶ μᾶλλον ὁμοίωσις ἦν, ὡς ἐν πίνακι φέρουσα τὰ θεοπρεπῆ, τῆς ἐπὶ τούτοις ἀληθείας εἰς τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἀναβαινούσης Supra ver. 14. ὑπεροχήν. ἄριστα δὴ οὖν ὁ σοφώτατος Εὐαγγελιστής "Καὶ "ἐθεασάμεθα λέγων τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς "παρὰ Πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας," ἀπὸ τῆς κατὰ πάντων ὑπεροχῆς εἰσφέρει τοῦ λόγου τὴν ἀπόδειξιν. Sap. xiii. 5. ὅνπερ γὰρ τρόπον "ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως" ἡ 105 A. a τοῦ πάντων γενεσιουργοῦ θεωρεῖται δύναμις· καὶ "διη- Ps. xviii. 2. "γοῦνται μὲν ἀφώνως οἱ οὐρανοὶ δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ "χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα·" οὕτω πάλιν ἀμείνων ἐν δόξῃ καὶ λαμπρότερος ὁ Μονογενὴς ἀναδειχθήσεται, τὴν μὲν, ὅσον ἧκεν εἰς ὀφθαλμοῦ δύναμιν, κατάληψιν ἀναβαίνων, ὡς Θεὸς, ἀφ᾿ ὧν δὲ τὴν κτίσιν νικᾷ, διὰ τούτων ὡς ὑπάρχων ὑπὲρ αὐτὴν, νοούμενός τε καὶ δοξαζόμενος. ταύτην μὲν οὖν οἶμαι, καὶ οὐχ ἑτέραν τὴν θεωρίαν ὠδίνειν τοῦ προκειμένου τὴν δύναμιν· ἐπιτηρητέον δὲ πάλιν, ὅτι καὶ b Μονογενῆ Θεὸν ἀποκαλεῖ τὸν Υἱὸν, καὶ ἐν κόλποις εἶναί φησι τοῦ Πατρὸς, ἵνα φαίνηται πάλιν τῆς πρὸς τὴν κτίσιν ὁμοφυΐας ἔξω κείμενος, καὶ ἰδιάζουσαν ἔχων ἐκ Πατρὸς καὶ ἐν Πατρὶ τὴν ὕπαρξιν. εἰ γὰρ ὄντως Θεός ἐστι Μονογενὴς, πῶς οὐκ ἔστι κατὰ φύσιν ἕτερος, ὡς πρὸς ἐκείνους, οἵπερ εἰσὶ κατὰ θέσιν θεοὶ καὶ υἱοί; νοηθήσεται γὰρ οὐκ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς ὁ Μονογενὴς, ἀλλ᾿ ὡς μόνος ὢν ἐκ Πατρός. ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν πολλῶν ὄντων, ἢ καὶ

2. αὐτοὶ B. αὐτὸ Ed. 6. τὰ θεοπρεπῆ B. θεοπρεπεῖ Ed. 9. λέγων om. B. 10. Haec πλήρης χ. κ. ἀλ. ass. ex B. 12. τρόπον om. B. 20. μὲν om. B. 21. δύναμιν B. ἔννοιαν Ed. 22. μονογενῆ Θεὸν ἀποκαλεῖ τὸν υἱὸν b. Ed. μονογενῆ Θεὸν ἀποκαλεῖ τὸν μονογενῆ υἱὸν B. E catenis, μονογενῆ ἀποκαλεῖ τὸν υἱὸν a. μονογενῆ Θεοῦ ἀποκαλεῖ τὸν υἱὸν Cord. τοῦ Πατρός φησι inv. ord. B. 24. ἔξω κείμενος B.a. [ἐξοκείμενος B.] ἐξῳκισμένος Cord. Ed. 26. ὡς om. a. 28. ὡς pro ὁ E. invito Cord. 29. τοῦ assumptum ex B.a. Cord. ἢ om. B. habet a.

ὀνομαζομένων, ἔν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς τῶν θεῶν, c Θεός ἐστι Μονογενὴς ὁ Υἱὸς, ἔξω δηλονότι τῶν ἄλλων κείσεται, καὶ οὐκ ἐν τοῖς κατὰ χάριν τετάξεται θεοῖς· ἔσται δὲ μᾶλλον μετὰ Πατρὸς ἀληθινός· οὕτω γὰρ ἡμῖν ὁ Παῦλος συναρμόττει λέγων "Ἡμῖν δὲ εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ 1 Cor. viii. 6. "πάντα, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα·" ἑνὸς γὰρ ὄντος κατὰ φύσιν Θεοῦ τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἔξω τοῦ εἶναι Θεὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ μενεῖ Λόγος, τῇ τοῦ γεννήσαντος ἰδιότητι διαπρέπων, καὶ οὐσιωδῶς πρὸς τὸ ἴσον ἀναβαίνων ἀξίωμα, κατά γε τὸ εἶναι κατὰ φύσιν Θεός. d

Διά τοι τοῦτο καὶ ἐν κόλποις αὐτὸν εἶναί φησι τοῦ Πατρὸς, ἵνα πάλιν ἐννοῇς τὸ ἐν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς εἰρημένον "Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐξεγέννησά Ps. cix. 3. "σε." ὥσπερ γὰρ ἐν τούτῳ, τό Ἐκ γαστρὸς, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ γνησίως τίθησιν, ὡς ἐξ ὁμοιότητος πάλιν τῆς καθ' ἡμᾶς· πρόεισι γὰρ ἐκ γαστρὸς τὰ ἐξ ἀνθρώπων γεννώμενα· οὕτω καὶ ὅτε τό Ἐν κόλπῳ φησὶ, μονονουχὶ βούλεται δηλοῦν ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς νηδύϊ γεννώσῃ μὲν τὸν Υἱὸν ἐκφαντικῶς, ὡς ἐν e ἐκλάμψει θεοπρεπεῖ καὶ ἀρρήτῳ τινὶ προόδῳ τῇ πρὸς ἰδίαν ὑπόστασιν, ἐχούσῃ δὲ πάλιν αὐτὸν, ἐπεὶ μὴ κατὰ ἀποκοπὴν, ἤτοι μερισμὸν τὸν κατὰ σῶμα, τὸ θεῖον ἐκ Πατρὸς προέκυψε γέννημα. καὶ γοῦν ὁ Υἱός που φησὶν, ὡς εἴη μὲν αὐτὸς ἐν Πατρὶ, ἔχοι δὲ αὖ πάλιν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα. τὸ γὰρ ἴδιον αὐτὸ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας φυσικῶς διῆκον εἰς τὸν Υἱὸν, ἐν αὐτῷ δείκνυσι τὸν Πατέρα· ἔχει δὲ αὖ πάλιν ὁ Πατὴρ ἐν ἑαυτῷ τὸν Υἱὸν τῇ ἀπαραλλάκτῳ τῆς οὐσίας ταυτότητι a **106 A.** ῥιζούμενον, καὶ ἐκπεφυκότα μὲν ὡς ἐξ αὐτοῦ, πλὴν οὐ κατὰ μερισμὸν ἢ διάστασιν τοπικὴν, ἀλλ' ἐνυπάρχοντά τε καὶ ἀεὶ συνυπάρχοντα· οὕτω δὴ μᾶλλον εὐσεβῶς τὸ ἐν κόλποις εἶναι τοῦ Πατρὸς παραδεξόμεθα τὸν Υἱὸν, οὐ καθάπερ ἐξειλήφασί

2. ὁ Υἱὸς assumptum ex B.a. Cord. 5. καὶ pro ὁ B. 11. αὐτὸν post φησι transponit B. invitis Catenis. 12. ἵν' E. Statim πάλιν ἐννοῇς hoc ordine B.a. Cord. ἐν om. B. ἐν αὐτῷ et ἐξ αὐτοῦ inter se transponit a. 23. δὲ B.E. δ' Ed. 25. δὲ B.E. δ' Ed. 26. τὸν Υἱὸν ἐν ἑαυτῷ inverso ordine B. Statim τῇ assumptum ex B.D.E.

Rom. iii. 8. Mic. iii. 9. 1 Cor. viii. 12, 11.

τινες τῶν θεομαχεῖν εἰθισμένων, "ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστι·" πάντα γὰρ τὰ ὀρθὰ διαστρέφουσι, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνὴν, τὰς τῶν ἁπλουστέρων παραλύοντες ἀκοὰς, καὶ b "ἁμαρτάνοντες ἀφυλάκτως εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, ὑπὲρ ὧν "Χριστὸς ἀπέθανε."

Τί γὰρ δὴ καὶ νοοῦσι καὶ λέγουσι καὶ διδάσκειν ἑτέρους ἐπιχειροῦσιν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν· εἰς τὸν κόλπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι τοῦ ἁγίου λέγοντος Εὐαγγελιστοῦ, εἶτα τῶν τῆς Ἐκκλησίας τέκνων νοούντων ὀρθῶς, καὶ ἐκ Πατρὸς καὶ ἐν Πατρὶ διὰ τοῦτο διαβεβαιουμένων ὑπάρχειν αὐτὸν, καὶ τὸ ἐν γεννήσει γνήσιον ἀποσώζεσθαι δεῖν, καὶ μάλα εἰκότως, φιλονεικούντων αὐτῶν, διαγελῶσιν εὐθὺς οἱ πάσῃ μεθύοντες ἀμαθίᾳ, καὶ δὴ καὶ ἀποτολμῶσι λέγειν c Λῆρος, ὦ οὗτοι, τὰ παρ' ὑμῖν· οὐ γὰρ εὐπαιδεύτως τὰ περὶ Θεοῦ δοξάζετε, διὰ τὸ ἐν κόλπῳ λέγεσθαι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν ἐκπεφυκέναι, πάντως αὐτὸν οἰόμενοι τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀγενήτου φύσεως εἶναι καρπὸν ἀνοήτως ὑπολαμβάνοντες. ἢ γὰρ οὐκ ἠκούσατε, φασὶν, ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς παραβολαῖς, ὅτε τοὺς περὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου λόγους αὐτὸς ἐποιεῖτο Χριστὸς, ὅτι ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν Λάζαρον, "καὶ ἀπενεχθῆναι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλ- d "πον τοῦ Ἀβραάμ;" δώσετε δὴ οὖν διὰ τὸ ἐν κόλπῳ τοῦ Ἀβραὰμ γενέσθαι τὸν Λάζαρον, ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν αὐτὸν, ἢ τοῦτο μὲν παραιτήσεσθε λέγειν ποιοῦντες ὀρθῶς, διὰ δὲ τοῦ κόλπου τὴν ἀγάπησιν νοεῖσθαι καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν συγχωρήσετε; εἶναι τοιγαροῦν τὸν Υἱὸν ἐν κόλπῳ φαμὲν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀντὶ τοῦ ἐν ἀγαπήσει, καθὰ καὶ αὐτός που φησίν "Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν "Υἱόν."

S. Luc. xvi. 22. Infra iii. 35.

Ἀλλ' ὅταν τούτοις ἡμᾶς παίωσι τοῖς λόγοις οἱ φιλεπιτι- e μηταὶ, κἂν πρὸς μόνον τὸ διαλοιδορεῖσθαι γοργοὶ, τότε καὶ

6. καὶ primum et ἑτέρους assumpta ex B. 14. ὑμῖν D.E. Migne. ἡμῖν Ed. 15. δοξάζεται B. 30. ἡμᾶς τούτοις inverso ordine B. 31. κἂν B. καὶ Ed.

ἡμεῖς ἀντεροῦμεν, τὸν ὀρθὸν τῆς ἀληθείας ἀντεξάγοντες λόγον· Ὁ κόλπος ἡμῖν, ὦ βέλτιστοι, σημαίνει καθ' ὑμᾶς τὴν ἀγάπησιν· τοῦτο γὰρ ἀρτίως λεγόντων ἠκούσαμεν. ἆρ' οὖν, ἐπειδήπερ "ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον" κατὰ τὴν τοῦ [Infra iii. 16.] Σωτῆρος φωνήν· "Ἀγαπᾷ δὲ Κύριος καὶ τὰς πύλας Σιὼν," [Ps. lxxxvi. 2.] κατὰ τὸν ἅγιον ψαλμῳδὸν, ἀκινδύνως ἐροῦμεν ἐν κόλπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τόν τε κόσμον αὐτὸν καὶ τὰς τῆς Σιὼν εἶναι πύλας; ὅταν δὲ λέγῃ καὶ πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωυ- [a **107 A.**] σέα "Εἰσένεγκε τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου," ἀγαπᾶν, [Exod. iv. 6.] εἰπέ μοι, προστάττει τὴν χεῖρα αὐτῷ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον κατακρύψαντα ἔχειν; εἶτα πῶς οὐ μέγαν ἐπὶ τούτοις ὀφλήσομεν γέλωτα, μᾶλλον δὲ πῶς εἰς αὐτὸν οὐκ ἀσεβήσομεν τὸν Πατέρα, πάντα ἐν κόλποις εἶναι λέγοντες αὐτοῦ, καὶ τὸ μόνου τοῦ Μονογενοῦς ἐξαίρετον ἀγαθὸν κοινοποιοῦντες τοῖς ἄλλοις, ἵνα πλέον ἔχοι μηδὲν παρὰ τὴν κτίσιν ὁ Υἱός;

Οὐκοῦν ταῖς ἐκείνων ἀβουλίαις ἐῤῥῶσθαι φράσαντες, ἐπὶ τῷ εὐθεῖ τῆς ἀληθείας βαδιοῦμεν λογισμῶν, ὅταν ἐν κόλπῳ [b] λέγηται τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ νοοῦντες αὐτόν· ἀναμαξάμενοι δὲ ἀκριβῶς τὴν τοῦ νοήματος δύναμιν, οὕτως ἔχον αὐτὸ, καὶ οὐχ ἑτέρως, εὑρήσομεν. Μονογενὴς, φησὶν, ὁ Θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. ἐπειδὴ γὰρ ἔφη Μονογενῆ καὶ Θεὸν, τίθησιν εὐθύς Ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, ἵνα νοῆται καὶ Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ φυσικῶς, ἀντὶ τῆς οὐσίας τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς εἰπὼν, ὡς ἐκ παραδείγματος σωματικοῦ. τύποι γάρ εἰσί πως τῶν νοητῶν τὰ ἐμφανέστερα, καὶ χειραγωγεῖ πρὸς κατάληψιν [c] τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ ἐν ἡμῖν· λαμβάνεται δὲ πολλάκις ὡς ἐν εἰκόνος τάξει τὰ σωματικὰ, καὶ λεπτοτέρων ἡμῖν θεωρημάτων εἰσφέρει τὴν κατάληψιν, εἰ καὶ οὕτω νοεῖται κατὰ

8. ἱεροφάντα E. 16. ἐπὶ τῷ εὐθεῖ—λογισμῶν B. ἐπὶ τὸν εὐθῆ—λογισμὸν Ed. 19. δύναμιν om. E., vacuo facto. 20. αὐτὸ assumptum ex B. μονογενὴς, φησὶν, ὁ hoc ordine B. ὁ μονογενὴς φησι Ed. Cord. 22. ἐν τῷ κόλπῳ E. ἐν κόλπῳ Cord. 23. καὶ ἐν αὐτῷ om. E. vacuo facto. 24. τοῦ Πατρὸς assumptum ex B. 25. πως εἰσὶ inverso ordine B. 26. ἀφανέστερα B. 29. εἰσφέρει—καιρὸν om. B.

καιρὸν οἰκεῖον, ὡς ἂν εἰρῆσθαι δοκῇ, ὁποῖον εἶναί φημι τὸ ἐπὶ Μωυσέως "Εἰσένεγκε τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον "σου." ἀδικήσει δὲ ὅλως τὸν λόγον οὐδὲν τὸ ἐν κόλπῳ τεθεῖσθαι τοῦ Ἀβραὰμ τὸν Λάζαρον εἰπεῖν, συναγορεύσει δὲ d *μᾶλλον αὐτῷ, καὶ τοῖς ἡμετέροις συνδραμεῖται θεωρήμασι. μόνον γὰρ οὐχὶ τοῦτό φησιν ἡ θεία γραφή· τεθνεὼς ὁ Λάζαρος καὶ τὴν μετὰ σώματος καταλύσας ζωὴν, εἰς κόλπον Ἀβραὰμ ἀπηνέχθη, ἀντὶ τοῦ ἐν υἱοῖς Ἀβραὰμ κατατέτακται· πατέρα γὰρ πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς,* Gen. xvii. 5. *οὕτω δέ που γέγραπται περὶ αὐτοῦ "Ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε."*

19 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὅτε ἀπέστειλαν οἱ
e Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας ἵνα ἐρωτήσωσιν
20 αὐτόν Σὺ τίς εἶ; καὶ ὡμολόγησε καὶ οὐκ ἠρνήσατο· καὶ
ὡμολόγησεν ὅτι ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός.

Μέμνηται τῶν ἑαυτοῦ λόγων ὁ Εὐαγγελιστὴς, καὶ πλατύτερον ἡμῖν ἐξηγεῖσθαι σπουδάζει, καλῶς γε σφόδρα ποιῶν, ἅπερ ἤδη φθάσας ὡς ἐν κεφαλαίῳ συνειλημμένως καταμεμήνυκεν· εἰπὼν γὰρ Supra ver. 6, 7. *"Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ* **108 A.** a *"Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης· οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα "μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτὸς," ἀναγκαίως εἰσφέρει καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ γενομένης μαρτυρίας τὸν τρόπον· ὅτε γὰρ, φησὶν, οἱ τῶν Ἰουδαικῶν ταγμάτων κατὰ νόμον καθηγηταὶ πρὸς αὐτὸν ἀπεστάλκασιν ἱερεῖς καὶ Λευίτας, ἀναπυθέσθαι προστάξαντες, τί ἂν λέγοι περὶ ἑαυτοῦ, τότε δὴ καὶ μάλα σαφῶς ὡμολόγησε, πᾶσαν ἀποπτύσας αἰδῶ διὰ τὴν ἀλήθειαν· ἔφη γὰρ ὅτι ἐγὼ*

4. *τοῦ Ἀβραὰμ τίθεσθαι* B. *συναγορεύει* B. 9. *γὰρ* B. *δὲ* Ed. *τέθεικά σε πρὸς* B. *τέθεικεν* Ed. 11. *τέθεικά σε*] *τέθεικεν αὐτὸν ὁ Θεός* B. 12–14. Verba SS. Scripturae non plene exhibent Codd. qui pro *ὅτε ἀπέστειλαν—ἠρνήσατο καὶ* scribunt *ἕως τοῦ* (= usque ad), initium finemque verborum propositorum solum exhibentes. 15. *ὡμολόγηκεν* D. *ὡμολόγηται* E. *ἐγὼ οὐκ εἰμὶ* hoc ordine B. *οὐκ εἰμὶ ἐγὼ* D.E. Ed. 18. *συνειλημμένως* D.E. *συνειλημμένος* Ed. 20. *αὐτῷ* om. B. 22. *γενομένης παρ' αὐτοῦ* inverso ordine B. 23. *κατὰ νόμων* E. 25. *ὡμολόγησε* B. Migne. *ὡμολόγηκε* Ed. 26. *ὑποπτύσας* Migne.

οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός. οὐκοῦν οὐδὲ ἐγὼ, φησὶν, ὁ τοῦ βιβλίου συγγραφεὺς διέψευσμαι λέγων περὶ αὐτοῦ "Οὐκ ἦν ἐκεῖνος "τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός." b Supra ver. 8.

Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν Τί οὖν; Ἠλίας εἶ; καὶ λέγει Οὐκ εἰμί. 21
Ὁ προφήτης εἶ σύ; καὶ ἀπεκρίθη Οὔ.

Ὡς ἐν ἐξηγήσει πάλιν εἰπὼν "ὡμολόγησεν ὅτι ἐγὼ οὐκ "εἰμὶ ὁ Χριστός" (Ib. 20.) δεικνύειν πειρᾶται πῶς ἢ κατὰ τίνα τρόπον ὁ τῆς ὁμολογίας γέγονε λόγος· καί μοι δοκεῖ διὰ τούτων τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπαιδευσίαν βούλεσθαι γυμνοῦν. c "φάσκοντες γὰρ εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν" (Rom. i. 22.) καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ νόμου γνώσει κατωφρυωμένοι, ἄνω τε καὶ κάτω τὰς διὰ Μωυσέως προτείνοντες ἐντολὰς, καὶ πρὸς τοὺς τῶν ἁγίων προφητῶν ἀπηκριβῶσθαι λόγους διισχυριζόμενοι, δι' ὧν ἐρωτῶσιν ἀπαιδεύτως, διὰ τούτων πολὺ λίαν ὄντες ἀμαθεῖς ἐξελέγχονται· ὁ μὲν γὰρ ἱεροφάντης Μωυσῆς ὡς ἐν προφήτου τάξει τὸν Κύριον ἀναδειχθήσεσθαι λέγων, προεκήρυττε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὅτι "Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ὡς ἐμὲ d (Deut. xviii. 15, 16.) "ἀναστήσει σοι Κύριος ὁ Θεός σου, αὐτοῦ ἀκούσεσθε· "κατὰ πάντα ὅσα ᾐτήσω παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐν "Χωρήβ." ὁ δὲ μακάριος Ἡσαίας, τὸν πρόδρομον ἡμῖν καὶ προάγγελον εἰσφέρων "Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, φησίν (Es. xl. 3. S. Matth. iii. 3.) "Ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς "τρίβους αὐτοῦ·" καὶ τρίτος ἐπὶ τούτοις ὁ προφήτης Ἰωὴλ περὶ τοῦ Θεσβίτου φησίν· Ἡλίας δὲ οὗτος· "Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ (Mal. iv. 4, 5.) "ἀποστέλλω ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεσβίτην, ὃς ἀποκαταστήσει "καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δι-"καίων, ἵνα μὴ ἔλθω καὶ πατάξω τὴν γῆν ἄρδην." e (S. Luc. i. 17.)

Τριῶν ὄντων τοίνυν, οἵπερ ἥξειν ἠγγέλλοντο, Χριστοῦ

2. ἐκεῖνος D.E. ἐκεῖνο Ed. 13. ἀποκριβῶσθαι (sic) E. 18. σοι assumptum ex B.D.E. 21. προαγγέλλων B. 22. τὴν ὁδὸν τοῦ B. τὰς ὁδοὺς Ed. 25. Θεσβήτην E. 28. Χριστοῦ δηλονότι assumptum ex B.

δηλονότι καὶ Ἰωάννου καὶ Ἡλίου, πλείους ἀφίξεσθαι προσ-
S Matth. xxii. 29. δοκῶσιν Ἰουδαῖοι, ἵνα καὶ δικαίως ἀκούσωσι "Πλανᾶσθε μὴ "εἰδότες τὰς γραφάς." διερωτήσαντες γὰρ τὸν μακάριον βαπτιστὴν, καὶ μαθόντες ὅτι περ αὐτὸς οὐκ εἴη ὁ Χριστὸς, ἀποκρίνονται Τί οὖν; Ἡλίας εἶ; καὶ λέγοντος Οὐκ εἰμὶ, δέον αὐτοὺς περὶ τοῦ προδρόμου λοιπὸν ἀναπυνθάνεσθαι· τοῦτο
109 A. a γὰρ ἦν ἔτι τὸ λεῖπον· ἀπαιδεύτως ἐπ' αὐτὸν ἀνατρέχουσι τὸν Χριστὸν, τὸν ὡς προφήτην διὰ τοῦ νόμου καταδηλούμενον. ὅρα γὰρ τί φασιν οὐκ εἰδότες τὰ διὰ Μωυσέως Ὁ προφήτης εἶ σύ; καὶ ἀπεκρίθη Οὔ· οὐ γὰρ ἦν αὐτὸς ὁ Χριστὸς, καθὰ καὶ φθάσας ἤδη διισχυρίσατο.

22, 23 Τί σὺ λέγεις περὶ σεαυτοῦ; ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Ὡς οὐδὲν εἰδότας ἐλέγχει γοργῶς, καὶ προφητικῇ πισ-
b τοῦται μαρτυρίᾳ τὴν ἐγχειρισθεῖσαν ὑπόθεσιν, ἤτοι διάνοιαν αὐτῷ· ἥκω γὰρ, φησὶν, οὐδὲν ἕτερον ἐρῶν, ἢ ὅτι λοιπὸν ἐπὶ θύραις ὁ προσδοκώμενος, μᾶλλον δὲ εἴσω θυρῶν ὁ Δεσπότης. ἑτοιμάσθητε πρὸς ἥνπερ ἂν ἐπιτάττοι βαδίζειν ὁδὸν, ἐβαδίσατε τὴν διὰ Μωυσέως, ἀναλάβετε τὴν διὰ Χριστοῦ· ταύτην ὑμῖν ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν προεκήρυττε χορός.

c Παράθεσις ῥήτων περὶ ὁδοῦ τῆς κατὰ Χριστόν.

Es. ii. 3. ΗΣΑΙΑΣ. "Δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου "καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακὼβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν "ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ."

Ib. xxxv. 8, 9. Ο αὐτός. "Ἔσται ἐκεῖ ὅλως καθαρὰ ὁδὸς, καὶ ὁδὸς ἁγία

1. πλείους] τελείους B. 4. περ om. B. 7. ἦν assumptum ex D.E. ἐστιν B., omittens ἔτι sequens. λοῖπον (sic) E. λοιπὸν Migne. 12, 13. vv. 22, 23 addit D mg. 15. διάνοιαν B. διακονίαν Ed. 18. ἐπιτάττοι B. ἐπιτάττῃ D. ἐπιτάττει Ed. ἐβαδίσατο D. 19. ἀναλάβετε B.E. "suscipite" Georg. Trap. ἀνελάβετο D. ἀνελάβετε Ed. 20. ὑμῖν E. "vobis" Georg. Trap. ἡμῖν Ed. 21. om. E. 23. ἡμῖν B. Migne. ὑμῖν Ed. 25. ὅλως καθαρὰ ὁδὸς B. ὁδὸς καθαρὰ Ed.

“ κληθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται ἐκεῖ λέων, οὐδὲ τῶν θηρίων τῶν “ πονηρῶν οὐδὲν οὐ μὴ ἀναβῇ ἐκεῖ, οἱ δὲ διεσπαρμένοι “ πορεύσονται ἐν αὐτῇ.”

Ο αὐτός. “ Ἀρχὴν Σιὼν δώσω, καὶ Ἱερουσαλὴμ παρακα- d Es. xli. 27 “ λέσω εἰς ὁδόν.”

Ο αὐτός. Καὶ ἄξω τυφλοὺς ἐν ὁδῷ ᾗ οὐκ ἔγνωσαν, καὶ Ib. xlii. 16. τρίβους οὓς οὐκ ᾔδεσαν πατῆσαι ποιήσω αὐτούς.

ΙΕΡΕΜΙΑΣ. “ Στῆτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐρωτήσατε τρίβους Hier. vi. 16. “ Κυρίου αἰωνίους, καὶ ἴδετε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ “ βαδίζετε ἐν αὐτῇ, καὶ εὑρήσετε ἁγνισμὸν ταῖς ψυχαῖς “ ὑμῶν.”

Τίς οὖν ἐστιν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ καὶ ἁγνίζουσα τοὺς βαδίζοντας ἐν αὐτῇ, αὐτὸς λεγέτω Χριστός “ Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός.” e Infra xiv. 6.

Καὶ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων. 24

Οἱ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἀποστελλόμενοι· Λευῖται δὲ ἦσαν, καὶ τῶν ἐν ἱερωσύνῃ τινές· ἀπαιδεύτως ἐρωτῶντες ἠλέγχοντο· ἕτερον γὰρ εἶναι τὸν Χριστὸν, ἕτερον δὲ τὸν διὰ τοῦ νόμου a **110 A.** προφήτην ὑποτοπάσαντες ἔφασκον μετὰ τὸ φάναι τὸν ἅγιον βαπτιστὴν “ Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστὸς,” “ Ὁ προφήτης εἶ σύ;” Supra ver. 20, 21. ἀλλ’ ἰδοὺ καὶ ἡ τῶν Φαρισαίων πληθὺς δοκησισοφοῦσα μᾶλλον ἤπερ ὄντως ἀκριβῆ τῶν θείων λογίων τὴν γνῶσιν ἔχουσα φωρᾶται· τί γὰρ ὅλως βαπτίζεις, φησὶν, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ προφήτης; φαίνονται δὲ πάλιν, οὐ μικρὰν ὠδίνοντες κατὰ τοῦ βαπτιστοῦ τὴν ἀπόνοιαν. οὐ γὰρ b ἀξιοῦσι, κατὰ τὸ εἰκὸς, ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν προσδοκωμένων κατατάττειν αὐτὸν, τὴν δὲ ἑαυτοῖς συντεθραμμένην νοσοῦντες ἀλαζονείαν, οὐδὲν εἶναι νομίζουσι, κἂν διὰ τῆς τοῦ προφήτου

7. οὓς B. (Alex. XII.) ἃς Ed. (Vat.) 10. ἁγιασμὸν Migne. 12. ἐστιν assumptum ex B. 13. εἰμι] + ἡ ζωὴ B. 14. Καὶ] + οἱ Ed. invito B. Versum sequentem 25 subjungit Ed. invitis B.E. καὶ ἐρώτησαν αὐτὸν D. reliquum D mg. 15. ἀποστελλόμενοι B. ἀπεσταλμένοι Ed. 18. ὑποτοπήσαντες B. φάναι B. φῆσαι Ed. 19. Ὁ om. B.

Supra ver. 23. S. Matth. iii. 3.

προαγγέλληται φωνῆς. ἀκούσαντες γὰρ ὅτι "Ἐγώ εἰμι "φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου," τὸν λόγον οὐ παραδεξάμενοι, μονονουχὶ καὶ ἀνέδην ἐπιτιμῶσι c λέγοντες Οὐδὲν, ὦ οὗτος, ἐν σοὶ τὸ ἀξιόπιστον, ἀλλ' οὐδὲ θαυμαστὸν ἢ μέγα· τί καὶ ὅλως βαπτίζεις; τί καὶ πράγματι τηλικούτῳ τὸ μηδὲν ὅλως ἐπιχειρεῖς; ἔθος δὲ τοῦτο ποιεῖν τοῖς ἀνοσίοις Φαρισαίοις, τὸν μὲν ἤδη παρόντα κατασμικρύνειν, προσποιεῖσθαι δὲ μᾶλλον τιμᾶν τὸν ἀφιξόμενον· ἵνα γὰρ ἀεὶ τὰς παρὰ τῶν Ἰουδαίων πραγματεύωνται τιμὰς, καὶ χρημάτων ἑαυτοῖς προξενῶσι πορισμοὺς, οὐδένα τῶν ἄλλων ὁρᾶσθαι βούλονται διαπρεπῆ. οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸν ἀπέκτειναν τὸν κληρονόμον λέγοντες "Δεῦτε ἀποκτείνωμεν d "αὐτὸν καὶ σχῶμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ."

S. Matth. xxi. 38.

26 Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι.

e Ἀνεξικάκως ὁ μακάριος βαπτιστὴς ἐπιτιμώντων ἀνέχεται· εὐαφόρμως δὲ λίαν, τὴν ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὸν ἐξήγησιν ὑπόθεσιν ἐποιεῖτο τοῦ σωτηρίου κηρύγματος· διδάσκει δὲ ἤδη καὶ οὐχ ἑκόντας τοὺς παρὰ τῶν Φαρισαίων ἀποστελλομένους, ὅτι περ εἴσω θυρῶν ὁ Χριστός. ἐγὼ μὲν γὰρ, φησὶ, παιδαγωγικὸν εἰσφέρω τὸ βάπτισμα, τοὺς ἐξ ἁμαρτίας μεμολυσμένους ἀπολούων ὕδατι πρὸς μετανοίας ἀρχὴν, καὶ ἐκ τῶν ὑποβεβηκότων ἀνακομίζεσθαι διδάσκων ἐπὶ τὰ τελειότερα· τοῦτο γὰρ ἦν ἔργῳ πληροῦν, ὃ κηρύττειν ἀπεστάλην

111 A. a Ἑτοιμάσατε δηλονότι τὴν ὁδὸν Κυρίου. ὁ δὲ τῶν μειζόνων τε καὶ ἀξιολογωτάτων δοτὴρ, καὶ ἁπάσης τελειότητος τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς χορηγὸς, *μέσος ὑμῶν στήκει*, ἀγνοούμενος ἔτι διὰ τὴν ἐκ τῆς σαρκὸς περιβολὴν, τοσοῦτον ἐμὲ τὸν βαπτιστὴν ὑπερτρέχων, ὡς οἴεσθαι δεῖν ἐμαυτὸν οὐδὲ ἐν οἰκέτου τάξει

4. οὐδὲ] + τὸ Ed. invito B. 5. δὲ pro καὶ alt. Migne. 6. τηλικούτῳ] τοσούτῳ B. ὅλως B. ὢν D.E. Migne. ὃν Aub. 11. γὰρ om. B. 14. Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι B.E. Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης praemittit D., qui versum sequentem 27 in mg. exhibet, vv. 26, 27 Ed. 18. ἀποστελλομένους B. ἀπεσταλμένους Ed. 25. πάσης B.

μετρεῖσθαι παρ' ἐκείνῳ· τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τό Οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λύσαι αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. πρᾶγμα δὲ λέγων ἀληθὲς, ἕτερόν τι χρήσιμον ἐργάζεται· ταπεινοφρονεῖν δὲ ἀναπείθει τὸν ἀλαζόνα Φαρισαῖον, ἑαυτὸν δὲ τύπον b εἰσφέρει τοῦ πράγματος.

Ταῦτα δέ φησιν ἐν Βηθαβαρᾷ γεγενῆσθαι πέραν τοῦ Ἰορδάνου. σημεῖον ὥσπερ καὶ τοῦτο τιθεὶς μνήμης ἀκριβοῦς καὶ λεπτῆς. πεφύκαμεν γάρ πως καὶ εἰθίσμεθα πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐν τοῖς περὶ τῶν ἀναγκαίων διηγήμασι μεμνῆσθαι καὶ τόπων, ἐν οἷς αὐτὰ γενέσθαι συμβέβηκεν.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ, ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

c

2. λύσαι B. ἵνα λύσω Ed. τὸν assumptum ex B. 3. τι χρήσιμον B. ἐπίσημον Ed. 4. δὲ prius B. γὰρ Ed. 6. ταῦτα δέ φησιν ἐν Βηθαβαρὰ γεγενῆσθαι πέραν τοῦ Ἰορδάνου B. ταῦτα δέ φησιν ἐν Βηθανίᾳ γενέσθαι πέραν τοῦ ἰορδάνου D rubrice. E. Ταῦτα ἐν Βηθανίᾳ ἐγένετο πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων, tanquam SS. Scripturae versum D mg. e quo, vel apographo quodam ut videtur, Ed. 11, 12. Sic B.D.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΕΝ ΤΩ ΔΕΥΤΕΡΩ ΒΙΒΛΙΩ.

α. Ὅτι οὐ κατὰ μετοχὴν, οὐδὲ ὡς ἐπακτὸν ἐν τῷ Υἱῷ τὸ Ἅγιον Πνεῦμά ἐστιν, ἀλλ' οὐσιωδῶς καὶ κατὰ φύσιν ἐνυπάρχει αὐτῷ, προκειμένου ῥητοῦ Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης Ὅτι τεθέαμαι τὸ d πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. ... ... [116]

β. Ὅτι οὐκ ἐν τοῖς γενητοῖς ἐστιν ὁ Υἱὸς, ἀλλ' ἐπάνω πάντων, ὡς Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ, προκειμένου ῥητοῦ Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν. ... ... [161]

γ. Ὅτι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, προκειμένου ῥητοῦ Ὁ λαμβάνων αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς e ἀληθής ἐστίν. ... ... [166]

δ. Ὅτι οὐ μεταληπτῶς ἐν Υἱῷ τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἴδια, ἀλλ' οὐσιωδῶς καὶ κατὰ φύσιν, προκειμένου ῥητοῦ Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. ... [170]

ε. Ὅτι οὐκ ἐν τοῖς προσκυνοῦσίν ἐστιν ὁ Υἱὸς, ᾗ Λόγος ἐστὶ καὶ Θεὸς, a **112 A.** προσκυνεῖται δὲ μᾶλλον μετὰ Πατρὸς, προκειμένου ῥητοῦ Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν. [185]

ϛ. Ὅτι οὐκ ἐλάττων ἢ κατὰ δύναμιν ἢ κατ' ἐνέργειαν τὴν ἐπί τισιν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἰσοσθενής τε καὶ ὁμοούσιος, ὡς ἐξ αὐτοῦ καὶ κατὰ φύσιν· προκειμένου ῥητοῦ Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. ... [214]

Lib. II. Codices B.D. tit. habet *Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον βιβλίον δεύτερον* D. 1, 2. D. *κεφάλαια τὰ ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ* Ed. Nihil habet B. 6. *ὡσεὶ περιστερὰν* assumptum ex B. addidit e suo Migne. 9. *καὶ* assumptum ex B. 11. *ἐστὶν* om. B. 16. *ἔδωκεν εἰς τὰς χεῖρας* B. 18. *μετὰ*] + *τοῦ* B. 20. *ᾗ* prius om. B. 21. *ὁμοούσιος* B. *ὅμοιος* Ed. *αὐτοῦ*] + *τε* B. Statim *καὶ* assumptum ex B. 23. *γὰρ*] + *ἂν* Ed. invito B.

b ζ. Ὅτι τῶν θεοπρεπῶν ἀξιωμάτων ἤτοι πλεονεκτημάτων, οὐδὲν ὡς ἐκ μετοχῆς ἢ ἐπακτὸν ἐν τῷ Υἱῷ, προκειμένου ῥητοῦ Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ. ... ... [224]

η. Ὅτι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, καὶ εἰκὼν τοῦ γεννήσαντος ἀκριβὴς, ἴσην ἔχει τὴν πρὸς αὐτὸν καὶ τιμὴν καὶ δόξαν, προκειμένου ῥητοῦ Ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα. ... ... [226]

θ. Ὅτι κατ' οὐδὲν ἐλάττων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ἀλλ' ἰσοσθενὴς κατ' ἐνέργειαν τὴν ἐπὶ πᾶσίν ἐστιν ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ, προκειμένου ῥητοῦ Οὐ δύναμαι ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν· καθὼς ἀκούω κρίνω. ... ... [237]

1. *οἷον* pro *οὐδὲν* B. 2. *ἢ*] + *ὂν* B corrector. 6. *καὶ* prius assumptum ex B. 7–11. *Ἵνα—ῥητοῦ* assumpta ex B. 9. *θ.*] Numerum hunc supplevi. *οὐδὲν* sic edidi. *οὐδένα* B.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Β΄.

Τῇ ἐπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν. 29

a 113 A.

ἘΝ ὀλίγῳ κομιδῇ τῷ καιρῷ προφήτης ὁμοῦ καὶ ἀπόστολος ὁ βαπτιστὴς ἀναδείκνυται· ὃν γὰρ ὡς ἥξοντα προεκήρυττε, τοῦτον ἤδη παρόντα δείκνυσι. διὰ τοῦτο καὶ τὸ προφητῶν ἀνεπήδησε μέτρον, ὥς αὐτός που φησὶν ὁ Σωτὴρ πρὸς Ἰουδαίους διαλεγόμενος περὶ αὐτοῦ "Τί ἐξήλθατε εἰς (S. Matth. xi. 9.) "τὴν ἔρημον ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισ- b "σότερον προφήτου." οἱ μὲν γὰρ κατὰ καιροὺς ὅτι ἀναδειχθήσεται Χριστὸς προεφήτευον, ὁ δὲ ὡς ἥξει βοῶν καὶ παρόντα δέδειχε. τῇ γάρ ἐπαύριόν φησι. βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν.

Καὶ λέγει Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

Οὐκέτι τό Ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν καιρὸν ἔχει τὸν πρέ-

1–4. tit. retinui ex Ed. deest in B. 5. Sic B. Λογος δεύτερος Ed.
9. δείκνυσι B.a. Cord. δεικνύει Ed. 11. ἐξήλθατε B. ἐξήλθετε Ed.
13. κατὰ καιροὺς ὅτι hoc ordine B. 19. τὴν ὁδὸν assumptum ex B.

πoντα, λοιπὸν ὁρωμένου καὶ ὄντος ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ δι' ὃν ἡ ἑτοιμασία γίνεται· ἑτέρων ἐδεῖτο λόγων ἡ τοῦ πράγματος
114 A. a φύσις. ἐχρῆν ἐξηγεῖσθαι τίς ὁ παρὼν, καὶ ἐπὶ τίσιν ἔχει τὴν κάθοδον ὁ πρὸς ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν ἀφιγμένος. ἴδε τοίνυν φησὶν ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὃν ὁ
Es. liii. 7. προφήτης ἡμῖν Ἡσαΐας κατεσήμαινε λέγων "Ὡς πρόβατον "ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος "αὐτὸν ἄφωνος," ὃν καὶ πάλαι, φησὶν, ὁ διὰ Μωυσέως ἀνετύπου νόμος· ἀλλὰ τότε μὲν ἔσωζε μερικῶς, οὐκ εἰς ἅπαντας ἐκτείνων τὸν ἔλεον· τύπος γὰρ ἦν καὶ σκιά· νυνὶ
b δὲ ὁ πάλαι δι' αἰνιγμάτων ζωγραφούμενος, ὁ ἀληθινὸς ἀμνὸς, τὸ ἄμωμον ἱερεῖον, ὑπὲρ πάντων ἄγεται πρὸς σφαγὴν, ἵνα τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν ἐλάσῃ, ἵνα τὸν τῆς οἰκουμένης ὀλοθρευτὴν ἀνατρέψῃ, ἵνα καταργήσῃ τὸν θάνατον ὑπὲρ πάντων ἀποθανὼν, ἵνα λύσῃ τὴν ἐφ' ἡμῖν κατάραν, ἵνα
Gen. iii. 19. παύσηται λοιπὸν τό "Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ," ἵνα
1 Cor. xv. 47. γένηται δεύτερος Ἀδὰμ, οὐκ ἀπὸ γῆς, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀρχὴ γένηται τῇ ἀνθρώπου φύσει παντὸς ἀγαθοῦ, λύσις ἐπεισάκτου φθορᾶς, πρόξενος αἰωνίου ζωῆς, ἀναμορφώσεως
c τῆς εἰς Θεὸν ὑπόθεσις, εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης ἀρχὴ, ὁδὸς
2 Cor. v. 15. εἰς βασιλείαν οὐρανῶν· "εἷς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν" ἀμνὸς, ὅλην ἀνασώζων τὴν ἐπὶ γῆς ἀγέλην τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, εἷς ὑπὲρ πάντων, ἵνα πάντας ὑποτάξῃ Θεῷ, εἷς ὑπὲρ πάντων, ἵνα πάντας κερδάνῃ· ἵνα λοιπὸν οἱ πάντες "μηκέτι "ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ" ἀναστάντι. ἐπειδὴ γὰρ ἦμεν ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις, διά τε
d τοῦτο χρεωστούμενοι θανάτῳ καὶ φθορᾷ, δέδωκεν ἀντίλυτρον ὑπὲρ ἡμῶν τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ ἕνα ὑπὲρ πάντων, ἐπεὶ καὶ πάντα ἐν αὐτῷ, καὶ πάντων κρείττων ἐστίν· εἷς ἀπέθανεν ὑπὲρ πάντων, ἵνα οἱ πάντες ζήσωμεν ἐν αὐτῷ· καταπιὼν

4. ἀφιγμένον ἐξ οὐρανῶν B. 5. ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου assumpta ex B. desunt in catenis. 6. Ἡσαΐας ἡμῖν inverso ordine Cord. 13. ἐλάσῃ] ἀνέλῃ a. Cord. 26. ἀναστάντι B. ἐγερθέντι Ed. τοι pro τε B. 28. ἐπεὶ— αὐτῷ] καὶ πάντας ἐν αὐτῷ ἐπεὶ B. πάντες conjecit D.

γὰρ ὁ θάνατος τὸν ὑπὲρ πάντων Ἀμνὸν, πάντας ἐξήμεσεν ἐν αὐτῷ τε καὶ σὺν αὐτῷ. οἱ γὰρ πάντες ἦμεν ἐν τῷ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι Χριστῷ· καταργουμένης δὲ τῆς ἁμαρτίας, πῶς ἐνεδέχετο μὴ οὐχὶ πάντως καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτὴν καταργηθῆναι θάνατον; e ἀποθανούσης δὲ τῆς ῥίζης, πῶς ἂν ἔτι λοιπὸν ὁ ἐξ αὐτῆς ἐσώθη βλαστός; διὰ ποίαν αἰτίαν ἐμέλλομεν ἀποθνήσκειν ἔτι τῆς ἁμαρτίας ἀναιρουμένης; οὐκοῦν ἑορτάζοντες λέγομεν ἐπὶ τῇ σφαγῇ τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ "Ποῦ ἡ δίκη σου θάνατε; Hos. xiii. 14. "ποῦ τὸ κέντρον σου ᾅδη;" "Πᾶσα γὰρ ἀνομία," καθάπερ Ps. cvi. 42. ἔφη που ψάλλων ὁ μελῳδὸς, "ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς," οὐκέτι κατηγορεῖν τῶν ἐξ ἀσθενείας ἡμαρτηκότων ἰσχύουσα. "Θεὸς γὰρ ὁ δικαιῶν, τίς ὁ κατακρίνων;" "Χριστὸς ἡμᾶς Rom. viii. 33, 34. "ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου γενόμενος ὑπὲρ Gal. iii. 13. "ἡμῶν κατάρα," ἵνα ἡμεῖς τὴν ἐξ ἀνομίας ἀρὰν διαφύγωμεν. a **115 A.**

Οὗτός ἐστι περὶ οὗ εἶπον. 30

Εἰς ὑπόμνησιν ἄγει τῶν ἐξ αὐτοῦ λόγων τοὺς ἀκροωμένους, καὶ τὸ μεῖζον ἐν δόξῃ παραχωρεῖ τῷ Χριστῷ, οὐκ ἀγάπης, ἀληθείας δὲ μᾶλλον ἢ καὶ ἀνάγκης ἔργον ἀποπληρῶν· ὑποκείσεται γὰρ, κἂν μὴ βούληται, τῷ ποιητῇ τὸ ποίημα, τῷ Δεσπότῃ τὸ δοῦλον, τῷ χορηγῷ τὸ χορηγούμενον. b κατὰ τίνα δὲ τρόπον ὀπίσω μὲν ἦν Ἰωάννου Χριστὸς, ἔμπροσθεν δὲ γέγονεν, ὅτι πρῶτος ἦν, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, διὰ Supra 98 sq. τῶν προλαβόντων ἀρκούντως εἰρήκαμεν.

5, 6. καὶ alt. et δὲ assumpta ex B. 8. λέγομεν D. "clamamus" Georgius Trapez. ἐλέγομεν B. λέγωμεν Ed. 9. δίκη B. νίκη Ed. 13. τίς ὁ κατακρίνων assumptum ex B. 17. εἶπον] Versum totum exhibet Ed. invito B. 18. ἐξ αὐτοῦ] ἑαυτοῦ B. 23. Ἰωάννου] + ὁ D. 24. ὅτι πρῶτος ἦν ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ ante ὀπίσω μὲν transponit B.

31 Κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτὸν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν ὕδατι βαπτίζων.

c Ὁ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς νηδύος ἀνασκιρτήσας τῆς ἰδίας μητρὸς ἐπὶ τῇ φωνῇ τῆς ἁγίας παρθένου κυοφορούσης ἔτι τὸν Κύριον, ὁ πρὸ τῆς ὠδῖνος προφήτης, ὁ ἐν ἐμβρύῳ μαθητής Οὐκ ᾔδειν αὐτὸν περὶ τοῦ Σωτῆρός φησιν, ἀληθεύει δὲ λέγων· οὐ γὰρ ψεύδεται· πάντα μὲν γὰρ οἶδεν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ἀδιδάκτως Θεὸς, διδακτῶς δὲ ἡ κτίσις· ἐνοικοῦν δὲ τοῖς ἁγίοις τὸ Πνεῦμα, τὸ ἐνδέον ἀναπληροῖ, καὶ τὸ ἴδιον ἀγαθὸν τῇ ἀνθρώπου φύσει χαρίζεται, τὸ εἰδέναι φημὶ τὰ ἐσόμενα, καὶ τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων τὴν γνῶσιν. οὐκοῦν μὴ
d εἰδέναι λέγων τὸν Κύριον ὁ μακάριος βαπτιστὴς, διαψεύσεται μὲν οὐδαμῶς, κατά γε τὸ τῆς ἀνθρωπότητος ἴδιον καὶ τὸ πρέπον τῇ κτίσει μέτρον, ἀναθήσει δὲ μόνῳ τὸ πάντα εἰδέναι τῷ Θεῷ, τῷ διὰ Πνεύματος Ἁγίου πρὸς τὴν τῶν κεκρυμμένων κατάληψιν φωταγωγοῦντι τὸν ἄνθρωπον· χρησίμως δὲ λίαν οὐκ εἰδέναι μὲν ἐξ ἑαυτοῦ φησι τὸν Χριστὸν, ἐληλυθέναι γεμὴν διὰ τοῦτο κυρίως, ἵνα φανερὸν αὐτὸν καταστήσῃ τῷ Ἰσραὴλ, ἵνα μὴ αὐτόμολος ἐπὶ τὴν μαρτυρίαν
e φαίνηται δραμὼν, μηδὲ ἰδίων θελημάτων ὑπηρέτης νοῆται παρά τισιν, ἀλλὰ θείας μὲν οἰκονομίας ἐργάτης, βουλῆς δὲ τῆς ἄνωθεν ὑπουργὸς, ἀποκαλυπτούσης αὐτῷ τὸν Ἀμνὸν τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. ἵνα τοίνυν εὐπετέστερον ἐπὶ τῷ πιστεύειν ἐπὶ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ βαδίζοιεν Ἰουδαῖοι, καὶ ἀξιολογωτάτην ἔχωσι περὶ αὐτοῦ τὴν διάληψιν, ἐγνωκέναι φησὶν αὐτὸν οὐκ εἰδὼς, ἵνα λοιπὸν ἐννοῶσι τὸν ἀποκαλύψαντα Θεὸν, καὶ τὸ ἄνωθεν ἀποναρκήσαντες κρῖμα,

2. *ἐν ὕδατι βαπτίζων* hoc ordine B. *βαπτίζων ἐν ὕδατι* D. Ed. sed *ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων* voluit D mg. 3. *τῆς νηδύος ἀνασκιρτήσας—ἔτι* B. *τῆς ἰδίας ἀνασκιρτήσας μητρὸς ἔτι τῆς ἁγίας παρθένου κυοφορούσης* Ed. 7. *ἐξ ἑαυτοῦ* D. *ἐξ αὐτοῦ* Ed. 17. *ἐξ ἑαυτοῦ φησι* hoc ordine B. 24. *ἐπὶ* alt. assumptum ex B. deest in Cord.

παραδέξωνται τὸν λόγον τὸν περὶ αὐτοῦ, καὶ τὸν οἰκέτην ὁρῶντες ὄντα τοσοῦτον, ἀναλόγως τὸ τοῦ κρατοῦντος ἀναμε- a 116 A. τρῶσιν ἀξίωμα. τὸ γὰρ ἐληλυθέναι λέγειν, ἵνα φανερὸν αὐτὸν τῷ Ἰσραὴλ καταστήσῃ, πῶς οὐ πάντως τὴν οἰκέτῃ πρέπουσαν θεραπείαν σημαίνει;

1. παραδέξωνται] + τοίνυν Ed. deest in B. Cord. τὸν περὶ assumptum ex B. Cord.

ΚΕΦΑΛΗ Α.

Ὅτι οὐ κατὰ μετοχὴν οὐδὲ ὡς ἐπακτὸν ἐν τῷ Υἱῷ τὸ Ἅγιον Πνεῦμά ἐστιν, ἀλλ' οὐσιωδῶς καὶ κατὰ φύσιν ἐνυπάρχει αὐτῷ.

b

32 Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης λέγων ὅτι τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα κατα-
βαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν,
33 κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι,
ἐκεινός μοι εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ
μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.

ΟΥΚ *εἰδέναι φήσας αὐτὸν ἐν τοῖς ἀνωτέρω, χρησίμως* c *ἐπεξεργάζεται, καὶ τὸ θεῖον ἀπογυμνοῖ μυστήριον, καὶ τὸν αὐτῷ μηνύσαντα δεικνύων Πατέρα Θεόν, καὶ τίς ὁ τῆς δείξεως γέγονε τρόπος, ἀναφανδὸν ἐξηγούμενος. ὠφελεῖ δὲ διὰ πάντων τῶν ἀκροωμένων τὸν νοῦν, καὶ δι' ὧν ἐκ Θεοῦ πεπαιδεῦσθαί φησι τὸ περὶ Χριστοῦ μυστήριον τοῖς ἀνθρώποις, ταῖς ἄνωθεν ψήφοις πολεμοῦντας ἀποφαίνει τοὺς ἀνθεστηκότας αὐτῷ, καὶ ῥιψοκινδύνως τῇ μεγάλῃ τοῦ Πατρὸς ἀντιπράττοντας γνώμῃ. τοῦτο δὲ ἦν ἀναπείθοντος εὐφυῶς* d *τῆς μὲν εἰκαίας αὐτῶν ἀποσχέσθαι βουλῆς, παραδέξασθαι δὲ τὸν εὐδοκίᾳ Πατρὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πάντων ἐπιδημήσαντα. μαρτυρεῖ τοιγαροῦν, ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα θεάσοιτο καταβαῖνον*

4. SS. Scripturae textum plenum non dat B sed quantum sit indicat solum, hoc modo *Καὶ ἐμαρτυρήσεν Ἰωάννης λέγων ἕως τοῦ* (= usque ad) *οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.* 11. *δεικνύων μηνύσαντα* inverso ordine B. 14. *τοῖς ἀνθρώποις* assumptum ex B. 17. *ἀντιπράττοντας* B.D. [*ἀντιπράττοντες* (?) D.] *ἀντιπροστάττοντας* Ed. 20. *τοίνυν τοιγαροῦν* (sic) B. *καταβαῖνον*] + *ἐπ' αὐτὸν* Ed. invito B.

ἐξ οὐρανοῦ, περιστερᾶς ἐν σχήματι, καὶ ὅτι μεμένηκεν ἐπ' αὐτόν.
εἶτα πρὸς τούτῳ, καὶ αὐτήκοος γενέσθαι φησὶ τοῦ πεπομ-
φότος αὐτὸν ἐπὶ τὸ βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ὡς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἐν
Ἁγίῳ βαπτίζων Πνεύματι, ᾧπερ ἂν ἐπιφοιτῆσαν ἐναπομείνῃ
τὸ Πνεῦμα. ἀξιοπιστότατος τοίνυν ὁ μάρτυς, ὑπερφυὲς τὸ
σημεῖον, ἐπάνω πάντων ὁ δείξας Πατήρ. e

Καὶ ταῦτα μὲν τῇδε. ἀνασκιρτήσει δὲ ἴσως ὁ φιλεγ-
κλήμων αἱρετικὸς, καὶ πλατὺ γελάσας ἐρεῖ Τί πάλιν ἡμῖν,
ὦ οὗτοι, καὶ πρὸς τοῦτό φατε, ἢ ποῖον ἐξυφανεῖτε λόγον
κατασοφιζόμενοι τὸ γεγραμμένον; ἰδοὺ τὸ Πνεῦμα κατα-
βαίνειν φησὶν ἐπὶ τὸν Υἱόν· ἰδοὺ καταχρίεται παρὰ τοῦ
Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὅπερ δὲ οὐκ ἔχει λαμβάνει δηλαδὴ,
συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ μελῳδοῦ καὶ λέγοντος, ὡς πρὸς
αὐτόν "Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον Ps. xliv. 8.
"ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου." πῶς ἂν οὖν εἴη a 117 A.
λοιπὸν ἐν ὁμοουσιότητι τοῦ τελείου Πατρὸς ὁ μὴ τοιοῦτος
υἱὸς, καὶ διὰ τοῦτο χριόμενος; πρὸς δὴ τοῦτο φάναι δεῖν
ὑπολαμβάνω τοῖς τὰ σεμνὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀνατρέπουσι
δόγματα, καὶ τὴν τῶν γεγραμμένων ὀρθότητα διαστρέφουσιν
"Ἐκνήψατε οἱ μεθύοντες ἐξ οἴνου αὐτῶν," ἵνα δύνησθε τὸ Joel. i. 5.
λαμπρὸν τῆς ἀληθείας περιαθρήσαντες κάλλος, σὺν ἡμῖν
ἀναβοῆσαι πρὸς τὸν Υἱόν "Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ." εἰ γὰρ S. Matth. xiv. 33.
ὅλως πιστεύεις Θεὸν εἶναι κατὰ φύσιν αὐτὸν, πῶς οὐκ ἂν b
ἔχοι τὸ τέλειον; ὥρα γὰρ ὑμᾶς καὶ εἰς αὐτὸν ἤδη δυσσεβεῖν
τὸν Πατέρα· πόθεν γὰρ αὐτὸς, ὡς φῄς, ἐξ ἀνάγκης ἕξει τὴν
τελειότητα; πῶς δὲ οὐχὶ πρὸς τὴν τοῦ γεννήματος ὕφεσιν
τὴν ὡς καθ' ὑμᾶς ἀτελῆ κατοισθήσεται, παραδεξαμένης ἅπαξ
ἐν Υἱῷ τῆς θείας οὐσίας τὸ δύνασθαι μὴ ἔχειν τὸ τέλειον,
κατά γε τὸν παρ' ὑμῖν ἀμαθῆ καὶ ἀπαίδευτον λόγον; οὐ γὰρ
δήπου τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ ἀκήρατον φύσιν εἰς δια- c

3. ὁ assumptum ex B.D. 14. ἔλαιον Veccus Epigr. v. ἔλεον Ed. 15. οὖν assumptum ex B. deest in Vecco. 17. δεῖ Veccus. 21. ἀληθείας] ἐκκλησίας B. invito Vecco. 24. ὑμᾶς et ἤδη inter se transponit B. invito Vecco. 25. ἔφης et ἔχει B. invito Vecco.

φόρους καταμεριοῦμεν λόγους, ὡς εἶναι μὲν ἐν τῷδε τυχὸν ἀτελῆ, τελείαν δὲ αὖ πάλιν ἐν ἐκείνῳ· ἐπεὶ καὶ ὁ τῆς ἀνθρωπότητος ὅρος εἷς κατὰ πάντων ἐστὶ καὶ ἴσος ἐν πᾶσιν ἡμῖν· ἔλαττον δὲ τίς ἄνθρωπος, καθὸ πέφυκεν ἄνθρωπος; ἀλλ' οὐδὲ πλέον ἑτέρου καταληφθήσεται, ἀγγέλου δὲ οἶμαι διοίσει κατ' οὐδὲν ἕτερος ἄγγελος, κατά γε τὸ εἶναι τοῦθ' ὅπερ εἰσὶν ἄγγελοι, δηλαδὴ διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμοειδίας, εἰς μίαν d ἅπαντες ἀναδεσμούμενοι φύσιν. πῶς ἂν οὖν ἡ θεία καὶ ἁπάντων ὑπερανίσχουσα φύσις ἐν ἐλάττοσι τῶν γενητῶν ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὴν ἀγαθοῖς ὀφθήσεται, ὑπομενεῖ δὲ πάθος, ὃ παθεῖν οὐκ οἶδεν ἡ κτίσις; πῶς δὲ ὅλως ἔσται καὶ ἁπλῆ καὶ ἀσύνθετος, εἴπερ ὂν ἐν αὐτῇ φανεῖται τὸ τέλειον καὶ τὸ ἀτελές; συγκείσεται γὰρ δι' ἀμφοῖν, εἴπερ οὐχ ὅμοιον τῷ τελείῳ τὸ ἀτελές. εἰ μὲν γὰρ ὅμοιόν ἐστι καὶ τὸ διαλλάττον οὐδὲν ἐν αὐτοῖς, πᾶν ὅπερ ἂν εἴη τέλειον ἀδιαφόρως ἔσται e καὶ ἀτελές· καὶ εἴ τι πάλιν ἀτελὲς, τοῦτο καὶ τέλειον, καὶ οὐδὲν ἐν Υἱῷ τὸ κατηγόρημα, κἂν ταῖς ὑμετέραις διανοίαις τὸ τέλειον ἔχων οὐ φαίνηται· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ Πατὴρ ὑπεραλεῖται τὸν Υἱὸν ἐπὶ τελειότητι μαρτυρούμενος, καὶ λέλυται πάλιν ἡμῖν τὸ ζητούμενον· εἰ δὲ πολὺς ἀποτειχίζει λόγος τοῦ τελείου τὸ ἀτελὲς, δέχεται δὲ καὶ ἡ θεία φύσις κατὰ ταὐτὸν ἀμφότερα, σύνθετος ἄρα καὶ οὐχ ἁπλῆ.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις τυχὸν, ὡς ἀσυμφυῆ τέ ἐστι καὶ ἀσυνύπαρκτα κατὰ ταὐτὸν ἐν ἑνὶ τῷ ὑποκειμένῳ τὰ ἐναντία, ὡς ἐν 118 A. a σώματι τυχὸν ὁμοῦ χρῶμα λευκὸν καὶ μέλαν. καλῶς γε, ὦ φίλος, καὶ μάλα γοργῶς τοῖς ἡμετέροις ἐπηγωνίσω λόγοις. εἰ γὰρ μία τις ἐστὶν ἡ θεία φύσις, καὶ παρ' αὐτὴν οὐχ ἑτέρα, πῶς ἂν εἰπέ μοι τῶν ἐναντίων γένοιτο δεκτική; πῶς δὲ καθ' ἕν τι τὸ ὑποκείμενον τὰ ἀλλήλοις ἀνόμοια συμβήσεται;

2. δ' Veccus. 4 οὐδὲν B. invito Vecco. 8. ἅπαντες Veccus. Ed. οἱ πάντες B. ἂν om. B. habet Veccus. 12. τὸ alt. om. B. habent Veccus. Const. Meliten. 16. εἴ τι Veccus. Ed. ἔτι B. 17. ὑμετέραις B. ἡμετέραις Veccus Ed. 18. τέλειον B. Veccus. τέ^λ D. τέλος Ed. 20. ἡμῖν Veccus Ed. ὑμῖν B. 23. ἀσυμφυής B. invito Vecco. 26. ἐπηγωνίσω B.D. Veccus. ἀπηγωνίσω Ed.

Θεοῦ δὲ ὄντος κατὰ φύσιν τοῦ Πατρὸς, Θεός ἐστι κατὰ
φύσιν καὶ ὁ Υἱός. οὐδὲν ἄρα διοίσει, κατά γε τὸ εἶναι
τέλειος, ὡς πρὸς τὸν Πατέρα, τῆς θείας αὐτοῦ καὶ τελειο-
τάτης οὐσίας ἐκπεφυκώς· ἢ γὰρ οὐκ ἀνάγκη τέλειον εἶναι b
πάντως τὸν ἐκ τελείου γεννήτορος, εἴπερ ἐστὶν αὐτοῦ καὶ
ἀπαράλλακτος εἰκὼν "καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως," καθὰ Heb. i. 3.
γέγραπται; ἀλλ' οἶμαι πᾶς τις ἡμῖν συνερεῖ καὶ συνθήσεται.
ἢ λεγέτω πάλιν εἰς μέσον ἐλθὼν, κατὰ τίνα τρόπον τοῦ
τελείου Πατρὸς ἀπαράλλακτος ἔσται χαρακτὴρ ὁ Υἱὸς, οὐκ
ἔχων ἐν ἰδίᾳ φύσει τὸ εἶναι τέλειος, κατὰ τὴν τινῶν δυσβου-
λίαν. ἐπειδὴ δέ ἐστι καὶ χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν, τέλειος ἄρα
καὶ αὐτὸς, ὡς ἐκεῖνος οὗ καὶ ἔστιν εἰκών. ἀλλ' εἶδε, φησὶν,
ὁ Ἰωάννης ἐξ οὐρανοῦ τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ἐπὶ τὸν Υἱὸν, καὶ c
ἐπακτὸν ἔχει τὸν ἁγιασμὸν, δέχεται γὰρ ὡς οὐκ ἔχων δηλαδή·
ὥρα δὴ οὖν ἀναφανδὸν ποίημα μὲν λέγειν αὐτὸν, ὀλίγῃ μόλις
ὑπεροχῇ τιμώμενον, ἐν ἴσῃ δὲ τάξει τοῖς ἄλλοις τελειούμενόν
τε καὶ ἁγιαζόμενον, καὶ ἐπίκτητον ἔχοντα τὴν τῶν ἀγαθῶν
χορηγίαν. εἶτα πῶς οὐ διαψεύσεται λέγων ὁ Εὐαγγελιστὴς
"Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν;" Infra ver. 16.
πῶς γὰρ ἔσται πλήρης ἐν ἰδίᾳ φύσει λαμβάνων αὐτὸς παρ'
ἑτέρου; ἢ πῶς ἂν ὅλως νοοῖτο πατὴρ ὁ Θεὸς, εἴπερ ἐστὶ d
ποίημα καὶ οὐχὶ μᾶλλον Υἱὸς ὁ Μονογενής; ψευδώνυμος
γὰρ, ἂν οὕτως ἔχῃ, καὶ αὐτὸς ἔσται Πατὴρ, ἀλήθεια δὲ
οὐδαμῶς ὁ Υἱὸς, νόθον ἔχων ἐφ' ἑαυτῷ τὸ ἀξίωμα καὶ μέχρι
γυμνῶν ῥημάτων τὴν προσηγορίαν. οἰχήσεται δὴ οὖν εἰς
οὐδὲν τὸ σύμπαν ἡμῖν, οὔτε τοῦ Πατρὸς κατ' ἀλήθειαν ὄντος
πατρὸς, οὔτε μὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦτο κατὰ φύσιν ὑπάρχοντος,
ὅπερ εἶναι λέγεται· εἰ δὲ ἀληθῶς πατήρ ἐστιν ὁ Θεὸς, ἔχει
δὴ πάντως, οὗ καὶ ἔστι πατὴρ, Υἱὸν δηλονότι τὸν ἐξ ἑαυτοῦ. e

Εἶτα πῶς ἡ κατὰ φύσιν ἁγία θεότης ἁγιότητος ἔρημον τὸ

2. *καὶ οὐδὲν* Veccus. 6. *ὑποστάσεως*] + *αὐτοῦ* B. invito Vecco. *καθάπερ* Veccus. 9. *οὐκ ἔχων ἐν ἰδίᾳ φύσει τὸ* om. B. 11. *καὶ* prius assumptum ex B. Vecco. 13. *ὁ* assumptum ex B. Vecco. 15, 16. *μὲν* et *δὲ* om. B. utrumque habet Veccus. 29. *ἑαυτοῦ* B.D. *αὐτοῦ* Ed.

ἐξ αὐτῆς ἀποτέξεται, καὶ γυμνὸν ἡμῖν τῶν αὐτῇ προσόντων ἰδιωμάτων τὸν οἰκεῖον ἀποδώσει καρπόν; εἰ γὰρ ἔχει τὸν ἁγιασμὸν ἐπακτὸν, ὡς ἐκεῖνοι ληροῦντές φασιν, ἀνάγκη δὴ πάλιν πᾶσα συνομολογεῖν καὶ οὐχ ἑκόντας αὐτοὺς, ὡς ἦν μὲν ἅγιος οὐκ ἀεί· γέγονε δὲ ὕστερον, ὅτε καὶ Τὸ Πνεῦμα καταβέβηκεν ἐπ᾽ αὐτὸν, ὡς ὁ Ἰωάννης φησί· πῶς οὖν ἅγιος
119 A. a ἦν καὶ πρὸ τῆς σαρκώσεως ὁ Υἱός; οὕτως γὰρ αὐτὸν ἐδοξολόγει τὰ Σεραφὶμ ἐπὶ τὸν τρίτον ἐφεξῆς ἀριθμὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου, τό Ἅγιος στοιχηδὸν ἀναφέροντα. οὐκοῦν εἴπερ ἅγιος ἦν καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, μᾶλλον δὲ ὑπάρχων ἀεὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς, πῶς ἐδεῖτο τοῦ ἁγιάζοντος, καὶ τοῦτο ἐν ὑστέροις καιροῖς, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος; θαυμάζω δὲ ὅπως αὐτοὺς κἀκεῖνο λανθάνει, καίτοι λίαν ὄντας φιλοζητητάς· ἢ γὰρ οὐκ ἀνάγκη νοεῖν, δύνασθαί ποτε τὸν Υἱὸν καὶ ἀποπτύσαι τὸν ἁγιασμὸν, εἴπερ οὐκ ἔστιν οὐσιώδης ἐν αὐτῷ,
b συνέβη δὲ ὥσπερ ἡμῖν καὶ ἑτέρῳ τινὶ τῶν λογικῶν κτισμάτων; τὸ δὲ ἁγιότητος ἐκπεσὸν, οὐχὶ δὴ πάντως ἔσται καὶ ὑπὸ τὰ τῆς ἁμαρτίας δεσμὰ, καὶ ὀκλάσει πρὸς τὸ χεῖρον, οὐκέτι διασῶζον τὸ φαυλότητος ἔξω γίνεσθαι ποιοῦν; οὐκοῦν οὐδὲ ἀναλλοίωτος ἡμῖν ὁ Υἱὸς εὑρεθήσεται, διαψεύσεται δὲ
Ps. ci. 28. καὶ ὁ μελῳδὸς ἐν Πνεύματι "Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ" βοῶν, ὡς πρὸς αὐτόν.

Πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις περιαθρείσθω καὶ τοῦτο, συγγενῆ τὴν θεωρίαν εἰσφέρον· τοῦ μετίσχοντος τὸ μετεχό-
c μενον ἕτερόν τι κατὰ τὴν φύσιν ὑπάρχειν, ἀπαστισοῦν ἀναγκάσει λόγος. εἰ γὰρ μὴ τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς, διοίσει δὲ κατ᾽ οὐδένα τρόπον ἐκεῖνο πρὸς τοῦτο, καὶ ἔστι ταὐτὸν,
Cf. supra 50e, 55d. ἑαυτοῦ μέτοχον ἔσται τὸ τινὸς μετέχον, ὅπερ ἐστὶ καὶ μόνον ἐννοεῖν ἀπίθανον. πῶς γὰρ ἄν τις ἑαυτοῦ νοοῖτο μετε-

1. ὑποτέξεται B. ἡμῶν B. 2. οἰκεῖον] ἴδιον B. 4. πάλιν assumptum ex B. 8. τρίτον om. B. 11. τοῦ prius om. B. 14. ποτὲ δύνασθαι inverso ordine B. 19. διασῶζον] + πρὸς Ed. invito B. πρὸς habet D. sed in mg. notat τὸ πρὸς περισσὸν οἶμαι (=πρὸς superfluum esse puto). γίνεσθαι B. γενέσθαι Ed. 23. περιαρθρείσθω B. 25. ὑπάρχειν, ἀπαστισοῦν] ὑπάρχον ἅπασιν· τίς οὖν B. 28. μέτοχον et μετέχον inter se transponit B. 29. νοοῖτό τις ἑαυτοῦ το μετεσχηκός B.

σχηκώς; εἰ δὲ κεῖται πάντως ἐν ἑτερότητι φυσικῇ τῇ πρὸς ἄλληλα τὰ εἰρημένα, καὶ διατέμνει λόγος ἀναγκαῖος αὐτὰ, ὁράτωσαν οἱ ἐκ μετοχῆς τὸ Πνεῦμα διδόντες τῷ Μονογενεῖ, πρὸς ὅσην κατολισθαίνοντες ἀσέβειαν οὐκ αἰσθάνονται. εἰ γὰρ μέτοχός ἐστι τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱὸς, ἅγιον δὲ τῇ φύσει d
τὸ Πνεῦμά ἐστιν, οὐκ ἔσται κατὰ φύσιν ἅγιος αὐτὸς, ἐδείχθη δὲ τοῦτο μόλις τῇ πρὸς ἕτερον συμπλοκῇ, πρὸς τὸ ἄμεινον ἢ ἐν οἷσπερ ἦν ἀρχῇ κατὰ χάριν μεταστοιχειούμενος. ἀλλ' ὁράτω πάλιν ὁ θεομάχος, εἰς ὅσην αὐτῷ δυσσέβειαν καταστρέφει τὰ προβλήματα. πρῶτον μὲν γὰρ ἀλλοίωσίς τις καὶ τροπὴ, καθάπερ ἤδη προεῖπον, περὶ τὸν Υἱὸν εὑρεθήσεται, ἀλλοιωθεὶς δὲ καθ' ὑμᾶς καὶ προκόψας ἐπὶ τὸ ἄμεινον, οὐχ ὅπως ἐλάττων ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἤδη πως καὶ ἐν μείζοσι e
γεγονὼς δειχθήσεται· καὶ ὅπως, ἐροῦμεν, ἀπὸ τῆς θείας λαβόντες γραφῆς. ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ αὐτοῦ πού φησί "Τοῦτο φρονεῖτε ἕκαστος ἐν ὑμῖν αὐτοῖς, ὃ καὶ ἐν Phil. ii. 5–8.
"Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν "ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν "δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ "σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτόν·" ὅτε a 120 A.
τοίνυν καὶ πρὸ μὲν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἦν ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς, κατὰ δὲ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως χρόνον τὸ Πνεῦμα λαβὼν ἐξ οὐρανοῦ ἡγιάσθη κατ' ἐκείνους, κρείττων τε ἅμα καὶ μείζων ἑαυτοῦ διὰ ταύτην ἀναπέφανται τὴν αἰτίαν, ὑπεραίρει δηλονότι λοιπὸν καὶ τὸ τοῦ γεννήσαντος μέτρον. καὶ εἰ τὸ Πνεῦμα λαβὼν εἰς τὸ ὑπερεπέκεινα τοῦ Πατρὸς ἀναβέβηκεν ἀξίωμα, κρεῖττον ἄρα ἐστὶ τὸ Πνεῦμα καὶ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, τὴν κατ' αὐτοῦ τῷ Υἱῷ χαριζόμενον b
ὑπεροχήν. τίς οὖν ἄρα καὶ πρὸς μόνην οὐκ ἀποφρίξει τὴν ἀκοήν; χαλεπὸν μὲν γὰρ ὄντως καὶ τὸ διὰ τῶν τοιούτων

2. ἀναγκαίως B. 13. ἀλλ' ἤδη] ἀλλεῖ B. 16. φρονεῖτε B. φρονείτω Ed. αὐτοῖς assumptum ex B. cf. infra 121 a, 185 e; ad Herm. 404 e, 718 b; de recta fide 141 b. 21. καὶ prius assumptum ex B. 24. ἀναπέφαται D. 28. τοῦ om. Migne.

ἰέναι λόγων· ἔστι γεμὴν οὐχ ἑτέρως τὰ ἐκ τῆς ἐκείνων δυστροπίας ἀποκρούσασθαι βλάβη. διὸ δὴ πάλιν ἐροῦμεν αὐτοῖς Εἰ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τότε καὶ ἁγιάζεται τὸ Πνεῦμα λαβών· πρὸ δὲ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἦν [c] ἐν μορφῇ καὶ ἐν ἰσότητι τοῦ Πατρὸς, οὔπω κατ' ἐκείνους ἡγιασμένος, ὥρα λέγειν ἀποτολμήσαντας, ἅγιον οὐκ εἶναι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, εἴπερ ὅλως ὁ σύμμορφός τε καὶ ἴσος αὐτῷ κατὰ πάντα Λόγος, ἅγιος οὐκ ἦν ἐν ἀρχῇ, ἐν ὑστέροις δὲ μόλις τοῦτο γέγονε καιροῖς. καὶ πάλιν, εἰ αὐτός ἐστι κυρίως ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τὸ Πνεῦμα λαμβάνων, καὶ ἁγιαζόμενος ἐν ἰδίᾳ φύσει, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ δι' ἐναντίας, πότερόν ποτε μείζων ἑαυτοῦ γέγονεν ἢ ἐλάττων, ἢ καὶ ἔμεινεν [d] ἐν ταυτότητι τοῦτο παθών. εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐκ τοῦ Πνεύματος ἔχει τὸ πλέον, μένει δὲ οὕτω καθάπερ ἦν ὁ αὐτὸς, μὴ σκανδαλίζου μανθάνων, ὅτι καταβέβηκεν ἐπ' αὐτόν. εἰ δὲ ἠδικήθη λαβὼν, καὶ γέγονεν ἐν ἐλάττοσι, παθητὸν ἡμῖν εἰσοίσεις τὸν Λόγον, καὶ κατηγορήσεις τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἀδικοῦντος μᾶλλον ἢ ἁγιάζοντος. εἰ δὲ ἀμείνων ἐδείχθη τὸ Πνεῦμα λαβὼν, ἦν δὲ καὶ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς καὶ πρὶν αὐτὸν βελτιωθῆναι καθ' ὑμᾶς, οὐκ εἰς [e] ἀκρότητα δόξης ἀναβέβηκεν ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις ἔσται τοῖς μέτροις, ἐν οἷσπερ ἦν σὺν αὐτῷ σύμμορφός τε καὶ ἴσος ὑπάρχων ὁ πρὸς τὸ μεῖζον ἀναπηδήσας Υἱός. εὔκαιρον οὖν [Hier. v. 21.] οἶμαι λέγειν ἐπὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις αἱρετικοῖς "Ἰδοὺ λαὸς "μωρὸς καὶ ἀκάρδιος, ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς καὶ οὐ βλέπουσιν, "ὦτα αὐτοῖς καὶ οὐκ ἀκούουσιν·" ἀπετύφλωσε γὰρ ὄντως [2 Cor. iv. 4.] "ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ "μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ

1. ἰέναι] εἶναι B. 3. ὅτι pro ὅτε B. τότε om. Migne. Statim καὶ assumptum ex B. 5. ἐν alt. assumptum ex B. 7. ὅλως] ὄντως B. 13. οὐδὲν post Πνεύματος transponit B. 17. ἐνεργείας pro οὐσίας B. 19. καὶ prius om. B. 23. οὖν om. B. 26. Haec ὦτα αὐτοῖς καὶ οὐκ ἀκούουσιν assumpta ex B. 28. διαυγάσαι B. sed cf. supra 88 c. [διαυγάσαι in Es. 552 c, 690 c a Tischendorfio cit., in xii Proph. 602 c: αὐγάσαι de recta fide 66 b a Tischend. cit.]

"Χριστοῦ·" οἷς δὴ καὶ μᾶλλον ἐπαλγύνεσθαι δεῖν, οὐ χαλεπαίνειν ἄξιον. οὐ γὰρ ἴσασιν, ἃ ἀναγινώσκουσιν.

Ὅτι δὲ ἀληθὴς ὁ λόγος, ἐντεῦθεν ἡμῖν ἔσται καταφανὲς, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα διὰ τῶν ἤδη προγεγυμνασμένων οὐκ [a] [121 A.] ἄκομψον ἐποιησάμεθα τὴν ἀπόδειξιν· αὐτὸ δὲ πάλιν ἡμῖν τὸ διὰ τῆς τοῦ Παύλου λεγόμενον φωνῆς παροισθήσεται "Τοῦτο φρονεῖτε, φησὶν, ἕκαστος ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ὃ καὶ ἐν [Phil. ii. 5–8.] "Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν "ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν "δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ "σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτόν." ἰδοὺ δὴ λίαν ἀποθαυμάζει τὸν Υἱὸν, ὡς ἴσον μὲν ὄντα καὶ σύμ- [b] μορφον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, μὴ μὴν ἁρπάσαντα τοῦτο διὰ τὴν ἀγάπησιν τὴν εἰς ἡμᾶς, καταβεβηκότα δὲ εἰς ταπείνωσιν διὰ τῆς τοῦ δούλου μορφῆς, κεκενωμένον διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ἀλλ' εἴπερ, ὦ οὗτοι, τὸ Πνεῦμα λαβὼν ἡγιάσθη μᾶλλον, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, ἑαυτοῦ τε κρείττων ἐδείχθη διὰ τὸν ἁγιασμὸν, εἰς ποίαν αὐτὸν ὀψόμεθα καταβεβηκότα ταπείνωσιν; πῶς ἐταπεινώθη τὸ ὑψωθὲν, ποῦ κατέβη τὸ ἁγιασθὲν, ἢ πῶς οὐκ ἀνέβη μᾶλλον καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον [c] ὑψώθη; ποίαν ἔχει τὴν κένωσιν ἡ διὰ τοῦ Πνεύματος πλήρωσις; πῶς δ' ἂν ὅλως δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσας νοοῖτο, τοσαύτην ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὸν ὑπομείνας τὴν ὄνησιν· πῶς "ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς" ὁ πλούσιος, ὁ πλουτήσας δι' ἡμᾶς; [2 Cor. viii. 9.] πῶς δὲ ἦν πλούσιος καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας, ὁ λαβὼν ἐν αὐτῇ κατ' ἐκείνους ὅπερ οὐκ εἶχε, τὸ Πνεῦμα δηλαδή; ἢ πῶς οὐχὶ μᾶλλον αὐτὸς ἀναθήσοι δικαίως ἡμῖν τὰ ἐφ' οἷς δι' ἡμᾶς ὠφέληται χαριστήρια; "Ἐξέστη, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὁ [d] [Hier. ii. 12, 13.] "οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλεῖον σφόδρα, λέγει "Κύριος· δύο γὰρ καὶ πονηρὰ" ὄντως πεποίηκεν ὁ τῶν

6. λεγόμενον B. λελεγμένον Ed. παροισθήσεται B. προστήσεται Ed. 7. φρονεῖτε B. [φρόνηται = φρονεῖτε B.] φρονείτω Ed. Statim φησιν post ὑμῖν transponit B. ἕκαστον B. ὑμῖν B.D. Migne. ἡμῖν Ed. 21. ἡ om. B. 24. ὁ πλούσιος assumptum ex B. 29. τούτῳ] + ἐξέστη Ed. invito B. 30. καὶ πονηρὰ ὄντως hoc ordine B. ὄντως καὶ πονηρὰ Ed.

[1 Tim. i. 7.] ἑτεροδοξούντων λαὸς, μὴ νοήσας “ μήτε ἃ λέγει μήτε περὶ “ τίνων διαβεβαιοῦται,” καὶ κινδυνεύειν δὲ οὕτως ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις, οὐδὲν ἡγοῦνται βαρύ· ἢ γὰρ ἂν καὶ αὐτοὶ, πικρὸν ἐκ βλεφάρων καταχέοντες δάκρυον καὶ μεγάλην εἰς [Ps. cxl. 3, 4.] ὕψος ἀνατείνοντες τὴν φωνὴν, προσήεσαν λέγοντες “ Θοῦ “ Κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ e “ τὰ χείλη μου. μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους “ πονηρίας.” λόγοι γὰρ ὄντως πονηρίας οἱ παρ' ἑαυτῶν τὴν ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ζημίαν τοῖς ἀκροωμένοις ὠδίνοντες. ἡμεῖς δὲ τῆς ἑαυτῶν καρδίας τὸν ἐκείνων ἐξοικίσαντες λῆρον ἐπὶ τὸν ὀρθὸν τῆς πίστεως βαδιούμεθα λόγον, τὸ γεγραμμένον [2 Cor. x. 5.] ἔχοντες εἰς νοῦν “ Λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα “ ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτί- **122 A.** a “ ζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ.” φέρε δὴ οὖν, καὶ τὸν ἐν τοῖς προκειμένοις ἡμῖν θεωρήμασιν αἰχμαλωτίζοντες νοῦν, ὑποτάξωμεν τῇ δόξῃ τοῦ Μονογενοῦς, πάντα φέροντες συνετῶς εἰς τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ, τουτέστιν, εἰς τὸν [Ib. viii. 9.] περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπον. “ Πλούσιος γὰρ ὢν, ἐπτώ- “ χευσε δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πλουτήσωμεν.”

Δέχου δὲ, εἴ σοι δοκεῖ, καὶ διὰ τῶν προκειμένων ἡμῖν τὴν ἀπόδειξιν, ἀνεξίκακον τοῖς λόγοις ἁπλώσας τὴν ἀκοήν. κατ' b εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ ἐπὶ πάντας ὄντος Θεοῦ πεποιῆσθαι τὸν ἄνθρωπον ἡ θεία μαρτύρεται γραφή. καὶ γοῦν ὁ [Exod. xxxiii. 17.] τὸ πρῶτον ἡμῖν συντάξας βιβλίον· Μωυσῆς δὲ οὗτος ὁ [Gen. i. 27.] ἐγνωσμένος “ παρὰ πάντας” τῷ Θεῷ· “ Καὶ ἐποίησε, φησὶν, “ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν.” ὅτι δὲ διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς εἰκόνα τὴν θείαν κατεσφραγί- [Ib. ii. 7.] ζετο, πάλιν αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν εἰπών “ Καὶ ἐνεφύσησεν εἰς “ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς·” ὁμοῦ γὰρ καὶ ζωὴν c ἐνετίθει τὸ Πνεῦμα τῷ πλάσματι, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ χαρακτῆρας θεοπρεπῶς ἐνεσήμαινεν· οὕτω τὸ ἐπὶ γῆς λογικὸν

2. *καὶ* assumptum ex B. Statim *κινδύνειν* Aub. 15. *αἰχμαλωτίσαντες* B. 26. Θεοῦ] *αὐτοῦ* B. Θεοῦ habet Veccus in epigr. ix. 30. *ἐνετίθη* et *αὐτοῦ* Cord.

ἐξαρτίσας ζῷον ὁ ἀριστοτέχνης Θεὸς, ἐντολὴν ἐδίδου τὴν σώζουσαν· καὶ ἦν ἐν τῷ παραδείσῳ, καθὰ γέγραπται, Gen.ii.8. διαφυλάττων ἔτι τὸ δοθὲν, καὶ τῇ θείᾳ τοῦ πεποιηκότος διαπρεπὴς εἰκόνι διὰ τοῦ ἐνοικισθέντος Ἁγίου Πνεύματος· ἐπειδὴ δὲ ταῖς τοῦ διαβόλου παρατετραμμένος ἀπάταις κατεφρόνει τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ νόμον τὸν ὁρισθέντα πατήσας ἐλύπει τὸν εὐεργέτην, τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν ἀνεπράττετο χάριν, "Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ" τότε πρῶτον ἀκούσας ὁ d Ib.iii.19. γεγονὼς εἰς ζωὴν, παρεχαράττετο δὲ ἤδη καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ὁμοίωσις διὰ τῆς ἐπεισδραμούσης ἁμαρτίας, καὶ ἦσαν μὲν οὐκέτι λοιπὸν οἱ χαρακτῆρες λαμπροὶ, ἀμυδρότεροι δέ πως ἐν αὐτῷ καὶ ἐσκοτισμένοι διὰ τὴν παράβασιν. ἐπειδὴ δὲ εἰς πληθὺν ἀριθμοῦ κρείττονα τὸ ἀνθρώπινον ἐξετείνετο γένος, κατεκράτει δὲ πάντων ἡ ἁμαρτία, πολυτρόπως τὴν ἑκάστου ληϊζομένη ψυχὴν, ἀπεγυμνοῦτο μὲν χάριτος τῆς ἀρχαίας ἡ e φύσις· ἀπανίσταται δὲ τὸ Πνεῦμα παντελῶς, καὶ πίπτει πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀλογίαν ὁ λογικὸς, καὶ αὐτὸν ἀγνοήσας τὸν κτίσαντα. ἀλλ' ὁ πάντων Δημιουργὸς μακροὺς ἀνεξικακήσας χρόνους, ἐλεεῖ λοιπὸν κατεφθαρμένην τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν μὲν δραπετεύσασαν ἐπὶ γῆς ἀγέλην ταῖς ἄνω συνάπτειν ἀγαθὸς ὢν ἠπείγετο· μεταστοιχειοῦν δὲ πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν εἰκόνα τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τοῦ Πνεύματος ἐδοκίμαζεν. ἦν γὰρ οὐχ ἑτέρως τοὺς θείους ἀναλάμψαι χαρακτῆρας a 123 A. ἐν αὐτῇ, καθάπερ οὖν ἦσαν καὶ πρότερον.

Τί οὖν ἄρα πρὸς τοῦτο μηχανᾶται, πῶς δὲ ἄσυλον ἐν ἡμῖν ἐφύτευσε τὴν χάριν, ἢ πῶς ἐῤῥιζώθη πάλιν ἐν ἀνθρώποις τὸ Πνεῦμα, τίνα δὲ τρόπον ἡ φύσις ἀνεμορφώθη πρὸς τὸ ἀρχαῖον, ἀκόλουθον εἰπεῖν. ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, χοϊκός τε ὑπάρχων καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐν ἰδίᾳ κειμένην ἔχων ἐξουσίᾳ τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ φαύλου τὴν αἵρεσιν, ῥοπῆς

1. ἀριστοτέχνας B. 5. καταφρονεῖ B. 9. δὲ assumptum ex B. favente Cord. 10. ἐπεισδραμούσης B. ἐπιδραμούσης Cord. Ed. 13. τῶν ἀνθρώπινον B. 19. ἠλήει (sic) Cord. 20. ἐπὶ] + τῆς Ed. invitis B.D. 30. ἐξουσίᾳ] τὴν ἐξουσίαν B.

γε τῆς ἐπ' ἄμφω κύριος ὢν, πικρῷ συνηρπάσθη δόλῳ, καὶ b ἀποκλίνας εἰς παρακοὴν, πίπτει μὲν εἰς τὴν ὅθεν ἐξέφυ μητέρα τὴν γῆν, φθορᾷ δὲ ἤδη καὶ θανάτῳ κρατούμενος, ὅλῳ παραπέμπει τῷ γένει τὴν ζημίαν· αὐξανομένου δὲ ἐν ἡμῖν καὶ πληθύνοντος τοῦ κακοῦ, καὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἀεὶ καταβαινούσης τῆς ἐν ἡμῖν διανοίας, βεβασίλευκεν ἡ ἁμαρτία, γυμνή τε οὕτω λοιπὸν τοῦ ἐνοικισθέντος Ἁγίου Πνεύματος ἡ ἀνθρώπου φύσις ἀνεδείκνυτο. Sap. i. 5, 4. "Ἅγιον γὰρ πνεῦμα c "σοφίας φεύξεται δόλον, καθὰ γέγραπται, καὶ οὐ κατοικήσει "ἐν σώματι κατάχρεῳ ἁμαρτίας." ἐπεὶ τοίνυν ὁ πρῶτος Ἀδὰμ τὴν παρὰ Θεοῦ δοθεῖσαν οὐ διέσωσε χάριν, ἐπενόησεν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν δεύτερον Ἀδὰμ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ. πέμπει γὰρ εἰς ὁμοίωσιν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἄτρεπτόν τε καὶ ἀναλλοίωτον ὄντα τῇ φύσει τὸν ἴδιον Υἱὸν, καὶ τὸ ἁμαρτάνειν οὐκ εἰδότα παντελῶς, Rom. v. 19. ἵνα καθάπερ διὰ τῆς τοῦ πρώτου παρακοῆς ὑπὸ θείαν γεγόναμεν ὀργὴν, οὕτω διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ δευτέρου, καὶ τὴν ἀρὰν διαφύγωμεν καὶ τὰ ἐξ d αὐτῆς ἀργήσῃ κακά. ἐπειδὴ δὲ ἄνθρωπος γέγονεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, δέχεται τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, οὐχ ἑαυτῷ τι λαμβάνων ἰδικῶς· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τοῦ Πνεύματος χορηγός· ἀλλ' ἵνα τῇ φύσει διασώσῃ λαβὼν, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ῥιζώσῃ πάλιν ἐν ἡμῖν τὴν ἀποφοιτήσασαν χάριν ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν. διὰ ταύτην γὰρ οἶμαι τὴν αἰτίαν προστεθεικέναι χρησίμως τὸν ἅγιον βαπτιστὴν, ὅτι e *τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ἐξ οὐρανοῦ καὶ μένον ἐπ' αὐτόν.* ἀπέπτη μὲν γὰρ ἐξ ἡμῶν διὰ τὴν ἁμαρτίαν, γέγονε δὲ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν, ἵνα προσεθισθῇ τὸ Πνεῦμα μένειν ἐν ἡμῖν, ἀφορμὴν οὐκ ἔχον ἀναχωρήσεως ἢ ὑποστολῆς ἐν αὐτῷ.

Οὐκοῦν ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ λαμβάνει τὸ Πνεῦμα, καὶ ἀνανεοῖ

1. δὲ pro γε B. 4. αὐξανομένου B. αὐξομένου Ed. 5. τοῦ κακοῦ] τῆς γῆς καὶ τοῦ κακοῦ B. 13. τε om. B. habet Cord. 14. ἁμαρτάνειν B. Cord. ἁμαρτεῖν Ed. 21. ἀλλ' assumptum ex B.a. Cord. 24. προτεθεικέναι B. invitis catenis. 25. μένον B.a. Cord. [א]. ἔμεινεν Ed. 27. προσεθισθῇ Cord. προεθισθῇ (si recte contuli) a.b. προσεθίσῃ Ed.

τῇ φύσει τὸ ἀρχαῖον ἀγαθόν· οὕτω γὰρ καὶ πτωχεῦσαι λέγεται δι' ἡμᾶς. πλούσιος γὰρ ὢν, ὡς Θεὸς, καὶ οὐδενὸς (2 Cor. viii. 9.) τῶν ἀγαθῶν ἐπιδεὴς, ἄνθρωπος γέγονε πάντων ἐπιδεὴς, πρὸς ὃν εἴρηταί που, καὶ σφόδρα καλῶς "Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ (1 Cor. iv. 7.) "ἔλαβες;" ὥσπερ οὖν ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ἀπέθανε a 124 A. κατὰ σάρκα δι' ἡμᾶς, ἵνα νικήσῃ τὸν θάνατον ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὅλην ἑαυτῷ συναναστήσῃ τὴν φύσιν· πάντες γὰρ ἦμεν ἐν αὐτῷ, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα δέχεται δι' ἡμᾶς, ἵνα πᾶσαν ἁγιάσῃ τὴν φύσιν. οὐ γὰρ ἑαυτὸν ὠφελήσων ἐλήλυθεν, ἀλλ' ἵνα πᾶσιν ἡμῖν καὶ θύρα καὶ ἀρχὴ καὶ ὁδὸς γένηται τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν. εἰ γὰρ μὴ ἔδοξε λαμβάνειν ὡς ἄνθρωπος, ἢ καὶ πάσχειν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, πῶς ἂν ἔδειξέ τις ὅτι τεταπείνωκεν ἑαυτόν; ἢ πῶς b ἂν ἐσώθη καλῶς ἡ τοῦ δούλου μορφὴ, εἰ μή τι καὶ δουλοπρεπὲς ἐγράφη περὶ αὐτοῦ; μὴ διασυρέσθω τοίνυν ὁ πάνσοφος τῆς οἰκονομίας λόγος, ὃν καὶ αὐτὸς ὁ θεσπέσιος Παῦλος εἰκότως ἀποθαυμάζει βοῶν "Ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς (Eph. iii. 10, 11.) "ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς "Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, κατὰ πρό-"θεσιν τῶν αἰώνων ἣν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ "Κυρίῳ ἡμῶν." σοφία γὰρ ὄντως καὶ θεοπρεπὴς, τὸ μέγα c τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁρᾶται μυστήριον.

Τοιαύτην ἔχειν ἡμᾶς τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος διάληψιν χρῆναι δεῖν ὑπολαμβάνω τοὺς εὐσεβεῖν ἑλομένους, καὶ ἐπὶ τῇ τῶν δογμάτων ὀρθότητι χαίροντας· οὐ γὰρ δήπου πρὸς τοσαύτην ἀλογίαν καταβησόμεθα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἴεσθαι μεθεκτὸν ἐν τῷ κατὰ φύσιν Υἱῷ τὸ Πνεῦμα ὑπάρχειν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον οὐσιωδῶς ἐμπεφυκὸς, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ αὐτῷ τῷ Πατρί. ὥσπερ γὰρ τοῦ Πατρὸς, οὕτω δὴ καὶ τοῦ

1. γὰρ assumptum ex B. πτωχεύσας B. 3. πρὸς ὃν] ἄνθρωπος προσὼν B. 5. ζωὴ κατὰ φύσιν] κατὰ φύσιν ζωὴ καὶ φῶς B. 10. καὶ assumptum ex B. θύρα καὶ ἀρχὴ καὶ ὁδὸς hoc ordine B. ἀρχὴ καὶ ὁδὸς καὶ θύρα Ed. 14. ἂν om. B. 15. περὶ ἑαυτοῦ B. 16. αὐτὸν D. 23. ὑμᾶς B. 28. ἐμπεφυκὸς B. Veccus in epigr. v. ἐκπεφυκὸς Ed. καὶ ἀμέλει inverso ordine B. invito Vecco. 29. δὴ assumptum ex Vecco.

d Υἱοῦ ἐστι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· οὕτω καὶ ἀνέγνωμεν παρὰ
Acta SS. Ap. xvi. 7. ταῖς θείαις γραφαῖς "Ἐλθόντες γὰρ κατὰ τὴν Μυσίαν,"
φησὶν, "ἐπείραζον εἰς τὴν Βιθυνίαν ἀπελθεῖν, καὶ οὐκ εἴασεν
"αὐτοὺς τὸ πνεῦμα Ἰησοῦ."

Εἰ δέ τῳ δοκεῖ φιλονεικότερον τοῖς περὶ τούτων ἐνίστα-
σθαι λόγοις, καὶ διισχυρίζεσθαι πάλιν, ὅτι κατὰ μέθεξιν ἐν
τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ἢ καὶ τότε γέγονεν ἐν αὐτῷ, πρό-
τερον οὐκ ἐνυπάρχον, ὅτε καὶ ἐβαπτίσθη, κατὰ τὸν τῆς
ἐνανθρωπήσεως χρόνον, ὁράτω πάλιν ἡλίκοις τε καὶ ὅσοις
e περιπεσεῖται τοῖς ἀτοπήμασι. πρῶτον μὲν γὰρ, οὐκ ἐγη-
S. Matth. xi. 11. γέρθαι φησὶν ὁ Σωτὴρ "ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου τοῦ
"βαπτιστοῦ" τὸν μείζονα· καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος· ἀλλ'
ὁρῶμεν τὸν εἰς ἀκρότητα δόξης τε καὶ ἀρετῆς ἀναβεβηκότα
τῆς ἐν ἡμῖν, ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς τιμῶντα Χριστόν· οὐκ
S. Marc. i. 7. εἰμὶ γὰρ, φησὶν, ἱκανὸς, ἵνα κύψας λύσω τὸν ἱμάντα τῶν
ὑποδημάτων αὐτοῦ. εἶτα πῶς οὐκ ἄτοπον, μᾶλλον δὲ ἤδη
S. Luc. i. 15. καὶ ἀσεβὲς, Ἰωάννην μὲν "ἐκ κοιλίας ἔτι μητρὸς αὐτοῦ,"
125 A. a Πνεύματος ἀναπεπλῆσθαι τοῦ Ἁγίου πιστεύειν, διὰ τὸ οὕτω
γεγράφθαι περὶ αὐτοῦ· τὸν δὲ τούτου, μᾶλλον δὲ ἁπάντων,
Δεσπότην καὶ Κύριον τότε πρῶτον οἴεσθαι τὸ Πνεῦμα
λαβεῖν, ὅτε καὶ ἐβαπτίζετο, καίτοι τοῦ ἁγίου λέγοντος
Ib. 35. Γαβριὴλ πρὸς τὴν ἁγίαν παρθένον "Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύ-
"σεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, διὸ
"καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ." καὶ
ὁράτω μοι πάλιν ὁ φιλομαθὴς, ὅσην ὁ λόγος ὠδίνει τὴν
Ib. 15. ἔννοιαν. περὶ μὲν γὰρ Ἰωάννου, φησὶν, ὅτι "Πνεύματος
b "Ἁγίου πλησθήσεται·" δοτὸν γὰρ ἦν ἐν αὐτῷ καὶ οὐκ
οὐσιῶδες τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· περὶ δὲ τοῦ Σωτῆρος, οὐκέτι
τό Πλησθήσεται λέγει· καλῶς γε σφόδρα νοῶν· ἀλλ' ὅτι τὸ
γεννώμενον ἅγιον, οὐδὲ τό Ἔσται προστεθεικὼς, ἦν γὰρ ἀεὶ
τοῦτο κατὰ φύσιν ὡς Θεός.

1. τὸ prius om. B. habet Veccus. 4. τὸ om. Migne. 6. διισχυρίζεσθαι (τ superscr.) B. 7. ἐν] ἴεν B. 14. ὑπερτιμῶντας B. 24. γεννώμενον] ἐκ σοῦ e traduct. Lat. addit Migne. 26. ἔννοιαν] ἀσφάλειαν B. 30. τοῦτο ἀεὶ inverso ordine B.

S. Luc. i. 35.

Ἐπειδὴ δὲ οἶμαι προσήκειν πανταχόθεν ἡμᾶς θηρᾶσθαι τὸ ὠφελοῦν, παρενεχθείσης ἅπαξ τῆς τοῦ ἀρχαγγέλου φωνῆς, φέρε καὶ εἰς αὐτὴν ὀλίγα γυμνάσωμεν. "Πνεῦμα," φησὶν, "Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ὑψίστου "ἐπισκιάσει σοι, διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται c "Υἱὸς Θεοῦ." λεγέτω τοίνυν ἡμῖν ὁ ἐκ πολλῆς ἀμαθίας τοῖς ὀρθοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀντιτείνων δόγμασι, πότερόν ποτε καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως Υἱὸς ἦν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἢ ἐν μόνοις ὀνόμασιν εἶχε τὴν δόξαν, νόθος δὲ ἦν καὶ ψευδώνυμος. εἰ μὲν γὰρ ὅλως οὐκ εἶναί φησιν Υἱὸν, ἀρνήσεται τὸν Πατέρα· τίνος γὰρ ἔσται πατὴρ οὐκ ὄντος υἱοῦ; φρονήσει δὲ ἁπάσαις τὰ ἐναντία ταῖς θείαις γραφαῖς. εἰ δὲ Υἱὸν ὁμολογεῖ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸν Υἱὸν d εἶναί τε καὶ λέγεσθαι, πῶς ἡμῖν ὁ ἀρχάγγελος τὸ τεχθήσεσθαι μέλλον διὰ τῆς ἁγίας παρθένου, κληθήσεσθαί φησιν Υἱὸν Θεοῦ, καίτοι τοῦτο καὶ πάλαι κατὰ φύσιν ὑπάρχοντα; ὥσπερ οὖν ἀϊδίως ὑπάρχων μετὰ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ὡς ἀρχὴν ἔχων τοῦ εἶναι, κατὰ τὸν τῆς σαρκώσεως χρόνον Υἱὸς ὁρίζεται Θεοῦ, διὰ τὸ πεφηνέναι μετὰ σώματος εἰς τὸν κόσμον· οὕτως ἔχων οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῷ τὸ ἴδιον Πνεῦμα, λαμβάνειν ὡς ἄνθρωπος λέγεται, διασώζων τῇ ἀνθρωπότητι τὴν αὐτῇ e πρέπουσαν τάξιν, καὶ σὺν αὐτῇ τὰ αὐτῇ πρέποντα δι' ἡμᾶς οἰκειούμενος· πῶς δ' ἂν καὶ ὅλως δίχα ποτὲ τοῦ ἰδίου Πνεύματος ὁ Λόγος νοοῖτο; ἢ γὰρ οὐκ ἄτοπον ἀνθρώπου κεχωρίσθαι λέγειν τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ, κατά τε τὸν τῆς φύσεως ὅρον καὶ εἰς ὁλόκληρον τοῦ ζῴου τὸν ἀπαρτισμόν; ἀλλ' οἶμαι πᾶσιν ὑπάρχειν τοῦτο καταφανέστατον. τίνα δὴ οὖν τρόπον ἀπομεριοῦμεν τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, τὸ οὕτως ἐμπεφυκὸς καὶ οὐσιωδῶς ἡνωμένον, δι' αὐτοῦ τε προκύπτον, a **126 A.**

3. αὐτὴν B.D. αὐτὸν Ed. 5. γεννώμενον] ἐκ σοῦ iterum addit Migne. 8. ἦν (ει) B. 9. μόνοις] + τοῖς Ed. invitis B.D. ἔχει B. 16. πάλιν B. 19. πεφηνέναι] + μὲν B. 21. διασώσων B. 22. τὰ αὐτῇ] ταῦτα (η) B. 23. ἰδίου Veccus in Epigr. v. Ed. ἁγίου B. 25. τε Veccus. Ed. γε B. 27. τίνα Veccus. Ed. κατὰ praemittit B. 28. Υἱοῦ] Θεοῦ B. invitis Vecco Georgio Trap. 29. προκύπτον] De S. Cyrilli modo hoc verbo utendi ita notat

καὶ ὑπάρχον ἐν αὐτῷ φυσικῶς, ὡς μηδὲν ἕτερον εἶναι νομίζεσθαι παρ' αὐτὸν, διά τε τὴν τῆς ἐνεργείας ταυτότητα καὶ αὐτὸ τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον; ἄκουε δὴ τί φησιν ὁ

Infra xiv. 15–17. Σωτὴρ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς "Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς "ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσητε, κἀγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, "καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀλη"θείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται χωρεῖν." ἰδοὺ διαῤῥήδην

b Πνεῦμα τῆς ἀληθείας τὸ Ἅγιον Πνεῦμά φησιν· ὅτι δὲ αὐτὸς, καὶ οὐχ ἕτερός τις ἐστι παρ' αὐτὸν ἡ ἀλήθεια, πάλιν ἄκουε

Ib. 6. αὐτοῦ λέγοντος "Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια." ἀληθείας οὖν ὄντος τε καὶ κεκλημένου τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ, βλέπε πόσην ἔχει τὸ Πνεῦμα πρὸς αὐτὸν τὴν ἑνότητα. λέγει γάρ που περὶ τοῦ

1 S. Joan. v. 6. Σωτῆρος ἡμῶν Ἰωάννης ὁ μαθητής "Οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν "δι' ὕδατος καὶ αἵματος καὶ πνεύματος, Ἰησοῦς Χριστός· "οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ τῷ αἵματι· "καὶ τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ

c "ἀλήθεια." διάτοι τοῦτο, καὶ ἐνοικοῦντος ἡμῖν τοῦ Ἁγίου

Eph. iii. 16. "Πνεύματος εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον," κατοικεῖν αὐτὸς λέ-

Ib. 17. γεται Χριστὸς, καὶ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα τῇ φύσει. καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος σαφέστατα τοῦτο διδάσκων φησίν

Rom. viii. 9, 10. "Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ "πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ "ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν "σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιο-

d "σύνην." ὀξεῖαν ὦ οὗτος τοῖς εἰρημένοις ὑπόσχες τὴν ἀκοήν. Πνεῦμα Χριστοῦ τὸ κατοικοῦν ἐν ἡμῖν ὀνομάσας, ἐπήγαγεν εὐθύς Εἰ δὲ ὁ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἀπαράλλακτον εἰσφέρων τὴν ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ καὶ παρ' αὐτοῦ κατὰ φύσιν προχεόμενον Πνεῦμα. διάτοι τοῦτο

D: τὸ προκύπτον ἀεὶ ὁ ἅγιος οὗτος λαμβάνει ἐπὶ τοῦ ὡς αἰτιατοῦ ἐκ τοῦ αἰτίου προϊόντος· ἀεὶ γὰρ εὑρήσεις αὐτὸν τὸν υἱὸν λέγοντα προκύπτειν τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας.

5. τὰς ἐμὰς B. μου Ed. 9. τις assumptum ex B. D. παρ' αὐτὸν ante τις transponit B. 10. αὐτοῦ assumptum ex B. 13. ὁ ἐλθὼν post πνεύματος tr. B. 15. οὐκ] καὶ οὐκ B. 17. τοι om. B. 27. ὁ assumptum ex B. 29. κατὰ] παρα (κατὰ) B.

καὶ "πνεῦμα υἱοθεσίας" λέγεται, καὶ ἐν αὐτῷ "κράζομεν "Ἀββᾶ ὁ πατήρ," καὶ ὥς ὁ μακάριός που φησὶν Ἰωάννης "Ἐκ τούτου γινώσκομεν, ὅτι ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὅτι ἐκ τοῦ "Πνεύματος αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν." (Rom. viii. 15.) (1 S. Joan. iv. 13.)

Οἶμαι μὲν οὖν ἐξαρκέσειν καὶ ταῦτα πρὸς τὸ δύνασθαι (e) τὰ τῆς Ἐκκλησίας τέκνα τὰ τῶν ἑτεροδοξούντων ἀποκρούσασθαι βλάβη· εἰ δέ τις ἀκράτῳ τῆς ἀμαθίας βεβάπτισται μέθῃ, τότε δὲ πρῶτον τὸ Πνεῦμα λαβεῖν οἴεται τὸν Υἱὸν, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος· ἀποδεικνύτω πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἅγιον οὐκ ὄντα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ ἡμεῖς σιωπήσομεν.

Ἀποθαυμάσαι δ' ἄν τις καὶ λίαν εἰκότως τὸν ἅγιον Εὐαγγελιστὴν τὰ τῇ θείᾳ πρέποντα φύσει μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἐπιτηρήσεως πανταχῇ διασώζοντα. ἐπειδὴ γὰρ ἔφη πρὸ τούτων ὅτι "Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε," τεθεᾶσθαι δὲ νυνὶ (Supra ver. 18.) τὸ Πνεῦμά φησι τὸν μακάριον βαπτιστὴν, καταβαῖνον ἐπὶ (a 127 A.) τὸν Υἱὸν ἐξ οὐρανοῦ, προστίθησιν ἀναγκαίως Ὅτι τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα, πλὴν ἐν εἴδει περιστερᾶς, οὐκ αὐτὸ δὲ κατὰ φύσιν ὅπερ ὑπάρχει γυμνὸν, ἀλλ' ἐν τῷ πρᾳοτάτῳ σχηματιζόμενον ζῴῳ· ἵνα φαίνηται πάλιν καὶ διὰ τούτου οἰκειότητα καὶ ὁμοίωσιν διασῶζον φυσικὴν πρὸς τὸν Υἱὸν τὸν λέγοντα "Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾷός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ." (S. Matth. xi. 29.) οὐκοῦν οὐκ ἀποπεσεῖται τοῦ εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμα· τετήρηται γὰρ αὐτῷ τὸ μὴ τεθεᾶσθαι πώποτε, (b) πλὴν ὅσον ἐν τῷ τῆς περιστερᾶς σχηματισμῷ, διὰ τὴν τοῦ μανθάνοντος χρείαν. ὡς γὰρ ἐν σημείου καὶ γνωρίσματος τάξει δεδόσθαι φησὶν ἑαυτῷ τὴν τοῦ Πνεύματος κάθοδον ὁ μακάριος βαπτιστὴς, ταῖς περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μαρτυρίαις ἐπενεγκὼν ὅτι ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. ἐφ' ᾧ δὴ καὶ

6. τὰ prius post ἐκκλησίας transponit B. 14. τούτου B. δὲ om. B. νυνὶ B. νῦν Ed. 16. τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα B. θεάσοιτο μὲν Ed. 17. δὲ assumptum ex B. 19. τούτων a. Cord. 24. ὅσον] + τὸ B. invitis catenis. 25. καὶ pro ὡς catenae. 26. δεδεῖχθαι pro δεδόσθαι catenae. 30. ἐν] + τῷ D. Ἁγίῳ] τῷ Ἁγίῳ Ed. invito B. καὶ om. B.

c *μάλιστα διαγελᾶν οἶμαι πρέπειν τοὺς ἀνοήτους αἱρετικοὺς, τὸ
ἐν τάξει σημείου τεθὲν, εἰς ἀλήθειαν πράγματος ἐκλαμβά-
νοντας, εἰ καὶ γέγονεν οἰκονομικῶς, καθάπερ ἤδη προείρηται,
διὰ τὴν τῆς ἀνθρωπότητος χρείαν.*

34 Κἀγὼ ἑώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

*Ἀσφαλὴς ὁ μάρτυς, ὅπερ ὄντως τεθέαται, τοῦτο καὶ
λαλῶν. οὐκ ἀγνοεῖ γὰρ ἴσως τὸ γεγραμμένον "Ἃ εἶδον οἱ* Prov. xxv. 7.
d *" ὀφθαλμοί σου λέγε." εἶδον οὖν, φησὶ, τὸ σημεῖον, καὶ
συνῆκα τὸ δι' αὐτοῦ σημαινόμενον· μαρτυρῶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ
Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ διὰ νόμου μὲν τοῦ διὰ Μωυσέως ἀναβοώ-
μενος, διὰ δὲ φωνῆς τῶν ἁγίων προφητῶν κηρυττόμενος·
δοκεῖ δέ μοι πάλιν ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς μετὰ πολλῆς
τινος τῆς ἀσφαλείας εἰπεῖν Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τουτ-
έστιν, ὁ εἷς καὶ μόνος κατὰ φύσιν, ὁ τῆς τοῦ γεννήσαντος
ἰδιότητος κληρονόμος, πρὸς ὃν καὶ ἡμεῖς οἱ κατὰ θέσιν*
e *μορφούμεθα καὶ δι' οὗ πρὸς τὸ τῆς υἱοθεσίας ἀξίωμα κατὰ
χάριν κεκλήμεθα. ὡς γὰρ ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς "πᾶσα* Eph. iii. 15.
*" πατριὰ ἔν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται," διὰ τὸ αὐτὸν
εἶναι κυρίως καὶ πρῶτον καὶ ἀληθῶς Πατέρα, οὕτω καὶ πᾶσα
υἱότης ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι κυρίως καὶ μόνον
ἀληθῶς Υἱὸν, οὐ νόθον οὐδὲ ψευδώνυμον, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας
τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐ κατὰ ἀποκοπὴν, ἢ ῥεῦσιν, ἢ με-
ρισμὸν, ἢ τομήν· ἀπαθὴς γὰρ ἡ θεία φύσις παντελῶς· ἀλλ'*
128 A. a *ὡς ἕνα ἐξ ἑνὸς, ἀεὶ συνυπάρχοντα καὶ συναΐδιον καὶ ἐμπε-
φυκότα τῷ γεννήσαντι, ἐν αὐτῷ τε ὄντα, καὶ ἐξ αὐτοῦ
προελθόντα ἀμερίστως καὶ ἀδιαστάτως, ἐπεὶ μηδὲ κατὰ
σῶμα τὸ θεῖον, μήτε τόπῳ περιληπτὸν, ἢ διαστηματικὰς*

5. Κἀγὼ B. Καὶ Ed. 10. τὸ B. τὸν Ed. *μαρτυρῶ*] + δὲ invito B. 11. διὰ alt. om. B. 12. δὲ assumptum ex B. 13. *μοι*] + *καὶ* B. 15. *κατὰ*] *καὶ κατὰ* B. 19. *το* (= *τῷ*) pro *τε* B. 20. *πρῶτον*] et *πρῶτον* et *πρώτως* exhibet D. *πρώτως* Ed. mg. *προστὸν* (sic) pro *πρῶτον καὶ* B. 21. *κυρίως*] *κύριον* B.

τὰς μεταβάσεις ποιεῖσθαι πεφυκὸς, ἀλλ' ὡς πρόεισιν ἐκ
πυρὸς ἡ ἐνοῦσα θερμότης αὐτῷ, δοκοῦσα μέν πως αὐτοῦ ταῖς
ἐπινοίαις μερίζεσθαι, καὶ ἕτερόν τι παρ' αὐτὸ ὑπάρχειν, ἐξ
αὐτοῦ δὲ οὖσα καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν, καὶ ἐξ αὐτοῦ προϊ-
οῦσα μετὰ τοῦ μηδὲν ἀδικεῖν κατά γε τὸν ἀποκοπῆς ἤτοι b
μερισμοῦ καὶ ῥεύσεως λόγον· ὅλη γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ πυρὶ
σώζεται· οὕτω νοήσομεν καὶ ἐπὶ τοῦ θείου γεννήματος
θεοπρεπεστάτην ἐπ' αὐτῷ τὴν θεωρίαν λαμβάνοντες· καὶ
Υἱὸν μὲν ἰδίως ὑφεστάναι πιστεύοντες, οὐ μὴν ἔξω τιθέντες
αὐτὸν τῆς μιᾶς καὶ ἀφράστου θεότητος, οὐδὲ τοῦ Πατρὸς
ἑτεροούσιον εἶναι λέγοντες. ἢ γὰρ ἂν Υἱὸς οὐκέτ' ἂν νοοῖτο
δικαίως, ἀλλ' ἕτερόν τι παρὰ τοῦτο, καὶ πρόσφατος ἡμῖν
ἀνατελεῖ θεὸς, ἕτερος ὑπάρχων παρὰ τὸν ὄντα καὶ μόνον.
τὸ γὰρ οὐκ ὂν ὁμοούσιον τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ, πῶς οὐ
πάντως ἀποπεσεῖται τοῦ εἶναι Θεὸς ἀληθινός; ἐπειδὴ δὲ c
ἀξιόχρεώς τε καὶ ἀξιολογώτατος ὁ μακάριος βαπτιστὴς,
μαρτυρεῖ δὲ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· Θεὸν εἶναι πάντως
ἀληθινὸν ὁμολογήσομεν τὸν Υἱὸν καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ
Πατρός· τοῦτο γὰρ ἡμῖν σημαίνει τὸ τῆς υἱότητος ὄνομα,
καὶ ἕτερον οὐδέν.

Τῇ ἐπαύριον πάλιν εἱστήκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν 35
αὐτοῦ δύο, καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει Ἴδε 36
ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. d

Φθάσας ἤδη προέδειξεν αὐτὸν ὁ μακάριος βαπτιστής·
ἀλλ' ἰδοὺ καὶ αὖθις τὸν αὐτὸν ἀνακυκλήσας λόγον, ἐπι-
δεικνύει τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀμνὸν ὀνομάζει
Θεοῦ καὶ τὴν τοῦ κόσμου φησὶν αἴρειν ἁμαρτίαν, μονονουχὶ
πρὸς ὑπόμνησιν ἄγων τοὺς ἀκροωμένους τοῦ ἐν προφήταις
λέγοντος "Ἐγώ εἰμι ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου, Es. xliii. 25.

9. μὲν om. B. 15. τοῦ εἶναι ἴσα Θεῷ, εἰ Θεὸς ἀληθινὸς B. 16. ἀξιολογώτερος B. 17. ἀληθινὸν πάντως εἶναι inverso ordine B. 21. πάλιν] δὲ πάλιν B. 22. ἕως τοῦ pro καὶ ἐμβλέψας—λέγει B.

e “ καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι.” ἐπαναλαβὼν δὲ οὐ μάτην ὁ
βαπτιστὴς τὴν αὐτὴν ποιεῖται περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐξήγησιν.
ἀρετῆς γάρ ἐστιν ἔργον διδασκαλικῆς τὸν οὔπω παρα-
δεχθέντα λόγον, ταῖς τῶν μαθητευομένων ἐγκαθειργνύναι
ψυχαῖς, οὐκ ὀκνούσης πρὸς ἐπανάληψιν, ἀνεξικακούσης δὲ
μᾶλλον ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν παιδευομένων. διὰ γάρ τοι τοῦτο
Phil. iii. 1. καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησι “ Τὰ αὐτὰ λέγειν ὑμῖν, ἐμοὶ
“ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.”

129 A. a

37 Ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ.

Ὁρᾷς τῇ διδασκαλίᾳ γείτονα τὸν ἐξ αὐτῆς ἀναδοθέντα
καρπόν; ὁρᾷς ὅσον τῆς ἐπαναλήψεως εὑρέθη τὸ κέρδος;
μανθανέτω τοιγαροῦν διὰ τούτων ὁ διδάσκειν πεπιστευμένος,
ὄκνου μὲν ἀμείνων ὁρᾶσθαι παντὸς, ἑαυτῷ δὲ πλέον ἤπερ
τοῖς ἀκροωμένοις ἐπιζήμιον ἡγεῖσθαι τὴν σιωπὴν, καὶ μὴ εἰς
S. Matth. xxv. 18. ἀργίαν μὲν ἀδρανῆ, καθάπερ εἰς γῆν, τὸ δεσποτικὸν ἀντο-
Ib. 27. b ρύττειν τάλαντον, διανέμειν δὲ μᾶλλον “ τοῖς τραπεζίταις τὸ
“ ἀργύριον·” κομιεῖται γὰρ ὁ Σωτὴρ τὸ ἑαυτοῦ σὺν τόκῳ,
καὶ καθάπερ τινὰ σπόρον ζωογονήσει τὸν ἐγκαταβληθέντα
λόγον. ἔχεις ἐν τούτοις εὐφυεστάτην τῶν εἰρημένων ἀπό-
δειξιν. οὐ γὰρ ὀκνήσας ὁ βαπτιστὴς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς
Supra ver. 36. ἐπιδεῖξαι τὸν Κύριον, καὶ εἰς δεύτερον εἰπεῖν “ Ἴδε ὁ ἀμνὸς
“ τοῦ Θεοῦ,” τοσοῦτον αὐτοὺς ὠφελήσας ὁρᾶται, ὡς καὶ
c ὑποπεῖσαι λοιπὸν ἀκολουθεῖν, καὶ ἤδη τῆς ὑπ' αὐτῷ μαθη-
τείας ἐρᾶν.

3. ἔργον ἐστιν inverso ordine B. οὔπω] οὔτω conjecit D mg. 7. φησι om. B. 8. τὸ ἀσφαλές B. 9. Καὶ praemittit Ed. invito B. αὐτοῦ μαθηταὶ B. 10. τῷ] αὐτῷ τῷ B. 13. διὰ τούτων τοιγαροῦν inverso ordine B. 14. πλέω B. Statim ἤπερ B. ἢ Ed. 23. Θεοῦ] + ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου Ed. invito B.

Στραφεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας 38
λέγει αὐτοῖς Τί ζητεῖτε; 39

Ἐπιστρέφεται χρησίμως πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας ὁ Κύριος ἵνα ἔργῳ μάθοις τὸ μελῳδούμενον "Ἐξεζήτησα τὸν "Κύριον καὶ προσέσχε μοι." (Ps. xxxiii. 5.) ἕως μὲν γὰρ οὔπω διὰ τρόπων ἀγαθῶν καὶ τῆς ἐν τῷ πιστεύειν ὀρθότητος ἐπιζητοῦμεν τὸν Θεὸν, ἐκ προσώπου τρόπον τινὰ κατόπιν κείμεθα· ἐπὰν δὲ τὸν θεῖον αὐτοῦ διψήσαντες νόμον, τὴν ἁγίαν καὶ ἐξαίρετον d τῆς δικαιοσύνης ἰχνηλατῶμεν ὁδὸν, τότε δὴ πάντως ἡμᾶς ἐπισκέψεται τὸ γεγραμμένον ἐκεῖνο βοῶν "Ἐπιστρέψατε (Zach. i. 3.) "πρὸς μὲ καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς, λέγει Κύριος "παντοκράτωρ." τί δὲ ζητεῖτέ φησι πρὸς αὐτούς· οὐκ ἀγνοήσας, πόθεν; πάντα γὰρ οἶδεν ὡς Θεός· ἀρχὴν δὲ καὶ ῥίζαν ταῖς διαλέξεσι τιθεὶς τὴν ἐρώτησιν.

Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ Ῥαββὶ, ποῦ μένεις; e

Εὐπαιδεύτως ὑπαντῶσιν οἱ διερωτώμενοι· διδάσκαλον γὰρ ἤδη καλοῦσι, τὸ βούλεσθαί τι μαθεῖν διὰ τούτου σαφῶς διερμηνεύοντες· εἶτα τὴν ἑστίαν ἀξιοῦσι μαθεῖν, ὡς ἐν αὐτῇ τὴν χρείαν ἐροῦντες εὐκαίρως· οὐ γὰρ δήπου, κατὰ τὸ εἰκὸς, τὸν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις λόγον, ὁδοῦ πάρεργον ποιεῖσθαι δεῖν ἐδοκίμαζον· ἔσται δὲ πάλιν ἡμῖν εἰς τύπον ἐπωφελῆ τὸ λεγόμενον.

a **130 A.**

Λέγει αὐτοῖς Ἔρχεσθε καὶ ὄψεσθε. 40

Οὐ σημαίνει τὴν οἰκίαν, καίτοι τοῦτο ποιεῖν ἐξαιτούμενος,

3. Ἐπιστρέφεται B.a. Cord. Ἐπεστράφη Ed. 4. μάθοις a. Cord. μάθῃς Ed. 5. γὰρ om. B. 10. ἐπιστράφητε B. 12. ζητεῖτε δὲ inverso ordine a. 15. Ῥαββὶ] + ὃ λέγεται ἑρμηνευόμενον Διδάσκαλε Ed. invito B. 18. διερμηνεύοντες B. ἑρμηνεύοντες a. Cord. Ed. ἑστίαν] οἰκίαν a. Cord. μαθεῖν a. Cord. εἰπεῖν Ed. 21. ἐδοκίμαζον B.a. Cord. Ed. mg. ἐδοκίμαζεν D. Ed. 23. ὄψεσθε B. ἴδετε Ed.

ἰέναι δὲ μᾶλλον εἰς αὐτὴν παραχρῆμα κελεύει· πρῶτον μὲν ἐκεῖνο διδάσκων, ὡς ἐν ὑπογραμμῷ τῷ πράγματι, ὅτι τῶν ἀγαθῶν τὴν ζήτησιν, οὐκ εἰς ὑπερθέσεις ἀναῤῥιπτεῖσθαι καλόν· τὸ γὰρ μέλλειν ὅλως ἐν τοῖς ὠφελεῖν πεφυκόσιν ἐπιζήμιον· εἶτα πρὸς τούτῳ καὶ τόδε, ὅτι τοῖς ἀγνοοῦσιν ἔτι
b *τὸν ἅγιον οἶκον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, οὐ τὸ ὅποι ποτὲ κεῖται μαθεῖν ἀρκέσει πρὸς σωτηρίαν, ἀλλὰ τὸ ἐλθεῖν εἰς αὐτὸν διὰ τῆς πίστεως, ἰδεῖν τε τὰ ἐν αὐτῷ μυστικῶς δηλονότι τελούμενα.*

Ἦλθον οὖν καὶ εἶδον ποῦ μένει καὶ παρ᾽ αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὥρα ἦν ὡς δεκάτη.

Εὐπαρέδρως οἱ μαθηταὶ τὴν τῶν θείων μυστηρίων ἐπαι-
c *δεύοντο γνῶσιν· οὐ γὰρ οἶμαι πρέπειν ἀψίκορον τοῖς φιλομαθέσιν ἐνυπάρχειν διάνοιαν, φιλοπονωτάτην δὲ μᾶλλον, καὶ τῆς ἐν ἱδρῶσιν ἀγαθοῖς μικροψυχίας κρείττονα, ὡς εἰς ἅπαντα τῆς ζωῆς τὸν καιρὸν ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ προθυμίᾳ φαίνεσθαι διαπρέποντα· τοῦτο γὰρ ὡς δι᾽ αἰνίγματος οἶμαι δηλοῦν τό Παρ᾽ αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην. ἐπειδὴ δέ φησιν Ὥρα ἦν ὡς δεκάτη, καὶ πρὸς αὐτὸ τοῦτο λέγομεν τὸν ἑκάστῳ χρήσιμόν τε καὶ οἰκεῖον ἐφαρμόζοντες λόγον, ὅτι*
d *πάλιν ἡμᾶς διὰ τῆς οὕτω λεπτῆς ἐπιχειρήσεως ἐκδιδάσκει τῆς θεολογίας ὁ συγγραφεὺς, ὡς οὐκ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ μέγα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐγνωρίσθη μυστήριον,*
Es. liv. 13. *ἀλλ᾽ εἰς τέλος ἤδη καταλύοντος τοῦ καιροῦ· ἐπ᾽ ἐσχάτων γὰρ, ὡς γέγραπται, τῶν ἡμερῶν διδακτοὶ πάντες ἀναδεδείγμεθα Θεοῦ. δέχου δέ μοι πάλιν τῶν εἰρημένων εἰκόνα περὶ τὴν δεκάτην ὥραν, προσεδρεύοντας τῷ Σωτῆρι τοὺς μαθητὰς,*

1. *ἐν αὐτῇ* B. invitis Catt. 4. *μέλειν* D. 5. *τάδε* Catt. 6. *Ἰησοῦ Χριστοῦ* b. 8. *ἰδεῖν τε*] *καὶ ἰδεῖν* a. *ἰδεῖν δὲ* Cord. 13. *φιλομαθέσιν*] *φιλοθεάμοσιν* b. Statim *ἐνυπάρχειν* B. Catt. *ὑπάρχειν* Ed. 17. *διαπρέποντα* a. Cord. *διαπρέπουσαν* b. *διαπρέποντας* Ed. *αἰνιγμάτων* Catt. 23. *ἐγνωρίσθη* B. *ἐγνώσθη* Cord. Ed. 27. *τοῦ σωτῆρος* B.

οὓς καὶ καταλύσαντας ἅπαξ προσμεμενηκέναι φησὶν ὁ ἅγιος e Εὐαγγελιστής· ἵνα πάλιν μανθάνωσιν οἱ διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν θεῖον εἰσελαύνοντες οἶκον καὶ αὐτῷ προστρέχοντες τῷ Χριστῷ, ὅτι χρὴ προσμένειν αὐτῷ, καὶ μὴ πάλιν ἀλλοτριοῦσθαι φιλεῖν, ἢ πρὸς ἁμαρτίαν ἐκβαίνοντας ἢ παλινδρομοῦντας εἰς ἀπιστίαν.

Ἦν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν 41
ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ· εὑρίσκει 42
οὗτος πρῶτος τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα, καὶ λέγει αὐτῷ a **131 A.**
Εὑρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. 43

Οἱ λαβόντες ἄρτι τὸ τάλαντον, εὐθὺς τοῦ ταλάντου τὴν ἐργασίαν ἐπάγονται, καὶ τῷ δεσπότῃ προσάγουσι. τοιαῦται γὰρ ὄντως αἱ φιλήκοοί τε καὶ εὐμαθεῖς ὁρῶνται ψυχαὶ, οὐ μακρῶν δεόμεναι πρὸς ὠφέλειαν ῥημάτων, οὐδὲ ἐν κύκλοις μηνῶν ἢ ἐτῶν τὸν ἐκ τῆς παιδεύσεως ἀνατίκτουσαι καρπὸν, ἀλλ' ὁμοῦ ταῖς τῶν μαθημάτων ἀρχαῖς τὸ τῆς συνέσεως κατακλείουσαι τέλος. "Δίδου γὰρ σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώ- b Prov. ix. 9. "τερος ἔσται φησί· γνώριζε δικαίῳ, καὶ προσθήσει τοῦ "δέχεσθαι." ἀνασώζει δὴ οὖν τὸν οἰκεῖον Ἀνδρέας ἀδελφόν· Πέτρος δὲ οὗτος ἦν· ὅλον ἐν ὀλίγῳ κεφαλαίῳ τὸ μέγα δηλώσας μυστήριον. εὑρήκαμεν γὰρ, φησὶν, ὡς θησαυρὸν S.Matth. xiii. 44. κεκρυμμένον ἐν ἀγρῷ, ἢ ὡς "ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην" Ib. 46. τὸν Ἰησοῦν, κατὰ τὰς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις παραβολάς.

Ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπε Σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ, σὺ c
κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἑρμηνεύεται Πέτρος.

Ἀτενίζει θεοπρεπῶς ὁ καρδίας ὁρῶν καὶ νεφρούς· ὁρᾷ δὲ

2. τῆς assumptum ex B. 7–9. εἷς—λέγει αὐτῷ] ἕως τοῦ B. 10. μεσίαν B. Statim ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον ὁ Χριστὸς addit Ed. invito B. 15. μηνῶν ἢ ἐτῶν hoc ordine B. 16. ταῖς τῶν μαθημάτων [μαθη[μα]τῶν Cod.] ἀρχαῖς B. τῆς τῶν μαθητῶν ἀρχαιότητος Ed. οἶμαι ἀλλ' ὁμοῦ τῇ τῶν μαθημάτων ἀρχαιότητι D mg. Statim τὸ τῆς assumptum ex B. 18. φησι] ἡ θεία γραφή addit ad versionem Lat. spectans Migne. 19. δὴ om. B. habent Catt. ὁ Ἀνδρέας B. 24. Ἐμβλέψας] + δὲ Ed. invito B. 25. Πέτρος B. Πέτρα Ed.

πρὸς ὅσην εὐλάβειαν ὁ μαθητὴς ἀναβήσεται, καὶ ποίας ἔσται κάτοχος ἀρετῆς, καὶ εἰς ποῖον καταλήξει τέλος. ἀγνοεῖ γὰρ οὐδὲν "ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν." ᾧ δὴ καὶ μάλιστα παιδεύει τὸν κεκλημένον, ὅτι Θεὸς ὑπάρχων ἀληθινὸς ἀδίδακτον ἔχει τὴν γνῶσιν. λόγου γὰρ ὅλως δεηθεὶς d οὐδενὸς, ἀλλ' οὐδὲ ἐπιζητήσας μαθεῖν τίς ἢ πόθεν ἥκοι πρὸς αὐτὸν ὁ ἀνὴρ, ποίου μὲν ἐξέφυ πατρὸς, τίς δὲ καὶ αὐτὸς ὀνομάζοιτο λέγει. καὶ Σίμωνα μὲν οὐκέτι καλεῖσθαι συγχωρεῖ, κατεξουσιάζων ἤδη καὶ κατακρατῶν, ὡς γεγονότος οἰκείου· φερωνύμως δὲ ἀπὸ τῆς πέτρας μετονομάζει Πέτρον· ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἔμελλε τὴν αὐτοῦ θεμελιοῦν Ἐκκλησίαν.

Hist. Sus. 42.

S. Matth. xvi. 18.

44 Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὑρίσκει
e Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ἀκολούθει μοι.

Ἰσογνωμῶν τοῖς προλαβοῦσιν ὁ Φίλιππος, καὶ λίαν ἔχων ἐπιτηδείως εἰς ἀκολούθησιν τοῦ Χριστοῦ. ᾔδει γὰρ καὶ αὐτὸν ἐσόμενον ἀγαθόν· διά τοι τοῦτο καί φησιν Ἀκολούθει μοι, γνώρισμα τῆς ἐπ' αὐτῷ χάριτος τὸ ῥῆμα τιθεὶς, καὶ δι' ὧν ἕπεσθαι προστάττει πολιτείαν αὐτῷ τὴν ἀρίστην ἐπι-
132 A. a μαρτυρῶν· οὐ γὰρ ἂν ἐπελέξατο μὴ οὐχὶ πάντως ὄντα χρηστόν.

46 Εὑρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ, καὶ λέγει αὐτῷ Ὃν ἔγραψε Μωυσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται εὑρήκαμεν, Ἰησοῦν υἱὸν Ἰωσὴφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.

Ὀξὺς δὴ λίαν ὁ μαθητὴς εἰς καρποφορίαν, ἵνα φαίνηται διὰ τούτου τοῖς προλαβοῦσι κατὰ τὴν ἕξιν συγγενής· εὑρίσκει

7. ποίου] ἢ ποίου Catt. πατὴρ B. 8. συγχωρεῖ καλεῖσθαι inverso ordine B. invitis Catt. 9. καὶ om. B. καὶ κατακρατῶν desunt in Catt. 10. ἰδίου a. οἰκείου habet Cord. μετονομάζει B. μετωνομάζει (sic) Cord. ὀνομάζει a. μετωνόμαζε Ed. 13. Versum sq. addit Ed. invito B. 14. Ἰσογνώμον D. 23. τὸν] τοῦ B. [S in Tisch.] sed cf. d infra. 24. εἰς καρποφορίαν ὁ μαθητὴς inverso ordine B.

γὰρ τὸν Ναθαναὴλ, οὐχ ἁπλῶς ἐρχόμενον περιτυχὼν, ἀλλὰ πολλὴν ἐπ᾽ αὐτῷ τὴν ζήτησιν ποιησάμενος· ᾔδει γὰρ ὄντα b φιλοπονώτατόν τε καὶ φιλολογώτατον. εἶτα λέγει τὸν διὰ πάσης κηρυττόμενον τῆς θείας γραφῆς ἀνηυρηκέναι Χριστὸν, οὐχ ὡς ἀγνοοῦντι προσομιλῶν, ἀλλ᾽ ὡς λίαν ἐκπεπαιδευμένῳ τά τε τοῦ πανσόφου Μωυσέως καὶ τῶν προφητῶν μηνύματα. ὑπόνοια δὲ οὐκ ἀληθὴς περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκράτει, ὡς ἐκ πόλεως ἤτοι κώμης ἔσται τῆς Ναζαρὲτ, καίτοι Βηθλεεμίτην αὐτὸν, ὅσον εἰς τοῦτον ἥκει τὸν λόγον τῆς θείας λεγούσης γραφῆς c "Καὶ σὺ γὰρ, φησὶν, Βηθλεὲμ γῆ Ἰούδα οἶκος τοῦ Mic. v. 2. "Ἐφραθᾶ, ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ "γάρ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, "καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος." ἀνετράφη μὲν γὰρ εἰς Ναζαρὲτ, ὥς που καὶ αὐτὸς ὁ Εὐαγγελιστὴς διεμαρτύρατο λέγων "Καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρὲτ οὗ ἦν S. Luc. iv. 16. "ἀνατεθραμμένος·" ἦν δὲ οὐκ ἐκεῖθεν, ἀλλ᾽ ὅθεν ἤδη προείπομεν, μᾶλλον δὲ ὡς ἡ τοῦ προφήτου διισχυρίσατο φωνή. d ἀκολουθήσας τοίνυν ὁ Φίλιππος τῇ τῶν Ἰουδαίων ὑπονοίᾳ φησὶν Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.

Ἐκ Ναζαρὲτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι; 47

Συνομολογεῖ προχείρως ὁ Ναθαναὴλ, ὅτι μέγα δή τι καὶ κάλλιστον εἴη τὸ ἐκ τῆς Ναζαρὲτ ἀναδειχθήσεσθαι προσδοκώμενον. δῆλον δὲ δήπου πάντως ἐστὶν, ὡς οὐ μόνον ἐδέχετο πρὸς πίστιν τοῦ ζητουμένου τὴν Ναζαρὲτ, ἀλλ᾽ ἐκ νόμου καὶ προφητῶν τὴν γνῶσιν ἐρανιζόμενος, ταχεῖαν ὡς πολυμαθὴς ἐποιεῖτο τὴν σύνεσιν. e

1. ἐρχόμενον B. ἐρχομένῳ Ed. 2. ὄντα et ante et post φιλοπονώτατον exhibet et om. τε B. 6. τῶν om. B. 8. Ἰησοῦ assumptum ex B. 10. ἥκειν B. 11. φησὶν om. B. Βηθλεὲμ γῆ Ἰούδα B. γῆ Βηθλεὲμ Ed. 12. ὀλιγοστὸς B. (cf. in xii Proph. 553 e ubi μὴ ὀλιγοστὸς codex alter.) μὴ ὀλιγοστὸς Ed. 13. γάρ assumptum ex B. 14. αἱ assumptum ex D. (Alex.) 16. ἦλθεν B. ἦλθον Ed. 20. Haec Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ assumpta ex B. 21. λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ· ἐκ Ναζαρὲτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι; D mg. 22. προχείρως Cord. Ed. προθύμως B. 24. δὲ om. B. habet Cord.

Ἔρχου καὶ ἴδε.

Ἀρκέσει πρὸς πίστιν ἡ θέα, φησὶν, καὶ μόνον εἰς λόγους ἐλθὼν συνομολογήσεις γοργότερον, καὶ ἀνενδοιάστως ἐρεῖς αὐτὸν ὄντως ὑπάρχειν τὸν προσδοκώμενον. χρὴ δὲ πιστεύειν ἡμᾶς, ὅτι περ ἦν θεία τις καὶ ἄῤῥητος χάρις, τοῖς τοῦ
133 A. a Σωτῆρος λόγοις συνεκτρέχουσα, καὶ τὰς τῶν ἀκροωμένων
S. Luc. iv. 22. ψυχὰς καταθέλγουσα. οὕτω γὰρ γέγραπται, ὅτι "πάντες "ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις "ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ·" ὡς γὰρ ἐνεργὴς ὁ λόγος εἰς δύναμιν, οὕτω καὶ εἰς τὸ πείθειν ἦν ἱκανός.

48 Ἴδε ἀληθὴς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν.

Οὔπω τὴν διὰ σημείων ἐπιτηδεύσας ἐπίδειξιν, ἑτέρῳ
b τρόπῳ Χριστὸς τούς τε οἰκείους ἀναπείθειν ἐπειρᾶτο μαθητὰς, καὶ τοὺς ὅσοι περ ἦσαν τῶν αὐτῷ προσιόντων νουνεχέστεροι, ὡς εἴη μὲν αὐτὸς ὁ κατὰ φύσιν Υἱὸς καὶ Θεὸς, ἥκοι δὲ τῆς ἁπάντων ἕνεκα σωτηρίας ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ. τίς οὖν ὁ τρόπος ὁ πρὸς πίστιν ἐπαγωγός; ἡ θεοπρεπὴς δηλονότι γνῶσις. τὸ γὰρ εἰδέναι τὰ πάντα, μόνῳ πρέπει Θεῷ· ἀποδέχεται τοιγαροῦν τὸν Ναθαναὴλ, οὐ κολακείαις ἁρπάζων εἰς διάθεσιν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτῷ συνῄδει πιστού-
c μενος, ὅτι γινώσκει καρδίας, ὡς Θεός.

49 Πόθεν με γινώσκεις;

Ἄρχεται θαυμάζειν ὁ Ναθαναὴλ, καὶ καλεῖται πρὸς πίστιν ἤδη βεβαίαν· ἔτι δὲ μανθάνειν ἀξιοῖ, πόθεν ἂν ἔχοι τῶν κατ' αὐτὸν τὴν γνῶσιν· ἀκριβεῖς γὰρ λίαν αἱ φιλομαθεῖς καὶ

1. Ἔρχου] Praemittit Λέγει αὐτῷ Φίλιππος Ed. invito B. 7. καὶ pro γὰρ Cord. 11. Ἴδε] Praemittit Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν Ed. invito B. 15. ὁ om. B. 22. Praemittit Λέγει αὐτῷ Ναθαναὴλ Ed. invito B.

φιλόθεοι ψυχαί. ὑπονοεῖ δὲ ἴσως παρὰ Φιλίππου τι κατ' αὐτὸν δεδεῖχθαι τὸν Κύριον.

Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἶδόν σε. d

Ἔλυσεν αὐτῷ τὴν ὑπόνοιαν ὁ Σωτὴρ, καὶ πρὸ τῆς τοῦ Φιλίππου συντεύξεώς τε καὶ ὁμιλίας ἑωρακέναι φάσκων αὐτὸν ὑπὸ τὴν συκῆν, καίτοι μὴ παρὼν τῷ σώματι. χρησίμως τε σφόδρα καὶ ἡ συκὴ καὶ ὁ τόπος ὀνομάζεται, τὴν τοῦ τεθεωρῆσθαι πίστιν αὐτὸν ἐγγυώμενα· ὁ γὰρ ἀκριβῶς ἤδη μαθὼν καὶ τὸ σὺν αὐτῷ, ἑτοίμως ἂν παρεδέξατο. e

Ῥαββὶ, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ βασιλεὺς εἶ τοῦ Ἰσραήλ. 50

Οἶδε μόνον ὄντα καρδιῶν ἐρευνητὴν τὸν Θεὸν, οὐδενὶ δὲ ἑτέρῳ τῶν ἀνθρώπων δίδωσιν ἐξεπίστασθαι νοῦν, τὸ ἐν ψαλμοῖς ἐκεῖνο κατὰ τὸ εἰκὸς ἐνθυμούμενος "Ἐτάζων καρδίας "καὶ νεφροὺς ὁ Θεός." ὡς γὰρ οὐδενὶ τῶν ἄλλων προσὸν, μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει καὶ τοῦτο ἐξαίρετον ὁ μελῳδὸς ἀνατέ- a 134 A. *θεικεν. οὐκοῦν ἐν ἀφθόγγοις ἔτι ψιθυρισμοῖς τὴν ὑπόνοιαν αὐτῷ στρεφομένην κατὰ τὸν νοῦν ἐπείπερ ἔγνω θεωροῦντα τὸν Κύριον, διδάσκαλον μὲν εὐθὺς ἀποκαλεῖ, προθύμως ἤδη τὴν ὑπ' αὐτῷ μαθητείαν εἰσβαίνων, Θεοῦ δὲ Υἱὸν ὁμολογεῖ καὶ βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ, ᾧπερ ἂν ἐνυπάρχοι τὰ τῆς θεότητος ἴδια, τοῦτον εἶναι πάντως καὶ κατὰ φύσιν Θεὸν εὐπαιδεύτως διαβεβαιούμενος.*

Ps. vii. 10.

b

Ὅτι εἶπόν σοι ὅτι Εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; 51
μείζω τούτων ὄψει.

Ἀσφαλέστερος ἔσῃ πρὸς πίστιν, φησὶν, ὅταν ἴδῃς τὰ

1. *παρὰ* B. *ὑπὸ* Ed. *τι* B. *τὰ* Ed. 2. *τὸν Κύριον* B.D mg. *τῷ Κυρίῳ* D. Ed. 3. Praemittit *Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ* Ed. invito B. 5. *φάσκων* B. *λέγων* Ed. 6. *τὴν* assumptum ex B. 9. *σὺν αὐτοῖς* B. 10. Praemittit *Ἀπεκρίθη Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ* Ed. invito B. *βασιλεὺς εἶ* B. *εἶ ὁ βασιλεὺς* Ed. 12. *τῶν ἀνθρώπων* B. *τὸν ἀνθρώπου* Ed. 23. Praemittit *Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ* Ed. invito B. 24. *μείζων* B.

τούτων μείζονα· ὁ γὰρ ἑνὶ σημείῳ πεπιστευκὼς, πῶς οὐκ ἔσται πάντως διὰ πολλῶν ἐν ἀμείνοσιν, ὅταν δὴ μάλιστα φαίνοιντο τῶν ἤδη τεθαυμασμένων ἀξιολογώτερα;

c

52 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς
ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Κοινὸς ἤδη πρὸς πάντας ὁ λόγος ἐπισφραγίζων τοῦ Ναθαναὴλ τὴν πίστιν. ἀγγέλους δὲ ὀφθήσεσθαι λέγων ἄνω τε καὶ κάτω τρέχοντας ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν, ὑπηρετοῦντας καὶ διακονουμένους τοῖς αὐτοῦ διατάγμασιν,
d *εἰς τὴν τῶν μελλόντων πιστεύειν σωτηρίαν, τότε δὴ μάλιστα Θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχων Υἱὸς ἀναδειχθήσεσθαί φησιν. οὐ γὰρ ἀλλήλαις αἱ λογικαὶ δυνάμεις, Θεῷ δὲ πάντως δουλεύουσιν. οὐκ ἀναιρεῖ δὲ ὁ λόγος τὴν ἐν ἀγγέλοις ὑποταγήν· οὐδὲ γὰρ ἂν εὐλόγως τοῦτο καλοῖτο δουλεία· ἀκηκόαμεν δὲ*
S.Matth. iv. 11. *διὰ τῶν ἁγίων Εὐαγγελιστῶν ὅτιπερ "ἄγγελοι προσῆλθον" τῷ Σωτῆρι Χριστῷ "καὶ διηκόνουν αὐτῷ."*

e

Κεφ. β΄. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας,
2 καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ. ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς
3 καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον, καὶ ὑστερήσαντος οἴνου
4 λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτόν Οἶνον οὐκ ἔχουσι· καὶ
λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς.

Εὐαφόρμως ἔρχεται λοιπὸν ἐπὶ τὴν τῶν σημείων ἀρχὴν, εἰ καὶ ἀβουλήτως ἐδόκει καλεῖσθαι πρὸς αὐτήν· πανηγύρεως γὰρ τῆς ἐπὶ γάμῳ τελουμένης, δῆλον δὲ δήπου πάντως ὅτι σεμνῶς, πάρεστι μὲν τοῦ Σωτῆρος ἡ μήτηρ, κεκλημένος δὲ
135 A. a *καὶ αὐτὸς τοῖς οἰκείοις συναφικνεῖται μαθηταῖς θαυματουρ-*

11. *κἀντεῦθεν* pro *τότε δὴ* a. invito Cord. 18. *Γαλιλαίας*] Cetera om. B., *καὶ τὰ ἑξῆς* scribens. 26. *σεμνῶς μὲν πάρεστι* B.

γήσων μᾶλλον ἤπερ συνεστιασόμενος, ἔτι τε πρὸς τούτῳ καὶ αὐτὴν ἁγιάσων τῆς ἀνθρώπου γενέσεως τὴν ἀρχήν· ὅσον δὲ ἧκεν εἰς τὴν σάρκα φαμέν. ἔδει γὰρ αὐτὴν τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀνακεφαλαιούμενον, καὶ ὅλην ἀνασκευάζοντα πρὸς τὸ ἄμεινον, μὴ μόνον τοῖς ἤδη πρὸς τὸ ὑπάρξαι κεκλημένοις διανέμειν τὴν εὐλογίαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅσον οὐδέπω τεχθησομένοις προευτρεπίζειν τὴν χάριν, καὶ ἁγίαν αὐτῶν καταστῆσαι τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον.

Καὶ τρίτην ἐπὶ τούτῳ δέχου τὴν ἀπολογίαν. εἴρητό που [b] πρὸς τὴν γυναῖκα παρὰ Θεοῦ "Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα." [Gen. iii. 16.] πῶς οὖν ἔδει καὶ ταύτην ἡμᾶς ἀποκρούσασθαι τὴν ἀρὰν, ἢ πῶς ἂν ἦν ἑτέρως διαφυγεῖν καταδεδικασμένον τὸν γάμον; ἔλυσε καὶ τοῦτο φιλάνθρωπος ὢν ὁ Σωτήρ. τετίμηκε τῇ παρουσίᾳ τὸν γάμον, ἡ πάντων εὐθυμία καὶ χαρὰ, ἵνα τῆς τεκνογονίας τὴν ἀρχαίαν ἐξελάσῃ κατήφειαν· "Εἴ τις γὰρ ἐν "Χριστῷ, καινὴ κτίσις καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν," [2 Cor. v. 17.] ὥς ὁ Παῦλός φησι, "γέγονε δὲ καινά." ἔρχεται τοιγαροῦν ὁμοῦ [c] τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς εἰς τὸν γάμον· ἔδει γὰρ παρεῖναι τῷ θαυματουργῷ τοὺς τῶν παραδόξων φιλοθεάμονας, τροφὴν ὥσπερ τινὰ τῇ ἐν αὐτοῖς πίστει συλλέξοντας τὸ τελούμενον. ἐπειδὴ δὲ οἶνος ἐπιλελοίπει τοὺς ἑστιωμένους, ἐπὶ τὴν συνήθη φιλανθρωπίαν ἀγαθὸν ὄντα τὸν Κύριον ἡ μήτηρ ἐκάλει λέγουσα Οἶνον οὐκ ἔχουσιν· ὡς γὰρ ἐνὸν ἐπ' ἐξουσίαις αὐτῷ πᾶν ὅπερ ἂν βούλοιτο ποιεῖν, εἰς τὸ θαῦμα προτρέπει.

Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; οὔπω ἥκει ἡ ὥρα μου. [d]

Ἄριστα καὶ τοῦτον ἡμῖν τὸν λόγον ὁ Σωτὴρ ἐσχηματίζετο. οὐ γὰρ ἔδει δρομαῖον ἐπὶ τὸ πράττειν ἐλθεῖν, οὐδὲ αὐτόμολον ὥσπερ ὁρᾶσθαι θαυματουργὸν, κεκλημένον δὲ

1. συνεστιασόμενος B. ἑστιασόμενος D. Catt. Ed. ἑστιασάμενος corrigi voluit D mg. 2. τὴν ante τῆς transp. et τοῦ statim addit a. invito Cord. 3. αὐτὴν] αὐτῶν (= αὐτὸν) B. Neutrum habet Cord. 9. τούτου Cord. 12. ἂν om. Cord. ἦν assumptum ex B. Cord. 13. τοῦτον B. 15. ἥτις conjecit D mg. 20. ὥσπερ τινὰ hoc ordine B. 21. ἐπιλελοίπει B. ἐπιλέλοιπε Ed. 22. ἐκάλει B. ἐκάλεσε Ed.

μόλις ἐπὶ τοῦτο βαδίζειν, καὶ τῇ χρείᾳ μᾶλλον ἤπερ τοῖς ὁρῶσιν ἐπιδοῦναι τὴν χάριν. δοκεῖ δέ πως εἶναι καὶ χαριεστέρα τῶν ποθουμένων ἡ ἔκβασις, οὐκ ἐκ τοῦ προχείρου τοῖς αἰτοῦσι χορηγουμένη, διὰ δὲ μικρᾶς ὑπερθέσεως εἰς ἐλπίδα
c καλλίστην ἀνωθουμένη. ἄλλως τε καὶ διὰ τούτου τὴν τοῖς τεκοῦσι χρεωστουμένην τιμὴν ἀξιολογωτάτην ὑπάρχουσαν ἐπιδεικνύει Χριστὸς, ὅπερ οὔπω πράττειν ἤθελεν αἰδοῖ τῇ περὶ μητέρα καταδεχόμενος.

5 Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις Ὅ τι ἐὰν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε.

136 A. a

Πολλὴν ἔχουσα τὴν ῥοπὴν εἰς τὸ γενέσθαι τὸ θαῦμα, νενίκηκεν ἡ γυνὴ πείθουσα διὰ τὸ πρέπον ὡς υἱὸν τὸν Κύριον. ἄρχεται δὲ τοῦ πράγματος αὐτὴ πρὸς ὑπουργίαν ἤδη τῶν γενέσθαι προσταττομένων τοὺς τῆς πανηγύρεως ὑπηρέτας εὐτρεπίζουσα.

7 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. καὶ ἐγέμισαν
8 b ἕως ἄνω. καὶ λέγει αὐτοῖς Ἀντλήσατε νῦν καὶ φέρετε τῷ
9 ἀρχιτρικλίνῳ, καὶ ἤνεγκαν. ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος
τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστίν· οἱ δὲ
διάκονοι ᾔδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ· φωνεῖ τὸν νυμφίον
10 ὁ ἀρχιτρίκλινος καὶ λέγει αὐτῷ Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τον
καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅτε μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσω· σὺ
τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

c Πληροῦσι μὲν οἱ διακονοῦντες τὸ προσταχθὲν, ἀφάτῳ δὲ δυνάμει τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετεσκευάζετο. τί γὰρ ἂν γένοιτο χαλεπὸν τῷ πάντα ἰσχύοντι; ὁ δὲ τὰ οὐκ ὄντα καλῶν εἰς γένεσιν, πῶς ἂν κάμοι τὰ ἤδη πεποιημένα μεταῤῥυθμίζων ἐφ'

7. οὔπω B. οὐ Ed. 10. ποιήσατε] Versum sq. addit Ed. invito B. 13. αὐτὴ B. αὕτη Ed. 16. Post ὕδατος, καὶ τὰ ἑξῆς, reliqua omittens B. 22. ὅτε retinui ex Aub. ὅταν ad Biblia correxit Migne. 25. μετεσκευάζετο B. μετασκευάζετε D. μετασκευάζεται Ed.

ὅπερ ἂν βούλοιτο; ἀποθαυμάζουσι δὲ τὴν χρῆσιν ὡς ἐξαίρετον· οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως ὁρᾶσθαι τὰ διὰ Χριστοῦ. αἰτιᾶται δὲ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρίκλινος, ὡς ἐν ὑστέρῳ τοῦ δείπνου καιρῷ δαπανῶντα τὸ ἄμεινον, οὐκ ἀκόμψως ὥς γε μοι φαίνεται κατά γε τὸν τῆς ἱστορίας λόγον. d

Ταύτην ἐποίησεν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς 11
Γαλιλαίας, καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Πολλὰ κατὰ ταὐτὸν ἐτελεῖτο τὰ κάλλιστα δι' ἑνὸς καὶ e πρώτου σημείου. γάμος μὲν γὰρ ὁ τίμιος ἡγιάζετο, ἀρὰ δὲ ἡ κατὰ γυναικὸς ἐκποδών· οὐ γὰρ ἐν λύπαις ἔτι τέξονται τέκνα, καὶ αὐτὴν ἡμῶν τῆς γεννήσεως τὴν ἀρχὴν εὐλογήσαντος τοῦ Χριστοῦ. ἡλιακῆς δὲ δίκην ἀκτῖνος ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀνέλαμψε δόξα, καὶ τὸ μεῖζον ἐπὶ τούτοις βεβαιοῦνται πρὸς πίστιν ἀπὸ τοῦ θαυμάζειν οἱ μαθηταί.

Ὁ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας λόγος ἐν τούτοις στήσεται· οἶμαι δὲ δεῖν καὶ ἑτέραν τοῖς εἰρημένοις ἐπινοεῖσθαι τὴν θεωρίαν, καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν ὑποδηλούμενον εἰπεῖν. κατα- a 137 A. βέβηκε τοίνυν ἐξ οὐρανῶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὡς αὐτός που φησὶν, ἵνα τὴν ἀνθρώπου φύσιν νυμφίου δίκην οἰκειωσάμενος κυοφορεῖν ἀναπείσῃ τὰ πνευματικὰ τῆς σοφίας σπέρματα. καὶ νύμφη μὲν εἰκότως ἡ ἀνθρωπότης διὰ τούτου καλεῖται, νυμφίος δὲ ὁ Σωτὴρ, ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς εἰς νόησιν τὴν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀνατεινούσης τὸν λόγον τῆς θείας γραφῆς· συγκροτεῖται δὲ ὁ γάμος ἐν ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, τουτέστιν, ἐν ἐσχάτοις τοῦ παρόντος αἰῶνος καιροῖς· ὁ γὰρ τρίτος ἡμῖν b ἀριθμὸς ἀρχὴν εἰσφέρει καὶ μεσότητα καὶ τέλος· οὕτω γὰρ

6. ἐποίησε] + τὴν Ed. invito B. 8. Vv. 12 et 13 subjungit Ed. repugnante B. 11. ἡ κατὰ] ἡνίκα τα B. Statim γυναικὸς B. γυναικῶν Ed. 12. ἡμῶν om. B. sed hicne an 14? 17. τὴν assumptum ex B. 19. οὐρανοῦ a. οὐρανῶν habet Cord. 21. κυοφορήσειν Catt. 22. νύμφη μὲν] νυμφίος (sic) B. διὰ τούτου om. B. 25. τῇ assumptum ex B. Deest in Catt. 27. γὰρ] δὲ B.

ὁ σύμπας ἐκμετρεῖται χρόνος. τούτῳ φανεῖται προσεοικὸς τὸ δι' ἑνός που τῶν ἁγίων προφητῶν εἰρημένον "Πατάξει, "καὶ μοτώσει ἡμᾶς, ὑγιάσει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας ἐν τῇ "ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ· καὶ ἀναστησόμεθα καὶ ζησόμεθα ἐνώπιον "αὐτοῦ, καὶ γνωσόμεθα· διώξομεν τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, "ὡς ὄρθρον ἕτοιμον εὑρήσομεν αὐτόν." ἔπληξε μὲν γὰρ διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν εἰπὼν "Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπε-"λεύσῃ·" τὸ δὲ φθορᾷ καὶ θανάτῳ πεπληγὸς πάλιν ἐμότωσεν αὐτὸς κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, τουτέστιν, οὐκ ἐν πρώτοις, οὐδὲ ἐν μέσοις, ἀλλ' ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, ὅτε δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος ὑγιᾶ τὴν φύσιν ἀπέδειξεν ὅλην, ἐκ νεκρῶν ἀναστήσας ἐν ἑαυτῷ. διάτοι τοῦτο καλεῖται καὶ "ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων·" οὐκοῦν διὰ τοῦ τὴν τρίτην ἡμέραν εἰπεῖν, καθ' ἣν ὁ γάμος ἐτελεῖτο, τὸν τελευταῖον σημαίνει καιρόν· καταμηνύει δὲ καὶ τὸν τόπον· ἐν Κανᾷ γὰρ d τῆς Γαλιλαίας φησίν. ἐπιτηρείτω δὲ πάλιν ὁ φιλομαθής· οὐ γὰρ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἡ πανήγυρις, ἔξω δὲ τῆς Ἰουδαίας τὸ δεῖπνον, ὡς ἐν τῇ τῶν ἐθνῶν ἐπιτελεῖται χώρᾳ. "Γαλι-"λαία γὰρ τῶν ἐθνῶν," ὡς ὁ προφήτης φησίν. δῆλον δὲ δήπου πάντως ἐστὶν, ὡς ἡ μὲν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ τὸν ἐξ οὐρανῶν ἀπεώσατο νυμφίον, προσεδέξατο δὲ, καὶ λίαν ἀσμένως, ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία. ἔρχεται δὲ εἰς τοὺς γάμους οὐκ αὐτόμολος ὁ Σωτήρ· πολλαῖς γὰρ ἁγίων ἐκαλεῖτο φωναῖς. ἀλλ' οἶνος ἐπιλελοίπει τοὺς ἑστιωμένους· e οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος, οὐκ ἐξήρκει πρὸς τὸ εὐφρᾶναι τελείως τὸ γράμμα τὸ Μωυσαϊκόν· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸ τὸ τῆς ἐμφύτου νήψεως μέτρον εἰς τὸ δύνασθαι διασώζειν ἡμᾶς ἐξετείνετο. οὐκοῦν ἀληθὲς ἂν εἴη καὶ ἐφ' ἡμῶν τό Οἶνον οὐκ ἔχουσιν, εἰπεῖν· ὁ δὲ πλουσιόδωρος ἡμῶν Θεὸς οὐ περιορᾷ τῇ τῶν ἀγαθῶν ἐνδείᾳ τριβομένην τὴν φύσιν. οἶνον ἡμῖν

Hos. vi. 1–3. Gen. iii. 19. c 1 Cor. xv. 20. Es. ix. 1.

3. ὑγιάσει ἡμᾶς assumptum ex B. Cord. 12. ἐκ B. Cord. ἐν Ed. 14. ἐπιτελεῖτο B. 17. δὲ assumptum ex B. 19. δὲ om. B. 21. ἀπεώσατο D mg. ἀπεώσαντο (?) B. ἀπώσατο D. Ed. 24. ἐκλελοίπει a. ἐλελοίπει Cord. 25. ἐξήρκεσε Catt. 27. νήψεως] στύψεως Catt. 28. οὐκοῦν om. D. habent Catt. 30. ἀλλ' οἶνον Catt.

ἀνέδειξε τοῦ πρώτου βελτίονα· “Τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτένει, “τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ·” καὶ ὁ μὲν νόμος οὐκ ἔχει τὸ a τέλειον ἐν ἀγαθοῖς· τὰ δὲ θεῖα τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας παιδεύματα, πληρεστάτην εἰσφέρει τὴν εὐλογίαν. θαυμάζει δὲ τὸν οἶνον τὸν νέον ὁ ἀρχιτρίκλινος· ἕκαστος γὰρ, οἶμαι, τῶν εἰς τὴν θείαν ἱερωσύνην κατατεταγμένων καὶ πεπιστευμένων τὸν οἶκον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, τὸν ὑπὲρ νόμον αὐτοῦ καταπλήττεται λόγον. πρώτῳ δὲ αὐτῷ κελεύει δοθῆναι Χριστὸς, ὅτι κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν “Τὸν “κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμ- b “βάνειν,” καὶ νοείτω πάλιν ὁ ἀκροατὴς, ὃ λέγω.

2 Cor. iii. 6. 138 A. 2 Tim. ii. 6.

Καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους. 14

Ἐξελέγχονται πάλιν καὶ διὰ τούτων Ἰουδαῖοι τῶν δοθέντων αὐτοῖς ὑπερφρονοῦντες νόμων, καὶ γραμμάτων μὲν Μωυσαϊκῶν οὐδένα ποιούμενοι λόγον, εἰς μόνην δὲ βλέποντες τὴν φιλοκερδίαν. προκαθαίρεσθαι γὰρ κατὰ ποικί- c λους τρόπους τοῦ νόμου κελεύοντος τοὺς οἵπερ ἔμελλον εἰς τὸν θεῖον ἀναβήσεσθαι ναὸν, ἀργυραμοιβοὺς ἤτοι κερματιστὰς, καὶ ἑτέρους ἐπὶ τούτοις, οἷς πλεονεξία τὸ ἐπιτήδευμα καὶ τόκος καὶ πλεονασμὸς ἐν ἐπιθυμίαις· ὅλος γὰρ ἐν τούτοις ὁ τῶν ἐμπόρων σκοπὸς συντείνεται· τὴν ἁγίαν καταμολύναντας οὐκ ἀπεῖργον αὐλὴν, ἀνίπτοις δὲ ὥσπερ εἰς αὐτὴν εἰσιέναι ποσὶ καὶ αὐτοὶ δὴ πάντως ἐπέταττον οἱ διακωλύειν ἰσχύοντες· ἵνα δὴ φαίνηται λέγων ἀληθῆ περὶ αὐτῶν ὁ Θεὸς ὅτι “Ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνά μου, ἐμό- d “λυναν τὴν μερίδα μου, ἔδωκαν μερίδα ἐπιθυμητήν μου εἰς “ἔρημον ἄβατον, ἐγενήθη εἰς ἀφανισμὸν ἀπωλείας.” διεφ-

Hier. xii. 10, 11.

1. ἀνέδειξε B. Catt. ἀπέδειξε Ed. ἀποκτένει B.D.a. ἀποκτείνει Cord. Ed. 5. τὸν νέον assumptum e Catenis. 6. ἱερωσύνην B. Catt. ἀρχιερωσύνην Ed. 8. νόμου Migne. 10. γεωργὸν B.D. Catt. γεωργεῖν Ed. 11. ὁ λέγων B. 12. καὶ βόας B. 13. καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους om. B. 25. δὴ om. B. 26. ποιμέναις (sic) D. 27. μερίδα prius B. κληρονομίαν Ed.

θάρη γὰρ ὄντως ὁ δεσποτικὸς ἀμπελὼν, σέβας μὲν αὐτὸ τὸ περὶ τὸ θεῖον πατεῖν διδασκόμενος, ταῖς δὲ τῶν προεστηκότων αἰσχροκερδίαις εἰς πᾶσαν ἀπαιδευσίαν ἀποχερσούμενος.

15 Καὶ ποιήσας ὡς φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν ἐκ
e τοῦ ἱεροῦ.

Ἀγανακτεῖ μὲν εἰκότως ἐπὶ ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἀπονοίαις ὁ Σωτήρ· οὐ γὰρ οἶκον ἐμπορίου τὸν θεῖον ἐχρῆν ἀποτελεῖσθαι ναὸν, ἀλλ' οἶκον εὐχῆς· οὕτω γὰρ γέγραπται. (S. Matth. xxi. 13.) δεικνύει δὲ οὐκ ἐν ψιλοῖς τὸ κίνημα λόγοις, ἀλλὰ πληγαῖς
139 A. a καὶ μάστιγι τῶν ἱερῶν ἐξωθεῖ περιβόλων, δουλοπρεπῆ δικαίως αὐτοῖς ἐπινοήσας τὴν τιμωρίαν· οὐ γὰρ ἔμελλον ὑποδέξασθαι τὸν ἐλευθεροῦντα διὰ πίστεως Υἱόν. ὅρα δέ μοι καλῶς ὡς ἐν εἰκόνι πραγμάτων καταγραφόμενον τὸ διὰ τοῦ Παύλου λεγόμενον (1 Cor. iii. 17.) "Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρῃ, "φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός."

16 Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.

Ἐπιτάττει μὲν ὡς δεσπότης, χειραγωγεῖ δὲ πρὸς τὸ
b πρέπον ὡς διδάσκαλος, παρατίθησί τε τῇ κολάσει τὴν τῶν πταισμάτων ἐξήγησιν, αἰδοῖ τῇ περὶ αὐτὰ χαλεπαίνειν οὐκ ἐῶν τὸν ἐπιτιμώμενον. σημειωτέον δὲ ὅτι πάλιν οἰκεῖον ἀποκαλεῖ Πατέρα μοναδικῶς τὸν Θεὸν, ὡς αὐτὸς δὴ καὶ μόνος κατὰ φύσιν ὑπάρχων ἐξ αὐτοῦ καὶ γεγεννημένος ἀληθῶς. εἰ γὰρ μὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἔστι δὲ ὄντως μεθ' ἡμῶν ὁ Λόγος υἱὸς, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, κατὰ θέσιν δη-

4. ὡς om. a. 5. ἱεροῦ] Addit τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν Ed. invito B. 9. δεικνύει B. Cord. δείκνυσι Ed. 13. ὡς et πραγμάτων om. B. 14. λεγόμενον B. λελεγμένον Ed. τις] + οὖν Ed. invito B. 16. ταύτας D mg. 21. πάλιν ὅτι prius scripsit B. invitis Catenis. 22. ἀποκαλεῖ Πατέρα hoc ordine B. Catt. 23. μόνος] + ὁ Ed. invitis B. Catt. 24. ὄντως B. οὕτως Ed.

λονότι καὶ κατὰ μόνον τὸ ἐν θελήσει τοῦ Πατρὸς, ὅτου δὴ χάριν τὸ κοινὸν δήπου καὶ πᾶσι προκείμενον καύχημα, μόνος c εἰς ἑαυτὸν ἁρπάζει λέγων Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου καὶ οὐχὶ μᾶλλον τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς ἡμῶν; τοῦτο γὰρ ἦν ἴσως ἀκολουθότερον εἰπεῖν, εἴπερ ἕνα τῶν οὐκ ὄντων κατὰ φύσιν υἱῶν καὶ ἑαυτὸν ἐξηπίστατο. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐν τοῖς κατὰ χάριν υἱοῖς, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας ὄντα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἑαυτὸν ὁ Λόγος ὄντα γινώσκει, ἔξω τῶν ἄλλων τίθησιν, ἴδιον Πατέρα καλῶν τὸν Θεόν. ἁρμόσει μὲν γὰρ τοῖς εἰς υἱότητα κεκλημένοις καὶ ἐπακτὸν ἔχουσι τὸ ἀξίωμα προσευχομένοις ἀναβοᾶν "Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·" d εἷς δὲ καὶ μόνος ἐξ ἑνὸς ὑπάρχων ὁ Μονογενὴς, ἴδιον εἰκότως ἀποκαλέσει πατέρα τὸν Θεόν.

Vide Thesaurum 317.

S. Matth. vi. 9.

Εἰ δὲ δεῖ τοῖς προκειμένοις προσβάλλοντας, λογικώτερον ἐφαρμόσαι τοῖς ἀνωτέρω καὶ ταῦτα, θεωρητέον ἑτέρως τὸ ἀνάγνωσμα.

Καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας τὰ πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τὰ ἑξῆς. 14 sqq.

e

Θέα δὴ πάλιν ὅλον τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκονομίας τὸ σχῆμα διὰ δύο πραγμάτων ἐξυφασμένον. Καναναίοις μὲν γὰρ τοῖς κατὰ τὴν Γαλιλαίαν, φημὶ, καὶ συνεστιᾶται καὶ συναυλίζεται Χριστὸς, καὶ ὁμοτραπέζους ἐποιεῖτο τοὺς κεκληκότας αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο τιμήσαντας· καὶ διὰ σημείων ὠφελεῖ, καὶ τὸ λεῖπον αὐτοῖς εἰς εὐφρασίαν ἀναπληροῖ· καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν ἐπιδαψιλεύεται; ὡς διὰ τύπου διδάσκων, ὅτι καὶ προσδέξεται τοὺς τῆς Γαλιλαίας οἰκήτορας, τουτέστι τὰ a **140 A.** ἔθνη, κεκλημένος ὥσπερ πρὸς αὐτὰ διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς πίστεως, καὶ εἰς τὸν οὐράνιον εἰσάξει παστὸν, εἰς τὴν τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίαν δηλαδὴ, καὶ συνανακλινεῖ τοῖς ἁγίοις

Heb. xii. 23.

1. καὶ om. B. 2. δήπου] δὴ τοῦτο B. 4. ὑμῶν B. 6. υἱῶν καὶ ἑαυτὸν] αὐτῶν καὶ υἱῶν B. 12. μόνον Migne. 19. δὲ δὴ D. 20. ἐξυφασμένον B. ἐξυφαινόμενον Ed. Καναναίοις B. Καναναίων Ed. 22. κεκλημένους D mg. 27. ὥσπερ B. ὡς Ed.

αὐτά· συνανέκειντο γὰρ τοῖς ἑστιωμένοις οἱ ἅγιοι μαθηταί· καὶ τῆς θείας καὶ πνευματικῆς συμμεθέξουσιν ἑορτῆς, καθὰ [S. Matth. viii. 11.] καὶ αὐτός που φησίν "Ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ "δυσμῶν ἥξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ "Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ," οὐδενὸς αὐτοῖς εἰς θυμηδίαν ἐλλεί- [Es. xxxv. 10.] b ποντος· "Εὐφροσύνη γὰρ αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν." τοὺς δὲ ἀπειθήσαντας Ἰουδαίους τόπων μὲν τῶν ἁγίων ἐκβαλεῖ, ἔξω δὲ θήσει τῆς ἱερᾶς τῶν ἁγίων περιβολῆς· ἀλλὰ καὶ προσάγοντας τὰ εἰς θυσίαν οὐ προσδέξεται· κολάσει δὲ [Prov. v. 22.] μᾶλλον καὶ μάστιγι ὑποθήσει, σειραῖς τῶν οἰκείων πλημμελημάτων κατεσφιγμένους. ἄκουε γὰρ λέγοντος "Ἄρατε "ταῦτα ἐντεῦθεν," ἵνα πάλιν ἐκεῖνα νοῇς, ἃ δὴ καὶ πάλαι [Es. i. 11–14.] διὰ φωνῆς τοῦ προφήτου φησὶν Ἡσαΐου "Ὁλοκαυτωμάτων c "κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ "βούλομαι, οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι. τίς γὰρ ἐξεζήτησε "ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; πατεῖν τὴν αὐλήν μου οὐ "προσθήσεσθε· ἐὰν φέρητε σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα, "βδέλυγμά μοι ἐστί· τὰς νεομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα "καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν καὶ ἀργίαν "καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου· ἐγενήθητέ μοι εἰς "πλησμονήν, οὐκέτι ἀνήσω τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν." ὅπερ d ἄριστα διὰ τύπου σημαίνει τὸ ἐκ σχοινίων αὐτοῖς ἐπινοήσας φραγέλλιον· κολάσεως γὰρ σημεῖον αἱ μάστιγες.

1. δὲ pro γὰρ B. 4. ἀνακληθήσονται B.D. 9. οὐ] + γὰρ B. 10. ὑποθήσει καὶ μάστιγι inverso ordine B. 13. ὁλοκαυτωμάτων edidi. ὁλοκαύτωμα τῶν Ed. [Alibi D. Cyrilli codices inter ὁλοκαυτωμάτων et ὁλοκαυτώματα oscitare videntur: vide in xii Proph. 307 a, 829 c, ubi cod. B. ὁλοκαυτώματα utroque in loco exhibet: in Glaph. 19 a, unus e codd. collatis ὁλοκαυτώματα exhibet: contra, De Ad. 57 b, e codicibus a Theodoro Heyse collatis, unus cod. Vat. 599. sec. xiv. ὁλοκαύτωμα τῶν legit.] 18. νεομηνίας B. (cf. in xii Proph. 307 a, inter varr. lectiones.) νουμηνίας Ed. σάββατα] + ὑμῶν B. (304, 305, 307 quorum 304 et 307 S. Basilii commentationes habent, 305 catenam).

Ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστὶν Ὁ ζῆλος 17
τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί με.

Ἐρανίζονται κατὰ βραχὺ τὸ ἐν γνώσει τέλειον οἱ μαθηταὶ καὶ, ταῖς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεσι τὰ γεγραμμένα συμβάλλοντες, πολλὴν ἤδη δεικνύουσι τὴν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἐπίδοσιν.

e

Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς; 18

Καταπλήττεται τῆς ἐξουσίας τὸ ξένον ἡ τῶν Ἰουδαίων πληθὺς, δυσφοροῦσι δὲ λίαν οἱ τῷ ναῷ προσεδρεύοντες, κερδῶν οὐκ εὐαριθμήτων ἀποστερούμενοι. καὶ διελέγχειν μὲν οὐκ ἔχουσιν, ὡς οὐκ ἄριστα λέγοι, μὴ δεῖν ἐμπορίας οἶκον τὸν θεῖον ἀναδείκνυσθαι ναὸν ἐπιτάττων· ὑπερθέσεις
δὲ πάλιν τῇ τῶν ἐμπόρων φυγῇ πραγματεύονται, τὸ μὴ a 141 A.
προχείρως χρῆναι ὑπείκειν αὐτῷ προφασιζόμενοι, μήτε μὴν ἀπερισκέπτως εἰς Υἱὸν παραδέξασθαι τοῦ Θεοῦ τὸν ὑπ' οὐδενὸς σημείου μαρτυρούμενον.

Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον. 19

Τοῖς ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως αἰτοῦσι τὰ ἀγαθὰ καὶ λίαν
ἑτοίμως ὀρέγει Θεός· τοῖς δὲ προσιοῦσι πειραστικῶς, οὐχ b
ὅπως ἀρνεῖται μόνον τὴν ἐφ' οἷς ἂν αἰτῶσι φιλοτιμίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς πονηρίας ἔγκλημα περιτίθησιν. οὕτως αἰτοῦντας σημεῖον τοὺς Φαρισαίους ἐν ἑτέροις τῶν εὐαγγελίων τόποις ἤλεγξεν εἰπὼν ὁ Σωτὴρ "Γενεὰ πονηρὰ καὶ "μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ "εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου· ὥσπερ γὰρ ἦν

S. Matth. xii. 39, 40.

1. Ἐμνήσθησαν] + δὲ Ed. invito B. 2. με] + ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον αὐτῷ Ed. invito B. 3–5. Hoc scholion exhibent I., catenaeque ceterae. 6. ποιεῖς;] + ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ed. invito B. 9. εὐαρίθμων B. invitis I.a. Cord. 10. λέγοι B.I.a. Cord. λέγει Ed. μὴ δεῖν I. Ed. μηδὲν B. μηδ' Cord. 12. τῇ] ἡ B. invitis Catenis. 13. προχείρως χρῆναι hoc ordine a.b. Cord. προχείρως χρὴν I. 16. Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς praemittit Migne. τοῦτον] + καὶ ἐν τρισὶν ἡμεραῖς ἐγερῶ αὐτόν· εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι Ed. invito B.

“Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς “νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ c “τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.” ὅπερ οὖν ἐκείνοις ἔφη, τοῦτο καὶ τούτοις μετ' ὀλίγης ἐξαλλαγῆς· αἰτοῦσι γὰρ, ὡς ἐκεῖνοι, πειράζοντες. οὐκ ἂν δὲ ὅλως τοῖς οὕτως ἔχουσι γνώμης οὐδὲ τοῦτο δέδοτο τὸ σημεῖον, εἰ μὴ πάντως ἔδει γενέσθαι διὰ τὴν ἁπάντων ἡμῶν σωτηρίαν.

Ἰστέον δὲ ὅτι ταύτην αὐτῷ τῆς κατηγορίας τὴν πρόφασιν ἐποιήσαντο, λέγοντες ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου διεψευσμένως, S.Matth. xxvi. 61. ὅπερ οὐκ ἤκουσαν· “Οὗτος γὰρ ἔφη, φασί Δύναμαι κατα- d “λῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ.” διὸ δὴ καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἐν προ- Ps. xxxiv. 11. φήταις ἔφασκεν ὁ Χριστός “Ἀναστάντες μοι μάρτυρες “ἄδικοι ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἐρώτων με·” καὶ πάλιν “Ὅτι Ib. xxvi. 12. “ἐπανέστησάν μοι μάρτυρες ἄδικοι, καὶ ἐψεύσατο ἡ ἀδικία “ἑαυτῇ.” οὐ προτρέπει δὲ αὐτοὺς εἰς μιαιφονίαν Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον εἰπών· ἀλλ' ἐπείπερ ᾔδει δράσοντας ἀνυπερθέτως, αὐτὸ τὸ συμβήσεσθαι μέλλον ἠθικῶς ὑπαινίττεται.

e

20 Τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;

Διαγελῶσι τὸ σημεῖον, οὐ συνιέντες τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος, ἁρπάζουσι δὲ τῆς ἑαυτῶν ἀμαθίας τὴν νόσον εἰς εὔλογον ἀφορμὴν τοῦ μὴ ὑπακούειν αὐτῷ, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πράγματος ἐννοοῦντες δυσχέρειαν, ὡς εἰκαιολόγῳ μᾶλλον ἤπερ τι τῶν ἐφικτῶν ὑπισχνουμένῳ προσεσχήκασιν, ἵνα Ps. lxviii. 24. φαίνηται τὸ γεγραμμένον ἐπ' αὐτοῖς ἀληθές “Σκοτισθή- “τωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον 142 A. a “αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαψον,” ἵνα τρόπον τινὰ κάτω

10. οὗτος B. αὐτὸς Ed. φασί B. φησὶ Ed. 12. μοὶ assumptum ex B. (13. al.) 13. ἐρώτων B. (115. 188. 189. et cf. 13. al.) ἐπηρώτων Ed. 15. ἑαυτῷ D. (208.) μιαιφονίαν B.I. Catt. μιαιφονίας Ed. 20. συνιέντες B.I. Catt. συνέντες Ed. 22. ἀφορμῆς B. 23. εἰκαιολόγῳ D.I. εἰκαίῳ λόγῳ Cord. Ed. Haec desunt in a. abbreviante. 24. ἤπερ τι B.D.I. [εἴπέρ τι I.] ἢ περὶ Cord. Ed. 27. διὰ παντὸς σύγκαψον B.D. σύγκαμψον διὰ παντὸς Ed.

κεκυφότες ἀεὶ, καὶ εἰς μόνα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς κατανεύοντες πράγματα, τῶν ὑψηλῶν τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας δογμάτων μηδεμίαν δέχοιντο θεωρίαν, οὐ βασκαίνοντος αὐτοῖς ἐπὶ τούτοις τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἰσοστάθμῳ δὲ μᾶλλον κολάζοντος δίκῃ τοὺς ἀφόρητα πλημμελήσαντας.

Ὅρα γὰρ ὅπως ἀνοήτως ὑβρίζουσι τῆς ἑαυτῶν ἀφειδοῦντες ψυχῆς. ὁ μὲν γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἴδιον ἐκάλει Πατέρα τὸν Θεὸν "Μὴ ποιεῖτε λέγων τὸν οἶκον Supra ver. 16. "τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου." εἶτα δέον αὐτοὺς Υἱὸν b ἤδη καὶ Θεὸν, ὡς ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πεφηνότα νοεῖν, ἄνθρωπον ἔτι γυμνὸν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ὑπάρχειν ἕνα πιστεύουσι. διά τοι τοῦτο, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ τοῦ ναοῦ κατασκευῇ δαπανηθέντα χρόνον προτείνουσι λέγοντες Τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; ἀλλ' ὦ πάσῃ μεθύοντες ἀπονοίᾳ, δικαίως ἂν οἶμαι λέγειν αὐτοῖς, εἰ σοφὸς ὑμῖν ἐνῴκισται νοῦς, εἰ τὸν παρ' ὑμῖν ὄντα ναὸν οἶκον εἶναι Θεοῦ πιστεύετε, c πῶς οὐκ ἔδει Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν ἐννοεῖν τὸν ἀκινδύνως εἰπεῖν θαρσήσαντα "Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου "οἶκον ἐμπορίου;" εἶτα πῶς ἂν, εἰπέ μοι, λοιπὸν μακρῶν ἐδεήθη χρόνων εἰς τὴν ἑνὸς οἴκου κατασκευήν; ἢ πῶς ἂν ἠτόνησε πρὸς ὅπερ ἂν τύχοι γενικῶς, ὁ ἐν μόναις ἡμέραις ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν τόδε τὸ σύμπαν ἀφάτῳ δυνάμει διατεχνησάμενος, καὶ ἐν μόνῳ τῷ θέλειν ἔχων τὸ δύνασθαι; ταῦτα γὰρ ἔδει λογίζεσθαι τὸν τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἐπιστήμονα λαόν.

d

1. τῆς assumptum ex B. 6. ἀφειδοῦντες B. ἀφειδήσαντες Ed. 7. ὁ alt. assumptum ex B. 10. καὶ alt. assumptum ex B. Deest in I. Catenis. 12. τῇ om. B. habent I. Catenae. 14. ᾠκοδομήθη—ἐγερεῖς αὐτόν;] καὶ τὰ ἑξῆς Catt. 16. σοφὸς] + ἐν Ed. invitis B.I. Cord. 18. ἐννοεῖν om. Cord. habet I. 19. θαρρήσαντα Cord. θαρσήσαντα habet I. 20. εἰπέ μοι] εἴποιμεν I. Cord. 21. ἑνὸς] + τοῦ Cord. invito I. 22. γεννικῶς Migne. ἡμέραις—σύμπαν I. Cord. Ed. ἓξ ἡμέραις τόδε τὸ πᾶν a. 24. ἔχων τῷ θέλειν inverso ordine B. ἔχων I. Cord. Ed. κατέχων a.

21 22 Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ τῶν νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

Εὐπαράδεκτος τῷ σοφῷ τῆς σοφίας ὁ λόγος· ἐνιζάνει δὲ τῶν μαθημάτων ἡ γνῶσις τοῖς συνετοῖς εὐπετέστερον, καὶ ὥσπερ ἐν κηρῷ μὴ λίαν ἀπεσκληκότι, καλῶς ἐγγράφεται c *τῶν σημάντρων ὁ τύπος, οὕτως ἐν τρυφερωτέραις καρδίαις ἀνθρώπων ὁ θεῖος ἑτοίμως ἐμπήγνυται λόγος· διὰ τοῦτο, καὶ πονηρὸς ὁ σκληροκάρδιος ὀνομάζεται. σοφοῦνται τοίνυν ἀγαθοὶ τὴν ἕξιν ὄντες οἱ μαθηταὶ, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς ἀναμασῶνται λόγους, εἰς ἀκριβεστέραν ἑαυτοὺς ἐκτρέφοντες γνῶσιν, καὶ πεπηγότως ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ πιστεύειν ἐρχόμενοι. ἐπειδὴ καὶ ναὸς ἐπεκλήθη τὸ σῶμα Χριστοῦ, πῶς οὐκ ἂν εἴη κατὰ φύσιν Θεὸς ὁ ἐνοικῶν αὐτῷ Μονογενὴς* 143 A. a *Λόγος, εἴπερ οὐκ ἐνδέχεται κατοικεῖν ἐν ναῷ λέγεσθαι τὸν οὐκ ὄντα Θεόν; ἢ λεγέτω παρελθών τις εἰς μέσον, τίνος ποτὲ τῶν ἁγίων ναὸς ἀπεκλήθη τὸ σῶμα· ἀλλ' οὐκ ἂν οἶμαί τις ἐπιδεῖξαι τὸ εἰρημένον· φημὶ δὴ λοιπὸν, ὃ δὴ καὶ ὑπάρχον εὑρήσομεν ἀληθὲς, ἀκριβῶς τὴν θείαν ἀνερευνῶντες γραφὴν, ὡς οὐδενὶ τῶν ἁγίων ἡ τοιαύτη προσῆπται τιμή. καὶ γοῦν ὁ μακάριος Βαπτιστὴς, καίτοι πάσης μὲν ἀρετῆς εἰς ἀκρότητα βεβηκὼς, μηδενὶ δὲ πρὸς εὐσέβειαν ἐπιτρέψας* b *ἔχειν τὸ μεῖζον, διὰ τῆς Ἡρώδου μανίας τὴν κεφαλὴν ἀπετέμνετο, ἀλλ' οὐδὲν ἐπ' αὐτῷ φέρεται τοιοῦτον. ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων, καὶ παχυτέραν ἐπὶ τοῦ λειψάνου τὴν λέξιν ἐπενόησεν ὁ εὐαγγελιστὴς, οἰκονομικῶς, ὥς γε μοι φαίνεται καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἵνα μόνῳ σώζηται τῷ Χριστῷ τὸ ἀξίωμα.*

1–3. *ὅτε—ἔλεγε*] *ἕως τοῦ* B. 3. *ὃν* B. *ᾧ* Ed. 6. *μαθημάτων*] *μαθητῶν* B. *εὐπρεπέστερον* B. 8. *τρυφοτέραις* (sic) B. Statim *ἀνθρώπων καρδίαις* inverso ordine B. 12. *ἀναμασῶνται* D. *ἀναμασσῶνται* Ed. 14. *ἐπειδὴ*] + *δὲ* suprascriptum D. *ἐπεκλήθη* B. *ἀπεκλήθη* Ed. 20. *ἀνερευνῶντες* D. *ἐρευνῶντες* Ed. 26. *ταχυτέραν* D. 27. *εὐαγγελιστὴς* B. quod conjecit Aubertus. *βαπτιστὴς* Ed.

γράφει δὲ οὕτως· καὶ πέμψας, φησὶν, ὁ μιαιφόνος· Ἡρώδης δηλαδή· τὸν Ἰωάννην "ἀπεκεφάλισεν ἐν τῇ φυλακῇ· καὶ "προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ·" (S. Matth. xiv. 10, 12.) εἰ δὲ πτῶμα τὸ Ἰωάννου καλεῖται σῶμα, τὸ τίνος ἔσται ναός; c καθ' ἕτερον ὄντος λόγον τοῦ ναοὺς ἡμᾶς εἰρῆσθαι Θεοῦ, διὰ τὸ ἐνοικοῦν ἐν ἡμῖν Ἅγιον Πνεῦμα· Θεοῦ γὰρ πάλιν, καὶ οὐχ ἑαυτῶν, χρηματίζομεν ναοί.

Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις Πῶς οὖν εἰπέ μοι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τὸ ἴδιον σῶμα, πτῶμα καλεῖ; "Ὅπου γὰρ, φησὶν, ἐὰν ᾖ "τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί." (Ib. xxiv. 28.) πρὸς δὴ καὶ τοῦτό φαμεν, ὡς οὐ περὶ τοῦ ἰδίου σώματος ἔφη ταῦτα Χριστὸς, ἀλλ' ὡς ἐν τρόπῳ παραβολῆς καὶ σχήματι τὴν ἐσομένην τῶν ἁγίων ἐπ' αὐτὸν συνδρομὴν κατ' ἐκεῖνο ση- d μαίνει καιροῦ, ὅταν αὖθις ἡμῖν ἐξ οὐρανῶν ἐπιφαίνηται μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων "ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ·" (Ib. xvi. 27.) ὄνπερ γὰρ, φησὶ, τρόπον αἱ τῶν κρεοφάγων ὀρνέων ἀγέλαι ἐπὶ τὰ πίπτοντα τῶν σωμάτων ὀξεῖ καταφέρονται ῥοίζῳ, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἐπ' ἐμὲ συναχθήσεσθε. ὃ δὴ καὶ Παῦλος ἡμῖν ἀπεγύμνου λέγων "Σαλπίσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθή- "σονται ἄφθαρτοι·" (1 Cor. xv. 52.) καὶ μὴν καὶ ἑτέρωθι, καὶ "ἡμεῖς ἐν "νεφέλαις ἁρπαγησόμεθα εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς "ἀέρα, καὶ οὕτως πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα." (1 Thess. iv. 17.) ἀδικήσει e τοιγαροῦν οὐδὲν τὸ ἐξ ὁμοιώσεως εἰς εἰκόνα ληφθὲν τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν.

Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, 23 πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει.

Οὐ καταλήγει διασώζων καὶ ὠφελῶν ὁ Χριστός. τοὺς μὲν γὰρ σοφοῖς ἐπάγεται λόγοις, τοὺς δὲ καὶ δυνάμει

4. τὸ Ἰωάννου καλεῖται hoc ordine B. 6. οικοῦν B. 12. ἐν assumptum ex B. 16. φησὶ τρόπον hoc ordine B. 20. ἡμεῖς assumptum ex B. 29. σοφοῖς B. et ita conjicit D mg. et sic, ut vid. legit Georg. Trap. qui traducit "verbis atque doctrina." σοφοὺς D.I. Cord. Ed.

144 A. a καταπλήττων θεοπρεπεῖ, σαγηνεύει πρὸς πίστιν, ἐξ ὧν ἐνεργοῦντα τεθέανται, κατανεύειν ἀναπεπεισμένους ὅτι περ ὄντως ὑπάρχοι Θεὸς ὁ τῶν οὕτως ἀξιαγάστων δημιουργός.

24 Αὐτὸς δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς.

Οὐκ ἀσφαλὴς ἡ γνώμη τῶν ἄρτι πεπιστευκότων, ἀλλ' οὐδὲ ἱδρυμένος ὁ νοῦς ἐπὶ νεαροῖς τοῖς θαύμασι· καὶ οἱ b τρόπον τινὰ χλωρὸν ἔτι τὸν τῆς κατηχήσεως ἔχοντες λόγον, πῶς ἂν εἶεν ἤδη πεπηγότες εἰς εὐλάβειαν; οὔπω τοιγαροῦν τοῖς νεήλυσιν ἑαυτὸν ἐπιτρέπει Χριστὸς, χρῆμά τι μέγα καὶ ἀξιεραστότατον ἐπιδεικνὺς τὴν εἰς Θεὸν γνησιότητα, καὶ οὐχ ἑτοίμως προκεῖσθαι τοῖς ἐθέλουσιν ἑλεῖν, ἀλλ' ἐφέσει τῇ εἰς ἀγαθὸν καὶ μελέτῃ καὶ χρόνῳ κατορθουμένην.

Μανθανέτωσαν διὰ τούτων οἱ τῶν τοῦ Σωτῆρος μυστηρίων ταμίαι, μὴ πρόωρον τῶν ἱερῶν καταπετασμάτων εἴσω c ποιεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον, μηδὲ νεοφύτους ταῖς θείαις ἐπιτρέπειν προσιέναι τραπέζαις ἀωρὶ βαπτιζομένους τινὰς, καὶ οὐκ ἐν καιρῷ τὸν ἁπάντων Δεσπότην πιστευομένους Χριστόν. ἵνα γὰρ τύπος ἡμῖν κἀν τούτῳ γένηται, καὶ διδάξῃ τίνι μᾶλλόν ἐστι τὸ μυεῖσθαι πρεπωδέστερον, δέχεται μὲν τοὺς πιστεύοντας, οὔπω δὲ αὐτοῖς ἐπιθαρσήσας ὁρᾶται, διὰ τοῦ μὴ πιστεύειν αὐτόν· ὡς εἶναι δῆλον ἐντεῦθεν, ὅτι χρὴ τοὺς νεήλυδας οὐ μικρὸν ἐν κατηχήσει τρίβεσθαι χρόνον· οὕτω γὰρ ἂν μόλις γενοιντο πιστοί.

d

2. κατανεύειν I. Cord. Ed. κατανεανεύειν B.D. ἀναπεπισμένους (sic) I. Cord., e quo conjicere licet non esse preli sphalma in Cord. 3. οὕτως B.D.I. Cord. ὄντως Ed. 4. δὲ] + ὁ Ed. invito B. 5. γνώμη B.I.a. Cord. γνῶσις ἡ Ed. 7. τὸν om. B. 9. ἐπιτρέπει αὐτὸν B. 11. προσκεῖσθαι B. 15. νεοφύτοις I.a. Cord. 20. ἐπιθαρσήσας B.I.a. Cord. ἀποθαρσήσας Ed. 21. αὐτὸν B.I. ἑαυτὸν Cord. Ed. Desunt verba nonnulla in a. 23. ἂν om. B. habent I. Catenae. πιστοί B.I. Catenae. ἐν πίστει Ed.

Διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας, καὶ ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν ἵνα 25
τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Θεοπρεπὲς καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἐν Χριστῷ τὸ ἀξίωμα, καὶ οὐδενὶ τῶν γενητῶν ἐνυπάρχον. μόνῳ γὰρ αὐτὸ τῷ κατ' ἀλήθειαν ὄντι Θεῷ προσάπτει λέγων ὁ ψαλμῳδός "Ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν, ὁ συνιεὶς [Ps. xxxii. 15.] *"πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν·" εἰ δὲ μόνου συνιέντος τὰ ἐν ἡμῖν* [e] *τοῦ Θεοῦ συνίησιν ὁ Χριστός· πῶς οὐκ ἔσται κατὰ φύσιν ὁ* [Sus. 42.] *Θεὸς "ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης," καὶ γινώσκων "βαθέα καὶ* [Dan. ii. 22.] *"ἀπόκρυφα," καθὰ γέγραπται; "Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων* [1 Cor. ii. 11.] *"τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν "αὐτῷ;" εἰδότος δὲ οὐδενὸς, οὐκ ἀγνοήσει Θεός· ἐπεὶ μηδὲ ἐν τοῖς πᾶσι καταριθμεῖταί ποτε, καθ' ὧν ἂν εἰκότως φέροιτο τό Οὐδείς· ὡς δὲ ἔξω πάντων καὶ πάντα ὑπὸ πόδας, εἴσεται. μαρτυρήσει δὲ καὶ ὁ Παῦλος λέγων "Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ* [Heb. iv. 12, 13.] *"Θεοῦ καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν "δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ* [a] [145 A.] *"πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων "καὶ ἐννοιῶν καρδίας· καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον "αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλ-"μοῖς αὐτοῦ." ὡς γὰρ "φυτεύσας τὸ οὖς," πάντα ἐπακρο-* [Ps. xciii. 9.] *ᾶται, καὶ ὡς "πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν, κατανοεῖ." καὶ δὴ εἰσφέρεται λέγων ἐν Ἰώβ "Τίς οὗτος ὁ κρύπτων με βουλὴν,* [Hiob. xxxviii. 2.] *"συνέχων δὲ ῥήματα ἐν καρδίᾳ, ἐμὲ δὲ οἴεται κρύπτειν;"*

5. *γὰρ ὄντι* B. Statim *αὐτὸ* B. Ed. *αὐτῷ* I. Cord. *αὐτοὶ* (sic) b. Post hoc verbum *τὸ* Cord., repugnante I. 6. *ψαλμῳδός*] *μελῳδός* I.a.b. Cord. 7. *οὐ συνιεὶς* I. Cord. (166. 190. 194. 196. 212. 281.) Statim *ἐπὶ* I. Cord. *εἰς* Ed. (13. al.) Neutrum habet B. (A.V.) 9. *τοῦ Θεοῦ* ante *συνιέντος* transponit B. *ὁ* alt. assumptum ex B. 11. *ἀνθρώπων* om. B. retinui ex Ed. Georg. Trap. cf. supra 42 b et ad Herm. dial. vi. p. 628 d. 13. *οὐδενὸς*] + *μόνος* Ed. Georg. Trap. invito B. *μηδὲ ἐν*] *μη πὰν* B. 15. *καὶ πάντα ὑπὸ πόδας εἴσεται* Ed. "nec quicquam eorum ignorat quae sub pedibus ejus posita sunt." Georgius Trap. *καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ὑπὸ πόδας ἔσται* B. Pro *εἴσεται*, conjicit *κείσεται* Ed. mg. *εἴσεται* habet D. 23. *τὸν* om. B. (55) et sic Cod. Vat. 598. in De Ad. 182 d, ubi *ὀφθαλμοὺς* Ed. *τοὺς ὀφθαλμοὺς* Cod. Cromw. 9. cf. Hom. Pasch. xi. 169 a. 25. *δὲ* alt.] *δὴ* B.

b *ἵνα τοίνυν Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν ἐπιγινώσκωμεν τὸν Υἱὸν,*
ἀναγκαίως φησὶν ὁ Εὐαγγελιστής Ὅτι χρείαν οὐκ εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Κεφ. γ'. Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νικόδημος ὄνομα αὐτῷ,
2 ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. οὗτος ἦλθε πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ εἶπεν αὐτῷ.

Ἑτοιμότερος μὲν ὁ Νικόδημος περὶ τὸ πιστεύειν ἐστὶν,
c *αἰδοῖ δὲ οὐκ ἀγαθῇ νικώμενος, δόξης τε ἅμα τῆς ἐν ἀνθρώποις οὐ περιορῶν, παραιτεῖται τὴν παῤῥησίαν, μερίζεται δὲ τὴν γνώμην ἐπ' ἄμφω, καὶ χωλεύει τὴν προαίρεσιν, ἐπὶ*
3 Reg. xviii. 21. *δισσαῖς δὲ, ὡς γέγραπται, ταῖς ἰγνύαις ἀσθενεῖ, τοῖς μὲν ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἐλέγχοις εἰς τὸ χρῆναι πιστεύειν συνωθούμενος διὰ τὴν τῶν θαυμάτων ὑπερβολὴν, τῆς δὲ τοῦ ἔθνους ἡγεμονίας οὐ φορητὴν ἡγούμενος τὴν ζημίαν· ἦν γὰρ ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. οἰηθεὶς δὲ δύνασθαι καὶ τὴν παρ' ἐκείνοις*
d *ἀνασώζεσθαι δόξαν καὶ λεληθότως εἶναι πιστὸς, ἔρχεται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, συνεργάτην τῷ σκέμματι τὸν ἀπὸ τῆς νυκτὸς ποιησάμενος σκότον, καὶ τῷ κεκρυμμένως ἐλθεῖν ἐπὶ διπλῇ τῇ γνώμῃ κατηγορούμενος.*

Ῥαββὶ, οἴδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ᾖ ὁ
3 Θεὸς μετ' αὐτοῦ. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ.

e *Ἐν τούτοις ᾠήθη τοῖς λόγοις ὁλόκληρον ἔχειν δύνασθαι τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἀρκέσειν αὐτῷ πρὸς σωτηρίαν ὑπολαμ-*

1. *ἐπιγινώσκωμεν* D. *ἐπιγινώσκομεν* Ed. 5. *ὄνομα αὐτῷ· καὶ τὰ ἑξῆς* B. Adnotat Theod. Heyse se ad posterum ejusmodi omissiones non exhibere: quamobrem S. Evangelii textus fere incastigatus restat nec N. T. Editoribus proderit nisi rarius iste, verba autem Evangelii in commentariis solis citata. 12. *ὡς γέγραπται ταῖς ἰγνύαις* hoc ordine B.D. 16. *δύνασθαι* post *ἐκείνοις* tr. B. 17. *ἀνασώζεσθαι* B. *ἀνασώσασθαι* Ed.

βάνει τὸ θαυμάσαι μόνον τὰ οἷς θαυμάζεσθαι πρέπει· ἕτερον δὲ οὐδὲν ἐπὶ τούτοις ἐπιζητεῖ. διδάσκαλον δὲ παρὰ Θεοῦ, καὶ παρ' αὐτοῦ συνεργούμενον ὀνομάζων αὐτὸν, οὔπω κατὰ φύσιν οἶδεν ὄντα Θεὸν, οὐδὲ συνίησι δηλονότι τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸν λόγον, ἔτι δὲ ὡς ἀνθρώπῳ πρόσεισι γυμνῷ, καὶ μικρὰν ἐπ' αὐτῷ τὴν διάληψιν ἔχει.

a **146 A.**

Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Νικόδημος. 4

Οὐκ ἐφ' οἷς ᾠήθης, φησὶν, ὦ Νικόδημε, τὸ πιστεύειν ἐστίν. οὐκ ἀρκεῖ σοι λόγος εἰς δικαιοσύνην, οὐδὲ ἐν ψιλοῖς κατορθώσεις ῥήμασι τὴν εὐσέβειαν. "Οὐ γὰρ πᾶς ὁ λέγων μοι "Κύριε κύριε εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, "ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς b "οὐρανοῖς." θέλημα δὲ τοῦ Πατρὸς, μέτοχον μὲν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναδειχθῆναι τὸν ἄνθρωπον, εἰς δὲ ἀσυνήθη καὶ ξένην ἀναγεννηθέντα ζωὴν καὶ οὐρανοῦ χρηματίσαι πολίτην τὸν ἀπὸ τῆς γῆς. ἄνωθεν δὲ λέγων τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἀναγέννησιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχον τὸ Πνεῦμα δεικνύει σαφῶς, ὥσπερ ἀμέλει καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ πού φησίν "Ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί·" καὶ ὁ σοφώτατος δὲ περὶ αὐτοῦ πάλιν φησὶν Εὐαγγελιστής "Ὁ ἄνωθεν "ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν."

S.Matth. vii. 21.

Infra viii. 23. Ib. iii. 31.

Ὅτι δὲ πάντως ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ c Πνεῦμά ἐστιν ἐν οἰκείῳ πλατύτερον ἐροῦμεν καιρῷ.

2. ἐπιζητεῖ B. ζητεῖ Ed. δὲ alt.] δει (= δὴ) B. αὐτοῦ et Θεοῦ inter se transponit B. 5. πρόεισιν B. 6. ἐν pro ἐπ' B. 10. ἀρκεῖ σοι] ἀρκέσει I. Cord. οὐδ' I. Cord. κατορθώσι (= κατορθώσῃ) B. 17. τοῦ assumptum ex B.I.a. Cord. 19. περὶ ἑαυτοῦ om. B. habent I. Catt. 21. πάλιν B. faventibus I. Catt. που Ed. Statim φησιν om. B. invitis Catenis. 23–25. ὅτι δὲ πάντως [πάντος = πάντως Cod.] ἐκ—καιρῷ B. περὶ οὗ ἐν οἰκείῳ καιρῷ πλατύτερον ἐροῦμεν Ed. περὶ οὗ habet quoque D. οὐ γρ'. τὸ περὶ οὗ D mg.

Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέρων ὤν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς.

Ἐλέγχεται διὰ τούτων ψυχικὸς ὢν ἔτι ὁ Νικόδημος, διά
1 Cor. ii. 14. τε τοῦτο δεχόμενος οὐδαμῶς "τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ·"
d μωρίαν γὰρ εἶναι νομίζει τὸ σεπτὸν οὕτω καὶ περιφανὲς μυστήριον. γέννησιν δὲ ἀκούων τὴν ἄνωθεν καὶ πνευματικὴν, σωματικὴν ἔτι γαστέρα φαντάζεται παλινδρομοῦσαν εἰς ὠδῖνα τῶν ἤδη γεγεννημένων, καὶ τὸν τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως οὐκ ἀναβαίνων νόμον, κανονίζει τὰ θειότερα· ἀνεξίτητον δὲ ταῖς οἰκείαις ἐννοίαις τὸ τῶν μαθημάτων ὕψος εὑρὼν, κάτω πίπτει καὶ φέρεται. ὅνπερ γὰρ τρόπον τὰ τοῖς ἀπεσκληκόσι τῶν λίθων εὐτονωτέραις προσαραχθέντα βολαῖς, ὀπίσω πάλιν
e ἐξάλλεται· οὕτως οἶμαι καὶ νοῦς ἀμαθὴς γοργοτέροις ἢ καθ' ἑαυτὸν προσβαλὼν θεωρήμασιν, ἀτονήσας ὑπονοστεῖ, καὶ μέτροις ἀεὶ τοῖς αὐτῷ πρέπουσιν ἐμφιλοχωρῶν, τὴν ἀμείνω καὶ ὑψηλοτέραν ἀτιμάζει σύνεσιν. ὃ δὴ καὶ πεπονθὼς ὁ τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενος τὴν πνευματικὴν οὐ καταδέχεται γέννησιν.

Ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Οὐ συνιέντα τὸν ἄνθρωπον καθ' ὃν ἔδει τρόπον, τί ἂν
147 A. a βούλοιτο σημαίνειν τὸ ἄνωθεν γεννηθῆναι δεῖν, σαφεστέροις ἐκπαιδεύει μαθήμασι, γυμνοτέραν δὲ αὐτῷ παρατίθησι τοῦ μυστηρίου τὴν γνῶσιν. ὁ μὲν γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τὴν διὰ Πνεύματος ἀναγέννησιν Ἄνωθεν ἀπεκάλει,

11. *μαθημάτων* a. Ed. *μαθητῶν* (sic) I. Cord. *κάτω πίπτει καὶ φέρεται*] *καταπίπτει καὶ χαμαὶ φέρεται* a. 12. *ἀπεσκληκόσι* B. *ἀποκεκλικόσι* Ed. 13. *προσαναχθέντα* B. *προσαρραχθέντα* D. 14. *τὸ γοργοτέροις* B. 15. *εἰσβάλλων* B. 17. *καὶ* alt. assumptum ex B. Statim *πεποιθὼς* B. 18. *οὐ* om. B. 25. *ὁ* alt. assumptum ex B. 26. *ἀνεκάλει* voluit D mg.

τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας τὸ Πνεῦμα δεικνὺς, δι' οὗ τῆς θείας φύσεως γινόμεθα κοινωνοὶ, ὡς τὸ ἐξ αὐτῆς οὐσιωδῶς προϊὸν καρπούμενοι, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἀναμορφούμενοι κάλλος, οὕτω τε εἰς καινότητα ζωῆς ἀνατικτόμενοι, καὶ εἰς τὴν θείαν υἱοθεσίαν ἀναπλαττόμενοι. b τὸ δέ Ἄνωθεν ὁ Νικόδημος οὐχ οὕτως ἐκλαβὼν, τὴν εἰσαῦθις ἐσομένην ὑπετόπησε γέννησιν, ὡς ἐπὶ σωμάτων, σημαίνεσθαι· διὰ τοῦτο καὶ τοῖς εἰς ἀδύνατον ἀποκλείουσι περιπεσὼν λογισμοῖς, ἄνους τε ὁμοῦ κατεφωρᾶτο καὶ δυσμαθής. ἀναγκαίως τοιγαροῦν ὁ Σωτὴρ, ὡς ἀσθενεστέρῳ τὴν ἕξιν τρυφερώτερον ἔτι προσφέρεται, καὶ τὸ δοκοῦν ἐπεῤῥίφθαι τῷ λόγῳ κάλυμμα περιελὼν, ἀναφανδὸν ἤδη c φησίν Ἐὰν μή τις ἐξαναγεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ἐπειδὴ γὰρ σύνθετόν τι καὶ οὐχ ἁπλοῦν κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος, ἐκ δύο κεκερασμένος, αἰσθητοῦ δηλονότι σώματος καὶ ψυχῆς νοερᾶς, διπλῆς αὐτῷ πρὸς ἀναγέννησιν ἐδέησε θεραπείας, συγγενῶς πως ἐχούσης πρὸς ἄμφω τῶν δεδηλωμένων. Πνεύματι μὲν γὰρ ἁγιάζεται τοῦ ἀνθρώπου τὸ πνεῦμα, ὕδατι δὲ αὖ πάλιν ἡγιασμένῳ, τὸ σῶμα. ὅνπερ γὰρ τρόπον τὸ ἐν τοῖς λέβησιν d ἐκχεόμενον ὕδωρ ταῖς τοῦ πυρὸς ὁμιλῆσαν ἀκμαῖς τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἀναμάττεται, οὕτω διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας τὸ αἰσθητὸν ὕδωρ πρὸς θείαν τινὰ καὶ ἀπόῤῥητον μεταστοιχειοῦται δύναμιν, ἁγιάζει τε λοιπὸν τοὺς ἐν οἷς ἂν γένοιτο.

2 S. Pet. i. 4.

3. ἐν αὐτῷ et δι' αὐτοῦ inter se transponit B. 9. κατεφωρᾶτο B. κατεφωράθη Ed. 13. ἐξαναγεννηθῇ δι' B. γεννηθῇ ἐξ Ed. 15. ζῶον ὁ ἄνθρωπος κατὰ φύσιν B. invitis Catenis. 17. ἐδέησε B.I. Catt. ἐνδεήσει Ed. 18. προσεχούσης I. sed πως ἐχούσης habet Cord. 19. δ' I. Cord. 20. ἡγιασμένῳ a. Cord. Ed. ὑγιασμένῳ (sic) B. ἡγιασμένον I. et sic ut vid. Georg. Trap. At plane dicit in sequentibus B. Cyrillus aquam sanctificatam esse. 21. ἐγχεόμενον a. 23. ἀπόῤῥητον I.a.b. Cord. ἄῤῥητον Ed. Statim μεταστοιχειοῦται I.a.b. Cord. et v. l. in Ed. mg. ἀναστοιχειοῦται Ed. 24. τοὺς] τὰ a. 25. γένηται b.

6 Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σάρξ ἐστι, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνεῦμά ἐστιν.

e Ἑτέρῳ δὲ πάλιν αὐτὸν ἀναπείθει λογισμῷ πρὸς ὑψηλοτέραν ἀναβαίνειν σύνεσιν, καὶ πνευματικὴν ἀκούοντα γέννησιν, μὴ τὰ σωμάτων ἴδια λαμβάνειν εἰς νοῦν. ὥσπερ γὰρ ἀνάγκη, φησὶν, πάντως εἶναι σάρκας τὰ σαρκῶν γεννήματα, οὕτω δηλονότι καὶ πνεύματα τὰ ἐκ Πνεύματος. οἷς δὲ ὁ τοῦ πῶς εἶναι λόγος ἐξηλλαγμένος, τούτοις ἔσται πάντως καὶ ὁ τῆς γεννήσεως τρόπος οὐχ ὁ αὐτός. ἰστέον δὲ ὅτι γέννημα τοῦ Πνεύματος τὸ τοῦ ἀνθρώπου πνεῦμά φαμεν, οὐχ ὡς ἐξ
148 A. a αὐτοῦ κατὰ φύσιν· ἀμήχανον γάρ· ἀλλ' ὡς ἐν πρώτῳ μὲν καὶ ἀρχαιοτέρῳ λόγῳ κατὰ τὸ δι' αὐτοῦ κεκλῆσθαι τὸ μὴ ὂν εἰς γένεσιν, ἐν δὲ δευτέρῳ καὶ οἰκονομικῶς κατὰ τὴν δι' αὐτοῦ πρὸς Θεὸν ἀναμόρφωσιν, τοὺς οἰκείους ἡμῖν χαρακτῆρας ἐνθλίβοντος, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν ὥσπερ ποιότητα τὴν διάνοιαν μεταπλάττοντος. οὕτω γὰρ οἶμαι νοήσεις ὀρθῶς
Gal. iv. 19. καὶ τὸ διὰ τοῦ Παύλου πρός τινας εἰρημένον "Τεκνία, οὓς "πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν," καὶ
1 Cor. iv. 15. b πάλιν "Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς "ἐγέννησα."

7 8 Μὴ θαυμάσῃς ὅτι εἶπόν σοι Δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν. τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος.

Ἀρετὴ διδασκάλου, τὸ ποικίλοις δύνασθαι μεθοδεύειν τρόποις τῶν ἀκροωμένων τὸν νοῦν, καὶ διὰ πολλῶν ἰέναι
c θεωρημάτων, τὰς ἐφ' οἷς ἂν φαίνηται δυσχερὴς ὁ λόγος ἀποδείξεις ἐπισωρεύοντα. δέχεται τοίνυν ἐκ παραδειγμάτων

3. δὲ assumptum ex B. 6. σάρκας εἶναι πάντως inverso ordine B. 10. τὸ τοῦ πνεύματος inverso ordine B. 12. δι' om. B. 26. ἰέναι] εἶναι B.

τοῦ μυστηρίου τὸν τύπον, καὶ φησί Τὸ πνεῦμα τουτὶ τὸ ἐγκόσμιόν τε καὶ ἐναέριον περιπνεῖ μὲν ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ὅποιπερ ἂν βούληται διαδραμὸν, κτύπῳ μόνῳ παρὸν σημαίνεται, καὶ διαλανθάνει μὲν τὸν ἁπάντων ὀφθαλμὸν, αὔραις δὲ τοῖς σώμασι λεπτοτάταις προσομιλοῦν, αἴσθησίν τινα τῆς ἐνούσης αὐτῷ φυσικῆς ἐνεργείας ἐνίησιν· οὕτω μοι νόει, φησὶ, καὶ τὴν διὰ Πνεύματος ἀναγέννησιν, ἐκ μικρῶν d παραδειγμάτων ἐπὶ τὰ μείζω χειραγωγούμενος, καὶ καθάπερ ἐν εἰκόνι τῷ παροισθέντι λόγῳ τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν ἐννοῶν.

Ἀπεκρίθη Νικόδημος καὶ εἶπεν αὐτῷ Πῶς δύναται ταῦτα 9
γενέσθαι; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ. 10

Οὐδὲν ὁ μακρὸς ὠφέλησε λόγος τὸν οὐ νοοῦντα μηδέν. σοφὸν οὖν ἄρα τὸ ἐν βίβλῳ παροιμιῶν εἰρημένον "Εἰς ὦτα "ἀκουόντων" λάλει· (Sir. xxv. 9.) καὶ τοῦτο διὰ πείρας ἀληθὲς ὂν ἔδειξεν e ὁ Σωτὴρ, τύπον ἡμῖν ἑαυτὸν κἀν τούτῳ διδούς. ἔξω δὲ πάντως τῆς ἐπὶ τῷ μὴ δύνασθαι πείθειν αἰτίας ὁ διδάσκων κείσεται, λέγων μὲν αὐτὸς ἅπερ ἂν ἔχειν οἴηται καλῶς, ὠφελῶν δὲ μηδὲν διὰ τὸ τῶν ἀκροωμένων δυσμαθές. ἄλλως τε καὶ διὰ τούτου μανθάνομεν, "ὅτι πώρωσις ἀπὸ μέρους "γέγονεν τῷ Ἰσραήλ." (Rom. xi. 25.) ἀκοῇ γὰρ ἀκούοντες, οὐ συνιᾶσιν. (Es. vi. 9.)

a 149 A.

Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις;

Ἐξ ἑνὸς ἅπαντας ἐλέγχει ὁ Χριστὸς, ὀνόματι μὲν τῷ διδασκαλικῷ περιηνθισμένους, καὶ νομομαθείας ὑπόληψιν ἠμφιεσμένους γυμνὴν, ἀπαιδευσίας δὲ ἀνάπλεων φοροῦντας τὸν νοῦν, καὶ συνιέναι δυναμένους οὐδὲν τῶν ὅσαπερ αὐτοὺς οὐχ ὅπως ἐχρῆν ἐξεπίστασθαι μόνον, ἀλλ' ἤδη δύνασθαι καὶ

2. τὴν assumptum ex B.D. 5. αἴσθησίν τινα τῆς ἐνούσης αὐτῷ] τοῖς ἐνοῦσιν αὐτῷ αἴσθησίν τινα B. 7. τὴν διὰ] διὰ τὴν B. 12. οὐ om. B. 15. ἑαυτὸν om. B. 16. τῆς ἐπὶ τῷ] τις ἐπὶ τούτῳ B. 19. ἀπὸ μέρους γέγονεν hoc ordine B. 22. ὁ assumptum ex B. 25. συνίναι B. 26. ἐξεπίστασθαι B. ἐπίστασθαι Ed.

b διδάσκειν ἑτέρους. εἰ δὲ ὁ παιδεύων ἐν τούτοις, ἐν τίσιν ὁ
παιδευόμενος, οὐχ ὑπεραίροντος μαθητοῦ τοῦ διδασκάλου τὸ
S Matth. x. 24. μέτρον, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν; "Οὐκ ἔστι" γάρ,
φησὶ, "μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον." ἐπειδὴ δὲ οὕτως
Ib. xxiii. 27. ἦσαν ἀμαθεῖς, ἀψευδήσει μὲν ὁ Χριστὸς τάφοις αὐτοὺς
κεκονιαμένοις ἐξομοιῶν· ἀστειότατα δὲ καὶ ὁ Παῦλος ἐρεῖ
Acta SS. Ap. xxiii. 3. πρὸς τὸν τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενον "Τύπτειν σε μέλλει ὁ
"Θεὸς, τοῖχε κεκονιαμένε."

11 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ὃ οἴδαμεν λαλοῦμεν καὶ ὃ
c ἑωράκαμεν μαρτυροῦμεν.

Ἀφιλομαθῆ καὶ λίαν ἀπαίδευτον εὑρίσκει τὸν ἄνθρωπον,
καὶ διὰ πολλὴν παχύτητα νοῦ, πρὸς τὴν τῶν θείων δογ-
μάτων κατάληψιν οὐδαμόθεν ἔτι χειραγωγεῖσθαι δυνάμενον,
καίτοι μακροῦ καὶ διὰ ποικίλων παραδειγμάτων δαπανη-
θέντος λόγου. ὅθεν εἰκότως τὸ δι' ἀκριβείας ἐξηγεῖσθαι
παρεὶς, ἀπεριεργάστῳ λοιπὸν τῇ πίστει συμβουλεύει χρῆναι
d λαβεῖν, ὃ νοεῖν οὐ δύναται· μαρτυρεῖ δὲ αὐτὸς εἰδέναι σαφῶς,
ὃ λέγει, τῇ τοῦ προσώπου περιφανείᾳ τὸ ἀντιλέγειν ἔτι
δεικνύων ἐπισφαλέστατον. οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς ἐπιλελῆσθαι
Νικόδημον, ὃς εἰδέναι διισχυρίσατο περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
Supra ver. 2. Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι παρὰ Θεοῦ ἐλήλυθε διδάσκαλος· τὸ δὲ
ἀντιτείνειν τῷ παρὰ Θεοῦ καὶ Θεῷ, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο
κινδύνου μεστόν; θεομαχία γὰρ ἤδη τὸ πρᾶγμα φαίνεται.
πλὴν ἰστέον ἐντεῦθεν ἡμῖν, οἵπερ ἂν ἔχοιμεν τοῦ διδάσκειν
e τὴν ἐξουσίαν, ὅτι τοῖς ἀρτίον ἐπὶ τὸ πιστεύειν ἰοῦσιν ἀμείνων
ἡ πίστις ἐν ἁπλοῖς λογισμοῖς, ἢ βαθύς τις λόγος καὶ περιερ-
1 Cor. iii. 2. γοτέρα μᾶλλον ἐξήγησις. γάλακτι δὲ καὶ ὁ Παῦλος ἐπότιζέ
τινας, οὔπω δυναμένους τῶν στερεωτέρων μετίσχειν βρω-

4. διδάσκαλον] + αὐτοῦ Ed. invito B. 13. ἔτι χειραγωγεῖσθαι] ἐπιχειραγωγεῖσθαι B. 16. λοιπὸν τῇ πίστει hoc ordine B. 21. Ἰησοῦ assumptum ex B. ἐλήλυθε om. B. 25. ἀρτίον B. ἀρτίως Ed. 28. στερεῶν μετασχεῖν B.

μάτων· καὶ “Γνωστῶς δὲ πάλιν ἐπιγνώσῃ ψυχὰς ποιμνίου σου,” (Prov. xxvii. 23.) πρὸς ἡμᾶς που φησὶν ὁ σοφώτατος Σολομών· οὐκ ἀδιάκριτόν φησιν τοῖς προσιοῦσι τὸν διδασκαλικὸν ἐθέλων προκεῖσθαι λόγον, ἀλλὰ τοῖς ἑκάστου μέτροις ἀναλόγως ἐφηρμοσμένον.

Καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε. a 150 A.

Ὡς ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα φυσικῶς, εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν τὸ τῶν μαρτυρούντων πρόσωπον ἐξέτεινεν ὁ Σωτήρ· ἵνα τρόπον τινὰ κατὰ τὸν Μωυσέως νόμον “Ἐπὶ στόματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων” (Deut. xix. 15.) κρατύνηται τὸ εἰρημένον. οὐδαμόθεν δὲ ὅλως ἀνασώζεσθαι θέλοντας ἐπιδεικνύει τοὺς Ἰουδαίους, ἀχαλίνοις δὲ ἁπλῶς καὶ ἀπερισκέπτοις ὁρμαῖς ἐπὶ τὸ βαθὺ τῆς ἀπωλείας φερομένους βάραθρον· εἰ γὰρ μήτε νοεῖν ἰσχύουσιν ἐκ πολλῆς ἀμαθίας b τὸ κηρυττόμενον, μήτε πίστει ποιοῦνται δεκτὸν, τίς ἂν αὐτοῖς σωτηρίας ἕτερος ἐπινοηθείη τρόπος; καλῶς δὴ οὖν καὶ μάλα δικαίως ἀναπολόγητον ἔσεσθαι τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ, ὡς αὐτόκλητον ἐφ' ἑαυτὴν ἁρπάζουσαν ὄλεθρον “Ἱερουσαλὴμ γὰρ Ἱερουσαλὴμ, φησὶν, ἡ ἀποκτένουσα τοὺς (S. Matth. xxiii. 37, 38.) προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς c πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε· ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν.”

2. που φησὶν om B. 3. φησιν assumptum ex B. 19. Ἱερουσαλὴμ alt. om. B. ἀποκτένουσα D. cf. in xii Proph. 504 d, 786 e. ἀποκτείνουσα Ed. 22. ἐπισυνάγει om. B.

12 Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἴπω ὑμῖν
13 τὰ ἐπουράνια πιστεύσητε; καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν
οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ Υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.

d *Μάθημα, φησὶν, τὴν ἀνθρώποις πρέπουσαν οὐκ ἀναβαῖνον σύνεσιν, ἐξ ἀμέτρου λοιπὸν ἀλογίας οὐ παρεδέξασθε, καὶ πῶς ἂν ὑμῖν ἐξηγησαίμην τὰ θειότερα; οἱ δὲ ἐν τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἀμαθέστατοι, πῶς ἂν εἶεν ἐν τοῖς ὑπεραίρουσι σοφοί; καὶ οἱ πρὸς τὸ ἔλαττον ἀτονήσαντες, πῶς οὐκ ἂν ἔχοιεν τὸ μεῖζον ἀφόρητον; καὶ εἰ μὴ μόνῳ, φησὶν, ἐμοὶ πιστεύετε λέγοντι, πολλοὺς δὲ ἐφ' ἑκάστῳ ζητεῖτε τοὺς μάρτυρας, τίνα παροίσω τῶν οὐρανίων ὑμῖν μυστηρίων τὸν θεωρόν; οὐδεὶς e γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. τοῦ δὲ Θεοῦ Λόγου καταβεβηκότος ἐξ οὐρανοῦ, τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καταβῆναί φησι, διχάζεσθαι μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν εἰς δύο πρόσωπα παραιτούμενος, καὶ οὐκ ἐπιτρέπων τισὶν, ἕτερον μὲν εἶναι λέγειν υἱὸν τὸν ἐκ παρθένου διὰ τὴν χρείαν ληφθέντα ναὸν, ἕτερον δὲ πάλιν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφηνότα Λόγον, πλὴν ὅσον εἰς τὸν ἑκάστῳ πρέποντα κατὰ φύσιν διορισμόν. ὥσπερ γάρ ἐστιν ἐκ Θεοῦ Λόγος, οὕτω καὶ ἄνθρωπος ἐκ γυναικὸς, εἷς δὲ λοιπὸν ἐξ*
151 A. a *ἀμφοῖν ὁ Χριστὸς, ἀδιαίρετος εἰς υἱότητα καὶ εἰς δόξαν θεοπρεπῆ· ἐπεὶ κατὰ τίνα τρόπον ὡς ἴδια περιτίθησι τῷ ἐκ τῆς παρθένου ναῷ, τὰ γυμνῷ καὶ μόνῳ πρέποντα τῷ Λόγῳ, ἰδιοποιεῖται δὲ πάλιν αὐτὸς τὰ μόνῃ πρέποντα τῇ σαρκί; νῦν μὲν γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι φησὶ τὸν Υἱὸν τοῦ*
S.Matth. xxvi. 37. *ἀνθρώπου· φοβεῖται δὲ καὶ πτοεῖται καὶ ἀδημονεῖ κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν, καὶ ὡς αὐτὸς παθὼν ἀναγέγραπται τὰ μόνῃ τῇ ἀνθρωπότητι πρέποντα πάθη.*

b

7. *καθ'* om. B. 8. *εἶεν*] *εἰσὶν* B. 12. *παροίσω* B.D. [*παρύσω* = *παροίσω* B.] *παροίσοι* Ed., qui conjecit *παροίσοιμι*. 17. *εἶναι* assumptum ex B. *υἱὸν*] *τὸν υἱὸν* B. 18. *πάλιν* assumptum ex B. 23. *ἐπεὶ* om. B.

Καὶ καθὼς Μωυσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως 14
ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων 15
εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.

Ἀπολογησάμενος ἀρκούντως, καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῷ παραθεὶς, δι' ἣν οὐκ εἰς ἄμετρόν τι καὶ ὑπερφυὲς ὁ τῆς πρὸς αὐτὸν διδασκαλίας ἀνατρέχει λόγος, καταβαίνει δὲ πάλιν ἐπὶ τὰ διὰ Μωυσέως τυπικῶς ἄνωθεν γεγενημένα, χειραγωγίαις μᾶλλον αὐτὸν ταῖς διὰ σχημάτων μόλις δύνασθαι c πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐλθεῖν, ἢ πνευματικαῖς ἀκριβολογίαις, ἐξεπιστάμενος. δεῖν δὲ δὴ πάντως αὐτὸν ὑψωθῆναί φησιν, ὡς τὸν ὄφιν τὸν διὰ Μωυσέως, ἀναγκαιοτάτην ἐπιδεικνὺς τῆς ἱστορίας τὴν βάσανον, καὶ μονονουχὶ πάλιν ἐκεῖνο λέγων πρὸς τὸν νοοῦντα μηδέν "Ἐρευνᾶτε τὰς "γραφὰς, ὅτι αὗταί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ." (Infra v. 39.) ὄφεις μὲν γὰρ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπεπήδων κατὰ τὴν ἔρημον, οἱ δὲ ἀσταχύων πίπτοντες δίκην, καὶ πρὸς τὸν ἀδοκήτως ἐπισκήψαντα κίνδυνον οὐ μετρίως ἀσχάλλοντες, οἰκτροτάτας ἀφιέντες d φωνὰς τὴν ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ σωτηρίαν ἐκάλουν. ὁ δὲ ἐπείπερ ἦν ἀγαθός τε καὶ φιλοικτίρμων, ὡς Θεὸς, ὄφιν (Num. xxi. 9.) αὐτοῖς ἀναστῆσαι χαλκοῦν κελεύει Μωυσέα· καὶ δὴ καὶ ἐν αὐτῷ προμελετᾶν ἐπιτάττει τὴν διὰ πίστεως σωτηρίαν. ἦν γὰρ τῷ δηχθέντι τὸ φάρμακον, τὸ εἰς πρόσωπον ἰδεῖν τοῦ κειμένου, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἀπαλλαγὴν ἡ πίστις μετὰ τῆς θέας τοῖς ὁρῶσιν ἐπραγματεύετο. τὰ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας ἐν τούτοις· ὅλον δὲ πάλιν, ὡς ἐν τύπῳ τῷ πράγ- e ματι, τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως καταγράφει μυστήριον. ὄφις μὲν γὰρ τὴν πικρὰν καὶ ἀνθρωποκτόνον ἁμαρτίαν σημαίνει, ἢ καὶ σύμπαν τὸ ἐπὶ τῆς γῆς κατεβόσκετο γένος, πολυ-

6. δὲ assumptum ex B. 8. αὐτὸν μᾶλλον inverso ordine B. 10. ἐπιστάμενος B. Statim δεῖν B. δεῖ Ed. αὐτὸν B. ἑαυτὸν Ed. 20. Μωσέα] οἶμαι Μωσεῖ D mg. 21. ἐπίσταται (ταττει) B. 23. τὴν B. τῶν Ed. ἀπαλλαγὴν] + κινδύνων Ed. invito B. κινδύνων habet D., sed οὐ γρ'. τὸ κινδύνων (i. e. dele κινδύνων) D mg. 28. καταβοσκεισαιτο (sic) B.

τρόπως τὴν ἀνθρώπου δάκνουσα ψυχὴν, καὶ πολυειδῆ τῆς φαυλότητος τὸν ἰὸν ἐκχέουσα· ἣν δὲ οὐχ ἑτέρως ἡμᾶς τὴν οὕτω νικῶσαν διαφυγεῖν, εἰ μὴ διὰ μόνης τῆς ἐξ οὐρανῶν **152 A.** a *ἐπικουρίας. γέγονε τοίνυν ὁ Θεὸς Λόγος* (Rom. viii. 3.) *"ἐν ὁμοιώματι "σαρκὸς ἁμαρτίας, ἵνα κατακρίνῃ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ "σαρκὶ," καθὰ γέγραπται, καὶ τοῖς ἀτενίζουσιν εἰς αὐτὸν δι' ἐκτενεστέρας τῆς πίστεως, ἢ καὶ τῆς τῶν θείων δογμάτων ἐρεύνης, σωτηρίας ἀκαταλύτου πρόξενος ἀναδειχθῇ. τὸ δὲ ἐφ' ὑψηλῆς τινος ὑποβάθρας ἀνεστηλῶσθαι τὸν ὄφιν, δηλοῖ δὴ πάντως τὸ ἐν περιφανείᾳ καὶ ἐπισημότητι γενέσθαι* (Infra xii. 32.) *Χριστὸν, ὡς ἀγνοηθῆναι μηδενὶ, ἢ τὸ ἐκ γῆς ὑψωθῆναι,* b *καθὰ καὶ αὐτός που φησὶ, διὰ τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος.*

16 Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.

Ἀναφανδὸν ἐν τούτοις ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν ἐπείγεται δηλοῦν, εἴπερ ἀνάγκη νοεῖν τὸν ἐκ Θεοῦ πεφηνότα Πατρὸς εἶναι δὴ πάντως καὶ Θεὸν, οὐκ ἐπακτὸν ἔχοντα τὸ c *ἀξίωμα, καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλ' ὑπάρχοντα τοῦτο κατ' ἀλήθειαν, ὅπερ εἶναι πιστεύεται. οἰκονομικῶς δὲ τοῦτο καὶ λίαν φησι, τὴν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς παραζεύξας ἀγάπησιν εὐφυῶς, εὐαφόρμως τε λίαν εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ λόγον ἐρχόμενος. δυσωπεῖ μὲν γὰρ ἀπειθοῦντα τὸν Νικόδημον, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ἀσεβοῦντα δεικνύει. τὸ γὰρ μὴ λίαν ἑτοίμως ἐπὶ τὸ πιστεύειν ἰέναι, Θεοῦ τι διδάσκοντος, τί ἂν ἕτερον εἴη λοιπὸν, ἢ τῷ τοῦ ψεύδους ἐγκλήματι περιβαλεῖν τὴν ἀλήθειαν; εἶτα πρὸς τούτῳ δεδόσθαι λέγων ἑαυτὸν ὑπὲρ*

1. *τὴν ἀνθρώπου δάκνουσα* edidi. *δάκνουσα τὴν ἀνθρώπου* B. *τὴν ἑκάστου δάκνουσα* Ed. 2. *φαυλότητος*] *φιλαυτότητος* B. cf. supra 89 d. 11. *ἢ* assumptum ex B. 12. *που* om. B. 15. *ἔχει* D. cf. in xii Proph. 557 d, ubi *ἔχει* habet D. 17. *δηλοῦν, εἴπερ*] *δηλοῦσι περ* B. 20. *τοῦτο καὶ λίαν* hoc ordine B. *λίαν καὶ τοῦτο* Ed. 23. *γὰρ* om. B. 24. *ἀσεβοῦντα* B. *ἀπειθοῦντα* Ed. 27. *δεδόσθαι* B. *δίδοσθαι* Ed.

τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, ἐννοεῖν ἀναπείθει γοργῶς, πόσης ἂν d γένοιντο τιμωρίας ἔνοχοι, παρ' οὐδὲν ἐξ ἀπονοίας οἱ τὴν οὕτως ἀξιάγαστον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ποιησάμενοι χάριν. οὕτω γάρ φησιν ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν.

Ἀκουέτω πάλιν ὁ χριστομάχος αἱρετικὸς, καὶ λεγέτω παρελθὼν, τί τὸ μέγα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἢ πῶς ἂν αὐτὴν εἰκότως ἀποθαυμάσαιμεν· ἀλλ' ἐρεῖ δὴ πάντως τῆς ἀγάπης ὁρᾶσθαι τὸ ἀξιάγαστον, ἐν τῷ δεδόσθαι τὸν Υἱὸν e ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τοῦτο Μονογενῆ. οὐκοῦν ἵνα μένῃ καὶ σώζηται μεγάλη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡ ἀγάπησις, υἱὸς νοείσθω, μὴ ποίημα· Υἱὸν δέ φημι τὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ὁμοούσιον δηλονότι τῷ γεγεννηκότι, καὶ Θεὸν ὄντως καὶ κατ' ἀλήθειαν. εἰ δὲ κατὰ τὸν σὸν, ὦ οὗτος, λόγον, τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐκ ἔχει, καὶ τὸ εἶναι κατὰ φύσιν Υἱὸς καὶ Θεὸς συναποβαλεῖ, καὶ ἀργήσει λοιπὸν τὸ περίπυστον θαῦμα τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός. ποίημα γὰρ a 153 A. ποιημάτων ἠλλάξατο, καὶ οὐχ Υἱὸν ἀληθῶς· εἰκῇ δὲ ἡμᾶς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος θορυβήσει λέγων "Ἀθετήσας τις Heb. x. 28, 29. "νόμον Μωυσέως χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶν "μάρτυσιν ἀποθνήσκει, πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται "τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας;" καταπατεῖ μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ὁ καταφρονήσας, ἀλλ' οὐχ ὡς Υἱὸν ἀληθινὸν, ἀλλὰ Μωυσέως ὁμόδουλον, εἴπερ ἐστὶ τῷ πεποιημένῳ τὸ ποίημα πάντως ἀδελφὸν, κατά γε τὸν τοῦ πεποιῆ- b σθαι λόγον, κἂν ταῖς εἰς τὸ μεῖζον ἢ ἄμεινον ὑπεροχαῖς τὴν ἑτέρου δόξαν πλεονεκτῇ· ἀλλ' ἔστιν ἀληθὴς ὁ τοῦ Παύλου λόγος· χαλεπωτέραν δὲ ἀποτίσει τὴν δίκην ὁ καταπατήσας τὸν Υἱὸν, οὐχ ὡς εἰς ποίημα πλημμελῶν, οὐδὲ εἰς ἕνα τῶν Μωυσέως ὁμοδούλων. μεγάλη δὴ οὖν καὶ ὑπερφυὴς ἡ

5. ἔδωκεν B. δέδωκεν Ed. cf. in xii Proph. 466 d, 671 b, inter varias lectiones: contra, in xii Proph. 557 c δέδωκεν favent codices. 11. νοεῖσθαι B. 14. ὦ οὗτος, λόγον hoc ordine B. 16. συναποβάλλει B. 25. τὸ ποίημα τῷ πεποιημένῳ inverso ordine B.

ἀγάπη τοῦ Πατρὸς ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς τὸν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ἴδιον αὐτοῦ δεδωκότος Υἱόν.

c

17 Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.

Υἱὸν ἑαυτὸν διαῤῥήδην ὀνομάσας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὐκ ἀμαρτύρητον ἐᾶν οἴεται δεῖν τὸν λόγον, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων, ἵνα οὕτως εἴπω, ποιότητος ἐπιφέρει τὴν ἀπόδειξιν, ἀσφαλεστέρους εἰς πίστιν τοὺς ἀκροωμένους ἀποτελῶν. οὐ γὰρ ἀπεστάλην, φησὶ, κατὰ τὸν ἱεροφάντην
d Μωυσῆν, νόμῳ κατακρίνων τὴν οἰκουμένην, οὐδὲ πρὸς ἔλεγχον τῆς ἁμαρτίας εἰσφέρων τὴν ἐντολὴν, οὐδὲ οἰκετικὴν ποιοῦμαι τὴν διακονίαν, ἀλλὰ Δεσπότῃ πρέπουσαν τὴν φιλανθρωπίαν εἰσφέρω· ἐλευθερῶ τὸ δοῦλον, ὡς Υἱὸς καὶ κληρονόμος τοῦ Πατρὸς, μετασκευάζω τὸν καταδικάζοντα νόμον εἰς δικαιοῦσαν χάριν, ἀνίημι τῆς ἁμαρτίας τὸν ταῖς
Cf. Prov. v. 22. τῶν οἰκείων πλημμελημάτων κατεσφιγμένον σειραῖς, ἀνασώσων τὴν οἰκουμένην, οὐ κατακρίνων ἐλήλυθα. ἔδει γὰρ
e ἔδει Μωσέα μὲν, φησὶν, ὡς οἰκέτην νόμου τοῦ κατακρίνοντος γενέσθαι διάκονον, ἐμὲ δὲ ὡς Υἱὸν καὶ Θεὸν τῆς τοῦ νόμου κατάρας ὅλην ἀπολύειν τὴν οἰκουμένην, καὶ ταῖς εἰς φιλανθρωπίαν ὑπερβολαῖς θεραπεῦσαι τοῦ κόσμου τὴν ἀσθένειαν. εἰ δὲ ἀμείνων ἡ δικαιοῦσα χάρις τῆς κατακρινούσης ἐντολῆς, πῶς οὐκ ἀκόλουθον ἤδη νοεῖν τὸ οἰκετικὸν ἀναβαίνειν μέτρον τὸν οὕτω θεοπρεπῆ τὴν ἐξουσίαν εἰσφέροντα, καὶ τῶν τῆς ἁμαρτίας δεσμῶν ἀφιέντα τὸν ἄνθρωπον;

Εἷς μὲν οὖν τῶν προκειμένων οὑτοσὶ, καὶ οὐκ ἄκομψος,
154 A. a ὡς οἶμαι, λόγος· δεύτερος δὲ ἐπὶ τούτῳ διὰ τῶν αὐτῶν

3. εἰς τὸν κόσμον τὸν Υἱὸν αὐτοῦ inverso ordine B. τὸν Υἱὸν αὐτοῦ] τὸ αὐτοῦ ἐν τῷ ἄλλῳ ἐγρ. [i. e. ut vid. αὐτοῦ scripsit in altero codice] D mg. 10. Μωυσῆν B. Μωσέα Cord. Cr. Ed. 11. εἰσφέρων B. φέρων a. εἰσφέρω Cord. Cr. Ed. 14. δικάζοντα D. invitis Catt. 15. ταῖς assumptum ex B. 18. φησὶν ante Μωσέα transponit B. νόμου] ὁμοῦ (sic) B. 20. ὅλην assumptum ex B. 26. οὖν B. δὴ Ed.

ἀνακυκλημάτων στρεφόμενος, καὶ συγγενῆ πως τοῖς ἄνω τὴν θεωρίαν εἰσφέρων, ἐκ φιλομαθίας εἰρήσεται. ἐθεώρει τὸν Νικόδημον ὁ Σωτὴρ τοῖς Μωσαϊκοῖς ἐμπεπηγότα νόμοις, καὶ τῆς μὲν ἀρχαιοτέρας ἀπρὶξ ἐχόμενον ἐντολῆς, ἀποφρίττοντα δέ πως πρὸς τὴν διὰ Πνεύματος ἀναγέννησιν, καὶ πρὸς τὴν νέαν καὶ εὐαγγελικὴν κατοκνοῦντα πολιτείαν, οἰηθέντα, κατὰ τὸ εἰκὸς, φορτικωτέραν ἔσεσθαι ταύτην τῶν ἤδη διατεταγμένων. οὐκ ἀγνοήσας τοιγαροῦν, ὡς Θεὸς, τὸν b
ἐξ ἀμαθίας ἐπεισπηδήσαντα φόβον, ἑνὶ καὶ ἀποτόμῳ χρησάμενος λογισμῷ, τῶν ἐπὶ τούτῳ θορύβων ἐλευθεροῖ, καὶ τὴν μὲν διὰ Μωυσέως ἐντολὴν, διὰ τοῦ κατακρίνειν τὸν κόσμον, δυσαχθεστέραν οὖσαν ἐπιδεικνύει, ἡμερότητος δὲ βραβευτὴν ἑαυτὸν εἰσφέρει λέγων *Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.*

c

Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη 18
κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Πληροφορήσας διὰ πραγμάτων, ὅτι καὶ Υἱὸς ὑπάρχει τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τῆς Μωυσέως διακονίας ἀξιολογωτέραν εἰσφέρει τῷ κόσμῳ τὴν χάριν· πῶς γὰρ οὐκ ἄμεινον τοῦ κατακρίνεσθαι νόμῳ τὸ δικαιοῦσθαι χάριτι; τρόπον ἡμῖν ἕτερον ἐπενόησεν, ὡς Θεὸς, εἰς πίστιν ἐπαγωγὸν, πανταχόθεν τοὺς ἀπολωλότας συνελαύνων εἰς σωτηρίαν. προτίθησι τοί- d
νυν τῷ μὲν πιστεύοντι γέρας τὸ μὴ καλεῖσθαι πρὸς κρίσιν, τῷ δ' ἀπειθοῦντι κόλασιν, εἰς τὴν αὐτὴν καὶ μίαν δι' ἀμφοῖν ἀναφέρων ὁδὸν, καὶ τοὺς μὲν ἐφέσει τῇ περὶ τὴν χάριν, τοὺς δὲ φόβῳ τοῦ παθεῖν, ἐπὶ τῷ πιστεύειν ἰέναι προθύμως συγκαλῶν· χαλεπὸν δὲ καὶ μέγα τῆς ἀπιστίας δεικνύει τὸ

19. $\overset{\text{πρα}}{\text{δογ}}$μάτων B. ὑπάρχει B. ὑπάρχοι Ed. 26. δὲ Cord. Cramer. Statim ἀπιθοῦντι Cord. 27. ἀναφέρων B. Cord. Cr. ὁδεύων Ed. 28. τὸ Cord. Cr. προθύμως B. Cord. Cr. μακροθύμως Ed.

ἔγκλημα, ἐπείπερ ἐστὶν Υἱὸς καὶ Μονογενής. ὅσῳ γὰρ ἂν
ἀξιόπιστον ὑπάρχοι τὸ παροινούμενον, τοσοῦτον μειζόνως εἰς
e τὸ πλημμελῆσαι δεινὰ τὸ ἀτιμάζον καταδικασθήσεται. ἤδη
δὲ κεκρίσθαι τὸν ἀπιστοῦντά φησιν, ὡς αὐτὸν ἤδη καθ'
ἑαυτοῦ τὴν τοῦ κολάζεσθαι δεῖν ὁρίσαντα ψῆφον, δι' ὧν
ἔγνω παραιτεῖσθαι τὸν τοῦ μὴ κρίνεσθαι χορηγόν.

19 Αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς.

Οὐκ ἀζήτητον ἀπομένειν ἐᾷ τῶν ἀπειθούντων τὸ κρῖμα·
155 A. a ἐπιλέγει δὲ τὰς αἰτίας, καὶ δεικνύει σαφῶς, ὅτι κατὰ τὸν
Prov. i. 17. παροιμιώδη λόγον "Οὐκ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα πτερω-
"τοῖς." οἱ γάρ, ἐξὸν καταφωτίζεσθαι, φησὶ, τὸ ἐν σκότῳ
κεῖσθαι τιμήσαντες, πῶς οὐκ ἂν εἶεν εἰκότως αὐτοὶ καθ'
ἑαυτῶν τῶν δεινῶν ὁρισταὶ, καὶ αὐτόμολοι πρὸς τὸ παθεῖν ἃ
καὶ διαφεύγειν ἐξῆν, εἴπερ ἦσαν ὀρθοὶ τῶν πραγμάτων ἐξε-
τασταὶ, τὸ φωτίζεσθαι μᾶλλον ἐθέλειν τοῦ μὴ τοιούτου
προκρίνοντες, καὶ τῶν ἀμεινόνων δεύτερα ποιεῖσθαι μελε-
b τῶντες τὰ αἰσχίονα; ἐλευθέραν δὲ πάλιν τῶν ἐξ ἀνάγκης
δεσμῶν τὴν τοῦ ἀνθρώπου διετήρησε γνώμην, καὶ ῥοπαῖς
οἰκείαις ἐπ' ἄμφω βαδίζουσαν, ἵνα δέχηται δικαίως ἔπαινόν
τε τὸν ἐπ' ἀγαθοῖς, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις κόλασιν·
Es. i. 19, 20. ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ἐν ἑτέροις τοῦτο δέδειχεν εἰπών "Ἐὰν
"θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε·
"ἐὰν δὲ μὴ θέλητε μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς
"κατέδεται."

2. τοσοῦτο (= τοσούτῳ) B. 7. τὸ assumptum ex B.D. 8. μᾶλλον τὸ σκότος hoc ordine B. μᾶλλον post σκότος tr. Ed. (א) 12. οἱ] οἷς B. 13. κεῖσθαι] εἶναι B. invitis Catenis. 25. κατέδεται] κατάδε (sic) D.

Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται 20
πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. c

Ἐπεξεργάζεται χρησίμως τὸ εἰρημένον, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς συμφέρουσιν ὄκνον ἐξ ἀγάπης ὄντα τῆς εἰς τὸ φαῦλον ἐλέγχει, καὶ ῥίζαν ἔχοντα τὸ μὴ βούλεσθαι μαθεῖν τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτό τις σοφός τε καὶ ἀγαθός· φεύγει μὲν γὰρ καὶ παραιτεῖται, φησὶν, ὁ τῶν πονηρῶν ἐργάτης τὸ ἐν φωτὶ γενέσθαι τῷ θείῳ, οὐκ αἰδοῖ τῇ διὰ τὸ φαῦλον ἐγκαλυπτόμενος· ἢ γὰρ ἂν ἐσώθη τοῦτο παθών· ἀλλ' ἐν ἀγνοίᾳ μένειν d
τοῦ πρέποντος ἀγαπῶν, ἵνα μὴ πλήττηται πλημμελῶν, πικροτέροις ἤδη τοῖς ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἐλέγχοις προσβαλὼν, καὶ διὰ τοῦ λοιπὸν ἐξεπίστασθαι τὸ ἀγαθὸν, δυσαχθεστέραν ὑφέξων τῷ κρίνοντι δίκην, εἰ μὴ βούλοιτο δρᾶν ἅπερ ἂν ἀρέσκῃ Θεῷ. Ὁ δὲ *ποιῶν τὴν ἀλήθειαν*, τουτέστιν, ὁ τῶν τῆς ἀληθείας ἔργων ἐραστής τε καὶ ποιητὴς, *ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ ὅτι ἐν Θεῷ* e
ἐστιν εἰργασμένα· οὐ γὰρ παραιτεῖται τὸν ἐν Πνεύματι φωτισμὸν, ἐξ αὐτοῦ δὴ μάλιστα πρὸς τὸ δύνασθαι νοεῖν ἀσυναρπάστως χειραγωγούμενος, εἰ μὴ τὴν θείαν ἐκβέβηκεν ἐντολὴν, καὶ εἰ πάντα κατὰ νόμον εἴργασται Θεοῦ.

Ἔστι τοίνυν ἀπόδειξις ἐναργὴς τῆς μὲν εἰς τὸ φαῦλον ἀχαλίνου ῥοπῆς, καὶ ἀκράτου πρὸς τὸ χεῖρον ἡδονῆς, τὸ μὴ ἐθελῆσαι μαθεῖν τὰ δι' ὧν ἄν τις ἰσχύσαι πρὸς τὸ ἄμεινον a 156 A.
ἀναδραμεῖν· τῆς δὲ ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις ἐπιθυμίας, τὸ φωτίζεσθαι διψῆν, καὶ ὥσπερ τινὰ κανόνα καὶ ἀπευθυντῆρα πρὸς τὴν ἀρέσκουσαν πολιτείαν τῷ Θεῷ, τὸν αὐτοῦ ποιεῖσθαι νόμον· ὅπερ εἰδὼς οὕτως ἔχειν, καὶ ὁ θεσπέσιος ψάλλει μελῳδὸς "Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος ἐπιστρέφων ψυχὰς, ἡ Ps. xviii. 8, 9.

5. *τὰ* assumptum ex B. 8. *τῇ—ἐγκαλυπτόμενος*] *τι διὰ φαῦλον ἐκκαλυπτόμενος* (*πων*) B. invitis Catenis. 9. *μένειν—ἀγαπῶν*] *μένει—ἀγαθων* B. 12. *διὰ τοῦτο* B. 14. *τὴν* om. Migne. 20. *κατὰ*] + *τὸν* B mg. invitis Catenis. 23. *ἰσχύσαι* B. *ἴσχυσε* Ed. 27. *ψάλλει* B. *ἔψαλλε* Ed.

“ *μαρτυρία Κυρίου πιστὴ σοφίζουσα νήπια· τὰ δικαιώματα*
“ *Κυρίου εὐθεία εὐφραίνοντα καρδίαν, ἡ ἐντολὴ Κυρίου τη-*
b “ *λαυγὴς φωτίζουσα ὀφθαλμούς.*”

22 Καὶ μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν μετὰ
23 τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνὼν
ἐγγὺς τοῦ Σαλήμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ, καὶ παρεγένοντο
24 καὶ ἐβαπτίζοντο. οὔπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν
ὁ Ἰωάννης.

Πέρας ἤδη λαβούσης τῆς πρὸς Νικόδημον ὁμιλίας, ἕτερόν
c *τι πάλιν ἐξαρτύει χρησιμώτατον ὁ θεσπέσιος Εὐαγγελιστής. Πνεύματι γὰρ θείῳ φωταγωγούμενος πρὸς τὴν τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐξήγησιν, συνεῖδεν ὅτι λυσιτελήσει σφόδρα τοῖς ἐντευξομένοις τὸ διαγνῶναι σαφῶς, πόσην ἔχει τὴν ὑπεροχὴν, ἢ καὶ ὅσοις ὑπέρκειται μέτροις, ὡς πρὸς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα, τὸ διὰ Χριστοῦ· ἦν γὰρ ἐλπίδος ὄντως οὐ μακρὰν ἀναδειχθήσεσθαί ποτε τοὺς ἀποτολμῶντας ἐξ ἀνοίας εἰπεῖν, ἢ μηδεμίαν ὅλως ἐν αὐτοῖς ὑπάρχειν τὴν διαφορὰν, ἰσο-*
d *μέτροις δὲ αὐτὰ χρῆναι στεφανοῦσθαι τιμαῖς, ἢ καὶ ταύτης εἰς ἀγριωτέραν ἀπαιδευσίαν ἐξολισθαίνοντας, τὴν μὲν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι ψῆφον ἀφελέσθαι τοῦ διὰ Χριστοῦ, τὸ δὲ νικᾶν τῷ δι' ὕδατος ἀναισχύντως ἐπασωτεύεσθαι. ποῖον γὰρ θράσος τοῖς ἀπαιδεύτοις οὐ βατὸν, ἢ διὰ ποίας οὐκ ἐλαύνουσι δυσφημίας οἱ κατὰ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας δογ-*
Mic. iii. 9. *μάτων ἐξανιστάμενοι, “ καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες,” καθὰ γέγραπται; ἵνα τοίνυν τῆς ἐκείνων ἀθυρογλωττίας*
e *προανέλῃ τὰς αἰτίας ὁ σοφώτατος Εὐαγγελιστὴς, αὐτὸν ἡμῖν εἰσφέρει τὸν ἅγιον βαπτιστὴν τοῖς οἰκείοις παρατιθέντα μαθηταῖς τοῦ ζητουμένου τὴν λύσιν. βαπτίζει τοιγαροῦν ὁ*

2. *εὐθεία* B. (Alex.) *εὐθέα* Ed. (Vat.) *καρδία* B. (173.) 11. *γὰρ*] + *τῷ* Ed. invito B. 12. *τοῖς ἐντευξομένοις* B. *τοὺς ἐντευξομένους* Ed. 15. *ἐλπίδος ὄντως* hoc ordine B. *μακρὰ* B. 20. *τοῦ*] *τὸ* B. 24. *διαστρέφοντες* B. *διαστρέφονται* Ed. 25. *τὸν νοῦν* pro *τοίνυν* (sic) B. 26. *προσανέλῃ* B.

Χριστὸς διὰ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης, καὶ οὐ πάντως διὰ χειρὸς ἑτέρων, ἀλλ' οὐδὲ ἐν αὐταῖς ἐκείναις ἐβάπτιζε ταῖς πηγαῖς, ἐν αἷς τοῦτο πράττων ἐφαίνετο Χριστὸς, ἀλλὰ πλησίον τοῦ Σαλὴμ, καθὰ γέγραπται, καὶ εἰς μίαν τῶν κύκλῳ καὶ γείτονα πηγήν. καὶ δι' αὐτοῦ τρόπον τινὰ τοῦ διωρίσθαι φημὶ τὰς τῶν ὑδάτων πηγὰς, τὴν ἐπὶ τῷ βαπτίσματι δεικνύων διαφορὰν, καὶ κατασημαίνων, ὡς δι' a 157 A. αἰνίγματος, ὡς ταὐτὸν μὲν οὐκ ἔστι τῷ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὸ δι' αὐτοῦ· πλησίον δ' οὖν ὅμως, καὶ περὶ αὐτὸ, προμελέτησίν τινα καὶ εἰσαγωγὴν εἰσφέρον τοῦ τελειοτέρου. ὥσπερ οὖν καὶ ὁ νόμος ὁ διὰ Μωυσέως, σκιὰν ἔχειν λέγεται "τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν Heb. x. 1. "πραγμάτων·" προγύμνασμα γάρ τι καὶ προκατήχησις τῆς ἐν πνεύματι λατρείας τὸ γράμμα ἐστὶ τὸ Μωυσαϊκὸν, κεκρυμμένην ἔσωθεν ὠδῖνον τὴν ἀλήθειαν· οὕτω νοήσεις καὶ b τὸ εἰς μετάνοιαν βάπτισμα.

Ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου 25
περὶ καθαρισμοῦ· καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ εἶπον 26
αὐτῷ.

Ἀτονοῦντες Ἰουδαῖοι τοῖς κατὰ τὸν νόμον περιῤῥαντηρίοις συνίστασθαι, καὶ συναγορεύειν οὐκ ἔχοντες τῷ διὰ σποδοῦ δαμάλεως καθαρισμῷ, ἐξυφαίνουσί τι τοῖς Ἰωάννου Ib. ix. 13. μαθηταῖς, δι' οὗπερ ἐνόμιζον οὐ μετρίως ἀνιάσειν αὐτοὺς, καίτοι καὶ λίαν ἑτοίμως ἐν τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἡττώμενοι. c ἐπειδὴ γὰρ οἱ τῷ μακαρίῳ προσεδρεύοντες βαπτιστῇ, κρείττους ἤδη καὶ συνετώτεροι τῶν Φαρισαίων ἐφαίνοντο, τὸ παρὰ τῷ οἰκείῳ διδασκάλῳ θαυμάζοντες βάπτισμα, καὶ τοὺς κατὰ νόμον καταγωνιζόμενοι καθαρισμούς· δυσφοροῦσιν ἐπὶ τού-

1. ὁ assumptum ex B. 6. τὰς τῶν ὑδάτων πηγὰς B. ταῖς τῶν Ἰουδαίων πηγαῖς Ed. 9. δι' αὐτοῦ] διαυ γὶ B. περὶ αὐτῶν (= αὐτὸν) B. 10. εἰσφέρον D. εἰσφέρων Ed. 17. Ἰουδαίου D. cf. infra 175 d. Ἰουδαίων Ed. 24. καὶ assumptum ex B.

τοις οἱ πρὸς μόνον τὸ διαλοιδορεῖσθαι γοργοὶ, καὶ εἰς πᾶσαν ἑτοιμότατοι κακουργίαν· καὶ δὴ τὸν οἰκεῖον παρατρέψαντες λόγον ἐπαινοῦσι τὸ βάπτισμα τὸ διὰ Χριστοῦ, διακείμενοι μὲν οὐκ ὀρθῶς, οὐδὲ ἀληθεῖς ἐπαίνους τοῦ πράγματος κατα- d χέοντες, εἰς δὲ μόνον τὸ λυπῆσαι παρωξυμμένοι, καὶ τὴν παρὰ γνώμην δανειζόμενοι πρόθεσιν, ἕως ἂν αὐτοῖς εἰς ἔργον ἐκτρέχῃ τὸ σπούδασμα. λογικὴν μὲν οὖν οὐδεμίαν ἔχουσι ποιεῖσθαι τὴν ἀπόδειξιν, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐκ τῶν ἱερῶν λαβόντες γραμμάτων συνηγοροῦσι Χριστῷ· πόθεν γὰρ ἡ τοιαύτη τοῖς ἀπαιδεύτοις σύνεσις; ἐκεῖνο δὲ μόνον εἰς βεβαίωσιν τῶν οἰκείων προΐσχονται λόγων, τὸ κομιδῇ μὲν εἶναι βραχεῖς e ἀριθμῷ τοὺς Ἰωάννῃ προστρέχοντας, ἀγεληδὸν δὲ βαδίζειν ἐπὶ Χριστόν. ᾤοντο γὰρ ἴσως πολὺ δὴ λίαν ἀφραίνοντες τὴν ἐπὶ τῷ δύνασθαι νικᾶν ἀποκομιεῖσθαι ψῆφον, καὶ τοῖς νομικοῖς περιῤῥαντηρίοις, ὡς ἤδη κεκρατηκόσιν, ἀπαυθαδίζεσθαι τῆς Ἰωάννου χειρὸς, ἐν ἀμείνοσι θέντες τὸ διὰ Χριστοῦ τοῖς προσιοῦσιν αὐτῷ χορηγούμενον βάπτισμα. καὶ λυποῦσι μὲν ὄντως τοὺς, πρὸς οὓς ἦν ὁ λόγος· ἀπαλλάττονται δὲ μόλις ἐπὶ τούτοις, καὶ ἀναχωροῦσι τῶν Ἰωάννου μαθητῶν, ἐξ ἀπερισκέπτου λογομαχίας πολὺ μειζόνως ἡττώ- 158 A. a μενοι. καταστέφουσι γὰρ τοῖς ἐξ ἀνάγκης ἐπαίνοις καὶ οὐχ ἑκόντες τὸν Κύριον.

Ῥαββὶ, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας,
27 ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. ἀπεκρίθη Ἰωάννης καὶ εἶπεν.

Τοῖς τῶν Φαρισαίων λόγοις καταδηχθέντες οἱ μαθηταὶ, καὶ εἰς αὐτὴν δὲ τοῦ πράγματος ἀφορῶντες τὴν φύσιν, b ψευδομένους μὲν ἐλέγχειν ἦσαν οὐχ οἷοί τε, διαποροῦσι δὲ εἰκότως, καὶ τὸ μέγα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οὐκ εἰδότες ἀξίωμα,

2. παραγράψαντες B. 13. δὴ assumptum ex B. 18. λυποῦσι B. λυπήσειν Ed. ἀπαλλάττοντας B. 21. καταστέφουσι B. καταστεφανοῦσι Ed. οὐκ ἔχοντες B. 27. ἀφορῶντες correxi post Migne. ἀφορῶντος Aub.

καταπτοοῦνται λίαν ἐπὶ τοῖς Ἰωάννου μειονεκτήμασιν, αἰδοῖ δὲ καὶ θαύματι τὸν ἐξ ἀγάπης κεράσαντες λόγον, ἀξιοῦσιν ἤδη μαθεῖν, ὅτου δὴ χάριν ὁ ταῖς παρ᾽ αὐτοῦ μεμαρτυρημένος φωναῖς, φθάνει μὲν αὐτὸν ἐν εὐκλείαις, προπηδᾷ δὲ τῇ χάριτι, καὶ σαγηνεύει βαπτίζων οὐ μέρος τῆς ἁπάσης πληθύος Ἰουδαϊκῆς, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ πάντας. ἐποιοῦντο δὲ κατὰ τὸ c *εἰκὸς οὐκ ἀθεεὶ τὴν ζήτησιν· καλεῖ γὰρ ἐντεῦθεν ὁ βαπτιστὴς εἰς ἀκριβῆ καὶ μακρὰν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐξήγησιν, καὶ διαφανεστάτην τῶν βαπτισμάτων εἰσφέρει τὴν διαφοράν.*

Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲν, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Οὐδέν φησιν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθὸν, ὃ μὴ πάντως εἶναι δεῖ καὶ θεόσδοτον. "Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες;" ἀκούειν ἂν 1 Cor. iv. 7. *πρέποι τῇ κτίσει. χρῆναι δὲ οἶμαι τοῖς μὲν ἀπονεμηθεῖσιν* d *ἀρκεῖσθαι μέτροις, καὶ ταῖς οὐρανόθεν διωρισμέναις ἐφήδεσθαι τιμαῖς, ἐκτείνεσθαι δὲ περαιτέρω μηδαμῶς, μηδὲ ἀχαρίστως τῇ πρὸς τὸ μεῖζον ἀεὶ κεχρημένους ἐφέσει, τὴν ἄνωθεν ἀτιμάζειν ψῆφον, καὶ δεσποτικοῖς ἀπομάχεσθαι κρίμασιν, αἰδοῖ τοῦ μὴ δοκεῖν τοῦ τελειοτέρου τὸ ἔλαττον ἀποφέρεσθαι· ἀλλ᾽ οἷσπερ ἂν ἐθελήσας τιμήσῃ Θεὸς, ταῦτα δὴ καὶ μάλα ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ. μὴ ἀσχαλέτω τοιγαροῦν* e *ὁ ἐμὸς, φησὶ, μαθητὴς, εἰ μὴ τὸ δοθὲν ἐξάλλομαι μέτρον, εἰ τὸ μεῖζον οὐκ ἐννοῶ, καὶ εἰς δόξαν ἀνθρωποπρεπῆ συστέλλομαι.*

1. *αἰδοῖ*] *ἄλλοι* B. *αἰδοῖ* B mg. Statim *δὲ* B. *τε* Ed. 2. *κεράσαντες*] *κερδήσαντες* B. 7. *καλεῖ* B. *καλεῖται* Ed. 9. *βαπτισμῶν* D. Statim *ἀναφέρει* B. *εἰσφέρει* B mg. 12. *δεῖ* assumptum ex B. Cord. *δοκεῖ* pro *δεῖ* a. 17. *ἀχαρίστῳ* B. 20. *Θεὸς* assumptum ex B. 21. *ἀσχαλέτω* B.D. *ἀσχαλλέτω* Ed. 22. *δοθὲν* B. *ἐμὸν* Ed. 23. *οὐκ ἐννοῶ* B. *οὐκ ἀγνοῶ* D. Ed.

28 Αὐτοὶ ὑμεῖς μοι μαρτυρεῖτε ὅτι εἶπον Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὅτι ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου.

Εἰς ἀνάμνησιν ἄγει τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ὧν ἤδη πολλάκις ἀκηκόασι λόγων, ὁμοῦ μὲν ἐλέγχων εὐφυῶς, ὡς τῇ τῶν 159 A. a *χρησίμων λήθῃ κεκαρωμένους, καὶ περὶ τὴν οὕτω σεμνοτάτην διδασκαλίαν ἀπονυστάζοντας, ὁμοῦ δὲ ἀναπείθων τῆς θείας μεμνῆσθαι γραφῆς, ἅτε δὴ τῇ ἐπὶ τούτοις φιλομαθείᾳ συντεθραμμένους· τίνα μὲν ἔσεσθαι κηρύττει Χριστόν· τίνα δὲ αὖ πάλιν τὸν προκήρυκα βαπτιστήν· οὕτω γὰρ ἔμελλον τὴν ἐφ' ἑκάστῳ γνῶσιν ἀναδεξάμενοι χαλεπαίνειν οὐδαμῶς, ἐν τοῖς ἑκάστῳ πρέπουσιν ὁρῶντες αὐτούς. δεήσομαι τοιγαροῦν οὐχ ἑτέρων, φησὶν, εἰς τοῦτο μαρτύρων, αὐτηκόους ἔχω τοὺς ἐμαυτοῦ μαθητάς· ὡμολόγηκα τὴν δουλείαν, προ-* b *κηρύξων* Ἀπεστάλην· ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός· *νικάτω, κρατείτω, καταλαμπρυνέσθω μειζόνως, ὡς δεσπότης καὶ Θεός.*

29 Ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἑστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου· αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται.

Ἐγεγόνει μὲν πάλιν ὡς ἐξ ὁμοιώσεως τῆς καθ' ἡμᾶς ὁ c *λόγος, ἄγει δὲ εἰς ἐπίγνωσιν θεωρημάτων λεπτῶν· τύποι γὰρ τῶν νοητῶν, τὰ χειρὸς ἁφὴν ὑπομένοντα, καὶ σωματικῶν παραδειγμάτων παχύτης ἀκριβεστάτην εἰσφέρει πολλάκις τῶν πνευματικῶν τὴν ἀπόδειξιν. ἐστὶ τοίνυν, φησὶ,* νυμφίος *μὲν καὶ πανηγυριάρχης ὁ Χριστὸς, δειπνοκλήτωρ δὲ ἐγὼ καὶ νυμφαγωγὸς, θυμηδίαν ἔχων τὴν ἀκροτάτην καὶ ἀξίωμα περιφανὲς, τὸ ἐν φίλοις κατατετάχθαι μόνον, καὶ τῆς τοῦ*

7. *τούτοις* B. *τούτῳ* Ed. 12. *φησὶν* Cord. Ed. *μὲν* B. 13. *ἔχω* B. Cord. *ἔχων* Ed. *ἑαυτοῦ* B. *προκηρύξων—εἰμὶ*] *προκήρυξα ὅτι ἀπεστάλην ἐγὼ καὶ οὐκ εἰμὶ* Cord. 19. *Γέγονεν* B. *ὡς τῆς* pro *τῆς* B. 23. *ἐστὶ* B. Migne. *ἔτι* Ed. Ambiguum D. 25. *τὴν* om. Migne.

ἑστιῶντος ἐπακροᾶσθαι φωνῆς. ἔχω μὲν οὖν ἤδη τὸ ποθούμενον ἐγὼ, καὶ πεπλήρωταί μοι τὸ σπούδασμα· ἐκήρυξα γὰρ d οὐ μόνον, ὡς ἥξει ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἤδη καὶ παρόντα τεθέαμαι, καὶ αὐτὴν ἐν ὠσὶν εἰσοικίζομαι τὴν φωνήν. ὑμεῖς δὲ, ὦ σοφώτατοι μαθηταὶ, τὴν νυμφευομένην ἀνθρωπότητα τῷ Χριστῷ πρὸς αὐτὸν ἰοῦσαν ὁρῶντες, καὶ εἰς πνευματικὴν ἀναβαίνουσαν οἰκειότητα διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὴν ἀποκεκομμένην καὶ δραπετεύσασαν τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης καταθεώμενοι φύσιν, μὴ ἀσχάλετε, φησὶν, ὅτι μὴ μᾶλλον ἐμοὶ πρέπει, προστρέχει δὲ λίαν εὐπετῶς τῷ κατὰ πνεῦμα e νυμφίῳ· τοῦτο γὰρ ἦν ὄντως δίκαιόν τε καὶ πρεπωδέστερον. ὁ γὰρ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστί· τουτέστι, μὴ ἐν ἐμοὶ ζητεῖτε τοῦ νυμφίου τὸν στέφανον, οὐκ ἐμοὶ χορεύει λέγων ὁ μελῳδός "Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, Ps. xliv. 11, 12. "καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, "ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου·" οὐδὲ τὸν ἐμὸν ζητοῦσα θάλαμον ἡ νύμφη φησίν "Ἀπάγγειλόν μοι, ὃν Cant. i. 7. "ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου, ποῦ ποιμαίνεις, ποῦ κοιτάζεις ἐν a **160 A.** "μεσημβρίᾳ·" ἔχει τὸν ἐξ οὐρανοῦ νυμφίον· ἐγὼ δὲ ἡσθήσομαι καὶ τὴν δούλῳ πρέπουσαν ἀναπηδήσας τιμὴν, ἐν τῷ τῆς φιλίας ὀνόματί τε καὶ πράγματι.

Τὴν μὲν οὖν τῶν προκειμένων διάνοιαν, οἶμαι δὴ καὶ μάλα διερμηνεύεσθαι καλῶς· ἀρκούντως δὲ ἤδη περὶ τοῦ Supra 137. πνευματικοῦ διειληφὼς γάμου, τὸ γράφειν ἔτι περὶ αὐτοῦ φορτικὸν ἡγούμεθα.

b

Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. 30

Ὡς ἐπὶ μικροῖς ἔτι θορυβουμένους ἐλέγχει τοὺς μαθητὰς, καὶ πρόωρον μὲν ἐφ' οἷς ἥκιστα χρῆν ὑπομείναντας σκάν-

3. ὁ assumptum ex B. 6. εἰς] + τὴν Ed. invito B. 9. ἀσχάλετε B. ἀσχάλλετε Ed. 10. πρέπει assumptum ex B. 18. ποιμαίνεις et κοιτάζεις inter se transponit Ed. (106) invito B. [ποιμένεις = ποιμαίνεις B.] 23. διηρμηνεύεσθαι B. 24. διειληφότος B. 25. ἡγούμεθα B. ἡγοῦμαι Ed. 27. ἔτι B. ἤδη Ed. 28. προορῶν B. ὑπομείναντα B.

δαλον, οὔπω δὲ εἰδότας ἀκριβῶς, τίς τε καὶ πόθεν ἐστὶν ὁ Ἐμμανουήλ. οὐ γὰρ μέχρι τούτων, φησὶ, τὰ ἐπ' αὐτῷ θαυμασθήσεται, οὐδὲ ὅτι πλείους βαπτίζονται παρ' αὐτῷ, διὰ τοῦτο καὶ μόνον τὴν ἐμὴν ὑπεραλεῖται τιμὴν, ἀλλ' εἰς c μέτρον ἀναβήσεται δόξης τοσοῦτον, ὅσον ἂν πρέποι Θεῷ· δεῖ γὰρ αὐτὸν μὲν εἰς αὔξησιν εὐκλείας ἰέναι, καὶ ταῖς καθ' ἡμέραν τῶν σημείων προσθήκαις ἀεὶ πρὸς τὸ μεῖζον ἀναπηδᾶν, καὶ λαμπρότερον ἀναφαίνεσθαι τῷ κόσμῳ· ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι, μένοντα μὲν ἐν οἷσπερ ὑπάρχων ὁρῶμαι, καὶ τῶν ἅπαξ δοθέντων οὐχ ὑφιζάνοντα μέτρων, τοῦ δὲ πρὸς αὔξην ἀναβαίνοντος δόξης ἀεὶ, τοσοῦτον ἡττώμενον, ὅσον ἂν τρέχῃ καὶ φέρηται.

Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν ὁ μακάριος διερμηνεύει βαπτιστής· d ἥξει δὲ χρησίμως διὰ παραδειγμάτων ὁ λόγος, ἐναργεστέραν παριστὰς τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν. δίπηχυ τυχὸν ἐπὶ γῆς ἑστάτω ξύλον· παρακείσθω δὲ καὶ φυτὸν, ἄρτι μὲν γῆς ὑποκύπτον, χλωροὺς δὲ ἀνατεῖνον εἰς ἀέρα τοὺς ὅρπηκας, καὶ ταῖς ἀπὸ ῥίζης ἀσχέτοις ὁρμαῖς ἀεὶ πρὸς ὕψος τὸ μεῖζον ἀνωθούμενον· ἆρ' οὖν εἴ τις περιθείη τῷ ξύλῳ φωνὴν, εἶτα τοῦτο λέγοι περί τε ἑαυτοῦ καὶ φυτοῦ τοῦ γείτονος Τοῦτο δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι, οὐκ ἂν εἰκότως νοοῖτο βλάβος μέν τι ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὸ σημαίνειν e οὐδὲν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς κολόβωσιν τὸ αὐτῷ προσὸν οἰχήσεσθαι μέτρον, ἐλαττοῦσθαι δὲ κατὰ τοῦτο μόνον δισχυρίζεται τὸ εἶδος, καθ' ὃ τοῦ πρὸς αὔξησιν ἰόντος ἀεὶ τὸ μεῖον ἔχον εὑρίσκεται. συγγενὲς δὲ τούτῳ πάλιν λήμψει παράδειγμα, καὶ τὸ τῶν ἀστέρων ἐπισημότατον περὶ τοῦ ἡλίου λέγοντα βοᾶν Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. ἕως μὲν

3. παρ' αὐτῷ B. παρ' αὐτῶν D. Ed. αὐτοῦ conjicit Ed. mg. 9. οἷσπερ B. οἷς Ed. 12. φαίρηται D. 16. παρακείσθω B.D. περικείσθω Ed. 17. ὑποκύπτον B. ὑπερκύπτον Ed. εἰς ἀέρα assumptum ex B. 18. ταῖς ἀπὸ ῥίζης ἀσχέτοις ὁρμαῖς B. τῆς ἀπὸ ῥίζης ἔτι ὥρας Ed. 22. τι om. B. 23. οἴχεσθαι B. 24. διισχυρίζεται B. διισχυρίζεσθαι Ed. Statim δόσιν (ει supra)· καθ' ὁ τοῦ προσαύξει δόντος ἀεὶ B. 26. πάλιν λήμψει B. λήψῃ πάλιν Ed. 28. νοῶν pro βοᾶν B. δὲ pro δεῖ B.

γὰρ τῇ τῆς νυκτὸς ἀχλύϊ τὸ αἰθέριον καταμελαίνεται βάθος, χρυσῆν ἀπαστράπτοντα τὸν ἑωσφόρον αὐγὴν, καὶ ὁλοκλήρῳ διαπρέποντα δόξῃ, θαυμάσειεν ἄν τις εἰκότως· ἡλίου δὲ a 161 A. ἀνίσχειν ἀπειλήσαντος ἤδη, καὶ μετρίῳ τὸν κόσμον φωτὶ καταῤῥαίνοντος, νικᾶται τῷ μείζονι, καὶ παραχωρεῖ πλεονεκτοῦντι κατὰ βραχύ. λέγοι δ' ἂν καὶ αὐτὸς εἰκότως τὴν Ἰωάννου φωνὴν, αὐτὸ δὴ τοῦτο παθὼν, ὅπερ ἐκεῖνος ὑπομείνας φησίν.

5. τὸ μεῖζον B. 6. λέγοιτο B.

ΚΕΦΑΛΗ Β.

Ὅτι οὐκ ἐν τοῖς γενητοῖς ἐστιν ὁ Υἱὸς, ἀλλ' ἐπάνω πάντων, ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ.

b

31 Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.

ΟΥ *μέγα, φησὶν, οὐδὲ λίαν ἐστὶν ἀξιάγαστον, εἰ τὴν τῆς ἀνθρωπότητος δόξαν ὑπερτρέχει Χριστός· οὐ γὰρ μέχρι τούτων τοὺς τῆς ἰδίας εὐκλείας ἵστησιν ὅρους, ἐπὶ πᾶσαν δέ ἐστι τὴν κτίσιν, ὡς Θεὸς, ἐπάνω πάντων ἐστὶ τῶν πεποιημένων, οὐχ ὡς ἐν πᾶσι καταριθμούμενος, ἀλλ' ὡς καὶ πάντων*
c *ἐξῃρημένος, καὶ τοῖς πᾶσι θεοπρεπῶς ἐποχούμενος. ἐπιλέγει δὲ τὴν αἰτίαν, τὸν ἀντιτείνοντα δυσωπῶν, καὶ κατασιγάζων τὸν ἀνθιστάμενον. ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, φησὶ, τουτέστιν, ὁ τῆς ἄνωθεν ῥίζης ἐκπεφυκὼς, τὴν πατρῴαν ἐφ' ἑαυτῷ φυσικῶς ἀποσώζων εὐφυΐαν, τό Ἐπάνω πάντων ὑπάρχειν ὁμολογουμένως κεκτήσεται· ἦν γὰρ δὴ καὶ ἀμήχανον, μὴ οὐχὶ πάντως τοιοῦτον ὁρᾶσθαι τὸν Υἱὸν, ὁποιόσπερ ἂν νοοῖτο καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν ὁ γεννήσας αὐτόν. ὁ γὰρ τῇ ταυτότητι τῆς φύσεως διαπρέπων Υἱὸς, τὸ ἀπαύγασμα καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ*
d *Πατρὸς, πῶς ἂν γένοιτο κατὰ τὴν δόξαν ἐλάττων αὐτοῦ; ἢ γὰρ οὐκ ἐν Υἱῷ τὸ τοῦ Πατρὸς ἴδιον ἀτιμασθήσεται, καὶ τοὺς τοῦ τεκόντος ὑβριοῦμεν χαρακτῆρας, ἐν ἐλάττοσι*

5. *εἰπεῖν* pro *εἰ τὴν* B. 8. *τὴν κτίσιν ἐστὶν* inverso ordine B. 12. *φησὶ*] + *μείζων πάντων ἐστὶν* B. invito Cord. 15. *δὴ*] *ἤδη* B. 16. *ὁποιόσπερ ἂν*] *ὁποῖος ἄνπερ* B. 21. *τὸν—χαρακτῆρα* nonnulla Auberti apographa unde Migne.

τιθέντες αὐτόν; ἀλλ', οἶμαι, πᾶσιν ἔσται τοῦτο καταφανές· διά τοι τοῦτο καὶ γέγραπται "Ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν (Infra v. 23.) "καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα· ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν "Πατέρα τιμᾷ." ὁ δὲ ἰσομέτροις ὡς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα τιμαῖς ἐπαγλαϊζόμενος, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν, πῶς οὐκ ἂν νοοῖτο λοιπὸν τὴν τῶν γενητῶν ἀναβαίνειν οὐσίαν; τοῦτο γὰρ τό Ἐπάνω πάντων ἐστίν. [e]

Ἀλλ' αἰσθάνομαι πάλιν, ὡς ἠρεμήσει μὲν οὐδαμῶς τῶν χριστομάχων ὁ νοῦς, ἥξουσι δ', ὡς εἰκὸς, ἀθυροστομοῦντες καὶ λέγοντες Ὅταν ὁ μακάριος βαπτιστὴς ἄνωθεν ὁρμᾶσθαι λέγῃ τὸν Κύριον, ποῖος ἡμᾶς ἀναγκάσει λόγος ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἥκειν αὐτὸν ὑποτοπῆσαι διὰ τό Ἄνωθεν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐξ οὐρανῶν, ἢ καὶ ἐκ τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατὰ πάντων ὑπεροχῆς, ὡς διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ πάντα νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι; ὅταν τοίνυν ἡμᾶς τοῖς τοιούτοις κατασφενδονῶσι [a 162 A.] λόγοις, ἀντακούσονται πάλιν Οὐ τοῖς παρ' ὑμῖν σαθροτάτοις, ὦ βέλτιστοι, λογισμοῖς, ἀλλὰ μᾶλλον τῇ θείᾳ γραφῇ καὶ μόνοις τοῖς ἱεροῖς ἀκολουθήσομεν γράμμασιν. ἐρευνητέον δ' οὖν ἐν ἐκείνοις, ὅπως ἡμῖν τὴν τοῦ Ἄνωθεν ὁρίζονται δύναμιν. ἀκουέτωσαν τοίνυν ἀνακεκραγότος τινὸς τῶν πνευματοφόρων "Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι (S. Jac. i. 17.) "καταβαῖνον ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων·" ἰδοὺ διαῤῥήδην τὸ ἄνωθεν ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναί φησιν· ἕτερον γὰρ οὐδὲν ὑπερ- [b] κεῖσθαι γινώσκων τὰ γενητὰ παρὰ τὴν ἄῤῥητον τοῦ Θεοῦ φύσιν, αὐτῇ κυρίως προσῆψε τό Ἄνωθεν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα σύμπαντα τῷ τῆς δουλείας ὑποπίπτει ζυγῷ, μόνος δὲ ἄνω τοῦ κρατεῖσθαι πηδᾷ καὶ βασιλεύει Θεός· ὅθεν ἀληθῶς αὐτὸς καὶ ἐπάνω πάντων ἐστί. Θεὸς δὲ καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, τῆς ἐπὶ τούτῳ λαμπρότητος οὐκ ἐκκείσεται. εἰ δὲ τό Ἄνωθεν οἴεσθε δεῖν Ἐξ οὐρανοῦ λαμβάνεσθαι, λε- [c]

1. τοῦτο πᾶσιν ἔσται B. 2. τὸν] καὶ τὸν B. 9. ἀθυρογλωττοῦντες B. 12. οὐσίας τοῦ Πατρὸς inverso ordine B. 13. ἢ om. B. 14. νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι B. νοοῖτο καὶ λέγοιτο Ed. 18. ἀκολουθήσομεν B. Migne. ἀκολουθήσομαι Ed. δ' B. δὴ Ed. 19. ἡμῶν B. 30. οἴεσθαι D.

γέσθω καὶ ἐπὶ παντὸς ἀγγέλου καὶ δυνάμεως λογικῆς ἡ λέξις· ἔρχονται γὰρ ὡς ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν οἱ τὴν ἄνω δια- Supra i. 52. *τρίβοντες πόλιν, καὶ ἀναβαίνουσι καὶ καταβαίνουσιν, ὡς ὁ Σωτήρ που φησὶν, ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. τί οὖν ἄρα ἐστὶ τὸ τὸν μακάριον βαπτιστὴν πεπεικὸς, τὸ πολλοῖς ἕτοιμον εἰς ἐξουσίαν ἀναθεῖναι μόνῳ κατ' ἐξαίρετον τῷ Υἱῷ, καὶ ὡς ἐφ' ἑνὸς τοῦ ἄνωθεν καταβαίνοντος εἰπεῖν Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος; χρῆν γὰρ δήπου κοινοποιεῖσθαι τοῖς ἄλλοις τὸ* d *ἀξίωμα, λέγοντα Οἱ ἄνωθεν ἐρχόμενοι ἐπάνω πάντων εἰσίν. ἀλλ' οἶδεν ἑνὶ τῷ Υἱῷ τὸ ῥῆμα χρεωστούμενον, ὡς τῆς ἀνωτάτω ῥίζης ἐκπεφυκότι.*

Οὔκουν ἄρα τό Ἄνωθεν σημαίνει τό Ἐξ οὐρανοῦ· νοηθήσεται δὲ μᾶλλον, καθάπερ ἤδη προείπομεν, εὐσεβῶς τε καὶ ἀληθῶς. πῶς γὰρ ὅλως ἔσται καὶ ἐπάνω πάντων, εἰ μὴ τὸ ἐκ Πατρὸς σημαίνει τό Ἄνωθεν, ἀλλὰ μᾶλλον τό Ἐξ οὐρανοῦ; ἔσται γὰρ, ἂν οὕτως ἔχῃ, καὶ ἕκαστος τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐπάνω πάντων, ὡς ἐκεῖθεν ἐρχόμενος· ἑκάστου δὲ διαφεύ- e *γοντος τὸ ἐναριθμεῖσθαι τοῖς πᾶσιν, ἀπὸ τίνων ἔτι τό Πάντα συναχθήσεται; ἢ πῶς ἂν ἡμῖν ὁ τοῦ Πάντα λόγος ἀκέραιος διαμείναι, διασῴζων ἀκριβῶς, ὃ σημαίνειν βούλεται, τοσαύτης ἀγγέλων ἀποφοιτώσης πληθύος, καὶ παραλυούσης τοῦ Πάντα τὸν ὅρον; οὐκέτι γὰρ πάντα, μενόντων ἐκτὸς, οἵπερ ἦσαν ἐν πᾶσιν. ὁ δέ γε ἀῤῥήτως ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀναλάμψας Λόγος, ἰδιάζουσαν ἔχων τὴν ἄνωθεν γέννησιν, καὶ καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὑπάρχων ἐρχόμενος οὐκ* **163 A.** a *ἀδικήσει τό Πάντα, τὸ ἐν πᾶσιν ὡς μέρος τετάχθαι διαφυγών· ἔσται δὲ μᾶλλον ἐπάνω πάντων, ὡς ἕτερος παρ' αὐτὰ, καὶ φύσει καὶ δυνάμει θεοπρεπεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ γεννήσαντος ἰδιώμασιν.*

2. *ὡς*] *πρὸς* B. *οἱ τὴν ἄνω διατρίβοντες* B. *τρίβοντες* Ed. Neutrum habet Migne qui et verbum sq. om. 3. *ὁ Σωτήρ* assumptum ex B. 5. *πεπεικὸς* ante *τὸν μακάριον* tr. B. 6. *ἕτυμον* B. *κατεξαίρετον* D. 12. *οὔκουν* B. *οὐκ* Ed. 13. *μᾶλλον* assumptum ex B. 16. *ἁγίων* assumptum ex B.D. 19. *ἡμῖν* assumptum ex B. *πάντας* B. 20. *διαμένῃ* (= *διαμένῃ* vel *διαμενεῖ* ut videtur) B. 21. *ἀποφοίτησις* B. 23. *ἀναλάμψας* B. *διαλάμψας* Ed. 26. *τὸ* alt. om. B.

Ἀλλ' ἐροῦσι τυχὸν τὰς ἐκ τῆς ἐρεύνης ἀτοπίας δυσωπούμενοι, σημαίνειν τό Ἄνωθεν οὐκ ἐξ οὐρανῶν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατὰ πάντων ὑπεροχῆς. φέρε δὴ οὖν ἀκριβέστερον βασανίζοντες τοῦ λεγομένου τὴν δύναμιν, ἴδωμεν πάλιν εἰς ποῖον αὐτοῖς καταστρέψει τέλος τὸ ἐγχείρημα. πρῶτον μὲν οὖν ἀμαθές τε καὶ ἀδιανόητον κομιδῇ, τὸ αὐτὸν b ἐκ τοῦ οἰκείου λέγειν ἀξιώματος ἔρχεσθαι τὸν Υἱὸν, καὶ ὥσπερ ἀπό τινος τόπου, ἢ καὶ ὡς ἐξ ἑνὸς, ἕνα τὸν αὐτὸν ἐκ τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς εἰς τὸ ἐπάνω πάντων εἶναι βαδίζειν. πρὸς δέ γε τούτῳ κἀγὼ πυθοίμην ἂν ἥδιστα λίαν αὐτῶν, τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν, πότερόν ποτε δώσουσιν οὐσιώδη καὶ ἀναφαίρετον τῷ Υἱῷ, ἢ προσπεπορισμένην ἔξωθεν κατὰ λόγον τοῦ συμβεβηκότος. εἰ μὲν οὖν ἐπίκτητον ἔχειν ἐροῦσιν αὐτὸν τὴν ὑπεροχὴν, καὶ ἐπακτοῖς ἐπισεμνύνεσθαι τοῖς ἀξιώ- c μασιν, ἀνάγκη προσομολογεῖν ἔρημόν ποτε δόξης εἶναι δύνασθαι τὸν Μονογενῆ, καὶ τὴν ἐπίκτητον, ὡς ἐκεῖνοί φασιν, ἀποδύσασθαι χάριν, καὶ τό Ἐπάνω πάντων εἶναι ζημιωθέντα, φαίνεσθαι γυμνὸν ἧς ἄρτι θαυμάζουσιν ὑπεροχῆς, εἴπερ ἐστὶ τὸ συμβεβηκὸς ἀπόβλητον, ὅτε μὴ τῆς οὐσίας ἅπτεται τοῦ ὑποκειμένου· ἔσται τοιγαροῦν μεταβολή τις καὶ ἀλλοίωσις περὶ τὸν Υἱὸν, καὶ διαψεύσεται μὲν εἰκαίοις αὐτὸν ἀναμέλπων ῥήμασιν ὁ μελῳδός "Οἱ οὐρανοὶ ἀπολοῦνται, σὺ d Ps. ci. 27, 28.
"δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ
"ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγήσονται· σὺ δὲ
"ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι." ποῦ γὰρ ὁ αὐτὸς, εἰ μεταπίπτει σὺν ἡμῖν, καὶ τοῦτο ταῖς εἰς τὰ χείρω μεταβολαῖς; μάτην δὲ ὡς εἰκὸς καὶ αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ κατασεμνύνεται λέγων "Ἴδετε, ἴδετε, ὅτι ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ Mal. iii. 6.

2. σημαίνειν B. εἰ σημαίνει Ed. τὸν pro τό B. οὐκ B. τὸ Ed. δὲ assumptum ex B. τῆς] + αὐτῶν B. 9. πρὸ B. 10. τοῦτο B. κἀγὼ om. B. Statim πυνθανόμην B. 20. τις assumptum ex B. 24. ἀλλαξεις (ἐλι superscr.) B. ἐλλίξεις D. [ἀλλάξεις 142.] 28. Haec καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι [ηλοίομαι Cod.] accesserunt ex B. De citationis forma, cf. infra 218 a, Thes. 127 a, ubi fit citatio tanquam Domino ipso dicente, ad Luc. xxiv. 39 forte spectante; S. Isid. Pel. Ep. lib. v. 359. Theodoret. Immut. i. p. 11 et (citantem S. Ambrosium) Inconfus. ii. 141, contra

Es. xlv. 5. "ἠλλοίωμαι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν ἐμοῦ·" πῶς δὲ οὐχὶ e καὶ εἰς αὐτὸν ἀναβήσεται τὸν Πατέρα τὰ τοῦ γεννήματος πάθη, χαρακτὴρ εἴπερ ἐστὶ καὶ εἰκὼν ἀπαράλλακτος αὐτοῦ; ἔσται δὴ οὖν ἀλλοιωτὸς μὲν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, ἔχει δὲ προσγεγονότως τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχήν· καὶ σιωπῶ τὸ λειπόμενον. οἰκειώσεται γὰρ ὡς ἐξ ἀνάγκης τὰ ἐν τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον. ἀλλ' ἐπίκτητον μὲν οὐκ ἐροῦσιν ἔχειν αὐτὸν τὴν ὑπεροχὴν πρὸς τὰς τοιαύτας τῶν λογισμῶν δυσχερείας τε ὁμοῦ καὶ ἀτοπίας ἀποφρίττοντες, οὐσιώδη δὲ μᾶλλον καὶ ἀναφαίρετον. εἶτα πάλιν, ὦ βέλτιστοι, πῶς ἡμῖν οὐ συνε-

164 A. a ρεῖτε καὶ ἄκοντες, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς ἐπάνω πάντων ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ ἐκ μόνης ἔρχεται τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός; εἰ γὰρ οὐδέν ἐστι τῶν γενητῶν, ὃ μὴ τῇ τοῦ Πάντα δυνάμει περισχοινίζεται, ἐπάνω δὲ πάντων ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ὡς ἕτερος δηλονότι παρὰ πάντα, καὶ οὐσιώδη κατὰ πάντων ἔχων τὴν ὑπεροχὴν, καὶ οὐχ ὁ αὐτὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων τοῖς πᾶσι, πῶς οὐκ ἂν νοοῖτο λοιπὸν Θεὸς ἀληθινός; ὁ γὰρ τῆς τῶν ποιημάτων πληθύος οὐσιωδῶς ἐκκείμενος, καὶ τὸ ἐν γενητοῖς τετάχθαι κατὰ φύσιν

b ἐκδραμὼν, τί ἂν ἕτερον εἴη λοιπὸν ἢ Θεός; μεσολαβοῦν γὰρ ὁρῶμεν οὐδὲν, ὅσον ἧκεν εἰς οὐσίας ὑφεστώσης λόγον. κτίσις γὰρ ἡ βασιλευομένη καὶ ἐπ' αὐτῇ νοεῖται Θεός. οὐκοῦν εἰ Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ἐγεννήθη δὲ ἀῤῥήτως ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τὴν τοῦ γεννήσαντος φύσιν τὸ Ἄνωθεν σημαίνει. διά τε τοῦτο ἐπάνω πάντων ἐστὶν ὁ Μονογενὴς, ἅτε δὴ καὶ ἐξ αὐτῆς ὁρώμενος.

c

S. Cyrilli xii cap. cap. i. Serm. Nestorii in Synodico adv. Trag. Iren. in Baluz. col. 691, Concilior. T. iv. col. 257 ed. Coleti. Haec omnia a Parsonsio data. Addas B. Cyrilli Ad Herm. Dial. iii. p. 463 d, fragmenta contra Synousiastas Latine e
ειπο
Syriaco versa et a Maio Bibl. Nov. ii. 446 edita. 6. λεγόμενον B. 14. πάντα B. παντὸς Ed. 16. ὁ om. B. 17. οὐκ ἂν] οὖν κἂν B. Statim νοοῖτο B. εἴη Ed. λοιπὸν om. B. 22. ἐπ' αὐτὴν B. 25. τε τοῦτο hoc ordine B. 26. μὴ pro καὶ B. ὁρ[μ]ώμενος conjicit Migne sed praeter necessitatem.

Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστι καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ.

Οὐκ ἰσομέτρως ἐνεργήσει, φησὶν, εἰς τὸ δύνασθαι πείθειν ὁ γηγενὴς τῷ ἐπὶ πάντας ὄντι Θεῷ. λαλήσει μὲν γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐν μόνῃ συμβούλου κείσεται τάξει, ὅλας ἐπιτρέψας τοῖς παιδευομένοις τὰς τοῦ βούλεσθαι πιστεύειν ἡνίας· ὁ δὲ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ὡς Θεὸς, θείᾳ τινὶ καὶ ἀῤῥήτῳ χάριτι καταχρήσας τὸν λόγον ταῖς τῶν προσ- d ιόντων ἐνίησιν ἀκοαῖς. ὅσῳ δὲ ἀμείνων ἐστὶ κατὰ φύσιν, τοσούτῳ δὴ πάντως ἐνεργήσει γοργότερον. χρησίμως δὲ λίαν ὁ μακάριος βαπτιστὴς πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς τὰ τοιαῦτά φησιν. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος δόξης ἐθεώρουν ἡττώμενον, ἐπί τε τούτῳ λοιπὸν οὐ μετρίως ἐσκανδαλίζοντο, διὸ δὴ καὶ προσῄεσαν λέγοντες "Ῥαββὶ, ὃς ἦν (Supra ver. 26.) "μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε e "οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν·" ἀναγκαίως ὁ πνευματοφόρος τὸ τοῦ σκανδάλου πάθος ὑποτεμνόμενος, ὑγιᾶ τε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τὴν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαιοτάτοις διάληψιν ἐντιθεὶς, ἐξηγεῖται μὲν τοῦ Σωτῆρος τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν, διδάσκει δὲ οὐδὲν ἧττον τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἤδη πάντες ἐπ' ἐκεῖνον ἐβάδιζον, καὶ τὸ δι' ὕδατος μόνου παρατρέχοντες βάπτισμα, τῷ θειοτέρῳ καὶ τελειοτέρῳ προσῄεσαν, τῷ διὰ Πνεύματος Ἁγίου δηλαδή.

a **165 A.**

Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.

Τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι πλείστη, φησὶν, καὶ ἀσύγκριτος ἡ διαφορὰ τοῖς ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνοντα Θεὸν Λόγον. εἰ μὴ διδάσκειν ἀξιόχρεως ἐγὼ,

2. ἰσομέτρως] + οὖν a. Statim ἐνεργήσει B.a. Cord. Cr. ἐνεργῆσαι Ed. 4. ὁ assumptum ex B. deest in Catenis. συμβόλου D. invitis Catenis. 5. ἐπιτρέψας [ἐπιστρέψας Cord.] τοῖς παιδευομένοις hoc ordine B.a. Cord. 6. πιστεύειν B.a. Cord. πιστεύσειν Ed. 7. καταχρήσας Cord. καταχρώσας Ed. Lectionem var. in a. nullam indicavi. 14. πέραν B. ἐν τῷ πέραν Ed. ὡς pro ᾧ B. 17. ἐπὶ τούτοις B. 18. μὲν ἡμῖν B.

καὶ εἰ μόνος ὑμῖν ὁ ἐμὸς οὐκ ἐξαρκέσει λόγος, αὐτὸς ἐπιβεβαιώσει ἐπιμαρτυρῶν ὁ Υἱὸς, ἀκαταλήπτῳ μέτρῳ διεστάναι τὸ γηγενὲς τῆς ἐπάνω πάντων ἀρχῆς· διαλεγόμενος δέ που
Infra viii. 23. πρὸς τοὺς ἀνοσίους Ἰουδαίους, ἔφασκεν ὁ Σωτήρ "Ὑμεῖς ἐκ
b "τῶν κάτω ἐστέ· ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί." κάτω μὲν γὰρ τὴν τῶν γενητῶν φύσιν εἶναί φησιν, ὡς ὑποκειμένην καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης δουλεύουσαν τῷ πρὸς τὸ εἶναι καλοῦντι Θεῷ· ἄνω δὲ πάλιν τὴν θείαν καὶ ἄῤῥητον καὶ δεσπόζουσαν φύσιν, ὡς πάντα ὑπὸ πόδας ἔχουσαν τὰ γενητὰ, καὶ τῷ τῆς ἐξουσίας ὑποθεῖσαν ζυγῷ. οὐ μάτην δὲ ταῦτα τοῖς ἀνωτέρω προστέθεικεν ὁ μακάριος βαπτιστής· ἵνα γὰρ μὴ νομίζηται παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς εἰκαίους ἀναπλάττεσθαι λογισμοὺς,
c αἰδοῖ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν εὐλόγως ἡττῆσθαι Χριστῷ, μείζονα μὲν λέγειν καὶ ἄνωθεν αὐτὸν, ἑαυτὸν δὲ κάτωθεν καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἀναγκαίως ἀφ' ὧν αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ, τὴν τῶν εἰρημένων ἐπισφραγίζει δύναμιν, καὶ πρόφασιν μὲν, οὐ καθάπερ ᾤοντο κενὴν, ἀληθείας δὲ μᾶλλον ἀπόδειξιν, ἐπιδεικνύει τὴν ἐξήγησιν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἑτέρα φέρεται τοῦ στίχου γραφή Ὃ γὰρ
d ἑώρακέ φησι καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ, φέρε καὶ εἰς αὐτὴν ὀλίγα διαλεξόμεθα. τὰς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πραγμάτων πληροφορίας, διὰ δύο μάλιστα τῶν κυριωτέρων αἰσθήσεων λαμβάνειν πεφύκαμέν τε καὶ κατειθίσμεθα, ὄψεως δὴ λέγω καὶ ἀκοῆς· αὐτήκοοί τε γὰρ καὶ αὐτεπίσκοποι γεγενημένοι τινῶν, ἐπὶ τὸ λέγειν ἀνενδοιάστως περὶ αὐτῶν ἐρχόμεθα. ἀναπείθων τοιγαροῦν δρομαίους αὐτοὺς ἐπὶ τῷ πιστεύειν ἰέναι τῷ Χριστῷ· λαλεῖ γὰρ, φησὶν, ὅπερ οἶδεν ἀκριβῶς·
e λαμβάνει δὲ πάλιν, ὥσπερ ἐξ ὁμοιότητος τῆς καθ' ἡμᾶς, ἵνα

2. ἐπιμαρτυρῶν B. μαρτυρῶν Ed. 5. μὲν om. B. 8. καὶ alt. assumptum ex B.D. 9. πάντα] + τὰ B. 13. Χριστῷ B. Χριστοῦ Ed. 15. αὐτὸς] αὐτῶν B. 19. φέρεται B. φαίνεται Ed. 21. γραμμάτων (πραγ superscr.) B. 24. τε om. B. 26. ἀναπείθω B. δρομαίους B. δρομαίως Ed. τὸ Migne. 27. φησὶν, ὅπερ οἶδεν hoc ordine B. 28. ὥσπερ B. ὡς Ed.

νοῶμεν θεοπρεπέστερον, καί φησιν Ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ.

Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει.

Οὐχ ὡς μηδενὸς δεχομένου τὴν μαρτυρίαν, ὅτι δὴ καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχει Χριστὸς, ἄνωθέν τε καὶ ἐκ Πατρὸς ὁρμώμενος, ἐπάνω πάντων ἐστὶ, τὰ τοιαῦτά φησιν ὁ μακάριος βαπτιστής· πολλοὶ γὰρ ἐδέξαντο καὶ πεπιστεύκασι, καὶ a 166 A.
πρό γε πάντων ὁ Πέτρος εἰπὼν "Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ "Θεοῦ τοῦ ζῶντος·" ἀλλ' ὡς τῶν ἄλλων πάντων αὐτὸς ἀκριβέστερον τὸ μέγα τοῦ λαλοῦντος ἐννοήσας ἀξίωμα, μονονουχὶ κατασείσας τὴν κεφαλὴν, καὶ μηρῷ τὴν δεξιὰν ἐπικροτήσας ἀποθαυμάζει τῶν ἀπειθούντων αὐτῷ τὴν ἀπόνοιαν.

S.Matth. xvi. 16.

1. ὃ ἑώρακεν καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ἤκουσεν B. 2. μαρτυρῶ D.
9. ἄλλων πάντων B. ἁπάντων Ed.

ΚΕΦΑΛΗ Γ.

Ὅτι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ Χριστός.

b

33 Ὁ λαμβάνων αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθής ἐστιν.

ΟΥΧ ἑτέρως ἦν ἐπιδεῖξαι τὴν τῶν ἀπειθούντων ἀσέβειαν, εἰ μὴ τῶν πιστευόντων τὸ λαμπρὸν ἐξεκαλύφθη κατόρθωμα· τῇ γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἀντιπαραθέσει τὸ φαῦλον εὐκόλως διαγινώσκεται, καὶ τῶν ἀμεινόνων ἡ γνῶσις ἐλέγχει τὰ αἰσχίονα. εἴτις οὖν, φησὶ, τοῖς τοῦ ἄνωθεν ἥκοντος ἐπινεύσειε λόγοις,
c κατεσφράγισέ τε καὶ ἐξησφαλίσατο διὰ τῆς συνέσεως, ὅτι τὸ ἀψευδεῖν ἀεὶ τῇ θείᾳ σύνηθές τε καὶ φιλαίτατον φύσει. ἀπὸ δὴ τούτου πρόδηλον λοιπὸν τοῖς ὁρῶσι τὸ ἐναντίον· καταμαρτυρήσει γὰρ πάντως ὁ τὴν πίστιν ἀποκρουόμενος, ὅτι Θεὸς οὐκ ἔστιν ἀληθής. ἐπιτηρητέον δὲ πάλιν, ὅτι τῆς πρὸς τὴν κτίσιν ὁμοουσιότητος ἐξέλκει τὸν Υἱὸν, καὶ Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν διὰ τῶν εἰρημένων ἐπιδεικνύει. εἰ γὰρ ὁ τοῖς παρ' αὐτοῦ λαλουμένοις πειθόμενος, δεχόμενος δὲ τὴν μαρτυρίαν, ἥνπερ ἂν αὐτὸς ποιοῖτο περὶ ἑαυτοῦ, κατεσφράγισέ
d τε καὶ ἐπεψηφίσατο καλῶς, ὅτι δὴ Θεὸς ἀληθής ἐστι· πῶς οὐκ ἂν νοοῖτο κατὰ φύσιν Θεὸς ὁ Χριστὸς, ὁ καὶ διὰ τῆς πίστεως τῶν ἔναγχος εἰρημένων ἀληθὴς ἐπιμαρτυρούμενος;

6. τὸ λαμπρὸν om. D. 12. λοιπὸν πρόδηλον inverso ordine B. 13. ὅτι] + ὁ Ed. invito B. cf. infra d et 169 b. 18. ἥνπερ αὐτὸς ποιεῖται B. αὐτοῦ B. 19. ὁ Θεὸς Ed. invito B.

ἢ λεγέτω πάλιν ἡμῖν ὁ δι' ἐναντίας, πῶς ἡ θεία τιμᾶται φύσις, ὡς ἀληθεύουσα, τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μαρτυρίας παραδεδεγμένης. εἰ γὰρ ὅλως οὐκ ἔστι κατὰ φύσιν Θεὸς, οὐκ εἰς τὴν θείαν εὐσεβήσει φύσιν ὁ πιστεύων, ὡς ἀληθεύοντι, μᾶλλον δὲ εἰς ἓν τῶν κτισμάτων κατ' ἐκείνους τὸ κάλλιστον. e ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἀληθεύειν ἡ ψῆφος εἰς Θεὸν ἀνατείνεται πιστευομένου Χριστοῦ, πρόδηλον δήπου πάντως ἐστὶν, ὅτι Θεὸς ὑπάρχων, οὐ ψευδώνυμος αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ τὴν ἀπὸ τῶν συναινούντων ἁρπάζει τιμήν.

'Αλλ' οὐ συνθήσεται μὲν κατὰ τὸ εἰκὸς τούτοις ἡμῶν τοῖς λόγοις ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς, ἀνασκιρτήσει δὲ μέγα, Θεὸν εἶναι κατὰ φύσιν οὐ παραδεχόμενος τὸν Υἱόν· ἐρεῖ δὲ δὴ πάλιν Κατασοφίζῃ τὸν λόγον, ὦ οὗτος, καὶ στροφὰς ἐπινοεῖς πολυπλόκων θεωρημάτων, τὴν ἁπλῆν τρόπον τινὰ καὶ εὐ- a 167 A. θεῖαν ἀεὶ διάνοιαν παραιτούμενος. ἐπειδὴ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καταβέβηκεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος διαῤῥήδην βοῶν "'Απ' "ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατὴρ, αὐτός μοι "ἐντολὴν ἔδωκε τί εἴπω καὶ τί λαλήσω," (Infra xiv. 10; xii. 49.) καὶ πάλιν "Πάντα "ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀπαγγελῶ ὑμῖν," (Ib. xv. 15.) ἢ καὶ, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὁ ἅγιος διεμαρτύρατο βαπτιστής "Ὃν "γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ·" (Infra ver. 34.) διὰ τοῦτο λέγει περὶ αὐτοῦ Ὁ λαμβάνων αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν b ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθής ἐστιν. ἀληθὴς γὰρ ὄντως ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ· σὺ δὲ ἡμῖν εἰς τὸν Υἱὸν περιτρέπειν πειρᾷ τὸ ἑτέρῳ χρεωστούμενον.

Τί οὖν πρὸς ταῦτα καὶ παρ' ἡμῶν εἰρήσεται; ἆρ' οὖν ἐν προφήταις ἡμῖν ὁ Μονογενὴς τετάξεται, τὴν προφήταις πρέπουσαν διακονίαν ἀποπληρῶν, καὶ ἕτερον ἐπὶ τούτῳ πράττων οὐδέν; τίνι γὰρ τῶν ὄντων οὐκ ἀνενδοιάστως παραδεκτὸν,

3. οὐκ ἔστι κατὰ φύσιν hoc ordine B. 8. ἀπότομων (sic) pro ἀπὸ τῶν B. 10. ἡμῶν B.D ut vid. ἡμῖν Ed. 15. δὲ pro γὰρ B. 16. βοῶν B. ἀναβοῶν Ed. 18. ἔδωκεν B. cf. in xii Proph. 98 c, 830 a, 850 d. δέδωκεν Ed. 19. ἀπαγγελῶ] Cf. in xii Proph. 62 b. ἢ B.D. εἰ Ed. ὡς om. B. 23. ὄντως B. ἐστιν Ed. 26. γὰρ pro παρ' B. 29. οὐκ om. B.

ὅτι τὰς θεόθεν ὡς ἡμᾶς διεκόμιζον οἱ προφῆται φωνάς; εἶτα
c τί τὸ ἐξαίρετον ἐν Υἱῷ τοῦτο αὐτὸ πληροῦντι μόνον; πῶς δὲ
ἐπάνω πάντων ἐστὶν, εἰ προφήταις ἔτι συντάττεται, καὶ δου-
λοπρεπεῖ περιβέβληται μέτρῳ; πῶς δὲ ὡς ἐκείνους ἐν δόξῃ
[Infra x. 35, 36.] πλεονεκτῶν ἐν εὐαγγελίοις φησίν "Εἰ ἐκείνους εἶπε θεοὺς
"πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται
"λυθῆναι ἡ γραφὴ, ὃν ὁ Πατὴρ ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς
"τὸν κόσμον ὑμεῖς λέγετε ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον Υἱός
"εἰμι τοῦ Θεοῦ;" ἑαυτὸν γὰρ ἐν τούτοις ἀποδιορίζει σαφῶς
τῆς τῶν προφητῶν ἀγέλης, καὶ θεοὺς μὲν αὐτοὺς κατωνο-
μάσθαι φησὶ, διὰ τὸ γενέσθαι πρὸς αὐτοὺς τὸν τοῦ Θεοῦ
d Λόγον, ἑαυτὸν δὲ Υἱὸν ὁμολογεῖ. τοῖς μὲν γὰρ ἁγίοις προ-
φήταις μερικὴ διὰ τοῦ Πνεύματος διενεμήθη χάρις· ἐν δὲ τῷ
[Col. ii. 9.] Σωτῆρι Χριστῷ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος εὐδόκησε
[Supra i. 16.] κατοικῆσαι σωματικῶς, ὡς ὁ Παῦλός φησι· διὸ καὶ "ἐκ τοῦ
"πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἐλάβομεν," ὡς Ἰωάννης διισχυ-
ρίσατο. πῶς οὖν ἐν ἰσομέτρῳ τοῖς λαμβάνουσιν ὁ διδοὺς, ἢ
πῶς ἐν τῇ τοῦ διακονοῦντος κατατετάξεται μοίρᾳ τὸ τῆς
θεότητος πλήρωμα;

e Περιαθρείτωσαν τοίνυν ἐντεῦθεν, εἰς ὅσην αὐτοῖς ἀποκιν-
δυνεύσει δυσφημίαν ὁ λόγος. καὶ τίνα μὲν τρόπον προσήκει
[Infra xiv. 10; xii. 49.] νοεῖσθαι τό "Ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πέμψας με
"Πατὴρ, αὐτός μοι ἐντολὴν δέδωκε τί εἴπω καὶ τί λαλήσω,"
[Infra p. 715 sqq., 782.] πλατύτερον ἐν ἰδίῳ καιρῷ καὶ τόπῳ διερμηνευθήσεται.
χρῆναι δὲ οἶμαι πρὸς τὸ παρὸν ὑπόθεσιν εὐσεβείας τὰ τῶν
168 A. a ἐναντίων ποιεῖσθαι προβλήματα, καὶ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι πρεσβεύ-
ουσι, τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐπαγωνίσασθαι δόγμασιν. οὐκοῦν
ἐντολὰς μὲν εἰληφέναι παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ λαλεῖν ἀφ'
ἑαυτοῦ μηδὲν, διισχυρίζονται τὸν Υἱόν· ὅσα δὲ ἤκουσεν, ὡς
αὐτός που φησὶ, ταῦτα καὶ ἡμῖν ἐπείγεσθαι λέγειν. καλῶς,
ἐχέτω καὶ τῇδε· συνθησόμεθα γὰρ, οὐδὲν ἀδικοῦντος, κατά γε

1. ὡς] εἰς B. 2. τοῦτο καὶ αὐτῷ B. 7. ἡ om. B. 12. ὁμολογεῖ B. Θεοῦ λέγει Ed. 17. ἴσῳ μέτρῳ D. 21. νοεῖσθαι προσήκει inverso ordine B.

τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον, τοῦ πράγματος τὸν Υἱόν· καλλίστην δὲ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ παρόντος μάλιστα τὴν οἰκονομίαν εἰσάγοντος. οὐκοῦν, ὅταν λέγοντος ἀκούσωσιν αὐτοῦ "Ἐγὼ b "καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα· "ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί·" λαμβανέτωσαν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, σφραγιζέτωσαν, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀληθής ἐστιν, ὅπερ οἶδεν ἀκριβῶς ἀναπείθων λαλεῖν τὸν Υἱόν· μὴ ἀπιστείτωσαν τοῖς τοῦ Σωτῆρος ῥήμασι, τὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἡμῖν ἑρμηνεύοντος.

Infra x. 30. Ib. xiv. 9, 10.

Ὃν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ. 34

c

Οἶδεν οὖν ἄρα κατὰ φύσιν ὄντα τὸν αὐτὸν ὁ Πατὴρ ἐν ἑαυτῷ τὸν ἴδιον Υἱόν· τοῦτο γὰρ οἶμαι τό Ἕν ἐσμεν, καὶ οὐχ ἕτερόν τι κατασημαίνειν· Υἱὸν ὄντα, καὶ οὐ ποίημα γινώσκει· Υἱὸν δέ φημι τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ οὐ ψιλῷ τῷ τῆς υἱότητος τετιμημένον ὀνόματι· οἶδεν ὄντα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἀπαράλλακτον εἰκόνα, ὡς ὁρᾶσθαι μὲν τελείως ἐν αὐτῷ, ζωγραφεῖν δὲ ἐν ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἀῤῥήτως ἐκλάμψαντα, καὶ ἔχειν μὲν ἐν ἑαυτῷ τὸν Υἱὸν, εἶναι δὲ αὖ d πάλιν ἐν Υἱῷ, διὰ τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα.

Ταῦτα φρονήσας, αἱρετικὲ, πικροῦ μὲν σαυτὸν ἀπαλλάξεις νοσήματος, τριβῆς δὲ ἡμᾶς τῆς ἐν λόγοις καὶ ζητήμασιν. ὃν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ. ὅταν ἐκ τοῦ προχείρου νοῆται τὸ προκείμενον, τί πάλιν ἔσται τὸ θαυμαστὸν ἐν Υἱῷ; ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ τῶν ἁγίων ἕκαστος προφητῶν, καὶ ἀπεστέλλετο παρὰ Θεοῦ, καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ διήγγελε λόγους; καὶ γοῦν πρὸς μὲν τὸν ἱεροφάντην e εἴρηταί ποι Μωυσέα "Καὶ νῦν δεῦρο ἀποστέλλω σε εἰς

Acta SS. Ap. vii. 34.

11. τὸν assumptum ex B. ἐν om. B. 14. τῷ assumptum ex B. 15. ἀϊδιότητος B. 18. ἐκλάψαντα B. 23. τὸ alt. assumptum ex B. 26. διήγγελλε D. 27. εἴρηταί ποι Μωυσέα hoc ordine B. Μωυσέα εἴρηταί ποι Ed. ἀποστέλλω B. ἀποστείλω Ed.

Exod. iv. 22. Hier. i. 7. “Αἴγυπτον, καὶ ἐρεῖς πρὸς Φαραὼ Τάδε λέγει Κύριος·” πρὸς Ἱερεμίαν δέ γε τὸν ἱερώτατον “Μὴ λέγε ὅτι νεώτερος “ἐγώ εἰμι, ὅτι πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε “πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαί σοι λαλή-“σεις.” τί οὖν ἄρα τὸ πλέον ἐν τῷ κατὰ φύσιν Υἱῷ, λαλοῦντι τὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, διὰ τὸ ἀπεστάλθαι παρ' αὐτοῦ; προφήτης ἡμῖν, ὡς ἔοικεν, ἀναδειχθήσεται πάλιν, καὶ ἕτερον οὐδὲν, ὅσον ἧκεν εἰπεῖν εἰς τὸν τῆς διακονίας τρόπον.

169 A. a Οὐκοῦν τό Ἀπέστειλε νοήσεις ἐν τούτοις, ἢ κατὰ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγον, καὶ τὴν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκὸς ἐπιφοίτησιν· ἢ πάλιν ἐκλήψῃ θεοπρεπέστερόν τε καὶ ἀξιολογώτερον. οὐ γὰρ ἔκρυψεν ἐν ἑαυτῷ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰδίας ἐξέλαμψε φύσεως, ὡς ἐκ φωτὸς ἀπαύγασμα, κατὰ τὸν ἄφραστόν τε καὶ ἀνεξήγητον τῆς θείας γεννήσεως τρόπον· ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ἡμῖν διεσάφει λέγων ὁ Infra xvi. 28. Μονογενὴς “Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἥκω·” ἐξελή-b λυθε γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς εἰς ἰδίαν ὕπαρξιν ὁ Υἱὸς, εἰ καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν ἐστί· καὶ ὅπερ ἡμῖν ἐν ἐκείνῳ τό Ἐξῆλθον σημαίνει, τοῦτο πάλιν ἐνταῦθα τὸ ἀπεστάλθαι δηλοῖ. ὁ τοίνυν, φησὶν, ἐκ Πατρὸς πεφηνώς τε καὶ ἀπαστραφθεὶς Λόγος, ἅτε δὴ Θεὸς ὑπάρχων ἐκ Θεοῦ, τοῖς τῷ Θεῷ πρέπουσι κεχρήσεται λόγοις· λόγοι δὲ ἂν εἶεν Θεῷ πρέποντες οἱ ἀληθεῖς, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ψεύδεσθαι κηλῖδα παραιτούμενοι. οὐκοῦν ὁ λαμβάνων τοῦ Σωτῆρος τὴν μαρτυρίαν, c ἐσφράγισεν, ὅτι Θεὸς ἀληθής ἐστιν· ἔστι γὰρ ὄντως κατὰ φύσιν Θεός.

3. ἐξαποστέλλω B. voluitne ἐξαποστελῶ? cf. in xii Proph. 13 b. 4. ἐντέλωμαί B. 5. πλέον B. πλεῖον Ed. 12. τε assumptum ex B [suprascriptum]. 18. τοῦ om. B. 19. ἐξῆλθον B. ἐξελθεῖν Ed. 20. ἐνταῦθα] ἐν τούτῳ B. 21. φησὶν om. B. 26. ὅτι] + ὁ Ed. invito B ut supra. ἐστὶν γὰρ ὁ Θεὸς κατὰ φύσιν ἀληθῶς ὄντως B.

Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ Πνεῦμα.

Ὀξεῖαν ὑπόσχες νυνὶ δὴ μάλιστα τὴν ἀκοὴν, ὦ γενναῖε, ἵνα δὴ πάλιν ἡμῖν συνθαυμάσεις τῶν ἁγίων τὴν νῆψιν· ἔφη τοίνυν τὸν Υἱὸν καὶ ἀπεστάλθαι παρὰ Θεοῦ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα λαλεῖν· ἀλλ' ὑπαισθάνεταί πως, ὅσον ἧκεν εἰς τὴν πρόχειρον τοῦ λόγου δύναμιν, προφητικὸν αὐτῷ περιθεὶς τὸ μέτρον, ὥσπερ οὖν καὶ διελαλήσαμεν ἀρτίως. ἀναφέρει (Supra 168 d.) τοίνυν αὐτὸν τῆς πρὸς ἐκείνους ἰσότητος διὰ τούτων, καὶ δι' (d) ἑνὸς δὴ τούτου σημείου δίδωσι νοεῖν, ὡς πολλὴ δή τις ἐστὶ, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ἀσύγκριτος ἡ διαφορά· ἀμήχανον γὰρ, φησὶ, τοὺς μεμετρημένον λαχόντας τὸ Πνεῦμα, καὶ ἑτέρῳ δύνασθαι τοῦτο χαρίζεσθαι· οὐ γὰρ ἅγιος ἁγίῳ ποτὲ Πνεύματος Ἁγίου γέγονε χορηγός· χορηγεῖ δὲ πᾶσιν ὁ Υἱὸς, ὡς ἐξ ἰδίου πληρώματος. οὐκοῦν οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσιν, οὐδὲ ὥσπερ ἐκεῖνοι, μικράν τινα μοῖραν ἔχει τοῦ Πνεύματος, καὶ (e) τοῦτο μεταληπτῶς· ἀλλ' ἐπειδήπερ ἀνεδείχθη καὶ χορηγὸς, δῆλος ἂν εἴη δήπουθεν ὅλον ἔχων οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῷ. οὐκοῦν ὁ τοσαύτην ἔχων πρὸς ἐκείνους τὴν ὑπεροχὴν, οὐχ ὡς εἷς ἐξ ἐκείνων λαλήσει τὰ παρὰ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς Θεὸς ὑπάρχων ἐκ Θεοῦ, τοὺς Θεῷ πρέποντας ἀνερεύξεται λόγους.

Ἀντικείσεται δὲ τοῖς εἰρημένους οὐδαμῶς, τὸ διὰ χειρῶν (Acta SS. Ap. viii. 18.) ἀποστολικῶν δεδόσθαι τὸ Πνεῦμά τισιν οἴεσθαι τινάς· πνευματοκλήτορας γὰρ ἤπερ ὄντως τοῦ Πνεύματος χορηγοὺς τοῦ Ἁγίου εἶναι πιστεύσομεν· ἐπεὶ καὶ Μωυσῆς ὁ μακάριος, οὐκ (a **170 A.**) αὐτὸς ἀφεῖλεν ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐπ' αὐτῷ πνεύματος προσετάττετο, (Num. xi. 17.) μόνῃ δὲ τῇ ἰδίᾳ τετήρηκεν ἐξουσίᾳ καὶ τοῦτο Θεὸς, χρῆναι μὲν αὐτὸν προσβαλέσθαι τοὺς ἑβδομήκοντα λέγων, ἀφελεῖν δὲ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἐπιθήσειν ἐπ' αὐτοῖς ὑπισχνούμενος. ᾔδει γὰρ μόνῳ πρέπειν ἐπιτελεῖν τῷ Θεῷ τὰ θεοπρεπῆ.

2. νῦν B. ὦ B.D. Migne. ὁ Ed. 4. τοίνυν assumptum ex B. Statim τὸν om. B. παρὰ] + τοῦ Ed. invito B. 5. λαλεῖ D. 9. δὴ utrumque om. B. 11. λαχόντας] λαβόντας B. 16. ἐπειδήπερ] εἴπερ B. 25. ἀφεῖλεν B. ἀφελεῖν Ed. 27. προβάλλεσθαι B. 29. ἐπ' om. B.

ΚΕΦΑΛΗ Δ.

b

Ὅτι οὐ μεταληπτῶς ἐν Υἱῷ τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἴδια, ἀλλ' οὐσιωδῶς καὶ κατὰ φύσιν.

35 Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.

ΕΠΕΙΔΗ *γὰρ εἴρηκεν, ὡς ἐκ Θεοῦ πεφηνότα Θεὸν τὸν Υἱὸν μὴ ἑτέροις δύνασθαι χρῆσθαι λόγοις ἢ οἷσπερ ἂν χρήσαιτο καὶ ὁ γεννήσας αὐτὸν, ἀληθέσι δηλαδή· "Ὃν γὰρ* (Supra ver. 34.) c *" ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ," φησίν· ἀναγκαίως διὰ τῶν προκειμένων ἐπεξεργάζεται καί φησιν* Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν· *οὐκ ἀνιάσομεν, φησὶ, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, τὴν ἴσην τῷ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντι περιτιθέντες τιμὴν, οὐ προσκρούσομεν τῇ θεοπρεπεῖ στεφανοῦντες δόξῃ τὸν τῶν τοῦ Πατρὸς ἀγαθῶν οὐσιωδῶς κληρονόμον.* ἀγαπᾷ *γάρ φησι* τὸν Υἱόν. *οὐκοῦν ἐφησθήσεται μὲν δοξαζομένῳ πρὸς ἡμῶν, βαρυνθήσεται δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον. καὶ μή τις οἰέσθω, φησὶν, ὡς ἑνὸς δὴ τούτου καὶ μόνου θεοπρεποῦς* d *ἀξιώματος κληρονόμον ἔχει τὸν ἴδιον Υἱόν·* πάντα *γὰρ* δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, *τουτέστι σύμπαν ὅσον ἐστὶν οὐσιωδῶς ἀγαθὸν ἐν Πατρὶ, τοῦτο πάντως ἐστὶν ἐν δυνάμει*

3. *καὶ* assumptum ex B. 7. *ἑτέροις μὴ* inverso ordine a. *οὐχ ἑτέροις* b. Cord. *χρῆσθαι* B. Catt. Migne. *χρῆναι* Ed. *ἀλλ'* pro *ἢ* b. neutrum habet Cord. 11. *ἀνιάσομεν*] *ἀδικήσομεν* Catenae. *πατέρα καὶ Θεὸν* inverso ordine B. 14. *τῶν* om. B. 15. *φησι* assumptum ex B. 16. *πρὸς* prius B.D. Ed. mg. *πρὸ* Ed. 19. *σύμπαν—ἀγαθὸν*] *οὐσιωδῶς σύμπαν ἐστιν ἀγαθῶν* B. *πᾶν* Catenae. *οὐσιῶδες* Cord.

τοῦ Υἱοῦ. χεῖρα γὰρ ἐν τούτοις ὀνομάζει τὴν δύναμιν, ὥσπερ ὅταν δι' ἑνός που προφήτου λέγῃ "Ἡ χείρ μου ἐστερέωσε "τὸν οὐρανὸν," (Es. xlviii. 13.) ἀντὶ τοῦ Ἡ δύναμις· ἔχει δὲ σύμπαν ἐν ἑαυτῷ τὸ τοῦ Πατρὸς ἴδιον ὁ Υἱὸς, οὐ μεταληπτῶς, εἰ καὶ δεδωκέναι λέγεται ὁ Πατήρ· ἢ γὰρ ἂν ἐπίκτητον ἔχοι καὶ οὐ φυσικὴν τὴν θεότητα· δίδωσι δὲ οὕτως ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ e πάντα τὰ ἑαυτοῦ, ὡσπερανεὶ καὶ ἄνθρωπος τῷ ἐξ αὐτοῦ φύντι παιδὶ διδόναι νοοῖτο τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἴδια, ἢ ὡσπερανεὶ καὶ τὸ πῦρ τῇ ἐξ αὐτοῦ κατ' ἐνέργειαν προϊούσῃ θερμότητι διδόναι λέγοιτο τῆς ἰδίας φύσεως τὸ ἰδίωμα. ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις, καὶ τὸ παρασχεῖν τοῖς παρέχουσιν ἀζήμιον, οὐ γὰρ κατὰ μερισμὸν ἢ ἀποκοπὴν τῶν παρέχεσθαι νοουμένων ἡ πρόοδος· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ δόξαι λαβεῖν, τοῖς λαβοῦσιν ἀκατηγόρητον· διὰ γὰρ μόνον τό Ἐξ οὗ τὰ τοιαῦτα a **171 A.** λέγεται, καὶ φυσική τις, ἵν' οὕτως εἴπω, ποιότης τῶν γεννώντων νοεῖται τὰ γεννώμενα, τὸ τί κατ' οὐσίαν ἐστι τὸ γεννῶν ἐκφαίνοντα, καὶ καταλαμπρύνοντα τῆς οἰκείας πηγῆς τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν. καὶ ταῦτα μὲν πάλιν, ὡς ἐπὶ παραδειγμάτων, ἀνωτέρω δὲ τούτων δηλονότι Θεός· διά τοι τοῦτο τὸν ἀνθρώπινον ἀσθενοῦντα λόγον οὐκ αἰτιασόμεθα, "Δόξα γὰρ Κυρίου κρύπτει λόγον," (Prov. xxv. 2.) καθὰ γέγραπται. καὶ εἰ βλέπομεν δι' ἐσόπτρου καὶ δι' αἰνίγματος, καὶ νοοῦμεν ἐκ μέρους, (1 Cor. xiii. 12.) πῶς ἂν οὐχὶ πολλῷ δὴ μειζόνως τοῖς διὰ γλώττης b ἀτονήσαιμεν ῥήμασιν; νοήσεις τοιγαροῦν εὐσεβῶς, ἢ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ πάντα δεδόσθαι παρὰ Πατρὸς τῷ Υἱῷ· ἢ παραλήψῃ πάλιν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸν λόγον, οὐκέτι τὸ δοῦναι καὶ λαβεῖν ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων εἰσφέροντα, ἀλλ' ἐπὶ τῇ κατὰ πάντων

1. Υἱοῦ] Χριστοῦ mendose a. 2. προφήτου] τῶν προφητῶν Catt. 4. ὁ Υἱὸς assumptum ex B. Catt. 5. ἔχει B. 7. ὡσπερεὶ B. invitis Catenis. 9. ἐξ ἑαυτοῦ D. 10. ἰδίας] οἰκείας Catenae. 12. παραδέχεσθαι B. 13. πρόοδος [προ̊δος Cod.] B. faventibus Catenis. ὁδός Ed. 15. ἐστιν οὕτως ἡ pro ἵν' οὕτως εἴπω B. 16. κατ' οὐσίαν ἐστι hoc ordine B. ἐστι κατ' οὐσίαν ἐστι D. 19. ἀνωτέρω Cord. Ed. ἀνώτερον B. ἀνώτερος a. 20. τὸν B.D. Catt. τὸ Ed. 22. δι' alt. assumptum ex B. 24. ἢ om. B. 26. πάλιν] πάντως Catenae.

τῶν γενητῶν ἐξουσίᾳ τιθέντα τὸν Υἱὸν, ἵνα πάλιν νοῇς τι τοιοῦτον.

c Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.

Μὴ ἀπαυθαδιζέσθω, φησὶν, ὁ δυσήκοος, ἄνθρωπον ὁρῶν τὸν ἁπάντων Κύριον, μηδὲ νομιζέτω ψεύδεσθαι τὴν ἀλήθειαν, τὸ χρῆναι πιστεύειν ὡς Θεῷ διὰ τὴν σάρκα παραιτούμενος. (Supra ver. 33.) δεχέσθω τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, κατασφραγιζέτω δὲ προθύμως, ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθής ἐστιν, ἵνα μὴ λυπῇ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα. ἀγαπᾷ γὰρ τὸν ἴδιον Υἱὸν, ἀπόδειξις δὲ d τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, τὸ πάντων αὐτῷ δεδόσθαι τὴν ἐξουσίαν. (S. Matth. xi. 27.) ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ "Πάντα μοι παρε-"δόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου." (Ib. xxviii. 18.) καὶ πάλιν "Ἐδόθη μοι πᾶσα "ἐξουσία ἔν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς." καὶ οὐ δήπου διὰ τὸ δόξαι λαβεῖν ὁ Υἱὸς, εὐλόγως ἂν ὡς ἐλάττων ὑπό του κατηγοροῖτο, καὶ διατί; λαμβάνει γὰρ, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, ὅτε τεταπείνωκεν ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς, ὅτε δοῦλος ἐχρημάτισεν ὁ Δεσπότης, ὅτε γέγονεν ἐν οἰκέταις ὁ ἐλεύθερος Υἱός. ἐπεὶ κατὰ τίνα τρόπον τεταπείνωκεν ἑαυτὸν, ἢ πῶς ἐξ e ἰσότητος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα καταβεβηκέναι λέγεται; ἢ γὰρ οὐχ ὁρᾷς ἐν τούτοις τὸν μὲν διδόντα θεοπρεπῶς, τὸν δὲ ἀνθρωπίνως τε καὶ οἰκετικῶς λαμβάνειν λεγόμενον, ἅπερ εἶχεν ὡς Θεός; οὐ δόσις δὲ κυρίως ἐστὶν ἡ παρὰ Πατρὸς εἰς ἀρχὴν τεθεῖσα τῆς κατὰ πάντων κυριότητος τὸν Υἱόν· ἐπαναδρομὴ δὲ μᾶλλον καὶ ἐπανάληψις καὶ μετὰ σαρκὸς εἰς τὴν πρὸ σαρκὸς ἐξουσίαν· οὐ γὰρ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, τότε τῆς κτίσεως ἄρχεται κρατεῖν.

172 A. a Ἐπεὶ πρὸς ποίαν ἐρεῖ τις αὐτὸν καταβεβηκέναι ταπείνωσιν, εἴπερ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, τότε τοῦ κυριεύειν

5. τῶν pro τὸν B. 9. γὰρ pro δὲ B. 10. δεδόσθαι B. δίδοσθαι Ed. 12. παρὰ pro ὑπὸ B. 13. τε om. B. sed cf. in S. Luc. Hom. 49. p. 236 a Tisch. cit. 17. ὁ ἐλεύθερος Υἱὸς] ἐλεύθερος ὁ υἱός B. (ὁ superscr.) 21. τε om. B. λαμβάνοντα λεγόμενον (sic) B. 23. τεθεῖσα B. τιθεῖσα Ed. πάντω B. 27. τις ἐρεῖ τις (sic) B.

ἄρχεται; ἢ πῶς ἐν τῇ τοῦ δούλου φανεῖται μορφῇ, τότε δὴ καὶ μόλις ἁπάντων ἀναδεδειγμένος Δεσπότης; ἄπαγε τῆς ἐν τούτοις ἀτοπίας τῶν λογισμῶν· ἀλλ' ἐπείπερ ἄνθρωπος γέγονε, τότε καὶ οὕτως ἄρχεται κρατεῖν, οὐκ ἀποβαλὼν τὸ θεοπρεπὲς ἀξίωμα διὰ τὴν σάρκα, ἀναβαίνων δὲ αὖθις καὶ μετὰ σαρκὸς ἐφ' ὅπερ ἦν ἐξ ἀρχῆς. ὅτι δὲ τῶν ἀρχαιοτέρων b ἐπανάληψις ἦν τὰ ἐπὶ Χριστοῦ θρυλούμενα, πληροφορήσει λέγων αὐτός "Πάτερ δόξασόν με τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ "τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί." (Infra xvii. 5.) ὁρᾷς ὅπως οὐ δόξης ἀρχὴν, ἀλλ' ἐπανανέωσιν τὴν εἰς τὸ ἀρχαῖον αἰτεῖ, καὶ τοῦτο λέγων ὡς ἄνθρωπος; ὅτι δὲ πάλιν διὰ τὴν τῆς ἀνθρωπότητος αἰτίαν δεδόσθαι λέγεται τὰ πάντα τῷ Υἱῷ, πανταχόθεν μὲν ὁ φιλομαθὴς ἐπισωρεύσει σοφῶς, καὶ συνιέναι δυνήσεται, μάλιστα δὲ δι' ἐκείνης τῆς τοῦ Δανιὴλ φρικωδεστάτης ὀπτασίας, (Dan. vii. 9, 10.) ἐν ᾗ τὸν μὲν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν τεθεᾶσθαί φησιν c ἱδρυμένον ἐπὶ τοῦ θρόνου, χιλίας δὲ χιλιάδας, καὶ μυρίας μυριάδας, τὰς μὲν λειτουργεῖν, τὰς δὲ παριστάναι διισχυρίζεται. προσετίθει δὲ τούτοις τό "Καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφε- (Ib. 13, 14.) "λῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἕως "τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασεν, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ "προσηνέχθη, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ "βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ φυλαὶ γλῶσσαι αὐτῷ δου-"λεύσουσιν." ὁρᾷς ὅπως ἐν τούτοις ὅλον ἡμῖν ἀκριβῶς d καταγράφεται τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ μυστήριον· ὁρᾷς ὅπως λαμβάνειν λέγεται τὴν βασιλείαν παρὰ Πατρὸς ὁ Υἱός· οὐ γυμνὸς τῷ προφήτῃ Λόγος, ἀλλ' ὡς υἱὸς ἀνθρώπου, φαινόμενος· ἐταπείνωσε γὰρ ἑαυτὸν, καθὰ γέγραπται, σχήματι δι' (Phil. ii. 7.) ἡμᾶς εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος· ἵνα καὶ πρῶτος εἰς βασιλείαν ἀνενεχθεὶς, ἀρχὴ πάλιν ἡμῖν καὶ ὁδὸς τῆς εἰς βασιλείαν δόξης

1. φαίνεται B. 2. ἄπαγε—λογισμῶν] ἐν τούτοις τὸν λογισμὸν ἀτοπίας B. 4. ἀποβάλλων B. 10. τῆς pro τὴν B. 14. φρικωδεστάτης τοῦ Δανιὴλ inverso ordine B. 16. τοῦ om. B. 17. παριστάναι B. παρεστάναι Ed. 21. αὐτῷ B.D. αὐτῇ Ed. 23. ὅπως B. πῶς Ed. 29. πάλιν] πάντων (λιν supra) B. Statim ἡμῶν B.

c ἀναδειχθῇ. καὶ ὥσπερ ὑπάρχων κατὰ φύσιν ζωὴ καταβέβηκε δι' ἡμᾶς εἰς τὸν ὑπὲρ πάντων κατὰ σάρκα θάνατον, ἵνα ἡμᾶς καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἐξέληται, διὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς ὁμοιώσεως οἷον ἀναμίξας ἑαυτῷ, καὶ ζωῆς τῆς αἰωνίου μετόχους ἀπεργασάμενος· οὕτω καὶ ταῖς ἡμετέραις ὀλιγοτιμίαις συσχηματίζεται Κύριος τῆς δόξης ὑπάρχων, ὡς Θεὸς, ἵνα καὶ εἰς τὴν βασιλίδα τιμὴν ἀναγάγῃ τὴν ἀνθρώπου φύσιν. γέγονε

Col. i. 18. γὰρ "ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων," ὡς ὁ Παῦλός φησιν, καὶ ὁδὸς καὶ θύρα καὶ ἀπαρχὴ τῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἀγαθῶν ἐκ

173 A. a θανάτου πρὸς ζωὴν, ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν, ἐξ ἀσθενείας εἰς δύναμιν, ἐκ δουλείας εἰς υἱοθεσίαν, ἐξ ἀτιμίας καὶ ἀδοξίας εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τὴν βασιλικήν. οὐκοῦν ὅταν φαίνηται λαμβάνων ὡς ἄνθρωπος ὁ Υἱὸς, ἅπερ εἶχεν ὡς Θεὸς, σκανδαλιζώμεθα μὲν μηδαμῶς, ἐννοῶμεν δὲ μᾶλλον τῆς δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίας τὸν τρόπον. οὕτω γὰρ ἄτρωτόν τε καὶ ἀζήμιον τὸν ἑαυτῶν διατηρήσομεν νοῦν.

36 Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

b Οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ἀζητήτως τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν ζωὴν προκεῖσθαι τὸ γέρας ὁ σοφώτατος ἐπιμαρτυρεῖ βαπτιστὴς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἡμῖν, ἵν' οὕτως εἴπω, τῆς τῶν πραγμάτων ποιότητος εἰσκομίζει τὴν ἀπόδειξιν· ζωὴ μὲν γὰρ

Acta SS. Ap. xvii. 28. κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Μονογενής· "Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ "κινούμεθα καὶ ἐσμέν." εἰσοικίζεται δὲ πάντως ἡμῖν διὰ τῆς πίστεως, καὶ κατοικεῖ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐν οἰκείαις

1 S. Joan. iv. 13. c ἐπιστολαῖς "Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὅτι "ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν." ζωοποιήσει τοιγαροῦν ὁ Χριστὸς τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν, ὡς αὐτὸς ὑπάρχων κατὰ φύσιν ζωὴ, καὶ λοιπὸν κατοικῶν ἐν αὐτοῖς. ὅτι

3. καὶ prius om. B. 4. ἑαυτῷ B. ἑαυτῶν D. ἑαυτὸν Ed. 10. πρὸς] εἰς B. 13. ἅπερ B.D. ὅπερ Ed. 18. οὐδὲ] οὐδ' B. 22. ἐστὶ κατὰ φύσιν inverso ordine B. ἐστιν post Μονογενής transponit a., omittunt b. Cord. Cr. 25. ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς B. ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης Ed. 29. ζωὴ] Θεὸς καὶ ζωὴ B.

δὲ διὰ τῆς πίστεως ἐν ἡμῖν ὁ Υἱὸς αὐλίζεται, πληροφορήσει λέγων ὁ Παῦλος "Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου (Eph. iii. 14–17.) "πρὸς τὸν Πατέρα, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ "γῆς ὀνομάζεται, ἵνα δῷ ὑμῖν κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς δόξης "τῆς ἁπλότητος αὐτοῦ, δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύ-"ματος αὐτοῦ, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις d "ὑμῶν διὰ τῆς πίστεως." ὅτε τοίνυν διὰ τῆς πίστεως ἡ κατὰ φύσιν ἡμῖν ἐπεισκρίνεται ζωὴ, πῶς οὐκ ἀληθὴς ὁ λέγων Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον; αὐτὸν δηλονότι τὸν Υἱὸν καὶ οὐχ ἑτέραν τινὰ παρ' αὐτὸν νοουμένην ζωήν.

Ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται τὴν ζωήν.

Ἆρ' οὖν, ἐρεῖ τις τυχὸν, ἑτέραν ἡμῖν πρεσβεύει δόξαν ὁ e βαπτιστὴς, καὶ τὸν τῆς ἀναστάσεως παραφθείρει λόγον, ζωοποιηθήσεσθαι μὲν τὸν πιστεύοντα λέγων, τὸν δὲ μὴ τοιοῦτον οὐκ ὄψεσθαι ζωὴν ὅλως διαβεβαιούμενος; ἐγερθησόμεθα δὲ κατά γε τὸ εἰκὸς οὐ πάντες, ταύτην ἡμῖν εἰσκεκομικότος τοῦ λόγου τὴν διαφοράν· εἶτα ποῖ ποτε χωρήσει τὸ ἀπολύτως καὶ ὡς ἐφ' ἅπασιν εἰρημένον "Ἀναστήσονται (1 Cor. xv. 52.) "οἱ νεκροί;" τί δ' ἂν καὶ δρῴη λέγων ὁ Παῦλος "Τοὺς γὰρ (2 Cor. v. 10.) "πάντας ἡμᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ a 174 A. "Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς "ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον."

Ἐπαινεῖσθαι μὲν οὖν οἰήσομαι δεῖν τὸν φιλομαθῆ. χρῆναι δὲ ὅμως ἀκριβεστάτην ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμμασι ποιεῖσθαι τὴν βάσανον. ὅρα γάρ μοι σαφῶς τὴν τῶν εἰρημένων διαστολήν· περὶ μὲν γὰρ τοῦ πιστεύοντός φησιν, ὅτι ζωὴν ἕξει τὴν αἰώνιον, περὶ δὲ τοῦ ἀπειθήσαντος, ἑτέραν ὁ λόγος ἔχει τὴν ἔμφασιν. οὐ γὰρ ἔφη ζωὴν οὐχ ἕξειν αὐτόν· ἐγερθή- b σεται γὰρ τῷ κοινῷ τῆς ἀναστάσεως νόμῳ· ἀλλὰ ζωὴν οὐκ

1. ἐν ἡμῖν assumptum ex B. 3. ἐν] + τε Ed. invito B. 4. γῆς B. τῆς γῆς Ed. τὸ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς ἁπλότητος B. τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος Ed.
13. τὴν δόξαν B. 15. ζωοποιειθαι (θεὶς superscr.) B. 17. γε assumptum ex B.D. 19. ὡς om. B.

ὄψεσθαί φησιν, τουτέστιν, οὐδ' ὅσον εἰς θεωρίαν ψιλὴν τῆς τῶν ἁγίων ἐφίξεται ζωῆς, οὐχ ἅψεται τῆς ἐκείνων μακαριότητος, ἄγευστος διαμενεῖ τῆς ἐν εὐφροσύναις διαγωγῆς· ζωὴ γὰρ ὄντως ἐκείνη· τὸ δὲ ἐν κολάσεσιν ἀναπνεῖν, θανάτου παντὸς ἀνιαρώτερον, ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν κακῶν αἰσθήσει ψυχὴν συνέχον ἐν σώματι. τοιαύτην τινὰ καὶ ὁ Παῦλος ζωῆς
c εἰσφέρει διαφοράν. ἄκουε τί φησι πρὸς τοὺς ἐν κακίᾳ
Col. iii. 3, 4. νενεκρωμένους διὰ Χριστόν "Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ "ὑμῶν κέκρυπται ἐν τῷ Θεῷ σὺν τῷ Χριστῷ· ὅταν ὁ "Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ "φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ." ὁρᾷς ὅπως τὸ ἐν δόξῃ φανερωθῆναι μετὰ Χριστοῦ τὴν τῶν ἁγίων ὀνομάζει ζωήν; τί δὲ
Ps. xxxiii. 13, 14. ὅταν ἡμῖν καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἀναμέλπῃ λέγων "Τίς ἐστιν "ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς;
d "παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ·" ἆρ' οὐχὶ τὴν τῶν ἁγίων ἐν τούτοις ἐροῦμεν κατασημαίνεσθαι ζωήν; ἀλλ' ἔστιν, οἶμαι, πᾶσι καταφανές. οὐ γὰρ δήπου τῶν φαύλων ἀποσχέσθαι κελεύει τινὰς, ἵνα δὴ τύχοιεν τῆς εἰσαῦθις ἀναβιώσεως τῆς σαρκός· ἀναστήσονται γὰρ καὶ εἰ μὴ πεπαύσοιντο τοῦ κακοῦ· πρὸς ἐκείνην δὲ μᾶλλον ἐρεθίζει τὴν ζωὴν, ἐν ᾗ πάντως ἐστὶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς, ἐν μακαριότητι καὶ δόξῃ τὸν μακραίωνα τρίβοντας βίον.

e Ἀλλ' ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν.

Γυμνότερον ἡμῖν διὰ τῆς ἐν τούτοις ἐπαγωγῆς τὸν τῶν εἰρημένων σκοπὸν ὁ μακάριος ἔδειξε βαπτιστής. περιαθρείτω δὲ πάλιν ὁ φιλοζητητὴς τὴν τοῦ νοήματος δύναμιν. "Ὁ "ἀπειθῶν, φησὶ, τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται ζωὴν," ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν. ἀλλ' εἴπερ ἣν ὄντως ἔρημον ἔσεσθαι

3. εὐφροσύναις B. εὐφροσύνῃ Ed. 4. κολάσει (εσιν supra) B. 7. δεῖ pro τί B. 9. ἐν τῷ Θεῷ σὺν τῷ Χριστῷ hoc ordine B. Cord. Cramer. σὺν Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ b. σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ Ed. Verba desunt in a. 11. ὅπως B. πῶς Ed. 18. τινὰς κελεύει inverso ordine B. 21. ἡμέρας ἰδεῖν hoc ordine B.D. 23. μένει B. μενεῖ Ed. 27. τὴν ζωὴν Ed. invito B. ἀλλ' ἡ] ἀλλὰ τί B suprascriptum non quasi correctio sed additio. 28. μένει B. μενεῖ Ed.

τῆς ἐν σώματι ζωῆς ἐννοῆσαι τὸν ἀπειθήσαντα, πάντως ἂν ὅτι καὶ ἐπήνεγκεν εὐθύς Ἀλλ' ὁ θάνατος μένει ἐπ' αὐτόν. ἐπειδὴ δὲ ὀργὴν ὀνομάζει Θεοῦ, δῆλον ἂν εἴη λοιπὸν ταῖς τῶν a 175 A.
ἁγίων εὐθυμίαις τὴν τῶν ἀσεβῶν ἀντιδιαστέλλων κόλασιν, καὶ ζωὴν μὲν ἀποκαλῶν τὴν ὄντως ζωὴν ἐν δόξῃ μετὰ Χριστοῦ, τὰς δὲ ἐπὶ τοῖς ἀσεβοῦσιν αἰκίας ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. ὅτι δὲ ὀργὴ πολλάκις ἡ κόλασις παρὰ ταῖς θείαις εἴρηται γραφαῖς, δύο παροίσω τοὺς μάρτυρας, Παῦλόν τε καὶ Ἰωάννην· ὁ μὲν γὰρ ἔφη πρὸς τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφοντας "Καὶ ἦμεν τέκνα ὀργῆς φύσει, ὡς καὶ οἱ λοιποί·" ὁ δὲ τοῖς Eph. ii. 3.
γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις "Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;" S. Matth. iii. 7. b

Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Κύριος ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς Κεφ. δ'.
πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης· καίτοι γε 2
αὐτὸς Ἰησοῦς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἀφῆκε 3
τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Πόθεν ἡμῖν εἰς τοῦτο πρόεισιν ὁ λόγος, ἢ ἐκ ποίας ἀρχῆς ἡ τοῦ διηγήματος καθέλκουσα τάξις, ἐγνωκότα τὸν Κύριον c
εἰσφέρει τοὺς Φαρισαίους ἅπερ ἐπύθοντο μαθεῖν, οὐκ ἄκομψον, ὡς ἔοικεν, εἰπεῖν. τὸ γὰρ Ὡς οὖν ἔγνω λέγειν τὸν ἅγιον Εὐαγγελιστὴν, ἔμφασίν τινα προϋποκειμένου σαφῶς ἀνατίκτει πράγματος· πάντα μὲν γὰρ, οὐδενός τι καταμηνύοντος, αὐτομάτως οἶδεν, ὡς Θεὸς, καὶ οὐχ ὅτε γίγνεται πρῶτον, ἀλλὰ καὶ "πρὶν γενέσεως αὐτῶν," ὡς ὁ προφήτης Hist. Sus. 42.
διεμαρτύρατο. περιμένει δὲ τοὺς ἐφ' ἑκάστῳ καιροὺς, καὶ ταῖς τῶν πραγμάτων ἀκολουθίαις, ἢ τῇ προγνώσει, μᾶλλον ἐνδίδωσιν· ἦν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο θεοπρεποῦς οἰκονομίας ἄξιον. d

1. ἂν om. B. Statim ὅτι καὶ assumptum ex B.D mg. 2. μένει B. μενεῖ Ed. 7. παρὰ ταῖς θείαις εἴρηται hoc ordine B. 11. καὶ τοῖς B. 17. ἡ om. B. 18. καθέλκουσα B. καθέρπουσα Ed. 20. οὐκ pro οὖν (sic) B. ἔγνω] + ὁ Κύριος Ed. invito B. 21. σαφῶς ἀνατίκτει πράγματος hoc ordine B. πράγματος ἀνατίκτει σαφῶς Ed. 24. πρῶτον B. πρώτως Ed. 27. δὴ καὶ τοῦτο] τοῦτο δὴ B.

Supra iii. 25. Ζητήσεως τοιγαροῦν γενομένης "ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰω- "άννου μετὰ Ἰουδαίου περὶ καθαρισμοῦ," πολὺς παρ' ἀμφοῖν ἦν ὁ λόγος. οἱ μὲν γὰρ τῷ οἰκείῳ διδασκάλῳ συναγορεύοντες, τῶν νομικῶν περιῤῥαντηρίων καὶ τῶν παρ' ἐκείνοις τυπικῶν καθαρισμῶν ἐν ἀμείνοσιν ἤδη μέτροις τὸ δι' αὐτοῦ γενέσθαι διετείνοντο βάπτισμα· καὶ δὴ κατὰ τὸ εἰκὸς εἰς ἀπόδειξιν ἐποιοῦντο τοῦ πράγματος, τὸ πολλοὺς μὲν ἰέναι e πρὸς αὐτὸν, τῶν δὲ ἀρχαιοτέρων τε καὶ ἄνωθεν ἐθῶν ἥδιστα λίαν ἀποφοιτᾶν. οἱ δὲ αὖ πάλιν, ἐπείπερ τοῖς δι' ἐναντίας ὁ λόγος ἐφέρετο κατὰ πρανοῦς, καὶ ὑδάτων δίκην καταῤῥοίζουσα τῆς ἀληθείας ἡ δύναμις τὸν ἀδρανῆ τῶν ἀνθεστηκότων ἐβάπτιζε νοῦν, ἐπὶ τὸ παρὰ γνώμην χωροῦσι, καὶ ἄκοντες, πολὺ δὴ κάλλιον εἶναι λέγοντες τὸ διὰ Χριστοῦ χορηγούμενον βάπτισμα· καὶ κατεκράτουν ἤδη τοῖς ἴσοις εἰς ἀπόδειξιν ἀποχρησάμενοι λογισμοῖς, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἐνθυμη- 176 A. a μάτων τοῖς νενικηκόσιν ἀντεγειρόμενοι· πολλῷ γὰρ ὁρᾶσθαι πλείους διισχυρίζοντο τοὺς προσιόντας Χριστῷ, καὶ πάντας ἐκείνῳ μᾶλλον ἤπερ Ἰωάννῃ προστρέχειν· ὅθεν οἶμαι καὶ εἰς λύπην ἀνακαυθέντας τοὺς Ἰωάννου μαθητὰς τῷ οἰκείῳ προσ- Ib. 26. ελθεῖν διδασκάλῳ λέγοντας "Ῥαββὶ, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν "τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ "πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν." τὰς γὰρ ἐξ ἔριδος τῶν Ἰουδαίων προτάσεις, ἤτοι λόγους ἀποδεικτικοὺς, ὡς ἐν ἐρω- b τήσει προΐσχονται. ἐντεῦθεν τοιγαροῦν ἐγνωκέναι φησὶν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸν Κύριον ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ ἢ Ἰωάννης, εἶτα τὸν ἐξαίσιον αὐτῶν παραιτούμενος φθόνον, καὶ καιρῷ φυλάττων ἰδίῳ τὸ παθεῖν, τῆς μὲν τῶν Ἰουδαίων ὑπέξεισι χώρας, ἀναχωρεῖ δὲ πάλιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

7. ἰέναι] εἶναι B. 8. τε assumptum ex B. 13. χορηγούμενον B. λεγόμενον Ed. 15. ἐνθυμημάτων om. B. 19. προσελθεῖν διδασκάλῳ hoc ordine B. 21. ὡς pro ᾧ (sic ut supra 164 e) B.

Ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας· ἔρχεται οὖν εἰς 4 5
πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγομένην Συχὰρ, πλησίον τοῦ χωρίου
ὃ ἔδωκεν Ἰακὼβ Ἰωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. c

Ὦ πολλῆς ἀγχινοίας καὶ ἀκράτου νήψεως· φθάνει ταῖς
ἀπολογίαις τὰ ζητηθήσεσθαι προσδοκώμενα. εἶπε γὰρ ἂν
τις εὐθὺς, ἢ ἑτέρῳ προσλαλῶν, ἢ λεληθότως διενθυμούμενος
Τοῦ δὴ χάριν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, οὐκ ἐν καιρῷ
τῷ καθήκοντι τὸν Σαμαρειτῶν ἐποιήσατο φωτισμόν; προσ-
ῆλθε μὲν γὰρ ἡ Συροφοινίκισσά ποτε, τὸν ἐπὶ τῇ ταλαιπώρῳ
θυγατρὶ μετὰ δακρύων ἔλεον ἐξαιτοῦσα, καὶ τί πρὸς αὐτὴν ὁ d
φιλοικτίρμων; "Οὐ καλὸν, φησὶ, λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν S.Matth. xv. 26.
"τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις·" οὐ γὰρ, οἶμαι, δεῖν
ἐδοκίμαζε, πρόωρον τοῖς ἐξ ἐθνῶν τὴν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἀπο-
νεμηθεῖσαν ἐπιδαψιλεύσασθαι χάριν· ὃ δὴ καὶ σαφέστερον
αὐτὸς ἐποίει λέγων "Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα Ib. 24.
"τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ." πῶς οὖν ἄρα, φήσειεν ἂν
τις, ὁ πρὸς μόνον ἀπεσταλμένος τὸν Ἰσραὴλ τὸ Σαμαρειτῶν
ἐπαίδευε γένος, καίτοι τοῦ Ἰσραὴλ οὔπω παντελῶς τὴν χάριν e
ἀπολακτίσαντος; πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα, πιθανὴν μετ' ἐξουσίας
τὴν ἀπολογίαν εἰσφέρει τό Ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς
Σαμαρείας· οὐ γὰρ δὴ τούτου γε ἕνεκα καὶ μόνου τὴν πρὸς
Σαμαρείτας ἀποδημίαν ἐστείλατο, ἐφ' ᾧ τε κηρύξαι παρ'
αὐτοῖς τὸν λόγον, καὶ ὅλην ἐξ ὅλου μεταστῆσαι τὴν εὐλο-
γίαν τοῦ Ἰσραήλ· ἀλλ' ἐπείπερ ἔδει παρέρχεσθαι, διὰ τοῦτο
διδάσκει, τὸ σοφίας ἔργον ἀποτελῶν.

Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἄν ποτε τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατὰ φύσιν a 177 A.
καυστικῆς ἐνεργείας καταλῆξαι τὸ πῦρ, οὕτως οἶμαι κατὰ τὸ
παντελὲς ὑπάρχειν ἀμήχανον τὴν τῶν ὅλων σοφίαν μὴ οὐχὶ
τὸ σοφίᾳ πρέπον ἐνεργεῖν· καὶ ὥσπερ οὐκ ἐξεῖναι λέγων

5. ζητηθήσεσθαι B. ζητήσεσθαι Ed. 8. τὸν B.D suprascriptum [τῶν D.] τῶν Ed. 9. μὲν om. B. 11. τὸν ἄρτον τῶν τέκνων λαβεῖν inverso ordine B. 14. ἐπιδαψιλεύσασθαι B. ἐπιδαψιλεύεσθαι Ed. 16. ἄρα post τις tr. B. 18. ἐπαίδευε γένος] παιδεύων ἔθνος B. 19. τοσαῦτα B. 22. παρ' αὐτοῖς κηρύξαι inverso ordine B.

λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις, δακρυῤῥοοῦντι καὶ πολλοῖς εἰς ἔλεον ἐκλιπαροῦντι λόγοις, προσέῤῥιψε τῷ γυναίῳ τὴν χάριν, οὐ παρ' ἑτέρου νομοθετούμενος τὸν τοῦ διδόναι καιρὸν, ἀλλ' αὐτὸς ὑπάρχων μετὰ Πατρὸς ὁριστὴς, ὡς Υἱὸς καὶ Θεὸς καὶ Κύριος· οὕτω καὶ
b Σαμαρείτας ἠλέει, καὶ τῆς θεοπρεποῦς ἐξουσίας τὴν ἄφραστον ἀνακαλύπτων δύναμιν, ὁδοῦ πάρεργον χώρας ὅλης ποιεῖται τὸν φωτισμόν.

Ἦν δὲ καὶ ἑτέρως ἄτοπον, ἤδη ταῖς ἀπονοίαις λελυττηκότα καὶ φονῶντα κατὰ τοῦ Κυρίου τὸν Ἰσραὴλ ἀγαπᾶσθαι τελείως. ἐπειδὴ δὲ οὔπω μὲν ὁλοτελῶς, διώκει δ' οὖν ὅμως ἔτι συμμέτρως, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς οὔπω μὲν αὐτὸν ὁλοκλήρως ἀπογυμνοῖ τῆς χάριτος, ἐξέλκει δ' οὖν ὅμως εἰς ἑτέρους τὴν εὐλογίαν κατὰ βραχύ.
c τὸ δὲ ὅλως τῆς Ἰουδαίων ἀπανίστασθαι χώρας, καὶ εἰς τὴν τῶν ἀλλογενῶν σπουδάζειν ἰέναι, διὰ τὴν τῶν διωκόντων ἀπανθρωπίαν, ἀπειλή τις ἦν, καθάπερ ἐν τύπῳ ζωγραφουμένη τῇ τοῦ πράγματος φύσει, ὡς ὁλόκληρον ἤδη τῆς χάριτος ὑπομενοῦσι ζημίαν, καὶ παραπέμψουσιν εἰς ἑτέρους τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν, τουτέστι τὸν Χριστὸν, εἰ μὴ τῆς εἰς αὐτὸν παροινίας ἀπόσχοιντο.

6 Ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ· ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακὼς ἐκ
d τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ.

Τοὺς τῆς Ἰουδαίας ὅρους ἐκβεβηκὼς, καὶ παρὰ τοῖς ἀλλογενέσιν ἤδη γεγονὼς ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τῇ πηγῇ καταλύει τοῦ Ἰακώβ· ὡς ἐν τύπῳ πάλιν ἡμῖν καὶ δι' αἰνίγματος ὑποδεικνὺς, ὅτι κἂν τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ εὐαγγελικὸν ἐκφοιτήσῃ κήρυγμα, καὶ εἰς ἔθνη λοιπὸν ὁ θεῖος ἐκδράμοι λόγος, οὐ συναποβληθήσεται τῷ Ἰσραὴλ ἡ εἰς τοὺς πατέρας ἀγάπη,

8. ποιεῖται B. ἐποιεῖτο Ed. 18. τῇ om. B. πνεύματος (πράγματος) B. 20. τὸν om. B. 24. τῆς Ἰουδαίας B.a. Cord. τῶν Ἰουδαίων Ed. καὶ om. B. Cord. habet a. 27. κἂν] + ἀπὸ Cord. ἀπὸ deest in a. φοιτήσῃ Cord. ἀποφοιτήσῃ a. 28. εἰς] + τὰ a. Cord.

ἀλλὰ πάλιν αὐτῶν ἀνθέξεται Χριστὸς, καὶ ἐπαναπαύσεται e καὶ καταλύσει πάλιν ὡς ἐν ἁγίοις, ἀμάραντον αὐτοῖς τὴν ἐν ἀρχαῖς ἀποσώζων χάριν. ἐμφιλοχωρεῖ δὲ ταῖς τῶν ἁγίων μνήμαις, ἵνα τύπον ἡμῖν ἑαυτὸν κἂν τούτῳ παράσχοι, καὶ ἀρχὴ καὶ θύρα τῆς εἰς τοὺς πατέρας γένοιτο τιμῆς. καταλύει δὲ κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ὡς γέγραπται, ἵνα κἂν τούτῳ τῆς τῶν ἐλαυνόντων αὐτὸν ἀσεβείας κατηγορῇ. δέον γὰρ ταῖς εὐγνώμοσιν ἀνακτᾶσθαι τιμαῖς, αἰδοῖ τε καὶ φόβῳ a 178 A. περιθάλπειν ὡς εὐεργέτην, ἱδρῶτι καὶ πόνοις καταικίζονται τὸν Κύριον, ἵνα καὶ ἀληθεύοι λέγων περὶ αὐτῶν ἐν βίβλῳ ψαλμῶν "Καὶ ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν." Ps. xxxiv. 12.

Ἰουδαίων μὲν οὖν ἐν τούτοις ὁρᾶται τὸ θράσος. τί δὲ ἄρα φήσουσι πρὸς τοῦτο πάλιν ἡμῖν καὶ οἱ τῆς ἐκείνων ἀπονοίας γείτονες Ἀρειανοὶ, μᾶλλον δὲ πρὸς οὓς ἂν λέγοιτο δικαίως Ἐδικαιώθη Σόδομα ἐκ σοῦ; Cf. Ezek. xvi. 52. οἱ μὲν γὰρ κατὰ σάρκα σταυροῦσι Χριστὸν, οἱ δὲ εἰς αὐτὴν ἐμπαροινοῦσι τὴν ἄῤῥητον b τοῦ Λόγου φύσιν. ἰδοὺ κεκοπίακεν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας· τίς ὁ τοῦτο παθών; ἆρα καὶ ἰσχύος ἡμῖν ἐπιδεᾶ τὸν τῶν δυνάμεων εἰσοίσετε Κύριον, καὶ αὐτῷ τῷ ἐκ Πατρὸς Μονογενεῖ τὸν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἀναθήσετε πόνον, ἵνα καὶ παθητὸς νοῆται λοιπὸν ὁ παθεῖν οὐκ εἰδώς; ἢ φρονεῖν μὲν οὕτω παραιτήσεσθε ποιοῦντες ὀρθῶς, μόνῃ δὲ τῇ τοῦ σώματος φύσει περιθήσετε τὰ ἐπὶ τούτοις ἐγκλήματα, μᾶλλον δὲ τῇ ἀνθρωπότητι πρέπειν ἐρεῖτε τὸν πόνον, ἤπερ ὄντι καὶ νοου- c μένῳ γυμνῷ καὶ καθ' ἑαυτὸν τῷ Λόγῳ; ὅνπερ οὖν τρόπον ἐν ἰδίᾳ φύσει τὸ πάντα δύνασθαι κεκτημένος, καὶ αὐτὸς ὑπάρχων ἡ πάντων ἰσχὺς κεκοπιακέναι λέγεται· μὴ γάρ μοι, μὴ διέλῃς εἰς υἱῶν δυάδα τὸν ἕνα Χριστὸν, κἂν τὰ τῆς ἀνθρωπότητος εἰς ἑαυτὸν οἰκειοῦται πάθη· καίτοι μένων

1. ἐπαναπαύσηται D. ἐπαναπαύσεται habent a. Cord. ἐπαναπαύεται et καταλύει B. 4. παράσχῃ a. 6. καὶ τοῦτο (sic) Cord. κἂν τούτῳ habet a. 7. ἀγαπώντων (ἐλαυνόν) B. κατηγοροίη a. 9. ἐπιθάλπειν (περι) B. 10. Κύριον] Χριστὸν B. ἀληθεύοι B.D. ἀληθεύῃ Ed. 11. ἀντὶ B. ἀντ' Ed. 12. οὖν om. B. 15. μὲν οὖν γὰρ B. 17. κεκοπιακὼς B. ἀπὸ B. τοκτούτο (sic) pro τίς ὁ τοῦτο B. 28. μὴ assumptum ex B. κἂν B. καὶ Ed.

ἀπαθὴς, ἐπείπερ ἄνθρωπος γέγονεν, ὁ κοπιᾶν μὴ πεφυκώς·
οὕτως εἴ τι καὶ λέγοι τῶν ὅσα δὴ πρέπειν ἀνθρώπῳ μᾶλλον
οἰησόμεθα δεῖν, καὶ οὐκ ἄρα τῷ Θεῷ, μὴ λεξιθηρῶμεν εὐθὺς,
d μηδὲ ὅτε μάλιστα τέχνης ἡμῖν τῆς εἰς εὐσέβειαν δεῖ, τότε δὴ
διαφερόντως ἀμαθαίνοντες ἁλισκώμεθα, τὸν μὲν τῆς μετὰ
σαρκὸς οἰκονομίας ὡς πορρωτάτω ποιούμενοι λόγον, ἐπ'
αὐτὴν δὲ θερμῶς ἀναβαίνοντες τὴν τοῦ Λόγου θεότητα, καὶ
τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς πραγμάτων ἐκ πολλῆς τῆς ἀμαθίας ἀπτό-
μενοι. εἰ μὲν γὰρ ὅλως οὐ κεχρημάτικεν ἄνθρωπος, εἰ μὴ
γέγονεν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, θορυβεῖσθαι δίκαιον, ὅταν
e τι λέγῃ δουλοπρεπὲς, ἀπαιτεῖσθαι δὲ μᾶλλον πάντα κατὰ τὸν
πρέποντα τῷ Θεῷ λόγον· εἰ δὲ σωζόμενον ἐν πίστει βεβαίᾳ
καὶ ἀνενδοιάστως τεθαρσήκαμεν, ὅτι κατὰ τὴν Ἰωάννου
Supra i. 14. φωνὴν "Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,"
ὅταν ἴδῃς ὡς σάρκα λαλοῦντα, τουτέστιν ὡς ἄνθρωπον,
δέχου πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κηρύγματος τὸν ἀνθρώπῳ πρέ-
ποντα λόγον. οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως ἐπιγνῶναι σαφῶς, ὅτι Θεὸς
ὢν καὶ Λόγος, γέγονεν ἄνθρωπος, εἰ μή τι καὶ παθεῖν ὁ
ἀπαθὴς, καὶ λαλῆσαί τι ταπεινὸν ὁ ὑψηλὸς ἀναγέγραπτο.

179 A. a Ὥρα ἦν ὡς ἕκτη.

Εὐαφόρμως ἐπὶ τῇ πηγῇ καταλύοντα δεικνύει τὸν Ἰησοῦν.
ἡλίου γὰρ ἀκμαιοτάτην ἀπὸ μέσων ἀψίδων τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς
τὴν ἀκτῖνα καταχέοντος, καὶ ἀκράτοις τὰ σώματα κατα-
φλέγοντος βολαῖς, τὸ μὲν ἔτι πρόσω βαδίζειν οὐκ ἀζήμιον,
τὸ δὲ ἀναπνεῦσαι βραχὺ μᾶλλον ἦν ἀκολουθότερον, ὅτε δὴ
μάλιστα καὶ τὴν ἐπὶ τρυφαῖς αἰτίαν ῥᾳδίως ἂν ἀπεκρούσατο,
καιροῦ τοῦ πρέποντος συνηγοροῦντος τῷ πράγματι. ἕκτην
b δ' οὐκ ἀκριβῶς, ἀλλ' ὡς ἕκτην εἶναι τὴν ὥραν φησὶν, ἵνα καὶ

3. ἀκράτως pro ἄρα τῷ B. λεξιθηρῶμεν edidi ex Ed. mg. λεξειθηρῶμεν Ed. "al. λεξιθηρῶμεν" Ed. mg. λεξιθηριωμένοῦς (sic) B. 11. ἀπαιτεῖσθαι edidi. ἀπαιτεῖσθε B. ἀπαιτείσθω Ed. μᾶλλον om. B. 12. τῷ om. B. σωζόμενον] σώζομεν B., sed cf. τὸ ἐν ἐλπίσι σωζόμενον infra 192 d. 19. τι om. B. ἀναγέγραπτο D. ἀναγέγραπται B. ἀνεγέγραπτο Ed. 20. ὡς B. ὡσεὶ Ed. 25. βραδὺ B. 27. πράγματι] προστάγματι B. 28. ὡσεὶ a. Desunt verba duo triave in Cord.

ἡμεῖς μανθάνωμεν μηδὲ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις ἀδιαφορεῖν, πειρᾶσθαι δὲ μᾶλλον καὶ τὴν ἐν τοῖς τυχοῦσιν ἐπιτηδεύειν ἀλήθειαν.

Ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλῆσαι ὕδωρ. λέγει αὐτῇ 7
ὁ Ἰησοῦς Δός μοι πιεῖν. οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν 8
εἰς τὴν πόλιν ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι. λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ 9
Σαμαρεῖτις. c

Οὐκ ἠγνόει τοῦ γυναίου τὴν ἄφιξιν ὁ Σωτήρ. εὖ γὰρ δὴ καὶ λίαν ἠπίστατο Θεὸς ὑπάρχων ἀληθινὸς, ὡς αὐτίκα παρέσται ψυχρὸν ἀπὸ κρήνης ἀρυσομένη τὸ νᾶμα· ἐπειδὴ δὲ ἤδη παρῆν, εἴσω βρόχων ἐποιεῖτο τὸ θήραμα, καὶ τὸν τῆς διδασκαλίας εὐθὺ κατατείνων λόγον, ἀπὸ τῶν ἐν χερσὶ πραγμάτων ἐποιεῖτο τὴν διάλεξιν.

Τὸ μὲν οὖν μηδαμόθεν χρῆναι καταμολύνεσθαι, τοῖς Ἰουδαίοις ὁ νόμος ἐπραγματεύετο· διά τε τοῦτο παντὸς Lev. v. 2. *ἀναχωρεῖν ἀκαθάρτου διετύπου πράγματος, καὶ μήτε ἀλλο-* d *γενέσιν ἢ ἀπεριτμήτοις ἀναμιγνύσθαι. οἱ δὲ εἰς πολύ τι πλέον ἀναφέροντες τῆς ἐντολῆς τὴν δύναμιν, καὶ εἰκαιοτάταις μᾶλλον ἐπιτηρήσεσιν, ἢ ταῖς ἀκριβείαις τῶν λεγομένων ἀκολουθήσαντες, οὐδ' ὅσον ἀποθίγειν τῆς τῶν ἀλλοφύλων σαρκὸς ἀποτολμῶντες, ἁπάσης δὲ εἴσω πεσεῖν ἀκαθαρσίας ἐνόμιζον, εἰ κατά τι γοῦν ὀφθεῖεν ὅλως Σαμαρείταις συμβαίνοντες. εἰς τοσοῦτον δὲ αὐτοῖς τὰ τῆς διαστάσεως ἐχώρει λοιπὸν, ὡς καὶ ὕδατος καὶ τροφῆς ἀπογεύεσθαι ναρκᾶν, τῆς* e *διὰ χειρὸς ἀλλοφύλων προσκομιζομένης. ἵνα τοίνυν ξενοφωνήσῃ τὸ γύναιον, καὶ τὸ ἀσύνηθες αὐτῷ καλέσῃ πρὸς ζήτησιν, τίς μὲν εἴη, καὶ πόθεν, ἢ καὶ ὅπως τῶν Ἰουδαϊκῶν κατεφρόνησεν ἐθῶν· οὕτω τε λοιπὸν ὁ λόγος ἐπὶ τὸν οἰκεῖον*

1. *μάθωμεν* a. 9. *ὑπάρχων*] *ὢν* B, sed *ὑπάρχων* B mg. *αὐτίκα*] *αὐτῇ καὶ* (sic) B. 10. *ψυχρῶν* D. *ἀρυσομένη* B. *ἀρρυομένη* D. *ἀρυομένη* Ed. 11. *ἤδη* assumptum ex B. 15. *διάτοι τούτου* B. 17. *ἀναμιγνύσθαι* B. *ἀναμίσγεσθαι* Ed. *εἰς πολύ τι πλέον ἀναφέροντες* B. *ὡς πλέον τι πλεονάζοντες* Ed. 20. *ἀποθίγειν*] *ἀποφυγεῖν* B. 21. *ἀποτόλμων* (sic) B. *δὲ* assumptum ex B. 26. *αὐτῶν* B. 28. *ἐπὶ τὸν οἰκεῖον* post *βαδίζοι* tr. B.

βαδίζοι σκοπὸν, καὶ τὸ διψῆν ὑποκρίνεται, λέγων Δός μοι πιεῖν. ἡ δὲ ἔφη·

Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ ζητεῖς πιεῖν ὕδωρ γυναικὸς
180 A. a Σαμαρείτιδος οὔσης; οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρεί-
10 ταις. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ.

Ἀρχὴ μαθήσεως ζήτησις, καὶ ῥίζα τῆς ἐπί τισιν ἀγνοουμένοις συνέσεως ἡ περὶ αὐτῶν ἐπαπόρησις. ταύτην ὁ λόγος ἑλεῖν ἐπιθυμεῖ τὴν ἀρχήν· διά τοι τοῦτο καὶ τὸ δοκεῖν ἡγεῖσθαι μηδὲν τὰ τῶν Ἰουδαίων ἔθη σοφῶς ὁ Σωτὴρ ὑπεπλάττετο.

Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι Δός
b μοι πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκέ σοι ὕδωρ ζῶν.
11 λέγει αὐτῷ ἡ γυνή.

Τὴν ὑπερκόσμιόν τε καὶ ὑπερουράνιον οὐκ εἰδυῖα τοῦ Μονογενοῦς οὐσίαν, μᾶλλον δὲ ἀγνοοῦσα παντελῶς τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον, Ἰουδαῖον οὖν αὐτὸν ὠνόμαζεν ἡ γυνή. καὶ σιωπᾷ μὲν πρὸς τοῦτο χρησίμως, ἵνα σώζηται πάλιν ἡ τοῦ πρὸς αὐτὴν ὑπόθεσις λόγου· ἀναφέρει δ' οὖν ὅμως εἰς ὑψηλοτέραν τὴν περὶ αὐτοῦ διάληψιν, οὐκ εἰδέναι λέγων, τίς ὁ ποτὸν αἰτήσας ἐστὶν, ἢ καὶ ὅσην ἔχει τὴν χάριν τὰ θεόθεν
c *χορηγούμενα, ὡς εἴπερ ἔχοι τὴν γνῶσιν, οὐκ ἂν ὑστερίζειν ἠνέσχετο, ᾔτησε γὰρ ἂν προλαβοῦσα τὸν Κύριον. ἐρεθίζει μὲν οὖν διὰ τούτων εἰς τὸ καὶ λίαν ἐσπουδασμένως ἐθελῆσαι μαθεῖν. ἐπιτήρει δὲ ὅπως εὐφυᾶ δὴ καὶ νῦν καὶ κόμπου γυμνὸν ἐπιτηδεύων λόγον, Θεὸν ἑαυτὸν εἶναί φησιν, εἰ καὶ βραδεῖα πρὸς τὸ δύνασθαι νοεῖν ἡ γυνή. ἀποθαυμάζειν γὰρ ἀναπείθων τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεὰν, ταύτης ἑαυτὸν εἰσφέρει*

1. *βαδίζοι* B. *βαδίζῃ* Ed. *καὶ* om. B. *ὑπεκρίνετο* B. 3. *ζητεῖς πιεῖν ὕδωρ* B. *πιεῖν αἰτεῖς* Ed. 4. *οὔσης Σαμαρείτιδος* inverso ordine B. Reliqua om. B. 6. *συνέσεως τῆς ἐπί τισιν ἀγνοουμένης* B. 8. *ἑλεῖν ὁ λόγος* inverso ordine B. Statim *ἐπεθυμεῖν* (sic) B. 10. *ὑπεπλήττετο* (sic) B. 16. *οὖν* assumptum ex B. *ὀνομάζει* (superscr. *εν*) B. 22. *Κύριον*] *Ἰησοῦν* B.

χορηγόν· εἰ γὰρ ᾔδεις φησὶ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ καὶ τίς ἐστιν
ὁ λέγων σοι, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτόν. τίνι δ' ἂν καὶ πρέποι τὸ d
χαρίζεσθαι τὰ Θεοῦ; μὴ οὐχὶ κατὰ φύσιν ὄντι Θεῷ;

Ὕδωρ δὲ ζῶν ἀποκαλεῖ τὴν ζωοποιὸν τοῦ Πνεύματος δόσιν,
δι' ἧς καὶ μόνης ἡ ἀνθρωπότης, καίτοι τοῖς ἐν ὄρεσι πρέμνοις
αὐαινομένη παραπλησίως, ξηρά τε ἤδη καὶ πάσης ἄγονος
ἀρετῆς ταῖς τοῦ διαβόλου κακουργίαις ἀναδεδειγμένη, πρὸς
τὸ ἀρχαῖον ἐπανατρέχει τῆς φύσεως κάλλος, καὶ τὴν ζωο-
ποιὸν ἐκπίνουσα χάριν, πολυτρόποις ἀγαθῶν ἰδέαις περιανθί- e
ζεται, καὶ εἰς ἕξιν ἀναβλαστῶσα τὴν φιλάρετον, εὐτραφε-
στάτους τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ἀνίησι κλῶνας. τοιοῦτον δέ τι
καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησὶν Ἡσαΐου πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός
"Εὐλογήσει με τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, σειρῆνες καὶ θυγατέρες Es. xliii. 20, 21.
"στρουθῶν, ὅτι ἔδωκα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ καὶ ποταμοὺς ἐν
"τῇ ἀνύδρῳ, ποτίσαι τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτὸν, λαόν μου
"ὃν περιεποιησάμην τὰς ἀρετάς μου διηγεῖσθαι." ἔσεσθαι
δὲ καὶ τὴν τοῦ δικαίου ψυχὴν, "ὡς ξύλον ἔγκαρπον," ἕτερός Hier. xxxviii. 12.
τις φησὶ τῶν ἁγίων, καὶ ἀνατελεῖν μὲν, ὡσεὶ χόρτον ἀνα- a 181 A.
μέσον ὕδατος, ὀφθήσεσθαι δὲ ὡς ἰτέαν ἐπὶ παραῤῥέον ὕδωρ. Es. xliv. 4.

Δυνατὸν μὲν οὖν τοῖς εἰρημένοις καὶ ἑτέρας ἡμᾶς ἐπισω-
ρεύειν τὰς ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς μαρτυρίας, δι' ὧν ἦν καὶ
μάλα ῥᾳδίως ἐπιδεικνύειν, ὡς ἐν ὕδατος προσηγορίᾳ τὸ θεῖον
πολλάκις κατωνόμασται πνεῦμα. τὸ δὲ τούτοις ἡμᾶς ἐμφι-
λοχωρεῖν οὐ καιρός· διὸ δὴ πάλιν ἑτέροις ἐπινηξόμεθα πρὸς
τὸ μέγα καὶ πλατὺ τῶν θείων θεωρημάτων ἐπειγόμενοι
πέλαγος. b

Κύριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;

Οὐδὲν τῶν ἐν συνηθείᾳ πλέον ἡ γυνὴ φαντάζεται, καὶ

δ' ἂν
1. φησὶ B. σαφῶς Ed. 2. δ' ἂν] γὰρ B. 3. τὰ] + τοῦ Ed. invito B. 6. αὐαινομένη] αὐαινομένη παραινομένη (sic) B. ἀναινομένη Migne. 8. ἐπανατρέχει B. ἀνατρέχει Ed. 9. ἐκτίνουσα B. περιανύζεται B. 11. τι om. B. 18. τις assumptum ex B. 23. τὸ B. τοῦ Ed. 28. τὸ ζῶν] Addit καὶ, πόθεν οὖν σοι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; D mg

συνίησι μὲν οὐδαμῶς τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν, οἴεται δὲ
ὅτι κατά τινας τῶν ἐξ ἐπῳδῆς καὶ δαιμονιώδους ἀπάτης
θαυματουργεῖν εἰωθότων, σχοινίου τε δίχα καί τινος ἑτέρας
μηχανῆς, αὐτόματον αὐτῇ τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν φρεατίων ἀνοίσει
c *πυθμένων. ὕδωρ δὲ ζῶν, ὡς πρὸς τὸν οἰκεῖον ὀνομάζει*
σκοπὸν, τὸ νεωστὶ τῶν πηγαίων ἀνομβρῆσαν μαστῶν.

12 Μὴ σὺ μείζων τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακὼβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ
φρέαρ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ
13 θρέμματα αὐτοῦ; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ.

Ἑαυτῆς ἐπιλαμβάνεται καὶ σφόδρα τὴν ταχίστην ἡ γυνὴ,
d *συνορᾷ δὲ οὐχ ὁσίως, οὐδὲ πάντως ἀληθεῖς λαβοῦσα τὰς*
ὑπονοίας περὶ αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἦν μὴ πάντως ὠφελεῖσθαι
πρὸς νῆψιν, τὴν ὅλως τῶν θείων ἀπολαύουσαν λόγων. ὡς
ἐνδεχομένου τοιγαροῦν ἐπῳδὸν μὲν οὐκ εἶναι τὸν λέγοντα,
προφήτην δὲ μᾶλλον, καὶ τῶν ἐν ἁγιασμῷ διαπρεπεῖ, διά τε
τοῦτο παρέξειν αὐτῇ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν κατεπαγγέλλεσθαι, καὶ
δίχα τῶν κατὰ συνήθειαν ἀντλημάτων, ἢ πολὺ πρὸς χρῆσιν
τὸ ἄμεινον ἐξ ἑτέρας ἀνευρίσκοντα πηγῆς, μετατίθησι τὸν
e *λόγον εὐθὺς ἐπὶ τὸ σωφρονέστερον, καὶ ὡς ἅγιον ἁγίῳ*
συγκρίνει λέγουσα Μὴ σὺ μείζων τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακὼβ ὃς
ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ τοῦτο; δέχου τοῦ νοήματος τὴν περίνοιαν,
ἐκ τοῦ μηκέτι θαυμάζειν αὐτὴν, εἰ σχοινίον οὐκ ἔχων τὸ
ὕδωρ ἐπαγγέλλεται, τῆς δὲ κατὰ γεῦσιν ποιότητος πέρι
διαλέγεσθαι μόνης.

Σαμαρεῖται μὲν οὖν ἀλλογενεῖς· Βαβυλωνίων γὰρ ἄποικοι·
πατέρα δὲ καὶ αὐτοὶ τὸν Ἰακὼβ ἐπιγράφονται κατὰ δύο τρό-
πους· ὡς γὰρ ὅμορόν τε καὶ γείτονα τῆς Ἰουδαίων οἰκοῦντες
182 A. a *χώραν, ὀλίγα τῆς ἐκείνων λατρείας εἰς ἑαυτοὺς ἀνεμάττοντο,*
καὶ τοῖς Ἰουδαίων πατράσιν ἐπαυχεῖν ἐμελέτων. ἄλλως τε καὶ

4. *φρεατίων* correxi. *φρεατείων* Ed. *ἀνύσει* B. 7. *μείζων*] + *εἶ* Ed. invito B. 15. *διαπρεπεῖ* B. *διαπρεπῶν* D. *διαπρέπων* Aub. qui *διαπρεπόντων* conjecit. 20. *συγκρίνει*] *εὐκρινεῖ* B. *μείζων*] + *εἶ* Ed. invito B (ut supra). 27. *τῆς* I.a. Cord. *τῶν* B. *τὴν* Ed. 28. *ὀλίγα*] + *δὲ* Cord. non habet *δὲ* I.

ἦν ὄντως ἀληθὲς, ὅτι τῆς Ἰακὼβ ἐξέφυσαν ῥίζης τῶν τὴν Σαμάρειαν οἰκούντων οἱ πλείους. ὁ γὰρ τοῦ Ναβὰτ Ἱεροβοὰμ, δέκα τοῦ Ἰσραὴλ συναγείρας φυλὰς, καὶ τὸ ἥμισυ φυλῆς Ἐφραῒμ, ἀπαίρει μὲν τῆς Ἱερουσαλὴμ κατὰ καιρὸν τῆς Ῥοβοὰμ βασιλείας υἱοῦ Σολομῶνος, καταλαβὼν δὲ τὴν Σαμάρειαν, καὶ οἴκους ἐν αὐτῇ καὶ πόλεις ἀνεδείματο. b

Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πίῃ 14
ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν
αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ
ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ 15
γυνή.

"Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακὼβ," ὥσπερ τι μέγα καὶ δυσκαταγώνιστον πρόβλημα προτεινούσης τῆς c Σαμαρείτιδος, εὐφυέστατα πάλιν ὁ Σωτὴρ παραιτεῖται μὲν τὸν ἐν ῥήμασι κόμπον, ὅτι μείζων ὑπάρχοι σαφῶς οὐκ εἰπὼν, ἀπὸ δὲ τῆς τῶν πραγμάτων ποιότητος δοκιμάζειν ἀναπείθει τὸν προὔχοντα. διάτοι τοῦτο καὶ ἀσύγκριτον οὖσαν τῶν νοητῶν ὑδάτων πρὸς τὰ ἐν αἰσθήσει καὶ γεωδέστερα τὴν διαφορὰν ἐπιδεικνύει λέγων Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν, ὁ δὲ τῶν ἐμῶν, φησὶν, ὑδάτων ἐμφορησάμενος, οὐχ ὅπως τοῦ διψῆν ἔτι κρείττων ἀποφανθήσεται, d ἀλλ' ἕξει πηγὴν ἐν ἑαυτῷ πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἀποτρέφειν ἰσχύουσαν. οὐκοῦν ὁ τὰ μείζω δωρούμενος ἐν μείζοσιν ἔσται, φησὶ, τοῦ τὸ ἔλαττον ἔχοντος, καὶ τὴν αὐτὴν οὐκ ἀποίσεται δόξαν τῷ νικῶντι τὸ ἡττώμενον.

Ἰστέον δὲ πάλιν, ὡς ὕδωρ ἐν τούτοις τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάριν ὁ Σωτὴρ ἀποκαλεῖ, ἧς εἴπερ τις γένοιτο μέτοχος, ἀναπηγάζουσαν ἕξει λοιπὸν ἐν ἑαυτῷ τῶν θείων μαθημάτων τὴν χορηγίαν, ὡς μηκέτι μὲν αὐτῷ τῆς παρ' e ἑτέρων νουθεσίας ἐνδεῖν, ἐξαρκεῖν δὲ μᾶλλον εἰς τὸ δύνασθαι

3. τὸ ἥμισυ φυλῆς Ἐφραῒμ] τοιόσοι τῆς Ἐφρὲμ φυλῆς B. 6. ἀνεδείματο B. ἐδείματο Ed. 15. ὑπάρχοι B.I. Cord. ὑπάρχει Ed. 24. παρέχοντος Cord. 25. ἡττώμενος I. Cord. ὁ ἡττώμενος a. 28. λοιπὸν ἕξει B. invitis Catenis.

ῥᾳδίως παρακαλεῖν, τοὺς οἷσπερ ἂν γένοιτο διψῆν τὸν θεῖόν τε καὶ οὐράνιον λόγον, ὁποῖοί τινες ἦσαν κατὰ τὸν παρόντα βίον καὶ ἐπὶ γῆς ἔτι πολιτευόμενοι, ἅγιοί τε προφῆται καὶ ἀπόστολοι, καὶ οἱ τῆς ἐκείνων κληρονόμοι λειτουργίας, περὶ
Es. xii. 3. ὧν γέγραπται "Καὶ ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ "τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου."

Δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε
16 ἀντλεῖν. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς.

183 A. a Μόνα πάλιν τὰ συνήθη καὶ λαλεῖ καὶ φαντάζεται, συνίησι δὲ ὅλως τῶν λεγομένων οὐδέν· ἐν δὲ τῷ μικρῶν ἀπαλλάττεσθαι πόνων, ὅλην ἕξειν οἴεται τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν φιλοτιμίαν, καὶ ἐν τῷ μηκέτι διψῆν, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ὁρίζει τὸ μέτρον, οὐδ' ὅσον ἐν ἐννοίαις ψιλαῖς δεχομένη τὰ ὑπερκείμενα.

Ὕπαγε φώνησον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε.

Ἦν ἄρα καλῶς τε καὶ οὐκ ἐψευσμένως εἰπεῖν, ὅτι θήλειαί
b πως εἰσὶ θηλειῶν αἱ φρένες, καὶ μαλακὸς ἐνῴκισται νοῦς γυναιξὶν, οὐδαμόθεν ἔχων τὸ δύνασθαί τι συνιέναι γοργῶς· εὐμαθεστέρα δέ πως ἡ ἀνδρῶν ἐστι φύσις, καὶ πολὺ πρὸς λόγους ἑτοιμοτέρα, διεγηγερμένον εἰς νῆψιν καὶ ἵν' οὕτως εἴπω θερμόν τε καὶ ἀπηρσενωμένον ἔχουσα τὸν νοῦν. διὰ ταύτην οἶμαι τὴν αἰτίαν τὸν ἄνδρα καλεῖν τῷ γυναίῳ παρεκελεύετο λεληθότως ἐλέγχων, ὡς ἀμαθεστάτην μὲν ἔχοι τὴν καρδίαν, τοῖς δὲ εἰς σοφίαν λόγοις ἀμεταχείριστον, ὁμοῦ δέ
c τι καὶ ἕτερον ἐπὶ τούτῳ κάλλιστον οἰκονομῶν.

4. κληρονόμοι] πολιτευόμενοι κληρονόμοι B. 10. δ' D. μικρῶν] τῶν μακρῶν Cord., sed nihil diversitatis notavi in a. 11. ἡμῶν assumptum ex Catt. 12. διψᾶν Cord. 13. ἐν assumptum ex B.a. 14. ὑπερκείμενα B. Catt. ὑπερκόσμια Ed. 18. συνεῖναι Cord. 20. διεγηγερμένη mendose Cord. 21. ἀπηρτισμένον Cord. ἀπηρσενωμένον habet a.

Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Ἄνδρα οὐκ ἔχω. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς 17
Καλῶς εἶπες ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω· πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, 18
καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκας.
λέγει αὐτῷ ἡ γυνή. 19

Καὶ τίνι λοιπὸν οὐκ ἂν εἴη καταφανὲς, ὡς οὐκ ἠγνόει μὲν ὁ Σωτὴρ τοῦ κατὰ νόμου συνῳκηκότος ἔρημον ὑπάρχειν αὐτὴν, πρόφασιν δὲ τοῦ ἀνακαλύψαι τὰ κεκρυμμένα τὴν τοῦ μὴ ὄντος ἀνδρὸς ἐποιήσατο ζήτησιν; ἣν γὰρ ἦν οὕτω μόλις d ὠφελῆσαι θαυμάζουσαν οὐκέτι λοιπὸν ὡς ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὡς ὑπὲρ ἄνθρωπον ἤδη διὰ τοῦ παραδόξως εἰδέναι τὰ ἐν αὐτῇ. ἀποδέχεται δὲ χρησίμως ἄνδρα λέγουσαν οὐκ ἔχειν, καίτοι τοσούτοις συνεφθαρμένην· οὐ γὰρ σύνοδος ἐκ φιληδονίας, ἀλλ' ἡ κατὰ νόμον συναίνεσις καὶ σύνδεσμος ἐξ ἀγάπης καθαρᾶς τὸν ἀκατηγόρητον ἀποτελοῦσι γάμον.

Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ. e

Μόλις ἀναλάμπει πρὸς νῆψιν, καὶ πάλιν οὔπω τελείαν. προφήτην γὰρ ἔτι καλεῖ τὸν προφητῶν Δεσπότην· πλὴν ἀμείνων ἢ πρότερον ἀνεδείχθη κατὰ βραχὺ, κατ' οὐδένα μὲν τρόπον πρὸς τοὺς ἐλέγχους ἀσχάλλουσα, τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ σημείου δύναμιν εἰς ὠφέλειαν ἁρπάζουσα, καὶ μαλακῆς μὲν οὕτως ἐκβαίνουσα φρενὸς, μετρίως γεμὴν εἰς νεανικὸν ἀναβαίνουσα νοῦν, καὶ τῆς καρδίας τὸν ὀφθαλμὸν εἰς ἀήθη a 184 A. πραγμάτων θεωρίαν ἐκτείνουσα. ἐφ' ᾧ δὴ μάλιστα θαυμάζειν ἀκόλουθον τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀνεξικακίαν τε ὁμοῦ καὶ δύναμιν, καὶ τὰς ἀπαιδεύτους διανοίας εἰς ἀξιάγαστον ἕξιν εὐκόλως μεταρρυθμίζοντος.

2. εἶπες] εἶπας (ες superscr.) B. ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω om. B. ἄνδρας assumptum ex B. ἔσχες] Reliqua, ut vid. om. B. 6. νόμου B. Cord. νόμον Ed. Statim συνῳκηκότος Catt. κατῳκ. Ed. 7. προφάσει Cord. 8. Assumpta μὴ ὄντος ex B.a. Cord., ἦν alt. ex a. Cord. 9. οὐκέτι] ἵν' οὐκέτι Cord. 11. λέγουσαν οὐκ ἔχουσαν οὐκ ἔχειν (sic) D. 12. σύνοδος] μίξις a. om. a. habet Cord. συναίνεσις] σύνεσις (sic) Cord. σύνοδος a. 13. ἡ om. B. habet Cord. 14. τὸν 18. ἢ om. B. 22. ἀήθη] ἀληθη B.

20 Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ ὑμεῖς
λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου προσκυνεῖν
21 δεῖ. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς.

b Προφήτην ὄντως ὑπάρχειν καὶ Ἰουδαῖον οἰηθεῖσα τὸν
Κύριον, τοῖς ἐπιχωρίοις ἔθεσι πολὺ δὴ λίαν ἐναβρύνεται, καὶ
τῆς Ἰουδαίων ὑπονοίας βεβουλεῦσθαι τὰ κρείττω τοὺς Σαμα-
ρείτας διισχυρίζεται. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ παχυτέρας ἔτι τὰς
περὶ τῆς θείας τε καὶ ἀσωμάτου φύσεως διαλήψεις δεχό-
μενοι, ἐν μόνοις τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἤτοι Σιὼν τῇ γείτονι
c χρῆναι προσκυνεῖσθαι τὸν ἐπὶ πάντας Θεὸν διετείνοντο, ὡς
ὅλης ἅπαξ τῆς ἀῤῥήτου καὶ ἀκαταλήπτου φύσεως κατα-
λυούσης ἐκεῖσε, καὶ χειροποιήτοις ἐναποκλεισθείσης ναοῖς.
διὸ δὴ καὶ λίαν ἀσυνετοῦντες ἐπὶ τούτῳ διὰ τῆς τῶν προ-
(Acta SS. Ap. vii. 49 ex Es. lxvi. 1.) φητῶν ἠλέγχοντο φωνῆς, τοῦ Θεοῦ λέγοντος "Ὁ οὐρανός
"μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον
"οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι, λέγει Κύριος, ἢ τίς τόπος τῆς
"καταπαύσεώς μου;" Σαμαρεῖται δὲ πάλιν οὐ πόῤῥω τῆς
Ἰουδαίων ἀμαθίας κείμενοι, χώραν τε ὁμοῦ καὶ ἀπαιδευσίαν
d ἔχοντες ὅμορον, ἐν ὄρει τῷ Γαρίζειν οὕτω καλουμένῳ, καὶ
προσεύχεσθαι δεῖν καὶ προσκυνεῖν οἰόμενοι, τὸ γελᾶσθαι
δικαίως οὐ διαφεύγουσι. γέγονε δὲ καὶ αὐτοῖς τῆς ἀνοίας ἡ
πρόφασις, τὸ δεδόσθαι τὴν εὐλογίαν ἐν ὄρει Γαρίζειν, καθὼς
(Deut. xxvii. 12.) ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γεγραμμένον εὑρίσκομεν. ταύτην ἡ
γυνὴ τῷ Σωτῆρι τὴν ζήτησιν, ὥς τι μέγα καὶ δυσκατά-
ληπτον πρόβλημα προΐσχεται λέγουσα Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν
τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ τὰ ἑξῆς.

7. τὰς om. a. habet Cord. 8. τε om. B. habet Cord. 11. ἅπαξ ὅλης inverso ordine a. Cord. 12. ἐκεῖ Cord. 19. ἔχοντες ὅμορον hoc ordine B. inverso ordine Cord. Ed. γαριζὶν (hic et infra) a. 21. αὐτοῖς B.D. Catt. αὐτῆς Ed. διανοίας a. Statim ἡ om. B. habet Cord. 25. λέγουσα] + ὅτι Cord. 26. Hic collocat capitis sequentis titulum B, quem tamen non secutus, quum in capitum tabula, caput illud versui sequenti tribuit et B.

Πίστευσόν μοι, γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις e
οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσκυνήσετε τῷ Πατρί.

Ὁμοῦ τῆς ἁπάντων ἀμαθίας καταψηφίζεται, μετατεθήσεσθαι λέγων ἐπὶ τὸ ἀληθέστερον τῆς παρ' ἀμφοῖν λατρείας τὸ σχῆμα. οὐ γὰρ ἔτι, φησὶ, ζητηθήσεται τόπος, ἐν ᾧ δὴ κυρίως οἰήσονται κατοικεῖν τὸν Θεὸν, ἀλλ' ὡς τὰ πάντα πληροῦντι καὶ συνέχειν ἰσχύοντι "προσκυνήσουσι τῷ Κυρίῳ, "ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ," (Soph. ii. 11.) καθάπερ τις φησὶ τῶν a (185 A.) ἁγίων προφητῶν. ὥραν δὲ καὶ καιρὸν τῆς τῶν τοιούτων ἐθῶν μεταστάσεως, τὴν ἑαυτοῦ μετὰ σώματος ἐπιδημίαν ἐν κόσμῳ φησίν.

Ἐπιτήρει δὲ ὅπως ἀστειοτάτῃ τοῦ λόγου χρησάμενος ἀγωγῇ πρὸς ἐννοίας τὰς περὶ Υἱοῦ ποδηγεῖ τοῦ γυναίου τὸν νοῦν, Πατέρα καλῶν τὸν Θεόν· πῶς γὰρ ἂν ὅλως νοοῖτο Πατὴρ οὐκ ὄντος Υἱοῦ;

1. Πίστευσόν B. Πίστευέ Ed. 6. ὡς τὰ] ᾧ μετὰ B. τὰ om. Cord. habet a.
8. τῶν ἁγίων φησὶ inverso ordine B. invitis Catt.

ΚΕΦΑΛΗ Ε.

b

Ὅτι οὐκ ἐν τοῖς προσκυνοῦσίν ἐστιν ὁ Υἱὸς, ᾗ Λόγος ἐστὶ καὶ Θεὸς, προσκυνεῖται δὲ μᾶλλον μετὰ Πατρός.

22 Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν.

ΛΑΛΕΙ *μὲν πάλιν ὡς Ἰουδαῖος καὶ ὡς ἄνθρωπος, τοῦτον*
c *καὶ νῦν ἀπαιτούσης τὸν τρόπον τῆς τοῦ πράγματος οἰκονο-μίας· οὐδὲ γὰρ ἂν καιροῦ τοῦ πρέποντος ἀπεσφάλη Χριστός· ἀπονέμει δέ τι καὶ πλέον εἰς σύνεσιν ταῖς Ἰουδαίων λα-τρείαις. Σαμαρεῖται μὲν γὰρ, ὡς ἐν ἁπλῷ τε καὶ ἀζητήτῳ λόγῳ προσκυνοῦσι τὸν Θεόν· Ἰουδαῖοι δὲ, διὰ νόμου καὶ προφητῶν τὴν τοῦ ὄντος γνῶσιν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν δεχό-μενοι. διὰ τοῦτο Σαμαρείτας μὲν οὐκ εἰδέναι φησὶν, ἐξεπί-στασθαι δέ πως Ἰουδαίους, ἐξ ὧν καὶ ἀναδειχθήσεσθαι τὴν σωτηρίαν, ἑαυτὸν δηλονότι διισχυρίζεται. ἀπὸ γὰρ σπέρ-*
d *ματος Δαυεὶδ τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸς, φυλῆς δὲ τῆς Ἰούδα γέγονεν ὁ Δαυείδ. ἐν δὲ τοῖς προσκυνοῦσιν ἑαυτὸν κατα-τάττει πάλιν ὡς ἄνθρωπος, ὁ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, πρός τε ἡμῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων προσκυνούμενος. ἐπειδὴ γὰρ τὸ οἰκετικὸν περιεβάλετο σχῆμα, τὴν οἰκέτῃ πρέπουσαν ἀποπληροῖ λειτουργίαν, οὐκ ἀπολέσας τὸ εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος καὶ προσκυνητός· μένει γὰρ ὁ αὐτὸς εἰ καὶ*

2, 3. Om. B., qui transponit ut supra notavi. 6. *ὡς* alt. assumptum ex B. 8. *τοῦ* B. *τε καὶ* Ed. 9. *τῆς Ἰουδαίων λατρείας* B. invitis Catt. 14. *τοὺς Ἰουδαίους* Ed. invito B. 15. *ἑαυτὸν* correxi sensu exigente. *ἑαυτῶν* Ed. 16. *τοῦ* pro *τὸ* B. 17. *αὐτὸν* B. invitis a. Cord. 18. *τοῦ* assumptum ex B.a. Cord. 20. *περιεβάλετο* B.D. Catt. *περιεβάλλετο* Ed. 22. *εἰ* om. B. habet Cord.

γέγονεν ἄνθρωπος, ἀποσώζων δὲ πανταχῇ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸν λόγον.

Κἂν μεγάλην ἴδῃς καὶ ὑπερφυᾶ τὴν ταπείνωσιν, θαυ- e μαστὴς εἰσέρχου, μὴ κατήγορος, μὴ φιλεγκλήμων, μᾶλλον δὲ μιμητής. τοιούτους ὁ Παῦλος ἡμᾶς ὁρᾶσθαι βούλεται λέγων "Τοῦτο φρονεῖτε ἕκαστος ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ὃ καὶ ἐν Phil. ii. 5–8. "Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν "ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν "δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ "σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτόν." ὁρᾷς ὅπως ταπεινοφροσύνης ὑπόδειγμα γέγονεν ἡμῖν ὁ Υἱὸς ἐν a 186 A. ἰσότητι μὲν ὑπάρχων τοῦ Πατρὸς καὶ ἐν μορφῇ, καθὰ γέγραπται· καταβεβηκὼς δὲ δι' ἡμᾶς εἰς ἑκούσιον ὑπακοὴν καὶ ταπείνωσιν; πῶς οὖν ἄρα τὸ τῆς ὑπακοῆς, πῶς δὲ τὸ τῆς ταπεινώσεως ἔδει φαίνεσθαι σχῆμα, ἢ δηλονότι διὰ πραγμάτων καὶ λόγων τῆς θεοπρεποῦς ἀξίας ὑποβεβηκότων, καὶ πολὺ τὸ ἔλαττον ἐχόντων ἢ ἐν οἷσπερ ἦν γυμνὸς ἔτι παρὰ Πατρὶ Λόγος, καὶ ἀσύμπλοκος τῆς τοῦ δούλου μορφῆς; ποῦ γὰρ ὅλως αὐτὸν καταβεβηκέναι φήσομεν, εἰ μή τι καὶ τῶν b παρ' ἀξίαν ὑπομεῖναι δώσομεν; γέγονε δὲ πῶς ἐν ἀνθρώπων ὁμοιώματι κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν, εἰ μὴ τὸ ἀνθρώποις πρέπον ἐμιμήσατο; πρᾶγμα δὲ ἀνθρώποις πρεπωδέστατον ἡ προσκύνησις, ὡς ἐν ὀφλήματος τάξει κατατιθεμένη τε καὶ προσαγομένη πρὸς ἡμῶν τῷ Θεῷ. οὐκοῦν προσκυνεῖ μὲν ὡς ἄνθρωπος, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, προσκυνεῖται δὲ ἀεὶ μετὰ Πατρὸς, ἐπεὶ Θεὸς ἦν ἐστί τε καὶ ἔσται κατὰ φύσιν καὶ c ἀληθινός.

Ἀλλ' οὐκ ἀνέξεται πάλιν ὁ δι' ἐναντίας, ἐκεῖνο δὲ λέγων ἀνταναστήσεται Μὴ ξενίζου προσκυνεῖν ὅτε φαμὲν τὸν Υἱόν·

5. μωμητής (sic) B. ἡμᾶς ὁ Παῦλος inverso ordine B. 6. φρονεῖτε B. φρονείτω Ed. "al. φρονεῖτε" Ed. mg. τούτω φρονεῖτ (εω) (sic = φρονεῖτε et φρονείτω) D. 11. ἡμῶν B. 15. δηλονότι] + ὁ Ed. invito B. (et ut vid. D.) διὰ τῶν Ed. invito B. 18. Πατρὶ] πατρὸς B. πατρὶ B mg. 20. δὲ assumptum ex B. 23. κατατιομένη (sic) Migne. 24. πρὸς B. παρ' Ed. 26. ἦν assumptum ex B. 29. ἀνταναστήσεται B. ἀναστήσεται Ed.

οὐ γὰρ οὕτως οἰόμεθα χρῆναι προσκυνεῖν αὐτὸν τῷ Πατρὶ, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ἡμᾶς ἢ καὶ ἀγγέλους τυχὸν, ἀλλ' ἐξαίρετός τις ἐστὶν ἡ Υἱοῦ προσκύνησις, καὶ πολὺ τῆς παρ' ἡμῶν ἐν ἀμείνοσι.

Τί οὖν πρὸς ταῦτα πάλιν ἐροῦμεν ἡμεῖς; Ὡς ἀξιολογωτάτην, ὦ ἄνθρωπε, περιτιθεὶς τῷ Μονογενεῖ τὴν δουλείαν,
d καὶ οἰκετικὸν ἀξίωμα τοῖς ἐξ ἀπάτης καταχρυσώσας λόγοις τισὶν, οἴει παρακρουόμενος. παῦσαι δοξάζων ἐν ἀτιμίᾳ τὸν
Infra v. 23. Υἱὸν, ἵνα μείνῃς τιμῶν τὸν Πατέρα· "Ὁ γὰρ μὴ τιμῶν τὸν "Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ," καθὰ γέγραπται. τί γὰρ εἰπέ μοι πρὸς ἐλευθερίαν ὀνήσει τὸν Μονογενῆ, τὸ ἐξαίρετον παρ' ἡμᾶς ποιεῖσθαι τῷ Πατρὶ τὴν προσκύνησιν; ἕως γὰρ ἂν ἐν τοῖς προσκυνοῦσιν εὑρίσκηται, δοῦλος ἔσται πάντως, καὶ εἰ νοοῖτο προσκυνητὴς ἐξαίρετος, διοίσει δὲ τῶν κτισ-
e μάτων κατὰ μὲν τὸ εἶναι γενητὸς οὐδαμῶς, ὑπεροχαῖς δὲ μόνον ταῖς ἄλλαις, ὥσπερ ἀνθρώπων ὁ Μιχαὴλ, ἢ καὶ ἑτέρα τις τῶν ἁγίων καὶ λογικὴ δύναμις, ᾗ τὸ μὲν προὔχειν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς οὐσιωδῶς ὁρᾶται προσπεφυκὸς, ἢ κατὰ τὸν τῆς ἁγιότητος λόγον, ἢ καί τινι δόξης πλεονασμῷ, δόξαν οὕτω τῷ πάντων ἀριστοτέχνῃ Θεῷ· τὸ γεμὴν τοῖς γενητοῖς συντετάχθαι, κατὰ τὸν τοῦ πεποιῆσθαι λόγον, πρὸς τὰ ἄλλα κοινόν. οὐκοῦν οὐδαμόθεν τὸ εἶναι γενητὸς ὁ ἐν Πατρὶ καὶ ἐκ Πατρὸς φυσικῶς διαφεύξεται Λόγος, κἂν ἐξαιρέτως λέ-
187 A. a γηται προσκυνεῖν. εἶτα πῶς Υἱὸς ἔτι τὸ ποιηθὲν, ἢ πῶς κατὰ φύσιν Κύριος ὁ δοῦλος καὶ λάτρης; οἶμαι γὰρ ἔγωγε τὸ μὲν βασιλικόν τε καὶ δεσποτικὸν ἐν τῷ προσκυνεῖσθαι διαλάμπειν ἀξίωμα· τὸ δὲ οἰκετικόν τε καὶ δουλοπρεπὲς ὁρίζεσθαι μέτρον ἐν τῷ προσκυνεῖν. τῷ γὰρ ὑποπίπτειν

3. ἐστὶν om. B. Υἱοῦ assumptum ex B. 6. ὦ assumptum ex B. 8. λήσιν pro τισὶν B. 10. καθὰ B. καθὼς Ed. 11. ὀνήσει] νοήσει B. 12. παρ' ἡμᾶς ποιεῖσθαι hoc ordine B. Statim τῷ Πατρὶ assumptum ex B. 13. εὑρίσκεται B. 16. ᾗ om. B. 17. ἁγία pro τῶν ἁγίων B. 20. ἀριστοτέχνα B.D. Statim Θεῷ assumptum ex B.D. τὸ γεμὴν D. τὸ μὲν οὖν B. τότε μὴν Ed. 22. ὁ post διαφεύξεται transponit Ed. invito B. 25. κατὰ φύσιν B. ἔτι Ed. 27. ὁρίζεσθαι μέτρον ἐν τῷ προσκυνεῖν hoc ordine B. ὁρίζεσθαι μέτρον post προσκυνεῖν tr. Ed. 28. ὑποπίπτειν B. ὑποπίπτοντι Ed.

ἡμᾶς οἴεσθαι δεῖν τὴν ὑπερκειμένην καὶ ἐπάνω πάντων ὁμολογοῦμεν φύσιν. τοιγάρτοι καὶ πάσῃ τῇ κτίσει διὰ τοῦ πανσόφου προσεφωνεῖτο Μωυσέως "Κύριον τὸν Θεόν σου b S. Matth. iv. 10 e Deut. vi. 13.
"προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις·" ὥστε ὅτῳ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ δουλεία, καὶ ὑπὸ τὸν τῆς θεότητος πίπτει ζυγὸν, τοῦτο δὴ πάντως καὶ ἀνάγκη προσκυνεῖν, καὶ τῷ τῆς λατρείας ὑποκεῖσθαι σχήματι. ἐν μὲν γὰρ τῷ εἰπεῖν Κύριον, διορίζει τὸ δοῦλον, ἐν δὲ τῷ Θεὸν, τὸ πεποιημένον· συνεπινοεῖται γάρ πως καὶ ἀντιδιαστέλλεται, τῷ μὲν κατὰ φύσιν Κυρίῳ τὸ δοῦλον, τῇ δὲ ἀγενήτῳ θεότητι τὸ παραχθὲν εἰς γένεσιν.

Ὁ δὲ Υἱὸς ἀϊδίως ὢν ἐν Πατρὶ καὶ Κύριός τε ὑπάρχων ὡς Θεὸς, πόθεν ἂν φαίνοιτο τὸ προσκυνεῖν ἐποφείλων, ἀπορῶ c
μὲν ἐπιδεικνύειν ἐγώ· φλυαρούντων δὲ πάλιν ἐκεῖνοι Προσκυνήσει, φησὶν, ὁ Μονογενὴς τῷ Πατρὶ, οὔτε ὡς δοῦλος, οὔτε ὡς ποίημα, ἀλλ' ὡς Υἱὸς τῷ γεννήσαντι. παραληπτέον οὖν ἄρα τὴν προσκύνησιν ἐν τῷ τῆς υἱότητος ὅρῳ, καὶ χρῆναι πάντως ἐροῦμεν τὸν Υἱὸν προσκυνεῖν τῷ Πατρὶ, ὡς ἐν τούτῳ τὸ εἶναι λαχόντα, καθάπερ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ εἶναι ζῷα λογικὰ θνητὰ, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὰ, ἢ τοῖς d
ἔξωθεν καὶ κατὰ νοῦν κινήμασι καὶ μόναις ταῖς ἐκ θελημάτων ῥοπαῖς ἐπιτρέψομεν. εἰ μὲν γὰρ ἐνέσπαρται κατὰ φύσιν τῷ Μονογενεῖ τὸ χρῆναι πάντως καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης προσκυνεῖν, οὕτω τε νοοῦσι καὶ λέγουσι, πῶς οὐ γυμνῶς εἰς αὐτὸν δυσσεβοῦντες ἁλώσονται τὸν Πατέρα; πᾶσα γὰρ καὶ αὐτὸν ἀνάγκη νοεῖσθαι τοιοῦτον, ἐπείπερ καὶ εἰκὼν αὐτοῦ καὶ χαρακτὴρ αὐτοῦ ἐστιν ὁ Υἱὸς, καὶ ὅσαπερ ἂν ἐν ἀπαραλλάκτοις ὑπάρχοι τοῖς ὁμοιώμασι, ταῦτα δὴ πάντως κατ' οὐδὲν ἀλλήλων διοίσει. εἰ δὲ ἐν μόνῳ κεῖσθαί φασι τῷ e

1. δεῖν B. δεῖ Ed. ὁμολογοῦμεν B. ὁμολογουμένην Ed. 8. Θεῷ B. 13. πόθεν B. ὅθεν Ed. 19. τὸ om. B. 20. λογικὰ] + καὶ Ed. invitis B.D. 21. ἔξωθεν B. (ἔνδοθεν) Statim καὶ assumptum ex B. μόναις assumptum ex B. 22. ἐπιτρίψομεν B. γὰρ om. B. 26. καὶ prius om. B. 27. αὐτοῦ assumptum ex B. 28. ὑπάρχῃ B. 29. ἀλλήλων assumptum ex B.

θελῆσαι τὸν Υἱὸν προσάγειν τῷ Πατρὶ τὴν προσκύνησιν, στοχασταὶ μᾶλλόν εἰσιν ἢ τῆς ἀληθείας ἐπιστήμονες. τί δ' ἂν κωλῦσαι καὶ ἑτέρους εἰπεῖν, ῥιψοκίνδυνόν τινα πλαττομένους εὐσέβειαν, ὅτι θελητὸν τῷ Πατρὶ προσκυνεῖν τῷ Υἱῷ, καίτοι κατὰ φύσιν οὐκ ὄντι προσκυνητῇ; Ἀλλ' αὐτὸ, φησὶ, τὸ πρέπον, τὸ μὲν τοῦ Πατρὸς ὑπεξελεῖται πρόσωπον, ὑποθήσει δὲ τῷ πράγματι τὸν Υἱὸν, οὐκ ἀβούλητον ἔχοντα τὸ προσκυνεῖν τῷ Πατρί.

188 A. a Τί φῄς, ὦ οὗτος; πάλιν ἡμῖν ὡς ἐξ ἀδύτων, ἤτοι τριπόδων Ἑλληνικῶν, ἀναφέρεις τὰς μαντείας, ἢ κατ' ἐκεῖνον ἔρχῃ

Hier. xxxvi. 24. Ib. xxiii. 16.

"τὸν ἐλαμίτην Σαμέαν" τὰ ἀπὸ καρδίας ἐρευγόμενος σῆς, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου; τὸ δὲ πρέπον ἡμῖν, ὡς ἀκαταγώνιστον ἐν τούτοις, ἀντεξάγων οὐκ ἐρυθριᾷς; ἢ γὰρ οὐκ οἴῃ πρέπειν τὸν ὄντα κατὰ φύσιν Θεὸν, Θεὸν ἔχειν τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα Λόγον καὶ τὸν ᾧ προσκυνεῖ πᾶσα ἡ κτίσις, προσκυνουμένου δὲ μᾶλλον ἢ προσκυνοῦντος Υἱοῦ Πατέρα καλεῖσθαι καὶ εἶναι τῇ φύσει; ἀλλ' οἶμαι τοῖς ὄντως
b σοφοῖς οὐκ ἀπᾴδοντα λέγειν. πῶς δὲ καὶ πρέπειν ὁριούμεθα προσκυνεῖσθαι παρὰ τοῦ ἰδίου γεννήματος τὸν Πατέρα, τοσαύτην ὑπομενούσης ζημίαν τῆς ἐπ' ἀμφοῖν ὑπολήψεως; πρῶτον μὲν γὰρ οὔτε ἐν ἰσότητι τῆς ἀξίας, οὔτε ἐν ἀπαραλλάκτῳ τῆς φύσεως εἰκόνι τὸ μὴ προσκυνοῦν τῷ προσκυνοῦντι κείσεται. προσκυνεῖ γὰρ ὡς ἐλάττων, καὶ οὐ ποσότητι μετρητὸς τῇ κατά τι τῶν προσπεφυκότων· οὐ γὰρ ἐλάττων ἔσται Θεὸς ἢ Κύριος· ἀλλ' ὡς ὅρῳ διαφέρων τῷ κατὰ τὸν
c τοῦ πῶς εἶναι λόγον. εἶτα πῶς ἀληθὴς ἀναφανεῖται λέγων

Infra xiv. 9.

"Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα;" πῶς δὲ χρῆναι τιμᾶσθαί φησιν ἑαυτὸν οὐκ ἐν ἐλάττονι μοίρᾳ τοῦ Πατρὸς, τὸ ἴσον οὐκ ἔχων ἐν δόξῃ κατά γε τὸν τοῦ προσκυνοῦντος λόγον; εἶτα πρὸς τούτῳ, καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ Πατὴρ οὐ τῆς

1. ἐθελῆσαι D. 3. κωλῦσαι καὶ ἑτέρους hoc ordine B. καὶ ἑτέρους κωλῦσαι Ed. 4. εὐσέβειαν B. εὐλάβειαν Ed. 11. σῆς assumptum ex D. 14. οἴῃ B. οἰήσῃ Ed. 15. προσκυνεῖ post κτίσις transponit B. 16. Assumpta δὲ ex B., Υἱοῦ ex B.D. 22. τὸ μὴ προσκυνοῦν τῷ B. τῷ μὴ Ed. 25. τῷ] τοῦ B. 26. ἀναφανεῖται ἀληθὴς inverso ordine B.

τυχούσης ἀκοσμίας εἴσω γεγονὼς ὀφθήσεται. δόξα μὲν γὰρ αὐτῷ τὸ γεννῆσαι τοιοῦτον, ὁποῖός περ ἂν ὑπάρχοι κατὰ φύσιν αὐτός· ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων αἶσχος οὐ μικρὸν ἑτερογενῆ τε καὶ ἔκφυλον ἔχειν τὸν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ παθεῖν τι τοιοῦτον, d ὃ καὶ αὐτὴ τῶν γενητῶν ἀπενάρκησεν ἡ φύσις. τίκτει γὰρ ἑαυτῶν οὐκ αἰσχίονα τὰ τοῦ τίκτειν λαχόντα τὴν δύναμιν, ὅρῳ καὶ βουλήσει τοῦ πάντων Δημιουργοῦ. “ Ἐξενεγκάτω (Gen. i. 11.) “ γάρ, φησίν, ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καὶ ξύλον κάρπιμον “ φέρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν.” οὐκοῦν ἐν δευτέροις μὲν τῶν γενητῶν ἔσται τὸ θεῖον, εἴπερ ἐκεῖνα μὲν ἐν τούτοις, τὸ δὲ οὐδαμῶς· ὃ δὲ πρέπειν τε ὁμοῦ καὶ διωρίσθαι καλῶς ἐπὶ ταῖς ἐκ τῶν ὄντων διαδοχαῖς ἐπεψηφίζετο, τούτου e δὴ καὶ μόνος ἁλώσεται διαμαρτών.

Τίς ἂν οὖν, ὦ βέλτιστοι, λεγόντων ἀνάσχοιτο, πρέπειν τῷ ἰδίῳ γεννήτορι προσκυνεῖν τὸν Υἱόν; ἐπειδὴ δὲ τοῖς παρ᾽ ὑμῶν προστέθειται λόγοις, ὡς οὐδὲ ἀνεθέλητον τῷ Μονογενεῖ τὸ πρᾶγμά ἐστι, καὶ ταύτην ἡμῖν ἐπιτειχίζετε τὴν ἀναπόδεικτον ἀφορμὴν ἀπὸ μόνου λαβόντες τοῦ πρέποντος, φέρε πάλιν ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων καὶ τοῦτο κατασκεψώμεθα, ὅθεν οἶμαι μάλιστα προσήκειν θηρᾶσθαι σπουδάζειν τὴν ἐφ᾽ ἑκάστῳ τῶν ζητουμένων ἀπόδειξιν. οὐκοῦν ὁ μὲν a 189 A. νόμος συντελεῖσθαι παρ᾽ ἑκάστου τῶν Ἰουδαίων τῷ ἐπὶ πάντας ὄντι Θεῷ “ τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου” προσέταττεν, (Exod. xxx. 13.) οὐκ ἀργυρολογίας ἐπινοήσας εὕρεσιν, οὐδὲ χρημάτων εἰκαῖον ἐρανισμὸν, ἀλλὰ παίδευσίν τινα δι᾽ ἐναργεστάτων ὑπεμφαίνουσαν τύπων· πρῶτον μὲν, ὅτι κύριός ἐστιν οὐδεὶς τῆς ἰδίας κεφαλῆς, ἕνα δὲ οἱ πάντες κεκτήμεθα τῇ τῶν τελεσμάτων καταθήκῃ πρὸς δουλείαν καταγραφόμενοι· εἶτα πρὸς τούτοις τὰς ἐκ νοῦ τε καὶ πνευματικὰς καρποφορίας, ὡς ἐν παχυτέρῳ πάλιν ζωγραφοῦσαν γράμματί τε καὶ πράγματι. b

2. ἂν περ inverso ordine B. 3. ὁ αὐτός B, 4. ἑαυτοῦ B, D. αὐτοῦ Ed. 8. ἡ γῆ, φησὶν inverso ordine B. ξύλον] πᾶν ξύλον Ed. invito B. 16. προστέθειται B. Migne. προστέθεινται Ed. ἀναθέλητον D. 20. θηρᾶσθαι σπουδάζειν post ἀπόδειξιν transponit B. 26. ἐστὶν οὐδεὶς τῆς ἰδίας hoc ordine B. ἐστὶν post ἰδίας tr. Ed.

Prov. iii. 9. “ Τίμα γὰρ, φησὶ, τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων, καὶ
“ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης·” ὃ δὴ καὶ
γενέσθαι συμβέβηκε διὰ τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, τῆς
κατὰ νόμον ἤδη λατρείας συνεσταλμένης. οὐ γὰρ ἔτι ταῖς
ἔξωθεν δωροφορίαις θεραπεύειν οἰόμεθα δεῖν τὸν ἁπάντων
Κύριον, τὸ ἐξ ὕλης φθαρτῆς συντελεῖν ἐπειγόμενοι δί-
Infra ver. 23. δραχμον· ἀληθινοὶ δὲ ὄντες προσκυνηταὶ, προσκυνοῦμεν ἐν
c πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. ταύτην ἐγκεκρύ-
φθαι τῷ νομικῷ γράμματι τὴν διάνοιαν ὑποτοπητέον.

Ὡς οὖν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ Κύριος ἦν, οἱ τοῦ δι-
δράχμου πρακτῆρες ἀνεπυνθάνοντο τοῦ Πέτρου λέγοντες
S. Matth. xvii. 24. “ Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα; εἰσελθόντα δὲ
Ib. 25. “ εἰς τὴν οἰκίαν, ὡς γέγραπται, προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς
“ λέγων Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνος λαμβάνουσι τέλη ἢ
“ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;”
Ib. 26, 27. εἰπόντος δὲ αὐτοῦ “ Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων, ἔφη ὁ Ἰησοῦς
d “ Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί· ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίζωμεν
“ αὐτοὺς, πορευθεὶς εἰς θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν
“ ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ
“ εὑρήσεις στατῆρα· ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ
“ σοῦ.” ὁρᾷς οὐκ ἀνεχόμενον ὑποτελῆ γενέσθαι τὸν Υἱὸν,
οὐδὲ ὡς ἕνα τῶν ὑπὸ τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν, ὑπομεῖναι
πρᾶγμα δουλοπρεπές; εἰδὼς γὰρ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως τὸ
e ἐλεύθερον ἀξίωμα, οἰκετικὸν οὐδὲν ἐποφείλειν τῷ Θεῷ καὶ
Πατρὶ δυσχυρίζεται· “ Ἐλεύθεροι γάρ εἰσιν οἱ υἱοί” φησιν.
πῶς οὖν οὐκ ἀνεθέλητον ἔχει τὴν δουλοπρεπῆ προσκύνησιν;
ὁ δὲ καὶ πρὸς μόνον ἀποναρκήσας τὸν τοῦ πράγματος τύπον,

4. ἐπὶ pro ἔτι B. 11. λέγοντες B. λέγοντος Ed. 12. τὰ δίδραχμα B. τὸ δίδραχμον D. Ed. 14. τίνος B. in Es. 661 e, de recta fide 82 d in editione Commeliana A. S. 1591 edita ubi p. 48. [utrumque a Tischendorfio citatum.] in S. Luc. Hom. 88. p. 290. Hom. Pasch. xii. 181 e. τίνων Ed. et de r. fide l. c. ed. Rom. 1608 a quo ut vid. Aub. [τίνων ad Herm. dial. iv. 515 d, homiliae quod unus Dominus Jesus Christus fragmentum in Nik. Choniatis Panopl. Dogm. Cod. Laur. Plut. ix. 24. fol. 141 v. Cod. Roe 22. in Bibl. Bodl. fol. 177 v.] τέλη B.D. τέλος Ed. 17. γε assumptum ex B. σκανδαλίζωμεν B. σκανδαλίσωμεν Ed. 18. εἰς] + τὴν Ed. invito B. cf. Hom. Pasch. l. c. ad Herm. l. c. 19. ἀναβάντα B. cf. in Es. l. c. ad Herm. l. c. ἀναβαίνοντα Ed.

πῶς ἂν ταύτην ἔτι καταδέξαιτο τὴν ἀλήθειαν; ἢ γὰρ οὐχ ὡς τέλος καὶ καρποφορίαν πνευματικὴν λογιούμεθα τὴν προσκύνησιν, καὶ λατρείας εἶδος ὑπάρχειν ἐροῦμεν αὐτήν; ἐπεὶ διὰ ποίαν ὁ νόμος αἰτίαν τῇ προσκυνήσει συνέδησε τὴν S. Matth. iv. 10 e λατρείαν εἰπών “Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ Deut. vi. 13. “αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.” πύλη γὰρ ὥσπερ τις ἐστὶ καὶ a 190 A. ὁδὸς τῆς ἐν ἔργοις λατρείας ἡ προσκύνησις, ἀρχὴν ἔχουσα δουλείας τῆς ὡς πρὸς Θεόν. διὸ δὴ καὶ πρός τινας ὁ μελῳδός που φησί “Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέ- Ps. xciv. 6. “σωμεν αὐτῷ, καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου τοῦ ποιή- “σαντος ἡμᾶς.” ὁρᾷς παρεπόμενόν τε καὶ συνεζευγμένον τῷ προσκυνεῖν τὸ χρῆναι προσπίπτειν; οὗ τί ἂν γένοιτο δουλοπρεπέστερον, παρά γε τοῖς ὀρθῶς δοκιμάζουσι τὰς τῶν πραγμάτων ποιότητας, εἰπεῖν οὐκ ἔχω.

Εἰ δὲ ἐπιμένουσιν οἱ δι' ἐναντίας ἐπ' ἀθραύστοις ἔτι ταῖς b ἀναισχυντίαις σοβαρευόμενοι, καὶ τῶν ἐπὶ τούτοις ἀπαιδεύτων οὐ καταλήγουσι λογισμῶν, ἐπιδεικνύντων ἡμῖν ὅλην τὴν ἁγίαν περινοστοῦντες γραφὴν προσκυνήσαντα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, ὅτε γυμνὸς ἦν ἔτι Λόγος, πρὸ τῶν τῆς ἐνανθρωπήσεως χρόνων καὶ τοῦ τῆς δουλείας σχήματος. νῦν μὲν γὰρ ὡς ἄνθρωπος ἀκατηγόρητον προσκυνεῖ, τότε δὲ, οὐκέτι. ἀλλ' οὐχ ἕξουσι μὲν ἐκ τῶν θείων τε καὶ ἱερῶν ἐπιδεῖξαι τοῦτο γραμμάτων· στοχασμοὺς δὲ ἡμῖν καὶ σαθρῶν ἐνθυμημάτων ἐπινοίας συναγείροντες, εὐλόγως ἀκούσονται c “Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ” τὴν δόξαν τοῦ S. Matth. xxii. 29. Μονογενοῦς. ὅτι γὰρ ᾗ μὲν Λόγος ἐστὶ καὶ Θεὸς οὐ προσκυνεῖ, γεγονὼς δὲ καθ' ἡμᾶς, καὶ τοῦτο παθεῖν ἀνθρωποπρεπῶς κατεδέξατο διὰ τὴν οἰκονομίαν τὴν μετὰ σαρκὸς, οὐ θύραθεν ἡμῖν ἡ πληροφορία ζητηθήσεται, διὰ δὲ τῶν αὐτοῦ πάλιν εἰσόμεθα λόγων. τί γὰρ δὴ καί φησι πρὸς τὴν ἐκ

1. ταύτην ἔτι B. αὐτὴν Ed. 4. ὁ νόμος post προσκυνήσει tr. B. 8. δουλείας τῆς B.D. δουλείαν τὴν Ed. 17. ἐπιδεικνύτωσαν B. 21. ἀκατηγόρητον B. ἀκατηγορήτως Ed. 24. συναγείροντες B. συνείροντες Ed. 25. μηδὲ] + τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ Ed. Georg. Trap. invito B. 26. ἐστὶ assumptum ex B.D.

d τῆς Σαμαρείας γυναῖκα; Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, ἡμεῖς
προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν. ἆρ' οὐχὶ παντί τῳ καὶ διὰ τούτου
καταφανὲς, ὅτι τῷ πληθυντικῷ χρησάμενος ἀριθμῷ, καὶ τοῖς
ἐξ ἀνάγκης καὶ δουλείας προσκυνοῦσιν ἑαυτὸν ἐναριθμῶν, ὡς
e ἐν δούλῃ τῇ ἀνθρωπότητι γεγονὼς τὰ τοιαῦτά φησι; τί γὰρ
ἦν, εἰπέ μοι, τὸ κωλύον αὐτὸν εἰς οἰκεῖον πρόσωπον ἑλκῦσαι
μοναδικῶς τὴν προσκύνησιν, εἰ νοεῖσθαι παρ' ἡμῶν ἐπεθύμει
προσκυνητής; ἔδει γὰρ μᾶλλον εἰπεῖν Ἐγὼ προσκυνῶ ὃ
οἶδα, ἵνα τοῖς ἄλλοις ἀσύντακτος ὢν, ἐφ' ἑαυτῷ καὶ μόνῳ
τὴν τῶν εἰρημένων ἁρπάσῃ δύναμιν. νυνὶ δὲ τό Ἡμεῖς
ἄριστά τε φησὶ καὶ λίαν ἀσφαλῶς, ὡς ἐν δούλοις ἤδη
κατατεταγμένος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς τοῖς προσκυνοῦσιν
ἐναρίθμιος, ὡς Ἰουδαῖος διὰ τὴν χώραν.

191 A. a

23 Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ
προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. καὶ γὰρ
24 ὁ Πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. πνεῦμα
ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ
25 ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. λέγει αὐτῷ ἡ γυνή.

Σημαίνει μὲν τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας τὸν ἤδη παρόντα
καιρὸν, μετασκευασθήσεσθαι δὲ τοὺς τύπους φησὶν εἰς ἀλή-
b θειαν, καὶ τὴν τοῦ νόμου σκιὰν εἰς λατρείαν πνευματικήν.
διὰ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς παιδεύσεως εἰς εὐάρεστον τῷ Πατρὶ
πολιτείαν χειραγωγηθήσεσθαι λέγει τὸν ἀληθινὸν προσκυνητὴν,
τὸν ἄνθρωπον δηλονότι τὸν πνευματικὸν, ἑτοιμότερόν πως
εἰς οἰκειότητα τρέχοντα τὴν πρὸς Θεόν. πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς,
ὡς πρὸς ἐνσώματον νοεῖται φύσιν. διά τοι τοῦτο δικαίως
τὸν πνευματικὸν ἀποδέχεται προσκυνητὴν, οὐκ ἐν μορφώσει
καὶ τύποις φοροῦντα τῆς εὐσεβείας τὴν μόρφωσιν Ἰου-
c δαϊκῶς, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐξ ἀρετῆς κατορθώμασιν εὐαγγελικῶς

4. καὶ om. B. 7. ἐπεθύμει B. ἐπιθυμεῖ Ed. 13. Ἰουδαῖος B. Ἰουδαίοις Ed. 23. χειραγωγήσεσθαι B. 25. τρέχοντα] + πως Ed. invito B. 26. ἐνσώματον B. σώματος Ed. 28. τῆς εὐσεβείας φοροῦντα inverso ordine B. δύναμιν pro μόρφωσιν B.

διαλάμποντα, τῇ δὲ τῶν θείων δογμάτων ὀρθότητι τὴν ὄντως ἀληθῆ πληροῦντα προσκύνησιν.

Οἴδαμεν ὅτι μεσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.

Ὥραν ἀφίξεσθαι καὶ καιρὸν, μᾶλλον δὲ ἤδη παρεῖναι, διδάσκοντος τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὃν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν προσοίσουσι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, d παραχρῆμα τὸ γύναιον εἰς τὴν λαλουμένην παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐλπίδα τοῖς ὑπὲρ ἕξιν ἀναπτεροῦται νοήμασιν. εἰδέναι δὲ τὸν μεσίαν ὡς ἥξει κατὰ καιρὸν οἰκεῖον ὁμολογεῖ, καὶ ἥξει μὲν ἐπὶ τίσιν, ἀκριβῶς οὐ φησὶν, ἀπεριεργάστους, ὡς ἔοικε, τοὺς ἐπ' αὐτῷ λαμβάνουσα θρύλους, ἅτε δὴ φιλόγελώς τε καὶ φιλοσαρκοῦσα γυνή· οὐ μὴν ἠγνόησε παντελῶς, ὡς ἀστειοτέρων μαθημάτων εἰσηγητὴς ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἀναδειχθήσεται, καὶ τοῦτο δὴ πάντως ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λόγοις e εὑρίσκουσα.

Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι. 26

Οὐ ταῖς ἀπαιδεύτοις ψυχαῖς ἢ καὶ ἀμαθέσι παντελῶς ἑαυτὸν ἀνακαλύπτει Χριστὸς, ἀλλ' ἐκείναις μᾶλλον ἐπιλάμπει καὶ φαίνεται, αἵπερ ἂν εἶεν ἤδη πρὸς τὸ βούλεσθαί τι μαθεῖν ἑτοιμότεραι, καὶ τῆς πίστεως τὴν ἀρχὴν ἐν ἁπλοῖς ὠδίνουσαι λόγοις, πρὸς τὴν τῶν τελειοτέρων ἐπείγονται a **192 A.** γνῶσιν. τοιαύτη τις ἡμῖν καὶ ἡ Σαμαρεῖτις ἀνεδείχθη γυνὴ, παχύτερον μὲν ἤπερ ἐχρῆν τοῖς ὄντως θείοις προσβαλοῦσα θεωρήμασιν, οὐ μὴν τοῦ βούλεσθαί τι καὶ νοεῖν ἐξῳκισμένη παντελῶς. πρῶτον μὲν γὰρ αἰτήσαντι τῷ Χριστῷ τὸ ποτὸν, προχείρως οὐ δίδωσι, παραλύοντα δέ πως, ὅσον ἧκεν ἀνθρωπίνως εἰπεῖν, τὰς ἐπιχωρίους τῶν Ἰουδαίων συνηθείας καταθεωμένη, τοὺς τῆς παραβάσεως προανεζήτει λόγους, μονον- b

14. ἰσηγητὴς (sic) D. 18. ἢ om. B. 19. ἑαυτὸν om. B. 20. εἶεν om. B. 22. ἐπείγωνται B. 24. ὄντως ante ἐχρῆν tr. B. 28. Ἰουδαϊκῶν B. 29. προσανεζήτει Migne.

ουχὶ διὰ τῆς ὑπομνήσεως εἰς ἐξήγησιν καλοῦσα τὸν Κύριον· (Supra ver. 9.) “Πῶς γὰρ σὺ, φησὶν, Ἰουδαῖος ὢν παρ᾽ ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς “γυναικὸς Σαμαρείτιδος οὔσης;” ἐπειδὴ δὲ, τοῦ τῆς κατηχήσεως προϊόντος λόγου, καὶ προφήτην ὡμολόγει εἶναι λοιπὸν, φάρμακον εἰς σωτηρίαν λαβοῦσα τὸν ἔλεγχον, ἑτέραν αὐτῷ προσῆγε τὴν πεῦσιν λέγουσα φιλομαθῶς (Supra ver. 20.) “Οἱ πατέρες “ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ ὑμεῖς λέγετε c “ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου προσκυνεῖν δεῖ.” ἀλλ᾽ ἐδιδάσκετο τοῦτο πάλιν, ὡς ἥξει ποτὲ, μᾶλλον δὲ ἤδη πάρεστιν ὁ καιρὸς, καθ᾽ ὃν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ τὸ ἐν ὄρεσι τοῖς ἐπὶ γῆς προσκυνεῖν παρωσάμενοι, τὴν ὑψηλοτέραν καὶ ἐν πνεύματι λατρείαν προσοίσουσι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. μόνῳ δὲ πρέπειν ἀναθεῖσα τὰ κάλλιστα τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι γνῶσιν τοῖς ἐκείνου χρόνοις τηρήσασα (Supra ver. 25.) “Οἴδαμεν, φησὶν, ὅτι μεσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστὸς, d “ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.” ὁρᾷς ὅπως ἤδη τὸ γύναιον εὐτρεπὲς εἰς τὸ πιστεύειν ἐγίγνετο, καὶ ὥσπερ τινὰ βαθμῶν ἀναβαίνουσα θέσιν, ἐκ μικρῶν ἐρωτημάτων εἰς ὑψηλοτέραν ἕξιν ἀναπηδᾷ; ἔδει τοίνυν αὐτῇ τρανοτέραις μὲν ἤδη φωναῖς ἀπογυμνοῦν τὸ ποθούμενον, τὸ δὲ ἐν ἐλπίσι σωζόμενον ἀγαθαῖς παρατιθέναι λοιπὸν ἐν ὄψει λέγοντα Ἐγώ εἰμι ὁ λαλῶν σοι.

Ἐπιτρεπόντων τοιγαροῦν τοῖς νεήλυσιν, οἱ τὸ διδασκαe λικὸν ἐν ἐκκλησίαις ἔχοντες ἐπιτήδευμα, τὸν τῆς κατηχήσεως ἀναμασᾶσθαι λόγον, οὕτω τε λοιπὸν καταδεικνύντων αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν, ἐκ μικρᾶς παιδαγωγίας ἐπὶ τὴν ἐντελεστέραν τῆς πίστεως ἀναβιβάζοντες γνῶσιν. οἱ δὲ τὸν ἀλλογενῆ καὶ οὕτω προσήλυτον ἁρπάζοντες, καὶ σκηνῆς μὲν εἴσω τῆς ἐσωτέρας ποιούμενοι, θύειν δὲ ἀνίπτοις ἔτι χερσὶ τὸν ἀμνὸν ἐπιτρέποντες, καὶ τῷ τῆς ἱερωσύνης καταστέφοντες ἀξιώματι

4. εἶναι λοιπὸν ὁμολογεῖ B. 9. τοῦτο om. B. 13. τὰ assumptum ex B. 17. εὐπρεπὲς B. ἐγένετο B. 19. αὐτὴν B. 21. ὄψεσιν B. 24. ἔχοντες ἐν ἐκκλησίαις inverso ordine B. 25. ἀναμασᾶσθαι B.D. ἀναμασσᾶσθαι Ed.

τὸν οὔπω κατηχούμενον, πρὸς μεγάλους ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως εὐτρεπιζέσθωσαν λόγους. ἀρκεῖ γάρ μοι τοῦτο καὶ μόνον εἰπεῖν. a 193 A.

Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 27

Τέλος τῶν πρὸς τὴν γυναῖκα λόγων, ἡ τῶν μαθητῶν παρουσία. σιωπᾷ γὰρ, φησὶ, λοιπὸν ὁ Χριστὸς, καὶ τὸν θερμὸν τῆς πίστεως σπινθῆρα Σαμαρείταις ἐνθεὶς, ἐπιτρέπει ταῖς ἐνδόσεσιν εἰς μεγάλην ἐξάπτεσθαι φλόγα. οὕτω νοήσεις τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενον "Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, "καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη;" S. Luc. xii. 49.

Καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει. b

Καταπλήττονται πάλιν οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος τὴν ἡμερότητα, καὶ τὸν ὑφειμένον ἀποθαυμάζουσι τρόπον. οὐ γὰρ δὴ κατά τινας τῶν ἐπ' ἀκράτοις εὐλαβείαις ἠγριωμένων, τὴν πρὸς γυναῖκα διάλεξιν ἀποφρίττειν ἀξιοῖ, ἐξαπλοῖ δὲ εἰς ἅπαντας τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ δι' αὐτοῦ δεικνύει τοῦ πράγματος, ὅτι δὴ πάντως εἷς ὑπάρχων Δημιουργὸς, οὐ μόνοις ἀνδράσι τὴν διὰ πίστεως ἀπονέμει ζωὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ θῆλυ πρὸς αὐτὴν σαγηνεύει γένος. c

Κερδαινέτω πάλιν καὶ τοῦτο πρὸς ὑπογραμμὸν ὁ διδάσκων ἐν ἐκκλησίαις, καὶ μὴ παραιτείσθω γυναῖκας ὠφελεῖν. οὐ γὰρ θελήμασι τοῖς ἰδίοις, ἀλλὰ τῇ τοῦ κηρύγματος χρείᾳ δεῖ πάντως ἀκολουθεῖν.

Οὐδεὶς μέντοι εἶπε Τί λαλεῖς; ἢ Τί ζητεῖς μετ' αὐτῆς;

Μαθητῶν ἦν ἔργον ἐπιστημόνων, καὶ τὴν πρέπουσαν τῷ διδασκάλῳ τιμὴν περισώζειν εἰδότων, μὴ περιέργοις ἐρωτήσεσιν εἰς ἐκτόπους δοκεῖν ὑπονοίας ἀποδημεῖν, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει, αἰδοῖ δὲ μᾶλλον καὶ φόβῳ τὴν μὲν γλῶτταν εἴργειν ὀδόντων ἐντὸς, περιμένειν δὲ μᾶλλον αὐτομολοῦντα d

6. *φησι* assumptum ex B. 24. *τί λαλεῖς ἢ τί λαλεῖς* (*ζητεῖς*) *μετ' αὐτῆς* D.
25. *ἐπιστημόνων* B.D. Migne. *ἐπιστημένων* Aub. 27. *ἐπινοίας* B.

πρὸς λόγους τὸν Κύριον, καὶ ἐθελούσιον αὐτοῖς προστιθέντα τὴν ἐξήγησιν. θαυμαστέον τοιγαροῦν διὰ τούτων ἐφ᾽ ἡμερότητι μὲν τὸν Χριστὸν, ἐπὶ δὲ σοφίᾳ καὶ συνέσει τοὺς μαθητὰς καὶ τῇ τοῦ πρέποντος γνώσει.

e

28 Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Κρείττων ἤδη καὶ ὑψηλοτέρα φαίνεται τῶν εἰς τὸ σῶμα
φροντίδων, ἡ κατὰ τὴν ἐχθὲς καὶ τρίτην πολύανδρος οὖσα
γυνὴ, καὶ ἡ ψυχραῖς πολλάκις εὐάλωτος ἡδοναῖς, πλεονεκτεῖ
τῆς σαρκὸς τὴν ὡς ἐξ ἀνάγκης χρείαν, δίψης τε ὁμοῦ καὶ
ποτῶν ἀλογήσασα, πρὸς ἑτέραν ἕξιν διὰ τῆς πίστεως ἀνε-
194 A. a *χαλκεύετο. ἀγάπην δὲ παραχρῆμα τὴν καλλίστην πασῶν*
ἀρετὴν καὶ τὸν φιλάλληλον μελετῶσα τρόπον, ὅπερ αὐτῇ
πέφηνεν ἀγαθὸν, τοῦτο καὶ ἑτέροις ἐξαγγέλλουσα γοργῷς
δρόμῳ τῷ πρὸς τὴν πόλιν συντείνεται. ὑπεφώνει γὰρ ἐν
αὐτῇ, κατά γε τὸ εἰκὸς, ὁ Σωτὴρ, καὶ λεληθότως κατὰ τὸν
S.Matth. x. 8. *νοῦν ἐψιθύριζε λέγων "Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε."*
μανθάνωμεν διὰ τούτου μὴ ζηλοῦν μὲν ἐκεῖνον τὸν ὀκνόφιλον
Ib. xxv. 18. *οἰκέτην, διά τε τοῦτο εἰς γῆν καταχωννῦντα τὸ τάλαντον,*
b *ἐπεργάζεσθαι δὲ μᾶλλον αὐτὸ σπουδάζωμεν. ὃ δὴ καὶ δρῶσα*
καλῶς ἡ πολυθρύλητος αὕτη γυνὴ, κοινοποιεῖται τοῖς ἄλλοις
τὸ προσπεσὸν ἀγαθὸν, ὕδωρ μὲν, ὅπερ ἧκεν ἀρυσομένη, τῶν
πηγαίων οὐκέτι λαβοῦσα μαστῶν, οὐδὲ τὴν ἐκ γῆς ὑδρίαν οἴκοι
πάλιν ἀποκομίζουσα, θείᾳ δὲ μᾶλλον καὶ οὐρανίῳ χάριτι καὶ
πανσόφῳ τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίᾳ τὰς τῆς διανοίας ἀπο-
θήκας ἐμπλήσασα.

Ἰστέον ἐντεῦθεν, ὡς ἐν τύπῳ πάλιν καὶ γραφῇ, ὅτι μικρῶν
c *δὴ λίαν ὑπερφρονοῦντες καὶ σωματικῶν, πολλαπλασιονά τε*

1. *προστιθέντα* B. *περιτιθέντα* Ed. 2. *θαυμαστὸν* D. 3. *συνέσει* et *σοφίᾳ* inter se transponit B. 8. *ἐχθὲς* B. *χθὲς* Ed. 15. *ὑποφωνεῖ* B. 16. *γε* et *καὶ* om. B. 17. *ἐψιθύριζε—ἐκεῖνον τὸν* om. B. Statim *ὤφιλον οἰκέτιν* (sic) B. *τὸν ὀκνόφιλον τὸν* (sic) Migne. 20. *αὐτῷ* D. 22. *ἧκεν* B. *ἦν* Ed. Statim *ἀρυσομένη* edidi. *ἀρυομένη* B. *ἀρρυσαμένη* D. *ἀρυσαμένη* Ed. 23. *οὐκ ἐπιλαβοῦσα* B. *ἐκ γῆς*] *ἐκ τῆς οἰκίαν* (sic) B. 25. *ἀποθήκας* B.D. *ὑποθήκας* Ed. 27. *καὶ γραφῇ πάλιν* inverso ordine B.

καὶ ἀμείνω τὰ παρὰ Θεοῦ ληψόμεθα. τί γὰρ ὕδωρ τὸ ἀπὸ τῆς γῆς, ὡς πρὸς τὴν ἄνωθεν σύνεσιν;

Καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις Δεῦτε ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι 29
πάντα ἃ ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;

Ὢ παραδόξου μεταβολῆς, ὢ μεγάλης ὄντως καὶ θεοπρεποῦς ἰσχύος ἐπ' ἀῤῥήτῳ διαφανοῦς τῷ θαύματι. τεχνῖτις ἤδη πρὸς λόγους καὶ μυσταγωγὸς, ἡ συνιεῖσα μὲν οὐδὲν τῶν d *ἐν ἀρχῇ λεγομένων, διὰ δὲ τοῦτο δικαίως ἀκούσασα "Ὕπαγε "φώνησόν σου τὸν ἄνδρα καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε." ὅρα γὰρ ὅπως ἐντέχνως τὴν πρὸς Σαμαρείτας ἐποιεῖτο διάλεξιν. οὐκ εὐθὺς εὑρηκέναι φησὶ τὸν Χριστὸν, οὐδὲ ἐν πρώτοις αὐτοῖς εἰσφέρει διηγήσ[εσ]ιν τὸν Ἰησοῦν· ἢ γὰρ ἂν καὶ διεπτύσθη δικαίως, ὡς πολὺ μὲν τὸ μέτρον τῶν αὐτῇ πρεπόντων ἀναβαίνουσα λόγων, οὐκ ἀγνῶτας δὲ τῶν αὐτῆς τρόπων τοὺς ἀκροωμένους εὑρίσκουσα. προεξευμαρίζει τοιγαροῦν τῷ* e *θαύματι, καὶ τῷ παραδόξῳ προκαταπλήξασα, λειοτέραν ὥσπερ τῇ πίστει τὴν ὁδὸν ἀπεργάζεται. δεῦτε καὶ ἴδετέ φησι συνετῶς, μονονουχὶ θερμοτέραις βοῶσα φωναῖς Ἀρκέσει καὶ μόνη πρὸς πίστιν ἡ θέα, καὶ πληροφορήσει παρόντας ἀξιολογωτέροις τοῖς θαύμασιν. ὁ γὰρ γινώσκων τὰ κεκρυμμένα, καὶ τὸ μέγα τοῦτο καὶ θεοπρεπὲς ἀξίωμα λαχὼν, πῶς οὐκ ἐξ οὐρίας δραμεῖται πρὸς τὴν ὧν ἂν βούλοιτο πλήρωσιν;*

Supra ver. 16.

a 195 A.

Ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. 30

Ἔλεγχος τῆς Ἰουδαίων σκληροκαρδίας ἡ Σαμαρειτῶν εὐπείθεια, καὶ τὸ ἐν ἐκείνοις ἀπάνθρωπον ἐν τῇ τούτων ἡμερότητι διαφαίνεται. καὶ ὁράτω πάλιν ὁ φιλομαθὴς τῆς ἐν ἀμφοῖν ἕξεως τὴν διαφορὰν, ἵνα δὴ καὶ μάλα δικαίως

1. *τὰ* assumptum ex B. 2. *ὡς* om. B. 3. *μοι* assumptum ex B.D. 4. *ἃ* B. *ὅσα* Ed. 6. *τεχνῖτις* B.D. *τεχνίτης* Ed. 11. *αὐτοῖς* B. *ἑαυτῆς* Ed. 17. *τῇ πίστει τὴν ὁδὸν*] *τὴν πίστιν τὴν ὅλην* B. 18. *φωναῖς*] *θερμῶς φωναῖς* B. 22. *ἐξ οὐρίας* B. *ἐξ ἐξουρίας* Ed. *πρὸς τὴν*] *προσιν* (= *πρὸς ἣν*?) B. 23. *βούλεται* B. 24. *ἐξῆλθον*] + *οὖν* Ed. invito B. 27. *τὴν* pro *τῆς* D.

ἀποθαυμάζῃ τὸν Ἰησοῦν τῆς μὲν τῶν Ἰουδαίων ἀποδημοῦντα b Συναγωγῆς, ἑαυτὸν δὲ μᾶλλον τοῖς ἀλλογενέσι δωρούμενον. Ἰουδαίοις μὲν γὰρ ὅτι καὶ ἥξει καὶ ἐπὶ τίσιν ἀναφανεῖται Χριστὸς, ὁ διὰ Μωυσέως διήγγελλε νόμος, προφητῶν δὲ ὁ πάνσεμνος ἀνεκήρυττε χορὸς, καὶ μονονουχὶ παρόντα λοιπὸν Es. xl. 9, 10. ἐπὶ θύραις ἐπεδείκνυε λέγων "Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἰδοὺ S. Matth. xi. 11. "Κύριος·" καὶ τελευταῖος ἐπὶ πᾶσιν ὁ μέγας "ἐν γεννητοῖς "γυναικῶν" Ἰωάννης, ἤδη πεφηνότα καὶ συνδιαιτώμενον Supra i. 29. φανερὸν καθίστη λέγων "Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων "τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου." καὶ τό γε πάντων παραδοξό- c τερον, διὰ πολλῶν πραγμάτων δυνάμεώς τε καὶ ἐξουσίας θεοπρεποῦς ἑαυτὸν ὁ Σωτὴρ ἐξεκάλυπτε. τί δὴ λοιπὸν ἐπὶ τούτοις οἱ πρὸς ἐκτόπους ἀχάλινοι μελετῶσι βουλάς; φονῶσιν ἀδίκως, ἐπιβουλεύουσι δυσσεβῶς, φθονοῦσι δυστρόπως, γῆς τε καὶ πόλεως τῆς ἑαυτῶν ἐξελαύνουσι τὴν ζωὴν, τὸ φῶς, τὴν ἁπάντων σωτηρίαν, τὴν εἰς βασιλείαν ὁδὸν, τῶν πλημμελημάτων τὴν ἄφεσιν, τῆς υἱοθεσίας τὸν χορηγόν. S. Matth. xxiii. 37, 38. d διά τοι τοῦτο δικαίως ἔφασκεν ὁ Σωτήρ "Ἱερουσαλὴμ "Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβο- "λοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα "ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει "τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε· "ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν." Σαμαρεῖται δὲ τῆς Ἰουδαίων ἀπονοίας ἀναφαίνονται κρείττονες, καὶ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς δυσμαθίαν ταῖς εὐπειθείαις νικήσαντες, ἑνὸς καὶ e μόνου κατακούσαντες θαύματος, δρομαῖοι βαδίζουσιν ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, οὐ ταῖς τῶν ἁγίων προφητῶν ἀναπεπεισμένοι φω-

3. καὶ prius assumptum ex B. 6. ἐδείκνυε B. ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς B. 8. ἤδη om. B. 10. τό γε B.D. τότε Ed. 12. ἐξεκάλυπτε. τί δὴ λοιπὸν] ἀποκάλυπτεν ἤδη λοιπὸν· B. (ἐξε … νοι supra lin.) 13. ἐκτόπους] + ὀργὰς B. Statim ἀχάλινους B. 14. φθονοῦσι D. φονοῦσι Ed. 16. ὁδὸν] + καὶ Ed. invito B. 17. πλημμελημάτων B. πλημμελούντων Ed. 18. τοι assumptum ex B. 19. ἀποκτένουσα B.D. [ἀποκτενοῦσα B.] ἀποκτείνουσα Ed. λιθοβολήσουσα B. 21. ἐπισυνάγει om. B. (ut supra 150 c.) 23. ὑμῖν om. B. ὑμῶν] + ἔρημος Migne. τῶν pro τῆς Migne. 26. κατακούσαντες ἐθαύμασαν δραμόντες βαδίζουσιν πρὸς τὸ θαῦμα. ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν οὐ ταῖς B. alia manu ad Ἰησοῦν addit ἐπείγονται B mg.

ναῖς, οὐ Μωυσαϊκοῖς κηρύγμασιν οὐδὲ ταῖς Ἰωάννου δακτυλοδειξίαις, ἀλλὰ μιᾶς αὐτοῖς ἐξηγουμένης, καὶ τοῦτο ἁμαρτωλοῦ, γυναικός. εὐλόγως τοιγαροῦν τὴν ἐπ᾽ αὐτοὺς τοῦ Σωτῆρος ἀποθαυμάζοντες ψῆφον, καὶ ἡμεῖς ἀναφθεγξώμεθα "Δίκαιος εἶ Κύριε, καὶ εὐθὴς ἡ κρίσις σου." Ps. cxviii. 137.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες 31
Ῥαββὶ, φάγε. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς. 32

Οἰκονομεῖ μὲν ἄριστα τοῦ βιβλίου τὴν συγγραφὴν ὁ a 196 A. *θεσπέσιος Εὐαγγελιστὴς, παραλιμπάνει δὲ οὐδὲν τῶν ὅσα δὴ πάντως τοῖς ἐντευξομένοις ἔσεσθαι πιστεύει λυσιτελῆ. ἄκουε τοίνυν ὅπως ἡμῖν ἀξιολογωτάτου πράγματος γεγονότα πάλιν ὑπογραμμὸν εἰσφέρει τὸν Ἰησοῦν. οὐδὲν γὰρ οἶμαι τεθεῖσθαι μάτην ἐν ταῖς τῶν ἁγίων συγγραφαῖς, ἀλλὰ καὶ ὅπερ ἄν τις οἴηται μικρὸν, οὐκ εὐκαταφρόνητον ὠδῖνον ἔσθ᾽ ὅτε τὴν ὠφέλειαν εὑρίσκεται. ἀρξαμένης τοιγαροῦν τῆς Σαμαρειτῶν ἐπιστροφῆς, καὶ ὅσον οὐδέπω προσδωκωμένων* b *αὐτῶν· ᾔδει γὰρ ἥξοντας ὡς Θεός· ὅλος μὲν ἐξ ὅλου πρὸς τὴν τῶν κεκλημένων σωτηρίαν συντείνεται, ποιεῖται δὲ λόγον οὐδένα τῆς τοῦ σώματος τροφῆς, καίτοι καὶ κεκμηκὼς "ἐκ* Supra ver. 6. *"τῆς ὁδοιπορίας," ὡς γέγραπται, ἵνα πάλιν διὰ τούτου τοὺς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὠφελήσῃ διδασκάλους, καὶ καμάτου μὲν παντὸς ἀναπείσῃ περιορᾶν, κρείττονα δὲ τῆς περὶ τὸ σῶμα φροντίδος τὴν ἐπὶ τοῖς σωζομένοις ποιεῖσθαι σπουδήν· "Οὐαὶ γὰρ, φησὶν ὁ προφήτης, οἱ ποιοῦντες τὸ ἔργον* c Hier. xxxi. 10. *"Κυρίου ἀμελῶς." ἵνα τοίνυν μανθάνωμεν ἐν τοῖς τοιούτοις μάλιστα καιροῖς ἀσιτεῖν εἰωθότα τὸν Κύριον, ἐρωτῶντας εἰσφέρει τοὺς μαθητὰς, καὶ μονονουχὶ προκυλινδουμένος, ἵνα δὴ βραχύ τι τῶν πεπορισμένων, ὡς ἀπαραίτητόν τε καὶ*

1. *οὐδὲ* B. *ἢ* Ed. 5. *εὐθὴς* B.D. (156. 262.) *εὐθεῖα* Ed. 6. Ἐν] + *δὲ* Ed. invito B. 10. *πιστεύειν, λυσιτελεί* B. 15. *ἀρξαμένης* B. *ἀρξάμενος* Ed. 17. *ὅλως* B. invitis Catenis. 20. *πάλιν διὰ τούτου* hoc ordine B. Cord. Cr. *πάλιν* om. a. 24. Hanc citationis formam videsis de Ad. 27 c a Parsons. cit. qui addit "et alibi," addas in xii Proph. 826 fin. Hom. Pasch. xxiii. 290 b. 25. *τοῖς* om. B. 28. *βραχύ τι* hoc ordine B.

Supra ver. 8. ἀναγκαίαν ποιήσαιτο τροφήν. "ἀπεληλύθησαν γὰρ εἰς τὴν "πόλιν ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν," ἃς καὶ παρῆσαν ἤδη συγκομισάμενοι.

d Ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.

Χαριέντως μὲν ὁ Σωτὴρ ἀπὸ τῶν ἐν χερσὶ πραγμάτων ἐξυφαίνει τὴν ἀπόκρισιν. μόνον δὲ οὐχί φησιν ἐπεσκιασμένως, ὡς εἴπερ εἰδεῖεν αὐτοὶ τὴν Σαμαρειτῶν ἐπὶ θύρας οὖσαν ἐπιστροφὴν, ἐκείνης ἔχεσθαι μᾶλλον ὡς τρυφῆς, ἢ σάρκα τρέφειν ἀνέπειθον. ἐκ δὲ δὴ τούτου πάλιν ὅσην ἔχει τὴν εἰς ἀνθρώπους ἀγάπην ἡ θεία φύσις ἔξεστι μαθεῖν· τροφὴν γὰρ ὥσπερ ἡγεῖται καὶ τρυφὴν τῶν ἀπολωλότων τὴν e εἰς σωτηρίαν ἀναδρομήν.

33 Ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους Μήτις ἤνεγκεν αὐτῷ
34 φαγεῖν; λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.

Σκοτεινὸν ὄντα τὸν λόγον οὔπω συνέντες οἱ μαθηταὶ, τὰ πολλάκις καθ' ἑαυτοὺς ἐλογίζοντο γεγονότα, καὶ πρὸς τὰς συνήθεις καταβαίνουσιν ἐννοίας, προσῆχθαι μὲν ὑπό του τροφὴν ὑποπτεύοντες αὐτῷ, τιμιωτέραν δέ πως ἢ καὶ ἡδίονα τῆς παρ' αὐτῶν συλλεγείσης ὑπάρχειν αὐτήν.

197 A. a

Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.

Ὅλον ἀποῤῥήξας τοῦ λόγου τὸ κατακάλυμμα διαφανεστάτην αὐτοῖς ἀνέδειξε τὴν ἀλήθειαν, ὡς δὲ ὅσον οὐδέπω τῆς οἰκουμένης διδασκάλοις ἐσομένοις τύπον ἑαυτὸν εἰσφέρει, συντόνου τε καὶ λίαν ἀρίστης σπουδῆς, τῆς ἐπὶ τὸ χρῆναι διδάσκειν δηλαδὴ, καὶ τῆς ἀναγκαίας τοῦ σώματος χρείας

1. ἀπεληλύθησαν B. ἀπελύθησαν Ed. 6. φησιν om. B. 7. τῶν pro τὴν B. 8. ἐκείνης—τρυφῆς] ἐκείνην, δέχεσθαι μᾶλλον ὡς τροφὴν B. 9. ἀνέπειθεν B. δὴ om. B. 16. καθ' ἑαυτοὺς ἐλογίζοντο γεγονότα hoc ordine B. γεγονότα ante καθ' ἑαυτοὺς tr. Ed. 18. ἢ om. B. 22. κατακάλυμμα B.D. κατάλυμμα Ed. 23. ἀνέδειξε B. ἀπέδειξε Ed. 24. διδασκάλοις ἐσομένοις hoc ordine B. 26. ἀναγκαίας B.D. sed ἀναγκαίου suprascriptum codex uterque. Forma utraque suprascr. in D.

δευτέραν ἀξίως ἐχούσης διὰ τοῦτο τὴν φροντίδα. βρῶμα γὰρ εἶναι λέγων ἑαυτῷ θυμηρέστατον τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα b τοῦ πέμψαντος αὐτὸν καὶ τελειῶσαι αὐτοῦ τὸ ἔργον, τῆς μὲν ἀποστολικῆς λειτουργίας διαγράφει τὸ ἐπιτήδευμα, ποταποὶ δὲ τὴν ἕξιν ὑπάρχειν ὀφείλουσι καταμηνύει σαφῶς. συντετάσθαι γὰρ δὴ κατὰ τὸ εἰκὸς ἀναγκαῖον αὐτοὺς ἐπὶ μόνοις τοῖς διδασκαλικοῖς φροντίσμασι, δεῖν δὲ τοσοῦτον ἀποφοιτᾶν τῆς εἰς σάρκα τρυφῆς, ὡς μηδ' αὐτὴν ἐσθ' ὅτε προσίεσθαι τὴν ὡς ἐξ ἀνάγκης θεραπείαν, διὰ μόνην ἐπιτελουμένην τὴν τοῦ τεθνάναι παραίτησιν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν εἰρήσθω πρὸς τὸ παρὸν, ὡς εἰς τύπον c καὶ ὑπογραμμὸν ἀποστολικῆς συντείνοντα πολιτείας· εἰ δὲ χρὴ τοῖς εἰρημένοις καὶ δογματικώτερον προσβάλλοντας εἰπεῖν, ἀπεστάλθαι φησὶ, δῆλον δὲ ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἢ κατὰ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπον, καθ' ὃν ἐπέλαμψε τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκὸς, εὐδοκίᾳ καὶ συναινέσει τοῦ Πατρὸς, ἢ ὡς Λόγος ἐκ τοῦ γεννήσαντος νοῦ προκύπτων τρόπον τινὰ καὶ πεμπόμενος καὶ τὸ δόξαν ἀποπληρῶν, οὐχ ὡς ἀλλοτρίων θελημάτων παραληφθεὶς ὑπουργὸς, ἀλλ' αὐτὸς d ὑπάρχων ὁμοῦ καὶ Λόγος ὁ ζῶν καὶ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἐναργέστατον, διασώζων ἑτοίμως τοὺς ἀπολωλότας. διὰ γάρ τοι τοῦτο, καὶ τοῦ πεπομφότος αὐτὸν εἶναι τὸ ἔργον εἰπὼν, αὐτὸς ὁρᾶται τελειωτής· πάντα γὰρ παρὰ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι. ὅτι γὰρ καὶ Λόγος καὶ βουλὴ καὶ θέλημα καὶ δύναμις τοῦ Πατρός ἐστιν ὁ Υἱὸς, εἶναι μὲν ἅπασι νομίζω καταφανές· λυπεῖ δὲ οὐδὲν καὶ ἀπὸ τῆς θείας πιστώσασθαι γραφῆς. οὐκοῦν ὁράτω μέν τις ὑπάρχοντα Λόγον ἐν τῷ e "Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ "Θεὸς ἦν ὁ Λόγος." Supra i. 1. ὁράτω βουλὴν ἐν τῷ λέγειν, ὡς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα, τὸν μελῳδόν "Ἐν τῇ βουλῇ σου ὡδή- Ps. lxxii. 24.

1. ἀξίως assumptum ex B. τὴν φροντίδα] τῆς χρείας τὴν φροντίδα B. 8. τροφῆς B. ἐσθ' ὅτε assumptum ex B. Statim προΐεσθαι B. 11. ἡμῖν ass. ex B. 13. προσβάλλοντας B. προσβαλόντας Ed. 15. ἤτοι a. τρόπον] λόγον a. 18. καὶ πεμπόμενος assumptum ex B.a. Cord. Cr. 20. ὁμοῦ assumptum ex B. 21. διασώζων ἑτοίμως hoc ordine B. 30. σου B.D. μου Ed.

“γησάς με, καὶ μετὰ δόξης προσελάβου με·” ὁράτω θέλημα πάλιν ἐν τῷ λέγειν αὐτόν “Κύριε ἐν τῷ θελήματί σου “παράσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν.” νευροὶ γὰρ τῶν ἁγίων τὸ κάλλος, τουτέστι τὴν εἰς ἅπασαν ἀρετὴν εὐεξίαν, τὸ ζῶν τε καὶ ἐνυπόστατον θέλημα τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν ὁ Υἱός. ὅτι γάρ ἐστι καὶ δύναμις, πάλιν ἐντεῦθεν συνήσεις

Ps. xxix. 8.

198 A. a “Ἔντειλαι, φησὶν, ὁ Θεὸς τῇ δυνάμει σου, δυνάμωσον ὁ “Θεὸς τοῦτο ὃ κατηρτίσω ἡμῖν.” ὁρᾶς ἐν τούτοις ἀκριβῶς εὐδοκίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, σαρκωθεῖσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, τουτέστι τὸν Υἱὸν, ἵνα δυναμώσῃ τοῦτο ὅπερ ἡμῖν κατηρτίσατο σῶμα. εἰ μὴ γὰρ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, οὐδ' ἂν ὅλως τὴν ἀπὸ φθορᾶς ἀσθένειαν ἡ τῆς σαρκὸς ἀπεδύσατο φύσις. αὐτὸς τοιγαροῦν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς τὸ ἀγαθὸν τοῦ Πατρὸς θέλημα, τελειοῖ τὸ ἔργον αὐτοῦ, σωτηρία τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν ἀναδεικνύμενος.

Ps. lxvii. 29.

b Ἀλλ' ἐρεῖ τις πρὸς τοῦτο τυχόν Εἰ αὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ποῖον ἀπεσταλη πληρώσων θέλημα; δεῖ γὰρ ἕτερον εἶναι παρὰ τὸν πληροῦντα τὸ πληρούμενον. τί οὖν ἄρα πρὸς τοῦτό φαμεν; ἀπαιτεῖ μὲν ὄντως τῶν ὀνομάτων ἡ θέσις τῶν σημαινομένων τὴν ἑτερότητα, ἀδιαφορεῖ δὲ πολλάκις ἐπὶ Θεοῦ, καὶ τὸ ἀκριβὲς ἐν τούτοις ὁ περὶ τῆς ἀνωτάτω φύσεως παραιτεῖται λόγος. λαλεῖται γὰρ τὰ περὶ αὐτῆς, οὐχ ὡς ἔχει πάντως ἀληθείας, ἀλλ' ὅπως ἂν c δύναιτο διερμηνεύειν ἡ γλῶττα, καὶ οὖς κατακροᾶσθαι τὸ ἀνθρώπινον. ὁ γὰρ ἐν αἰνίγματι βλέπων, ἐν αἰνίγματι καὶ λαλεῖ. ἐπεὶ τί ποιήσεις ὅταν ὁ ἁπλοῦς ἡμῖν τὴν φύσιν εἰσβαίνῃ διπλοῦς, διὰ τοῦ λέγειν περὶ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ Καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν διῆγον διὰ πυρὸς, “ὃ οὐκ ἐνετειλάμην αὐτοῖς “καὶ οὐκ ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν μου.” ἢ γὰρ οὐκ ἀνάγκη

Hier. xix. 5; xxxix. 35.

1. καὶ μετὰ δόξης προσελάβου με assumpta ex B. 2. λέγει Aub. 4. εἰς ἅπασαν ἀρετὴν B. ἅπασαν ἀρετῆς Ed. 8. κατηρτίσω B. κατειργάσω Ed. 9. Πατρὸς et Θεοῦ inter se transponit B. 14. σωτηρία B.a. σωτηρίαν Cord. Cr. Ed. 15. ἀναδεικνύμενος a. Cord. Cr. δεικνύμενος B. δωρούμενος Ed. 16. τυχὸν πρὸς τοῦτο inverso ordine B. 21. περὶ assumptum ex B.a. 22. λαλεῖ a. 26. ἡμῖν ὁ ἁπλοῦς inverso ordine B. 27. τοῦ pro τῶν Migne.

τὴν καρδίαν ἑτέραν ὑπάρχειν παρὰ τὸν ἐν ᾧπέρ ἐστι; καὶ πῶς ἁπλοῦς ἡμῖν ἔτι νοηθήσεται Θεός; οὐκοῦν ἀνθρωπίνως μὲν λαλεῖται τὰ περὶ Θεοῦ· νοεῖται δὲ οὕτως, ὡς ἂν ἁρμόττοι [d] Θεῷ, καὶ τὸ μέτρον τῆς ἡμετέρας γλώττης τὴν ἐπὶ πάντας οὐκ ἀδικήσει φύσιν. κἂν εὑρίσκηται τοιγαροῦν ὁ Υἱὸς, ὡς περί τινος ἑτέρου λέγων τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς, ἀδιαφορήσεις οἰκονομικῶς τῇ τῶν λόγων ἀσθενείᾳ περιτιθεὶς τὸ μὴ δύνασθαί τι μεῖζον εἰπεῖν, μήτε μὴν ἑτέρως κατασημῆναι τὸ δηλούμενον. καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω πάλιν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ νοεῖσθαι καὶ θέλημα τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν· ἐν δέ γε τῷ προκειμένῳ ῥητῷ, λόγος μὲν οὐδεὶς ἀναγκάσει θέλημα νοεῖ- [e] σθαι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, ἀδιαφόρως δὲ μᾶλλον παραδεξόμεθα τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπολωλόσι βουλὴν ἀγαθήν.

Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; 35

Δέχεται πάλιν τοῦ λόγου τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ καιροῦ καὶ πράγματος, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν αἰσθήσει τῇ παχυτέρᾳ πνευματικῶν θεωρημάτων ἀναπλάττει διήγησιν. ὥρα μὲν γὰρ ἦν [a 199 A.] χειμῶνος ἔτι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ἀρτιθαλὴς δὲ καὶ νέος τῶν σπερμάτων ὁ κάλαμος μόγις μὲν τῆς ἀρούρας ἐξέφριττε· καιροῦ δὲ τεσσάρων μηνῶν διιπεύσαντος εἰς τὴν τοῦ θερίζοντος χεῖρα πεσεῖσθαι προσεδοκᾶτο. Οὐχ ὑμεῖς οὖν φησιν οἱ ἄνθρωποί φατε ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται;

Ἰδοὺ λέγω ὑμῖν ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμόν. [b]

Τουτέστιν ὀλίγον τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν ἀνοχλίσαντες, τὸν πνευματικὸν ἐπαθρεῖτε

2. ἡμῖν assumptum ex B. 3. λαλεῖται et ἀνθρωπίνως inter se transponit B. 10–12. Ab Υἱὸν ad Υἱὸν transilit B. 12. ἀδιαφόρως B. et sic conjecit D mg. Ed. mg. διαφόρως D. Ed. 14. ἔτι assumptum ex B. ἐστι; καὶ τὰ ἑξῆς D. 19. ἐκείνου B. 23. φατε B. λέγετε Ed. ἔτι assumptum ex B. ut supra. 25. ὑμῖν om. B. 28. ἐπαθρεῖτε edidi. ἐπαθρεῖτε [ησετε] B. ἀνοθρεῖτε D. ἀναθρεῖτε Ed.

σπόρον, ὅτι λελευκάνθισται μὲν ὡς ἐπὶ τὴν ἅλω βαδιούμενος ἤδη, καλεῖ δὲ λοιπὸν ἐφ᾽ ἑαυτῷ τὸν ἀμητῆρα σίδηρον. ἀπὸ δὲ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἐν ἱστορίᾳ πραγμάτων θεωρήσεις τὸ δηλούμενον· σπόρον μὲν γὰρ νοήσεις τὸν νοητὸν καὶ πληθὺν c *ἀσταχύων πνευματικῶν, τοὺς διὰ τῆς τῶν προφητῶν προγεωργηθέντας φωνῆς εἰς τὴν μέλλουσαν ἀναδειχθήσεσθαι πίστιν διὰ Χριστοῦ· λευκαίνεται δὲ πέπειρός τε καὶ ἕτοιμος ἤδη πρὸς τὸ πιστεύειν γεγενημένος καὶ συμπεπηγμένος εἰς εὐλάβειαν. ὁ δὲ τοῦ θερίζοντος σίδηρος, ὁ λαμπρός τε ἐστὶ καὶ τομώτατος τῶν ἀποστόλων λόγος, τῆς μὲν κατὰ νόμον λατρείας ἀποκείρων τοὺς ἀκροωμένους, ἐπὶ δὲ τὴν ἅλω μετατιθεὶς, τουτέστιν, ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ· ἔνθα δὴ τριβόμενοί τε καὶ πόνοις ἀγαθοῖς ἐνθλιβόμενοι, καθαρὸς* d *ἀποδειχθήσονται σῖτος τῆς τοῦ συνάγοντος ἀποθήκης ἐπάξιος.*

36 Ἤδη ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν
37 αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων. ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἀληθινός ἐστιν, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων.

Λόγου, φησὶν, ὁ καιρὸς τοῦ καλοῦντος εἰς πίστιν, καὶ τῶν νομικῶν τε καὶ προφητικῶν κηρυγμάτων τὴν εἰς τέλος e *ἄφιξιν τοῖς ἀκροωμένοις ἐπιδεικνύοντος. ὁ μὲν γὰρ νόμος, ὡς ἐν σκιαῖς ταῖς ἐν τύπῳ λατρείαις, προεδήλου τὸν ἀφιξόμενον, τουτέστι Χριστόν· προφῆται δὲ μετ᾽ αὐτὸν, τοὺς* Heb. x. 37 ex Hab. ii. 3. *παρὰ τοῦ Πνεύματος διαπορθμεύοντες λόγους "μικρὸν ὅσον "ὅσον" καὶ ὡς ἤδη παρεσόμενόν τε καὶ ἥξοντα προεμήνυον. ἐπειδὴ δὲ εἴσω βέβηκε θυρῶν, οὐκ εἰς ἐλπίδα μακρὰν ἀναθήσει τὸ προσδοκηθὲν τῶν ἀποστόλων ὁ λόγος, ἀλλ᾽ ἤδη* 200 A. a *παρὸν ἐπιδείξει· καὶ θεριεῖ μὲν ἐκ νομικῆς λατρείας τοὺς ἔτι*

1. *ὡς* assumptum ex B. *ἅλω* B. *ἅλωνα* Ed. 2. *ἀμήτορα* D. 5. *προγεωργηθέντας* edidi. *προγεωργηθέντα* B. *προγεωρηθέντας* (sic) Ed. 9. *τε* om. B. 13. *ἀγαθοῖς* B. *ἀγαθῶν* Ed. *καθαρῶς* B. 15. *ἄξιος* B. 26. *ὅσον* assumptum ex B.D. 29. *θεριεῖ* B. *θερίσει* Ed.

νόμῳ δουλεύοντας, καὶ μόνῳ προσκαθημένους τῷ γράμματι, μεταθήσει δὲ δίκην δραγμάτων εἰς ἕξιν τε καὶ πολιτείαν εὐαγγελικὴν, ἀποκερεῖ δὲ ὁμοίως πολυθέου μὲν πλάνης τὸν τῶν εἰδώλων προσκυνητὴν, μετοίσει δὲ πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ κατ' ἀλήθειαν ὄντος Θεοῦ, καὶ τὸ σύμπαν ὡς ἔνι καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, τοὺς φρονοῦντας ἔτι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων μεταστήσει ζωὴν διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστόν.

Ταῦτα μὲν δὴ, φησὶν, ὁ τῶν θεριστῶν ἐξεργάσεται λόγος. b
ἔσται δ' οὖν ὅμως οὐκ ἀμισθεὶ, συνάξει γὰρ δὴ πάντως αὐτοῖς τὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀποτρέφοντα καρπόν· καὶ οὐ δή που λαβόντες μόνοι καθ' ἑαυτοὺς εὐφρανθήσονται, ἀλλ' ὡς τοῖς τῶν προφητῶν ἐπικεκμηκότες πόνοις, καὶ τὸν παρ' ἐκείνων προγεωργηθέντα θερίσαντες σπόρον, μίαν σὺν αὐτοῖς ἐπιτελέσουσι τὴν πανήγυριν. οἶμαι δ' ἔγωγε τὸν σοφώτατον Παῦλον, τοὺς ἐπὶ τοῖς μέλλουσι τύπους ἐκμεμαθηκότα σαφῶς, ἐντεῦθεν εἰπεῖν περί τε τῶν ἁγίων πατέρων καὶ προφητῶν, ὅτι "Καὶ οὗτοι πάντες τελειωθέντες διὰ τῆς c Heb. xi. 39, 40.
"πίστεως οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, τοῦ Θεοῦ περὶ "ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν "τελειωθῶσιν." ὁμοῦ γὰρ χρῆναι χαίρειν ἐδοκίμασεν ὁ Σωτὴρ τῷ προεσπαρκότι τὸν θεριστήν.

Ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι 38
κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.

d
Ἤδη τὸ σύμπαν αὐτοῖς ἀποκαλύπτει μυστήριον, καὶ τὴν αἰνιγματώδη τῶν λόγων ἀποστήσας περιβολὴν ἐναργεστάτην τοῦ σημαινομένου παρίστησι τὴν διάνοιαν. φιλοπροφήτης δὲ ὢν ὁ Σωτὴρ καὶ φιλαπόστολος, οὔτε τὸν ἐκείνων πόνον ἔξω τῆς τῶν ἀποστόλων τίθησι χειρὸς, οὔτε μὴν ὁλοκλήρως ἀπονέμει τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις τὸ ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν

1. πράγματι pro γράμματι B. 2. μετατιθήσει B. 3. ἀποκείρῃ D. 8. ταῦτα B. ταύτην Ed. δὴ om. B. 9. ἀμισθεὶ B. ἀμισθὴς Ed. δὴ om. B. 13. σὺν assumptum ex B. 19. περιβλεψαμένου B. 23. ὑμεῖς assumptum ex B. 24. ἀποκαλύπτει B. ἀνακαλύπτει Ed.

ἀνασωθήσεσθαι καύχημα διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτόν· ἀνακε-
c ράσας δὲ ὥσπερ καὶ ταῖς εἰς ἀλλήλους συνεργίαις ἀναμίξας τὸν ἑκατέρων πόνον, μίαν ἔσεσθαί φησι, καὶ μάλα εἰκότως, ἐπ' ἀμφοῖν τὴν φιλοτιμίαν. εἰσβεβηκέναι γεμὴν ἐπὶ τοῖς τῶν ἁγίων προφητῶν τοὺς ἀποστόλους διαβεβαιοῦται πόνοις, ταῖς τῶν προλαβόντων εὐκλείαις οὐκ ἐπιτρέπων ἐνάλλεσθαι, τιμᾶν δὲ μᾶλλον ἀναπείθων αὐτοὺς, ὡς ἡγησαμένους ἔν τε πόνῳ καὶ χρόνῳ· κάλλιστον δὲ δήπου καὶ ἡμῖν ὅτι δὴ πάντως ἔσται τὸ μάθημα, τίς ὁ συναινεῖν παραιτούμενος;

201 A. a

39 Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.

Κατακρίνεται πάλιν καὶ διὰ τούτων ὁ Ἰσραὴλ, καὶ διὰ τῆς τῶν Σαμαρειτῶν εὐπειθείας, ἀφιλομαθής τε ὁμοῦ καὶ ἀπηνὴς ἐξελέγχεται. θαυμάζει γὰρ λίαν ὁ Εὐαγγελιστὴς πολλοὺς εἰς Χριστὸν πεπιστευκέναι λέγων διὰ τὸν λόγον τῆς
b γυναικὸς, καίτοι τῶν διὰ νόμου παιδαγωγουμένων εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ γνῶσιν, οὔτε τὰς Μωυσέως παραδεξαμένων φωνὰς οὔτε τοῖς προφητῶν ὅτι πείθεσθαι χρὴ διεγνωκότων κηρύγμασι προκατασκευάζει δὲ διὰ τούτων, μᾶλλον δὲ προαπολογεῖται σοφῶς, ὅτι χάριτός τε καὶ ἐλπίδος τῆς εἰς Χριστὸν ἐξωσθήσεται μὲν εὐλόγως ὁ Ἰσραὴλ, ἀντεισβήσεται δὲ τῶν ἐθνῶν ἤτοι τῶν ἀλλογενῶν ἡ εὐπειθεστέρα πληθύς.

c

40 Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι
41 παρ' αὐτοῖς. καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. καὶ πολλῷ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.

Ἐξηγεῖται μὲν ὡς ἐν ἁπλότητι λόγων, ὃ δὴ γενέσθαι συμβέβηκεν. ἑτέραν δὲ ὥσπερ ἐξαρτύει πάλιν ἀπόδειξιν,

2. εἰς ἀλλήλους B. ἐν ἀλλήλαις Ed. Statim συνεργίαις B.D. et v. l. in Ed. mg. ἐνεργείαις Ed. 8. δὴ om. B. 14. τῶν assumptum ex B. 15. ἀπηθεις (ιης supra) ἐξελέγχονται (ε supra) B. 22. ἐξωθήσεται B. ἀντηβήσεται B. 23. ἤτοι om. B. 24. οἱ Σαμαρεῖται πρὸς αὐτὸν inverso ordine B.

τοῦ χρῆναι δικαίως ἀποῤῥίπτεσθαι μὲν τῆς ἐλπίδος τὸν Ἰσραὴλ, μεταμοσχεύεσθαι δὲ τοὺς ἀλλογενεῖς ἐπ' αὐτήν. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ θαυματουργοῦντα ποικίλως τὸν Ἰησοῦν, d καὶ ἐν δόξῃ τῇ θεοπρεπεῖ διαλάμποντα, πικραῖς τε καὶ ἀφορήτοις ὑπονοίαις ὑβρίζουσι, καὶ τοσοῦτον ἐμπαροινεῖν οὐκ ἐρυθριῶντες ἁλίσκονται, ὡς ἔξοικόν τε ποιεῖσθαι καὶ πόλεως τῆς σφετέρας ἐλαύνειν ἐπείγεσθαι τὸν ἁπάσης αὐτοῖς εὐθυμίας πρόξενον· Σαμαρεῖται δέ γε μιᾶς γυναικὸς ἀναπεπεισμένοι λόγοις, δρομαίους μὲν ὅτι χρὴ πρὸς αὐτὸν ἀφικνεῖσθαι λογίζονται. ἐπειδὴ δὲ ἧκον, ἐκλιπαροῦν ἐσπούδαζον, εἴς τε τὸ ἄστυ παρελθεῖν καὶ τὸν σωτήριον αὐτοῖς ἐπιδαψιλεύεσθαι e λόγον· ἐπινεύει δὲ προχείρως εἰς ἄμφω Χριστὸς, οὐκ ἄκαρπον ἔσεσθαι τὴν χάριν εἰδώς. πολλοὶ γὰρ ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. ἴστω δὲ πάλιν διὰ τούτων ὁ φιλόθεός τε καὶ φιλευλαβὴς, ὅτι τῶν μὲν λυπούντων αὐτὸν ἀπανίσταται Χριστὸς, ἐνοικίζεται δὲ τοῖς εὐφραίνουσι δι' ὑπακοῆς τε καὶ πίστεως ἀγαθῆς.

a 202 A.

Τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον ὅτι οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· 42
αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου.

Ἀπὸ τῶν μειζόνων Σαμαρείταις ἡ πίστις, καὶ οὐκ ἐξ ὧν ἔτι παρ' ἑτέρων μανθάνουσιν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτήκοοι γεγονότες θαυμάζουσιν. ἐγνωκέναι δέ φασιν, ὅτιπερ εἴη σαφῶς ὁ τοῦ κόσμου Σωτὴρ, πίστεως ἐνέχυρον τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος τὴν b ὁμολογίαν ποιούμενοι.

Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. 43
αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ 44
πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.

Ἔξεισι μὲν ἀπὸ τῆς Σαμαρείας, κατασπείρας ἤδη τὸν

3. γὰρ om. B. 6. ἐρυθριῶσιν B. 7. ἐφετέρας (sic) B. 11. ἐπιδαψιλεύεσθαι B. ἐπιδαψιλεύσασθαι Ed. 14. δὲ assumptum ex B. 20. κόσμου] + ὁ Χριστὸς Ed. invito B. 22. ἑτέρων B. ἑτέρου Ed. 23. εἴη] ἦν B. σαφῶς] + αὐτὸς Ed. invito B. 28. τιμὴν οὐκ ἔχει] ἄτιμος B.

σωτήριον λόγον, καὶ γεωργοῦ τινος δίκην τὴν πίστιν ἐγκατακρύψας τοῖς οἰκοῦσιν αὐτὴν, οὐχ ἵνα ταῖς τῶν λαβόντων c *καταδεσμοῖτο σιωπαῖς, ἠρεμοῦσα τρόπον τινὰ καὶ κατακεχωσμένη, ἀλλ᾽ ἵνα δὴ μᾶλλον ταῖς ἁπάντων ἐγκαταφύοιτο ψυχαῖς, ἕρπουσά τε καὶ διικνουμένη πρὸς τὸ μεῖζον ἀεὶ, καὶ πρὸς τὴν ἐκφανεστέραν τρέχουσα δύναμιν. ἐπειδὴ δὲ διὰ μέσου κειμένην παρατρέχει τὴν Ναζαρὲτ, ἐν ᾗπερ αὐτὸν καὶ τετράφθαι λόγος, ὡς ἐντεῦθεν ἤδη καὶ ἀστὸν εἶναι δοκεῖν, καταίρει δὲ μᾶλλον εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἀναγκαίαν ποιεῖται τὴν ἀπολογίαν τῆς παραδρομῆς καὶ φησὶν, ὅτι* d *μεμαρτύρηκεν αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. πεφύκαμεν γάρ πως οὐδὲν ἡγεῖσθαι τὸ σύνηθες, κἂν ὑπάρχοι μέγα καὶ τίμιον. καὶ οὐ δήπου τὰς παρ᾽ ἐκείνων ὅτι δεήσοι θηρᾶσθαι τιμὰς ὁ Σωτὴρ ἐδοκίμαζεν, ἐν ἀνδρὸς φιλοδόξου τινὸς τάξει καὶ φιλοκομπαστοῦ, ἀλλ᾽ ἠπίστατο σαφῶς, ὅτι τοῖς μηδόλως οἰομένοις ὅτι προσήκοι τιμᾶν τὸν διδάσκοντα, οὐδ᾽ ἂν ἔτι γλυκύς τε καὶ εὐπαράδεκτος ὁ τῆς πίστεως γένοιτο λόγος. παρελαύνει τοιγαροῦν* e *εἰκότως, εἰς ὠφελουμένους οὐδὲν εἰκαίους ἀναλῶσαι πόνους οὐκ ἀξιῶν, καὶ χάριν δὲ διὰ τούτου τοῖς καταφρονοῦσι κατατιθείς. οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς εἰς τοσοῦτον ἐξαμαρτάνοντας νηποινὶ τοῦτο δράσειν αὐτοὺς, ὁμολογουμένου δὴ πάντως καὶ ἀναμφισβητήτως ἔχοντος, ὡς τὴν ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἀποίσονται κόλασιν οἱ καταφρονεῖν ἐγνωκότες αὐτοῦ, καὶ τὴν οὕτως ἀξιοθαύμαστον περιπτύοντες δωρεάν.*

45 Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι,
203 A. a πάντα ἑωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ·
καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.

Οὐκ ἀπερισκέπτως οἱ Γαλιλαῖοι δέχονται τὸν Ἰησοῦν,

1. *τὴν πίστιν ἐγκατακρύψας* hoc ordine B. 3. *κατεχωσμένη* B. 4. *ἐναναφύοιτο* B. 5. *εἰς* B. 8. *καὶ τετράφθαι* B.D. *κατατετράφθαι* Ed. *ἀνατετράφθαι ἢ ἐ τραφθαι* (sic) conjicit D mg. *δο^κ ναστὸν* D mg. 9. *ἀναγκαίαν* B. *ἀναγκαίως* Ed. 11. *αὐτὸς*] *αὐτοῖς* B. Statim *ὁ Σωτὴρ* B. 12. *ἡγεῖσθαι οὐδὲν* inv. ord. B. 13. *ὑπάρχῃ* D. 17. *συμπαράδεκτος* B. 18. *γένοιτο* om. B.

ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ δι' ὧν ἤδη θαυματουργοῦντα τεθέανται δικαίως καταπληττόμενοι, καὶ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εὐλαβείας τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀπονοίας καταδικάζοντες, καὶ πολὺ πρὸς εὐγνωμοσύνην ἀμείνους τῶν νομομαθῶν εὑρισκόμενοι.

Ἦλθεν οὖν πάλιν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε 46
τὸ ὕδωρ οἶνον. b

Ἐμφιλοχωρεῖ τοῖς εὐγνώμοσιν ὁ Χριστὸς, καὶ τοῖς ἑτοιμότερόν πως ἰοῦσι πρὸς τὴν ὧν ἂν εὖ πάθοιεν αἴσθησίν τε καὶ γνῶσιν, καὶ μειζόνων ἀγαθῶν ἐπιδαψιλεύεται χορηγίας. ἔρχεται τοίνυν τερατοποιήσων ἐν Κανᾷ, προσωφελεῖν μὲν ὅτι προσήκοι τοὺς ἐν αὐτῇ λογιζόμενος, προκατεσπαρμένην δὲ ὥσπερ, διὰ τῶν ἤδη προτετελεσμένων ἐν αὐτῇ σημείων, τὴν τοῦ πάντα δύνασθαι δρᾶν ὑπόληψιν ἔχων. c

Ἦν δέ τις βασιλικὸς, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν Καφερναούμ. οὗτος 47
ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ἥκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν,
ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἠρώτα ἵνα καταβῇ καὶ ἰάσηται αὐτοῦ
τὸν υἱόν· ἔμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν. εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς 48
αὐτόν.

Πρόσεισι μὲν ὁ βασιλικὸς, ὡς θεραπεύειν ἰσχύοντι· νοεῖ δὲ οὔπω κατὰ φύσιν ὄντα Θεόν· καὶ Κύριος μὲν ἀποκαλεῖ, d Infra ver. 49. *τὸ δ' ἀληθὲς τῆς κυριότητος ἀξίωμα δίδωσιν οὐδαμῶς. ἢ γὰρ ἂν εὐθὺς ἐδεῖτο προσπεσὼν, οὐχ ἵνα δὴ πάντως ἐπὶ τὴν ἑστίαν βαδίζοι, καὶ καταβαίνοι σὺν αὐτῷ πρὸς τὸ ἀῤῥωστοῦν μειράκιον, ἀλλ' ἵνα δὴ μᾶλλον ἐξουσιαστικῶς καὶ θεοπρεπεῖ προστάγματι τὴν ἐπισκήψασαν ἐξελάσαι νόσον. τί γὰρ ἔδει παρεῖναι τῷ κάμνοντι τὸν ᾧπερ ἦν δύνασθαι διασώζειν καὶ ἀπόντι ῥᾳδίως; πῶς δὲ λίαν οὐκ ἀμαθὲς, ὅτι μέν ἐστι*

3. *τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπονοίαν* B. 7. *κατὰ* pro *καὶ* B. 9. *χορηγίας* B. *χορηγίαις* Ed. 14. *Καφερναούμ* B. *Καφαρναούμ* D. Ed. *Καπερναούμ* D mg. 17. *ἤμελλε* D. 19. *ὡς θεραπεύειν ἰσχύοντι* B. *ὡς πρὸς θεραπεύειν ἰσχύοντα* Ed. 20. *ὄντα Θεόν* hoc ordine B.D. *Κύριον* Migne. 21. *δὲ* D. Statim *ἀληθῶς* B. 27. *ἐστι* B. *ἔσται* Ed.

c θανάτου κρείττων ὑπολαμβάνειν αὐτὸν, Θεὸν δὲ ὑπάρχειν οἴεσθαι μηδαμῶς τὸν θεοπρεποῦς ἰσχύος πεπληρωμένον;

49 Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός.

Ἀπηνὴς μὲν ἔτι τοῖς πλανωμένοις ἐναυλίζεται νοῦς, λόγου δέ πως ἔσται τοῦ καλοῦντος εἰς πίστιν κρεῖττον τὸ θαυματουργότερον· διά γε τοι τοῦτο τεράτων δεῖσθαι μᾶλλον αὐτοὺς 204 A. a *ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸ δύνασθαι ῥᾳδίως εἰς τὸ συμφέρον μεταπαιδεύεσθαι, καὶ τὸν ὄντα κατὰ φύσιν ἐπιγινώσκειν Θεόν.*

Κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.

Ὀλίγος μὲν κομιδῇ πρὸς σύνεσιν ὁ βασιλικὸς, νηπιάζει δέ πως περὶ τὴν τῆς χάριτος αἴτησιν, καὶ ἠρέμα παραληρῶν οὐκ αἰσθάνεται. οὐ γὰρ ὅτι μόνον ἰσχύσει παρὼν, ἀλλ' ὅτι δὴ πάντως καὶ ἀπὼν ἐνεργήσει πεπιστευκὼς, ἀξιοπρεπεστάτην ἂν ἐπ' αὐτῷ τὴν διάληψιν ἐποιήσατο. νυνὶ δὲ φρονῶν τε b *καὶ πράττων παραλογώτατα, τὴν Θεῷ μὲν ἁρμόζουσαν ἰσχὺν ἀπαιτεῖ, ὡς δὲ Θεὸν οὐκ οἴεται τὰ πάντα πληροῦν, ἀλλ' οὐδὲ θανάτου γενήσεσθαι κρείττονα, καίτοι τῷ πλείστῳ* Supra ver. 47. *κρατηθέντα πλεονεκτεῖσθαι παρακαλῶν· "Ἔμελλε γὰρ ἀπο-" "θνήσκειν" ὁ παῖς.*

50 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Πορεύου· ὁ υἱός σου ζῇ.

Οὕτως ἔδει πιστεύοντα προσελθεῖν, ἀλλ' οὐ ταῖς ἡμῶν c *ἀμαθίαις φιλονεικῶν ὁρᾶται Χριστός· εὐεργετεῖ δὲ πάλιν καὶ πταίοντας, ὡς Θεός. ὅπερ οὖν ἔδει δρῶντα θαυμάζεσθαι, τοῦτο καὶ μὴ δεδρακότα διδάσκει τὸν ἄνθρωπον, ὁμοῦ καὶ τῶν καλλίστων εἰσηγητὴς, καὶ τῶν ἐν εὐχαῖς ἀγαθῶν χορηγὸς ἀναδεικνύμενος. ἐν μὲν γὰρ τῷ* Πορεύου *τὸ πιστεύειν ἐστὶν,*

1. *κρεῖττον* om. B. 7. *τοι* assumptum ex B. *αὐτοῦ* B. 8. *εἰς* alt. B. *πρὸς* Ed. 14. *ἰσχύει* B. 17. *ἁρμόζουσαν* B. *πρέπουσαν* Ed. 20. *κρατηθέντα*] *κρατήσαντοι μέρει* B.

ἐν δὲ τῷ Ὁ υἱός σου ζῇ, τῶν ποθουμένων ἡ πλήρωσις μετὰ πολλῆς τινος καὶ θεοπρεποῦς ἐξουσίας ἐκφερομένη.

Ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ d
ἐπορεύετο. ἤδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ 51
ἀπήντησαν αὐτῷ καὶ ἀπήγγειλαν λέγοντες ὅτι ὁ υἱός σου ζῇ.

Ἓν τοῦ Σωτῆρος ἐπίταγμα δύο παραχρῆμα θεραπεύει ψυχάς. τῷ μὲν γὰρ βασιλικῷ τὴν ἀσυνήθη πίστιν ἐνεργάζεται, θανάτου δὲ τὸ μειράκιον ἐξέλκει σωματικοῦ. τίς δὲ πρὸ τίνος ὅλως ὑγιάζεται χαλεπὸν εἰπεῖν· ἄμφω γὰρ οἶμαι κατὰ ταὐτὸν συνέδραμον, τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιτάγμασι e *τῆς νόσου λαβούσης τὴν λύσιν. ἀπαγγέλλουσι δὲ τὴν τοῦ παιδὸς θεραπείαν ὑπαντῶντες οἰκέται ὁμοῦ, καὶ τῶν θείων ἐπιταγμάτων ἀπολευκαίνοντες τὴν ὀξύτητα· καὶ τοῦτο δὴ μάλα σαφῶς οἰκονομοῦντος Χριστοῦ· καὶ τῷ τέλει τῆς ἐλπίδος ταχὺ βεβαιοῦντες εἰς πίστιν ἀσθενοῦντα τὸν δεσπότην.*

Ἐπύθετο οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν ἐκείνην, ἐν ᾗ κομψότερον 52
ἔσχε, καὶ εἶπον αὐτῷ ὅτι χθὲς ὥραν ἑβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν
ὁ πυρετός. ἔγνω οὖν ὁ πατὴρ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐν ᾗ 53
εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ὁ υἱός σου ζῇ, καὶ ἐπίστευσεν a 205 A.
αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη. τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον 54
ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Ἀναπυνθάνεται παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον τοῦ νοσοῦντος ῥοπῆς, εἰ συντρέχει δοκιμάζων τῷ τῆς χάριτος χρόνῳ. ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἔχειν, καὶ οὐχ ἑτέρως ἐδιδάσκετο, σώζεται πανοικὶ, τὴν τοῦ παραδόξου δύναμιν ἀναθεὶς τῷ σωτῆρι Χριστῷ, καὶ ὥσπερ τινὰ τῆς ἐπὶ τούτοις εὐχαριστίας b *καρπὸν ἀσφαλεστέραν προσάγων τὴν πίστιν.*

2. *ἐκφερομένη* edidi. *ἐκπ̣λ̣φαιρομαίνη* B. *ἐκφαινομένη* Ed. 6. *παραχρῆμα* assumptum ex B. 10. *συνέδραμον* B. *σύνδρομον* Ed. 15. *βεβαιοῦντες* B.D. *βεβαιοῦν-os* Ed. 17. *ἐκείνην* assumptum ex B. 18. *ἔσχον* B. Statim *καὶ τὰ ἑξῆς ἕως τοῦ καὶ ἐπίστευσεν* (20.) B. 21, 22. V. 54 om. ut vid. B. 23. *παρ' αὐτῶν* assumptum ex B.

Κεφ. ε'. Μετὰ ταῦτα ἦν ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς
2 Ἱεροσόλυμα. ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἡ ἐπιλεγομένη
3 Ἑβραϊστὶ Βηθεσδά, πέντε στοὰς ἔχουσα. ἐν ταύταις κατέκειτο
πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκ-
4 δεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν. ἄγγελος γὰρ Κυρίου κατὰ
e καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ·
ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ὑγιὴς
ἐγίνετο, ᾧ δήποτε κατείχετο νοσήματι.

Οὐ μάτην εὐθὺς ἐπισυνάπτει τοῖς εἰρημένοις ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς τὴν ἐντεῦθεν εἰς Ἱεροσόλυμα τοῦ Σωτῆρος ἐπάνοδον· ἀλλ' ἦν αὐτῷ κατὰ τὸ εἰκὸς ἐπιδεῖξαι σκοπὸς, ὅσον μὲν ἀμείνους εἰς εὐπείθειαν Ἰουδαίων ἀλλογενεῖς, πόση δὲ ἐν ἀμφοῖν ἕξεώς τε καὶ τρόπων ὁρᾶται διαφορά. ἦν γὰρ
d οὕτως ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἑτέρως, ἐκμαθεῖν ὅτι ψήφῳ δικαίᾳ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπου πρόσωπον οὐκ εἰδότος λαβεῖν, ἀποπίπτει μὲν εἰκότως τῆς ἐλπίδος ὁ Ἰσραὴλ, ἀντεισφέρεται δὲ τῶν ἐθνῶν ἡ πληθύς. χαλεπὸν δὲ οὐδὲν τῇ τῶν κεφαλαίων ἀντιπαραθέσει προσβλέποντας τὴν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ποιεῖσθαι βάσανον. ἔδειξε τοίνυν αὐτὸν ἐν ἑνὶ μὲν σημείῳ τὴν Σαμαρειτῶν ἀνασώσαντα πόλιν, ἐν ἑνὶ δὲ
e ὡσαύτως ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τὸν βασιλικὸν, καὶ δι' ἐκείνου τοὺς ἐν αὐτῇ πάντως δήπου καὶ λίαν ὠφεληκότα. ἐπιμαρτυρήσας δὲ διὰ τούτων πολὺ τὸ πρόχειρον τοῖς ἀλλογενέσιν εἰς εὐπείθειαν, ἀναφέρει πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα τὸν θαυματουργὸν, πρᾶγμα δὲ θεοπρεπὲς ἐπιτελοῦντα δεικνύει. παλαιοτάτης γὰρ παραδόξως ἐλευθεροῖ τὸν παράλυτον νόσου, ὥσπερ οὖν ἀμέλει θανατοῦντα τοῦ βασιλικοῦ τὸν υἱόν. ἀλλ' ὁ μὲν ἐπίστευσε πανοικὶ, καὶ Θεὸν ὡμολόγει τὸν Ἰησοῦν· οἱ
206 A. a δὲ καταπλήττεσθαι δέον φονῶσιν εὐθὺς καὶ διώκουσι

2. Ἱεροσολύμοις] + *ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα* Migne. 8. *κατήχετο* D. (L.) 9. *μακάριος* om. B. 16. *εἰκότως* om. B. 19. *ἐν* assumptum ex B. 20. *ἐν* assumptum ex B. 21. *ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ* assumptum ex B. 26. *παράλυτον* B. *παραλύτην* Ed. 29. *διώκωσι* B. *εὐθὺς* et ante et post *καὶ διώκουσι* exhibet B.

τὸν εὐεργέτην ὡς παρανομοῦντα δυσσεβῶς, αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν τὴν ἐπὶ τοῖς αἰσχίοσιν ὁρίζοντες ψῆφον, δι' ὧν τῆς ἐν τοῖς ἀλλογενέσι συνέσεως καὶ τῆς εἰς Χριστὸν εὐλαβείας ὀπίσω πεσόντες ἁλίσκονται. καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ περὶ αὐτῶν ἐν ψαλμοῖς εἰρημένον, ὡς πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν "Ὅτι "θήσεις αὐτοὺς νῶτον·" οἱ γὰρ πρῶτοι κατατεταγμένοι διὰ τὴν τῶν πατέρων ἐπιλογὴν, ὕστερον καὶ κατόπιν τῆς τῶν ἐθνῶν βαδιοῦνται κλήσεως· ὅταν γὰρ "τὸ πλήρωμα τῶν "ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται." b

Ps. xx. 13.

Rom. xi. 25. 26.

Τοῦτον ἡμῖν τῶν θεωρημάτων ὠδίνει τὸν σκοπὸν τῆς τῶν κεφαλαίων συνθήκης ἡ εὔρυθμος τάξις· ποιησόμεθα δὲ κατὰ μέρος καὶ τῆς ἐν τοῖς στίχοις διανοίας ἀκριβῆ τὴν ζήτησιν.

Ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ 5
ἀσθενείᾳ αὐτοῦ· τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς 6
ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει.

c

Τὴν ἐπὶ τοῖς ἀζύμοις ἑορτὴν ἐπιτελεσάντων τῶν Ἰουδαίων, ἐν ᾗ καὶ τὸ πρόβατον ἀποσφάττειν ἔθος αὐτοῖς, κατὰ τὸν τοῦ πάσχα δηλονότι καιρὸν, ἀπαίρει μὲν τῆς Ἱερουσαλὴμ, Σαμαρείταις δὲ καὶ ἀλλογενέσιν ὁ Χριστὸς ἐπιμίσγεται, καὶ διδάσκει παρ' αὐτοῖς, ἐπὶ ταῖς τῶν Φαρισαίων δυστροπίαις λελυπημένος· ὑπονοστήσας δὲ μόλις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς· αὕτη γὰρ ἦν ἐφεξῆς καὶ γείτων ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἡ πανήγυρις· ἐπὶ τοῖς τῆς κολυμβήθρας ὕδασιν d ὑγιάζει τὸν παράλυτον, μακρὸν μὲν ἐν ἀῤῥωστίᾳ δαπανήσαντα χρόνον· ἦν γὰρ δὴ καὶ ὄγδοον ἔτος ἐπὶ τριακοστῷ· πλὴν οὔπω πρὸς τὸν ἐκ νόμου τέλειον ἀριθμὸν ἀναβεβηκότα, φημὶ δὲ δὴ τὸν ἐκ δέκα τετράκις, ἤτοι τεσσαράκοντα.

Ὁ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας ἐν τούτοις ἡμῖν καταλύσει λόγος·

1. τὸν εὐεργέτην ὡς παρανομοῦντα δυσσεβῶς hoc ordine B. δυσσεβῶς ὡς παρανομοῦντα τὸν εὐεργέτην Cord. Ed. ὡς παρανομοῦντα τὸν εὐεργέτην δυσσεβῶς a. 7. ὕστερον B.a. Cord. ὕστεροι Ed. Statim καὶ om. Catt. 10. τούτων B. 13. ἐκεῖ ἄνθρωπος inv. ord. B. ἔτη om. D. 16. τῶν om. B. 27. δὲ om. B. τεσσαράκοντα B. τεσσαρακοστόν Ed. 28. ἐν τούτοις ἡμῖν hoc ordine B.

μετασκευαστέον δὲ πάλιν εἰς θεωρίαν πνευματικὴν τὸν ἀπὸ e τοῦ γράμματος τύπον. τὸ μὲν τῆς Ἱερουσαλὴμ λελυπημένον ἀπανίστασθαι τὸν Ἰησοῦν μετὰ τὴν τοῦ προβάτου σφαγήν· Σαμαρείταις δὲ καὶ Γαλιλαίοις ἐπιφοιτᾶν, καὶ τὸν σωτήριον παρ' ἐκείνοις κηρύττειν λόγον, τί ἂν βούλοιτο σημαίνειν ἕτερον, ἢ τὴν γενομένην ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἀναχώρησιν αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῷ τιμίῳ σταυρῷ σφαγήν τε καὶ θάνατον, ὅτε δὴ καὶ τοῖς ἐξ ἐθνῶν τε καὶ ἀλλογενέσιν ἑαυτὸν ἐχαρίζετο, δηλοῦσθαι κελεύων τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς

S. Matth. xxviii. 7. μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ὅτι προάγει πάντας εἰς τὴν Γαλιλαίαν; τὸ δὲ ἐπὶ τέλει τῶν ἑβδομάδων τῆς ἁγίας

207 A. a Πεντηκοστῆς παλινδρομεῖν αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, καθάπερ ἐν τύποις καὶ αἰνίγμασιν ὑποφαίνει πάλιν τὴν ἐσομένην εἰς Ἰουδαίους τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐκ φιλανθρωπίας ὑποστροφὴν ἐν ἐσχάτοις τοῦ παρόντος αἰῶνος καιροῖς, καθ' ὅνπερ οἱ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀνασεσωσμένοι πίστεως τὰς ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ πάθει πανσέμνους ἐπιτελοῦμεν ἑορτάς. τὸ δὲ θεραπεύεσθαι τὸν παράλυτον πρὸ καιροῦ τοῦ κατὰ νόμον τελείου, σημαίνει πάλιν ὡς διὰ τύπου τοῦ συμβεβηκότος, b ὅτι δυσσεβῶς ἐμπαροινήσας ὁ Ἰσραὴλ τῷ Χριστῷ ἀσθενήσει μὲν καὶ παραλυθήσεται καὶ μακροὺς ἐν ἀργίᾳ κατατρίψει χρόνους, οὐ μὴν εἰς τελείαν οἰχήσεται κόλασιν, ἀλλ' ἔσται τις αὐτῷ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπισκοπὴ, καὶ ὑγιασθήσεται καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ κολυμβήθρᾳ δι' ὑπακοῆς καὶ πίστεως. ὅτι δὲ τέλειος κατὰ νόμον τὸν θεῖόν ἐστιν ὁ τεσσαράκοντα ἀριθμὸς, οὐδαμόθεν ἂν γένοιτο χαλεπὸν ἐκμαθεῖν, τοῖς ἅπαξ ταῖς θείαις ὁμιλοῦσι γραφαῖς.

c

7 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν.

Ἀπόδειξις ἐναργὴς τῆς εἰς ἄκρον ἀγαθότητος τοῦ Χρισ-

2. γράμματος B. πράγματος Ed. μὲν] + γὰρ Ed. invito B. 3. ἀπαναστήσεσθαι B. 5. παρ' assumptum ex B. 9. ἑαυτὸν assumptum ex B. 11. τὸ δὲ ἐπὶ τέλει τῶν ἑβδομάδων om. B. 25. κατὰ νόμον] ὁ κατὰ νόμον B. 27. ταῖς] τῆς Aub.

τοῦ, τὸ μὴ πάντως τὰς ἀπὸ τῶν καμνόντων ἱκετείας ἐκδέχεσθαι, φθάνειν δὲ αὐτῶν τῇ φιλανθρωπίᾳ τὴν αἴτησιν. ἐπιτρέχει γὰρ ὡς ὁρᾷς τῷ κειμένῳ, καὶ κατοικτείρει τὸν κάμνοντα παρακλήσεως δίχα. τὸ δὲ εἰ βούλοιτο τῆς ἀῤῥωστίας ἀπαλλάττεσθαι φιλοπευστεῖν, οὐ διερωτῶντος ἦν ἐξ ἀγνοίας τὸ πᾶσιν ὁμολογουμένως καταφανὲς, ἀλλ' εἰς θερμοτέραν διανιστάντος ἐπιθυμίαν τοῦ πράγματος, καὶ πρὸς τὸ [d] λίαν ἐσπουδασμένως αἰτεῖν παροτρύνοντος. τὸ δὲ εἰ βούλοιτο τῶν ποθουμένων τυχεῖν ἐρωτᾶν, ἔμφασίν τινα καὶ λόγον ὠδίνει τοῦ δύνασθαι παρασχεῖν, εὐτρεπῆ τε ἤδη πρὸς τοῦτο γενέσθαι, μόνην ἔτι περιμένοντα τοῦ τὴν χάριν κομιζομένου τὴν αἴτησιν.

Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με
εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ γὰρ ἔρχομαι ἐγὼ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ [e]
καταβαίνει. λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ἔγειραι. 8

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, ἄγγελοι καταφοιτῶντες ἐξ οὐρανοῦ τὸ τῆς κολυμβήθρας ἐξετάραττον ὕδωρ, εἶτα τὸν ἐντεῦθεν ἐποιοῦντο κτύπον τῆς ἑαυτῶν ἐπιστασίας τὸν κήρυκα. καὶ τὸ μὲν ὕδωρ ὡς ἐξ ἁγίων πνευμάτων ἡγιάζετο· εἰ δέ τις ἔφθη προκατελθὼν τῆς τῶν νοσούντων πληθύος, τὸ συνθλίβον αὐτὸν ἀποφορτισάμενος [a 208 A.] ἀνέβαινε πάθος, εἰς ἕνα δὲ μόνον τὸν προαρπάζοντα συνεμετρεῖτο τῆς θεραπείας ἡ δύναμις. ἀλλ' ἦν καὶ τοῦτο σημεῖον τῆς δι' ἀγγέλων νομικῆς ὠφελείας ἐφ' ἓν καὶ μόνον τὸ τῶν Ἰουδαίων γένος ἐκτεινομένης, ἕτερον δὲ ἐπ' αὐτοῖς θεραπευούσης οὐδένα. ἀπὸ γὰρ Δὰν τῆς καλουμένης καὶ ἕως Βηρσαβεὲ τὰ διὰ Μωυσέως ἐλαλεῖτο προστάγματα, διακονηθέντα δι' ἀγγέλων ἐν ὄρει Σινᾷ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ὕστερον ὁρισθείσης ἁγίας Πεντηκοστῆς. διὰ γάρ τοι τοῦτο, καὶ τῆς

6. ὁμολογουμένον B. 7. τὸν pro τὸ λίαν B. 13. βάλῃ B.D. ἐμβάλῃ D mg. Ed. 19. ὡς assumptum ex B. 20. προκατελθὼν B. προκατελθεῖν Ed. 21. συνθλίβον B. συντρίβον Ed. 26. Βηρσεβεὲ B. 28. ἐν ὄρει Σινᾷ] ἐν ὄρεσιν B.

b *κολυμβήθρας τὸ ὕδωρ οὐκ ἐν ἑτέρῳ συνεταράττετο καιρῷ, τὴν τῶν ἁγίων ἀγγέλων εἰς ἑαυτὸ σημαῖνον διὰ τούτου καταδρομήν. οὐκ ἔχων τοιγαροῦν ὁ παράλυτος τὸν εἰς τὸ ὕδωρ ἐξακοντίζοντα, μετὰ τοῦ συνέχοντος πάθους, καὶ τὴν τῶν θεραπευόντων ἐρημίαν ἐθρήνει λέγων* Ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, *τὸν εἰς τὸ ὕδωρ κατακομίζοντα δηλαδή. τοῦτο γὰρ πάντως ἐρεῖν τε καὶ συμβουλεύειν αὐτῷ προσεδόκησε τὸν Ἰησοῦν.*

c

9 Ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει. καὶ εὐθέως ἐγένετο
ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ καὶ περιε-
πάτει. ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

Θεοπρεπὲς τὸ ἐπίταγμα, καὶ τῆς ὑπὲρ ἄνθρωπον δυνάμεώς τε καὶ ἐξουσίας ἐναργεστάτην ἔχον τὴν ἀπόδειξιν. οὐ γὰρ ἐπεύχεται τῷ κειμένῳ τῆς ἀῤῥωστίας τὴν λύσιν, ἵνα μὴ κατά τινας φαίνοιτο καὶ αὐτὸς τῶν ἁγίων προφητῶν, ἀλλ'
d *ὡς τῶν δυνάμεων Κύριος ἐξουσιαστικῶς ἐπιτάττει γενέσθαι· χαίροντα μὲν οἴκαδε βαδίζειν εἰπὼν, ἐπωμάδιον δὲ ποιεῖσθαι τὸ κλινίδιον, ὑπόμνημα τῆς τοῦ θεραπεύσαντος ἰσχύος τοῖς ὁρῶσιν ἐσόμενον. πράττει δὲ παραχρῆμα τὸ προσταχθὲν ὁ νοσῶν, καὶ δι' ὑπακοῆς καὶ πίστεως τὴν τριπόθητον ἑαυτῷ πραγματεύεται χάριν. ἐπειδὴ δὲ διὰ τῶν προλαβόντων εἰς εἰκόνα καὶ τύπον τῆς τῶν Ἰουδαίων πληθύος αὐτὸν εἰσηγάγομεν, ὡς μελλούσης ἐν ὑστέροις θεραπεύεσθαι καιροῖς·*
e *φέρε δή τι πάλιν ἐπινοήσωμεν ταῖς εἰς τοῦτο συμβαῖνον ἐννοίαις ἀναλόγως τοῖς προεξητασμένοις.*

Ἐν σαββάτῳ τὸν ἄνθρωπον ὑγιάζει Χριστὸς, ὑγιασθέντα δὲ παραχρῆμα, τὴν νομικὴν ἐπιτάττει παραλύειν συνήθειαν, περιπατεῖν ἀναπείθων ἐν σαββάτῳ, καὶ τοῦτο τῷ κλινιδίῳ πεφορτισμένον, καίτοι διαῤῥήδην βοῶντος τοῦ Θεοῦ δι' ἑνός
Hier. xvii. 22. *που τῶν ἁγίων προφητῶν* "Καὶ οὐκ ἐξοίσετε *βαστάγματα*

3. *ἑκὼν* B. 5. *ἐρημίαν ἐθρήνει*] *μαρτυρίαν καὶ ἐρημίαν ἐμαρτύρει* B. 11. *ἐπίταγμα*] *ἀξίωμα καὶ τὸ ἐπίταγμα* B. 12. *ἔχον* D. *ἔχων* Ed. 17. *κλιδόνιον* (sic) B. 19. *αὐτῷ* B. 21. *τῶν* om. B. 29. *ἁγίων* om. B. *βάσταγμα* B.

“ἐξ οἰκιῶν ὑμῶν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου·” καὶ οὐ δήπου φήσειεν ἄν τις, ὅς γε σωφρονοίη, καταφρονητήν τινα καὶ a 209 A. ἐξήνιον τῶν θείων ἐνταλμάτων ἀποτελεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡς ἐν τύπῳ τοῖς Ἰουδαίοις φανερὸν ἐποίει Χριστὸς, ὅτι θεραπευθήσονται μὲν δι' ὑπακοῆς καὶ πίστεως ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς· τοῦτο γὰρ οἶμαι τό Σάββατον ὑποδηλοῦν, τελευταίαν οὖσαν τῆς ἑβδομάδος ἡμέραν· κομισαμένους δὲ ἅπαξ τὴν διὰ πίστεως θεραπείαν, καὶ εἰς καινότητα μεταῤῥυθμισθέντας ζωῆς, τὴν μὲν τοῦ νομικοῦ γράμματος παλαιό- b τητα παρ' οὐδὲν ἀνάγκη ποιεῖσθαι, παραιτεῖσθαι δὲ τὴν ὡς ἐν σκιαῖς αἰνιγματώδη λατρείαν καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς συνηθείας τὴν εἰκαίαν ἐπιτήρησιν. ἐντεῦθεν οἶμαι λαβόντα τοῦ λόγου τὰς ἀφορμὰς καὶ τὸν μακάριον ἐπιστεῖλαι Παῦλον τοῖς μετὰ τὴν πίστιν παλινδρομοῦσιν ἐπὶ τὸν νόμον “Λέγω δὲ ὑμῖν Gal. v. 2. “ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει,” καὶ πάλιν “Κατηργήθητε ἀπὸ Χριστοῦ οἵτινες ἐν νόμῳ δικαι- Ib. 4. “οῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε.”

Ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ Σάββατόν ἐστι· 10
καὶ οὐκ ἔξεστί σοι ἆραι τὸν κράββατόν σου. c

Ἐπικαιρότατον οἶμαι βοᾶν ἐπὶ τούτοις “Ἰδοὺ λαὸς μωρὸς Hier. v. 21. “καὶ ἀκάρδιος, ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς καὶ οὐ βλέπουσι.” τί γὰρ ἂν γένοιτο τῶν τοιούτων ἀπαιδευτότερον, ἢ τί πρὸς ἀναισθησίαν τὸ μεῖζον; τὸ μὲν γὰρ ὅτι προσήκοι θαυμάζειν αὐτοὺς τὴν τοῦ θεραπεύσαντος δύναμιν οὐ δέχονται κατὰ νοῦν· πικροὶ δὲ ὄντες ἐπιτιμηταὶ, καὶ μόνον εἰδότες τοῦτο d καλῶς, παρανομίας ἐγκλήματι περιβάλλουσι τὸν ἄρτι καὶ μόγις τῆς μακρᾶς ἀνακύψαντα νόσου, κεῖσθαι δὲ πάλιν ἐπιτάττουσιν ἀμαθῶς, ὡς καὶ ἐν τῷ χρῆναι νοσεῖν τῆς εἰς τὸ σάββατον πληρουμένης τιμῆς.

1. ὑμῶν correxi post Migne. ἡμῶν Aub. (231.) 2. σωφρονοῖ B. 6. ὑποδηλοῦν B. δηλοῦν Ed. 11. Haec καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς συνηθείας τὴν εἰκαίαν [εἰκείαν Cod.] ἐπιτήρησιν assumpta ex B. 23. προσήκοι B. προσήκει Ed. 24. θεραπεύσοντος B. 27. μόγις B. μόλις Ed.

11 Ὁ δὲ ἀπεκρίθη αὐτοῖς Ὁ ποιήσας με ὑγιῆ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν
12 Ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει. ἠρώτησαν οὖν αὐτόν.

e *Σοφωτάτην ὁ λόγος ὠδίνει τὴν ἔννοιαν, καὶ τῆς Ἰουδαίων δυστροπίας ἀποκρουστικήν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔξεστιν ἐν σαββάτῳ, φησὶν, οἴκαδε τὴν κλίνην ἑλόντα βαδίζειν, παρανομίας τῷ τεθεραπευμένῳ ῥάπτοντες γραφὴν, ἀναγκαίως αὐτοῖς γοργοτέραν ἀντεξάγει τὴν ἀπολογίαν, ἐκεῖνον αὐτῷ περιπατεῖν ἐντέλλεσθαι λέγων, ὃς καὶ τῆς ὑγείας ἀνεδείχθη δοτὴρ, μόνον δὲ οὐχὶ τοιοῦτόν τι φησίν Ἀξιολογώτατον, ὦ οὗτοι, φημὶ πρὸς τὸ χρῆναι τιμᾶσθαι, κἂν λυπεῖν ἐπιτάττει*
210 A. a *τὰς τοῦ σαββάτου τιμὰς, τὸν ᾧ τοσαύτη πρόσεστιν ἰσχύς τε καὶ χάρις, ὡς τὴν ἐμὴν ἐξελάσαι νόσον. εἰ γὰρ τοῦ τυχόντος ἐστὶ τὸ ἐν τούτοις διαπρέπειν ἀλλότριον, ἁρμόσει δὲ μᾶλλον ἐνεργείᾳ καὶ δυνάμει θεοπρεπεῖ, πῶς ἂν ἁμάρτοι, φησὶν, ὁ τούτων ἐργάτης; ἢ πῶς ἂν οὐ πάντως τὰ κεχαρισμένα Θεῷ συμβουλεύσειεν ὁ θεοπρεπῆ τὴν δύναμιν ἔχων; τρέφει τοίνυν ἐν ἑαυτῷ πικρὰν ὁ λόγος τὴν ἔμφασιν.*

b Τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπών σοι Ἆρον τὸν κράββατόν σου
13 καὶ περιπάτει; ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ᾔδει τίς ἐστιν· ὁ γὰρ Ἰησοῦς
14 ἐξένευσεν ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ. μετὰ ταῦτα εὑρίσκει
αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ.

Ἄπληστος εἰς μιαιφονίαν τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς. διερευνῶσι τὸν ἐπιτάξαντα, συνεπιπλέκειν αὐτὸν τῷ παραδόξως ὑγιασθέντι βουλευόμενοι· μόνος γὰρ, ὡς εἰκὸς, κινδυνεύων ἐλύπει διὰ τὸ σάββατον, ὁ βρόχους ἄρτι καὶ παγίδας ἀφύ-
c *κτους διαδραμὼν, καὶ αὐτῶν ἐξειλκυσμένος τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν· εἰπεῖν δὲ τὸν ἰατρὸν καίτοι σφόδρα φιλοπευστοῦσιν οὐκ ἔχει, καλῶς τε καὶ οἰκονομικῶς κατακρύψαντος ἑαυτὸν*

3. *Σοφώτατον* B. 8. *ἐντέλλεσθαι* B. *ἐντετάλθαι* Ed. 10. *κἂν λυπεῖν ἐπιτάττει* B. *καὶ λυπεῖν ἐπιτάττειν* Ed. 11. *τε* B. *ἐστι* Ed. 12. *τοῦ τυχόντος*] *τού το᾽ τυχόντος* B. 13. *τὸν* pro *τὸ* B. 15. *κεχηρισμένα* B. 24. *βουλόμενοι* B. 27. *σφόδρα* assumptum ex B.

τοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ παραυτίκα θερμὸν τῆς ἐκείνων ὀργῆς διεξίοι. καὶ οὐχ ὥς τι παθεῖν ὡς ἐξ ἀνάγκης δυνάμενος, εἰ μὴ βούλοιτο παθεῖν, ἐπιτηδεύει τὴν φυγὴν, ἀλλ᾽ ἡμῖν ὑπογραμμὸν καὶ τούτῳ δὴ πάλιν ἑαυτὸν καθιστάς.

Ἴδε ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν σοι τι γένηται. d

Οἰκονομικῶς τὰ πρῶτα λαθὼν ἐμφανίζεται πάλιν οἰκονομικῶς, τὸν ἁρμόδιον ἑκάστῳ τηρήσας καιρόν. οὐ γὰρ ἦν τι γενέσθαι παρὰ τοῦ μὴ εἰδότος ἐξαμαρτεῖν, ὃ μὴ πάντως ἔχει λόγον ὑφ᾽ ἑαυτῷ τὸν πρέποντα. πρόφασιν τοίνυν τῆς πρὸς αὐτὸν διαλέξεως τὸ ψυχωφελὲς ἐποιεῖτο παράγγελμα, μηκέτι πλημμελεῖν χρῆναι λέγων, ἵνα μὴ χείροσι τῶν παρῳχηκότων ἐπαλγύνοιτο κακοῖς· διδάσκει δὲ διὰ τούτων, ὡς οὐ μόνον εἰς e τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι κρίσιν ἀποθησαυρίζει Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις τὰ πλημμελήματα, μαστιγοῖ δὲ ποικίλως ἔτι ζῶντας ἐν σώμασι, καὶ πρὸ τῆς μεγάλης καὶ ἐπιφανοῦς ἡμέρας τοῦ πᾶσι δικάσοντος. ὅτι δὲ πολλάκις πληττόμεθα πταίοντές τε καὶ λυποῦντες τὸν Θεὸν, ἐπιμαρτυρήσει βοῶν ὁ σοφώτατος Παῦλος "Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ (1 Cor. xi. 30–32.) "ἄῤῥωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, "οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδευό- "μεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν." a 211 A.

Ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἶπε τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ. 15

Καταμηνύει τοῖς Ἰουδαίοις τὸν Ἰησοῦν, οὐχ ἵνα τι δρᾶν εἰς αὐτὸν ἀποτολμῶντες δεινὸν δυσσεβοῦντες ἁλίσκωνται, ἀλλ᾽ ἵν᾽, εἴπερ βούλοιντο καὶ αὐτοὶ θεραπεύεσθαι, τὸν ἀξιοθαύμαστον εἰδεῖεν ἰατρόν. ἐπιτήρει γὰρ ὅπως οὗτος ἦν ἐκείνῳ σκοπός. οὐ γὰρ κατά τινα τῶν φιλεγκλημόνων b

2. διεξίῃ B. 3. ἀλλὰ μὶν (sic) B. 5. Ἰδοὺ B. 16. σώματι Cord. περιφανοῦς a. 20. αὐτοὺς B. 21. τοῦ assumptum ex B. 23. Ἀπῆλθεν] + οὖν Ed. invito B. 25. καταμηνύει] + δὲ Ed. invito B. 28. ἤδειεν Cord. ἴδοιεν a.

ἀπαγγέλλει προσελθὼν, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ περιπατεῖν ἐπιτάξας ἐν σαββάτῳ, ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ. τοῦτο δὲ ἦν ἕτερόν τι ποιοῦντος οὐδὲν, ἀλλ' ἢ μόνον τὸν ἰατρὸν σημαίνοντος.

16 Καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐζήτουν
17 αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ. ὁ δὲ Ἰησοῦς
ἀπεκρίνατο αὐτοῖς.

c Οὐχ ἁπλῆν ὁ λόγος ἔχει ἐν τούτοις τῆς Ἰουδαίων παρανοίας τὴν ἐξήγησιν. οὐ γὰρ ὅτι διώκουσι μόνον, ἀλλ' ἐπὶ τίσι τοῦτο δρᾶν οὐκ αἰσχύνονται, κατασημαίνει πάλιν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐμφαντικώτατα λέγων Ὅτι ταῦτα ἐποιει ἐν σαββάτῳ. διώκουσι γὰρ ἀμαθῶς τε καὶ δυσσεβῶς, ὡς ἀγαθοεργεῖν ἐν σαββάτῳ τοῦ νόμου διακωλύοντος, ὡς οὐκ ἐξὸν ἐλεεῖν τε καὶ κατοικτείρειν τοὺς κάμνοντας, ὡς ἀποδύσασθαι δέον τὸν τῆς ἀγάπης θεσμὸν, τὸν τῆς φιλαδελφίας
d ἔπαινον, τὴν τῆς ἡμερότητος χάριν· καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποπτῦσαι κατὰ ποικίλους μὲν ἔχοι τις ἂν ἀποδεῖξαι τρόπους, οὐκ εἰδότας Ἰουδαίους τὸν περὶ τὸ σάββατον τοῦ νομοθέτου σκοπὸν, εἰκαιοτάτην τε λίαν ἐπ' αὐτῷ ποιουμένους τὴν ἐπιτήρησιν; καὶ γὰρ ὡς αὐτὸς ἔφη που Χριστὸς, ἕκαστος αὐτῶν τὸν ἴδιον βοῦν ἤτοι τὸ πρόβατον ἀπαγαγὼν ποτίζει, καὶ "περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ "ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωυσέως," εἶτα χολῶσιν "ὅτι ὅλον "ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησεν ἐν σαββάτῳ," διὰ πολλὴν ἠθῶν
e δυστροπίαν τε ὁμοῦ καὶ ἀπαιδευσίαν, οὐδὲ τῶν ἀλόγων τὸν κατ' εἰκόνα τὴν θείαν γεγονότα προτάττοντες, ἀλλ' ἐξεῖναι μὲν πρόβατον ἐλεεῖν οἰόμενοι δεῖν ἐν σαββάτῳ, καὶ λιμοῦ καὶ δίψης ἀπαλλάττειν ἀνεγκλήτως, παρανομίαις δὲ καὶ ταῖς

S. Luc. xiii. 15. Infra vii. 23.

1. ἐπιτάξας ἐν] ἐπιταξάμενος B. 5. οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν hoc ordine B. 6. σαββάτῳ B. σαββάτοις Ed. Ambiguum D. 8. ἐν τούτοις ἔχει inverso ordine D. 15. τὸν alt. post φιλαδελφίας tr. B. 17. μὲν] + οὖν B. ἐπιδείξαι a. invito Cord. 19. τε λίαν] τελείαν B. Migne. Statim ἐν B. ποιουμένου B. 21. αὐτῶν] ἑαυτὸν B. 24. πεποίηκα B. invitis Catt. 26. προτάττοντες] ἐν ἴσῳ τάττοντες Catt.

ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ὑποκεῖσθαι γραφαῖς, τοὺς οἵπερ ἂν γένοιντο χρηστοί τε καὶ ἀγαθοὶ περὶ τὸν πέλας κατὰ τὸ σάββατον.

Ἵνα δὴ πάλιν θεωρῶμεν αὐτοὺς οὐ μετρίως ἀνοηταίνοντας, διά τε τοῦτο δικαίως ἀκούειν ὀφείλοντας "Πλανᾶσθε μὴ a 212 A. S. Matth. xxii. 29.
"εἰδότες τὰς γραφὰς," φέρε δή τι καὶ ἐκ τῶν ἱερῶν λαβόντες γραμμάτων ἐπιδεικνύωμεν ἐναργῶς καὶ πάλαι προαναζωγραφούμενον ὡς ἐν τύπῳ τὸν Ἰησοῦν ἀδιαφοροῦντα περὶ τὸ σάββατον. οὐκοῦν ἐν γήρᾳ μακρῷ, καθὰ γέγραπται, τῶν ἀνθρωπίνων ἀποδημήσαντος τοῦ πανσόφου Μωυσέως καὶ εἰς τὰς ἄνω μεθορμισθέντος μονὰς, κρίσει καὶ ψήφῳ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ, τὴν ἡγεμονίαν τὴν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἔλαχέ τε καὶ ἐκληρώσατο παῖς ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς. ἐπειδὴ b
δὲ μυριάνδρους ὁπλιτῶν ἀριθμοὺς κύκλῳ περιστήσας τῆς Jos. vi.
Ἱεριχοῦς, ἑλεῖν τε ἤδη καὶ καταστρέφειν αὐτὴν ἐβουλεύετο, σύνθημα μὲν τοῖς λευίταις ἐδίδου, κύκλῳ περιάγειν τὴν κιβωτὸν ἐφ' ὅλαις ἓξ τὸν ἀριθμὸν ἡμέραις, τῇ δὲ ἑβδόμῃ, τουτέστι κατὰ τὸ σάββατον, συναλαλάζειν ταῖς σάλπιγξι τὴν ἄμετρον τῶν στρατευμάτων ἐκέλευσε πληθὺν, καὶ κατεσείσθη μὲν οὕτω τὸ τεῖχος, εἰσδραμόντες δὲ εἴσω, χειροῦνται τὴν πόλιν, οὐ τὴν ἄκαιρον τοῦ σαββάτου τιμῶντες ἀργίαν, c
οὐδὲ τὸ νικᾶν ἐν αὐτῷ παραιτούμενοι διὰ τὸν ἐξείργοντα νόμον, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς Ἰησοῦ στρατηγήμασιν ἀντιπράττοντες τότε, λοιδορίας δὲ παντελῶς ἐλευθέραν τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἡγεμονίαν τηρήσαντες. καὶ ὁ μὲν τύπος ἐν τούτοις. ἐπειδὴ δὲ παρῆν ἡ ἀλήθεια, τουτέστι Χριστὸς, τὴν ἐπιτειχισθεῖσαν κατὰ τῆς ἀνθρώπου φύσεως παρὰ τοῦ διαβόλου φθορὰν καθελών τε καὶ χειρωσάμενος, εἶτα τοῦτο ποιῶν ὁρᾶται κατὰ τὸ σάββατον, ὡς ἐν προοιμίοις καὶ ἀρχῇ τοῦ πράγματος ἐν d
τῷ παραλελυμένῳ, δυσφοροῦσιν ἀπαιδεύτως καὶ τῆς τῶν

1. γένωνται a. 3. δὲ pro δὴ B. 5. τι assumptum ex B. 6. γράμματα Aub. 8. καθὰ B. καθὼς Ed. 10. μεθαρμοσθέντος B. 12. ἔλαχέ] ἃ ἔλαχέ B. 14. ἐβουλεύετο B. ἐβούλετο Ed. 15. ἐδίδου τοῖς λευίταις inverso ordine B. 16. τῶν ἀριθμῶν D. 23. ἐλευθέραν] + τε B. 26. τῆς] τοῦ correxit Migne. Statim ἀνθρώπων B. Post hoc v. φύσεως assumptum ex B.D. 27. ποιῶν τοῦτο inverso ordine B. 28. προοιμίοις B.D. προοιμίῳ Ed.

πατέρων εὐπειθείας καταδικάζουσι, τὴν ἐκ τῶν ἀῤῥωστημάτων ἐπήρειαν νικᾶν ἐν σαββάτῳ τὴν φύσιν οὐκ ἐπιτρέποντες, ὅσον εἰς τὸ χρῆναι διώκειν ἐπείγεσθαι τὸν Ἰησοῦν εὐεργετοῦντα κατὰ τὸ σάββατον.

Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι.

e Διαλέγεται μὲν ὡς ἐν σαββάτῳ Χριστός. τοῦτο γὰρ ἀνάγκη τὸ Ἕως ἄρτι δηλοῦν, ἵνα τὸν ἑαυτῇ πρέποντα λόγον ἡ τοῦ θεωρήματος δέχηται δύναμις. ἀπαιδεύτους δὲ ὄντας τοὺς Ἰουδαίους, καὶ τίς μέν ἐστι κατὰ φύσιν οὐκ εἰδότας ὁ Μονογενὴς, μόνῳ δὲ ἀνατιθέντας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τοῦ διὰ Μωυσέως νόμου τὸν ὁρισμὸν, αὐτῷ τε χρῆναι καὶ πείθεσθαι μόνῳ διαβεβαιουμένους, ἀναπείθειν πειρᾶται σαφῶς, ὅτι
213 A. a πάντα τῷ Πατρὶ συνεργάζεται, καὶ τὴν τοῦ γεννήσαντος φύσιν ἔχων ἐν ἑαυτῷ, διὰ τὸ μὴ ἕτερόν τι παρ' ἐκεῖνον ὑπάρχειν, ὅσον ἧκεν εἰς τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα, οὐχ ἕτερόν τι φρονήσει ποτὲ παρὰ τὸ τῷ φύσαντι δοκοῦν. ὡς δὲ τῆς αὐτῆς ὑπάρχων οὐσίας ταῦτα καὶ βουλεύσεται, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὑπάρχων ἡ ζῶσα βουλὴ καὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς, ἐνεργεῖ τὰ πάντα ἐν πᾶσι μετὰ Πατρός.

Ἵνα τοίνυν τὸν εἰκαῖον τῶν Ἰουδαίων ἀποκρούσηται γογγυσμὸν, καὶ δυσωπήσῃ διώκοντας ἐφ' οἷς χαλεπαίνειν ἐδό-
b κουν, ὡσανεὶ τῆς περὶ τὸ σάββατον καταφρονηθείσης τιμῆς, Ὁ Πατήρ μου φησὶν ἕως ἄρτι ἐργάζεται κἀγὼ ἐργάζομαι. μόνον γὰρ οὐχὶ τοιοῦτόν τι κατασημαίνειν βούλεται Εἰ πιστεύεις ἄνθρωπε, νεύματί τε καὶ βουλήσει τοῦ τὰ πάντα συμπήξαντός τε καὶ τεχνησαμένου Θεοῦ τὴν κτίσιν διοικεῖσθαι καὶ κατὰ τὸ σάββατον, ὡς ἀνίσχειν μὲν ἥλιον, ὀμβροτόκους τε ὁμοίως ἀνίεσθαι πηγὰς, καὶ καρποὺς μὲν ἐκ γῆς ἀνατρέχειν, οὐ παραιτουμένους τὴν αὔξην διὰ τὸ σάββατον,

7. *ἐν αὐτῇ* B. 9. *ἐστι* om. B. 11. *καὶ* om. B. 14. *παρ' ἐκεῖνόν τι* inverso ordine B. 15. *ἧκεν* assumptum ex B. 17. *ταῦτα*] Conjicit *τὰ αὐτὰ* D mg. *ταὐτὰ* bene edit Migne. *βουλεύεται* B. 23. *κἀγὼ ἐργάζομαι* assumpta ex B. 26. *τεχνισαμένου* D.

ἐνεργεῖν δὲ τὰ οἰκεῖα τὸ πῦρ, ταῖς τῶν ἀνθρώπων χρείαις ἀδιακωλύτως ὑπηρετοῦν· ἴσθι δὴ πάντως ὁμολογῶν ἐνεργεῖν c τὸν Πατέρα τὰ θεοπρεπῆ καὶ κατὰ τὸ σάββατον. τί τοιγαροῦν ἀπαιδεύτως, φησὶν, αἰτιᾷ τὸν δι' οὗ τὰ πάντα ἐργάζεται; ἐνεργήσει γὰρ οὐχ ἑτέρως ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἀλλ' ὡς διὰ δυνάμεως καὶ σοφίας τοῦ Υἱοῦ. διὰ τοῦτό φησιν ὅτι κἀγὼ ἐργάζομαι· δυσωπεῖ τοιγαροῦν ταῖς εἰς ἄτοπον ἐννοίαις τὸν ἀχάλινον τῶν διωκόντων θυμὸν, οὐχ ἑαυτῷ τοσοῦτον ἀντιτείνοντας δεικνὺς, ὅσον εἰπεῖν τῷ Πατρὶ, ᾧ δὴ καὶ μόνῳ d τὴν τοῦ νόμου τιμὴν ἀναγράφειν ἐσπούδαζον, οὔπω γινώσκοντες τὸν ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ κατὰ φύσιν Υἱόν· διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ μοναδικῶς ἑαυτοῦ Πατέρα φησὶ τὸν Θεὸν, εὐφυέστατα χειραγωγῶν εἰς τὸ κάλλιστον δὴ τοῦτο καὶ τίμιον μάθημα.

Διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, 18 ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεὸν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ. e

Ἐπιτείνεται πρὸς ἀπανθρωπίαν τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς, καὶ δι' ὧν ἐχρῆν θεραπεύεσθαι, νοσοῦσι μειζόνως, ἵνα δὴ δικαίως ἀκούσειαν "Πῶς ἐρεῖτε ὅτι σοφοί ἐσμεν ἡμεῖς;" δέον γὰρ Hier. viii. 8. αὐτοὺς ἐξημεροῦσθαι τὴν γνώμην, λογισμῷ τῷ πρέποντι μεταποιουμένους εἰς εὐλάβειαν, καὶ φονῶσιν ἤδη κατὰ τοῦ πληροφοροῦντος διὰ πραγμάτων, ὡς οὐδὲν ὅλως εἰς τὸν θεῖον ἡμάρτηται νόμον, ὑγιασθέντος ἀνθρώπου κατὰ τὸ σάββατον. συνεπιπλέκουσι δὲ ταῖς διὰ τὸ σάββατον ὀργαῖς, ὡς βλασφημίας a 214 A. ἔγκλημα τὴν ἀλήθειαν, σειραῖς τῶν οἰκείων πλημμελημάτων Prov. v. 22. εἰς ἀλύτους ὀργὰς ἑαυτοὺς κατασφίγγοντες. εὐσεβεῖν γὰρ ἐδόκουν, ἴδιον ὅτι λέγοι πατέρα τὸν Θεὸν

2. πάντων B. 3. καὶ assumptum ex B. 4. φησὶν ἀπαιδεύτως inverso ordine B. 5. ὦ pro ὁ B. 6. ὅτι assumptum ex B.D. 11. Haec καὶ δι' αὐτοῦ assumpta ex B. 15. αὐτὸν ἐζήτουν Ἰουδαῖοι B. 19. μειζόνως] πλέον καὶ μειζόνως B. δὴ om. B. 25. συνεπιπλέκουσι B.D. ἐπιπλέκουσι Ed. 26. ἔγκλημα] σύνθημα ἢ ἔγκλημα B. 28. εὐσεβεῖν B. δυσσεβεῖν Ed. λέγοι B.D. λέγει Ed.

ἄνθρωπος ὢν ἀσχάλλοντες. οὐ γὰρ ᾔδεσάν πω τὸν ἐν δούλου μορφῇ δι' ἡμᾶς γεγονότα Θεὸν Λόγον, τὴν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀναβρύουσαν ζωὴν, τουτέστι τὸν Μονογενῆ, ᾧ δὴ καὶ μόνῳ κυρίως τε καὶ ἀληθῶς ἐπιγράφεταί τε καὶ ἔστι
b πατὴρ ὁ Θεὸς, ἡμῖν δὲ οὐκέτι· θετοὶ γὰρ ἡμεῖς, εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν ἀξίωμα διὰ τὴν τοῦ τιμήσαντος θέλησιν ἀναβαίνοντες, καὶ τὸ θεοὶ καὶ υἱοὶ καλεῖσθαι κερδαίνοντες διὰ τὸν ἐν ἡμῖν ἐνοικοῦντα Χριστὸν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. εἰς τὴν σάρκα τοιγαροῦν ἀφορῶντες μόνην, τὸν δὲ ἐν τῇ σαρκὶ κατοικοῦντα Θεὸν οὐκ ἐπιγινώσκοντες, οὐκ ἀνέχονται πρὸς τὸ ὑπερέκεινα τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἀναπηδῶντος μέτρον,
Supra ver. 17. διὰ τοῦ πατέρα λέγειν ἑαυτοῦ τὸν Θεόν· τῷ γὰρ εἰπεῖν "Ὁ
c "Πατήρ μου," ταύτην ἂν εἰκότως εἰσφέροι τὴν ἔννοιαν· οἴονται δὲ δεῖν τὸν ᾧπέρ ἐστιν ἰδιαζόντως πατὴρ ὁ Θεὸς, ἴσον εἶναι κατὰ φύσιν αὐτῷ, τοῦτο δὴ μόνον νοοῦντες ὀρθῶς· ἔχει γὰρ οὕτως, καὶ οὐχ ἑτέρως. ὡς οὖν καὶ ταύτην τοῦ λόγου τὴν ἔννοιαν παρεισάγοντος, ἀγανακτοῦσι μειζόνως τὸν ὀρθὸν τῆς ἀληθείας ἐκτρεπόμενοι λόγον.

2. ἐκ] + τοῦ Ed. invito B. 5. ἡμῶν D. 8. ἐνοικοῦντα B. οἰκοῦντα Ed. 9. τοίνυν τοιγαροῦν B. 10. οὐκ ἐπιγινώσκοντες] οὐκέτι γινώσκοντες B.

ΚΕΦΑΛΗ ϛ.

Ὅτι οὐκ ἐλάττων κατὰ δύναμιν ἢ κατ' ἐνέργειαν τὴν ἐπί τισιν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἰσοσθενής τε καὶ ὁμοούσιος, ὡς ἐξ αὐτοῦ d *καὶ κατὰ φύσιν.*

Ἀπεκρίνατο οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 19
οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ
τὸν Πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς
ὁμοίως ποιεῖ.

ΟΠΕΡ *ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήκαμεν, τοῦτο πάλιν ἑτέρῳ διερμηνεύει τρόπῳ, πανταχόθεν ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας* e *εὕρεσιν σαγηνεύων τοὺς ἀκροωμένους· τὸν δὲ ἐν πρώτοις οὐ παραδεχθέντα λόγον, διὰ τὴν τῶν συνιέναι μὴ δυνηθέντων ἀσθένειαν, ἑτεροτρόπως ἀναμορφοῖ, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἰόντα θεωρημάτων, εἰσφέρει ποικίλως. ἔργον δ' ἂν εἴη καὶ τοῦτο τῆς διδασκάλῳ πρεπούσης ἀρετῆς, τὸ μὴ τρέχοντα δηλονότι καὶ παριπτάμενον τῶν διδασκομένων τὴν γνῶσιν ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ἀλλ' εὐπάρυφόν τε καὶ διαφόρως ἐξορχούμενον, καὶ τῷ τῆς φράσεως ἐξηλλαγ-* a **215 A.** *μένῳ, πολλάκις τὴν ἐν τοῖς θεωρήμασι ψιλοῦντα δυσχέρειαν. ἀναμίξας τοίνυν τῷ θεοπρεπεῖ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ μέσον ἐξ ἀμφοῖν ἕνα κεράσας λόγον· ὡς ἠρέμα μὲν ὑφιζάνει τὸ τῷ Μονογενεῖ πρέπον ἀξίωμα, ἀναβαίνει δὲ τὴν ἀνθρώπου φύσιν· ὡς Δεσπότης ἅμα καὶ ἐν δούλοις κατατεταγμένος, φησίν*

3. *ἰσογενὴς* B. *ὁμοούσιος* B. *ὅμοιος* Ed. 4. *καὶ* assumptum ex B. 7. *ἐκεῖνος ποιεῖ* B. *ἂν ἐκεῖνος ποιῇ* Ed. 9. *εἰρήκαμεν*] Legendumne *εἴρηκεν*? 11. *εὕρεσιν*] *ἔφεσιν* haud male B. 13. *ἑτεροτρόπως* B. *ἑτέρως* Ed. 15. *καὶ* assumptum ex B. *διδασκάλῳ* D. *διδασκάλων* Ed. 21. *ὑφεξηζάνῃ* B. 22. *πρέπων* D. *ἀναβαίνειν* B.

Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ
τὸν Πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἐκεῖνος ποιεῖ ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς
b ὁμοίως ποιεῖ. ἐν μὲν γὰρ τῷ δύνασθαι ποιεῖν ἀπαραλλάκτως τὰ
τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ὁμοίως ἐνεργεῖν τῷ γεννήσαντι, τῆς
οὐσίας αὐτῷ μαρτυρεῖ τὴν ταυτότητα. ἐνεργήσει γὰρ ὁμοίως
τὰ τὴν αὐτὴν ἀλλήλοις λαχόντα φύσιν, οἷς δὲ ὁ τοῦ πῶς
εἶναι λόγος ἐξηλλαγμένος, τούτοις ἂν εἴη καὶ ὁ τῆς ἐφ'
ἅπασιν ἐνεργείας τρόπος οὐχ ὁ αὐτός. οὐκοῦν ὡς Θεὸς
ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀληθινοῦ, ταῦτα δύνασθαι ποιεῖν
ὁμοίως ἐκείνῳ φησὶν, ἀλλ' ἵνα μὴ μόνον ἴσος ὢν ἐν δυνά-
c μει φαίνηται τῷ Πατρὶ, ὁμογνώμων δὲ κατὰ πάντα, καὶ
μίαν ἔχων αὐτῷ τὴν ἐφ' ἅπασι θέλησιν, μὴ δύνασθαι λέγει
ποιεῖν ἐξ ἑαυτοῦ μηδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα.

Ὅμοιον δὲ ὡς εἰ λέγοι τρανώτερον πρὸς τοὺς διώκειν
ἐπιχειρήσαντας, ἀνδρὸς ἐν σαββάτῳ τεθεραπευμένου Κατα-
λελύσθαι νομίζετε τὴν τοῦ σαββάτου τιμὴν, ἀλλ' οὐκ ἂν
ἔδρασα τοῦτό ποτε μὴ οὐχὶ τὸν ὅμοιον ἐργάτην ὁρῶν τὸν
Πατέρα· ἐνεργεῖ γὰρ τὰ πρὸς σύστασιν κόσμου καὶ κατὰ
σάββατον, εἰ καὶ δι' ἐμοῦ. ἀδύνατον οὖν ἐμὲ, φησὶν, τὸν
d ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν Υἱὸν, μὴ οὐχὶ πάντως ἐν πᾶσι τὰ τοῦ
Πατρὸς ἐνεργεῖν τε καὶ βούλεσθαι, οὐχ ὡς ἔξωθεν λαβόντα
διδακτῶς τὸν τοῦ ποιεῖν ὑπογραμμὸν, ἢ καὶ ἐκ προαιρε-
τικοῦ κινήματος ἐπὶ τὸ ταὐτὸ βούλεσθαι τῷ Πατρὶ κεκλη-
μένον, ἀλλ' ὡς φύσεως ἀπαραποιήτου νόμοις ἐπὶ τὴν ἴσην
ἀναβαίνοντα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ βουλήν τε καὶ πρᾶξιν. τὸ
γὰρ μὴ δύνασθαι ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ μηδὲν, ἐν τούτοις εὖ μάλα
e περιορίζεται· οὕτως οἶμαι χρῆναι νοοῦντας εὐσεβῶς, αἰχμα-
2 Cor. x. 5. λωτίζειν "πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ," καθὰ
γέγραπται.

1. *δύναται*] + *οὖν* B. *ὁ Υἱὸς ποιεῖν* hoc ordine D. *ποιεῖν ὁ υἱὸς* Ed. *ποιεῖν* post *ἑαυτοῦ* transponit B. 2. *γὰρ*] + *ἂν* Ed., pro quo *ὁμοίως* (sic) B. *ποιῇ* D. Migne. 5. *αὐτῷ* B. *ἑαυτῶν* Ed. 10. *μόνον* B.D mg. Ed. mg. ut v. l. *μόνως* D. Ed. 12. *αὐτῷ* assumptum ex B. 17. *ὁρῶ* B. 23. *ταὐτὸ* B. *ταὐτὰ* D mg. *τὰ αὐτὰ* D. Ed. c. asterisco. 26. *μὴ* assumptum ex B.D. *ποιεῖν* om. B. 28. *εἰς—γέγραπται*] *εἰς Χριστὸν καθὰ γέγραπται εἰς τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ* B.

Ἀπειθήσει δὲ ἴσως ὁ τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενος, καὶ τροφὴν ὥσπερ τινὰ τῆς ἑαυτοῦ δυσβουλίας ποιήσεται τὸ εἰρημένον Εἴπερ ἦν ἐν ἰσότητι, λέγων, τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, οὐδεμίαν ἀπονέμων ὡς ἐξ ἀνάγκης αὐτῷ τὴν ὑπεροχὴν, διὰ τὸ τῆς οἰκείας φύσεως μειονέκτημα, τί τὸ πεπεικὸς οὕτως αὐτὸν ἀκατακαλύπτως εἰπεῖν, μὴ δύνασθαι ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ μηδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα; σαφῶς γὰρ ἐν τούτοις, a 216 A. φησὶν, ὁμολογεῖ μηδὲν ὅλως ἐξ ἑαυτοῦ δύνασθαι ποιεῖν, ὡς εἰδὼς δηλονότι τὸν ἀμείνω καὶ ὑπερέχοντα· σὺ δὲ αὖ πάλιν ἡμῖν κατασοφίζῃ τὸν λόγον.

Τί οὖν πρὸς ταῦτα καὶ παρ' ἡμῶν; Ἀνδρίζεται πάλιν εἰς δυσφημίας ὁ χριστομάχος, καὶ μεθύων ἐξ ἀπαιδευσίας οὐκ αἰσθάνεται. χρῆν γὰρ, ὦ βέλτιστε, δοκιμάζειν ἀκριβῶς τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν, καὶ μὴ προχείρως ἐπιπηδᾶν τοῖς ἐξ ἀμαθίας εἰσβαίνουσι λογισμοῖς. κατὰ τίνα γὰρ τρόπον τῆς b ἰσότητος τῆς πρὸς τὸν Πατέρα κατακομίζειν οἴει χρῆναι τὸν Υἱὸν, διὰ τὸ φάναι μὴ δύνασθαι ποιεῖν ἐξ ἑαυτοῦ μηδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα; ἆρα γὰρ ὡς οὐκ ἔχων ἐν δυνάμει τὸ ἴσον τὰ τοιαῦτά φησι, καίτοι καὶ ἐξ αὐτῶν ἔστιν τῶν προκειμένων ἰδεῖν ἰσοσθενοῦντα τῷ φύσαντι τὸν Υἱὸν, ἤπερ ἰσχύος τῆς θεοπρεποῦς ἐπιδεᾶ; οὐ γὰρ φαίνεται λέγων Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μὴ λάβῃ τὸ δύνασθαι παρὰ τοῦ Πατρός· τοῦτο γὰρ ἦν ὄντως ἀσθενοῦντος c εἰπεῖν· ἀλλ' Ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα. ὅτι δὲ διὰ τῆς ὀπτικῆς αἰσθήσεως οὐκ εἰς τὸ δυναμοῦσθαι μᾶλλον, ἀλλ' εἰς θεωρίαν τὴν τινῶν, καλεῖσθαι πεφύκαμεν, ἀντιστατήσειν οἶμαι μηδένα. οὐκοῦν τοῖς τοῦ γεννήσαντος ἔργοις ἐνατενίζειν ἑαυτὸν εἰρηκὼς ὁ Υἱὸς οὐκ ἀσθενοῦντα δεικνύει, ζηλωτὴν δὲ μᾶλλον ἤτοι θεατὴν, καὶ ὅπως ἀκριβέστερον ἡμῖν ἐν τοῖς ἐφεξῆς εἰρήσεται. Infra p. 222 e. ὅτι δὲ διὰ τῆς

3. τοῦ Πατρὸς λέγων inverso ordine B. Υἱὸς] + ὃς B. 8. ὁμολογεῖ, φησὶ inverso ordine B. 11. καὶ om. B. 17. τὸ B. τοῦ Ed. ποιεῖν om. B. Statim ἐξ B.D mg. ἀφ' D. Ed. 19. καὶ om. B. ἐστι post ἰδεῖν tr. Ed. invito B. 22. τὸ δύνασθαι post Πατρός tr. Cord. 28. εἰρηκὼς ὁ Υἱὸς] ὁ Σωτὴρ εἰρηκὼς B. invito Cord.

d ἀπαραλλάκτου καὶ ὁμοιοτάτης ἐνεργείας, τῆς εἰς ἅπαντά
φημι, τὸ ἴσον ἔχων ἐν δυνάμει φαίνεται, διδάξει σαφῶς ἐν
τοῖς ἐφεξῆς ἐπιλέγων αὐτὸς ὡς περὶ τοῦ ἰδίου Πατρός Ἃ
γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ ταῦτά φησιν καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. πῶς
οὖν ἐλάττων ἐστὶν, ὁ ταῖς ἰσοῤῥόποις τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ
διαπρεπὴς ἐνεργείαις; ἆρα γὰρ ἐνεργήσει τὰ πυρὸς ἕτερόν
τι παρὰ τὸ πῦρ, οὐδεμιᾶς κατὰ τὴν ἐνέργειαν θεωρουμένης
ἐξαλλαγῆς; καὶ πῶς ἂν γένοιτο τοῦτό ποτε; πῶς οὖν
e ὁμοίως ἐργάσεται τὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, εἰ διὰ τοῦτο
ἔλαττον ἔχειν τῆς ἴσης ὡς πρὸς αὐτὸν ἰσχύος ἀπολιμ-
πάνεται;

Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν, ὡς ἐκ τοῦ προκειμένου πρὸς τὸ
παρὸν ἐλήφθη ῥητοῦ· ἴδωμεν δὲ πάλιν καὶ δι' ἑτέρων ἰόντες
θεωρημάτων, εἰ ἐπιδέχεταί ποι τὸ ἐν δευτέροις εἶναι τοῦ
Πατρὸς ἡ τοῦ Υἱοῦ φύσις· προκείσθω δὲ ὁμοίως ἡμῖν ὁ
περὶ δυνάμεως λόγος. Ἆρα Θεὸν ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν καὶ
ἀληθινὸν, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας ὄντως τοῦ Πατρὸς ὁμολογοῦσιν
ὑπάρχειν τὸν Υἱὸν, ἢ Θεὸν μὲν εἶναί φασι, τὸ δὲ ἔξω
κεῖσθαι τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, δυσσεβοῦντες προσάπτου-
σιν. εἰ μὲν οὖν οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς εἶναι λέ-
217 A. a γουσιν αὐτὸν, οὔτε Θεὸς ἔσται κατὰ φύσιν, οὔτε Υἱὸς
ἀληθινός. τὸ γὰρ μὴ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχον, οὐδ'
ἂν ὅλως νοοῖτο κατὰ φύσιν Θεὸς, ἀλλ' οὐδὲ Υἱὸς εἰ μὴ ἐκ
τῆς οὐσίας γεννηθῇ τοῦ Πατρὸς, νόθον δὲ ἡμῖν καὶ πρόσ-
φατόν τινα παρεισάγουσι θεόν. εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐροῦσι,
τὴν ἐν τοῖς οἰκείοις δόγμασιν ἀτοπίαν ἐρυθριάσαντες,
δώσουσι δὲ ἀληθῶς ἐκ Πατρὸς ὑπάρχειν τὸν Μονογενῆ,
καὶ εἶναι Θεὸν κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινῶς· πῶς ἐν ἐλάττοσιν
b ἔσται τοῦ Πατρὸς, ἢ πῶς ἀτονήσει περί τι, καὶ οὐχὶ τῆς τοῦ

2. ἐν prius] + τῇ Ed. invito B. 3. ὡς om. B. 4. φησιν assumptum ex B. 5. ἐλάττων ἐστὶν] αὐτὸν ἔλαττον εἶναι B. invito Cord. 6. ἆρα [ἄρα B.] γὰρ ἐνεργήσει B. Cord. ἐνεργήσει γὰρ ἄρα Ed. 7. κατὰ τὴν B. Cord. κατ' Ed. 8. τοῦτο γένοιτο inverso ordine Cord. 18. ἔξω κεῖσθαι D. ἐξωκεῖσθαι Ed. 21. αὐτῷ B. Υἱὸς B. Θεὸς Ed. Georg. Trap. 22. τὸ—ὑπάρχον B. ὁ—ὑπάρχων Ed. 23. ἀλλ' assumptum ex B. 24. γεννηθῇ B. ἐγεννήθη Ed.

τεκόντος οὐσίας κατηγορήσει τὸ πρᾶγμα; εἰ γὰρ ὅλως ἀσθενεῖν ἐνδέχεται τὸν κατὰ φύσιν ὄντα Θεὸν, τί τὸ κωλύον ἐστὶ τοῦτο παθεῖν τὸν Πατέρα, ἐχούσης ἅπαξ τὸ δύνασθαι παθεῖν τῆς θείας καὶ ἀῤῥήτου φύσεως, καὶ οὕτως ἤδη φαινομένης ἐν Υἱῷ κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον; οὐκοῦν οὐδὲ ἀπαθὲς διὰ τοῦτο τὸ θεῖον, ἀλλ' οὐδὲ ἐν ταυτότητι καὶ ἀμεταβλήτῳ κείσεται πάντως μακαριότητι. εἶτα τίς, εἰπέ μοι, τῶν τὰ τοιαῦτα δοξαζόντων ἀνέξεται; τίς δὲ τῆς θείας βοώσης γραφῆς, ὅτι Κύριος τῶν δυνάμεών ἐστιν ὁ Υἱὸς, οὐ καταναρ- c Ps. xxiii. 10. κήσει λέγων, δυναμοῦσθαι χρῄζειν αὐτὸν, καὶ ἀτελῆ κατὰ τοῦτο ὑπάρχειν, ὃ κυρίως καὶ μόνῳ πρόσεστιν αὐτῷ μετὰ Πατρὸς καὶ Ἁγίου Πνεύματος;

Ἐρεῖ δὲ πάλιν ἡμῖν ὁ δι' ἐναντίας Κατὰ τοῦτό φαμεν ὑπερκεῖσθαι τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα. ὁ μὲν γάρ ἐστι τῶν ἔργων προκαταρκτικὸς, ὡς ἔχων ἔν τε τῇ δυνάμει καὶ ἐν τῷ πάντα εἰδέναι τὸ τέλειον· ὁ δὲ πρότερον γίνεται θεατὴς, εἶθ' οὕτως ἐργάτης τῆς τοῦ Πατρὸς ἐνεργείας ἀναματτόμενος εἰς d ἑαυτὸν τὴν μίμησιν, ἵνα διὰ τῆς τῶν ἔργων ὁμοιότητος καὶ αὐτὸς νοῆται Θεός· τοῦτο γὰρ ἡμᾶς ἐκδιδάσκει λέγων, μὴ δύνασθαι ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ μηδὲν ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα. τί φῂς ὦ πάντολμε σύ; τῆς τοῦ Πατρὸς ἐνεργείας ἀναμάττεται τοὺς τύπους εἰς ἑαυτὸν ὁ Υἱὸς, ἵνα διὰ τούτου νοῆται Θεός; διδακτῶς οὖν ἔσται Θεὸς, καὶ οὐκέτι κατὰ φύσιν· ὥσπερ δὲ ἐν ἡμῖν ἐπιστήμη καὶ τέχνη τυχὸν, οὕτως ἄρα ἐν αὐτῷ ἐστι τὸ ἀξίωμα, καὶ τεχνίτης μᾶλλόν e ἐστι τῶν τῆς θεότητος ἔργων ἢ Θεὸς ἀληθινός· ἕτερος δὲ δήπου πάντως αὐτὸς παρὰ τὴν ἐν αὐτῷ τέχνην, κἂν ὑπάρχῃ θεοπρεπής. πῶς οὖν ἄρα τὸν τῶν τῆς θεότητος ὅρων ἐκβεβηκότα, καὶ ἐν μόνῃ τῇ τέχνῃ φοροῦντα τὴν δόξαν, προσκυνοῦσι μὲν ἄγγελοι κατ' οὐρανὸν, προσκυνοῦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἀνεγκλήτως, τὸ μὴ χρῆναι λατρεύειν ἑτέρῳ παρὰ τὸν

5. ἀπαθὲς B. Migne. ἀπαθὴς Ed. 13. ἡμῖν post ἐναντίας tr. B. 15. τῇ om. B. 23. ἔσται B. ἐστι Ed. 28. τῶν om. B.

S.Matth. iv. 10. e Deut. vi. 13. ὄντως ὄντα Θεὸν τῆς ἁγίας νομοθετούσης ἡμῖν γραφῆς; "Κύριον γὰρ τὸν Θεόν σου φησὶ, προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ 218 A. a "μόνῳ λατρεύσεις." ἀλλ' οὐκ ἂν ἀπεσφάλη τοῦ πρέποντος ἡ ἁγία μάλιστα τῶν ἀγγέλων πληθὺς, προσκυνεῖ δὲ τὸν Υἱὸν καὶ λατρεύει μεθ' ἡμῶν, κατὰ φύσιν ὄντα Θεὸν ἐπιγινώσκουσα, καὶ οὐ διδακτῶς, ὡς ἐκεῖνοι ληροῦντές φασιν· οὐ γὰρ αἰσθάνονται, κατὰ τὸ εἰκὸς, ὅσοις ἐντεῦθεν περιπεσοῦνται τοῖς ἀτοπήμασι. πρῶτον μὲν γὰρ ὁ Υἱὸς ἀλλοίωσίν τε καὶ τροπὴν τὴν ἐπὶ τὸ μεῖζον ὡς ἐξ ἐλάττονος ἐπιδέξεται, Mal. iii. 6. b καίτοι διὰ τοῦ προφήτου λέγων αὐτός "Ἴδετε, ἴδετε ὅτι ἐγώ "εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι·" διαψεύσεται δὲ πάντως καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἐν πνεύματι, "Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ," Ps. ci. 28. βοῶν πρὸς τὸν Υἱόν. περιμένει γὰρ, ὡς ἐκεῖνοί φασιν, ἐνεργοῦντα τὸν Πατέρα περί τι τῶν ὄντων, οἱονεὶ καθηγητήν τινα καὶ διδάσκαλον, ἵνα θεωρήσας γένηται μιμητής· εἶτα πῶς ὁ τοιοῦτος οὐκ ἄν τῳ δόξαι λοιπὸν ἐξ ἀγνοίας τῆς τινῶν ἀναβαίνειν εἰς γνῶσιν, καὶ ἀπὸ τοῦ χείρονος μετατρέπεσθαι πρὸς τὸ ἄμεινον, εἴπερ εἶναι λογιούμεθα τὸ εἰδέναι τι τῶν ἀγαθῶν τοῦ μὴ εἰδέναι κάλλιον;

c Εἶτα τί πρὸς τούτοις ὁρᾶται τὸ ἄτοπον; λεγόντων ἡμῖν οἱ παιδευτὴν, ἢ Πατέρα μᾶλλον εἰσφέροντες τὸν Θεόν Πότερόν ποτε τῶν ἔργων τοῦ Πατρὸς ἐν ἀγνοίᾳ καθεστηκὼς ὁ Υἱὸς περιμένει τὸ ἰδεῖν, ἢ τὴν ἐπὶ τούτοις γνῶσιν ἔχων ἀκριβεστάτην; εἰ μὲν οὖν εἰδότα περιμένειν ἐροῦσιν αὐτὸν, περιττότατόν τι ποιοῦντα σαφῶς ἐπιδείξουσι, καὶ εἰκαιοτάτου πράγματος ἐπιτηδευτὴν τὸν Πατέρα· ὁ μὲν γὰρ, ὅπερ οἶδεν ἀκριβῶς, ὡς ἀγνοῶν ἐπισκέπτεται, ὁ δὲ τὸν εἰδότα διδάσκειν d ἐπιχειρεῖ· καὶ τίνι τῶν ὄντων οὐκ ἔσται καταφανὲς, ὅτι τῆς ἐσχάτης γελοιότητος εἴσω κείσεται τὰ τοιαῦτα; ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἐροῦσι τυχόν· μεταβήσονται δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον.

1. ἡμῖν νομοθετούσης inverso ordine B. 2. φησι ante τὸν tr. Ed. invito B. 6. ληροῦσιν (ντες) B. 7. περιπεσοῦσιν B. 11. μᾶλλον pro πάντως B. 17. τὸ assumptum ex B. 23. ἔχων B. Georg. Trapez. οὐκ ἔχων Ed. 29. κείσεται post τοιαῦτα tr. B.

περιμένειν γὰρ αὐτὸν ἀναγκαίως ἐνεργοῦντα διαβεβαιώσονται τὸν Πατέρα πρὸς τὸ θεωρήσαντα μαθεῖν. πῶς οὖν οἶδε "τὰ "πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν;" ἢ πῶς ἀληθεύσει λέγων αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ "Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ "οὐχὶ Θεὸς πόῤῥωθεν· μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυβήσεταί τι;" πῶς δὲ e οὐκ ἄτοπόν τε καὶ ἀμαθὲς τὸ μὲν Πνεῦμα πιστεύειν ἐρευνᾶν τε καὶ εἰδέναι τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, τὸν δὲ τοῦ Πνεύματος χορηγὸν ἐν ἀγνοίᾳ καθεστάναι νομίζειν τῶν ἔργων τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἰδίου Πνεύματος, ὅσον εἰς γνῶσιν ἀπολιμπάνεσθαι; ἆρα γὰρ οὐκ ἀποβαλεῖ καὶ τὸ εἶναι σοφία λοιπὸν ὁ Υἱὸς, ἐπείπερ ὅλως ἀγνοεῖ καὶ λαμβάνει διὰ μαθήσεως; σοφίας γὰρ μᾶλλον ἔσται δεκτικὸς ἤπερ αὐτὸ κατὰ φύσιν σοφία. σοφία γὰρ τὸ σοφοῦν, οὐ τὸ σοφοῦσθαι πεφυκὸς, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ φῶς τὸ φωτίζον, οὐ τὸ φωτίζεσθαι πεφυκός. a 219 A. οὐκοῦν ἕτερόν τι πάλιν αὐτὸς παρὰ τὴν ἐν αὐτῷ σοφίαν, καὶ πρῶτον μὲν οὐχ ἁπλοῦς, ἀλλ' ἐκ δύο λοιπὸν συγκείμενος· εἶτα πρὸς τούτῳ, καὶ τὸ εἶναι Θεὸς ἀπολέσει, Θεὸν δέ φημι κατὰ φύσιν καὶ οὐσιωδῶς· μαθήσεως γὰρ τῆς ἀπό τινος ὅλως καὶ διπλόης τῆς κατὰ σύνθεσιν ἡ θεία φύσις οὐκ ἀνέχεται, καὶ τὸ ἁπλοῦν ὡς ἴδιον ἀγαθὸν καὶ τὸ παντέλειον ἔχουσα. καὶ εἰ μή ἐστι Θεὸς κατὰ φύσιν ὁ Υἱὸς, πῶς τὰ μόνῳ πρέποντα τῷ Θεῷ καὶ ἐνεργεῖ καὶ ἐργάζεται; ἆρα γὰρ ἐξαρκέσειν ἐροῦσιν αὐτῷ καὶ πρὸς δύναμιν τὴν θεοπρεπῆ, b τὸ μόνον ἰδεῖν ἐνεργοῦντα τὸν Πατέρα, καὶ διὰ ψιλῆς ἀποκερδαίνει τῆς θέας τὸ εἶναι κατὰ φύσιν Θεὸς, καὶ τοσαῦτα δύνασθαι ποιεῖν, ὅσαπερ ἂν καὶ ὁ δεικνύων αὐτῷ; οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ κωλῦον ἐστὶ, καὶ πολλοὺς ἡμῖν ἑτέρους ἀναδειχθῆναι θεοὺς, ἐθελήσαντος καὶ αὐτοῖς ἐπιδεῖξαι τοῦ Πατρὸς τῶν οἰκείων ἔργων τὴν ὁδὸν, καὶ ἐν τῷ μαθεῖν τι περιττὸν

Hist. Sus. 42.
Hier. xxiii. 23; xxxix. 27.
1 Cor. ii. 10.

3. ἀληθεύει B. 5. Θεὸς assumptum ex B. 6. τὸ μὲν Πνεῦμα B. τῷ μὲν πνεύματι Ed. 10. ἆρα γὰρ] ὅρα οὖν B. 17. πρὸς τούτῳ D. πρὸς τοῦτο Ed. 22. τῷ assumptum ex B. 24. ἀποκερδαίνει τῆς θέας edidi ex B. qui ἀποκερδαίνει τῆς θείας exhibet. ἀποκερδαίνειν Ed. cui praefixit ὄφεως (=ὄψεως) Migne. 28. αὐτοῖς B. αὐτοῦ Ed. Statim ἐπιδείξασθαι (αι supra) B.

τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας κείσεται τὸ ἐξαίρετον· ὁ γὰρ
c διδακτὸς, ὥς ἐκεῖνοί φασιν, εἰς ἀξίωμα τὸ τῆς κατὰ φύσιν
Infra x. 30; xiv. 9. θεότητος ἀναδραμὼν εὑρίσκεται λέγων "Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ
"ἕν ἐσμεν· ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα."

Ἀναμετρείτωσαν τοίνυν ὅσος αὐτοῖς δυσφημίας ὄχλος ἐκ
τοῦ τοιῶσδε νοεῖν ἐθέλειν ἐπισωρεύεται, καὶ φρονείτωσαν
ἀληθῆ περὶ τοῦ Υἱοῦ καθὰ γέγραπται. οὔτε γὰρ ἐκ θεωρίας
τῆς ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι τοῦ Πατρὸς, οὔτε μὴν ὡς προ-
καταρκτικῶς ἐν τοῖς ἔργοις ἔχων αὐτὸν, ποιητής ἐστιν ἢ
θαυματουργὸς, καὶ διὰ τοῦτο Θεὸς ὁ Υἱὸς, ἀλλ' ὅτι φυσικὸς
d ὥσπερ τις αὐτὸν ἀποφέρει νόμος ἐπὶ τὴν τοῦ γεννήσαντος
ἀπαράλλακτον ὁμοιότητα, εἰ καὶ διὰ τῆς τῶν ἔργων ἀνελ-
λιποῦς ἐμφερείας ἀναλάμπει καὶ φαίνεται. παραθέντες δὲ
καὶ εἰσαῦθις, εἰ δοκεῖ, τὸ τοῦ λόγου κεφάλαιον, καὶ δριμυτέ-
ραις ἐρεύναις αὐτὸ βασανίζοντες, θεωρῶμεν ἀκριβῶς, τίς ἂν
εἴη λοιπὸν τῶν λεγομένων ἡ δύναμις, καὶ ὅπως προσήκει
νοοῦντας εὐσεβεῖν, ἤδη περισκεπτώμεθα. οὐκοῦν Ἀμὴν ἀμὴν
e λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται φησιν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν ὁ Υἱὸς οὐδὲν
ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ
ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.

Ὁρᾷς ὅπως καὶ διὰ τῆς ἐν τοῖς ἔργοις ἀπαραλλάκτου
ταυτότητος, ὅμοιον ἑαυτὸν κατὰ πάντα δεικνύει τῷ Πατρὶ,
ἵνα δὴ φαίνηται διὰ τούτου καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ κληρο-
νόμος; ὡς γὰρ ἀναγκαίως τε καὶ ἀναντιῤῥήτως νοηθησο-
μένου Θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν τοῦ τὴν ἴσην ἐνέργειαν
220 A. a ἔχοντος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὰ τοιαῦτά φησιν ὁ Σωτήρ.
σκανδαλιζέσθω δὲ μηδεὶς, ὅταν φαίνηται λέγων οἰκονομικῶς,
μὴ δύνασθαι ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ μηδὲν ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν
Πατέρα ποιοῦντα. ὡς γὰρ ἤδη τὴν τοῦ δούλου μορφὴν

1. ὁ γὰρ διδακτὸς B. οὐ γὰρ διδακτῶς Ed. 7. Υἱοῦ] κυρίου B. 10. Θεὸς ὁ B. ἐστιν D. Ed. γρ (=γράφε) ὁ D mg. 12. εἰ om. B. Pro εἰ, conj. ἢ D mg. Ed. mg. ἀνελλιποῦς] ἐλλιπουσαν B. 14. εἰσαῦθις om. B., pro quo σαφῶς exhibet B mg. 16. εἴη] εἰ (=ἢ) B. 18. ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν ὁ Υἱὸς B. ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ Ed. 24. ἀναντιρρήτου B.

περικείμενος καὶ ἄνθρωπος γενόμενος διὰ τὸ ἑνωθῆναι σαρκὶ, οὐκ ἐλευθέραν οὐδὲ ἀνειμένην παντελῶς εἰς θεοπρεπῆ παῤῥησίαν ἐποιεῖτο τὴν διάλεξιν· ἐχρῆτο δὲ μᾶλλον τοιαύτῃ δι' οἰκονομίαν ἔσθ' ὅτε, ἥπερ ἂν πρέποι Θεῷ τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπῳ· καὶ γὰρ ἦν ὄντως κατὰ ταὐτὸν ἀμφότερα. b

Εἷς μὲν δὴ λόγος οὗτος ἀληθής· οἶμαι δὲ δεῖν καὶ ἑτέρῳ πάλιν ἐπεξηγεῖσθαι τρόπῳ τὸ προκείμενον, καὶ ὀξύτερόν πως τῇ τοῦ θεωρήματος ἀκριβείᾳ προσβαλεῖν. οὐ δύναταί φησιν ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα. τό Οὐ δύναται ἤτοι τὸ ἀδύνατον κατηγορεῖται τινῶν, ἤτοι τῶν ὄντων τισὶν ἐπιφέρεται. τοῦτο γὰρ δὴ τὸ κατηγορεῖσθαι, φαμὲν, οὐχὶ πάντως ἀνάγκης οὐδὲ ἀσθενείας ἐστὶ σημαντικόν· διδάσκει δὲ πολλάκις καὶ φύσεων ἑδραιότητα καὶ οὐσιῶν ἀκλόνητον στάσιν, τὴν ἐφ' οἷς ἤ ἐστιν ἢ c γέγονεν ἑκάστη τῶν σημαινομένων, καὶ ἅπερ οἶδε φυσικῶς τε καὶ ἀμεταθέτως ἐνεργεῖν. ἡκέτω δὲ εἰ δοκεῖ καὶ διὰ παραδειγμάτων ὁ λόγος· ὅταν ἄνθρωπος εἴπῃ τυχὸν, ἄπηχύ τε εἰκὸς καὶ βαρὺ μὴ δύνασθαί ποι διακομίζειν ξύλον, τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἀσθενείας κατηγορεῖ· ὅταν δέ τις ἕτερος εἴπῃ Ἄνθρωπος ὢν λογικὸς κατὰ φύσιν, καὶ ἐκ λογικοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένος πατρὸς, οὐ δύναμαι ποιεῖν ὥσπερ ἴδιόν τι καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ, ὃ μὴ βλέπω προσπεφυκὸς τῇ τοῦ γεννή- d σαντος φύσει, τότε τό Οὐ δύναμαι τὴν τῆς οὐσίας ἑδραιότητα καὶ τὸ ἀμετάπτωτον εἰς ἕτερόν τι παρ' ὅπερ ὑπάρχει δηλοῖ. οὐ δύναμαι γὰρ, φησὶν, ἀπ' ἐμαυτοῦ μὴ εἶναι ζῷον λογικὸν, τῶν τῇ φύσει προσόντων κατευμεγεθήσας πλεονεκτημάτων· οὐ γὰρ ὁρῶ τὸ δύνασθαι τοῦτο παθεῖν ἐν τῇ τοῦ τεκόντος φύσει· κατὰ τοῦτον οὖν ἄρα τὸν τρόπον ἀκούσῃ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ἐὰν μή

1. Haec καὶ ἄνθρωπος γενόμενος assumpta ex B. Cord. 4. πρέποιτο (=πρέποι τῷ) B. 8. προσβαλεῖν B. προσβάλλειν Ed. 9. ποιεῖν assumptum ex B. Migne. 10. τό] ὅτε τό B. Statim Οὐ assumptum ex B.D. Migne. 12. ἀνάγκης οὐδὲ] οὐδὲ ἀναγκαίως B. 16. καὶ alt. om. B. 17. ἀνθρώποις B. 18. εἰκὸς ἄπηχύ τε inverso ordine B. ποι assumptum ex B. 19. αὐτῷ B. et sic conj. Aub. post ἀσθ. tr. B. αὐτῶν Ed. εἴπῃ om. B. 20. φύσει D. sed γρ. κατὰ φύσιν D mg. 22. βλέπω B. βλέπων Ed. 24. μετάπτωτον (sic) B.

e τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα. μὴ ἐπιτιμᾶτε γὰρ, φησὶ, τοῖς ἔργοις τοῦ Υἱοῦ· τὴν γὰρ τοῦ τεκόντος αὐτὸν ὡς ἐν ἰδίαις ἐννοίαις ἤτοι φυσικοῖς κινήμασιν ἀναθεωρῶν οὐσίαν, ὧνπερ ἂν ἴδοι πρεπόντως ἐργάτιν αὐτὴν, ταῦτα δὴ πράττει, καὶ ἕτερον οὐδὲν, παθεῖν τι τῶν παρὰ φύσιν διὰ τὸ ἐξ αὐτῆς ὑπάρχειν οὐ δυνάμενος· οἷον, ἔχει τὸ θέλειν ἐλεεῖν ἡ τοῦ Πατρὸς φύσις· τοῦτο δὴ καὶ ἐνυπάρχον αὐτῇ θεωρῶν ὁ Υἱὸς, ὡς ἐξ αὐτοῦ φυσικῶς, ἐλεήμων ἐστὶν, οὐ δυνάμενος
221 A. a ἕτερόν τι παρ' ὅπερ ἐστὶν ἐκείνη γενέσθαι. ἔχει γὰρ ἐκ Πατρὸς, ὥσπερ τὴν οὐσίαν, οὕτω καὶ τὰ τῆς οὐσίας ἀγαθά· ἁπλῶς δὲ δῆλον ὅτι καὶ ἀσυνθέτως ὡς Θεός· διάτοι τοῦτο τοῖς πρώτοις ἐπιλέγει σοφῶς Ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ· ὅλην, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὴν περίνοιαν τοῦ μὴ δύνασθαι ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ μηδὲν ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα, συνάγων ἐν τούτοις. ἀναλογιζόμενος δὲ τὴν αἰτίαν, ἐφ' ᾗ τὰ τοιαῦτά φησιν ὁ Υἱὸς, ἀκριβέστερον τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημένοις ἐπιστήσεις τὸν νοῦν.

b Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου τὸν παράλυτον ἠλέει, διώκειν αὐτὸν ἐπεχείρουν οἱ Ἰουδαῖοι· δυσωπεῖ δὲ αὐτοὺς ὁ Χριστὸς, ἐλεοῦντα δεικνὺς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα κατὰ τὸ σάββατον. οὐ γὰρ ᾠήθη δεῖν ἀποκωλῦσαί ποτε τὰ ὅσα πέρ ἐστιν εἰς σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν συντείνοντα· καὶ
Supra ver. 17. δὴ καὶ ἔφασκεν ἐν ἀρχαῖς "Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, "κἀγὼ ἐργάζομαι." ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀσχάλλοντες πρὸς ταῦτα διὰ πολλὴν ἐφαίνοντο δυσβουλίαν, ἐπιλέγει πάλιν Οὐ δύνα-
c ται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. ἐπειδὴ γὰρ οὐ παραιτεῖται, φησὶν, ὁ Πατὴρ ἐλεεῖν ἐν σαββάτῳ, βλέπων ὄντα διὰ παντὸς φιλοικτίρμονα, ταύτῃτοι κἀγὼ διὰ παντὸς ἐλεῶ, καινοτομῆσαί πως τοῦ Πατρὸς τὴν

1. φησὶν post υἱοῦ tr. B. 4. πράττειν B. 7. ὁ Υἱὸς θεωρῶν inverso ordine B. 8. ἑαυτοῦ B. 9, 10. ἔχει γὰρ—ἀγαθά citat Veccus in Epigr. xi. 11. διὰ τοῦτο δὲ B. 13. ὅλην] ταύτην B. sed ὅλην B mg. 17. ἡμῶν B. αὐτῶν Ed. 28. ἐπειδὴ B. ἐπεὶ Ed. 29. βλέπων] βλέπω γὰρ B. 30. πως post Πατρὸς tr. B.

οὐσίαν ἐν ἐμαυτῷ μὴ δυνάμενος, διὰ τοῦ με φαίνεσθαι καὶ εἶναι τοιοῦτος, ὁποῖός ἐστι κατὰ φύσιν αὐτός· ἐνεργῶ γὰρ πάντως ὡς ἐξ αὐτοῦ, τὰ αὐτοῦ.

Τὸ δὲ λέγειν προκαταρκτικὸν τῶν ἔργων τὸν Πατέρα ὑπάρχειν, ἀμαθίας τῆς ἐσχάτης οὐκ ἀμοιρήσει. πῶς γὰρ ἂν d αὐτὸς ἰδίᾳ καὶ μόνος προκατάρξαιτό ποτε, δύναμιν ἔχων τὴν ἐφ' ἅπασιν ἐνεργητικὴν τὸν Υἱὸν, συνυπάρχοντα μὲν ἀϊδίως αὐτῷ, θελήσεως δὲ τῆς ἐπί τι καὶ κινήσεως τῆς κατ' ἐνέργειαν τὴν ἐπί τισιν ἐκφαντικόν. καὶ εἰ περιμένειν αὐτὸν τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἔργων ἰδικὴν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς ἀπαιδεύτως διισχυρίζονται, πρὸς τὸ ἴσον ἀπομιμήσασθαι, δεικνύτωσαν ἡμῖν ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐργασάμενόν τι τὸν Πατέρα πώποτε, ἢ καὶ ποῖον αὐτὸς προθεραπεύσας παρά- e λυπον, δέδωκεν ὡς ἐν τύπῳ τὸ πρᾶγμα τῷ γεννήματι.

Ὁ γὰρ Πατὴρ φιλεῖ τὸν Υἱόν. 20

Ἀσυνέτως ἐξαγριουμένους εἰς εἰκαίαν ὀργὴν, τοὺς οἵπερ ἦσαν δυσσεβοῦντες εἰς αὐτὸν ἀφυλάκτως διὰ τὸ σάββατον ἐξελέγχει Χριστὸς, ἐναργεστάτην τοῦ πράγματος ποιούμενος τὴν ἀπόδειξιν διὰ τοῦ φιλεῖσθαι λέγειν παρὰ τοῦ ἰδίου a 222 A. γεννήτορος. εἰ γὰρ ὅλως φιλεῖ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, οὐ λυποῦντα δῆλον ὅτι φιλεῖ, κατευφραίνοντα δὲ μᾶλλον ἐφ' οἷς ἂν ποιῇ καὶ ἐργάζηται. μάτην οὖν ἄρα διώκουσι τὸν ἐλεεῖν ἐν σαββάτῳ μὴ παραιτούμενον, καὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀντιτείνοντες ψήφοις διὰ τούτου πάλιν ἁλίσκονται. χρῆναι γὰρ οἴονται μισεῖν, ὃν αὐτὸς ἀγαπᾷ, δῆλον δὲ δήπου πάντως ἐστὶν, ὡς οὐκ ἂν ἠγάπησέ ποτε τὴν τοῦ τεκόντος αὐτὸν παρατρέχοντα βούλησιν, καὶ ἰδίᾳ καὶ μόνον ὅπερ ἂν b αὐτὸς ἐθελήσαι ποιεῖν εἰθισμένον. ἐπειδὴ δὲ δικαίως ἀγαπᾷ, συναινεῖ δηλονότι καὶ συγκατανεύει τοῦ σαββάτου τὴν λύσιν,

1. με B. μὴ Ed. 2. ἐνεργῶ B.D. ἐνεργῶν Ed. 5. τῆς assumptum ex B. ἀμοιρήσει B. ἀμοιρεῖ Ed. 11. πρὸς τὸ τὸ ἴσον D. 19. παρὰ B.D. περὶ Ed. 21. ἂν ποιεῖ καὶ ἐργάζεται Cord. invito a.

καὶ οὐδὲν ἔχουσαν ἐπιδεικνύει τὸ ἐφ᾽ ᾧπερ ἂν εἰκότως ἀγανακτήσαι Θεὸς ὁ τοῦ νόμου Κύριος.

Καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ.

᾽Αναγκαίως καὶ ταῦτα τοῖς προλαβοῦσιν ἐπάγει, καὶ διὰ
c ποίαν αἰτίαν, ἐρῶ δὴ πάλιν. πατέρες μὲν γὰρ οἱ παρ᾽ ἡμῖν, φυσικαῖς ἔσθ᾽ ὅτε φιλοστοργίαις ἡττώμενοι, καὶ λυπούντων ἀνέχονται τῶν υἱῶν, καὶ τοῖς παρὰ γνώμην ἐπιχειροῦντας ὁρῶντ[ε]ς ἀνεξικακοῦσι πολλάκις. δριμὺς γάρ τις αὐτοῖς ὁ περὶ παῖδας ἐνῴκισται πόθος, πᾶσαν ἀναπείθων τὴν ἐπ᾽ ἐκείνοις μικροψυχίαν πλεονεκτεῖν. ἀλλ᾽ οὐχ οὕτως, φησὶν, ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ· οὐ δύναται γάρ τι ποιεῖν, ὃ μὴ πέφυκεν ἐργάζεσθαι καὶ αὐτός· ὡς δὲ μίαν ἔχων πρὸς αὐτὸν τὴν οὐσίαν, φυσικοῖς τισιν, ἵν᾽ οὕτως
d εἴπωμεν, νόμοις πρὸς ἀπαράλλακτον καλεῖται θέλησίν τε καὶ δύναμιν. οὐδὲν οὖν ἄρα, φησὶ, παρὰ τὸ τῷ τεκόντι δοκοῦν ἢ πρέπον ὁ Υἱὸς ἐργάζεται, οὐδὲ τῆς τοῦ Πατρὸς ἀγάπης καταπερπερεύεται, φιλόκαινός τις ὑπάρχων ἐν τοῖς ἔργοις καὶ ἐξήνιος, ἀλλ᾽ ὧνπερ ὄντα θεάσαιτο ποιητὴν, ὡς ἐν ἐννοίαις δὲ πάλιν, ταῦτα δὴ πάντως ἐπιτελεῖ τῇ ταυτότητι τῆς οὐσίας εἰς τὸ μηδαμοῦ παρεκπίπτειν τὸ Θεῷ πρέπον διακρατούμενος. τροπῆς γὰρ τῆς ἐπί τι καὶ ἀλλοιώ-
Ps. ci. 28. σεως ἀμοιρεῖ· μένει δὲ "ὁ αὐτὸς" ἀδιαλείπτως, ὡς ὁ ψαλ-
e μῳδός που φησί. δεικνύει δὲ πάλιν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ, οὐ καθάπερ ἐν πίνακι διαγεγραμμένα παρατιθεὶς, ἢ ὡς ἀγνοοῦντα διδάσκων· πάντα γὰρ οἶδεν ὡς Θεός· ἀλλ᾽ ὅλον ἑαυτὸν ἐν τῇ τοῦ γεννήματος φύσει ζωγραφῶν, καὶ τὰ ἰδίως αὐτῷ προσπεφυκότα δεικνύων ἐν ἑαυτῷ, ἵνα ἐξ ὧν

4. τὰ pro ταῦτα B. 5. μὲν om. B. 7. ἐπιχειροῦντας B. [ἐπιχει-
ντας
ροῦσιν Cod.] ἐπιχειροῦντες Ed. Statim ὁρῶντες correxi. ὁρῶντας Ed. 12. γὰρ pro δὲ Cord. 13. ἵν᾽ om. B. 14. εἴποιμεν Cord. εἴπωμεν habet a. 16. ἢ om. B. δοκοῦν ἢ om. Catt. 17. φιλόκαινός edidi ex conj. Heyse. (cf. καινοτομῆσαι supra 221 c.) φιλόκενός B.D. φιλότεκνός Ed. qui φιλότεχνός conjecit. ἐν ἔργοις (omittens τοῖς) post ἐξήνιος tr. B. 19. πάντως B. πάντα Ed. 23. δείκνυσι a. ὃ Cord. ἃ habet a. 27. αὐτῷ pro ἐν ἑαυτῷ B. ἵν᾽ D.

αὐτὸς ὑπάρχει καὶ φαίνεται, ποταπός τε καὶ τίς κατὰ φύσιν ἐστὶν εἰδείη τὸν γεννήτορα. διὰ γὰρ τοῦτό φησιν ὁ Χριστὸς, ὡς “Οὐδεὶς γινώσκει τίς ἐστιν ὁ Υἱὸς εἰ μὴ ὁ Πατὴρ, οὐδὲ a 223 A. “τὸν Πατέρα τίς ἐπιγινώσκει τίς ἐστιν εἰ μὴ ὁ Υἱός.” κεῖται (S.Matth. xi. 27.) γὰρ ἐν ἀμφοῖν ἡ ἑκατέρου γνῶσις ἀκριβὴς, οὐ διδακτῶς, ἀλλὰ φυσικῶς· καὶ ὁρᾷ μὲν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐν ἑαυτῷ τὸν Υἱὸν, ὁρᾷ δὲ αὖ πάλιν ὁ Υἱὸς ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα· διάτοι τοῦτό φησιν “Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν (Infra xiv. 11.) “ἐμοί ἐστι.” τὸ δὲ ὁρᾶν τε καὶ ὁρᾶσθαι, πάλιν ἐν τούτοις νοείσθω θεοπρεπῶς.

Καὶ μείζονα τούτων ἔργα δείξει αὐτῷ, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε. b

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω φησὶν ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς ὡς “Ἐζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον (Supra ver. 18.) “ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν “Θεὸν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ.” τὴν μὲν οὖν ἐπὶ τῷ σαββάτῳ κατηγορίαν ἀπεσκευάζετο, καὶ αὐτὸν ἐπιδεικνὺς ἐνεργὸν ἐν σαββάτῳ τὸν Πατέρα, καὶ μακρὸν ἐπὶ τούτῳ προσαναλώσας λόγον· ὅτι δέ ἐστιν ἐν ἰσότητι τῇ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἄνθρωπος γεγονὼς δι᾽ ἡμᾶς, πειρᾶται διδάσκειν. τοῦτο γὰρ ἦν ἔτι τῷ λόγῳ τὸ λεῖπον· καὶ διὰ τοῦτό φησιν c ὅτι *Καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε.* καὶ τί πάλιν ἡμῖν βούλεται διὰ τούτου δηλοῦν;

Τεθεράπευται, φησὶν, ὁ παράλυτος “τριάκοντα καὶ ὀκτὼ (Supra ver. 5.) “ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ.” καὶ θαυμαστὴ μὲν ὄντως ἡ τοῦ θεραπεύσαντος δύναμις, θεοπρεπής τε λίαν ἡ ἐξουσία· τὸν δὲ οὕτω θαυματουργὸν, οὐκ ἄν τις, οἶμαι, σωφρονῶν αἰτιάσαιτο Θεὸν ἑαυτὸν εἶναι λέγοντα, καὶ ἐπείπερ ἐστὶν Υἱὸς, ἴσον κατὰ πάντα τῷ γεγεννηκότι· ἐπειδὴ δὲ φρονοῦντες, φησὶ, κάκιστά τε καὶ ἀλογώτατα, διὰ τὸ ἐπίκηρον d

2. ὁ Χριστός φησιν inverso ordine Catt. 4. τίς ἐστιν om. a. habet Cord. 5. ἀκριβὴς assumptum ex B. Catt. 13. οἱ om. B. 17. μακρὸν B.D. Migne. μακρὰν Ed. 18. τῇ om. B. habent Catt. 20. ἔτι B.a. Cord. ἐπὶ b. Ed. 21. Καὶ assumptum ex B.D. 22. διὰ τούτου βούλεται inverso ordine B. 28. ἴσον] ἴσως B.

τουτὶ σκανδαλίζεσθε σῶμα, ἀναγκαῖον ὑμᾶς ἐκμαθεῖν, ὡς οὐ μέχρι τούτων τὰ τῆς ἐμῆς ἐξουσίας τε καὶ ἰσχύος στήσεται· μειζόνων γὰρ ἔσεσθε παραδόξων, κἂν μὴ βούλησθε, θεωροὶ, τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως δηλαδὴ, καὶ τότε μειζόνως καταπλαγήσεσθε, τὴν τῷ Θεῷ πρέπουσαν ἰσχύν τε καὶ δόξαν ἐν ἐμοὶ κειμένην ὁρῶντες, ὃν δυσφημίας ἐγκλήματι περιβάλλετε νῦν, καὶ διώκειν οὐκ αἰσχύνεσθε, διὰ τὸ μόνον

Infra x. 36. e εἰπεῖν, ὅτι "Υἱὸς Θεοῦ εἰμι."

Δεικνύει δὲ ὅπως ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὰ ἔργα τῷ Υἱῷ,

Supra 222 e. προλαβόντες ἤδη διὰ πολλῶν εἰρήκαμεν.

21 Ὥσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ.

Θέα δὴ πάλιν ἐν τούτοις σαφῆ τῆς ἰσότητος τὴν ἀπόδειξιν. ὁ γὰρ ἴσως ἐνεργὸς περὶ τὴν τῶν νεκρῶν ἀναβίωσιν,

224 A. a πῶς ἂν ἔχοι κατά τι τὸ ἔλαττον; ἢ πῶς ἂν εἴη πρὸς τὸν Πατέρα λοιπὸν ἑτεροφυής τε καὶ ἔκφυλος ὁ τοῖς αὐτοῖς διαλάμπων ἰδιώμασιν; ἴδιον δὲ τῆς θείας οὐσίας, τὸ δύνασθαι ζωογονεῖν, ὅπερ ἐστὶν ὁμοίως ἐν Πατρὶ καὶ ἐν Υἱῷ. ζωογονεῖ δὲ πάλιν οὐκ ἰδίως μὲν πάλιν τινὰς καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ Πατὴρ, ἰδίως δέ τινας καὶ κεχωρισμένως ὁ Υἱός· ἔχων γὰρ ἐν ἑαυτῷ φυσικῶς τὸν Πατέρα, τὰ πάντα ἐργάζεται, καὶ ἐνεργεῖ τὰ πάντα δι' Υἱοῦ ὁ Πατήρ. ἀλλ' ἐπείπερ ἔχει τὸ δύνασθαι ζωογονεῖν ὁ Πατὴρ ἐν τῇ ἰδίᾳ φύσει, καθάπερ οὖν

b καὶ αὐτὸς, ὡς καὶ ἰδίως ἑκατέρῳ προσὸν ἀπονέμει τὸ δύνασθαι ζωογονεῖν τοὺς νεκρούς.

3. κἂν habet Cord. cujus loco εἰ καὶ a.b. βουλήσεσθε B. invitis Catt. 13. τῆς ἰσότητος τὴν hoc ordine B.a. τὴν τῆς ἰσότητος Ed. 14. ἐνεργῶν a. ἴσος ἐν ἔργοις καὶ mendose Cord. 16. ἑτεροφυὴς habent a.b. ἑτερόφυλος (sic) Cord., τε καὶ ἔκφυλος omittentibus Catt. Statim τε assumptum ex B. 18. ἐν alt. assumptum ex B. Deest in Catenis. 19. Assumpta πάλιν alt. ex B., καὶ ex B.a. 20. καὶ ἰδίως pro ἰδίως δὲ a. καὶ assumptum ex a. καιχωρισμένως (sic) B. 22. τὰ πάντα δι' Υἱοῦ hoc ordine a.

ΚΕΦΑΛΗ Ζ.

Ὅτι τῶν θεοπρεπῶν ἀξιωμάτων ἤτοι πλεονεκτημάτων οὐδὲν ὡς ἐκ μετοχῆς ἢ ἐπακτὸν ἐν Υἱῷ.

Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν 22
δέδωκε τῷ Υἱῷ.

c
ἝΤΕΡΟΝ εἰσφέρει πρᾶγμα θεοπρεπές τε καὶ ἐξαίσιον,
διὰ πολλῶν ἀναπείθων ὅτι Θεός ἐστι κατὰ φύσιν καὶ ἀλη-
θινῶς. τίνι γὰρ ἂν καὶ ἑτέρῳ πρέποι τὸ κρῖναι τὴν οἰκου-
μένην, εἰ μὴ μόνῳ τῷ ἐπὶ πάντας ὄντι Θεῷ, ὃν δὴ καὶ
πρὸς τοῦτο καλοῦσιν αἱ θεῖαι λέγουσαι γραφαὶ, ποτὲ μὲν
"Ἀνάστα ὁ Θεὸς, κρῖνον τὴν γῆν·" ποτὲ δὲ αὖ πάλιν Ps. lxxxi. 8.
"Ὅτι ὁ Θεὸς κριτής ἐστι, τοῦτον ταπεινοῖ καὶ τοῦτον ὑψοῖ." Ib. lxxiv. 8.
δεδόσθαι γεμὴν τὴν κρίσιν ἑαυτῷ φησι παρὰ τοῦ Πατρὸς,
οὐχ ὡς ἔξω τῆς ἐπὶ τούτῳ κείμενος ἐξουσίας, ἀλλ' ὡς d
ἄνθρωπος οἰκονομικῶς, πρεπωδέστερον ἀνακεῖσθαι τῇ θείᾳ
φύσει τὰ πάντα διδάσκων, ἧς καὶ αὐτὸς εἴσω βεβηκὼς, ᾗ
μέν ἐστι Λόγος καὶ Θεὸς, οἴκοθεν ἔχει τὴν ἐφ' ἅπασιν
ἐξουσίαν· ᾗ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, πρὸς ὃν εἴρηταί που "Τί 1 Cor. iv. 7.
"γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες," δεδέχθαι πρεπόντως ὁμολογεῖ.

Πρὸς δὴ ταῦτα πάλιν ἐρεῖ τις τυχὸν τῶν δι' ἐναντίας Ἰδοὺ
διαῤῥήδην ὁ Υἱὸς τὴν κρίσιν δεδέχθαι φησὶ παρὰ τοῦ
Πατρός. λαμβάνει δὲ ὡς οὐκ ἔχων δηλαδή. πῶς οὖν οὐκ e
ἂν εἴη μείζων καὶ μεγαλοφυέστερος ὁ διδοὺς μετ' ἐξουσίας,
τοῦ δεομένου λαβεῖν;

2. ὡς assumptum ex B. ἐκ et ἢ om. B. cf. supra 112 in capitum indice. 3. τῷ pro ἐν B. 9. μόνον a. μόνῳ habet Cord. 11. κρίνων B. (67. al.) 12. ἐστι om. B. 20. ταῦτα ἐρεῖ τις ταῦτα πάλιν τυχὸν B. 21. φησι δεδέχθαι inverso ordine B. 22. οὖν om. B.

Τί δὴ οὖν ἄρα πρὸς τοῦτό φαμεν; ὁ μὲν λόγος ἡμῖν ὁ προτεταγμένος οὐκ ἀκόμψως, ὡς οἶμαι, διήρτισται, θεωρίαν εἰσφέρων τὴν τῷ καιρῷ μάλιστα πρέπουσαν τῆς ἐνανθρωπήσεως δηλαδὴ, καὶ οἰκονομίᾳ τῇ μετὰ σαρκὸς ἁρμοδιωτάτην, ὅτε δοῦλος ἐχρημάτισεν, ὅτε τεταπείνωκεν ἑαυτὸν, ἐν ὁμοιώματι τῷ ἡμετέρῳ γενόμενος· ἐπειδὴ δέ
225 A. a σοι δοκεῖ τῶν μὲν ἁπλουστέρων κατασοβαρεύεσθαι δογμάτων, περιεργοτέραν δὲ μᾶλλον ποιεῖσθαι τὴν ζήτησιν, ἄγε δὴ πάλιν τοῖς σοῖς ἐναντίως ἰόντες προβλήμασι, πρῶτον μὲν ἐκεῖνο λέγωμεν Οὐχὶ πάντως, οὐδὲ ἀναγκαίως, ὦ οὗτος, ὁ δοῦναί τι λεγόμενος, ὡς οὐκ ἔχοντι τῷ δεχομένῳ προσνέμει, ἀλλ' οὐδὲ μείζων ἀεὶ τοῦ λαμβάνοντος ὁ διδούς. ἐπεὶ τί ποιήσεις, ὅταν ἴδῃς ἐν πνεύματι τὸν ἱερὸν λέγοντα ψαλμῳδόν
Ps. lxvii. 35. "Δότε δόξαν τῷ Θεῷ;" δόξης ἆρα καθεστάναι τὸν Θεὸν
b ἐπιδεᾶ λογιούμεθα, ἢ καὶ μείζους τοῦ κτίσαντος διὰ τοῦτο πάντως ἡμεῖς, οἱ ταύτην αὐτῷ προσάγειν ἐπιταττόμενοι; ἀλλ' οὐδ' ἂν αὐτὸς ἀποτολμήσῃς εἰπεῖν, ὁ τὸν ἐπὶ ταῖς δυσφημίαις ὄκνον οὐ παραιτούμενος· πλῆρες γὰρ δόξης τὸ θεῖον, κἂν μὴ δέχηται παρ' ἡμῶν· ὃ δὲ οἴκοθεν ἔχει λαμβάνων ἐν τάξει τιμῆς, οὐκ ἂν ἐλάττων νοοῖτό ποτε, τῶν οἵπερ αὐτῷ τὴν δόξαν ὡς δῶρον προσάγουσιν. ἔστι τοίνυν πολλάκις ὁρᾶν τὸν εἰληφότα τι τοῦ δεδωκότος οὐκ αἰσχίονα,
c καὶ οὐ διὰ τοῦτο μεγαλοφυέστερος ὁ Πατὴρ τοῦ ἰδίου γεννήματος, ἐπεὶ πᾶσαν αὐτῷ δέδωκε τὴν κρίσιν.

Εἶτα πρὸς τούτῳ κἀκεῖνο περισκεπτέον· τὸ κρίνειν, ἤτοι δικάζειν, ἐνέργειαι μᾶλλόν εἰσι καὶ πράγματα τῶν περὶ τὰς οὐσίας νοουμένων, ἢ αὐτὸ κατ' ἀλήθειαν οὐσίαι· ἐνεργοῦμεν γάρ τι δικάζοντες, ἰδιαζόντως ὑπάρχοντες ὅπερ ἐσμέν. εἰ δὲ τὸ κρίνειν, ἤτοι δικάζειν, οὐσίας εἶναι δώσομεν, πῶς οὐκ

2. ὡς om. B. 6. ἐπεὶ B. 9. ἐναντίως ὄντες D. ἐναντίοις ἰόντες conjecit D mg. μὲν assumptum ex B. 14. τῷ assumptum ex B.D. Catt. 15. ἐπιδεῆ a. ἐπ' ἐνδείᾳ (sic) Cord. Statim καθεστάναι transp. a. 17. ἀποτολμήσῃς a. ἀποτολμήσας B. ἀποτολμήσεις Ed. οὐδεὶς ἂν τοῦτο ἀποτολμήσει Cord. 19. δέξηται Catt. ὃ δέ] + τις Cord. ἔχων B. 22. πολλάκις assumptum ex B.D. 26. πραγματῶν B. 27. αὐταὶ Cord. 29. οὐσίας B. Catt. οὐσίαν Ed.

ἀνάγκη καὶ οὐχ ἑκόντας ὁμολογεῖν, μηδὲ ὑπάρχειν ὅλως δύνασθαι τῶν ὄντων τινὰς, εἰ μὴ φαίνοιντο κριταὶ, συγκατα- d λήγειν τε πάντως αὐτοῖς τῷ τέλει τῆς κρίσεως τὴν οὐσίαν; ἀλλ' ἔστι τὸ οὕτως νοεῖν τῶν ἀτοπωτάτων· ἐνέργειά τις τοιγαροῦν τὸ κρίνειν ἐστὶ, καὶ ἕτερον οὐδέν. τί οὖν ἄρα δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ; πλεονέκτημα μὲν ὡς ἐξ ἰδίας φύσεως οὐδὲν, ἔν γε τῷ τὴν κρίσιν ἐπιτρέψαι πᾶσαν αὐτῷ, ἐνέργειαν δὲ μᾶλλον τὴν κατὰ τῶν κρινομένων. πῶς οὖν ἔσται κατὰ τοῦτο μείζων, ἢ μεγαλοφυέστερος, τι προστεθεικὼς, ὅπερ οὐκ ἦν ἐν Υἱῷ τῷ λέγοντι "Πάντα ὅσα ἔχει e Infra xvi. 15. "ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστι;"

Πῶς οὖν ἄρα τὸ δοῦναι νοητέον, ἄκουε λοιπόν. ὥσπερ ἔχων τὸ δύνασθαι δημιουργεῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, δι' Υἱοῦ τὰ πάντα δημιουργεῖ, ὡς διὰ δυνάμεως καὶ ἰσχύος ἰδίας· οὕτως ἔχων καὶ τὸ δύνασθαι κρίνειν, ἐνεργήσει καὶ αὐτὸ δι' Υἱοῦ, ὡς διὰ δικαιοσύνης ἰδίας. ὥσπερ ἂν εἰ λέγοιτο καὶ τὸ πῦρ τῇ ἐξ ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν ἐνεργείᾳ τὸ καῦσαί τι παραχωρεῖν, ταύτην ἔχοντος τοῦ πράγματος τὴν ὁδόν· οὕτω τό Δέδωκεν εὐσεβῶς ἑρμηνεύοντες, τὴν τοῦ διαβόλου παγίδα διαφευξόμεθα. εἰ δὲ ἐπιμένουσιν ἀναιδῶς προστεθεῖσθαι a 226 A. δόξαν αὐτῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς διαβεβαιούμενοι, διὰ τοῦ κριτὴν ἀναφαίνεσθαι τῆς γῆς, διδασκόντων ἡμᾶς, πῶς ἂν ἔτι νοοῖτο τῆς δόξης Κύριος, ὁ καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ταῖς ἐπὶ τούτῳ τιμαῖς στεφανούμενος.

4. τοίνυν τις τοιγαροῦν B. 7. γε B. Cord. τε Ed. ἐπιστράψαι (sic) B. αὐτῷ πᾶσαν inverso ordine B. πᾶσαν om. Cord. 9. ἔστι B.a. ἔσται habet Cord. τι] μηδέν τι a. 12. πῶς—νοητέον om. B. 15. κρίνειν] δημιουργεῖν καὶ κρίνειν B. 16. καὶ τὸ assumptum ex B.D. 17. ἑαυτοῦ B.D. αὐτοῦ Ed. 22. κρατεῖν ἀναφανέσθαι (sic) B. ἐπινοοῖτο pro ἔτι νοοῖτο B. 23. τῆς δόξης assumptum ex B.

ΚΕΦΑΛΗ Η.

Ὅτι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, καὶ εἰκὼν
b τοῦ γεννήσαντος ἀκριβὴς, ἴσην ἔχει πρὸς αὐτὸν καὶ τιμὴν καὶ δόξαν.

23 Ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα· ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν.

ΑΙΤΙΑ καὶ πρόφασις ἤδη τῶν προκατηριθμημένων ὁρᾶται, τὸ χρῆναι τιμᾶσθαι τὸν Υἱὸν ἐν ἰσότητί τε καὶ ὁμοιότητι
c τῇ πρὸς τὸν Πατέρα. βραχὺ δὲ ἀναλαβὼν, καὶ εἰς τὴν τῶν κατόπιν ἀνακομιζόμενος μνήμην, περιαθρήσῃ ἀκριβῶς τοῦ
(Supra ver. 18.) λόγου τὴν δύναμιν. οὐκοῦν ἴδιον μὲν ἔφασκε "Πατέρα τὸν "Θεὸν ὑπάρχειν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ·" εἶτα πάλιν
(Supra ver. 19.) ἰσοσθενῆ καὶ ὁμότεχνον ἀπεδείκνυε λέγων "Ἃ γὰρ ἂν "ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ·" ὅτι δὲ καὶ ζωὴ καὶ ζωοποιὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ γεν-
(Supra ver. 21.) νήσας αὐτὸν, διεσάφει προστιθεὶς "Ὥσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ "ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς
d "θέλει ζωοποιεῖ." ἀλλ' ὡς ἔσοιτο καὶ πάντων κριτὴς, συνευδοκοῦντος ἐφ' ἅπασι καὶ συγκατανεύοντος τοῦ Πατρὸς,
(Supra ver. 22.) ἐξηγεῖτο λέγων "Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ "τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ." τίς οὖν ἡ τούτων αἰτία; τί δὲ ἄρα τὸ πεπεικὸς διὰ τοιούτων ἔρχεσθαι λόγων τὸν Μονογενῆ; Ἵνα πάντες φησὶ τιμῶσι τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα. εἰ γὰρ πάντα ἐστιν ὅσα καὶ ὁ Πατὴρ, ὅσον

8. τε assumptum ex B. 9. τῆς pro τῇ B. βραχὺν B. τῶν κατόπιν B.D. κατὰτόπιν (sic) B. unde ut vid. κατὰ τόπον Ed. 10. περιαθρήσεις B. 13. ὁμότεχνον] ἰσότεχνον B. 23. φησὶ om. B.

ἧκεν εἰς ἀξίωμα θεοπρεπὲς, πῶς οὐκ ἂν εἴη πρέπον ἰσοστάθμοις ἐκείνῳ στεφανοῦσθαι τιμαῖς, τὸν ᾧπερ οὐδὲν εἰς ταυτότητα τῆς οὐσίας ἐνδεῖ; τί οὖν ἄρα πάλιν καὶ πρὸς τοῦτό c φασιν "οἱ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες," ὡς ὁ προφήτης (Mic. iii. 9.) φησὶν Ἡσαΐας; Εἰ διὰ τὸ λέγεσθαι, φησίν Ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα, νομίζετε χρῆναι τὸν Υἱὸν ἰσομέτροις τῷ Πατρὶ κατασεμνύνειν τιμαῖς, ἀγνοεῖτε τῆς ἀληθείας μακράν που βαδίζοντες. οὐ γὰρ πάντως τό Καθὼς ἰσότητα πραγμάτων εἰσφέρει, καθ' ὧν ἂν φαίνοιτο τεθὲν, ὁμοίωσιν δέ τινα χαρακτηρίζει πολλάκις, οἷον, φησὶν, ὁ a 227 A. Σωτήρ που συμβουλεύει λέγων "Γίνεσθε οἰκτίρμονες, καθὼς (S. Luc. vi. 36.) "καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν." ἆρ' οὖν ἐσόμεθα φιλοικτίρμονες οὕτως, ὡς ὁ Πατὴρ, διὰ τό Καθώς; καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς λέγει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα περὶ τῶν μαθητῶν "Ἠγάπησας αὐτοὺς, καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας." (Infra xvii. 23.) ἀλλ' οὐχ οὕτω δώσομεν ἠγαπῆσθαι τοὺς μαθητὰς, ὡς τὸν Υἱὸν πάλιν, διὰ τό Καθώς. τί οὖν εὑρεσιλογεῖς καὶ ἀποβιάζῃ τὴν λέξιν εἰς δυσφημίαν, οὐδεμίαν τοῖς ἀκροωμένοις ἀνάγκην b εἰσφέρουσαν, εἰς τὸ χρῆναι τιμᾶν τὸν Υἱὸν ἐν ἴσῳ μέτρῳ τῷ φύσαντι;

Τί οὖν πρὸς ταῦτα καὶ παρ' ἡμῶν; πικροῖς μὲν ἡμῶν καθυλακτοῦσι λόγοις οἱ θεομάχοι, ἀλλ' ""Ἔξω τοὺς κύνας," (Phil. iii. 2.) ὡς ὁ Παῦλός φησιν, "ἔξω τοὺς κακοὺς ἐργάτας, ἔξω" τῆς ὀρθῆς πίστεως "τὴν κατατομήν." ἡμεῖς μὲν γάρ ἐσμεν ἀληθείας υἱοὶ, καὶ τέκνα φωτός· διάτοι τοῦτο τὸν Μονογενῆ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ συνδοξάζομεν, οὐ κατά τινα διαφορὰν, ἀλλ' ἐν ἰσότητι τιμῆς τε καὶ δόξης, ὡς Θεὸν ἐκ Θεοῦ, καὶ φῶς ἐκ c φωτὸς, καὶ ζωὴν ἐκ ζωῆς. καὶ περιεργάζεσθαι μὲν τὸ πίστει παραδεκτὸν, ὡς ἐπὶ πλεῖστον οὐκ ἀσφαλές· βασανιστέον δ' οὖν ὅμως καὶ τοῦ Καθὼς τὴν δύναμιν, ἵνα μὴ μέγα φρονῶσιν ἐφ' ἑαυτοῖς οἱ δι' ἐναντίας. οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τῶν ἀνομοίων

5. πάντες D. πάντα Ed. 6. καθὼς B. καθὰ Ed. 10. ὁμοίως pro ὁμοίωσιν B. 14. λέγει post Πατέρα transponit B. 22. λόγοις καθυλακτοῦσιν inverso ordine B. 24. μὲν assumptum ex B.

κατὰ τὴν φύσιν ὅτε τάττεται τό Καθὼς, οὐ πάντως ἀπαράλλακτον ἡμῖν εἰσφέρει τὴν ἰσότητα, ὁμοιότητα δὲ μᾶλλον καὶ d *εἰκονισμὸν, ὡς καὶ αὐτοὶ προλαβόντες ὡμολογήκατε. ἐπὶ δὲ τῶν ἀλλήλοις κατὰ πάντα προσεοικότων εἴπερ ὁρῷτο τεθὲν, καὶ ἰσότητα τὴν ἐν πᾶσι καὶ ὁμοιότητα δηλοῖ, καὶ εἴ τι τούτοις ἕτερον ἰσοδυναμοῦν εὑρίσκεται. οἷόν τι φημί· λαμπρὸς μὲν ὁ κατ' οὐρανόν ἐστιν ἥλιος, λαμπρὸς δὲ ὁμοίως καὶ ὁ γῆθεν ἄργυρος. ἀλλ' ἡ μὲν φύσις τῶν εἰρημένων διάφορος. νοείσθω δέ τις τυχὸν τῶν ἐπὶ γῆς πλουσίων τοῖς κατ' οἶκον οἰκέταις Λαμπέτω λέγων ὁ ἄργυρος, καθὼς καὶ ὁ ἥλιος· ἐν τούτῳ δὴ μάλα δικαίως οὐκ εἰς τὴν ἴσην ἀναβαίνειν λαμπρό-* e *τητα τῷ ἡλίῳ τὴν ἐκ γῆς ὕλην φαμὲν, ἀλλ' εἰς ὁμοίωσίν τινα καὶ ἐμφέρειαν, καὶ εἰ φέροιτο κατ' αὐτοῦ τό Καθώς· Πέτρου δὲ καὶ Ἰωάννου τυχὸν τῶν ἁγίων μαθητῶν παρενεχθέντων εἰς μέσον, οἳ καὶ τῷ τῆς φύσεως λόγῳ, καὶ τῇ εἰς Θεὸν εὐσεβείᾳ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀκριβοῦς ὁμοιότητος οὐκ ἀπολιμπάνονται, τετάχθω τό Καθὼς, λέγοντός του περὶ αὐτῶν, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ Τιμάσθω παρὰ πάντων Ἰωάννης, καθὼς καὶ ὁ Πέτρος· ἆρα τό Καθὼς ἀτονήσει πάλιν εἰς τὸ* **228 A.** a *μὴ δεῖν ἐπ' ἀμφοῖν τὴν ἴσην ἄγεσθαι τιμήν; ἀλλ' οὐκ ἂν οἶμαί τις τὸ τοιοῦτον ἐρεῖ· θεωρήσει γὰρ δὴ τὸ κωλύον οὐδέν.*

Κατὰ ταύτην τοῦ νοήματος τὴν ἀναλογίαν, ὅταν ἐφ' Υἱοῦ καὶ Πατρὸς φέρηται τό Καθὼς, διὰ ποίαν αἰτίαν ἀποναρκήσομεν ἰσομέτροις ἄμφω καταστέφειν τιμαῖς; προανασκεψάμενος γὰρ ὡς Θεὸς τὰ ἐσόμενα, καὶ τὴν βάσκανον τῆς σῆς ἀμαθίας περιαθρήσας ἀντιλογίαν, οὐ γυμνὸν εὐθὺς, οὐδὲ τῆς αὐτῷ πρεπούσης ἔρημον ἐπικουρίας, τό Καθὼς εἰσενήνοχεν, b *ἀλλὰ ταῖς μὲν καθηκούσαις προοχυρώσας πληροφορίαις, προαποδείξας δὲ ὅτι καὶ Θεὸς ὑπάρχοι κατὰ φύσιν· ἴδιον*

8. *γῆθεν*] *γνῶσθεν* (sic) B. 11. *ἀναβαίνει* B. 14. *δὲ* om. B. 15. *τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας* B. 17. *του* B. *τινος* Ed. 23. *κατὰ ταύτην* B. *κατ' αὐτὴν* Ed. 25. *προσανασκεψάμενος* B. 29. *προεχυρώσας* B. vide Lexica sub voce *ἐχυρόω*.

γὰρ ἐποιεῖτο Πατέρα τὸν Θεόν· προκατασκευάσας δὲ πάλιν, ὅτι καὶ Θεὸς Δημιουργὸς καὶ ζωὴ κατ᾽ ἀλήθειάν ἐστι, καὶ ὅλως, ἵν᾽ οὕτως εἴπω, τοῖς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπαγλαϊζόμενον ἰδιώμασι προεισενεγκὼν, εὐκαίρως ἐπάγει λοιπόν *Ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσι καὶ τὸν Πατέρα.* εἶτα τί τὸ ἀντιστατοῦν ἀναφανεῖται λοιπὸν, τί δὲ τὸ κωλύον ἐστὶ τὸν, ᾧπερ οὐσιωδῶς ἐνυπάρχει τὰ τοῦ γεννήσαντος ἴδια c καὶ ἐξαίρετα, πρὸς τὸ ἴσον τῆς τιμῆς ἀναβαίνειν μέτρον; αὐτὴν γὰρ ἤδη τιμῶντες τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀλωσόμεθα φύσιν, καλῶς ἐν Υἱῷ διαλάμπουσαν· διὰ γὰρ τοῦτό φησιν ἐφεξῆς *Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν.* ἀναβήσεται γὰρ οὐκ ἐφ᾽ ἕτερόν τινα μᾶλλον τῆς εἰς Υἱὸν ἀτιμίας τὸ ἔγκλημα, καὶ τῆς δυσφημίας ἡ δύναμις, ἢ εἰς αὐτὸν ἀληθέστερον τὸν Πατέρα, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τῆς οἰκείας φύσεως ἀνέντα τὸν Υἱὸν, εἰ καὶ συνυπάρχων ἀϊδίως αὐτῷ διὰ πάσης ὁρᾶται τῆς ἁγίας d γραφῆς.

Ἀλλὰ ναὶ, φησὶν ὁ δι᾽ ἐναντίας, ἡκέτω τῆς εἰς Υἱὸν ἀτιμίας τὸ ἔγκλημα πρὸς ὅπερ ἂν βούλοιο, μᾶλλον δὲ εἰς αὐτὸν ἀφικνείσθω τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. ἀγανακτήσει γὰρ δὴ καὶ μάλα εἰκότως, ἀλλ᾽ οὐχὶ πάντως, ὡς τῆς αὐτοῦ φύσεως ὑβρισμένης ἐν Υἱῷ, κατὰ τὸν ἀρτίως ἡμῖν φιλοτεχνηθέντα λόγον, ἀλλ᾽ ἐπείπερ ἐστὶν εἰκὼν αὐτοῦ καὶ χαρακτὴρ, ὡς πρὸς τὴν θείαν τε καὶ ἄρρητον αὐτοῦ φύσιν ἄριστα μεμορφωμένος, χαλεπαίνει μὲν εὐλόγως, ἀνοίσει δὲ e πάντως εἰς ἑαυτὸν τὸ ἀδίκημα. καὶ γὰρ ἦν ὄντως τῶν ἀτοπωτάτων, τὸν τοῖς θείοις χαρακτῆρσιν ἐμπαροινήσαντα, μὴ οὐχὶ πάντως τῆς εἰς ἀρχέτυπον ἁμαρτίας ἀποτιννύναι δίκας. ὥσπερ οὖν ἀμέλει, καὶ ὁ ταῖς εἰκόσι τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων ἐμπαροινήσας, ὡς εἰς αὐτὸν ἤδη πεπλημμεληκὼς τὸν κρατοῦντα κολάζεται· ὡρισμένον δέ τι τοιοῦτον παρὰ

2. ζωὴ B. ζῶν Ed. 3. ὅλως, ἵν᾽ οὕτως] ὅλοις οὕτως B. 5. καὶ assumptum ex B. 11. ἑξῆς B. 13. μᾶλλον ante οὐκ transponit B. 21. αὐτοῦ B. αὐτῆς Ed.

Gen. ix. 6. Θεοῦ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν εὑρήσομεν "Ὁ γὰρ ἐκχέων," φησὶν, "αἷμα ἀνθρώπου ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθή-
229 A. a "σεται, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον." ὁρᾷς οὖν, φησὶν, ἤδη διὰ τούτου, καὶ μάλα σαφῶς, ὅτι τῆς εἰκόνος ἀδικουμένης, καὶ οὐχὶ πάντως τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως, ἀγανακτεῖν οἴεται δεῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ; οὐκοῦν κατὰ τοῦτον νοείσθω τε καὶ ἐσχηματίσθω τὸν τρόπον τὸ εἰρημένον παρὰ Χριστοῦ Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ.

Ἀρ' οὖν ἔξω κείσεται μεθ' ἡμῶν τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὁ
b Μονογενής; πῶς οὖν ἔτι κατὰ φύσιν Θεός ἐστιν, εἴπερ ὅλως ἐξώλισθε τῶν τῆς θεότητος ὅρων, ἐν ἰδίᾳ τινὶ φύσει καὶ ἑτεροίᾳ κείμενος, ἢ ἐν ἧπέρ ἐστιν ὁ Πατήρ; ἀδικοῦμεν δὲ κατὰ τὸ εἰκὸς, εἰς ἕνα θεότητος ἀναβιβάζοντες λόγον, τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν σύνταξιν. ἔδει γὰρ ἔδει λοιπὸν προσκυνεῖν μὲν ἡμᾶς ὡς Θεὸν τὸν Πατέρα, δόξαν δέ τινα πάλιν ἰδίαν ἀπονέμειν τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι, ὡς εἰς διαφόρους κατασχίζοντας φύσεις, καὶ ἴδιον ἑκάστῳ τὸν τοῦ πῶς ἐστι
c διορίζοντας λόγον· ἀλλ' ἕνα Θεὸν ἡμῖν αἱ θεῖαι πρεσβεύουσι γραφαὶ, τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ καὶ τὸ Πνεῦμα συντάττουσαι, ὡς διὰ τῆς οὐσιώδους καὶ ἀπαραλλάκτου ταυτότητος, εἰς ἕνα θεότητος ἀναφερομένης λόγον τῆς ἁγίας Τριάδος. οὐκ ἄρα ἐστὶ τῆς τοῦ γεννήσαντος φύσεως ἀλλότριος ὁ Μονογενὴς, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὅλως Υἱὸς ὑπάρχων νοοῖτο κατὰ ἀλήθειαν, εἰ μὴ ἐκ τῆς τοῦ τεκόντος ἐξέλαμψεν οὐσίας· τοιοῦτος γὰρ, καὶ οὐχ ἕτερος ἐν πᾶσιν ὁ τῆς ἀληθοῦς υἱότητος ὅρος τε καὶ τρόπος· Υἱοῦ δὲ οὐκ ὄντος, συναναιρεθήσεται πάντως καὶ τὸ
d εἶναι Πατέρα τὸν Θεόν. πῶς οὖν ἀληθεύσει λέγων ὁ Παῦλος
Eph. iii. 15. περὶ αὐτοῦ "Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἔν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς "ὀνομάζεται;" εἰ γὰρ μὴ γεγέννηκεν ἐξ ἑαυτοῦ θεοπρεπῶς τὸν Υἱὸν, πῶς ἐν αὐτῷ τῆς πατρότητος ἡ ἀρχὴ διήκουσα κατὰ μίμησιν ἐπί τε τοὺς ὄντας ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς;

4. ἤδη διὰ τοῦτο φησιν B. 10. ἐστιν Θεός inverso ordine B. 11. τοίνυν pro τινι B. 14. λοιπὸν ἔδει inverso ordine B. 15. τὸν καὶ Πατέρα B. 17. διασχίζοντας B. 20. καὶ om. B.

ἀλλ᾽ ἔστι Πατὴρ κατ᾽ ἀλήθειαν ὁ Θεός· Υἱὸς ἄρα κατὰ φύσιν ὁ Μονογενὴς, εἴσω τε πάντως ἐστὶ τῶν τῆς θεότητος ὅρων· Θεὸς γὰρ ἐκ Θεοῦ τεχθήσεται, καθάπερ οὖν ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου τυχὸν, καὶ οὐ διαψεύσεται τοῦ Θεοῦ e καὶ Πατρὸς ἡ τὰ πάντα ὑπερκειμένη φύσις, τὸν αὐτῇ μὴ πρέποντα τεκοῦσα καρπόν.

Ἐπειδὴ δὲ δυσσεβῶς τε καὶ ἀνοήτως φασὶν οὐ τὴν τοῦ Θεοῦ τε καὶ Πατρὸς ἐξυβρίζεσθαι φύσιν ἐν Υἱῷ, μὴ τῆς προσηκούσης ἀπολαύοντι δόξης πρός τινων, ὡς εἰκόνος δὲ μᾶλλον ἰδίας ἠτιμασμένης ἐν αὐτῷ χαλεπαίνειν, εἰκότως γε δὴ ποιοῦντα καὶ καλῶς· ἐρωτητέον αὐτοὺς, κατὰ τίνα τρόπον εἰκόνα βούλονται τοῦ Πατρὸς εἶναί τε καὶ λέγεσθαι τὸν Υἱόν. μᾶλλον δὲ αὐτοὶ τὸν παρ᾽ ἐκείνων φθάσαντες λόγον προδιαστέλλωμεν τῆς εἰκόνος τὰ εἴδη, κατά γε τὸν ἐγχωροῦντα a 230 A. λόγον· οὕτω γὰρ ἂν γένοιτο σαφής τε καὶ λίαν εὐκρινεστέρα τῶν ζητουμένων ἡ εὕρεσις. οὐκοῦν μία μὲν ἤδη καὶ πρώτη τῆς κατὰ φύσιν ταυτότητος ἐν ἀπαραλλάκτοις τοῖς ἰδιώμασιν ἡ εἰκὼν, ὡς ἐξ Ἀδὰμ ὁ Ἄβελ, ἢ Ἰσαὰκ ἐξ Ἀβραάμ. δευτέρα δὲ πάλιν ἡ κατὰ μόνην τὴν τοῦ χαρακτῆρος ἐμφέρειαν, καὶ τὸ ἀκριβὲς τοῦ εἴδους ἐκτύπωμα, καθάπερ ἡ τοῦ βασιλέως ἐν ξύλῳ γραφὴ, ἢ καὶ καθ᾽ ἕτερόν τινα πεποιημένη τρόπον, ὡς πρὸς αὐτὸν ἄριστά τε καὶ ἐντεχνέστατα. εἰκὼν b δὲ ἑτέρα λαμβάνεται πάλιν πρὸς ἤθη καὶ τρόπους καὶ πολιτείαν καὶ θέλημα τὸ ἐπί τισιν ἀγαθοῖς ἢ φαύλοις, ὡς ἐοικέναι λέγεσθαι τυχὸν τὸν μὲν ἀγαθοεργοῦντα τῷ Παύλῳ, τὸν δὲ μὴ τοιοῦτον τῷ Κάϊν. τὸ γὰρ ἐν τοῖς ἴσοις ὁρᾶσθαι φαύλοις τε καὶ ἀγαθοῖς, τὴν ὁμοίωσιν ἑκάστῳ πραγματεύεται καὶ περιτίθησιν εἰκότως. εἶδος δέ πως εἰκόνος ἐστὶν ἕτερον, καὶ τὸ ἐν ἀξιώματι καὶ τιμῇ καὶ δόξῃ καὶ ὑπεροχῇ, ὥσπερ ἂν εἴ τις τυχὸν τήν τινος ἀρχὴν διαδέχοιτο, καὶ πάντα δρῴη μετ᾽ c

2. πάντως D. πάντων B. πως Ed. 3. ὁ assumptum ex B. 5. ἡ om. B. 8. τε assumptum ex B. 10. ἠτοιμασμένης (sic) D. χαλεπαίνει B. 13. ἐκείνων B. ἐκείνου Ed. 15. λόγον] τρόπον B. ἂν om. B. 30. δρῶν B.

ἐξουσίας, ἅπερ ἂν ἐκείνῳ προσήκοι τε καὶ πρέποι. εἰκὼν δὲ ἑτέρως, ἡ καθ' ἑτέραν τινὰ ποιότητα πράγματος ἢ ποσότητα, σχῆμά τε καὶ ἀναλογίαν· δεῖ γὰρ ἤδη συλλήβδην εἰπεῖν.

Διδασκέτωσαν τοίνυν οἱ τῆς θείας εἰκόνος ἀκριβέστατοι ζητηταὶ, πότερόν ποτε τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴν ἀπονέμειν ὁμοίωσιν οἴονται δεῖν τῷ Μονογενεῖ, καὶ οὕτως εἰκόνα φασὶν ὑπάρχειν τοῦ Πατρὸς τὸν Μονογενῆ τὸν ἐξ αὐτοῦ d προελθόντα Λόγον, ὡσπερανεὶ καὶ τὸν Ἄβελ ἐξ Ἀδὰμ, ὅλην ἀποσώζοντα τοῦ τεκόντος τὴν φύσιν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὁλόκληρον τῆς ἀνθρωπότητος φοροῦντα τὸν λόγον; ἢ δυσχεραινοῦσι μὲν ἐπὶ τούτῳ λίαν, ὡς Θεὸν ὄντως ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁμολογεῖν ἀναγκαζόμενοι τὸν Υἱὸν, ἐπὶ δὲ τὸ μάχεσθαι τῇ ἀληθείᾳ συνήθως ἐκνεύοντες, ἐπὶ τὸν δεύτερον τῆς εἰκόνος ἀναβαδιοῦνται τρόπον, ὃς ἐν μόνῃ νοεῖται μορφῇ καὶ χαρακτῆρι καὶ σχήματι. ἀλλ' οἶμαι μὲν τοῦτο λέγειν e ἀποναρκήσειν αὐτούς. οὐ γὰρ πεποσῶσθαι τὸ θεῖον, ἢ καὶ σχήματι περιγραπτὸν, καὶ χαρακτῆρι μετρούμενον, ἢ καὶ ὅλως τὰ σωμάτων ὑπομένειν τὸ ἀσώματον, ὑπολήψεταί τις, οὐδ' εἰ σφόδρα φαίνοιτο ληρῶν. ἆρ' οὖν ὡς πρὸς ἤθη καὶ τρόπους καὶ θέλημα μεμορφῶσθαι λέγουσιν αὐτὸν, καὶ ταύτην αὐτῷ περιτιθέντες οὐκ αἰσχύνονται τὴν εἰκόνα; πῶς γὰρ ἔτι κατὰ φύσιν νοεῖται Θεὸς ὁ ἐν μόνῳ τῷ θέλειν τὴν πρὸς αὐτὸν ἔχων ὁμοίωσιν, ἕτερον δέ τι καθ' ἑαυτὸν ἰδίως ὑπάρχων; ὑφεστάναι γὰρ πάντως ὁμολογήσουσιν αὐτόν.
231 A. a εἶτα τί τὸ πλέον ἐν αὐτῷ παρὰ τὴν κτίσιν φανεῖται λοιπόν; ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ ἀγγέλους πιστεύσομεν πρὸς τὸ θεῖον αὐτοὺς ἐπείγεσθαι διαπράττειν θέλημα, ἕτερόν τι παρὰ τὸν Θεὸν κατὰ φύσιν ὑπάρχοντας; τί δὲ ὅταν καὶ ἐφ' ἡμῶν νοῆται τὸ

1. προσῆ B. 2. ἡ pro ἢ prius B. 7. ὑπάρχειν εἰκόνα φησὶν B. 8. Μονογενῆ τὸν assumpta ex B. 10. ἐν om. B. 11. δυσχερανοῦσι B.D. δυσχαιρανοῦσι Ed. 13. ἐπειδὴ pro ἐπὶ δὲ B. 15. ἀναβαδιοῦνται B. βαδιοῦνται Ed. 18. μετριούμενον B. 19. τὸ ἀσώματον B.D. τὰ ἀσώματα Ed. 23. γὰρ B. οὖν Ed. τῷ D. Ed. mg. τὸ Ed. 24. δέ om. B. 27. πιστεύομεν B. αὐτοὺς B. ἑαυτοὺς Ed. 28. διαπλάττειν B.

εἰρημένον; ἆρα γὰρ τοῖς ὑπὲρ φύσιν παραλόγως ἐπιπηδᾶν, καὶ τῶν ἀδυνάτων ἐφίεσθαι διδάσκει λέγων αὐτὸς ὁ Μονογενής "Γίνεσθε οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ (S. Luc. vi. 36.) "οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστί;" τοῦτο γὰρ ἦν ἀνενδοιάστως εἰπεῖν, χρῆναι δὴ πάντως ἡμᾶς τὴν ἐν ταυτότητι θελημάτων b ἀναλαμβάνειν εἰκόνα τοῦ Πατρός. μιμητὴς δὲ καὶ ὁ Παῦλος ἐγίνετο τοῦ Χριστοῦ, τῆς, ὡς ἐκεῖνοι ληροῦντές φασιν, ἐν θελήμασι μόνοις εἰκόνος τοῦ Πατρός. ἀλλὰ καὶ τούτων μὲν ἀπαναστήσονται κατὰ τὸ εἰκὸς τῶν ἀθλίων νοημάτων, ὥσπερ δέ τι μεῖζον ἐπινοοῦντες καὶ ἄμεινον, ἐκεῖνο δὴ πάντως ἐροῦσιν Εἰκών ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Μονογενὴς, ὅσον ἐν ταυτότητι θελημάτων, ὅσον ἐπὶ ἀξίωμα καὶ δόξαν καὶ δύναμιν τὴν θεοπρεπῆ, ὅσον εἰς ἐνέργειαν τὴν ἐπὶ τῷ κτίζειν καὶ θαυματουργεῖν, ὅσον εἰς τὸ βασιλεύειν καὶ πάντων c κρατεῖν, ὅσον εἰς τὸ κρίνειν καὶ προσκυνεῖσθαι πρός τε ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων καὶ πάσης ἁπαξαπλῶς τῆς κτίσεως. διὰ τούτων ἁπάντων ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ δεικνύων τὸν Πατέρα, οὐκ ἐκ τῆς ὑποστάσεώς φησιν, ἀλλὰ "χαρακτὴρ ἐστι τῆς (Heb. i. 3.) "ὑποστάσεως αὐτοῦ." οὐκοῦν, ὅπερ ἔφημεν ἀρτίως, οὐδέν ἐστι τῶν εἰρημένων κατὰ φύσιν ὁ Υἱὸς, ἔξω δὲ πάντων ἀθρόως κείσεται, κατά γε τὸν παρ' ὑμῶν ἀνοητότατον λόγον, οὔτε δὲ Θεὸς ἀληθινὸς, οὔτε Υἱὸς, οὐ βασιλεὺς, οὐ Κύριος, d οὐ δημιουργὸς, οὐ δυνατὸς, οὔτε μὴν ἐν θελήμασιν ἀγαθὸς κατὰ φύσιν ἰδίοις ἐστίν· ἐν δὲ γυμνοῖς καὶ μόνοις τοῖς θεοπρεπέσιν ὁρᾶται καυχήμασι. καὶ ὅπερ ἐστὶ ταῖς ἐν πίναξι γραφαῖς ἡ τῶν χρωμάτων ἐπιβολὴ, μόναις αὐταῖς ταῖς τῶν ὁρωμένων ποικιλίαις ἐξωραΐζουσα, φοροῦσα δὲ ἀληθὲς οὐδέν· τοῦτο καὶ ἐν Υἱῷ τῶν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀξιωμάτων τὸ κάλλος, ἐν μὲν ψιλοῖς καὶ μόνοις ὀνόμασι περιανθίζεται, ἔξωθεν δὲ ὥσπερ χρωμάτων τινῶν ἐπαλείφεται δίκην· e

5. δὴ B. Ed. mg. δεῖ Ed. 6. τοῦ Πατρὸς ἀναλαμβάνειν εἰκόνα inverso ordine B. 12. εἰς pro ἐπὶ B. 19. οὐδὲ B. 23. ἀγαθοῖς B. 24. ἰδίοις B. ἰδίως Ed. καὶ μόνοις om. B. 25. καυχήμασιν ὁρᾶται B. 26. ταῖς assumptum ex B. 27. ποικίλαις ἐξωραΐζοντα B.

σκιαγραφεῖται δὲ μᾶλλον ἡ θεία φύσις ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς ἐν ψιλῷ φαίνεται τύπῳ.

Acta SS. Ap. vii. 51. Εἶτα πῶς οὐκ ἄντικρυς ἁπάσαις φανήσεσθε ταῖς ἁγίαις πολεμοῦντες γραφαῖς, ἵνα δὴ καὶ δικαίως ἀκούσητε "Σκλη-"ροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι καρδίαις καὶ τοῖς ὠσὶν, ὑμεῖς "ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες "ὑμῶν καὶ ὑμεῖς." πότε γὰρ οὐ Θεὸν ἀληθινὸν ὀνομάζουσι τὸν Υἱὸν, ἢ πότε τῆς τοῦ τεκόντος οὐσίας ἔξω φέρουσιν

232 A. a αὐτόν; τίς δὲ ὁ τολμήσας εἰπεῖν ὡς οὔτε φύσει δημιουργὸς οὔτε βασιλεὺς οὔτε παντοκράτωρ ἢ προσκυνητός ἐστιν; ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος μελῳδὸς, ὡς πρὸς αὐτόν που φησὶ τὸν

Ps. xliv. 7. Μονογενῆ "Ὁ θρόνος σου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος."

Infra xx. 28. Θωμᾶς δὲ πάλιν ὁμοίως ὁ νουνεχέστατος μαθητὴς, καὶ Θεὸν ὁμοῦ καὶ Κύριον ἀποκαλεῖ. παντοκράτωρ δὲ καὶ δημιουργὸς, διὰ πάσης ἁγίου καλεῖται φωνῆς, καὶ ὡς οὐκ ἐπακτὸν ἔχων καθ' ὑμᾶς τὸ ἀξίωμα, ἀλλ' ὡς τοῦτο κατὰ φύσιν ὑπάρχων,

b ὅπερ εἶναι λέγεται, διά τε τοῦτο προσκυνεῖται παρά τε τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ πρὸς ἡμῶν, καίτοι μηδενὶ προσκυνεῖν ἑτέρῳ τῆς θείας λεγούσης χρῆναι γραφῆς, πλὴν μόνῳ Κυρίῳ τῷ Θεῷ.

Cf. Rom. i. 25. Εἰ μὲν οὖν ἐπίκτητον αὐτῷ καὶ δοτὸν ἐνυπάρχειν τὸ θεοπρεπὲς ἀξίωμα πεπιστεύκασιν, εἶτα τῷ τοιούτῳ προσκυνεῖν οἴονται δεῖν, ἴστωσαν παρὰ τὸν κτίστην τῇ κτίσει λατρεύοντες, πρόσφατόν τε καὶ νέον ἑαυτοῖς ζωγραφοῦντες

c θεὸν, ἤπερ ὄντως τὸν κατὰ φύσιν ἐπιγινώσκοντες. εἰ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ἔξω κεῖσθαι λέγοντες τὸν Υἱὸν, καὶ Υἱὸν αὐτὸν καὶ Θεὸν ὁμολογοῦσιν ὑπάρχειν ἀληθινὸν καὶ βασιλέα καὶ κύριον καὶ δημιουργὸν καὶ οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῷ τὰ τοῦ Πατρὸς ἔχειν ἴδια καὶ ἐξαίρετα· βλεπέτωσαν ὅποι ποτὲ πάλιν αὐτοῖς τὸ τῶν τῇδε δοκούντων ἀπο-

1. σκιαγράφεται B. 3. φανήσεσθε—γραφαῖς] φανίσθαι ταῖς θείαις γραφαῖς B. 7. οὖν pro οὐ B. 13. Κύριον et Θεὸν inter se transp. B. 17. εἶναι ὅπερ inverso ordine B. 23. τῇ κτίστῃ (?) παρὰ τὸν κτίστην inverso ordine B. 25. ἐπιγινώσκοντες B. γινώσκοντες Ed. 27. Υἱὸν αὐτὸν καὶ Θεὸν] Θεὸν αὐτὸν B. 29. ἐν αὐτῷ B.

κινδυνεύσει τέλος. οὐδὲν γὰρ ὅλως ἐν τῇ θείᾳ φύσει τὸ ἀξιόπιστον εὑρεθήσεται, δυναμένης ἤδη καὶ τῆς τῶν γενητῶν φύσεως ὑπάρχειν τοῦτο κατ᾽ ἀλήθειαν, ὅπερ ἂν νοοῖτο καὶ αὐτή. ἀποδέδεικται γὰρ κατά γε τὸν παρὰ τοῖς δι᾽ ἐναντίας d ἀδρανέστατον λόγον, τῆς μὲν θείας φύσεως οὐχ ὑπάρχων ὁ Μονογενὴς, ἔχων δ᾽ οὖν ὅμως ἀληθινῶς ἐν ἑαυτῷ τὰ ἐκείνης ἐξαίρετα. εἶτα τίς οὐκ ἀποφρίξει, καὶ μόνον ἀκούων τὴν τῶν δογμάτων δυσσέβειαν; πάντα γὰρ ἄνω τε καὶ κάτω στρέφεται λοιπὸν, τῆς μὲν τὰ πάντα ὑπερκειμένης φύσεως καταβαινούσης ἐπὶ τὸ συντάττεσθαι τοῖς γενητοῖς, αὐτῆς δὲ τῆς κτίσεως εἰς τὸ ὑπερέκεινα καὶ οὐχ ὡρισμένον αὐτῇ παραλόγως ἀναπηδώσης μέτρον.

Οὐκοῦν, ὡς ὁλκάδος ἐν πελάγει βαπτιζομένης, τῆς τῶν e τοιούτων δογμάτων ἀτοπίας ἀπονηχόμενοι, σπεύδωμεν ὡς ἐπ᾽ ἀσφαλῆ καὶ ἀκύμονα λιμένα τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τε καὶ Πατρὸς ὁμολογῶμεν τὸν Υἱὸν, οὐκ ἐπικήροις ὥσπερ τισὶ περιπεπλασμένον ἀξιώμασιν, οὐδὲ μόνοις τοῖς θεοπρεπέσι κατηγλαϊσμένον ὀνόμασιν, ἀλλ᾽ οὐσιωδῶς πρὸς τὴν τοῦ τεκόντος ἐμφέρειαν ἀπηκριβωμένον, καὶ ἀπαραλλάκτως ὑπάρχοντα κατὰ φύσιν, ὅπερ ἂν νοοῖτο καὶ ὁ γεννήσας αὐτὸν, τουτέστι Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ κατὰ a 233 A. ἀλήθειαν, παντοκράτορα, δημιουργὸν, δεδοξασμένον, ἀγαθὸν, προσκυνητὸν, καὶ εἴ τι τοῖς εἰρημένοις ὡς Θεῷ πρέπον παρέζευκται. τότε γὰρ δὴ κατὰ πάντα προσεοικότα δεικνύοντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ ἀληθεύοντα παραστήσομεν, ὡς εἰ μή τις βούλοιτο τιμᾶν τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ τὸν ἀποστείλαντα αὐτόν· περὶ τούτου γὰρ ἡμῖν ἡ ζήτησις, καὶ ἡ τῶν ἀρτίως ἐξητασμένων κεκίνηται βάσανος.

2. δυναμένης] δυνάμεως D. 10. τοῖς om. B. 11. οὐχ om. B. 14. σπεύδομεν B. 16. τε assumptum ex B. ὁμολογοῦμεν B. 17. ὥσπερ om. B. περιπεπλασμένον] πεπλανημένον B. 18. κατηγλαϊζόμενον (sic) B. Statim ὀνόμασιν edidi ex B, qui ὄμμασιν prius scripsit, postea correxit. ἀξιώμασιν repetit Ed. 19. ἐμφέρειαν B. ἀκρίβειαν Ed.

b

24 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν.

Ἀποδείξας ἤδη διὰ τῶν προλαβόντων ἀρκούντως, ὡς οὐκ εἰς μόνον ἁμαρτάνουσι τὸν Υἱὸν οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι, τολμῶντες ἐπιτιμᾶν οἷσπερ ἂν λέγῃ διδάσκων, ἢ καὶ ἐργάζηται παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν ἀμαθαίνοντες πλημμελοῦσι
c *τὸν Πατέρα, καὶ ὅσον ἧκεν εἰς τὴν τῶν εἰρημένων ἐνέργειαν, περιστείλας τῷ φόβῳ τὸ θράσος, καὶ ζῆν ἀναπείσας ἐπιεικέστερον τῇ τῶν ἐσομένων ἐλπίδι, λοιπὸν σαγηνεύει πρὸς εὐπείθειαν. οὐκ ἀτέχνως δὲ πάλιν τὸν ἐπὶ τούτοις ἐποιήσατο λόγον. ἐπειδὴ γὰρ οἶδεν ἔτι νοσοῦντας τοὺς Ἰουδαίους, σκανδαλιζομένους τε ἔτι περὶ αὐτοῦ, πάλιν ἀναφέρει τὴν πίστιν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὐχ ὡς ἑαυτὸν ἔξω τιθεὶς, ἀλλ' ὡς διὰ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας καὶ ἐν Πατρὶ τιμώμενος. τοὺς δέ γε πιστεύοντας, οὐ μετό-*
d *χους ἔσεσθαι μόνον τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκ τῆς κρίσεως διαφεύξεσθαι κίνδυνον, δικαιουμένους δηλονότι δυσχυρίζεται, κεκερασμένον ἐλπίδι προτείνων τὸν φόβον. οὕτω γὰρ ἦν ἐνεργέστερόν πως καὶ δεικτικώτερον τοῖς ἀκροωμένοις ἀπεργάσασθαι τὸν λόγον.*

25 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσουσιν.

e

Ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν μεταβήσεσθαι τοὺς πιστεύοντας εἰπὼν, ἑαυτὸν εἰσφέρει τῆς ἐπαγγελίας ἐργάτην καὶ ὅλου τοῦ

5. *ἀρκούντων* B. 8. *ἀμαθάνοντες* B. 10. *ζωὴν* pro *ζῆν* B. 11. *τῆς* pro *τῇ* B. 14. *τε ἔτι* B. *τουτέστι* Ed. 18. *ἔσεσθαι μόνον τῆς αἰωνίου*] *μὲν τῆς αἰωνίου ἔσεσθαι* B. 19. *διαφεύξασθαι* B. 24. *ἀκούσωσι* B. *ἀκούσονται* D mg. *ἀκούσουσι* D. Ed. 25. *ζήσουσιν* B. *ζήσονται* Ed. 26. *πρὸς*] *εἰς* Cord.

πράγματος ἀποτελεστὴν, ὁμοῦ μὲν ἐκεῖνο τοῖς Ἰουδαίοις ὑπαινιττόμενος, ὅτι θαυμαστὴ μὲν ὄντως ἐστὶν ἡ ἐπὶ τῷ παραλελυμένῳ δύναμις, ἀξιολογωτέρων δ' οὖν ὅμως ἀναδειχθήσεται δημιουργὸς ὁ Υἱὸς, οὐκ ἀῤῥώστημα μόνον, οὐδὲ τὰς ἐκ νόσου μαλακίας τῶν ἀνθρωπίνων ἐξελαύνων σωμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἤδη τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐπισκήψασαν (a 234 A.) ἀνατρέπων φθοράν· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ καὶ μικρῷ πρότερον εἰρημένον "Ὁ Πατὴρ φιλεῖ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν (Supra ver. 20.) "αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ "ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε." τὸ γὰρ ἐν τῷ θαυμάζεσθαι μεῖζον, ἐν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει φαίνεται. ὁμοῦ δὲ πάλιν ἐκεῖνο κατασκευάζων, ὅπερ ἦν εἰκὸς οὐκ ἐν ὀλίγῳ μέτρῳ καταπτοήσειν τοὺς ἀκροωμένους· ὅτι γὰρ καὶ ἀναστήσει τοὺς νεκροὺς, καὶ πρὸς κρίσιν ἄξει τὸ ποίημα, διαγορεύει σαφῶς, ἵνα τῷ προσδοκᾶν αὐτῷ παραστήσεσθαί ποτε, καὶ (b) τὸν ἐφ' ἑκάστοις ἀποδώσειν λόγον, ὀκνηρότεροι μέν πως εἰς τὴν ἐπὶ τὸ διώκειν αὐτὸν εὑρίσκοιντο τόλμαν, δέχοιντο δὲ προθυμότερον ἤδη τὸν τῆς διδασκαλίας τε καὶ ὑφηγήσεως λόγον.

Εἰς ταῦτα μὲν οὖν ὁ τοῦ κεφαλαίου σκοπὸς ὁρᾶται καὶ συντείνεται· τὸ δὲ πρὸς λέξιν ἡμᾶς ἀναγκαῖον ἀπολευκάναι λοιπόν. ὁ μὲν οὖν κοινὸς, ὡς ἔοικεν, ἔχει λόγος, ὡς ἥξει ποτὲ καιρὸς καθ' ὃν ἀκούσονται τῆς τοῦ διανιστῶντος φωνῆς (c) οἱ νεκροί· παρεῖναι δὲ καὶ νῦν οὐδὲν ἧττον ὑπολαμβάνουσιν αὐτὸν, ἢ ὡς Λαζάρου τυχὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀκουσομένου φωνῆς, ἢ καὶ νεκροὺς εἶναι λέγοντες τοὺς οὔπω διὰ τῆς πίστεως εἰς αἰώνιον ἀνακεκλημένους ζωὴν, οἳ δὴ καὶ πάντως εἰς αὐτὴν ἔμελλον ἀναβήσεσθαι, τὴν τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίαν παραδεξάμενοι. καὶ σώζει μὲν ὄντως τῆς θεωρίας ὁ τρόπος τὸ ἐν πιθανότητι σχῆμα, τὸ δὲ ἀκριβὲς οὐ πάνυ· διὸ δὴ πάλιν τὴν τῶν λεγομένων ἀναμασώμενοι δύναμιν, τὸν

1. ὁμοῦ κἀκεῖνο a invito Cord. 9. αὐτῷ prius assumptum ex B. 14. διαγορεύσει B. 20. οὖν om. B. hicne an 22? 26. λέγοντος B. καὶ λέγοντες conjicit D mg. 28. ἀναβήσεσθαι ἔμελλον inverso ordine B.

d πρεπωδέστερόν πως αὐτοῖς ἐφαρμόσομεν νοῦν, διαστελοῦμεν δὲ οὕτω τὸ ἀνάγνωσμα·

Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ὥρα δηλονότι πάλιν ὅτε καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσουσι. διὰ μὲν οὖν τῶν ἐν ἀρχῇ, τὸν τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν σημαίνει καιρὸν, καθ᾽ ὃν εἰς ἀπολογίαν τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς ἀναστήσεσθαι τοὺς κεκοιμημένους διὰ τῆς τοῦ δικάζοντος ἐκδιδάσκει φωνῆς, ἵνα e καθάπερ ἤδη προεῖπον, ὥσπερ τινὰ χαλινὸν τὸν ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἐπινοήσας φόβον, καλῶς δὴ σφόδρα καὶ ἐπιστημόνως ἀναπείσῃ βιοῦν· διὰ δὲ τῶν ἐν ὑστέροις τὸν τοῦ χρῆναι πιστεύειν αὐτῷ ἐπιδεικνύει παρόντα καιρὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐπειθείας μισθὸν τὴν αἰώνιον ἔσεσθαί φησι ζωὴν, μονονουχὶ τοιοῦτόν τι δηλῶν Ἥξετε πάντες εἰς κρίσιν, ὦ οὗτοι, κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως δηλονότι καιρὸν, ἀλλ᾽ εἰ πικρὸν ὑμῖν εἶναι τὸ κολάζεσθαι δοκεῖ, καὶ ἀπεράντους λελυπημένῳ τῷ 235 A. a κρίνοντι τὰς δίκας ὑπέχειν, μὴ παρατρέχειν ἐᾶτε τὸν τῆς εὐπειθείας καιρὸν, ἀλλ᾽ ἔτι παρόντος ἐπιδραττόμενοι, πρὸς τὴν αἰώνιον ἀναβαίνειν ἐπείγεσθε ζωήν.

26 Ὥσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ Υἱῷ
27 ἔδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ· καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ
κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν.

Ὅρα δή μοι πάλιν καὶ τὴν ἐν τούτοις οἰκονομίαν, ἵνα τοῦ b λόγου θαυμάσῃς τὸ σχῆμα, καὶ μὴ τοῖς ἐξ ἀμαθίας περιπίπτων σκανδάλοις, αὐτὸς ἐπὶ σεαυτῷ καλέσῃς τὴν ἀπώλειαν. ἄνθρωπος ὑπάρχων, ὅσον εἰς τὴν φύσιν τοῦ σώματος, ὁ Μονογενὴς, καὶ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἔτι μετὰ

4. ἀκούσωσι B. ἀκούσουσι [νται] D. ἀκούσουσι Ed. 5. ζήσουσι B.D. ζήσονται Ed. 6. ἡμῶν assumptum ex B. 8. δικάζοντος B. διδάσκοντος Ed. 11. ὑστέροις] + καιροῖς B. 12. ἐπιδεικνύει B. δείκνυσι Ed. 13. φησὶν ἔσεσθαι inverso ordine B. 14. ἥξει τε πάντως B. 16. εἶναι assumptum ex B. ἀπέραντον τοὺς B. 17. τῆς om. B. 19. ἀναβαίνειν ἐπείγεσθε ζωήν hoc ordine B.D. ζωήν ante ἀναβ. tr. Ed. 21. ἔδωκε prius B. δέδωκε Ed. [ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ a.]. 22. κρίσιν B.D. καὶ κρίσιν D mg. Ed. 25. καλέσῃς B. καλέσεις Ed. utrumque habet D. cf. supra 197 a.

σαρκὸς ὁρώμενος, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις πολυτρόπως τὰ πρὸς σωτηρίαν εἰσηγούμενος, δύο πραγμάτων θεοπρεπῶν ἑαυτῷ περιτέθεικε τὴν λαμπρότητα. ὅτι δὲ καὶ ἀναστήσει τοὺς νεκροὺς, καὶ κριθησομένους παραστήσει τῷ οἰκείῳ βήματι, διεβεβαιοῦτο σαφῶς· ἀλλ' ἦν καὶ σφόδρα εἰκὸς δυσχεραίνειν c ἐπὶ τούτῳ τοὺς ἀκροωμένους, ἐγκαλοῦντας ἤδη καὶ διώκειν εὐλόγως αὐτὸν ὑποπτεύοντας, ὅτι "πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν "Θεὸν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ." (Supra ver. 18.) ἀνακεράσας τοίνυν ἐξουσίᾳ καὶ λαμπρότητι τῇ θεοπρεπεῖ τὸν ἁρμόζοντα τῇ ἀνθρωπότητι λόγον, ὑποκλέπτει τὸ βαρὺ τῆς ὀργῆς, ἐπιεικέστερόν πως καὶ ὑφειμένως, ἢ ἧπερ ἐχρῆν, λέγων Ὥσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ οὕτω καὶ τῷ Υἱῷ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. μὴ θαυμάζετε τούτῳ, φησὶν, εἰ καθ' ὑμᾶς d νῦν ὑπάρχων, καὶ ὁρώμενος ἄνθρωπος, ἀναστήσειν ὑπισχνοῦμαι τοὺς νεκροὺς, καὶ εἰς κρίσιν ἄγειν ἀπειλῶ· δέδωκέ μοι τὸ δύνασθαι ζωογονεῖν ὁ Πατὴρ, δέδωκέ μοι τὸ κρίνειν ἐπ' ἐξουσίας. ἐπειδὴ δὲ διὰ τούτων τὴν εὐόλισθον τῶν Ἰουδαίων τεθεράπευκεν ἀκοὴν, φροντίδα ποιεῖται γοργὴν καὶ τῆς τῶν ἐφεξῆς ὠφελείας, καὶ τὴν αἰτίαν εὐθὺς τοῦ δεδέχθαι λέγειν ἑαυτὸν ἐξηγούμενος, τὴν οὐδὲν ἔχουσαν ἐξ ἑαυτῆς ἀνθρωπότητα προΐσχεται λέγων Ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. e

Ὅτι γὰρ καὶ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Μονογενὴς, καὶ οὐ ζωῆς τῆς παρ' ἑτέρου μέτοχος, ζωογονεῖ τε οὕτως ὥσπερ καὶ ὁ Πατὴρ, περιττὸν οἶμαι λέγειν πρὸς τὸ παρὸν, ἐπείπερ ἡμῖν οὐ βραχὺς ἐν τούτῳ δεδαπάνηται λόγος ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου, προκειμένου ῥητοῦ Ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν. (Supra 49 sqq.)

Μὴ θαυμάζετε τοῦτο· ὅτι ἔρχεται ὥρα ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς 28
μνημείοις ἀκούσωσι τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἐξελεύσονται, οἱ 29
τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα a 236 A.
πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

Σημαίνει μὲν διὰ τούτων τῆς ἁπάντων ἀναστάσεως τὸν

3. δὲ B. γὰρ Ed. 5. δυσχεράνειν B. 11. ἢ ἧπερ] ἥπερ B. 13. τούτῳ assumptum ex B. 23. ζωογονεῖ B.D. ζωογονεῖν Ed. 28. ἀκούσωσι B. ἀκούσουσι Ed. [ἀκούσονται a.]. 31. τῆς] τῶν τῆς B.

καιρὸν, ὅτε, καθάπερ ἡμῖν ὁ θεσπέσιος ἐπέστειλε Παῦλος
1 Thes. iv. 16. "Αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ἐν
Ps. xcvii. 9. "σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ" κρῖναι "τὴν
"οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ," καὶ ἀποδώσειν ἑκάστῳ κατὰ
τὰ ἔργα αὐτοῦ· χειραγωγεῖ δ' οὖν ὅμως διὰ τῆς τῶν
b αὐτῶν ἐπαναλήψεως τὴν ἀμαθεστάτην τῶν Ἰουδαίων διάνοιαν εἰς τὸ δύνασθαι συνιέναι σαφῶς, ὅτι καὶ μειζόνων ἔσται τερατουργὸς, ἢ ἐν οἷς ὁ παράλυτος ἦν, καὶ τῆς οἰκουμένης ἀναδειχθήσεται κριτής· ἀντιπαρατιθεὶς δὲ χρησίμως τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει τὴν ἐφ' ἑνὶ τῶν νοσούντων θεραπείαν, μείζονά τε καὶ ἀξιολογωτέραν ἐπιδεικνύει τὴν θανάτου λυτικὴν ἐνέργειαν, καὶ φθορᾶς τῆς ἁπάντων ἀναιρετικὴν, εἰκότως τε καὶ ἀναγκαίως ὡς ἐπ' ἐλάττονι τῷ παραδόξῳ
c φησί *Μὴ θαυμάζετε τοῦτο.* καὶ οὐ δήπου πάντως νομιοῦμεν αὐτὸν τῆς τῶν οἰκείων ἔργων λαμπρότητος διὰ τούτων κατηγορεῖν, ἢ καὶ τοῖς ἀκροωμένοις ἐπιτάττειν, μὴ χρῆναι θαύματος ἀξιοῦν τὰ ἐφ' οἷς ἂν εἰκότως θαυμάζοιεν, ἀλλ' εἰδέναι τε καὶ πιστεύειν βούλεται τοὺς ἐπ' ἐκείνῳ καταπεπληγμένους, ὅτι μικρὸν αὐτῷ τὸ μέχρι τούτου θαυμάζεσθαι. ἐγείρει γὰρ λόγῳ καὶ ἐνεργείᾳ θεοπρεπεῖ, οὐχ ὅπως ἐκ μικρῶν ἀῤῥωστημάτων τοὺς κάμνοντας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἤδη τοὺς τῷ θανάτῳ βεβαπτισμένους, καὶ ἀκράτῳ νενικη-
d μένους φθορᾷ· καὶ διὰ τοῦτό φησι, τὸ μεῖζον εἰσφέρων *Ὅτι ἔρχεται ὥρα ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσωσι τῆς φωνῆς αὐτοῦ.* ὁ γὰρ λόγῳ τὰ οὐκ ὄντα ποτὲ πρὸς τὸ εἶναι παρενεγκὼν, πῶς οὐκ ἂν ἰσχύσαι τὸ ἤδη πεποιημένον παλινδρομεῖν ἀναπεῖσαι πρὸς γένεσιν; εἶεν γὰρ ἂν οὕτω τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἑκάτερα, καὶ μιᾶς ἐξουσίας τὸ ἐπ' ἀμφοῖν

4. *ἀποδώσειν* edidi. *ἀποδώσ(ει)ων* D. *ἀποδώσων* Ed. "al. *ἀποδώσειν*" Ed. mg. 5. *δὴ* pro *δ'* D. 8. *ἢ* assumptum ex B.D. *ἦν*] *ἐστὶν* B. 14. *πάντως* B.D. et ita conjecit Aub. *πάντας* Ed. 15. *διὰ τοῦτο* B. 16. *ἢ* om. B. 19. *μικρὸν αὐτῷ τὸ μεχρὶ τούτου*] *μεχρὶ τούτων τὸ μικρὸν αὐτῷ* B. 21. *μικρῶν* B. *μακρῶν* Ed. 24. *ἀκούσωσι* B. *ἀκούσουσι* (*ονται*) D. *ἀκούσονται* Ed. 26. *παρενεγκὼν* B.D mg. *παραγαγὼν* D. Ed.

ἀξιάγαστον ἀποτέλεσμα. ἐπιλέγει δὲ χρησίμως, ὅτι προελεύσονται τῶν μνημάτων οἱ μὲν ἐπ᾽ αἰσχροῖς ἁλόντες καὶ πονηρίᾳ συμβιοτεύσαντες, τὴν ἀτελεύτητον ὑφέξοντες δίκην, e οἱ δὲ διαπρεπεῖς ἐν ἀρεταῖς τῆς ἐπιεικείας μισθὸν ἀντικομιούμενοι τὴν αἰώνιον ζωήν· ὁμοῦ μὲν, καθάπερ ἤδη προείπομεν, ἑαυτὸν διανομέα τῶν ἑκάστῳ διαπρεπόντων καὶ διὰ τούτων εἰσφέρων, ὁμοῦ δὲ ἀναπείθων, ἢ τῷ φόβῳ τοῦ παθεῖν τὰ δεινὰ, παραιτεῖσθαι τὸ φαῦλον καὶ συνελαύνεσθαί πως εἰς τὸ βιοῦν ἐθέλειν ἤδη σωφρονέστερον, ἢ ἐφέσει νυττομένους τρόπον τινὰ τῇ περὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, συντονωτέραν ποιεῖσθαι σπουδάζειν τὴν ἐπ᾽ ἀγαθοῖς προθυμίαν.

1. προσελεύσονται B. 3. ὑφέξοντες D. Catt. Ed. mg. ὑφέξονται Ed. 4. ἀντικομιζόμενοι B. κομιούμενοι Catt. 6. διαπρεπόντων B. πρεπόντων Catt. Ed. 7. τοῦ μὴ παθεῖν Cord. 10. τῇ περὶ om. B.

237 A. a

ΚΕΦΑΛΗ Θ.

Ὅτι κατ' οὐδὲν ἐλάττων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ἀλλ' ἰσοσθενὴς κατ' ἐνέργειαν τὴν ἐφ' ἅπασίν ἐστιν ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ.

30 Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν. καθὼς ἀκούω κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστὶν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός.

b

ἘΠΙΣΤΗΣΟΝ *πάλιν τοῖς λεγομένοις ἀκριβέστερον, καὶ δέχου τοῦ θεωρήματος ὡς ἐν περινοίᾳ τὴν δύναμιν. οὐκ εἰδότες Ἰουδαῖοι τὸ βαθὺ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας μυστήριον, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἐνοικοῦντα τῷ ἐκ παρθένου ναῷ Θεὸν Λόγον ἐπιγινώσκοντες, ζήλῳ πολλάκις πεπλανημένῳ, καὶ* Rom. x. 2. *“οὐ τῷ κατ' ἐπίγνωσιν,” ὡς ὁ Παῦλός φησιν, εἰς ἀγριότητα*
c *τρόπων καὶ ἀνημέρους ὀργὰς ἐξεκαίοντο· καὶ δὴ καὶ καταλεύειν ἐπεχείρουν αὐτὸν, ὅτιπερ* Infra x. 33. *“ἄνθρωπος ὢν, ἑαυτὸν “ἐποίει Θεὸν,” καὶ πάλιν, ὅτι* Supra ver. 18. *“Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν “Θεὸν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ.” ἐπειδὴ δὲ ἦσαν οὕτω δυσμαθεῖς, καὶ θεοπρεπῶν μὲν ὅλως οὐκ ἀνεχόμενοι λόγων, μικρὰ δὲ περὶ αὐτοῦ καὶ φρονοῦντες καὶ λέγοντες, οἰκονομικῶς ὁ Σωτὴρ συννηπιάζει μὲν αὐτοῖς, κεκραμένην δ' οὖν ὅμως ἐποιεῖτο τὴν ἐξήγησιν, οὔτε τοὺς Θεῷ πρέποντας λόγους ὁλοτελῶς παραιτούμενος, οὔτε μὴν εἰς ὁλόκληρον τῶν*
d *ἀνθρωπίνων ῥημάτων ἀποφοιτῶν· εἰπὼν δέ τι τῆς θεϊκῆς*

10. *τὸ βαθὺ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας* B. *τὸ βαθὺ* post *οἰκονομίας* tr. Ed. 13. *ὁ* om. B. 14. *καὶ καταλεύειν*] *κατακέλευσιν* B. 16. *ποιεῖ* B. 19. *καὶ* prius om. B. *λέγοντες* B. et sic conjecit Migne. *λέγετε* Ed. Ambiguum D. 21. *τοὺς*] + *τῷ* Ed. invito B. 23. *τι* om. B.

ἐξουσίας ἄξιον, παραχρῆμα κολάζει τὸν ἀπαίδευτον τῶν ἀκροωμένων θυμὸν, ἐπαγαγών τι καὶ ἀνθρώπινον, καὶ πάλιν ἀνθρώπινόν τι διὰ τὴν οἰκονομίαν εἰπὼν, οὐκ ἐν μικροῖς ὁρᾶσθαι μόνοις τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέπει, Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν ἐπιδεικνύων διὰ τῆς ὑπὲρ ἄνθρωπον ἰσχύος, ἢ καὶ λόγων πολλάκις. τοιαύτην τινὰ καὶ νῦν ἐν τοῖς ἀρτίως ἡμῖν προκειμένοις εὑρήσεις τὴν τέχνην· τί γὰρ ἔφη φθάσας; "Ὥσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, e Supra ver. 21.
" οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ," εἶτα πάλιν "Ὅτι Supra ver. 28.
" ἔρχεται ὥρα ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσωσι " τῆς φωνῆς αὐτοῦ·" καὶ πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ ἐξελεύσονται κριθησόμενοι, καὶ ἀναλόγως ὧνπερ ἂν εἶεν ἐργάται τὴν ἀντιμισθίαν ἀποληψόμενοι. ὁ δὲ δύνασθαι λέγων οὕσπερ ἂν ἐθέλει ζωογονεῖν, καὶ οὕτως, ὡς ὁ Πατήρ· πῶς ἂν οὐχὶ τὴν Θεῷ πρέπουσαν δύναμιν ἑαυτῷ νοοῖτο περιτιθείς; ἔσται δὲ ὅτι καὶ πάντων κριτὴς ὁ διαῤῥήδην εἰπὼν, πῶς οὐκ ἂν ἐκταράξαι δικαίως τοὺς ἄνθρωπον ἔτι γυμνὸν οἰομένους ὑπάρχειν αὐτόν; ἦν γὰρ δὴ κατὰ τὸ εἰκὸς, Ἑβραίους ὄντας a 238 A.
αὐτοὺς, καὶ τοῖς ἱεροῖς παιδαγωγουμένους γράμμασιν, οὐκ ἀγνοῆσαι παντελῶς ὅτι Θεὸς ἔσται τῆς οἰκουμένης κριτὴς, Ps. lxxxi. 8.
ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς πολλάκις ἐψάλλετο "Ἀνάστα ὁ Θεὸς, Ps. lxxiv. 8.
" κρῖνον τὴν γῆν." καὶ πάλιν "Ὅτι ὁ Θεὸς κριτής ἐστιν."

Ἐπεὶ οὖν τούτοις ἀσχάλλοντας ᾔδει τοὺς ἀνοήτους τῶν Ἰουδαίων λαοὺς, τῆς αὐτῆς συνήθους ὀργῆς ἐξίστησι λέγων ἀνθρωπινώτερον Οὐ δύναμαι ποιεῖν ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδὲν, b καθὼς ἀκούω κρίνω. ὅσον μὲν οὖν ἐστιν ἐκ τοῦ προχείρου λαβόντας εἰπεῖν, διαγελᾷ τῶν Ἰουδαίων τὸν νοῦν· ἀσθενείας γάρ τινος, καὶ οὐ παντελῶς ἐλευθέρας ἐξουσίας, ὑπόληψιν πλάττεται τοῦ λόγου τὸ σχῆμα, ἔχει δὲ οὐχ οὕτω κατ' ἀλήθειαν, ἐπείπερ ἴσος ὢν ὁ Υἱὸς κατὰ πάντα τῷ Πατρὶ,

4. ἐπιτρέπει assumptum ex B. 5. ἢ assumptum ex B.D. 6. λόγῳ B. 9. οὕτως—ζωοποιεῖ assumpta ex B.D. Georg. Trap. 10. ἀκούσωσι B. ἀκούσουσι [νται] D. ἀκούσονται Ed. 12. ὧνπερ [ὅνπερ Cod.] ἂν εἶεν B. ὡσπερανεὶ Ed. 25. ποιεῖν ἐγὼ hoc ordine B. 28. παντελῶς B. πάντας Ed. sed πάντως Ed. mg. Formam utramque (?) D.

τὴν αὐτὴν ἐφ᾽ ἅπασιν ἐνέργειάν τε καὶ ἐξουσίαν ἔχει φυσικῶς. λέγει δὲ μὴ δύνασθαί τι ποιεῖν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, κρίνειν δὲ οὕτως, ὥσπερ ἂν ἀκοῦσαι· τρόπῳ πάλιν ἑτέρῳ, καὶ ἰσογνώμονα καὶ ἰσοσθενῆ δεικνύων ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.
c οὐδὲ γὰρ ἐνεργὸς περί τι τῶν ὄντων δίχα τοῦ Υἱοῦ νοοῖτ᾽ ἂν μόνος καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν ὁ Πατὴρ, ἰσχὺν ἔχων αὐτὸν καὶ
Supra i. 3. δύναμιν· διὸ δὴ "πάντα δι᾽ αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο "οὐδὲ ἕν·" οὐδ᾽ αὖ πάλιν ἐξεργάσεταί τι καθ᾽ ἑαυτὸν ὁ Υἱὸς, μὴ οὐχὶ συνόντος αὐτῷ τοῦ Πατρός. διὰ γάρ τοι
Infra viii. 28; xiv. 10. τοῦτο καί φησιν "᾽Απ᾽ ἐμαυτοῦ οὐδὲν ποιῶ· ὁ δὲ Πατὴρ ὁ "ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός." καὶ οὐ δήπου διακεισόμεθα δυναμοῦσθαι μὲν ὡς ἐξ ἀσθενείας παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, χορηγεῖσθαι δὲ πάλιν αὐτῷ καὶ τὴν ἐφ᾽ ἅπασιν
d ἐξουσίαν· ἢ γὰρ ἂν οὐκέτι ᾖ κατὰ φύσιν Θεὸς, ἐπακτὸν ὥσπερ ἔχων τὸ τῆς θεότητος κάλλος· ἀλλ᾽ οὐδὲ αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἐν ἀκράτοις τῶν ἀγαθῶν ὑπεροχαῖς ἔτι κείσεται, δυνάμεως τῆς παρ᾽ ἑτέρου καὶ ἐξουσίας δεόμενον ἔχων τὸν τῆς ἰδίας φύσεως χαρακτῆρα Λόγον. ζητηθήσεται γὰρ ἀναλόγως τῇ εἰκόνι καὶ τῷ ἀρχετύπῳ τῶν εἰρημένων ὁ χορηγὸς, οὕτω τε λοιπὸν εἰς ἀπέραντον ζήτησιν ὁ λόγος ἡμῖν οἰχή-
e σεται, καὶ εἰς βαθὺ βλασφημιῶν ἐκδραμεῖται πέλαγος. ἀλλ᾽ ἐπείπερ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, πάντα τὰ τοῦ γεννήσαντος ἴδια κατὰ φύσιν ἐπάγεται, καὶ οὐσιωδῶς ἀνατρέχει πρὸς μίαν αὐτῷ θεότητα διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον, ἔστι μὲν αὐτὸς ἐν Πατρὶ, ἔχει δ᾽ αὖ πάλιν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα· διάτοι τοῦτο, πολλάκις ἀκατηγορήτως τε καὶ ἀληθῶς ἀνατίθησι τῷ Πατρὶ τῶν οἰκείων ἔργων τὴν δύναμιν, οὐκ ἔξω τοῦ δύνασθαι τιθεὶς ἑαυτὸν, ἀλλὰ τῇ ἐνερ-
239 A. a γείᾳ τῆς μιᾶς θεότητος τὰ πάντα προσνέμων· μία δὲ ἡ θεότης ἐν Πατρὶ καὶ ἐν Υἱῷ καὶ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι.

1. *ἐφ᾽ ἅπασιν* assumptum ex B. 7. *γέγονεν οὐδέν* B. 9. *τοι* om. B. 10. *οὐδὲν ποιῶ* hoc ordine B. *ὁ* alt. om. B. Formam citationis similem videsis in xii. Proph. 687 c. 12. *ὡς* om. B. 13. *δὲ* et *καὶ* om. B. 14. *ἢ* B. *οὐ* Ed. *ᾖ* B.D. *ἦν* Ed. 29. *ἅμα* pro *μία* B. 30. *ἐν* secundum et tertium assumpta ex B.

Ὅτι δὲ οὐκ ἐλάττων ἐστὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ἢ κατὰ δύναμιν ἢ κατ᾿ ἐνέργειαν τὴν ἐπί τισιν, ἀλλ᾿ ὅμοιος κατὰ πάντα καὶ ἰσοσθενὴς, καὶ δι᾿ ἑτέρων ἡμῖν ἀποδέδεικται, προκειμένου ῥητοῦ "Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ᾿ ἑαυτοῦ "οὐδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ἃ γὰρ ἂν "ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ." ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐν τοῖς θείοις δόγμασιν ἀξιεραστοτάτην σπουδὴν, ὄκνου παντὸς ἀναφαίνεσθαι κρείττονα, δίκαιόν τε καὶ πρέπον ὑπολαμβάνω· b φέρε δὴ πάλιν τοῖς ἐν θαλάττῃ ναυτίλοις ποιοῦντες τὰ παραπλήσια, σχοινίου τινὸς δίκην, ὅλον εἰσαῦθις τὸν τοῦ κεφαλαίου λόγον ἀναμηρυσώμεθα. ἔστι γὰρ οὕτως ἰδεῖν, οὐ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως κατηγοροῦντα τὸν Υἱὸν δι᾿ αὐτοῦ τοῦ λέγειν μὴ δύνασθαί τι ποιεῖν ἀφ᾿ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπόνοιαν ἐξελέγχοντα, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν διὰ Μωυσέως πατήσαντας νόμον διαῤῥήδην ἐπιδεικνύοντα. c τὸ γὰρ εὐθὺς ἐπεισάγεσθαι τῷ Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ᾿ ἐμαυτοῦ οὐδὲν, τό Καθὼς ἀκούω κρινω, λοιδορίας μὲν ἁπάσης τῆς ἐπὶ τῷ μή τι δύνασθαι δρᾶν ἐξ οἰκείας δυνάμεως ἐλευθεροῖ τὸν Υἱόν· φιλοπάτορα δὲ μᾶλλον καὶ συνεθελητὴν τῷ γεννήσαντι κατὰ πάντα σαφῶς ἀποφαίνει. εἰ γὰρ ὡσπερεὶ τυχὸν ἀτονήσας τὴν ἐκ Πατρὸς ἐδανείζετο δύναμιν, ὡς οὐκ ἐξαρκοῦσαν ἔχων ἀφ᾿ ἑαυτοῦ, πῶς οὐκ ἔδει μᾶλλον εἰπεῖν Οὐ δύναμαι ἐγὼ ἀπ᾿ ἐμαυτοῦ ποιεῖν οὐδὲν, λαμβάνω δὲ τὸ δύνασθαι παρὰ τοῦ Πατρός; νυνὶ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ d εἰπὼν, ἐπενεγκὼν δὲ μᾶλλον τῷ μή τι δύνασθαι δρᾶν ἀφ᾿ ἑαυτοῦ, τὸ κρίνειν οὕτως ὥσπερ ἂν καὶ ἀκοῦσαι, δῆλος ἂν εἴη λοιπὸν, οὐκ ἐπ᾿ ἀσθενείᾳ τῇ κατ᾿ ἐνέργειαν τὴν ἐπί τισι τὸ μὴ δύνασθαι τεθεικὼς, ἀλλ᾿ ἐπὶ τῷ μὴ ἐνδέχεσθαι παραβαίνειν αὐτὸν κατά τι γοῦν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός. μιᾶς

Supra cap. vi. pp. 214 sqq.

Supra ver. 19.

7. ὄκνου] ὀκνοῦν ὄκνου B. 9. ἐν] + τῇ Ed. invito B. 12. δι᾿ αὐτοῦ τοῦ] διὰ τούτου B. 13. τι om. B. 15. πατήσαντα B. 18. τῷ D. τὸ Ed. τι assumptum ex B. 19. μᾶλλον assumptum ex B. συνθελητὴν B. 20. ὡσπερεὶ τυχὸν] ἔτι ὥσπερ τυχὼν B. 22. ἔχων ἄρκουσαν B. 23. ἀπ᾿ ἐμαυτοῦ ποιεῖν B. cf. supra 112 b. ποιεῖν ἀπ᾿ ἐμαυτοῦ Ed. 25. τι δύνασθαι: hoc ordine B. δρᾶν] + μᾶλλον B. 28. τεθεικὼς B. συντεθεικὼς Ed.

γὰρ θεότητος τῆς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ νοουμένης, ἔσται δήπου
e πάντως καὶ θέλημα ταὐτὸν, οὔτε δὲ ἐν Πατρὶ, οὔτε μὴν ἐν Υἱῷ, ἢ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι στασιάζουσά ποτε καθ' ἑαυτῆς ἡ θεία φύσις νοηθήσεται, ἀλλ' ὅπερ ἂν δόξαι τῷ Πατρὶ τυχὸν, τοῦτο πάσης ἐστὶ τῆς θεότητος θέλημα.

Ἀναγκαίως τοιγαροῦν ὁ Υἱὸς, συνευδοκητὴν ὥσπερ τινὰ καὶ συγκατανεύοντα τῷ Πατρὶ πρὸς τὴν ἐφ' ᾧπερ ἂν δόξειε ψῆφον, ἑαυτὸν εἰσφέρει, μὴ δύνασθαί τι δρᾶν ἐξηγούμενος, ὃ μὴ πάντως ἐστὶ κατὰ γνώμην τοῦ Πατρός· τοῦτο γὰρ ἡμῖν σημαίνει τό Ἀπ' ἐμαυτοῦ. ὥσπερ ἂν εἰ λέγοι μὴ δύνασθαι
240 A. a δρᾶν ἁμαρτίαν, οὐκ ἄν τῳ δόξαι δικαίως ἀσθενείας ὑπομεῖναι γραφὴν, ἐξηγεῖσθαι δὲ μᾶλλον ἀξιάγαστόν τι καὶ θεοπρεπὲς τῆς οἰκείας φύσεως ἰδίωμα· ὅτι γὰρ ἄτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος ὑπάρχει δίδωσι νοεῖν· οὕτως ὅταν ἀφ' ἑαυτοῦ μὴ δύνασθαί τι ποιεῖν ὁμολογῇ, καταπλαγησόμεθα μᾶλλον φύσεως ἀτρέπτου καρπὸν ὁρῶντες τὸ ἄτρεπτον, ἥπερ οὐκ εὐκαίρως ὡς ἀσθενείας σημαντικὸν τὸ μὴ δύνασθαι λογιούμεθα.

Ταῦτα δὲ πάλιν ἡμῖν ἀναλόγως μὲν τοῖς ἡμετέροις εἰ-
b ρήσθω μέτροις· ἐρευνάτω δὲ ὁ φιλομαθὴς τὰ βελτίονα. διερμηνεῦσαι γεμὴν καὶ ἑτέρως τὸ ῥητὸν οὐκ ὀκνήσομεν, βραχύ τι τῶν τῆς θεότητος ὅρων καὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς ὑπεροχῆς τὸν λόγον ὑποβιβάζοντες· καὶ ἐπείπερ ἄνθρωπος γέγονέ τε ὄντως καὶ κεχρημάτικεν ὁ Υἱὸς, ἐπὶ τὴν μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν τὴν τῶν θεωρημάτων μεταῤῥυθμίζοντες δύναμιν, συγγενῆ τε καὶ συνημμένα τοῖς προαποδεδομένοις
Supra ver. 28. καὶ τὰ ἐφεξῆς ἐπιδεικνύντες. οὐκοῦν ὅτι καὶ "ἀκούσονται
c "τῆς φωνῆς αὐτοῦ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις," καὶ ὅτι καὶ κριθησόμενοι προελεύσονται διεμαρτύρατο σαφῶς. ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ εἰς τὸν περὶ τοῦ κρίνειν αὐτὸν τὴν οἰκουμένην

5. τυχὸν τῷ Πατρὶ inverso ordine B. 6. τοίνυν τοιγαροῦν B. 12. ἐξηγεῖσθαι] ἐξέλεσθαι B. 14. δίδωσι νοεῖν B. δηλοῖ Ed. 15. ὁμολογεῖ (η supra) D. 19. ἡμετέροις B. εἰρημένοις Ed. 21. γεμὴν B. μὴν Ed. 24. τε om. B. 26. προαποδεδειγμένοις B. 27. ἐπιδεικνύντες B. ἀποδεικνύοντες Ed. 28. καὶ alt. om. B. 29. προσελεύσονται B. ut supra 236 e.

ἐκβέβηκε λόγον, οὐ μόνον ὅτι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃ ἔσεσθαί φησι τὴν τῶν νεκρῶν ἀναβίωσιν, δίκαιος ἔσται κριτὴς ἐπαγγέλλεται, ἀλλὰ γὰρ ἤδη καὶ τὰ ἐν τῷδε τῷ βίῳ πράγματα κρίνειν ὀρθῶς καὶ δικαίως διισχυρίζεται. τί δὲ ἦν τὸ ζητούμενον ἢ καὶ ἐπὶ τίσιν ὅλως ὁ λόγος, ἄκουε λοιπόν. ἐγεννήθη δι' ἡμᾶς ἐκ γυναικός· ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησιν d "Οὐκ ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ· Heb. ii. 16, 17. "ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι." ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, γέγονε καὶ ὑπὸ νόμον ὁ νομοθέτης ὡς Θεὸς καὶ Κύριος. λαλεῖ τοιγαροῦν ποτὲ μὲν ὡς ὑπὸ νόμον, ποτὲ δὲ αὖ πάλιν ὡς ὑπὲρ τὸν νόμον, καὶ ἀκατηγόρητον ἐπ' ἀμφοῖν ἔχει τὴν ἐξουσίαν. διαλέγεται δὲ νυνὶ πρὸς Ἰουδαίους, ὡς νομοφύλαξ e καὶ ἄνθρωπος, ὡς οὐκ εἰδὼς παραβαίνειν τὰς ἄνωθεν ὁρισθείσας ἐντολὰς, οὐδὲ ἀπὸ γνώμης οἰκείας ἀνεχόμενός τι ποιεῖν, ὃ μὴ τῷ θείῳ νόμῳ συνδοκεῖ. διὰ τοῦτό φησιν Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδὲν, καθὼς ἀκούω κρινω· ἑαυτῷ δὲ τὸ μὴ δύνασθαί τι ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ μαρτυρῶν, ὃ μὴ πάντως ἐστὶ καὶ θελητὸν τῷ νόμῳ, κρίνειν τε οὕτω καὶ δικάζειν τοῖς πράγμασιν, ὥσπερ ἂν ἀκοῦσαι, διαγορεύοντος δηλονότι τοῦ νόμου, τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀπειθείας ἐξελέγχει, καὶ τρόπων αὐτῶν ἀπογυμνοῖ τὸ ἐξήνιον. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ a **241 A.** ὑπεμφαίνει καλῶς τεθειμένον τό Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδὲν, ἀντὶ τοῦ Ὑμεῖς ἀφυλάκτως τὰς δοθείσας ὑμῖν παραβαίνοντες ἐντολὰς, πάντα πράττειν ἀφ' ἑαυτῶν ὡς ἐξ ἀκινδύνου λοιπὸν ἐθαρσήσατε, καὶ τὰς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πραγμάτων κρίσεις οὐκ ἀκολουθούσας τοῖς θεόθεν διατεταγμένοις ποιεῖσθαι σπουδάζετε. διδάσκετε γὰρ "διδασκα- S.Matth. xv. 9. "λίας ἐντάλματα ἀνθρώπων," καὶ νόμον ὡρίσασθε τὸ οἰκεῖον θέλημα.

5. ζητούμενον edidi. κρινόμενον ἤτοι τὸ ζητούμενον B. κρινόμενον Ed. ἢ et ὅλως [ὅλος Cod.] assumpta ex B. 10. γέγονε om. B. ὁ νομοθέτης post Κύριος tr. B. 12. τὸν assumptum ex B. 14. ὡς om. B. 16. συνδοκεῖ—ποιεῖν om. B. 19. οὕτω om. B. 23. τεθεωμένον B. ποιεῖν post οὐδὲν transponit B. 25. παραβαίνοντες om. B. 28. διδασκαλίας B.D. διδασκαλίαν Ed.

b Τίς οὖν ὁ τῆς διασκευῆς τῆς ἐν τούτῳ τρόπος, ἢ πῶς ἑαυτὸν μὲν εἰσάγει κρίνοντα δικαίως, ἐκείνους δὲ οὐδαμῶς, εἰρήσεται πάλιν. τεθεράπευκεν ἐν σαββάτῳ τὸν παράλυτον, ἠλέησεν ἄνθρωπον μακροὺς ἐν νοσήματι κατατρίψαντα χρόνους, ὀρθὴν δηλονότι καὶ ἀγαθὴν ἐπ' αὐτῷ τὴν κρίσιν ἐξενεγκών. ἔδει γὰρ ἐποικτείρειν καὶ ἐν σαββάτῳ τὸν κείμενον, καὶ συστεῖλαι μὲν τὸν ἔλεον οὐδαμῶς αἰδοῖ τῇ περὶ τὸ σάββατον, εἰκαιοτάτην ἐπιτηδεύοντα τὴν εὐλάβειαν. ὥσπερ
c δὲ καὶ ἐν σαββάτῳ καὶ ὁ Πατὴρ ἐνεργὸς περὶ τὴν τῶν κτισμάτων οἰκονομίαν ἐστὶ, πάντως δὲ δι' Υἱοῦ, οὕτω καὶ αὐτός· οὐδὲ γὰρ ἀποστερεῖσθαι δεῖν τὸν ἐλέου δεόμενον ἐν
S. Marc. ii. 28. σαββάτῳ διὰ τὸ σάββατον ἐδοκίμαζεν, ἐπεὶ κύριον ᾔδει τοῦ
Ib. 27. σαββάτου τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· οὐδὲ γὰρ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον ἐγένετο, ἀλλὰ τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον. οὐκοῦν ὀρθὴ μὲν ἐπὶ τούτοις καὶ ἀγαθὴ τοῦ Σωτῆρος ἡ κρίσις, οὐ διὰ τὸ σάββατον τὴν ἐπὶ τῷ κειμένῳ φιλανθρωπίαν ἀποκωλύσαντος, ἀλλ' ὅπερ οἶδεν ὡς Θεὸς ἐνεργεῖν· πηγὴ
d γὰρ ἀγαθότητος ἡ θεία φύσις ἐστί· τοῦτο καὶ ἐν σαββάτῳ ποιήσαντος. ἡ δέ γε τῶν Ἰουδαίων κρίσις ἡ ἐπ' αὐτῷ λυπουμένων διὰ τὸ σάββατον, καὶ διὰ τοῦτο φονώντων κατὰ τοῦ μηδὲν ἀδικήσαντος, πῶς οὐ λίαν ἐστὶ τοῖς μὲν
Exod. xxiii. 7. θείοις ἀπᾴδουσα νόμοις· γέγραπται γάρ "Ἀθῷον καὶ δίκαιον "οὐκ ἀποκτενεῖς·" ἐξ ὠμότητος δὲ μᾶλλον τῆς ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐκ τῶν ἱερῶν ηὑρημένη γραμμάτων;

Δέχου τοίνυν ἐπὶ τούτοις μετ' ἐμφάσεώς τινος λέγοντα
e τὸν Ἰησοῦν πρὸς τοὺς ἐφ' οἷς εὐεργετεῖ χαλεπαίνοντας, καὶ τοῖς μὲν ὁσίοις αὐτοῦ κρίμασιν ἐπισκήπτοντας, ἀκολουθοῦντας δὲ μοναῖς ταῖς ἑαυτῶν ἐννοίαις, καὶ τὸ δόξαν ἔχειν ὀρθῶς νόμον ὥσπερ ὁριζομένους, κἂν ἀπᾴδῃ τῷ νόμῳ Οὐ

3. τεθεραπευκέναι B. 4. μακροῖς B. 8. ἐπιτηδεύοντα B. ἐπιτηδεύοντας Ed. 9. καὶ prius assumptum ex B. ἐνεργῶς B. 10. οἰκονομίαν B. ἐνέργειαν Ed. 11. δεῖ B. 12. τοῦ σαββάτου assumptum ex B. 13. οὐδὲ B. οὐ Ed. 18. ἐστιν et ante et post ἡ θεία φύσις exhibet B. 19. τῶν Ἰουδαίων assumptum ex B. 25. τοίνυν] + τὸν Ed. invito B. 28. μόναις ταῖς ἑαυτῶν ἐννοίαις [αἰνοίαις Cod.] B. μόνοις τοῖς ἑαυτῶν Ed.

δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδὲν, ἀντὶ τοῦ Πάντα κατὰ νόμον πράττω τὸν ὁρισθέντα διὰ Μωυσέως, οὐδὲν ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιεῖν ἀνέχομαι, καθὼς ἀκούω κρίνω. τί γὰρ ὁ νόμος βούλεται; "Οὐ λήψῃ πρόσωπον ἐν κρίσει, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ "Θεοῦ ἐστι." [Deut. i. 17.] τί τοίνυν "ἐμοὶ χολᾶτε, φησὶν, ὅτι ὅλον "ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ," [Infra vii. 23.] Μωυσέα μὴ κρί- [a 242 A.] νοντες καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνεσθαι δεῖν τὰ βρέφη διαταξάμενον; "Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν "κρίνετε. [Ib. 24, 23.] εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, "ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωυσέως," ἀπερισκέπτως οὕτως ἀσχάλλετε τεθεραπευμένον ὅλον ἄνθρωπον ἐν σαββάτῳ θεώμενοι. οὐκοῦν ἐγὼ μὲν ἔκρινα δικαίως, ὑμεῖς δὲ οὐκέτι, πάντα γὰρ ἀφ' ἑαυτῶν ποιεῖτε. ἐγὼ δὲ οὐ δύναμαι ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδὲν, καθὼς ἀκούω κρίνω καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία [b] ἐστὶν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ ἐμὸν θέλημα, καθάπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τὸ τοῦ πέμψαντός με Πατρός.

Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς ἀποστολῆς, καὶ ὁ τοῦ πεπέμφθαι λόγος, διὰ πολλῶν ἤδη πρότερον εἰρηκότες, τὸ λέγειν ἔτι περὶ τούτων παρήσομεν· [Supra pp. 168, 169.] πλὴν ἐκεῖνο χρησίμως ἐπιτηρητέον, ὅτι θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν νόμον εἶναί φησιν.

Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν 31
ἀληθής· ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι 32
ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. [c]

Ὁ σοφώτατος Σολομὼν τὰ ἐφ' οἷσπερ ἄν τις καὶ μάλα εἰκότως ἐπισεμνύνοιτο, καὶ ἀξιοζήλωτον τὸν οἰκεῖον ἀποφαίνει τρόπον, συλλέγων τε ἅμα καὶ προτιθεὶς τοῖς ἐπιεικεστέροις εἰς τὸ μαθεῖν "Δίκαιος, φησὶν, ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτο- [Prov. xviii. 17.]

4. λήψεις Cord. 5. τοίνυν B. Catt. νῦν Ed. 7. τὰ βρέφη δεῖν inverso ordine Cord. δεῖν om. a. διαταξάμενος D. 8. κρίνατε—κρίνατε B. invito Cord. 9. λαμβάνει ἄνθρωπος] τις λαμβάνει Catt. 10. οὕτως assumptum ex B.D. Catt. Statim ἀσχάλλετε D.a. Ed. ἀσχάλετε B. ἀσχαλᾶτε Cord. 11. ἄνθρωπον om. Migne. Statim θεώμενοι ἐν σαββάτῳ inverso ordine Cord. 13. δὲ assumptum ex B. 15. ὅτι οὐ B. οὐ γὰρ Ed. 25. ἐπισεμνύνοιτο] + μὲν B. Legendumne ἀποφαίνοι? 27. ἑαυτοῦ κατήγορος hoc ordine B.

Prov. xxvii. 2 "λογίᾳ·" καὶ πάλιν "Ἐγκωμιαζέτω σε ὁ πέλας καὶ μὴ τὸ
"σὸν στόμα, ἀλλότριος καὶ μὴ τὰ σὰ χείλη." ἔστι γὰρ
d ὄντως φορτικὸν καὶ χρῆμα τοῖς ἀκροωμένοις δυσφορητότατον
τὸ μὴ διὰ τῆς ἑτέρων ἐπαινεῖσθαι φωνῆς ἐθελῆσαί τινας,
ἀλλ' ἑαυτοῖς ἀνέδην ἐπιμαρτυρεῖν τὰ κάλλιστα καὶ ἐξαίρετα.
ἀπιστοῖτο δ' ἂν καὶ λίαν εἰκότως ὁ τοιοῦτος λόγος· πεφύ-
καμεν γὰρ ὥσπερ τισὶ φυσικοῖς τε καὶ ἀναγκαίοις φιλαυτίας
ὁλκοῖς καλεῖσθαι σπουδαίως εἰς τὸ φαῦλον μὲν ἑαυτοῖς
ἐπιγράφειν οὐδὲν, ἀεὶ δὲ περιτιθέναι, καὶ οὐ πάντως ἀλη-
θεύοντας, τὰ ἐφ' οἷς ἂν οἴηταί τις ὁρᾶσθαι κόσμιός τε καὶ
ἀγαθός.

e Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἑαυτῷ
τὸ τὰ δίκαια κρίνειν ἐπεψηφίζετο, μὴ δύνασθαί τι δρᾶν ἀφ'
ἑαυτοῦ διαῤῥήδην εἰπὼν, κανόνα δὲ ὥσπερ ἐφ' ἅπασι τοῖς
πρακτέοις ποιεῖσθαι τὴν τοῦ Πατρὸς βούλησιν, καὶ τοῦτο
λέγων, αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ μάρτυς εἰσβέβηκεν, εἰ καὶ ἦν ἀληθὴς,
ἀναγκαίως καὶ τῆς παρὰ τῶν Φαρισαίων εὑρεσιλογίας φρον-
τίσας, ὅπερ ἔμελλον ἐρεῖν ἀμαθαίνοντες· οὐ γὰρ ᾔδεσάν
πως κατὰ φύσιν ὄντα Θεόν· εἰς μέσον ἄγει προλαβὼν, καὶ
243 A. a φησίν Ἐρεῖτε δὴ πάντως, ταῖς τῶν πολλῶν συνηθείαις ἑπό-
μενοι, καὶ τὴν Ἰουδαίοις πρέπουσαν ἀπόνοιαν οὐκ ἐκβαί-
Infra viii. 13. νοντες "Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ
"ἔστιν ἀληθής·" ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πάλιν ἀντακούσεσθε,
φησίν Ἀνέχομαι δυσφημούντων ἔτι, χαλεπαίνω δὴ λίαν
οὐδαμῶς τὰ ἐξ ἀμαθίας τῆς ὑμῖν φιλαιτάτης ἐρευγομένων
ῥήματα· δίδωμι καθ' ὑπόθεσιν, καλῶς παρ' ὑμῶν εἰρῆσθαι
καὶ τοῦτο· ἔστω, τὴν ἐμὴν παρακρούεσθε φωνὴν, ἄλλος ἐστὶν
b ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ. σημαίνει δὲ διὰ τούτου τὸν ἐν τοῖς

5. ἑαυτοὺς B. 6. καὶ λίαν assumptum ex B. 7. ὡς περί τισι B. 8. μὲν om. B. 10. οἴηταί] νόηταί (sic) B. καὶ ἀγαθός] καὶ ἄξιος καὶ ἀγαθός B. 12. γὰρ τοίνυν B. 13. τὸ om. B. 15. Πατρὸς B. Θεοῦ Ed. 18. οἵπερ B. 19. οὔπω pro πως B. 21. ἀπόνοιαν B. ὑπόνοιαν Ed. ἐκβαίνοντες (βαν superscr.) B. 24. φησι et ante et post ἀνέχομαι Ed. invito B. δὴ B. δὲ Ed. 25. ὑμῖν B. "al. ὑμῖν" Ed. mg. ὑμῶν Ed. Formam utramque exhibet D. ἐρευγόμενον ῥήματι B. 27. παρακρούεσθαι B.

οὐρανοῖς ὄντα Θεὸν καὶ Πατέρα, κατὰ πολλοὺς ἤδη τρόπους
τὸ γνήσιον τῆς οὐσίας ἐπιμαρτυρήσαντα τῷ ἰδίῳ γεννήματι,
οὗ καὶ εἰδέναι τὴν μαρτυρίαν φησὶν, ὡς ἔστιν ἀληθὴς, ἀξιοπι-
στοτάτην ὄντως καὶ ἀληθῆ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψῆφον ἐπιδεικνύς·
ἵνα γὰρ μὴ καταδεξάμενος ὥσπερ τὸ ψευδῆ λέγειν ἑαυτὸν
περὶ ἑαυτοῦ, χώραν τινὰ πάλιν κακονοίας καὶ παρείσδυσιν
τοῖς ἑτεροδοξεῖν εἰθισμένοις παράσχοι καθ' ἑαυτοῦ, ἀναγκαίως
ἐπιδοὺς τῷ πρέποντι καὶ τῇ συνηθείᾳ τὸ μὴ χρῆναι πάντως
ὡς ἀληθῆ πιστεύεσθαι τὸν ἑαυτὸν ἐπαινοῦντα καὶ ἀποδεχό- c
μενον, ἀνατρέχει πάλιν ὡς Θεὸς ἐπὶ τὴν ἑαυτῷ χρεωστου-
μένην ἀξίαν, καὶ εἰδέναι φησὶ τὴν τοῦ Πατρὸς μαρτυρίαν ὡς
ἔστιν ἀληθὴς, μονονουχὶ τοῦτο διδάσκων, ὅτι Θεὸς ὢν ἀλη-
θινὸς, οἶδα, φησὶν, ἐμαυτὸν, κεχαρισμένον δὲ οὐδὲν ὁ Πατὴρ
ἐρεῖ περὶ ἐμοῦ· ἔχω γὰρ οὕτω κατὰ φύσιν, ὥσπερ ἂν οὖν
καὶ αὐτὸς ἀληθὴς ὢν ἐπιψηφίσαιτο. οὐκοῦν ἐν ἐκείνῳ μὲν
συγκαταβατική τις ὥσπερ συναίνεσις ἦν, καὶ ὑποθετικὸς
μᾶλλον ἤπερ ἀληθὴς ὁ λόγος· ἐν δὲ τῷ εἰδέναι λέγειν τὴν
τοῦ Πατρὸς μαρτυρίαν ἀληθῆ, τῆς Θεῷ πρεπούσης ἀξιοπι- d
στίας ἐπίδειξις.

Σημειωτέον δὲ πάλιν, ὅτι κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν ἄλλος ἐστὶν ὁ Πατὴρ παρὰ τὸν Υἱὸν, καὶ οὐχ ὥσπερ ἔδοξέ τισι τῶν ἀπαιδεύτων αἱρετικῶν, υἱοπάτωρ εἰσφέρεται.

Ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ 33
ἀληθείᾳ.

Ὥσπερ ἀρτίως αἰσχρὸν εἶναι διεβεβαιούμεθα, καὶ τῆς
ἐσχάτης εὐηθείας οὐκ ἀμοιρεῖν, τὸ τῶν οἰκείων πλεονεκτη- e
μάτων θαυμαστὴν ὁρᾶσθαί τινα, καὶ εἰ παραιτοῖτο τὸ ψεύδεσθαι διὰ πολλὴν ἀρετὴν, οὕτως ἀδελφὴν ὥσπερ ἔχει καὶ γείτονα τὴν ἀτοπίαν ἐκείνῳ, τὸ μὴ κεκλημένους ἐπὶ τὴν ἐπί τισι μαρτυρίαν ἰέναι τινὰς, αὐτομόλους δὲ τοῖς δικάζουσιν, ἤγουν τοῖς διερωτᾶν ἐθέλουσιν ἀναφαίνεσθαι. δόξαι γὰρ ἂν

1. οὖν pro ἤδη B. 5. ὥσπερ] + γὰρ B. 6. περὶ B. ὑπὲρ Ed.
10. ἑαυτῷ] αὐτοῦ B. 31. ἀναφαίνεσθαι B. ἀναπείθεσθαι Ed.

ὁ τοιοῦτος καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ μὴ πάντως ἐπείγεσθαι λέγειν
244 A. a τὸ ἀληθὲς, τὸ δὲ λίαν προθύμως ἐθελῆσαι μαρτυρεῖν, οὐχ ὅπερ ἔχει τοῦ πράγματος ἡ φύσις, ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον τὸ δοκοῦν ἀποφαίνεσθαι. ἐντεχνέστατα τοίνυν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, μᾶλλον δὲ ὡς Θεὸς, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις τῶν Φαρισαίων προανατρέπων αἰτίαν φησίν Ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην· οὐκ αὐτόκλητος, φησὶ, πρὸς τὴν ἐπ' ἐμοὶ ψῆφον ὁ βαπτιστὴς, ἔξω τῆς ἐπὶ τούτῳ κείσεται γραφῆς,
b ἐλευθέραν ἐποιήσατο τὴν μαρτυρίαν. ὑμεῖς ἐρωτῶντες ἀπεστείλατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ. ἐρωτώμενος γὰρ παρ' ἐκείνων, οἵπερ ἦσαν πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένοι, εἰ αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός "Ὡμολόγησε καὶ οὐκ "ἠρνήσατο· ὡμολόγησεν ὅτι ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' "ὅτι ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου." μεμαρτύρηκεν οὖν τῇ ἀληθείᾳ, ἀλήθεια γὰρ ὁ Χριστός.

Supra i. 20; iii. 28.

34 Ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω, ἀλλὰ ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.

c

Οὐχ ὡς ἄχρηστον ἀποπέμπεται τὴν Ἰωάννου φωνὴν, οὐδὲ ἀργὸν ἀποφαίνει τῆς ἀληθείας τὸν μάρτυρα· ἢ γὰρ ἂν ἔδοξε δικαίως αὐτός τι καθ' ἑαυτοῦ τῶν ἀτόπων ἐργάζεσθαι, τοῦ χρῆναι πιστεύεσθαι παραλόγως ἐκπέμπων ὃν αὐτὸς ἔπεμψε βοᾶν "Ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς "τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν·" ἀλλ' ὡς ἀμετρήτῳ δυσηκοΐᾳ τῶν Ἰουδαίων μαχόμενος, ἐπὶ τὰ μείζω τε καὶ ἀξιολογώτερα
d χωρεῖ, οὐκ ἀναγκαίως μὲν ἐξ ἀνθρώπου φωνῆς τὴν ἐφ' ἑαυτῷ δέχεσθαι μαρτυρίαν εἰπὼν, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τῆς πρεπούσης ἐξουσίας τῷ κατὰ φύσιν ὄντι Θεῷ, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν ταῖς θεοσημείαις ὑπεροχῆς, λαμπροτέραν ποιήσασθαι τὴν ἀπόδειξιν. ἀνθρώπου μὲν γὰρ ἔσθ' ὅτε παρακρούσαιτ' ἄν τις φωνὴν, ὡς οὐκ ἀληθεύουσαν, εἰ καί τις εἴη τυχὸν τῶν ἐν

Es. xl. 3.

1. πάντως B.D. πάντας Ed. 2. τὸ δὲ] τῷ δὲ D. 10. πρὸς Ἰωάννην assumptum ex B. 21. αὐτὸς B. αὐτοῖς Ed. 23. ἀμετρήτῳ B. ἀμέτρῳ Ed. 24. τε om. B.

ἁγίοις κατατεταγμένων· ὃ δὴ καὶ ποιεῖν οὐ κατοκνοῦντές τινες, τοῖς τῶν προφητῶν ἀντέπραττον λόγοις "Ἄλλα ἡμῖν "λαλεῖτε, βοῶντες, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν." (Es. xxx. 10.) e ἔτι τε πρὸς τούτοις, καὶ τῶν ἐξ Ἱεροσολύμων, ἤτοι τῆς Ἰουδαίων χώρας, εἰς τὴν Αἰγυπτίων καταπεφευγότες τινές· Ἀζαρίας δὲ ἦν υἱὸς Ὡσηὲ καὶ Ἰωάννης υἱὸς Καρηὲ, καὶ πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ὑπερήφανοι, καθὰ γέγραπται, διαῤῥήδην ταῖς Ἱερεμίου προφητείαις ἀπειθοῦντες, ἔφασκον "Ψεύδη, (Hier. l. 2.) "οὐκ ἀπέστειλέ σε Κύριος πρὸς ἡμᾶς εἰπεῖν Μὴ εἰσέλθητε "εἰς Αἴγυπτον·" ἡ δὲ διὰ τῶν θαυμάτων ἀπόδειξις, ποίαν ἂν λάβοι τὴν ἀντιλογίαν, καὶ τὸ τοῖς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπιμαρτυρεῖσθαι πλεονεκτήμασι, ποῖον ἔτι δώσει τοῖς φιλεγκλήμοσι τῆς δυστροπίας τὸν τρόπον; καὶ γοῦν ὁ Νικόδημος· a 245 A. εἷς δὲ ἦν οὗτος τῶν παρ' ἐκείνοις καθηγητῶν, καὶ ἐν τοῖς τὸ ἄρχειν λαχοῦσι κατατεταγμένος· ἀναντίῤῥητον τὴν ἀπὸ τῶν θαυμάτων ἐποιεῖτο μαρτυρίαν λέγων "Ῥαββὶ, οἴδαμεν ὅτι (Supra iii. 2.) "ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ δύναται τὰ "σημεῖα ταῦτα ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ᾖ ὁ Θεὸς μετ' "αὐτοῦ."

Ὡς οὖν οὐκ ἐκβαίνοντος τὴν Ἰουδαίων κακόνοιαν τοῦ καὶ αὐτὸν ἀπειθεῖσθαι τὸν ἅγιον βαπτιστὴν, τὴν ὅσον ἧκεν εἰς λόγους μαρτύριαν εἰσάγοντα, πάλιν ὡς ἐν ἤθει φησί b Μεμαρτύρηκε μὲν τῇ ἀληθείᾳ, καίτοι παρ' ὑμῶν ἐρωτώμενος, (Supra ver. 33.) ὁ μακάριος βαπτιστὴς, ἀλλ' ἐπείπερ ὑμῖν ἀνεπιχείρητον οὐδὲν, καὶ τὸ ῥιψοκινδύνως ἐπὶ πᾶσαν ἰέναι λοιδορίαν κατείθισται, καὶ τὴν ἐκείνου κατὰ τὸ εἰκὸς παρεκρούσασθε φωνήν. ἐπειδὴ δὲ ὀρθῶς μὲν ὑμῖν ἔχειν καὶ τοῦτο δοκεῖ, ἔστω δὴ, πείθομαι τυχὸν, κατανεύω σὺν ὑμῖν, ἀποστήσομαι δι' ὑμᾶς καὶ τῆς Ἰωάννου φωνῆς, καὶ τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν μεθ'

1. ἁγίοις] ἀγαθοῖς B. 3. λαλεῖτε om. B. 5. αἴγυπτον B. 6. ἐζαρίας B. Ὡσηὲ cf. Ωσαίου. (XII. 23. 86 mg. 88.) Ἰωάννης retinui ex Ed. ὡανὰν B. 9. εἰπεῖν πρὸς ἡμᾶς inverso ordine B. 17. ἀπὸ] + τοῦ B. 20. οὐκ om. B. 21. ἀπειθεῖσθαι B.D mg. ἀπιστεῖσθαι D. Ed. τὴν ὅσον ἧκεν B. ὅσον ἧκε τὴν Ed. 25. τὸ assumptum ex B. 27. μὲν assumptum ex B. 28. πείθομαι] ποιήσομαι B. κατανεύων B.

c ὑμῶν παραγράψομαι· ἔχω τὸν ἄνωθεν μαρτυροῦντα Πατέρα. διδάσκων δὲ πάλιν, ὅτι συναίνεσιν ὑποθετικὴν ὁ λόγος ὠδίνει, χρησίμως ἐπήνεγκε Ταῦτα δὲ λέγω ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε, ἀντὶ τοῦ Τοὺς τοιούτους πρὸς ὑμᾶς ἐποιησάμην λόγους, οὐχ οὕτως ἐχούσης τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑποθετικῶς, ἵνα ὑμεῖς διὰ παντὸς σώζησθε τρόπου.

Καὶ μέχρι δὴ τούτου τὸ δεύτερον ἡμῖν βιβλίον στήσεται.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΠΛΗΡΩΘΗ ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

4. ἐποιησάμην] ποιήσεμοι (sic) B. 6. σώζεσθαι B. Statim τρόπον Aub. correxi ex B. 7. τὸ om. B. 8, 9. Sic B. Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας, τοῦ σοφωτάτου καὶ ἁγιωτάτου καὶ θεωρητικωτάτου εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον β' βιβλίον D.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ d

ΕΝ ΤΩι ΤΡΙΤΩι ΒΙΒΛΙΩι ΠΛΑΤΥΤΕΡΟΝ ΕΙΡΗΜΕΝΑ.

α. Ζήτησις ἀκριβὴς, διατί μὴ μόνον λύχνος, ἀλλὰ καιόμενος καὶ φαίνων ὁ μακάριος βαπτιστὴς εἴρηται παρὰ Χριστοῦ, προκειμένου ῥητοῦ Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος. ... ... [247]

β. Ὅτι εἰκών ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ἐν ᾧ καὶ πρὸς Ἰου- e
δαίους ἔλεγχος, ὡς μὴ νοοῦντας τὰ διὰ Μωυσέως αἰνιγματωδῶς μᾶλλον εἰρημένα, προκειμένου ῥητοῦ Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε, καὶ τὰ ἑξῆς. ... ... [254]

γ. Ὅτι τοῦ Σωτῆρος τὴν ἄφιξιν ἐσήμαινεν ὁ Μωυσῆς, λέγων Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ὡς ἐμέ. ... [265]

δ. Ὅτι πολλάκις αἱ Χριστοῦ μεταβάσεις ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ μετα- a **246 A.**
τεθήσεσθαι τὴν χάριν ἐπὶ τὰ ἔθνη δηλοῦσιν, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ ὁ λόγος περὶ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων καὶ τῶν δύο ὀψαρίων, προκειμένου ῥητοῦ Καὶ μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς τιβεριάδος. ... ... [268]

ε. Ὅτι χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν ὁ Μονογενὴς, καὶ οὐχ ἕτερος παρ' αὐτὸν ἢ ἔστιν ἢ νοεῖται χαρακτὴρ, προκειμένου ῥητοῦ Ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει, καὶ τὰ b
ἑξῆς. ... ... [300]

ϛ. Περὶ τοῦ μάννα, ὅτι τύπος ἦν τῆς Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῶν δι' αὐτοῦ χαρισμάτων πνευματικῶν, προκειμένου ῥητοῦ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωυσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. ... ... [310]

Lib. III. Codices B.D. Capitum tabulam om. D. 1. κεφάλαια] + τὰ Ed. 2. πλατύτερον εἰρημένα assumptum ex B. 3–5. Ζήτησις—καιόμενος] Εἰς τὸ ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ἐν ᾧ καὶ ζήτησις ἀκριβὴς, διὰ τί μὴ μόνον—παρὰ Χριστοῦ B. 6–8. ἐν ᾧ—εἰρημένα post SS. Scripturae textum tr. B. 7. νοοῦντες B. 8. μᾶλλον om. B. οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε B. 10. τὴν assumptum ex B. λέγων—ὡς ἐμέ B. ἐκ τοῦ Δευτερονομίου περὶ Χριστοῦ Ed. 13. ταὐτῷ B. αὐτῷ Ed. Statim δὴ pro δὲ B. ὁ assumptum ex B. 14. τῶν secundum assumptum ex B. δύο B. δώδεκα Ed. 19. ἦν—ἑξῆς] τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός B. 22 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Ἀμὴν om. B. 24. ἐκ τοῦ οὐρανοῦ om. B.

a 247 A.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ΄.

Ζήτησις ἀκριβὴς διατί μὴ μόνον ὁ λύχνος, ἀλλὰ καιόμενος καὶ φαίνων ὁ μακάριος βαπτιστὴς εἴρηται παρὰ Χριστοῦ.

ἌΡΤΙ καὶ μόλις τὸν ἐπὶ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ στήσαντες κάλαμον, καὶ τῶν θείων θεωρημάτων τὸ πλατύ τε καὶ βαθὺ διανηξάμενοι πέλαγος, καταίρειν τε οὕτω νομίσαντες, ὡς εἰς λιμένα τὸ τέλος, καὶ μονονουχὶ τῆς ἠπείρου τὸ σκάφος ἐξάπτοντες, θαλάττης ὁρῶμεν ἑτέρας ἀρχὴν, τὸν ἐπὶ τοῖς ἐφεξῆς δηλονότι δρόμον, ὃν καὶ ὅτι προσήκοι μετὰ b
πάσης ἡμᾶς ἐξανύειν σπουδῆς, καὶ αὐτὸς δυσωπεῖ τοῦ πράγματος ὁ σκοπὸς, ἀναπείθει δὲ οὐδὲν ἧττον καὶ τὸ ὑπό του λεγόμενον "Ἀγαθῶν γὰρ πόνων καρπὸς εὐκλεής." Sap. iii. 15.
φέρε δὴ οὖν εἰς εὔτολμον πάλιν ἀναβαίνοντες φρόνημα, τῷ μὲν ἀγαθῷ καὶ φιλανθρώπῳ Θεῷ τὰ καθ' ἡμᾶς οἰακοστρο-

1–4. tit. retinui ex Ed. κυρίλλου πατριάρχου ἀλεξανδρείας εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον B. εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον Migne. 5. Sic B.D. [βιβλίον τρίτον D.] λόγος τρίτος Ed. 6. κυρίλλου ἐπισκόπου ἀλεξανδρείας ζήτησις D. ζήτησις ἀκριβὴς om. B. ὁ prius assumptum ex B. 7. Χριστοῦ] κυρίου B. 12. ὁρῶμεν om. B. 16. του] τοῦ B. et add. προφήτου B mg. 17. οὖν om. et πάλιν εἰς εὔτολμον tr. B. 18. Θεῷ om. B. οἰακοστροφεῖν] οἴακος ἐκτρέφειν B.

φεῖν ἐπιτρέπωμεν· ἀναπετάσαντες γὰρ καθάπερ ἱστίον τῆς διανοίας τὸ πλάτος, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν ἐγκολπούμενοι καθάπερ ἐκ πρύμνης οὐρίαν ἠχὴν, εἰς βαθεῖαν
Es. xliii. 16. ἐκτρέχωμεν ζήτησιν. Χριστὸς γάρ ἐστιν "ὁ διδοὺς ἐν θα-
248 A. a "λάσσῃ ὁδὸν καὶ ἐν ὕδατι τρίβον." κατέληξε μὲν οὖν τὸ
Supra ver. 34. δεύτερον ἡμῖν βιβλίον, ἐν τῷ "Ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου "τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω, ἀλλὰ ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς "σωθῆτε." ἀρξώμεθα δὲ τοῦ τρίτου, στοιχηδὸν ἐπισυνάπτοντες τὰ ἐφεξῆς τὰ περὶ τοῦ ἁγίου βαπτιστοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ·

35 Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.

b

Λύχνῳ παρεικάζει τὸν ἅγιον βαπτιστὴν, ἅτε δὴ κατὰ τὸ προσεῖναι πεφυκὸς ἀνθρώπῳ μέτρον προαναλάμψαντα μὲν τῆς παρουσίας αὐτοῦ, πλὴν οὐκ ἰδίῳ κεχρημένον φωτί· οὐ γὰρ ἴδιον ἐν τῷ λύχνῳ τὸ φῶς, ἀλλ' ἔξωθέν τε καὶ ἐπακτὸν καὶ προστεθειμένον· οὕτω δ' ἂν ἴδοις καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις τὸν παρὰ Χριστοῦ φωτισμὸν ἐν πνεύματι· διὸ δὴ καὶ λίαν εὐγνωμονέστατα καὶ φρονοῦντες καὶ πράττοντες αὐτοὶ δι'
Supra i. 16. c οἰκείας ὁμολογοῦσι φωνῆς "Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ "ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν." φῶς μὲν γάρ ἐστι κατὰ φύσιν ὁ Μονογενὴς, ἅτε δὴ καὶ ἐκ φωτὸς ἀναλάμψας, τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας φημί· μετέχει δὲ ἡ κτίσις αὐτοῦ, καὶ πᾶν εἴ τι τὴν τοῦ λογικεύεσθαι καὶ φρονεῖν ἐπάγεται δύναμιν, σκεῦος ὥσπερ ἐστὶν εἰς τὸ δύνασθαι θείου πληροῦσθαι φωτὸς, ἄριστα διηρτισμένον ὑπὸ τοῦ πάντων ἀριστοτέχνου Θεοῦ. λύχνος οὖν ὁ μακάριος βαπτιστὴς κατὰ τὸν ἤδη προαποδοθέντα λόγον. τοῦτο δὲ λέγων ὁ Σωτὴρ οἰκονομικῶς τοὺς

1. γὰρ om. B. 3. οὐρίαν] οὐρανίαν B. 5. κατεληξε] καὶ ἔληξε B. 6. ἡμῖν om. B. 9. τὰ alt. assumptum ex B. 12. ἀγαλλιαθῆναι D. (ut supra 64 c.) ἀγαλλιασθῆναι Ed. 17. προστιθέμενον B. ἐν τοῖς ἁγίοις τὸν B. τὸν ἐν ἁγίοις Ed. 25. θείου] τοῦ B. sed θείου B mg. 26. ἀριστοτέχνα B. cf. supra 186 e.

ἀνοήτους Φαρισαίους καλεῖ πρὸς ὑπόμνησιν τῆς τοῦ Θεοῦ [d] καὶ Πατρὸς φωνῆς, λέγοντός που περὶ αὐτοῦ “ Ἡτοίμασα [Ps. cxxxi.17.] “ λύχνον τῷ Χριστῷ μου.” σφόδρα δὲ χρησίμως τε καὶ ἀναγκαίως τοῖς ἤδη προειρημένοις ἐπάγει νυνὶ τὰ τοιαῦτα Χριστός. ἐπειδὴ γὰρ πᾶσαν ἀποκλείων τοῖς Ἰουδαίοις ἀπειθείας ἀφορμὴν, καὶ πανταχόθεν αὐτοὺς συνελαύνων εἰς τὸ χρῆναι πιστεύειν αὐτῷ, συναινεῖν ἔδοξέ πως εἰς τὸ μὴ δέχεσθαι τὴν μαρτυρίαν τὴν παρ' αὐτοῦ, εἰπὼν “ Ἐγὼ δὲ [Supra ver. 34.] “ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω·” ἵνα μὴ δοκοῖεν ὄντως τε καὶ ἀληθῶς οὕτω διακεῖσθαι περὶ τοῦ [e] προδρόμου τὸν Κύριον, ὥσπερ οὖν ἔχει τοῦ λόγου τὸ σχῆμα, χρησίμως εἰς τὸ παρὸν, οὐχ ἑαυτόν τι λέγοντα περὶ αὐτοῦ, διὰ δὲ τῆς τοῦ Πατρὸς φωνῆς εἰσφέρει βοώμενον· ᾤετο γὰρ δεῖν αἰδοῖ μάλιστα τῇ πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα, τὸν ἀντιτείνοντα δυσωπεῖν, ἤγουν ἤδη γυμνότερον θεομαχοῦντα δεικνύειν, ὡς καὶ αὐτοῖς τοῖς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀνέδην ὑπαντιάζοντα λόγοις.

Ἦν οὖν φησιν ἐκεῖνος ὁ λύχνος, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ. [a 249 A.] ἔδει γὰρ οὐ μόνον τοῦ πρέποντος ἀποφοιτῶντας εὐκόλως, καὶ διὰ πολλὴν ἀνοσιότητα τρόπων τὸ ἐθελῆσαι πιστεύειν ἐξωθουμένους, ἐπιδεῖξαι τοὺς Φαρισαίους, ἀλλὰ καὶ ἀψικόρους ὄντας ἐλέγχειν, καὶ προσεδρεύειν μὲν τῇ ἐφέσει τῶν ἀγαθῶν οὐδαμόθεν κατειθισμένους, ἀπογευομένους δὲ μόλις, καὶ ὅσον ἐν ῥήμασιν ἐπαινέσαντας μόνον τοὺς οἵπερ ἂν δόξειαν εἶναι σεπτοὶ, ταχὺ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἕξιν μεταχωρεῖν οὐκ αἰσχυνομένους· [b] τοῦτο γὰρ οἶμαι σημαίνειν τὸ *ἐθελῆσαι πρὸς ὥραν ἀγαλλιαθῆναι ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.* ἀπεθαύμαζον μὲν γὰρ ἐν ἀρχαῖς τὸν ἅγιον βαπτιστὴν, ὡς ἀσκητὴν, ὡς φιλόθεον, ὡς εὐλαβείας ἁπάσης ὑπογραμμὸν, ἀλλ' οἱ τιμῶντες τῷ θαύματι, πάλιν

4. *νῦν* B. Statim *τὰ* om. B. 5. *ἀπειθείας ἀφορμὴν* hoc ordine B. 8. *τὴν μαρτυρίαν τὴν παρ' αὐτοῦ* B. *τὴν παρ' αὐτοῦ μαρτυρίαν* Ed. 10. *οὕτω*] *οὕτως καὶ* B. 18. *ἀγαλλιαθῆναι* B. *ἀγαλλιασθῆναι* Ed. 21. *ἐπιδεῖξαι* B. *ἀποδεῖξαι* Ed. 22. *ἀψηκαίρους* B. 27. *ἀγαλλιαθῆναι* B. *ἀγαλλιασθῆναι* Ed.

Es. xl. 3. ὑβρίζουσιν, οὐκ ἀνεχόμενοι λέγοντος τό "Ἑτοιμάσατε τὴν "ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν." τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ποιοῦντες σαφῶς διὰ τῆς ἀπειθείας ἁλί- c σκονται.

Ἤδη μὲν οὖν, καθάπερ ὑπολαμβάνω, τὸν εὐτριβῆ καὶ κατειθισμένον τοῖς πολλοῖς τῆς ἑρμηνείας τρόπον τοῦ προκειμένου τηρήσαντες, τὴν ἐπ' αὐτῷ θεωρίαν κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ἡμῖν ἐξεθέμεθα δύναμιν· ἐπειδὴ δὲ τοῦ Σωτῆρος ὁ λόγος εἰς βαθείας ἡμᾶς κατατείνων ἐννοίας, καὶ πικροτέρων ἅψασθαι νοημάτων μονονουχὶ καὶ ἐπαναγκάζων ὁρᾶται, οὐχ ἁπλῶς ὅτι λύχνος ἦν Ἰωάννης σημαίνων, ἀλλ' ὅτι καὶ καιόμενος καὶ φαίνων, ἀναγκαῖον ἡγούμεθα, προσβαλόντας ὀξυωπέστερον τῇ τῶν εἰρημένων δυνάμει, τῆς ἀληθείας τὸ d κάλλος ἰχνηλατεῖν. αὐτὸ δὲ δὴ πάλιν εἰς μέσον ἡμῖν παροισθήσεται τὸ ῥητόν. Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος φησίν. ἐξήρκει καὶ διὰ τούτου μόνου κατασημῆναι τὸν ἅγιον βαπτιστὴν, ὥστε καὶ εἰς ἔννοιαν τοὺς ἀκροωμένους ἀναδραμεῖν τῆς περὶ αὐτοῦ Ps. cxxxi. 17. προφητείας, ἐχούσης ὧδε "Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ "μου." ἐπειδὴ δὲ προστίθησι τῷ λύχνον εἰπεῖν, ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, δῆλος ἂν εἴη δήπουθεν οὐκ εἰς μόνην τὴν τοῦ e προφήτου φωνὴν ἀναφέρων τὸν ἀκροατὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς νομικήν τινα διατύπωσιν, ὡς ἐν σχήματι πάλιν καὶ σκιᾷ τὴν Ἰωάννου δᾳδουχίαν προαναπλάττουσαν, ἣν καλῶς ἐποιήσατο μαρτυρήσας τῷ δεσπότῃ Χριστῷ. ὡς δὲ τοῖς Μωυσαϊκοῖς ὁμιλοῦντας λόγοις καὶ τοῦτο ἐνδελεχῶς τοὺς οἰησίφρονας Φαρισαίους, ἐξελέγχει πάλιν ἀμαθαίνοντας, καὶ δοκήσει μᾶλλον ὄντας σοφοὺς, ἤπερ ὄντως νομομαθεῖς. οὗτος μὲν οὖν σύμπας ἐστὶν ὁ τοῦ λόγου σκοπός· δεῖν δὲ ἡμᾶς ἀναμφιλόγως ὑπολαμβάνω καὶ τὸ θεῖον αὐτὸ παρακομίζοντας λό- 250 A. a γιον, ἐπιδεικνύειν ἤδη λύχνον οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ καιόμενον καὶ φαίνοντα τὸν μακάριον βαπτιστήν.

1. λέγοντες B. Statim τό assumptum ex B. pro more corrigens per additionem non rasuram. 2. αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ B. 16. μόνου om. B. 27. ὄντως B. ὄντας Ed. 29. αὐτὸ] αὐτοὺς B. παρακομίζοντα λόγιον ἐπιδεικνὺς B. 30. καὶ om. B.

Ὅτε τοίνυν τὰ περὶ τῆς ἁγίας σκηνῆς διετύπου Θεὸς, μετὰ τὴν τῶν αὐλαίων τῶν δέκα συμπλήρωσιν, λέγει πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα "Καὶ σὺ σύνταξον τοῖς υἱοῖς "Ἰσραὴλ, καὶ λαβέτωσάν σοι ἔλαιον ἐξ ἐλαίων ἄτρυγον "καθαρὸν κεκομμένον εἰς φῶς καῦσαι, ἵνα καίηται ὁ λύχνος "διὰ παντὸς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, ἔξωθεν τοῦ κατα-"πετάσματος τοῦ ἐπὶ τῆς διαθήκης· καύσει αὐτὸν ὁ Ἀαρὼν "καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπὸ ἑσπέρας ἕως πρωῒ ἐναντίον Κυρίου, b "νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν παρὰ τῶν υἱῶν "Ἰσραήλ. καὶ σὺ προσαγάγου πρὸς σεαυτὸν τόν τε Ἀαρὼν "τὸν ἀδελφόν σου καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ "ἱερατεύειν μοι." τὸ μὲν οὖν θεῖον λόγιον ἐν τούτοις ἡμῖν ἑστάτω, χωρητέον δὲ ἤδη πρὸς τὴν ἐνδεχομένην σαφήνειαν αὐτοῦ· τὸ ἔλαιον τὸ ἄτρυγόν τε καὶ καθαρὸν, ἔοικεν ὑποδη-λοῦν τὴν καθαρωτάτην καὶ ἀθόλωτον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φύσιν, ἥτις ἐν ἡμῖν ἐλαίου δίκην ἀπερινοήτως εἰστρέχουσα c ἀποτρέφει καὶ συνέχει καὶ αὔξει τὸν ἐν ψυχῇ φωτισμὸν, καθάπερ ἐν λύχνῳ κείμενον. οὕτω δὲ καὶ τὸν θεσπέσιον βαπτιστὴν τῆς περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μαρτυρίας τὸ φῶς ἐκλάμψαι πιστεύομεν, οὐχ ἑτέρωθεν τὴν τοῦ δύνασθαι φωταγωγεῖν κομισάμενον δύναμιν, ἢ διὰ τοῦ ἐλαίου τοῦ νοητοῦ, δυνατῶς τε καὶ ἐπιτηδείως ἔχοντος εἰς τὸ φῶς καῦσαι τὸ θεῖον ἐν ἡμῖν, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ὡς ἐν αἰνίγματι ὁ Σωτὴρ κατεμήνυσε λέγων "Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί d "θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη;" λύχνος οὖν ὡς ἐν τύπῳ πάλιν ὁ καιόμενος καὶ φαίνων διὰ παντὸς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου ὁ μακάριος ἦν βαπτιστής· καὶ τὸ μὲν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου φαίνειν αὐτὸν, σημαίνει καὶ καλῶς, ὅτι δεκτὸς ἐν ἐκκλησίαις ὁ παρ' αὐτοῦ φωτισμὸς, καὶ οὐκ ἔξω κείσεται τῆς

Exod. xxvii. 20–xxviii. 1.

S. Luc. xii. 49

2. τῶν prius assumptum ex B. Statim αὐλέων D. 7, 8. Assumpta ὁ ex B., οἱ ex B.D. 17. ἀποστρέφει B. 18. κείμενον] καιόμενος B. 20. ἐκ-λάμπων B. 23. ὡς ἐν αἰνίγματι ὁ Σωτὴρ hoc ordine B. ὁ Σωτὴρ ὡς ἐν αἰνίγματι Ed. Statim κατεμήνυσε B. κατεμήνυε Ed. 25.—p. 370, 3. Haec citat Nikephorus in Catena i. 863, 864. 25. πάλιν ὁ] πάλαι Nik. 27. τῇ assumptum ex B. Nik. 28. καὶ om. Nik.

ἱερᾶς τε καὶ θείας τοῦ Σωτῆρος αὐλῆς. τὸ γεμὴν ἔξω τοῦ καταπετάσματος ὁρᾶσθαι τὸν λύχνον, ἔοικεν ὑποδηλοῦν, ὅτι τὸν ἁπλούστερόν τε καὶ εἰσαγωγικὸν εἰσοίσει φωτισμὸν, S. Matth. iv. 17. e "Μετανοεῖτε λέγων, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·" τῶν δὲ ἔσω τοῦ καταπετάσματος ἀποκεκρυμμένων, δηλαδὴ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μυστηρίων, οὐδὲν ὅλως ἐπιδεικνύει. οὐ γὰρ ἐβάπτισεν εἰς μετουσίαν Ἁγίου Πνεύματος, οὐδὲ εἰσήνεγκεν ὁ παρ' αὐτοῦ φωτισμὸς εἰς τὸ ἔσω τοῦ καταπετάσματος· Heb. ix. 8. ἦν γὰρ ἐπὶ τῆς ἔξω σκηνῆς "τῆς ἐχούσης ἔτι τὴν "στάσιν" κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. ἐπειδὴ δέ φησιν, Exod. xxvii. 21. ὅτι καὶ "Καύσει αὐτὸν Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπὸ ἑσπέ- 251 A. a "ρας ἕως πρωῒ ἐναντίον Κυρίου, νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς "γενεὰς ὑμῶν," τοιῶσδε πάλιν νοῆσαι προσήκειν οἶμαι τὸ εἰρημένον. Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τοὺς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κατὰ καιρὸν ἱερουργοῦντας ὑποσημαίνουσι, τουτέστι τοὺς ἐν αὐταῖς διδασκάλους, καὶ τῶν θείων θυσιαστηρίων λειτουργούς· οὗτοι τὸν λύχνον τὸν νοητὸν, τουτέστι τὸν Ἰωάννην, ἀεὶ διαλάμποντα τηρεῖν ἐπιτάττονται· τοῦτο γάρ ἐστι τό Ib. "Καύσουσιν αὐτὸν ἀπὸ ἑσπέρας ἕως πρωΐ." ὁ γὰρ σύμπας καιρὸς, ἐν ᾧ προσῆκε τὸ τοῦ λύχνου φαίνεσθαι φῶς, τὸ b μῆκός ἐστι τῆς νυκτὸς, δι' οὗ σημαίνεται τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ μέτρον. φῶς γὰρ τὸν μέλλοντα νοοῦμεν αἰῶνα. καίεται γεμὴν, ἤτοι λαμπρὸς ὁ λύχνος διαφυλάττεται, δεκτὴν ἀεὶ τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν τὴν ἐπ' αὐτῷ δᾳδουχίαν ποιούμενος, καὶ ὅτιπέρ ἐστιν ἀληθὴς τὰ τοιαῦτα λέγων περὶ Χριστοῦ διὰ φωνῆς τῶν κατὰ καιροὺς ἱερέων ἐπιμαρτυρούμενος.

Ἵνα δέ σε διδάξῃ Θεὸς, ὅτι διὰ τούτου τὸν τοῦ Σωτῆρος c προανετύπου πρόαγγελον, εὐθὺς ἐπισυνάπτει τὴν τῶν ἱερα-

1. *αὐλῆς τοῦ Σωτῆρος* inverso ordine Nik. 3. *τε* om. Nik. 5. *ἀποκεκρυμμένων*] *τῶν ἀποκεκρυμμένων* B. 9. *ἐπὶ* pro *ἔτι* B. 11. *οἱ* assumptum ex B. ut supra. 14—22. Haec citat Nik. l. c. 17. *τὸν νοητὸν λύχνον* Nik. 20. *προσήκει* Nik. *τοῦ* om. B. habet Nik. 23. *καίεται*] *καὶ ἔτι* D. 26. *καιρὸν* B. Utramque formam exhibet D. 29. *προανετύπου* B. *ἀνετύπου* Ed.

τευόντων ἐπιλογήν. ἀναβήσῃ δὲ πάλιν ὅλον τοῦ κεφαλαίου τὸν λόγον ἀναμασώμενος εἰς τοιαύτην τινὰ θεωρίαν, καὶ οὐκ ἄκομψον, ὥς γε μοι δοκεῖ· ἐπὶ τέλει τῆς σκηνῆς ἡ ἐπὶ τῷ λύχνῳ διάταξις εἰσενήνεκται, μεθ' ἣν εὐθὺς ἡ τῶν ἱερέων προβολή τε καὶ χρῆσις. ἐπὶ γὰρ τέλει τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἡ τοῦ προβαδίζοντος ἐξέλαμψε "Φωνὴ βοῶντος Es. xl. 3. "ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὰ γέγραπται, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, "εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν," μεθ' ὃν εὐθὺς ἡ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Χριστοῦ χειροτονία τε καὶ d ἀνάδειξις· ἐξελέξατο γὰρ ὁ Κύριος "δώδεκα, οὓς καὶ ἀπο- S. Luc. vi. 13. "στόλους ὠνόμασεν."

Καὶ ἐν τούτοις ἡμῖν τῆς ἐπὶ τῷ λύχνῳ θεωρίας συμπεπερασμένης, ἴδωμεν πάλιν τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος φησὶν ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ. ἕξιν ἀμαθῆ καὶ δυσάγωγον εἰς ὑπακοὴν τοῖς Φαρισαίοις ἐγκαλεῖ, καὶ διελέγχει πάλιν, ὡς ἀσύγκριτον νοσοῦσι τὴν ἀπαιδευσίαν, οὐδὲ e ἅπερ εἰδέναι κατεπαγγέλλοντο νοεῖν ἰσχύοντες, καὶ πολὺ μὲν λίαν τῆς ἀκριβοῦς νομομαθείας ἐξῳκισμένοι, ἀγνοοῦντες δὲ κατὰ τὸ παντελές, ἅπερ ὡς ἐν σχήμασιν ὁ νομοθέτης προανετύπου διὰ Μωυσέως. διὰ μὲν γὰρ τοῦ λέγειν, ὅτι ὁ λύχνος ἦν ἐκεῖνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, δυσωπεῖ κατὰ τὸ εἰκὸς ὡς οὔπω νενοηκότας τὸ ἐν νομικοῖς αἰνίγμασι καὶ πάλαι σκιαγραφούμενον· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν Ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ, τῆς ἄνωθεν ψήφου a **252 A.** τὸ οἰκεῖον ἀεὶ προτάττοντας θέλημα πάλιν εἰσφέρει, καὶ οἷσπερ ἂν βούλωνται μόνοις ἀκολουθεῖν εἰθισμένους. τοῦ γὰρ νομοθέτου, φησὶ, διὰ παντὸς φαίνειν τε καὶ καίεσθαι τὸν λύχνον διατεταχότος, οὐκ εἰς ἀεὶ φαίνειν αὐτὸν ὑμεῖς

2. ἀναμασώμενος B. ἀναμασσώμενος Ed. 3. δοκεῖν B. 8. τοῦ Θεοῦ] αὐτοῦ κυρίου τοῦ Θεοῦ B. cf. supra 249 b. 10. γὰρ κύριος ὁ θεὸς B. 12. Καὶ assumptum ex B. 14. φησὶν om. B. 15. ἀγαλλιαθῆναι D. ἀγαλλιασθῆναι Ed. 18. κατεπαγγέλλοντο B. κατεπαγγέλλονται Ed. 22. ἐστιν pro ἦν ἐκεῖνος B. 25. ἀγαλλιαθῆναι D. ἀγαλλιασθῆναι Ed. 27. μόνοις] νόμοις B.

ἠθελήσατε, ἀλλὰ πρὸς μόνην ὥραν, τουτέστι πρὸς ὀλιγοστὸν κομιδῇ τὸν καιρόν. ἐν ἀρχῇ γὰρ θαυμάσαντες κατεσβέσατε, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, τοῦ λύχνου τὸ φῶς, ἀλογώτατα μὲν
b ἐπισκήπτοντες τῷ θεόθεν ἀπεσταλμένῳ, καὶ οὐ μόνον αὐτοὶ τὸ βαπτίζεσθαι παραιτούμενοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ βαπτίζειν ἑτέρους ἀποκωλύοντες· ἀπεστείλατε γὰρ πρὸς αὐτὸν λέγοντες
(Supra i. 25.) "Τί οὖν βαπτίζεις;" τουτέστι τί φωτίζεις εἰς μετάνοιαν καὶ ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ; οὐκοῦν εὐηθείας ἅμα καὶ παρανομίας ἐπήνεγκε γραφὴν τοῖς ἀνοήτοις γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις, ταῖς Ἰωάννου πάλιν ἐπαγωνιζόμενος φωναῖς ὁ Σωτήρ· ὅπερ οἶμαι συνεὶς, ἄριστά τε διειληφὼς καὶ ὁ μακάριος Λου-
(S. Luc. vii. 29, 30.) c κᾶς τῆς ἐκείνων ἀπονοίας καταβοᾷ λέγων "Καὶ πᾶς ὁ λαὸς "ἀκούσας" τῶν τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων δηλαδὴ, "ἐδικαίωσαν "τὸν Θεὸν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. οἱ δὲ "Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ἠθέτησαν "ἐν ἑαυτοῖς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ."

36 Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα ἃ δέδωκέ μοι ὁ Πατὴρ ἵνα τελειώσω αὐτὰ, αὐτὰ τὰ ἔργα
d ἃ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ Πατήρ με ἀπέσταλκε.
37 καὶ ὁ πέμψας με Πατὴρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ.

Εἰ καὶ λύχνος ἦν ἐκεῖνος, φησὶ, καὶ διὰ νομικῶν συνταγμάτων ζωγραφούμενος, καὶ διὰ φωνῆς τῶν ἁγίων προφητῶν προβοώμενος, ὡς ἀναδειχθήσεταί ποτε τοῦ κατ' ἀλήθειαν προαναλάμπων φωτὸς, καὶ διαγγέλλων ἐν ὑμῖν, ὅτι προσήκει τὴν ὁδὸν εὐτρεπῆ ποιεῖσθαι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ·
e ἀλλ' ἐπείπερ ὑμῖν οὐκ ἀξιόπιστος ἴσως ὁρᾶται, καίτοι τοσοῦτος ὑπάρχων ἐν ἀρετῇ, διὰ τὴν ἐνοῦσαν ὑμῖν ἀχάλινόν τε καὶ ἐκτοπωτάτην ἀπόνοιαν, ἐπὶ τὸ μεῖζον ἤδη χωρῶ, καθ' οὗ κατὰ τὸ εἰκὸς ἐρεῖτε πάλιν οὐδὲν, αὐτὸ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος καὶ παρὰ βούλησιν τὴν ἑαυτῶν δυσωπούμενοι. οὐ

1. ὀλιγοστὸν B. ὀλίγιστον D. ὀλίγον Ed. 4. ἐπισκέπτοντες B. 9. Φαρισαίοις et γραμματεῦσι inter se transponit B. 18. αὐτὰ alt. om. B. 21. ἐστιν pro ἦν B. συγγραμμάτων B. 25. εὐπρεπῆ D. 30. καὶ assumptum ex B.

γὰρ λόγοις ἔτι καὶ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων ψήφοις ἐπισεμνύνομαι, οὐδὲ τὰς ἐκ ῥημάτων ψιλῶν συλλέγειν ἐπ᾽ ἐμαυτῷ μαρτυρίας οἰήσομαι δεῖν, ἀξιολογωτέροις δὲ καὶ πολὺ μείζοσι τῶν εἰρημένων ἐπιτρέψω τὰ κατ᾽ ἐμαυτὸν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἤδη a 253 A. καταλαμπρύνω τῆς ἐν ἔργοις μεγαλειότητος, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν εἰμὶ, καὶ ἐκ Θεοῦ πέφηνα Πατρὸς, ἀδικῶ δὲ οὐδὲν τοὺς ἐμοὺς, ἐφ᾽ ὅπερ ἂν βούλωμαι μεταῤῥυθμίζων, νόμους, καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸ γράμμα παχύτητος εἰς πνευματικὴν θεωρίαν μεταστοιχειῶν τὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις αἰνιγματωδῶς εἰρημένα. κατανοείτω δὲ πάλιν ὁ φιλομαθὴς, ὅτι λέγων ὁ Σωτὴρ διὰ τῶν ἔργων ἐπιμαρτύρεσθαι καλῶς εἰς τὸ εἶναι κατὰ φύσιν Θεὸς, ἐκδιδάσκει σαφῶς, ὡς οὐκ ἂν εἴη τῶν b ἐνδεχομένων ἀπαραλλάκτως ἐνυπάρχειν τινὶ τὴν Θεῷ πρέπουσαν ἐνέργειάν τε καὶ δύναμιν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχοι Θεός. μαρτυρεῖται γὰρ διὰ τῶν ἔργων, οὐ καθ᾽ ἕτερον οἶμαι τρόπον, ἀλλὰ κατὰ τοῦτον αὐτόν. εἰ γὰρ τῶν τοῦ γεννήσαντος ἔργων ὁρᾶται τελειωτὴς, καὶ ἅπερ ἂν ἐκείνῳ καὶ μόνῳ φαίνοιτο πρεπωδέστερα, ταῦτα καὶ αὐτὸς ἐξ οἰκείας ἰσχύος ἀποπληροῖ· πῶς οὐκ ἂν γένοιτο παντί τῳ σαφὲς, ὅτι τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ φύσιν ἀπεκληρώσατο, καὶ c τοῖς τοῦ τεκόντος ἰδιώμασι διαλάμπων, ὡς ἐξ αὐτοῦ, τὴν ἴσην αὐτῷ δύναμίν τε καὶ ἐνέργειαν ἔχει; εἰληφέναι γεμὴν παρ᾽ αὐτοῦ τὰ ἔργα φησὶν, ἢ διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος σχῆμα καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ταπεινότερόν πως ἤπερ ἐχρῆν καὶ τοῦτο λαλῶν οἰκονομικῶς, ἢ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εὐδοκίαν τε καὶ συναίνεσιν, τὴν ἐφ᾽ ἅπασι τοῖς παραδόξως ἐπιτελουμένοις, τῷ τῆς δόσεως ἀποσεμνύνων ὀνόματι. οὕτω γὰρ καὶ ἀπεστάλθαι δισχυρίζεται, ἅτε δὴ d καὶ κενώσας ἑαυτὸν, καθὰ γέγραπται, τῆς ἀκράτως πρεπούσης Phil. ii. 7. ἀξίας τῷ Θεῷ διὰ τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπησιν· ἐταπείνωσε γὰρ ἑαυτὸν, καὶ τὴν τοῦ τεταπεινῶσθαι σμικροπρέπειαν οὐκ ἐν

14. καὶ alt. assumptum ex B. 25. τοῦ B. ἐκ Ed. 29. τοῖς pro τῆς D. 31. ταπεινοῦσθαι B.

ἑτέροις εὑρήσομεν τρόποις, ἢ ἐφ' οἷσπερ ἂν ὡς ἄνθρωπος ἔσθ' ὅτε λαλῇ. τούτῳ συνᾴδει τὸ διὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ πάλιν Ps. ii. 6, 7. ὡς ἐξ αὐτοῦ δι' ἡμᾶς ἀνθρωποπρεπῶς εἰρημένον "Ἐγὼ δὲ "κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον e "αὐτοῦ διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου." ὁ γὰρ βασιλεὺς ὢν ἀεὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς, ὁ σύνθρονός τε καὶ σύνεδρος, ὡς Θεὸς Θεῷ τῷ γεννήσαντι, κεχειροτονῆσθαί φησιν εἰς βασιλέα καὶ κύριον, ἅπερ εἶχεν ὡς Θεὸς λαμβάνειν εἰπὼν, ὅτε πέφηνεν ἄνθρωπος, ᾧ τὸ βασιλεύειν κατὰ φύσιν οὐκ ἔνεστιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ τῆς κυριότητος ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα πάντως ἐπακτόν.

3. δι' ἡμᾶς] + ὡς B. 5. βασιλεὺς ὢν B. βασιλεύων Ed. 9. ὅτι B.

ΚΕΦΑΛΗ Β. a 254 A.

Ὅτι εἰκών ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, ἐν ᾧ καὶ πρὸς Ἰουδαίους ἔλεγχος, ὡς μὴ νοοῦντας τὰ διὰ Μωυσέως αἰνιγματωδῶς μᾶλλον εἰρημένα.

Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωρά-
κατε, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα, ὅτι 38
ὃν ἀπέσταλκεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. b

ΟΥΧ *ἁπλῆν ἄν τις ἴδοι νοημάτων διασκευὴν τῷ προτε-
θέντι πάλιν ἐπιχεομένην ῥητῷ, ἀλλὰ κεκρυμμένων θεωρη-
μάτων ἑσμὸν, πολὺ δὴ λίαν εὐκόλως τὸν τῶν ἀζητήτως
ἐπακροωμένων παριππεύοντα νοῦν, μόνοις δὲ τάχα τοῖς
πικρότερον ἐξετάζουσιν ὁρᾶσθαι καταδεχόμενον. τί γὰρ δὴ
τὸ πεπεικὸς, ἐρεῖ τις τυχὸν, ἀπὸ τῆς θεοπρεποῦς ἐνεργείας
μαρτυρεῖσθαι λέγοντα τὸν Ἰησοῦν, ὡς ἐπί τι τῶν παρακει-* c
*μένων ἐλθεῖν τὸ πολὺ λίαν ἀπεσχοινισμένον, τὸ μήτε
ἀκηκοέναι φημὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς φωνῆς τοὺς Φαρι-
σαίους πώποτε, μήτε μὴν τεθεᾶσθαι τὸ εἶδος αὐτοῦ, ἀλλὰ
μηδὲ τὸν λόγον ἔχειν ἐνοικοῦντα αὐτοῖς τὸν ἐκείνου. καὶ
συνθήσομαί γε, καὶ πᾶς τις οἶμαι τῶν ἄλλων, ὡς οὐκ ἔξω
τοῦ πρέποντος γένοιτ᾽ ἂν ἡ τοιαύτη παρά τινων ἐπαπόρησις.
ποῖον οὖν ἄρα τοῖς προκειμένοις ἐφαρμόσομεν νοῦν, τί δὲ
πάλιν εὑρεσιλογοῦντες ἐξαρτύσομεν, τῆς ἀληθείας ἐχόμενοι* d
*πανταχῇ, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας τε καὶ χάριτος
ἐξειπεῖν πειράσομαι.*

3. *ὡς* om. B. 9. *ἐπιχεομένην* B. *ἐπεισχεομένην* Ed. 12. *δὴ τὸ*] *δήποτε* B. 16. *τοὺς Φαρισαίους πώποτε* ante *τῆς τοῦ* tr. Ed. invito B. 21. *δὴ* pro *δὲ* B.

Ἔθος τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ποιουμένῳ πολλάκις τὰς ἐπωφελεῖς διαλέξεις πρὸς τοὺς ἀσυνέτους μάλιστα Φαρισαίους, εἰς τὸ τῆς καρδίας αὐτῶν ἀτενίζειν βάθος, καὶ περισκέπτεσθαι θεοπρεπῶς τὰ ἐν λογισμοῖς ἀφώνως ἔτι κατὰ τὸν νοῦν στρεφόμενά τε καὶ ἀνακινούμενα, καὶ πρὸς ταῦτα μάλιστα
e καὶ τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖσθαι καὶ τοὺς λόγους ἔσθ᾽ ὅτε καὶ τοὺς ἐλέγχους ἐπ᾽ αὐτοῖς, καὶ οὐ πάντως τῶν οἰκείων ῥημάτων ἀνεξίτητον διατηρεῖ τὸν εἱρμὸν, ἀλλὰ πρὸς ὅπερ ἂν ἐκεῖνοι βουλεύωνται καὶ καθ᾽ ἑαυτοὺς ἐννοῶσι, δριμὺς ὑπαντᾷ, καὶ διὰ τούτου δεικνὺς, ὅτι πέρ ἐστι κατὰ φύσιν Θεὸς, ὡς γινώσκων τὰ ἐν τῷ βάθει κείμενα, καὶ καρδίας ἐρευνῶν καὶ νεφρούς· δεχέσθω δὲ, εἴ τῳ δοκεῖ, τὴν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν παρὰ τῶν ἑτέρων εὐαγγελιστῶν, Λουκᾶ δὴ φημὶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. γέγραπται τοίνυν ἐν τοῖς
S. Luc. v. 17. εὐαγγελίοις, ὡς ἦσάν ποτε συνεληλυθότες ἀπὸ πάσης τῆς περιχώρου τῆς Ἰουδαίας Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι.
255 A. a Ib. 18–23. "Καὶ ἰδοὺ, φησὶν, ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς "ἦν παραλελυμένος, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι "ἐνώπιον αὐτοῦ· καὶ μὴ εὑρόντες ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτὸν "διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα διὰ τῶν κεράμων "καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν "τοῦ Ἰησοῦ. καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπε τῷ παραλυ-"τικῷ Ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου· καὶ "ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι "λέγοντες Τίς ἐστιν οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύνα-
b "ται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός; ἐπιγνοὺς δὲ ὁ "Ἰησοῦς, φησὶ, τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπε "πρὸς αὐτούς Τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; τί "ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ

5. ἔτι στρεφόμενά B. 7. ἐλέγχους] + τοὺς Ed. invito B. 8. ἀνεξειτείλων διατηρεῖ τῶν εἰρημαίνον (sic) B. 14. Λουκᾶ] ἰδοῦ (sic) B. Statim δει (= δὴ) B. τοῖς B. ἑτέροις Ed. 17. φησὶν ἄνδρες hoc ordine B. 19. ποίας] διὰ ποίας Ed. invitis B.D. 20. τὰ δώματα B. 23. σου om. B. 26. ἀφιέναι ἁμαρτίας hoc ordine B. 27. φησὶ om. B. 29. σοι om. B.

“ εἰπεῖν Ἔγειραι καὶ περιπάτει;” ὁρᾷς ὅπως οὐ περιμείνας τὴν ἐν προφορᾷ ῥημάτων ἀπόκρισιν, ἤτοι γογγυσμὸν, πρὸς τὰς ἐν αὐτοῖς ἐννοίας ὡς Θεὸς ἀποκρίνεται; εὑρήσεις δὲ πάλιν καὶ ἑτέραν πράγματος εἰκόνα κατὰ τοῦτο διηρτημένην τὸ σχῆμα. λέγει γὰρ οὕτως ὁ μακάριος Λουκᾶς “ Ἐγένετο c Ib. vi. 6-9.
“ δὲ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν “ καὶ διδάσκειν, καὶ ἦν ἄνθρωπος ἐκεῖ καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ “ δεξιὰ ἦν ξηρά. παρετηροῦντο δὲ αὐτὸν οἱ γραμματεῖς καὶ “ οἱ Φαρισαῖοι εἰ ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπεύει, ἵνα εὕρωσι “ κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ᾔδει, φησὶν, τοὺς διαλο- “ γισμοὺς αὐτῶν, καὶ εἶπε τῷ ἀνδρὶ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν “ χεῖρα Ἔγειραι καὶ στῆθι εἰς τὸ μέσον. καὶ ἀναστὰς ἔστη. “ εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτούς Ἐπερωτήσω ὑμᾶς εἰ ἔξεστι “ τῷ σαββάτῳ ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι.” ὁρᾷς δὴ πάλιν ἀνακεκαλυμμένως ἐν τούτοις, ὡς εἰς αὐτὴν ὁρῶν τὴν καρδίαν d τῶν ἀνοήτως αἰτιᾶσθαι πειρωμένων αὐτὸν, ἐποιήσατο τοὺς λόγους; τοιοῦτόν τι πάλιν καὶ ἐπὶ τῷ προκειμένῳ ῥητῷ τεθεωρῆσθαι παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐν ταῖς τῶν Φαρισαίων διανοίαις ὑποτοπήσομεν. ὄψει δὲ τὴν εὐθεῖαν ἢ τὴν τοῦ πράγματος θέσιν οὐκ ἀπολακτίσαντα τὸν λόγον, ἕκαστα τῶν ἤδη προειρημένων ἀναμηρύσασθαι κατοκνήσας οὐδαμῶς.

Γέγονε τοίνυν ἐν ἀρχῇ πρὸς ἐκείνους ὁ πολύς τε καὶ e μακρὸς οὑτοσὶ λόγος ἐπὶ τῷ τεθεραπευμένῳ κατὰ τὸ σάββατον, καὶ διὰ ποικίλων εὑρημάτων καὶ συλλογισμῶν ἀναπείθειν ἐπειρᾶτο Χριστὸς τοὺς οἵπερ ἦσαν ἐπὶ τῇ τοῦ σαββάτου λύσει δυστρόπως ἀσχάλλοντες, ὡς ἔξεστι καὶ ἐλεεῖν ἐν σαββάτῳ, καὶ εἰς πάντας ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθὸν, καὶ πρὸς τούτοις, ὅτι πράγματος ἀξιολογωτάτου σκιὰν ὁ νόμος ἐποιεῖτο τὴν κατὰ τὸ σάββατον ἀργίαν, ἄλλως τε καὶ

4. διηρτημένην B. διηρτισμένην Ed. 9. θεραπεύει edidi. θεραπεύῃ (ει) B. θεραπεύσει Ed. 10. φησὶν assumptum ex B. 13. ὁ assumptum ex B. 14. δὴ] δὲ B. 15. αὐτῶν B. 16. ἀνοήτων B. 23. ἀρχῇ] + τε B. 26. ἐπειρᾶτο] ὅτι εἴρατο B.

256 A. a ὅσον ἧκεν εἰς τὴν ἐκείνων ψῆφον παραλύσας τὴν τοῦ σαββάτου τιμὴν, ἢ καὶ τὸν νόμον ὡς διὰ τούτου δὴ μάλιστα παραβεβηκὼς, καὶ ἀπεστάλθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ λίαν εὐτόνως δισχυρίζετο, καὶ προσέτι μαρτυρεῖσθαι παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ συνευδοκήσειν ἐφ᾽ ἅπασιν οἷσπερ ἂν ἐργάσαιτο, διελάλει σαφῶς. πρὸς ταῦτα κατά γε τὸ ἐν λογισμοῖς πιθανὸν, διενθυμοῦνται πάλιν οἱ Φαρισαῖοι καθ᾽ ἑαυτοὺς, ἅτε δὴ τοῖς νομικοῖς προσεδρεύοντες γράμμασιν, ἀεί τε τὰς διὰ Μωυσέως ἐντολὰς προϊσχόμενοι καὶ ἀνεγνωκέναι λέ-
b γοντες Τίς ὁ παρὰ τούτου λόγος· πῶς δὲ αὐτῷ συνευδοκήσει παραλύοντι τὸν νόμον ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ; πότε δὲ μεμαρτύρηκεν, ἢ τίνα ψῆφον ἐποιήσατο περὶ αὐτοῦ; ἐκ μὲν γὰρ τῶν Μωυσαϊκῶν συνταγμάτων ἐγνώκαμεν ὅτι καταβέβηκεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ὤφθη τοῖς πατράσι τὸ εἶδος αὐτοῦ, ἀκουστὴ, φησὶ, γέγονεν ἡ φωνὴ αὐτοῦ· λελάληκεν ὅλῃ τῇ Συναγωγῇ, τηρεῖν ἐκέλευσε τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, σαφῶς διαστείλας ὡδί "Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν

Exod. xx. 8–10.

c "σαββάτων ἁγιάζειν αὐτήν· ἓξ ἡμέρας ἐργᾷ καὶ ποιήσεις "πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα "ἅγια Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου· οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον." καὶ οὐχ ἑτέρου, φησὶ, ταῦτα λέγοντος ἠκούσαμεν, αὐτήκοος ἦν τῆς θεόθεν φωνῆς ἡ τῶν πατέρων πληθὺς, καὶ μετ᾽ ἐκείνους ἐν ἡμῖν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· τίς δὲ οὗτός ἐστιν;

Ταῦτα πάλιν ἐπείπερ ἐνθυμουμένους ἐθεᾶτο, πικρῶς ἀμαθαίνοντας ἐξελέγχει λέγων *Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε*
d *οὔτ᾽ εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα, ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.* τὰ γὰρ ἐν τύπῳ γεγονότα κατ᾽ ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ, καὶ δι᾽ ὧν αὐτοῖς ἡ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ κάθοδος ἐσχηματίζετο τοῦ Θεοῦ, ταῦτα πάλιν εἰδότες οὐδὲν, οὐκ εἰς εἰκόνας πραγμάτων ἐδέχοντο νοητῶν, ἀλλ᾽ ὄντως καὶ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλ-

11. *μεμαρτύρηκεν—τίνα*] *ὅς μαρτύρηκεν τίνα* B. (sic) 20. *οὐ ποιήσεις* ante *Κυρίῳ* transponit B. 24. *ἐθεᾶτο* B. *ἐθεάσατο* Ed. 25. *φωνὴν* B. *φωνῆς* Ed. 31. *ὄντως* B.D. "al." Ed. mg. *ὄντες* Ed.

μοῖς ὁρατὴν εἶναι δύνασθαι τὴν θείαν ᾤοντο φύσιν, καὶ φωνῇ σωματικῇ κεχρῆσθαι πεπιστεύκεισαν. ὅτι δὲ ἀληθὴς ἐπ' αὐτοῖς τοῦ Σωτῆρος ὁ λόγος ἦν, καὶ οὔτε φωνῆς ἀκηκόασί e ποτε τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὔτε μὴν ὄψει τῇ διὰ σώματος τεθέαταί τις τὸ εἶδος αὐτοῦ, τουτέστι τὸν ὅμοιον αὐτῷ κατὰ πάντα Λόγον, χρῆναι πάλιν ἐπιδεῖξαι σαφῶς ὑπολαμβάνω, τὰ ἐν τῇ ἐξόδῳ γεγραμμένα παραθέντα πρὸς ἔρευνάν τε καὶ βάσανον πνευματικήν. ἔχει δὲ οὕτως "Καὶ ἐξήγαγε Μωυσῆς Exod. xix. 17-19. "τὸν λαὸν εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς παρεμβολῆς, "καὶ παρέστησαν ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ. τὸ δὲ ὄρος τὸ Σινᾶ "ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεβηκέναι τὸν Θεὸν ἐπ' αὐτοῦ a 257 A. "ἐν πυρὶ, καὶ ἀνέβαινεν ὁ καπνὸς ὡς καπνὸς καμίνου· καὶ "ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα. ἐγίνοντο δὲ αἱ φωναὶ τῆς "σάλπιγγος προβαίνουσαι ἰσχυραὶ σφόδρα· Μωυσῆς ἐλά-"λει, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῇ." ὧδε μὲν οὖν ἡμῖν τὸ τοῦ πανσόφου Μωυσέως λόγιον ἔχει· δεῖν δὲ οἶμαι καὶ νῦν εἰς γελοιοτάτην κατολισθαίνοντας περὶ Θεοῦ δόξαν τοὺς Ἰουδαίους ἐλέγχειν, καὶ αὐτὸ τεθεᾶσθαι τὸ εἶδος οἰηθέντας αὐτοῦ, καὶ ἀκοῦσαι τῆς ὄντως ἐνούσης τῇ θείᾳ φύσει φωνῆς.

Ἄγε δὴ τοίνυν τῇ τοῦ Σωτῆρος ἐπιθαρσοῦντες χορηγίᾳ b καὶ χάριτι, τὴν τοῦ νομικοῦ παχύτητα γράμματος εἰς πνευματικὴν θεωρίαν ἀπολεπτύνωμεν· οὕτω γὰρ μάλιστα φανεῖται καὶ ἀληθὲς τὸ πρὸς Φαρισαίους εἰρημένον περὶ Θεοῦ Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε. τὸ μὲν οὖν διὰ Μωυσέως ἐξάγεσθαι τὸν λαὸν εἰς ἀπάντησιν τοῦ Θεοῦ, καθὰ γέγραπται, σημεῖον ἂν γένοιτο σαφὲς καὶ λόγος ὡς ἐν αἰνίγματι, τοῦ μὴ δύνασθαί τινας ἀπαιδαγωγήτως τε καὶ ἀνεπιστήτως ἰέναι πρὸς Θεὸν, νόμῳ δὲ μᾶλλον c χειραγωγουμένους εἰς ἐπίγνωσιν ὧν ζητοῦσι μαθεῖν. Μωυσῆς

3. ἐπ' αὐτοῖς prius omissum, deinde supplet B mg. ad ἦν B. 4. μὴν] μὲν Migne. 5. τὸ om. Migne. 9. τὴν om. B. retinui ex Ed. (Alex.) 13. τὸ pro δὲ Aub. 14. ἰσχυραὶ] habet ἰσχυρότεραι infra 258 b c. Μωυσῆς] + δὲ B. (X. 18. 59. 84.) Statim ἐλάλησεν B. (Vat.) 15. οὖν om. B. 16. λόγον B. 19. φωνῆς] + εἰ δὲ δὴ πρέποι καὶ φωνὴν ὅλως ἐν τούτοις εἰπεῖν B. 29. Μωυσῆς] μωυσέως B.

γὰρ εἰς νόμον ἡμῖν νοηθήσεται κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπό τινος [S. Luc. xvi. 29.] "Ἔχουσι Μωυσέα καὶ τοὺς προφήτας." ἡ δέ γε παράστασις ἡ ὑπὸ τὸ ὄρος καταβεβηκότος ἤδη καὶ ὄντος ἐν αὐτῷ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἑτοιμότητα τῆς γνώμης καὶ τὸ γοργὸν εἰς δουλείαν τῶν καλουμένων ὑποδηλοῖ, οὐκ ἀνανευόντων τρόπον τινὰ καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν καὶ ὑψηλοτέροις ἢ κατὰ τὴν d φύσιν προσβαλεῖν, συμπαρόντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ. τοιοῦτοι δὲ πάντως τοῦ Σωτῆρος οἱ μέτοχοι. διὸ δὴ καὶ τὴν ὑπὲρ [Rom. viii. 35.] ἄνθρωπον μελετῶντες ἀνδρείαν "Τίς ἂν ἡμᾶς χωρίσαι, "φασὶν, ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις ἢ στενο-"χωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μά-"χαιρα;" πάντα γὰρ τοῖς εὐσεβοῦσιν οἰστὰ τὰ δεινὰ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπησιν· κἂν ὡς ὄρος ἡ θλίψις ἐγείρηται, παντὸς ἐκεῖνοι κινδύνου κατανεανιεύσονται, καὶ τῆς πρὸς [Exod. xix. 18.] e Θεὸν φιλίας τὴν γνώμην οὐκ ἀποστήσουσι. κατελθεῖν δὲ λεγόμενος, οὐκ εἰς χθαμαλόν τινα χῶρον, ἀλλ' ἄνω που πάλιν καὶ ἐν ὄρει φαίνεται Θεὸς, ἵνα δή τι τοιοῦτον ἐννοήσῃς κατὰ σαυτὸν, ὅτι κἂν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἡ θεία φύσις συγκαταβαίνουσα, ἑαυτὴν ἡμῖν προσάγῃ πρὸς κατανόησιν, ἀλλ' ἔστι πάλιν ἐν τοῖς πολὺ λίαν ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ λόγοις καὶ θεωρήμασι. τὸ γὰρ ὑψηλόν τε καὶ ὑπέρτονον τῶν περὶ αὐτῆς δογμάτων διὰ τοῦ ὄρους σημαίνεται, ὃ καὶ σύμπαν 258 A. a ἡμῖν τῷ καπνῷ καταμελαίνεσθαι λέγει. δριμεῖς γὰρ ὄντως καὶ οὐ σφόδρα λαμπροὶ παρ' ἡμῖν οἱ περὶ τῆς θεότητος λόγοι, τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν καπνοῦ δίκην ἀμύττοντες. [1 Cor. xiii. 12.] διὰ τοῦτο Παῦλος μὲν ὁ σοφώτατος ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν αἰνίγματι βλέπειν ἡμᾶς διεμαρτύρατο· τεθεικέναι δὲ [Ps. xvii. 12.] "σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ," τὸν Θεὸν δηλονότι, φησί που πάλιν ὁ μελῳδὸς, τῷ τοῦ σκότους ὀνόματι τὴν περὶ αὐτὸν ἀκαταληψίαν ὑποδηλῶν, ἥσπερ ἂν εἰς τύπον ληφθείη καλῶς

5. *οὐκ*] *καὶ οὐκ* B. 6. *ἢ* om. B. 8. *δὲ* B.D. *δὴ* Ed. 12. *ἔσται ταῦτα* pro *οἰστὰ* B. 14. *κατανεανιεύονται* B. 16. *που πάλιν* hoc ordine B. 18. *καὶ* pro *κἂν* B. 24. *τῆς* assumptum ex B. 25. *δίκην* assumptum ex B.D. [Migne.] Statim *ἀμυτιδριμμύτοντες* B. 28. *πάλιν που* inverso ordine B.

ὁ περὶ τὸ πῦρ ἐν τῷ ὄρει καπνός· ἐν πυρὸς δὲ σχήματι κάτεισι τὸ θεῖον αὐτὸ, κατ᾽ ἐκεῖνο δὴ μάλιστα καιροῦ, b πρεπόντως τε καὶ ἀναγκαίως τῇ τοῦ πράγματος φύσει. ἔδει γὰρ ἔδει τὸν εἰς δουλείαν καὶ σύνεσιν διὰ τοῦ μέλλοντος ὁρισθήσεσθαι νόμου καλοῦντα τὸν Ἰσραὴλ, φωτιστὴν ὁρᾶσθαι καὶ κολαστήν· ἄμφω δὲ ταῦτα τελεῖται διὰ πυρός. ἀλλὰ καὶ "φωναὶ, φησὶν, αἱ τῆς σάλπιγγος Exod. xix. 19. "ἐγίνοντο προβαίνουσαι ἰσχυρότεραι σφόδρα," ἵνα πάλιν ἡμῖν τοιαύτη τις νοημάτων ἐξυφαίνηται δύναμις· ἐξεφωνήθη μὲν γὰρ καὶ ὁ νόμος παρὰ Θεοῦ, πλὴν οὐ συντόνως ἐν ἀρχῇ διὰ τὴν τῶν παιδαγωγουμένων ἀσθένειαν, ἀλλ᾽ c ἰσχνοφώνως, ἵν᾽ οὕτως εἴπω, καὶ οὐχ ὅλην ἔχων τὴν τοῦ σαλπίζοντος δύναμιν. διὸ δὴ καὶ βραδύγλωσσον ἑαυτὸν Ib. iv. 10. ὠνόμαζεν ὁ Μωυσῆς. προβαίνοντος δὲ τοῦ καιροῦ, καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸ γράμμα σκιᾶς εἰς πνευματικὴν ἀναφέροντος λατρείαν τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστὸν, ἰσχυρότεραι σφόδρα τῆς θείας σάλπιγγος ἐξέδραμον αἱ φωναὶ, τοῦ σωτηρίου τε καὶ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος πᾶσαν τρόπον τινὰ περιηχοῦντος τὴν οἰκουμένην. οὐ γὰρ, καθάπερ ὁ λεπτοβόης τε d καὶ σμικροκῆρυξ νόμος εἰς μόνην τὴν Ἰουδαίων ἠκούσθη χώραν, ἢ καὶ ἀπὸ Δὰν καὶ ἕως Βηρσαβεὲ κατηγγέλλετο, μᾶλλον δὲ "εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν," Ps. xviii. 5. καθὰ γέγραπται. τί δὲ δὴ πάλιν ἐπὶ τούτοις; "Μωυσῆς Exod. xix. 19. "ἐλάλει, φησὶν, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῇ."

Δριμὺς ἔστω πάλιν τῶν εὐμαθεστέρων ὁ νοῦς, ἐπιτηρείτω δὲ ἀκριβῶς τὴν τοῖς θείοις λογίοις ἐνοῦσαν ἀσφάλειαν. λαλεῖ μὲν γὰρ ὁ Μωυσῆς, ἀποκρίνεται δὲ τούτῳ Θεὸς φωνῇ, οὐκ ἰδίᾳ πάντως φωνῇ, τοῦτο γὰρ οὔ φησιν, ἀλλ᾽ ἁπλῶς τε e Cf. supra 41. καὶ ἀπολελυμένως φωνῇ, τῇ διὰ κτύπου ῥημάτων ἀνθρωπινώτερον παραδόξως ἀποτελουμένῃ· περὶ τί γὰρ ἂν τῶν

14. ὀνομάζον B. 17. τε om. B. 21. καὶ alt. assumptum ex B. 22. τὴν γῆν ἐξῆλθεν hoc ordine B. αὐτῶν B. αὐτοῦ Ed. (184.) 23. δεῖ pro δὲ δὴ B. 24. φησιν ante Μωυσῆς transp. B. 25. ἐστιν pro ἔστω B. 27. τούτῳ Θεὸς hoc ordine B.

ἔργων ἀτονῆσαι Θεός; τί δ' οὐκ ἂν ἐξανύσῃ Θεὸς θελήσας, καὶ λίαν εὐκόλως; ἐλάλει τοιγαροῦν ὁ Μωυσῆς, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῇ. καὶ ὁ μὲν τύπος ἐν τούτοις· ἴδωμεν δὲ τὴν ἀλήθειαν. ἔχεις τοιγαροῦν ἐν εὐαγγελίοις τοῖς ἁγίοις Infra xii. 28. λαλοῦντα τὸν Κύριον "Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱὸν," 259 A. a ἀποκρινόμενον δὲ διὰ φωνῆς τὸν Πατέρα "Καὶ ἐδόξασα καὶ "πάλιν δοξάσω." οὐκ εἶναι δὲ τὴν φωνὴν ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Σωτὴρ ἔδειξεν, εἰπὼν τοῖς τὸ τηνικάδε Ib. 30. παροῦσιν "Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς·" ὁρᾷς ὅπως γεγενῆσθαι σαφῶς διισχυρίσατο τὴν φωνὴν, ἐπεὶ μὴ τῇ διὰ κτύπου κεχρῆσθαι φωνῇ τὴν θείαν οἴεσθαι φύσιν ἀκόλουθον, κἂν ταῖς ἡμετέραις συσχηματίζηται χρείαις, καὶ λαλῇ καθ' ἡμᾶς οἰκονομικῶς.

Ταῦτα πάλιν ἡμῖν ἀναγκαίως εἰσεκομίσθη πρὸς τὸ παρὸν b τῷ λόγῳ τὰ θεωρήματα· χρῆναι δὴ πάντως ἐλογισάμεθα τοῖς ἐντευξομένοις ἀληθεύοντα φαίνεσθαι τὸν Ἰησοῦν, ὅταν εὑρίσκηται λέγων πρὸς Ἰουδαίους περὶ τοῦ ἰδίου γεννήτορος *Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα· ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.* ὅτι δὲ πάλιν οἱ Φαρισαῖοι πρὸς ἐκτόπους ἀλαζονείας ἀναφυσώμενοι, τὸν θεῖον εἶναι σὺν c αὐτοῖς τε καὶ ἐν αὐτοῖς ἐπλάττοντο λόγον, διά τε τοῦτο πρὸς ἀξιάγαστον ἐλάσαι σοφίαν ἀνοήτως διισχυρίζοντο, μαρτυρήσει καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, Χριστοῦ διὰ τοῦ προφήτου Hier. viii. 8, 9. λέγοντος Ἱερεμίου πρὸς αὐτούς "Πῶς ἐρεῖτε ὅτι σοφοί ἐσμεν "ἡμεῖς, καὶ ὁ λόγος Κυρίου μεθ' ἡμῶν ἐστίν; εἰς μάτην "ἐγενήθη σχοῖνος ψευδὴς γραμματεῦσιν, ᾐσχύνθησαν σο- "φοὶ, ἐπτοήθησαν καὶ ἑάλωσαν, σοφία τίς ἐστιν ἐν αὐτοῖς; "ὅτι τὸν λόγον Κυρίου ἀπεδοκίμασαν." πῶς γὰρ τὸν ζῶντα καὶ ἐνυπόστατον τοῦ Θεοῦ Λόγον ἀποδοκιμάσαντες οὐχ

1. Θεὸς alt. assumptum ex B. 4. εὐαγγελίοις τοῖς ἁγίοις B. ἁγίοις εὐαγγελίοις Ed. 6. διὰ φωνῆς om. B. 7. δοξάσω] + αὕτη δὲ ἡ δόξα διὰ φωνῆς γέγονεν B. 10. φησὶν pro σαφῶς B. ἔτι pro ἐπεὶ B. 15. δὴ B. γὰρ Ed. 16. ἐντευξαμένοις Migne. 25. λέγοντος B. λέγον Ed. "dicens" Georg. Trap. 26. ὁ assumptum ex B.

ἁλώσονται, τὴν εἰς αὐτὸν οὐ παραδεξάμενοι πίστιν, ἀλλὰ d *τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀτιμάσαντες χαρακτῆρα, καὶ τὸ ἀληθέστατον ὥσπερ εἶδος αὐτοῦ, διὰ τῆς θεοπρεποῦς ἐξουσίας τε καὶ δυνάμεως θεωρῆσαι παραιτησάμενοι; καταληπτὴ γὰρ ἡμῖν οὐχ ἑτέρως κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἡ θεία τε καὶ ἀπόρρητος φύσις, ἢ δι' ὧν ἐπιτελεῖ καὶ ἐργάζεται· διὰ γάρ τοι τοῦτο, καὶ ἀπὸ "μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως"* Sap. xiii. 5. *ἐπὶ τὴν τοῦ γενεσιουργοῦ θεωρίαν ὁ μὲν Παῦλος ἡμᾶς ἰέναι* Cf. Rom. i. 20. *προστάττει, ξεναγεῖ δὲ πάλιν εἰς τὴν ἐφ' ἑαυτῷ κατάληψιν* e *ὁ Σωτὴρ "Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου, λέγων, μὴ* Infra x. 37, 38. *"πιστεύετέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς "ἔργοις μου πιστεύετε." κατῃτιᾶτο δέ που καὶ λίαν εὐλόγως τὸν οἰκεῖον μαθητὴν, Φίλιππος οὗτος ἦν, ὡς ἑτέρως δύνασθαι πρὸς τὴν ἐπὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θεωρίαν ἐλθεῖν ἀζητήτως ὑποτοπήσαντα, καίτοι παρὸν ἐπ' ἐξουσίας αὐτῷ τὴν ἀπαραποίητον εἰκόνα κατασκέπτεσθαι, δεικνύουσαν ἀκριβῶς ἐν ἑαυτῇ τὸν γεννήσαντα· διὸ δὴ καὶ ἔφασκε "Τοσοῦτον* a **260 A.** Infra xiv. 9. *"χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; ὁ "ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα."*

Ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὅτι ἐν αὐταῖς δοκεῖτε ὑμεῖς ζωὴν αἰώνιον 39
ἔχειν, καὶ αὗταί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ, καὶ οὐ θέλετε 40
ἐλθεῖν πρός με, ἵνα ζωὴν ἔχητε.

Ἡ μὲν λεία καὶ ἱππήλατος τοῖς πολλοῖς καὶ τετριμμένη διάνοια τοῦ ῥητοῦ προστακτικῶς εἰρῆσθαι νομίζειν παρὰ τοῦ b *Σωτῆρος ἡμῶν πρὸς τοὺς Φαρισαίους ἀναπείθει, τὸ χρῆναι τὰς θείας ἐρευνῶντας γραφὰς τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας πρὸς ζωὴν ἐρανίζεσθαι. ἐπειδὴ δὲ σύνδεσμον ἐν τῷ μεταξὺ θείς· φημὶ δὲ τό Καί· συνάπτει τό Οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρός με, δῆλος ἂν εἴη λοιπὸν ἕτερόν τι σημαίνων, συγγενὲς μὲν τοῖς εἰρη-*

4. *καταληπτὴ*] *κατείληπται* B. 5. *ἀπόρρητος* B. *ἄρρητος* Ed. 10. *μου* om. B. 12. *που* assumptum ex B mg. D. 17. *τοσοῦτον χρόνον* B. *τοσούτῳ χρόνῳ* Ed. 29. *σημαίνων*] + *ὢν* B.

μένοις, ἔχον δέ τι βραχὺ τὸ ἐξηλλαγμένον. εἰ γὰρ ἔδει
νοεῖσθαι προστακτικῶς, πῶς οὐκ εἶναι φήσομεν ἀναγκαῖον
c κατὰ τόδε τὸ σχῆμα τυχὸν τὸ σύμπαν εἰπεῖν Ἐρευνᾶτε τὰς
γραφὰς ὅτι ἐν αὐταῖς δοκεῖτε ὑμεῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν καὶ αὗταί
εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ· ἐρευνήσαντες δὲ ἔλθετε πρὸς
μέ· ἀλλ' ὡς μὴ ἐθέλοντας ἐλθεῖν, καίτοι διὰ τῆς ἐρεύνης ἐπὶ
τοῦτο χειραγωγουμένους καταιτιᾶται λέγων Καὶ οὐ θέλετε
ἐλθεῖν πρός μέ.

Ἀναγνωσόμεθα τοίνυν ἐπὶ τὸ χρησιμώτερον βλέποντες,
καὶ τὸ τοῖς προαποδοθεῖσιν ἀκολουθοῦν, οὐ πάντως προσ-
τακτικῶς, ἀλλ' ὡς ἐν συνέσει μᾶλλον καὶ ὑποστιγμῇ. ἔσται
d δὲ πάλιν τοῦ προκειμένου τοιοῦτος ὁ νοῦς. ἐπειδὴ γὰρ
ἐθεάσατο αὐτοὺς τρέχοντας ἐπὶ τὰ Μωυσέως ἀεὶ συγγράμ-
ματα, καὶ συλλέγοντας ἐκεῖθεν ἀπαιδεύτως τὰς τῶν ἀντι-
λογιῶν ἀφορμὰς, ζητοῦντας δὲ ἕτερον οὐδὲν, ἢ καὶ δεχομένους,
ὅπερ ἂν αὐτοῖς τὸ χρῆναι πιστεύειν περιποιῇ· διὰ τοῦτο
πάλιν ἀναγκαίως ἄχρηστον αὐτοῖς καὶ ἀνόνητον τὸν τῆς ἐπὶ
τούτοις ἐρεύνης ἀποφαίνει πόνον, καὶ ὡς ἐπὶ μεγάλῳ τε καὶ
ἐπωφελεστάτῳ πράγματι μεμελετήκασιν οὐ κατὰ λόγον
e κεχρῆσθαι τὸν πρέποντα διελέγχει σαφῶς. τί γὰρ εἰπέ μοι
τὸ χρήσιμον, ὅτι τὰς μὲν θείας, φησὶν, ἐρευνᾶτε γραφὰς,
οἰόμενοι δι' αὐτῶν εἰς αἰώνιον ἀναβήσεσθαι ζωήν· ἐπὰν δὲ
ταύτας ἐμοὶ μαρτυρούσας εὑρίσκητε, καὶ ζωὴν ὀνομαζούσας
ἐμὲ τὴν αἰώνιον, οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς μὲ ἵνα ζωὴν ἔχητε;
οὐκοῦν ὅθεν ἔδει σώζεσθαι, φησὶν, ἐκεῖθεν τὰ μέγιστα τὰς
ἑαυτῶν ζημιοῦντες οὐ νοεῖτε ψυχὰς, πρὸς μὲν μόνον τὸ ἀντι-
λέγειν ἐκ Μωυσαϊκῶν ἀκονώμενοι λόγων, τὰ δὲ ἐφ' οἷς ἦν
261 A. a ὑμᾶς τὴν αἰώνιον ἀποκερδαίνειν ζωὴν, οὐδ' ὅσον εἰς νοῦν τὸν
ἑαυτῶν εἰσοικίζοντες.

1. ἔχον] εξων B. 4. ὑμεῖς assumptum ex B. 10. καὶ τὸ] καίτοι B. 11. ἐν assumptum ex B.D. Statim συνέσει B.D. Ed. συναινέσει D mg. et v. l. in Ed. mg. 13. ἐθεᾶτο B. invitis Catt. Assumpta αὐτοὺς ex B.a., ἀεὶ ex B. 15. οὐδὲν ἕτερον inverso ordine B. 17. ἀναγκαίως ἄχρηστον αὐτοῖς] αὐτοῖς ἄχρηστον ἀναγκαίων αὐτοῖς (sic) B. Abbreviant Catt. 18. ἐπὶ assumptum ex B. 27. ἀκονούμενοι B.

Ὅτι δὲ πολὺς ἔν τε τῷ νόμῳ καὶ τοῖς ἁγίοις προφήταις ὁ λόγος περὶ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, τουτέστι τοῦ Μονογενοῦς, πᾶσιν οἶμαι τοῖς φιλομαθέσιν ὑπάρχειν καταφανές.

Δόξαν παρὰ ἀνθρώπου οὐ λαμβάνω, ἀλλ᾽ ἔγνωκα ὑμᾶς ὅτι 41 42
τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς.

Αἰσθάνεται πάλιν, μᾶλλον δὲ ὁρᾷ θεοπρεπῶς, τὸ δυ-
σπειθὲς καὶ δυσήνιον τῶν Φαρισαίων καταδακνόμενον στῖφος, b
καὶ οὐ πάντως ἐφ᾽ οἷς ᾐτιᾶτο τὰς θείας ὡς οὐ δεόντως ἐρευ-
νῶντας γραφὰς, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ μᾶλλον εἰπεῖν "Οὐ θέλετε Supra ver. 40.
"ἐλθεῖν πρός μέ." ἃ γὰρ αὐτοὶ νοσοῦσιν εὐκόλως, ταῦτα
δύνασθαι κρατεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος πιστεύουσιν· ᾤοντο
γὰρ δὴ κατὰ τὸ εἰκὸς, ἐκ πολλῆς καὶ τοῦτο παθόντες ἀνοίας
φιλαρχεῖν ἤδη κατ᾽ αὐτῶν τὸν Κύριον, καὶ τὰς παρὰ πάντων
τιμὰς ἑαυτῷ πραγματεύεσθαι θέλειν, διὰ τοῦ καλεῖν εἰς
μαθητείαν αὐτούς. τοιαύτην τινὰ τὴν ὑπόνοιαν λαβόντες εἰς c
νοῦν, ἐκπεσεῖσθαι μὲν ὅσον οὐδέπω τῆς κατὰ τοῦ ἔθνους
ἐξουσίας προσεδόκων αὐτοί· διεπρίοντο δὲ οὐ μικρῶς τὸν
κληρονόμον ὁρῶντες ἀπαιτεῖν ἐθέλοντα τὸν τοῦ ἀμπελῶνος
καρπόν. διὸ δὴ πάλιν, ὅσον ἧκεν εἰς ὀργὴν καὶ τοὺς ἐπὶ
τοῖς εἰρημένοις φθόνους, μονονουχὶ λέγουσι τὸ ἐν ταῖς εὐαγ-
γελικαῖς παραβολαῖς "Δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ σχῶ- S.Matth. xxi. 38.
"μεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ." ἀναιρῶν τοιγαροῦν τὴν ἐξ
εἰκαιότητος ἐν αὐτοῖς κατεσπαρμένην ὑπόνοιαν, καὶ τὰ ἐκ d
φθόνου καὶ βασκανίας προαπορρίζων βλαστήματα, γυμνῇ
λέγει τῇ φωνῇ Δόξαν παρὰ ἀνθρώπου οὐ λαμβάνω. οὐ γὰρ
καλῶ, φησὶν, εἰς μαθητείαν τὴν παρ᾽ ἐμοὶ τοὺς ἀκροω-
μένους, ἢ τὰς παρ᾽ ὑμῶν ἢ τὰς παρ᾽ ἑτέρων τιμὰς, καθάπερ
ὑμεῖς, θηρώμενος, οὐδὲ τοῦτον τῆς διδασκαλίας ἀντικομι-
σαίμην ἂν τὸν μισθὸν, πληρεστάτην ἔχων τὴν δόξαν ἐξ

1. τε pro δὲ B. 12. παθόντας D. 16. κατὰ om. B. 18. ἐθέλοντος B. 19. ὀργὴν] ὀρινὴν B. 20. ἐν ταῖς παραβολαῖς ταῖς εὐαγγελικαῖς B. 22. αὐτοῦ et ante et post τὴν κληρονομίαν exhibet B. cf. ἑαυτοῖς τὴν κληρονομίαν in Es. 660 b. a Tisch. cit. 23. ὑπόνοιαν] + αὐτῶν B. 26. Et ἐμοὶ et ἐμοῦ exhibet D. "al. ἐμοῦ" Ed. mg. 28. ἀντεκομισάμην B.

e ἐμαυτοῦ, καὶ οὐχ ὑστερίζουσαν τῆς παρ' ὑμῶν, ἀλλ' εἴρηκα μὴ θέλειν ὑμᾶς ἔρχεσθαι πρὸς μὲ διὰ τὸ γνῶναι σαφῶς Ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς. ἔρημοι γὰρ ὄντες τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης, φησὶ, πῶς ἂν ἐφίκοισθε πρὸς μὲ τὸν ἐκ Θεοῦ πεφηνότα Θεὸν Μονογενῆ;

43 Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρός μου, καὶ οὐ λαμβάνετέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε.

Ἵνα μὴ δοκοῖεν οἱ Φαρισαῖοι διαλοιδορεῖσθαι μάτην
262 A. a αὐτοῖς τὸν Κύριον, διὰ τοῦ λέγειν "Οὐκ ἔχετε τὴν ἀγάπην
Supra ver. 42. "τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτοῖς," πρᾶγμα δεικνὺς ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, παρατίθησιν εὐθὺς τοῖς ἀνωτέρω καὶ τοῦτο· ὅτι γὰρ, φησὶν, οὐ διαψεύδομαι τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀγάπης ἐρήμους ὑμᾶς ὑπάρχειν εἰπὼν, δι' ἑνὸς ὑμῖν παραστήσω πράγματος. ἐγὼ μὲν γὰρ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρός μου· πάντα γὰρ εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπείγεσθαι πράττειν ὑμᾶς ἀναπείθω· ἀλλὰ ταῖς ἀπειθείαις ἀπετινάξασθε μὲν τὸν
b ἄνωθεν ἥκοντα καὶ θεόθεν ὁρμώμενον· λήψεσθε δὲ πάντως· οἶδα γὰρ ὡς Θεὸς τὰ ἐσόμενα· τὸν ψευδώνυμον, οὐ τῷ Θεῷ καὶ τῷ Πατρὶ τὴν δόξαν ἀνατιθέντα, καὶ τὴν παρ' ὑμῶν ἀπαιτοῦντα πίστιν, ἀλλ' ὀνόματι τῷ ἰδίῳ πραγματευόμενον· ἐντεῦθεν, οἶμαι, συνεὶς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀληθές τι
2 Thess. ii. 10–12. φησὶ περί τε τῶν Ἰουδαίων καὶ τοῦ τῆς ἀνομίας υἱοῦ "Ἀνθ' "ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι "αὐτοὺς, διὰ τοῦτο πέμπει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης
c "εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει, ἵνα κριθῶσιν ἅπαντες "οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες τῇ "ἀδικίᾳ." ἀπόδειξις τοίνυν τοῦ μὴ λόγοις εἰκαίοις βεβλη-

1. οὐχ ὑστερίζουσαν edidi approbante Heyse. οὐχ ὑστερίζουσιν B. ὑστεριζούσης Ed. 4. ἀφίκοισθε B. Migne. 9. μάτην B.D. μᾶλλον Ed. 11. τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτοῖς hoc ordine B. 12. παρατίθησιν B. περιτίθησιν Ed. 13. πρὸς τὸ θεῖον habet Cord. πρὸς Θεὸν a.b. 15. ἦλθον γὰρ B. invitis Catt. 17. μὲν habet Cord. μὲν ἐμὲ a. ἐμὲ μὲν b. 24. τοῦ Θεοῦ pro τῆς ἀληθείας B. invito Cord. 25. πέμπει B. πέμψει a. ut vid. Cord. Ed. 26. κριθῶμεν B.

σθαι τοὺς Φαρισαίους παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὸ εἰρημένον ἐστὶ, πράγματος ἐσομένου κατ' οἰκεῖον καιρὸν προφητείαν εἰσφέρον.

Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, 44
τὴν δὲ δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητεῖτε; d

Φιλαρχοῦντας ἤδη καὶ τὰς ἐξ ἀνθρώπων τιμὰς ποιουμένους περὶ πολλοῦ τοὺς Φαρισαίους ἐλέγχει, λεληθότως ὑπαινιττόμενος ὅτιπερ σφόδρα ποιοῦσι κακῶς, τὰ νοσήματα τῆς οἰκείας ψυχῆς περιτιθέντες ἀβούλως τῷ κατὰ μηδένα τρόπον νοσεῖν εἰδότι Θεῷ. εἶτα τῆς φιλοδοξίας ἀπρὶξ ἐχομένους, δι' αὐτὴν τὰ κάλλιστα ζημιοῦσθαί φησι, τὴν πίστιν δὴ λέγων τὴν εἰς αὐτόν· ὅπερ δὴ καὶ ὁ Παῦλος ἡμῖν ὁρᾶται εἰπὼν σαφῶς "Εἰ γὰρ ἔτι, φησὶν, ἀνθρώποις ἤρεσκον, Gal. i. 10.
"Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην." πέφυκε τοίνυν ὥσπερ ἐξ e
ἀνάγκης συμβαίνειν τοῖς τὰς ἐξ ἀνθρώπων θηρωμένοις τιμὰς, τὸ τῆς ἄνωθεν ἀποπίπτειν δόξης καὶ παρὰ Θεοῦ τοῦ μόνου, καθά φησιν ὁ Σωτήρ. μόνον δὲ πάλιν φησὶ τὸν Θεὸν τοῖς τῶν ἐθνῶν ἀντιδιαστέλλων, καὶ οὐκ ἔξω τιθεὶς ἑαυτὸν τῆς τοῦ μόνου τιμῆς. ἀναβαίνει γὰρ, καθάπερ ἤδη πολλάκις εἰρήκαμεν, εἰς μίαν θεότητος φύσιν τε καὶ δόξαν τῆς ἁγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τὸ πλήρωμα. Supra 46 d, 229 b, 238 e, 239 a.

a **263 A.**

Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν 45
ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωυσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε.

Φιλοδόξως μᾶλλον ἤπερ εὐσεβῶς διαζῆν ἐπείγεσθαι τοὺς Φαρισαίους εἰπὼν, διά τε τοῦτο πρὸς ἄμετρον ἀπείθειαν ἀποκλῖναι διδάξας, καὶ ἐξ αὐτοῦ φησι κατηγορηθήσεσθαι Μωυσέως, ἐφ' ᾧπερ ἦν ἔθος αὐτοῖς καὶ λίαν εὐτόνως ἀποσεμνύνεσθαι. καὶ γοῦν λέγοντός ποτε τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ b

1. *Χριστοῦ* assumptum ex B. 4. *παρὰ ἀνθρώπων* B. *παρ' ἀλλήλων* Ed. 8. *τῆς οἰκείας ψυχῆς τὰ νοσήματα* inverso ordine B. 12. *ἑαυτῶν* pro *εἰς αὐτόν* B. *δὴ—εἰπὼν*] *ἡμῖν καὶ ὁ Παῦλος διειπῶν ὁρᾶται* B. 17. *τὸν Θεόν φησι* inverso ordine B.

Infra ix. 27. πρὸς αὐτοὺς περὶ Χριστοῦ "Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε μαθηταὶ "αὐτοῦ γενέσθαι;" διαῤῥήδην εὐθὺς ἀνακεκραγότες φασί Ib. 28. "Σὺ μαθητὴς εἶ ἐκείνου, ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωυσέως ἐσμὲν "μαθηταί." κατηγορήσει τοίνυν, φησὶ, καὶ αὐτὸς ὑμῶν ὁ Μωυσῆς, ἐφ' ᾧ πᾶσαν ἔθεσθε τὴν ἐλπίδα, καὶ τῆς ἐνούσης ὑμῖν ἀπονοίας καταβοήσει παρὰ Θεῷ μετὰ τῶν ἄλλων καταφρονούμενος. καὶ οὐ δήπου νομιοῦμεν ἀνεγκλήτους εἶναι παρὰ Χριστῷ τοὺς ἀπειθοῦντας αὐτῷ, διὰ τὸ φάναι πρὸς c Ἰουδαίους Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα. τί γὰρ δὴ καὶ ἐροῦμεν, ὅταν ἀκούσωμεν αὐτοῦ λέγοντος S.Matth. x. 32, 33. "Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώ-"πων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός "μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηταί με ἔμ-"προσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν "τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς;" ἆρ' οὐκ εὐλόγως d ὑπονοήσομεν κατηγορηθήσεσθαί ποτε παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διὰ τῆς ἀρνήσεως, τοὺς οἷσπερ ἂν τοῦτο συμβαίνῃ διὰ Χριστοῦ; ἀλλ' ὑπάρχειν οἶμαι τοῦτο παντί τῳ σαφές. οὐκοῦν οὐκ ἐλεύθεροι τοῦ κατηγορεῖσθαι πάντως εἰσὶν Ἰουδαῖοι, διὰ μακρᾶς ἀπειθείας ἀρνησάμενοι τὸν Χριστὸν, ἀλλ' εὐφυέστατα πάλιν ὁ πρὸς αὐτοὺς ἔχει λόγος. ἐπειδὴ γὰρ τὰς παρ' αὐτοῦ νουθεσίας ἀποσειόμενοι, καὶ ἐν τῷ μηδενὶ κατατάττοντες λόγῳ τὴν θείαν τε καὶ οὐράνιον διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ χρῆναι φυλάττειν ἀεὶ τὰ Μωυσέως βαδίζουσιν, Infra ix. 29. e ὡς καὶ γυμνότερον ἤδη βοῶντας ὁρᾶσθαι "Ἡμεῖς οἴδαμεν "ὅτι Μωυσεῖ λελάληκεν ὁ Θεὸς, τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν "πόθεν ἐστίν·" ἀναγκαίως δὴ σφόδρα καὶ εἰς αὐτὸν πλημμελοῦντας ἐλέγχει τὸν ἐφ' ᾧ μεγαλαυχῶσι Μωυσέα, καὶ δεηθήσεσθαι μὲν μηδαμῶς ἑτέρου κατηγοροῦντός φησιν, ἐξαρκέσειν δὲ μόνον αὐτοῖς καὶ τὸν δι' ἐκείνου νόμον, δι' ὧν ἀπειθοῦσιν αὐτῷ πρὸς τὸ χρῆναι λοιπὸν εὐλόγως κατη-

10. ἀκούσωμεν B. ἀκούωμεν Ed. Statim αὐτοῦ assumptum ex B. 13. τοῖς assumptum ex B. 15. τοῖς assumptum ex B. 22. τοῖς pro τὰς D. 29. μὲν] δὲ B. Statim μηδαμῶς B. οὐδαμῶς Ed.

γορεῖσθαι πεσοῦσι, κἂν ἡ τοῦ κρίνοντος ἀργήσῃ φωνὴ, τουτέστι Χριστοῦ.

a 264 A.

Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωυσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ 46
ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν.

Ὑπὸ τοῦ πανσόφου Μωυσέως κατηγορηθήσεσθαι τοὺς Ἰουδαίους εἰπὼν, καὶ τὴν ἐπὶ ταῖς εἰς αὐτὸν ἀπειθείαις ὑπομεῖναι γραφὴν, ἐπιφέρει καὶ ταῦτα χρησίμως τὸ μὴ μάτην αὐτοῖς ἐπισκῆψαι διδάσκων, ἢ καὶ ὡς ἄλλως τὴν ἐπὶ τῷ λοιδορεῖσθαι φιλεῖν ὑπόληψιν παραιτούμενος· πρᾶγμα γὰρ λέγων οὐ διεψευσμένον ὁρᾶται· Ἔστω τοίνυν, φησὶ, τοὺς b ἐμοὺς ὅτι παρακρούεσθε λόγους, καρτερήσω καὶ ἀπειθούμενος· καταδέξασθε Μωυσέα τὸν ἑαυτῶν· δότε τῷ παρ' ὑμῶν θαυμαζομένῳ τὴν πίστιν, καὶ γνώσεσθε πάντως, ὃν οὐκ εἰδότες ἀτιμάζετε· ἀναῤῥήξατε τοὺς τύπους ὠδίνοντας τὴν ἀλήθειαν. ἐγὼ γὰρ ἐν τοῖς ἐκείνου σκιαγραφοῦμαι βιβλίοις. οὐκοῦν καὶ αὐτὸς ὑμῶν κατηγορήσει, φησὶν, ὁ Μωυσῆς, ὅταν ἀπειθοῦντας ἴδῃ τοῖς περὶ ἐμοῦ συγγράμμασιν. c

Ἔδει μὲν οὖν ἴσως ἡμᾶς καὶ τὸν ἐν τοῖς προκειμένοις διερμηνεύσαντας νοῦν, ἰέναι πάλιν ἐπὶ τὰ ἐφεξῆς, ἐπιτρέψαντας τοῖς ὄντως φιλομαθέσιν ἀναζητεῖν τὰς ἐπὶ Χριστῷ διὰ Μωυσέως εἰκόνας. πλήρη μὲν γὰρ τῶν εἰρημένων τὰ ἐκείνου συγγράμματα, καὶ πολὺς ὁ λόγος ὁ παρ' αὐτῷ· δυσχερείας δ' οὖν ὅμως τῆς εἰς τὸ συνιέναι μεστὸς, λεπτῶν δὲ σφόδρα καὶ κεκρυμμένων θεωρημάτων ἀνάπλεως. ἵνα δὲ μὴ δοκῶμεν ὄκνῳ μὲν τὸ κρατεῖν ἐπιτρέψαι, ἱδρῶτα δὲ οὕτω d τὸν ἀξιάγαστον οὐκ εὐλόγως ἀναδύεσθαι, περιτιθέντες ἁπλῶς τοῖς Μωυσαϊκοῖς συγγράμμασι τὴν δυσχέρειαν, ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τοῦτο καθήσομεν, τὸ γεγραμμένον εἰδότες " Κύριος Ps. lxvii. 12.

δια
1. τουτέστι] + τοῦ B. 8. ὡς assumptum ex B. 9. λοιδορεῖσθαι B. 11. καὶ om. B. 13. πάντως B. πάντες Ed. 14. ὠδίνοντες D. 15. σκιαγραφοῦμαι B. σκιαγραφούμενος Ed. 18. οὖν om. B. 19. διερμηνεύσαντες D. ἐπιγρύψαντας D. 21. τοῖς εἰρημένοις B. Statim τὰ ἐκείνου om. B. 22. παρ' αὐτῷ D. περὶ αὐτῶν D mg. et v. l. in Ed. mg. παρ' αὐτῶν Ed. 25. τὸ B.D. τῷ Ed.

“ δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ·” μακροῦ δὲ ὄντος τοῦ περὶ τούτων λόγου, καθάπερ εἰρήκαμεν, καὶ διὰ πολλῶν σχημάτων τοῦ πανσόφου Μωυσέως τὸ ἐπὶ Χροστῷ προανατυποῦντος μυστήριον, οὐκ ἀμέτρητόν τινα τοῖς ἐντευ-
e ξομένοις ἐπισωρεύειν ὄχλον οἰησόμεθα δεῖν, ἀλλ᾽ ἓν ἑλόντες ἐκ πάντων, σαφῆ τὴν ἀπόδειξιν ποιεῖσθαι σπουδάσομεν, ὅτι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀληθὴς ἦν ὁ λόγος, ὃν ἐποιεῖτο πρὸς Ἰουδαίους εἰπών Εἰ ἐπιστεύετε Μωυσεῖ ἐπιστεύετε ἂν ἐμοὶ, περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν.

4. προανατυποῦντος B. προαναμέλποντος Ed.

a 265 A.

ΚΕΦΑΛΗ Γ.

Ὅτι τοῦ Σωτῆρος τὴν ἄφιξιν ἐσήμαινεν ὁ Μωυσῆς.

Ἐκ τοῦ Δευτερονομίου περὶ Χριστοῦ.

Deut. xviii. 15–19.

"ΠΡΟΦΗΤΗΝ ὑμῖν ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ὡς ἐμὲ ἀναστήσει σοι Κύριος ὁ Θεός σου, αὐτοῦ ἀκούσεσθε. κατὰ πάντα ὅσα ᾐτήσω παρὰ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐν Χωρὴβ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας λέγοντες Οὐ προσθήσομεν ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὸ πῦρ τὸ b μέγα τοῦτο οὐκ ὀψόμεθα ἔτι, οὐδὲ μὴ ἀποθάνωμεν· καὶ εἶπε Κύριος πρὸς μέ Ὀρθῶς πάντα ὅσα ἐλάλησαν· προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὥσπερ σὲ, καὶ δώσω τὸ ῥῆμά μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς καθότι ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ· καὶ ἄνθρωπος ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ ὅσα ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ." ἐπανάληψίν τινα καὶ ἀνακεφαλαίωσιν τῶν Μωυσαϊκῶν βιβλίων τὸ Δευτερονόμιον ἔχει· διὸ δὴ τύπον ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰκόνα τὴν ἐκ c νομικῆς ἱερουργίας οὐκ ἔνεστιν ἑλόντας εἰπεῖν. ὅμως ἐπείπερ ἀσυνετεῖν οὐκ εἰθίσμεθα πάντα νοοῦντες ὀρθῶς διὰ Χριστὸν, τοῖς ἐντευξομένοις ἐροῦμεν, καὶ τὸν ἐν τοῖς προκειμένοις ἀναμοχλεύοντες νοῦν Ἰδοὺ δὴ πάλιν ἀκατακαλύπτως ἡμῖν τὸ ἐπὶ Χριστῷ λαλεῖται μυστήριον, ἐξ ὁμοιότητος τῆς κατὰ Μωυσέα διὰ λεπτοτάτης θεωρίας ἐντέχνως μεταπλαττόμενον.

2. *τὴν* assumptum ex B. 4. *φησὶν* pro *ὑμῖν* B. 6. *τοῦ* prius assumptum ex B. 8. *τὴν φωνὴν* B. 10. *ἐλάλησαν* B. *ἐλάλησας* Ed. (19. al.) 19. *πάντα* B. *πάντες* Ed.

Deut. xviii. 15. d “ Προφήτην γὰρ ὑμῖν ἀναστήσει, φησὶ, Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν “ ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ὡς ἐμέ·” διερμηνεύων δὲ αὐτὸς, καὶ μάλα γοργῶς, ὁποίαν ἡμῖν εἰσφέρει τὴν ἐξ εἰκονισμοῦ τοῦ Ib. 16. κατ᾽ αὐτὸν θεωρίαν τὸ διηγγελμένον, ἐπιφέρει σαφῶς “ Κατὰ “ πάντα ὅσα ᾐτήσω παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐν τῷ ὄρει “ Σινᾷ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας λέγοντες Οὐ προσθήσομεν “ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὸ πῦρ τὸ “ μέγα τοῦτο οὐκ ὀψόμεθα ἔτι, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωμεν.” ἑαυτὸν μὲν γὰρ τὸ τηνικάδε μεσίτην εἰρῆσθαι δισχυρίζεται, e τοῖς ὑπὲρ τὴν φύσιν προσβαλεῖν ἀτονούσης ἔτι τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς, καὶ τὰ ὑπὲρ δύναμιν διὰ τοῦτο σωφρόνως παραιτουμένης. τοῦτο δὲ ἦν θεοπτία δηλονότι, ταῖς οὐκ ἐξ ἔθους φαντασίαις τὴν ὄψιν ξενίζουσα, καὶ σαλπίγγων ὑπερφυῆ καὶ ἀφόρητα τοῖς ἀκροωμένοις ἀπηχήματα.

Οὐκοῦν ἀσθενείας μὲν τοῖς τὸ τηνικάδε φάρμακα ἡ Μωυσέως ἀνεδείκνυτο μεσιτεία, διακονοῦντος τῇ συναγωγῇ τὰ θεόθεν τεθεσπισμένα. μεταλήψῃ δὲ πάλιν τὸν τύπον ἐπὶ τὴν **266 A.** a ἀλήθειαν, καὶ τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων διὰ τούτων ἐννοήσεις Χριστὸν, διακονοῦντα τοῖς εὐμαθεστέροις διὰ φωνῆς ἀνθρωπίνης, ὅτε δι᾽ ἡμᾶς ἐκ γυναικὸς ἐγεννήθη, τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀπόῤῥητον θέλησιν, γνωριζομένην αὐτῷ δὴ καὶ μόνῳ, καθὸ καὶ Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ καὶ σοφία νοεῖται πάντα 1 Cor. ii. 10. εἰδὼς “ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ.” ἐπειδὴ γὰρ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς οὐκ ἦν ἀκράτῳ καὶ γυμνῇ προσβαλεῖν τῇ θείᾳ τε καὶ ἀῤῥήτῳ δόξῃ τῆς τὰ πάντα ὑπερκειμένης Exod. xxxiii. 20. οὐσίας· “ Οὐδεὶς γὰρ ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, φησὶ, καὶ b “ ζήσεται·” ἀναγκαίως ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ταῖς ἡμετέραις ἀσθενείαις συνεσχηματίζετο, τὸ ἀνθρώπινον δὴ τοῦτο κατὰ τὸν ἄῤῥητον τῆς οἰκονομίας λόγον ἠμφιεσμένος σῶμα, καὶ τὴν ἄνωθεν ἡμῖν, τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, Infra xv. 15. φανερὰν ἐποιεῖτο βουλὴν, λέγων “ Πάντα ὅσα ἤκουσα παρὰ

1. ἀναστήσει [σω] ὑμῖν B. ὑμῶν B. ἡμῶν Ed. 3. ἡμῖν assumptum ex B. 4. σαφῶς B. σοφῶς Ed. 15. μὲν assumptum ex B. 28. δὴ] δηα [quasi διὰ] B. 31. ἐποιεῖτο B. ἐποιεῖ Ed.

“ τοῦ Πατρὸς, ταῦτα ἀναγγελῶ ὑμῖν·” καὶ πάλιν “ Ὅτι “ ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ’ ὁ πέμψας με Πατὴρ “ αὐτός μοι ἐντολὴν δέδωκε τί εἴπω καὶ τί λαλήσω.” (Infra xii. 49.) οὐκοῦν κατὰ μὲν τὴν τῆς μεσιτείας εἰκόνα, τύπος ἂν νοοῖτο c Χριστοῦ καὶ πάλαι Μωυσῆς, τὰ θεόθεν διωρισμένα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ εὖ δὴ καὶ μάλα διακονούμενος· ἀλλ’ ἡ μὲν Μωυσέως μεσιτεία διακονικὴ, ἐλευθέρα δὲ ἡ διὰ Χριστοῦ καὶ μυστικωτέρα, φυσικῶς τῶν μεσιτευομένων ἐπιθιγγάνοντος, καὶ πρὸς ἄμφω διήκοντος, τήν τε μεσιτευομένην ἀνθρωπότητά φημι, καὶ Πατέρα Θεόν.

Ἦν μὲν γὰρ φύσει Θεὸς ὡς ἐκ Θεοῦ Μονογενὴς, οἱονεὶ τῆς τοῦ γεννήσαντος οὐ κεχωρισμένος οὐσίας, καὶ αὐτῇ προσπεφυκὼς, καθὸ νοεῖται καὶ ἐξ αὐτῆς· ἦν δὲ καὶ ἄνθρω- d πος, καθὸ γέγονε σὰρξ ἑαυτὸν ἡμῖν ἐξομοιῶν, ἵνα δι’ αὐτοῦ συνάπτηται Θεῷ τὸ πολὺ κατὰ φύσιν διῃρημένον. ὅταν οὖν λέγῃ Μωυσῆς “ ἀναστήσει Κύριος ὑμῖν προφήτην ὡς ἐμὲ,” νοήσεις οὐχ ἑτέρως, ἢ ὅνπερ τρόπον ἀρτίως εἰρήκαμεν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τὸν ἐπὶ τούτῳ λόγον ἐπισφραγίζει λέγων ὁ Θεός “ Ὀρθῶς πάντα ὅσα ἐλάλησαν, προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω “ ὥσπερ σὲ, καὶ θήσω τὰ ῥήματά μου ἐπ’ αὐτῷ, καὶ λαλήσει “ αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ.” (Deut. xviii. 17, 18.) “ φέρει γὰρ e “ τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως” (Heb. i. 3.) ὁ Υἱὸς, ὡς ὁ Παῦλός φησι, καὶ τὰς τοῦ Πατρὸς ἡμῖν ἀναγγέλλει φωνὰς, ἅτε δὴ παρ’ αὐτοῦ μεσίτης κεχειροτονημένος, κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς ᾀδόμενον, ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ “ Ἐγὼ δὲ κατεστάθην “ βασιλεὺς ὑπ’ αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγ- “ γέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου.” (Ps. ii. 6, 7.)

Εἰ δέ τῳ δοκεῖ καὶ ἐξ ἑτέρων ἐννοιῶν ἐπὶ τὸν τῆς ὁμοιότητος ἀναβιβάζεσθαι τρόπον, ἐκλήψεται μὲν νομοθέτην τό a **267 A.** Ὡς ἐμὲ, καὶ παροίσει πρὸς ἀπόδειξιν τό “ Ἐῤῥέθη τοῖς (S. Matth. v. 27, 28.)

1. ἀναγγελῶ B. ἀναγγέλλω Ed. cf. supra 167 a. 4. τὴν om. Migne. 5. πάλαι] πάλιν B. 8. ἐπιθιγγάνοντος] σχ᾽ ἁπτομένου D mg. 10. φημι assumptum ex B. 16. ὑμῖν] + τὸν Ed. invito B. 21. αὐτοῖς B.D. αὐτῷ Ed. ἐντέλλωμαι B. 23. ἀναγγελεῖ ἡμῖν B. 26. ὑπ’ αὐτοῦ] ἐπ’ αὐτοὺς B.

“ἀρχαίοις Οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν” Οὐκ ἐπιθυμήσεις. ἐκλήψεται δὲ πάλιν ὁμοίως τό Ὡς ἐμὲ, χειραγωγὸν οἱονεί τινα καὶ καθηγούμενον λέγων, εἰς τὸ δύνασθαι νοεῖν τὰ ἐν θελήσει Πατρὸς καὶ δι᾽ ὧν ἂν γένοιτο τῆς εἰς οὐρανοὺς βασιλείας ἡ ὁδὸς ἱππήλατος· ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ τοῖς ἀρχαιοτέροις ὁ μακάριος Μωυσῆς τῆς διὰ νόμου παιδαγωγίας διδάσκαλος ἀνεφαίνετο, πανταχῇ τοῖς ἰδίοις ἐπιτιθεὶς
b λόγοις τό “Ἵνα πολὺν ζήσῃς χρόνον, καὶ εἰσάξῃ σε Κύριος ὁ “Θεός σου εἰς τὴν γῆν ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσι σου.” ἐπειδὴ
Deut. xviii. 19. δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐπήνεγκε “Καὶ ἄνθρωπος ὃς ἂν μὴ “ἀκούσῃ ὅσα ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ ὀνό“ματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ,” ἀμαθαίνοντες Ἰουδαῖοι, καὶ πρὸς ἐσχάτην δυσηκοΐαν τὸν οἰκεῖον ἀποτραχύνοντες νοῦν, αὐτόκλητον ἤδη βλεπέτωσαν ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς ἐπαντλοῦντες τὸν ὄλεθρον· ἔσονται γὰρ ὑπὸ θείαν ὀργὴν,
c ὀψώνια τῆς εἰς Χριστὸν παροινίας τὸ ἐν ὁλοκλήρῳ τῶν ἀγαθῶν ζημίᾳ γενέσθαι λαμβάνοντες· Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωυσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν τῷ Χριστῷ· περὶ γὰρ αὐτοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν.

47 Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύετε;

Πολλὴν ἄν τῳ δόξαι καὶ λίαν εἰκότως ὁ λόγος ἔχειν τὴν ἀσάφειαν. οἰχήσεται γὰρ καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ πρὸς ὑπονοίας οὐκ ἀληθεῖς, ὑπερκεῖσθαι τὰς Μωυσέως συγγραφὰς τῶν τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων ὑπολαβών· ἔχει γάρ τινα τοιοῦτον ὁ λόγος
d τὸν σχηματισμὸν, καὶ ὅσον ἔστιν οὐκ ἐξ ἀκριβοῦς θεωρίας ἑλόντας εἰπεῖν, ἀξιολογωτέραν τῶν τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων τοῖς Μωυσαϊκοῖς συγγράμμασιν ἐκπορίζει τὴν ὑπόληψιν. διὰ γὰρ τοῦ λέγειν Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε,

2. δὲ om. B. 5. ἡ ὁδὸς] ἄνοδος B. 8. λόγοις B. λογίοις Ed. 14. αὐτόκλητον] αὐτόλεκτον B. ἑαυτὸν D. 18. Μωσῇ Ed. correxi ex D. qui Μωσεῖ exhibet. 21. πιστεύετε B. πιστεύσετε Ed. 22. δόξαι assumptum ex B.D. λίαν καὶ δόξαι inverso ordine B. ἔχει B.

πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασιν πιστεύετε; τὸ ἐν ἀμείνοσι κεῖσθαι τὰς ἐκείνου συγγραφὰς, ἢ ἐν οἷς ἂν εἶεν οἱ παρ' αὐτοῦ λόγοι, δίδωσί πως ἐννοεῖν· ἀλλ' αὐτὴ τοῦ πράγματος ἡ φύσις τῆς ἐσχάτης εὐηθείας ἀνάπλεων τὴν οὕτως ἀπίθανον ἐπιδείξει c διάνοιαν. πῶς γὰρ ἂν νοοῖτο τὰ Μωυσέως γράμματα τῶν τοῦ Σωτῆρος διενεγκόντα ῥημάτων, ὅπου τύποι μὲν ἦσαν τὰ δι' ἐκείνου καὶ σκιαὶ, ἀλήθεια δὲ τὰ διὰ Χριστοῦ; καὶ μακρὸν μὲν ἦν ἴσως οὐ χαλεπὸν ἐπὶ τούτῳ δαπανῆσαι λόγον· τὰ δὲ λίαν ἐναργῆ καὶ οὐ θύραθεν, ἀλλ' ἐξ ἑαυτῶν τοὺς ἐλέγχους λαμβάνοντα, περιττὸν οἶμαι λέγειν, ὡς οὐκ ἂν ἔχοι κακῶς ἢ καλῶς. τί γὰρ ἄν τις τοῖς τοιούτοις ἐπιδιατρίψαι λεπτομυθῶν, καὶ τὰ μηδαμόθεν δυσχερῆ κατακερματίζων εἰς οὐκ εὐκαίρους a 268 A. πολυλογίας;

Ἔχει τοίνυν τὸ διὰ τοῦ Σωτῆρος λεγόμενον τοιοῦτόν τινα νοῦν. εἰ νόμον, φησὶ, τὸν διὰ Μωυσέως ἔχοντες γεγραμμένον, ἄνω τε καὶ κάτω τὰ ἐκείνου μελετῶντες γράμματα παρ' οὐδὲν ποιεῖσθε τὴν ἐπ' αὐτοῖς παράβασιν, ἐκτόπῳ λήθῃ βαπτίζοντες τὸ πολλάκις ἀνεγνωσμένον, πῶς ἂν γένοισθε περὶ τοὺς ἐμοὺς εὐγνωμονέστεροι λόγους, ἢ πῶς ἂν ἑτοιμότεροί τε καὶ εὐπειθέστεροι πρὸς τὰς ἐμὰς ἀναφανεῖσθε φωνὰς, οὐ πολλάκις b οὐδὲ ἀεὶ προσεδρεύοντες, ἀλλ' ὡς ἐκ παραδρομῆς ἀκροώμενοι, καὶ μόνον ἅπαξ ἔσθ' ὅτε ταῖς τοῦ σώματος ἀκοαῖς εἰσοικίζοντες; ἢ γὰρ κατὰ τὸ σχῆμα τόδε τοῖς εἰρημένοις προσβαλεῖς, ἢ ἑτέρως ἐπαθρήσεις· χρηστομαθὴς γὰρ λίαν ἡ ἐν τούτοις περιεργία καὶ ζήτησις. οὐκοῦν τὰ μὲν Μωυσέως γράμματα, παιδαγωγίαν τινὰ καὶ τὸν διὰ τύπου σχηματισμὸν τῶν ἐπὶ Χριστῷ μυστηρίων εἰσφέρει, καὶ οἱονεὶ στοιχεῖά τινα τῆς περὶ αὐτοῦ γνώσεως, τὰ ἐν ἐκείνῳ σκιαγραφούμενα, c ἃ καὶ διὰ τῶν ἤδη προεξητασμένων πλατύτερον ἐπεδείξαμεν. τέλος δὲ παιδεύσεως νομικῆς ὁ Χριστὸς, κατὰ

1. πιστεύετε (ut supra) B. πιστεύσετε Ed. 9. ἑαυτῶν] + οὐκ ἔξωθεν Ed. quasi in θύραθεν glossa, invito B. 10. καλῶς et κακῶς inter se transponit B. 19. τε assumptum ex B.D. 23. τὸ σχῆμα τόδε] τόδε τὸ σῶμα B. 24. ἑτέροις B. Statim ἐπαθρήσεις B. ἐπαθλήσεις Ed. ἡ om. B. 30. ἐπεδείξαμεν B. ὑπεδείξαμεν Ed.

τὸ γεγραμμένον "Πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χρι-"στός." οἱ τοίνυν, φησὶ, "τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν "λόγων τοῦ Θεοῦ" μὴ παραδεξάμενοι, καὶ τὸν δι' ἐμφανεστέρου τοῦ γράμματος χειραγωγοῦντα νόμον ταῖς εὐηθείαις ἐξωθούμενοι, πῶς ἂν ἔτι τῆς τελειοτέρας ἐφίκοιντο γνώσεως; ἢ πῶς ἂν αὐτοῖς εὐπαράδεκτον ἔτι τὸ μεῖζον, χωρηθέντος d οὐδαμῶς τοῦ μικροῦ τε καὶ ὑποβεβηκότος;

Heb. v. 12.

3. Θεοῦ] Χριστοῦ B. 6. εὐπαράδεκτως B. Statim ἐπὶ (ἔτι) B. Post h. v. τὸ assumptum ex B.D.

ΚΕΦΑΛΗ Δ.

Ὅτι πολλάκις αἱ Χριστοῦ μεταβάσεις ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ μετατεθήσεσθαι τὴν χάριν ἐπὶ τὰ ἔθνη δηλοῦσιν· ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ λόγος περὶ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων καὶ τῶν δύο ὀψαρίων.

e

Καὶ μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. Κεφ. ϛʹ.

ΠΡΩΤΟΝ ἐκεῖνο χρῆναι τοῖς ἀκροωμένοις εἰπεῖν ὑπολαμβάνω ἀναγκαῖον, ὅτι τὰς ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων μεταβάσεις ὁ Κύριος οὐ δίχα τινὸς ἀναγκαιοτάτης αἰτίας ὁρᾶται ποιῶν· οἰκονομεῖ δέ τι σχεδὸν ἐφ' ἑκάστῃ, καὶ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει, καθάπερ ἐν πίνακι, καταγράφει μυστήρια. ὁποῖος μὲν οὖν τῆς μεταστάσεως ὁ σκοπὸς, καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν ὑποδηλούμενον, ἐν οἰκείῳ καιρῷ καταφανὲς καταστήσομεν, ἐκβε- a 269 A. βηκότων εἰς πέρας τῶν προκειμένων ἡμῖν κεφαλαίων· ἕκαστα γὰρ διελόντες κατὰ βραχὺ, καὶ τὸ ἐκ τῶν γραμμάτων διερμηνεύσαντες χρήσιμον, οὕτω τε τοῖς ἐντευξομένοις παραθέντες εἰς νόησιν, τελευταίαν ἐποίσομεν τὴν ἐπὶ τῷ παντὶ θεωρίαν τὰ πολυμερῶς εἰρημένα κεφαλαιωδέστερον ἐπιτέμνοντες· ὃ δὲ νῦν ἐν χερσὶν ὑπάρχει, τοῦτο καὶ πρῶτον εἰπεῖν οἰήσομαι δεῖν.

Μετὰ ταῦτά φησιν *ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος.* μετὰ ποῖα ταῦτα, ζητητέον οὐ παρειμένως. b παράδοξος τοίνυν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἰατρὸς ἀνεδείχθη

3. ταὐτῷ B. αὐτῷ Ed. 4. δύο B. δώδεκα Ed. 7. ἀναγκαῖον ὑπολαμβάνω inverso ordine B. 10. ἐφ' om. B. 13. καταφανὲς B. καταφανῆ Ed. utrumque D. 15. δὲ pro γὰρ B. γεγραμμένων D. 17. ἐποίσομεν] ἐποιήσαμεν B. 18. ἐπιτεμόντες B. 19. ὑπάρχει ἐν χερσὶν inverso ordine B.

Supra v. 5. Χριστός· τεθεράπευκεν ἄνθρωπον "τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη "ἔχοντα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ," οὐ φάρμακον ἐπιθεὶς, οὐ νοσημάτων ἀποκρουστικὸν ἐπινοήσας βοήθημα, λόγῳ δὲ μᾶλλον, ὡς Θεὸς, ἐξουσίᾳ παντουργῷ καὶ θεοπρεπεῖ τῷ S. Matth. ix. 6. νεύματι· "Ἐγερθεὶς γὰρ, φησὶν, ἆρον τὸ κλινίδιόν σου, καὶ "ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου." ἐπειδὴ δὲ σάββατον ἦν, χαλεπαίνουσιν ἀμαθῶς οἱ τὴν παχύτητα νοσοῦντες τοῦ γράμματος c Ἰουδαῖοι, οἱ πλέον ἢ ἐκεῖνος ταῖς συντρόφοις αὐτῶν ἀλογίαις συνδεδεμένοι, οἱ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀγαθῶν ἀδρανῆ νοσοῦντες ἀργίαν, οἱ παράλυτοι τὸν νοῦν, καὶ τὴν ἕξιν ἐκλελυμένοι, Es. xxxv. 3. πρὸς οὓς ἂν εἰκότως καὶ λέγοιτο "Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνει-"μέναι καὶ γόνατα παραλελυμένα." χαλεπαίνουσι δὲ, τὴν ὀφειλομένην τῷ σαββάτῳ τιμὴν χρῆναι λέγοντες καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ νομοθέτου φυλάττεσθαι· καταδικάζουσιν ὡς παρα-d βαίνοντος τοῦ Χριστοῦ, τὸ γεγραμμένον εἰς νοῦν οὐ δεχό-Hiob xxxiv. 18. μενοι "Ἀσεβὴς ὁ λέγων βασιλεῖ Παρανομεῖς." ἐπὶ τούτοις ἔλεγχοι μὲν ἦσαν παρὰ τοῦ Σωτῆρος δριμεῖς· λόγος δὲ διεσκευάζετο πολύς τε καὶ μακρὸς, ὅτι τυπικῶς τοῖς ἀρχαιοτέροις ἡ κατὰ τὸ σάββατον ἀργία νενομοθέτητο, καὶ ὅτι S. Matth. xii. 8. "Κύριός ἐστι τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου." ἀλλ' οἱ πρὸς μηδὲν μὲν τῶν ἀγαθῶν ἐπιτήδειοι, πρὸς δὲ πάσας ἑτοιμότατοι δυστροπίας καταστασιάζουσι τοῦ διδάσκοντος e ἅπερ ἔδει μαθεῖν, καὶ φονῶσιν ἤδη κατὰ τοῦ σοφοῦν ἐθέ-Ps. xxxiv. 12. λοντος, "πονηρὰ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀντὶ ἀγαθῶν" ἀποδιδόντες αὐτῷ.

Μετὰ τοίνυν ταῦτα τὰ πεπραγμένα τε καὶ εἰρημένα ἀπανίσταται τῶν Ἱεροσολύμων ὡς ἐξ ἀνάγκης ὁ Κύριος, καὶ ἐπείπερ ἦν ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ὡς ὀλίγον ἐν τοῖς ἐφεξῆς εὑρήσομεν, καὶ αὐτὴν διέπλευσε τὴν Τιβεριάδος

1. τεθεράπευκεν] τὸ θεραπεύειν B. 2. ἔχοντα assumptum ex B. 4, 5. τῷ et φησὶν om. B. 8. ἐκείνῳ B. 14. Et παραβαίνοντος τοῦ Χριστοῦ et παραβαίνοντα τὸν Χριστὸν simul exhibet D. 15. τὸ B.D. ὡς Ed. εἰς νοῦν assumptum ex B. 17. δὲ] τε B. 20. τοῦ σαββάτου ἐστιν inverso ordine B. 21. μηδένα B. 23. σοφου B.

θάλασσαν, ἤτοι λίμνην οὕτω καλουμένην ἐν τῇ χώρᾳ τῶν
Ἰουδαίων. ἐπειδὴ δὲ τὸ δὴ μάλιστα κατασοβῆσαν αὐτὸν, καὶ
μεταχωρεῖν ἀναπεπεικὸς εἰς ἑτέρους τε οἴχεσθαι τόπους καὶ a 270 A.
τοσοῦτον τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπεσχοινισμένους, ἐκεῖνο δὴ μά-
λιστα ὑπάρχειν ἀρτίως εἰρήκαμεν, τὸ ἐγγὺς εἶναι τὸ πάσχα
τῶν Ἰουδαίων· δεικνύναι πρέπειν ὑπολαμβάνω, καλῶς δὴ
λίαν τὸ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις εὑρίσκεσθαι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ
παραιτησάμενον τὸν Ἰησοῦν.

Οὐκοῦν νόμος ὁ διὰ Μωυσέως ἀπὸ πάσης τῆς περιοικίδος
ἀνατρέχειν εἰς Ἱεροσόλυμα τοὺς Ἰουδαίους ἐκέλευεν, ἐκεῖ
τὴν ἐν τύπῳ τῆς σκηνοπηγίας ἐπιτελέσοντας ἑορτήν. καὶ b
νοήσει μὲν ἐντεῦθεν ὁ πνευματικὸς τὴν ἁπάντων τῶν ἁγίων
ἐπισυναγωγὴν εἰς Χριστὸν, ὅτε δὴ καὶ ἀπὸ πάσης τῆς
οἰκουμένης μετὰ τὴν τῶν νεκρῶν ἀναβίωσιν εἰς τὴν ἄνω
συνενεχθήσονται πόλιν τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ, ἀναθή-
σοντες ἐκεῖσε τὰ χαριστήρια τῆς σκηνοπηγίας τῆς ἀληθοῦς,
τουτέστι τῆς τῶν σωμάτων συμπήξεώς τε καὶ διαμονῆς,
λελυμένης δηλονότι τῆς φθορᾶς, καὶ τοῦ θανάτου πεσόντος
εἰς θάνατον. τὸ δὲ ὅσον εἰπεῖν εἰς τὸ ἐκ τῆς ἱστορίας
γενέσθαι πεφυκὸς, ἀριθμὸν οὐκ ᾔδει τῶν ἀναβαινόντων εἰς c
Ἱερουσαλὴμ ἡ πληθὺς, καὶ ἦν δὴ μάλιστα κατ' ἐκεῖνο καιροῦ
πολλὰ δύνασθαι τοὺς Φαρισαίους εἰκὸς, συναγορεύειν τῷ
νόμῳ προσποιουμένους, καὶ ὡς ἐν πλήθει τοσούτῳ κατα-
βοῶντας τοῦ παραβαίνοντος, ἢ καὶ παραβαίνειν οἰηθέντος
αὐτοῖς. οὐδὲν γὰρ ὅλως τὸ χαλεπὸν, τὸν ἀμέτρητον τῶν
ἀγελαίων ἀναῤῥιπίζειν ἑσμὸν, ὅταν τις αὐτὸν ἠδικῆσθαι
λέγῃ καὶ παροτρύνειν ἐπιχειρῇ καὶ κατὰ τῶν λυπούντων
οὐδέν· ὕδατος γὰρ δίκην, ἢ καὶ πυρὸς ἀδιακρίτοις καὶ ἀπρο- d
βουλεύτοις ὁρμαῖς διαῤῥιπτεῖται πανταχῇ, καὶ πρὸς ἅπαντα

1. ἐν τῇ χώρᾳ] ἐκ τῆς χώρας D mg. et ut v. l. Ed. mg. 2. δὴ B.D. τί Ed.
3. ἑτέρους [οιχ] ιεσθαι B. 9. ὅμως pro νόμος B. 11. τῆς om. B.
16. χαριστήρια] καθαριστήρια B. Statim τῆς ἀληθοῦς σκηνοπηγίας B. 20. γε-
νέσθαι B. γίνεσθαι Ed. 21. Ἱεροσόλυμα B. 27. λέγειν B. 28. ἢ
om. B. ἀπροβουλεύτοις D. ἀπροσβουλεύτοις B. ἀπροαβουλεύτοις Ed. 29. δια-
ρίπτεται B.

χωρεῖ τὰ παθεῖν ἀνεχόμενα. ταῦτα τοίνυν οὐκ ἀγνοήσας ὁ
Κύριος ὑπεκκλέπτει μὲν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἅμα τοῖς μαθηταῖς
ἑαυτὸν, ἀφικνεῖται δὲ τῆς θαλάσσης πέραν τῆς Τιβεριάδος· ὅτι
δὲ φονῶντας παραιτεῖται τοὺς Ἰουδαίους, καλῶς δὴ μάλα
ποιῶν, εἰσόμεθα πάλιν καὶ διὰ τούτων. λέγει γὰρ αὐτὸς ὁ
Infra vii. 1. μακάριος Εὐαγγελιστής "Καὶ μετὰ ταῦτα περιεπάτει ὁ
e "Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ
"περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι."

Ὅτι μὲν οὖν παραιτεῖται τὸ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ἵνα
μὴ πρόωρον ὑπομείνῃ τὸν θάνατον, συγκατανεύσω, φησὶν,
ἐρεῖ τις τυχὸν, ἀλλ' εἰ καὶ φεύγει τὴν ἑορτὴν, οὔπω μαν-
θάνω. οὐκοῦν οἱ μὲν νομισθέντες ἀδελφοὶ προσίασι λέγοντες
Ib. 3. ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῷ Χριστῷ "Ἀνάβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὕπαγε
"εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου βλέπωσι τὰ
271 A. a "σημεῖα ἃ ποιεῖς." πρὸς αὐτοὺς δὲ ὁ Κύριος "Ὑμεῖς ἀνά-
Ib. 8. "βητε εἰς τὴν ἑορτὴν, ἐγὼ οὐκ ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν
"ταύτην, ὅτι ὁ ἐμὸς καιρὸς οὔπω πεπλήρωται."

Πρόδηλον οὖν ἄρα καὶ σαφὲς, ὅτι τῶν Ἱεροσολύμων
ἐκκεχώρηκεν ὁ Σωτὴρ, οὐκ αὐθαίρετον τὴν ὡς ἐξ ἐκεῖθεν
ἀποδημίαν στειλάμενος, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἀπειθούντων
βδελυρίας ἐκμυσαττόμενος, καὶ τῶν διωκόντων τὴν ἀγριότητα
τῆς εὐστοχίας περιπλανῶν, καὶ τέχνῃ τοῦ φθόνου τὸ βέλος
ἀποκρουόμενος. ὑπεκνεύει δὲ πάλιν, καίτοι παθεῖν ἰσχύων
b οὐδὲν, εἴ γε καὶ παρῆν, ἵνα τύπον ἡμῖν ἀναγράψῃ καλὸν, οὐ
δειλίας μᾶλλον, ἀλλ' εὐλαβείας καὶ ἀγάπης τῆς εἰς τὸν
πέλας. εἰσόμεθα γὰρ, ὡς ἐκ τύπου πρὸς ἐπίγνωσιν χρη-
σίμου χειραγωγούμενοι πράγματος, ὅτι διωκόντων ἡμᾶς τῶν
ἐχθρῶν, καὶ εἰ μηδὲν ὁρῷτο παντελῶς ἐν τῷ παρεῖναι τὸ
βλάβος, ἀλλ' ἐξιστάμενοί πως, καὶ διὰ τούτου σοφιζόμενοι
τὰς τῶν ἐφόδων ἀκμὰς, ὑπεκτρέχοντές τε τὸ παραυτίκα
θερμὸν, ἐξήβοις ἤδη περιτευξόμεθα ταῖς τῶν ἀδικούντων

4. μᾶλλον B. 5. αὐτὸς om. B. 8. οἱ om. B. 18. Ἱεροσολυμιτῶν B.
24. ἡμῖν D. ἡμεῖς Ed. 26. πρὸς] + τὴν B.

ὀργαῖς, καὶ τὸ θράσος τῆς καθ' ἑαυτῶν πλεονεξίας ὑποτεμνόμεθα, ὠφελοῦντες μᾶλλον τοὺς οἵπερ ἂν γένοιντο περὶ c ἡμᾶς οὐκ ἀγαθοὶ, καὶ ἀδίκως, ἤπερ ὠφελούμενοι, ὅπερ ἐστὶν ἐναργῶς, μὴ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων. ἔργον οὖν ἀγάπης, τὸ τοῖς ἐθελοκακοῦσι μὴ ἀντεγείρεσθαι πάντως, μηδὲ ἀποκεχρημένους τῷ δύνασθαι πάσχειν οὐδὲν κἂν παρόντες ἁλισκώμεθα, δριμύτερον ὥσπερ ἐν ἐκείνοις ἀπεργάζεσθαι τὸν θυμὸν, πλεονεκτεῖν οὐκ ἔχοντα τοῦ μισουμένου τὴν δύναμιν· ἡ τοίνυν ἀγάπη, φησὶ καθάπερ ὁ Παῦλος, "οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς," ἤπερ ἦν ἐν Χριστῷ καθαρῶς. 1 Cor. xiii. 5.

Ὀξὺ δὲ δὴ πάλιν ἐνερείσας τοῖς γεγραμμένοις τῆς δια- d νοίας τὸ ὄμμα, θαυμάσεις ἀρίστην εὑρίσκων οἰκονομίαν ἐν ταῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀποστάσεσι, ταῖς ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων φημί. ἐξελαύνεται μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀπονοίας πολλάκις, καταλύων δὲ παρὰ τοῖς ἀλλογενέσι, καὶ ἀνασώζεσθαί πως δοκεῖ παρ' ἐκείνοις, καὶ τῆς δεούσης ἀπολαύει τιμῆς· τὴν ἀμείνω ψῆφον τῇ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίᾳ διὰ τούτου διδοὺς, καὶ τὸ μισόθεον τῶν ἐξ Ἰσραὴλ διὰ τῆς ἑτέρων εὐλαβείας ἐξελέγχεσθαι ποιῶν, καὶ τὸ ἐν ἐκείνοις e ὠμὸν διὰ τῆς ἐν τούτοις ἡμερότητος ἐπιδεικνύων, ἵνα δὴ διὰ πάντων φαίνοιντο λοιπὸν κεχρεωστημένως ἤδη καὶ καλῶς τῆς εἰς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίας ἐξωθούμενοι. ἀποπηδήσας δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ὁ Κύριος, οὐκ εἰς μίαν τῶν περιοικίδων καταλύει πόλιν, οὐδὲ ἐν ταῖς ὁμόροις αὐλίζεται κώμαις, πέραν δὲ ἄπεισι τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος, μονονουχὶ δι' ἐμφανεστάτου πράγματος ἀπειλῶν τοῖς ὅτι προσήκοι διώκειν αὐτὸν a 272 A. δυσσεβῶς ᾑρημένοις, ὅτι τοσοῦτον αὐτῶν ἀποστήσεται, καὶ παντὸς τοῦ ἔθνους ἑαυτὸν ἀπονοσφιεῖ, ὡς καὶ ἄβατον αὐτοῖς τρόπον τινὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφῆς κατασκευάσαι τὴν ὁδόν· βατὴ γὰρ οὐδαμῶς τοῖς ἀνθρώπων ποσὶν ἡ θάλασσα. τοιοῦτον δέ τι καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς πρὸς αὐτούς που λέγων

6. οὐδὲ Migne. 7. παρόντες] πάντες B. 9. καθάπερ φησὶν Migne. 10. ζητεῖτε B. 11. τοῖς assumptum ex B. Catt. 14. ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἀνοίαις Cord. invito a. 16. ἀπολαύει B. Catt. ἀπολαύειν Ed. 24. οὐδὲ B. καὶ Ed. 26. προσήκει B.

Infra vii. 34; viii. 21. εὑρεθήσεται “Ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρήσετε, καὶ ὅπου ἐγὼ “ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.” λειοτάτη μὲν γὰρ καὶ
b εὐπόρευτος καὶ οὐδὲν ἔχουσα τὸ τραχὺ τοῖς διὰ πίστεως πρὸς αὐτὸν ἰοῦσιν ἡ διὰ τῆς δικαιοσύνης ὁδὸς, ἐκτετραχυμένη δὲ καὶ ἀνάντης, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδιόδευτος παντελῶς τοῖς παροργίζουσιν αὐτὸν, κατὰ τὸ εἰρημένον δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προ-
Hos. xiv. 9. φητῶν “Διότι εὐθεῖαι αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ δίκαιοι “πορεύσονται ἐν αὐταῖς, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀσθενήσουσιν ἐν “αὐταῖς.” οὐκοῦν τὸ δυσήνυτον ὥσπερ, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνήνυτον, τοῖς Ἰουδαίοις, τῆς ὡς ἐπ' αὐτὸν νοουμένης ὁδοῦ,
c τὸ μεταξὺ τῆς θαλάσσης κατασημαίνει διάστημα, ἐπεὶ καὶ τῆς δυσσεβούσης ψυχῆς ἀναφράττειν ἐπαγγέλλεται τὰς
Ib. ii. 6. ὁδοὺς ἐν προφήταις ὁ Θεὸς λέγων “Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ “φράσσω τὴν ὁδὸν αὐτῆς ἐν σκόλοψι καὶ τὴν τρίβον αὐτῆς “οὐ μὴ εὕρῃ.” ὅπερ οὖν ἐν ἐκείνοις ἐδήλουν οἱ σκόλοπες, τοῦτο καὶ ἐν τούτοις ἡ θάλασσα τῶν ἀφυλάκτως ἐμπαροινεῖν ἑλομένων τὸν ἐμπαροινηθέντα χωρίζουσα καὶ διιστῶσα τῶν οὐχ ὁσίων τὸν ὅσιον.

Ἔοικε δέ τι καὶ ἕτερον ἡμῖν ὡς ἐν ὠδῖσιν ὁ τύπος κεκρυμ-
d μένον ἔχειν μυστήριον. ὅτε γὰρ τῆς Αἰγυπτίων ἐξεπέμπετο χώρας ὁ Ἰσραὴλ, ἠκολούθει μὲν λίαν ἐκτεθηγμένος ὁ Φαραὼ, ἐπὶ δὲ ταῖς ἀδοκήτοις εὐπραγίαις τοῦ ἔθνους ἐξοιστρούμενος, τὰ ἐκ φθόνου καὶ λύπης ἀποτολμᾶν νόμῳ τῷ μάχης ἠπείγετο· ἠκολούθει δὲ, δύνασθαι παλινδρομεῖν εἰς δουλείαν ἀναγκάσειν οἰόμενος τοὺς ὀψὲ καὶ μόλις τῆς ὑπ' αὐτῷ θητείας ἐκδεδυκότας· ἀλλὰ διεβίβαζε μὲν τὸν λαὸν διὰ θαλάσσης μέσης Θεὸς, ὁ δὲ διώκων ἐντόνως καὶ χαλᾶσαι μὲν τὴν ὀργὴν μηδαμῶς ἀνεχόμενος, θεομαχεῖν δὲ παρα-
e λόγως ἀναπεπεισμένος ἐξ ἀκράτου θυμοῦ, κατὰ μέσην αὐτὴν πανστρατιᾷ κατεπνίγετο, διεσώζετο δὲ μόνος ὁ Ἰσραήλ.

4. ἡ διὰ] ἰδίαν B. ἐκτετραχυμμένη D. 9. δὲ μᾶλλον inverso ordine B. Statim καὶ om. B. Post h. v. ἀμήνυτον B. 13. προφήταις ὁ B. προφήτῃ Ed. 20. χώρας ἐκπέμπεται B. 25. ἀναγκάσειν B.D. ἀναγκάζειν Ed. 26. τὸν B.D. τὴν Ed. Statim λαὸν assumptum ex B. 30. πανστρατιὰν B.

ἀλλ' ἡκέτω καὶ νῦν εἰς μέσον ἡμῖν ὁ τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀπονοίας προαναθρηνήσας Μωυσῆς, καὶ λεγέτω πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς εἰς Χριστὸν ἀσεβείαις ἀγανακτῶν "Γενεὰ πονηρὰ Deut. xxxii. 5, 6. "καὶ μοιχαλὶς, ταῦτα τῷ Κυρίῳ ἀνταποδίδοτε;" τὸν διενεγκόντα διὰ θαλάσσης μέσης καὶ κυμάτων σφοδρῶν πέραν ἐλαύνεις θαλάσσης, καὶ διώκων οὐκ ἐρυθριᾷς; σὸν οὖν ἄρα τὸ παθεῖν Ἰουδαῖε, σὲ καταπνίξει λοιπὸν ἡ θάλασσα· τῶν a 273 A. γὰρ καταδιωκόντων, οὐ τῶν διωκομένων, ὁ θάνατος, καὶ ἐν ἐκείνοις ἦν τότε, καὶ νῦν ἐπὶ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀνοσίων Ἰουδαίων. ψάλλει δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν Δαυείδ "Μή με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος, λέγων, μηδὲ κατα- Ps. lxviii. 16. "πιέτω με βυθός" τὸ παγχάλεπον τῆς Ἰουδαίων συναγωγῆς ὑπεμφαίνων ναυάγιον, καὶ τὸ σὺν ἐκείνοις ἐναποπνίγεσθαι τῷ τῆς ἀγνωσίας βυθῷ παραιτούμενος. ἀλλ' Αἰγυπτίοις μὲν καὶ τῷ παρ' ἐκείνοις κρατοῦντι, τότε περὶ σώματος ἐκ γῆς b ὁ κίνδυνος ἦν, Ἰουδαῖοι δὲ παθόντες εἰς τὰ τιμιώτερα μειζόνως κολάζονται· ψυχῆς γὰρ ὑπομένουσι ζημίαν, ἀναλόγως τοῖς ἰδίοις κακουργήμασι τὰ ἐπίχειρα κομιζόμενοι. ἐκολάζετο μὲν γὰρ εὐλόγως ὁ Φαραὼ, πλεονεκτεῖν εἰς δουλείαν τὸ ἐλεύθερον ἐπιχειρῶν· τιμωρεῖται δὲ πάλιν ἐξ ἀντιστρόφου δικαίως ὁ Ἰσραὴλ τὴν ὑπὸ τῷ πάντων Δεσπότῃ δουλείαν οὐκ εἰσερχόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν ὡς ἐν δυνάμει πλεονεξίας ἐκεῖνος αὐτῷ, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐκ πολλῆς ἀλαζονείας εἰς Θεὸν εὑρισκόμενος. c

Σημειωτέον δὲ, ὅτι τὴν Τιβεριάδος λίμνην θάλασσαν ἀποκαλεῖ, τοῖς τῆς θείας γραφῆς ἑπόμενος λόγοις· "τὰ γὰρ Gen. i. 10. "συστήματα τῶν ὑδάτων θαλάσσας" ἐκάλεσεν ὁ Δημιουργός· ἀδιαφορεῖ δὲ πολλάκις καὶ ὁ παρὰ τοῖς ἔξω λόγος, ὡς καὶ λίμνην ἔσθ' ὅτε τὴν θάλασσαν ὀνομάζειν οὐ παραιτεῖσθαί τινας.

4. τῷ assumptum ex B. 7. καταπνίξει] καὶ πνίξει D. 8. καταδιωκόντων B. διωκόντων Ed. 10. ἡμῶν B. 11. λέγων om. B. Statim μήτε B. 12–14. τὸ παγχάλεπον—παραιτούμενος citant Niketae et aliorumque Catenae in Ps. lxviii. vide Maii Bibl. Nov. iii. 393 init. 18. ἰδίοις] Ἰουδαίοις αἰγυπτίων B. τὰ om. B. 19. γὰρ om. B. 22. ἦν ὡς ἐν] ἤνυσαι B. 25. Τιβεριάδος B. Τιβεριάδα Ed.

2 Ἠκολούθει δὲ αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐθεώρουν τὰ σημεῖα ἃ
3 ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων· ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς,
4 καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ
d πάσχα ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων.

Ὅτε γὰρ τῶν Ἱεροσολύμων ἐκπεφοίτηκεν ὁ Χριστὸς,
Hier. xii. 7. κατὰ τὸ ἐν προφήταις εἰρημένον "Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν
"μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου," ὅτε τὸν ἀπειθῆ καὶ
δυσήνιον τῶν Ἰουδαίων ἀπολακτίσας λαὸν τοῖς ἀλλογενέσιν
ἑαυτὸν ἐχαρίζετο, τότε πολὺς μὲν ὄχλος ἀκολουθεῖ. ἄνεισι δὲ
e καὶ εἰς ὄρος αὐτὸς, κατ' ἐκεῖνο δὴ πάντως ὅπερ εἴρηκε
Infra xii. 32. φθάσας "Κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω
"πρὸς ἐμαυτόν." ὑψώθη μὲν γὰρ ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἰς τὸν
ὑπὲρ ἡμῶν ἀναβαίνων σταυρόν· ὑψώθη δὲ πάλιν ἑτέρως,
καθάπερ εἰς ὄρος ἀναβεβηκὼς τὴν θεοπρεπῆ τιμήν τε καὶ
δόξαν· οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπον ἀτιμάζομεν κατὰ τὸν Ἰσραὴλ,
ἀλλ' ὡς Θεὸν καὶ Σωτῆρα καὶ Κύριον προσκυνοῦμεν ἡμεῖς.
παρ' ἐκείνοις μὲν γὰρ ταπεινός τις ὑπάρχειν, καὶ οὐδὲν ὅλως
274 A. a κατὰ τὸ παντελὲς, ἐνομίζετο· καὶ γοῦν Σαμαρείτην ἀποκα-
Infra viii. 48. λοῦντες οὐκ ἔφριττον, σεμνότερον δέ πως ἀτιμάζοντες τὸν
S. Matth. xiii. 55. τοῦ τέκτονος αὐτὸν ἀπεκάλουν υἱόν· παρὰ δέ γε τοῖς
πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, ὡς μεγαλουργὸς καὶ Θεὸς, ὡς τῶν
παραδόξων ἐργάτης ἀποθαυμάζεται. ἀκούῃς γὰρ, ὅπως εὐ-
σεβὴς τοῖς ἀκολουθήσασιν ἐνυπάρχει σκοπός. ὅτι γὰρ ἐθεώ-
ρουν τὰ ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων σημεῖα, διὰ τοῦτο δὴ μάλα θερμῶς
ἕπεσθαι δεῖν ὑπελάμβανον, ὡς ἀπὸ τῶν τελουμένων ἀνα-
b λόγως ἐπὶ τὴν τοῦ τελοῦντος ἐπίγνωσιν ποδηγούμενοι, καὶ
ἀπὸ τῆς θεοπρεποῦς ἐξουσίας τὸν ταύτην ἠμφιεσμένον φυ-
σικῶς ἐννοοῦντες Υἱόν. διὰ ταύτης δὲ χρῆναι βαδίζειν ἡμᾶς
τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν ἐφ' ἑαυτῷ πίστιν ἐκέλευσεν ὁ Σωτήρ·

6. ἐν] + τοῖς a. invito Cord. τὸν οἶκόν μου ἐγκαταλέλοιπα a. invito Cord. 10. καὶ assumptum ex B. δὴ] δὲ B. Statim φθάσας et πάντως inter se transponit B. 11. τῆς assumptum ex B. sed habet Migne. 13. ἐμβαίνων Cord. Cr. invito a. 18. παντελὲς B.D. παντελῶς Ed. 20. αὐτὸν ἀπεκάλουν υἱὸν] υἱὸν ἀποκαλοῦντες B. 22. παραδόξον Aub. correxi ex D. 23. ἐνυπάρχουσιν B. 29. ἐφ' om. B.

“Τὰ γὰρ ἔργα, φησὶν, ἃ ἐγὼ ποιῶ, αὐτὰ τὰ ἔργα μαρτυρεῖ “περὶ ἐμοῦ.” καὶ πάλιν “Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρός “μου, μὴ πιστεύετέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, “τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε.” ὥσπερ οὖν “ἀπὸ μεγέθους “καλλονῆς κτισμάτων ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται” c Θεὸς, οὕτως ἀπὸ τῆς θεοσημείας, κατὰ τὴν ἴσην τῶν νοημάτων διασκευὴν, ὁ τῶν σημείων ὁρᾶται τελειωτὴς, καὶ ἡ τῶν ἀκολουθούντων πίστις δικαίως ἂν θαυμάζοιτο.

Supra v. 36. Infra x. 37, 38. Sap. xiii. 5.

Οἶμαι δ' ἔγωγε περιεργοτέραν τινὰ καὶ οὐχ ἁπλῆν τοῖς εἰρημένοις ἐγκεκρύφθαι διάνοιαν. ὁρῶμεν γὰρ λέγοντα τὸν Εὐαγγελιστὴν, οὐχ ὅτι μόνον σημείων ἦσαν φιλοθεάμονες οἱ ἀκολουθήσαντες τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ καὶ ποίων ἦσαν σημείων δικαιότατοι θαυμασταί. προστίθησι γὰρ ὅτι Ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων, ἵνα διὰ τούτων ἐναντίως ἔχουσαν τῇ τῶν d Ἰουδαίων τὴν τῶν ἀκολουθούντων ἀποδείξῃ διάνοιαν. οἱ μὲν γὰρ ὅτι τὸν παράλυτον ἀσθενοῦντα τεθεράπευκε, δυσσεβῶς χαλεπαίνουσιν, οἱ δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τούτοις παρόντα θαυμάζουσιν, ἀλλὰ καὶ ἀποδημοῦντι συνεκτρέχουσιν, ὡς θαυματουργῷ καὶ Θεῷ. φύγωμεν τοίνυν τὴν Ἰουδαίοις πρέπουσαν ἀμαθίαν, οἱ Χριστὸν δεσπότην ἐπιγραφόμενοι, προσεδρεύσωμεν αὐτῷ διὰ τῆς ὑπομονῆς, ὅπερ ἔδρων τληπαθῶς οἱ σοφώτατοι μαθηταί· χωρίζεσθαι μὲν καὶ λειποτακτεῖν ἀνεχόμενοι μηδαμῶς, αὐτοῖς δὲ λοιπὸν ἀναβοῶντες τοῖς πράγμασι τὸ νεανικῶς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγόμενον “Τίς ἡμᾶς χωρίσει “ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;” ἀκολουθήσωμεν τοίνυν αὐτῷ καὶ διωκομένῳ καὶ φεύγοντι τὰς τῶν μαχομένων αὐτῷ δυστροπίας, ἵνα καὶ εἰς ὄρος ἀναβαίνωμεν, καὶ ἐκεῖ καθίσωμεν σὺν αὐτῷ, τουτέστιν εἰς περιφανῆ καὶ εὐκλεεστάτην ἀναπηδήσωμεν χάριν, διὰ τοῦ συμβασιλεύειν αὐτῷ, καθάπερ οὖν

e

Rom. viii. 35.

1. φησὶν post ποιῶ tr. Ed. invito B. αὐτὰ τὰ ἔργα] + ἃ ἐγὼ ποιῶ Ed. invito B. 5. καλλονῆς] + τῶν Ed. invito B. ὁ om. B. Statim δημιουργὸς (γενεσιουργὸς) B. 7. ὁ om. B. σημείων B.D. σωμάτων Ed. 11. σημείων assumptum ex B. 12. σημείων ἦσαν inverso ordine B. 15. διάνοιαν ἀποδείξῃ inverso ordine B. 25. τοιγαροῦν B. Statim αὐτῷ om. B. 26. καὶ alt. om. B.

275 A. a S.Matth. xix. 28. S. Luc. xxii. 28. ἔφασκεν αὐτός “Ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι ἐν τοῖς “πειρασμοῖς μου, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς “τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ “ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ “Ἰσραήλ.” ταύτας γὰρ οἶμαι τὰς θεωρίας εἰσφέρειν τὸ καὶ προσεδρεύειν λέγεσθαι τῷ Σωτῆρι τοὺς μαθητὰς, καὶ ἀνελθόντας ἐν ὄρει συγκαθίσαι.

5 Ἐπάρας οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος ὅτι πολὺς
b ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτὸν, λέγει πρὸς Φίλιππον Πόθεν ἀγορά-
6 σομεν ἄρτους ἵνα φάγωσιν οὗτοι; τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων
7 αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ᾔδει τί ἔμελλε ποιεῖν. ἀπεκρίθη αὐτῷ
Φίλιππος.

Μάθημα δὴ πάλιν ἄριστόν τε καὶ ἀνδράσι τοῖς ἱερωτάτοις πρεπωδέστατον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐπενόησεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐν δυσχωρίαις ἀκράτοις νικᾶν ἀναπείθων τὴν ἐπὶ τρόπῳ τῷ φιλοξένῳ δειλίαν, καὶ ὄκνον μὲν τὸν ἐπὶ τούτῳ διαῤῥίπτειν c που μακρὰν, θερμοτέροις δὲ μᾶλλον ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἀφικνεῖσθαι κινήμασιν· οὗ τί ἂν γένοιτο μεῖζον, παρά γε τοῖς εἰδόσι καὶ θέλουσι δι’ ὧν ἂν πρέποι τὴν ἄνωθεν ἑαυτοῖς ἐξωνεῖσθαι φιλίαν; ὄχλου γὰρ δὴ πρὸς αὐτὸν ἰόντος οὐ μικροῦ, καὶ ἀναριθμήτου πληθύος ὑδάτων δίκην ἐπεισχεομένης τοῖς τόποις, ἐν οἷς ηὐλίζετο, πρὸς τὸ ἑτοιμάζεσθαι τρέφειν αὐτοὺς παραχρῆμα διεκελεύετο. καὶ ἦν μὲν ὄντως οὐκ ἀπεικὸς καὶ τοῦ σφόδρα πλουσίου καταναρκήσειν τὴν προθυμίαν, τῷ πλήθει τῶν ὁρωμένων καταπτοουμένην εἰς φόβον τὸν ἐπὶ τῷ d μὴ δύνασθαι φιλοξενεῖν· ἀλλ’ οὐδὲν ὅλως δεικνύει τὸ μέγα Χριστὸς, ὅταν εἰς ὀλίγους γίγνηται παρ’ ἡμῶν ἡ φιλαδελφία, καταντεανιεύεσθαι δέ πως καὶ τῶν παρ’ ἐλπίδα βούλεται, τῇ εἰς αὐτὸν πεποιθήσει βεβαιουμένους πρὸς τὴν ἐφ’ ἅπασι τοῖς ἀγαθοῖς εὐτολμίαν.

5. τε pro τὸ B. 6. λέγεσθαι] ἑλέσθαι B. 7. συγκαθίσαι B. συγκαθῆσθαι Ed. 14. πρεπωδέστερον B. 16. δειλίαν] διαιὰν (sic) B. 19. πρέποι B. πρέπει Ed. 21. ἐπιχεομένης B. 24. πλουσίου] χρησίμου B. 26. μὴ om. B. μέγα] + τοῦ Ed. invitis B.D. 29. βεβαιουμένου B.

Κατὰ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας τὸν λόγον, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ συντείνεται τῶν εἰρημένων ἡ δύναμις, μεταβαλόντες δὲ πάλιν αὐτὰ πρὸς θεωρίαν πνευματικὴν, καὶ τὸ ἐν τύπῳ παχὺ περικείροντες σχῆμα, γυμνότερον ἤδη φαμὲν, ὡς διὰ προθυμίας e ἀγαθῆς καὶ πίστεως τοὺς ἐπιζητοῦντας αὐτὸν, καθάπερ ἐξ ὄρους, ἐξ ὑψηλῆς δηλονότι καὶ θεοπρεποῦς τῆς προγνώσεως, προαναβλέπει Θεὸς, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Παύλου "Οὓς γὰρ προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος "τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τούτους καὶ ἐκάλεσεν." (Rom. viii. 29, 30.) ἐπαίρει τοίνυν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Χριστὸς, οἱονεὶ τῆς θείας ἐπισκέψεως ἀξίους ὄντας ἐπιδεικνύων τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν· ὥσπερ οὖν a 276 A. ἀμέλει καὶ ἐν εὐλογίας τρόπῳ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἐλέγετο "Ἐπάραι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σὲ καὶ δῴη σοι "εἰρήνην·" (Num. vi. 26.) ἀλλ' οὐ μέχρι μόνης τῆς ἐπισκέψεως ἡ ἐπὶ τοῖς τιμῶσιν αὐτὸν ὁρίζεται χάρις, ἀλλά τι καὶ ἕτερον προστιθεὶς ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς, οὐκ ἀπρονοήτως ἔχοντα τῶν ὄχλων δεικνύει τὸν Κύριον, ἀλλ' εἰς τροφὰς ἤδη καὶ πανδαισίαν εὐτρεπιζόμενον· ἵνα δὴ πάλιν διὰ τούτου νοῇς τὸ ἐν παροιμίαις φερόμενον "Οὐ λιμοκτονήσει Κύριος ψυχὴν "δικαίαν·" (Prov. x. 3.) ἑαυτὸν γὰρ παρατίθησι, καθάπερ ἄρτον ἐξ οὐ- b ρανοῦ, καὶ τὰς τῶν φοβουμένων αὐτὸν ἀποθρέψει ψυχάς· πάντα δὲ αὐτοῖς ἑτοιμάζει τὰ ζωαρκῆ, καθάπερ οὖν ἐν ψαλμοῖς λέγει τό "Ἡτοίμασας τὴν τροφὴν αὐτῶν, ὅτι "οὕτως ἡ ἑτοιμασία σου." (Ps. lxiv. 10.) καὶ αὐτὸς δέ που φησὶν ὁ Χριστός "Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ ἐρχόμενος πρὸς μὲ οὐ "μὴ πεινάσῃ πώποτε·" (Infra ver. 35.) ἐπιδώσει γὰρ, καθάπερ ἤδη προείπομεν, τὰς ἐξ οὐρανοῦ δηλονότι τροφὰς, καὶ τὴν πολυειδῆ τοῦ Πνεύματος ἐπιδαψιλεύσεται χάριν. εὐτρεπίζεται γεμὴν c πρὸς τὸ δοῦναι τοῖς προσιοῦσι τὰς τροφὰς, οὐδὲ περιμείνας τὴν αἴτησιν. "Τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθ' ὃ δεῖ οὐκ (Rom. viii. 26.)

2. μεταλαβόντες B. 9. αὐτοῦ assumptum ex B. 15. τι καὶ hoc ordine B. 17. πανδαισίαν B.D. πανδαισίας Ed. 20. παρατίθησι B. παραθήσει Ed. 21. ἀποτρέψει Migne. 23. λέγει τό B. ἐλέγετο Ed.

“οἴδαμεν,” αὐτὸς δὲ ὀρέγει προλαβὼν, ἅπερ ἡμᾶς εἰς ζωὴν συνέχει τὴν αἰώνιον.

Λέγει τοίνυν πρὸς Φίλιππον Πόθεν ἀγοράσομεν ἄρτους; διατί πρὸς Φίλιππον, καίτοι τῶν ἄλλων συμπαρεστώτων τε καὶ προσκαρτερούντων αὐτῷ μαθητῶν, ἀναγκαῖον ἰδεῖν. οὐκοῦν ζητητικὸς μὲν ὁ Φίλιππος καὶ φιλομαθὴς, ὀξὺς δὲ οὐ λίαν d εἰς τὸ δύνασθαι συνιέναι θερμῶς τὰ θεοπρεπέστερα. τοῦτο δ᾽ ἂν μάθοις, ἐκεῖνο κατὰ σαυτὸν ἀναλογισάμενος, ὅτι χρόνους ἀκολουθήσας τῷ Σωτῆρι μακροὺς, καὶ ποικίλως τὰ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ συλλέγων μαθήματα, καὶ πλουσιωτάτην διά τε πραγμάτων καὶ λόγων ἐρανιζόμενος ἐπ᾽ αὐτῷ τὴν κατάληψιν, ὡς οὐδὲν οὔπω μαθὼν, ἐν τελευταίοις τῆς οἰκονο- (Infra xiv. 8.) μίας καιροῖς λέγει πρὸς τὸν Ἰησοῦν “Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν e “Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν·” ἀλλ᾽ ὡς ἀκακοήθως εἰπὼν εὖ (Ib. 9.) μάλα μετεπαιδεύετο· “Τοσοῦτον γὰρ χρόνον μεθ᾽ ὑμῶν “εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με Φίλιππε,” φησὶν ὁ Χριστός. ὡς οὖν παχυτέρῳ πρὸς νόησιν, καὶ βραδύτερόν πως ἤπερ ἐχρῆν πρὸς τὴν τῶν θειοτέρων ἰόντι κατάληψιν, προτείνει τὴν πεῦσιν, γυμνάζων εἰς πίστιν τὸν μαθητήν. τοῦτο γὰρ σημαίνει τό Πειράζων ἐν τούτοις, εἰ καὶ καθάπερ ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς δυσχυρίσατο Αὐτὸς δὲ ᾔδει τί ἔμελλε ποιεῖν.

Τὸ δέ Πόθεν ἀγοράσομεν λέγων, τῶν συνόντων αὐτῷ τὸ **277 A.** a ἀφιλοχρήματον, καὶ τὴν ἑκούσιον διὰ Θεὸν πτωχείαν ἐπιδεικνύει, οὐδ᾽ ὅσον εἰς τὸ πρίασθαι τὰς ἀναγκαίας ἐχόντων τροφάς. ὁμοῦ δέ τι τούτῳ προσεργάζεται, καὶ διὰ τέχνης οἰκονομεῖ. τὸ γάρ Πόθεν, οὐ μάτην, ὡς πρὸς οὐδὲν ὅλως ἐπικομίζεσθαι μελετήσαντας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄκρον ἀφιλαργυρεῖν εἰθισμένους φησίν. ἀποκλείσας δὴ οὖν καὶ ἀποτεμὼν εὐφυεστάτως τὴν ἐπ᾽ ἀργύροις ἐλπίδα, μονονουχὶ καὶ ἀνα-

4. συμπαρεστώτων B.D. παρεστώτων Ed. 7. δύνασθαι om. B. 11. ἐπ᾽ αὐτῷ B.D mg. Ed. mg. ut v. l. ἑαυτῷ D. Ed. 15. τοσοῦτον et χρόνον B. cf. supra 260 a. τοσούτῳ γὰρ χρόνῳ Ed. γὰρ om. B. 17. βραχύτερον B. 20. σημαίνηῃν (ων) τῷ B. 24. ἀναγκαίους B. 26. οὐ μάτην] conjicit οὐ μόνον D mg. sed frustra. 27. ἄκρον B. ἀγρὸν (sic) D. qui ἄγαν conjecit unde ut videtur ἄγαν Ed. 29. εὐφυεστάτως τὴν] εὐφυεστάτην B. ἀργύροις B. ἀργυρίοις Ed.

πείθει λοιπὸν ἐπ' ἐκεῖνο βαδίζειν, ὅτι δεήσει τὸν Κύριον, εἰ μηδενὸς ἐνόντος αὐτοῖς, ἀποτρέφειν βούλοιτο τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους ἀφάτῳ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ θεοπρεπεῖ δημιουρ- b γῆσαι τροφάς. τοῦτο γὰρ ἦν ἔτι τὸ λειπόμενον, καὶ εἰς μόνας ὁρᾶν τὰς ἐντεῦθεν ἐλπίδας ἐκάλει λοιπὸν, κατὰ τοὺς παρ' Ἕλλησι ποιητὰς,

—— σιδήρεον ἕλκος ἀνάγκης.

Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς ἵνα ἕκαστος βραχύ τι λάβῃ.

Ἀδρανῶς ὁ Φίλιππος οὐκ ἐπὶ τὸ πάντα δύνασθαι καὶ λίαν εὐκόλως τὸν Ἰησοῦν ἀναβαίνει πάλιν, ἀλλὰ τό Πόθεν c ἀγοράσομεν ἀκούσας πειραστικῶς παραχρῆμα συναρπάζεται, καὶ εἰς μόνην ὁρᾷ τὴν διὰ χρημάτων ὁδὸν, οὐχ ἑτέρως ἀνυσθήσεσθαι τὴν τοῦ πράγματος ἐννοήσας φύσιν, εἰ μὴ θεσμῷ τῷ κοινῷ καὶ τῷ παρὰ πᾶσι κατειθισμένῳ· τοῦτο δὲ ἦν ἡ ἐκ δαπάνης φιλοτιμία. οὐκοῦν ὅσον εἴς τε τῶν μαθητῶν τὸ ἀφιλοχρήματον καὶ τὸ κεκτῆσθαι μηδὲν, καὶ εἰς αὐτὴν δὲ τοῦ Φιλίππου τὴν διάνοιαν, οὔπω τελείως πρὸς τὸ ἐξαίσιον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀφορῶσαν ἀξίωμα, εἰς ἀδύνατόν πως d περιτρέπεται λοιπὸν ἡ ἐπὶ τοῖς ὄχλοις φιλοτιμία. τοῦτο δὲ οὐ γέγονε, διεξάγεται δὲ τοῦ Σωτῆρος εἰς πέρας ἡ βούλησις. "Τὸ ἀδύνατον ἄρα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὸν παρὰ τῷ Θεῷ," S. Luc. xviii. 27. καὶ τῆς ἐνούσης ἀκολουθίας ἐν τῇ φύσει τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, πανταχόθεν ἀμείνων ἡ θεία φαίνεται δύναμις, πάντα παραδόξως ἐξανύειν ἰσχύουσα, καὶ ὅσα τὸν ἐν ἡμῖν ἐξάλλεται νοῦν.

e

2. ἀποστρέφειν B. 8. ἀρκέσουσιν B. 14. τὴν post ἐννοήσας tr. B. 15. κατειθισμένῳ] κτιθησομένῳ (= κτηθ.) B. 24. φαίνεται δύναμις] φωνὴ καὶ δύναμις φαίνεται B.

8 Λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς
9 Σίμωνος Πέτρου Ἔστι παιδάριον ὧδε, ὃ ἔχει πέντε ἄρτους
κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν εἰς τοσούτους;
10 εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς.

Ἀδελφὰ τῷ Φιλίππῳ καὶ φρονεῖ καὶ λογίζεται, καὶ συγ-
γενῆ πως ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐπὶ τῷ Σωτῆρι διάληψιν καὶ
αὐτὸς ἐξελέγχεται. οὐ γὰρ ἐννοήσας τὴν δύναμιν, οὔτε μὴν
278 A. a ἐκ τῆς τῶν φθασάντων μεγαλουργίας ἐπὶ τὸ πάντα δύνασθαι
τὸν Ἰησοῦν καὶ λίαν εὐπετέστατα παιδαγωγούμενος, κατα-
μηνύει δὲ τὰ παρὰ τῷ παιδαρίῳ κείμενα, πλὴν ἀτονήσας
ὁρᾶται περὶ τὴν πίστιν· ταῦτα γὰρ τί ἐστι φησὶν εἰς τοσού-
τους; καίτοι· χρὴ γὰρ ἤδη λέγειν· οὐχ ὑπεσταλμένως, μᾶλλον
δὲ δεῖ πρὸς ἀνάμνησιν ἰέναι γοργῶς τῶν ἤδη παραδόξως
τετελεσμένων, λογίζεσθαι δὲ ὅτι ξένον ἦν ἔργον ἢ καὶ
ἀλλότριον οὐδαμῶς τοῦ μετασκευάσαντος εἰς οἶνον τὴν τοῦ
b ὕδατος φύσιν, τοῦ θεραπεύσαντος τὸν παράλυτον, καὶ τὴν
οὕτω μακρὰν ἀῤῥωστίαν ἑνὶ κατασοβήσαντος λόγῳ, καὶ ἐκ
τοῦ μὴ ὄντος δημιουργῆσαι τροφὰς, καὶ ὀλίγας κομιδῆ τὰς
ηὑρημένας πολυπλασιάσαι θεϊκῶς. ἡ γὰρ ἐν ἐκείνοις ἐξουσία,
πῶς οὐκ ἂν ἔχοι καὶ τὸ ἐν τούτοις δραστικόν; οὐκοῦν ἀδρα-
νέστερον μέν πως ἤπερ ἐχρῆν ἡ τῶν μαθητῶν ἀπεκρίνετο
ξυνωρίς. πλὴν ἀθρητέον ἐν τούτῳ πάλιν ἐκεῖνο. τὰ γὰρ
c δοκοῦντα τοῖς ἁγίοις καὶ διεπταῖσθαι κατὰ βραχὺ, τοῦ χρη-
σίμου πολλάκις οὐκ ἀμοιρεῖ, ἀλλ' ἔχει τι συμπεπλεγμένον,
ὃ τῇ τοῦ πράγματος φύσει λυσιτελεῖ, περὶ ἣν ἂν γένοιτο
τῆς δοκούσης ἀσθενείας αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα· λογισάμενοι
γὰρ οἱ μνημονευθέντες ἅγιοι μαθηταὶ, καὶ σαφῶς εἰρηκότες,
Supra ver. 7. ὁ μὲν ὅτι "Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς
"ἵνα ἕκαστος βραχύ τι λάβῃ·" ὁ δὲ, περί τε τῶν πέντε
ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων, ὅτι ταῦτα τί ἐστιν εἰς τοσούτους;

εἰς
3. εἰς] πρὸς D. 6. Σωτῆρι] + Χριστῷ Ed. invitis B. Catt. 10. δὲ B. Cord. μὲν Ed. 13. δὴ pro δεῖ B. 19. πολυπλασιάσας B. 21. ξυνωρὶς ἀπεκρίνετο inverso ordine B. 25. ὅτι pro ὃ τῇ B. invitis Catt.

αἴρουσί πως εἰς ὕψος τὸ θαῦμα, καὶ περιφανεστάτην ἀπερ- d γάζονται τὴν τοῦ Σωτῆρος ἰσχὺν, τὴν ὅσον οὐδέπω κορεσθησομένην πληθὺν διὰ τῶν οἰκείων κατασημήναντες λόγων, καὶ περιτέτραπται τῆς ἀπιστίας ἡ δύναμις εἰς ἀγαθὴν μαρτυρίαν τὴν ἐπὶ Χριστῷ. δι' ὧν γὰρ τοῖς ὄχλοις οὐκ ἐξαρκέσειν ὡμολογήκασι πρὸς βραχεῖαν ἀπόλαυσιν τῶν τοσούτων ἀργυρίων τὸ μέτρον, διὰ τούτων αὐτῶν τὴν ἀπόῤῥητον τοῦ ἑστιῶντος καταστέφουσι δύναμιν, ὅτε δὴ καὶ ἐνόντος οὐδενός· τί γὰρ ἦν εἰς τοσούτους τὰ παρὰ τῷ παι- e δαρίῳ κατὰ τὸν Ἀνδρέου λόγον; τὰ τῆς εἰς τοὺς ὄχλους ἀγάπης καὶ σφόδρα πλουσίως ἐκβέβηκε.

Τοιαύτην τινὰ κατὰ τὴν ἔρημον καὶ τὴν τοῦ πανσόφου Μωυσέως ὀλιγοπιστίαν εὑρήσομεν. ἔκλαιον μὲν γὰρ οἱ ἐξ Num. xi. 4, 5. Ἰσραὴλ, καὶ πρὸς βδελυρὰν ἐπιθυμίαν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τραπεζῶν κατηρεθισμένοι, λέβητας μὲν ἀκαθάρτους ἐφαντάζοντο κρεῶν, κρομμύων δὲ καὶ σκορόδων καὶ τῆς ἐν τοῖς ὁμοειδέσι χυδαιότητος εἰς ἐκτοπωτάτην ἐκνεύοντες ἡδονὴν, καὶ τῶν θείων ἀλογήσαντες ἀγαθῶν, ἐπεφύοντό πως καὶ τῷ μεσιτεύοντι καὶ παιδαγωγοῦντι Μωυσεῖ. ἀλλ' οὐκ ἠγνόει a 279 A. Θεὸς τὰ ἐφ' οἷς ἀνοιμώζειν ἡ πληθὺς ἠπείγετο, καὶ δὴ καὶ ἐπιδώσειν αὐτοῖς κρέα κατεπηγγέλλετο. ἐπειδὴ δὲ ἦν ἐν ἐρήμῳ τῆς φιλοτιμίας ἡ ὑπόσχεσις, καὶ δυσήνυτόν πως, ὅσον ἧκεν εἰς ἀνθρώπινον νοῦν, ἐδόκει τὸ πρᾶγμα, πρόσεισιν ἀναβοῶν ὁ Μωυσῆς "Ἑξακόσιαι χιλιάδες πεζῶν ὁ λαὸς ἐν οἷς Ib. 21, 22. "εἰμι ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ εἶπες Κρέα δώσω αὐτοῖς, καὶ φά- "γονται μῆνα ἡμερῶν· μὴ πρόβατα καὶ βόες σφαγήσονται "αὐτοῖς, καὶ ἀρκέσει αὐτοῖς;" καὶ τί πρὸς ταῦτα Θεός; "Μὴ χεὶρ Κυρίου οὐκ ἀρκέσει;" περὶ τί γὰρ ἂν καὶ ἀδυνα- b Ib. 23. τῆσαι Θεός;

Οὐκοῦν ἐρεῖ τις εὐλόγως, καὶ ἐπὶ τοῖς παρὰ Φιλίππου τε

3. κατασημαίνοντες B. 6. βραχεῖαν] βραχὺ ἂν B. invito Cord. 16. σκόρδων D. 20. ἀνοιμώζειν] ἂν νομίζειν (οἰμώζειν) B. 22. ἡ om. B. δυσήνυτο (sic) B. 23. προσοίσει B. 24. ἑξακοσίων B. Statim πεζῶν χιλιάδες inverso ordine B. 28. ἂν om. B. ἀδυνατήσει B. 30. τε assumptum ex B.D.

καὶ Ἀνδρέου λόγοις Μὴ χεὶρ Κυρίου οὐκ ἀρκέσει; δεχόμενοι δὲ καὶ ἡμεῖς εἰς παραδείγματος τρόπον τὴν τοῦ πράγματος φύσιν, νοσημάτων ἔσχατον καὶ παντὸς ἐπέκεινα κακοῦ τὴν ὀλιγοπιστίαν ἡγώμεθα, κἂν ἐργάζηται Θεὸς, ἢ καὶ δράσειν ἐπαγγέλληται, πίστει δὴ πάντως ἀπεριεργάστῳ γινέσθω δεκτὸν, καὶ μὴ τῷ μὴ δύνασθαι νοεῖν, ὅπως ἔσται τὰ ὑπὲρ c ἡμᾶς, ἐπ' ἀσθενείᾳ τῇ ἐπί τισι κατηγορείσθω τὸ θεῖον. πρέποι δ' ἂν τῷ ἀγαθῷ καὶ σώφρονι καὶ βεβηκότα καλῶς φρονοῦντι τὸν λογισμὸν, κἀκεῖνο λαμβάνειν εἰς νοῦν, ὡς καὶ ὁ τοῦ σώματος ὀφθαλμὸς, οὐκ ὅσον ἂν βούλοιτό τις, τοσοῦτο δὴ πάντως καὶ κατόψεται, ἀλλ' ὅσον ἐνδέχεται, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐφίησι μέτρον· τὰ δὲ ἐν ὕψει πολλῷ λίαν ἀνατεθειμένα, κἂν ὅλως φαντάζηται, διακρίνειν οὐ δύναται, λεπτοτάτην ἐπ' αὐτοῖς καὶ μόλις ἁρπάζων τὴν θεωρίαν. d οὕτω μοι νόει καὶ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν· μέχρι γὰρ τῶν δοθέντων ὅρων αὐτῷ παρὰ τοῦ πεποιηκότος ἐφικνεῖται καὶ ἐκτείνεται, κἂν ὅλως ὑπάρχῃ κεκαθαρμένος· ὄψεται γὰρ οὐδὲν τῶν ὑπερκειμένων, παραχωρήσει δὲ καὶ οὐχ ἑκὼν τοῖς ὑπὲρ τὴν φύσιν, οὐδαμόθεν ἔχων αὐτῶν περιδράττεσθαι· πίστει τοίνυν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ οὐ ζητήσει λαμβάνεται, καὶ θαυμάζεται μὲν ὁ οὕτω πιστὸς, ἐπεὶ ἀνεπιτίμητος δὲ οὐδαμῶς ὁ τοῖς ἐναντίοις περιπεσών· καὶ ἐπὶ τούτῳ πάλιν αὐτὸς ἡμῖν
Supra iii. 18. e ὁ Σωτὴρ μαρτυρήσει λέγων "Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν οὐ "κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται."

Διειληφότες δὲ ἅπαξ τὸν λόγον τὸν ἐπὶ τῷ χρῆναι μὴ ἀπιστεῖν τῷ Θεῷ, φέρε δή τι πάλιν ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἀναδεξάμενοι παραθῶμεν εἰς μέσον, καὶ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπιστίαις κόλασιν ἐκλαμπρύνωμεν πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐντευξομένων. οὐκοῦν· ἐπ' αὐτὸν γὰρ εἶμι πάλιν τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα· ἐκελεύετό ποτε κατὰ τὴν ἔρημον ἀφορήτῳ δίψει

3. ἔσχατον] αἰσχρῶν B. 6. τὸ B. μὴ alt. B. οὐ Ed. 9. φρονοῦντι B. φοροῦντι Ed. 12. ἡμῶν om. Migne. λίαν] μᾶλλον λίαν B. Statim ἀνατιθέμενα B. 20. ἡμᾶς D. ὑμᾶς Ed. 21. ἐπεὶ assumptum ex B. 22. ἡμῖν αὐτὸς inverso ordine B. 26. οὖν pro τι B. 27. ἀναδεξάμενοι B. ἀναλεξάμενοι Ed. 29. γὰρ εἶμι D. πάρειμι B. εἶμι Ed.

καταβαρυνθέντος τοῦ λαοῦ, κοινωνὸν μὲν ποιεῖσθαι τὸν Ἀαρὼν, κατακρούειν δὲ τῇ ῥάβδῳ τὴν πέτραν, ἵνα καὶ a 280 A. *ὑδάτων ἀνομβρήσῃ πηγάς. ἀλλ' οὐ σφόδρα τοῖς τοῦ προσ-τάττοντος ἀναπεπεισμένος λόγοις, ὀλιγοψυχήσας δέ πως διὰ τὸ ἀνθρώπινον "Ἀκούσατέ μου, φησὶν, οἱ ἀπειθεῖς·* Num. xx. 10–12. *"μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ; καὶ ἐπάρας "Μωυσῆς τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπάταξε τῇ ῥάβδῳ τὴν πέτραν "ἅπαξ καὶ δὶς, καὶ ἐξῆλθεν ὕδωρ πολύ· καὶ εἶπε Κύριος "πρὸς Μωυσῆν καὶ Ἀαρών Ὅτι οὐκ ἐπιστεύσατε ἁγιάσαι "με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε* b *"ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν δέδωκα "αὐτοῖς." ἆρ' οὖν ἐντεῦθεν οὐκ ἂν γένοιτο παντί τῳ σαφὲς, ὅπως ἐστὶ χαλεπὰ τῆς ἀπιστίας τὰ ὀψώνια; καὶ εἰ τοσοῦτος ὑπάρχων ἐπετιμήθη Μωυσῆς, τίνος ἔτι φείσεται Θεὸς, τίνι δὲ οὐκ ἐποίσει τὸν ἐφ' οἷς ἂν ἀπιστήσῃ θυμὸν ὁ οὕτως ἀπροσωπόληπτος, ὡς μηδὲ αὐτὸν ἐθελῆσαι δυσωπεῖσθαι Μωυσέα, πρὸς ὃν εἴρηται παρ' αὐτοῦ "Οἶδά σε παρὰ πάν-* Exod. xxxiii. 12. *"τας, καὶ χάριν εὗρες παρ' ἐμοί."*

c

Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν· ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ· ἀνέπεσον οὖν ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡς πεντακισχίλιοι.

Πρᾳότητα μὲν τὴν συνήθη τετίμηκεν ὁ Σωτὴρ, καὶ τὸ μὲν δριμὺ τῶν ἐλέγχων ἀφίστησιν· οὐκ ἐπιτιμᾷ γὰρ δηκτικῶς, καίτοι καὶ λίαν νυστάζουσι τοῖς μαθηταῖς, ὅσον ἧκεν εἰς τὸ ἐπ' αὐτῷ μικρόψυχόν τε καὶ ὀλιγόπιστον· παιδαγωγεῖ δὲ μᾶλλον διὰ πραγμάτων αὐτῶν εἰς κατάληψιν ὧν οὔπω πιστεύουσι. τὸ γὰρ Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν, *οὐ* d *μετρίαν ἔχει τὴν ἔμφασιν, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ τοιοῦτόν τι*

2. *κατακρούειν* B. *κατακρούεσθαι* Ed. 13–18. *καὶ εἰ—ἐμοί* citat Nikeph. Cat. i. 1301. 13. *εἰ*] + *ὁ* Nik. 17. *Μωυσῆν* Nik. *παρ' αὐτοῦ* assumptum ex B. Nik. 18. *ἐμοί*] *ἐμοῦ* B. (53) cf. infra 653 a. *ἐμοί* habet Nik. cf. supra 101 a. 20. *ὡς* B. *ὡσεὶ* Ed. 24. *καίτοι* om. Migne. 26. *διὰ*] + *τῶν* a. invito Cord. 27. *πεπιστεύκασιν* B. invitis Catt. 28. *οὐχὶ δὲ* inverso ordine Catt. Statim *καὶ* om. Catt. *καὶ τοιοῦτόν τι*] *καίτοι τοιοῦτον* B. *τοιοῦτόν τι* habent Catt.

λέγοντα δεικνύει τὸν Ἰησοῦν Ὦ βραδεῖς εἰς τὸ τὴν ἐμὴν συνιέναι δύναμιν, καὶ νοῆσαι τίς ὁ λαλῶν Ἀνακλίνατε τοὺς ἄνδρας, ἵν' ἐκ μηδενὸς τοῦ παρ' ὑμῖν κειμένου κατακορεσθέντας ὁρῶντες θαυμάζητε. ἀνακλίνατε τοὺς ἄνδρας. τοῦτο γὰρ αὐτοῖς τὸ λεῖπόν ἐστιν· οὐ γὰρ δηνάρια μὲν διακόσια τὰ ζωαρκῆ τοῖς ὄχλοις περιποιεῖν ἂν ἴσχυσε, χρημάτων δὲ e τῶν ἐν ἀνθρώποις τὸ μεῖον ἐν τῷ δύνασθαι σώζειν, ἡ ἐμὴ κεκτήσεται δύναμις, ἡ πάντα πρὸς τὸ εἶναι καλοῦσα καὶ τῶν ἐξ οὐκ ὄντων δημιουργός· οὐδὲ Ἡλίας μὲν ὁ προφήτης 3 Reg. xvii. 14. ἀνενδεᾶ τὸν ἐλαιοφόρον τῆς χήρας ἐτίθει καμψάκην, μητέρα τε ἀνεκλείπτου τροφῆς τὴν ὑδρίαν ἀπετέλει, ὁ δὲ κἀκείνῳ τὸ δύνασθαι διδοὺς, οὐκ ἂν ἐξίσχυσε πολυπλασιάσαι τὸ μηδὲν, καὶ τὸ προστυχὸν ἁπλῶς τῆς ἀῤῥήτου φιλοτιμίας ἐργάσασθαι πηγὴν, καὶ ἀδοκήτου χάριτος ἀρχήν τε καὶ ῥίζαν;

281 A. a Τοιαῦτα μὲν οὖν ἐννοῆσαι τυχὸν οὐκ ἀπίθανον διὰ τῆς ἐμφάσεως οἱονεὶ λέγοντα τὸν Χριστόν· ἐπισημαίνεται δὲ χρησίμως ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς, ὅτι καὶ χόρτος ἦν ἐν τῷ τόπῳ πολὺς, ἐπιτηδείως ἔχοντα τὸν χῶρον πρὸς τὸ καὶ δεῖν ἀνακλίνεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐπιδεικνύς. ἐπιτήρει δὲ ὅπως ἀναμεμιγμένης εἰς ἑαυτὴν τῆς τῶν τρεφομένων πληθύος, καὶ γυναικῶν δηλονότι παρουσῶν σὺν τέκνοις, μόνους τοὺς ἄνδρας ἀπηριθμήσατο, ταῖς κατὰ τὸν νόμον ὡς οἶμαι συνηb θείαις ἀκολουθῶν. διατάττοντος γὰρ τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς Num. i. 2, 3. τὸν ἱεροφάντην λέγοντος Μωυσέα "Λάβετε ἀρχὴν πάσης "συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραὴλ κατὰ συγγενείας, κατ' οἴκους "πατριῶν, κατὰ ἀριθμὸν ἐξ ὀνόματος, κατὰ κεφαλὴν αὐτῶν, "πᾶν ἄρσεν ἀπὸ εἰκοσαετοῖς καὶ ἐπάνω·" ἀπετελεῖτο τὸ προσταχθὲν, καὶ μακρὸν μὲν ὀνομάτων ὁ προφήτης συνετίθει

1. λέγων δείκνυται ὁ Ἰησοῦς a. δείκνυσι B. δεικνύει habet Cord. 2. ἀνακλίνετε Cord. 3. εἰ (sic) pro ἵν' B. 6. ἰσχύσει B. 7. τὸ μὲν pro τῶν ἐν B. 11. ἀπετέλει B. ἀποτελεῖ Ed. 14. πληγὴν (sic) B. 18. χῶρον] χώρ(τ)ον (= χόρτον) B. 20. ἑαυτὴν D. αὐτὴν B. ἑαυτὸν Ed. 21. σὺν τέκνοις] συντέκνυς (ων) B. 22. ἀπαριθμήσατε D. τὸν assumptum ex B. Catt. 24. Μωυσὴν λέγων B. 27. πᾶν ἄρσεν B. (19. al.) cf. Hom. Pasch. ix. 136 init. πᾶς ἄρσην Ed. 28. προσταχθὲν] πραχθὲν D.

καταλογον, θηλειῶν δὲ παντελῶς καὶ μειρακιώδους ἡλικίας ἀλογήσας ὁρᾶται, καταγράφει δὲ ὄχλον τὸν ἡβήσαντα. τίμιον γὰρ καὶ ἐν βίβλῳ Θεοῦ πᾶν ὅσον ἀνδρῶδες καὶ νεανικὸν, καὶ οὐ νηπιάζον εἰς φρόνησιν τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς. c οὐκοῦν καὶ συνήθειαν διὰ τούτου τετίμηκε νομικὴν, καὶ θεώρημά τι πάλιν διαπλάττει πνευματικόν· ἢ γὰρ οὐκ εὐλόγως ἐροῦμεν εἰς ὅλην τοῦ προκειμένου τὴν διάνοιαν βλέποντες, ὅτι τὸν μὲν ὑβριστὴν καὶ ἀλαζόνα τῶν Ἰουδαίων λαὸν, καὶ ἐκτρέπεται δικαίως καὶ καταλιμπάνει Χριστὸς, προσδέχεται δὲ καὶ λίαν ἡδέως τοὺς προσιόντας αὐτῷ, καὶ ταῖς οὐρανίοις καταπιαίνει τροφαῖς, ἄρτον ὀρέγων τὸν νοητὸν, τὸν στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου; (Ps. ciii. 15.) ἀποτρέφει δὲ οὐκ ἐπιπόνως d αὐτοὺς, ἀλλ' ἱλαρῶς τε καὶ ἀνειμένως, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐν εὐλαβείᾳ τέρψεως. τοῦτο γὰρ ἡμῖν ἡ ἐπὶ τῷ χόρτῳ τῶν ὄχλων κατάκλισις σημαίνει, ὡς ἤδη καὶ πρέπειν ἑκάστῳ τῶν τῆς τοιαύτης ἠξιωμένων χάριτος τὸ ἐν ψαλμοῖς ἐκεῖνο λέγειν "Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει· εἰς τόπον "χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν." (Ps. xxii. 1, 2.) ἐν πολλῇ γὰρ τέρψει καὶ τρυφῇ ταῖς τοῦ Πνεύματος χορηγίαις ὁ τῶν ἁγίων ἐκτρέφεται νοῦς, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων e "Φάγετε καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε οἱ πλησίον." (Cant. v. 1.) πολλῶν δὲ ὄντων καὶ ἀναμὶξ, καθάπερ ἤδη προειρήκαμεν, τῶν ἀνακειμένων ἀνδρῶν ἐπεμνήσθη μόνων, ἀποσιωπήσας γυναῖκας καὶ τέκνα χρησίμως τῷ θεωρήματι. διδάσκει γὰρ ἡμᾶς ὡς δι' αἰνίγματος, ὅτι τοῖς ἀνδριζομένοις, εἰς τὸ ἀγαθὸν δηλονότι, πρεπωδέστερόν πως καὶ οἰκειότερον ἡ παρὰ τοῦ Σωτῆρος χορηγηθήσεται τροφὴ, καὶ οὐχὶ τοῖς ἐκθηλύνεσθαι πεφυκόσιν εἰς ἕξιν οὐκ ἀγαθὴν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς νηπιάζουσι ταῖς a 282 A. φρεσὶν, ὡς διὰ τοῦτο μηδὲν συνιέναι δύνασθαι τῶν ἀναγκαίων εἰς γνῶσιν.

1–4. θηλειῶν—ἐπ' ἀγαθοῖς citat Nikeph. i. 1164. 1. καὶ assumptum ex B.D. Nikeph. et ita conjecit Migne. 2. δὲ om. B. habet Nik. 3. βίβλῳ B. Nik. Catt. βιβλίῳ Ed. 4. τὴν] τὸν (sic) B. 10. ἡδέως] ἑτοίμως B. 13. τῆς] τινος τῆς B. 15. κατάκλησις D. καὶ om. B. habet D. Statim πρέπειν B.D. πρέπει Ed. 19. ταῖς] + διὰ Ed. invito B.

11 Ἔλαβεν οὖν τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς καὶ εὐχαριστήσας διέδωκε τοῖς ἀνακειμένοις· ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ἤθελον.

Εὐχαριστεῖ μὲν εἰς τύπον ἡμέτερον, καὶ τῆς ὀφειλούσης
b ἡμῖν ἐνυπάρχειν εὐλαβείας ὑπογραμμόν. ἀνατίθησι δὲ πάλιν,
ὡς ἄνθρωπος, τῇ θείᾳ φύσει τὴν ἐπὶ τῷ παραδόξῳ δύναμιν.
κατείθισται γάρ πως οὗτος ὁ τρόπος αὐτῷ, καὶ ὠφελοῦντι
πρὸς ὑπογραμμὸν εὐλαβείας, καθάπερ εἰρήκαμεν, τοὺς ἐφ'
οἷς ἀναδειχθῇ τῶν καλλίστων εἰσηγητὴς, καὶ οἰκονομικῶς
κατακρύπτοντί πως ἔτι τὸ θεοπρεπὲς ἀξίωμα, πρὶν ἐπιστῆναι
τοῦ παθεῖν τὸν καιρόν· ἦν γὰρ δὴ καὶ διὰ φροντίδος αὐτῷ
Infra xiv. 30. τὸ λαθεῖν ἐπείγεσθαι τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου. διάτοι
c τοῦτο καὶ ἐν ἑτέροις τὰς μὲν ἀνθρώποις πρεπούσας σχημα-
τίζεται φωνὰς, ὡς ἄνθρωπος· θεραπεύει δὲ πάλιν τῶν
ἀκροωμένων τὸν νοῦν, σοφωτάτην ἔσθ' ὅτε ποιούμενος τὴν
Infra xi. 41. ἐπαγωγὴν, ὡς ἐν τῷ "Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς
"μου." ὁρᾷς, ὅπως ἀνθρωποπρεπὴς ὁ λόγος, καὶ τὴν τῶν
ἀκεραιοτέρων διάνοιαν ἐκταράξαι δυνάμενος; ἀλλ' ὅτε τοῦτό
φησιν, ὡς ἄνθρωπος, τότε δὴ πάλιν εὐθὺς τῆς οἰκονομίας
ἐξηγεῖται τὸν τρόπον, καὶ τὸν ἐπὶ τῷ βούλεσθαι λανθάνειν
d σκοπὸν, ἄριστα δὴ λίαν οἰκονομῶν καὶ ἀνατειχίζων παραλε-
Ib. 42. λυμένον τῶν ἁπλουστέρων τὸν νοῦν. "Ἐγὼ γὰρ ᾔδειν,"
φησὶν, "ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις." τίνος οὖν ἕνεκα τοιαῦτα
λαλεῖς; "Διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύ-
"σωσι, φησὶν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας." ἆρ' οὖν οὐκ ἂν
γένοιτο διὰ τούτων καταφανὲς, ὅτι πολυτρόπως ἡμᾶς ὠφε-
λῶν, καὶ τὸν κεκρυμμένον τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας, ὡς
ἂν αὐτῷ πρέποι, διανύων σκοπὸν, ταπεινότερά πως, ἢ ἐν οἷς
ἐστιν ἀληθῶς, ἔσθ' ὅτε λαλεῖ; ὡς οὖν ἐν ἐκείνοις οἰκονομι-

2. τοῖς] + μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς Ed. invito B. δὲ assumptum ex B. 6. τὸ παράδοξον B. 8. τοὺς] τοῦ B. 10. ἔτι assumptum ex D. πλὴν pro πρὶν B. 28. αὐτὸ πρέπων B. ὡς pro ἢ B. 29. ἐκείνοις B. ἐκείνῳ Ed.

κῶς τό Εὐχαριστῶ σοι λαμβάνεται, οὕτως καὶ ἐνταῦθα τό e Εὐλογήσας ἐπὶ τῶν ἄρτων νοεῖται.

Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἀντὶ τοῦ Εὐχαριστήσας, τό Εὐλογήσας S. Matth. xiv. 19. εἴρηκεν ὁ Ματθαῖος, διαφωνήσει δὲ οὐδαμῶς τῶν ἁγίων ἡ ἔκδοσις. ἐν γὰρ ἀποδείξει τὸ συναμφότερον ὁ Παῦλος εἰπών "Ὅτι πᾶν βρῶμα Θεοῦ καλὸν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, 1 Tim. iv. 4. 5. "ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως·" εὐλογεῖται δὲ πάντως τὸ ἁγιαζόμενον διὰ τῆς ἐν ἐντεύξει προσευχῆς, ἣν ἐπὶ τραπέζαις ἀεὶ ποιεῖν εἰθίσμεθα.

Ἐπειδὴ δὲ ἀζήτητον τῶν συμφερόντων οὐδὲν καταλιμ- a 283 A. πάνεσθαι πρέπει· φέρε δή τι βραχὺ καὶ εἰς τοὺς πέντε λέγωμεν ἄρτους, οἵπερ ἦσαν παρὰ τῷ παιδαρίῳ καὶ εἰς τὰ δύο ὀψάρια· λόγον γὰρ ὠδίνει μυστικὸν τῶν ηὑρημένων αὐτό τε τὸ εἶδος, καὶ μὴν καὶ ὁ ἀριθμός. διὰ τί γὰρ, τυχὸν ἐρεῖ τις τῶν φιλομαθεστέρων, οὐχὶ μᾶλλον τέσσαρες οἱ ἄρτοι, καὶ τρεῖς οἱ ἰχθύες; διατί δὲ μὴ πέντε, καὶ τέσσαρα ὀψάρια; τί δὲ ἦν ὅλως τὸ ἀναγκάζον καὶ τῶν ηὑρημένων ἐξηγεῖσθαι τὸν ἀριθμὸν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἁπλούστερόν τε καὶ ἀπολύτως b εἶπεν ἐξ ὀλίγων κομιδῇ τῶν ηὑρημένων τὴν ἀμέτρητον τῶν ἀκολουθούντων ἀποτετράφθαι πληθύν; τὸ δὲ λίαν ἐσπουδασμένως καὶ περὶ τούτων ἐξηγεῖσθαι τὸν μακάριον Εὐαγγελιστὴν, δίδωσί τι πάντως ἐννοεῖν, ὃ καὶ ζητεῖν ἀναγκαῖον.

Οὐκοῦν, πέντε μὲν εἶναί φησι τοὺς ἄρτους, καὶ τοῦτο κριθίνους, δύο δὲ τὰ ὀψάρια, καὶ διὰ τούτων ἀποτρέφει Χριστὸς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν. οἶμαι δὲ ἔγωγε· καὶ σκοπείτω τὸ κρεῖττον ὁ φιλομαθής· ὅτι διὰ μὲν τῶν πέντε c ἄρτων τῶν κριθίνων, τὸ πενταμερὲς τοῦ πανσόφου Μωυσέως βιβλίον σημαίνεται, τουτέστι σύμπας ὁ νόμος, παχυτέραν ὥσπερ εἰσφέρων τὴν διὰ τοῦ γράμματος καὶ τῆς ἱστορίας

3. τό ante εὐλ. om. B. sed hicne an ver. 1. supra? 6. βρῶμα habet B. "cibum" Georg. Trap. Statim Θεοῦ assumptum ex B. 14. τυχὸν γὰρ B. 15. οὐχ ὅτι pro οὐχὶ B. 19. εἰπεῖν B. 22. ὃ om. B. 27. τῶν ἄρτων τῶν πέντε B. 29. σημαίνεται] λαμβάνεται B. invitis Catt.

τροφήν· τοῦτο γὰρ ὑποδηλοῖ, τὸ ἀπὸ κριθῆς. διὰ δὲ τῶν ὀψαρίων ἡ διὰ τῶν ἁλιέων τροφὴ, τουτέστι τὰ τρυφερώτατα τῶν τοῦ Σωτῆρος μαθητῶν συγγράμματα· καὶ δύο ταῦτα, φησὶν, ἀποστολικὸν ἐν ἡμῖν καὶ εὐαγγελικὸν διαλάμπει
d κήρυγμα. ἄμφω δὲ ταῦτα τῶν ἁλιέων εὑρήματα καὶ λογογραφίαι πνευματικαί. ἀναμίξας τοιγαροῦν ὁ Σωτὴρ τοῖς παλαιοῖς τὰ νέα, διὰ νόμου καὶ μαθημάτων διαθήκης καινῆς τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων τὰς ψυχὰς ἀποτρέφει πρὸς ζωὴν, δῆλον ὅτι τὴν αἰώνιον. ὅτι γὰρ ἐξ ἁλιέων οἱ μαθηταὶ, πρόδηλον δήπου καὶ σαφές· εἰ γὰρ καὶ μὴ πάντες τυχὸν, ἀλλ' ἐπείπερ εἰσὶν ἐν αὐτοῖς οἱ τοιοῦτοι, οὕτω τῆς ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἀληθείας ὁ λόγος ἡμῖν οὐκ ἐξοιχήσεται.

e
12 Ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ Συναγάγετε
13 τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μή τι ἀπόληται. συνήγαγον
οὖν, καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε
ἄρτων τῶν κριθίνων, ἅπερ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσι.

Δόξειε μὲν ἄν τῳ φειδοῖ τῶν περισσευμάτων τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐπιτάξαι Χριστὸς συλλέγειν αὐτά. ἀλλ', οἶμαι, παστισοῦν ἐννοῆσαι πρεπόντως, ὡς οὐκ ἂν εἰς τοῦτο μικρο-
284 A. a λογίας καταβαίνειν ἠνέσχετο· καὶ τί λέγω Χριστός; ἀλλ' οὐδὲ εἷς τις τῶν καθ' ἡμᾶς. τί γὰρ ἦν ἐκ πέντε ἄρτων κριθίνων τὸ περιλελεῖφθαι προσδοκώμενον; ἀλλ' ἔχει πολλὴν οἰκονομίαν ὁ λόγος, καὶ τὸ θαῦμα τοῖς ἀκροωμένοις διαφανὲς ἐργάζεται. τοσαύτη γάρ τις ἐνέργεια θεοπρεποῦς ἐξουσίας περὶ τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ὡς μὴ μόνον ἐκ πέντε τὸν ἀριθμὸν κριθίνων καὶ ὀψαρίων δυοῖν δῆμον οὕτω κατακορεσθῆναι πολὺν, ἀλλ' ἔτι πρὸς τοῦτο καὶ συγκομισθῆναι
b λειψάνων κοφίνους δώδεκα. ἄλλως τε καὶ ἑτέραν τινὰ κατὰ τὸ εἰκὸς τὸ θαῦμα τὴν ὑπόνοιαν ἀπεκρούσατο, τῇ τῶν λει-

1. δηλοῖ B. 3. μαθητῶν B.a. μαθημάτων Cord. Ed. 10. καὶ alt. assumptum ex B. 11. εἴπερ B. οὕτω om. B. Statim τοῖς pro τῆς D. 18. αὐτό B. 21. ἄρτων assumptum ex B. 28. λειψάνων] πολὺν λείψανον B. 29. θαυμαστὴν pro τὸ θαῦμα τὴν B.

ψάνων εὑρέσει βεβαιούμενον εἰς πίστιν τοῦ πάντως τε καὶ ἀληθῶς τροφῆς γενέσθαι πλεονασμὸν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον φαντασίας ἐπίδειξιν ἀπατώσης καὶ τὸν τῶν ἑστιωμένων καὶ τὸν τῶν διακονούντων αὐτοῖς ὀφθαλμόν. τὸ δέ γε μεῖζόν τε καὶ ἀξιολογώτερον, καὶ λίαν ἡμᾶς ὠφελοῦν, ἐκεῖνό ἐστι· κατανόει γὰρ ὅπως προθυμοτάτους ἡμᾶς διὰ τοῦ θαύματος ἀπεργάζεται πρὸς τὸ βούλεσθαι καὶ λίαν ἀσμένως φιλοξενεῖν, c μονονουχὶ δι' αὐτῶν ἡμῖν ἀναβοήσας τῶν γεγενημένων, ὡς οὐκ ἐπιλείψει τὰ παρὰ Θεοῦ τὸν κοινωνικὸν, καὶ τῷ φιλαλλήλῳ χαίροντα τρόπῳ, καὶ τὸ γεγραμμένον ἀποπληροῦν ἐθελήσαντα "Διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου." Es. lviii. 7. ὄκνῳ μὲν γὰρ τῷ περὶ τοῦτο κατειλημμένους τοὺς μαθητὰς εὑρίσκομεν ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἐπείπερ ἦσαν οὕτω διακείμενοι, πλουσίαν αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ τὴν ἀπὸ τῶν λειψάνων ἐτίθει συγκομιδήν· διδάσκει δὲ καὶ ἡμᾶς διὰ τούτων, ὅτι βραχύ τι d δαπανῶντες εἰς δόξαν Θεοῦ, πλουσιωτέραν ἀντιληψόμεθα χάριν κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ Χριστοῦ "Μέτρον καλὸν S. Luc. vi. 38. "πεπιεσμένον καὶ σεσαλευμένον ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν "εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν." οὐκ ὀκνητέον τοιγαροῦν εἰς κοινωνίαν τὴν ἐξ ἀγάπης τῆς εἰς ἀδελφοὺς, ἰτέον δὲ μᾶλλον εἰς εὐτολμίαν ἀγαθὴν, καὶ ὄκνον μὲν καὶ δειλίαν τὴν ἀφιλοξενεῖν ἀναπείθουσαν, ὡς πορρωτάτω ποιησώμεθα, βεβαιούμενοι δὲ πρὸς ἐλπίδα διὰ τῆς πίστεως τοῦ καὶ τὰ μικρὰ πολυπλασιάζειν e δύνασθαι τὸν Θεὸν, ἀνοίξωμεν τοῖς δεομένοις τὰ σπλάγχνα, κατὰ τὴν τοῦ νόμου διάταξιν "'Ανοίγων γὰρ, φησὶν, Deut. xv. 11. "ἀνοίξεις τὰ σπλάγχνα σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ ἐπιδεομένῳ "ἐν σοί·" πότε γὰρ ἐλεήμων ὀφθήσῃ, σκληρὸς διαμείνας τὸν ἐν τῷδε τῷ βίῳ χρόνον; πότε δὲ πληρώσεις τὴν ἐντολὴν, τὸν τοῦ δύνασθαι δρᾶν ἐν ἀργίᾳ παριππεύειν ἐπιτρέπων

2. τροφὴ γ. πλεονασμῶν B. φαντασίαι B. 3. τὸν alt. assumptum ex B.D. 8. μονονουχὶ] οὐ μονονουχὶ B. 12. μὲν om. B. 15. καὶ post ὅτι tr. Ed., invito B. 16. πλουσιωτέρας ἀ. χάριτας a. invito Cord. 23. τοῦ] διὰ τοῦ B. Statim καὶ τὰ B.D. κατὰ Ed. 25. φησὶν γὰρ inverso ordine B. 26. σπλάγχνα] Pro hac citationis forma, de Ad. 271 b. Pasch. Hom. xviii. 253 c. citat Holmes. 28. τῶν pro τὸν B. βίῳ χρόνον] χρόνῳ ἤτοι βίῳ B. 29. ἐν ἀργίᾳ [ἀργείᾳ Cod.] B. ἐνεργείᾳ Ed.

Ps. vi. 6. καιρόν; μέμνησο λέγοντος τοῦ μελῳδοῦ "Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν
"τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου· ἐν δὲ τῷ ᾅδῃ τίς ἐξομολο-
285 A. a "γήσεταί σοι;" ποῖος γὰρ ἔτι τῶν νεκρῶν ὁ καρπὸς, ἢ πῶς
ἔτι μεμνήσεταί τις Θεοῦ διὰ τοῦ πληροῦν ἐντολὴν τῶν ἐν
Hiob iii. 23. ᾅδου καταβεβηκότων; "Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ,"
κατὰ τὸ γεγραμμένον· διάτοι τοῦτο καὶ ὁ σοφώτατος ἡμᾶς
Gal. vi. 10. ἐπαίδευε Παῦλος "Ἕως καιρὸν ἔχομεν ἐργαζώμεθα τὸ ἀγα-
"θὸν," ἐπιστέλλων τισί.

Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν εἰς τὸ ἐκ τῆς ἱστορίας λελέξεται
χρήσιμον· ἐπειδὴ δὲ πνευματικῶς ἐκλαμβάνοντες τὰ εἰρη-
μένα· χρῆν γὰρ οὕτω, καὶ οὐχ ἑτέρως· διὰ μὲν τῶν πέντε
b κριθίνων τὸ Μωυσαϊκὸν ἔφημεν ὑποδηλοῦσθαι βιβλίον, διὰ
δὲ τοῖν δυοῖν ὀψαρίοιν, τὰ σοφὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων
συγγράμματα· χρῆναι πάλιν ὑπολαμβάνω καὶ ἐπὶ τῆς τῶν
λειψάνων συλλογῆς, μυστικόν τε καὶ πνευματικὸν ἐπινοῆσαι
θεώρημα, τῇ τῶν εἰρημένων ἀκολουθίᾳ συντρέχον. οὐκοῦν
ἐκέλευε μὲν ὁ Σωτὴρ ἀναπίπτειν μὲν τοὺς ὄχλους, εὐλογήσας
δὲ τοὺς ἄρτους καὶ τὰ ὀψάρια παρετίθει, διὰ τῆς τῶν
c μαθητῶν ὑπουργίας δηλαδή· ἐπειδὴ δὲ κατεκορέσθησαν
παραδόξως οἱ βεβρωκότες, συλλέγειν ἐπιτάττει τὰ λείψανα,
καὶ πληροῦνται κόφινοι δώδεκα, εἷς ἑκάστῳ τῶν μαθητῶν
κατὰ τὸ εἰκός· ἦσαν γὰρ τοσοῦτοι καὶ αὐτοί. τί οὖν ἐντεῦθεν
ὑπονοήσομεν, ἢ πάντως ἐκεῖνο, καὶ οὐκ ἐψευσμένως, ὅτι
πανηγυριάρχης μὲν τῶν ἐπ' αὐτῷ πιστευόντων ἐστὶν ὁ
Χριστὸς, καὶ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἰόντας ἀποτρέφει τοῖς θείοις
τε καὶ οὐρανίοις, δῆλον ὅτι μαθήμασι, νομικοῖς τε καὶ προ-
φητικοῖς, εὐαγγελικοῖς τε καὶ ἀποστολικοῖς. ἀλλ' οὐ πάντως
d αὐτὸς ὁρᾶται τούτων ὁ αὐτουργὸς, διακονοῦσι δὲ ἡμῖν τὴν
S. Matth. x. 20. ἄνωθεν χάριν οἱ μαθηταί· αὐτοὶ γὰρ οὐκ εἰσὶν "οἱ λαλοῦντες"
κατὰ τὸ εἰρημένον, "ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς τὸ

3. ἐστιν pro ἔτι B. 4. ἐν] ἐν (εἰς superscr.) D. "al. εἰς" Ed. mg. 6. ἡμᾶς om. B.
7. ἐπαίδευσε B. 10. πνευματικῶς B. πνευματικώτερον Ed. 11. χρὴ B.
15. τε B.D. τι Ed. ἐπινοήσασθαι χαρισμάτων καὶ θεωρημάτων τῶν εἰρημένων B.

“λαλοῦν ἐν” αὐτοῖς· ἀλλ᾽ οὐκ ἀμισθὶ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ὁ πρὸς τοῦτο γενήσεται πόνος. παραθέντες γὰρ ἡμῖν τὰς πνευματικὰς δῆλον ὅτι τροφὰς, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀγαθὰ διακονησάμενοι, πλουσιωτάτην ἀποίσονται τὴν ἀνταπόδοσιν, καὶ πληρεστάτην εὑρήσουσι παρὰ Θεοῦ τῆς φιλοτιμίας τὴν χάριν. οἶμαι γὰρ τοῦτο, καὶ οὐχ e ἕτερόν τι, δηλοῦν τὸ μετὰ τοὺς πόνους καὶ τὴν ὑπουργίαν τὴν ἐπὶ τοῖς δαιτυμόσι δεδαπανημένην, κόφινον ἑκάστῳ συνειλέχθαι μεστὸν διὰ προστάγματος τοῦ Χριστοῦ. ὅτι δὲ μετ᾽ ἐκείνους τὰ ἐκ τοῦ τύπου διαβήσεται καὶ εἰς τοὺς τῶν ἁγίων ἡγουμένους ἐκκλησιῶν, οὐκ ἀμφίλογον.

Οἱ οὖν ἄνθρωποι ἰδόντες ὃ ἐποίησεν σημεῖον ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγον 14
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον. a **286 A.**

Θαυμάζουσι τὸ σημεῖον οἱ δοκιμάζειν εἰδότες τὰ θεοπρεπῆ, καὶ ἀνθρωπίνῳ μᾶλλον λογισμῷ διοικούμενοι, ἤπερ κτηνώδη νοσοῦντες τὴν ἀβουλίαν, ὁποῖοί τινες ἦσαν οἱ δυσσεβεῖς Ἰουδαῖοι, δέον ὠφελεῖσθαι τῇ τῶν τελουμένων περιφανείᾳ, καὶ τὸ κρίνειν ὀρθῶς δύνασθαι ζημιούμενοι. χρῆναι γὰρ ἤδη καὶ καταλιθοῦσθαι τὸν Ἰησοῦν ἐδοκίμαζον, τῶν παραδόξων ὅτι δὴ πολλάκις ὁρῷτο δημιουργός. ἀμείνους τοιγαροῦν καὶ οὐ κατά τι μέρος βραχὺ τῆς ἐκείνων ἀπονοίας, οἱ τῇδε θαυ- b μάζοντες, καὶ ἐφ᾽ ἑνὶ τούτῳ καὶ μεγάλῳ σημείῳ σωφρόνως ἀναπεπεισμένοι λοιπὸν, ὅτιπερ εἴη πάντως αὐτὸς ὁ καὶ ἥξειν εἰς κόσμον ἐν προφήτου τάξει προκεκηρυγμένος· ἐπιτήρει δὲ, ὅση πάλιν ἐντεῦθεν ὁρᾶται διαφορὰ, γένους τε φημὶ τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τῶν ἔξω τῆς Ἰουδαίας κειμένων· οἱ μὲν γὰρ καίτοι πολλῶν καὶ οὐκ ἀναξίων εἰς τὸ θαυμάζεσθαι γεγονότες θεωροὶ, σκληροὶ μὲν οὐχ ὅπως εἰσὶ καὶ ἀπάνθρωποι

4. ἡμῶν B. ἡμῖν Ed. 5. ἀνταπόδοσιν B. ἀντίδοσιν Ed. 9. συνειλέχθαι μεστὸν] συλλέγεσθαι B. 11. ἀμφίλογον B. ἀμφίβολον Ed. 12. Οἱ] + μὲν B. σημεῖον ὁ Ἰησοῦς hoc ordine B. 13. ἐστιν] + ἀληθῶς Ed. invito B. ὁ alt. om. B. 18. ἤδη om. B. 23. καὶ ἥξειν] καθήξειν B. 24. ἐν om. B. 25. ὅση om. B. 26. γὰρ] γάρ τοι B. 27. ἀξίων (sic) B.

c μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ φονῶσιν ἀδίκως τὸν ὅτι προσήκοι διασώζειν αὐτοὺς προθυμούμενον, ἀτιθάσοις ἀπονοίαις πόλεώς τε τῆς ἑαυτῶν καὶ χώρας ἐλαύνοντες· οἱ δὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐξῳκισμένοι, καὶ διὰ τούτου τὸ ἀλλογενὲς ὑπεμφαίνοντες, ἑνὶ καὶ μόνῳ σημείῳ δοξάζουσι, καὶ ἀνενδοιάστως τῇ πίστει παραδέχεσθαι δεῖν τὰς ἐπ' αὐτῷ διαλήψεις εὐγενῶς δοκιμάζουσιν. ἀπὸ δὴ τούτων ἁπάντων, αὐτοκατάκριτος μὲν καὶ αὐτόκληρος εἰς τὸ χρῆναι λοιπὸν ἀποῤῥίπτεσθαι δικαίως ὁ
d Ἰσραὴλ ἀνεδείκνυτο, φειδοῦς δὲ τῆς ἄνωθεν καὶ ἀγαπήσεως τῆς διὰ Χριστοῦ τὸ χρῆναι λαχεῖν ἤδη τοῖς ἐθνῶν χρεωστούμενον.

15 Ἰησοῦς οὖν γνοὺς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἁρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσι βασιλέα, ἀνεχώρησε πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

Ἀξιεπαινετωτάτην μὲν ἄν τις ἐποίησε τὴν ψῆφον, καὶ σφόδρα δικαίως τοῖς ἀπὸ τοῦ μεγάλου θαύματος ἀναπε-
e πεισμένοις εὐκόλως, ὅτι δὴ πρέποι τὰ πάντων ἐξαίρετα προσεῖναι Χριστῷ, καὶ τὴν ἀκροτάτην ὡς ἐν μοίρᾳ τιμῆς ἀνατίθεσθαι. τὸ γὰρ ἐθέλειν αὐτὸν εἰς βασιλέα προχειρίζεσθαι, τί ἂν ἡμῖν ἕτερον ἢ τοῦτο σημαίνῃ; ἀγασθείη δ' ἂν τις εἰκότως μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο, ὑπογραμμὸς γὰρ ἡμῖν ἀφιλοδοξίας εὑρίσκεται Χριστὸς, καὶ τοὺς ὅτι προσήκοι τιμᾶν ἑλομένους αὐτὸν ἀποφεύγων, καὶ βασιλείαν τὴν ἀνωτάτω τῶν ἐν ἡμῖν παραιτούμενος, εἰ καὶ ἄζηλωτον αὐτῷ
287 A. a ἀληθῶς τὸ πρᾶγμα, διὰ τὸ πάντων βασιλεύειν μετὰ Πατρὸς, ὁμοῦ δὲ καὶ δίδωσιν ἐννοεῖν τοῖς εἰς ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν ἀποβλέπουσιν, ὅτι μικρὸν αὐτοῖς τὸ ἐν κόσμῳ μέγα, καὶ ὅτι τὰς ἐν τῷδε τῷ βίῳ, ἤγουν κόσμῳ, τιμὰς, κἂν αὐτομολῶσι,

1. ἀλλὰ δὴ] ἀλίδει (= ἀλλ' ἤδη) B. 4. τούτου τὸ ἀλλογενὲς] τοῦτο ἀλλογενεῖς B. 6. εὐγενῶς] συγγενῶς B. 8. χρῆναι] χρῆμα B. 10. λαχεῖν] λαλεῖν B. 15. Ἀξιεπαινετάτην B. 20. ἡμῖν assumptum ex B. ἁγιασθείη B. γὰρ pro δ' ἂν B. 21. εἰκότως assumptum ex B. 23. καὶ om. B. 24. αὐτῷ om., αὐτῶν post πρᾶγμα addens B. 26. τε pro δὲ B. ἐννοεῖν B. νοεῖν Ed. 28. ἤγουν κόσμῳ om. B.

μὴ προσίεσθαι καλὸν, ἵν' εἰς ἐκείνην ἀναβαίνωσι τὴν παρὰ Θεοῦ· ἀπρεπὲς γὰρ ὄντως τὸ ἐν τούτοις διαλάμψαι φιλεῖν, τοὺς οἵ γε πρὸς θείαν ἐπείγονται χάριν, καὶ δόξαν διψῶσι τὴν αἰώνιον.

Παραιτητέον τοιγαροῦν τὴν ὑπεροψίας ἀδελφὴν καὶ γείτονα φιλοδοξίαν, καὶ οὐ πολὺ τῷ μέτρῳ τῶν ἐκείνης ὅρων b ἀπεσχοινισμένην. καὶ τὸ μὲν ἐπιφανὲς ἐν τιμῇ κατὰ τὸν παρόντα βίον, ὡς ἀδικοῦν ἀποφύγωμεν, ζητῶμεν δὲ μᾶλλον τὸ ἐν ταπεινώσει σεμνὸν, παραχωροῦντες ἀλλήλοις, καθάπερ ἡμᾶς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐνουθέτει λέγων "Τοῦτο φρο- Phil. ii. 5–9. "νείτω ἕκαστος ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς "ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι "ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν "ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς "ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι c "θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν "ὑπερύψωσε καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν "ὄνομα." ὁρᾷς ὅπως ἡ ἑκούσιος ταπείνωσις λαμπρὸν ἔχει τὸ τέλος, καὶ ῥίζα πολλῶν ἡμῖν ἀγαθῶν τὸ μέτριον ἀναφαίνεται φρόνημα; ἐν μορφῇ μὲν γὰρ ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τεταπείνωκεν ἑαυτὸν ὁ Μονογενὴς ἄνθρωπος γενόμενος δι' ἡμᾶς, ἀλλ' εἰ καὶ πέφηνεν ἐν τῷδε τῷ βίῳ μετὰ d σαρκὸς, ἀλλ' οὐκ ἔμεινε ταπεινός· ἀνατρέχει γὰρ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα καὶ εἰς δόξαν τὴν θεοπρεπῆ, καὶ εἰ γέγονεν ἄνθρωπος. τὸν αὐτὸν δὴ τοῦτον νοῆσαι τις τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν. ὅταν γὰρ ἑαυτοὺς τῶν διακένων ὑψωμάτων τοῦ παρόντος βίου κατακομίζωμεν καὶ ζητῶμεν τὰ ταπεινὰ, τότε δὴ πάντως καὶ τὴν ἄνωθεν ἀντικομιούμεθα δόξαν, καὶ εἰς τὸ εἶναι θεοὶ κατὰ χάριν ἀναβησόμεθα, καθ' ὁμοιότητα λαμβάνοντες τὴν ὡς πρὸς τὸν ἀληθῶς καὶ κατὰ φύσιν Υἱὸν τὸ e

2. ὄντως om. B. 3. ἀπείγονται Aub. correxi ex D. 5. τὴν ὑπεροψίας] ὑπεροψίαν B. 6. πολὺ B. πολλῷ Ed. 8. ἀποφύγωμεν B. φεύγωμεν Ed. 17. τὸ prius assumptum ex B. 20. μορφῇ] + Θεοῦ B. γὰρ assumptum ex B. 27. καὶ ζητῶμεν τὰ B. εἰς Ed.

καλεῖσθαι τέκνα Θεοῦ· καὶ ἵνα τι τοῖς προκειμένοις εἴπω τὸ συγγενὲς, καὶ αὐτὴν, εἰ πρόσεισι, τὴν ἐπὶ γῆς ἀκρότητα παραιτώμεθα τὴν ἁπάσης μητέρα τιμῆς, εἰ φρονοῦμεν τὰ ἐπουράνια, καὶ τοῖς ἄνω πολιτευόμεθα μᾶλλον ἤπερ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς.

Πνευματικῶν *δὲ θεωρημάτων ὁ λόγος ἡμῖν οὐκ ἀμοιρεῖ, διὸ δὴ πάλιν ἐροῦμεν, ὅλην ὥσπερ ἀνακεφαλαιούμενοι τῶν γεγενημένων τὴν δύναμιν, καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς τῶν προκειμένων ἀναμηρυσάμενοι λόγον· οὕτω γὰρ ἡμῖν ἔσται κατα-*
288 A. a *φανὲς τὸ ῥηθήσεσθαι μέλλον, μάλισθ' ὅτι προστέθεικεν ὁ μακάριος* Εὐαγγελιστὴς, *ὥσπερ ἀναγκαῖόν τι καὶ ἀπαραίτητον ὑποδηλῶν, τὸ, ὅτι ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος. οὐκοῦν τὴν τῶν* Ἰουδαίων *ἀπανθρωπίαν παραιτούμενος, ἀπεδήμει μὲν τῆς* Ἱερουσαλὴμ *ὁ* Χριστὸς, *ὅπερ ἐστὶν ἐναργῶς*
Hier. xii. 7. "Ἐγκαταλέλοιπα *τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν "μου." διαπεραιωσάμενος δὲ τὴν* Τιβεριάδος *θάλασσαν, καὶ πολὺ λίαν τῆς ἐκείνων ἀπονοίας ἀπεσχοινισμένος, ἀνεπήδα*
b *πρὸς ὄρος ἅμα τοῖς μαθηταῖς· ἃ δὴ καὶ ὑποδηλοῦν εἰρήκαμεν*
Supra 272 b. *τό τε ἄβατον ὥσπερ καὶ ἀνήνυτον τοῖς* Ἰουδαίοις *τῆς ὡς ἐπ' αὐτὸν ὁδοῦ, καὶ τὴν ἐξ ὀργῆς τῆς ἐπὶ τῷ πάθει γενομένην ἀναχώρησιν τοῦ* Χριστοῦ *μέχρι καιροῦ, δῆλον ὅτι τοῦ πρέποντος, καὶ ὅτι περιφανὴς ἔσται* Χριστὸς *ἅμα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ὅταν ἐκβαίνῃ τὴν* Ἰουδαίαν *καὶ πρὸς τὰ ἔθνη βαδίζῃ μετατιθεὶς ἐπ' ἐκεῖνα τὴν χάριν· ἀπὸ δέ γε τοῦ*
c *ὄρους τοὺς ἑπομένους αὐτῷ κατεσκέπτετο, καὶ προσέτι τούτῳ διενοεῖτο περὶ τροφῆς. καὶ τοῦτο δὲ πάλιν ἐλέγομεν καθάπερ ἐν τύπῳ σημαίνειν καὶ τὴν ἄνωθεν τοῖς ἁγίοις χρεωστουμένην ἐπισκοπὴν, κατὰ τό* "Ὀφθαλμοὶ Κυρίου *ἐπὶ δικαίους,"*
Ps. xxxiii. 16. *καὶ ὅτι τῶν σεβομένων αὐτὸν οὐκ ἀπρονοήτως ἔχει ὁ* Χριστός. *εἶτα παραδόξως ὁ πολὺς ἀπετρέφετο δῆμος, διά γε τῶν*

5. *τῆς* om. B. 16. *δὲ* assumptum ex B. *Τιβεριάδα* B. 20. *τῆς*] + *ὡς* B. *παθεῖν* B. 21. *τοῦ* alt. om. Migne. 25. *κατεσκέπτετο* B. *διεσκέπτετο* Ed. 28. *δικαίως* prius scriptum postea corr. D. 29. *ὁ Χριστός* B. *Θεός* Ed. 30. *γε* B. *τε* Ed.

πέντε ἄρτων καὶ τοῖν δυοῖν ὀψαρίοιν· ἐφ' ᾧ δὴ χρῆναι νοεῖσθαι διωριζόμεθα τῶν ἁγίων συγγράμματα παλαιῶν τε καὶ νέων τὴν διὰ τῶν ἀποστόλων παράθεσιν τοῖς ἀγαπῶσι d Χριστόν. πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι καὶ τὸν τῆς εἰς ἡμᾶς διακονίας καρπὸν πλούσιον κομιεῖται παρὰ Θεοῦ τῶν μαθητῶν ὁ χορὸς, καὶ μετ' ἐκείνους, οἱ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ προεστῶτες ἐκκλησιῶν· ἐπὶ γὰρ πάντας ἐν ἐκείνοις ὁ τύπος ἦν ἐν ἀρχῇ. εἶτα θαυμάζουσιν οἱ θεωροὶ τὸ σημεῖον καὶ ἁρπάζειν εἰς βασιλέα βουλεύονται τὸν Ἰησοῦν. ὃ δὴ καὶ συνεὶς, ἀναχωρεῖ μόνος εἰς τὸ ὄρος ὡς γέγραπται· ὅτε γὰρ παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ὡς e μεγαλουργὸς καὶ Θεὸς ἐθαυμάσθη Χριστὸς, ὅτε πάντες αὐτὸν ἐπεγράψαντο βασιλέα καὶ κύριον, τότε καὶ ἀνελήφθη μόνος εἰς τὸν οὐρανὸν, οὐδενὸς αὐτῷ τὸ παράπαν ἀκολουθήσαντος· ἀπαρχὴ γὰρ τῶν νεκρῶν ἀναβέβηκεν ὅλως μόνος εἰς τὸ ὄρος τὸ μέγα καὶ ἀληθέστερον κατὰ τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ "Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, ἢ τίς Ps. xxiii. 3, 4. "στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ; ἀθῷος χερσὶ καὶ καθαρὸς "τῇ καρδίᾳ." ἀκολουθήσει γὰρ ὁ τοιοῦτος τῷ Χριστῷ καὶ εἰς ὄρος τὸ νοητὸν ἀναβήσεται, κατὰ τὸν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας καιρόν· ἀνακεχώρηκε δὲ εἰς τὸ ὄρος, τουτέστιν, ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, οὐ τὸ βασιλεύειν τῶν πεπιστευκότων a 239 A. αὐτῷ παραιτούμενος, ἀλλ' ὑπερτιθέμενος τὸν τῆς βασιλείας τῆς ἐκφανεστέρας καιρὸν εἰς τὴν ἄνωθεν ὡς ἡμᾶς ἐπιστροφὴν, ὅτε καὶ ἐν δόξῃ τῇ τοῦ Πατρὸς καταβήσεται, οὐκέτι διὰ σημείων, καθάπερ καὶ πρότερον, ἐπιγινωσκόμενος ὅτιπερ ὄντως ἐστὶ κατὰ φύσιν Κύριος, ἀλλ' ἐκ δόξης θεοπρεποῦς ὅτιπερ ὑπάρχει βασιλεὺς ἀνενδοιάστως ὁμολογούμενος.

Οὐκοῦν· ἐρῶ γὰρ αὖθις ἐν ὀλίγῳ συνενεγκὼν τῶν εἰρημένων b τὸ πλάτος· ὅτε διὰ σημείων ἐπιστεύθη καὶ ἐπεγνώσθη Θεὸς, τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐκφοιτήσας λαῶν, τότε δὴ πάντες αὐτὸν καὶ εἰς βασιλέα λαμβάνειν ἐπείγονται· ἀναβαίνει δὲ μόνος εἰς

2. ὁριζώμεθα B. 3. διὰ τῶν B.D. δι' Ed. 4. ἔτι pro ὅτι B. 9. συνεὶς] συνίσαν B. 14. ὅλως assumptum ex B. 17. τόπῳ] ὄρει B. (275.) 26. ἐστὶ] + καὶ Ed. invito B.

οὐρανοὺς καιρῷ τῷ πρέποντι τὴν τῆς βασιλείας ἐκφανεστέραν ἐπίδειξιν ἀποταμιευόμενος.

16 Ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν
17 θάλασσαν, καὶ ἐμβάντες εἰς πλοῖον ἤρχοντο πέραν τῆς θα-
c λάσσης εἰς Καφαρναούμ.

Παραδόξως ἀποτελεσθέντος τοῦ πρώτου σημείου, ῥίζα πάλιν καὶ ἑτέρου καὶ πρόφασις ἡ ἐπ' ἐκείνῳ φυγή τε καὶ ἀναχώρησις οἰκονομικῶς εὑρίσκεται, καὶ πορεύεται, κατὰ τὸ
Ps. lxxxiii. 8. γεγραμμένον, "ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν" ὁ θαυματουργός. ἐπειδὴ γὰρ ἐζητεῖτο μὲν εἰς βασιλέα παρὰ τῶν ἐπ' ἐκείνῳ τῷ μεγάλῳ καταπεπληγμένων θαύματι, παρῃτεῖτο δὲ αὐτὸς τὰς
d ἐν κόσμῳ τιμὰς κατὰ τοὺς ἤδη προαποδοθέντας λόγους· ἔδει δὴ πάντως καὶ τόπων αὐτὸν, μᾶλλον δὲ ἁπάσης τῆς ἐκείνων ἀπανίστασθαι χώρας. ἵνα τοίνυν καὶ ἀποπλεῦσαι δοκῇ, καὶ τὸν τῶν ἐπιζητούντων ὑποχαυνώσῃ τόνον, προαποδημεῖν ἐπιτάττει τοῖς μαθηταῖς, ἀπομένει δὲ αὐτὸς εὐαφόρμως ἐπὶ τὸ ἐφεξῆς σημεῖον ἐρχόμενος· ἦν γὰρ δὴ καὶ λίαν ἐσπουδασμένον αὐτῷ τὸ διὰ πάσης ἀφορμῆς καὶ πράγματος βεβαιοῦν
e εἰς πίστιν τὴν ἐφ' ἑαυτῷ τῶν ἀποστόλων τὸν νοῦν. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον ἔσεσθαι τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι, καὶ ὥσπερ
Phil. ii. 15. τινὲς "φωστῆρες διαλάμψειν ἐν κόσμῳ," κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν, ἀναγκαίαν αὐτοῖς τὴν ἐφ' ἅπασι τοῖς ὠφελεῖν πεφυκόσιν ἐποιεῖτο χειραγωγίαν. τοῦτο γὰρ ἦν οὐχ ὅπως ἐκείνοις χαρίζεσθαι μόνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν παιδαγωγηθήσεσθαι μέλλουσιν εἰς τὴν ἐπ' αὐτῷ κατάληψιν ἀπλανῆ.

Ἀλλὰ τοῦ δὴ χάριν, ἐρεῖ τις τυχὸν, μετὰ τὴν ἐπ' ἐκείνῳ μεγαλουργίαν εὐθὺς τὸ δύνασθαι καὶ ἐπ' αὐτῆς ἰέναι θα-
290 A. a λάσσης τὸν Ἰησοῦν εἰσφέρεται; πιθανὴν δὲ σφόδρα τὴν αἰτίαν ὁ τοιοῦτος ἀντακούσεται. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς μὲν ὄχλους

3. ὀψίας B. (M.) 4. πέραν B. εἰς τὸ πέραν Ed. 5. Καφαρναούμ [περ] D. 7. καὶ primum assumptum ex B. 12. ἐν] + τῷ Ed. invitis B.D. 13. δὲ pro δὴ B. 15. προ[ε]αποδημεῖν B. 17. ἐφεξῆς B. ἑξῆς Ed. 18. βεβαίου B. 19. τὴν om. B. 21. διαλάμπειν B. 27. ἐπ' om. B.

αὐτὸς ἀποτρέφειν ἐβούλετο, ἀτονήσειν δέ πως αὐτὸν περὶ τοῦτο Φίλιππός τε καὶ Ἀνδρέας ὑπέλαβον, ὁ μὲν ἀργυρίων οὐκ ἐλάχιστον ἀριθμὸν μόλις αὐτοῖς ἐξαρκέσειν εἰς ὀλίγην κομιδῇ τὴν ἀπόλαυσιν εἰρηκὼς, ὁ δὲ πέντε μὲν ἄρτους καὶ ὀψάρια δύο παρ' ἑνὶ τῶν παιδαρίων ηὑρῆσθαι διδάσκων, μὴ μὴν εἶναί τι τὸ ηὑρημένον εἰς ὄχλον οὕτω πολὺν, καὶ ἀπὸ πάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν οἰκείων ῥημάτων μηδὲν ἔξω b *δύνασθαι τῆς χρεωστουμένης ἀκολουθίας τοῖς καθ' ἡμᾶς πράγμασιν ἐνόμισαν αὐτόν· ἀναγκαίως, ἵνα τῆς οὕτω σμικροπρεποῦς ὑπολήψεως ἑαυτὸν ἀπαλλάξῃ, καὶ ἀτονοῦντά πως ἔτι τῶν ἀποστόλων τὸν νοῦν ἀναπείθῃ δύνασθαι μαθεῖν, ὅτι πάντα παραδόξως ἅπερ ἂν ἐθελήσαι ποιεῖ τῇ τῶν πραγμάτων φύσει μὴ κωλυόμενος, μήτε μὴν κατά τι γοῦν ὅλως παραποδιζούσης αὐτῷ τῆς ὡς ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθίας, ὑπὸ πόδας ἐτίθει τοὺς ἑαυτοῦ τὴν ὑγρὰν τῶν ὑδάτων φύσιν,* c *καίτοι τοῖς ἀνθρωπίνοις σώμασιν ὑποκεῖσθαι μελετήσασαν· πάντα γὰρ ἦν ὡς Θεῷ δυνατά. ὀψίας τοιγαροῦν ἤδη γεγενημένης, καὶ τῶν ζητούντων αὐτὸν τὴν ἀκρίβειαν παραλύοντος τοῦ καιροῦ, καταβαίνει μὲν ἐπὶ θάλασσαν τῶν ἁγίων μαθητῶν ὁ χορὸς, ἀπέπλει δὲ παραχρῆμα, τῷ Θεῷ καὶ διδασκάλῳ τὰ πάντα καὶ ἀμελητὶ πειθόμενος.*

Καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὔπω ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ d
Ἰησοῦς, ἥ τε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος διηγείρετο. 18

Πολλὰ *κατὰ ταὐτὸν οἰκονομεῖται χρησίμως, καὶ συνελαύνει τοὺς μαθητὰς εἰς θερμοτέραν τοῦ Σωτῆρος τὴν ἐπιζήτησιν τὰ συμβαίνοντα· θορυβεῖ μὲν γὰρ βαθὺς ὢν ὁ τῆς νυκτὸς σκότος, καὶ τοῖς μὲν ὕδασι μαινομένοις καπνοῦ δίκην ἐπινηχόμενος, τὴν δὲ ὅποι λοιπὸν ἀπευθύνεσθαι χρῆν ἀναιρούμενος γνῶσιν. ἐκταράττει δὲ οὐ μικρῶς καὶ πνευμάτων*

4. *μὲν* om. B. 5. *παιδαρίων* B. *παιδίων* Ed. 13. *τὸν* pro *μὴν* B. 14. *αὐτῷ* et *αὐτὸν* exhibet D. 16. [*οὐ*] *μελετήσασαν* edidit Migne, recte ut videtur. "—subesse natura non potest," Georg. Trap. 20. *δὲ* B. *γὰρ* Ed. 21. *τὰ* om. Migne. 26. *ὁ τῆς νυκτὸς* hoc ordine B. 28. *χρὴ* B. Statim *ἀναιρούμενος* B. *ἀφαιρούμενος* Ed.

e ἀγριότης, ῥοιζηδὸν τοῖς κύμασιν ἐπεμβαίνουσα, καὶ πρὸς ὕψος ἤδη τὸ ἀσύνηθες διανιστῶσα τὸν κλύδωνα. ἀλλὰ καὶ τούτων ἤδη γεγενημένων, οὔπω φησὶν ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· ἐν τούτῳ γὰρ ἦν μάλιστα τὸ κινδύνευμα, καὶ τὸ τοῦ φόβου πλέον τὸ μὴ παρεῖναι Χριστὸν τοῖς πλέουσιν ἐνειργάζετο.

Οὐκοῦν ἀνάγκη χειμάζεσθαι τοὺς μὴ συνόντας αὐτῷ, διατεμνομένους δέ πως, ἢ καὶ δοκοῦντας ἀποδημεῖν διὰ τοῦ
291 A. a τῶν θείων ἐξοίχεσθαι νόμων, καὶ χωριζομένους διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ διασώζειν ἰσχύοντος. οὐκοῦν εἰ βαρὺ τὸ ἐν σκότῳ γενέσθαι τῷ νοητῷ, καὶ εἰ χαλεπὸν τὸ ἐν θαλάσσῃ πικρᾷ τῶν ἡδονῶν καταπνίγεσθαι, προσδεξώμεθα τὸν Ἰησοῦν· τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ κινδύνων ἀπαλλάξει, καὶ τῆς εἰς θάνατον ἁμαρτίας. ὁ δὲ τύπος τῶν εἰρημένων ἐν τοῖς γεγονόσιν ὀφθήσεται· ἥξει δὴ οὖν πάντως ἐπὶ τοὺς μαθητάς.

19 Ἐληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἰκοσιπέντε ἢ τριάκοντα, θεωροῦσι
b τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐγγὺς τοῦ
20 πλοίου γινόμενον· καὶ ἐφοβήθησαν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς Ἐγώ
εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

Ὅτε μακροῖς διαστήμασι τῆς ἠπείρου χωρίζονται, καὶ παθόντας ἦν εἰκὸς διασώζεσθαι μηδαμῶς· μέσην γὰρ ἤδη εἶχον τὴν θάλασσαν· τότε δὴ μάλα τριποθήτως αὐτοῖς ἐπιφαίνεται ὁ Χριστός· ἦν γὰρ οὕτω καὶ χαριεστάτην τοῖς κινδυνεύουσιν ἐπιδοῦναι τὴν σωτηρίαν, πᾶσαν αὐτοῖς τὴν ἐπὶ
c τῷ ζῆν ἐλπίδα προαποτεμόντος ἤδη τοῦ φόβου. ἐπιφαίνεται δὲ παραδόξως αὐτοῖς· τοῦτο γὰρ ἦν μάλιστα τὸ πρὸς ὠφέλειαν οἰκονομούμενον· καταπλήττονται δὲ διὰ μέσης θαλάσσης καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν ὑδάτων ἰόντα βλέποντες τὸν Ἰησοῦν, καὶ προσθήκην τῷ φόβῳ τὸ θαῦμα λαμβάνουσιν· ἀπαλλάττει

3. φησὶν assumptum ex B. 6. ἐργάζετο B. 9. ἐξοιχεῖσθαι B. 15. οὐ pro οὖν D. 18. γινόμενον B. γενόμενον Ed. εἶπεν B. λέγει Ed. 21. ἤδη εἶχον hoc ordine B. 22. τριπόθητος Migne. 23. ὁ om. B. 25. τῷ D. τὸ Ed.

δὲ αὐτοὺς τῶν συμβεβηκότων παραχρῆμα Χριστός Ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε λέγων· ἔδει γὰρ ἔδει πάντα μὲν ἐκποδὼν οἴχεσθαι θόρυβον, παντὸς δὲ κινδύνου φαίνεσθαι κρείττονας, τοὺς οἷς ἤδη παρῆν ὁ Χριστός· εἰσόμεθα τοίνυν καὶ διὰ τούτου πάλιν, φρόνημα μὲν ἔχειν ἐν πειρασμοῖς εὔτολμόν τε d καὶ νεανικὸν, ὑπομονῇ δὲ κεχρῆσθαι συντόνῳ τῇ εἰς Χριστὸν ἐλπίδι, βεβαιουμένους εἰς εὐθαρσίαν τὴν ἐπὶ τῷ πάντως διασωθήσεσθαι, κἂν πολλοί τινες ἡμᾶς οἱ ἐκ τοῦ πειράζεσθαι περικλύζωσι φόβοι.

Ἐπιτήρει γὰρ ὅπως οὐκ εὐθὺς ἀποπλεύσασιν, οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τῶν κινδύνων, τοῖς ἐν τῷ σκάφει Χριστὸς ἐπιφαίνεται, ἀλλ' ὅτε σταδίοις ἀπενοσφίζοντο τῆς ἠπείρου πολλοῖς. οὐ γὰρ εὐθὺς ἀρχομένης τῆς ἐκταρασσούσης ἡμᾶς περιστάσεως e ἡ τοῦ διασώζοντος χάρις ἐπιφοιτᾷ, ἀλλ' ὅταν ἀκμάσῃ μὲν ὁ φόβος, φαίνηται δὲ ἤδη κατὰ κράτος ὁ κίνδυνος, καὶ ἐν μέσοις, ἵν' οὕτως εἴπω, τοῖς κύμασι τῶν θλίψεων εὑρισκώμεθα· τότε δὴ καὶ ἀδοκήτως ἐπιφαίνεται Χριστὸς, καὶ περιστέλλει μὲν τὸν φόβον, κινδύνου δὲ ἀπαλλάξει παντὸς, ἀφάτῳ δυνάμει μετατιθεὶς τὰ δεινὰ, καθάπερ εἰς γαλήνην τὴν εὐθυμίαν.

a 292 A.

Ἤθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως ἐγένετο 21
τὸ πλοῖον ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπῆγον.

Οὐ κινδύνων μόνον ἀπαλλάττει τοὺς πλωτῆρας ὁ Κύριος παραδόξως αὐτοῖς ἐπιλάμψας, ἀλλ' ἤδη καὶ πόνου καὶ ἱδρώτων ἐλευθεροῖ, δυνάμει τῇ θεοπρεπεῖ τῇ κατ' ἀντίπεραν γῇ προσερείσας τὸ σκάφος· οἱ μὲν γὰρ προσεδόκουν, ἐρέττοντες ἔτι μόλις δύνασθαι διεκπλεῖν, ὁ δὲ καὶ τούτων ἐξίστησι τῶν πόνων αὐτοὺς, πολλῶν ἐν ὀλίγῳ κομιδῇ τῷ καιρῷ θαυμάτων δημιουργὸς πρὸς πληροφορίαν αὐτοῖς ἀνα- b

1. παραχρῆμα] παραπάντα B. 5. τε habet b. δὲ Cord. neutrum habet a. 7. πάντως B. Catt. πάντα Ed. 17. ἐπιφανεῖται—περιστελεῖ a. 18. ἀπαλλάττει Migne. 20. εὐθυμίαν] εὐθοινίαν B. 23. μόνον ἀπαλλάττει] πάλιν ἀπαλλάττων B. 25. ἀντίπερας B. 26. προσωρήσας B. προσεδόκουν et προσεδόκων exhibet D. προσεδόκων correxit Migne. 27. το pro ἔτι B.

δεικνύμενος· οὐκοῦν ὅταν ἡμῖν ἐπιφαίνηται καὶ ἐπιλάμπη Χριστὸς, ἀκονιτὶ κατορθώσομεν καὶ τὸ μεῖζον ἢ κατ' ἐλπίδα τὴν ἐν ἡμῖν, καὶ οἱ διὰ τοῦ μὴ ἔχειν αὐτὸν κινδυνεύοντες, οὐδενὸς ἔτι προσδεησόμεθα πόνου πρὸς τὸ δύνασθαι κατορθοῦν τὰ λυσιτελῆ, παρόντος αὐτοῦ. λύσις οὖν ἄρα παντὸς κινδύνου Χριστὸς, καὶ κατορθωμάτων ἔκβασις τῶν ὑπὲρ ἐλπίδα τοῖς προσδεχομένοις αὐτόν.

c Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν προκειμένων ἀνὰ μέρος ἐποιησάμεθα λόγον, ἄγε δὴ πάλιν ταῖς τῶν ἤδη φθασάντων ἀκολουθίαις καὶ τὸν ἐν τούτοις συνείροντες νοῦν, πνευματικὴν ἐξυφήνωμεν θεωρίαν. οὐκοῦν ὥσπερ εἰς ὄρος ἀναβεβηκέναι τὸν οὐρανὸν ἐλέγομεν τὸν Ἰησοῦν, ἀναληφθέντα δηλονότι, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν· ἀλλ' ὅτε τοῦτο γενέσθαι συμβέβηκε, τότε μόνοι καὶ καθ' ἑαυτοὺς οἱ μαθηταὶ τύπον ἐπέχοντες τῶν ἐφεξῆς καὶ κατὰ πάντα καιρὸν διδα-
d σκάλων ἐκκλησιαστικῶν, καθάπερ τινὰ θάλασσαν, τὸν ἐν τῷ παρόντι βίῳ διανήχονται κλύδωνα, συχνοῖς καὶ μεγάλοις περιπίπτοντες πειρασμοῖς, καὶ τοὺς ἐπὶ τῷ διδάσκειν κινδύνους οὐκ εὐκαταφρονήτους ὑπομένοντες παρὰ τῶν ἀνθεστηκότων τῇ πίστει καὶ μαχομένων τοῖς εὐαγγελικοῖς δηλονότι κηρύγμασιν· ἀλλὰ καὶ τοῦ φόβου πεπαύσονται καὶ κινδύνου παντὸς, καταλήξουσι δὲ καὶ τῆς ἐν πόνοις ταλαιπωρίας, ὅταν
e αὐτοῖς καὶ εἰσαῦθις ἐπιφαίνηται Χριστὸς ἐν δυνάμει θεοπρεπεῖ, καὶ πᾶσαν ἔχων ὑπὸ πόδας τὴν οἰκουμένην. τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ ἐπὶ θαλάσσης περιπατεῖν, ἐπεὶ καὶ εἰς κόσμου τύπον πολλάκις ἡ θάλασσα παρὰ τῇ θείᾳ λαμβάνεται γραφῇ κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς εἰρημένον "Αὕτη ἡ θά- "λασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος· ἐκεῖ ἑρπετὰ ὧν οὐκ ἔστιν "ἀριθμὸς, ζῷα μικρὰ μετὰ τῶν μεγάλων." ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ Χριστὸς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται,

Supra pp. 288, 289.

Ps. ciii. 25.

S.Matth. xvi. 27.

4. προσδεησόμεθα B. προσδεηθησόμεθα Ed. 12. λέγομεν B. 13. ὅτε B.D. Migne. ὅτι Aub. 14. καὶ om. B. 19. παρὰ] ὑπὸ B. 23. αὖθις B. 29. Haec ζῷα μικρὰ μετὰ τῶν μεγάλων assumpta ex B. ἔλθῃ ὁ Χριστὸς ἐν τῇ B. εἰσέλθῃ Χριστὸς ἐν Ed.

τότε τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸ σκάφος, τουτέστιν ἡ Ἐκκλησία, καὶ οἱ πλέοντες ἐν αὐτῇ, τουτέστιν οἱ διὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς εἰς Θεὸν, ἄνω τῶν ἐν κόσμῳ γεγονότες πραγ- [a 293 A.] μάτων, ἀμελητὶ καὶ δίχα πόνου παντὸς καταλύσουσιν εἰς γῆν εἰς ἣν ὑπῆγον. ἦν γὰρ αὐτοῖς ὁ σκοπὸς, καθάπερ εἰς εὔδιον καταλῦσαι λιμένα, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν δηλαδή· βεβαιοῖ δὲ τὴν ἐφ᾽ ἅπασι τοῖς εἰρημένοις διάνοιαν ὁ Σωτὴρ, λέγων πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς, ποτὲ μὲν ὅτι "Μικρὸν καὶ [Infra xvi. 16.] "οὐκέτι θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με," ποτὲ δὲ πάλιν "Θλίψιν ἕξετε ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ [Ib. 33.] "νενίκηκα τὸν κόσμον." κάτεισι γεμὴν διὰ νυκτὸς ἀπὸ τοῦ [b] ὄρους ὁ Κύριος, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἀγρυπνοῦσιν ἐπιφοιτᾷ· καὶ γοῦν ἰόντα προσβλέπουσι δειλίας οὐ δίχα· καταφρίττουσι γὰρ, ἵνα δή τι τὸ ἀναγκαῖον εἰς νόησιν καὶ διὰ τούτων ἡμῖν ἀναφαίνηται. καταβήσεται γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καθάπερ ἐν νυκτὶ κοιμωμένου τρόπον τινὰ τοῦ κόσμου, καὶ εἰς πολλὴν ῥέγχοντος ἁμαρτίαν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πρὸς ἡμᾶς που φησί "Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ὥρᾳ ὁ [S. Matth. xxiv. 42.] "κύριος ὑμῶν ἔρχεται." διδάξει δὲ οὐδὲν ἧττον ἡμᾶς καὶ ἡ [c] ἐπὶ ταῖς παρθένοις παραβολὴ τὸ λεγόμενον. πέντε μὲν γὰρ τὰς φρονίμους εἶναί φησι, μωρὰς δὲ τὰς πέντε· ἀλλὰ βραδύνοντος "τοῦ νυμφίου ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον· [Ib. xxv. 5, 6.] "μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν Ἰδοὺ ὁ νυμφίος, ἐξέρ-"χεσθε εἰς ἀπάντησιν." ὁρᾷς ὅπως διὰ μέσης νυκτὸς ὁ νυμφίος ἡμῖν ἀγγέλλεται; τίς δὲ λοιπὸν ἡ κραυγὴ, καὶ ὁ τῆς ἀπαντήσεως τρόπος, σαφηνιεῖ λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ποτὲ μὲν "ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ [d] [1 Thess. iv. 16.] "ἀρχαγγέλου, ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ᾽ οὐρανοῦ·" ποτὲ δὲ πάλιν περὶ τῶν ἐγηγερμένων ἁγίων, ὅτι καὶ "ἡμεῖς [Ib. 17.] "οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα αὐτοῖς ἐν νεφέλαις ἁρπα-

3. τῆς om. B. 8. ὅτι μικρὸν καὶ οὐκέτι] ἔτι μικρὸν καὶ οὐ B. 13. προβλέπουσιν B. 14 καὶ om. B. 18. ποίᾳ ὥρᾳ B. ποίαν ὥραν Ed. Statim ὁ om. B. 19. ἡμῶν B. 24. ἀπάντησιν B. ὑπάντησιν Ed. ὁ νυμφίος ἡμῖν διὰ μέσης νυκτὸς inverso ordine B. 29. περὶ] μετὰ B.

“γησόμεθα εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω
“πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα.” τὸ δὲ φόβῳ βεβλῆσθαι
τοὺς μαθητὰς, καίτοι θεωροῦντας ἐρχόμενον, καὶ ἐν πόνῳ καὶ
ἐγρηγόρσει κατειλημμένους, ἐκεῖνο δηλοῖ, ὅτι φοβερὸς μὲν
e ἐπὶ πάντας ἥξει κριτὴς, καταπτήξει δὲ πάντως ἐφ' ἑαυτῷ καὶ
ὁ δίκαιος, ὡς διὰ πυρὸς δοκιμαζόμενος, καίτοι καὶ προανα-
βλέπων ἀεὶ τὸν ἀφιξόμενον, καὶ οὐκ ὀκνήσας εἰς πόνους τοὺς
ἐπ' ἀρετῇ, νήψει τε ὁμοίως καὶ ἀγαθῇ γρηγόρσει συντεθραμ-
μένος. οὐ συνεισέρχεται δὲ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ὡς συμ-
πλεύσων ὁ Κύριος, ἐφορμίζει δὲ μᾶλλον τῇ χέρσῳ τὸ
σκάφος. οὐ γὰρ συνεργήσων ἔτι πρὸς κατόρθωσιν ἀρετῆς
τοῖς αὐτὸν σεβομένοις ἐπιφανεῖται Χριστὸς, ἀλλὰ τοῖς ἤδη
294 A. a κατωρθωμένοις πέρας ἐπιθήσων τὸ προσδοκώμενον.

22 Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἑστὼς πέραν τῆς θαλάσσης ἰδὼν ὅτι
πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ εἰ μὴ ἓν ἐκεῖνο εἰς ὃ ἀνέβησαν
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι οὐ συνῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ
εἰς τὸ πλοῖον ὁ Ἰησοῦς, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον·
23 ἄλλα δὲ ἦλθε πλοιάρια ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου
b ἔφαγον τὸν ἄρτον εὐχαριστήσαντος τοῦ Κυρίου.

Οὐ λανθάνει τὸ παράδοξον, τὸ ἐπ' αὐτῆς τῆς θαλάσσης
φημὶ περιπατῆσαι τὸν Ἰησοῦν, καίτοι διὰ νυκτὸς καὶ ἐν
σκότῳ γεγενημένον καὶ λεληθότως οἰκονομηθέν. ὑπαισθά-
νεται δὲ τῶν ἀκολουθεῖν εἰωθότων ὁ δῆμος, διὰ πολλῆς
τινος, ὡς ἔοικε, τῆς ἐπιτηρήσεως, ὅτι μήτε συμπλεύσοι τοῖς
ἑαυτοῦ μαθηταῖς πληροφορούμενος, μήτε μὴν ἑτέρῳ διαπορθ-
c μεύσαι τῷ σκάφει· μόνον γὰρ ἦν ἐκεῖσε τὸ τῶν ἀποστόλων,
ὃ δὴ καὶ λαβόντες προῴχοντο. οὐδὲν οὖν ἄρα λανθάνει τῶν
ἀγαθῶν, κἂν λεληθότως ὑπό του τελῆται τυχὸν, καὶ ἀληθὲς

4. ἐγρηγόρσει] ἐν γρηγόρσει B. 5. καταπτήξει B.D. καταπλήξει Ed. Statim μὲν pro δὲ B. Post h. v. πάντως B. πάντας Ed. 6. καὶ assumptum ex B. Statim προβλέπων B. 12. ἐπιφαίνεται B. 14. ἑστὼς B. (א) ἑστηκὼς Ed. 20. ἐπ' αὐτῷ (η superscr.) φημὶ τῆς θαλάσσης B. 24. μήτε] + μὴ Aub. invito B. Statim συμπλεύσαι B. 28. ὑπο (αὐ superscr.) του B.

ἐντεῦθεν ὀψόμεθα, τό “Οὐδὲν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερωθήσεται, “οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ μὴ γνωσθῇ καὶ εἰς φανερὸν ἔλθῃ.” χρῆναί φημι τοιγαροῦν τὸν τοῖς ἴχνεσιν ἀκολουθεῖν ἐθέλοντα τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἀνθρώπῳ πρὸς τὸν ἐν ἐκείνῳ διαπλάττεσθαι τύπον, μὴ φιλοκόμπως ἐπείγεσθαι διαζῆν, μηδὲ εἰς θήραν ἐπαίνων ἐξέλκεσθαι ποιοῦντα τὴν d ἀρετὴν, μηδὲ εἰ παράδοξόν τινα καὶ λίαν ἐξησκημένον ἐπανέλοιτο βίον, οὐ μετρίως δοξάζεσθαι διὰ τοῦτο φιλεῖν, ἀλλὰ μόνοις ὁρᾶσθαι θέλειν τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς ἀπογυμνούσης τὰ κρυπτὰ, καὶ τὸ λεληθότως ἐπιτελεσθὲν εἰς ἐμφανεστάτην ἀγούσης κατάληψιν.

S. Luc. viii. 17.

Ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ οὐδὲ οἱ 24
μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν αὐτοὶ εἰς τὰ πλοιάρια καὶ ἦλθον εἰς Καφαρναοὺμ ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν. e

Ἀκολουθοῦσιν οὗτοι θαυμασταὶ μὲν ἴσως τῶν σημείων ὑπάρχοντες, οὐ μὴν εἰς τὸ χρῆναι πιστεύειν τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν δεχόμενοι, ἀλλ' ὥσπερ τινὰ τῷ παραδοξοποιῷ τὴν ἀντίδοσιν διὰ τοῦ καὶ μόνον αὐτὸν ἐπαινεῖν οὐκ ἀνεθέλητον προσκομίζοντες. φρενὸς δὲ τοῦτο νόσημα ψυχρὸν, καὶ ψυχῆς οὐδαμόθεν ἐπὶ τὴν τοῦ συμφέροντος αἵρεσιν παιδαγωγεῖσθαι κατειθισμένης. αἴτιον δὲ τούτων αὐτοῖς, τὸ μόνον ἐπιτέρπεσθαι ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς, καὶ τροφῇ μᾶλλον τῇ εὐτελεστάτῃ καὶ προσκαίρῳ προθύμως ἐπιπηδᾶν, ἤγουν τοῖς πνευματικοῖς ἐπιτρέχειν ἀγαθοῖς, καὶ πειρᾶσθαι κερδαίνειν, ὅσα πρὸς ζωὴν ἂν ἀποτρέφῃ τὴν αἰώνιον. τοῦτο δ' ἂν μάθοις ἀκριβῶς, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς.

a 295 A.

5. μὴ] καὶ μὴ B. 6. ἰδιάζειν B. invitis Catt. 7. εἰ] εἰς B. ἐπανέλοιτο] ἔτι ἂν ἔλθοιτο B. 9. μόνον Cord., sed μόνοις habet a. 10. ἐμφανεστέραν B. invitis Catt. Statim ἐχούσης B. Cord., sed ἀγούσης habet a. 15. Ἀκολουθοῦσι] + μὲν B. 16. τὴν om. B. 18. ἀνεθέλητον] ἂν ἐθέλειν τὸν B. 19. ψυχρὸν B. πικρὸν Ed. 21. μόναις B. 25. ἂν ἀποτρέφῃ edidi ex B., qui ἀναποτρέφῃ exhibet. ἀποτρέφει Ed.

25 Καὶ εὑρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης εἶπον αὐτῷ Ῥαββὶ, πότε ὧδε γέγονας;

b Εἰς διάθεσιν μὲν ὁ λόγος τὴν ἐξ ἀγαπώντων σχηματίζεται, καὶ ὑποπλάττεταί πως τὸ γλυκὺ, πλὴν ἀνόητος κομιδῇ καὶ μειρακιώδης ἐξελέγχεται· οὐ γὰρ ἔδει τῷ τοσούτῳ περιτυχόντας διδασκάλῳ, μάταιόν τι λέγειν καὶ μαθεῖν ἐπείγεσθαι τὸ μηδέν. τί γὰρ ἔδει φιλοπευστεῖν, πότε μὲν αὐτὸς ἀφίκοιτο τυχόν; τί δὲ ἦν εἰκὸς τοῦτο μαθόντας ὠφεληθήσεσθαι; σοφὰ τοιγαροῦν παρὰ σοφῶν ζητητέον, καὶ προτε-

Col. iv. 6. c τιμήσθω λόγων ἀπαιδεύτων ἡ ἐν συνέσει σιγή. ἅλατι μὲν γὰρ ἠρτύσθαι δεῖν ἐπιτάττει τὸν λόγον ἡμῶν ὁ Χριστοῦ μαθητής· ἕτερος δέ τις εἰς τοῦτο προτρέπει τῶν σοφῶν

Sir. v. 12. "Τέκνον, εἰπὼν, εἰ μέν ἐστι σοι λόγος συνέσεως, ἀποκρίθητι· εἰ δὲ μὴ, χεὶρ ἔστω ἐπὶ στόματί σου." ὅπως δὲ φαῦλόν ἐστι τὸ ἐπ᾽ ἀπαιδεύτῳ γλώττῃ καταγινώσκεσθαι,

S. Jac. i. 26. καὶ δι᾽ ἑτέρου γνωσόμεθα "Εἴ τις γάρ, φησι, δοκεῖ θρῆσκος εἶναι ἐν ὑμῖν, μὴ χαλιναγωγῶν γλῶτταν αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπατῶν καρδίαν αὐτοῦ, τούτου μάταιος ἡ θρησκεία."

d

26 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖον, ἀλλ᾽ ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε.

Ἐροῦμεν δή τι κοινὸν, πλὴν ἔθει μικρῷ τετριμμένον. πεφύκασί πως αἱ μεγάλαι τῶν διδασκάλων ἕξεις οὐ μετρίως χαλεπαίνειν πολλάκις, ὅταν τι τῶν εἰκαίων καὶ ἀνωφελῶν

e ἐξετάζωνται· καὶ οὐ δήπου τοῦτο παθόντας αὐτοὺς ἐξ ἀλαζονείας εὑρήσομεν, ἀλλὰ μᾶλλον ταῖς τῶν ἐρωτώντων ἀμαθίαις ἐπιστυγνάζοντας. ἐπὶ μὲν οὖν ἡμῶν τε καὶ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς οὐκ ἀκόμψως εἰρῆσθαι τὸ τοιοῦτο ὑπολαμβάνω· θερμὸν δὲ

3. ἀπόντων B. ἀγαπόντων D. 7. πότε] εἰ ποτὲ B. 8. ἐφίκοιτο B. 9. σοφὰ] + γὰρ B. 13. σοι om. B. (C.) 17. τὴν γλῶτταν B. πατῶν (sic) B. Statim καρδίαν B.D. καρδίας Ed. 22. Ἐρῶμεν B. Statim δέ B. μακρῷ B. 25. αὐτοὺς] ἑαυτοὺς D. sed οἶμαι αὐτοὺς D mg. 28. τὸ τοιοῦτο B. τοῦτο Ed.

τοῖς ἐκεῖνα διερωτήσασιν ἐπιφέρει τὸν ἔλεγχον ὁ Σωτὴρ, ὡς λαλοῦσιν ἀπαιδεύτως, καὶ ἀσυνέτως διεσκεμμένοις, οὐχ ὅτι προσήκοι ζητεῖν τὰ ἐφ᾽ οἷς ἂν γένοιντο καλοί τε καὶ ἀγαθοὶ, ἀλλ᾽ ἐπὶ μισθῷ σωματικῷ καὶ τούτῳ εὐτελεστάτῳ κατακολουθεῖν αὐτῷ. τί γὰρ ἂν γένοιτο τροφῆς τῆς ἐφημέρου, a 296 A. καὶ οὐκ ἐν πολυτελεῖ, τὸ ἔλαττον; ἐπιτηδευτέον τοιγαροῦν τὴν εἰς Χριστὸν καὶ εὐλάβειαν καὶ ἀγάπησιν, οὐχ ἵνα τι τῶν σωματικῶν εὑρίσκωμεν, ἀλλ᾽ ἵνα τὴν δι᾽ αὐτοῦ σωτηρίαν ἀποκερδαίνωμεν, καὶ μὴ λέγωμεν μὲν ἀγαθὰ πρὸς αὐτὸν, ὥσπερ οὖν ἐκεῖνοι τό Ῥαββὶ, ἐμπορίας δὲ ἄλλως ὑπόθεσιν Supra καὶ ἀπλήστου χρημάτων συγκομιδῆς τὴν χρηστολογίαν ver. 25. ἀρτύωμεν· ἤγουν ὁ τοιούτοις ἐπιχειρῶν, οὐκ ἀγνοήσει λοιπὸν ὅτι πικρῶς ἐλέγχοντι προσβαλεῖ τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν κεκρυμ- b μένην ἐν αὐτῷ κακίαν ἀποκαλύπτοντι.

Θαυμάσαι δὲ πάλιν ἀκόλουθον καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις οἰκονομίαν. ἐπειδὴ γὰρ νόσῳ κατειλημμένους ἐθεᾶτο τῇ προειρημένῃ, καθάπερ τις ἀριστοτέχνας καὶ ἐπιστήμων ἰατρὸς, διπλοῦν αὐτοῖς ἐπενόησε φάρμακον, ἀξιολογωτάτῳ σημείῳ τὸν ἐπωφελῆ παραπλέξας ἔλεγχον. τὸ μὲν οὖν σημεῖον εὑρήσομεν ἐν τῷ εἰδέναι τὰ ἐν αὐτοῖς, ἐν δὲ τῷ κυρίως μὴ δι᾽ εὐσέβειαν ζητεῖν ἐπείγεσθαι λέγειν αὐτοὺς τὸν θαυμα- c τουργὸν, θεωρήσεις τὸν ἔλεγχον· ὠφελεῖ δὲ διττῶς. τῷ μὲν γὰρ ἐξεπίστασθαι σαφῶς τὰ ἐν αὐτοῖς βουλεύματα καὶ γνωρίζειν ἀκριβῶς, ἀσυνέτους ὄντας ἐπιδεικνύει, ὅτι δὴ λήσονται τὸν θεῖον ὀφθαλμὸν οἰομένους, καταχώσαντες μὲν ἐν καρδίᾳ τὴν πονηρίαν, ἐπιτηδεύοντες δὲ τὸ ἐν γλώττῃ γλυκύ. τοῦτο δὲ ἦν ἀναπείθοντος ἤδη νόσου μὲν τῆς ἐπὶ τούτοις ἀποφοιτᾶν, ἁμαρτίας δὲ καταλήγειν οὐ μικρᾶς· ὑβριστὴς γὰρ ὄντως καὶ παράνομος, ὁ ταύτην ἔχων ἐπὶ Θεῷ τὴν διάληψιν· τῷ δὲ χρησίμως ἐλέγχειν ἡμαρτηκότας, ἀνασειράζων d τρόπον τινὰ τοῦ κακοῦ τὸν ἐπέκεινα δρόμον· ἕρπει μὲν γὰρ

5. τε pro τῆς B. 6. πολυτελεῖ B. πολυτελείᾳ Ed. 7. καὶ prius assumptum ex B. 12. μὴ ἀρτύωμεν Migne. 13. προσβαλεῖ B. προσβάλλει Ed. 17. ἀριστοτέχνης correxit Migne sed dativum ἀριστοτέχνᾳ exhibent codices supra 186 e. 19. τὸ pro τὸν B. παραπλήξας B. 22. ὠφελεῖ δὲ] ὀφίλημεν B.

καὶ ἐκτείνεται τὸ κωλύον ἔχον οὐδέν· φωραθὲν δέ πως μονονουχὶ καὶ αἰσχύνεται, καὶ σχοινίου δίκην εἰς ἑαυτὸ συστέλλεται. ὠφελεῖ τοιγαροῦν καὶ ἐλέγχων ὁ Κύριος, καὶ δι' ὧν ἄν τις αὐτὸν ὅτι πλήττοι νομίσειε, διὰ τούτων αὐτῶν εὐεργετοῦντα θεάσαιτο. νοητέον ἐντεῦθεν, ὅτι κἂν θωπεύωσί τινες, ἢ καὶ χρηστοῖς περισαίνωσι λόγοις τοὺς e *τῶν ἐκκλησιῶν ἡγουμένους, μὴ ὀρθοποδῶσι δὲ περὶ τὴν πίστιν, οὐ συναρπάζεσθαι ταῖς κολακείαις ἀκόλουθον αὐτοὺς, οὐδὲ ὥσπερ τινὰ μισθὸν τῶν ἐπαίνων ἀντικιχρᾶν τοῖς ἐπανορθώσεως δεομένοις, τὴν ἐφ' οἷσπερ ἂν πταίωσι σιωπήν· ἐλέγχειν δὲ μᾶλλον ἐκ παῤῥησίας, καὶ μεταχωρεῖν ἀναπείθειν ἐπὶ τὸ ἄμεινον, ἤγουν διὰ τούτου κἂν ἑτέρους ὠφελεῖν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Παύλου* (1 Tim. v. 20.) *"Τοὺς ἁμαρτά-"νοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον "ἔχωσι."*

Τὰ μὲν οὖν ἐν τοῖς προκειμένοις ἡμῖν ἀνὰ μέρος ἐν **297 A.** a *τούτοις, ἀκόλουθα γεμὴν καὶ ἀναγκαίως ἐπενηνεγμένα τοῖς ἤδη προτεθεωρημένοις, ἀναδείκνυσθαι δεῖν ὑπολαμβάνω καὶ αὐτά.* (Supra p. 293.) *οὐκοῦν ἐν ἐκείνοις ἐλέγομεν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν ἐκ τοῦ ὄρους κάθοδον τὴν δευτέραν ἡμῖν καὶ εἰσαῦθις ἐσομένην ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπιδημίαν ἀνατυποῦν, καὶ ὡς ἐν* (Ib. d e.) *συναιρέσει τοῦ παντὸς θεωρήματος προσεπετίθεμεν, ὅτι καὶ ἀγρυπνοῦσι καὶ ἐν τῷ πονεῖν ὑπάρχουσιν ἔτι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐπιφαίνεται, καὶ δειλίας ἀπαλλάξας παραχρῆμα τὸ* b *σκάφος ἐτίθει πρὸς γῆν. καὶ τί τὸ ἐν τούτοις ὡς ἐν τύποις ἡμῖν ζωγραφούμενον, ἐν ἐκείνοις ἐσαφηνίζομεν. ἀλλ' ἐπιτήρει καὶ νῦν, ὅτι μετὰ τὸ κατελθεῖν ἐκ τοῦ ὄρους τὸν Ἰησοῦν, ὑστεροῦσί τινες περὶ τὴν ἀκολούθησιν, καὶ τελευταῖοι βαδίζουσιν ἐπ' αὐτόν.* (Supra ver. 22.) *ἔρχονται γὰρ "τῇ ἐπαύριον,"*

1. *ἔχοντα* D. *δέ πως*] *δόπως* (= *δ' ὅπως*) B. 2. *εἰς ἑαυτοῦ στέλλεται* B. 6. *καὶ* assumptum ex B. *περιβαίνωσι* B. Statim *λόγοις* om. B. *τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἡγουμένοις* B. 9. *τὸν ἔπαινον* B. 10. *περ* assumptum ex B. 14. *ἐλέγχειν* B. 17. *ἀκόλουθα* B.D. *ἀκολουθία* Ed. 20. *εἰσαῦθις* B. *αὖθις* Ed. 22. *θεωρήματος* B. *θεωρήματα* Ed. Statim *προσεπετίθεμεν* edidi. *προσεπιτίθεμεν* B. *προσετίθεμεν* Ed. 25. *ἐν τούτοις* B. *ἐκ τούτων* Ed. 27. *καὶ* assumptum ex B. 28. *ὑστεροῦσί* B. *ὑστερίζουσι* Ed.

οὐκ ἀπαρατηρήτως καὶ τοῦτο προστεθεικότος τοῦ εὐαγγε-
λιστοῦ· εἶτα περιτυχόντες, χρηστοῖς κολακεύειν ἐπιχειροῦσι
λόγοις, ἐπιπλήττει δὲ αὐτοῖς ὁ Χριστὸς, ζέοντα καὶ δριμὺν
ἐπαγαγὼν τὸν ἔλεγχον, ἵνα πάλιν ἐκεῖνο διενθυμώμεθα, ὅτι
μετὰ τὸ ἀφικέσθαι τὸν Κύριον ὡς ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν, εἰκαιο- c
τάτη λοιπὸν καὶ ἀνωφελὴς ἀνθρώποις ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐπι-
ζήτησις, καὶ τὸ ἀκολουθεῖν ἐθέλειν αὐτῷ καιρὸν οὐκ ἔχει τὸν
πρέποντα. ἀλλὰ κἂν προσίωσί τινες, προσηνεστάτοις αὐτὸν
καταμαλθάξειν οἰόμενοι λόγοις, οὐκέτι χρηστῷ περιτεύξονται
καὶ πράῳ τῷ κρίνοντι, ἀλλ' ἐλεγκτικῷ τε καὶ πληκτικῷ· τὴν
γὰρ τῶν ἐλεγχομένων θωπείαν, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἔλεγχον
ἐν τοῖς τοῦ Σωτῆρος θεωρήσεις λόγοις, ὅτε δὴ καί φησι
"Πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ·" τῇ τῆς κρίσεως S. Matth. vii. 22.
δηλονότι "Κύριε κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβά- d
"λομεν;" ἀλλὰ "Τότε, φησὶν, ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι Ib. 23.
"ἀμὴν λέγω ὑμῖν οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς·" οὐ γὰρ ἐζητήσατέ
με, φησὶ, καθαρῶς, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐν ἁγιασμῷ διαπρέπειν
ἠγαπήσατε, ἔγνων γὰρ ἂν διὰ τούτων ὑμᾶς, ἀλλ' ἐπείπερ
εἰς εὐπορίας εὕρεσιν τὴν ἐν δοκήσει καὶ ἐν ψιλαῖς ὑπονοίαις
εὐλάβειαν ἐποιήσασθε, καὶ ἠγνοηκέναι δικαίως ὁμολογῶ·
ὅπερ οὖν ἐν τούτοις εἶναί φαμεν τό Κύριε, κύριε, τοῦτο καὶ ἐν- e
θάδε τό Ῥαββί. οὐκοῦν ὅτῳ τὸ κολάζεσθαι πικρὸν, μὴ κατα-
πιπτέτω πρὸς ἀνανδρίαν, μηδὲ ἀσθενείτω ποικίλως εἰς τὸ
πλημμελεῖν, εἰς χρηστότητα βλέπων τὴν ἐν Θεῷ, ἀλλ' ἑτοι-
μαζέτω "εἰς τὴν ἔξοδον αὐτοῦ τὰ ἔργα αὐτοῦ," καθὰ γέγραπ- Prov. xxiv. 42.
ται, "καὶ παρασκευαζέσθω εἰς τὸν ἀγρὸν," τουτέστιν, ἕως
ἐστὶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ. ἀγρὸν γὰρ τὸν κόσμον ἡρμήνευσεν S. Matth. xiii. 38.
ὁ Σωτήρ. παρασκευαζέσθω δὲ πρὸς ἀπόδειξιν ἁγιασμοῦ καὶ
δικαιοσύνης ἐπὶ τοῦ θείου βήματος. οὐ γὰρ ἀκαίρως ὄντα a **298 A.**
φιλάνθρωπον θεωρήσει τὸν δικαστὴν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς εἰς

1. ἀπαρετήτως B. 4. ἐπαγαγὼν B. ἐπάγων Ed. 11. αὐτὸς B. 13. ἡμέρᾳ] ὥρᾳ καὶ ἡμέρᾳ pro more corrigens per additionem non per rasuram B. 16. οὐ] οὐδὲ B. 18. ἂν om. B. 19. εὐπορίας B. ἐμπορίας Ed. ὑπονοίαις] διανοίαις καὶ ὑπονοίαις B. cf. 13. 25. εἰς τὴν ἔξοδον αὐτοῦ τὰ ἔργα αὐτοῦ B. τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς τὴν ἔξοδον αὐτοῦ Ed. 28. δὲ] γὰρ B.

ἔλεον εἴκοντα λόγοις, τὸν ᾧπερ ἐχρῆν ἀμελητὶ καταπείθεσθαι καλοῦντι πρὸς σωτηρίαν, ὅτε καὶ ὁ τῆς ἡμερότητος ἐπεδίδου καιρὸς, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἤδη προεπταισμένοις ἐξαιτεῖν ἀμνηστίαν, καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ τοῦ σώζοντος φιλανθρωπίαν ἐπιζητεῖν.

27 Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν
b τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Τοιοῦτόν τι πάλιν ἐπὶ τὸ καθόλου καὶ γενικώτερόν πως ἐκπλατύνων τὸν λόγον, ὁ Παῦλος ἡμᾶς ἐκδιδάσκει λέγων
Gal.vi. 8. "Ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· "ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν "αἰώνιον." σπείρειν μὲν γὰρ εἰς τὴν σάρκα φησὶ τοὺς οἵ γε ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς ὅλας ὥσπερ ἐπιτρέψαντες τὰς ἡνίας
c δρομαῖοι βαδίζουσιν ἐφ' ὅπερ ἂν βούλωνται, διακρίνοντες μὲν οὐδαμῶς τὸ σφίσι λυσιτελὲς ἀπὸ τοῦ κατασίνεσθαι καὶ ἀδικεῖν πεφυκότος, δοκιμάζειν δὲ ὅλως τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν οὐδαμόθεν κατειθισμένοι, ἐπὶ δὲ μόνον τὸ ἡδύ τε καὶ πρόσκαιρον ἀπερισκέπτως κατασυρόμενοι, καὶ τῶν ὁρωμένων προκρίνοντες οὐδέν· σπείρειν δὲ πάλιν εἰς τὸ πνεῦμα δισχυρίζεται, τὰ ἐφ' οἷς ἂν βούλοιτο διαπρέπειν ἡμᾶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅλον μὲν τῆς ἑαυτῶν διανοίας δαπανῶντας τὸ
d σπούδασμα, συντόνῳ δὲ οὕτως ἀποκεχρημένους φροντίδι πρὸς γεωργίαν τῶν ἀγαθῶν, ὡς εἰ μή τις αὐτοὺς κατήπειξε λόγος φυσικός τε καὶ ἀνυπέρθετος τὰς ἀναγκαίας τῇ σαρκὶ χαρίζεσθαι τροφὰς, οὐδ' ἂν εἰς τοῦτό ποτε καταβαίνειν
Rom.xiii. 14. ἠνέσχοντο. οἶμαι τοίνυν προσήκειν ἡμᾶς, "τῆς μὲν σαρκὸς "εἰς ἐπιθυμίας" μηδεμίαν ὅλως τίθεσθαι πρόνοιαν, προσκεῖσθαι δὲ μᾶλλον τοῖς ἀναγκαιοτάτοις, καὶ ἐπιτηδεύειν ἐπείγεσθαι τὰ ὅσαπερ ἡμᾶς εἰς τὴν αἰώνιόν τε καὶ θείαν ἀνα-

3. τοῖς pro τὴν (hicne an ver. sq.?) B. 9. ἐκδιδάσκει] ἐκπαιδεύει D mg. "al. ἐκπαιδεύει[ν]" Ed. mg. 14. μὲν] δὲ B. 20. τὰ—βούλοιτο] τοὺς —βούλοιντο B. 24. ἀναγκαίους B. 27. ἐπιθυμίας B. ἐπιθυμίαν Ed. Statim οὐδεμίαν B. 29. ὅσα περ] ὅσα περὶ B.

φέρει ζωήν. τὸ μὲν γὰρ τὰς τοῦ σώματος ἀποθαυμάζειν [e] *τρυφὰς, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὸ ἄμεινον τῶν περὶ γαστέρα πλεονασμῶν, θηριῶδες ὄντως, καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἀλογίας οὐκ ἀμοιροῦν. τὸ δὲ προσκεῖσθαι τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ λίαν ἐπείγεσθαι διαπρέπειν ἐν ἀρεταῖς καὶ τοῖς τοῦ πνεύματος ὑποκεῖσθαι νόμοις, προσίεσθαί τε καὶ λίαν ἀσμένως τὰ παρὰ Θεοῦ πρὸς σωτηρίαν ἐφοδιάζειν ἡμᾶς ἰσχύοντα, δοίην ἂν ἔγωγε πρέπειν ὄντως τῷ τὴν ἰδίαν ἐπιγινώσκοντι φύσιν, καὶ ὅτι ζῷον πεποίηται λογικὸν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος οὐκ* [a 299 A.] *ἠγνοηκότι. οὐκοῦν ὡς αὐτός που φησὶν ὁ Σωτὴρ "Μὴ "μεριμνῶμεν τί φάγωμεν ἢ τί πίωμεν ἢ τί περιβαλώμεθα,"* [S.Matth. vi. 31.] *λογιζόμενοι δὲ ὅτι κρείττων ἐστὶν "ἡ ψυχὴ τῆς τροφῆς,* [Ib. 25.] *"καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος," ὅπως ἂν ἔχοι καλῶς τὰ τιμιώτερα μᾶλλον τῶν ἐν ἡμῖν ἐνθυμώμεθα.*

Εὐπαθοῦντος μὲν γὰρ τοῦ σώματος, καὶ ταῖς αὐτῷ καταλλήλοις πιαινομένου τρυφαῖς, ὄνησις μὲν οὐδεμία τῇ ἀθλίᾳ ψυχῇ· ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων, καὶ πολύ τι τὸ βλάβος ἀνατελεῖ. [b] *κατοιχήσεται γὰρ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ἐπείπερ ἀνάγκη τοὺς οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν εἰργασμένους, τῆς ἐπὶ τούτοις εἴσω γενέσθαι δίκης, λογισμῷ δὲ τῷ πρέποντι χαλιναγωγηθέντος τοῦ σώματος, καὶ τοῖς τοῦ πνεύματος ὑπεζευγμένου νόμοις, σώζεσθαι πάντως ἀνάγκη τὸ συναμφότερον. ἔστι τοίνυν τῶν ἀτοπωτάτων, τῆς μὲν προσκαίρου καὶ ὅσον οὐδέπω φθαρησομένης σαρκὸς οὕτως ἡμᾶς προνοεῖν, ὡς οἴεσθαι δεῖν οὐδενὸς ὅλως ἀπολιμπάνεσθαι τῶν φιλαιτάτων αὐτῇ· ἐν παρέργου δὲ τάξει* [c] *λαβεῖν, ἢ καὶ τῷ μηδενὶ παρισοῦν τὴν ἐπὶ ψυχῇ φροντίδα, καίτοι τοσοῦτον οἶμαι προσήκειν ἐπείγεσθαι μᾶλλον ἡμᾶς προσκεκλίσθαι τοῖς ἐπὶ ψυχῇ φροντίσμασιν, ὅσον καὶ ἐν ἀμείνοσιν ἢ κατὰ σάρκα ἐστίν· οὕτω γὰρ ὄντως, καὶ τῶν ἡττωμέ-*

1. *ζωὴν ἀναφέρει* inverso ordine B. 3. *πλεονασμῶν*] "al. *πλησμονῶν*" Ed. mg. 6. *τε*] *τοῖς ἀγαθοῖς* B. *παρὰ* B.D. *περὶ* Ed. 7. *δοίην*] *δύοιν* B. 12. *μὲν* pro *δὲ* B. *ἡ ψυχὴ τῆς τροφῆς* hoc ordine B. 15. *εὐπαθοῦντος* B. *εὐπειθοῦντος* Ed. qui *εὖ παθόντος* conjicit. Statim *μὲν* om. B. 16. *τρυφαῖς* B. *τροφαῖς* Ed. 19. *εἴσω*] *ἴσως* B. 25. *φιλεστάτων* B. *ἐν παρέργου δὲ τάξει*] *παρέργου δὲ τάξιν* (ει) B. 28. *ὅσῳ* B.

νων προτάττοντες τὸ ὡς ἐν συγκρίσει νικῶν, καὶ δικαίαν τὴν ἐπὶ τούτοις ὁρίζοντες ψῆφον, ὅσιοί τε καὶ σοφοὶ γενησόμεθα
d δικασταὶ, καὶ οὐχ ἑτέροις τισὶ τὴν ἐκ λογισμῶν ἀγαθῶν ὀρθότητα χαριούμεθα, μᾶλλον δὲ ταῖς οἰκείαις περιθήσομεν κεφαλαῖς. ἐργαζώμεθα τοίνυν καθά φησιν ὁ Σωτὴρ μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην· χωρήσασα γὰρ εἰς γαστέρα καὶ εἰς ὀλίγον κομιδῇ τὸν καιρὸν πρὸς εὐτελεστάτην ἡδονὴν τὸν νοῦν διαπαίξασα πρὸς ἀφεδρῶνα χωρεῖ, καὶ ἐκ γαστρὸς αὖθις
Ps. ciii. 15. μετοχετεύεται. ἡ δὲ βρῶσις ἡ πνευματικὴ τὴν καρδίαν στηρίζουσα, συνέχει τὸν ἄνθρωπον εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν καὶ χορηγήσειν αὐτὸς ἡμῖν ὁ Χριστὸς ἐπαγγέλλεται, λέγων
e "Ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει·" συναναπλέξας ὁμοῦ τῷ θεοπρεπεῖ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ συζεύξας ὅλον τῆς οἰκονομίας τῆς μετὰ σαρκὸς τὸ ἐν κόσμῳ μυστήριον. ὑπαινίττεται δέ πως τὴν μυστικήν τε καὶ πνευματικωτέραν τροφὴν, δι' ἧς καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἁγιαζόμενοι διαζῶμεν ἐν αὐτῷ. γυμνότερον δέ πως ἐν τοῖς ἐφεξῆς τοῦτο λέγοντα θεωρήσομεν. τετηρήσθω τοιγαροῦν ὁ λόγος τῷ χρεωστουμένῳ καιρῷ τε καὶ τόπῳ.

1. προστάττοντες B. 4. περιθήσομεν B. ἐπιθησόμεθα Ed. 8. ἀφεδρῶνα D. ἐφεδρῶνα Ed. 11. Χριστὸς] σωτὴρ B. 14. τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας B.

a 300 A.

ΚΕΦΑΛΗ Ε.

Ὅτι χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν ὁ Μονογενὴς, καὶ οὐχ ἕτερος παρ' αὐτὸν ἢ ἔστιν ἢ νοεῖται χαρακτήρ.

Ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός.

ΟΥΚ *ἠγνόησε πάλιν, ὡς Θεὸς, τὰ ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀμαθίας ἐσόμενα τυχὸν ἐγκλήματα, καὶ τὰ ἐφ' οἷς ἐξαγριοῦσθαι πολλάκις αὐτοὺς ἀπαιδεύτως συμβέβηκεν. ᾔδει δὲ ὅτι λογιοῦνται καθ' ἑαυτοὺς, εἰς μόνην ὁρῶντες τὴν σάρκα, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ Θεὸν Λόγον οὐκ ἐννοήσαντες Τίς οὗτος ἄρα ἐστὶν ὁ τοῖς θεοπρεπέσι λόγοις ἐπιπηδῶν; τίς γὰρ ἂν ἀνθρώποις χορηγήσαι τροφὴν, τὴν εἰς ζωὴν συνέχουσαν τὴν αἰώνιον; φύσεως μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης παντελῶς ἀλλότριον τὸ τοιοῦτόν ἐστι, μόνῳ δ' ἂν πρέποι τῷ ἐπὶ πάντας ὄντι Θεῷ. προαπολογεῖται τοιγαροῦν ὁ Σωτὴρ, καὶ δυσωπεῖ ταῖς εὐκαίροις τῶν λόγων ἐπαγωγαῖς, τὴν προσδοκουμένην αὐτῶν ἀθυρογλωττίαν. ἐπιδώσειν μὲν γὰρ τὴν βρῶσιν αὐτοῖς τὴν εἰς ζωὴν ἀποτρέφουσαν τὴν αἰώνιον τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου φησὶν, ἐσφραγίσθαι γεμὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἑαυτὸν παραχρῆμα διισχυρίσατο· ἢ τὸ ἐσφραγίσθαι πάλιν, ἀντὶ τοῦ κεχρίσθαι τεθεικώς· κατασφραγίζεται γὰρ ὁ χριόμενος· ἤγουν ὅτι μεμόρφωται φυσικῶς πρὸς τὸν Πατέρα δεικνύς. ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ ἔλεγεν Οὐκ ἀδυνατήσω βρῶσιν ὑμῖν ἐπιδοῦναι τὴν*

(margin: b, c, d)

12. *ἂν* om. B. 13. *χορηγήσαι* B.D. *χορηγήσαιτο* Ed. 14. *μὲν* om. B. 21. *κεχρίσθαι*] + *θεϊκῶς* Catt. 22. *γὰρ ὁ*] *δὲ οὐ* B. 23. *γὰρ* B. Catt. *οὖν* Ed.

μένουσαν καὶ εἰς αἰώνιον ζωήν τε καὶ τρυφὴν ἀναφέρουσαν. εἰ γὰρ καὶ ὁρῶμαι καθάπερ εἷς ἐξ ὑμῶν, ἄνθρωπος δηλονότι μετὰ σαρκὸς, ἀλλ' ἐχρίσθην καὶ κατεσφραγίσθην παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰς ἀπαράλλακτον ὁμοιότητα, τὴν ὡς πρὸς αὐτόν. ὄψεσθε γὰρ, φησὶν, ἐν ἐμοὶ μὲν ἐκεῖνον, ἐμὲ δὲ αὖ πάλιν ἐν ἐκείνῳ φυσικῶς, καὶ εἰ γεγέννημαι δι' ὑμᾶς ἄνθρω-
e πος ἐκ γυναικὸς κατὰ τὸν ἄῤῥητον τῆς οἰκονομίας λόγον· ἔχω γὰρ δὴ τὸ πάντα δύνασθαι δρᾶν ἐν ἐξουσίᾳ θεοπρεπεῖ, ἀπολειφθήσομαί τε κατ' οὐδένα τρόπον τῆς ἐνούσης ἰσχύος τῷ φύσαντι· καὶ εἰ δίδωσι τροφὴν ὑμῖν τὴν πνευματικὴν τὴν διασώζουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἐπιδώσει δῆλον ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ ἐν σαρκὶ γεγονὼς, εἰκὼν ἀπαράλλακτος ὑπάρχων αὐτοῦ, νοουμένης δηλονότι τῆς κατὰ πᾶν ὁτιοῦν ἐμφερείας, οὐ κατὰ τοὺς τῆς σαρκὸς χαρακτῆρας, ἀλλ' οὐδὲ κατά τι γοῦν τῶν ὅλως ἐν σωματικῷ νοουμένων
301 A. a σχήματι, ἀλλ' ἐν δόξῃ θεοπρεπεῖ καὶ ἰσοστάθμῳ δυνάμει, καὶ ἐν ἐξουσίᾳ βασιλικῇ. ἐπιτηρητέον δὲ πάλιν, ὅτι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπιχορηγήσειν εἰπὼν τὰ θεοπρεπῆ, καὶ κατεσφραγίσθαι πρὸς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὐκ ἀνέχεται μερισμοῦ τοῦ διατέμνοντος τῆς κατ' ἀλήθειαν υἱότητος τὸν ἐκ παρθένου ναὸν, ἀλλ' ἕνα πάλιν ἑαυτὸν ὁρίζει τε καὶ νοεῖσθαι βούλεται· καὶ γὰρ εἷς ὄντως ἐστὶν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, καθάπερ ἁλουργίδα βασιλικὴν τὸ ἴδιον φόρημα
b περικείμενος, φημὶ δὴ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἤτοι ναὸν τὸν ἐκ ψυχῆς δηλονότι καὶ σώματος, εἰ καὶ εἷς ἐξ ἀμφοῖν ὁ Χριστός.

'Αλλ', ὦ βέλτιστε, πάλιν ὁ χριστομάχος ἐρεῖ, δίδου ταῖς ἀληθείαις τὸ δύνασθαι κρατεῖν, μὴ κατασοφίζου τὸν λόγον, ἐφ' ὅπερ ἂν αὐτὸς ἐθελήσαις περιέλκων οὐκ εὐγενῶς. ἰδοὺ

1. καὶ prius assumptum ex B. Catt. ζωὴν αἰώνιον inverso ordine B. invitis Catt. 2. εἷς] τις B. εἷς habet Catt. 8. διὰ pro δὴ B. ἐν om. B. 12. γεγονὼς] ζωὴν γεγονὼς B. 16. θεοπρεπείας (sic) B. invitis Catt. 18. ἐπιχορηχήσειν Catt. χορηγήσειν Ed. 24. δὴ B. δὲ Ed. 25. εἰ καὶ om. B. 27. ταῖς ἀληθείαις τὸ δύνασθαι] τῆς ἀληθείας δύναμιν B. 29. ἂν αὐτὸς ἐθελήσαις] αὐτὸς ἐθέλησαις B.

σαφῶς, καὶ διὰ τούτων ἡμῖν οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας ὑπάρχων τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ἀναδείκνυται, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπεικόνισμα τῆς οὐσίας αὐτοῦ. ἔστω δὲ δή τι τοιοῦτον, φησὶν, ὅ φαμεν· ἡ σφραγὶς, ἤτοι τὸ σήμαντρον, κηρῷ τυχὸν ἤγουν ἑτέραις ὕλαις ἐπιτηδείως ἐχούσαις εἰς τὸ λαβεῖν ἐνθλιβόμενον, καὶ c τὴν ὁμοιότητα μόνην ἐγχαράξαν τὴν ἑαυτοῦ, πάλιν ἐπανακομίζεται παρὰ τοῦ προσθλίβοντος, ζημιωθὲν ἐξ ἑαυτοῦ μηδέν· οὕτως ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱὸν ὅλον ἑαυτὸν ἐνιεὶς καὶ ἐνσημάνας τρόπον τινὰ δι' ἀκριβεστάτης τῆς ὁμοιώσεως, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ πάντως ἔχει μέρος ὡσπεροῦν τῆς οὐσίας, ἤγουν ἐξ αὐτῆς νοούμενον, ἀλλ' ὡς εἰκόνα μόνην καὶ ὁμοίωσιν ἀκριβῆ.

Ὁράτω δὴ πάλιν ὁ φιλομαθὴς, ὅτι καὶ νῦν ἡμῖν ὡς ὄφις ὁ δι' ἐναντίας ἐπιπηδᾷ, καὶ εἰς ὕψος αἴρει τὴν ἰοῦ γέμουσαν d κεφαλήν· ἀλλ' ὁ συνθραύων τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος, Ps.lxxiii. 14. συνθραύσει καὶ ταύτην, καὶ δώσει πάλιν ἡμῖν τὸ δύνασθαι τὰς πολυτρόπους αὐτῶν δυστροπίας ὑπεκδραμεῖν. λεγέτω τοίνυν ἡμῖν ὁ δεινοῖς ἡμᾶς ἀρτίως περικτυπήσας λόγοις· ἡ σφραγὶς ἤτοι τὸ σήμαντρον τὸ ἐξ ὕλης τυχὸν πεποιημένον ἤτοι σιδηρᾶς ἤγουν τῆς ἀπὸ χρυσοῦ, ἆρ' οὐχὶ πάντως ἐν χαρακτῆρί τινι κατασημαίνει τὰ ἐν οἷς γίνεται, ἢ καὶ δίχα e χαρακτῆρος ἔσται τε καὶ νοηθήσεται σήμαντρον; ἀλλ' οἶμαι πᾶς τις οὖν ὅτι καὶ τῶν παρ' ἐκείνοις, καὶ οὐχ ἑκὼν ὁμολογήσειεν ἀπὸ τοῦ πρέποντος πρὸς αὐτὴν συνελκόμενος τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δὴ πάντως ἐν χαρακτῆρι σφραγιεῖ· χαρακτῆρος δὲ δίχα, κατά γε τὸν ἐν τῷ πρέποντι λογισμὸν, οὐδαμῶς. ὅτε τοίνυν, καθάπερ ἡμῖν ἡ θεία διαμαρτύρεται γραφὴ, "χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως" τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός Heb. i. 3. ἐστιν ὁ Υἱὸς, ἐν αὐτῇ τε ὢν δηλονότι, καὶ ἐξ αὐτῆς φυσικῶς, αὐτὸς ἐν τίνι κατασημαίνεται, ἢ διὰ τίνος ἑτέρου σφραγιεῖ a **302 A.** χαρακτῆρα τὸν ἴδιον ὁ Πατήρ; οὐ γὰρ δή τις ἐρεῖ τὸν

1. τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων inverso ordine B. 3. ὅ assumptum ex B. 8. ἐνιεὶς] ἐνθεὶς B. 10. ὡσπεροῦν B. ὥσπερ Ed. 21. ἢ assumptum ex B. 22. τε om. B.

Πατέρα μὴ εἶναι πάντως ἐν εἴδει θεοπρεπεῖ, ὅπερ ἐστὶν ὁ
Υἱὸς ἡ μορφὴ τοῦ τεκόντος αὐτὸν, ὃν εἴπερ τις θεάσαιτο
νοητῶς, αὐτὸν δῆλον ὅτι κατόψεται τὸν Πατέρα. διὰ γάρ
τοι τοῦτο καὶ ἑαυτὸν εἶναί φησιν ἐν αὐτῷ φυσικῶς, κἂν ἐξ
αὐτοῦ νοῆται κατὰ τὸ ἰδιοσύστατον, ὡσπεροῦν καὶ τὸ ἀπαύ-
b γασμα τυχὸν ἐν τῷ ἀπαυγάζοντι καὶ ἐκ τοῦ ἀπαυγάζοντος,
καὶ ἕτερόν τι κατά γε τὸν ἐν νοήσει λόγον, καὶ πάλιν οὐχ
ἕτερον, ὡς πρὸς αὐτὸ θεωρούμενον, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ λέγε-
σθαι, καὶ ἐν αὐτῷ πάλιν ὑπάρχειν. καὶ οὐ δήπου κατὰ τὸ
ἐν μερισμῷ καὶ ἀποκοπῇ τῇ καθόλου, καὶ κατ' οὐσίαν τὰ
τοιαῦτα λαμβάνεται· ἐμπεφυκότα γὰρ κατὰ τὴν ταυτότητα
τῆς οὐσίας τοῖς ἀφ' ὧν εἰσι, καὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι πιστεύονται,
προκύπτοντα μέν πως κατὰ τὴν ἔκφανσιν τὴν ὡς ἐν νοήσει
c πρὸς ἕτερόν τι καὶ ἰδικῶς, πλὴν οὐ μεμερισμένως. σφρα-
γίζεται τοίνυν παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐ γυμνὸς ἢ ἄσαρκος ὁ ἐκ
τῆς οὐσίας αὐτοῦ Λόγος, ἀλλὰ μᾶλλον δι' αὐτοῦ τὰ πρὸς
ὁμοίωσιν ἀναγόμενα τὴν ὡς πρὸς Θεὸν κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον,
Ps. iv. 7. ὥσπερ οὖν ἐν ἐκείνῳ νοοῦμεν, ἐν τῷ τινας λέγειν "Ἐση-
"μειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε."
πρόσωπον μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναί
φησιν, ὅπερ ἐστὶ πάλιν ὁ χαρακτήρ· φῶς δὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ,
d τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τὴν κτίσιν διήκουσαν χάριν, δι'
ἧς ὡς πρὸς Θεὸν ἀναπλαττόμεθα διὰ πίστεως, οἱονεὶ σημάν-
τρῳ τινὶ τὴν πρὸς τὸν Υἱὸν συμμορφίαν ἀναλαμβάνοντες δι'
αὐτοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, ἵνα σώζηται καλῶς ἐν
ἡμῖν τὸ καθ' ὁμοίωσιν καὶ εἰκόνα γεγενῆσθαι τοῦ κτίσαντος.
ἐπειδὴ δὲ ὁμολογουμένως πρόσωπόν ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ
Πατρὸς ὁ Υἱὸς, εἴη δήπου πάντως ἂν αὐτὸς καὶ ὁ χαρακτὴρ
ἐν ᾧ σφραγίζει Θεός.

Ἀλλὰ ναὶ, φησὶν ὁ δι' ἐναντίας, ὅτι μὲν διὰ τοῦ Πνεύ-
e ματος κατασφραγίζει Θεὸς τοὺς ἁγίους πιστεύομεν, πλὴν

5. κατὰ B. διὰ Ed. 7. κατά γε τὸν] κατ' αὐτὸν B. 20-22 et 27-29. Citat Veccus Epigr. iv. 27. ὁμολογοῦμεν ὡς (sic) B. 28. ἂν assumptum ex B. deest in Vecco.

οὐδὲν ὅλως τὰ παρὰ σοῦ πρὸς τὴν προκειμένην εὑρίσκεται ζήτησιν· διὸ δὴ πάλιν ἀναλαβόντες ἐροῦμεν Ἡ σφραγὶς ἡ ἀπὸ σιδήρου τυχὸν ἢ καὶ χρυσοῦ νοουμένη ἐγχαράττει τὴν ὁμοίωσιν τὴν ἑαυτῆς ταῖς ὕλαις, ταῖς ἐφ' αἷς ἂν γένοιτο, ἀποβαλοῦσα μὲν ἐξ ἑαυτῆς οὐδὲν, μόνην δὲ κατ' ἐνέργειαν τὴν ἐκ τοῦ προστεθλίφθαι κατασημαίνουσα τὰ δεχόμενα· οὕτω νοοῦμεν ἐσφραγίσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, οὐδὲν ἔχοντα τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀπολαύσαντα δὲ μόνης τῆς ἀκριβοῦς ὁμοιώσεως, καὶ ἕτερόν τι παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντα, καθάπερ εἰκόνα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον. a 303 A.

Ὦ παρανοίας ἀμέτρου καὶ ῥιψοκινδύνου φρονήματος· ὡς εὐκόλως ἐπελάθου τῶν ἄρτι γεγυμνασμένων. χαρακτῆρα μὲν γὰρ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἰρήκαμεν, σφραγίζεσθαι δὲ ἐν αὐτῷ τὸ ἀλλότριον, καὶ οὐκ αὐτὸν, ἵνα μὴ αὐτὸς ἑαυτοῦ νοοῖτο χαρακτήρ. σὺ δὲ ἡμῖν οὐκ ὀρθῶς τὸν ἐπὶ τούτοις ἀπολακτίσας λόγον, μόνην αὐτῷ τὴν κατ' ἐνέργειαν ὁμοιότητα περιτιθεὶς οὐκ ἐρυθριᾷς. ἐν μόνοις οὖν ἄρα χαρακτῆρσι Θεὸς ἔσται καθ' ὑμᾶς ὁ Υἱὸς, καὶ φύσει μὲν οὐδαμῶς, κατὰ b δὲ τὸ μεμορφῶσθαι μόνον καὶ ἐσχηματίσθαι καλῶς πρὸς τὴν τοῦ τεκόντος ἐμφέρειαν. τάχα δὲ οὐκέτι τεκόντος ὅλως· ὥρα γὰρ ὑμᾶς διὰ τούτων ἀναιρεῖν καὶ τὴν γέννησιν, μᾶλλον δὲ ἀνάγκη πᾶσα, καὶ εἰ μὴ βούλεσθε. περὶ μὲν οὖν τοῦ χρῆναι πιστεύειν γεγεννῆσθαι τὸν Υἱὸν ἐκ Πατρὸς, πολὺς ἡμῖν ἤδη δεδαπάνηται λόγος, ἢ καὶ ἐν οἰκείῳ καιρῷ δαπανηθήσεται· πρεπωδέστερον δέ πως ἐπὶ τὸ ἐν χερσὶ βαδιούμεθα, τοῖς ἀθυρογλωττεῖν ἀφυλάκτως εἰωθόσιν ἐκεῖνο προτείνοντες c εἰς ἐρώτησιν Ἆρ' οὐχὶ πάντως τὸ δοτὸν ἐροῦσι καὶ ἀφαιρετὸν καὶ τὸ προσγεγονὸς ὅλως ἐγχωρεῖν ὁμολογοῦσι καὶ ἀποβάλλεσθαι; ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ ἀποπτύεσθαι πᾶν ὁτιοῦν ἔσθ' ὅτε συμβαίνει, ὃ μὴ κατὰ φύσιν ἐνερρίζώθη τισίν; ἀλλ'

τυχὸν
2. λοιπὸν ἡ ἀπὸ σιδήρου inverso ordine B. 3. ἀπὸ pro καὶ B. 6. τεθλίφθαι B. 9. ὁμοιώσεως] ἀπολαύσεως καὶ ὁμοιώσεως B. 13. σφραγίσθαι (sic) B. 16. ὁμοιότητα om. B. 19. δὲ] γε B. 25. τὸ] τὸν B. 30. ἐρριζώθη B.

ἔστι δῆλον, κἂν εἰ μή τις ἐκείνων συννεύσειεν. ἔσται δὴ οὖν,
κατά γε τὸν ἐν τοῖς ἐνδεχομένοις λόγον, γυμνός ποτε τῆς
ὁμοιώσεως ὁ Υἱός· μόνην γὰρ ὥς φατε κατ' ἐνέργειαν τὴν
ὡς ἐκ Πατρὸς πρὸς αὐτὸν ἐσημάνθη, τὸ ἐκ φυσικῶν πλεονε-
d κτημάτων οὐκ ἔχων ἀσφαλὲς, ἀλλ' ἕτερός τις παντελῶς
νοούμενος καὶ ὑπάρχων παρὰ τὸν γεννήσαντα, καὶ ὁλο-
σχερῶς ἀποκεκομμένος τῆς οὐσίας αὐτοῦ. καλῶς γὰρ δὴ
σφόδρα ποιοῦντες, καὶ σοφωτάτοις τὰ πράγματα προανα-
βλέποντες λογισμοῖς, ἠσφαλίσασθε τὸν Πατέρα, μηδὲν ἐξ
ἑαυτοῦ λέγοντες ἐπιδοῦναι τῷ Υἱῷ, πλὴν ὁμοιώσεως ἀξιῶσαι
μόνης, ἵνα μή τι πάθος νοῆται περὶ αὐτόν. τοῦτο γὰρ ὑμῶν
e τὸ ἀπόῤῥητον εὔηθες. ἠγνοήσατε γὰρ κατὰ τὸ εἰκὸς, ὅτι
πάντα ποιῶν ἀπαθῶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, γεννήσει καὶ
ἀπαθῶς, καὶ πυρός ἐστι κρείττων· καταφέρει γὰρ καὶ εἰς
ταύτην ἡμᾶς ὁ λόγος τὴν χρείαν· οὐκ ἐν πάθει καὶ ἀποκοπῇ
τῇ κατὰ σῶμα νοουμένῃ γεννῶντος τὴν ἐξ αὐτοῦ πύρωσιν.
ἀκουέτωσαν τοίνυν οἱ πρὸς μόνας ὑπονοίας νεανικοὶ, καὶ τὸ
δυσφημεῖν ἀφυλάκτως χρῆμα μὲν οὐκ ἀνόσιον, ἀρετὴν δὲ
μᾶλλον εἶναι λογιζόμενοι, ὅτι περ εἰ ἐν μόνῃ τῇ καθ' ὁμοί-
ωσιν οἰκειότητι συντετάχθαι φασὶ τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, ἐν
304 A. a οὐδεμιᾷ τῶν ἀγαθῶν ἀσφαλείᾳ κείσεται, ἀποκινδυνεύσει δὲ
πάντως καὶ εἰς τὸ εἶναι φύσει Θεὸς, ἐπιδέξεται δὲ κατά γε τὸ
ἐνδεχόμενον καὶ τὴν εἰς τὰ χείρω παρατροπήν. καὶ γὰρ δὴ
καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐλέγετο τὸν Τυρίων ἡγούμενον, ἃ καὶ λόγος
ἡμᾶς ἀναγκαίως ἀναπείθει προσάπτειν τῷ τοῦ Διαβόλου
Ezek. xxviii. 12. προσώπῳ "Σὺ εἶ ἀποσφράγισμα ὁμοιώσεως·" ἀλλ' εὑρί-
σκεται τῆς ὁμοιώσεως ἀποπεσὼν, ὁ πρὸς ὃν ὁ τοιοῦτος
εἴρηται λόγος. ὁρᾷς οὖν ἤδη, καὶ μάλα σαφῶς, ἀπὸ δὴ τῶν
b τοιούτων, ὡς οὐκ ἀσφαλὲς εἰς ἀκλόνητον στάσιν τοῖς νοη-
τοῖς τὸ ἐν ὁμοιότητι κεῖσθαι μόνῃ τῇ πρὸς Θεὸν, ἀλλ' οὐδὲ

2. δεχομένοις B. 9. ἠσφαλίσασθε] ἠσφραγίσθε B. 11. γὰρ] + τω B. 13. ἀπαθῶς post Πατὴρ tr. B. 14. ἀπαθῶς om. B. 16. ἐξ [ἑ]αυτοῦ D. 23. παρατροπήν] παραδρομὴν [τροπήν] B. 24. τὸν] + τῶν Ed. invito B. λόγος] + ὁ λόγος B. 25. ἀναγκαίως B. ἀναγκαῖος Ed.

ἀπόχρη πρὸς ἀπαραποίητον διαμονὴν τὴν ἐφ᾽ οἷσπερ ἂν εἶεν ἀγαθοῖς, τὸ κατεσφραγίσθαι καλῶς πρὸς τὴν τοῦ ποιήσαντος φύσιν. καταπίπτει γὰρ καὶ αὐτὰ καὶ φέρεται κάτω μεταχωροῦντα πολλάκις εἰς αἰσχίονα γνώμην, ἥπερ ἦν ἐν ἀρχαῖς. ἐνδέχεται δὴ οὖν κατὰ τὸν οὕτως ἡμῖν ἔχοντα λόγον, κατὰ μόνην τὴν ταυτοεργίαν εἰς ὁμοίωσιν ἀναβαίνοντα τῷ Πατρὶ c τὸν Υἱὸν, καὶ ὑποβάθρᾳ μὲν οὐκ ἐρηρεισμένον φυσικῇ, ἐν δὲ μόναις ταῖς ἐξ οἰκείων θελημάτων ῥοπαῖς τὴν ἀσφάλειαν ἔχοντα, ὑπομεῖναι καὶ τροπὴν ἢ, κἂν μὴ πάθοι, προαιρέσεως ἀξιαγάστου καρπὸν εὑρήσει τὸ μὴ παθεῖν, καὶ οὐ φυσικῆς ἀσφαλείας ἑδραιότητα μᾶλλον ὡς Θεός.

Τί οὖν, ὦ βέλτιστοι, γέγονεν ἡμῖν οὐκέτι Θεὸς κατ᾽ ἀλήθειαν ὁ Υἱός; καὶ εἰ καθ᾽ ὑμᾶς οὕτως ἔχων ἁλώσεται, τί προσκυνοῦμεν αὐτῷ; διατί δὲ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ συνδοξάζεται; τί δὲ καὶ ταῖς ἀνωτάτω δυνάμεσιν, ὡς Θεὸς ἐποχεῖται; d ἠγνόησεν ἆρα μεθ᾽ ἡμῶν καὶ αὐτὰ τὰ ἅγια Σεραφὶμ, ὅτι πολὺ τοῦ πρέποντος ἀποσφάλλεται, τὸν οὐκ ὄντα κατὰ φύσιν δοξολογοῦντα Θεόν; πλανᾶται δὲ, κατὰ τὸ εἰκὸς, Κύριον σαβαὼθ ὀνομάζοντα τὸν τοῖς ἴσοις τετιμημένον. ἢ Es. vi. 3. γὰρ οὐκ ἐροῦμεν, καὶ τὰς ἀνωτάτω δυνάμεις, ἀρχάς τε καὶ θρόνους καὶ ἐξουσίας καὶ κυριότητας συμμόρφους ὁρᾶσθαι σπουδάζειν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τῷ Θεῷ; εἰ γὰρ τὸ ἐκ τῆς e γῆς μικρὸν οὕτω ζῷον ὡς πρὸς ἐκείνην τὴν κτίσιν, φημὶ δὴ τὸν ἄνθρωπον, τῷ τοιούτῳ κάλλει τετίμηται, ποῖον ἔχει λόγον μὴ οὐχὶ πάντως οἴεσθαι, καὶ πολὺ τῶν ἐν ἡμῖν ἐν ἀμείνοσι, τὰ πολὺ τίθεσθαι κρείττονα; πῶς οὖν αὐτὸν καὶ Κύριον σαβαὼθ ὀνομάζουσι, καὶ ἐν δορυφόρων τάξει περιεστᾶσι, καθάπερ τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων ὑπηρετούμενα; ὅτου δὲ χάριν καὶ αὐτῷ συνεδρεύει τῷ Πατρὶ, καὶ τοῦτο ἐκ δεξιῶν, τὸ δοῦλον τῷ δεσπότῃ, τῷ πεποιηκότι τὸ ποίημα;

1. ἀπόχρη] σχό ἀρκεῖ D mg. 5. ἡμῖν assumptum ex B. 9. προαιρέσεως] + ὡς B. 17. ἀπεσφάλετο B. 19. Θεὸν pro Κύριον B. 21. κυριότητας et ἐξουσίας inter se transp. B. 22. τῆς assumptum ex B. 23. οὕτω μικρὸν inverso ordine B. 25. ἐν alt. assumptum ex B. 26. τίθεσθαι B. τεθεῖσθαι Ed.

ἢ γὰρ οὐχὶ τοῖς γενητοῖς, τὸ ἐκ προσοχῆς καὶ γρηγόρσεως
305 A. a ἀπαθὲς καὶ ἀπαραποίητον μᾶλλον ἂν πρέπῃ προσάγειν, ἢ
τῷ κατ' οὐσίαν Θεῷ φυσικῶς ἔχοντι τὸ μὴ δύνασθαι παθεῖν;
ἀλλ' ἔστι δῆλον, κἂν ἐκεῖνοι μὴ λέγωσι. τίς οὖν ἔτι τούτων
Es. xxviii. 1. ληρούντων ἀνέξεται, ἢ πῶς οὐκ εὐλόγως ἀκούσονται "Οὐαὶ
"οἱ μεθύοντες ἄνευ οἴνου;"

Ἀλλ' ἴσως δυσωπηθήσονται μὲν τὰς ἐκ τῶν τοιούτων
συλλογισμῶν ἀτοπίας, ἐπ' ἐκεῖνο δὲ βαδιοῦνται, καὶ κατασε-
σημάνθαι μὲν παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰς ὁμοίωσιν ἀκριβεστάτην
ἐροῦσι τὸν Υἱὸν, ἐν ἀτρέπτῳ δ' οὖν ὅμως εἶναι τῇ φύσει, καὶ
b εἰ μὴ ἔστιν ἐκ Πατρός.

Εἶτα πῶς εἰπέ μοι τὸ μὴ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν, φορέσει τὸ
ἴδιον αὐτοῦ, καὶ τῶν τῆς θείας οὐσίας πλεονεκτημάτων οὐκ
ἀμοιροῦν οὐσιωδῶς εὑρεθήσεται, τὸ μὴ ἐξ αὐτῆς προελθὸν
κατὰ τὸν ἀληθῆ τῆς γεννήσεως τρόπον; ἔστι γὰρ, οἶμαι,
παντί τῳ σαφὲς καὶ ὁμολογούμενον, ὡς ἄβατα παντελῶς τὰ
τῆς θεότητος ἴδια τῇ πεποιημένῃ κτίσει, καὶ τὰ ἐκείνῃ
προσόντα φυσικῶς οὐκ ἂν γένοιτό ποτε παρ' ἑτέρῳ τῶν
ὄντων τινὶ, κατὰ τὸν ἴσον τε καὶ ἀπαράλλακτον τρόπον·
c οἷον τὸ ἄτρεπτον ἐν Θεῷ φυσικῶς, οὕτω δὲ καὶ ἐν ἡμῖν
οὐδαμῶς, ἀσφάλεια δέ τις ἡμᾶς ὡς πρὸς αὐτὸ σχηματίζει
διὰ προσοχῆς καὶ νήψεως, ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν οὐκ ἐπιτρέ-
πουσα προχείρως μεταβιβάζεσθαι. εἰ δὲ ὅλως ἐνδέχεταί τι
κατ' ἐκείνους τῶν θεϊκῶν ἰδιωμάτων ἐνυπάρχειν τινὶ τῶν οὐκ
ἐξ αὐτῆς κατ' οὐσίαν καὶ οὕτως ἐνυπάρξει καθάπερ αὐτῇ, τί
τὸ κωλῦον εἰπέ μοι, καὶ πάντα λοιπὸν τὰ θεοπρεπῆ κατα-
χωρεῖν ἤδη, καὶ ἐν τοῖς μὴ ὑπάρχουσι κατὰ φύσιν θεοῖς;
ἑνὸς γὰρ ὅλως ἀδιακωλύτως χωρήσαντος, τοῦ ἀτρέπτου
d φημὶ, τόπον ἕξει καὶ τὰ λοιπά· καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; συγκέ-
χυται τὸ πᾶν ἡμῖν. ἢ γὰρ οὐχὶ τὰ μὲν ἄνω χωρήσει κάτω,
ἀναβήσεται δὲ πρὸς τὸν ἄνω τόπον τὰ κάτω; τί γὰρ δὴ τὸ

1. γενητοῖς D. γεννητοῖς Ed. τὸ ἐκ προσοχῆς assumpta ex B. Statim καὶ γρηγόρσεως prius omissum lacuna facta supplet D mg. ἐγρηγόρσεως B. 20. ἐν alt. ass. ex B. 25. ἐνυπάρχει B. 26. λοιπὸν τὰ θεοπρεπῆ hoc ordine B.

παραποδίζον ἔτι τὸν μὲν ἀνωτάτω Θεὸν πρὸς τὴν ἡμετέραν καταβιβάζεσθαι θέσιν, ἡμᾶς δὲ αὖ πάλιν εἶναι θεοὺς, καὶ οὕτως ὡς ὁ Πατὴρ, οὐδεμιᾶς ἔτι μεταξὺ κειμένης τε καὶ ὁρωμένης διαφορᾶς, εἰ χωρήσει καὶ ἐν ἡμῖν καὶ ἐνυπάρξει φυσικῶς τὰ Θεῷ προσόντα μόνῳ πλεονεκτήματα; καὶ ἐπείπερ ἐν ἑαυτῷ μόνῳ συνέχει κατὰ τὸ εἰκὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ e τὰ δι' ὧν ἐσόμεθα κατ' αὐτὸν, μεμενήκαμεν ἄνθρωποι, καὶ ἄγγελοι δὲ σὺν ἡμῖν τοῦθ' ὅπερ εἰσὶν, ἐπὶ τὸ ἐπάνω πάντων οὐκ ἀναβαίνοντες. ὡς εἴπερ εἰδείη φθόνου κρείττων ὁρᾶσθαι Θεὸς, διὰ τοῦ προσθεῖναι πᾶσιν εἰς ἐξουσίαν τὸ ἴδιον αὐτοῦ, πολλοὶ δὴ πάντως ἂν ἦσαν οἱ κατὰ φύσιν θεοὶ, γῆν τε καὶ οὐρανὸν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν κτίσιν δημιουργεῖν ἰσχύοντες· τὰ γὰρ ἅπαξ κεχωρηκότα τὰ ἐν τῷ κατὰ φύσιν a 306 A. Δημιουργῷ πλεονεκτήματα, πῶς οὐκ ἂν γένοιντο κατ' αὐτόν; ἢ τί τὸ κωλύον ἐν ἴσῃ φαίνεσθαι δόξῃ τὸ τοῖς ἴσοις διαλάμπον ἀγαθοῖς; ἀλλ' ὁρᾷ που πάντως ὁ θεομάχος, ὅση τις ἐντεῦθεν τῶν ἐκτόπων ἡμῖν ἐννοιῶν ἡ πληθὺς ἐπισωρεύεται, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυσμαθίας καταβοᾷ· ἐν ἰδίᾳ γὰρ φύσει τὸ θεῖον κείσεται, καὶ μεθέξει μὲν αὐτοῦ τὸ πεποιημένον δι' οἰκειότητος πνευματικῆς, ἀναβήσεται δὲ οὐδαμῶς εἰς τὸ ἐκείνῃ προσὸν ἀπαραλλάκτως ἀξίωμα. διεσκευασμένων δὲ οὕτως ἡμῖν τῶν λόγων, οὐσιωδῶς τῷ Υἱῷ τὸ b ἄτρεπτον ἐνυπάρχον εὑρήσομεν· Θεὸς οὖν ἄρα κατὰ φύσιν ἐστὶν, ἀναγκαίως τε λοιπὸν ἐκ Πατρὸς, ἵνα μή τι φαίνηται τῶν οὐκ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν πρὸς τὸ ἴσον ἐν θεότητι διαβαῖνον ἀξίωμα.

Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἀκαταμάχητον ἡμῖν προΐσχονται λογισμὸν, ἕτερον εἶναι τὸν Υἱὸν λέγοντες παρὰ τὸν Πατέρα, καθάπερ εἰκόνα πρὸς ἀρχέτυπον, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης εὑρεσιλογίας διατεμεῖν οἴονται τῆς οὐσίας αὐτὸν τοῦ γεννήσαντος· ἁλώσονται πάλιν ἀνοηταίνοντες οὐ μικρῶς, καὶ ἐπὶ μηδενὶ τὸ c

9. εἰδείη] ἔδει B. 10. Legendum ut vid. προθεῖναι. 11. πάντες B.
14. γένοιτο B. 15. τὸ prius assumptum ex B.D. 26. διαβαίνειν (ον superscr.) B.
30. διατεμεῖν B. διατέμνειν Ed.

παράπαν διισχυρίζεσθαι μελετήσαντες, ὡσανεὶ καὶ κατ᾽ ἀλήθειαν δυναμένῳ τοῦθ᾽ ὅπερ αὐτοῖς κατὰ νοῦν ἐστιν ἐξανύειν καλῶς. τί γὰρ ὅλως ἐπὶ τούτῳ καὶ διατείνονται μάτην, ἢ πόθεν ἀπὸ μόνης τῆς κατ᾽ ἰδίαν ὕπαρξιν ἑτερότητος διατέμνουσι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν; οὐ γὰρ δήπου τὸ ὑπάρχειν αὐτὸν ἰδιοσυστάτως, καὶ τῆς τοῦ τεκόντος οὐσίας ἀλλότριον ἀποφαίνει. ἔστι μὲν γὰρ ἐκ Πατρὸς ὁμολογουμένως, ὡς ἐκ d τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἔστι δὲ αὖ πάλιν ἐν Πατρὶ διὰ τὸ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν· καὶ αὐτοῦ λέγοντος ἀκούσῃ, Infra viii. 42. Ib. xiv. 10. ποτὲ μέν "Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἥκω·" ποτὲ δὲ αὖ πάλιν "Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί." ἀναχωρήσει μὲν γὰρ οὐκ εἰς ἰδιότητα παντελῶς καὶ ὁλοτρόπως κεχωρισμένην, διὰ τὸ ἐν μιᾷ θεότητι τὴν ἁγίαν νοεῖσθαι Τριάδα, ἀλλ᾽ ὢν ἐν Πατρὶ κατὰ λόγον, ἤτοι σχέσιν ἀδιάστατον τὴν ὡς ἐν ὁμοουσιότητι, καὶ ἐξ αὐτοῦ νοηθήσεται e κατὰ πρόοδον ἀποῤῥήτως τὴν ἐκφαντικὴν, ἤτοι τὴν ὡς ἐν ἀπαυγάσματι. φῶς γάρ ἐστιν ἐκ φωτός. οὐκοῦν ἐν Πατρὶ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀδιαστάτως τε ἅμα καὶ κεχωρισμένως, ὡς μὲν χαρακτὴρ ἐνυπάρχων, εἰκὼν δὲ ὡς πρὸς ἀρχέτυπον ἐν ἰδίᾳ νοούμενος ὑπάρξει. ποιησόμεθα δὲ οὐχ ἁπλῶς τὸν ἐπὶ τούτῳ λόγον, ἀλλ᾽ ἐκ παραδείγματος νομικοῦ βεβαιώσομεν πανταχόθεν τοῖς ἑτεροδόξοις τὴν ἐκ τῆς ἀληθείας ἐπιτειχίζοντες δύναμιν.

Οὐκοῦν προσκομίζειν ὁ νόμος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ διετάξατο 307 A. a λύτρον τῆς οἰκείας ἕκαστον κεφαλῆς, "τὸ ἥμισυ τοῦ διδρά- Exod. xxx. 13. "χμου." ἐν δὲ ἑνὶ στατῆρι τὸ δίδραχμον ἦν. ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ πάλιν αὐτὸς ἡμῖν ἐσκιαγραφεῖτο Χριστὸς, ὁ ὑπὲρ πάντων, ὡς παρὰ πάντων, λύτρον ἑαυτὸν προσαγαγὼν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ νοούμενος μὲν, ὡς ἐν μιᾷ δραχμῇ, πλὴν τῆς ἑτέρας οὐ κεχωρισμένως, διὰ τὸ ὡς ἐν νομίσματι τῷ ἑνὶ, καθάπερ ἤδη προειρήκαμεν, τὰς δύο κεῖσθαι δραχμάς. οὕτω

3. ἐπὶ τούτῳ post μάτην transp. B. 10. ποτὲ δὲ αὖ om. B. 12. παντελῆ B. 19. ἀρχαιότυπον D. 30. ὡς assumptum ex B.

δ' ἂν νοοῖτο καὶ Υἱὸς πρὸς Πατέρα, καὶ Πατὴρ αὖ πάλιν ὡς πρὸς Υἱὸν, ἐν μιᾷ μὲν ἄμφω τῇ φύσει, διῃρημένως δὲ ἀνὰ μέρος b ἑκάτερος, ὡς ὑπάρχων ἰδιοσυστάτως, πλὴν οὐ πάντῃ διακεκομμένως, οὐδὲ δίχα τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον. καὶ ὥσπερ ἦσαν ἐν ἑνὶ τῷ νομίσματι δύο δραχμαὶ, τὸ ἐν ποσότητι μέτρον ἰσομοιροῦν ἀλλήλαις καὶ οὐδαμόθεν ἐλαττούμενον ἔχουσαι, οὕτω νοήσεις τὸ ἐν μηδενὶ παραλλάττον τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα, ἢ αὖ πάλιν ἐκείνου πρὸς αὐτὸν, ὑγιᾶ τε λοιπὸν τὸν ἐφ' ἅπασι τοῖς περὶ αὐτοῦ λαλουμένοις ἐκδέξῃ λόγον.

c

Εἶπον οὖν αὐτῷ Τί ποιοῦμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὸ ἔργον τοῦ 28
Θεοῦ; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς. 29

Οὐκ ἐξ ἀγαθῆς διανοίας ἡ πεῦσις, ἀλλ' οὐδὲ, ὥσπερ ἄν τις ὑποτοπήσαι τυχὸν, ἐκ φιλομαθείας αὐτοῖς πρόεισιν ἡ ἐρώτησις, γέγονε δὲ μᾶλλον ἐκ πολλῆς ἄγαν τῆς ἀλαζονείας ὁ λόγος. ὥσπερ γὰρ οὐδὲν πρὸς οἷς ᾔδεσαν ἀξιοῦντες ἔτι μαθεῖν μονονουχὶ τοιοῦτόν τι φασίν Ἅλις, ὦ οὗτος, ἡμῖν τὰ διὰ Μωυσέως· ἴσμεν οὐκ ἔλαττον, ἤπερ ἐχρῆν, τὰ ἐφ' οἷς d ἂν δεήσαι συντείνεσθαι τὸν τῶν θείων ἔργων ἐπιστήμονα. τί δὲ ἄρα τὸ καινὸν ἐποίσεις αὐτὸς τοῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ διατεταγμένοις; τί δὲ διδάξεις τὸ ξένον, ὃ μὴ διὰ τῶν θείων ἡμῖν προεσημάνθη λόγων; οὐκοῦν ἐξ ἀπονοίας μᾶλλον ἤπερ ὄντως ἐκ φιλομαθοῦς προαιρέσεως ἡ ἐρώτησις. ἔχεις τι τοιοῦτο καὶ παρὰ τῷ μακαρίῳ Ματθαίῳ· νεανίας μὲν γάρ τις, οὐκ εὐποριστάτῳ κτημάτων περιουσίᾳ περιχεόμενος, e ὑπαινίττετό πως εἰς τὸ χρῆναι λοιπὸν τὴν ὑπὸ Θεῷ δουλείαν εἰσέρχεσθαι. ἐπειδὴ δὲ ἧκεν εἰς τὸν Ἰησοῦν, σπουδαίως ἀνεπυνθάνετο, τί χρὴ δρᾶν αὐτὸν, ἵνα καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς S. Luc. xviii. 18.

2. μὲν assumptum ex B. τὴν φύσιν B. 3. ὑπάρχων ὡς inverso ordine B. 7. παράλλατον (ά, κ supra) B. 11. ποιοῦμεν B. ποιῶμεν Ed. cf. infra 308 a d. 16. ᾔδεσαν] + ἂν B. 17. Ἅλις, ὦ οὗτος] ἀλλ' ἴσως αὐτως B. τὰ B.D mg. v. l. in Ed. mg. τῶν D. Ed. 20. τὸ καινὸν] καὶ κενὸν (τὸ supra) B. αὐτὸς] αὐτῷ B. 24. μὲν om. B. 25. εὐπεριστάτων B. εὐπεριστάτῳ D. 27. ὡς pro εἰς B.

S. Luc. xviii. 20. εὑρίσκοιτο κληρονόμος. πρὸς αὐτὸν δὲ ὁ Κύριος "Τὰς "ἐντολάς που πάντως οἶσθα, φησὶν, οὐ φονεύσεις, οὐ "μοιχεύσεις, οὐκ ἐπιορκήσεις," καὶ ὅσα τούτοις συνήρμοσται. ἀλλ' ὡς τούτων οὐδενὸς ἐκεῖνος ἔτι δεόμενος, ἢ καὶ 308 A. a μαθημάτων ἐξήγησιν πολὺ τῆς ἐνούσης ἕξεως ὑστερίζουσαν S. Matth. xix. 20. οὐ καταδεχόμενος "Ταῦτα, φησὶ, πάντα ἐκ νεότητός μου "τετήρηκα· τί δὲ ἔτι ὑστερῶ;" ὅπερ οὖν ἐκεῖνος ἀμαθίᾳ συζεύξας τὴν ὑπεροψίαν τό Τί ἔτι φησὶν ὑστερῶ, τοῦτο καὶ οὗτοι διὰ πολλὴν ἄγαν ἀλαζονείαν τε ὁμοῦ καὶ δοκησισοφίαν λέγουσι Τί ποιοῦμεν ἵνα ἐργαζώμεθα τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ;

Ἀγαθὸν οὖν ἄρα τὸ μέτριον φρόνημα, καὶ ψυχῆς ἔργον εὐγενοῦς, τὸ τοῖς διδάσκουσιν ἐπιτρέπειν τὸ λυσιτελὲς ἐξεπίb στασθαι μᾶλλον, παραχωρεῖν τε οὕτω μαθήμασιν, ἐνεστιᾶν οἷσπερ ἂν ἔχειν οἴωνται καλῶς, ἅτε δὴ καὶ τὸ μεῖζον ἔχουσιν ἐν γνώσει. πῶς γὰρ ἂν ὅλως καὶ ἐν διδασκάλου παραληφθήσονται τάξει, μὴ οὐχὶ πάντως ἑλόντες τὸ ἐν συνέσει πλεονεκτοῦν ἢ ὥσπερ ἂν ἔχοι τῶν παιδευομένων ὁ νοῦς, ὅτε καὶ εἰς τὸ ἐκείνων μέτρον καταλήξει μόλις αὐτοῖς ἡ εἰς τὸ μεῖζον ἐπίδοσις, κατά γε τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον Ib. x. 24. Ib. 25. "Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον," καί "Ἀρκετὸν c "τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ;"

Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.

Πληκτικώτατα πάλιν ὁ Κύριος, εἰ καὶ λεληθότως ἔτι καὶ ἐπεσκιασμένως ταῖς τῶν ἐρωτώντων ἀπονοίαις ἐπιπηδᾷ· οἰήσεται μὲν γάρ τις ὅσον ἧκεν εἰπεῖν εἰς ἁπλότητα λόγου, μηδὲν ἕτερον αὐτοῖς ἐπιτάττειν τὸν Ἰησοῦν, ἢ ὅτι προσήκοι πιστεύειν αὐτῷ. περισκεπτόμενος δὲ τῶν εἰρημένων τὸν d νοῦν, καὶ πρὸς ἕτερόν τι βαδίζουσαν θεωρήσει τὴν ἀναφοράν. καλῶς γὰρ δὴ σφόδρα ποιῶν, ταῖς τῶν ἐρωτώντων ἀπονοίαις

6. πάντα φησὶν inverso ordine B. 10. ποιοῦμεν B ut supra. D suprascr. ποιῶμεν D. Ed. 13. μαθήσιν B. Statim ἐνεστιᾶν D. ἑστιᾶν B. ἔνεστι ἂν Ed. 14. οἴωνται D. οἴονται Ed. 16. πάντες B. 21. γένηται om. B. 22. πιστεύητε B. πιστεύσητε Ed. 29. πρὸς] εἰς B.

πρέποντα τὸν ἐπὶ τούτοις διεσκευάζετο λόγον. ἐκεῖνοι μὲν γάρ, ὡς ἅλις διὰ νόμου μανθάνοντες τῷ Θεῷ θυμῆρες ἐργάζεσθαι, ἀθετοῦσι δυσσεβῶς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν διδασκαλίαν "Τί ποιοῦμεν, λέγοντες, ἵνα ἐργαζώμεθα τὸ ἔργον τοῦ [Supra ver. 28.] "Θεοῦ;" ἀλλ' ἔδει καὶ πολὺ τῆς Θεῷ φιλαιτάτης λατρείας ἀπεσχοινισμένους ἔτι δεικνύειν αὐτούς, καὶ οὐδὲν ὅλως ἐγνω- [e] κότας τῶν ἀληθῶς ἀγαθῶν, τοὺς οἵ γε τῷ γράμματι τῷ νομικῷ προσεδρεύοντες, τύπων ἁπλῶς καὶ σχημάτων μεστὸν ἔχουσι τὸν νοῦν. διά τοι τοῦτο μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἐμφάσεως λέγει ταῖς κατὰ νόμον λατρείαις τὸν ἐκ τῆς πίστεως ἀντιδιαστέλλων καρπόν Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος. τοῦτό ἐστιν, οὐχ ὅπερ ὑμεῖς ἐνομίσατε, φησὶν, εἰς μόνους ὁρῶντες τοὺς τύπους, ἀλλ' ἴστε δὴ πάλιν, κἂν μὴ βούλησθε μαθεῖν, ὡς οὐ ταῖς παρ' ὑμῖν βουθυσίαις ὁ νομοθέτης ἠγάσθη ποτὲ, μηλοσφαγεῖν δὲ οὐ δεῖ σε ἐθέλοντί τε καὶ ἀπαιτοῦντι τοῦτο Θεῷ· τί [a 309 A.] δ' ἂν εἴη λιβανωτὸς, κἂν εὐόσμοις εἰς ἀέρα περιελίττηται καπνοῖς, τί δὲ ὁ τράγος ὀνήσει, φησὶ, καὶ αἱ δυσπόριστοι τοῦ κινναμώμου προσαγωγαί; οὐ φάγεται κρέα ταύρων Θεὸς, [Ps. xlix. 13.] ἀλλ' οὐδὲ αἷμα τράγων πίεται· ἔγνω "πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ [Ib. 11.] "οὐρανοῦ, καὶ ὡραιότης ἀγροῦ μετ'" αὐτοῦ ἐστι. μεμίσηκε [Amos v. 21.] δὲ καὶ ἀπεώσατο τὰς ἑορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῇ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν, ὡς αὐτός που φησίν· ἀλλ' οὐδὲ [b] ἐλάλησε "πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν περὶ ὁλοκαυτωμάτων καὶ [Hier. vii. 22.] "θυσιῶν." οὐκοῦν οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον, ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν αὐτός. καὶ γὰρ δὴ καὶ ὄντως ἀμείνων ἐστὶ τῆς νομικῆς καὶ ὡς ἐν τύπῳ λατρείας ἡ διὰ πίστεως σωτηρία, καὶ τῆς κατακρινούσης ἐντολῆς ἡ δικαιοῦσα χάρις.

3. ἀθετοῦσι] + δὲ B. 4. ποιοῦμεν edidi ex D suprascr. ποιῶμεν D. Ed. 5. θεοφιλεστάτης B. 12. πιστεύητε B ut supra. πιστεύσητε Ed. τουτέστιν B. 15. ὁ νομοθέτης ante οὐ ταῖς transponit Ed. invito B. Statim ἠγάσθη B. ἠρέσθη Ed. μηλοσφαγεῖν δὲ οὐ δεῖ σε B. μηλοσφαγεῖ δὲ οὐδεὶς Ed. Statim θέλοντι B. 17. εὐόσμοις B. Migne. εὐόσμως Aub. 20. ἀλλ' om. B. 21. αὐτοῦ] ἐμοῦ B. 24. πρὸς τοὺς πατέρας] ἐν τοῖς πατράσιν B.

Ἔργον οὖν ἄρα τῇ φιλοθέῳ ψυχῇ πίστις ἡ εἰς Χριστὸν, καὶ ἀξιολογώτερον σφόδρα τὸ ἐπείγεσθαι μᾶλλον τοῖς περὶ c αὐτοῦ κατασοφοῦσθαι λόγοις, ἤγουν ταῖς ἐν τύπῳ προσεδρεύειν σκιαῖς. ἀποθαυμάσεις δὲ πάλιν κἀκεῖνο πρὸς τούτοις· ἔχων γὰρ ἐν ἔθει Χριστὸς λόγον ποιεῖσθαι μηδένα τῶν διερωτώντων πειραστικῶς, αὐτὸ πρὸς τὸ παρὸν οἰκονομικῶς ἀποκρίνεται· εἰ καὶ ᾔδει πάλιν ὠφεληθησομένους οὐδέν· εἰς (Infra xv. 22.) κατάκριμα αὐτοῖς· ὥσπερ οὖν καὶ ἐν ἑτέροις φησίν "Εἰ μὴ "ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἴχοσαν· νυνὶ δὲ "πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν."

d

30 Εἶπον οὖν αὐτῷ Τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ
31 πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ; οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ
μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθώς ἐστι γεγραμμένον Ἄρτον ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.

Ἐκκαλύπτεται κατὰ βραχὺ τῶν Ἰουδαίων ἡ γνώμη, καίτοι λανθάνουσά πως καὶ ἐν ἀφανεστέροις ἔτι κατακεχωσμένη τοῖς λογισμοῖς· ἔφασκον μὲν γὰρ ἐξ ἀπονοίας (Supra ver. 28.) e "Τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ," ἅτε δὴ, καθάπερ ἤδη προείπομεν, ἐξαρκοῦσαν ἔχοντες τὴν διὰ Μωυσέως ἐντολὴν, εἰς τὸ δύνασθαι πρὸς πᾶσαν αὐτοὺς ἀπευθῦναι σοφίαν, δι' ἧς ἂν εἰδεῖεν τὸ εὐάρεστον ἐπιτελεῖν τῷ Θεῷ· ἀλλ' ἠγνοεῖτό πως καίτοι τοιοῦτος ὢν ἐν αὐτοῖς ὁ σκοπὸς, ἀπογυμνοῦται δὲ νυνὶ καὶ κατὰ βραχὺ πρόεισιν εἰς τὸ (S. Luc. viii. 17.) ἐμφανέστερον· "Οὐ γάρ ἐστι κρυπτὸν," κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, "ὃ οὐ φανερωθήσεται." τί τοίνυν ἤδη, φασὶ, τί ποιεῖς σὺ σημεῖον; τετίμηται, φησὶ, καὶ λίαν εἰκότως ὁ 310 A. a μακάριος Μωυσῆς, παρεδέχθη πρὸς μεσιτείαν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἀρκοῦν ἔδωκε σημεῖον· ἔφαγον

6. *αὐτὸ* om. B. 9. *εἴχοσαν* D. *εἶχον* Ed. Statim *νῦν* B. 10. *περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν οὐκ ἔχουσιν* inverso ordine B. cf. infra 352 e. 373 b. 11. *οὖν* alt. et *σὺ* assumpta ex B. 13. *καθώς ἐστι* B. *κατὰ τὸ* Ed. 17. *μὲν* om. B. 18. *τὰ ἔργα* B. *τὸ ἔργον* Ed. 20. *αὐτοὺς* B.D. *αὐτὸν* Ed. Statim *ἀπευθύνασθαι* B. 21. *ἐπιτελεῖν* assumptum ex B. 23. *εἰς*] *πρὸς* B. 24. *κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν* post *φανερωθήσεται* transponit B.

ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα πάντες οἱ σὺν αὐτῷ. σὺ δὲ δὴ λοιπὸν, ἐπείπερ εἰς τόπον ἡμῖν εἰσέρχῃ τὸν ἐκείνου μείζονα, καὶ τοῖς πάλαι διωρισμένοις ἐπιδιατάττειν οὐ παραιτῇ, ποίοις ἡμᾶς πιστώσεις σημείοις, ἢ τί δεικνύων τῶν ὅσα θαυμάζεσθαι πρέπει καινοτέρων ἡμῖν παιδευμάτων εἰστρέχεις εἰσηγητής; ἀληθὴς δὲ διὰ τούτων καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναδείκνυται λόγος· ὅτι γὰρ ᾤοντο χρῆναι ζητεῖν, οὐχ ἵνα θαυμάζωσιν αὐτὸν, ἐφ' οἷς ἄν τι δράσαι θεοπρεπῶς, ἀλλ' b ἐπείπερ ἔφαγον ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθησαν, ἐξ ὧν ἤδη Supra ver. 26. φασὶν καὶ ἐλέγχονται. σημεῖον γὰρ ἀπαιτοῦσιν αὐτὸν, οὐχ ἁπλῶς τὸ τυχὸν, ἀλλ' ὅπερ ὡς ᾤοντο πεποίηκε Μωυσῆς, οὐκ εἰς μίαν ἡμέραν, ἀλλ' ἐν ὅλοις τοῖς ἔτεσι τεσσαράκοντα τὸν ἐξ Αἰγύπτου λαὸν διαθρέψας κατὰ τὴν ἔρημον, διὰ τῆς τοῦ μάννα χορηγίας. παντελῶς γὰρ, ὡς φαίνεται, τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ μυστηρίων εἰδότες οὐδὲν, οὐ c τῇ θείᾳ τοῦτο πεποιηκότος δυνάμει τὴν ἐπ' ἐκείνῳ θαυματουργίαν ἀνακεῖσθαι πρέπειν διελογίζοντο, ἀνοήτως δὲ σφόδρα τὴν Μωυσέως ἐπ' αὐτῷ καταστέφουσι κεφαλήν. αἰτοῦσι τοιγαροῦν τὸ ἴσον ἐκείνῳ παρὰ Χριστοῦ σημεῖον, οὐδὲν ὅλως τὸ θαῦμα διδόντες τῷ πρὸς ἡμέραν αὐτοῖς ἐπιδειχθέντι σημείῳ, καὶ εἰ μέγα τυχὸν εὑρίσκοιτο, χρῆναι δὲ καὶ εἰς μακρὸν ἐκτείνεσθαι χρόνον τῆς τροφῆς τὴν ἐπίδοσιν. οὕτω γὰρ ἂν, καὶ μόλις δυσωπήσειν αὐτοὺς εἰς τὸ κατανεύειν καὶ συμψηφίζεσθαι λοιπὸν ἀξιολογωτάτην εἶναι τοῦ Σωτῆρος d τὴν δύναμιν, εὐπαράδεκτόν τε διὰ τούτου τὴν διδασκαλίαν. πρόδηλον οὖν ἐστι, καὶ εἰ μὴ σφόδρα φασὶν ἐναργῶς, ὅτι σημείων μὲν ἀλογοῦσι παντελῶς, προφάσει δὲ τοῦ θαυμάζειν ἐθέλειν αὐτὰ, τὴν ἀκάθαρτον τῆς γαστρὸς ἡδονὴν θεραπεύειν ἐπείγονται.

1. πάντες B. πάντως Ed. 2. ἐπεὶ περιμένεις τόπον εἰσέρχῃ B. 6. δὲ et ἡμῶν om. B. 8. τι B.D. τις Ed. 10. καὶ assumptum ex B. αὐτὸν B. τὸν Ἰησοῦν Ed. 11. πεποίηκε] + ὁ Ed. invito B. 12. τοῖς om. B. 15. φαίνονται B. 16. τοῦτο B. τοῦ Ed. 26. ὅτι pro ἐστι B. 28. ἐθέλειν assumptum ex B.

ΚΕΦΑΛΗ ϛ.

Περὶ τοῦ μάννα, ὅτι τύπος ἦν τῆς Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῶν δι'
e αὐτοῦ χαρισμάτων πνευματικῶν.

32 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωυσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

ΠΛΗΚΤΙΚΩΤΑΤΑ *καὶ νῦν ὁ Σωτὴρ ἀσυνέτους ὄντας ἐλέγχει, καὶ πολὺ λίαν ἠγνοηκότας τὰ ἐν τοῖς Μωυσαϊκοῖς*
311 A. a *συγγράμμασι. χρῆν γὰρ δήπου λίαν αὐτοὺς ἐξεπίστασθαι σαφῶς, ὅτι διηκόνει μὲν ὁ Μωυσῆς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸν, καὶ αὖ πάλιν τὰ ἐξ υἱῶν Ἰσραὴλ πρὸς Θεὸν, καὶ αὐτουργὸς μὲν αὐτὸς ἐπ' οὐδενὶ τῶν θαυμάτων ὑπῆρχεν, ὑπηρέτης δὲ μᾶλλον καὶ ὑπουργὸς ὧν ἂν βούλοιτο δρᾶν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐκ δουλείας ἀνακεκλημένων ὁ πάντων αὐτοῖς τῶν ἀγαθῶν χορηγός. ὅπερ οὖν ἦν ἐν ὑπονοίᾳ δυσσεβεῖ παρ' ἐκείνοις, τοῦτο καὶ μάλα γοργῶς ὑποτέμνεται Χριστός. τὸ*
b *γὰρ δὴ τὰ μόνῃ πρέποντά τε καὶ χρεωστούμενα τῇ θείᾳ φύσει, ταῖς ἀνθρώπων ἀνατιθέναι τιμαῖς, καὶ οὐχὶ μᾶλλον αὐτῇ, πῶς οὖν οὐκ ἂν εἴη λοιπὸν μωρίας τε ὁμοῦ καὶ δυσσεβείας ἀνάπλεων; ἀποστήσας δὲ λοιπὸν τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα τοῦ θαύματος, καὶ τῆς ἐκείνου χειρὸς ὑπεξελὼν τὸ παράδοξον, δῆλος ἂν εἴη δήπουθεν ἑαυτῷ μᾶλλον ἀνατιθεὶς μετὰ Πατρὸς τὴν δόξαν, εἰ καὶ παραιτοῖτο λέγειν ἐναργέστερον, διὰ τὴν τῶν ἀκροωμένων ἀπαιδευσίαν. ἦν γὰρ δὴ*

5. *τὸν* alt. assumptum ex B. 8. *γὰρ*] + *του* B. Statim *λίαν δήπου* inverso ordine B. 9. *τοῦ* assumptum ex B. 12. *ὑπουργὸς* et *ὑπηρέτης* inter se transponit B. 14. *ἦν* om. B. 15. *τὸ γὰρ δὴ τὰ*] *τὰ γὰρ δὴ* B. 18. *οὖν* assumptum ex B. 19. *λοιπὸν* assumptum ex B. 23. *δὴ* assumptum ex B.

καὶ ὄντως ἐλπίδος οὐ μακρὰν, ἅτε δὴ Μωυσέως διὰ τῶν c τοιούτων ἐξυβρισμένου ῥημάτων, ἀποταυροῦσθαι πάλιν αὐτοὺς, καὶ εἰς ἀκράτους ὀργὰς ἀνακαίεσθαι, τὸ μὲν ἀληθὲς ὅπως ἂν ἔχοι διερευνῶντας οὐδαμῶς, οὐδὲ τὴν τοῦ λαλοῦντος ἀξίαν ἐπιγινώσκοντας, ἐπὶ δὲ μόνον ἀπερισκέπτως ἰόντας τὸ χρῆναι τιμᾶσθαι Μωυσέα, καὶ οὐκ εὐλόγως τυχὸν, ὅτε καὶ πρός τι τὸ ὑπερτεροῦν συγκρίνοιτο.

Μανθάνωμεν τοίνυν, εὐκρινέστερόν τε καὶ λογικώτερον, τὴν εἰς τοὺς ἁγίους ἡμῶν πατέρας ἐπιτηδεύειν εὐλάβειαν, καὶ ἀποδιδόναι κατὰ τὸ γεγραμμένον, "τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, d Rom. xiii. 7. "τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμήν." ἀδικήσομεν γὰρ οὐδαμῶς, τὸ ἑκάστῳ πρέπον ἀναλόγως προσάπτοντες, ἐπεὶ "καὶ πνεύματα 1 Cor. xiv. 32. "προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται·" ὅταν δὲ δή τις λόγος εἰσέρχηται περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, τότε καὶ λέγειν ἡμᾶς ἀναγκαῖον "Ὅτι τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ, Ps. lxxxviii. 7. "ἢ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;"

e
Ἀλλ' ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
τὸν ἀληθινόν. ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ καταβαίνων ἐκ 33
τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.

Ἔδει μὴ μόνον ἀποστῆσαι Μωυσέα τῆς θεοπρεποῦς ἐξουσίας, κατά γε τὴν ἐνοῦσαν ἐν ἐκείνοις διάληψιν, καὶ τῆς ἐπ' ἐκείνῳ θαυματουργίας ὑπηρέτην ἀναδεῖξαι μᾶλλον ἢ χορηγὸν, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτὸ καίτοι παραδόξως γεγενημένον κατασμικρύνειν τὸ θαῦμα, καὶ ἀντιπαραθέσει τῇ πρὸς τὸ a 312 A. μεῖζον ἐπιδεικνύειν ὑπάρχον ὅλως οὐδέν. δέχου γάρ μοι πάλιν τοιοῦτόν τι βοῶντα Χριστόν Ἐν μικροῖς, ὦ οὗτοι, καὶ εὐτελεστάτοις τὰ μεγάλα λογίζεσθε, καὶ τὴν τοῦ πάντων Δεσπότου φιλοτιμίαν ἐν ὀλίγοις κομιδῇ διωρίσασθε μέτροις. ἀμαθαίνοντες γὰρ οὐ κατά τι βραχὺ τὸ μάννα λογίζεσθε τὸν ἄρτον εἶναι τὸν ἐξ οὐρανοῦ, καίτοι μόνον ἐν ἐρήμῳ τὸ τῶν

5. μόνον δὲ inverso ordine B. 7. ὑπέρτερον B. 8. τε καὶ λογικώτερον om. B. 16. ἢ] καὶ B., sed cf. supra 103 a. 21. οὖσαν B. 25. ἐπιδεικνύει B.

Ἰουδαίων ἀποθρέψαν γένος, ἀναριθμήτων ὄντων ἑτέρων, τῶν b ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν· καὶ συνεσταλμένην οὕτω τὴν φιλανθρωπίαν ἐλογίσασθε θέλειν ἐπιδεῖξαι Θεὸν, ὡς ἑνὶ καὶ μόνῳ λαῷ χορηγῆσαι τροφάς· τύποι μὲν γὰρ ἐκεῖνα τῶν γενικωτέρων, καὶ τῆς καθόλου φιλοτιμίας εἰς τὸ κατὰ μέρος ἐπίδειξις ἦν, ὡς ἐν ἀῤῥαβῶνι τοῖς προειληφόσιν. ἀλλ' ὅτε τῆς ἀληθείας ἐπὶ θύραις ἡμῖν ὁ καιρὸς, ὁ Πατήρ μου δίδωσιν c ὑμῖν τὸν ἄρτον τὸν ἐξ οὐρανοῦ, ὃς διὰ τῆς τοῦ μάννα χορηγίας τοῖς ἀρχαιοτέροις ὡς ἐν σκιαῖς κατεγράφετο. μὴ γὰρ δή τις οἰέσθω, φησὶ, κατ' ἀλήθειαν ἐκεῖνον εἶναι τὸν ἄρτον τὸν ἐξ οὐρανοῦ, κατανευέτω δὲ μᾶλλον ἐκείνῳ τὴν ψῆφον, ᾧπερ ἂν φαίνοιτο προσὸν τὸ πᾶσαν ἀποτρέφειν δύνασθαι τὴν οἰκουμένην, καὶ ὅλως χαρίζεσθαι τῷ κόσμῳ τὴν ζωήν.

Καταιτιᾶται τοίνυν τοῖς ἐν τύπῳ γεγενημένοις προσπεπηγότα τὸν Ἰουδαῖον, καὶ τὸ ἐκ τῆς ἀληθείας κάλλος ἀναζητεῖν d παραιτούμενον. ἦν γὰρ οὐκ ἐκεῖνο τὸ μάννα κυρίως, ἀλλ' ἢ αὐτὸς ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ ἐκ τῆς οὐσίας ἐρχόμενος τοῦ Πατρὸς, ἐπείπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν ζωὴ, τὰ πάντα ζωογονῶν. ἐπειδὴ γὰρ ἐκ ζῶντος ἀνέφυ Πατρὸς, ζωὴ καὶ αὐτὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ, καὶ ἐπείπερ ἔργον τῇ κατὰ φύσιν ζωῇ τὸ ζωοποιεῖν, ζωοποιεῖ τὰ πάντα Χριστός. ὅπερ γὰρ ἄρτος ἡμῖν ὁ ἐκ γῆς εὑρίσκεται, τὴν ἀσθενῆ τῆς σαρκὸς φύσιν οὐκ ἐῶν καταφθείρεσθαι· τοῦτο καὶ αὐτὸς διὰ τῆς τοῦ e Πνεύματος ἐνεργείας τὸ πνεῦμα ζωοποιῶν, καὶ οὐ μέχρι τούτων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα συνέχων εἰς ἀφθαρσίαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ ἡμῖν εἰς τὸν ἐπὶ τῷ μάννα λόγον ἐκτρέχει τὰ θεωρήματα, τὸ λυποῦν κατά γε τὸ εἰκὸς οὐδὲν, καὶ ἐπ' αὐτῷ τι βραχὺ κατασκεψαμένους εἰπεῖν, ἐξ αὐτῶν παραθέντας τῶν Μωυσαϊκῶν βιβλίων ἀνὰ μέρος τὰ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα· οὕτω γὰρ ἂν καὶ εὐκρινεστάτην ποιησάμενοι

3. ἐπιδεῖξαι B.D. ἀποδεῖξαι Ed. 9. ὡς et δή om. B. 11. κατανευέτω] κατανεμέτω conjicit D mg. "al. κατανεμέτω" Ed. mg. 13. ὅλως B. ὅλῳ Ed. 16. ἢ assumptum ex B. 21. ζωοποιεῖ] + δὲ B. invitis Catt. 22. ὁ om. Cord. habet a. ἐκ] + τῆς a. φύσιν τῆς σαρκὸς inverso ordine Catt. 27. γε om. B. 28. κατασκεψαμένους B. περισκεψαμένους Ed. 29. ἐπ' αὐτοῦ B.

τοῦ λόγου τὴν παράθεσιν, ἕκαστα τῶν ἐπ' αὐτῷ νοουμένων ὀρθῶς διοψόμεθα. ἐπιδείξομεν δὲ διὰ πάντων, ὅτι τὸ μάννα τὸ ἀληθινὸν αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, ὡς ἐν τύπῳ τῷ μάννα χορηγεῖσθαι τοῖς ἀρχαιοτέροις νοούμενος παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ a 313 A. Πατρός. ἔχει δὲ οὕτως ἡ τῶν λογίων ἀρχή "Τῇ τε πεντε- Exod. xvi. 1-3. "καιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τῷ μηνὶ τῷ δευτέρῳ ἐξεληλυθότων αὐτῶν "ἐκ γῆς Αἰγύπτου, διεγόγγυζε πᾶσα ἡ συναγωγὴ υἱῶν "Ἰσραὴλ ἐπὶ Μωυσῆν καὶ Ἀαρὼν, καὶ εἶπαν πρὸς αὐτοὺς "οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ Ὄφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ Κυρίου "ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσαμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν "κρεῶν καὶ ἠσθίομεν ἄρτους εἰς πλησμονὴν, ὅτι ἐξη- "γάγετε ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρημον ταύτην ἀποκτεῖναι πᾶσαν "τὴν συναγωγὴν ταύτην ἐν λιμῷ." τὰ μὲν οὖν ἐκ τῆς b ἱστορίας διαφανῆ καὶ λίαν εὐσύνοπτα, καὶ οὐδενὸς οἶμαι προσδεόμενα λόγου τοῦ τὴν πρόχειρον βασανίζοντος γνῶσιν· ἐροῦμεν δὲ πάλιν εἰς μόνον ὁρῶντες τὸ πνευματικόν. οὐκοῦν ἔτι τὴν Αἰγυπτίων ἔχοντες χώραν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, διὰ θείου προστάγματος τὴν ἐπὶ Χριστῷ τυπικῶς ἐπετέλουν ἑορτὴν, καὶ τῆς τοῦ προβάτου θοίνης ἀψάμενοι, μόλις οὕτω τῆς τοῦ Φαραὼ τυραννίδος τὴν πλεονεξίαν ἐξέβησαν, καὶ τὸν τῆς δουλείας ἀφόρητον ἀπεσείοντο ζυγόν· εἶτα πρὸς τούτῳ παρα- c δόξως τὴν ἐρυθρὰν διαπεραιωσάμενοι θάλασσαν ἐν ἐρήμῳ γεγόνασι· καὶ δὴ καὶ ἐν αὐτῇ λιμώττοντες κρεωφαγεῖν ἐπεθύμουν, καὶ εἰς τὴν συνήθη τῶν ἄρτων ἐπιθυμίαν ὑπε- σύροντο· ἐγόγγυζόν τε οὕτω κατὰ Μωυσέως καὶ εἰς μετά- γνωσιν τῆς παρὰ Θεοῦ δωρεᾶς καταπίπτουσι, δέον ἐπὶ τούτοις οὐ μετρίως εὐχαριστεῖν. Αἴγυπτος τοίνυν σκοτασμὸς ἂν εἴη, καὶ νοηθήσεταί πως εἰς τὴν τοῦ παρόντος αἰῶνος κατάστασιν καὶ εἰς ἕξιν τὴν κοσμικὴν, ἣν ὥσπερ τινὰ χώραν ἐπιγραψάμενοι, πικρὰν ὑπομένομεν ἐν αὐτῇ τὴν θητείαν, d

5. λόγων B. τε assumptum ex B. 8. εἶπαν B.D. εἶπον D suprascr. Ed. (18 al.) 16. τὸ B. τὸν Ed. 19. οὕτω] οὔπω B. 21. ἀφόρητον τῆς δουλείας inverso ordine B. 23. καὶ alt. assumptum ex D. 27. τοίνυν B. μὲν τοίνυν Ed.

ἐργαζόμενοι μὲν τὸ παράπαν οὐδὲν τῷ Θεῷ, μόνῳ δὲ τῷ διαβόλῳ τελοῦντες τὰ θυμηρέστατα, καὶ καθάπερ εἰς πηλὸν ἢ δυσώδη βόρβορον, τὰς τῆς ἀκαθάρτου σαρκὸς καταπηδῶντες ἡδονὰς, ἄμισθόν τε καὶ ἀνόνητον τληπαθοῦντες πόνον, καὶ οὐκ ἀταλαίπωρον, ἵν' οὕτως εἴπω, τὴν φιληδονίαν ἐπιτηδεύοντες.

Ἀλλ' ὅταν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος κατὰ νοῦν προσλαλῇ, e καὶ πικρὰν ἤδη βλέπωμεν τὴν ἐν τούτοις δουλείαν, τότε δὴ τότε τὴν ἐξ ἁπάσης φαυλότητος ἀποδημίαν διψήσαντες, ὥσπερ εἰς τὴν τῆς ἐλευθερίας ἀρχὴν καὶ θύραν ἐπ' αὐτὸν ἐρχόμεθα τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν δι' αἵματος τοῦ τιμίου λοιπὸν ἀσφάλειάν τε καὶ χάριν ἐφοδιαζόμενοι, καθάπερ τινὰ θάλασσαν ταραχώδη καὶ συγκεχυμένην, τὰς ἐν τῷδε τῷ βίῳ περιστάσεις ἀφέντες σαρκικὰς, ἔξω τε παντὸς θορύβου 314 A. a γεγονότες κοσμικοῦ, πρὸς ἕξιν ἤδη τὴν ἀϋλοτέραν καὶ καθαρωτέραν ἐρχόμεθα, οἷάπερ εἰς ἔρημον καταλύοντες χῶρον. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀγύμναστος εἰς ἀρετὴν ὁ διὰ νόμου πρὸς αὐτὴν παιδαγωγούμενος, ὅταν ἐν τούτοις ἤδη γεγόνοτες εὑρισκώμεθα, τότε τοῖς δοκιμάζουσι περιπίπτοντες πειρασμοῖς, ὑπομνήσει τῇ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν ἔσθ' ὅτε καταδακνόμεθα, εἶτα πολὺ λίαν ἡμᾶς καταπυρούσης τῆς ἐπιθυμίας, καταβοῶμεν ἐξ ἀκηδίας πολλάκις, καίτοι πρὸς b ἐλευθερίαν ἀνακεκληκότος ἡμᾶς τοῦ θείου νόμου, ἐν λιμῷ δὲ ὥσπερ γεγονότες τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ κατειθισμένων ἡμῖν ἡδονῶν, καὶ πρὸς πόνους ἤδη τοὺς ἐπὶ ταῖς ἐγκρατείαις ὀλιγωρήσαντες, οὐκέτι φαύλην ὁρῶμεν τὴν ἐν κόσμῳ δουλείαν. καὶ γὰρ ὄντως ἱκανὸν τὸ ἐν τῇ σαρκὶ θέλημα πρὸς ἅπασαν ὀλιγοψυχίαν τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς ἑλκῦσαι τὸν νοῦν.

Exod. xvi. 4. "Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν Ἰδοὺ ἐγὼ ὕω ὑμῖν ἄρτους "ἐκ τοῦ οὐρανοῦ." ἔχεις ἤδη καὶ μάλα σαφῶς ἐν τούτοις

2. θυμηρέστερα B. 5. οὐκ assumptum ex B. 17. εἰς B. πρὸς Ed. τὴν pro ὁ B. 21. καταπυρούσης B. κατασυρούσης Ed. 24. καὶ om. B. 25. ἡμῖν assumptum ex D. 29. ὑμῖν ὕω inverso ordine B. 30—p. 461, 7. Citat Nikephor. i. 729. 30. τούτῳ Nikeph.

ὁρᾶν τὸ ἐν ψαλμοῖς μελῳδούμενον "Ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν "αὐτοῖς, ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος·" (Ps. lxxvii. 24, 25.) ἀλλ' ἔστιν, c οἶμαι, πᾶσι διαφανὲς, ὅτι τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς δυνάμεων λογικῶν, οὐχ ἕτερος ἂν νοοῖτο καὶ ἄρτος καὶ τροφὴ παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Μονογενῆ. αὐτὸς οὖν ἄρα τὸ μάννα τὸ ἀληθὲς, ὁ ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανοῦ, ὁ πάσῃ κτίσει λογικῇ παρὰ Θεοῦ Πατρὸς χορηγούμενος. εἰς δέ γε τῶν προκειμένων τὴν τάξιν εἰσβαίνοντες, ἐκεῖνό φαμεν Κατανόησον ὅπως ἡ θεία τε καὶ ἄνωθεν χάρις, καὶ νοσοῦσαν ἔσθ' ὅτε τὰ συνήθη, τὴν d ἀνθρώπου φύσιν ἀνθέλκει πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἀνασώζει ποικίλως. κατωθεῖ μὲν γὰρ λίθου δίκην ἐπιπίπτον τῷ νῷ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, καὶ πρὸς τὸ ἴδιον θέλημα τυραννικῶς ἐκβιάζεται, ἀντιπεριάγει δὲ πάλιν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, καθάπερ τινὶ χαλινῷ, πρὸς τὴν τῶν ἀμεινόνων ἐπιθυμίαν, καὶ εἰς ἕξιν ἀνακομίζει τοὺς νενοσηκότας τὴν φιλόθεον. ἰδοὺ γὰρ ἰδοὺ τοῖς κατολισθαίνουσιν εἰς σωματικὰς ἡδονὰς, τὰς ἐξ οὐρανῶν χορηγήσειν ὑπισχνεῖται τροφὰς, τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος e παράκλησιν δηλονότι, τὸ μάννα τὸ νοητόν. διὰ γάρτοι τούτου πρὸς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ ἀνδρείαν διακρατούμεθα, καὶ τὸ μὴ πίπτειν ἐξ ἀσθενείας ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ἀποκερδαίνομεν. ἐστήριζε τοίνυν ἡμᾶς εἰς εὐσέβειαν καὶ πάλαι τὸ μάννα τὸ νοητὸν, τουτέστι Χριστός. ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ διὰ τὴν χρείαν, ὡς ἐν ἐκβάσει τοῦ λόγου γεγόναμεν, οὐκ ἀζήτητον αὐτὸν οἶμαι πρέπειν ἐᾶν, ἐπείπερ ἔχει πολὺ τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν.

Οὐκοῦν ἐρεῖ τις εὐλόγως Ὅτου δὴ χάριν ὁ φιλάνθρωπός a 315 A. τε καὶ φιλάρετος οὕτω Θεὸς, δέον φθάσαι μὲν τὴν αἴτησιν, ὑστερίζει περὶ τὴν ὑπόσχεσιν· κολάζει γεμὴν οὐδαμῶς τοὺς οὕτω διεστραμμένους τὴν ἕξιν, καίτοι κολάσας ἐν τοῖς

5. ἄρα om. B. habet Nikeph. Verba nonnulla hoc e loco citat Catena in Psalmos, in Maii Bibl. Nov. iii. 407. 11. ἐπιπίπτειν D. 15. τοὺς νενοσηκότας ἀνακομίζει inverso ordine B. 17. χορηγήσειν] χορηγίας B. 19. καὶ ἀνδρείαν assumpta ex B. 24. πολὺ τὸ τελοῦν] πολυτελοῦν B. 27. φθάσαι μὲν hoc ordine B. 28, 29. οὐδαμῶς et τὴν ἕξιν assumpta ex B. particulam οὐ ante κολάζει supplevit inter uncos Migne.

ἐφεξῆς, ὅτε τὴν ἴσην νοσοῦντες ἐπιθυμίαν, καὶ ἄρτους εἰς πλησμονὴν καὶ κρεῶν ἐφαντάζοντο λέβητας, καὶ δυσωδεστάτων κρομμύων εἰσεδέχοντο πόθον. ἐν γὰρ τοῖς ἀριθμοῖς εὑρήσομεν ὅτι καὶ τετιμώρηνταί τινες, καὶ Μνήματα τῆς ἐπιθυμίας ὁ χῶρος ἐκλήθη, ἐν ᾧπερ ἐστρατοπέδευον τότε. Num. xi. 34. b "Ἐκεῖ γὰρ ἔθαψαν, φησὶ, τὸν λαὸν τὸν ἐπιθυμητήν." οὐκοῦν πρὸς μὲν τὸ πρῶτον ἐροῦμεν, ὅτι δὴ πάντως ἐχρῆν περιμεῖναι τὰς ἐπιθυμίας, οὕτω τε λοιπὸν εὐκαίρως ἀναδείκνυσθαι χορηγόν· χαριεστάτη γάρ πως ἐστὶ τοῖς εὖ παθοῦσιν ἡ δόσις, ὅταν αὐτῆς τινες προαναφαίνωνται καὶ προβαδίζωσιν ἡδοναὶ, διψῆν ἀναπείθουσαι τὸ οὔπω παρόν· αἰσθήσεως δὲ τῆς χαριεστέρας ἀμοιρήσειεν ἂν ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, μὴ ταῖς εἰς τὸ εὖ παθεῖν ἡδοναῖς προσυν- c τεινομένη καὶ κάμνουσα. ἀλλ' ἴσως αἴτησιν μὲν οὐδαμῶς γεγενῆσθαι, τὴν ὡς παρ' ἐκείνων ἐρεῖς, γογγυσμὸν δὲ μᾶλλον καὶ μετάγνωσιν καὶ καταβοήν· τοῦτο γὰρ ἦν ὄντως καὶ ἀληθέστερον εἰπεῖν. πρὸς δὴ καὶ τοῦτό φαμεν, ὅτι πρέποι μὲν ἂν τοῖς μὲν τελείοις τὴν ἕξιν, ἡ δι' ἐντεύξεως αἴτησις· ἰσομοιρήσει δέ πως αὐτῇ καὶ ὁ τῶν ἀσθενεστέρων ἐξ ἀκηδίας, ἢ ὅπως ἂν γένοιτο, γογγυσμός· χαλεπαίνει δὲ οὐ πάντως φιλάνθρωπος ὢν ὁ πάντων Σωτήρ. ὅνπερ γὰρ τρόπον τοῖς ἔτι κομιδῇ νηπίοις ὁ κλαυθμὸς ἔσθ' ὅτε συντελεῖ d πρὸς αἴτησιν τῶν χρησίμων αὐτοῖς, καὶ καλεῖται πρὸς ἔρευναν ἡ τεκοῦσα διὰ τούτου πολλάκις τῶν ἐν ἡδοναῖς τῷ βρέφει, οὕτω τοῖς ἔτι νηπίοις καὶ βεβηκόσιν οὔπω πρὸς σύνεσιν, ὁ ἐξ ἀκηδίας, ἵν' οὕτως εἴπω, κλαυθμὸς αἰτήσεως ἔχει δύναμιν τὴν ὡς πρὸς Θεόν. κολάζει δὲ οὐκ ἐν ἀρχῇ, καίτοι καὶ ταῖς γηΐναις ἐπιθυμίαις ἡττωμένους ὁρῶν, ἀλλ' ἐν μέσοις ἤδη τοῖς χρόνοις, δι' αἰτίαν τοιαύτην, ὥς γε μοι φαίνεται. οὔπω μὲν γὰρ τὸ μάννα λαβόντες οἱ νεωστὶ τῆς e Αἰγυπτίων ἀποδημήσαντες, οὐδὲ τὸν ἄρτον ἔχοντες τὸν ἐξ

5. ἐστρατοπεδεύοιτο B. 6. φησὶ om. B. τῶν λαῶν B. 11. οὔπω] οὔτω B. 16. ἦν assumptum ex B. 17. πρὸς] καὶ πρὸς B. 28. καὶ om. B. 30. τῶν pro τῆς B.

οὐρανοῦ, τὸν στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου, καταπίπτουσιν [Ps. ciii. 15.] εἰκότως εἰς ἐπιθυμίας σαρκικὰς, διάτοι τοῦτο καὶ συγγινώσκονται· οἱ δὲ ἤδη τοῦ Κυρίου κατατρυφήσαντες, καθὰ [Ib. xxxvi. 4.] γέγραπται, τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν τὰ σαρκικὰ προτιμήσαντες, δικαιοτάτην ἤδη τὴν δίκην ὑπέχουσι, καὶ προσέτι τῷ παθεῖν ἐπίσημον τῆς συμφορᾶς τὴν μνήμην ἀποκληρώσονται. μνήματα γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ὄνομα κεῖται τῷ τῆς κολάσεως τόπῳ. [a 316 A.]

"Καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς καὶ συλλέξουσι τὸ τῆς ἡμέρας [Exod. xvi. 4.] "εἰς ἡμέραν." εἰς τύπον τοῦ μάννα τοῦ νοητοῦ τὸ αἰσθητὸν λογιούμεθα. καὶ τὸ μὲν μάννα τὸ νοητὸν αὐτὸν ἡμῖν κατασημαίνει τὸν Χριστὸν, τὴν δέ γε παχυτέραν τοῦ νόμου παίδευσιν τὸ αἰσθητὸν ὑπαινίττεται. ἐφήμερος οὖν εὐλόγως ἡ συγκομιδὴ, καὶ ἀποκωλύει τηρεῖν ὁ νομοθέτης εἰς τὴν αὔριον, ὡς δι' αἰνιγμάτων τοῖς ἀρχαιοτέροις ὑποδηλῶν, ὅτι τοῦ σωτηρίου λοιπὸν ἀναλάμψαντος χρόνου, καθ' ὃν ἐν κόσμῳ μετὰ σαρκὸς πέφηνεν ὁ Μονογενὴς, καταργηθήσονται [b] πάντως οἱ διὰ τοῦ νόμου τύποι, καὶ τὸ συλλέγειν ἔτι τροφὰς ἐκεῖθεν εἰκαῖον, αὐτῆς ἤδη παρακειμένης τῆς ἀληθείας ἡμῖν εἰς τρυφὴν καὶ ἀπόλαυσιν.

"Καὶ ἔσται τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ καὶ ἑτοιμάσουσιν ὃ ἐὰν [Ib. 5.] "εἰσενέγκωσι, καὶ ἔσται διπλοῦν ὃ ἐὰν συναγάγωσιν." ἐπιτήρει δὴ πάλιν, ἵνα νοῇς, ὅτι οὐκ ἐᾷ συλλέγειν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ τὸ μάννα τὸ αἰσθητὸν, τὸ δὲ ἤδη πορισθὲν καὶ συνειλεγμένον κατὰ τὴν πρὸ αὐτῆς ποιεῖσθαι κελεύει τροφήν. [c] ἡ μὲν γὰρ ἑβδόμη σημαίνει τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐν ἁγιασμῷ σαββατίζομεν, τῶν τῆς ἁμαρτίας ἔργων ἀποπαυσάμενοι, καὶ δεχόμενοι μὲν εἰς τροφὴν, καὶ πληροφορίαν τῆς πίστεως καὶ τὴν ἤδη συγκε-

1. οὐρανῶν B. 5. τῷ παθεῖν] τῶν παθῶν B. 6. ἀποκληρώσονται B. ἀποπληρώσονται Ed. 10. καθ' ἡμέραν B. 13—20 et 23—p. 464, 10. Citat Nikeph. i. 729, 730. 17. ὁ Μονογενὴς πέφηνε inverso ordine Nikeph. 18. πάντες B. πάντως habet Nikeph. 23. ὅτι om. B. τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ post αἰσθητὸν tr. B. invito Nikeph. 25. κατὰ τὴν τροφὴν τὴν πρὸ αὐτῆς κελεύει γενέσθαι B. 28. ἔργων] ἡμῶν ἔργων B. Statim ἀποπαυόμενοι Nikeph. 29. συγκεκοσμημένην B. Nikeph. συγκεκομισμένην D. Ed.

κοσμημένην ἐν ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου γνῶσιν, οὐ μὴν ὡς ἐξ ἀνάγκης ἔτι συλλέγοντες, λαμπροτέρας ἤδη παρακειμένης τροφῆς, καὶ τὸν ἄρτον ἔχοντες τὸν ἐξ οὐρανοῦ. ἐν διπλῷ δὲ
d *τῷ μέτρῳ πρὸ τῆς ἁγίας ἑβδόμης τὸ μάννα συλλέγεται· καί μοι πάλιν νοήσεις ἐντεῦθεν, ὅτι κατακλειομένου τοῦ νόμου πρὸς τὸ ἐν τῷ χρόνῳ τέλος, καὶ ἀρχομένης ἤδη τῆς ἁγίας ἑβδόμης, τουτέστι τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ, ἐν διπλῷ τρόπον τινὰ τῷ μέτρῳ γενήσεται τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἡ εὕρεσις, καὶ διττή τις ἡ χάρις, πρὸς τοῖς ἐκ νόμου χρησίμοις καὶ τὴν εὐαγγελικὴν εἰσάγουσα παίδευσιν. ὅπερ ἂν καὶ αὐτὸς νοοῖτο διδάσκων ὁ Κύριος, ὅτε φησί που καθάπερ ἐν εἴδει παρα-*
S. Matth. xiii. 52. e *βολῆς "Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ "τῶν οὐρανῶν ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ πλουσίῳ, ὅστις ἐκ-"βάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ νέα καὶ παλαιά·" παλαιὰ μὲν τὰ ἐκ τοῦ νόμου, νέα δὲ τὰ διὰ Χριστοῦ.*

Exod. xvi. 6, 7, 8. "Καὶ εἶπε Μωυσῆς καὶ Ἀαρὼν πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν "*υἱῶν* Ἰσραὴλ Ἑσπέρας *γνώσεσθε ὅτι* Κύριος *ἐξήγαγεν* "*ὑμᾶς ἐξ* Αἰγύπτου, *τὸ πρωῒ ὄψεσθε τὴν δόξαν* Κυρίου *ἐν* "*τῷ διδόναι* Κύριον *ὑμῖν ἑσπέρας κρέα φαγεῖν καὶ ἄρτους* "*τὸ πρωῒ εἰς πλησμονήν.*" *ἐπαγγέλλεται τοῖς ἐξ* Ἰσραὴλ *ὁ*
317 A. a Μωυσῆς *χορηγηθήσεσθαι μὲν παρὰ* Θεοῦ *τὴν ὀρτυγομήτραν τὸ πρὸς ἑσπέραν, ἐπιγνώσεσθαι δὲ δισχυρίζεται διὰ τούτου σαφῶς, ὅτι* Κύριος *ἀνήγαγεν αὐτοὺς ἐξ* Αἰγύπτου· *πρωῒ γεμὴν διαῤῥήδην ὄψεσθε, φησὶ, τὴν δόξαν* Κυρίου, *ἐν τῷ λαβεῖν ἄρτους εἰς πλησμονήν. καί μοι πάλιν τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν εἰρημένων ἐννόει διαφοράν· ἡ μὲν γὰρ ὀρτυγομήτρα σημαίνει πως τὸν νόμον· χθαμαλοπετὲς γὰρ ὄντως ἀεὶ καὶ περὶ γῆν τὸ στρουθίον· οὕτω δ' ἂν ἴδοις καὶ τοὺς*
b *διὰ νόμου παιδαγωγουμένους εἰς χθαμαλωτέραν διὰ τύπων*

1. *ἐν ἡμῖν* [*ἡμῖν* et in Nikeph.] assumptum ex B.D. 5. *νοήσεις* transponit ante *πάλιν* Nik. post *ἐντεῦθεν* B. 6. *χρόνῳ*] *νόμῳ* B. invito Nikeph. *ἐρχομένης* Nikeph. 14. *παλαιὰ καὶ νέα* inverso ordine B. 15. *τὰ* prius om. B. *τοῦ* assumptum ex B. 18. *τὸ* assumptum ex B. 20—p. 465, 20. Haec citat Nikeph. i. 730, 731. 21. *ὀρτυγομήτρα* D. 22. *ἑσπέρας* Nikeph. *τοῦτο* B. invito Nikeph. 23-25. *πρωῒ—πλησμονήν* om. Nikeph. 25. *ἐφεκάστην* B. invito Nikeph. 29. *διατυπουμένους* (sic) Nikeph.

θεοσέβειαν, ὅσον δὲ ἧκεν εἰς θυσίας φημὶ καὶ περιῤῥαντήρια καὶ καθάρσεις Ἰουδαϊκάς· ὀλίγον γὰρ οὗτοι τῆς γῆς ἀνοχλίζονταί πως, καὶ ἀναβαίνειν δοκοῦσιν αὐτῆς, εἰσὶ δ' οὖν ὅμως ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτήν· οὐ γὰρ ἐν νόμῳ τὸ τελείως ἀγαθὸν καὶ ὑψηλὸν εἰς σύνεσιν. χορηγεῖται γεμὴν ἐν ἑσπέρᾳ· ἤτοι τὸ ἐν τῷ γράμματι σκοτεινὸν τοῦ λόγου πάλιν ἡμῖν διὰ τῆς ἑσπέρας σημαίνοντος, ἢ τὴν ἀφεγγῆ τοῦ κόσμου κατάστασιν, οὔπω τὸ φῶς ἔχοντος τὸ ἀληθινὸν, τουτέστι Χριστὸν, ὃς c ἐνανθρωπήσας φησίν "Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα." Infra xii. 46. γνώσεσθαι δὲ λέγει τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, ὅτι Κύριος αὐτοὺς ἀνήγαγεν ἐξ Αἰγύπτου· γνῶσις γὰρ μόνη τῆς καθόλου διὰ Χριστοῦ σωτηρίας ἐν τοῖς Μωυσαϊκοῖς ὁρᾶται συγγράμμασιν, οὔπω παρούσης αὐτοπροσώπως τῆς χάριτος. αὐτὸ γὰρ δὴ τοῦτο καὶ ὑπεδήλου προστιθεὶς "Τὸ πρωῒ ὄψεσθε "τὴν δόξαν Κυρίου ἐν τῷ διδόναι ὑμῖν ἄρτους εἰς πλησμο-"νήν." λελυμένης γὰρ ὥσπερ ἐν τάξει νυκτὸς τῆς νομικῆς ἀχλύος, καὶ ἡλίου τοῦ νοητοῦ πᾶσιν ἡμῖν ἀνατείλαντος, τὴν d δόξαν Κυρίου παρόντος ἤδη κατοπτριζόμεθα, 2 Cor. iii. 18. τὸν ἄρτον εἰς πλησμονὴν τὸν ἐξ οὐρανοῦ κομιζόμενοι, αὐτὸν δὲ ἤδη πάλιν φημὶ τὸν Χριστόν.

"Ἐγένετο δὲ ἑσπέρα, καὶ ἀνέβη ὀρτυγομήτρα καὶ ἐκά- Exod. xvi. 13, 14. "λυψε τὴν παρεμβολήν· τὸ πρωῒ ἐγένετο δὲ καταπαυομένης "τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον "τῆς ἐρήμου λεπτὸν ὡσεὶ κόριον λευκόν." ὅρα δὴ πάλιν τὴν τῶν νοημάτων διασκευήν· περὶ μὲν γὰρ τῆς ὀρτυγομήτρας e φησὶν, ὅτι ἐκάλυψε τὴν παρεμβολὴν, περὶ δέ γε τοῦ μάννα πάλιν, ὅτι πρωῒ καταβέβηκε, καταπαυομένης τῆς δρόσου, κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς ἐπὶ πρόσωπον τῆς ἐρήμου. ἡ μὲν

1. *θυσίας* B. *θυσίαν* Ed. Verba *ὅσον δὲ ἧκεν εἰς θυσίας* desunt ut vid. in Nikeph. 2. *δὲ* pro *γὰρ* Nikeph. 3. *δοκούσης* B. invito Nikeph. 5. *μὲν* pro *γεμὴν* B. *γεμὴν* habet Nikeph. 6. *τῷ* om. Nikeph. 10. *αὐτοὺς ἀνήγαγεν* hoc ordine B. Nikeph. 14. *δὴ* om. Nikeph. 16. *ὡς* Nikeph. 19. *τὸν* om. B. habet Nikeph. *αὐτὸν—Χριστόν*] *πάλιν δέ φημι τὸν Χριστόν* Nikeph. *αὐτὸν δὲ δή φημι τὸν Χριστὸν πάλιν* B. 22. *δὲ* assumptum ex B. (?) [ante *ἐγένετο* (Alex. X.)]. 24—p. 466, 23. Citat Nikeph. i. 732, 733. 24. *δὴ*] *δὲ* Nikeph. 26. *δέ γε* assumptum ex B.D. Nikeph. 27. *φησὶ* pro *πάλιν* Nikeph.

γὰρ διὰ νόμου παίδευσις, ἡ ἐν τύποις φημὶ καὶ σχήμασιν,
ἣν τῷ τῆς ὀρτυγομήτρας εἴδει παραβεβλήκαμεν, τὴν τῶν
2 Cor. iii. 15. Ἰουδαίων καλύπτει Συναγωγήν· "κεῖται" γάρ, ὡς ὁ Παυλός
Rom. xi. 25. φησι, "κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν," καὶ "πώρωσις
318 A. a "ἀπὸ μέρους." ἐπὰν μέντοι γένηται πρωῒ, τουτέστιν ἀνί-
σχοντος ἤδη καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην περιαστράπτοντος τοῦ
Χριστοῦ, ἐπὰν καὶ ἡ δρόσος καταλήγῃ λοιπὸν, τουτέστιν ἡ
παχεῖα καὶ ἀχλυώδης τῶν νομικῶν ἐπιταγμάτων εἰσήγησις·
τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός· τότε δὴ πάντως
τὸ ἀληθὲς ἡμῖν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβήσεται μάννα· εὐαγγε-
λικὴν δὲ δηλονότι διδασκαλίαν τοῦτό φαμεν· οὐκ ἐπὶ τὴν
τῶν Ἰσραηλιτῶν συναγωγὴν, ἀλλὰ κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς,
εἰς πάντα δηλονότι τὰ ἔθνη, καὶ ἐπὶ πρόσωπον τῆς ἐρήμου,
b τουτέστι τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας, περὶ ἧς εἴρηταί που
Es. liv. 1. "Ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης
"τὸν ἄνδρα." ἐπὶ γὰρ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἡ τοῦ νοητοῦ
μάννα κατασκεδάννυται χάρις, ἣ καὶ τῷ κορίῳ παραβάλ-
λεται, καὶ λεπτὸν ὀνομάζεται. λεπτὴ γὰρ ὄντως καὶ ἀπο-
ψυκτικὴ τῶν ἐν ζέσει παθῶν ἡ τοῦ θείου λόγου δύναμις, τὴν
ἐκ σαρκικῶν κινημάτων πύρωσιν ἐν ἡμῖν κατευνάζουσα, καὶ
εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας εἰσδύνουσα. ψυχροτάτην δὲ εἶναί
c φασι, καὶ αὐτῆς τῆς πόας, τουτέστι τοῦ κορίου, τὴν ἐνέργειαν
τὴν ἐν ποιότητι φυσικῇ.

Exod. xvi. 15. "Ἰδόντες δὲ αὐτὸ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἶπαν ἕτερος τῷ ἑτέρῳ
"Τί ἐστι τοῦτο; οὐ γὰρ ᾔδεισαν τί ἦν." ἀσυνήθεις ὄντες
τοῦ παραδόξως γεγενημένου, καὶ οὐκ ἔχοντες ἐκ πείρας εἰπεῖν
ὅπερ ἂν εἴη σαφῶς Τί ἐστι τοῦτο πρὸς ἀλλήλους φασίν·
αὐτὸ δὲ δὴ τοῦτο τὸ ὡς ἐν ζητήσει ῥηθὲν, ὄνομα ποιοῦνται
τῷ πράγματι, καὶ τῇ Σύρων ἀποκαλοῦσι γλώττῃ Μάννα,

10. ἡμῶν Nikeph. 11. τοῦτο assumptum ex Nikeph. 12. τῶν assumptum ex B. Nikeph. Statim ἰσδραηλιτῶν B. 14. που om. Nikeph. 16. ἡ om. B. habet Nikeph. 19. θείου] Θεοῦ mendose Nikeph. 24. οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ αὐτὸ inverso ordine B. Statim εἶπαν B. εἶπον Ed. (X. 18. 75.) 28. δὲ om. B. 28—p. 467, 1. Citat Nikeph. i. 734. 28. ὀνοματοποιοῦνται Nikeph. 29. ἀποκαλοῦνται B. invito Nikeph.

τουτέστι πάλιν Τί ἐστι τοῦτο; καὶ νοήσεις ἐντεῦθεν, ὡς ἔμελλε παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἀγνοηθήσεσθαι Χριστός. τὸ γὰρ d ὡς ἐν τύπῳ κρατοῦν, καὶ ἐπ᾽ αὐτῆς ἔδειξε τῆς ἀληθείας ἰσχύσαν ἡ πεῖρα.

"Εἶπε δὲ Μωυσῆς πρὸς αὐτούς Μηδεὶς ἐγκαταλιπέτω "ἀπ᾽ αὐτοῦ ἕως τὸ πρωΐ· καὶ οὐκ ἤκουσαν Μωυσῇ, ἀλλὰ "κατέλιπον ἀπ᾽ αὐτοῦ τινες εἰς τὸ πρωῒ, καὶ ἐξέζεσε σκώ- "ληκας καὶ ἐπώζεσε, καὶ ἐπικράνθη ἐπ᾽ αὐτοὺς Μωυσῆς." Exod. xvi 19, 20. τὸ πρωῒ πάλιν ἐν τούτοις, τὸν λαμπρὸν ἡμῖν καὶ διαφανέστατον τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας κατασημαίνει e καιρὸν, ὅτε λελυμένης τρόπον τινὰ τῆς τε κατὰ νόμον σκιᾶς, καὶ τῆς ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἀχλύος διαβολικῆς, φωτὸς ἡμῖν δίκην ἀνέτειλεν ὁ Μονογενὴς, καὶ ὄρθρος ἐδείχθη πνευματικός. ἐπιτάττει τοίνυν ὁ μακάριος Μωυσῆς τὸ ἐν τύπῳ πάλιν μάννα μὴ καταλιμπάνειν εἰς τὸ πρωΐ. ἀνατείλαντος γὰρ ἡμῖν τοῦ μνημονευθέντος ἀρτίως καιροῦ, περιτταὶ λοιπὸν καὶ ἄκαιροι παντελῶς αἱ κατὰ τὸν νόμον σκιαὶ, διὰ τὴν ἤδη παροῦσαν ἀλήθειαν· πρᾶγμα δὲ ὄντως ἀχρεῖον, ἀναλάμψαντος ἤδη Χριστοῦ, τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην ὁ Παῦλος a 319 A. ἀπέδειξε λέγων περὶ αὐτοῦ, "δι᾽ ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην," Phil. iii. 8, 9. τὰ ἐν νόμῳ δηλονότι καυχήματα, "καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα "εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδανῶ καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων "ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως "Ἰησοῦ Χριστοῦ." ὁρᾷς οὖν ὅπως ὡς σοφὸς ἐφυλάξατο τὸ μὴ καταλιμπάνειν εἰς τὸ πρωΐ; τύπος δ᾽ ἂν εἶεν οἱ πρὸς τὸ πρωῒ τηρήσαντες, τῆς ἀπειθήσειν μελλούσης αὐτῷ πληθύος Ἰουδαϊκῆς, οἷς καὶ τὸ ἐντόνως ἐθέλειν τὸν ἐν γράμμασι τηρῆσαι νόμον, καὶ σαπρίας καὶ σκωλήκων ἔσται παραί- b

1. τουτέστι πάλιν] ἀντὶ τοῦ Nikeph. 5. ἐγκαταλιπέτω B. καταλιπέτω Ed. 6. τὸ assumptum ex B. 7. ἐξέζεσαν σκώληκες B. 8. ἐπώζεσαν B. ἐπ᾽ αὐτοὺς B. (55. 85.) ἐπ᾽ αὐτοῖς Ed. 9–18. Citat Nikeph. i. 736. 10. ἡμῶν assumptum ex Nikeph. 11. τε om. B. habet Nikeph. 13. ἐδείχθη] ἀνέτειλεν iterat B. ἐδείχθη habet Nikeph. 14. πάλιν assumptum ex B. Deest in Nikeph. 17. τὸν om. Nikeph. 20. τὰ om. B. ἐζημιώθη B. 21. ἡγούμην B. 22. κερδήσω B. 24. ὅπως ὡς] ὅπως οὖν ὡ B. 25. τὸ prius om. B. 25—p. 468, 2. Citat Nikeph. i. 737. 27. ἐντόνως] ἐντελῶς Nikeph.

τιον. ἀκούεις γὰρ ὅπως ἐκπικραίνεται λίαν ὁ νομοθέτης ἐπ' αὐτοῖς;

Exod. xvi. 33. "Καὶ εἶπε Μωυσῆς πρὸς Ἀαρὼν Λάβε στάμνον χρυσοῦν "ἕνα καὶ ἐμβάλετε εἰς αὐτὸν πλῆρες τὸ γόμορ Μὰν, καὶ "ἀποθήσεις αὐτὸ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ εἰς διατήρησιν." εὔκαιρον ὄντως καὶ ἐπὶ τούτῳ δὴ λίαν ἀποθαυμάζοντας λέγειν
Rom xi. 33. "Ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ·" ἀκατάληπτος γὰρ ὄντως ἡ ἐγκεκρυμμένη σύνεσις ταῖς θεοπνεύ-
Eccl. vii. 24. c στοις γραφαῖς, "καὶ βαθὺ βάθος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τίς "εὑρήσει αὐτό;" ὁρᾷς τοίνυν ὅπως ἡμῖν καὶ ὁ τελευταῖος ἐπὶ τούτοις διήρτισται λόγος. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἡμῖν τὸ μάννα τὸ ἀληθινὸν ἀνεδείχθη Χριστὸς, ὡς ἐν εἰκόνι τοῖς ἀρχαιοτέροις διὰ τύπου δηλούμενος, ἀναγκαίως διὰ τοῦ προκειμένου διδάσκει, τίνος ἔσται καὶ πόσης ἀνάπλεως ἀρετῆς τε καὶ δόξης, ὁ τὸ μάννα τὸ νοητὸν ἀποθησαυρίζων ἐν ἑαυτῷ, καὶ εἰς τὰ ἐσώτατα τῆς ἑαυτοῦ καρδίας εἰσφέρων τὸν Ἰησοῦν διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεώς τε ὀρθῆς καὶ ἀγάπης
d ὁλοτελοῦς. ἀκούεις γὰρ ὅπως ἐν σκεύει χρυσῷ πλῆρες τὸ γόμορ τοῦ Μὰν ἐνετέθη διὰ χειρὸς Ἀαρὼν εἰς διατήρησιν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ [κατετέθη]· ἡ γὰρ ὁσία καὶ θεοφιλὴς ὄντως ψυχὴ, τελείως ἐν ἑαυτῇ τὸν ἐπὶ Χριστῷ λόγον ὠδίνουσα, καὶ ὅλον λαβοῦσα τὸν οὐράνιον θησαυρὸν, σκεῦος μὲν ἔσται τίμιον, ὡς ἀπὸ χρυσοῦ, προσενεχθήσεται δὲ διὰ τοῦ πάντων ἀρχιερέως τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ εἰς ὄψιν ἀνενεχθήσεται
e τοῦ τὰ πάντα συνέχοντός τε καὶ διασώζοντος εἰς διατήρησιν, καὶ τὸ φθειρόμενον ὅσον εἰς οἰκείαν φύσιν, οὐκ ἐῶντος καταφθείρεσθαι. καταγράφεται τοιγαροῦν ὁ δίκαιος, ὡς ἐν σκεύει χρυσῷ τὸ νοητὸν ἔχων μάννα, τουτέστι Χριστὸν, ἀναβαίνων

1. ἐκπικραίνεται] καὶ πικραίνεται Nikeph. 4. ἐμβάλετε B.D. ἔμβαλε Ed. (A.V. &c.) 6. τοῦτο pro ὄντως B. ἀποθαυμάζοντας] ἀποθαυμάζειν καὶ B. 7. βάθος B. βάθους Ed. 10. ὁρᾷς B. ὅρα Ed. 11–27. Citat Nikeph. i. 741. 12. ἀληθινὸν] ἀληθὲς Nikeph. 15. αὐτῷ Nikeph. 17. τε om. B. habet Nikeph. 18. ὅπως] ὅτι B. ὅπως habet Nikeph. 19. ἐνετέθη] + καὶ Ed. invitis B. Nikeph. 20. κατετέθη om. haud male Nikeph. θεία pro ὁσία Nikeph. Statim ὄντως tr. Nikeph. 22. λαβοῦσα B.D. Nikeph. λαβὼν Ed. 24. ἀνεχθήσεται Migne. 26. διαφθειρόμενον B. invito Nikeph.

εἰς ἀφθαρσίαν, ὡς ἐν ἐπισκέψει Θεοῦ, καὶ μένων εἰς διατήρησιν, εἰς μακραίωνα δηλονότι βίον καὶ ζωὴν τὴν ἀπέραντον. ἀφραίνοντας τοιγαροῦν οὐ μετρίως τοὺς Ἰουδαίους, οἰομένους τε ὅτι παρὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐχορηγήθη τὸ μάννα, καὶ μέχρι τούτων ἱστῶντας τὸν ἐπ' a 320 A. αὐτῷ λόγον, ἐννοοῦντας δὲ παντελῶς τῶν δι' αὐτοῦ προσημαινομένων οὐδὲν, εὐλόγως ἐλέγχει λέγων ὁ Χριστός "Ἀμὴν "λέγω ὑμῖν οὐ Μωυσῆς δέδωκεν ὑμῖν" τὸ μάννα. ἔδει γὰρ μᾶλλον ἐκεῖνο διενθυμεῖσθαι καὶ νοεῖν, ὅτι μόνην εἰς τοῦτο τὴν διὰ τῆς μεσιτείας ὑπουργίαν εἰσενήνοχεν ὁ Μωυσῆς· ἦν δὲ τὸ δῶρον οὐκ ἀνθρωπίνης εὕρημα χειρὸς, ἀλλ' ἔργον τῆς ἄνωθεν χάριτος, ἐν τοῖς παχυτέροις καταγραφούσης τὸ νοητὸν, καὶ τὸν ἄρτον ἡμῖν σημαινούσης τὸν ἐξ οὐρανοῦ, τὸν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διδόντα τὴν ζωὴν, καὶ οὐχ ἓν ὡς κατὰ b πρόσκλισιν ἀποτρέφοντα γένος τὸ ἐξ Ἰσραήλ.

Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον 34
τοῦτον. εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. 35

Ἀπογυμνοῦται σαφῶς διὰ τούτων, καὶ πολὺ λίαν ἐπιθυμήσας λαθεῖν, ὁ τῶν Ἰουδαίων σκοπὸς, καὶ ὅτι μὴ θέμις ψεύδεσθαι τὴν ἀλήθειαν κατίδοι τις ἂν, οὐχ ὅτι σημείων γεγόνασι θεωροὶ, διὰ τοῦτο καὶ ἀκολουθεῖν αὐτοὺς ἐπείγεσθαι, c λέγουσαν, ἀλλ' ὅτι φαγόντες ἐκ τῶν ἄρτων ἐχορτάσθησαν. (Supra ver. 26.) ἐπὶ πολλῇ δ' ἂν εἰκότως δυσμαθίᾳ καταγινώσκοιντο, καὶ χρῆναι λεγειν ἐπ' αὐτοῖς ὄντως ὑπολαμβάνω "Ἰδοὺ λαὸς μωρὸς καὶ ἀκάρδιος, ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς καὶ οὐ (Hier. v. 21.) "βλέπουσιν, ὦτα αὐτοῖς καὶ οὐκ ἀκούουσι." διὰ γάρ τοι πολλῶν, ὥσπερ οὖν ἔξεστι καταθεάσασθαι, λόγων ἀφιστῶντος αὐτοὺς τῶν σωματικῶν ἐννοιῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ ἀναπτεροῦντος διὰ τῆς πανσόφου διδασκαλίας

7. Χριστός B. Κύριος Ed. 11. ἀνθρωπίνης B. ἀνθρωπείας Ed. 14. τὴν om. B. ἑνὸς pro ἓν ὡς B. 15. πρόσκλισιν edidi. πρόσκλησιν B. πρόκλησιν Ed. τὸ γένος τὸ B. 21. ἀκολουθήσειν αὐτοῖς ὁ σωτὴρ B. Statim λέγουσαν ἐπείγεσθαι inverso ordine B. 22. ἐχορτάσθησαν ante ἐκ τῶν transponit B.

d εἰς θεωρίαν πνευματικὴν, οὐκ ἀναβαίνουσι τῶν τῇ σαρκὶ χρησίμων, καὶ ἄρτον ἀκούοντες τὸν ζωὴν διδόντα τῷ κόσμῳ, Phil. iii. 19. τὸν ἀπὸ γῆς ἔτι φαντάζονται, θεὸν ἔχοντες τὴν κοιλίαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τοῖς περὶ γαστέρα κεκρατημένοι κακοῖς, Ib. ἵνα δικαίως ἀκούσειαν, ὧν "ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν." ἐοικότα δὴ λίαν τὸν τοιοῦτον εὑρήσεις λόγον τῷ διὰ γυναικὸς ἐκείνης τῆς Σαμαρείτιδος· μακρὸν γὰρ καὶ ἐπ' αὐτῇ δαπανῶντος λόγον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ περὶ e ὑδάτων τῶν νοητῶν ἐκδιδάσκοντος, λέγοντός τε σαφῶς Supra iv. 13, 14. "Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν, ὃς δ' "ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει "εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω ἐγὼ αὐτῷ γενήσεται "ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον·" συνηρπάζετο διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῇ δυσμαθίαν, καὶ τὴν νοητὴν ἀφεῖσα πηγὴν, οὐδέν τε τὸ σύμπαν περὶ αὐτῆς ἐννοήσασα, ἐπὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν ὑδρευμάτων χορηγίαν κατολισθαί- Ib. 15. νουσά φησι "Κύριε δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ "μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν." συγγενὴς οὖν ἄρα τοῖς 321 A. a παρ' ἐκείνης λόγοις ὁ τῶν Ἰουδαίων· ὥσπερ γὰρ ἐκείνη διὰ τὴν φύσιν ἐμαλακίζετο, τὸν αὐτὸν οἶμαι καὶ οὗτοι τρόπον, τὸ μὲν ἄρσεν, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ νεανικὸν εἰς φρόνησιν ἔχουσιν οὐδαμῶς, ἐκθηλύνονται δέ πως εἰς ἀνάνδρους ἐπιθυμίας τὰς ἐπὶ γαστρὶ, καὶ τὸ γεγραμμένον ἐφ' ἑαυτοῖς δεικνύουσιν Es. xxxii. 6. ἀληθές "Ὁ γὰρ μωρὸς μωρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ "μάταια νοήσει."

Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

b Ἔθος τῷ Σωτῆρι Χριστῷ τὰς περὶ τῶν θειοτέρων καὶ τῶν ἤδη προκατηγγελμένων μυστηρίων ποιουμένῳ διηγήσεις, αἰνιγματώδη πως καὶ οὐ σφόδρα διαφανῆ τὰ ἐπ' αὐτοῖς

6. δὴ B. δὲ Ed. 7. δὴ pro γὰρ B. Statim καὶ assumptum ex B. αὐτῆς B. 11. οὐ μὴ—ἐγὼ αὐτῷ assumpta ex B. desunt in Georg. Trap. 15. αὐτὴν B. 20. τρόπον καὶ οὗτοι inverso ordine B. 23. καὶ B. et sic correxit Migne. κατὰ Aub. 27. περὶ assumptum ex B.D. 28. ποιούμενον B.

ἐξυφαίνειν διηγήματα. οὐ γὰρ ἀκατακάλυπτον προκεῖσθαι τοῖς ἐθέλουσιν ἁπλῶς βεβήλοις τε καὶ ἀνοσίοις εἰς καταπάτημα τὸν οὕτω σεπτὸν ἐφίησι λόγον, ἐπικρύψας δέ πως ταῖς δι' αἰνιγμάτων ἐπιβολαῖς οὐκ ἀσυμφανῆ μὲν τοῖς συνετοῖς ἐργάζεται· ἐπὰν δέ τινας τῶν ἀκροωμένων ἀμαθαίνοντας βλέπῃ, καὶ νοοῦντας τὸ παράπαν τῶν λαλουμένων οὐδὲν, ἀπολευκαίνει σαφῶς, ὅπερ ἂν ἐθέλοι δηλοῦν, καὶ πᾶσαν c ὥσπερ ἀχλὺν τὴν ἐν τῷ λόγῳ περιελὼν, γυμνήν τε καὶ εὐσύνοπτον παρατίθησι τοῦ μυστηρίου τὴν γνῶσιν, ἀναπολόγητον αὐτοῖς καὶ διὰ τούτου τὴν ἀπιστίαν ἀποτελῶν. ὅτι δὲ ἦν σύνηθες αὐτῷ, καθάπερ εἰρήκαμεν, ἐπεσκιασμένῳ καὶ λεληθότι μάλιστα κεχρῆσθαι τῷ λόγῳ, καὶ αὐτὸς μὲν διδάξει λέγων ἐν βίβλῳ ψαλμῶν "'Ανοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα Ps. lxxvii. 2. "μου." βεβαιώσει δὲ οὐδὲν ἧττον τὴν ἐπὶ τούτοις ἡμῖν ἐξήγησιν, καὶ διεσφαλμένην οὐδαμῶς ἀποδείξει καὶ ὁ μακά- d ριος προφήτης Ἡσαΐας ἀναβοῶν "'Ιδοὺ δὴ βασιλεὺς δίκαιος Es. xxxii. 1, 2. "βασιλεύσει, καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσι, καὶ ἔσται "ἄνθρωπος κρύπτων τοὺς λόγους αὐτοῦ." βασιλέα γὰρ δίκαιον ἐφ' ἡμᾶς βεβασιλευκέναι φησὶ τὸν λέγοντα "'Εγὼ Ps. ii. 6, 7. "δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον "αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου." κρίσει δὲ, τουτέστιν ὀρθότητι τῇ κατὰ πᾶν συμβιοτεύοντας ἄρχοντας, καὶ τοὺς ἁγίους φησὶ μαθητὰς, οἳ καὶ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ e κρύπτοντι πολλάκις τοὺς λόγους αὐτοῦ προσῄεσαν λέγοντες "Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολήν·" ὅτε καὶ αὐτός "Διατί τοῖς S. Matth. xv. 15. "ὄχλοις λαλεῖς ἐν παραβολαῖς" ἀκούσας ποτὲ, σαφεστάτην Ib. xiii. 10. αἰτίαν εὑρίσκεται διειπών "Ὅτι βλέποντες, φησὶν, οὐ βλέ- Ib. 13. "πουσι καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνιοῦσιν." οὐ γὰρ ἦσαν ἄξιοι πάντως δήπου κατὰ τὸ εἰκὸς, τοιαύτην ἐπ' αὐτοῖς ὁρισαμένου τὴν ψῆφον τοῦ τὰ δίκαια κρίνοντος Θεοῦ. a 322 A.

1. προσκεῖσθαι B. 8. τε assumptum ex B. 17. ἔσται] + ὁ Ed. invito B. (48. al.) 23. καὶ prius assumptum ex B. μαθητὰς] τοὺς μαθητὰς B. 26. ποτὲ,] , τότε B. 28. οὐκ ἀκούσωσιν B. συνιοῦσιν B. συνιῶσιν Ed.

μυρίας τοιγαροῦν ὁ Σωτὴρ ἐπινοήσας τοῖς λόγοις τὰς περιστροφὰς, ἐπείπερ ἐθεᾶτο συνέντας οὐδὲν τοὺς ἀκροωμένους, γυμνότερον ἤδη φησίν Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, *μόνον δὲ οὐχὶ ταῖς ἀμετρήτοις αὐτῶν ἀλογίαις ἐνάλλεται λέγων* Ὦ *πρὸς μόνην ἀπαιδευσίαν ἀσύγκριτον ἔχοντες τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν, χορηγήσειν ὑμῖν ἄρτους ἐξ οὐρανοῦ διειπόντος τοῦ* Θεοῦ, *καὶ τοσαύτην ἐφ᾽ ὑμᾶς πεποιημένου τὴν ὑπόσχεσιν* b *ἐν τῇ τοῦ μάννα τροφῇ, τὴν θείαν ὡρίσασθε φιλοτιμίαν, καὶ μέχρι τούτων ἱστῶντες οὐκ ἐρυθριᾶτε τὴν ἄνωθεν χάριν, ἀγνοοῦντες ὅτι μικρὸν καὶ ὑμῖν τὸ λαβεῖν τὰ τοιαῦτα παρὰ* Θεοῦ, *καὶ αὐτῷ δὲ τῷ* Θεῷ *τὸ χαρίζεσθαι. μὴ τοίνυν ἐκεῖνον, φησὶ, τὸν ἄρτον εἶναι τὸν ἐξ οὐρανοῦ πιστεύετε.* ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, *ὁ πάλαι μὲν ὑμῖν ὡς ἐν ὑποσχέσει προκατηγγελμένος καὶ ὡς ἐν τύπῳ δηλούμενος· παρὼν δὲ νυνὶ καὶ χρεωστουμένην ὑπόσχεσιν ἀποπληρῶν.* εἰμὶ δὲ ἄρτος ζωῆς, *οὐκ ἄρτος σωματικὸς, μόνα τὰ ἐκ λιμοῦ* c *περικόπτων πάθη, καὶ καταφθορᾶς τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλάττων τὴν σάρκα, ἀλλ᾽ ὅλον ἐξ ὅλου τὸ ζῷον εἰς ζωὴν ἀναπλάττων τὴν αἰώνιον, καὶ θανάτου κρείττονα τὸν εἰς τὸ εἶναι ἀεὶ πεποιημένον ἄνθρωπον ἀποδεικνύς· ὑπαινίττεται δὲ διὰ τούτων τὴν διὰ τῆς ἁγίας σαρκὸς ζωήν τε καὶ χάριν, δι᾽ ἧς ἐν ἡμῖν τὸ τοῦ* Μονογενοῦς *ἴδιον ἐπεισκρίνεται, τουτέστιν ἡ ζωή.*

Ἰστέον *δὲ ὅτι· δεῖν γὰρ οἶμαι φιλομαθῶς τὸ εἰς ὠφέλειαν* d *τελοῦν θηρᾶσθαι σπουδάζειν· ἐφ᾽ ὅλοις μὲν ἔτεσι τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα τὸ τυπικὸν τοῖς ἐξ* Ἰσραὴλ *ἐχορηγήθη μάννα παρὰ* Θεοῦ, *συνόντος ἔτι* Μωυσέως *σὺν αὐτοῖς· ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ κοινὸν τοῦ βίου κατήντηκε τέλος, καθηγητὴς δὲ ἤδη καὶ στρατηγὸς τῶν* Ἰουδαϊκῶν *ταγμάτων κατεστάθη*

1. *τοιγαροῦν*] *τοίνυν οὖν* B. 2. *ἐθεάσατο* B. 4. Ὦ] *ὡς* B. 5. *ἀσυγκρίτως* B. 7. *ἐφ᾽*] *εἰς* B. 8. *ὡρίσασθε*] *ὡρίσθαι* B. 12. *εἶναι τὸν ἄρτον* inverso ordine B. 16. *γὰρ* pro *δὲ* Cord. *οὐκ ἄρτος*] *οὐ καρπός* Cord. 19. *ἀεὶ* assumptum ex Cord. 20. *ἀποδεικνύς* B.a. Cord. *ὑποδεικνύς* Ed. 27. *ἔτι Μωυσέως*] *Μωυσι ἔτι* B. Statim *σὺν* assumptum ex B. 29. *κατεστάθη* B. *ἀπεδείχθη* Ed. Statim *ὁ* addit B.

Ἰησοῦς, διεβίβαζε μὲν αὐτοὺς τὸν Ἰορδάνην, καθὰ γέγραπται, περιτεμὼν δὲ μαχαίραις πετρίναις, καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσκεκομικὼς, ἄρτῳ λοιπὸν ἀποτρέφεσθαι παρεσκεύαζε, στήσαντος ἤδη τοῦ μάννα τὴν χορηγίαν τοῦ πανσόφου Θεοῦ. e οὐκοῦν· ὁ τύπος γὰρ ἤδη μετασκευασθήσεται πρὸς τὸ ἀληθέστερον· ὅτε συνεστάλη Μωυσῆς, τουτέστιν, ὅτε τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἤργησαν οἱ τύποι, ἀνεδείχθη δὲ Χριστὸς ἐφ' ἡμᾶς ὁ ἀληθὴς Ἰησοῦς· αὐτὸς γὰρ διέσωσε "τὸν λαὸν ἀπὸ "τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν·" (S. Matth. i. 21.) τότε διέβημεν τὸν Ἰορδάνην, τότε τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν δυοκαίδεκα λίθων ἐδεξάμεθα, τουτέστι τῶν ἁγίων μαθητῶν, περὶ ὧν ἐν προφήταις γέγραπται, "ὅτι λίθοι ἅγιοι κυλίονται ἐπὶ τῆς "γῆς·" (Zach. ix. 16.) οἱ γὰρ δὴ πᾶσαν περινοστοῦντές τε καὶ καταθέοντες a **323 A.** τὴν οἰκουμένην ἅγιοι λίθοι, αὐτοὶ δὴ πάντως εἰσὶ, δι' ὧν καὶ περιετμήθημεν περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ τῇ ἐν πνεύματι, διὰ Πνεύματος δηλαδή. (Col. ii. 11.) ὅτε τοίνυν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν ἐκλήθημεν βασιλείαν διὰ Χριστοῦ· τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν, καὶ οὐχ ἕτερόν τι πάλιν, τὸ εἰσβῆναί τινας εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· τότε μάννα μὲν οὐκέτι τὸ τυπικὸν ἐφ' ἡμᾶς· οὐ γὰρ τοῖς Μωσαϊκοῖς ἔτι τρεφόμεθα γράμμασιν· ἄρτος δὲ λοιπὸν ὁ ἐξ οὐρανοῦ, τουτέστι Χριστὸς, ἀποτρέφων ἡμᾶς εἰς μα- b κραίωνα ζωὴν, διά τε τῆς ἐπιχορηγίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ μεθέξει τῆς ἰδίας σαρκὸς, ἐντιθείσης ἡμῖν τὴν Θεοῦ μετοχὴν, καὶ νεκρότητα τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀφανιζούσης ἀρᾶς.

Ὁ ἐρχόμενος πρὸς μὲ οὐ μὴ πεινάσῃ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.

Κέκρυπταί τι πάλιν ἐν τούτοις, ὅπερ εἰπεῖν ἀναγκαῖον. ἔθος γὰρ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ταῖς τῶν ἁγίων δόξαις οὐ σφόδρα φιλονεικεῖν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ ἀξιαγάστοις c

7. γὰρ pro δὲ B. 8. ἀπὸ B. ἐκ Ed. 16. Πνεύματος] πίστεως B. 19. μὲν μάννα inverso ordine B. 23. τὴν] + τοῦ Ed. invitis B.D. 28. δὴ pro τι B. 29. γὰρ assumptum ex B.

αὐτοὺς καταστέφειν τιμαῖς. ἐπὰν μέντοι τινὲς τῶν ἀμαθεστέρων, ὅσην ἔχει κατ᾽ ἐκείνων τὴν ὑπεροχὴν οὐκ ἐπιγινώσκοντες τὴν ἀμείνω προσαγάγωσι δόξαν αὐτοῖς, τότε δὴ σφόδρα χρησίμως φρονεῖν μεταπείθει τὰ πρεπωδέστερα, τίς μέν ἐστιν ὁ Μονογενὴς διενθυμουμένους, καὶ ὅτι δὴ πάντως ἀσυγκρίτοις διοίσει ταῖς ὑπεροχαῖς· ἀλλ᾽ οὐ σφόδρα σαφῆ τὸν ἐπὶ τούτοις ποιεῖται λόγον, ἐπεσκιασμένον δέ πως, καὶ d δίχα κόμπου παντὸς, ἀπὸ δὲ τῆς ἐν πράγμασι θεωρίας, ἤτοι συγκρίσεως, τὴν ἐπὶ τοῖς κρείττοσιν ἁρπάζοντα ψῆφον. οἷον, φέρε εἰπεῖν, διελέγετό ποτε πρὸς τὴν ἐκ Σαμαρείας γυναῖκα, ᾗ καὶ δώσειν ὕδωρ τὸ ζῶν ἐπηγγέλλετο· συνεῖσα δὲ οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἡ γυνή "Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ "πατρὸς ἡμῶν Ἰακὼβ, ἔφη, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ;" ἐπειδὴ δὲ μεταπείθειν αὐτὴν ὁ Σωτὴρ ἐβούλετο, ὅτιπερ εἴη καὶ κρείττων αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐν ὀλίγοις τισὶν ἀξιοπιστότερος e μέτροις, ἐπὶ τὴν τῶν ὑδάτων βαδίζει διαφορὰν, λέγων "Πᾶς "ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν, ὃς δ᾽ ἂν πίῃ "ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ γενήσεται ἐν αὐτῷ "πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον." καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν, ἢ πάντως ἐκεῖνο νοεῖν ἀναπείθει, ὅτι περ ἀνάγκη τὸν τῶν ἀμεινόνων χορηγὸν κεῖσθαι δὴ πάντως καὶ ἐν ἀμείνοσιν, ἢ ἐν οἷσπερ ἂν εἴη τυχὸν ὁ πρὸς ὃν ἡ σύγκρισις; τοιοῦτόν τινα τρόπον ὑφηγήσεώς τε καὶ διδασκαλίας ἐπιτη- 324 A. a δεύει καὶ νῦν. ἐπειδὴ γὰρ κατεσοβαρεύοντό πως αὐτοῦ, καὶ μεγαλοφρονεῖν ἀπετόλμων Ἰουδαῖοι, Μωυσέα τε τὸν νομοθέτην ἄνω τε καὶ κάτω προϊσχόμενοι, καὶ τοῖς δι᾽ ἐκείνου μᾶλλον ἀκολουθεῖν, ἤπερ τοῖς διὰ Χριστοῦ, χρῆναι πολλάκις δυσχυρίζοντο, τὴν τοῦ μάννα χορηγίαν καὶ τὴν ἐκ πέτρας τῶν ὑδάτων ἐκδρομὴν, ἀξιολογωτάτην ἀπόδειξιν λογιζόμενοι τῆς κατὰ πάντων πλεονεξίας, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Σωτῆρος

Supra iv. 12.

Ib. 13, 14.

3. προσάγωσι B. 6. ἀσυγκρίτοις B. ἀσυγκρίτοις (ως superscr.) D. ἀσυγκρίτως Ed. 8. παντὸς κόμπου inverso ordine B. ἐν] + τοῖς B. 9. τοῖς assumptum ex B. ἁρπάζοντα B. ἁρπάζοντες Ed. 10. ἐκ] + τῆς Ed. invito B. 11. τὸ ζῶν] ζωὴν B. 30. πλεονεξίας B. πλεοτιμίας Ed.

ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, λοιπὸν ἀναγκαίως ἐπὶ τὴν συνήθη κεχώρηκε μέθοδον, καὶ γυμνότερον μὲν οὔ φησιν, ὅτι κρείττων εἴη Μωυσέως, διὰ τὸ τῶν ἀκροωμένων ἀχάλινον θράσος, b καὶ τὸ πολὺ λίαν εἰς ὀργὴν ἐκκεκρεμασμένον· ἐπ' αὐτὸ δὲ πάλιν τὸ θαυμαζόμενον ἔρχεται πρᾶγμα, καὶ ἀπὸ συγκρίσεως τῆς πρὸς τὸ μεῖζον, ἐλέγχει μικρόν· Ὁ γὰρ ἐρχόμενος πρὸς μέ φησιν οὐ μὴ πεινάσῃ καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε· ναὶ γὰρ, φησὶ, καὶ αὐτὸς ὑμῖν ἐγὼ συνθήσομαι δεδόσθαι τὸ μάννα διὰ Μωυσέως, ἀλλ' οἱ φαγόντες ἐπείνασαν· ἐρῶ δὲ ὅτι καὶ ἐκ πετρῶν ὑμῖν ὠδῖνος ἐξεδόθη τὸ c ὕδωρ, ἀλλ' οἱ πιόντες ἐδίψησαν, καὶ πρόσκαιρόν τινα κομιδῇ τὴν ἀπόλαυσιν ἡ τῶν εἰρημένων ἐνεποίησε δόσις· ὁ δέ γε πρὸς ἐμὲ βαδίζων οὐ μὴ πεινάσῃ πώποτε, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.

Τί δὴ οὖν ἄρα Χριστὸς ἐπαγγέλλεται; φθαρτὸν μὲν οὐδὲν, εὐλογίαν δὲ μᾶλλον τὴν ἐν μεταλήψει τῆς ἁγίας σαρκός τε καὶ αἵματος, ὁλοκλήρως εἰς ἀφθαρσίαν ἀνακομιζούσης τὸν ἄνθρωπον, ὡς οὐδενὸς ἐπιδεῖσθαι τῶν ὅσα τὸν τῆς σαρκὸς ἀπελαύνει θάνατον, τροφῆς δὲ δηλονότι φημὶ d καὶ ποτοῦ. ἔοικε δὲ πάλιν ὕδωρ ὀνομάζειν ἐν τούτοις, τὸν διὰ Πνεύματος ἁγιασμὸν, ἢ αὐτὸ τὸ θεῖόν τε καὶ ἅγιον Πνεῦμα, οὕτω πολλάκις παρὰ ταῖς θείαις ὠνομασμένον γραφαῖς. ζωοποιεῖ τοιγαροῦν τὸ ἅγιον σῶμα Χριστοῦ τοὺς ἐν οἷς ἂν γένοιτο, καὶ συνέχει πρὸς ἀφθαρσίαν, τοῖς ἡμετέροις ἀνακιρνάμενον σώμασι. σῶμα γὰρ οὐχ ἑτέρου τινὸς, ἀλλ' αὐτῆς νοεῖται τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, ὅλην ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ ἑνωθέντος Λόγου δύναμιν, καὶ πεποιωμένον e ὥσπερ, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ἀναπεπλησμένον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, δι' ἧς τὰ πάντα ζωοποιεῖται καὶ πρὸς τὸ εἶναι φυλάττεται. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἴστωσαν

1. Ἰησοῦ assumptum ex B. 4. ἐκκεκρεμασμένον edidi. ἐκρεμασμένον B. ἐκκε cum lacuna D. κραμαισμένον D mg. ἐκκεκαυμένον Ed. 8. ναὶ] καὶ Migne. 10. ὅτι] ἔτι Migne. πετρῶν B. πέτρας Ed. 12. ἡ post ἐνεποίησε ἔτι tr. B. 13. ἐμὲ B. μὲ Ed. 18. ἐπιδεῖσθαι B. 23. ζωοποιεῖ] + τε B. 26. νοεῖται ante ἀλλ' transp. B. ἔχον correxit Migne. 27. πεποιημένον B.

ἤδη λοιπὸν οἱ βεβαπτισμένοι καὶ τῆς θείας ἀπογευσάμενοι χάριτος, ὅτι βαδίζοντες μὲν ὀκνηρῶς καὶ μόλις ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἀποφοιτῶντες δὲ καὶ εἰς χρόνους μακροὺς τῆς εὐλογίας τῆς διὰ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἐπιζήμιον εὐλάβειαν πλαττόμενοι, διὰ τοῦ μὴ βούλεσθαι μετέχειν αὐτοῦ μυστι- 325 A. a κῶς, ὅτι τῆς αἰωνίου ζωῆς ἑαυτοὺς ἐκπέμπουσι, ζωοποιεῖσθαι παραιτούμενοι· περιτρέπεται δὲ εἰς παγίδα καὶ εἰς σκάνδαλον, καίτοι καρπὸς εὐλαβείας δοκοῦσά πως εἶναι παρ' αὐτοῖς, ἡ παραίτησις. χρῆν γὰρ δὴ μᾶλλον ἐπείγεσθαι τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς εἰσκομίζειν δύναμίν τε καὶ προθυμίαν, ὅπως ἂν φαίνοιντο γοργοὶ πρὸς ἀποκάθαρσιν ἁμαρτίας, καὶ πειρᾶσθαι μᾶλλον ἀστειοτάτην ἐπιτηδεύειν τοῦ βίου τὴν ἀγωγὴν, τρέχειν τε οὕτω λοιπὸν καὶ σφόδρα τεθαῤῥηκότως εἰς μετάληψιν τῆς ζωῆς. ἀλλ' ἐπείπερ ἐστὶ ποικίλος εἰς ἀπάτην b ὁ σατανᾶς, σωφρονεῖν μὲν αὐτοὺς οὐδαμόθεν ὅτι πρέποι λογίζεσθαι συγχωρεῖ, καταστιλώσας δὲ τοῖς κακοῖς, καὶ αὐτὴν ἀποφρίττειν ἀναπείθει τὴν χάριν, δι' ἧς ἦν εἰκὸς, (Cf. Joel i. 5.) ὥσπερ ἐξ οἴνου καὶ μέθης τῆς ἐπὶ φαυλότητα καλούσης ἡδονῆς ἀνανήφοντας, τὸ συμφέρον ὁρᾶν τε καὶ περισκέπτε- (Ps. ii. 3.) σθαι. ἀποῤῥήξαντες τοίνυν τὸν ἐκείνου δεσμὸν, ἀποσεισά- (Ib. 11.) μενοί τε τὸν ἐκ πλεονεξίας ἡμῖν ἐπιῤῥιφέντα ζυγὸν, δουλεύσωμεν ἐν φόβῳ τῷ Κυρίῳ, καθὰ γέγραπται, καὶ τῶν τῆς c σαρκὸς ἡδονῶν ἀμείνους ἤδη δι' ἐγκρατείας ἀναδεικνύμενοι, προσίωμεν τῇ θείᾳ τε καὶ οὐρανίῳ χάριτι, καὶ εἰς ἁγίαν μετάληψιν ἀναβαίνωμεν τοῦ Χριστοῦ· οὕτω γὰρ οὕτω καὶ (2 S. Pet. i. 4.) ἀπάτης διαβολικῆς περιεσόμεθα, θείας τε φύσεως γεγονότες κοινωνοὶ, πρὸς ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν ἀναβησόμεθα.

36 Ἀλλ' εἶπον ὑμῖν ὅτι καὶ ἑωράκατέ με καὶ οὐ πιστεύετε.

d Διὰ πολλῶν μὲν αὐτοὺς καταγωνίζεται λόγων, καὶ ἐκ παντὸς συνελαύνει τρόπου πρὸς τὴν διὰ πίστεως σωτηρίαν·

1. ἤδη] οὕτω B. 3. καὶ assumptum ex B. 9. χρῆν γὰρ] χρῆναι B. 17. εἰκὸς] εἰκότως B. 24. τε θείᾳ inverso ordine B. 28. ὅτι om. B.

ἀλλ' οὐκ ἠγνόησε πάλιν ὡς Θεὸς, ὅτι πρὸς ἀδελφὴν ὥσπερ τινὰ καὶ συνήθη δραμοῦνται τὴν σύντροφον ἀπιστίαν, περιόψονται δὲ ὡς οὐδὲν τὸν καλοῦντα πρὸς ζωήν. ἵνα τοίνυν εἰδεῖεν οὐκ ἠγνοηκότα τὸν Ἰησοῦν, ὁποῖοί τινες εὑρεθήσονται πάλιν, μᾶλλον δὲ, ὅπερ ἐστὶ πρεπωδέστερον εἰπεῖν, ὑπὸ θείαν ὄντας ἑαυτοὺς ἐκμάθοιεν ὀργὴν, ἐπιφέρει πάλιν Ἀλλ' c εἶπον ὑμῖν ὅτι καὶ ἑωράκατέ με καὶ οὐ πιστεύετε. προέγνων, φησὶ, καὶ προείρηκα σαφῶς, ὅτι δὴ πάντως διαμενεῖτε σκληροὶ, καὶ τῆς ὑμῖν φιλαιτάτης ἀπειθείας ἀπρὶξ ἡμμένοι, τῶν ἐμῶν ἀμέτοχοι χαρισμάτων καταλειφθήσεσθε. καὶ πότε τι τοιοῦτον ἐπ' αὐτοῖς εἴρηκεν ὁ Χριστός; ἀναμιμνήσκου λέγοντος πρὸς τὸν μακάριον προφήτην Ἡσαΐαν "Πορεύθητι Es. vi. 9, 10.
"καὶ εἰπὸν τῷ λαῷ τούτῳ Ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε,
"καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε· ἐπαχύνθη γὰρ ἡ a 326 A.
"καρδία τοῦ λαοῦ τούτου." ἢ γὰρ οὐκ ἀληθὴς καὶ διὰ τῶν ἐν χερσὶ κειμένων ἡμῖν πραγμάτων ὁ λόγος ἀναδειχθήσεται; εἶδον γὰρ εἶδον Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν τὸν Κύριον, ὅτε τὴν ἀριθμοῦ κρείττονα τῶν ἐπ' αὐτὸν ἰόντων πληθὺν πέντε κριθίνοις διέθρεψεν ἄρτοις, καὶ δύο διακλάσας ὀψάρια. ἀλλ' ἑωρακότες οὐ πιστεύουσι, διὰ τὴν ἐκ τῆς θείας ὀργῆς ταῖς διανοίαις αὐτῶν ἀχλύος δίκην ἐπισκήψασαν πώρωσιν. ἦσαν γὰρ δήπου καὶ ἀναμφιλόγως ἄξιοι τοῦτο παθεῖν, ἐπείπερ b ἀμέτροις ἐνεχόμενοι πταίσμασι, καὶ ἀῤῥήκτοις κατεσφιγμένοι Cf. Prov. v. 22. σειραῖς παρανομημάτων, οὐδὲ αὐτὸν ἐπιδημήσαντα τὸν ἐλευθεροῦν ἰσχύοντα παρεδέχοντο. διὰ ταύτην ἐπαχύνθη τὴν αἰτίαν ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου.

Ὅτι δὲ διὰ τῆς τοῦ σημείου μεγαλειότητος Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν ἐθεώρει τὸν Ἰησοῦν ἡ τῶν Ἰουδαίων πληθὺς, δι' ἐκείνου δὴ μάλιστα συνιέναι δυνήσῃ· ἀποθαυμάσαντες γὰρ τὸ γεγενημένον, ὥσπερ οὖν ἐν τοῖς ἀνωτέρω φησὶν ὁ Εὐαγγε-

8. σκληροὶ] καὶ σκληροὶ Ed. invito B. 10. καί ποτε D. Statim τι τοιοῦτον hoc ordine B. Post h. v. ἐπ' αὐτοῖς assumptum ex B. 17. γὰρ assumptum ex B. 23. ἐνεχόμενοι] ἐνκεχομένοι B. 25. παρεδέχοντο B. παραδέχονται Ed.

Supra ver. 15. c λιστὴς, ἐζήτουν “ἁρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσι βασιλέα.” σκῆψις τοιγαροῦν οὐδεμία τῆς ἀπονοίας περιλιμπάνεται τοῖς Ἰουδαίοις. καταπληττόμενοι γὰρ, καὶ λίαν εἰκότως, τὰς θεοσημείας, καὶ ἀναλόγως ἐπὶ τὴν τοῦ τερατοποιοῦντος δύναμιν ἀπὸ τῶν ἔργων ἐρχόμενοι, μονονουχὶ καταφρίττουσι τὴν εὐπείθειαν, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐξάλλονται τρόπων, ἐπ᾽ αὐτὸν ὥσπερ κατακυβιστῶντες ἡδέως τὸν τῆς ἀπωλείας πυθμένα.

d

37 Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ Πατὴρ πρὸς ἐμὲ ἥξει.

Supra ver. 36. Οὐχ ἁπλῶς εἰπεῖν ἔδει τὸν Κύριον “Ὅτι καὶ ἑωράκατέ “με καὶ οὐ πιστεύετε,” ἀλλ᾽ ἦν ἀναγκαῖον, καὶ τὴν τοῦ πεπωρῶσθαι πρόφασιν τοῖς εἰρημένοις ἐπενεγκεῖν, ἵνα δὴ μάθοιεν ὑπὸ θείαν πεσόντες ὀργήν. οὐκοῦν ὡσπερεί τις ἀριστοτέχνης ἰατρὸς, καὶ τὴν ἀῤῥωστίαν αὐτοῖς ἐπιδεικνύει, καὶ τῆς ἀῤῥωστίας ἀνακαλύπτει τὴν πρόφασιν, οὐχ ἵνα μαθόντες ἐπ᾽ αὐτῷ δὴ τούτῳ μένοιεν ἡσυχῇ, ἀλλ᾽ ἵνα διὰ e παντὸς ἐκμειλίσσοιντο τρόπου λελυπημένον ἐπ᾽ αὐτοῖς τὸν ἁπάντων Δεσπότην, ἐπ᾽ εὐλόγοις δὲ δηλονότι ταῖς αἰτίαις· οὐ γὰρ ἂν ἀδίκως ἐλυπήθη ποτὲ, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἂν ὁ τὰ δίκαια κρίνειν εἰδὼς, τοιαύτην τινὰ τὴν ἐπ᾽ ἐκείνοις ἐποιήσατο κρίσιν, εἰ μὴ λόγος ἐκάλει πρὸς τοῦτο, τὸ κατηγορεῖσθαι δεῖν πανταχόθεν διαπηδῶν. ἀφίξεσθαι γεμὴν πρὸς αὐτὸν ὁ Σωτὴρ διὰ τούτων διισχυρίσατο πᾶν ὅπερ ἂν ἐπιδοίη ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, οὐχ ὡς αὐτὸς ἀτονήσας εἰς τὸ προσκομίζειν ἑαυτῷ **327 A.** a τοὺς πιστεύοντας· ἐξήνυσε γὰρ ἂν ἐθελήσας καὶ τοῦτο λίαν Phil. iii. 21. εὐπετῶς “κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα” κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· ἀλλ᾽ ἐπείπερ ἀναγκαῖόν πως εἶναι δοκεῖ καὶ πρεπωδέστερον, τὸ διὰ τῆς θείας φύσεως φωταγωγεῖσθαι λέγειν τοὺς ἐν ἀγνω-

1. αὐτὸν ἁρπάζειν inverso ordine B. 2. τοιγαροῦν] οὖν τοιγαροῦν B. περιλαμβάνεται B. Statim καὶ addit B. 6. ἐπ᾽ B. εἰς Ed. 9. μοι assumptum ex B.D. ἐμὲ B. με Ed. 10. Κύριον B. Χριστὸν Ed. 16. δὴ] δήπου D. 18. οὐ] οὐδὲ B. 25. τοὺς πιστεύοντας assumpta ex B. 28. εἶναί πως inverso ordine B.

σίᾳ, πάλιν ὡς ἄνθρωπος ἀνατίθησι τῷ Πατρὶ τὴν ἐπὶ τοῖς θεοπρεπεστέροις ἐνέργειαν. ἔθος γὰρ αὐτῷ τοῦτο ποιεῖν, ὥσπερ οὖν ἀμέλει πολλάκις εἰρήκαμεν. εἰκὸς δὲ ὅτι προσαχθήσεσθαι λέγων ἑαυτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πᾶν ὃ δίδωσιν αὐτῷ, παρεσόμενον ἤδη καὶ ὅσον οὐδέπω πιστεύοντα [b] τὸν ἐξ ἐθνῶν ὑπαινίττεται δῆμον. τοῦτο δὲ ἦν ἀπειλοῦντος εὐφυῶς, ὅτι καὶ ἀποπεσοῦνται τῆς χάριτος αὐτοὶ, καὶ ἀνταναβήσονται πάντες οἱ ἐξ ἐθνῶν προσαγόμενοι διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμερότητος, ὡς σωτῆρι καὶ ζωοποιῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχοντι τῷ Υἱῷ, ἵνα τῆς εὐλογίας μετεσχηκότες τῆς ἀπ' αὐτοῦ, κοινωνοὶ μὲν ἤδη τῆς θείας ἀποτελοῖντο φύσεως, ἀνακομίζοιντο δὲ οὕτως εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν, καὶ [c] εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως μεταπλάττοιντο σχῆμα. ὥσπερ οὖν εἴ τις ἰατρῷ προσάξαι τὸν ἄῤῥωστον, ἵνα τὴν ἐπισκήψασαν ἀποκρούσαιτο νόσον, οὕτω προσφέρειν ἐροῦμεν τῷ Υἱῷ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, τοὺς οἵπερ ἂν φαίνοιντο τῆς παρ' αὐτοῦ σωτηρίας ἄξιοι. πικρὸν οὖν ἄρα καὶ ὀλέθριον κομιδῇ τοῖς ἔχουσιν ἡ σκληροκαρδία. διά τοι τοῦτο καὶ προφητικὸς τοῖς Ἰουδαίοις ἐπισκήπτει λόγος "Περιτμήθητε τῷ Θεῷ" [Hier. iv. 4.] διαῤῥήδην ἀναβοῶν, "καὶ περιτεμεῖσθε τὴν σκληροκαρδίαν [d] "ὑμῶν, ἄνδρες Ἰούδα καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ." ἀλλ' οὐκ ἐκείνοις, ἡμῖν δὲ μᾶλλον, ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὴν ἐν καρδίᾳ τετήρηκε περιτομὴν, τὴν διὰ Πνεύματος Ἁγίου δηλονότι κατὰ τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ τελουμένην Ἰουδαῖον. [Rom. ii. 29.] δίκαιον οὖν ἄρα τῆς ἐκείνων ἀπειθείας ἀποπηδᾶν, καὶ παραιτεῖσθαι σπουδάζειν τὴν σκληροκαρδίαν, εἰς τρυφερὰν δὲ μᾶλλον μεταποιεῖσθαι διάνοιαν, εἰ τὴν ἐπ' ἐκείνοις ὀργὴν ὡς ὀλέθριον [e] παραιτούμεθα.

2. θεοπρεπεστάτοις B. 3. προσταχθήσεσθαι B. 5. ἤδη καὶ ὅσον] ἢ δικαίως ὃν B. 11. ἤδη om. B. 13. μεταπλάττοιντο] + δὲ πρὸς βελτίονα B. 17. οὖν om. B. 20. περιτέμεσθε correxit Migne, sed περιτεμεῖσθε habent (23. al.) et cf. Hom. Pasch. i. p. 3 init. a Parsons. cit. 21. Ἰούδα B. Ἰουδαῖοι Ed. 25. ἀπειθείας D. Migne. ἀμαθείας B. ἐπειθείας Aub.

Καὶ τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω.

Οὐκ ἀνόνητον ἔσεσθαί φησι τοῖς πρὸς αὐτὸν ἰοῦσι τὴν διὰ πίστεως ἐπιστροφήν· ἔδει γὰρ ὄντως ἀξιεραστότατόν τι χρῆμα, καὶ μυρίων παραίτιον ἀγαθῶν, τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπιδεῖξαι προσαγωγήν. ἔσται τοίνυν, φησὶ, καὶ ὑπάρξει τὰ κάλλιστα τοῖς διὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος ὡς ἐμὲ καλουμένοις καὶ βαδίζουσιν. οὐ γὰρ ἐκβάλω ἔξω τὸν ἐρχό-

328 A. a μενον, τουτέστιν, οὐ καθάπερ τι σκεῦος ἄχρηστον ἀποπέμ-

Hier. xxii. 28–30. ψομαι κατὰ τὸ εἰρημένον δι' ἑνὸς τῶν προφητῶν "Ἠτιμώθη "Ἰεχονίας ὡς σκεῦος οὗ οὐκ ἔστι χρεία αὐτοῦ, ἀπεῤῥίφη καὶ "ἐξεβλήθη εἰς γῆν ἣν οὐκ ᾔδει. γῆ γῆ ἄκουε λόγον Κυρίου, "γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκκήρυκτον ἄνθρωπον." οὐκοῦν οὐκ ἐκκηρυχθήσεται, φησὶν, ἀλλ' οὐδὲ ὡς ἄτιμος ἔξω ῥιφήσεται, ἢ καὶ ἀμέτοχος ἀπομενεῖ τῆς ἐμῆς φιλοτιμίας, ἀλλ' εἰς ἀποθήκην εἰσκομισθήσεται, καὶ ἐν ταῖς οὐρανίαις κατα-

b λύσει μοναῖς, εἴσω τε πάσης ἐλπίδος τῆς ὑπὲρ νοῦν ἀνθρώ-

1 Cor. ii. 9. πινον ἑαυτὸν γεγονότα κατόψεται· "Ὀφθαλμὸς γὰρ οὐκ "εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ "ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν." εἰκὸς δὲ δὴ πάλιν ὑποδηλοῦν, τό Οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω τὸν ἐρχόμενον πρός με, τὸ μὴ παραδοθήσεσθαι τῇ κρίσει τὸν πιστεύοντα καὶ τῇ θείᾳ προσερχόμενον χάριτι. τὸ γάρ Ἔξω τοιοῦτόν τι

c σημαῖνον εὑρήσεις, ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ παραβολῇ τῇ παρὰ τῷ

S. Matth. xiii. 47, 48. μακαρίῳ Ματθαίῳ "Ὁμοία γὰρ, φησὶν, ἐστὶν ἡ βασιλεία "τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκ "παντὸς γένους συναγαγούσῃ, ἣν ἀναβιβάσαντες καὶ ἐπὶ "τὸν αἰγιαλὸν ἑλκύσαντες, συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἄγγεια, "τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον." τὸ μὲν γὰρ εἰς τὰς θείας καὶ οὐρανίους αὐλὰς συγκομισθήσεσθαι τοὺς ἀγαθοὺς, διὰ τοῦ συλλελέχθαι λέγειν τὰ καλὰ εἰς ἄγγεια νοήσομεν· διὰ δὲ

2. φησὶν ἔσεσθαι inverso ordine B. 4. καὶ alt. om. B. 10. ἔστι B.D. ἔσται Ed. ἀπεβλήθη καὶ ἐξεῤῥίφη B. 15. ἀποθήκην B.D. ὑποθήκην Ed. 22. θείᾳ] ἀληθείᾳ D. 24. φησὶν om. B. 27. ἄγγεια B. ἄγγη Ed. 30. ἄγγεια B. ἄγγη Ed.

τοῦ τὸ ἀχρεῖον ἔξω βεβλῆσθαι, τὸ πάντων ἀποπεσεῖσθαι τῶν ἀγαθῶν καὶ εἰς κρίσιν κατοιχήσεσθαι τὸν ἀσεβῆ θεωρή- d σομεν. οὐκοῦν ὅταν λέγῃ Χριστός Τὸν ἐρχόμενον πρὸς μὲ οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω, τὸ μηδαμόθεν περιπεσεῖσθαι κολάσει τὸν διὰ πίστεως αὐτῷ προσιόντα λαὸν παραδεξώμεθα. σοφώτατα δέ μοι δοκεῖ τοῖς ἐκτόπως ἀπονοουμένοις διὰ τούτων ὑπαπειλεῖν, ὡς, εἰ μή τις αὐτοὺς τὴν ταχίστην ἀγαθὴν πρὸς εὐπείθειαν μεταποιεῖσθαι βουληθείη, ἔξω μὲν κείσονται παντὸς ἀγαθοῦ, τῆς δὲ εἰς αὐτὸν φιλίας καὶ οὐχ ἑκόντες ἀποδη- e μήσουσι· δι᾽ ὧν γὰρ οὐκ ἐκβάλλειν ἔξω τὸν ἐρχόμενον ἐπαγγέλλεται, διὰ τούτων αὐτῶν ὅτι πάντως ἐκβαλεῖ τὸν οὐκ ἰόντα σημαίνει.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ, ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

1. τὸ prius B. τὸν Ed. 5. παραδεξόμεθα D. 8. μεταποιεῖσθαι B. μεταποιῆσαι Ed. 13, 14. Sic D.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΤΑ ΕΝ ΤΩι ΤΕΤΑΡΤΩι ΒΙΒΛΙΩι

Lib. IV. Codices B.D. 7. Πατρός assumptum ex B. 10. φησὶ om. B. 17. τοῦ λαοῦ post ἔρημον transponit B. 23. τὴν prius assumptum ex B.

ϛ. Λόγος περὶ τῆς ἀργίας τῆς κατὰ σάββατον, τίνος ἐστὶ σημαντικὴ
e πολυτρόπως ἐπιδεικνὺς, προκειμένου ῥητοῦ Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἐμοὶ χολᾶτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; ... ... [420]

ζ. Λόγος περὶ τῆς ἐν ὀγδόῃ περιτομῆς, τίνος ἐστὶ σημαντικὴ πολυτρόπως ἐπιδεικνὺς, προκειμένου ῥητοῦ Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, καὶ τῶν ἐφεξῆς. ... ... [429]

1. κατὰ] + τὸ B. 7. ἐν σαββάτῳ assumptum ex B. τῶν] τὰ correxit Migne.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΚΕΦΑΛΗ Α.

Ὅτι κατ' οὐδὲν ἐλάττων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ a 330 A.
κατὰ φύσιν ὑπάρχειν, κἂν ὑποτάττεσθαι λέγηται παρά τινων.

Ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ 38
ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός. τοῦτο δέ 39
ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὁ δέδωκέ μοι,
μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ
ἡμέρᾳ.

ΔΟΞΕΙΕΝ *μὲν ἄν τῳ κατὰ τὸ πρόχειρον σχῆμα δυσχερὴς ὁ λόγος, καὶ σκανδάλου τοῦ περὶ τὴν πίστιν οὐ λίαν ἀπηλλαγμένος, ὡς ἐντεῦθεν ἤδη προσδοκᾶν δυσκαταγωνίστοις ἡμᾶς περιπεσεῖσθαι προβλήμασι τοῖς ἐκ τῶν δι' ἐναντίας. ἀλλ' οὐδὲν ὅλως ἐν τούτῳ τὸ χαλεπὸν, " Πάντα " γὰρ ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ὀρθὰ* b Prov. viii. 9.

5. *βιβλίον δ'.* B.D. 1–4 et 7, 8 om. D. 7. *ἐλάττων*] + *ἐστι τῶν* B. 10. *Πατρός* assumptum ex B. [a.] transilit ad *ἵνα πᾶν* B. 12. *ἐν* assumptum ex B. 14. *μὲν* assumptum ex B. 19. *κατὰ τὸ γεγραμμένον* assumpta ex B.

“ τοῖς εὑρίσκουσι γνῶσιν,” τουτέστι τοῖς εὐσεβῶς μελετή-
σασι διερμηνεύειν τε καὶ νοεῖν τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς
μυστήρια. ἀπόδειξιν τοίνυν ὥσπερ τινὰ καὶ πληροφορίαν
331 A. a ἐναργῆ τοῦ μὴ ἐκβληθήσεσθαι ἔξω τὸν ἐρχόμενον πρὸς
αὐτὸν, ἐν τούτοις ἡμῖν τοῖς λόγοις ποιεῖται Χριστός. ταύτης
γὰρ δή τοι, φησὶν, ἕνεκα τῆς αἰτίας κατέβην ἐξ οὐρανοῦ,
τουτέστιν, ἄνθρωπος γέγονα κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ
καὶ Πατρὸς, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀβουλήτοις ὁμιλῆσαι πρά-
γμασιν οὐ παρῃτησάμην, ἄχρις ἂν ἐξανύσαιμι τοῖς εἰς ἐμὲ
πιστεύουσι τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν,
καταργήσας τοῦ θανάτου τὸ κράτος. τί δὲ ἦν ἄρα τὸ ἀνεθέ-
b λητόν τε καὶ θελητὸν τῷ Χριστῷ; ἡ παρὰ τῶν Ἰουδαίων
ἀτιμία, λοιδορίαι καὶ ὕβρεις καὶ αἰκίαι καὶ μάστιγες καὶ
ἐμπτύσματα, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι συκοφαντίαι, καὶ τὸ
τελευταῖον ἐφ᾽ ἅπασιν, ὁ τῆς σαρκὸς θάνατος. ταῦτα μὲν
γὰρ δι᾽ ἡμᾶς ἑκὼν ὑπέμεινεν ὁ Χριστὸς, ἀλλ᾽ εἴπερ ἐνεδέ-
χετο μὴ παθόντα κατορθοῦν τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν σπουδαζόμενον, οὐκ
ἂν ἠθέλησε παθεῖν· ἐπειδὴ δὲ πάντως τε καὶ ἀπαραιτήτως
ἔμελλον Ἰουδαῖοι κατατολμᾶν τὰ ἐπ᾽ αὐτῷ γεγονότα, κατα-
c δέχεται τὸ παθεῖν, ποιεῖται δὲ θελητὸν τὸ ἀνεθέλητον, διὰ τὰ
ἐκ τοῦ πάθους χρήσιμα, συνευδοκοῦντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ καὶ
Πατρὸς, καὶ χρῆναι πάντα προθύμως ὑπενεγκεῖν ὑπὲρ τῆς
ἁπάντων σωτηρίας συγκατανεύοντος. ἐν γὰρ δὴ τούτῳ
μάλιστα τὴν ἄμετρον τῆς θείας φύσεως ἀγαθότητα κατο-
ψόμεθα, ὡς καὶ αὐτὸ δι᾽ ἡμᾶς αἱρετὸν ποιεῖσθαι τὸ ἀπό-
βλητον οὐ παραιτουμένης. ὅτι δὲ καὶ ἀνεθέλητον μέν πως
ἐστι τῷ Σωτῆρι Χριστῷ τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος, θελητὸν
δὲ δι᾽ ἡμᾶς καὶ τὴν εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, συνήσεις

6. δή om. B. habent Catt. 9. παραιτησάμην D. Cord. a. (?) Statim μέχρις a. ἄχρις habet Cord. 10. καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν] τῇ ἐκ νεκρῶν ἀναβιώσει a. 15. τοῦτο B. invitis Catt. 17. ἐφ᾽ ἡμῖν] σφίσι Cord. Neutrum habet a. 19. τολμᾶν a. 20. καὶ pro τὸ alt. Migne. Statim ἀνεθέλητον B.a. ἀθέλητον Cord. Ed. 22. πάντως Cord. invito a. 25. τὸ om. Migne. 26—p. 488, 9. Haec citantur in Concilio tertio Constantinopolitano 680 anno hab., Actione x, e libello Romae compilato quorum testimonia cum apographis in Bibl. Patriarch. Constantinop. collata sunt. Conc. vii. 841. ed. Colet. et cod. Vienn. Hist. Eccl. Ness. 32. Lamb. 59. fol. 107.

ἐντεῦθεν. μέλλων γὰρ ἀναβαίνειν ἐπ' αὐτὸν, τὰς πρὸς Θεὸν d ἐποιεῖτο διαλέξεις, ὡς ἐν προσευχῆς δηλονότι σχήματι λέγων "Πάτερ, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· S.Matth. xxvi. 39. "πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ·" ὅτι μὲν γὰρ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος ἀθάνατός τε καὶ ἀδιάφθορος, καὶ αὐτὸ κατὰ φύσιν ζωὴ, καταπτήσσειν οὐκ ᾔδει τὸν θάνατον, πᾶσιν οἶμαι προδηλότατον· ἐπιτρέπει γεμὴν ὡς ἐν σαρκὶ γεγονὼς ὑπομένειν τὰ ἴδια τῇ σαρκὶ, καὶ γεγονότα λοιπὸν ἐπὶ θύραις e ὑποπτήσσειν τὸν θάνατον, ἵνα φαίνηται κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος· διὰ τοῦτό φησιν "Εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' "ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο." εἰ ἐνδέχεται, φησὶν, ὦ Πάτερ, μὴ παθόντα τὸν θάνατον κατορθῶσαι τοῖς εἰς αὐτὸν πεσοῦσι τὴν ζωὴν, εἰ ἀποθνήσκει θάνατος μὴ τεθνεῶτος ἐμοῦ, κατὰ τὴν σάρκα δὲ δηλονότι, παροιχέσθω, φησὶ, τὸ ποτήριον· πλὴν ἐπειδήπερ οὐκ ἂν γένοιτο, φησὶν, ἑτέρως, οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. ὁρᾷς ὅπως ἀτονοῦσα μὲν πάλιν ἡ ἀνθρώπου φύσις καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ, τὸ ὅσον εἰς a 332 A. ἑαυτὴν, εὑρίσκεται· ἀνακομίζεται δὲ διὰ τοῦ ἑνωθέντος αὐτῇ Λόγου πρὸς εὐτολμίαν θεοπρεπῆ, καὶ εἰς φρόνημα νεανικὸν μεταπαιδεύεται, ὡς μὴ τοῖς ἰδίοις τὸ δοκοῦν ἐπιτρέψαι θελήμασιν, ἀλλὰ σκοπῷ μᾶλλον ἀκολουθεῖν τῷ θείῳ, καὶ πρὸς ἐκεῖνο τρέχειν ἐπείγεσθαι, πρὸς ὅπερ ἂν ἡμᾶς ὁ τοῦ πεποιηκότος ἀνακαλῇ νόμος. ὅτι δὲ τὰ τοιαῦτά φαμεν ἀληθεύοντες, καὶ ἐξ αὐτοῦ μαθήσῃ τοῦ συνεζευγμένου "Τὸ μὲν γὰρ Ib. 41. "πνεῦμα, φησὶ, πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής·" οὐ γὰρ b ἠγνόησε Χριστὸς, ὅτι τῆς θεοπρεποῦς ἀξίας πολὺ δὴ λίαν ἀπελιμπάνετο, τὸ δοκεῖν ἡττᾶσθαι θανάτῳ καὶ τῆς ἀπ'

1. πρὸς] + τὸν B. 3. ἀπ' ἐμοῦ om. B. habet Concil. 4. γὰρ] + ἡ Ed. invitis Conc. B. 9. ὑποπτήσσειν] + ἐᾷ Ed. repugnantibus Conc. Cod. Vienn. B. habet Coleti ed. ἵνα] + καὶ B. invito Conc. 13–19 citatur et in Conc. Later. 649 anno hab., Actione v. T. vii. 304. 13. ἀποθνήσκει Conc. B. ἀποθνήσκεῖν (ει) D. ἀποθνήσκειν Ed. Statim θάνατον (ος) D. 16. πάλιν om. Conc. sed habet Conc. Lat. 18. αὐτὴν Const. Conc. 19. θεοπρεπῆ] πνευματικὴν B. invitis Conciliis. 23. ἀνακαλεῖ Conc. Cod. Vienn. ἀνακαλεῖται Coleti ed. 24. καὶ om. Conc. 27. ἀπελιμπάνετο (ο, αι) D. "al. ἀπολιμπάνεται" Ed. mg. ἀπελιμπάνετο habet Conc. ἡττᾶσθαι B. Concilii ed. Coleti. ἡττῆσθαι Cod. Vienn. Ed.

αὐτοῦ δειλίας αἰσθάνεσθαι· διὰ τοῦτο θερμοτάτην τοῖς εἰρημένοις ἐπήνεγκε τὴν ἀπολογίαν· ἠσθενηκέναι μὲν γὰρ τὴν σάρκα διὰ τὸ αὐτῇ πρέπον καὶ φύσει προσὸν εἰπών· πρόθυμον δ' οὖν ὅμως ὑπάρχειν τὸ πνεῦμα, τὸ παθεῖν οὐδὲν τῶν c ἀδικούντων εἰδός· ὁρᾷς ὅπως ἀβούλητος τῷ Χριστῷ διά τε τὴν σάρκα καὶ τὴν ἐκ τοῦ πάθους ἀδοξίαν ὁ θάνατος ἦν· θελητὸς δ' οὖν ὅμως, ἄχρις ἂν εἰς αἴσιον διεξάγηται πέρας τῷ κόσμῳ παντὶ τὸ ἐν εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν, ἡ πάντων σωτηρία καὶ ζωή; ἢ γὰρ οὐχὶ πάντως δήπου καὶ ἀληθῶς τὸ τοιοῦτον ἡμῖν κατασημαίνων ὁρᾶται, τοῦτο λέγων εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ἵνα τῶν προσαγομένων ἀπολέσῃ μηδὲν, ἀλλ' ἀναστήσῃ αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ; ὡς γὰρ ἤδη d φθάσαντες προεδιδάξαμεν, ὡς ζωῇ καὶ Σωτῆρι τῷ Χριστῷ, τὸν ζωῆς καὶ σωτηρίας ἐπιδεᾶ προσκομίζει φιλάνθρωπος ὢν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ.

Supra 327 c.

Ἀλλ' αἰσθάνομαι πάλιν ἀπᾴδοντα λέγων τῷ τῆς ἀληθείας ἐχθρῷ. συγκατανεύσει μὲν γὰρ τοῖς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένοις οὐδαμῶς· ἀναβοήσει δὲ μέγα καὶ διαπρύσιόν τι κεκραγὼς ἀφίξεται Ποῖ δὴ πάλιν ἡμῖν περιπλανᾷς, ὦ οὗτος, τὰ θεωρήματα, καὶ πολυπλόκους μὲν ἐπινοεῖς νοημάτων ἐπεισφορὰς, ἐξέλκεις δὲ τῆς ἀληθείας τὸν λόγον; e ἐρυθριᾷς δὲ κατὰ τὸ εἰκὸς ὁμολογῆσαι, φησὶ, τὴν ἀκούσιον ὑποταγὴν τοῦ Υἱοῦ. ἢ γὰρ οὐκ ἔσται καὶ διὰ τούτων ἡμῖν καταφανὲς, ὅτι κατάρξει μὲν αὐτὸς καὶ καθηγήσεται τῆς ἐν τοῖς πράγμασιν οἰκονομίας οὐδαμῶς, ὑπόκειται δὲ μᾶλλον τοῖς θελήμασι τοῦ Πατρός; οἶδε γὰρ οὕτως ἑαυτὸν τῆς πρὸς αὐτὸν ἰσότητος ἡττώμενον, ὡς καὶ ἀναγκάζεσθαι τρόπον τινὰ καὶ τὰ ἀνεθέλητα ποιεῖσθαι θελητὰ, καὶ πράττειν οὐ πάντως τὸ αὐτῷ δοκοῦν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τῷ Πατρί. καὶ μὴ λέγε

2. *μὲν* om. Cod. Vienn. Statim *γὰρ* assumptum ex Conc. 6. *ἦν* om. Conc. 7. *διεξάγεται* Conc. Coleti ed. 8. "al. *παντὸς*" Ed. mg. *παντὶ* habet Conc. *ἡ* om. B. habet Conc. Statim *πάντων σωτηρία* hoc ordine Conc. B. 9. *καὶ* prius] + *ἡ* Ed. invito Conc. *δήπου πάντως* inverso ordine B. 11. *τὸ* om. B. 13. *προεδιδάξαμεν* B.D ex corr. *προεδείξαμεν* D. Ed. *Χριστῷ* B. *Υἱῷ* Ed. 18. *διαπύρσιον* B. 22. *δὲ* B. *γὰρ* Ed. 28. *τὰ* om. B.

μοι πάλιν, φησὶν, εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν περιέλκων τὸ εἰρημένον Ὡς ἄνθρωπος ὑποτάσσεται. ἰδοὺ γὰρ ὡς ὁρᾷς, Θεὸς a 333 A
ὢν ἔτι καὶ Λόγος γυμνὸς καὶ ἀσύμπλοκος τῆς σαρκὸς καταβέβηκεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ πρὶν ὅλως τὴν τοῦ δούλου περιτεθῆναι μορφὴν ὑπετάττετο προὔχοντι δηλονότι καὶ κατάρχοντι τῷ Πατρί.

Δεινοῖς μὲν ἡμῶν, ὦ γενναῖε, καθάπερ οἴει δὴ πάντως, καὶ λίαν εὐτροχωτάτοις καθιππεύεις λόγοις, οὐ μὴν δι' εὐθείας ἰοῦσιν, ἀλλ' ἐκτὸς ὁδοῦ τῆς βασιλικῆς τε καὶ τετριμμένης ἐκσεσοβημένοις, ἀφεὶς δὲ, ὡς ὁ παρ' Ἕλλησιν ἔχει λόγος, τὴν ἀμαξιτὸν, ἐπὶ κρημνοὺς ἐπείγῃ καὶ πέτρας. διατείνεσθε b
μὲν γὰρ εἰκῇ πρὸς ἡμᾶς τὸ πείθεσθαι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, ἄνω τε καὶ κάτω λέγοντες, ὡσανεὶ καί τινος τῶν ὀρθὰ φρονεῖν εἰωθότων, ὅτι χρὴ πρεσβεύειν τὸ ἐναντίον, ἐνθυμουμένου, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον καὶ συναγορεύειν ὑμῖν ἐπὶ τούτῳ διεγνωκότος. οὐ γὰρ στασιάζουσάν ποτε καθ' ἑαυτῆς τὴν ἁγίαν τε καὶ ὁμοούσιον Τριάδα νοήσομεν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς διαφόρους κατασχίζεσθαι γνώμας, ἢ καὶ καταμερίζεσθαί πως εἰς τὸ ἰδίᾳ δοκοῦν, ἢ τὸν Πατέρα τυχὸν, ἢ τὸν Υἱὸν, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀλλὰ συμφέρεσθαι μὲν ἐφ' ἅπασιν, ὡς c
ἐκ μιᾶς δὲ δῆλον ὅτι θεότητος, ἓν ἀεὶ πάντως καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα ἐν ὅλῃ τῇ ἁγίᾳ κεῖσθαι Τριάδι. ἀργείτω τοιγαροῦν ὁ μακρὸς ἡμῖν περὶ τούτων λόγος, καὶ ἡσυχαζέτω τὸ φιλονεικεῖν ἀναπεῖθον ἐφ' οἷς ἥκιστα χρή· οὐδενὸς γὰρ ἐπὶ τούτῳ χαλεπαίνοντος, περιττὸν ὑμῖν ἔτι τὸ διατείνεσθαι.

Ἐπειδὴ δὲ δυστροπώτατα φρονεῖν τε καὶ νοεῖν εἰθισμένοι, τὸ συμφέρεσθαι τοῖς θελήμασι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, τὴν ὡς d
ἐξ ἀνάγκης ὑποταγὴν ὀνομάζετε, πρὸς τοῦτο δὴ πάλιν τὰ εἰκότα πρὸς ὑμᾶς διαλεξόμεθα. ἐν ἁπλότητι μὲν γὰρ εἰ προεκομίσθη παρ' ὑμῶν ἡ τοιαύτη φωνὴ, κἂν εἰκότως

3. καὶ Λόγος γυμνὸς B. γυμνὸς λόγος Ed. 14. χρὴ] μὴ χρὴ B. 18. ἢ om. B. 21. μὲν pro δὲ B. 23. τὸ om. B. Statim φιλονικεῖν D. 24. ἀναπείθειν B. χρῆν B. τούτων B. 26. δυστροπώτατον B. Statim νοεῖν et φρονεῖν inter se transponit B.

ἐφησυχάζοντες, τὸ περὶ τὴν λέξιν ἀδιάφορον οὐ πάντως ἐβασανίζομεν. ἐπειδὴ δὲ μετὰ πολλῆς τινος τῆς κακοηθείας προκεκομισμένην ὁρῶμεν, ἀναγκαίως ἀντιταξώμεθα, τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ οὐ τοῖς ἐνοῦσιν ἡμῖν e θαρσήσαντες λόγοις. μάλιστα μὲν γὰρ οὐκ ἀπολύτως, οὐδὲ εἰς πᾶσαν ἁπλῶς ὑπόθεσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἐπὶ παντὸς πράγματος, μὴ πάντη τε καὶ πάντως τῶν οἰκείων ἔχεσθαι θελημάτων ὁ Υἱὸς διϊσχυρίσατο, φυλάξαι γεμὴν τὸ τοῦ Πατρὸς λέγει κατὰ πράγματος ὡρισμένου, διὰ τὰς σὰς, ὥς γε μοι πρόσεστι νοεῖν, εὑρεσιλογίας, προνοήσας τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας, ὡς Θεός. ὑπομένει δὲ τὸ ἀβούλητον, καὶ ποιεῖται θελητὸν δι' ἡμᾶς· πάθος δέ φημι τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ, δηλονότι συναρέσαν οὕτω καὶ τῷ γεννήσαντι, καθάπερ ἡμῖν ἤδη

334 A. a προείρηται. καὶ γοῦν ἔξεστιν ὁρᾶν παρατεθεῖσαν εὐθὺς τὴν ἀπόδειξιν, καὶ παρακειμένην ἐναργῶς τὴν ὑπόθεσιν, ἐφ' ἣν, καθάπερ αὐτός φησι, τῶν μὲν οἰκείων ἀπέστη θελημάτων, ἀποπληροῖ δὲ τὸ τοῦ Πατρός. τοῦτο γάρ ἐστι φησὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ ἀλλ' ἀναστήσω αὐτὸ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. καὶ ὅτι μὲν ὄντως ἀνεθέλητόν τε ὁμοῦ καὶ θελητὸν τῷ Μονογενεῖ τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος ὁρᾶται, προείρηται μὲν ἤδη σαφῶς, διαληψόμεθα

Supra 331, 332.

b δὲ καὶ ἐσαῦθις ἀκριβεστέραις ἐρεύναις, τοῖς ἐντευξομένοις ἁπλοῦντες τὴν ἀλήθειαν. βαδιοῦμαι δὲ πρότερον ἐπὶ ζήτησιν τῆς λεγομένης παρ' ὑμῶν ὑποταγῆς, προϋποκειμένου δηλονότι καὶ ἀνενδοιάστως ὁμολογουμένου παρ' ὑμῶν, ὅτι συντρέχει τῆς ἁγίας Τριάδος εἰς μίαν βουλήν τε καὶ γνώμην ἀεὶ τὰ θελήματα· λεγέτωσαν τοίνυν ἡμῖν οἱ δεινοὶ σοφισταὶ, πότερόν ποτε ἐν τῷ τῆς ὑποταγῆς ὀνόματί τε καὶ πράγματι τὸ

1. τὸν pro τὸ B. 3. προσκεκοσμημένην B. ἀντιταξώμεθα B. ἀντιταξόμεθα Ed. 4. ἡμῖν] ἐν ἡμῖν B. 5–23. Haec citat Conc. iii. Const. ut supra col. 833. ed. Coleti, et Cod. Vienn. supra cit. fol. 104. 7. Haec πάντη τε καὶ assumpta ex Conc. supra cit. 9. πρόσεστι Conc. πάρεστι δοκεῖ B. παρέστη Ed. 10. ἀσφαλείας Conc. B. φιλίας Ed. 15. ἣν Conc. B. ᾗ Ed. 16. τῶν] τὸ (ων) B. ἀπέστη θελημάτων Conc. Ed. ἀπέστι λοιπὸν B. 19. αὐτὸ] + ἐν B. Conciliorum ed., sed ἐν non habet Cod. Vienn. 22. εἰσαυθις Conc. 24. ὑμῖν B., sed hicne an v. sq.?

εἶναί ἐστι τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦτο αὐτῷ φύσις, ὥσπερ ἀνθρώπῳ τυχὸν ἡ ἀνθρωπότης, ἢ ὑπάρχων πρότερον αὐτὸς ὡς ἐν ἰδίῳ c λόγῳ ὑποτάττεται τῷ Πατρὶ, ὥσπερ οὖν ἂν εἴ τις νοήσαι τυχὸν ἐπ᾽ ἀγγέλου καὶ ἑτέρας τινὸς δυνάμεως λογικῆς. ὄντα γὰρ ταῦτα καὶ ὑφεστῶτα, τὸν τῆς ὑποταγῆς δέχεται τρόπον.

Εἰ μὲν οὖν ἐν τῷ ὑποτάττεσθαι τῷ Πατρὶ τὸ εἶναί φατε τοῦ Υἱοῦ, ὑποταγὴ μᾶλλον ἔσται καὶ οὐχ υἱός. εἶτα πῶς οὐ λίαν, εἰπέ μοι, ληροῦντες ἀναφανήσεσθε λοιπόν; ὑποταγὴ γὰρ αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτὴν πῶς ἂν ὑφεστάναι νοοῖτο μὴ ἐνυπάρχουσα τῶν ὄντων τινί; τὰ γὰρ τοιαῦτα προϋποκειμένων d ἀναγκαίως τῶν ἐν οἷς γίνεσθαι φιλεῖ συμβαίνειν ἔθος, καὶ οὐχ ἑτέρως. θεωροῦνται δὲ μᾶλλον περὶ τὰς οὐσίας, ἤτοι ταῖς οὐσίαις συμβαίνοντα, ἤγουν ὑφεστῶτα καθ᾽ ἑαυτά. καὶ ὥσπερ ἐπιθυμία τυχὸν, ἡ ἐπί τι τῶν ὄντων καλοῦσα καὶ φέρουσα, οὐκ ἂν ὑπάρξαι καθ᾽ ἑαυτὴν, ἐντίκτεται δὲ μᾶλλον τῷ δέχεσθαι πεφυκότι· οὕτως ἡ ὑποταγὴ θελημάτων τινὰ ῥοπὴν ὑπεμφαίνουσα πρὸς τὸ δεῖν ὑποτάττεσθαί τισιν, οὐκ ἐν ἰδίᾳ φύσει νοηθήσεται, ἀλλ᾽ ὡς πάθος ἢ θέλησις ἢ e ἐπιθυμία τυχὸν λοιπὸν ἐνυπάρξαι μᾶλλον τῶν ὄντων τινί. ἄλλωστε τὸ τῆς ὑποταγῆς ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα, κατ᾽ οὐδενὸς ἂν νοοῖτο κυρίως ἀδιακρίτως ἐκφωνηθὲν, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὅτι φαῦλόν ἐστιν ἢ ἀγαθόν τις διαγνώσεται, εἰ μὴ προσκείμενον ἔχοι τὸ τίνος ἐστὶν ὑποταγή· ὑποτάττεται μὲν γάρ τις τῷ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ διαβόλῳ· καὶ ὥσπερ τὸ σοφὸς ὄνομα μέσον τι ἐστί· "σοφοὶ γάρ εἰσι τοῦ κακοποιῆσαί" τινες, Hier. iv. 22. "σοφοὶ δὲ πάλιν κληρονομήσουσι δόξαν," ἔχοντες δὲ δῆλον Prov. iii. 35. ὅτι τὴν σοφίαν ἐπ᾽ ἀγαθοῖς· οὕτως ἡ ὑποταγὴ μεσότητά a **335 A.** τινα μᾶλλον ἔχει, καὶ οὐκ ἀλήθειαν ὡρισμένως. ἄδηλον γὰρ τίνος ὅλως ὑποταγὴ ἔσται. τοιγαροῦν, καὶ ἐπ᾽ ἀδήλοις ἡμῖν ἡ τοῦ Υἱοῦ φύσις, εἰ νοοῖτο παρ᾽ ὑμῶν ὑποταγή. τίνος γὰρ

3. ἂν οὖν inverso ordine B. νοήσῃ B. 4. τὰ pro ὄντα B. 8. ἀναφαίνεσθε B. 16. ἡ om. B. 19. λοιπὸν assumptum ex B. 24. σοφὸς] σοφῶν B. 25. τί ἐστι μέσον B. 26. δὲ alt. om. B. 29. ἔσται D.

ὑποταγὴ, προσκειμένου μηδενὸς, οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀψευδήσας εἰπεῖν. ὅτι δὲ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὑπάρξει ποτὲ κατ' ἴδιον λόγον ἡ ὑποταγὴ, παχύτερόν πως καὶ ἐναργέστερον ἐπ' αὐτῶν ἤδη τῶν ποιημάτων καταγαγόντες τὸν b λόγον, θεωρήσομεν· δέχου δέ τινα ἐπὶ τούτοις συλλογισμόν. εἰ γὰρ ἐν τῷ ὑποτάττεσθαι τὸ εἶναι δώσομεν τῷ ἀνθρώπῳ τυχὸν, τὸ μὴ εἶναι πάντως αὐτὸν ἐν τῷ μὴ ὑποτάττεσθαι λογιούμεθα· πῶς οὖν ἐλέγετο πρός τινα παρὰ τοῦ μελῳδοῦ, ὡς ὄντα μὲν ἤδη καὶ ὑπάρχοντα, οὐ μὴν ἔτι καὶ ὑποτεταγ-Ps. xxxvi. 7. μένον "Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἱκέτευσον αὐτόν;" ὁρᾷς οὖν ὅπως ἀνόητον κομιδῇ τὸ αὐτὴν ὑφεστάναι καθ' ἑαυτὴν c οἴεσθαι τὴν ὑποταγήν; οὐκοῦν ἀνάγκη καὶ συνομολογεῖν ὑπάρχειν τε καὶ εἶναι τὸν Υἱὸν ἐν ἰδίᾳ φύσει πρότερον, εἶθ' οὕτως καὶ ὑποτάττεσθαι λέγειν τῷ Πατρί. τί οὖν, εἰπέ μοι, τὸ ἀναγκάζον ἐστὶ, τὸν ἐκ τῆς οὐσίας ὄντα τοῦ γεννήσαντος, τὸν ἀπαραποίητον τῆς φύσεως αὐτοῦ χαρακτῆρα, τῆς πρὸς αὐτὸν ἀποπίπτειν ἰσότητος, διὰ τὸ πειθήνιον; ἡμεῖς μὲν γὰρ ὀρθὰ φρονοῦντες καὶ λέγοντες, ὁμοούσιον ὄντα τῷ γεγεννηκότι γινώσκομεν, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν ἰσοτιμίαν αὐτῷ περιτίd θεμεν, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον τῆς θεοπρεποῦς ἀξίας ἡττᾶσθαι λογιούμεθα· σὺ δέ μοι σκόπει κατὰ τίνα τρόπον ἐκβαλεῖς τῆς ἰσομέτρου πρὸς τὸν Πατέρα τιμῆς διὰ τὴν λεγομένην ὑποταγὴν, τὸν τοῖς ἴσοις ἐπαγλαϊζόμενον ἀγαθοῖς διὰ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας.

Ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, φησὶ, τοῖς παρ' ἡμῶν ἐπαγωνιεῖται λόγοις, τὸ πείθεσθαι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, καὶ θελημάτων μὲν τῶν ἰδίων οὐ σφόδρα φροντίζειν, εἴκειν δὲ μᾶλλον τοῖς τοῦ e Πατρὸς, ὡς ὑπερκειμένου δηλονότι καὶ μείζονος.

Ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο κατὰ τὴν σὴν, ὦ οὗτος, φωνὴν, ὅπερ οἴει τοὺς σοὺς ὠφελήσειν λόγους, πάλιν ἕτερον εὑρήσεις οὐδὲν, ἢ τῆς ἐνούσης ὑμῖν ἀμαθίας καρπόν. εἰ μὲν γὰρ τὸ

1. μηδενὸς] μηδέ τινος B. 3. ἡ om. B. 5. θεωρήσωμεν B. Statim δέχου δέ B. δή Ed. 12. καὶ assumptum ex B. 14. καὶ assumptum ex B. 16. φύσεως αὐτοῦ hoc ordine B.D. 21. δὴ pro μοι B.

τίς ἀμείνων ἐν ἀξιώματι, καὶ τὸ μεῖζον ἔχων ἐν δόξῃ, διεκρί-
νομεν, ἔδοξεν ἄν πως καὶ τότε δὴ μόλις εὔκαιρόν τινα λόγον
ἔχειν ὑμῖν τὸ θρυλούμενον· ἐπειδὴ δὲ ὁ τῆς ὁμοουσιότητος
ἐξετάζεται τρόπος, πῶς οὐ μετρίως ἀσυνετοῦντες ἁλώσεσθε,
τὸ μεῖζον ἐν αὐτῇ κατὰ τοῦ ἰδίου γεννήματος ἀπονέμοντες
τῷ Θεῷ καὶ Πατρί; τὸ μὲν γὰρ μεῖζον, ἤτοι τὸ ἔλαττον, ἢ
ὅπερ ἂν λέγηταί τι τοῖς τοιούτοις ὁμοειδὲς, οὐκ αὐτὰ κυρίως a 336 A.
οὐσίας εἶναι δώσομεν· ὥσπερ οὖν ἐλέγομεν καὶ ἐπὶ τῆς
ὑποταγῆς, ἀλλ' ἔξωθέν πως εἰσὶ καὶ τῶν περὶ τὰς οὐσίας.
τὸ γὰρ ἤδη προϋφεστηκὸς καὶ ὑπάρχον, ἐπιδέξεται τυχὸν ὡς
ἐν συγκρίσει τῇ πρὸς ἕτερον τὸ μεῖζον ἢ ἔλαττον· μὴ ὑπο-
κειμένου δέ τινος καὶ προϋφεστῶτος περὶ ὃ τὰ τοιαῦτα
γίνεσθαι φιλεῖ, πῶς ἂν εἶεν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, καίτοι κατὰ
τὴν τοῦ συμβεβηκότος τάξιν νοούμενά τε καὶ ὁριζόμενα;
οὐκοῦν ὅταν τὸ ἔλαττον ἢ καὶ τὸ μεῖζον ἡμῖν ὀνομάζηται,
τῆς οὐσίας μὲν οὐχ ἅψεσθε τοῦ Μονογενοῦς, ἀλλ' οὐδὲ τῆς b
τοῦ Πατρὸς, μόναις δὲ ταῖς ἔξωθεν ὑπεροχαῖς ἤτοι μειονε-
κτήμασι, κατασεμνυνεῖτε μὲν ὥσπερ οὖν οἴεσθε τὸν Πατέρα,
διαλοιδορηθήσεσθε δὲ τῷ Υἱῷ, καίτοι διαῤῥήδην ἀκούοντες
βοῶντος αὐτοῦ " Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα Infra v. 23.
" τιμᾷ," καὶ ὅτι προσήκοι πάντας τιμᾶν τὸν Υἱὸν καθὼς Ib.
τιμῶσι τὸν Πατέρα· ἰσοστάθμῳ γὰρ χρῆναι περιβαλέσθαι
δόξῃ τὰ μηδαμόθεν εἰς ἔκφυλον ἀλλοτριότητα μερισθῆναι
δυνάμενα, λαχόντα δὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν, καλῶς γε c
σφόδρα ποιῶν ἐδίδασκεν ὁ Χριστὸς, " οὐ παρ' ἀνθρώπων Ib. 34.
" τὴν ἐφ' ἑαυτῷ μαρτυρίαν" λαβεῖν ἐκδεξάμενος, καθάπερ
ἔφασκεν αὐτὸς, ἀλλὰ τῶν ὄντων ἁπάντων ἀξιόχρεώς τε καὶ
ἀξιώτερος αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ μάρτυς εἰσβεβηκώς. ἐρεῖ δὲ δὴ
πάντως ἀληθῆ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ἀλήθεια, καθάπερ οὖν
ἔξεστι καὶ ἐξ αὐτῆς ἡμᾶς δοκιμάζειν τοῦτο τῆς τῶν πρα-

9. πως [πῶς Aub.] om. Migne. 12. προυφεστῶτος B. προυφεστηκότος Ed. ὃ B. ὃν Ed. 15. καὶ assumptum ex B. 18. κατασεμνύνετε B. 22. χρῆναι] εἶναι χρὴ B. περιβαλέσθαι B. περιβάλλεσθαι Ed. 26. ἐφ'] ἀφ' B. 28. ἐφ'] ἀφ' B. δὴ om. B.

γμάτων ποιότητος. τὸ μὲν γὰρ μεῖζον, ἤτοι τὸ ἔλαττον χωρήσῃ ἂν εἰκότως, οὐ κατ' αὐτῆς τῆς τινων οὐσίας, ἀλλὰ d κατά τινων τῶν περὶ τὰς οὐσίας τῶν ὄντων· οἷον δὲ δή τι φημί Ἄνθρωπος ἑτέρου τυχὸν ἀνθρώπου, καθ' ὅπερ ἂν ἄνθρωπος νοοῖτο καὶ λέγοιτο, οὐδαμόθεν ἕξει τὸ μεῖζον, ἢ ἔλαττον· οὔτε γὰρ ἐλάττων ἄνθρωπος ἀνθρώπου καθὸ ἄνθρωπος, οὔτε μείζων καθὸ πάλιν ἄνθρωπος. ἴσος γὰρ ἐφ' ἅπασιν ὁ τῆς φύσεως θεωρεῖται λόγος· ὁ αὐτὸς δ' ἂν σώζοιτο λόγος καὶ ἐπ' ἀγγέλων, ἢ καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ πεποιημένου καὶ ἐν τῇ κτίσει κατηριθμημένου. οὐκοῦν e ἀχώρητα παντελῶς ἐπ' αὐτῶν τὰ τοιαῦτα τῶν οὐσιῶν εὑρίσκεται, συμβαίνει δὲ ταῖς οὐσίαις, ἤγουν τισὶ τῶν περὶ αὐτὰς, καθάπερ ἐν τοῖς ἀνωτέρω δεδώκαμεν. πῶς οὖν ἔσται μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, φύσει Θεὸς ὑπάρχων τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ; τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ γεγεννῆσθαι τὸν Υἱὸν, ἀναγκάσει δὴ πάντως καὶ οὐχ ἑκόντας ὑμᾶς ἀποδοῦναι τὸ ὁμοούσιον αὐτῷ.

Προϋποκειμένου τοιγαροῦν καὶ ἀναμφιλόγως εἰσβαίνοντος τοῦ κατὰ φύσιν εἶναι Θεὸν τὸν Υἱὸν, ἐπιζητῶμεν, εἰ δοκεῖ, 337 A. a πότερόν ποτε τὴν μὲν ἴσην αὐτῷ τιμὴν ἀπονέμοντες, ὡς πρὸς τὸν ἐξ οὗπέρ ἐστι, καὶ μὴν καὶ δόξαν περιθήσομεν τῷ γεγεννηκότι, ἢ τὸ ἐναντίον ἐξεργασόμεθα, τοῖς κατωτέρω καὶ ἐλάττοσιν ἐξυβρίζοντες τὸν γεγεννημένον, ὅπερ ὄντως ἐστὶ καὶ ἀληθέστερον· δόξα μὲν γὰρ τῷ Πατρὶ τὸ γεννῆσαι τοιοῦτον, ὁποῖός περ ἂν ὑπάρχοι κατὰ φύσιν αὐτός. συμβήσεται δὲ πάντως τὸ ἐναντίον· εὐφημεῖν γὰρ ἀκόλουθον· εἰ b μὴ διασώζοι τὴν αὐτῷ πρέπουσαν εὐφυΐαν ὁ Υἱὸς, τὸ μεῖον ἔχων ἢ κατὰ τὴν δόξαν ἢ κατά τι γοῦν τῶν ὅσα προσεῖναι πάντως ἐχρῆν, ἵνα δὴ φαίνοιτο διὰ πάντων παντέλειός τε καὶ ἀληθινὸς ὑπάρχων Θεός. ἔχων δὲ οὕτω φύσεως, εἰ τιμᾷ

2. χωρήσῃ ἂν] χωρὶσγ(ει)αρὲννὰν quasi χωρήσειεν ἂν B. 7. μεῖζον Aub. correxi ex D. 13. δεδηλώκαμεν B. 15–17. Citat Veccus in Epigraphe xi. 21. πρὸς τὸν] προσὸν B. καὶ μὴν] καὶ τιμὴν B. 23. ὅπερ B. ἐπείπερ Ed. 27. διασώζοι] διασώζοιιντὸ B.

τὸν Πατέρα, μὴ γελάσῃς ἄνθρωπε, μηδὲ ὀφλήσεις δίκην κακύνων ἀμαθῶς, ὅπερ ἥκιστα χρῆν. ἔστι γὰρ δήπου θαυμάζειν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τούτῳ πρέπον, ὅτι καὶ τιμᾷ καὶ ἀγαπᾷ τὸν γεννήσαντα· πᾶν γὰρ εἶδος ἀρετῆς, πηγὴν ὥσπερ τινὰ καὶ ῥίζαν ἔχει τὴν ἀνωτάτω πασῶν οὐσίαν· ἐκφανέντα δὲ πρῶτον ἐν ἐκείνῃ τὰ ἀγαθὰ, καὶ εἰς ἡμᾶς καταῤῥεῖ, τοὺς c οἵπερ ἐσμὲν γεγονότες κατὰ τὴν ἐκείνης εἰκόνα. διὰ τοῦτο καὶ ἡμῖν ὁ νομοθέτης τιμᾶν ὅτι χρὴ πατέρα καὶ μητέρα διήγγελλεν, ἀλλὰ καὶ γέρα τούτοις ἐπετίθει τὰ κάλλιστα· μέγιστον οἶμαι δὴ πάντων τὸ πρᾶγμα εἰδὼς, καὶ λοιδορίας ἁπάσης τοσοῦτον ἀπηλλαγμένον, ὡς καὶ μακραίωνος βίου φαίνεσθαι πρόξενον· ὅνπερ οὖν τρόπον ἡμεῖς διὰ τὸ ὑποτάττεσθαι καὶ καταπείθεσθαι τοῖς γεννήσασιν, οὐχ ἕτεροί τινες κατὰ τὴν φύσιν ὡς πρὸς αὐτοὺς ἀποτελούμεθα, ἀλλ' d ὄντες ὅπερ εἰσὶν ἐξ ἀνθρώπων ἄνθρωποι, καὶ τέλειον ἔχοντές τε καὶ ἀποσώζοντες τὸν τῆς ἀνθρωπότητος ὅρον, ἐπιτηδεύομεν ὡς ἐν τάξει λαμπρᾶς ἀρετῆς τὸ πειθήνιον· οὕτω νοήσεις ἐπί τε Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. ὢν γὰρ ὅ ἐστιν, ἐκ Θεοῦ Θεὸς δηλονότι, τέλειος ἐκ τελείου, χαρακτὴρ ἀπαραποίητος τῆς τοῦ γεννήσαντος οὐσίας, λογιεῖται μὲν ἕτερον οὐδὲν, ἢ ὅπερ ἂν καὶ αὐτὸς λογίσαιτο τυχὸν, οὗπέρ ἐστι καὶ βουλὴ καὶ Λόγος· ἐθελήσει δὲ πάντως τὰ αὐτὰ τῷ Πατρὶ, e τοῖς αὐτοῖς, ἵν' οὕτως εἴπω, τῆς ὁμοουσιότητος νόμοις, εἰς τὸ πάντα συνεθέλειν τὰ ἀγαθὰ τῷ Πατρὶ συνδιακρατούμενος.

Σκανδαλίζου τοιγαροῦν, ἄνθρωπε, μηδαμῶς, ὅταν ἀκούσῃς λέγοντος *Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.* ὃ γὰρ ἐλέγομεν ἐξ ἀρχῆς, τοῦτο πάλιν ἐροῦμεν. κατὰ πράγματος ὡρισμένου καὶ ἐναργοῦς τὸν ἐπὶ τούτῳ λόγον ἐποιήσατο ὁ Χριστός. Supra 333 e.

1. ὀφλήσῃς D. 4, 5. πᾶν—οὐσίαν citat Veccus in Epigraphe xiii. 5. πασῶν] ζωὴν τὴν πασῶν B. invito Vecco. 10. δὴ οἶμαι inverso ordine B. 16. τε assumptum ex B. 18. ὅ om. B. 19. τέλειος] + ὁ B. 21. οὗπερ] ὁ οὗπερ B. 22. δὲ om. B. 25—p. 496, 17. Haec citat Conc. supra cit. col. 836. ed. Coleti, et Cod. Vienn.: partim quoque citantur in Conc. Later. supr. cit. 29. ὁ assumptum ex Conc.

διδάσκων γάρ, ὅτι τὸ ὑπὲρ πάντων τεθνάναι θελητὸν μὲν
338 A. a ἔχει διὰ τὸ οὕτω βεβουλῆσθαι τὴν θείαν φύσιν, ἀνεθέλητον
δὲ διὰ τὰ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθη, καὶ τὸ ὅσον ἧκεν εἰς τὴν
σάρκα παραιτουμένην τὸν θάνατον, τὰ τοιαῦτά φησι. καὶ
μακρὸς μὲν ἡμῖν ἤδη προανήλωται λόγος· ὅτι δὲ καὶ ἀνεθέ-
λητόν πως ὁρᾶται τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, καθόπερ ἦν ἄνθρω-
πος, τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀκόλουθον ἡμᾶς
τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως κατιδεῖν. φαμὲν οὖν, ὅτι τῆς
Ἰουδαϊκῆς ἔργον ἦν ἀπονοίας, τὸ πάντη τε καὶ πάντως σταυ-
ρωθήσεσθαι τὸν Χριστὸν, καὶ τοῦτο ἀνυπερθέτως ἔμελλεν
b ἔσεσθαι παρ' αὐτῶν, οὐκ ἀμελέτητον ἐχόντων τὴν τόλμαν
τὴν ἐπὶ τούτοις, ἀφ' ὧν ἤδη πεπράχεσαν εἴς τε τοὺς ἁγίους
προφήτας, καὶ τοὺς οἵπερ ἂν ἦσαν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γεγο-
νότες ἅγιοι. ἐπειδὴ δὲ οὐχ ἑτέρως ἦν τὸ πεπτωκὸς εἰς
θάνατον, ἐξαναστῆσαι πάλιν εἰς ζωὴν, εἰ μὴ γέγονεν ἄν-
θρωπος ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἔδει δὲ πάντως γεγο-
νότα παθεῖν· τὸ ἀνεθέλητον ἐποιήσατο θελητὸν, καὶ τοῦτο
τῆς θείας φύσεως διὰ τὴν εἰς ἡμᾶς καταδεξαμένης ἀγάπην.

c Ἡ γὰρ πάντων τεχνῖτις σοφία, τουτέστιν ὁ Υἱὸς, τὸ ἐκ
διαβολικῆς δυστροπίας σκευωρηθὲν, φημὶ δὲ τὸν ἑαυτοῦ
κατὰ σάρκα θάνατον, ὁδὸν ἡμῖν σωτηρίας καὶ θύραν ἀνέδειξε
ζωῆς, καὶ ἀντέστραπται τῷ διαβόλῳ τὰ ἐν ἐλπίσι, καὶ μόλις
ἔγνω παθὼν, ὅτι σκληρὸν αὐτῷ τὸ θεομαχεῖν. δοκεῖ δέ μοι
καὶ ὁ θεσπέσιος μελῳδὸς τοῖς περὶ τούτων συμφέρεσθαι
λόγοις, καί τι τοιοῦτον ὑποδηλοῦν, ὅτε φησὶν, ὡς περὶ
Ps. ix. 30, 31. Χριστοῦ καὶ τοῦ διαβόλου "Ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ ταπεινώσει
"αὐτόν·" παγίδα μὲν γὰρ συνεπήξατο τῷ Χριστῷ τὸν

5. ἡμῖν deest in Conciliorum ed., sed habent Conc. mg. Cod. Vienn. Statim ἤδη assumptum ex Conc. Post hoc v. προανήλωται Conc. ἀνήλωται B. ἀνάλωται Ed. δὲ assumptum ex Conc. B. Statim καὶ om. B. habet Conc. 6. καθόπερ retinui ex Ed. favente Cod. Vienn. καθάπερ B. Conciliorum editio. 7. τῷ om. B. habet Conc. 12. πεπραχοσαν Cod. Vienn. 13. ἂν assumptum ex Conc. B. 14. ἐπεὶ Conc. ἑτέρως Conc. B.D. et sic conjecit Ed. ἑτέροις Ed. 15. ἐξαναστῆσαι Conc. ἐξαναστῆναι Ed. 19. τεχνῆτις Aub. correxi post Migne. 21. ἔδειξε B. 22. ἀντέστρεπτε B. 23. αὐτῷ τὸ] ἐστι τὸ αὐτῷ B. 25. ὡς om. B. 27. τῷ om. B. habent Catenae in Ps. ix. [Est in Cod. Reg. Paris. 139. (sec. x. ineuntis) fol. 31. Cod. S. Marci Ven. 17. (sec. x.) fol. 24 v: utraque

θάνατον ὁ διάβολος, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τεταπείνωται τῇ οἰκείᾳ d παγίδι. λέλυται γὰρ ὁ θάνατος ἐν θανάτῳ Χριστοῦ, καὶ κατηργήθη τύραννος ὁ πεσεῖσθαι μὴ προσδοκῶν. καὶ μακρὸν μὲν ἦν ἐπὶ τούτοις ἐπιθεῖναι λόγον οὐ χαλεπὸν, ὃ δὲ ἦν ἐν χερσὶν, αὐτὸ δὴ πάλιν ἐροῦμεν. εἰ μὴ κυρίως τε καὶ ἀληθῶς θελημάτων ἦν ἔργον Ἰουδαϊκῶν, καὶ τῶν ἐν ἐκείνοις ἀνοσίων τολμημάτων καρπὸς ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, κρῖμα δὲ ἦν τὸ θεῖον, ὥσπερ οἴονταί τινες, τὸ πάντως ἄγον εἰς e τοῦτο· πῶς οὐκ ἔδει λοιπὸν καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης ἤδη πληροῦσθαι τὸ δόξαν δι' ἀνθρώπων δὴ πάντως, καὶ οὐχ ἑτέρως; εἶτα πῶς ἂν, εἰπέ μοι, δικαίως ἔτι κολάζοιντο ταῖς ἀπαραιτήτοις τοῦ Θεοῦ ψήφοις ὑπηρετοῦντές τινες; πῶς δὲ δείλαιος καὶ ἐν ἀμείνοσιν "εἰ μὴ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος" δι' οὗ S. Matth. xxvi. 24. παρεδόθη ὁ Χριστός; εἰ γὰρ θελητὸν τῷ Σωτῆρι τὸ πάθος, καὶ ἀνεθέλητον οὐδαμῶς καθ' ἕτερόν τινα τρόπον νοοῖτο, ποίαν ἂν εὐλόγως εἰσπράττοιτο δίκην, ὁ θελημάτων δεσποτικῶν καὶ τῶν ἐσομένων ἀπαραιτήτως ὑπηρέτης ἀναδεδειγ- a 339 A. μένος; ἢ γὰρ οὐχ ἅπασιν ἔσται διαφανὲς, ὅτι πάντως ἔδει γενέσθαι τὰ τῇ θείᾳ τε καὶ ἀῤῥήτῳ δόξαντα φύσει, γενέσθαι δὲ πάντως διά τινων; ἀλλ' ἔστι καὶ διὰ τούτων καὶ διὰ πλειόνων ἑτέρων συνιδεῖν, ὡς ἐπείπερ ἐξ οὐρανῶν καταβέβηκεν ὁ Υἱὸς τὸν ὑπὲρ ἁπάντων ὑπομεῖναι θάνατον, ἑκών τε ὁμοῦ καὶ ἄκων, ἵνα πάντας ἀναστήσῃ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, δόξαν οὕτω καὶ αὐτῷ τῷ Πατρὶ διὰ τὸ πᾶσι συμφέρον· ἑτεροφυᾶ δὲ οὐδαμῶς, ἢ κατά τι γοῦν ἡττώμενον τοῦ γεγεν- b νηκότος ἑαυτὸν νοεῖσθαι διὰ τούτων βούλεται.

Τὸν μὲν οὖν δι' ἐναντίας ὑπερυθριάσειν ἤδη, καὶ τοῖς περὶ τούτων ἡμῖν οὐκ ἀντιτάξεσθαι λόγοις ὑπολαμβάνω·

catena ejusdem ac ea quam B signavit Mai generis, non autem apud Maii anecdota. Est etiam in Cod. Taurin. 79, anno 1149. fol. 25 v.] 1. *οἰκείᾳ*] *ἰδίᾳ* B. *οἰκείᾳ* habet Cod. Taur. *ἰδίᾳ παγίδι καὶ οἰκείᾳ* Codd. Reg. et Ven. 2. *ὁ* ass. ex Cod. Taur. qui *ὁ θάνατος ἐν τῷ θανάτῳ χριστοῦ* exhibet, sic scholion finiens. *θάνατος* deest in Catt. aliis. 6. *ἔργον ἦν* inverso ordine B. 9. *ἤδη* assumptum ex B. 11. *εἶτα πῶς ἂν*] *εἰπάτωσαν* B. 14. *ὁ* assumptum ex B. 16. *εἰσπράττετο* B. *ὁ* assumptum ex B. *δεσπότης δεσποτικῶν* (sic) B. 17. *ἀπαραίτητος* B. 19. *δόξαντα* B.D corr. "al. *δόξαντα*" Ed. mg. *δοκοῦντα* D. Ed. 21. *οὐρανῶν* B. *οὐρανοῦ* Ed. 22. *ὑπομεῖναι* B. *ὑπέμεινε* Ed.

ἐνισταμένῳ δὲ πάλιν καὶ φιλονεικεῖν ὅτι πρέποι διεγνωκότι μακρότερον ἐκεῖνό φημι Εἰ καταβέβηκεν ἐξ οὐρανῶν ὁ Υἱὸς οὐ τὸ οἰκεῖον ἀποπληρώσων θέλημα, καθάπερ αὐτός φησιν, ἀλλὰ τὸ τοῦ Πατρὸς, καί σοι τῆς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένης ἐπὶ τούτῳ θεωρίας οὐχ ἡδεῖς οἱ λόγοι φανοῦνται c τυχόν· ἆρ' οὐκ ἀναγκαῖον εἰπεῖν ἀντιτετάχθαι πως αὐτοῖς τὰ θελήματα, καὶ διωρίσθαι κατὰ τὸ ἐναντίον τὴν βούλησιν; ἀλλ' ἔστι δὴ πᾶσιν ὁμολογούμενον. εἰ μὲν γὰρ τὸ διεῖργον οὐδὲν, μία δήπου πάντως ἐν ἀμφοῖν ἡ θέλησις· εἰ δὲ ὡς ἑτέραν τινὰ παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς ὑπάρχουσαν παρελαύνει μὲν τὴν ἑαυτοῦ, πληροῖ δὲ ἐκείνην, πῶς οὐκ ἀσυνέτως ἐροῦμεν μίαν εἶναι, καὶ οὐχ ἑτέραν ὡς πρὸς ἑτέραν;

Ἴδωμεν τοίνυν ἐν τίσιν ἐστὶν ἡ θέλησις τοῦ Πατρός· d οὕτω γὰρ δὴ καὶ τὴν ἑτέραν, ὅποι ποτὲ βλέποι, διαγνωσόμεθα. οὐκοῦν ἡ μὲν βούλησις τοῦ Πατρὸς, ὡς αὐτὸς εἴρηκεν ὁ Σωτὴρ, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκεν αὐτῷ μὴ ἀπολέσῃ ἐξ αὐτοῦ ἀλλ' ἀναστήσῃ αὐτὸ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. καὶ ἀγαθὴ μὲν ὅτι καὶ φιλάνθρωπος οὐδεὶς ἀντερεῖ· μεθιστάντες δὲ πρὸς τὴν ἐναντίως ἔχουσαν βούλησιν τοῦ Υἱοῦ τὰς ἐννοίας, οὔτε φιλάνθρωπον, οὔτε μὴν ὅλως εὑρήσομεν ἀγαθὸν, φρονοῦντα δὴ e πάντως τἀναντία τῷ Πατρὶ, καὶ οὔτε διασώζειν ἡμᾶς, οὔτε μὴν ἐκ θανάτου διανιστᾶν ἐθέλοντα. πῶς οὖν ἔτι ποιμὴν ἀγαθὸς, πῶς δὲ σημεῖον ἡμῖν τῆς ἐνούσης αὐτῷ φιλανθρωπίας ἐτίθει, τὸ διδόναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν; εἰ μὲν γὰρ καταβέβηκεν ἐξ οὐρανῶν, ἵνα τοῦτο πληρώσῃ καθ' ἑκούσιον βούλησιν, πῶς οὐ τὸ ἴδιον θέλημα πληροῖ, μήτε ἀπολλύων τὸ προσαγόμενον, ἀλλὰ καὶ διανιστὰς κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν; εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐν θελήσει τοῦτο αὐτῷ, ὑπηρετεῖ δὲ μᾶλλον τοῖς θελήμασι τοῦ Πατρὸς, καὶ διανιστὰς καὶ δια- **340 A.** a σώζων, τοὺς ἀπολωλότας δηλονότι καὶ τῷ θανάτῳ κεκρατημένους, πῶς οὐκ ἀληθεύσομεν, οὔτε ἀγαθὸν, οὔτε μὴν

2. οὐρανοῦ B. 8. πᾶσιν B. πάλιν Ed. 14. βλέπει D. 17. αὐτὸ] + ἐν B. ἀγαθὸς B. 22. ἔτι B. ἐστι Ed. 27. διανιστὰς B. ἀνιστὰς Ed. 29. διανιστὰς et διασώζων inter se transponit Ed. invito B.

ἑτέρως φιλάνθρωπον εἶναι διαβεβαιούμενοι τὸν Υἱόν; παυέσθω τοίνυν ὁ χριστομάχος, πανταχόθεν αὐτῷ πρὸς δυσφημίαν κατηγορουμένου τοῦ προβλήματος, καὶ πικροῖς ἡμᾶς περὶ τούτων μὴ καθυλακτείτω λόγοις.

Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν 40
τὸν Υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, καὶ b
ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Ὁρισάμενος ἤδη τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Πατρὸς, ἀπολευκαίνει πάλιν αὐτὸ, καὶ πλατύτερον εἰς ἐπίσκεψιν τοῖς ἀκροωμένοις προτίθησι, διὰ τοῦ καὶ ἐσαῦθις ἀναλαβεῖν. τίς γὰρ ἂν γένοιτο τῆς προσαγωγῆς ὁ τρόπος, καὶ τί τὸ ἐκ τοῦ προσῆχθαι κερδανοῦσί τινες, ἐξηγεῖται λαμπρῶς. δίδωσι τοίνυν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ ζωοποιεῖν ἰσχύοντι τὰ ζωῆς ἐπιδεᾶ· δίδωσι δὲ οὕτως, ὡς διὰ γνώσεως ἐντιθεὶς ἑκάστῳ δηλονότι c
τὴν ἐφ' Υἱῷ κατάληψιν ἀληθῆ, καὶ τὸ δύνασθαι συνιέναι καθαρῶς ὅτιπερ εἴη Θεὸς ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀληθινοῦ, ἵν' οὕτως διατεθεὶς, καὶ ταῖς ἐπ' αὐτῷ θεωρίαις κατηγλαϊσμένος, ἐπὶ τὸ ἐκ τῆς πίστεως ἀναφέροιτο γέρας, τουτέστι τὴν μακραίωνα ζωὴν, καὶ τὸν ἀμήρυντον ἐν μακαριότητι βίον. προσάγει μὲν οὖν ὁ Πατὴρ διὰ γνώσεως καὶ θεοπρεποῦς θεωρίας τῷ Υἱῷ, τοὺς οἷς ἂν τὴν θείαν ἐπιψηφίσαιτο χάριν. ζωοποιεῖ δὲ λαβὼν ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἴδιον ἀγαθὸν τοῖς ἐξ d
οἰκείας φύσεως καταφθείρεσθαι πεφυκόσιν ἐντιθεὶς, καὶ καθάπερ σπινθῆρα πυρὸς ἐγκαταχώσας αὐτοῖς τὴν ζωοποιὸν τοῦ Πνεύματος δύναμιν, ὅλους δι' ὅλου μεταπλάττει εἰς ἀθανασίαν. ἀκούων δὲ πάλιν, ὅτι προσκομίζει μὲν ὁ Πατὴρ, τὸ δὲ ἀναβιοῦν δύνασθαι χορηγεῖ τοῖς προστρέχουσιν ὁ Υἱὸς, μὴ πρὸς ἐκτόπους ἀποδημήσεις ἐννοίας, ὡς ἰδίᾳ καὶ μεμερι-

1. *φιλάνθρωπον ἑτέρως* inverso ordine B. 5. *Πατρός μου* B. *πέμψαντός με πατρὸς* Ed. 14. *ἐντιθεὶς* assumptum ex B. Catt. 16. *ἐκ*] *ὁ ἐκ* Ed. invitis B. Catt. 17. *διατεθεὶς* B. Cord. *διατιθεὶς* Ed. 20. *οὖν*] Addit *αὐτὸν* Cord., *ἑαυτὸν* b. 21. *χάριν ἐπιψηφίσαιτο* inverso ordine a. 22. *τῆς* pro *τοῖς ἐξ* Cord. 24. *σπινθῆρα* B. Catt. *σπινθῆρας* Ed. *ἐγκαταχώσας* B.D. Catt. *ἐγκαταχύσας* Ed. 25. *εἰς* Catt. *πρὸς* Ed. 28. *ἀποδημήσῃς* D.

e σμένως οἴεσθαί τι ποιεῖν ἑκάτερον, πρὸς ὅπερ ἂν ἔχοι φύσεως ἐπιτηδείως, δέχου δὲ μᾶλλον εἰς νοῦν ὅτι συνεργάτης μέν ἐστιν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς αὖ πάλιν τῷ Πατρὶ, καὶ ὅλης, ἵν' οὕτως εἴπω, τῆς ἁγίας Τριάδος ἔργον ἐστὶν ἡ καθ' ἡμᾶς σωτηρία καὶ ἡ ἐκ θανάτου πάλιν εἰς ζωὴν ἐπάνοδος. ἀρκούντως δὲ ἴσθι καὶ τὸν Πατέρα πρὸς πᾶσαν ἔχειν ἰσχύν τε καὶ χρείαν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ προσέτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· ἔρχεται δὲ διὰ πάσης τῆς ἁγίας Τριάδος τὰ εἰς ἡμᾶς ἀγαθὰ, καὶ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὁλοκλήρως εὑρίσκεται δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι.

341 A. a Ἐπιτηρητέον δ' οὖν ὅμως κἀκεῖνο, ὡς πολύ τι τὸ ἀξιόλογον ἐν τῷ πιστεύειν εἰς τὸν Υἱὸν εὑρίσκεται. ζωὴν γὰρ ἔχει τὸ γέρας· εἰ δὲ ἐν Υἱῷ κατὰ φύσιν ἐπιγινώσκεται ὁ Πατὴρ καὶ Θεὸς, τίς ἂν ἀνάσχοιτο λοιπὸν τῶν ἔξω φερόντων αὐτὸν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, καὶ ἀπύλωτον ἐχόντων εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ δυσφημίαν τὸ στόμα; δι' ὧνδε δύνασθαι διανιστᾶν εἰς ζωὴν τὸ πεπτωκὸς εἰς θάνατον ἐπαγγέλλεται, διὰ τούτων αὐτῶν, οὐδεμιᾶς ἤδη μεσολαβούσης ἐξαλλαγῆς,
b εἰς ταυτότητα φυσικὴν ἀναβαίνει τῷ γεγεννηκότι· ζωῆς γὰρ ἔργον ἴδιον τὸ ζωοποιεῖν, καὶ ἐπείπερ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Πατὴρ, ζωὴ πάντως καὶ ὁ κατὰ φύσιν ἐξ αὐτοῦ νοηθήσεται, τουτέστι ὁ Μονογενής.

41 Ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἀγανακτοῦσι πάλιν οἱ τῶν εἰρημένων παρὰ Χριστοῦ συνιέντες οὐδέν· πέφυκε δέ πως ἐν τούτοις ὁρᾶσθαι κατὰ τὸ πλεῖστον ὁ ἀπαίδευτος νοῦς· οὐ γὰρ ἔχοντες περιδράττεσθαι

1. τι assumptum ex B.D. 2. ἐπιτηδείως B. ἐπιτηδειότητος Ed. μᾶλλον B. πάλιν Ed. 4. ἔργον ἐστὶν hoc ordine B.D. ἔργον om. Cord. Nihil de a. notavi. 8. τῆς ἁγίας om. B. 11. κατ' ἐκεῖνο B. 13. κατὰ φύσιν— Θεὸς B. Θεὸς ὁ κατὰ φύσιν ἐπιγινώσκεται Ed. 14. ἂν om. B. 20. ἴδιον ἔργον inverso ordine B. 23. Inscr. rubro : Β′ : ὅτι ζωοποιὸν τὸ ἅγιον σῶμα χριστοῦ, quasi caput secundum hic incipiens B. οἱ om. B. 26. συνιέντες B. συνέντες Ed. 27. ἔχοντες B. ἔχων Ed.

τῶν ἐννοιῶν, δι' ὧν ἦν εἰκὸς μεταποιηθήσεσθαί πως ἐπὶ τὸ c ἄμεινον, εἰς ἀκαίρους ὀλιγοψυχίας ἐκτελευτᾷ. ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ ἀληθὲς ἐπ' αὐτοῖς δὴ πάλιν τοῖς Ἰουδαίοις τὸ εἰρημένον εὑρήσομεν; χαλεπαίνουσι γὰρ διὰ ποίαν αἰτίαν; τίς δὲ αὐτοὺς εἰς τοῦτο κέκληκε λόγος; γογγύζουσι δὲ διατί; καίτοι μᾶλλον ἐχρῆν φιλομαθέστερον τοῖς εἰρημένοις ἐπιστῆσαι τὸν νοῦν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἤδη κατασκέπτεσθαι τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν, διά τε τῆς ἐν τοῖς ἀποτελεσθεῖσι μεγαλουργίας, εἰς δοκιμωτάτην ἰέναι σύνεσιν, πότερόν ποτε d διαψεύδοιτο Χριστὸς, ἄρτον ἑαυτὸν, καὶ τοῦτο ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότα καλῶν, ἤγουν ἀληθεύει, καὶ τοῦτον ἔχων αὐτοῖς τὸν τρόπον ἁλίσκοιτο. οὕτω γὰρ ἦν κρίνοντας ὀρθῶς παιδαγωγεῖσθαι καλῶς πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος εὕρεσιν· ἀλλὰ ζητοῦντες οὐδὲν χαλεπαίνουσι, καίτοι διὰ τῶν ἤδη παρῳχηκότων, ἄρτον ὄντως ζωῆς καὶ ἀληθινὸν ἐπιδείξαντος ἑαυτὸν τοῦ Χριστοῦ, ἀντιδιαστέλλοντός τε τῷ ἐν τύπῳ καὶ σκιᾷ χορηγηθέντι μάννα κατὰ τὴν ἔρημον τοῖς e πατράσιν αὐτῶν. "Ὁ γὰρ ἐρχόμενος πρὸς μὲ, φησὶν, οὐ (Supra ver. 35.) "μὴ πεινάσῃ πώποτε·" ὡς τῶν ἐκεῖνο φαγόντων τὸ μάννα, βραχεῖάν τινα καὶ εὐαπόβλητον κομιδῇ τὴν ἀπόλαυσιν ἐσχηκότων περὶ τὴν σάρκα· τῶν δὲ πρὸς αὐτὸν ἰόντων διὰ τῆς πίστεως, οὐκ εἰς ὁμοίαν τοῖς τότε τὴν ὄνησιν ἀναβησομένων, καρπωσομένων δὲ μᾶλλον διηνεκῆ τῆς εὐλογίας τὴν χάριν.

Σφάλλεται τοίνυν τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς, μόνα βλέπων τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ ἐπ' αὐτοῖς ᾀδόμενον "Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ (Ps. lxviii. 24.) "τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον," ἵνα μηδαμόθεν a **342 A.** πρὸς τὴν τῶν θείων μυστηρίων ἀνανεύοντες γνῶσιν, κακοὶ κακῶς ἀπόλοιντο διὰ τὰς σφῶν αὐτῶν ἀπονοίας, καὶ τὸ λίαν ἀκρατὲς εἰς ἀπείθειαν. ἀναμιμνησκόμενοι δέ πως τὰ ἐν τοῖς

5. δὲ] γὰρ B. 11. καλῶν] δηλοῦν B. 18. φησὶν, πρός με inverso ordine B. 23. τῆς εὐλογίας B. τὴν εὐλογίαν Ed. 27–30. ἵνα—ἀπείθειαν citat catena in Psalmos e genere ejus quam B. signavit Mai (ut supra 338 c), in Bibl. Nov. iii. 395. 28. γνῶσιν] ἔλλαμψιν Cat. Neutrum habet Cod. Reg. Paris 139. 29. ἀπόλωνται Mai, sed ἀπόλοιντο habet Cod. Reg.

Μωυσαϊκοῖς συγγράμμασι, πατρῷον ὥσπερ τινὰ τοῖς Ἰουδαίοις κλῆρον ἐνόντα τὸν ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις τε καὶ ἀγαθοῖς γογγυσμὸν εὑρήσομεν· ἀλλ' εἰς πικρὸν καταλῆγον τὸ πρᾶ-
b γμα τέλος, καὶ πάλαι μὲν ἐν ἐκείνοις ἡ πεῖρα, καὶ νῦν ἐπὶ τούτοις οὐδὲν ἧττον ἐπέδειξεν. ἐγόγγυζον ἐκεῖνοι κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ ἀχάριστον ἐποιοῦντο κατὰ Θεοῦ τὴν καταβοὴν,
1 Cor. x. 9. ἀλλ' "ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλλυντο," καθάπερ που καὶ ὁ σοφὸς διεμαρτύρατο Παῦλος· γογγύζουσι καὶ οὗτοι κατὰ Χριστοῦ, καὶ τὸν νομοθέτην καὶ λυτρωτὴν ταῖς οὕτω μα-
Amos ix. 3. κραῖς ἀπειθείαις ὑβρίζουσιν· ἀλλ' ἐντελεῖται "τῷ δράκοντι "καὶ δήξεται αὐτοὺς," κατὰ τὸ γεγραμμένον· προκείσονται
c δὲ θοίνη τῷ παμφάγῳ θηρὶ, καταλήγει γὰρ ὡς ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ πρὸς τέλος ἡ ἀπείθεια τὸ παγχάλεπον.

42 Καὶ ἔλεγον Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσὴφ, οὗ ἡμεῖς οἴδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς οὖν λέγει ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;

Ὦ πολλῆς ἀμαθίας, καὶ ἀκράτῳ μέθῃ κατεσκοτισμένης
Es. vi. 10. διανοίας· "ἐπαχύνθη, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἡ καρδία τοῦ
d "λαοῦ τούτου." θεωρεῖ γὰρ ὄντως οὐδὲν, ὧν ἔδει συνιέναι λαμπρῶς, καὶ γέλωτος ἄξια καὶ φρονεῖ καὶ φθέγγεται· χρῆν γὰρ δήπου μᾶλλον αὐτοὺς τὴν τοῦ πανσόφου Μωυσέως ἐκμελετῶντας συγγραφὴν, τοῖς τε τῶν ἁγίων προφητῶν ἐντρυφῶντας κηρύγμασιν ἐκεῖνο νοεῖν, ὡς οὐ δίχα σαρκὸς, οὐδὲ τῶν διὰ σώματος περιβλημάτων, ὡς ἡμᾶς ἀφίξεσθαι προσεδοκᾶτο Χριστὸς, ἀλλ' ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ φανή-
e σεσθαι προεκηρύττετο, καὶ ἐν τῷ κοινῷ δὴ τούτῳ πάντων
Ib. vii. 14. εὑρεθήσεσθαι σχήματι· διάτοι τοῦτο τὴν μὲν ἁγίαν παρθένον ἕξειν ἐν γαστρὶ, τέξεσθαι δὲ καὶ υἱὸν, προφητικὸς ἡμῖν
Ps. cxxxi. 11. ἀναφωνεῖ λόγος· ὀμόσας δὲ τῷ μακαρίῳ Δαυεὶδ ἀλήθειαν

3. τὸ om. B. 7. ἀπώλλυντο B. (B.) ἀπώλοντο Ed. Statim καὶ addit B. 11. προσκείσονται B. 12. θηρίῳ B. 26. τούτῳ δὴ inverso ordine B. τοῦτο D. 28. καὶ om. B. 29. ἀνεφώνει B.

εὑρίσκεται Κύριος, ἣν δὴ καὶ ἀθετήσειν οὐδαμῶς ἐπηγγέλλετο, ὅτι θήσει τὸν ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται· ἐξελεύσεσθαι δὲ καὶ "ῥάβδον [Es. xi. 1.] "ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ" προαπήγγελτο. οἱ δὲ εἰς τοσαύτην ἀλογίαν ἐκτρεχόντες οὐκ αἰσθάνονται, ὡς εἴπερ εἰδεῖεν τὴν κατὰ σάρκα μητέρα τοῦ μετὰ σαρκὸς ἀφίξεσθαι προκεκη- [a 343 A.] ρυγμένου, διὰ τοῦτο χρῆναι δὴ πάντως ἀπειθεῖν οἰομένων, ὅτι καταβέβηκεν ἐκ τῶν οὐρανῶν· εἰ γὰρ καὶ μὴ κατὰ σῶμα τοῦτο γεγονὸς εὑρήσομεν, ἀλλ' ἦν ὡς ἐν οἰκείῳ ναῷ τῷ ἐκ παρθένου σώματι Λόγος ὁ θεῖος, ἄνωθεν ἐκ Πατρὸς ὡς ἡμᾶς ἀφιγμένος, καὶ διὰ τὴν ἁπάντων σωτηρίαν σπέρματος [Heb. ii. 16.] Ἁβραὰμ ἐπιδραξάμενος, ἵνα "κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς" [Ib. 17.] ὁμοιωθῇ, καὶ καλέσῃ πρὸς υἱοθεσίαν τὴν ὡς πρὸς Θεὸν τὴν [b] ἀνθρώπου φύσιν, Θεὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπος ἀναδεδειγμένος. ἀλλ' οὐ συνέντες τὴν μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰουδαῖοι, ἀπὸ τοῦ τὴν μητέρα γινώσκειν αὐτοῦ καὶ τὸν πατέρα, καίτοι μὴ ὄντα πατέρα, οὐκ ἐρυθριῶσιν ἀσχάλλοντες, ὅτι καταβῆναι λέγοι Χριστὸς ἐξ οὐρανοῦ.

Τύπος δὲ πάλιν ἡμῖν ὠφελείας ἀνατέλλει κἀν τούτῳ πολλῆς· παιδευόμεθα γὰρ διὰ τούτων ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὅτι πολλὴν ἂν ἡμῖν προσοίσῃ ζημίαν τὸ μὴ μᾶλλον τοῖς νοητοῖς [c] τῆς καρδίας ὄμμασι τὴν ἐνοῦσαν τοῖς ἁγίοις περιαθρεῖν ἀρετὴν καὶ εἰς τὴν ἐγκεκρυμμένην αὐτοῖς δόξαν ἀφορᾶν, ἀλλ' ἐκ τῆς περὶ τὸ σῶμα σμικροπρεπείας πολλάκις οὐδενὸς ἐν τάξει τιθέναι τὸ μέγα παρὰ Θεῷ καὶ τίμιον. οὕτω περὶ τῶν ἁγίων ἐν προφήταις ὁ Θεός που φησὶν, ὡς ἐν ἑνὶ κατὰ πάντων ἁπλώσας τὸν λόγον "Εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος ὃς πέποιθεν [Hier. xvii. 7–10.] "ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται Κύριος ἐλπὶς αὐτοῦ, καὶ ἔσται ὡς "ξύλον εὐθηνοῦν παρ' ὕδατι, καὶ ἐπὶ ἰκμάδα βαλεῖ ῥίζαν [d] "αὐτοῦ, ἐν ἐνιαυτῷ ἀβροχίας οὐ φοβηθήσεται, καὶ οὐ δια-

1. δὴ om. B. 3. ῥάβδον B. ῥάβδος Ed. 4. προαπήγγελτο D. προαπηγγέλλετο Ed. 7. οἰομένων habere D. testatur Heyse. 10. ὡς] + πρὸς Ed. invito B. 19. ἀνατελεῖ B. 20. πολὺς B. 23. κεκρυμμένην B.

“ λείψει ποιῶν καρπόν. βαθεῖα καρδία παρὰ πάντα, καὶ “ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; ἐγὼ Κύριος “ ἐτάζων καρδίας, δοκιμάζων νεφρούς.” ὅταν τοίνυν ἡμεῖς τὸν ἐγνωσμένον παρὰ Θεῷ, καὶ ἐν ταῖς ἀρτίως εἰρημέναις τεθαυμασμένον ἀρεταῖς, ταῖς ἀλαζονείαις κατασμικρύνωμεν, e εἰς μόνην αὐτοῦ τὴν ἐξωφανῆ καὶ ἐπίκηρον ἀποβλέποντες σάρκα, καὶ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀδοξίαν πρόφασιν τῆς ἐπ' αὐτῷ σμικροψυχίας ποιησάμενοι, πῶς οὐχὶ τἀναντία φρονοῦντες τῷ πάντων ἁλωσόμεθα βασιλεῖ, δίκην τε οὕτως ὑφέξομεν οὐ μετρίαν, ἔσθ' ὅτε τὸ ὑψηλὸν λέγοντες ταπεινὸν, Es. v. 20. καὶ τὸ φῶς τιθέμενοι σκότος, καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν ὁριζόμενοι;

Φυλακτέον τοιγαροῦν τοῖς ἁγίοις τὰς αὐτοῖς πρεπούσας τιμὰς, καὶ θεωρητέον μᾶλλον αὐτοὺς διὰ τῆς ἔσωθεν καὶ κεκρυμμένης εὐκλείας, ἢ ἐν οἷς ἂν εἶεν διὰ τὴν σάρκα. ἀλλὰ γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν ἡμῖν, τὸ μὲν ἐν κόσμῳ ταπει- **344 A.** a νὸν τιμῆς μὲν ὅλως ἢ καί τινος δόξης ἀξιοῦν οὐκ ἀνέχονται, κἂν ὑπάρχοι διαπρεπὴς ἐν ἀρεταῖς, εἰς δὲ μόνην ἀποβλέποντες τὴν ἐκ πλούτου πλεονεξίαν, καὶ τὴν εὐδιάφθορόν τε καὶ ὅσον οὐδέπω τεθνηξομένην εὔκλειαν ἐνορῶντες οὐ σφόδρα δικαίοις ὀφθαλμοῖς, παρ' οὐδὲν ποιοῦνται τὸ κρίνειν ὀρθῶς. τοὺς γὰρ δὴ τοιούτους καὶ λίαν εἰκότως διαγελᾷ τοῦ Σω- S. Jac. ii. 2. τῆρος ὁ μαθητὴς, λέγων “ Ὑποκριταὶ, ἐὰν γάρ τις εἰσέλθῃ “ εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι b “ λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῆτι,” εἶτα λέγητε, φησὶ, τῷ μὲν πλουσίῳ πρὸς τῷ δεξιῷ καθέζεσθαι Ib. 3, 4. τόπῳ, τῷ δὲ “ πτωχῷ Στῆθι ἐκεῖ ἢ κάθου ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν “ μου, οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς;” καίτοι σκοπεῖν ἐντεῦθεν ἀκόλουθον, πόσης ἂν εἶεν εὐλόγου μομφῆς ὑπαίτιοι γεγονότες, οἱ τοῖς ἔξωθεν περιβλήμασι, καὶ οὐχὶ τοῖς ἔσωθεν

1. βαθεῖα] + ἡ Ed. invito B. (106.) 3. καρδίας] + καὶ B. (Vat.) Statim νεφροὺς δοκιμάζων inverso ordine B. δοκιμάζον Aub. 14. καὶ alt. om. B. 16. τὸ B. τὸν Ed. 19. εὐδιάφορον B.D. 20. ὅσον] ὥσεν (sic) B. 23. τις assumptum ex B. 27. καθέζου B. 29. μομφῆς B.D. et sic correxit Migne. μορφῆς Aub. 30. περιβλέμμασι B.

ἀγαθοῖς τὸν ἄνδρα θαυμάζοντες. καὶ πλοῦτος μὲν γὰρ καὶ τὸ ἐκ πλούτου λαμπρὸν, ἀλλοτρίαν τινὰ καὶ νόθην τοῖς κεκτημένοις προσοίσειεν ἂν εἰκότως τὴν δόξαν· ἡ δὲ ἐν c καρδίᾳ λαμπρότης, καὶ τὸ ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς διαφανὲς, γνήσιος ἂν εἶεν καὶ ἐμπεφυκὼς τοῖς ἔχουσι πλοῦτος, οὐ συναπομένων τῇ σαρκὶ, καὶ σὺν αὐτῇ κατασηπόμενος, ἀλλ' ἐνδημούσῃ μὲν ἔτι τῇ ψυχῇ κατὰ τόνδε τὸν βίον συνῳκισμένος, ἐκδημούσῃ δὲ πάλιν συναφιπτάμενος, ὅποι περ ἂν ὁ τοῦ παντὸς νεύσειεν ἡγεμών. πολλαὶ γὰρ μοναὶ παρὰ τῷ (Infra xiv. 2.) Πατρὶ, καθάπερ ἠκούσαμεν.

Τιμητέον τοιγαροῦν οὐχὶ πάντως ἢ ἀναγκαίως τὸν ἐν πλούτῳ διαφανῆ, καὶ τοῖς ἐπὶ γῆς δοξαρίοις καθάπερ ἐν d πίνακι κατακεχρωσμένον, ἐκείνους δὲ μᾶλλον, οἷς ἡ τῶν ἔργων φαιδρότης ἀμάραντον ἀποτίκτει διὰ Θεοῦ τὴν εὔκλειαν, καὶ τὸ ἔσωθεν ἐναστράπτει κάλλος διὰ πάσης ἰδέας ἀγαθῶν ἐκλελαμπρυσμένους.

Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς Μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. 43
οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας 44
με ἑλκύσῃ αὐτὸν, κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. e

Κατασμικρύνουσιν Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν, τὸν μὲν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγνοοῦντες Πατέρα, καὶ ὅτι περ εἴη κατὰ φύσιν Υἱὸς τοῦ πάντων δεσπόζοντος, οὐδαμόθεν ἐπιγινώσκοντες, εἰς δὲ μόνην ἀποβλέποντες τὴν ἐπὶ τῆς γῆς μητέρα καὶ τὸν Ἰωσήφ. διὰ τοῦτο θερμότερόν πως αὐτοῖς ὑπαντᾷ, καὶ παραχρῆμα πάλιν ἐπ' αὐτὸ τὸ θεοπρεπὲς ἀξίωμα χρησίμως ἀναπηδᾷ· δι' ὧν οἶδεν, ὡς Θεὸς, καὶ τὸ λάθρα ψιθυρισθὲν a 345 A. καὶ εἰς νοῦν αὐτοῖς ἀναβεβηκὸς, διὰ τούτων αὐτῶν ἐπιτρέπων ἐννοεῖν, ὅτι τῆς ἀληθείας ἐκπίπτουσι, καὶ μικρὰν κομιδῇ τὴν

1. καὶ prius assumptum ex B. 6. συναπτόμενον B. [συναπόμενον?] 7. τόνδε assumptum ex B. 8. συναφιπτάμενος B.D. συναφιστάμενος Ed. Statim ὅποι περ B. ὅπου περ Ed. 16. ἐκλελαμπρυσμένον B. 21. περ assumptum ex B. 25. ἐπὶ τὸ αὐτὸ θεοπρεπὲς B.

ἐπ᾽ αὐτῷ διάληψιν ἐποιήσαντο. τὸν γὰρ ὅλως εἰδότα καρδίας, ἐξετάζοντά τε τὰ ἐν νῷ κινήματα, καὶ οὐδὲν ἠγνοηκότα τῶν ἐν ψυχαῖς βουλευμάτων, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἐχρῆν δόξῃ μὲν ἤδη καταστέφειν τῇ θεοπρεπεῖ, καὶ ἀνακομίζειν δὲ εἰς b *τοσοῦτον τῆς ἐν ἀνθρώποις σμικροπρεπείας, ὅσον δὴ ὑπερκέοιτο τῶν ἐπὶ γῆς ὁ Θεός; ἀνακαλύπτων τοίνυν τὸν ἐν ἀφθόγγοις ἔτι μομφαῖς κατακεχωσμένον λογισμὸν, καὶ τὸν λάθρα διαψιθυρισθέντα γογγυσμὸν ἐν αὐτοῖς φανερὸν καθιστὰς δι᾽ αἰτίαν ἤδη τὴν εἰρημένην* Μὴ γογγύζετέ *φησι μετ᾽* ἀλλήλων· *εἶτα δεικνὺς, ὅτι θεοδίδακτον ἐν ἀνθρώποις ἀγαθὸν τὸ περὶ αὐτοῦ μυστήριον, καὶ τῆς ἄνωθεν χάριτος ἔργον ἐστὶν ἡ περὶ αὐτοῦ γνῶσις, μηδὲ δύνασθαί φησιν ὡς αὐτὸν ἀφικέσθαι, μὴ οὐχὶ ταῖς τοῦ Πατρὸς νουθεσίαις καθειλ-* c *κυσμένον· ἦν δὲ τοῦτο πάλιν ἕτερον ποιοῦντος οὐδὲν ἢ σκοπεῖν ἀναπείθοντος, ὅτι δεήσοι μὲν αὐτοὺς κλάοντας καὶ πικραινομένους, ἐφ᾽ οἷς μὲν ἤδη λελυπήκεσαν ἐλευθεροῦσθαι ζητεῖν, ἀνέλκεσθαι δέ πως καὶ εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν, διὰ βουλῆς τοῦ Πατρὸς, καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας κατευμαριζούσης αὐτοῖς τὴν ἐν τούτοις ὁδὸν, καὶ λείαν ὥσπερ ἀποτελούσης, τὴν ἐπείπερ ἡμάρτανον ἀφειδῶς ἐκτετραχυμένην· ἀναστήσειν γεμὴν ἐκ νεκρῶν τὸν πιστεύοντα χρησί-* d *μως διεβεβαιοῦτο, καὶ διὰ τούτου πάλιν Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸν τοῖς ἀνοήτοις ἑαυτὸν παριστάς· τὸ γὰρ ὅλως δύνασθαι ζωοποιεῖν, καὶ παλινδρομῆσαι πρὸς ἀναβίωσιν ἀναγκάσαι τῷ θανάτῳ κεκρατημένον, μόνῃ μὲν ἂν πρέποι δικαίως τῇ τοῦ Θεοῦ φύσει, προσγράφοιτο δὲ τῶν γενητῶν οὐδενί. τοῦ γὰρ ζῶντός ἐστι τὸ ζωοποιεῖν, καὶ οὐχὶ τοῦ παρ᾽ ἑτέρου δανειζομένου τὴν χάριν.*

4. *καὶ* assumptum ex B. 5. *ἂν* pro *δὴ* B. 6. *τῆς* pro *τῶν* Migne. *ὡς* pro *ὁ* B. 7. *μομφαῖς* B.D. *μορφαῖς* Ed. 8. *λάθρα*] *ἐν λάθρα* B. 9. *φησι* assumptum ex B. 15. *κλάοντας* D. *κλαίοντας* Ed. 18. *τοῦ* B. *τῆς* Ed. 22. *διεβεβαιοῦτο χρησίμως* inverso ordine B.

Ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις Καὶ ἔσονται πάντες 45
διδακτοὶ Θεοῦ. e

Τὴν ἐνυπάρχουσαν τοῖς ἀκροωμένοις ἀπόνοιαν ἐννοήσας ὡς Θεὸς, οὐκ ἀμαρτύρητον ἐᾷ τὸν ἐπὶ τούτῳ λόγον, ἄνωθεν δὲ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν προκεκηρυγμένον ἤδη καὶ προαναφωνηθέντα δεικνύει, καὶ τὰς τῶν ἀντερεῖν ὅτι πρέποι πάλιν αὐτῷ διενθυμουμένων προαναιρῶν ἀφορμὰς, καὶ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ἀμαθίαν οὐδὲν ἧττον ἀπογυμνῶν, διὰ τοῦ καὶ τοῦτο δὴ πάλιν ἀγνοοῦντας ὁρᾶσθαι, καίτοι νόμῳ παιδαγω- a 346 A.
γουμένους πρὸς τὴν τῶν ἐσομένων κατάληψιν. ἀναπείθει τοίνυν καὶ οὐχ ἑκόντας ἤδη συννεύειν· οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς καὶ ταῖς τῶν ἁγίων προφητῶν ἀντιστατήσειν φωναῖς, ὅτι τοῖς ἀξίοις ἐνηχήσει ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸ περὶ αὐτοῦ μυστήριον, καὶ ἀποκαλύψει τὸν ἴδιον Υἱὸν, ἀποῤῥήτως ἑκάστῳ προσλαλῶν, καὶ θεοπρεπῶς τὴν ἐπὶ τούτοις σύνεσιν ἐντιθείς.

Ἀνωτέρω δὲ λέγων "Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς μὲ, Supra ver. 44.
"ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με ἑλκύσῃ αὐτὸν," οὐκ ἀναγκαστικὴν, οὐδὲ βιαιοτάτην οὖσαν ἐπιδεικνύει τὴν ἕλξιν b
προστιθείς·

Πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ Πατρός μου καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς μέ.

Ὅπου γὰρ ἀκοὴ καὶ μάθησις καὶ τὸ ἐκ παιδεύσεως ἀγαθὸν, διὰ πειθοῦς δηλονότι καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἡ πίστις· ἀντιληπτικὴ δὲ μᾶλλον, ὡς ἐξ ἀγάπης τοῖς ἀξίοις ἡ ἐπὶ Χριστῷ σύνεσις χορηγεῖται παρὰ τοῦ Πατρὸς ἤπερ ἀναγκαστική· περισώζεσθαι γὰρ ὁ δογματικὸς ἀναγκάζει λόγος τὸ c
αὐτεξούσιον καὶ αὐτοπροαίρετον τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ, ἵνα

3. ἐνυπάρχουσαν B. συνυπάρχουσαν Ed. 8. αὐτοῖς om. B. 12. ἀντιστατήσειν B. ἀντιστήσειν Ed. 15. τούτῳ B. 18. ἐπιδείκνυσι B. 20. πᾶς] + οὖν Ed. invito B. μου assumptum ex B. 24. ἀξίοις] ἁγίοις B. 25. τοῦ assumptum ex B. 27. τοῦ om. B.

δικαίους μὲν ἐπ' ἀγαθοῖς ἀπαιτῇ τοὺς μισθοὺς, σφαλλομένη δὲ τοῦ πρέποντος, καὶ τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν ἐκ ῥᾳθυμίας ἐκβαίνουσα, τὴν ἐπὶ τῷ κολάζεσθαι δίκην καὶ εὐλογωτάτην ἀποκομίζοιτο.

Ἰστέον δὲ ὅτι κἂν λέγοιτό τινας ἐκπαιδεύειν ὁ Πατὴρ τὸ ἐπὶ Χριστῷ μυστήριον, ἀλλ' οὐ μόνος ἐνεργήσει περὶ τοῦτο, ἐπιτελέσει δὲ μᾶλλον ὡς διὰ σοφίας ἰδίας αὐτὸ τοῦ Υἱοῦ. d ἐννοεῖν γὰρ ἀκόλουθον, ὡς οὐ δίχα σοφίας ἡ κατὰ σύνεσιν ἔν τισιν ἀποκάλυψις ἔσται παρὰ τοῦ Πατρός. σοφία δὲ τοῦ Πατρός ἐστιν ὁ Υἱός. οὐκοῦν ὡς διὰ σοφίας ἐνεργήσει τοῦ ἰδίου γεννήματος τὴν ἐν τοῖς ἀξίοις ἀποκάλυψιν ὁ Πατήρ. καὶ ἁπαξαπλῶς εἰπεῖν, ἀληθῶς δὲ δὴ πάντως, καὶ οὐχ ἑτέρως, οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι, πάνθ' ὅσα πέρ ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐνεργήματα τὰ ἐπί τισιν, ἤτοι θελήματα, πάσης εἶναι λέγων τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ αὐτοῦ τοῦ e Υἱοῦ, καὶ τὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. διὰ γάρτοι ταύτην, ὡς ἐγῷμαι, τὴν αἰτίαν, τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀποκαλύπτειν λεγομένου τὸν ἴδιον Υἱὸν, καὶ καλεῖν ἐπ' αὐτῷ τοὺς εἰς τὸ πιστεύειν ἑτοιμοτέρους, καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦτο ποιῶν εὑρίσκεται, καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ οὐδὲν ἧττον τὸ Ἅγιον. Πέτρῳ μὲν γὰρ τῷ μακαρίῳ φησὶν ὁ Σωτὴρ, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν S. Matth. xvi. 17. εὐθαρσέστατα διωμολογηκότι “Μακάριος εἶ Σίμων Βὰρ “Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ “Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.” αὐτὸς δὲ τοῦτο ποιῶν ἐν 347 A. a ἑτέροις ὁρᾶται. καὶ γοῦν ἐφ' ἑαυτῷ καλῶς δὴ λίαν ὁ Παῦλος ἀποσεμνύνεται, περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου βοῶν Gal. i. 12. “Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρ' ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ, ἢ ἐδιδά-“χθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.” ἴδοις δ' ἂν ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον οὐδὲν ἧττον ἡμῖν ἀποκαλύπτει Χριστόν. ἐπιστέλλει γοῦν ὁ σοφώτατος Ἰω-

3. τῷ D. τὸ Ed. καὶ assumptum ex B. 7. αὐτὸ] + τὸ B. 12. ἁπαξαπλῶς B. ἁπλῶς Ed. 14. τὰ om. B. 17. ἐγῷμαι] ἐγὼ μὲν B. 18. αὐτῷ et αὐτὸν D. 19. ἐτυμοτέρους B. ὁ om. B. 29. αὐτὸ assumptum ex B.

ἄννης “Καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ’ αὐτοῦ μένει ἐν “ὑμῖν, καὶ οὐ χρείαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκῃ ὑμᾶς, ἀλλ’ ὡς “τὸ αὐτοῦ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων.” καὶ αὐτὸς b δέ που φησὶν ὁ Σωτὴρ, ὡς περὶ τοῦ παρακλήτου, τουτέστι τοῦ Πνεύματος “Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ’ οὐ “δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα “τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ· οὐ γὰρ “λαλήσει ἀφ’ ἑαυτοῦ, ἀλλ’ ὅσα ἀκούει λαλήσει, καὶ τὰ “ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ “ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.” πνεῦμα γὰρ ἀληθείας ὑπάρχον, φωταγωγήσει τοὺς ἐν οἷς ἂν γένοιτο, καὶ ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας χειραγωγήσει κατάληψιν. καὶ ταῦτά φαμεν, οὐχ ὡς κατασχίζοντες εἰς ἀλλοτριότητα, καὶ εἰς τὸ διηρημένως c κατὰ τὸ πᾶν ἢ τὸν Πατέρα τιθέντες τοῦ Υἱοῦ, ἤγουν τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, ἀλλ’ οὐδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ’ εἴπερ μία θεότης ἐστί τε ὄντως καὶ οὕτω κηρύττεται ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ θεωρουμένῃ Τριάδι, τὰ ἑκάστῳ προσαπτόμενα καὶ ἰδίως ἀνατεθεῖσθαι δοκοῦντα, πάσης εἶναι διοριζόμενοι τῆς θεότητος βουλάς τε καὶ ἐνεργείας. ἐνεργήσει γὰρ δι’ ἑαυτῆς οὐ μεμερισμένως ἡ θεία τε καὶ ἀδιαίρετος φύσις, ὅσον ἧκεν εἰς τὸν ἕνα τῆς θεότητος λόγον, εἰ καὶ ὑφέστηκε τῶν νοουμένων ἕκαστον d ἰδιοσυστάτως· ἔστι γὰρ ὅ ἐστιν ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις περιαθρητέον κἀκεῖνο· τὰ πρός τι πως ἔχοντα τῶν ὀνομάτων, αὐτὰ δι’ ἀμφοῖν γνωρίζεται, καὶ τὴν τοῦ ἑνὸς δήλωσιν ἐν τῇ τοῦ ἑτέρου κατίδοι τις ἄν. οὐκοῦν ἀνάγκη μὲν πᾶσα διὰ Πατρὸς ἀποκαλύπτεσθαι τὸν Υἱὸν, δι’ Υἱοῦ δ’ αὖ πάλιν τὸν Πατέρα· συνεισάγεται γὰρ πάντως θατέρῳ τὸ ἕτερον, καὶ εἴ τις εἰδείη Πατέρα τῇ φύσει τὸν Θεὸν, ἐννοήσει δὴ πάντως e

1 S. Joan. ii. 27.

Infra xvi. 12–14.

5. λέγειν ὑμῖν hoc ordine B. 6. ἐκεῖνος D. ἐκεῖνο Ed. 9. ἀ[ερ]ρχόμενα B. ἐκεῖνος—ὑμῖν assumpta ex B.D. Georgio Trapez. 16. εἴπερ μία] ἐπείπερ ἅμα B. τὸ pro τε B. 23. ὁ alt. om. B. 26. τοῦ prius om. B. 28. δ’ αὖ] δὲ B. 29. γὰρ] δὲ B.

τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα Υἱὸν, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ τὸ ἕτερον. ὁ γὰρ Υἱὸν ὁμολογῶν οὐκ ἀγνοήσει τὸν γεγεννηκότα.

Οὐκοῦν ᾗ μέν ἐστι Πατὴρ ὁ Θεὸς, οὕτω τε νοεῖται καὶ κηρύττεται, τὴν περὶ τοῦ ἰδίου γεννήματος τοῖς ἀκροωμένοις ἐντίθησι γνῶσιν· ᾗ δὲ Υἱὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ὀνομάζεται καὶ ἔστιν ἀληθῶς, διαγγέλλει τὸν Πατέρα· διάτοι Infra xvii. 6. *τοῦτό φησιν ὡς πρὸς αὐτόν "Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα "τοῖς ἀνθρώποις." ἐπειδὴ γὰρ ἐγνώσθη παρὰ τοῖς πεπι-* 348 A. a *στευκόσιν ὁ Υἱὸς, πεφανερῶσθαί φησι τὸ τοῦ γεννήσαντος ὄνομα· νοηθείη δ᾽ ἂν τὴν περὶ τοῦ ἰδίου γεννήματος γνῶσιν ἐντιθεὶς ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, οὐ φωνῆς ἄνωθεν καταῤῥηγνυμένης, καὶ βροντῆς τινος δίκην περικτυπούσης τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ θείας δηλονότι φωταγωγίας ἀναλαμπούσης ἐν ἡμῖν πρὸς κατανόησιν τῆς θεοπνεύστου γραφῆς· εὑρήσεις δὲ πάλιν καὶ πρὸς τοῦτο ἐν ἡμῖν ἐνεργὸν τὸν Υἱόν· γέγραπται* S. Luc. xxiv. 45. *γάρ που περὶ τῶν ἁγίων μαθητῶν ὅτι "Τότε διήνοιξεν* b *"αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς," εἰς τὸ νοεῖν δηλονότι τὰς ἁγίας γραφάς.*

46 Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα ἑώρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ· οὗτος ἑώρακε τὸν Πατέρα.

Προανασκοπήσας πάλιν, ὡς Θεὸς, ὅτι παραδέξονται μὲν οὐδαμῶς τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἀποκάλυψιν, οὐδὲ τὴν ἄνωθεν μὲν ἐν φωταγωγίαις ἐννοήσουσι σύνεσιν, ἀπαιτήσουσι δὲ διὰ πολλὴν δυσβουλίαν καὶ αὐτὸ τὸ χρῆναι c *θεωρεῖν τὸν Πατέρα, καὶ, ἵνα οὕτως εἴπωμεν, δι᾽ αὐτοπροσώπου παιδεύεσθαι θέας, ὅπερ ὡς ᾤοντο τοῖς πατράσιν* Exod. xix. 20. *αὐτῶν ὑπήρχθη ποτὲ, καταφοιτώσης ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ· προανασειράζει πάλιν, καὶ ὥσπερ τινὶ*

1. *ἐξ αὐτοῦ*] *ἐξοῦ* B. 4. *ᾗ*] *ἡ εἰ* B. *οὕτω τε*] *οὗτός γε* B. 6. *ᾗ δὲ*] *ἡ ειδὲ* B. 11. *γνῶσιν*] *δόσιν* B. 16. *ἐν* assumptum ex B. 20. *τοῦ* assumptum ex B.

χαλινῷ περιτρέπει πρὸς τὸ χρῆναι μὴ παχεῖαν ἔχειν ἐπὶ τῷ Θεῷ τὴν διάληψιν, μηδὲ ὁρατὴν ἔσεσθαί ποτε τὴν ἀόρατον οἴεσθαι φύσιν· οὐδεὶς γὰρ πώποτε, φησὶ, τεθέαται τὸν Πατέρα. ἔοικε δὲ πάλιν καὶ αὐτὸν ὑπαινίττεσθαι τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα. ᾤοντο μὲν γὰρ ἀνοήτως δὴ σφόδρα καὶ τοῦτο d φρονοῦντες οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τὸ εἰσελθεῖν "εἰς τὸν γνόφον" Exod. xx. 21. αὐτὸν, τεθεᾶσθαι τὴν ἄῤῥητον τοῦ Θεοῦ φύσιν, καὶ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς κατιδεῖν, ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν τὸ ἀκήρατον κάλλος. ἀλλ' ἵνα μή τι γυμνότερον λέγων ἐπὶ τῷ πανσόφῳ Μωυσεῖ, δοκῇ πως αὐτοὺς ἐπὶ τὸ σύνηθες παροτρύνειν θράσος, ἀδιορίστως τε ἅμα κατὰ πάντων καὶ ὡς ἐπ' ἐκείνῳ φησίν Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα ἑώρακέ τις. μὴ γὰρ δὴ τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἀπαιτεῖτε, φησὶ, μηδὲ εἰς τὸ πᾶσι τοῖς γεγο- e νόσιν ἀνέμβατον παραλόγοις φέρεσθε ταῖς ὁρμαῖς. ἀπέδρα τε γὰρ καὶ διαλέληθεν ἡ θεία καὶ ἀπερινόητος φύσις, οὐχ ὅπως τοὺς ἐν ἡμῖν ὀφθαλμοὺς ὄντας μόνους, ἀλλ' ἤδη καὶ τοὺς ἁπάσης τῆς κτίσεως· ἐν γὰρ τῷ Οὐδεὶς, τὰ πάντα περισχοινίζεται, ἑαυτὸν δὲ καὶ μόνον εἶναί τε ἐκ Θεοῦ καὶ τεθεᾶσθαι τὸν Πατέρα διοριζόμενος, ἔξω τίθησι δηλονότι τῶν πάντων, καθ' ὧν ἂν νοοῖτο τό Οὐδεὶς ἀποφαντικῶς· ἐπειδὴ δὲ ἔξω πάντων ἐστὶ, καὶ οὐδενὸς ὁρῶντος τὸν Πατέρα, μόνος αὐτὸς τοῦ βλέπειν οὐχ ἁμαρτάνει, πῶς οὐκ ἂν νοοῖτο a **349 A.** λοιπὸν οὐκ ἐν τοῖς πᾶσιν ὑπάρχων, ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἔξω τῶν πάντων, ὡς ὑπὲρ πάντα; καὶ εἰ πάντων εἶναι λεγομένων παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδενὸς ὁρῶντος τὸν Πατέρα· "τὰ γὰρ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ" κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· 1 Cor. xi. 12. μόνος αὐτὸς θεωρεῖ τὸν Πατέρα διὰ τὸ ὑπάρχειν παρὰ Θεοῦ· τό παρὰ τοῦ Θεοῦ ληψόμεθα νοοῦντες ὀρθῶς, ἐπ' αὐτοῦ δὴ καὶ μόνου τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός. εἰ γὰρ μὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ὅτου δὴ χάριν, καθάπερ ἤδη προείπομεν,

1. τῷ om. B. 2. ἀόρατον B. ἀθέατον Ed. 6. οἱ assumptum ex B. 9. γυμνότερόν τι inverso ordine B. 11. θράσος B. πάθος Ed. 12. τι pro δὴ B. 20. ἀποφαντικῶς B. ἀποφατικῶς Ed. 21. πάντων ἔξω inverso ordine B. 24. εἰ] ἐπὶ B. 27, 28. τὸν Πατέρα διὰ τὸ ὑπάρχειν παρὰ Θεοῦ et τοῦ assumpta ex B.

b πάντων εἶναι λεγομένων παρὰ Θεοῦ, μόνος αὐτὸς ἐπὶ τὴν τοῦ
γεννήσαντος ἀναβαίνει θέαν, διὰ τὸ εἶναι παρὰ Θεοῦ; οὐκοῦν
εἰρήσεται μὲν ἐπὶ τῶν ποιημάτων καταχρηστικώτερον· παρὰ
Θεοῦ γὰρ τὰ πάντα δημιουργητῶς διὰ τὸ παρῆχθαι δι' αὐτοῦ
πρὸς γένεσιν· ἐπὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ, καθ' ἕτερόν τε καὶ ἀληθέ-
στερον τρόπον τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν,
δεδέξεται. διὸ τοῖς πᾶσιν οὐ συναριθμούμενος, ἀλλ' ἔξω
πάντων ὑπάρχων καὶ ἐπάνω πάντων μετὰ Πατρὸς, οὐ συνα-
σθενήσει τοῖς πᾶσιν, ἅτε δὴ τῆς ἐκείνων ὁμοφυΐας ἐξῃρη-
c μένος, ὡς δὲ εἰς τὴν τοῦ γεννήσαντος ἀνατρέχων φύσιν,
κατόψεται πάντως τὸν ἐξ οὗπέρ ἐστι.

Τὸ δὲ ὅπως, ἢ κατὰ τίνα τρόπον, ἢ αὐτὸς θεωρήσει τὸν
Πατέρα, ἢ αὖ πάλιν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὀφθήσεται, τῆς μὲν
ἡμετέρας γλώττης οὐκ ἔργον εἰπεῖν· νοητέον δ' οὖν ὅμως
θεοπρεπῶς.

47 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

d

Θύρα τοιγαροῦν καὶ ὁδὸς εἰς ζωὴν ἡ πίστις, καὶ ἀπὸ
φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν ἀναδρομή. θαυμάσαι γεμὴν οὐδὲν
ἧττον παρέσται τοῖς ἀκροωμένοις καὶ τὴν ἐν τούτοις οἰκονο-
μίαν. ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν τὸ παράπαν συνέντας αἰσθάνεται,
ἀλλ' οὐδὲ ὅτι προσήκοι τοῖς ἐκ προφητῶν ὑποπείθεσθαι
λόγοις οἰομένους ὁρᾷ, τὸ μὲν ὅσον ἦν ἀσθενοῦν εἰς πίστιν
e ὡς ἐκ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, ὅρκῳ τῷ πρὸς ἀλήθειαν ὑπο-
τέμνεται. γέρα δὲ τοῖς πιστεύουσι προτιθεὶς τὰ ἀξιοζήλωτα,
καθάπερ τισὶν ὁλκοῖς, ἐπιθυμίαις δηλονότι ταῖς εἰς αὐτὰ,
μονονουχὶ καὶ οὐχ ἑκόντας ἐκβιάζεται καὶ ἀναπείθει βαδίζειν
ἐπὶ τὸ κηρυττόμενον. τί γὰρ ἂν γένοιτο τῆς αἰωνίου ζωῆς
προτιμότερον, τοῖς οἷς γε πικρὸς ὁ θάνατος καὶ τὰ ἐκ τῆς

6. τοῦ assumptum ex B. 7. δεδέξεται B. λελέξεται Ed. οὐ om. B. 13. τοῦ assumptum ex B. 14. νοητέον B. οἰητέον Ed. 23. ὁρᾷ, τὸ μὲν] , ἄρα τὸ μὲν B. 29. δὲ pro ὁ B.

φθορᾶς ἀναφαίνεται πάθη; πρέποι δ' ἂν καὶ τοῦτο σοφῷ διδασκάλῳ, τὸ διὰ πάσης φημὶ τῆς εἰς ζωὴν καλούσης ὁδοῦ, τοὺς ἀσύνετόν τι φρονεῖν ἑλομένους μεταπαιδεύειν ἐπὶ τὸ ἄμεινον· αὐτὸς δὲ ὑπάρχων ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἑαυτὸν τοῖς a **350 A.** πιστεύουσιν ἐπιδώσειν ἐπαγγέλλεται, ὅπερ ἐστὶ τὸ "κατοι-"κῆσαι Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τῆς πίστεως." Eph. iii. 17.

3. τοὺς] + εἰς B.

ΚΕΦΑΛΗ Β.

Ὅτι ζωοποιὸν τὸ ἅγιον σῶμα Χριστοῦ, ἐν οἷς ὡς περὶ ἄρτου φησὶ τοῦ ἰδίου σώματος.

48 49 Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα
50 ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον· οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ
b οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ.

ΣΑΦΩΣ δὴ λίαν ἐν τούτοις ἐκεῖνο καταθεάσασθαι πάρεσται τὸ διὰ τοῦ προφήτου προαναφωνούμενον Ἡσαΐου (Es. lxv. 1, 2.) "Ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ηὑρέθην τοῖς "ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν· εἶπα Ἰδού εἰμι τῷ ἔθνει ὃς οὐκ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομά μου· ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς "χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα." ὅλην
c γὰρ τοῦ λόγου τὴν λεβηρίδα περιελὼν, καὶ πᾶσαν, ἵν' οὕτως εἴπω, περιστολὴν ἀποστήσας, ἀκατακαλύπτως ἤδη τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἑαυτὸν ἐμφανίζει λέγων Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ἵνα δὴ μάθοιεν, ὡς, εἴπερ ἔχουσι θελητὸν τὸ κρείττους εἶναι τῆς φθορᾶς, καὶ αὐτὸν τὸν ἐκ παραβάσεως ἐπισκήψαντα θάνατον ἀποδύσασθαι, δεήσει βαδίζειν αὐτοὺς εἰς μετάληψιν τοῦ ζωοποιεῖν ἰσχύοντος, καὶ ἀφανίζοντος μὲν τὴν φθορὰν, καταργοῦντος δὲ καὶ τὸν θάνατον· ἔργον γὰρ ὄντως τοῦτο τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς ἴδιόν τε καὶ πρεπωδέστατον. ἐπειδὴ
d δὲ δεδόσθαι τὸ μάννα κατὰ τὴν ἔρημον τοῖς πατράσιν αὐτῶν διαβεβαιούμενοι, τὸν ἄρτον ἀληθῶς τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτήσαντα, τουτέστι τὸν Υἱὸν, οὐκ ἐδέχοντο, ἀναγκαίαν τοῦ

10. ὃς οὐκ ἐκάλεσεν B. οἳ οὐκ ἐκάλεσαν Ed.

τύπου πρὸς τὸ ἀληθὲς ποιεῖται τὴν σύγκρισιν, ἵν' οὕτως εἰδεῖεν οὐκ ἐκεῖνον ὄντα τὸν ἄρτον τὸν ἐξ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὃν ἡ τοῦ πράγματος πεῖρα τοιοῦτον κατὰ φύσιν ὄντα δεικνύει· οἱ μὲν γὰρ ὑμέτεροι, φησὶ, πατέρες τε καὶ πρόγονοι φαγόντες τὸ μάννα, τῇ τοῦ σώματος φύσει τὸ χρέος ἀποδεδώκασι, πρόσκαιρον δι' ἐκείνου τὴν ζωὴν ἀποκερδάναντες, καὶ ἐφή- e μερον τὴν ἐξ αὐτοῦ τροφὴν τῇ σαρκὶ προσκομίζοντες, τὸ μὴ παραυτίκα τεθνάναι μόλις ἐπραγματεύοντο. εἴη δ' ἂν ἐναργεστάτη, φησὶν, ἀπόδειξις τοῦ μὴ ἄρτον εἶναι τὸν ἐξ οὐρανοῦ κατὰ τὸ ἀληθέστερον, τὸ μηδαμόθεν εἰς ἀφθαρσίαν ὠφελεῖσθαι δι' αὐτοῦ τοὺς μετεσχηκότας· σημεῖον δὲ πάλιν ὁμοίως τοῦ κυρίως τε καὶ ἀληθῶς ἄρτον εἶναι ζωῆς τὸν Υἱὸν, τὸ καὶ αὐτῶν ἀναδείκνυσθαι κρείττονας τῶν ἐκ θανάτου δεσμῶν τοὺς ἅπαξ μετεσχηκότας, καὶ ἀνακεκραμένους τρόπον τινὰ a 351 A. διὰ τῆς κοινωνίας αὐτῷ. ὅτι γὰρ πάλιν εἰς εἰκόνα μᾶλλον, ἢ σκιὰν, τοῦ Χριστοῦ τὸ μάννα λαμβάνεται, καὶ τὸν ἄρτον ὑπεδήλου τῆς ζωῆς, αὐτὸ δὲ οὐκ ἦν ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος, εἴρηται μὲν ἡμῖν διὰ πολλῶν· συνεργεῖ δέ πως καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἐν πνεύματι βοῶν "Ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἄρτον ἀγ- Ps. lxxvii. 24, 25. "γέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος." δοκεῖ μὲν γάρ πως ὁ λόγος ἐπὶ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ εἰρῆσθαι παρὰ τοῦ πνευματοφόρου, ἔχει b δὲ οὐχ οὕτω τὸ ἀληθὲς, ἐφ' ἡμῖν δὲ μᾶλλον ὁ τῶν εἰρημένων σκοπὸς συντείνεται. ἢ γὰρ οὐκ εὔηθες καὶ ἀνόητον κομιδῇ τοὺς ὄντας κατὰ τὸν οὐρανὸν ἁγίους ἀγγέλους, καίτοι φύσιν λαχόντας τὴν ἀσώματον, παχυτέρας μετίσχειν οἴεσθαι τροφῆς, καὶ δεῖσθαι βοηθημάτων εἰς τὸ διακρατεῖσθαι πρὸς ζωὴν, ὁποίων περ ἂν καὶ τουτὶ τὸ ἐκ γῆς ἐπιθυμήσαι σῶμα; ἀλλ' οὐδὲν οἶμαι χαλεπὸν ἐννοεῖν, ὡς ἐπείπερ εἰσὶ πνεύματα, τοιαύτης ἂν δέοιντο καὶ τροφῆς, πνευματικῆς δηλονότι καὶ c νοητῆς. πῶς οὖν ἄρτος ἀγγέλων τοῖς τῶν Ἰουδαίων προγόνοις κεχορηγῆσθαι λέγεται, εἰ ἀληθεύοι τὰ τοιαῦτα βοῶν ὁ

1. οὕτως] ὄντως B. 3. τοιοῦτον] τοῦτον B. 6. ἀποκερδαίνοντες B. 7. αὐτοῦ] ἐκείνου B. 18. συνεργεῖ] συνέρι (= συνερεῖ) B. 31. ἀληθεύοι τὰ τοιαῦτα B. ἀληθεύει ταῦτα Ed.

προφήτης; ἀλλ' ἔστι δῆλον, ὡς ἐπείπερ ἦν τὸ μάννα τὸ τυπικὸν εἰς εἰκόνα Χριστοῦ, τοῦ συνέχοντός τε καὶ διακρατοῦντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ ἀποτρέφοντος μὲν ἀγγέλους, ζωογονοῦντος δὲ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ὡς ἐν σκιαῖς ὑποδηλούμενον ὀνόματι τῷ τῆς ἀληθείας ὁ προφήτης ἀπε- d κάλει, τῷ μὴ δύνασθαι τοὺς ἁγίους ἀγγέλους γεωδεστέρας μετίσχειν τροφῆς, παχείας ὥσπερ ἐννοίας, τῆς ἐπὶ τῷ μάννᾳ φημὶ, καὶ οὐχ ἑκόντας ἐξέλκων τοὺς ἀκροωμένους, ἀνακομίζων δέ πως εἰς λόγον πνευματικὸν, τὸν ἐπ' αὐτῷ δηλονότι τῷ Χριστῷ, ὃς καὶ αὐτῶν ἄρτος τῶν ἁγίων ἐστὶν ἀγγέλων.

Οὐκοῦν οἱ μὲν φαγόντες τὸ μάννα, φησὶ, τετελευτήκασιν, ὡς οὐδεμιᾶς δηλονότι ζωῆς μετουσίαν παρ' αὐτοῦ δεξάμενοι· οὐ γὰρ ἦν ὄντως ζωοποιὸν, λιμοῦ δὲ μᾶλλον ἐπίκουρον e σαρκικοῦ, καὶ ὡς ἐν τύπῳ τοῦ ἀληθεστέρου παραληφθέν. οἱ δὲ τὸν ἄρτον ἐν ἑαυτοῖς εἰσκομίζοντες τῆς ζωῆς, γέρας ἕξουσι τὴν ἀθανασίαν, φθορᾶς τε καὶ τῶν ἐκ ταύτης κακῶν παντελῶς ἀλογήσαντες, πρὸς ἀμήρυτόν τε καὶ ἀτελεύτητον βίου τοῦ κατὰ Χριστὸν ἀναβήσονται μῆκος. διαλυμανεῖται δὲ τοῖς περὶ τούτων ἡμῶν λόγοις οὐδὲν τὸ καὶ ἀπογεύσασθαι δεῖν θανάτου σαρκικοῦ διὰ τὸ τῇ φύσει πρέπον, τοὺς ἐν μεταλήψει γεγονότας τοῦ Χριστοῦ· ὅτι κἂν εἰ τῷ κοίνῳ δὴ τούτῳ περιολισθαίνοντες τέλει πάθωσι τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ' Rom. xiv. 8. ὡς ὁ Παῦλός φησι, ζῶσι τῷ Θεῷ ζήσειν μέλλοντες.

352 A. a

51 Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα.

Phil. iii. 1. "Τὰ αὐτὰ λέγειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ "ἀσφαλὲς," ἐπιστέλλει τισὶν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἐξ αὐτῶν οἶμαι καὶ τοῦτο τῶν τοῦ Σωτῆρος πεπαιδευμένος ῥημάτων.

6. τῷ] τοῦ B. 7. μετέχειν B. 10. ἐστὶν τῶν ἁγίων inverso ordine D. 11. τὸ μάννα] τὸ θεῖον μάννα B. 12. μετουσίας B. 14. τοῦ om. Migne. 16. τε om. B. 17. τε] τι D. 19. ἀπογεύσασθαι B. ἀπογεύεσθαι Ed. 20. τῇ assumptum ex B.D. 21. κοινῷ assumptum ex B.D. Statim τούτῳ δὴ inverso ordine B. 25. τοῦ ἄρτου τούτου hoc ordine B. (D.) Statim ζήσει B. (D.L.א.) ζήσεται Ed.

ὅνπερ γὰρ τρόπον τοῖς ἀγριαίνουσι τῶν τραυμάτων, οὐχ ἑνὸς δεῖ φαρμάκου προσβολῆς, πολυειδοῦς δὲ μᾶλλον τῆς θεραπείας, καὶ οὐχ ἅπαξ τυχὸν προσκομιζομένης, ἀλλὰ τῇ b συνεχείᾳ τῆς ἐπαγωγῆς ἐκπολιορκούσης τὸ πάθος· οὕτως οἶμαι δεῖν καὶ ἀπηνεστάτῃ ψυχῇ καὶ νῷ κατεσκληκότι, συχνὰς ἐπαρτύεσθαι, καὶ ἀλλεπαλλήλους ἰέναι τὰς ἐκ τῶν διδασκάλων ἐπικουρίας· καταμαλθάξαι γὰρ ἂν εἴη μὴ διὰ μιᾶς καὶ πρώτης ὑφηγήσεως, ἀλλά γε διὰ τῆς καὶ ἐσαῦθις προσκομιζομένης αὐτῷ, καὶ εἰ διὰ τῶν αὐτῶν ἔρχοιτο λόγων. πολλάκις τοιγαροῦν ὁ Σωτὴρ τὸν αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις ἀνα- c κυκλήσας λόγον παρατίθησι ποικίλως, ποτὲ μὲν αἰνιγματώδη καὶ ἀσαφείᾳ πολλῇ κατημφιεσμένον, ποτὲ δὲ διπλόης ἁπάσης ἀπηλλαγμένον, ἀφειμένον τε καὶ ἄνετον, ἵνα λοιπὸν ἀπειθήσαντες, μηδενὸς ἔτι δέοιντο πρὸς κατάκρισιν, κακοὶ δὲ ἀπόλοιντο κακῶς, αὐτοὶ τῆς ἑαυτῶν κατωθοῦντες ψυχῆς τῆς ἀπωλείας τὸ ξίφος.

S. Matth. xxi. 41.

Οὐδὲν τοιγαροῦν ἐπικρυψάμενος ἔτι φησὶν ὁ Χριστός *Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς.* τύπος ἦν ἐκεῖνό φησι, καὶ σκιὰ καὶ εἰκών. ἀκούσατε διαῤῥήδην ἤδη d καὶ οὐκέτι κεκαλυμμένως *Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ἐάν τις φάγῃ ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.* οἱ ἐξ ἐκείνου φαγόντες ἀπέθανον· οὐ γὰρ ἦν ζωοποιός· ὁ δὲ τοῦτον ἐσθίων τὸν ἄρτον, τουτέστιν ἐμὲ, ἤτοι τὴν σάρκα τὴν ἐμὴν, *ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.* παραφυλακτέον τοιγαροῦν καὶ παραιτητέον ὁμοῦ τὸ σκληρύνεσθαι τοῖς εἰς εὐσέβειαν λόγοις, οὐχ ἅπαξ ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις μεταπείθοντος τοῦ Χριστοῦ. εἴη γὰρ ἂν οὐκ ἀμφίλογον, ὡς ἔνοχοι πάντως ἔσονται παγχαλέ- e ποις ἐγκλήμασιν, οἱ πρὸς ἐσχάτην ἐκνενευκότες ἀπόνοιαν, καὶ δι' ὑπερμέτρου τῆς ἀπειθείας ἐμπαροινεῖν οὐ παραιτούμενοι τῷ τῶν καλλίστων εἰσηγητῇ. διὰ τοῦτό φησι περὶ

7. εἴη μὴ] εἰμὶ (= εἰ μὴ) B. 8. διὰ τῆς] δι' αὐτῆς B. 10. ἀνακυκλώσας B. 15. ψυχῆς assumptum ex B.D. 18. ὁ secundum assumptum ex B. τύπος ἦν ἐκεῖνο B. ἐκεῖνο τύπος ἦν Ed. 20. οὐκέτι B. οὐ Ed. 27. ἂν om. B. ἀμφίβολον B. πάντως B. πάντες Ed.

Infra xv. 22. τῶν Ἰουδαίων “Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν
“οὐκ εἴχοσαν· νυνὶ δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρ-
“τίας αὐτῶν.” οἱ μὲν γὰρ οὐδαμῶς διὰ τῆς ἀκοῆς εἰς
καρδίαν εἰσοικισάμενοι τῆς σωτηρίας τὸν λόγον, ἡμερωτέρῳ
τυχὸν περιτεύξονται τῷ κριτῇ, τὸ μηδόλως ἀκοῦσαι προτεί-
353 A. a νοντες, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα τὸν ἐπὶ τῷ μὴ ζητῆσαι μαθεῖν
ἀποδώσουσι λόγον· οἱ δὲ καὶ πολλάκις διὰ τῶν αὐτῶν
νουθεσιῶν τε καὶ λόγων εἰς τὴν τοῦ συμφέροντος θήραν
ἐκπαιδαγωγούμενοι, σφᾶς δὲ αὐτοὺς ὅτι χρὴ τῶν καλλίστων
ἀποστερεῖν ἀνοήτως λογιζόμενοι, πικροτάτην ἀποτίσουσι κό-
λασιν, καὶ οἷον λελυπημένῳ περιπεσοῦνται τῷ κρίνοντι,
πρόφασιν τῆς αὐτῆς ἀπονοίας δυσωποῦσαν αὐτὸν ἀνευρί-
σκειν οὐχ ἔχοντες.

Καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σάρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς
b τοῦ κόσμου ζωῆς.

Ἀποθνήσκω, φησὶν, ὑπὲρ πάντων, ἵνα πάντας ζωοποιήσω
δι' ἐμαυτοῦ, καὶ ἀντίλυτρον τῆς ἁπάντων σαρκὸς τὴν ἐμὴν
ἐποιησάμην. τεθνήξεται γὰρ ὁ θάνατος ἐν θανάτῳ τῷ ἐμῷ,
καὶ συναναστήσεταί μοι, φησὶν, ἡ πεσοῦσα τοῦ ἀνθρώπου
φύσις. γέγονα γὰρ διὰ τούτου καθ' ὑμᾶς, ἄνθρωπος δη-
Heb. ii. 17. λονότι καὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραὰμ, ἵνα “κατὰ πάντα τοῖς
c “ἀδελφοῖς” ὁμοιωθῶ. συνεὶς δὲ τοῦτο καλῶς ὅπερ ἀρτίως
ἡμῖν ἔφη Χριστὸς, καὶ αὐτός φησιν ὁ μακάριος Παῦλος
Ib. 14. “Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ
“αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ
“θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου,
“τουτέστι τὸν διάβολον·” οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως τὸν τὸ κράτος
ἔχοντα τοῦ θανάτου καταργηθῆναί ποτε, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν
θάνατον, εἰ μὴ δέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς, εἰς

2. *οὐκ ἔχουσι* post *αὐτῶν* transponit B. ut supra 309 c. 4. *εἰσοικισάμενοι* B. *εἰσῳκισμένοι* Ed. 9. *χρὴ τῶν*] *χρημάτων* B. 12. *αὐτῆς* assumptum ex B. 14. *ἐστὶν*] + *ἣν ἐγὼ δώσω* Ed. invito B. 15. *ζωῆς*] *σωτηρίας* B. 18. *τῷ ἐμῷ θανάτῳ* inverso ordine Catt. 19. *τοῦ ἀνθρώπου* B. Catt. *τῶν ἀνθρώπων* Ed. 21. *καὶ* assumptum ex B.D. 22. *ἡμῖν ἀρτίως* inverso ordine B.

ὑπὲρ πάντων ἀντίλυτρον· ἦν γὰρ ὑπὲρ πάντας. διὰ τοῦτο καὶ ἐν ψαλμοῖς πού φησιν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὥσπερ ἄμωμον d ἱερεῖον ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρί "Θυσίαν καὶ προσ- [Ps. xxxix. 7-9.] "φορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι· ὁλοκαυτώ- "ματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ηὐδόκησας· τότε εἶπον Ἰδοὺ "ἥκω, ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι "τὸ θέλημά σου ὁ Θεὸς ἠβουλήθην·" ἐπειδὴ γὰρ "αἷμα [Heb. ix. 13.] "ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως" οὐκ ἐξήρκει πρὸς ἀποκάθαρσιν ἁμαρτίας, ἀλλ' οὐδὲ ἡ τῶν ἀλόγων σφαγὴ κατήργησεν ἄν ποτε τοῦ θανάτου τὸ κράτος, αὐτὸς e εἰσβαίνει Χριστὸς τρόπον τινὰ τὰς ὑπὲρ ἁπάντων ὑφέξων δίκας. "Τῷ γὰρ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν," ὡς ὁ προ- [Es. liii. 5.] φήτης φησὶ, καὶ "τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν [1 S. Pet. ii. 24.] "τῷ σώματι αὐτοῦ εἰς τὸ ξύλον·" ἐσταυρώθη δὲ ὑπὲρ πάντων καὶ διὰ πάντας, ἵνα ἑνὸς ὑπὲρ πάντων ἀποτεθνη- [2 Cor. v. 15.] κότος, οἱ πάντες ζήσωμεν ἐν αὐτῷ· οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν "κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ" τοῦ θανάτου, ἀλλ' οὐδ' ἂν τῆς [Acta SS. Ap. ii. 24.] κατὰ φύσιν ζωῆς κατεκράτησεν ἡ φθορά. ὅτι δὲ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς τὴν ἑαυτοῦ προσήγαγε σάρκα Χριστὸς, καὶ διὰ a **354 A.** τῶν αὐτοῦ γνωσόμεθα λόγων· "Πάτερ γὰρ, φησὶν, ἅγιε [Infra xvii. 11.] "τήρησον αὐτούς·" καὶ πάλιν "Ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω [Ib. 19.] "ἐμαυτόν·" ἑαυτὸν δέ φησιν ἁγιάζειν ἐν τούτοις, οὐκ εἰς ἁγιασμὸν ὠφελῶν τὸν ἐν καθάρσει ψυχῆς, ἤτοι πνεύματος, ὡς ἐφ' ἡμῶν νοούμενον, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέθεξιν· ἦν γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ Πνεῦμα φυσικῶς· ἦν τε καὶ ἔστιν ἅγιος ἀεὶ, καὶ ἔσται κατὰ τὸ διηνεκές· τὸ δέ Ἁγιάζω φησὶν ἐν τούτοις, ἀντὶ τοῦ Ἀνατίθημι καὶ προσάγω καθάπερ ἄμωμον ἱερεῖον εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. ἡγιάζετο γὰρ, b ἤτοι κατὰ νόμον ἐκαλεῖτο ἅγιον τὸ τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ προσκομιζόμενον.

7. Θεὸς] + μου Ed. invito B. (55. 194. 223.) 8. δαμάλεως B. δαμάλεων Ed. 10. ποτε post κράτος transponit B. 11. πάντων B. 18. δὲ] τε B. 23. ὠφελῶν τὸν] ὠφελούντων B. 29. ἐκαλεῖτο] ἅγιος καλεῖτο B. θείῳ assumptum ex B.

Δέδωκε τοιγαροῦν ὑπὲρ τῆς ἁπάντων ζωῆς τὸ ἴδιον σῶμα ὁ Χριστὸς, ἐνοικίζει δὲ πάλιν ἡμῖν δι' αὐτοῦ τὴν ζωὴν, καὶ ὅπως, ἐρῶ κατὰ δύναμιν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ ζωοποιὸς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐνῴκηκε τῇ σαρκὶ, μετεσκεύασεν αὐτὴν εἰς τὸ ἴδιον ἀγαθὸν, τουτέστι τὴν ζωὴν, καὶ ὅλος αὐτῇ κατὰ τὸν ἄῤῥητον τῆς ἑνώσεως λόγον συμβεβηκὼς ζωοποιὸν ἀπέδειξε, καθάπερ c οὖν ἐστι κατὰ φύσιν αὐτός. διὰ τοῦτο ζωοποιεῖ τοὺς μετέχοντας αὐτοῦ τὸ σῶμα Χριστοῦ· ἐξελαύνει γὰρ τὸν θάνατον, ὅταν ἐν τοῖς ἀποθνήσκουσι γένηται, καὶ ἐξίστησι τὴν φθορὰν, τὸν τὴν φθορὰν ἀφανίζοντα Λόγον τελείως ὠδῖνον ἐν ἑαυτῷ.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις τυχὸν, εἰς τὴν τῶν κεκοιμημένων ἀναβίωσιν τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν ἀπερείσας Οἱ γὰρ πίστιν μὲν τὴν εἰς Χριστὸν οὐ παραδεξάμενοι, μέτοχοί τε οὐ γεγονότες αὐτοῦ, κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἀναβιώσονται χρόνον. τί δέ; οὐχὶ παλινδρομήσει πρὸς ζωὴν σύμπαν τὸ ποίημα τὸ d πεπτωκὸς εἰς θάνατον;

Ἀλλὰ ναὶ πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν, ἀναβιώσεται πᾶσα σάρξ· ἐγερθήσεσθαι γὰρ τοὺς νεκροὺς ὁ προφητικὸς προαγορεύει λόγος. λογιούμεθα γὰρ ἐπὶ πᾶσαν διήκειν τὴν ἀνθρωπότητα τὸ διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ ἐν αὐτῷ καὶ πρώτῳ πᾶσαν ἀπολελῦσθαι πιστεύομεν τῆς φθορᾶς τὴν ἡμετέραν φύσιν. πάντες γὰρ ἀναστήσονται, καθ' ὁμοιότητα τοῦ δι' ἡμᾶς ἐγηγερμένου καὶ πάντας ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ, e καθάπερ ἦν ἄνθρωπος. καὶ ὥσπερ ἐν τῷ πρωτοπλάστῳ κατεκλίθημεν εἰς θάνατον, οὕτως ἐν τῷ πρωτοτόκῳ πάλιν, τῷ δι' ἡμᾶς, ἐκ νεκρῶν ἀναβιώσονται σύμπαντες· ἀλλ' "οἱ "μὲν τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς," καθάπερ γέγραπται, "οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν "κρίσεως." δοίην δ' ἂν ἔγωγε καὶ οὐ τῷ τυχόντι μέτρῳ,

Supra v. 29.

2. ὁ assumptum ex B. 4. ἐνῴκησε B. 5. ὅλος D. ὅλως Ed.
αγορεύει
9. τὴν assumptum ex B.D. 19. προαναφωνει B. 26. κατεκλίθημεν B. κατεκλείσθημεν Ed. 28. ἀνάστασιν ζῶντες· ζωῆς pro more per additionem se corrigens B. περ assumptum ex B.

θανάτου πικρότερον τὸ ἀναστῆναι πρὸς κόλασιν, καὶ εἰς μόνας αἰκίας τὸ ἀναβιῶναι λαβεῖν. κυριώτερον τοιγαροῦν ζωὴν ὄντως τὴν ἐν Χριστῷ νοητέον, τὴν ἐν ἁγιασμῷ καὶ a 355 A.
μακαριότητι καὶ ἀδιαπτώτῳ τῇ θυμηδίᾳ· ἐπεὶ καὶ ταύτην ἀληθῶς οὖσαν τὴν ζωὴν ἐξεπίσταται καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης λέγων "Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον, ὁ δὲ Supra iii. 36.
"ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ "μενεῖ ἐπ' αὐτόν." ἰδοὺ γὰρ ἰδοὺ τὸν ἐν ἀπειθείᾳ κατειλημμένον τὴν ζωὴν οὐκ ὄψεσθαί φησι· καίτοι παντὸς τοῦ ποιήματος παλινδρομήσειν εἰς ζωὴν καὶ ἀναστήσεσθαι προσδοκωμένου. πρόδηλον οὖν, ὅτι τὴν τοῖς ἁγίοις ηὐτρεπισμένην, b
τὴν ἐν δόξῃ φημὶ καὶ ἐν ἁγιασμῷ, ζωὴν εἰκότως ἀπεκάλεσεν ὁ Σωτὴρ, ἣν ὅτι διώκειν δεήσει πρὸς μετάληψιν ἰόντας τῆς ζωοποιούσης σαρκὸς, οὐδενὶ τῶν εὖ φρονούντων ἀμφίβολον.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ πολλῶν ἤδη τῶν προκειμένων ἄρτον ἑαυτὸν ἀπεκάλεσεν ὁ Σωτὴρ, ἴδωμεν πάλιν, εἰ μήτι τῶν προκατηγγελμένων εἰς νοῦν ἀναφέρεσθαι τὸν ἡμέτερον καὶ διὰ τούτου βούλεται, καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς κειμένων ἀναμιμνήσκει γραμμάτων, ἐν οἷς ὡς ἐν ἄρτου σχήματι καὶ πάλαι κατεσημαίνετο. γέγραπται τοίνυν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς "Καὶ c Num. xv. 17–21.
"ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων Λάλησον τοῖς υἱοῖς "Ἰσραὴλ καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς Ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι ὑμᾶς "εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, καὶ ἔσται ὅταν "ἔσθητε ὑμεῖς ἀπὸ τῶν ἄρτων τῆς γῆς, ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα "ἀφόρισμα Κυρίῳ· ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν ἄρτον ἀφαίρεμα "ἀφοριεῖτε αὐτὸ, ὡς ἀφαίρεμα ἀπὸ ἅλωνος, οὕτως ἀφοριεῖτε "αὐτὸν, ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν, καὶ δώσετε τῷ Κυρίῳ "ἀφαίρεμα εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν." αἰνιγματωδῶς μὲν οὖν καὶ d
παχεῖαν ὥσπερ τὴν ἀπὸ τοῦ γράμματος περιστολὴν ἔχων ὁ

4. τῇ assumptum ex B. 5. τὴν om. Catt. ἐπίσταται Catt. 7. ὄψεται] + τὴν Ed. invitis B. Cord. 9. παντὸς τοῦ hoc ordine B. Catt. 10. εἰς] πρὸς Catt. 12. ἔνδοξον B. ἐν alt. assumptum ex B. 16. ἑαυτὸν om. B. 20. τοίνυν] + ὡς B. 22. ἐκπορεύεσθαι (sic) B. 23. ὅτε B. Statim ἔσθητε B. ἐσθίητε Ed. (44 al.) 24. ἀφοριεῖτε B. 26. ἅλωνος B. (Alex. VII. X.) ἅλω Ed.

νόμος τὰ τοιαῦτα διετύπου· προανεφώνει δὲ πάλιν τὸν ἄρτον ὄντως τὸν ἀληθινὸν τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτῶντα, τουτέστι (Supra ver. 33.) Χριστὸν, καὶ ζωὴν διδόντα τῷ κόσμῳ. ἐννόει γὰρ ὅπως ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν γεγενημένος, ἀπαρχή τις ὥσπερ τοῦ ἡμετέρου φυράματος καὶ (Num. xv. 19.) e ἀφόρισμα κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀνετέθη τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν ἀναδεδειγμένος, καὶ ἀπαρχὴ τῆς ἁπάντων ἀναστάσεως εἰς αὐτὸν ἀναβαίνων τὸν οὐρανόν· (Heb. ii. 16.) ἐλήφθη μὲν γὰρ ἐξ ἡμῶν, σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπελάβετο, καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν, ἀνετέθη δὲ ὡς ἐξ ἁπάντων καὶ ὑπὲρ πάντων, ἵνα τοὺς πάντας ζωοποιήσῃ, καὶ καθάπερ ἐξ ἅλωνος δράγμα τὸ πρῶτον ἀναφέρηται τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. ὥσπερ δὲ ὑπάρχων κατ' ἀλήθειαν φῶς, ἐπετίθει τοῖς ἑαυτοῦ 356 A. (S. Matth. v. 14.) a μαθηταῖς τὴν ἀπὸ τοῦ πράγματος χάριν· "Ὑμεῖς γάρ ἐστε," φησὶ, "τὸ φῶς τοῦ κόσμου·" οὕτω καὶ ἄρτος ὑπάρχων ὁ ζῶν καὶ ὁ πάντα ζωογονῶν καὶ πρὸς τὸ εἶναι συνέχων, καθ' ὁμοιότητα πάλιν καὶ διὰ σκιᾶς τῆς κατὰ τὸν νόμον, ὡς ἐν ἄρτοις δώδεκα τὸν ἱερὸν ἀνετύπου τῶν ἀποστόλων χορόν. (Lev. xxiv. 1–3.) λέγει γὰρ οὕτως ἐν τῷ Λευιτικῷ "Καὶ ἐλάλησε Κύριος "πρὸς Μωυσῆν λέγων Ἔντειλαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ "λαβέτωσάν σοι ἔλαιον ἐλάϊνον καθαρὸν κεκομμένον εἰς b "φῶς, καῦσαι λύχνον διὰ παντὸς ἔξωθεν τοῦ καταπετά"σματος ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου." εἶτά φησιν ἐπὶ (Ib. 5–7.) τούτοις "Καὶ λήψεσθε σεμίδαλιν καὶ ποιήσετε αὐτὴν δώ"δεκα ἄρτους, δύο δεκάτων ἔσται ὁ ἄρτος ὁ εἷς· καὶ ἐπιθή"σετε αὐτοὺς δύο θέματα, ἓξ ἄρτους τὸ ἓν θέμα, ἐπὶ τὴν "τράπεζαν τὴν καθαρὰν ἔναντι Κυρίου, καὶ ἐπιθήσετε ἐπὶ "τὸ θέμα λίβανον καθαρὸν καὶ ἅλας, καὶ ἔσται εἰς ἄρτους "εἰς ἀνάμνησιν προκείμενα τῷ Κυρίῳ."

Λύχνον μὲν οὖν τὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ, καὶ ἔξωθεν τοῦ c καταπετάσματος τὸν καταφωτίζοντα, τὸν μακάριον Ἰωάννην

9. μὲν om. B. σπέρματος] + γὰρ Ed. invito B. 14. πράγματος] γράμματος B. 16. πάντας B. 18. ἄρτοις] ἀρχῇ τοῖς B ex corr. 25. δυοδωδέκατον B. ὁ prius assumptum ex B.D. 31. τὸν prius assumptum ex B.

ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἶναι δεδώκαμεν, τρεφόμενον μὲν ἐλαίῳ τῷ καθαρωτάτῳ, τουτέστι, τῷ διὰ τοῦ Πνεύματος φωτισμῷ· ἔξω γεμὴν τοῦ καταπετάσματος, ἐπείπερ ἐστὶν ὁ λόγος αὐτῷ κατηχητικός "Ἑτοιμάσατε γὰρ τὴν ὁδὸν Κυρίου, φησὶν, "εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν." τὰ δὲ ἔσω τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι, τὸ ἀποκεκρυμμένον περὶ Χριστοῦ μυστήριον, οὐ λίαν ἐκφαίνει. "Ἐγὼ μὲν" γὰρ, φησὶν, "ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ ὀπίσω d "μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστὶν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς "τὰ ὑποδήματα βαστάσαι, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύ-"ματι Ἁγίῳ καὶ πυρί." ὁρᾷς οὖν ὅπως καταλάμπει μὲν αὐτὸς, ὡς ἐν ἁπλουστέρῳ τῷ λόγῳ καλῶν εἰς μετάνοιαν, τὰ γεμὴν ἔσω τοῦ καταπετάσματος ἀπογυμνοῦν ἐπιτρέπει τῷ βαπτίζοντι διὰ πυρὸς καὶ Πνεύματος; καὶ πλατύτερον μὲν τὰ περὶ τούτων διειλήφαμεν, προτεθέντος ἡμῖν ῥητοῦ, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου "Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος e "καὶ φαίνων·" ἡψάμεθα δέ πως ἐκ παραδρομῆς ἀρτίως, ἐπείπερ ἦν ἀναγκαῖον, μετὰ τὴν Ἰωάννου πάροδον, γείτονα δεικνύειν καὶ εὐθὺς κειμένην τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὴν ἀνάῤῥησιν.

Supra 250, 251. Es. xl. 3. S. Matth. iii. 11. Supra lib. iii. cap. 1.

Διὰ γὰρ ταύτην οἶμαι τὴν αἰτίαν ὁ λόγος προκατασημήνας αὐτὸν διὰ τοῦ λύχνου, τὴν ἐπὶ τοῖς δώδεκα ἄρτοις θεωρίαν ἡμῖν παρατίθησι· "Ποιήσετε γὰρ, φησὶ, δώδεκα "ἄρτους· δύο δεκάτων ἔσται ὁ ἄρτος ὁ εἷς." ἔθος τῇ θείᾳ γραφῇ τὸν ἀριθμὸν τὸν δέκα, τέλειον ἀεὶ προσδέχεσθαι καὶ εἰδέναι πληρέστατον, ἐπείπερ ἡ τῶν ἐφεξῆς ἀριθμῶν πάροδός a 357 A. τε καὶ θέσις, ἀνακύκλησίν τινα καὶ πολυπλασιασμὸν τῶν αὐτῶν εἰς τὰ αὐτὰ δεχομένη, πρὸς ὅπερ ἄν τις ἐθελήσαι βαδίζει καὶ ἐκτείνεται. ἐκ δύο τοιγαροῦν δεκάτων ἕκαστον εἶναι κελεύει, ἵνα τὸ τέλειον ἴδῃς ἐν τοῖς μαθηταῖς, ἐν ἴσῃ τῇ ξυνωρίδι, τῇ τε πραγματικῇ φημι καὶ τῇ κατὰ θεωρίαν

Lev. xxiv. 5.

19. ἀποστόλων] + ἡμῖν Ed. invito B. 22. αὐτὸν] αὐτῶν B. Statim διὰ τοῦ λύχνου assumptum ex B. ἐπὶ B. ἐν Ed. 27. ἀνάκλησιν B. 28. τις assumptum ex B. 29. τοιγαροῦν] τοίνυν B. 30. ἐν ἴσῃ] ἐν ἐνήσῃ B.

ἀρετῇ. ἐπιτίθεσθαι γεμὴν δύο θέματα κελεύει χρησίμως, μονονουχὶ καὶ τὴν στάσιν αὐτὴν ὑποδεικνὺς, ἣν ἔθος ἦν κατὰ τὸ εἰκὸς ποιεῖσθαι, μέσον ἀεὶ τὸν Κύριον δεχομένους,
b καὶ ὥσπερ τινὰ καθηγητὴν ἀεὶ κυκλοῦν εἰθισμένους αὐτόν.
2 Cor. ii. 15. ἵνα δὲ μάθωμεν, ὅτι καθάπερ ὁ Παῦλός φησι, Χριστοῦ γεγόνασιν εὐωδία τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἄρτοις κελεύει τὸν λιβανωτὸν, καταπάττεσθαι δὲ καὶ ἁλσίν.
S. Matth. v. 13. εἴρηται γάρ που πρὸς αὐτούς "Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς "γῆς·" ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν σαββάτων ἡμέρᾳ προσκομίζεσθαι κελεύει χρησίμως· ἀνεδείχθησαν γὰρ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος
c καιροῖς, ἐσχάτη δὲ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα τὸ σάββατον. καὶ οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἐπείπερ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας ἐσαββατίσαμεν πνευματικῶς· ἠργήσαμεν γὰρ ἐξ ἁμαρτιῶν. συνέβη δὲ καὶ τοὺς ἁγίους τότε ἡμῖν ἀποστόλους ἀναδειχθῆναι, ὧν καὶ τὰ θεῖα τρεφόμενοι συγγράμματα πρὸς ζωὴν ἀναβαίνομεν τὴν ἐν ἁγιασμῷ. διὰ τοῦτο κατὰ τὴν τῶν σαββάτων ἡμέραν προκεῖσθαι μάλιστα κελεύει τοὺς ἄρτους ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, τουτέστιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· σημαίνεται γὰρ πολλάκις ἀπὸ μέρους τὸ
d πᾶν. τί δ' ἂν γένοιτο τῆς ἁγίας Χριστοῦ τραπέζης τὸ ἁγιώτερον; οὐκοῦν ὡς ἄρτος μὲν ὁ Σωτὴρ προανετυποῦτο κατὰ τὸν νόμον· ἄρτοι δὲ πάλιν οἱ μαθηταὶ καθ' ὁμοιότητα τὴν αὐτοῦ· πάντα γὰρ ἀληθινῶς μὲν ἦν ἐν Χριστῷ, καθ' ὁμοιότητα δὲ τὴν ὡς πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐφ' ἡμᾶς διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος.

52 Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες Πῶς δύ-
53 ναται ἡμῖν οὗτος δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν; εἶπεν οὖν αὐτοῖς
e ὁ Ἰησοῦς.

Prov. viii. 9. "Πάντα ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὑρίσκουσι "γνῶσιν," κατὰ τὸ γεγραμμένον· σκοτεινὸν δὲ τοῖς ἀνοήτοις

1. χρησίμως assumptum ex B. 3. Κύριον] Χριστὸν B. 7. λίβανον B. καταπλάττεσθαι B. 8. γάρ] δὲ B. Statim που post αὐτοὺς tr. B. 10. καιροῖς τοῦ αἰῶνος inverso ordine B. 14. τότε ante καὶ tr. Ed. invito B. 27. ἡμῖν οὗτος hoc ordine B. cf. in xii Proph. 562 a.

καὶ τὸ λίαν εὐμαθές. ὁ μὲν γὰρ συνετὸς ὄντως ἀκροατὴς, τὸ μὲν τῶν μαθημάτων εὐσυνοπτότερον τῷ τῆς διανοίας ἐγκατακλείει θησαυρῷ, μελησμὸν ἐπὶ τούτῳ μηδένα καταδεξάμενος· τὰ δὲ ἐφ' οἷς ἂν φαίνηται χαλεπὸς ὁ λόγος, ταῖς ἐρεύναις περινοστεῖ, καὶ φιλοπευστῶν οὐ παύεται. καί μοι δοκεῖ τοιοῦτόν τι χρησίμως ἐπείγεσθαι δρᾶν, ὁποῖόν τι a 358 A. φασὶ τὰς εὐδρομωτάτας καὶ θηρευτικὰς ἀπεργάζεσθαι κύνας, αἳ πρὸς αἴσθησιν τὴν διὰ ῥινῶν πολλὴν ἔχουσαι παρὰ τῆς φύσεως τὴν ὀξύτητα, τὰς τῶν ζητουμένων καταδύσεις ἀεὶ περιθέουσιν. ἢ γὰρ οὐχὶ πρὸς τοιαύτην τινὰ τὴν ἕξιν καλέσει τὸ σοφὸν καὶ προφητικὸν ὧδε λόγιον ἔχον "Ζητῶν "ζήτει, καὶ παρ' ἐμοὶ οἴκει;" (Es. xxi. 12.) χρὴ γὰρ ζητοῦντα ζητεῖν, τουτέστι, συντονωτάτην εἰς τοῦτο τὴν προθυμίαν εἰσφέροντα μὴ ἀπονοσφίζεσθαί ποι πρὸς ἐξιτήλους ἐννοίας, ἀλλ' ὅσῳπερ b ἂν ἀποτραχύνηταί τι πρὸς δυσχέρειαν, τοσούτῳ δὴ μᾶλλον ὀξυτέρῳ προσέχεσθαι νῷ, καὶ γοργοτέραις ἐνθυμημάτων ἐκπολιορκεῖν προσβολαῖς τὸ κρυπτόμενον. ἀλλὰ γὰρ ὁ ἀτριβής τε καὶ ἀχειραγώγητος νοῦς, ὅπερ ἂν αὐτὸν ἀνατρέχῃ, τοῦτο πάντως ἐξυβρίζει ταῖς ἀπειθείαις, καὶ ὡς κίβδηλον ἐκτρέπεται τὸ νικῶν, ἐξ ἀπαιδεύτου θράσους καὶ εἰς ἐσχάτην ἀναβαίνων ὑπεροψίαν. τὸ γὰρ μηδενὶ παραχωρεῖν ἐθέλειν, c μηδὲ οἴεσθαί τι μεῖζον ὑπάρχειν αὐτοῦ, πῶς οὐκ ἂν εἴη λοιπὸν, ὅπερ ἀρτίως εἰρήκαμεν;

Τούτῳ περιπεσόντας τῷ πάθει καὶ τοὺς Ἰουδαίους εὑρήσομεν εἰς τὴν τοῦ πράγματος ἀφορῶντες φύσιν. δέον γὰρ αὐτοὺς παραδέχεσθαι μὲν ἀμελ[λ]ητὶ τοῦ Σωτῆρος τοὺς λόγους, προτεθαυμακότας ἤδη διὰ πολλῶν τὴν θεοπρεπῆ δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν ἄμαχον ἐξουσίαν, ἐπὶ δὲ τοῖς δυσεφίκτοις φιλοπευστεῖν, καὶ παιδεύεσθαι μᾶλλον παρα-

3. ἐγκατακλείεσθαι B. μελλησμὸν correxit Migne. καταδεξάμενος B. παραδεξάμενος Ed. 4. ἐφ'] ἐν B. 5. ταῖς] καὶ Migne. 6. τοιοῦτόν τι] τὸ τοιοῦτόν τινα B. τι alt.] τε B. 9. ἀεὶ καταδύσεις inverso ordine B. 11. τὸ B. τὸν Ed. 15. δὴ] δεῖ B. 16. προσέχεσθαι B. προσέρχεσθαι Ed. 17. γὰρ om. B. 22. τι] τὸ B. 26. ἀμελλητὶ correxi post Migne. 28. ἄμαχον ἐφ' ἅπασιν inverso ordine B.

d καλεῖν περὶ ὧν ἂν φαίνοιντο δυσχεραίνοντες· πάλιν τό Πῶς ἀνοήτως ἐπὶ Θεοῦ λέγουσιν, ὥσπερ οὐκ εἰδότες, ὅτι δυσφημίας ἁπάσης ἀνάπλεως ὁ λόγος ὁρᾶται. τὸ γὰρ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν ἀκονιτὶ πρόσεστι τῷ Θεῷ· ψυχικοὶ δὲ
1 Cor. ii. 14. ὄντες, καθάπερ φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, οὐκ ἐδέχοντο "τὰ "τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, μωρία" δὲ αὐτοῖς τὸ σεπτὸν οὕτως ὁρᾶται μυστήριον.

Δεῖ τοιγαροῦν ἐντεῦθεν ἡμᾶς ὠφελουμένους, καὶ ἐξ ὧν ἕτεροι πταίουσι τὸν οἰκεῖον ἐπανορθοῦντας βίον, ἐν ταῖς
e παραλήψεσι τῶν θείων μυστηρίων πίστιν μὲν ἔχειν ἀζήτητον, μηδενὶ δὲ τῶν λεγομένων ἐπιφέρειν τό Πῶς· Ἰουδαϊκὸν γὰρ τὸ ῥῆμα, καὶ κολάσεως δὲ τῆς ἐσχάτης διὰ τοῦτο παραίτιον· ἐπεὶ καὶ ὁ τῆς Ἰουδαίων συναγωγῆς ἡγούμενος·
Supra iii. 9. Νικόδημος δὲ οὗτος ἦν· τό "Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι" λέγων, ὅτε τῶν θείων κατηκροᾶτο λόγων, ἐγελᾶτο δικαίως
Ib. 10. ἀκούσας "Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ταῦτα οὐ "γινώσκεις;" ἐντεχνέστεροι τοίνυν πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος
359 A. a θήραν καὶ διὰ τῆς ἑτέρων ἀτοπίας εὑρισκόμενοι, τό Πῶς λέγειν ἐφ' οἷς ἂν ἐργάζηται Θεὸς παραιτώμεθα, ἀνατιθέναι δὲ μᾶλλον μελετήσωμεν αὐτῷ τῶν ἰδίων ἔργων τὴν ὁδὸν ἐξεπίστασθαι· ὅνπερ γὰρ τρόπον εἴσεται μὲν οὐδεὶς, τὸ τί
Heb. xi. 6. κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Θεὸς, δικαιοῦται δὲ πιστεύων "ὅτι ἐστὶ, "καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται," οὕτως ἀγνοήσει μὲν πάλιν τὸν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τελουμένων παρ' αὐτοῦ τρόπον, ἀνατιθεὶς δὲ τῇ πίστει τὴν ἔκβασιν, καὶ τὸ πάντα δύνασθαι συναινῶν τῷ ὑπὲρ πάντας Θεῷ, κομιεῖται
b τῆς οὕτως ἀγαθῆς διαλήψεως οὐκ εὐκαταφρόνητον τὸν μισθόν. οὕτω γὰρ ἡμᾶς διακεῖσθαι καὶ αὐτὸς ἐθέλων ὁ
Es. lv. 8, 9. πάντων Δεσπότης διὰ τοῦ προφήτου φησὶν Ἡσαίου "Οὐ "γάρ εἰσιν αἱ βουλαί μου ὥσπερ αἱ βουλαὶ ὑμῶν, οὐδὲ "ὥσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν αἱ ὁδοί μου, λέγει Κύριος· ἀλλ' ὡς

1. φαίνοιντο B. φαίνονται (= φαίνωνται) Ed. 5. φησὶν om. B. 6. σεπτὸν B. συνετὸν Ed. 14. γενέσθαι om. B. 18. ἀτοπίας] ἀπειθείας B. 22. ὁ om. B. 24. πάλιν om. B. 27. εὐκαταφρόνητον B. καταφρονητὸν Ed.

“ ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχουσιν αἱ ὁδοί
“ μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς
“ διανοίας μου·” ὁ δὲ τοσοῦτον ἡμῶν κατά τε σοφίαν καὶ
δύναμιν ὑπερκείμενος, πῶς οὐχὶ καὶ ἐργάσεται παραδόξως,
καὶ τὴν ἡμετέραν ὑπεραλεῖται κατάληψιν; c

Βουλοίμην δ' ἂν ἔτι καὶ λογισμὸν ἐπὶ τούτοις οὐκ
ἄκομψον, ὥς γε μοι φαίνεται, παρεισενεγκεῖν. οἱ μὲν γὰρ
κατὰ τονδὲ τὸν βίον τῆς καλουμένης μηχανικῆς τὴν ἐπιστή-
μην ἐπανελόμενοι, μέγα τι πολλάκις κατορθοῦν ἐπαγγέλ-
λονται, καὶ τῶν μὲν ἀκροωμένων διαλανθάνει τὸν νοῦν πρὸ
τῆς θεωρίας τῶν δρωμένων ἡ μέθοδος· εἰς δὲ τὴν ἐνοῦσαν
αὐτοῖς ἀποβλέποντες τέχνην, καὶ πρὸ πείρας αὐτῆς ποιού-
μεθα τῇ πίστει δεκτὸν, τὸ ἀντιτείνειν ἔτι δυσωπούμενοι. d
πῶς οὖν, ἐρεῖ τις, οὐκ ἂν εἶεν εἰκότως δεινοῖς ἐγκλήμασιν
ἔνοχοι, τὸν ἁπάντων ἀριστοτέχνην Θεὸν ταῖς ἀπειθείαις
ἀτιμάζειν κατατολμῶντες, οἱ τό Πῶς ἐφ' ὧν ἂν ἐργάζηται
λέγειν οὐ παραιτούμενοι, καίτοι σοφίας ἁπάσης χορηγὸν
ἐγνωκότες αὐτὸν, καὶ ὅτι πάντα δύναται διὰ πάσης παιδευό-
μενοι τῆς θείας γραφῆς; εἰ δὲ ἐπιμένεις Ἰουδαῖε λέγων τό
Πῶς, ἐρῶ σοι κἀγὼ τὴν σὴν ἀμαθίαν διὰ σὲ μιμούμενος
Πῶς ἐξῆλθες ἐξ Αἰγύπτου; πῶς δὲ, εἰπέ μοι, καὶ εἰς ὄφιν e
μετετράπη ῥάβδος ἡ Μωυσαϊκή; πῶς ἐλεπρώθη μὲν ἡ χεὶρ,
ἀποκατεστάθη δὲ αὖθις, ὡς γέγραπται; πῶς εἰς τὴν αἵματος
φύσιν μετῆλθε τὸ ὕδωρ; πῶς διῆλθες διὰ μέσης θαλάσσης
“ ὡς διὰ ξηρᾶς;” πῶς δὲ διὰ ξύλου τὸ πικρὸν τῆς Μεῤῥᾶς Heb. xi. 29.
ὕδωρ εἰς γλυκὺ μετεσκευάζετο; πῶς δέ σοι καὶ ὕδωρ ἐκ τῶν
πετραίων ἀνεδόθη μαστῶν; πῶς ἐπὶ σὲ κατηνέχθη τὸ
μάννα; πῶς δὲ κατὰ χώραν ἔστη πάλιν ὁ Ἰορδάνης; ἢ πῶς
κατεσείσθη διὰ μόνης κραυγῆς τῆς Ἱεριχοῦς τὸ ἀπόρθητον a 360 A.
τεῖχος, καὶ οὐκ ἐπιλείψει λέγοντά σε τό Πῶς; πολλὰ γὰρ

3. τε om. B. 5. ὑμετέραν B. 13. λεκτὸν B. 20. ἐρῶ σοι] ἐρῶ σι (sic) D. διὰ σὲ assumptum ex B. 24. μετῆλθε B. μετέστη Ed. 27. μαστῶν ἀνεδόθη inverso ordine B. 29. ἐσεισθη B. ἀπόρθητον] ἀπόρρηκτον B. 30. ἐπιλήψει B.D. σοι B. Statim τὸ om. B.

ἤδη προτεθαυμακὼς ἀλώσῃ μεγαλουργήματα, οἷς εἴπερ ἐπάγεις τό Πῶς, ὅλῃ παντελῶς ἀπειθήσεις τῇ θείᾳ γραφῇ, καὶ πάντας τῶν ἁγίων προφητῶν ἀνατρέψεις τοὺς λόγους, καὶ αὐτοῦ δὲ πρὸ πάντων τοῦ σοῦ Μωυσέως τὰ ἱερὰ συγγράμματα. οὐκοῦν ἔδει μᾶλλον πιστεύοντας τῷ Χριστῷ, καὶ τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ λεγομένοις ἀμελλητὶ κατανεύοντας μανθάνειν ἐπείγεσθαι μᾶλλον τῆς εὐλογίας τὸν τρόπον, οὐκ b ἀπερισκέπτως ἐμπαροινεῖν λέγοντας Πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν; ὅτι καὶ τό Οὗτος, ἐν ὑπεροψίᾳ φασί· τοιοῦτόν τι γὰρ πάλιν αὐτοῖς τὸ ὑπέρογκον ὑπαινίττεται ῥῆμα.

Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.

Μακρόθυμος ὄντως καὶ πολυέλεος ὁ Χριστὸς, ὥσπερ οὖν ἔξεστι καὶ ἐξ αὐτῶν ἤδη τῶν προκειμένων ἰδεῖν. φιλονειc κήσας γὰρ οὐδαμῶς ταῖς τῶν ἀπειθούντων μικροψυχίαις, πάλιν αὐτοῖς τὴν ζωοποιὸν τοῦ μυστηρίου γνῶσιν ἐπιδαψιλεύεται, καὶ νικήσας ὡς Θεὸς τὴν τῶν λυπούντων ἀλαζονείαν, τὰ δι᾽ ὧν εἰς μακραίωνα βίον ἀναβήσονταί φησι· καὶ τίνα μὲν τρόπον αὐτοῖς τὴν σάρκα δώσει φαγεῖν, οὔπω διδάσκει· ᾔδει γὰρ ὄντας ἐν σκότει καὶ νοεῖν οὐδαμόθεν ἰσχύοντας τὸ ἀπόῤῥητον· ὅσον δὲ αὐτοῖς ἐκ τοῦ φαγεῖν ἀγαθὸν ἐκβήσεται, παραδεικνύει χρησίμως, ἵνα τάχα πως αὐτοὺς ταῖς εἰς τὸ βούλεσθαι ζῆν ἀπεράντοις ἡδοναῖς ἑτοι-

2. ἐπάγοις B. 4. σου assumptum ex B.D. 6. ἀμελλητὶ correxi post Migne. 8. δοῦναι ἡμῖν inverso ordine B.a. 9. ὅτι καὶ B. Cord. καὶ γὰρ b. οὕτω καὶ Ed. ἐν ὑπεροψίᾳ δὲ φασὶ καὶ τὸ οὗτος a. 10. τι assumptum ex B. 15. καὶ πολυέλεος ὄντως inverso ordine B. ὄντως deest in Catt. 16. καὶ ἔξεστι inverso ordine B. invitis Catt. ἤδη—ἰδεῖν om. B. ἤδη om. a. habet Cord. 17. φιλονεικούντων pro ἀπειθούντων Cord. 21. δώσει] δόσιν B. 22. ᾔδει γὰρ ὄντας] ἤδη γὰρ ὄντας ᾔδει (quasi ᾔδει γὰρ ὄντας ᾔδει) B. Statim ἐν σκότει om. B. ὄντας ἐν σκότει καὶ om., αὐτοὺς in loco exhibent, abbreviantes Catt. 23. ἀγαθὸν ἐκ τοῦ φαγεῖν inverso ordine Catt. 24. παραδείκνυσι a. 24—p. 529, 1. ἵνα τάχα—διδάξειε] τύχα πως αὐτοὺς εἰς τὸ βούλεσθαι ζῆν ἀπεράντως εἰς τὸ βούλεσθαι. ἡδοναῖς ἑτοιμότερον ἐπείθετο πιστεύειν διδάξις B. verba desunt in Catt.

μότερον πείθων, τὸ πιστεύειν διδάξειε. πεπιστευκόσι γὰρ ἤδη d καὶ τὸ μανθάνειν δύνασθαι πρεπόντως ἀκολουθεῖ. ἐπεὶ καὶ οὕτω φησὶν ὁ προφήτης Ἡσαΐας "Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, "οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε." (Es. vii. 9.) οὐκοῦν ἔδει προερριζωμένης ἐν αὐτοῖς τῆς πίστεως, δευτέραν ἐπεισκρίνεσθαι τὴν ἐφ' οἷς ἀγνοοῦσι σύνεσιν, καὶ οὐ πρεσβυτέραν τῆς πίστεως ὁρᾶσθαι τὴν ζήτησιν.

Διὰ ταύτην οἶμαι τὴν αἰτίαν παρεὶς εἰκότως ὁ Κύριος τὸ λέγειν αὐτοῖς, τίνα τρόπον ἐπιδώσει τὴν σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν, ἐπὶ τὸ χρῆναι πιστεύειν πρὸ τῆς ἐρεύνης καλεῖ. e τοῖς γὰρ ἤδη πεπιστευκόσι, διακλάσας τὸν ἄρτον ἐδίδου, λέγων "Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου·" (S. Matth. xxvi. 26.) ὁμοίως δὲ καὶ εἰς πάντας τὸ ποτήριον περιενεγκὼν Λάβετε "πίετε," φησὶν, "ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τῆς "διαθήκης τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρ-"τιῶν." (Ib. 27, 28.) ὁρᾷς ὅπως τοῖς μὲν ἀνοηταίνουσιν ἔτι, καὶ τὸ πιστεύειν ἀζήτητον ἐξωθουμένοις, οὐκ ἐξηγεῖται τοῦ μυστη- a 361 A. ρίου τὸν τρόπον, τοῖς δὲ ἤδη πεπιστευκόσι σαφέστατα διειπὼν εὑρίσκεται; ἀκουέτωσαν τοίνυν οἱ τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν ἐξ ἀνοίας οὔπω παραδεξάμενοι Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον ἐν ἑαυτοῖς· ἀμέτοχοι γὰρ παντελῶς καὶ ἄγευστοι διαμένουσι τῆς ἐν ἁγιασμῷ καὶ μακαριότητι ζωῆς, οἱ διὰ τῆς μυστικῆς εὐλογίας οὐ παραδεξάμενοι τὸν Ἰησοῦν. ζωὴ μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἐστὶ, καθὸ καὶ ἐκ ζῶντος ἐγεννήθη b Πατρός· ζωοποιὸν δὲ οὐδὲν ἧττον καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα, συνενηνεγμένον τρόπον τινὰ καὶ ἀῤῥήτως ἑνωθὲν τῷ τὰ πάντα ζωογονοῦντι Λόγῳ· διὸ αὐτοῦ λελόγισται, καὶ ὡς εἷς νοεῖται σὺν αὐτῷ. ἀδιαίρετος γὰρ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, πλὴν ὅσον εἰς τὸ εἰδέναι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἥκοντα Λόγον

15. ἐκχυνόμενον B. 17. ἀζήτητον B. ἀζητήτως Ed. 20. Ἐὰν B. ἂν Ed. 22. αἰώνιον assumptum ex B. (א) 23. διαμένουσι B. μένουσι Ed. 24. Ἰησοῦν B.D mg. υἱὸν D. Ed. 27. συνενηνεγμένον] συνημμένον Cord. nullam in a var. notavi.

καὶ τὸν ἐκ τῆς παρθένου ναὸν, οὐ ταὐτὸν μὲν οὖν ὄντα τῇ φύσει· οὐ γὰρ ὁμοούσιον τῷ ἐκ Θεοῦ Λόγῳ τὸ σῶμα· ἓν δὲ τῇ συνόδῳ καὶ τῇ ἀπερινοήτῳ συνδρομῇ· καὶ ἐπείπερ ζωο- c ποιὸς γέγονε τοῦ Σωτῆρος ἡ σὰρξ, ἅτε δὴ τῇ κατὰ φύσιν ἡνωμένη ζωῇ, τῷ ἐκ Θεοῦ δηλονότι Λόγῳ, ὅταν αὐτῆς ἀπογευσώμεθα, τότε τὴν ζωὴν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς συνενούμενοι καὶ ἡμεῖς αὐτῇ, καθάπερ οὖν αὐτὴ τῷ ἐνοικήσαντι Λόγῳ. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ἐν τῷ τοὺς νεκροὺς διανιστᾶν, οὐ λόγῳ μόνον, οὐδὲ τοῖς θεοπρεπέσιν ἐπιτάγμασιν ὁ Σωτὴρ ἐνεργῶν εὑρίσκεται, ἀλλὰ συνεργάτην ὥσπερ τινὰ πρὸς τοῦτο δὴ μάλιστα τὴν ἁγίαν αὐτοῦ λαμβάνειν ἠπείγετο d σάρκα, ἵνα δεικνύῃ ζωοποιεῖν δυναμένην, καὶ ὡς ἓν ἤδη γενομένην πρὸς αὐτόν. καὶ γὰρ ἦν ὄντως ἴδιον αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἑτέρου τὸ σῶμα. καὶ γοῦν ὅτε τὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου

S. Luc. viii. 54. κόριον διανίστη λέγων "Ἡ παῖς ἔγειραι," ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, καθὰ γέγραπται· ζωοποιῶν μὲν ὡς Θεὸς, τῷ παντουργῷ προστάγματι· ζωοποιῶν δὲ αὖ πάλιν καὶ διὰ τῆς ἀφῆς τῆς ἁγίας σαρκὸς, μίαν τε καὶ συγγενῆ δι' ἀμφοῖν ἐπιδείκνυσι τὴν ἐνέργειαν. ἀλλὰ καὶ ὅτε εἰσεπορεύετο εἰς

Ib. vii. 12. e πόλιν καλουμένην Ναῒν, καὶ "ἐξεκομίζετο μονογενὴς υἱὸς

Ib. 14. "τεθνηκὼς τῇ μητρὶ αὐτοῦ," πάλιν "ἥψατο τῆς σοροῦ, "λέγων Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι." καὶ οὐ μόνον δίδωσιν ἐνεργεῖν τῷ λόγῳ τὴν τῶν νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ ζωοποιὸν τὸ ἴδιον σῶμα, καθάπερ οὖν ἤδη προείπομεν, τῶν τεθνεώτων ἅπτεται, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἐντιθεὶς τοῖς ἤδη κατεφθαρμένοις. καὶ εἰ διὰ μόνης ἀφῆς τῆς ἁγίας σαρκὸς ζωοποιεῖται τὸ διεφθαρμένον, πῶς οὐχὶ πλουσιωτέραν ἀποκερδανοῦμεν τὴν ζωοποιὸν εὐλογίαν, ὅταν

1. *μὲν οὖν ὄντα* B. *μὲν ὄντα* a. *μένοντα* Ed. *δὲ ὄντα* Cord. 3. *τῇ* alt. assumptum ex Catt. 4. *τοῦ Σωτῆρος ἡ*] *ἡ τοῦ Κυρίου* B. invitis Catt. *τῇ* om. B. verba quaedam desunt pro more in Catt. 6. *ἀπογευσώμεθα* D. a. *ἀπογευώμεθα* Cord. *ἀπογευσόμεθα* Ed. 10. *ἐνεργῶν* B. Catt. *ἐνεργὸς* Ed. *συνεργάτιν* a. 13. *ὄντως*] *ἀκολούθως* a. *ἀληθῶς* Cord. 14. *ἑτέρου* D. Catt. *ἑτέρον* Aub. *ἕτερον* Migne. *τὸ* alt. om. B. 19. *ἐπιδεικνὺς* B. Cord. 22. *μόνον* B. *μόνῳ* Ed. 24. *ζωοποιὸν* post *σῶμα* transponit B. *οὖν* om. B. 27. *ζωοποιεῖ* B. *διεφθαρμένον* B. *ἐφθαρμένον* Ed.

αὐτῆς καὶ ἀπογευσώμεθα; μεταποιήσει γὰρ πάντως εἰς τὸ ἴδιον ἀγαθὸν, τουτέστι τὴν ἀθανασίαν, τοὺς μετεσχηκότας αὐτῆς. a 362 A.

Καὶ μὴ θαυμάσῃς ἐπὶ τούτῳ, μηδὲ εἴπῃς κατὰ σεαυτὸν Ἰουδαϊκῶς τό Πῶς· ἐννόει δὲ μᾶλλον ὅτι ψυχρὸν τῇ φύσει τὸ ὕδωρ ἐστίν· ἀλλ' ὅταν εἰς λέβητα κεχυμένον ὁμιλήσῃ τῷ πυρὶ, τότε τῆς μὲν ἰδίας μονονουχὶ καὶ ἐπιλανθάνεται φύσεως, εἰς δὲ τὴν τοῦ νενικηκότος ἐνέργειαν ἀποφοιτᾷ. τὸν αὐτὸν οὖν ἄρα καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ καὶ φθαρτοὶ διὰ τὴν φύσιν ἐσμὲν τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ τῇ μίξει τῆς ζωῆς τὴν ἑαυτῶν ἀφέντες ἀσθένειαν, εἰς τὸ ἐκείνης ἴδιον ἀναστοιχειούμεθα, τουτέστι τὴν ζωήν. ἔδει γὰρ ἔδει, μὴ μόνον διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς ζωῆς καινότητα τὴν ψυχὴν ἀνακτίζεσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ παχὺ τοῦτο καὶ γεῶδες σῶμα διὰ παχυτέρας καὶ συγγενοῦς ἁγιάζεσθαι μεταλήψεως καὶ καλεῖσθαι πρὸς ἀφθαρσίαν. οἰέσθω δὲ μηδαμῶς ὁ νωθρὸς εἰς σύνεσιν Ἰουδαῖος, νεωτέρων ἡμῖν μυστηρίων ἀνηυρῆσθαι τρόπον. θεωρήσει γὰρ ἐν ἀρχαιοτέροις συγγράμμασι, φημὶ δὲ τοῖς Μωυσαϊκοῖς, προκαταγραφόμενον ἤδη καὶ τῆς ἀληθείας φοροῦντα τὴν δύναμιν, ὅτι καὶ ἐν ψιλοῖς ἐτελεῖτο τοῖς σχήμασι. τί γὰρ ἐδυσώπησεν, εἰπέ μοι, τὸν ὀλοθρευτήν; τί δὲ καὶ τοὺς προγόνους ἐκείνων μὴ συναπολέσθαι τοῖς Αἰγυπτίοις παρεσκεύασεν, ὅτε κατὰ τῶν πρωτοτόκων ὁ πάντα νικῶν ἐξωπλίζετο θάνατος; ἆρ' οὐχὶ πᾶσιν ἂν γένοιτο συμφανὲς, ὡς ἐπείπερ τῷ θείῳ νόμῳ καταπειθόμενοι τεθύκασι τὸν ἀμνὸν, καὶ τῶν ἐκείνου σαρκῶν ἀπογευσάμενοι κατέχρισαν τῷ αἵματι τὰς φλιὰς, παρελαύνειν αὐτοὺς ὡς ἡγιασμένους ὁ θάνατος ἠναγκάζετο; παρετέτακτο μὲν γὰρ κατὰ πάσης τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὁ ὀλοθρευτὴς, τουτέστιν, ὁ τῆς σαρκὸς θάνατος, διὰ τὴν ἐν τῷ πρωτοπλάστῳ

(margin: b — at "ἀναστοιχειού-"; c — at "ἀλη-"; Exod. xii. 7. — at "κατέχρισαν"; d — at "παρετέτακτο μὲν γὰρ")

6. τῷ assumptum ex B. 10. τῆς ζωῆς assumpta ex B.D. Deesse aliquid notat Migne. 12. τὴν pro διὰ B. 18. ἀρχαιοτέροις B. ἀρχαιοτάτοις Ed. 20. ἀφοροῦντα B. ὅτι B. ὅτε Ed. 22. προγόνους] + τοὺς Ed. invito B. 28. τετάκτο B.

Gen. iii. 19. παράβασιν. τότε γὰρ πρῶτον ἠκούσαμεν "Γῆ εἶ καὶ εἰς "γῆν ἀπελεύσῃ." ἀλλ' ἐπείπερ ἔμελλε τὸν οὕτω δεινὸν ἀνατρέψειν τύραννον ὁ Χριστὸς, διὰ τῆς ἁγίας αὑτοῦ σαρκὸς ἐν ἡμῖν γινόμενος ὡς ζωὴ, προανετυποῦτο τοῖς e πάλαι τὸ μυστήριον, καὶ ἀπεγεύοντο τῶν τοῦ προβάτου κρεῶν, ἁγιαζόμενοί τε τῷ αἵματι διεσώζοντο, παρατρέχοντος αὐτοὺς, κατὰ βούλησιν Θεοῦ, τοῦ ὀλοθρεύειν τεταγμένου, τοὺς οἵπερ ἦσαν μέτοχοι τοῦ ἀμνοῦ. τί τοιγαροῦν χαλεπαίνεις, Ἰουδαῖε, πρὸς τὴν ἐκ τῶν τύπων ἤδη καλούμενος ἀλήθειαν, ὅταν λέγῃ Χριστός Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς; καίτοι μᾶλλον ἐχρῆν εὐθαρσέστερόν πως ἐπὶ τὴν 363 A. a τῶν μυστηρίων ἰέναι κατάληψιν, διὰ τῶν Μωσαϊκῶν προπαιδαγωγηθέντα βιβλίων, καὶ διὰ σχημάτων ἀρχαιοτάτων ἐπὶ τὸ χρῆναι πιστεύειν ἀνενδοιάστως χειραγωγούμενον.

54 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Κἀν τούτῳ δὴ μάλιστα θαυμάσαι προσήκει τὸν ἅγιον Supra i. 14. Εὐαγγελιστὴν "Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο," διαῤῥήδην ἀνακεκραγότα· οὐ γὰρ ὅτι γέγονεν ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ὅτι b γέγονε σὰρξ, οὐκ ἀπενάρκησεν εἰπεῖν, ἵνα δείξῃ τὴν ἕνωσιν. καὶ οὐ δήπου φαμὲν, ἢ τὸν ἐκ Πατρὸς Θεὸν Λόγον εἰς τὴν τῆς σαρκὸς μεταπεποιῆσθαι φύσιν, ἤγουν τὴν σάρκα μεταχωρῆσαι πρὸς Λόγον· μένει γὰρ ἑκάτερον, ὅπερ ἐστὶ τῇ φύσει, καὶ εἷς ἐξ ἀμφοῖν ὁ Χριστός· ἀποῤῥήτως δὲ καὶ ὑπὲρ νοῦν τὸν ἀνθρώπινον ἡνωμένος ὁ Λόγος τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ, καὶ ὅλην ὥσπερ εἰς ἑαυτὸν μεταστήσας κατ' ἐνέργειαν τὴν ἐν τῷ δύνασθαι ζωοποιεῖν τὰ ζωῆς δεόμενα· τῆς μὲν ἡμec τέρας φύσεως ἐξήλασε τὴν φθορὰν, ἐξέστησε δὲ καὶ τὸν

3. αὐτοῦ B. ἑαυτοῦ Ed. 11. τοῦ om. Aub. reposui ex D. 14. σχήματα D. 18. θαυμάσαι μάλιστα inverso ordine B. 21. οὐκ ἀπενάρκησεν B. οὐ κατενάρκησεν Ed.

πάλαι διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἰσχύσαντα θάνατον. οὐκοῦν ὁ τρώγων τὴν ἁγίαν σάρκα Χριστοῦ, *ζωὴν αἰώνιον ἔχει· ἔχει γὰρ ἡ σὰρξ ἐν ἑαυτῇ τὸν Λόγον κατὰ φύσιν ὄντα ζωήν. διὰ γὰρ τοῦτό φησιν, ὅτι ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἀντὶ δὲ τοῦ εἰπεῖν, ὅτιπερ αὐτὸν, τὸν ἐσθίοντα δηλονότι, τὸ ἐμὸν ἀναστήσει σῶμα, τό* Ἐγὼ *τέθεικεν, ὡς οὐχ ἕτερος ὢν παρὰ τὴν ἰδίαν σάρκα· καὶ οὐ πάντως τῇ φύσει, διατέμνεσθαι γὰρ ὅλως εἰς υἱῶν δυάδα μετὰ τὴν ἕνωσιν οὐκ ἀνέχεται. ἐγὼ τοιγαροῦν, φησὶν, ὁ ἐν αὐτῷ γεγονὼς, διὰ τῆς* d *ἐμῆς δηλονότι σαρκὸς, ἀναστήσω τὸν ἐσθίοντα τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἦν γὰρ δὴ καὶ ἀμήχανον μὴ οὐχὶ πάντως νικῆσαι τὴν φθορὰν καὶ κρατῆσαι θανάτου τὸν κατὰ φύσιν ὄντα ζωήν. διὰ τοῦτο κἂν βιάζηται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα πρὸς τὸ καταφθείρεσθαι δεῖν ὁ διὰ τῆς παραβάσεως ἐπιπηδήσας θάνατος, ἀλλ᾽ ἐπείπερ ἐν ἡμῖν ὁ* Χριστὸς *διὰ τῆς ἰδίας γίνεται σαρκὸς, ἀναστησόμεθα πάντως· ἀπίθανον γὰρ, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδύνατον, μὴ ζωοποιεῖν τὴν ζωὴν τοὺς ἐν οἷς* e *ἂν γένοιτο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις σπινθῆρα λαβὼν ἀχύροις ἐγκαταχῶσαι πολλοῖς, ἵνα σωζόμενον ἔχοι τὸ τοῦ πυρὸς σπέρμα· οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν ὁ* Κύριος *ἡμῶν* Ἰησοῦς *ὁ* Χριστὸς *διὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐναποκρύπτει τὴν ζωὴν, καὶ ὥσπερ τι σπέρμα τὴν ἀθανασίαν ἐντίθησιν, ὅλην τὴν ἐν ἡμῖν ἀφανίζον φθοράν.*

a **364 A.**

Ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθής ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου 55
ἀληθής ἐστι πόσις.

Ἀ*ντιδιαστέλλει πάλιν τῇ τοῦ μάννα χορηγίᾳ τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, καὶ τοῖς ἐκ πετραίων λαγόνων νάμασι τοῦ ποτηρίου τὴν γεῦσιν. ὅπερ δὲ ἤδη καὶ δι᾽ ἑτέρων εἴρηκε*

4. *φησιν*] + *ζωὴν αἰώνιον ἔχει* B. 5. *τὸν* om. B. 6. *ὡς οὐχ* hoc ordine B. 7. *διατίνεσθαι* B. 8. *ὅλως* assumptum ex B. 14. *παραβάσεως ἐπιπηδήσας*] *παραφύσεως ἐπεισπηδήσας* B. 17. *τοὺς* om. B. 19. *ἐγκαταχώσῃ* Cord. *ἐγκαταχώσει* a. *σωζόμενον*] *ζῶν* cum rasura sq. B. *σωζόμενον* habet Catt. Statim *ἔχοι* a. *ἔχῃ* Cord. Ed. 22. *τὴν ἀθανασίαν* Catt. cf. supra p. 531. lin. 2. *τῆς ἀθανασίας* Ed. 23. *ἀφανίζων* Catt. 28. *γεῦσιν* B. *γνῶσιν* Ed. *ἤδη* om. B.

φθάσας, τοῦτο πάλιν ἐνταῦθά φησι, πολυτρόπως τὸν αὐτὸν ἐξυφαίνων λόγον. οὐ γὰρ δὴ χρῆναι λίαν ἀποθαυμάζειν b αὐτοῖς τὸ μάννα παρεγγυᾷ, προσδέχεσθαι δὲ μᾶλλον αὐτὸν, ὡς ἄρτον ἐξ οὐρανοῦ καὶ χορηγὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς. [Supra ver. 49, 50.] "Οἱ "μὲν γὰρ πατέρες ὑμῶν, φησὶν, ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ "ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον· οὗτος δέ ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ "οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ "ἀποθάνῃ·" ἡ μὲν γὰρ τοῦ μάννα τροφὴ πρὸς ὀλίγον, φησὶ, κομιδῇ τὸν καιρὸν τὴν τοῦ σώματος χρείαν διαπαίξασα, καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνδείας δυσωπήσασα βλάβος, ἠσθένησε πάλιν οὐκ ἐντιθεῖσα τοῖς βεβρωκόσι τὴν αἰώνιον ζωήν. οὐκ c ἦν οὖν ἄρα βρῶσις ἀληθὴς καὶ ἄρτος ἐξ οὐρανοῦ τουτέστι· τὸ δὲ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πρὸς ἀθανασίαν καὶ ζωὴν αἰώνιον ἀποτρέφον, βρῶσις ὄντως ἀληθής. ἀλλ' ἔπιον καὶ ὕδωρ ἐκ πέτρας ἐκεῖνοι. καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν, φησὶ, ποία δὲ τοῖς πεπωκόσιν ἡ ὄνησις; τετελευτήκασι γάρ. ἦν οὖν ἄρα κἀκεῖνο πόσις οὐκ ἀληθὴς, ἀληθὴς δὲ κατ' ἀλήθειαν εὑρίσκεται πόσις τὸ τίμιον αἷμα Χριστοῦ, ὅλην ἐκ βάθρων ἀποῤῥιζοῦν τὴν φθορὰν, καὶ ἀναμοχλεῦον τὸν ἐν τῇ ἀνθρωd πείᾳ σαρκὶ κατοικήσαντα θάνατον. αἷμα γάρ ἐστιν οὐχ ἑνὸς τῶν τυχόντων ἁπλῶς, ἀλλ' αὐτῆς τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς. [1 Cor. xii. 27.] διὰ τοῦτο καὶ σῶμα καὶ μέλη Χριστοῦ χρηματίζομεν, ὡς διὰ τῆς εὐλογίας αὐτὸν ἐν ἑαυτοῖς δεχόμενοι τὸν Υἱόν.

56 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ.

Πολυτρόπως ἡμᾶς διὰ τούτων μυσταγωγεῖ, καὶ ἐπείπερ e ἐστὶ δυσέφικτός πως τοῖς ἀμαθεστέροις ὁ λόγος, τὴν ἀπὸ τοῦ πιστεύειν σύνεσιν ἐφ' ἑαυτῷ μᾶλλον ἀπαιτῶν ἢ ζήτησιν, ἄνω τε καὶ κάτω τῶν αὐτῶν ἑλίττων ἐξευμαρίζει

1. ἐνταῦθα] ἐν τούτοις B. 6. ἐστιν om. B. 8. τροφὴ om. B. 9. διαπήξας B. 11. οὐκ alt. om. B. 13. δὲ om. B. τοῦ assumptum ex B. 14. ὄντως] + ἔσται Ed. invito B. καὶ om. B. 26. ἐπείπερ] εἴτι περ B. 28. συναίνεσιν D.

ποικίλως, καὶ πανταχόθεν ἡμῖν τὸ ἐκ τοῦ πράγματος καταλαμπρύνει χρήσιμον, θεμέλιον ὥσπερ τινὰ καὶ κρηπῖδα τῇ πίστει τὴν ἐπ' αὐτῷ καλλίστην ἐπιθυμίαν καταπηγνύς. ὁ γὰρ τρώγων μου φησὶ τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. ὥσπερ γὰρ εἴ τις κηρὸν ἑτέρῳ συνάψειε κηρῷ, πάντως δήπου καὶ ἕτερον ἐν ἑτέρῳ γεγονότα a 365 A. κατόψεται· τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον καὶ ὁ τὴν σάρκα δεχόμενος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ πίνων αὐτοῦ τὸ τίμιον αἷμα, καθά φησιν αὐτὸς, ἓν ὡς πρὸς αὐτὸν εὑρίσκεται συνανακιρνάμενος ὥσπερ καὶ ἀναμιγνύμενος αὐτῷ διὰ τῆς μεταλήψεως, ὡς ἐν Χριστῷ μὲν αὐτὸν εὑρίσκεσθαι, Χριστὸν δὲ αὖ πάλιν ἐν αὐτῷ. οὕτω πως ἡμᾶς καὶ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ, Χριστὸς ἐπαιδαγώγει λέγων "Ὁμοία b S. Matth. xiii. 33. "ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ "ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον." τίς μὲν οὖν ἡ γυνὴ, τίς δὲ τῶν καλουμένων σάτων ἡ τριὰς, ἢ καὶ τί τὸ σάτον ὅλως ἐστὶν, ἐν οἰκείῳ λελέξεται τόπῳ· πρὸς δέ γε τὸ παρὸν εἰς μόνην ἐροῦμεν τὴν ζύμην. ὥσπερ οὖν ὁ Παῦλός φησιν, "ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα 1 Cor. v. 6. "ζυμοῖ," οὕτως ὀλιγοστὴ πάλιν εὐλογία σύμπαν ἡμῶν εἰς ἑαυτὴν ἀναφύρει τὸ σῶμα, καὶ τῆς ἰδίας ἐνεργείας ἀναπληροῖ, c οὕτω τε ἐν ἡμῖν γίνεται Χριστὸς, καὶ ἡμεῖς αὖ πάλιν ἐν αὐτῷ. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἀληθεύων ἐρεῖ τις ὅτι καὶ ἐν παντὶ μέν ἐστιν ἡ ζύμη τοῦ φυράματος, καὶ τὸ φύραμα δὲ κατὰ τὸν ἴσον λόγον ἐν ὅλῃ γίνεται τῇ ζύμῃ· ἔχεις ὡς ἐν βραχέσι τῶν εἰρημένων τὸν νοῦν. ἀλλ' εἴπερ ἐσμὲν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐρασταὶ, εἰ τὸν τῆς ἀθανασίας χορηγὸν ἐν ἑαυτοῖς ἔχειν εὐχόμεθα, μὴ κατά τινας τῶν ἀμελεστέρων τὸ εὐλογεῖσθαι παραιτώμεθα, μηδὲ παγίδα καὶ βρόχον ἡμῖν ἐξαρτυέτω τὴν d ἐπιζήμιον εὐλάβειαν ὁ βαθὺς εἰς πανουργίαν διάβολος.

Ναὶ γὰρ γέγραπται, φησίν "Ὁ ἐσθίων ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ Ib. xi. 29.

6. συνάψει B. 11. ὡς om. B. 13. ἐπαιδαγώγει Χριστὸς inverso ordine B. 19. οὖν om. B. 20. ὀλιγοστὴ B. ὀλιγίστη Ed.

“ πίνων ἐκ τοῦ ποτηρίου ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ “ πίνει·” δοκιμάσας δὲ τὰ κατ᾽ ἐμαυτὸν, οὐκ ἄξιον ὄντα βλέπω.

Πότε τοίνυν ἄξιος ἔσῃ, καὶ παρ᾽ ἡμῶν ὁ τοῦτο λέγων ἀκούσεται, πότε σαυτὸν παραστήσεις τῷ Χριστῷ; εἰ γὰρ μέλλοις ἀεὶ καταπτοεῖσθαι τοῖς ὀλισθήμασιν, ὀλισθάνων δὲ οὐκ ἀποπαύσῃ· “ Τίς γὰρ συνήσει παραπτώματα,” κατὰ τὸν ἅγιον ψαλμῳδὸν, ἀμέτοχος εὑρεθήσῃ παντελῶς τοῦ διασώζοντος ἁγιασμοῦ. οὐκοῦν λογιῇ μὲν εὐσεβέστερον σύννομον ἐπιτηδεύειν βίον, μεταλήψῃ δὲ οὕτω τῆς εὐλογίας, οὐ θανάτου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ἡμῖν νοσημάτων ἀποκρουστικὴν εἶναι πιστεύσας· κατακοιμίζει γὰρ ἐν ἡμῖν γεγονὼς ὁ Χριστὸς τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἀγριαίνοντα νόμον, καὶ ἀναζωπυρεῖ μὲν τὴν εἰς Θεὸν εὐλάβειαν, ἀπονεκροῖ δὲ τὰ πάθη, μὴ λογιζόμενος ἡμῖν τὰ ἐν οἷς ἐσμεν παραπτώματα, θεραπεύων δὲ μᾶλλον ὡς νενοσηκότας. καταδεσμεῖ γὰρ τὸ συντετριμμένον, ἐγείρει τὸ πεπτωκὸς, ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τεθεικὼς ὑπὲρ τῶν προβάτων.

[Margin: Ps. xviii. 13. — e — 366 A. a — Cf. Ezek. xxxiv. 16. Infra x. 11.]

5. μέλλοις B. μέλλεις Ed. 6. ὀλισθάνων B. ὀλισθαίνων Ed. οὐκ ἀποπαύσῃ B. οὐκ ἄν ποτε παύσῃ Ed. 8. διασώζοντος B. ἀϊδίως σώζοντος Ed. 10. μεταλήψεσθαι B. 12. γὰρ] μὲν γὰρ B. 16. καταδεσμεῖ D. καταδεσμοῖ Ed.

ΚΕΦΑΛΗ Γ.

Ὅτι οὐ ζωῆς τῆς παρ' ἑτέρου μέτοχός ἐστιν ὁ Υἱὸς, μᾶλλον δὲ κατὰ φύσιν ζωὴ ὡς ἐκ ζωῆς τῆς κατὰ φύσιν γεγεννημένος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.

b

Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατὴρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· 57
καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσει δι' ἐμέ.

ΑΣΥΜΦΑΝΕΣΤΕΡΟΣ *μὲν τῶν προκειμένων ὁ νοῦς, καὶ οὐ τῇ τυχούσῃ δυσχερείᾳ κατημφιεσμένος· πλὴν οὐ παντελῶς ἀποσκιρτήσει πρὸς τὸ δυσεύρετον, καταληφθήσεται γὰρ καὶ ἁλώσιμος ἔσται τοῖς ὀρθῶς ἐθέλουσι νοεῖν. ὅτε τοίνυν ἀπεστάλθαι φησὶν ἑαυτὸν ὁ Υἱὸς, τότε τὸ σεσαρκῶσθαι δηλοῖ, καὶ ἕτερον οὐδέν· τὸ σεσαρκῶσθαι δὲ ὅταν* c *λέγωμεν, ἄνθρωπον ὁλοκλήρως γενέσθαι φαμέν. ὥσπερ τοίνυν ἄνθρωπόν με, φησὶ, πεποίηκεν ὁ Πατὴρ, καὶ ἐπείπερ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐγεννήθην ζωῆς Θεὸς ὢν Λόγος ζωὴ, καὶ ἄνθρωπος γεγονὼς τῆς ἐμαυτοῦ φύσεως τὸν ἐμὸν ἐμπλήσας ναὸν, τουτέστι τὸ σῶμα· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ τὴν ἐμὴν ἐσθίων σάρκα ζήσει δι' ἐμέ· ἔλαβον γὰρ τὴν ἀποθνήσκουσαν σάρκα, ἀλλ' ἐπείπερ ἐνῴκηκα ταύτῃ, ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, διὰ τὸ ἐκ ζῶντος εἶναι Πατρὸς, πᾶσαν εἰς* d *ζωὴν ἀνεστοιχείωσα τὴν ἐμαυτοῦ. οὐ νενίκημαι τῇ φθορᾷ τῆς σαρκὸς, νενίκηκα δὲ μᾶλλον αὐτὴν ὡς Θεός. ὥσπερ οὖν· ἐρῶ γὰρ αὖθις ὀκνήσας οὐδὲν διὰ τὸ χρήσιμον· εἰ καὶ*

6. *ζήσει* B. *ζήσεται* Ed. 7. *μὲν* om. B. 12. *τὸ* assumptum ex B. 13. *φαμὲν γενέσθαι* inverso ordine B. 15. *ζωὴ* B. *ζῶν* Cord. Cr. *ζῶ* Ed. 18. *γὰρ* B. *μὲν γὰρ* Ed. 21. *ἀνεστοιχειωσάμην ἐμαυτῷ* B. 22. *μᾶλλον*] *πάλιν* B.

γέγονα, φησὶ, σάρξ· τοῦτο γὰρ τὸ ἀπεστάλθαι σημαίνει· ζῶ πάλιν διὰ τὸν ζῶντα Πατέρα, τουτέστι, τὴν τοῦ τεκόντος εὐφυΐαν ἐν ἐμαυτῷ διασώζων, οὕτω καὶ ὁ διὰ τῆς μεταλήψεως τῆς ἐμῆς σαρκὸς ἐμὲ δεχόμενος ἐν ἑαυτῷ ζήσεται, e πάντως ὅλος εἰς ἐμὲ μεταστοιχειούμενος, τὸν ζωογονεῖν ἰσχύοντα διὰ τὸ ὡς ἐκ ῥίζης εἶναι τῆς ζωοποιοῦ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. σεσαρκῶσθαι δὲ λέγει παρὰ τοῦ Prov. ix. 1. Πατρὸς, καίτοι τοῦ μὲν Σολομῶνος λέγοντος "Ἡ σοφία "ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον·" τοῦ δὲ μακαρίου Γαβριὴλ τῇ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείᾳ τὴν τοῦ θείου σώματος ἀνατιθέντος S. Luc. i. 35. ποίησιν, ὅτε τῇ ἁγίᾳ προσελάλει παρθένῳ "Πνεῦμα" γὰρ, φησὶν, "ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου "ἐπισκιάσει σοι·" ἵνα πάλιν ἐννοῇς, ὅτι μιᾶς οὔσης τῆς 367 A. a κατὰ φύσιν θεότητος, καὶ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ νοουμένης καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, οὐ μεμερισμένως ἕκαστος ἐνεργήσει περί τι τῶν ὄντων, ἀλλ' ὅπερ ἂν λέγοιτο γενέσθαι καὶ δι' ἑνὸς, τοῦτο πάντως ἐστὶν ὅλης ἔργον τῆς θείας φύσεως. μιᾶς γὰρ οὔσης τῆς ἁγίας Τριάδος κατά γε τὸν τῆς ὁμοουσιότητος λόγον, μία δήπου πάντως καὶ ἡ ἐφ' ἅπασιν ἔσται δύναμις. πάντα γὰρ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι· ὃ δὲ Phil. iii. 1. πολλάκις εἰρήκαμεν, τοῦτο πάλιν ἐροῦμεν· τὰ αὐτὰ γὰρ λέγειν εἰ καὶ φορτικὸν, ἀλλ' οὖν ἔχει τὸ ἀσφαλές. ἔθος γὰρ b τῷ Σωτῆρι Χριστῷ τὰ ὅσαπέρ ἐστι τὴν ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἀναπηδῶντα δύναμιν, τῇ τοῦ Πατρὸς ἐνεργείᾳ χρησίμως ἀνατιθέναι. τεταπείνωκε γὰρ ἑαυτὸν ἄνθρωπος γεγονώς· καὶ ἐπείπερ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν κατεδέξατο, τὸ δουλοπρεπὲς οὐκ ἀτιμάζει μέτρον, πλὴν οὐκ ἔξω κείσεται τοῦ πάντα ποιεῖν μετὰ Πατρός· ἐνεργεῖ δὲ ὁ γεννήσας αὐτὸν δι' αὐτοῦ τὰ πάντα, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν Infra xiv. 10. "Ὁ Πατὴρ γὰρ, φησὶν, ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα

3. διὰ om. B. 5. ὅλος Cord. Cr. "al. ὅλος" Ed. mg. ὅλως D. Ed. 6. ὡς B. ὥσπερ Ed. neutrum habet Cord. Cr. καὶ pro τουτέστι τοῦ B. τοῦ habent Cord. Cr., omittentes τουτέστι. 14. Υἱῷ] ἐν Χριστῷ B. ἐν praemittit Migne. 19. πάντως που inv. ord. B. 22. γὰρ ass. ex B. 25. γὰρ om. B. 28. τοῦ πάντα] τοῦτο B. μετὰ] + τοῦ Ed. invito B. 30. φησὶν] + ὁ Ed. invito B.

“ αὐτός.” ἀποδιδοὺς τοίνυν τῇ οἰκονομίᾳ τῇ μετὰ σαρκὸς c τὸ πρέπον, ἀνατίθησι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπου δύναμιν. τὸ γὰρ κτίσαι ναὸν ἐν παρθένῳ τὴν ἀνθρώπου δύναμιν ἐξάλλεται.

Ἀλλ’ ἐρεῖ πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ δι’ ἐναντίας Καὶ πῶς ἂν ἑτέρως τὸ τί κατὰ φύσιν ἐστὶν ἐξεκάλυψεν ὁ Υἱὸς, ἢ πῶς ἂν ἔδειξε σαφῶς ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ Πατὴρ, εἰ μὴ διὰ τοῦ λέγειν ὅτι ζῶ διὰ τὸν Πατέρα; εἰ γὰρ χορηγός ἐστιν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ τῆς ζωῆς, τίς εἰς τοσαύτην ἀβελτερίαν ἐλάσει λοιπὸν, ὡς μὴ πάντως ἐννοεῖν ὅτι τὸ μέτοχον ζωῆς d οὐ ταὐτὸν ἔσται κατὰ φύσιν τῇ ζωῇ, ἤτοι τῷ ζωοποιεῖν ἰσχύοντι;

Πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἡμεῖς τὸν τῆς ἀληθείας ἀντεξάγοντες λόγον, ἐροῦμεν εὐκαίρως “Ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει, (Es. xxxii. 6.) “ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει, τοῦ συντελεῖν ἄνομα “ καὶ λαλεῖν πρὸς Κύριον πλάνησιν.” τί γὰρ ἂν γένοιτο τῆς τοιαύτης τῶν αἱρετικῶν ἐννοίας τὸ παρανομώτερον; πῶς δὲ οὐκ ἐσχάτη πλάνησις λαλεῖται παρ’ αὐτῶν κατὰ τοῦ πάντα ζωογονοῦντος Χριστοῦ, ὅτε λέγειν οὐκ ἐρυθριῶσιν οἱ e παραφρονέστατοι, ζῆν αὐτὸν τῆς παρ’ ἑτέρου μέτοχον ζωῆς, καθάπερ τὰ δι’ αὐτοῦ γεγονότα; ἆρ’ οὖν ἔσται λοιπὸν καὶ ζῷον ἡμῖν ὁ Υἱὸς, ἅτε δὴ καὶ ζωῆς ὑπάρχον μέτοχος, ἀλλ’ οὐκ αὐτὸ κατὰ φύσιν ζωή; τὸ γὰρ ζῷον ἕτερον εἶναι δεῖ πάντως παρὰ τὴν οὖσαν ἐν αὐτῷ ζωήν. εἰ δὲ νομίζουσι ταὐτὸν εἶναι δύνασθαι, λεγέσθω πᾶν ζῷον ζωή· ἀλλ’ οὐκ ἂν οἶμαί τις οὕτω ποιῆσαι σωφρονῶν· οὐκοῦν οὐδὲ ζῷον ἡμῖν ὁ Μονογενὴς, ἀλλὰ ζωὴ κατὰ φύσιν νοηθήσεται. πῶς γὰρ ἂν καὶ ἀληθεῦσαι λέγων “ Ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ a 368 A. “ ζωή;” (Infra xi. 25.) ζωὴ γάρ ἐστι τὸ ζωογονοῦν, οὐ τὸ τῆς παρ’ ἑτέρου ζωῆς ἐπιδεὲς, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ σοφία νοεῖται τὸ

1. αὐτός] αὐτοῦ B., sed cf. supra 238 c. in xii Proph. 687 c. 5. πάλιν om. B. 10. τὸ μέτοχον] τὸ μετέχον D. μετέχων B. 11. ἔσται om. B. 15. τοῦ] τὸ B. 20. μέτοχον B. μετέχοντα Ed. 23. εἶναι δεῖ] ἔστιν B. 25. ταὐτὸν] τοῦτον B.

σοφοῦν δυνάμενον, οὐ τὸ σοφοῦσθαι πεφυκός. οὐκοῦν καθ' ὑμᾶς διαψεύσεται μὲν ἡ ἀλήθεια, καὶ οὐκ ἀληθεύσει λέγων ὁ Χριστὸς Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή. ψευδομυθήσει δὲ πάλιν καὶ ὁ λαμπρὸς τῶν ἁγίων χορὸς, τοὺς διὰ τοῦ Πνεύματος ἐρευγόμενος λόγους, καὶ ζωὴν ἀποκαλῶν τὸν Μονογενῆ. ὁ μὲν b γὰρ θεῖος ἡμῖν ψαλμῳδὸς ὡς πρὸς τὸν Πατέρα λέγων Ps. xxxv. 10. εὑρίσκεται "Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς·" ὁ δὲ θαυμάσιος Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐν οἰκείαις ἐπιστολαῖς οὕτω φησίν 1 S. Joan. i. 1, 2. "Ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλ-"μοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, "περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς· καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἑωρά-"καμεν, καὶ μαρτυροῦμεν, καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν "τὴν αἰώνιον, ἥτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἐφανερώθη c "ἡμῖν." ὁρᾷς ἀληθεύοντα τὸν ψαλμῳδὸν, καὶ διὰ τῆς Ἰωάννου φωνῆς, ὅτε φησὶ πρὸς τὸν τῶν ὅλων Πατέρα Θεόν "Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς;" ἦν γὰρ καὶ ἔστι παρ' αὐτῷ πηγὴ ζωῆς ὁ Υἱός· ὅτι γάρ φησιν περὶ αὐτοῦ τὰ τοιαῦτα ὁ πνευματοφόρος, διὰ τῶν αὐτοῦ πάλιν πληροφορήσει λόγων· Ib. v. 20. ἐπιστέλλει γὰρ οὕτως "Καὶ οἴδαμεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ "ἥκει, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν διάνοιαν ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀλη-"θινὸν, καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ "Χριστῷ· οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ ζωὴ ἡ d "αἰώνιος." εἶτα τίς εἰπέ μοι λοιπὸν τῆς τῶν ἑτεροφρόνων τερθρείας ἀνέξεται; ἢ τίς τῆς ἐκείνων δυσσεβείας οὐ καταβοήσει δικαίως, ζωῆς τῆς παρ' ἑτέρου μέτοχον ἀποτολμώντων εἰπεῖν τὸν Υἱὸν, καίτοι τῆς ἁγίας καὶ θεοπνεύστου γραφῆς οὐδὲν μὲν τοιοῦτον λεγούσης περὶ αὐτοῦ, διαῤῥήδην δὲ μᾶλλον βοώσης, ὅτι καὶ Θεὸς εἴη κατὰ φύσιν, καὶ ἀληθινὸς, καὶ πηγὴ ζωῆς, καὶ ζωὴ πάλιν αἰώνιος; πῶς γὰρ ἂν νοοῖτο Θεὸς ὑπάρχειν ἀληθινὸς ὁ ζωῆς τῆς παρ' ἑτέρου

2. ἀληθεύει B. 17. φησι post τοιαῦτα tr. Ed. invito B. 20. δέδωκεν B. cf. De R. Fide ad Reginas 77 d, sed hoc loco Commelini ed. p. 45 s. fin. e codice ut patet bonae notae ἔδωκεν exhibet. 21. ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ] αὐτοῦ υἱῷ B. cf. infra 850 e a Tischend. cit. 22. ὁ ἀληθινὸς] + ὁ B. 24. ἀνθέξεται B. 25. ζωῆς] καὶ ζωῆς B. 30. ὑπάρχειν assumptum ex B.

δεόμενος, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ὑπάρχων αὐτὸς κατὰ φύσιν ζωή;
ἢ πῶς ἂν λέγοιτο ζωῆς ἔτι πηγή, ταῖς παρ' ἑτέρου χορηγίαις c
εἰς τὸ δύνασθαι ζῆν βοηθούμενος;

Ἀλλὰ ναί, φησὶν ὁ δι' ἐναντίας, κατὰ τοῦτο ζωὴν εἶναι
δώσομεν τὸν Υἱόν, καθὸ καὶ αὐτὸς δύναται ζωοποιεῖν, ὡς
ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν ζῶντα Πατέρα.

Ἀλλ' οὐκ ἀρκέσει ταῦτα πρὸς ἀπολογίαν ὑμῖν, ὦ βέλ-
τιστοι, τῆς κατὰ τοῦ Μονογενοῦς δυσφημίας· ἀπαίδευτος δὲ
καὶ πανταχῇ διαπίπτων ὁ λόγος ὑμῖν κἂν τούτῳ πάλιν ἁλώ-
σεται. τὸ γὰρ χρῆναι λέγειν ζωὴν ἀποκαλεῖσθαι τὸν Υἱόν,
ἐπείπερ οἶδε ζωογονεῖν τὰ ζωῆς δεκτικά, διὰ τὸ ἔχειν ἐν a 369 A.
ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, πῶς οὐκ ἄμετρόν τινα τὴν ἀμαθίαν
ὠδίνει; οὐ γὰρ ἴστε δήπου κατὰ τὸ εἰκός, τί μέν ἐστι τὸ
κατὰ φύσιν, τί δὲ τὸ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, ὡς αὐτὸ συντιθέ-
μενον, ὅπερ ἐστὶ τὸ κατὰ θέσιν. οἷον θερμὸν μὲν τῇ φύσει
τὸ πῦρ, θερμὰ δὲ καὶ ἕτερα, τῆς ἐνεργείας μετασχόντα τῆς
ἀπ' αὐτοῦ, σίδηρος τυχὸν ἢ ξύλον· ἀλλ' οὐκ ἐπείπερ ἐθερ-
μάνθη, διὰ τοῦτο λέγοιντ' ἂν εἶναι καὶ πῦρ· ἀλλοτρίαν γὰρ
καὶ οὐ φυσικὴν ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἐνέργειαν ἔχει. ἥξει δὲ καὶ
ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς τῶν παραδειγμάτων ὁ λόγος· ἡ γραμμα- b
τικὴ τυχὸν ἤτοι γεωμετρική, λογικῆς μὲν ἐπιστήμης εἴδη
πιστεύεται, ἀλλ' ὅταν τις ἴδρις γένηται γραμματικῆς ἤτοι
τῆς ἑτέρας, οὐκ αὐτὸ γραμματικὴ νοηθήσεται τυχόν, ἤτοι
γεωμετρική, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ γενομένης γραμματικῆς,
γραμματικὸς ὀνομάζεται, καὶ πάλιν ὁμοίως τὸ ἕτερον· οὕτω
καὶ ἡ κατὰ φύσιν ζωή, ἕτερόν τι πάντως ἐστὶ παρὰ τὰ ἐν
οἷς γίνεται, μετασκευάζουσα πρὸς ἑαυτὴν τὸ μὴ φύσει
τοιοῦτον. οὐκοῦν ὅταν ἐν Υἱῷ λέγητε τὸν Πατέρα ὑπάρ- c
χειν, ὥσπερ ἐν ὕλῃ τυχόν, ἵνα, ἐπείπερ ἐστὶ ζωὴ κατὰ φύσιν,

1. αὐτὸς κατὰ φύσιν ζωή] αὐτῷ ζωὴ [quasi αὐτοζωὴ] κατὰ φύσιν B. 7. ταῦτα] τοῦτο B. 9. ὑμῶν B. 11. τὰ] καὶ τὰ B. 12. τινα τὴν] τὴν αὐτὴν B. 16. μετασχόντα B. μετίσχοντα D. μετέχοντα Ed. 18. λέγοιτ' B. 20. ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν B. 21. εἴδη B.D mg. εἴδησις D. Ed. 23. αὐτὸ B.D. αὐτὸς Ed. 24. γεωμετρία B. 25. γραμματικὴ D. 27. πρὸς ἑαυτὴν] ἐν ἑαυτῇ B. 29. ἵνα] ἦν B.

ζωογονεῖν δύνηται καὶ αὐτὸς, ἀνοήτως ἔτι ζωὴν εἶναι δώσετε,
καὶ οὐχὶ μᾶλλον ζωῆς τῆς παρ' ἑτέρου μέτοχον, σχέσει δὲ
μᾶλλον καὶ οὐκ οὐσιωδῶς εἰς τὸ τοῦ χορηγοῦντος ἀνακεκλη-
μένον ἀξίωμα. καὶ ὥσπερ οὐκ ἄν τις εὐλόγως τὸν θερμαν-
θέντα σίδηρον ἀποκαλέσειε πῦρ, κἂν τὴν τοῦ πυρὸς ἐνέργειαν
ἔχῃ, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ τεθερμάνθαι· ἢ καὶ πάλιν οὐκ ἄν τις
d νοῦν ἔχων ὀνομάσαι γραμματικὴν τὸν γραμματικὸν, διὰ τὸ
καὶ ἑτέρους δύνασθαι χειραγωγεῖν εἰς τὴν ἐπιστήμην· οὕτως
καὶ οὐκ ἂν οἶμαί τις τὰ εἰκότα φρονῶν, ζωὴν ὀνομάσαι τὸν
Υἱὸν διὰ τὸ καὶ ἑτέρους δύνασθαι ζωογονεῖν, οὐ κατὰ φύσιν
ἔχοντα κατ' ἐκείνους τὸ εἶναι ζωὴ, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς
ἐνεργείας ἐνεσπαρμένον, ἤτοι διὰ τὸν ἐνοικοῦντα Πατέρα. τί
δ' ἂν, εἰπέ μοι, καὶ διακωλύσαι λοιπὸν, ὡς ἐξ ἡμῶν ἕνα
νοεῖσθαι τὸν Υἱὸν, φθαρτῆς δηλονότι φύσεως, εἰ ζῇ διὰ τὸν
e Πατέρα, τουτέστι, τὴν ἐκ τοῦ τεκόντος ζωὴν χορηγούμενος,
ὡς νοοῦσιν αὐτοί; ἐφθάρη γὰρ ἂν κατὰ τὴν τῶν νοημάτων
ἀναλογίαν, εἰ μὴ ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ τὸν ζῶντα Πατέρα. καὶ εἰ
Infra xiv. 11. συγχωροῦμεν ἀληθεύειν λέγοντι "Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ
"Πατὴρ ἐν ἐμοὶ," ἔχει μὲν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα ζωὴν
ὄντα κατὰ φύσιν· ἔστι δὲ αὐτὸς ἐν Πατρὶ, καίτοι ζωὴ κατὰ
φύσιν οὐκ ὤν· καὶ σιωπῶ τὸ δύσφημον, εἰ καὶ λέγειν ἐχρῆν
εἰς ἔλεγχον τῆς τῶν θεομάχων ἀσεβείας· ἁλώσεται γὰρ
ἔχων ὁ Πατὴρ ἐν ἑαυτῷ τὸ ζωῆς ἔρημον, τουτέστι φθορὰν,
370 A. a ἤτοι φύσιν τὴν φθειρομένην. ὅτι γὰρ ἡ τοῦ πράγματος
φύσις οὕτως νοεῖν ἡμᾶς ἀναγκάσῃ περὶ τοῦ Υἱοῦ, ζητητέον
ἡμῖν καὶ ἐσαῦθις, καὶ διὰ ποικίλων ἰτέον θεωρημάτων,
ἐπείπερ ἡμῖν σκοπὸς ταῖς προσηκούσαις ἀκριβείαις κατα-
λεπτύναι τὸ ζητούμενον. ζωὴν εἶναι φῂς κατὰ φύσιν τὸν
Θεὸν καὶ Πατέρα· καλῶς, ἔχει γὰρ οὕτως, ἀλλ' ἔστι καὶ ἐν
Υἱῷ. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ παρ' ὑμῶν δίδωσι λόγος. ἐροίμην δ'

1. ζωὴν B. ζωὴ Ed. 2. δὲ om. B. 3. οὐκ om. B. 7. τὸν γραμματικὸν] τὸ γραμματικὴν D. 9. καὶ assumptum ex B. 10. δύνασθαι καὶ ἑτέρους inverso ordine B. 18. λέγοντα B. 23. φθορὰν B. τὴν φθορὰν Ed. 26. ἰστέον B. 27. καταλεπτύναι B. καταλεπτύνειν Ed. 28. κατὰ φύσιν φῂς inverso ordine B.

ἂν εἰκότως ἤδη λοιπὸν, ἐκεῖνο μανθάνειν ἐπιθυμῶν, τί ἐνεργήσει περὶ τὸν Υἱὸν, ὑπάρχων ἐν αὐτῷ; ἆρα μεταδώσει b τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τῷ ἰδίῳ γεννήματι, καθάπερ δεομένῳ καὶ οὐχ ἔχοντι τὴν ζωὴν ἐξ ἑαυτοῦ; καὶ πῶς οὐκ ἀνάγκη πᾶσα νοεῖν ἔρημον εἶναι ζωῆς τὸν Υἱόν; τὸ δὲ ζωῆς ἔρημον, τί ἂν ἕτερον εἴη λοιπὸν, ἢ φθαρτόν; ἀλλ' οὐ μεταδώσει τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τῷ γεννήματι· ζωὴ γὰρ, καὶ εἰ μὴ δέχοιτο παρ' αὐτοῦ.

Πῶς οὖν ἔτι συκοφαντοῦσί τινες ἀθυρογλωττοῦντες ἀφυλάκτως, καὶ διὰ τοῦτο λέγουσι ζῆν τὸν Υἱὸν, ἐπείπερ ἔχει ζωὴν ὄντα κατὰ φύσιν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα; εἰ μὲν γὰρ ζῇ c καὶ δίχα τοῦ Πατρὸς, ὡς ὑπάρχων οὐσιωδῶς καὶ αὐτοζωὴ, οὐκέτι ζῇ διὰ τὸν Πατέρα, τουτέστι, διὰ τὴν ἐκ Πατρὸς μετάληψιν. εἰ δὲ χορηγὸν τῆς ἰδίας ζωῆς ἔχει τὸν Πατέρα, ζωὴν ἰδίαν οὐκ ἔχων αὐτὸς ἀναδειχθήσεται· διανείζεται γὰρ τὴν παρ' ἑτέρου, καὶ ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν, ζῷον μᾶλλόν ἐστιν ἢ ζωὴ, καὶ φθαρτῆς ἤδη φύσεως. πῶς οὖν ἑαυτὸν ἀπεκάλει ζωήν; ἢ γὰρ ἐξέσται καὶ ἡμῖν ἀκινδύνως εἰπεῖν Ἐγώ εἰμι ἡ ζωὴ, ἢ εἴπερ ἐστὶ σφαλερὸς ὁ λόγος· οὐ γὰρ ἐξέσται ποιήματι τοῖς θεοπρεπέσιν ἀξιώμασιν ἐπιπηδᾶν· d οἶδεν ἄρα ζωὴν ὄντα κατὰ φύσιν ἑαυτὸν ὁ Υἱός. ἐπεὶ πῶς ἔσται "χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως" τοῦ γεννήσαντος αὐτὸν, (Heb. i. 3.) πῶς δὲ εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις ἀκριβής; ἢ πῶς οὐκ ὀρθῶς ἐποίει λέγων ὁ Φίλιππος "Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ (Infra xiv. 8.) "ἡμῖν;" καὶ γὰρ δὴ καὶ ὄντως ἐννοῆσαι προσήκει, ὅτι τὸν Υἱόν τις τεθεαμένος, οὔπω τεθεώρηκε τὸν Πατέρα, εἴπερ ὁ μέν ἐστι κατὰ φύσιν ζωὴ, ὁ δὲ ζωῆς τῆς παρ' αὐτοῦ μέτοχος. e οὐ γὰρ ἄν τις ἴδοι τὸ ζωοποιοῦν ἐν τῷ ζωοποιουμένῳ ποτὲ, ἐν τῷ δεομένῳ τὸν ἀπροσδεᾶ. οὐκοῦν καὶ καθ' ἕτερον

2. ὑπάρχον ἐν ἑαυτῷ B. μεταδίδωσι B. 4. ἑαυτοῦ B.D. αὐτοῦ Ed. 7. ζωὴ] ζῇ B. 9. ἔτι—ἀφυλάκτως] ἐπισυκοφαντοῦσί τινες· ἀθυρογλωττοῦσίν τινες ἀφυλάκτως B. 12. αὐτοζωὴ B. αὐτὸς ζωὴ Ed. 13. ζῇ post Πατέρα transponit B. 15. ἀναδεχθήσεται B. 20. ποιήμασι B. 25. δὴ καὶ ὄντως] δίκαιόν πως B. 26. τεθεώρηται B. 29. καὶ om. B.

Infra xiv. 9. ψεύσεται τρόπον, εἰπὼν “Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν “Πατέρα.”

Ἀλλ᾽ ὁρᾷ που πάλιν ὁ τῶν εὐσεβῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων ἐραστὴς, ὅσα ταῖς ἐκείνων φλυαρίαις ἀκολουθήσει Prov. iv. 15. τὰ ἄτοπα. ἐκκλινέτω τοιγαροῦν ἀπ᾽ αὐτῶν καὶ παραλλατ- Ib. 26. τέτω κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ ποιείτω μὲν τροχιὰς ὀρθὰς, τὰς δὲ ὁδοὺς κατευθυνέτω τὰς ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἁπλοῦν 371 A. a τῆς ἀληθείας ὁράτω κάλλος, ζωὴν μὲν κατὰ φύσιν εἶναι πιστεύων τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ζωὴν δὲ πάλιν ὁμοίως τὸν ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον Υἱόν. ὡς γὰρ φῶς ἐκ φωτὸς εἶναι λέγεται, οὕτω καὶ ζωὴ ἐκ ζωῆς· καὶ ὥσπερ τὰ φωτὸς δεόμενα φωτίζει ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὡς διὰ φωτὸς ἰδίου τοῦ Υἱοῦ, καὶ σοφοῖ τὰ σοφίας δεκτικὰ, ὡς διὰ σοφίας ἰδίας, καὶ δυναμοῖ τὰ δυνάμεως χρῄζοντα, ὡς διὰ δυνάμεως πάλιν ἰδίας, οὕτω καὶ ζωοποιεῖ τὰ ὅσαπέρ ἐστι τῆς παρ᾽ αὐτοῦ b δεόμενα ζωῆς, ὡς διὰ ζωῆς ἰδίας καὶ ἐξ αὐτοῦ προχεομένης, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ. ὅταν οὖν λέγῃ Ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, μὴ νομίσῃς ὅτι διὰ τὸ δέχεσθαι τὴν παρὰ τοῦ Πατρὸς ζωὴν, ζῆν ἑαυτὸν ὁμολογεῖ, ἀλλ᾽ ἐπείπερ ἐκ ζῶντος ἐγεννήθη Πατρὸς, διὰ τοῦτο καὶ ζῆν ἑαυτὸν διισχυρίσατο. οὐ γὰρ ἐνεχώρει μὴ ζῆν τὸν ἐκ ζῶντος Πατρός· καὶ ὥσπερ εἴ τις λέγοι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς Ἄνθρωπός εἰμι λογικὸς διὰ τὸν πατέρα, ἀνθρώπου γὰρ λογικοῦ γέγονα τέκνον· οὕτω νοή- c σεις καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς· Ζῶ φησι διὰ τὸν Πατέρα. ἐπειδὴ γὰρ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ γεννήσας με Πατὴρ, εὐφυὲς δέ εἰμι καὶ γνήσιον γέννημα, τὸ ἴδιον αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐπάγομαι, τουτέστι, τὸ εἶναι ζωὴ, τοῦτο γάρ ἐστι καὶ ὁ Πατήρ. ἐπειδὴ δὲ εἷς ἐξ ἑνὸς νοεῖταί τε καὶ ἔστιν· ἐκ Πατρὸς γὰρ ὁ Υἱὸς, εἰ καὶ συνῆν ἀϊδίως· εἰκότως τοῖς φυσικοῖς τοῦ γεννήσαντος ἀξίωμασιν, ὡς ἰδίοις ἐπισεμνύνεται.

3. Ἐκκλησίας] εὐσεβείας B. 9. ὁμοίως assumptum ex B. 10–17. ὡς γὰρ—τοῦ Υἱοῦ citat Veccus Epigr. v. 12. ὡς assumptum ex B. deest in Vecco. 15. καὶ assumptum ex B. deest in Vecco. Statim ζωοποιεῖται pro ζωοποιεῖ τὰ B. 16. ὡς assumptum ex B. deest in Vecco. 30. ἰδίων B.

d

Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ καθὼς ἔφαγον 58
οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων μου
τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα.

Μεγάλα, φησὶν, εἶναι δεῖ τὰ ἐκ μεγάλων ἀποτελέσματα, καὶ τὰ διὰ τῆς ἄνωθεν χορηγούμενα χάριτος, ὁρᾶσθαι προσήκει θεοπρεπῆ, καὶ τῆς θείας μεγαλοδωρεᾶς ἄξια. εἰ γὰρ ὅλως ἐποιήσω παραδεκτὸν ἐν πίστει τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνειν τὸν ἄρτον, ἐμποιείτω τοῖς ἐφιεμένοις διηνεκῆ τὴν [e] ζωὴν, καὶ ἀκατάληκτον ἐχέτω τῆς ἀθανασίας τὴν ἐνέργειαν. εἴη γὰρ ἂν ἀπόδειξις αὕτη σαφὴς τοῦ εἶναι τὸν ἄρτον ἐξ οὐρανοῦ, τουτέστι, παρὰ Θεοῦ· ἐπεὶ καὶ πρέπειν ἐροῦμεν αἰώνια τῷ αἰωνίῳ χαρίζεσθαι, καὶ μὴ προσκαίρου τρυφῆς ἀπόλαυσιν, εἰς ὀλιγοστὸν κομιδῆ τὸν καιρὸν καὶ μόλις ἀντέχειν ἰσχύουσαν. λογιεῖται γάρ τις οὐκ ἔτι σοφῶς ἄρτον εἶναι τὸν παρὰ Θεοῦ καὶ ἄνωθεν, ὃν βεβρωκότες οἱ πρόγονοι θανάτῳ νενίκηνται, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φθορᾶς οὐκ ἀπεκρούσαντο βλάβην, καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· ἄρτος γὰρ [a 372 A.] ἀπαθανατίζειν ἰσχύων, ἐκεῖνος οὐκ ἦν. οὐκοῦν οὐδὲ ἐξ οὐρανοῦ δικαίως ἂν ὑπό του νοοῖτο καὶ λέγοιτο. ἦν γὰρ δὴ καὶ ἔργον τῷ ἐκεῖθεν καθικνουμένῳ πρέπον, καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἀμείνους ἀποτελεῖν τοὺς μετέχοντας αὐτοῦ. ἀναμφιλόγῳ δὲ πάλιν ἀποδείξει βεβαιωθήσεται, ἄρτον εἶναι τοῦτον ἐξ οὐρανοῦ, τὸν διὰ Χριστοῦ δηλαδὴ, τουτέστι, τὸ σῶμα αὐτοῦ. ζῆν γὰρ εἰς αἰῶνα ποιεῖ τὸν ἀπογευσάμενον. [b] πολὺ δὲ δή τι τὸ ἀξιόπιστον τῆς θείας φύσεως κἀν τοιούτοις ὁρᾶται, οὐδὲν ἀξιούσης χαρίζεσθαι μικρὸν, πάντα δὲ μᾶλλον ὑπερφυῆ, εἰ καὶ τὴν ἡμετέραν διάνοιαν ὑπερτέλλοντα, ὡς διὰ τὸ μέγεθος ἤδη τῆς χάριτος καὶ ἀπιστεῖσθαι παρὰ τῶν

1. ἐξ B. ἐκ τοῦ Ed. 2. μου assumptum ex B. (Γ) 12. χαρίσασθαι B. προσκαίρου B.D. et sic conjecit Ed. mg. πρὸ καιροῦ Ed. Statim τρυφῆς B. τροφῆς Ed. 13. ὀλιγοστὸν B. ὀλιγιστὸν Ed. 15. τὸν om. B. 17. ἀπεκρούσαντο B.D. ἀπεκρούσατε Ed. 18. ἀποθανατίζειν B. 25. δή om. B. Statim τις Migne. τοιούτοις B. τούτοις Ed. 27. εἰ om. B.

ἁπλουστέρων. τῇ γὰρ οὕτω πλουσίᾳ χειρὶ πῶς οὐκ ἔδει προσεῖναι τὸ πλούσια χαρίζεσθαι θέλειν; διὸ καὶ ὁ Παῦλος
1 Cor. ii. 9. ἀποθαυμάζει λέγων "Ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ "ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν
c "ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν·" ἐν μικροῖς δὲ ὁ νόμος
Heb. x. 1. παραδείγμασι τὰ μεγάλα διετύπου, "σκιὰν ἔχων τῶν μελ-"λόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν δὲ τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων," καθὰ γέγραπται· ὡς ἐν τῇ τοῦ μάννα τροφῇ τὴν εὐλογίαν ὁρᾶσθαι τὴν διὰ Χριστοῦ· σκιὰ γὰρ τῶν μελλόντων ἐκεῖνα τοῖς ἀρχαιοτέροις προκατεγράφετο.

59 Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδάσκων ἐν Καφαρναούμ.

d Θαυμαστῶν ἡμῖν μυστηρίων ἐξήγησιν εἰσενεγκὼν ὁ σοφώτατος Εὐαγγελιστὴς, ἀνατίθησιν εἰκότως τῷ Σωτῆρι Χριστῷ τὴν τῆς ἐπ' αὐτοῖς διδασκαλίας ἀρχὴν, τῇ τοῦ προσώπου περιφανείᾳ τὸν ἀντιπράττοντα δυσωπῶν, καὶ τοὺς οἵπερ ἔμελλον ἀντεροῦντες ἀφίξεσθαι προκαταπτοῶν· ἡ γὰρ τῶν διδασκόντων ἔσθ' ὅτε λαμπρότης ἑτοιμότερόν πως εἰς πίστιν τὸν ἀκροατὴν ἐργάζεται, καὶ γοργοτέραν παρὰ τῶν
e παιδευομένων ἀπαιτεῖ τὴν συναίνεσιν. εὖ δὲ δὴ λίαν ἐπάγει τό Ἐν τῇ συναγωγῇ· μόνον γὰρ οὐχὶ τοῦτο δηλούμενος ὁ λόγος Ἀλλ' οὐδὲ εἷς που τυχὸν ἢ δύο κατήκουσαν ταῦτα λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, διαῤῥήδην ἐπὶ πάντων ἐν συναγωγῇ διδάξας ὁρᾶται, ὥσπερ οὖν αὐτὸς καὶ διὰ τοῦ προφήτου
Es. xlv. 19 Ἡσαΐου φησίν "Οὐκ ἐν κρυφῇ λελάληκα οὐδὲ ἐν τόπῳ γῆς "σκοτεινῷ·" ἐποιεῖτο γὰρ ἐν παῤῥησίᾳ τοὺς περὶ τούτων λόγους, ἀναπολόγητον τοῖς Ἰουδαίοις τὴν κρίσιν ἀποτελῶν, καὶ τοῖς ἀπειθήσασι τὰ ἐκ τοῦ μὴ πιστεύειν αὐτῷ δυσαχθέ-
373 A. a στερα ποιῶν ἐγκλήματα. οὔπω μὲν γὰρ τὸ οὕτω σεπτὸν

2. θέλειν B. θέλον Ed. 6. παραδείγμασι assumptum ex B. 7. δὲ assumptum ex B. εἰκόνα] + ἔχων B. 11. ἐν prius] + τῇ Ed. invitis B.D. ἐν alt.] εἰς B. Statim Καφερναούμ B. 14. ἐπ' αὐτὰ B.D e corr. 16. ἀντεροῦν B. προσκαταπτοῶν B. 18. γοργοτέρων B. 19. σύναισιν (= σύνεσιν) B. 20. δηλούμενος] δηλοῖ· οὐκ ἐμὸς B. 22. ἐν] + τῇ Ed. invito B. 23. οὖν om. B.

παιδευθέντες μυστήριον, εὔλογον ἂν ἐποιήσαντο τοῦ κολάζεσθαι τὴν παραίτησιν, καὶ τὸ μηδὲ ὅλως εἰδέναι προϊσχόμενοι, μετριωτέραν ἂν τὴν τοῦ κρίνοντος ὑπέμειναν κίνησιν. ἐγνώκοτες δὲ καὶ πολλάκις μυσταγωγούμενοι, εἶτα ταῖς ἀπειθείαις ὑβρίζοντες, πῶς οὐκ ἂν εἰκότως παντὸς ἀνῃρημένου λοιπὸν ἐλέου κολάζοιντο, καὶ πικροτάτην ἀποτίσειαν τῷ παρ' αὐτῶν ἠτιμασμένῳ τὴν δίκην; τοιοῦτόν τι καὶ αὐτὸς ἐπ' αὐτοῖς εἴρηκεν ὁ Σωτήρ "Εἰ μὴ γὰρ ἦλθον, φησὶ, b (Infra xv. 22.) "καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἴχοσαν· νυνὶ δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν."

Παραφυλακτέον τοιγαροῦν, μᾶλλον δὲ παραιτητέον, ὡς θανάτου πρόξενον τὸ δυσήκοον, καὶ ζωῆς παρεκτικὴν τὴν πίστιν ἡγώμεθα τὴν ἐφ' οἷς ἂν διδάσκῃ Χριστός. διαφευξόμεθα γὰρ οὕτω τὸ μετ' ἐκείνων κολάζεσθαι. προστίθησι δὲ ὅτι καὶ ἐν τῇ Καφαρναοὺμ ταῦτα λελάληκεν ὁ Χριστὸς, c ἵνα φαίνηται μεμνημένος ἀκριβῶς. ὁ γὰρ εἰδὼς καὶ τόπον καὶ κώμην, πῶς ἂν ἁμάρτοι περὶ τὴν τῶν διδαχθέντων ἐξήγησιν;

Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπον Σκληρός 60
ἐστιν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; εἰδὼς δὲ 61
ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ ὅτι γογγύζουσι περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ
αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς.

Τοῦτο τοῖς ἀνοήτοις ἔθος· ἀεὶ γὰρ τῶν μαθημάτων καταιτιῶνται τὰ λεπτότερα, καὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἢ κατ' αὐτοὺς d θεωρίαν ἀμαθῶς διασύρουσιν, ἐπεὶ μὴ νοοῦσιν αὐτοί· καίτοι μᾶλλον ἐχρῆν μανθάνειν ἐπείγεσθαι, καὶ τοῖς λαλουμένοις συναπολεπτύνεσθαι φιλεῖν, οὐκ ἐκ τῶν ἐναντίων τῶν οὕτω σοφῶν κατεξανίστασθαι λόγων, καὶ σκληρὸν ἀποκαλεῖν, ὃ καὶ θαυμάζεσθαι πρέπει. πάσχουσι γάρ τι τοιοῦτον, ὁποῖόν

7. αὐτῷ B. Statim ἠτιμασμένῳ B. Ed. mg. ἠτοιμασμένῳ Ed. 8. μὴ γὰρ hoc ordine B. φησὶ post αὐτοῖς tr. B. 10. οὐκ ἔχουσι post αὐτῶν tr. B. cf. supra 309 c. 15. τῇ assumptum ex B. Catt. 16. καὶ om. B. habent Catt. 23. γὰρ om. B. 27. συναπολεπτύνεσθαι] οὖν ἀπολεπτύνεσθαι B.

περ ἂν τις ὑπομένοντας βλέποι τοὺς τῶν ὀδόντων ἐστερη-
e μένους. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοῖς τρυφερωτέροις ἐπιτρέχοντες
σιτίοις, ἀτιμάζουσι πολλάκις τὰ τῶν ἐδωδίμων χρηστότερα,
καὶ τὸ κρεῖττον ἔσθ' ὅτε κακύνουσιν, οὐχ ὁμολογοῦντες τὴν
νόσον, ὑφ' ἧς αὐτὸ παραιτεῖσθαι βιάζονται. οἱ δὲ ἀμαθίᾳ
σύντροφοι, καὶ φρενὸς τῆς ἀγαθῆς ἡττώμενοι, καταφρίττουσι
τὴν γνῶσιν, ἣν ἔδει καὶ σφόδρα πολλοῖς καταθηρᾶσθαι
πόνοις, καὶ διὰ συντόνου μᾶλλον ἐξανύειν σπουδῆς. ἀνὴρ
μὲν οὖν ὁ πνευματικὸς τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐντρυφήσει
Ps. cxviii. 103. λόγοις, ἀναβοήσει δὲ ἂν μᾶλλον καὶ δικαίως "Ὡς γλυκέα
374 A. a "τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου· ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ
"στόματί μου." ὁ δὲ ψυχικὸς Ἰουδαῖος μωρίαν εἶναι λογι-
ζόμενος ἀσυνέτως τὸ πνευματικὸν μυστήριον, καὶ διὰ τῶν
τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων ἐπὶ τὴν ἀνθρώπῳ πρέπουσαν σύνεσιν
ἀναβαίνειν παρακαλούμενος, ἐπὶ τὴν σύντροφον ἀεὶ κατα-
Es. v. 20. πίπτει μωρίαν, τὸ μὲν πονηρὸν καλὸν λέγων, τὸ δὲ καλὸν
πονηρὸν, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. πατρῴζει δὲ πάλιν,
καὶ τὰς τῶν προγόνων ἀμαθίας ἀπομιμούμενος κἀν τούτοις
ἁλώσεται· οἱ μὲν γὰρ τὸ μάννα παρὰ τοῦ Θεοῦ χορηγού-
b μενοι, καὶ τῆς ἄνωθεν μετίσχοντες εὐλογίας ἐπὶ τὴν συνήθη
Num. xi. 5. χυδαιότητα κατεφέροντο, καὶ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ δυσωδίας
Exod. xvi. 3. ἐζήτουν, κρόμμυα καὶ πράσα καὶ κρεῶν λέβητας ἐπιθυ-
μοῦντες ἰδεῖν· οἱ δὲ τὴν ζωοποιὸν τοῦ Πνεύματος χάριν
δέχεσθαι παρακαλούμενοι, καὶ τὸν ἄρτον τὸν ἀληθινὸν, τὸν
ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἥκοντα τρέφεσθαι διδασκόμενοι, πρὸς
2 Tim. iii. 4. τὴν ἑαυτῶν ἐκνεύουσι πλάνην, "φιλήδονοι μᾶλλον ὄντες ἢ
"φιλόθεοι" καὶ ὥσπερ οἱ τούτων πρόγονοι καὶ αὐτῆς κατη-
c γόρουν τῆς διὰ τοῦ μάννα τροφῆς, ἀποτολμῶντες λέγειν
Num. xi. 6. "Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος" ἐν τῷ μάννᾳ τούτῳ· οὕτω

2. *τοῖς* assumptum ex B.D. 9. *οὖν* om. B. *ἐντρυφῶν* B. 10. *δὲ* B. *δ'* Ed. *μᾶλλον* assumptum ex B. 11. *τὰ λόγιά σου* ante *τῷ λάρυγγί* tr. B. 12. *λογιζόμενος* B. *λογιούμενος* Ed. 16. *πονηρὸν καλὸν—καλὸν πονηρὸν*] *καλὸν πονηρὸν—πονηρὸν καλὸν* B. 18. *καὶ*] *κατὰ* B. Statim *τὰς* B.D. *τῆς* Ed. 19. *οὖν* pro *γὰρ* B. *τοῦ* assumptum ex B. 23. *τοῦ Πνεύματος χάριν*] *χάριν τοῦ Θεοῦ* B. 25. *καὶ* assumptum ex B.

καὶ οὗτοι πάλιν τὸν ἄρτον ἀποπέμπονται τὸν ἀληθινὸν, οὐκ ἐρυθριῶντες λέγειν Σκληρός ἐστιν ὁ λόγος οὗτος.

Δεῖ τοιγαροῦν σοφοὺς εἶναι τοὺς τῶν θείων μυστηρίων ἀκροατὰς, δεῖ δοκίμους εἶναι τραπεζίτας, ὡς εἰδέναι τὸ δόκιμον καὶ τὸ παράσημον νόμισμα, καὶ μήτε τοῖς πίστει παραδεκτοῖς ἀκαίρως ἐπάγειν τὴν ἀνεξίτητον ζήτησιν, μήτε τοῖς τῆς ζητήσεως δεομένοις ἐπασωτεύεσθαι πίστιν ἔσθ' ὅτε τὴν ἐπιζήμιον, ἀποδιδόναι δὲ τὸ ἑκάστῳ πρέπον τῶν λαλουμένων, καὶ δι' εὐθείας ὥσπερ ἰέναι τρίβου, τὸ ἐκκλίνειν ἐπ' d ἄμφω παραιτουμένους. ὁδῷ γὰρ βασιλικῇ πορεύεσθαι πρέπει τὸν εἰς ὀρθότητα πίστεως τρέχοντα τῆς ἐν Χριστῷ.

Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ 62
ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον;

Ἐκ πολλῆς ἄγαν τῆς ἀμαθίας τῶν ὑπὸ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ μαθητευομένων τινὲς ἐπὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ λόγοις e ἐσκανδαλίζοντο. ἐπειδὴ γὰρ ἐπηκροῶντο λέγοντος "Ἀμὴν "ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ "ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν "ἑαυτοῖς·" (Supra ver. 53.) εἰς ὠμότητά τινα θηριοπρεπῆ καλεῖσθαι σφᾶς ὑπελάμβανον, ὡς σαρκοφαγεῖν μὲν ἀπανθρώπως, αἷμα δὲ ῥοφεῖν ἐπιτάττεσθαι, καὶ ὅσα καὶ μόνον ἀκοῦσαι φρικτὰ ταῦτα ποιεῖν ἀναγκάζεσθαι. οὐ γὰρ ᾔδεσάν πως τοῦ μυστη- a 375 A. ρίου τὸ κάλλος, καὶ τὴν ηὑρημένην ἐπ' αὐτῷ καλλίστην οἰκονομίαν· ἐπὶ δέ γε τούτῳ κἀκεῖνό που πάντως καθ' ἑαυτοὺς ἐλογίζοντο Πῶς ἂν ἡμῖν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τὴν αἰώνιον ἐμφυτεῦσαι ζωήν; τί δὲ ὀνήσει πρὸς ἀθανασίαν τὸ ἡμῖν ὁμοφυές; συνεὶς τοιγαροῦν ὁ Χριστὸς τὰ ἐν αὐτοῖς βουλεύματα· "πάντα γὰρ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα "τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ·" (Heb. iv. 13.) θεραπεύει πάλιν εἰς κατάληψιν

2. ἐρυθριῶσιν B. 3. εἶναι σοφοὺς inverso ordine B. 5. τὸ om. B. 7. τοῖς om. B. Statim τῆς om. D. 8. ἑκάστῳ] + κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ et τὸ hic transponit B. 25. ἡμῶν D. 29. τοῖς B. ἐν τοῖς Ed.

b τῶν ἀγνοουμένων ἔτι πολυτρόπως χειραγωγῶν. ἀνοήτως γὰρ λίαν, ὦ οὗτοι, φησὶν, ἐπὶ τοῖς παρ' ἐμοῦ σκανδαλίζεσθε λόγοις. εἰ γὰρ οὔπω πιστεύειν ἐγνώκατε, καίτοι πολλάκις μυσταγωγούμενοι, ὅτι ζωὴν ὑμῖν ἐνήσει τὸ ἡμέτερον σῶμα, τίνα τρόπον διατεθήσεσθε, φησὶν, ὅταν αὐτὸ καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνιπτάμενον βλέπητε; οὐ γὰρ ὑπισχνοῦμαι μόνον, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸν ἀναβήσομαι τὸν οὐρανὸν, ἵνα μὴ πάλιν λέγητε τό Πῶς· ἀλλ' ἐν ὀφθαλμοῖς ὑμῖν ἡ θέα στήσεται, πάντα δυσω-
c ποῦσα τὸν ἀντιλέγοντα. ἐὰν οὖν βλέπητε, φησὶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνοντα τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τί ἐρεῖτε πάλιν; ἐλεγχθήσεσθε γὰρ οὐ μετρίως ἀφραίνοντες. εἰ γὰρ μὴ δύνασθαι τὴν ἐμὴν σάρκα τὴν ζωὴν ὑμῖν ἐνθεῖναι λογίζεσθε, πῶς πτηνοῦ δίκην εἰς οὐρανὸν ἀναβήσεται; εἰ γὰρ μὴ δύναται ζωοποιεῖν, ὅτι μὴ πέφυκε ζωοποιεῖν, πῶς ἀεροβατήσει, πῶς δὲ εἰς οὐρανοὺς ἀναβήσεται; καὶ τοῦτο γὰρ ὁμοίως ἀδύνατον τῇ σαρκί. εἰ δὲ ἀναβαίνει παρὰ φύσιν,
d τί τὸ κωλύον ἔτι καὶ ζωοποιεῖν αὐτὴν, καὶ εἰ μὴ πέφυκε ζωοποιεῖν, ὅσον εἰς ἰδίαν φύσιν; ὁ γὰρ οὐράνιον ἀποδείξας τὸ ἀπὸ γῆς, καὶ ζωοποιὸν ἀποτελέσει, καὶ εἰ πέφυκε φθείρεσθαι κατὰ τὸν ἴδιον λόγον.

Ἐπιτηρητέον δὲ ὅπως οὐκ ἀνέχεται πάλιν εἰς δύο καταμερίζεσθαι χριστοὺς, κατὰ τὴν τινῶν ἀβουλίαν. ἀμέριστον γὰρ ἑαυτὸν πανταχῇ φυλάττει μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν. τὸν γὰρ υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου φησὶν ἀναβαίνειν ὅπου ἦν τὸ πρότερον, καίτοι
e τοῦ ἐκ γῆς σώματος οὐκ ὄντος ἄνω πρὸ τούτου, μόνου δὲ ἔτι καὶ καθ' ἑαυτὸν τοῦ Λόγου, πρὸ συνδρομῆς τῆς εἰς σάρκα·
1 Cor. viii. 6. καλῶς οὖν ὁ Παῦλος τό "Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς" ἐν ἰδίαις τέθεικεν ἐπιστολαῖς. εἷς γὰρ Υἱὸς, καὶ πρὸ τῆς σαρ-

2. λίαν, ὦ οὗτοι] τοῦτο, ὦ οὗτοι, λίαν B. σκανδαλίζεσθαι B. 4. ὑμέτερον B. 7. ἀναβήσομαι εἰς αὐτὸν inverso ordine B. 8. ἀλλ' assumptum ex B.D. ὑμῖν] ἡμῶν B. 13. οὐρανοὺς Cord. 15. οὐρανὸν B. invito Cord. Statim ἀναπτήσεται a. 17. αὐτὴν] αὐτὸ Cord. αὐτῷ vel αὐτὸ B. εἰ καὶ inverso ordine Cord. 19. ἀποτελέσει] ἀναδείξει Catt. Statim κἂν pro καὶ εἰ Cord. 23. πανταχῇ ἑαυτὸν inverso ordine B. πανταχοῦ Catt. 25. ἐκ] + τῆς a. ἔτι] ἐκεῖ Cord. Statim καὶ om. B. Catt. 26. εἰς] πρὸς B. Statim τὴν add. B. Cord. invito a. 27. Χριστὸς] ὁ Χριστὸς D.

κώσεως καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν, καὶ οὐκ ἀλλότριον τοῦ Λόγου τὸ ἴδιον αὐτοῦ λογιούμεθα σῶμα· διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ υἱὸν ἀνθρώπου φησὶ τὸν ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτήσαντα Λόγον· σὰρξ γὰρ ἐγένετο, κατὰ τὸν μακάριον Εὐαγγελιστὴν, καὶ οὐκ Supra i. 14. εἰς σάρκα μεταχωρήσας ἐκ παρατροπῆς· ἄτρεπτος γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ φύσιν ἐστὶν, ὡς Θεός· ἀλλ' ὡς ἐν ἰδίῳ κατοικήσας ναῷ, τῷ ἐκ παρθένου φημὶ, καὶ ἄνθρωπος γε- a 376 A. γονὼς κατὰ λόγον ἀληθινόν. ἀναβήσεσθαι δὲ λέγων, ἔνθα καὶ πρότερον ἦν, δίδωσί πως ἐννοεῖν τοῖς ἀκροωμένοις, ὅτι καταβέβηκεν ἐξ οὐρανοῦ· ἦν γὰρ οὕτως εἰκὸς συνέντας τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ προσέχειν μόνον, ἀλλ' εἰδέναι λοιπὸν καὶ τὸν ἐν σαρκὶ Θεὸν Λόγον, πιστεύειν τε ὅτι καὶ ζωοποιὸν ἔσται τὸ σῶμα αὐτοῦ.

Τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. 63 b

Οὐ σφόδρα, φησὶν, ἀσυνέτως τὸ μὴ δύνασθαι ζωοποιεῖν περιτεθείκατε τῇ σαρκί· ὅταν γὰρ μόνη νοῆται καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ τῆς σαρκὸς φύσις πως, οὐκ ἔσται δηλονότι ζωοποιός· ζωογονήσει μὲν γάρ τι τῶν ὄντων οὐδαμῶς, δεῖται δὲ μᾶλλον αὐτὴ τοῦ ζωογονεῖν ἰσχύοντος. ἐπὰν δὲ τὸ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως πολυπραγμονῆται μυστήριον, εἶτα τίς ὁ ἐνοικῶν τῇδε τῇ σαρκὶ μανθάνητε, διατεθήσεσθε πάντως, φησὶν, εἰ μὴ καὶ αὐτοῦ κατηγορεῖτε τοῦ θείου Πνεύματος, c ὅτι δύναται ζωοποιεῖν, κἂν μηδὲν ὅλως ἡ σὰρξ ἐξ ἑαυτῆς ὠφελῇ. ἐπειδὴ γὰρ ἥνωται τῷ ζωοποιοῦντι Λόγῳ, γέγονεν ὅλη ζωοποιὸς πρὸς τὴν τοῦ βελτίονος ἀναδραμοῦσα δύναμιν, οὐκ αὐτὴ πρὸς τὴν ἰδίαν βιασαμένη φύσιν, τὸν οὐδαμόθεν ἡττώμενον. κἂν ἀσθενῇ τοιγαροῦν ἡ τῆς σαρκὸς φύσις, ὅσον ἧκεν εἰς ἑαυτὴν, εἰς τὸ δύνασθαι ζωοποιεῖν, ἀλλ' οὖν ἐνεργήσει τοῦτο τὸν ζωοποιὸν ἔχουσα Λόγον, καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν

8. δὲ om. B. 13. ἔσται B. ἐστι Ed. 16. καὶ assumptum ex B.D. 17. ζωοποιός et γάρ om. B. 19. περὶ assumptum ex B. 21. μανθάνεται B. 25. ζωὴν pro δύναμιν B. 27. ἀσθενὴς Catt. 29. τὸν] τὸ B. invitis Catt.

d ἐνέργειαν ὠδίνουσα. σῶμα γάρ ἐστι τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς,
καὶ οὐχ ἑνός τινος τῶν ἀπὸ τῆς γῆς, ἐφ' οὗπερ ἂν καὶ
ἰσχύσαι δικαίως τό Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. οὐ γὰρ ἡ
Παύλου τυχὸν, ἀλλ' οὐδὲ ἡ Πέτρου, ἤγουν ἑτέρου τινὸς
τοῦτο ἐν ἡμῖν ἐργάσεται· μόνη δὲ καὶ ἐξαιρέτως ἡ τοῦ
Col. ii. 9. Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἐν ᾧ κατῴκησε "πᾶν τὸ πλήρωμα
"τῆς θεότητος σωματικῶς." καὶ γὰρ ἂν εἴη τῶν ἀτοπω-
τάτων τὸ μὲν μέλι τοῖς οὐκ ἔχουσι κατὰ φύσιν τὸ γλυκὺ
e τὴν ἰδίαν ἐντιθέναι ποιότητα, καὶ εἰς ἑαυτὸ μετασκευάζειν
δύνασθαι τὸ, ᾧπερ ἂν ἀναμίσγηται, τὴν δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου
ζωοποιὸν φύσιν μὴ ἀνακομίζειν οἴεσθαι πρὸς τὸ ἴδιον ἀγα-
θὸν, τὸ ἐν ᾧπερ ἐνῴκησε σῶμα. οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων
ἁπάντων ἀληθὴς ἔσται λόγος, ὅτι ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν·
ἀτονήσει δὲ ἐπὶ μόνου Χριστοῦ, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ κατοικῆσαι
τὴν ζωὴν, τουτέστι τὸν Μονογενῆ. πνεῦμα δέ φησιν ἑαυ-
Supra iv. 24. τόν· "Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός·" καὶ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον
2 Cor. iii. 17. "Ὁ γὰρ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν." καὶ οὐκ ἀναιροῦντες τὸ
ἰδίως ὑφεστάναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὰ τοιαῦτά φαμεν,
377 A. a ἀλλ' ὥσπερ υἱὸν ἀνθρώπου φησὶν ἑαυτὸν, ἐπειδὴ γέγονεν
ἄνθρωπος, οὕτω πάλιν ἀπὸ τοῦ ἰδίου πνεύματος ἑαυτὸν ὀνο-
μάζει. οὐ γὰρ ἀλλότριον αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ.

Τὰ ῥήματα ἃ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωή ἐστιν.

Ὅλον ἤδη τῇ ζωοποιῷ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείᾳ τὸ ἴδιον
σῶμα πληροῖ. πνεῦμα γὰρ λοιπὸν τὴν σάρκα καλεῖ, καὶ
b οὐκ ἀνατρέπων τὸ εἶναι σάρκα αὐτήν· διὰ δὲ τὸ ἄκρως
ἡνῶσθαί τε αὐτῷ, καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωογόνον ἐνδύσασθαι
δύναμιν, ὀφείλουσαν ἤδη καλεῖσθαι καὶ πνεῦμα. καὶ θαυ-

3. *δικαίως*] *καὶ ὡς* B. *οὐ*] *οὐδὲ* B. 5. *δὲ* om. B. 10. *δύνασθαι* assumptum ex B. 12. Hic incipit prima e citationibus paucis in Cod. in Bibl. Laur. Florentiae Plut. vi. 12. bomb. sec. xiv. fol. 96–105. Haec signavi p. 16. *καὶ* om. B.a. habet Cord. 17. *Ὁ* B. Catt. p. *καὶ* Ed. Statim *γὰρ* om. Cord. habent B. a.p. 18. *συνυφεστάναι* Cord. Statim *τὸ ἅγιον πνεῦμα* Catt. *τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον* habet p. 20, 21. *ἰδίου* et *αὐτοῦ* prius om. Catt. 20. *ἑαυτὸν*] *Πνεῦμα* e trad. Lat. [et G. Trap.] inter uncos addit Migne, sensu fere cogente, faventibus tamen neque Catt., neque p., neque ut vid. B. 26. *ἑαυτοῦ* B. *ζωογόνον*] *ζωοποιὸν καὶ ζωογόνον* pro more B.

μαστὸν οὐδὲν, μηδὲ γὰρ ἐπὶ τούτῳ σκανδαλισθῇς. εἰ γὰρ "ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστι," πῶς οὐχὶ [1 Cor. vi. 17.] μᾶλλον τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα ἓν ὡς πρὸς αὐτὸν ὀνομασθήσεται; σημαίνει τοιγαροῦν διὰ τῶν προκειμένων τοιοῦτόν τι πάλιν Ἐκ τῶν ἐνόντων ὑμῖν διαλογισμῶν ὑπαισθάνομαι, φησὶν, ἀσυνετοῦντες ὅτι διαλογίζεσθε γεγονέναι μοι λόγον τὸν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι τῇ φύσει ζωοποιόν ἐστι τὸ ἀπὸ γῆς [c] σῶμα· ἀλλ' οὐχ οὗτός ἐστιν ἐν τοῖς ἐμοῖς ῥήμασιν ὁ σκοπός· ὅλη γὰρ ἦν πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ θείου Πνεύματος ἡ ἐξήγησις καὶ περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς. οὐδὲ γὰρ ἡ τῆς σαρκὸς φύσις ζωοποιὸν τὸ πνεῦμα ἐργάζεται, ἀλλ' ἡ τοῦ Πνεύματος δύναμις ζωοποιὸν τὸ σῶμα ποιεῖ. τὰ ῥήματα τοίνυν ἅπερ ὑμῖν διείλεγμαι, πνεῦμά ἐστι, τουτέστι πνευματικὰ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος, καὶ ζωή ἐστιν, ἀντὶ τοῦ ζωοποιὰ καὶ περὶ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς. καὶ οὐκ ἀθετῶν τὴν ἰδίαν σάρκα τὰ [d] τοιαῦτά φησιν, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶν ἀληθὲς, τοῦτο διδάσκων ἡμᾶς· ὅπερ γὰρ εἰρήκαμεν ἀρτίως, τοῦτο πάλιν ἐροῦμεν [Supra 376 b.] ἀναλαβόντες διὰ τὸ χρήσιμον· ἡ τῆς σαρκὸς φύσις, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἂν δύναιτο ζωογονεῖν· ἐπεὶ τί τὸ πλέον ἐν τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ; ἀλλ' οὐ μόνη καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐν Χριστῷ νοηθήσεται· ἔχει γὰρ ἐνωθέντα τὸν Λόγον, ὅς ἐστι κατὰ φύσιν ζωή. ὅταν οὖν ζωοποιὸν αὐτὴν ὀνομάζῃ Χριστὸς, οὐκ αὐτῇ τοσοῦτον, ὅσον ἑαυτῷ, ἤτοι τῷ ἰδίῳ Πνεύματι τὸ [e] ζωογονεῖν δύνασθαι μαρτυρεῖ. δι' αὐτὸν γὰρ καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα ζωοποιόν ἐστιν, ἐπείπερ αὐτὸ πρὸς τὴν ἰδίαν ἀνεστοιχείωσε δύναμιν· τὸ δὲ ὅπως, οὔτε νῷ καταληπτὸν, οὔτε γλώττῃ λεκτὸν, σιωπῇ δὲ καὶ πίστει τῇ ὑπὲρ νοῦν τιμώμενον.

Ὅτι δὲ πολλάκις τῷ τοῦ Πνεύματος ὀνόματι παρὰ ταῖς

1. μηδὲ] μὴ B. 4. τοιοῦτόν τινα πάλιν ἐκ τῶν ἐνόντων διαλογισμὸν B. 6. ἀσυνετοῦντας B. λογίζεσθε B. 8. οὗτος B.D. οὕτως Ed. Statim ἐστιν B. ἦν Ed. 9. περὶ om. B. 10. οὐδὲ] οὐ B. 17. ἐροῦντες D. 19, 20. Ab ἑαυτὴν ad ἑαυτὴν transilit B. 21. ὅς] ὅ B. 22. ζωοποιὸν αὐτὴν post Χριστὸς transponit B. 23. ἤτοι B. εἴτε Ed. 25. ζωοποιόν] ὁποῖον B. 27. λεκτὸν] δεκτὸν B.

*θεοπνεύστοις γραφαῖς καλεῖται καὶ ὁ Υἱὸς, διὰ τῶν ὑποτε-
ταγμένων εἰσόμεθα. γράφει τοίνυν ὁ μακάριος Ἰωάννης περὶ*
1 S. Joan. v. 6. *αὐτοῦ "Οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ πνεύματος*
378 A. a *"Ἰησοῦς Χριστὸς, οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ
"ὕδατι καὶ τῷ πνεύματι, καὶ τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν,
"ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια." ἰδοὺ γὰρ πνεῦμα τὴν
ἀλήθειαν ὀνομάζει, καίτοι βοῶντος διαῤῥήδην τοῦ Χριστοῦ*
Infra xiv. 6. *"Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια·" Παῦλος δὲ πάλιν ἡμῖν ἐπιστέλλων*
Rom. viii. 8–10. *φησίν "Οἱ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται· ὑμεῖς
"δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα Θεοῦ
"οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος*
b *"οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα
"νεκρὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιο-
"σύνην." ἰδοὺ γὰρ δὴ πάλιν ἐν τούτοις τὸ τοῦ Θεοῦ
Πνεῦμα κατοικεῖν ἐν ἡμῖν ἀποφηνάμενος, αὐτὸν εἴρηκεν ἐν
ἡμῖν εἶναι τὸν Χριστόν. ἀδιαίρετον γὰρ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα
αὐτοῦ, κατά γε τὸν ἐν ταυτότητι φύσεως λόγον, εἰ καὶ νοοῖτο
ὑπάρχειν ἰδιοσυστάτως. διὰ τοῦτο πολλάκις ἀδιαφορεῖ, ποτὲ
μὲν τὸ Πνεῦμα, ποτὲ δὲ ἑαυτὸν ὀνομάζων.*

c
64 Ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἳ οὐ πιστεύουσιν· ᾔδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς
ὁ Ἰησοῦς, τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες καὶ τίς ἐστιν ὁ
65 παραδώσων αὐτόν. καὶ ἔλεγε Διὰ τοῦτο εἴρηκα ὑμῖν ὅτι
οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ
ἐκ τοῦ Πατρός μου.

Ἐν τούτῳ δὴ πάλιν ἐστὶ διαῤῥήδην ὁρᾶν πληρούμενον τὸ
Es. vi. 9, 10. *δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν προκεκηρυγμένον "Ἀκοῇ
"ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ*
d *"οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου,*

1. *θεοπνεύστοις* B. *θείαις* Ed. *παρὰ ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς* ante *τῷ τοῦ* transp. B. *καλεῖται* om. B. 5. *καὶ* prius] + *ἐν* Ed. invito B. cf. supra 126 b. *πνεύματι* habent B. Georg. Trap. *καὶ* alt. assumptum ex B. 7. *τοῦ* assumptum ex B. 10. *πνεύματι*] + *Θεοῦ* Ed. Georg. Trap. invito B. 20. *οἳ*] *οἵτινες* B. 26. *Ἀκοῇ*] + *δὲ* Ed. invito B.

“ καὶ τὰ ὦτα αὐτῶν ἐβάρυναν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν “ ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, καὶ τῇ “ καρδίᾳ συνῶσι καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς.” αὐτήκοοι γὰρ τῶν τοῦ Σωτῆρος γιγνόμενοι διδαγμάτων, καὶ οὐ παρ' ἑτέρου τινὸς τῶν ἁγίων μανθάνοντες, διὰ φωνῆς δὲ μᾶλλον τοῦ πάντων Δεσπότου μυσταγωγούμενοι, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς τοῦ σώματος ὁρῶντες αὐτὸν ὀφθαλμοῖς, ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀνοίαις ἐξεπαχύνοντο, καὶ τὸν τῆς διανοίας καταμύ- e σαντες ὀφθαλμὸν, τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἀπετρέποντο, τὸν τῆς εὐαγγελικῆς παιδεύσεως φωτισμὸν οὐ παραδεχόμενοι· πονηροὶ γὰρ ἦσαν καὶ πολλοῖς ἤδη τοῖς παρῳχηκόσιν ἔνοχοι πταίσμασι. διὰ τοῦτο καὶ “ πώρωσιν ἀπὸ (Rom. xi. 25.) “ μέρους γεγενῆσθαι τῷ Ἰσραὴλ” ὁ σοφὸς ἡμῖν διεμαρτύρατο Παῦλος. ἐπεὶ δὲ καὶ οὐ τῆς τυχούσης φρονήσεως ἔργον ἦν τὸν ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ κρυπτόμενον ἐπιγνῶναι Θεὸν, μὴ δύνασθαί φησι πρὸς αὐτὸν ἰέναι τὸν οὔπω λαβόντα, a 379 A. σύνεσιν δὲ δηλονότι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ μάλα εἰκότως. εἰ γὰρ “ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα (S. Jac. i. 17.) “ τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώ- “ των·” πῶς ἂν οὐχὶ μᾶλλον καὶ τὸ ἐπιγνῶναι Χριστὸν, δῶρον ἂν γένοιτο τῆς τοῦ Πατρὸς δεξιᾶς; καὶ ἡ τῆς ἀληθείας κατάληψις, πῶς οὐκ ἂν νοοῖτο πάσης ἐπέκεινα χάριτος; ὅσῳ γὰρ ἂν φαίνοιτο τῶν ἀνωτάτω πρόξενος ἀγαθῶν, τοσούτῳ μᾶλλον ἂν πρέποι τῆς θείας αὐτὴν ἠρτῆσθαι φιλοτιμίας. b δίδωσι γεμὴν οὐ τοῖς ἀκαθάρτοις ὁ Πατὴρ τὸ ἐπιγνῶναι Χριστὸν, οὐδὲ τοῖς εἰς ἐκτόπους ἀπειθείας ἀποφοιτᾶν μελετήσασι τὴν ἐπωφελεστάτην τοῦ Πνεύματος ἐνίησι χάριν· οὐ γὰρ ἔδει βορβόρῳ τὸ τίμιον ἐπιχεῖσθαι μύρον. καὶ γοῦν ὁ μακάριος προφήτης Ἱερεμίας, προαποκαθαίρεσθαι δεῖν ταῖς

3. καρδίᾳ] + αὐτῶν B. ἐπιστρέψωμαι B. 4. γιγνόμενοι] γενομένων B. 8. καταμύσαντες] παχύνοντες B. 10. τὸν] + ἐκ Ed. invito B. 14. δὲ om. B. 15. ἔργον ἦν assumptum ex B. 16. τὸν et φησιν inter se transponit B. Statim οὔτω B. 23. προξενῶν B. 24. αὐτῆς B. 25. οὐ ante δίδωσι tr. Ed. invitis B.D. Statim τοῖς B.D. αὐτοῖς Ed. 26. εἰς ἐκτόπους] ἐκτόπου B. 29. Ἱερεμίας B.D. Ἡσαΐας Ed.

εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιθυμίαις, τοὺς ἐγγίζειν ἐθέλοντας τῷ
Es. lv. 6, 7. Χριστῷ διὰ τῆς πίστεως ἐπιτάττει βοῶν "Ζητήσατε τὸν
c "Θεὸν, καὶ ἐν τῷ εὑρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε· ἡνίκα δ' "ἂν ἐγγίζῃ ὑμῖν, ἀπολιπέτω ὁ ἀσεβὴς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ καὶ "ἀνὴρ ἄνομος τὴν βουλὴν αὐτοῦ καὶ ἐπιστραφήτω ἐπὶ "Κύριον, καὶ ἐλεηθήσεται, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἁμαρ"τίας ὑμῶν." ὁρᾷς ὅπως προεξανίστασθαι χρῆναί φησι τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, καὶ τῶν παρανόμων ἀπανίστασθαι βουλευμάτων, ἵνα τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν κομισώμεθα, διὰ πίστεως δὲ δηλονότι τῆς ἐν Χριστῷ. δεδικαιώμεθα γὰρ οὐκ
Gal. ii. 16. d "ἐξ ἔργων νόμου," ἀλλὰ κατὰ χάριν τὴν ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὴν δωρηθεῖσαν ἡμῖν ἄνωθεν ἀμνησικακίαν.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις τυχόν Τοιγαροῦν τί τὸ κωλῦσαν αὐτὸν ἀμνησικακῆσαι καὶ Ἰουδαίοις, καὶ τῷ Ἰσραὴλ σὺν ἡμῖν τὴν ἄφεσιν ἐπιδαψιλεύσασθαι; ἦν γὰρ δὴ καὶ οὕτως πρέπον τῷ τελείως ἀγαθῷ. πῶς δὲ καὶ ἀληθεύσει, φησὶν, ὅταν λέγῃ
S. Matth. ix. 13. πρὸς ἡμᾶς "Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς "εἰς μετάνοιαν;"

Τί οὖν πρὸς ταῦτα; μόνοις τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ καὶ πρώτοις
Ib. xv. 24. e ἡ διὰ τοῦ Σωτῆρος προσεπινοεῖται χάρις· ἀπεστάλη γὰρ, ὡς αὐτὸς διεβεβαιώσατο, πρὸς μόνα τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσραήλ. καὶ γοῦν τοῖς ἐθέλουσι πιστεύειν ἐξῆν καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἀνατρέχειν τὴν αἰώνιον. ἀλλ' οἱ μὲν εὐγενεστέρῳ συζῶντες τρόπῳ, καὶ τῆς ἀληθείας ὄντες ἐρευνηταὶ, τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς χάριν συνεργὸν λαβόντες εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως ἀνεσώζοντο· ὁ δὲ ἀλαζὼν Φαρισαῖος καὶ οἱ σκληροκάρδιοι μετ' ἐκείνων ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, πιστεύειν οὐκ ἤθελον, καίτοι προπεπαιδευμένοι διὰ
380 A. a Μωυσέως καὶ τῶν προφητῶν. ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν ἑαυτῶν δυσβουλίαν ἀνάξιοι λοιπὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀνεδείκνυντο, τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐκ ἐκομίσαντο φωτισμόν.

1. ἅπαν B. 3. ἐπικαλεῖσθε B. 10. δικαιούμεθα B. 13. τί τοιγαροῦν inverso ordine B. 19. καὶ πρώτοις ante τοῖς tr. B. 20. προσεπενοεῖτο B. 31. ἐκομίσαντο B. ἐκομίζοντο Ed.

ἔχεις καὶ τούτου τὸν τύπον ἐν ἀρχαιοτέροις συγγράμμασιν. ὅνπερ γὰρ τρόπον τοῖς κατὰ τὴν ἔρημον ἀπιστήσασι τῷ Θεῷ, τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οὐ δέδοται, οὕτω καὶ τοῖς διὰ τῆς ἀπειθείας ἀτιμάζουσι τὸν Κύριον, οὐκ ἐδόθη τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ἧς ἦν ὁ τύπος τῆς ἐπαγγελίας ἡ γῆ. καὶ οὐκ "ἄδικος ὁ Θεὸς ὁ b Rom. iii. 5.
"ἐπιφέρων ἑκάστῳ τὴν ὀργήν·" δίκαιος γὰρ ὢν κατὰ φύσιν ὁριεῖ πάντως ὀρθὰ, καὶ τὸ οἰκεῖον ἀπευθυνεῖ κρῖμα πρεπόντως τῇ ἰδίᾳ φύσει, κἂν μὴ νοοῖμεν αὐτοὶ τῆς ὑπὲρ ἡμᾶς οἰκονομίας τὴν ὁδόν.

Χρησίμως γεμὴν ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς πάντα φησὶν εἰδέναι τὸν Ἰησοῦν, καὶ οὐκ ἀγνοῆσαι πάλιν τίνες μὲν οἱ ἀπειθήσειν μέλλοντες, τίς δὲ ὁ τῆς εἰς αὐτὸν δυσσεβείας ὑπουργὸς, ἵνα πάλιν νοῆται Θεὸς, ὡς "εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν Hist. Sus. 42.
"γενέσεως αὐτῶν."

c

Ἐκ τούτου πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, 66
καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν.

Σκληρά πως ἐστὶ τοῖς ἀσυνέτοις ἀεὶ τὰ σοφὰ, καὶ ὅπερ ἂν οἴηταί τις καὶ οὐ μετρίως ὀνήσειν αὐτοὺς, τοῦτο πολλάκις ὁρᾶται καὶ ἐπιζήμιον. ὅνπερ γὰρ τρόπον τοῖς τὴν ὄψιν ἀλγοῦσι τὴν σωματικὴν μάχεται μὲν τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, ἡδὺ δέ πως ἐστὶ τὸ ἀφεγγέσιν ἐγκαθιδρύεσθαι τόποις, οὕτω τοῖς d
νοσοῦσι τὰ κατὰ τὸν νοῦν, ἀπεχθῆ μὲν τῶν μαθημάτων τὰ περισκελέστερα, καὶ τὰ δυσευρέτοις ἐννοίαις ἐπεσκιασμένα, βδελυρώτατα, κἂν πολὺ τὸ ὠφέλιμον ἔχοι, προσφιλῆ δὲ μᾶλλον τὰ μικρὰ καὶ ἡδίονα, κἂν μηδὲν ἔσθ' ὅτε περιποιῇ τὸ λυσιτελές. ἢ γὰρ οὐκ ἐκ τῶν προκειμένων τὸ εἰρημένον ἀληθὲς ὂν εὑρήσομεν; τὸ θεῖον καὶ μέγα μυστήριον παρα-

1. ἀρχαιοτέροις] ἀρχαῖς B. 4. Κύριον B. Χριστὸν Ed. 6. ὁ alt. assumptum ex B. 7. ὢν om. B. 8. κρῖμα] τὸ κρῖμα B. 9. νωμεν B. 19. καὶ assumptum ex B. 20. τρόπον γὰρ inverso ordine B. 22. τὸ] τοῖς B. 24. τὰ δυσευρέτοις] ταῖς δυσευρήτοις B. 26. περὶ pro περιποιῇ τὸ B.

τιθέντος Χριστοῦ, καὶ διὰ ποικίλων θεωρημάτων ἀνοιγνύντος
e τὴν ἐπ' αὐτῷ κατάληψιν, καὶ μονονουχὶ περιστέλλοντος ἤδη
τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, καὶ τὴν ἐσωτέραν σκηνὴν ἐκκα-
λύπτοντος, καταμυσάττονται μὲν τὸν οὕτω σοφόν τε καὶ
οὐράνιον λόγον, ἀπονεύουσι δὲ πάλιν εἰς ἀμαθίαν κτηνο-
πρεπῆ, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καθάπερ φησὶν ὁ Εὐαγγε-
λιστὴς, καὶ τὸ περιπατεῖν ἔτι σὺν αὐτῷ παραιτούμενοι. τοῦτο
γὰρ ὄντως ἐστὶ τὸ ὀπίσω πεσεῖν. διὰ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ
προφήτου φησὶ πάλιν Ἱερεμίου πρὸς τὴν ἀγνώμονα καὶ
φιλόνεικον Ἱερουσαλὴμ, τὴν τῶν ἀπειθούντων δηλονότι
Hier. xv. 6. τροφόν "Σὺ ἀπεστράφης με, λέγει Κύριος, καὶ ὀπίσω
381 A. a "πορεύσῃ·" καὶ γὰρ δὴ κατὰ λόγον ἀληθῆ τῇ τῶν ἀγαθῶν
ἀποστροφῇ τὸ ὀπίσω πίπτειν ἀκολουθεῖ· Θεὸς δὲ τὸ πᾶν
ἀγαθόν. οὐκοῦν ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ πεπτώκασιν ἀνόπιν
οἱ δείλαιοι, τῷ Σωτῆρι μὴ συμβαδίζοντες ἔτι, πρὸς ἑτέρας δὲ
ὥσπερ τραπόμενοι τρίβους, καὶ εἰς τὰ συνήθη κατασυρόμενοι
πάθη.

Ἀλλ' ἴδωμεν πάλιν, εἰ μὴ καὶ τούτου τὸν τύπον ἐν τοῖς
τοῦ Μωυσέως εὑρίσκομεν λόγοις. οὐκοῦν ὅτε μακρὰς διιπ-
b πεύσαντες ὁδοὺς, καὶ τὴν ἀγρίαν ἐκείνην διελάσαντες ἔρημον,
ἐπ' αὐτῇ λοιπὸν ἦσαν τῆς ἐπαγγελίας τῇ γῇ, κατασκεψό-
μενοι ταύτην κατὰ θεῖον ἀπεστέλλοντο πρόσταγμα Ἰησοῦς
τε ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ σὺν αὐτῷ τινες ἕτεροι. ὡς δὲ διοπτεύ-
σαντες ἅπασαν ἐπὶ Μωυσέα πάλιν ἀνεκομίζοντο, προσελά-
Num. xiii. 33, 34. λουν τῇ συναγωγῇ πικρὰ μέν τινες· γῆ γὰρ, ἔφασκον, ἣν
κατεσκεψάμεθα αὐτὴν, χαλεποὺς ἔχει τοὺς οἰκήτορας, καὶ
υἱοὺς γιγάντων ἑωράκαμεν ἐκεῖ, καὶ ὅσαπερ ἦν τοὺς ἀκροω-
c μένους ὀῤῥωδεῖν ἀναπείθοντα προστιθέντες διετέλουν. Ἰη-
σοῦς δὲ μετ' ἐκείνους πολλοῖς μὲν ἐπαίνοις καταστέφειν
Ib. xiv. 7, 8. ἐπειρᾶτο τὴν γῆν, παρεκάλει δὲ λέγων "Ἡ γῆ, ἣν κατεσκε-

5. κτηνοπρεπῆ] καὶ ἀπρεπῆ κτηνώδη B. 9. φησὶ πάλιν om. B. 12. λόγον] + τὸν Ed. invito B. 13. πίπτει B. 16. τρεπόμενοι B. 19. οὐκοῦν οὔτε ὁ μακάριος διιππεύσαντες B. 20. ἐλάσαντες B. 23. διοπτεύσαντες] διιππεύσαντες B. 24. προσελάλουν] προσελαύνουσι B. 25. γῆ] τί B. 26. αὐτὴν, χαλεποὺς] γῆν, πικροὺς B.

“ψάμεθα αὐτὴν, ἀγαθὴ σφόδρα· εἰ αἱρετίζει ἡμᾶς Κύριος, “εἰσάξει ἡμᾶς εἰς αὐτήν.” ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων οἱ πρόγονοι καταλιθοῦν μὲν ὅτι πρέποι τὸν Ἰησοῦν διετείνοντο· τοῦ δὲ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ τὸ μηδὲν δύνασθαι καταψηφιζόμενοι, “καθίσαντες ἔκλαιον,” καθὰ γέγραπται, καὶ παροξύνουσι (Num. xi. 4.) μὲν ἐπὶ τούτοις εἰκότως τὸν ἁπάντων Δεσπότην. ἐπειδὴ δὲ d ἦσαν ἀπειθεῖς οὕτω καὶ ὑβρισταὶ, τῆς ἐπαγγελίας ἀποπεπτώκασιν· “Ὡς γὰρ ὤμοσα, φησὶν, ἐν τῇ ὀργῇ μου Εἰ εἰσε- (Ps. xciv. 11.) “λεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.” εἶτα τί τὸ ἐπὶ τούτοις; παλινδρομεῖν αὐτοῖς, καὶ ὀπίσω βαδίζειν ἐσαῦθις ἐπιτάττει Θεός· λέγει γὰρ πρὸς Μωυσέα “Αὔριον ἀπάραντες (Num. xiv. 25.) “ἐπιστράφητε ὑμεῖς ὁδὸν θάλασσαν ἐρυθράν.” ἐπειδὴ γὰρ εἰσελθεῖν οὐκ ἐβουλήθησαν, εἰς ἣν ἐκλήθησαν γῆν, πέμπονται πρὸς ἀποστροφὴν, καὶ τὴν αὐτὴν αὖθις ἀνελίττειν e ὁδὸν ἀναγκάζονται· οὐ γὰρ ἠθέλησαν ἀκολουθῆσαι τοῖς Ἰησοῦ λόγοις, οὐδὲ ἀγαθὴν ἀκούοντες τὴν γῆν, ἐτίμων τῇ συναινέσει τὸν σύμβουλον. ὅπερ οὖν ἐκεῖνοι τότε πεπόνθασι, τοῦτο καὶ οὗτοι νυνί. διδασκόμενοι γὰρ τὴν ὁδὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἰστρέχειν παρακαλούμενοι, ταῖς ἀπειθείαις ὑβρίζουσι· διὰ τοῦτο δικαίως ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τὸ συμβαδίζειν ἔτι τῷ καθηγουμένῳ πρὸς σωτηρίαν ταῖς ἑαυτῶν δυστροπίαις ζημιούμενοι.

a 382 A.

Εἶπεν οὖν τοῖς δώδεκα ὁ Ἰησοῦς Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; 67

Οὐ προτρέπει πρὸς ἀπόστασιν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, οὐδὲ ἐλευθέραν αὐτοῖς καὶ ἀκατηγόρητον τοῦ πράγματος ἐπιδεικνύει τὴν ἄδειαν, ἀλλ' οὐδὲ προχείρως ἀπονεύειν ἐφίησιν, ὡς οὐδὲν πεισομένους ἐκ τούτου τὸ βλάβος· ἀπειλεῖ δὲ μᾶλλον εὐφυῶς, ὡς εἰ μὴ

1. ἐρετίζει B. 2. εἰσάξειν B. 8. Εἰ om. B. (Alex. prima m. 106 al.) 10. τούτῳ B. αὐτοὺς D ex corr. 16. τὴν assumptum ex B. 17. συνέσει B. τότε assumptum ex B. 22. αὐτῶν B. 25. Οὐκ ἀποτρέπει B. 26. ὁ assumptum ex B.

b φαίνοιντο κρείττους τῆς Ἰουδαίων ἀπαιδευσίας, ὀπίσω καὶ αὐτοὶ πεμφθήσονται, καὶ οὐκέτι σὺν αὐτῷ βαδιοῦνται, κατοιχήσονται δὲ πρὸς ἀπώλειαν. οὐ γὰρ ὁ πολὺς ἐν ἀριθμῷ προσκυνητὴς πάντως ἔσται παρὰ Θεῷ καὶ τίμιος, ἀλλ' ὁ ἐν ὀρθῇ διαπρέπων πίστει, καὶ εἰ φαίνοιτο βραχύς. διὰ τοῦτο
S. Matth. xx. 16. πολλοὺς μὲν εἶναι τοὺς κεκλημένους ἡ θεία λέγει γραφὴ, παραδεχθήσεσθαι δὲ μόνους τοὺς ἐκλεκτοὺς, καὶ δοκιμωτάτους ὀλίγους ὄντας κομιδῇ. καὶ τοῦτο γὰρ αὐτὸς ὁ θεῖος
c ἡμῖν διεμαρτύρατο λόγος. ὅμοιον τοίνυν ὡς εἰ καὶ ἔφασκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὁ Σωτήρ Εἰ μὲν τοῖς ἡμετέροις ἀμελλητὶ καταπείθεσθε λόγοις, εἰ τὸ κατηγοροῦν ἐνδοιάζειν ἀφέντες ἀπεριεργάστῳ πίστει λοιπὸν παραδέχεσθε τὸ μυστήριον, εἰ πικρὸν ὑμῖν φαίνεται καὶ βδελυρίας οὐ τῆς τυχούσης ἀνάμεστον τὸ σκληρίαν τῶν ἐμῶν κατηγορῆσαι
Supra ver. 52. λόγων, εἰ παραιτεῖσθε λέγειν Ἰουδαϊκῶς "Πῶς δύναται "ἡμῖν οὗτος δοῦναι τὴν σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν;" ὄψομαί τε συνόντας ἡδέως, καὶ συνδιαιτήσομαι χαίρων, καὶ γνησίους
d ὄντας ἀγαπῶ· εἰ δὲ τοῖς ὀπίσω πεσοῦσι τὰ ἴσα φρονεῖν ἐγνώκατε, καὶ συναποτρέχειν ἐφίημι, καὶ συναπελαύνω δικαίως. οὐ γὰρ ἐπιλείψουσι προσκυνηταὶ, τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων οὐκ εἰς μόνην λαληθησομένων τὴν Ἰουδαίαν, ἀλλ' εἰς πᾶσαν ἤδη περιφοιτώντων τὴν οἰκουμένην, καὶ καθάπερ εἰς θίασον ἕνα τοὺς ἁπανταχόσε καλούντων, καὶ συναγειρόντων εὐπετῶς ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν.
Rom. xi. 22. "Ἴδε τοιγαροῦν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ," καθάπερ
e ὁ Παῦλός φησι· καὶ ἀποτομίαν μὲν ἐπὶ τοῖς ἀπειθήσασι, χρηστότητα δὲ πάλιν ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν ἐπιγινώσκειν αὐτὸν,
Ib. ἐὰν ἐπιμένωσι τῇ χρηστότητι, καθάπερ που πάλιν ὁ Παῦλος
Ib. 21. διισχυρίσατο· ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ ἐκκοπήσονται· ὁ γὰρ τῶν κατὰ φύσιν οὐ φεισάμενος κλάδων, οὐδὲ τῶν ἐγκεντρισθέντων

4. ὁ om. B. 6. εἶναι om. B. 8. ὁ θεῖος αὐτὸς inverso ordine B. 11. εἰ τὸ κατηγοροῦν] εἰς το τι (κατα) γοῦν B. 13. ὑμῖν correxi sensu cogente. ἡμῖν Ed. 14. κατηγορεῖσθαι B. 16. οὗτος ἡμῖν inverso ordine B. ὑμῖν Migne. αὐτοῦ assumptum ex B. 26. καὶ om. B. Statim ἀποτομία B. 28. ἐπιμένωσι B. ἐπιμένουσι Ed.

φείσεται. ἴστω τοιγαροῦν καὶ παιδευέσθω διὰ τούτων ὁ χωλεύων ἐξ ἀνοίας περὶ τὴν πίστιν, ὡς εἰ μὴ βούλοιτο τῆς τοιαύτης καταλῆξαι νόσου, βαδιεῖται μὲν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τὸν καθηγούμενον ἔτι πρὸς ζωὴν αἰώνιον οὐκ ἔχων κατοιχήσεται μὲν εἰς ᾅδου στυγνὸς, ἀνοιμώξει δὲ τὴν ἑαυτοῦ δυσβου- a 383 A.
λίαν· "Ἐκεῖ γὰρ ἔσται, φησὶν, ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς S. Matth. viii. 12.
"τῶν ὀδόντων." εἰκὸς δὲ δὴ πάλιν καὶ ἕτερον ἡμῖν ὑποσημαίνεσθαι χρήσιμον διὰ τοῦ λέγειν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τὸν Ἰησοῦν *Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;* ἵνα γὰρ μὴ νομίζοιντο καὶ αὐτοὶ ταῖς Ἰουδαϊκαῖς ἀμαθίαις συναποφέρεσθαι, καὶ συγκατολισθάνειν τοῖς ἀπειθήσασιν, ἢ καὶ ἄλλως καταβοῆσαι μετ' ἐκείνων αὐτοῦ, ὡς σκληρὰ μὲν διδάσκοντος, ἀδύνατα δὲ μυσταγωγεῖν ἐπιχειροῦντος τοὺς ἀκροωμένους, b
ἐπυνθάνετο χρησίμως εἰ θελητὸν αὐτοῖς εἴη τὸ μετ' ἐκείνων ἀποφοιτᾶν, ἵνα διὰ τούτου καλέσῃ πρὸς ὁμολογίαν τῆς ὀρθῆς καὶ ἀκηράτου πίστεως, ὃ δὴ καὶ γέγονεν.

7. δὴ om. B. 11. συγκατολισθάνειν B. συγκατολισθαίνειν Ed. ἢ om. B. 16. ἀκηράτου B. Cord. ἀκατηγορήτου Ed.

ΚΕΦΑΛΗ Δ.

Ὅτι τύπος ἦν τοῦ Χριστοῦ προηγουμένη τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἔρημον
c *ἡ ἁγία σκηνὴ, καὶ ἡ κιβωτὸς δὲ ἡ ἐν αὐτῇ καὶ ἡ λυχνία καὶ τὰ*
θυσιαστήρια δὲ, τό τε τοῦ θυμιάματος καὶ τὸ τῶν καρπωμάτων,
αὐτὸν ἐσήμαινε τὸν Χριστόν.

68 Ἀπεκρίθη αὐτῷ Σίμων Πέτρος Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις.

ΔΙ' ἑνὸς οἱ πάντες λαλοῦσι τοῦ προὔχοντος, τὴν ἁγίοις
ὄντως πρεπωδεστάτην ἀποσώζοντες ἐπιστήμην, ἵνα δὴ τύπος
d τοῖς μετ' αὐτοὺς κἀν τούτῳ πάλιν εὑρίσκοιντο σώφρονός τε
καὶ ἀξιαγάστου λογισμοῦ· χρῆν γὰρ εἰς διδασκάλου λαλεῖν
ἀκοὰς, οὐχὶ πάντας ἀδιακρίτως προπηδῶντας τῶν ἄλλων
προαλέστερον, καὶ τὸ ἀγορεύειν οὐκ αὐτοῖς πρεπόντως ἁρπά-
ζοντας, παραχωρεῖν δὲ μᾶλλον ἐπείγεσθαι σοφῶς τοῖς οἵπερ
ἂν εἶεν καὶ βουλῇ καὶ τάξει προτεταγμένοι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ
1 Cor. xiv. 29, 27. Παῦλος "Προφῆται, φησὶ, δύο ἢ τρεῖς λαλείτωσαν, καὶ ἀνὰ
"μέρος." οὐ γὰρ ἐπειδήπερ τῇ τῆς προφητείας τετίμηνται
e χάριτι, διὰ τοῦτο χρῆναι αὐτοὺς καὶ ἀτάκτως ποιεῖσθαι τὸν
λόγον ἐπεψηφίζετο· ἀλλ' ἐπείπερ ἦσαν ἅγιοι, διὰ τοῦτο δὴ
μᾶλλον ἐπιστημόνως τοῖς ἀκροωμένοις προσλαλεῖν διεκε-
λεύετο. οὐκοῦν ἐπιστήμης ἦν ἔργον ἁγιοπρεποῦς τὸ ὑπὲρ
πάντων ἀπολογεῖσθαι μόνον ἐὰν τὸν ᾧπερ ὑπῆρχε τὸ μεῖζον

2. *τοῦ λαοῦ* post *ἔρημον* transponit B. (ut supra 329 c.) Statim *ἡ* om. B. 4. *δὲ* assumptum ex B. *τε* om. B. 8. *ἁγίοις* B. *ἁγίαν* Ed. 11. *χρῆν* B. *χρὴ* Ed. 12. *προσπηδῶντας* B. 14. *μᾶλλον*] *πάλιν μᾶλλον* B. 18, 19. *διὰ τοῦτο—ἅγιοι* assumpta ex B. 19. *δὲ* pro *δὴ* B. 20. *ἐπιστημόνως* om. B. 22. *ἐὰν*] *ἕνα* B.

ἐν τάξει. Πρὸς τίνα τοιγαροῦν ἀπελευσόμεθα, φησὶν, ἀντὶ τοῦ Τίς ἡμᾶς μυσταγωγήσει τὰ παραπλήσια; ἢ καὶ τίνι προσελθόντες τὸ κρεῖττον εὑρήσομεν; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις· οὐ σκληρὰ, καθάπερ ἐκεῖνοί φασιν, ἀλλ' εἰς τὸ πάντων ἐξαίρετον ἀναφέροντα, τουτέστιν, εἰς ἀκατάληκτον καὶ μακραίωνα a 384 A. βίον, καὶ φθορᾶς ἁπάσης ἐξῳκισμένην ζωήν. δῆλον δὲ δήπου πάντως ἡμῖν καὶ διὰ τούτων ἔσται τῶν λόγων, ὡς ἑνὶ καὶ μόνῳ διδασκάλῳ δεῖ προσκαθέζεσθαι τῷ Χριστῷ, καὶ προσεδρεύειν ἀδιαλείπτως τε καὶ ἀπερισπάστως αὐτῷ, καὶ αὐτὸν ποιεῖσθαι καθηγητὴν, ποδηγεῖν εἰδότα καλῶς εἰς ζωὴν τὴν ἀπέραντον. οὕτω γὰρ οὕτω καὶ εἰς τὴν οὐράνιόν τε καὶ θείαν αὐλὴν ἀναβησόμεθα, καὶ εἰς τὴν τῶν πρωτοτόκων ἐκκλησίαν εἰσελαύνοντες, τοῖς ὑπὲρ νοῦν τὸν ἀνθρώπινον b ἐντρυφήσομεν ἀγαθοῖς. ὅτι γάρ ἐστιν ἀγαθόν τε καὶ σωτήριον χρῆμα τὸ μόνῳ βούλεσθαι κατακολουθεῖν τῷ Χριστῷ, καὶ αὐτῷ συνεῖναι διὰ παντὸς, καὶ αὐτὴ μὲν ἀναμφιλόγως ἡ τοῦ πράγματος πληροφορήσει φύσις. οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων γραμμάτων εἰσόμεθα.

Οὐκοῦν ὅτε τὰς Αἰγυπτίων πλεονεξίας ἀποδυσάμενοι πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἠπείγοντο, οὐκ ἀτάκτους ποιεῖσθαι τὰς πορείας αὐτοὺς ἐκέλευε Θεὸς, οὐδὲ ὅποιπερ ἄν τις ἐθελήσαι βαδίζειν ὁ νομοθέτης ἠφίει· πλανηθήσεσθαι γὰρ πάντως οὐκ ἔχοντας τὸν ἡγούμενον οὐκ ἀμφίβολον ἦν. διὰ τοῦτο γὰρ γέγραπται πάλιν πρὸς ὑποτύπωσιν ἡμετέραν ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ καλουμένῳ τῶν ἀριθμῶν “ Καὶ τῇ ἡμέρᾳ ᾗ ἐστάθη ἡ σκηνὴ, ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν Num. ix. 15-17. “ σκηνὴν, τὸν οἶκον τοῦ μαρτυρίου· καὶ τὸ ἑσπέρας ἦν ἐπὶ “ τῆς σκηνῆς ὡς εἶδος πυρὸς ἕως πρωΐ. οὕτως ἐγίγνετο διὰ “ παντὸς, ἡ νεφέλη ἐκάλυπτεν αὐτὴν ἡμέρας καὶ εἶδος πυρὸς “ τὴν νύκτα. καὶ ἡνίκα ἀνέβη ἡ νεφέλη ἀπὸ τῆς σκηνῆς,

8. προσκαθέζεσθαι δεῖν B. 9. ἀδιαλείπτως B. ἀπαραλείπτως Ed. 10. εἰς] πρὸς B. 11. καὶ prius om. B. 15. βουλεύεσθαι B. 21. ἐκέλευε assumptum ex B.D. 23. ἔχοντα B. ἀμφίβολον B.D suprasc. ἀμφίλογον D. Ed. 24. γὰρ assumptum ex B. 29. καὶ assumptum ex B.

d "καὶ μετὰ ταῦτα ἀπῆραν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· καὶ ἐν τῷ τόπῳ "οὗ ἂν ἔστη ἡ νεφέλη, ἐκεῖ παρενέβαλον οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· [Num. ix. 18.] "διὰ προστάγματος Κυρίου ἀπαροῦσι. καὶ φυλάξονται οἱ [Ib. 19.] "υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν φυλακὴν τοῦ Θεοῦ καὶ οὐ μὴ ἐξάρωσι. [Ib. 20.] "διὰ φωνῆς Κυρίου παρεμβαλοῦσι καὶ διὰ προστάγματος "Κυρίου ἀπαροῦσιν." ὁρᾷς ὅπως ἀκολουθεῖν ἐπιτάττονται, καὶ συναπαίρειν μὲν ἀπαιρούσῃ τῇ νεφέλῃ, συγκαταλύειν δὲ πάλιν αὐτῇ καὶ συγκατευνάζεσθαι; τὸ γὰρ συνεῖναι τῷ e ποδηγοῦντι σωτήριον καὶ τότε μὲν ἦν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ ἡμῖν δὲ νυνὶ τὸ μὴ χωρίζεσθαι Χριστοῦ. αὐτὸς γὰρ ἦν τοῖς ἀρχαιοτέροις καὶ ὡς σκηνὴ καὶ νεφέλη, καὶ ὡς πῦρ μορφούμενος· μετοισθήσεται δὲ πάλιν, ὡς ἐφικτὸν, τῆς ἱστορίας ὁ [Prov. ix. 1.] λόγος ἐπὶ τὸ πνευματικόν. ὅτε γὰρ "ἡ σοφία," κατὰ τὸ γεγραμμένον, "ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον," καὶ τὴν ἀληθεστέραν ἔστησε σκηνὴν, τουτέστι, τὸν ἐκ παρθένου ναὸν, 385 A. a καταβέβηκεν εἰς αὐτὴν ἀπερινοήτως τε καὶ θεοπρεπῶς ὁ ἐν [Cf. supra i. 18.] κόλποις ὢν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Θεὸς Λόγος, καὶ γέγονεν [Rom. xiii. 13.] ἄνθρωπος, ἵνα τοῖς μὲν ἤδη πεφωτισμένοις, καὶ "ὡς ἐν ἡμέρᾳ" περιπατοῦσι, κατὰ τὸν Παῦλον, νεφέλη γένηται συσκιάζουσα, καὶ τῶν ἐξ ἀσθενείας παθῶν τὸν καύσωνα παραλύουσα· τοῖς δὲ ἀγνοοῦσιν ἔτι καὶ πλανωμένοις, καὶ καθάπερ ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ διαιτωμένοις, πῦρ καταφωτίζον, καὶ εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος ζέσιν μεταποιοῦν. θερμοὺς γὰρ εἶναι τῷ b πνεύματι τοὺς οἵπερ εἰσὶν ἀγαθοὶ πιστεύομεν· οἶμαι γὰρ οὐχ ἑτέρου τινὸς ἕνεκα φαίνεσθαι μὲν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν νεφέλην ἐν ἡμέρᾳ, τὸ πῦρ δὲ τὴν νύκτα, ἢ τῆς ἤδη προαποδεδομένης ἡμῖν θεωρίας. τοῖσδε ἕπεσθαι τοῖς προστεταγμένοις μὴ αὐτομολεῖν εἰς ὁδοιπορίαν ἐπετάττετο, συναπαίρειν δὲ τῇ σκηνῇ καὶ συγκαταλύειν αὐτῇ, διὰ τύπου πάλιν ἵνα νοῇς

8. πάλιν—συγκατευνάζεσθαι] καὶ συγκατευνάζεσθαι πάλιν αὐτὰ B. 8–10. τὸ γὰρ—Χριστοῦ citat Nikephori Cat. i. 1221. 9. ἦν et καὶ alt. om. Nikeph. 10. νῦν B. νυνὶ habet Nikeph. 16. ἀπερινόητός τε καὶ θεοπρεπές τε ὁ ἐν κόλποις τε ὢν τοῦ πατρὸς θεοῦ λόγος B. 25. ἐπὶ τῆς σκηνῆς] + ὡς εἶδος πυρὸς ἕως πρωΐ B. 26. τὸ om. B. 27. τοῖσδε correxi. τοῖς δὲ Ed. προτεταγμένοις B. 28. συναπαίρειν B. συγκαταλύειν Ed. 29. σκηνῇ] γρ. νεφέλῃ Ed. mg. sed frustra. αὐτῇ] + δι' αὐτὴν Ed. invito B.

ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον παρὰ Χριστοῦ "Ὁ ἐμοὶ διακονῶν [Infra xii. 26.] "ἀκολουθείτω μοι· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος [c] "ὁ ἐμὸς ἔσται." τὸ γὰρ πεπηγὸς περὶ τὴν ἀκολούθησιν, καὶ τὸ τῆς προσεδρείας ἐκτενὲς, διὰ τοῦ συμβαδίζειν ἀπερισπάστως αὐτῷ σημαίνεται· τὸ δὲ συμβαδίζειν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, καὶ ἀκολουθεῖν, οὐχὶ πάντως κατὰ σῶμα νοεῖται, πληροῦται δὲ μᾶλλον διὰ τῆς ἐν ἔργοις ἀρετῆς, ἐφ' ᾗ τὸν οἰκεῖον καταπήξαντες νοῦν οἱ σοφώτατοι μαθηταὶ, καὶ τὸ ἀπελθεῖν ὀπίσω μετὰ τῶν ἀπειθούντων ὡς ὀλέθριον παραιτούμενοι, τό Ποῦ ἔχομεν ἀπελθεῖν ἀναβοῶσιν εἰκότως· ἀντὶ τοῦ Σοὶ πάντοτε συνεσόμεθα, καὶ τῶν σῶν ἀνθεξόμεθα [d] προσταγμάτων, καὶ τοὺς σοὺς παραδεξόμεθα λόγους, οὐ κατά τι γοῦν ἐπαιτιώμενοι, καὶ μετὰ τῶν ἀπαιδεύτων σκληρὸν εἶναι νομίζοντες, ὅπερ ἂν λέγῃς μυσταγωγῶν, ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον "Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, [Ps. cxviii. 103.] "ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου."

Τῶν μὲν οὖν προκειμένων τοιοῦτος ὁ νοῦς· ὅτι δὲ ἡ σκηνὴ τοῖς ἀρχαιοτέροις εἰς τύπον ἦν τοῦ Χριστοῦ, γνωσόμεθα πάλιν, τοῖς περὶ αὐτῆς εἰρημένοις πρὸς τὸν ἅγιον Μωυσέα [e] λεπτὴν ἐπιστήσαντες τὴν διάνοιαν. παρεκβατικὸς μὲν οὖν δόξειεν ἂν εἶναί τῳ τυχὸν ὁ περὶ τούτων λόγος, ἀλλ' ὀνήσειεν οὐ μικρῶς· δεῖ γὰρ οἶμαι περὶ τούτων προθύμως δὴ μάλα στενολεσχεῖν τὰς τῶν οὐκ εὐλόγως ἐπαιτιωμένων φιλοψογίας παραιτουμένους. ἔχει τοιγαροῦν τὸ θεῖον λόγιον οὕτως· ἐκθησόμεθα γὰρ οὕτως ἀνὰ μέρος τὴν ἐκ τοῦ γράμματος σκιὰν ὡς ἔνι καταλεπτύνοντες. "Καὶ ἐλάλησε," [Exod. xl. 1, 2.] φησὶ, "Κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων Ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τοῦ "μηνὸς τοῦ πρώτου νουμηνίᾳ στήσεις τὴν σκηνήν." τί τὸ πεπεικὸς τὸν ἁπάντων Κύριον, ἐρεῖ τις εὐλόγως τῶν φιλομαθεστέρων, ἐν μιᾷ μὲν ἵστασθαι τὴν σκηνὴν ἡμέρᾳ προσ- [a 388 A.]

3. ἔσται B. ἔστω Ed. 4. προσεδρείας B.D. Ed. mg. προεδρείας Ed. 11. πάντοτέ σοι inverso ordine B. 14. λεγη B. 17. μὲν om. B. 22. ὀνήσειεν] ὀνήσιν B. 23. μαλα B. μαλιστα Ed. 24. παραιτουμενους] οὐ παραιτουμένους B. 25. οὕτως alt. assumptum ex B. 27. φησὶ om. B. μιᾷ ἡμέρᾳ inverso ordine B. τοῦ assumptum ex B.

τάξαι, καὶ μὴ ἐν δυσὶν, ἢ τρισὶν, ἐν δὲ τῇ νουμηνίᾳ, καὶ οὐ μηνὸς ἁπλῶς τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ τοῦ πρώτου; πολλὴν γὰρ ὄντως ἡμῖν τὰ τοιαῦτα καὶ μάλα εἰκότως ἐμποιῆσαι τὴν ζήτησιν, ἐπειδὴ τῶν εἰρημένων ταῖς θείαις γραφαῖς τῶν εἰκαίων οὐδέν. οὐκοῦν· ἑψόμεθα γὰρ τοῖς ἑαυτῶν περὶ τούτων λόγοις· ἡ ἀνισταμένη σκηνὴ τὸ ἅγιον σῶμα σημαίνει Χριστοῦ καὶ, ἵνα οὕτως εἴπω, τὴν σύμπηξιν τοῦ
Col. ii. 9: cf. i. 19. τιμίου σκήνους αὐτοῦ, ἐν ᾧ ηὐδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ
b πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· ἀνίστασθαι γεμὴν αὐτὴν ἐν ἡμέρᾳ κελεύει μιᾷ, καὶ τοῦτο δὴ μάλιστα σοφῶς τε καὶ οἰκονομικῶς, ἵνα διὰ τῆς μιᾶς ἡμέρας τὸν αἰῶνα νοῇς τὸν ἐνεστηκότα, καθ' ὃν καὶ μόνον γέγονεν ἄνθρωπος. νουμηνίαν γεμὴν οὐδὲν ἕτερον ἡμᾶς ἀκόλουθον ἐννοεῖν, ἢ τὴν ἀνακαινί-
2 Cor. v. 17. ζουσαν ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίαν, καθ' ἣν "τὰ μὲν "ἀρχαῖα παρῆλθε, γέγονε δὲ τὰ πάντα καινά." νέος γὰρ ἡμῖν ἀνεδείχθη καιρὸς ἐν Χριστῷ, τὴν μὲν παλαιότητα τῆς
c νομικῆς λατρείας ἐξωθούμενος, εἰς νέαν δὲ καὶ καινὴν ἀναῤῥυθμίζων ζωὴν διὰ τῶν εὐαγγελικῶν παιδευμάτων, ἀλλὰ καὶ
Heb. viii. 13. τοὺς πεπαλαιωμένους ἐξ ἁμαρτίας καὶ ἀφανισμοῦ γεγονότας ἐγγὺς ἀνακαινίζων εἰς δικαιοσύνης ἀρχὴν, καὶ τὴν μὲν παλαιότητα καταλύων τῆς ἐπεισάκτου φθορᾶς, τῇ δὲ τῆς ἀφθαρσίας καινότητι καταφαιδρύνων τοὺς διὰ πίστεως εἰς ζωὴν
2 Cor. v. 17. ἀναδραμόντας τὴν αἰώνιον· "εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ, καινὴ "κτίσις," κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Μηνὶ δὲ τῷ πρώτῳ, τὴν θείαν ἐγείρεσθαι διατάττει
d σκηνὴν, ὅτε τῆς τροπῆς τῆς ἐαρινῆς ἀναλάμπει τὸ κάλλος, ἀπονιψάμενον ὥσπερ τοῦ χειμῶνος τὴν κατήφειαν, ὑποθάλπεται δὲ μαλακῶς λαμπροτέροις ἤδη καὶ καθαρωτέροις ἡ γῆ

3. ἐμποιήσῃ B. 4. θείαις assumptum ex B. τῶν εἰκαίων B. εἰκαῖον Ed. 5. ὀψώμεθα B. λόγοις περὶ τούτων inverso ordine B. 6 et 11–14 et 26, 27 partim citat Nikeph. i. 949. 6. σημαίνει] + τοῦ Nikeph. 8. κατοικῆσαι om. D. 9. αὐτὴν assumptum ex B. 10. σαφῶς B. 11. νοήσῃς τὸν ἑστηκότα B. νοεῖς τὸν ἀνεστηκότα Nikeph. 13. γεμὴν B.D. δὲ Nikeph. Ed. ἡμᾶς assumptum ex B. 19. πεπαλαιωμένους] πεπλανημένους B. 25. τῷ om. B. 27. τοῦ νοητοῦ χειμῶνος Nikeph. 28. $\overset{\text{μιως}}{\text{μάλακωσλαμπροτέροις}}$ quasi corrigat μάλα κοσμίως λαμπροτέροις B. ἡ γῆ ἡλίοις hoc ordine B.

ἡλίοις, καὶ κυπρίζουσι μὲν ἀμπελῶνες, ταῖς δὲ τῶν ἀνθέων Cant. ii. 13. εὐοσμίαις ὁ γηπόνος ἐντρυφᾷ, καὶ ποηφορεῖ μὲν πεδία, τοῖς δὲ τῶν ἀσταχύων ὀχμοῖς ὅλαι φρίττουσιν ἄρουραι, κατά τινας τῶν παρ᾽ Ἕλλησι ποιητῶν· ὅτε παρῆλθεν ὁ χειμὼν, Ib. 11, 12. κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπορεύθη δὲ καὶ ὁ ὑετὸς ἑαυτῷ, ὅτε e τῆς τομῆς ἔφθασεν ὁ καιρός. ταῦτα δὲ πάντα νοήσεις πνευματικῶς, καὶ χειμῶνα μὲν ἐκλείψει καὶ ὑετὸν παρελάσαντα, τοὺς ἐκ διαβολικῆς τυραννίδος ἐπισκήπτοντας πειρασμοὺς, καὶ τὴν κατὰ πάντων πλεονεξίαν· λέλυται γὰρ ἡ τῶν δαιμόνων ἰσχὺς ἐν ἡμέραις Χριστοῦ. ἥλιος δὲ ἡμῖν ἀνέτειλεν ὁ λαμπρὸς, αὐτὸς δηλονότι περὶ οὗ φησιν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ "Καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν ἥλιος δικαιοσύνης," τοὺς ἀπε- Mal. iv. 2. ψυγμένους εἰς ἁμαρτίαν, τῇ τοῦ Πνεύματος ζέσει καταθάλπων εἰς δικαιοσύνην· ἀμπέλους δὲ πάλιν τὰς νοητὰς, καὶ a 387 A. ἄνθη τὰ πνευματικὰ, καὶ ἀστάχυας ἐπὶ τούτοις, τοὺς ἁγίους νοήσεις, πολυτρόπῳ τῇ εἰς Θεὸν εὐσεβείᾳ διαπρέποντας, καὶ πολυειδῆ τῆς ἀρετῆς ἀναβρύοντας τὸν καρπόν· εἰπεῖν δὲ ὡς ἐν συντόμῳ λοιπὸν ἀναγκαῖον· ἀνθοκομεῖ τὸ ἔαρ, καὶ χλοηφορεῖν μὲν ἅπασαν παρασκευάζει τὴν γῆν, καταστέφει δὲ νέῳ τοὺς λειμῶνας βλάστῳ, καὶ πρέμνα τὰ πάλαι ξηρὰ διὰ τὴν τοῦ χειμῶνος ἀφόρητον ὕβριν ἀνηβᾶν ἀναπείθει, καὶ πρὸς ὄψιν ἄγει τὴν ἀμείνονα, καὶ φύλλῳ μὲν τῷ συνήθει b περιανθίζεσθαι ποιεῖ, καρποῖς δὲ τοῖς κατὰ φύσιν φιλοτιμεῖσθαι παρασκευάζει τὸν ἐφεστῶτα γηπόνον. τοιοῦτόν τι καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν γεγενημένον εὑρήσομεν· οἱ γὰρ πάλαι ξηροὶ διὰ τὴν ἐφ᾽ ἡμᾶς βασιλεύουσαν ἁμαρτίαν, καὶ καρπῶν ἔρημοι τῶν εἰς ἀρετὴν, ἀνεθάλομεν εἰς δικαιοσύνην διὰ Χριστοῦ, καὶ τὸν διὰ πίστεως ἤδη καρπὸν ἀρτιφανῆ τε καὶ νέον τῷ τῶν πνευμάτων γηπόνῳ προσκομίζομεν· οὕτω τε νοοῦμεν

1. ἀνθέων] ἄνωθεν B. 3. ἀχμοῖς B. 5. υἱετὸς Aub. correxi post Migne. 6. πάντα post πνευματικῶς tr. B. 7. μὲν B. ἐν Ed. παρελάσαντα B. παρελάσαντες Ed. 11. ὁ prius assumptum ex B. αὐτὸς om. B. 12. ἀπεψοιμμένους B. 15. ἄσταχυς B. 16. πολυτρόπω̊ B. 17. ἀναβρύοντας B.D. ἀναβρύοντα Ed. Statim τὸν assumptum ex B. 22. τὴν B. τὰ Ed. 27. ἀρετὴν B.D. ἁμαρτίαν Ed. σωτηρίαν correxit Migne. Statim ἀνεθάλλομεν B.

c εἰκότως τὸ δι᾽ ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν εἰρημένον, ὡς ἐκ [Es. lii. 6, 7.] προσώπου Χριστοῦ "Αὐτὸς ὁ λαλῶν, πάρειμι ὡς ὥρα ἐπὶ "τῶν ὀρέων." τί γὰρ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἡ ὥρα, τουτέστιν, ὁ ἐαρινὸς ἐργάζεται καιρὸς, προλαβόντες ἤδη σαφῶς εἰρήκαμεν.

Οὐκοῦν ἐν μιᾷ μὲν ἵστασθαι τὴν σκηνὴν ἡμέρᾳ προστάττει χρησίμως, τύπον ἐπέχουσαν τοῦ Χριστοῦ, ἵνα νοῇς ἐπ᾽ αὐτῷ, τὸ ἅπαξ ἀποθανεῖν ἐν ἑνὶ τούτῳ τῷ παρόντι καιρῷ· γεννηθήσεται γὰρ εἰσαῦθις οὐδαμῶς, ἀλλ᾽ οὐδὲ d τεθνήξεται, γεγεννημένος ἅπαξ καὶ ἀποθανὼν καὶ διαναστὰς ἐκ νεκρῶν· ἀκολουθεῖν γὰρ ἀνάγκη τῷ θανάτῳ τὴν ἀνάστασιν, σύμπηξίν τινα τοῦ ἁγίου σκήνους ὑπάρχουσαν. ἐν νουμηνίᾳ δὲ, ὅτι νέος ἡμῖν αἰὼν ἐν Χριστῷ· καινὴ γὰρ κτίσις τὰ ἐν αὐτῷ. καὶ ὁ μὴν δὲ ὁ πρῶτος παραλαμβάνεται, τὴν ἐκ θανάτου καὶ φθορᾶς εἰς ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν ἐπανανέωσιν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὑποδηλῶν, καὶ τὴν ἐκ τῆς e ἀκαρπίας εἰς εὐκαρπίαν ἤδη μετάστασιν, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος τὴν παραδρομὴν, καταλήξαντος ἤδη χειμῶνος δίκην καὶ συνεσταλμένου. εἶτα πάλιν ἑτέρως ἡμῖν ὡς ἐν τύπῳ καὶ σχήματι τὸν Ἐμμανουὴλ ἐπιδεικνύει λέγων [Exod. xl. 3.] "Καὶ θήσεις τὴν κιβωτὸν τοῦ μαρτυρίου, καὶ σκεπάσεις τὴν "κιβωτὸν τῷ καταπετάσματι." ἐν μὲν γὰρ τοῖς προλαβοῦσιν ὁ Λόγος ἡμῖν ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ κατεγράφετο τῇ σκηνῇ· ἦν γὰρ οἶκος Θεοῦ τοῦ ἐνοικήσαντος ἐν αὐτῷ, [Supra 386 a.] δηλονότι τὸ ἅγιον σῶμα Χριστοῦ· ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον ἡμῖν καὶ διὰ τῆς κιβωτοῦ κατὰ μέρος ὁ αὐτὸς σημαίνεται. κατε-**388 A.** a σκεύαστο μὲν γὰρ ἐκ ξύλων ἀσήπτων, ἵνα τὸ σῶμα νοῇς τὸ [Exod. xxv. 9, 10.] ἀδιάφθορον αὐτοῦ· κατακεχρύσωτο δὲ ὅλη χρυσίῳ καθαρῷ, [Ib. xxxviii. 2.] καθὰ γέγραπται, ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν. πάντα γὰρ τίμια καὶ βασιλικὰ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον,

1. εἰρημένον om. B. 2. Χριστοῦ] τοῦ Θεοῦ B. 6. ἐν] ἐὰν B. 8. τὸ ἅπαξ ἀποθανεῖν] τὸ ἅπαξ γεννηθῆναι καὶ τὸ ἅπαξ ἀποθανεῖν B. 17. εἰς om. B. 19. ἑτέρως] στερῶς B. 21. Καὶ θήσεις] καθήσεις B. τὴν κιβωτὸν alt.] αὐτὴν B. (106 r) 22. γὰρ om. B. 23. ἡμῖν ὁ λόγος inverso ordine B. 27. τὸ σῶμα assumptum ex B.

καὶ ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύει, κατὰ τὸν Παῦλον· εἰς τιμῆς δὲ (Col. i. 18.) τύπον καὶ ὑπεροχῆς τῆς κατὰ πάντων τὸ χρυσίον λαμβάνεται. κατεσκευασμένη τοιγαροῦν ἡ κιβωτὸς ἐκ ξύλων ἀσήπτων καὶ κεχρυσωμένη, καὶ τὸν θεῖον εἶχεν ἐναποτεθέντα νόμον, εἰς τύπον τοῦ ἐνοικήσαντος καὶ ἑνωθέντος τῇ ἁγίᾳ b σαρκὶ Θεοῦ Λόγου· ῥῆμα γὰρ Θεοῦ καὶ ὁ νόμος ἦν, εἰ καὶ μὴ ἐνυπόστατον, ὥσπερ οὖν ἐστιν ὁ Υἱός. καλύπτεται δὲ τῷ καταπετάσματι. καὶ γὰρ ἦν πως καὶ ἀσυμφανὴς τοῖς πολλοῖς ἐνανθρωπήσας ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ περιβολὴν ἔχων τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ὥσπερ ἐν καταπετάσματι διαλανθάνων τῇ ἰδίᾳ σαρκί, ὡς ἐντεῦθεν οὐδὲ ἐγνωκότας τινὰς αὐτοῦ τὸ θεοπρεπὲς ἀξίωμα, ποτὲ μὲν καταλιθοῦν ἐπιχειρεῖν, ἔγκλημα ποιουμένους, ὅτι περ ἄνθρωπος ὤν, ἑαυτὸν εἶναι λέγοι Θεόν· c (Infra x. 33.) ποτὲ δὲ πάλιν, οὐδὲν ὅλως ὑπερυθριῶντας εἰπεῖν "Οὐχ (Supra ver. 42.) "οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἴδαμεν τὸν "πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς νῦν λέγει ὅτι ἐξ οὐρανοῦ "καταβέβηκα;" οὐκοῦν τὸ ἐπεῤῥίφθαι τῇ κιβωτῷ τὸ καταπέτασμα, τὸ ἀγνοηθήσεσθαι παρὰ τοῖς πολλοῖς ὑποσημαίνει τὸν Ἰησοῦν. ἦν οὖν ἄρα καὶ ἡ κιβωτὸς εἰς τύπον αὐτοῦ. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ προεβάδιζε τῶν ἐξ Ἰσραὴλ κατὰ τὴν ἔρημον τὴν τοῦ Θεοῦ τάξιν ἀποπληροῦσα τότε· αὐτὸς γὰρ d ἦν ὁ τοῦ λαοῦ καθηγούμενος. καὶ μάρτυς ὁ ψαλμῳδὸς λέγων "Ὁ Θεὸς ἐν τῷ προπορεύεσθαί σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ (Ps. lxvii. 8, 9.) "σου, ἐν τῷ διαβαίνειν σε τὴν ἔρημον, γῆ ἐσείσθη, καὶ γὰρ "οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν." προελαυνούσης γὰρ καὶ προβαδιζούσης ἀεὶ τῆς κιβωτοῦ, Θεὸς διαῤῥήδην προπορεύεσθαι λέγεται. σαφεστέραν δ' ἂν ἔχοις τὴν ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἀπόδειξιν, ἐκεῖνο διενθυμούμενος. ἐκέλευέ ποτε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ διὰ Μωυσέως ὁ Θεὸς, ἀναβαίνειν μὲν τεθαρσηκότως e ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σηεὶρ, ἐκπολιορκεῖν δὲ τὸν Ἀμοῤῥαῖον· ἀλλ' (Deut. i. 7, 19.)

2. τύπον B. τρόπον Ed. 10. ὥσπερ] + ἔχων B. 11. ἰδίᾳ B. ἁγίᾳ Ed. τινὰς αὐτοῦ hoc ordine B.D. 13. λέγοι om. B. 14. οὐδὲν] οὐδ' ἂν B. 16. νῦν B.D. οὖν Ed. ἐξ B.D mg. ἐκ τοῦ D. Ed. 17. τὴν κιβωτὸν B. Statim τὸ καταπέτασμα B.D. v. l. in Ed. mg. τὰ καταπετάσματα Ed. 18. σημαίνει B. 29. ὁ assumptum ex B. 30. μὲν pro δὲ B.

εἰς ἀδρανῆ πεσόντες δειλίαν οἱ κεκελευσμένοι, καὶ ῥώμαις ταῖς ἑαυτῶν ἀναθέντες τὸ κατορθοῦν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ταῖς Deut. i. 45. ἄνωθεν ἐπικουρίαις ἐπιθαρσήσαντες, καθίσαντες ἔκλαιον παρὰ τὸ ὄρος, καθὰ γέγραπται· ἐπὶ τούτοις εἰκότως ὁ νομοθέτης ἐξεπικραίνετο, καὶ ἠπείλει λοιπὸν οὐδὲ ἀποίσειν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας αὐτούς. καταδηχθέντες δὲ μόλις τῆς ἀπειλῆς, καὶ εἰς μετάγνωσιν ἐνεχθέντες οὐκ εὔκαιρον, 389 A. a ἀναβαίνειν ἐπεχείρουν, ἐκ παρακοῆς δευτέρας, ὅπλα κατὰ τῶν Ἀμοῤῥαίων ἁρπάσαντες. ἀλλὰ προηγόρευε Θεὸς τὰ Deut. i. 42. ἐσόμενα διὰ Μωυσέως· εἶπε γὰρ "αὐτοῖς Οὐκ ἀναβήσεσθε," φησὶ, "καὶ οὐ μὴ πεσεῖσθε πρὸ προσώπου τῶν ἐχθρῶν "ὑμῶν, οὐ γάρ εἰμι μεθ' ὑμῶν." πανταχῇ δὲ νοσοῦντες τὸ Ib. 43. δυσήκοον, καὶ παραβιασάμενοι ἀνέβαινον εἰς τὸ ὄρος, καθὰ Num. xiv. 44. γέγραπται. ἀλλ' ἡ κιβωτὸς, φησὶ, τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀνέβη μετ' αὐτῶν· ἔμεινε γὰρ ἐν τῇ παρεμβολῇ. ὁρᾷς ὅτι Θεοῦ λέγοντος Οὐκ εἰμὶ μεθ' ὑμῶν, οὐ συναναβαίνει τοῖς ἀπειθοῦσιν b ἡ κιβωτὸς, αὐτὸ σαφῶς τοῖς εὐμαθεστέροις ἐπιδεικνύουσα, τὸ τάξιν ἐπέχειν τοῦ καθηγεμόνος Θεοῦ; ἀλλὰ καὶ κύκλῳ τῆς Jos. vi. 13. Ἱεριχοῦς διὰ τῶν ἱερέων ἐβαστάζετο, καὶ τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς Ib. 20. κατέπεσε τεῖχος, οὐχ ἑλεπόλεις ἐπιστήσασα καὶ κριοὺς, διὰ σαλπίγγων δὲ μᾶλλον καὶ φωνῆς· ὅπερ ὂν ἀληθὲς ἐν Χριστῷ πάλιν εὑρήσομεν. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ τοῖς ἱεροῖς καὶ ἁγίοις ἀνδράσιν ἐποχούμενος, καὶ πᾶσαν τοῦ διαβόλου καταστρέφων ἰσχὺν, οὐχ ὅπλοις, ἀλλὰ κραυγῇ καὶ σάλ-c πιγγι, τουτέστιν, ἀποστολικοῖς τε καὶ εὐαγγελικοῖς κηρύγμασι, καὶ συναινέσει τῇ παρὰ παντὸς τοῦ λαοῦ, ἐν ὀρθότητι πίστεως τὸν ἴδιον ὁμολογοῦντος Δεσπότην. ὃ καὶ ἐν ταῖς μυστικαῖς δοξολογίαις ὁρῶμεν ἀποπληρούμενον, προαναφωνούσης τοῦ λαοῦ σάλπιγγος ἱερατικῆς, ἢ καὶ ἐν τῇ τοῦ λειτουργοῦντος νοεῖται φωνῇ, πίπτει δὲ οὕτω καὶ συντρί-

3. ἄνωθεν om. B. 4. ὁ νομοθέτης om. B. 7. τῆς ἀπειλῆς B. ταῖς ἀπειλαῖς Ed. 10. εἰπὼν B. 13. ὑπήκοον B. 14. τοῦ Θεοῦ φησιν inverso ordine B. 18. καὶ om. B. 19. Ἱεριχοῦ B. 20. κατέπεσε B. κατέῤῥιψε Ed. ἑλεπόλεις] ὅπλοις B. 23. καὶ prius om. Migne. τοῦ assumptum ex B.D. 30. δὲ] τε B.

βεται τῶν ἐναντίων ἡ δύναμις· “Τὰ γὰρ ὅπλα ἡμῶν οὐ “σαρκικὰ, κατὰ τὸν Παῦλον, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ.” [2 Cor. x. 4.] ὅτι δὲ τοῖς ἁγίοις ἐποχεῖται τρόπον τινὰ καὶ ἐπίκειται Χριστὸς, d σαφηνιεῖ μὲν λέγων καὶ ὁ προφήτης Ἀμβακοὺμ “Ὅτι ἐπι- [Hab. iii. 8.] “βήσῃ ἐπὶ τοὺς ἵππους σου, καὶ ἡ ἱππασία σου σωτηρία·” διδάξει δὲ οὐδὲν ἧττον καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν Ἀνανίαν περὶ τοῦ Παύλου λέγων “Πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μου [Acta SS. Ap. ix. 15.] “ἐστὶν οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον πάντων “τῶν ἐθνῶν.”

Ἀλλὰ “καὶ εἰσοίσεις τὴν τράπεζαν, ἐπὶ τούτοις φησὶ, καὶ [Exod. xl. 4.] “προθήσεις τὴν πρόθεσιν αὐτῆς, καὶ εἰσοίσεις τὴν λυχνίαν “καὶ ἐπιθήσεις τοὺς λύχνους αὐτῆς.” νοήσεις δὲ δι᾽ ἀμφοῖν e τὸν Χριστόν· συσχηματίζεται γὰρ ἐν τραπέζης τρόπῳ προκειμένους ἐχούσης τοὺς ἄρτους, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ πάντας εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀποτρέφεσθαι, μετασχόντας δηλονότι τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς, κατὰ τὸ εἰρημένον παρ᾽ αὐτοῦ “Ἐγώ εἰμι ὁ [Supra ver. 51, 33.] “ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ “κόσμῳ. ἐάν τις φάγῃ ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, ζήσεται εἰς “τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σάρξ μου ἐστὶν “ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.” οὐκοῦν τῆς τραπέζης ἡ πρόθεσις, τουτέστιν οἱ ἄρτοι, τὸ ἅγιον σημαίνουσι σῶμα a 390 A. Χριστοῦ, τὸ πάντας εἰς ζωὴν ἀποτρέφον τὴν αἰώνιον. ἐπειδὴ δὲ ὁ μακάριος Δανεὶδ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πεινάσαντες, καθὰ [S. Matth. xii. 3, 4.] γέγραπται, τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγον, ἴδωμεν εἰ μή τι καὶ διὰ τούτου μυστικὸν ἀνεγράφετο. οὐκ ἐξῆν ἀπογεύσασθαι τῶν τῆς προθέσεως ἄρτων, εἰ μὴ μόνοις τοῖς ἱερεῦσι, κατὰ διάταξιν νομικήν· ἀλλ᾽ οὐκ ὄντες ἐκ φυλῆς ἱερατικῆς Δαυείδ τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, τῆς ἱερωτάτης ἥπτοντο τροφῆς· ἵνα διὰ τούτου πάλιν ἡ τῶν ἐθνῶν πίστις καὶ ἀπὸ b

4. ἀβακοῦμ (μ superscr.) D. 5. ἡ om. B. 7. λέγων assumptum ex B.D. μου] μοι D. ut in xii Proph. 564 c, 747 e. 13. προσκειμένους B. 19. ἐστὶν] + ἣν ἐγὼ δώσω Ed. invito B. 20—p. 572, 8. οὐκοῦν—τῷ Χριστῷ citat Cat. in 4 libb. Reg. eadem quae in xii Proph. citata est. Codice usus sum Escorialensi sec. xvi. exarato Ψ. i. 8. signato. 22. πάντως Cat. cit. 23. πεινήσαντες D. Cat. cit. 25. ἀπογεύσασθαι Cat. cit. ἀπογεύεσθαι Ed. 26. μόνον Cat. cit.

μέρους τῶν ἐξ Ἰσραὴλ σημαίνηται. ὠφείλετο μὲν γὰρ τοῖς
Rom. xi. 28. ἐξ Ἰσραὴλ ὁ Χριστὸς, ὡς ἱερωτέροις "διὰ τοὺς πατέρας" καὶ τὸν νόμον, ἀλλ' ἐπεισδραμοῦσα τρόπον τινὰ, καίτοι διὰ τὴν πλάνην ἀνίερος οὖσα τῶν ἀλλογενῶν ἡ πληθὺς, ἔφαγε τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, συμπαρόντος αὐτῇ τοῦ Δαυεὶδ, καὶ ὥσπερ τινὰ τύπον ἀποπληροῦντος τῶν ἀνασεσωσμένων ἐξ Ἰσραὴλ,
Es. x. 22. ὅπερ καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας ὀνομάζει κατάλειμμα. πολλοὶ
c γὰρ ἐξ αὐτῶν πεπιστεύκασι τῷ Χριστῷ.

Οὕτω μὲν οὖν διὰ τῆς ἁγίας τραπέζης νοηθήσεται Χριστός. λυχνία δὲ πάλιν, ὡς ὅλῃ φαίνων τῇ οἰκίᾳ, τουτ-
Infra viii. 12. έστι τῷ κόσμῳ· "Ἐγὼ γάρ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου,"
Num. viii. 2. φησίν· ἑπτὰ δὲ τοὺς λύχνους καὶ οὐχ ἕνα λαμβάνει· φωτίζει γὰρ πολυτρόπως καὶ διαφόροις καταλαμπρύνει χαρίσμασι τὰς τῶν πιστευόντων ψυχάς· γίγνεται δὲ πάλιν ἐκ χρυσίου
Ib. 4. καθαροῦ, διὰ τὸ ὑπὲρ πάντας καὶ τίμιον. ἀλλὰ καὶ στερεὸν ἔχει τὸν καυλόν· γέγραπται γὰρ οὕτω· διάκενον γὰρ, ἀλλ'
Ib. οὐδὲ κοῦφον, οὐδὲν ἐν Χριστῷ. ἔχει δὲ καὶ κρίνα διὰ τὴν
Cant. ii. 1. d εὐωδίαν τὴν ἐν ἁγιασμῷ, κατὰ τό "Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, "κρίνον τῶν κοιλάδων." καὶ αὗται δὲ πάλιν αἱ ἐπαρυστρίδες τὰς τῶν θείων χαρισμάτων χορηγίας σημαίνουσι. δύο γεμὴν κλάδους ἐλαιῶν ὁρᾶσθαι περὶ αὐτὴν ὁ προφήτης Ζαχαρίας διισχυρίσατο, ἵνα δύο νοῇς τοὺς ἠλεημένους λαοὺς, οὓς καὶ
Zach. iv. 14. τῆς πιότητος ἀπεκάλεσεν υἱοὺς, παρεστάναι τε λέγει τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς, καίτοι περὶ τὴν λυχνίαν τεθεωρημένων
e τῶν κλάδων, ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν διὰ τούτου ποιούμενος, ὅτιπερ ἡ λυχνία Χριστὸς, δι' ὑπακοῆς καὶ πίστεως ἑαυτῷ παραστήσας τόν τε ἐξ ἐθνῶν καὶ τὸν ἐκ τῶν Ἰουδαίων λαόν.

Εἶτα τούτοις ἐπιλέγει πολυτρόπως ἡμῖν κατασημαίνων

6. *τινὰ* om. ut vid. Cat. cit. 7. *καὶ* assumptum ex Cat. cit. 8. *γὰρ*] + *καὶ* Ed. invitis B. Cat. cit. Statim *ἐξ* om. Cat. cit. 9. *Οὕτω—Χριστός* accesserunt ex B. 11. *γάρ* assumptum ex B. 15. *καὶ* prius om. B. 17. *καὶ* assumptum ex B. 19. *παρυστρίδες* B. 20. *γεμὴν*] *μὲν οὖν* B. 22. *δύο νοῇς* hoc ordine B. 23. *τῆς* B.D. *τοὺς* Ed. 27. *τὸν ἐκ* om. B.

αὐτόν· “Καὶ θήσεις τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν εἰς τὸ [Exod. xl. 5, 6.] “θυμιᾶν ἐναντίον τῆς κιβωτοῦ, καὶ ἐπιθήσεις κάλυμμα κατα-“πετάσματος ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ “τὸ θυσιαστήριον τῶν καρπωμάτων θήσεις παρὰ τὴν θύραν “τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ περιθήσεις τὴν σκηνὴν, καὶ “πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἁγιάσεις κύκλῳ.” ἐπιτηρητέον γὰρ, ὅπως καὶ δι᾽ ἀμφοῖν ἡμῖν τοῖν θυσιαστηρίοιν ὁ Χριστὸς καταγράφεται. ἀποτεθῆναι γὰρ διατεταχὼς τὸ θυσιαστήριον a 391 A. τὸ χρυσοῦν, ἐν ᾧ τὸ θυμίαμα κατέναντι τῆς κιβωτοῦ, καλύμματα δὲ διὰ μέσου ταῖς τῆς σκηνῆς περιτείνεσθαι θύραις εἰπὼν, ὡς ἂν μὴ τὰ ἔνδον ὁρῷτο, καὶ τὸ τῶν καρπωμάτων θυσιαστήριον παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου κεῖσθαι κελεύει, οὐκ ἀσυμφανὲς ἢ διαλανθάνον· ἔξω γὰρ ἦν τοῦ καταπετάσματος. ὅρα τοίνυν αὐτὸν, διὰ μὲν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος εἰς ὀσμὴν εὐωδίας ἀναβαίνοντα τῷ b Θεῷ καὶ Πατρί· τοῦτο γὰρ ὑποδηλοῖ τὸ θυμίαμα· διὰ δὲ τοῦ θυσιαστηρίου τῶν καρπωμάτων, ὡς θῦμα καὶ σφάγιον ὑπὲρ ἡμῶν προσαγόμενον. ἐκρύπτετο δὲ διὰ τοῦ καταπετάσματος τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον· κεκρυμμένη γὰρ ἦν ἡ δόξα Χριστοῦ· ἐμφανὲς δὲ τὸ ἕτερον τὸ τῶν καρπωμάτων, ἐν ᾧ τὰ σφάγια· φανερὸς γὰρ ὁ Χριστοῦ θάνατος καὶ πᾶσι γνώριμος. κεῖται γεμὴν οὐκ ἀδιακρίτως· τὸ μὲν γὰρ ἀπέναντι τῆς κιβωτοῦ, τὸ δὲ παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς. καὶ τὸ μὲν ἀπέναντι τῆς κιβωτοῦ τὸ χρυσοῦν κεῖσθαι θυσιαστή- c ριον, οἱονεὶ τὸ ἐν ὄψει τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, θαυμαστὴν εἶναι τὴν δόξαν τοῦ Υἱοῦ δι᾽ αἰνίγματος ὑποδηλοῖ, κατά τό “Οὐδεὶς γινώσκει τίς ἐστιν ὁ Υἱὸς εἰ μὴ ὁ Πατήρ.” τὸ δὲ [S. Luc. x. 22.] πρὸς αὐταῖς κεῖσθαι ταῖς θύραις τῆς σκηνῆς τὸ τῶν καρπωμάτων θυσιαστήριον, τύπον ἐπέχον τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ τῆς ὑπὲρ πάντων σφαγῆς, σημαίνει πάλιν μὴ ἑτέρως δυνα-

2. θυμιαμα B. 3–5. καὶ τὸ θυσιαστήριον—μαρτυρίου assumpta ex B.D. 9. καλύμματα δὲ B. κάλυμμά τε Ed. 12. τὰς θύρας B. ταῖς θύραις Ed. 13. λανθάνον B. 16. δὲ B. τε Ed. 18. προσαγόμενος B. 23. τὰς θύρας B.D ex corr. ταῖς θύραις D. Ed. 24. κεῖται B. 27. τίς ἐστιν ὁ Υἱὸς B. τὸν Υἱὸν Ed.

σθαι προσελθεῖν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡμᾶς, εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ Infra x. 9. d Χριστοῦ θυσίας, κατὰ τὸ εἰρημένον παρ' αὐτοῦ "Ἐγώ εἰμι Ib. xiv. 6. "ἡ θύρα," καί "Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' "ἐμοῦ." ἐν κύκλῳ γεμὴν περιτείνεσθαι τὴν σκηνὴν διατάττει τῶν ἐν αὐτῇ πάντων περιεκτικὴν, ὡς μίαν ὁρᾶσθαι, καὶ μὴ πολλάς. εἷς γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ Χριστὸς, κἂν πολυτρόπως νοῆται, σκηνὴ μὲν διὰ τὸ καταπέτασμα τῆς σαρκὸς, κιβωτὸς δὲ τὸν θεῖον ἔχουσα νόμον, ὡς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· τράπεζα δὲ πάλιν, ὡς τροφὴ καὶ ζωή· λυχνία δὲ, ὡς φῶς e νοητὸν καὶ πνευματικόν· καὶ θυσιαστήριον θυμιάματος, ὡς εὐωδίας ὀσμὴ τῆς ἐν ἁγιασμῷ· καὶ θυσιαστήριον καρπωμάτων, ὡς σφάγιον ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. ἁγιάζεται δὲ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ· ἅγιος γὰρ ὅλος, καὶ ὅπως ἂν νοῆται Χριστός.

Καθηγουμένης τοιγαροῦν τῆς ἁγίας σκηνῆς, συναπαίρειν τε αὐτῇ καὶ συγκαταλύειν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἐπετάττοντο, παιδεύοντος πάλιν ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκοντος χρησίμως, ἡγεμόνα ποιεῖσθαι καὶ καθηγητὴν τῆς εἰς σωτηρίαν ὁδοῦ, τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα Θεὸν Λόγον, καὶ τοῖς αὐτοῦ δια-**392 A.** a τάγμασιν ἀμελλητὶ συννεύοντας, εἰς ζωὴν ἀναβαίνειν τὴν αἰώνιον· ὃ καὶ δρᾶν οὐ θελήσαντες οἱ διὰ πολλῶν μυσταγω-Supra ver. 66. γηθέντες λόγων, "ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκέτι μετ' "αὐτοῦ περιεπάτουν." σοφώτατα γεμὴν ὁ μακάριος Πέτρος τό Ποῦ ἔχομεν ἀπελθεῖν πρὸς τὸν Σωτῆρά φησι· τὸ γὰρ κατὰ μηδένα τρόπον ἀποφοιτᾶν τοῦ Θεοῦ, συνεῖναι δὲ μᾶλλον ἐπείγεσθαι πνευματικῶς, ἁγίοις ὄντως πρεπωδέστατον.

69 Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, καὶ ἐγνώκαμεν σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ
b ἅγιος τοῦ Θεοῦ.

Θαυμαστὴ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἡ πίστις, θερμὸς τῆς

1. τοῦ assumptum ex B. 5. περιεκτικῶν B. 6. μὴ B. οὐ Ed. κἂν B.D. καὶ Ed. 7. νοῆται D. νοεῖται Ed. 9. τροφὴ καὶ ζωή hoc ordine B.D. 27. ἐγνώκαμεν B. ἔγνωμεν Ed. 28. ἅγιος B. υἱὸς Ed. sed cf. infra, praecipue 393 c d.

ὁμολογίας ὁ τρόπος, ἀξιεραστοτάτη καὶ ὑπερφερὴς ἡ σύνεσις. οὐ γὰρ δὴ κατά τινας τῶν ἀμαθεστέρων, ἢ καὶ κατ' ἐκείνους τοὺς οἵπερ ἀπηνῆ τὸν τοῦ Σωτῆρος ἀπεκάλουν λόγον, ὀπίσω δικαίως ἀπῴχοντο καὶ πεπτώκασιν, οὔτε μὴν ἐξ ἐλαφρίας εὐσυναρπάστως ἐπὶ τὸ πιστεύειν ἐκλήθησαν, πληροφορηθέντες δὲ πρότερον, καὶ διακείμενοι κατὰ τὸ c ἀληθὲς, ὅτι ῥημάτων μὲν ζωοποιῶν ἀνάμεστος ἦν ὁ μυσταγωγῶν, οὐρανίων δὲ παιδευμάτων εἰσηγητής. ἀσφαλὴς δὲ λίαν ἡ τοιαύτη πίστις· ἡ δὲ οὐχ οὕτως ἔχουσα, ῥᾳδίως ἂν εἰκότως καὶ ἀποπτύοιτο, καὶ ῥίζαν οὐκ ἔχουσα τὴν πληροφορίαν, ἑτοιμότατα τῆς ἀνθρώπου διανοίας ἐκτρίβεται. καὶ γοῦν αὐτὸς ἐν παραβολαῖς ὁ Σωτὴρ, ὅτε τοὺς περὶ τοῦ σπείροντος ἐποιεῖτο λόγους, ὃ δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, (S. Luc. viii. 6.) φησὶ, καὶ μὴ ἔχον ῥίζαν ἐξηράνθη, πέτραν εἶναι λέγων αἰνιγματωδῶς, νοῦν τὸν ἀπεσκληκότα καὶ τὸν ἅπαξ ἐγκατα- d βληθέντα λόγον οὐδαμόθεν ἔχοντα παραδέξασθαι. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ πεπονθότες ἐκ πολλῆς ἄγαν τῆς ἀμαθίας οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι "Διαῤῥήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ μὴ (Joel ii. 13.) "τὰ ἱμάτια ὑμῶν," διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς ἐδιδάσκοντο. ὅνπερ γὰρ τρόπον πρὸ τῆς τῶν σπερμάτων καταβολῆς, ἀρότρῳ χρῆναι προανατέμνεσθαι τὴν γῆν ὁ τῆς γηπονίας συμβουλεύει νόμος· οὕτως οἶμαι δεῖν τοὺς πρὸς ἀνάληψιν θείων ἰόντας λόγων προαναπτύσσειν τρόπον τινὰ ταῖς εἰς αὐτοὺς ἐπιθυμίαις τὴν καρδίαν· παραδεχθέντες γὰρ e οὕτω, γῆν ὥσπερ τινὰ καρποφόρον ἀποτελοῦσι ψυχὴν τὴν ὠδίνουσαν. οὐκοῦν ἐν πληροφορίᾳ πίστεως ἐγνωκέναι φασὶν οἱ σοφώτατοι μαθηταὶ, καὶ πρός γε τούτῳ θαρσεῖν, ὡς αὐτὸς εἴη Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. σοφῶς δὲ λίαν, καὶ τὸν ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἐξυφασμένον εὑρήσεις λόγον· καὶ πιστεύειν γὰρ καὶ ἐγνωκέναι φασὶ, συνενεγκόντες ἄμφω

1. ὑπερφυὴς B. σύνεσις B. "prudentia" Georg. Trapezunt. συναίνεσις Ed. 2. τινας et ἢ om. B. 7. μυσταγωγῶν B. μυσταγωγὸς Ed. 10. ἀπεπτύετο B. 11. ἑτοιμοτάτης pro ἑτοιμότατα τῆς B. 12. ὁ Σωτὴρ ἐν παραβολαῖς inverso ordine B. 20. πρὸ] περὶ B. 28. τοῦ ζῶντος assumptum ex B. δὲ] + τοῦτο B.

κατὰ ταὐτόν. ἔδει γὰρ καὶ πιστεύειν καὶ νοεῖν· καὶ οὐκ 393 A. a ἐπείπερ ἐστὶ πίστει παραδεκτὰ τὰ θειότερα, διὰ τοῦτο χρὴ πάντως τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἐρεύνης ὁλοκλήρως ἀποφοιτᾶν, πειρᾶσθαι δὲ μᾶλλον καὶ γοῦν εἰς μετρίαν ἀναβαίνειν γνῶσιν, 1 Cor. xiii. 12. τὴν ὡς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι, καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν. εὖ δὲ δὴ πάλιν οὐ πρότερον ἐγνωκέναι φασὶν, εἶτα πιστεύειν, ἀλλὰ προθέντες τὴν πίστιν, δευτέραν τὴν γνῶσιν ἐπάγουσι. μετὰ γὰρ τὴν πίστιν ἡ γνῶσις, καὶ οὐ πρὸ τῆς πίστεως, Es. vii. 9. κατὰ τὸ γεγραμμένον "Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ b "συνῆτε." προκατατεθείσης γὰρ ἐν ἡμῖν κρηπῖδός τινος δίκην τῆς ἀπεριεργάστου πίστεως, ἐποικοδομεῖται λοιπὸν ἡ Eph. iv. 13. γνῶσις κατὰ βραχὺ, καὶ "εἰς μέτρον ἡλικίας" ἡμᾶς ἀναφέρουσα τῆς ἐν Χριστῷ, καὶ "εἰς ἄνδρα τέλειον" καὶ πνευμα- Es. xxviii. 16. τικόν. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ Θεός που φησίν "Ἰδοὺ ἐγὼ "ἐμβαλῶ εἰς τὰ θεμέλια Σιὼν λίθον ἐκλεκτὸν ἀκρογωνι- "αῖον ἔντιμον." ἀρχὴ γὰρ ἡμῖν καὶ θεμέλιος εἰς ἁγιασμὸν καὶ δικαιοσύνην ὁ Χριστὸς, διὰ πίστεως δὲ δηλονότι, καὶ c οὐχ ἑτέρως· οὕτω γὰρ ἐν ἡμῖν ἐνοικίζεται.

Ἐπιτήρει δὲ ὅπως πανταχῆ μοναδικῶς καὶ προτεταγμένου τοῦ ἄρθρου φασί Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, τῶν μὲν ἐν χάριτι κεκλημένων εἰς υἱοθεσίαν ὡς ἕνα καὶ ἐξαίρετον ὑπεξάγοντες τὸν ἀληθῶς Υἱὸν, οὗ καθ' ὁμοιότητα καὶ ἡμεῖς υἱοί. καὶ τὸν Χριστὸν δὲ πάλιν ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν ὡς ἕνα· πλὴν ἰστέον ὅτι Χριστὸς οὐκέτι καλεῖται δι' ἑαυτὸν, ἢ ὡς τοῦτο ὑπάρχων οὐσιωδῶς, ὥσπερ οὖν ἔσται καὶ Υἱὸς, ἀλλ' εἷς μὲν ὄντως καὶ ἐξαιρέτως· οὐδεὶς γὰρ ἐν χρισ- d τοῖς ὡς αὐτὸς, πλὴν καθ' ὁμοιότητα τὴν ὡς πρὸς ἡμᾶς ὀνομάζεται Χριστός· κύριον μὲν γὰρ αὐτῷ καὶ ἀφωρισμένον ἰδικῶς ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα κατ' ἀλήθειαν, τό Υἱὸς, κοινὸν δὲ ὡς πρὸς ἡμᾶς τό Χριστός. ἐπειδὴ γὰρ ἐχρίσθη καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος, διὰ τοῦτο Χριστός. οὐκοῦν εἰ τὸ

8. ἡ γνῶσις] τὴν γνῶσιν B. invitis Catt. 9. οὐδ' om. Cord. 12. ἡμᾶς ἡλικίας inverso ordine B. 17. ὁ assumptum ex B. 18. ἐν assumptum ex B. 26. ἐξαιρέτως B. ἐξαίρετος Ed. 28. γὰρ om. B.

χρίεσθαι τῇ τῆς ἀνθρωπότητος περιθήσομεν χρείᾳ, Χριστὸς
ἂν νοοῖτο καθ' ὁμοίωσιν τὴν ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ οὐχ οὕτως
ὥσπερ ἐστὶ καὶ Υἱὸς, πλὴν εἷς καὶ μόνος φυσικῶς τε καὶ e
ἐξαιρέτως, καὶ πρὸ σαρκὸς καὶ μετὰ σαρκὸς, καὶ οὐ δύο,
καθάπερ οἴονταί τινες, οὐ νοοῦντες, ὡς ἔοικε, τοῦ μυστηρίου
τὸ βάθος. οὐ γὰρ εἰς ἄνθρωπον ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς καταπε-
φοίτηκε Λόγος, ὥσπερ ἐφ' ἕνα τυχὸν τῶν ἁγίων προφητῶν
ἡ διὰ Πνεύματος χάρις, ἀλλ' αὐτὸς κατ' ἀλήθειαν ἐγένετο Supra i. 14.
σὰρξ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἄνθρωπος δηλαδή. ἀδιαίρετος
τοιγαροῦν μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ οὐκ εἰς δύο πρόσωπα κατα-
σχίζεται, κἂν ἕτερόν τι νοῶμεν τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, καὶ τὴν
ἐν ᾗ κατῴκηκε σάρκα· ὅλου δὲ τοῦ χοροῦ τῶν ἁγίων ἀπο-
στόλων τὴν ἐπὶ τούτοις ἡμῖν διαβεβαιοῦντος πίστιν, δι' ὧν a 394 A.
ἐγνωκέναι φασὶ μοναδικῶς, ὡς αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς
τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἕτερόν τι πρὸς τούτοις ἐπικαινοτομεῖν ἐξ
ἀνοίας οὐ παραιτουμένους, εἰ φρονοίημεν ὀρθῶς, οὐ παρα-
δεξόμεθα.

Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελε- 70
ξάμην, καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν; ἔλεγε δὲ τὸν Ἰούδαν 71
Σίμωνος Ἰσκαριώτην· οὗτος γὰρ ἔμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι,
εἷς ὢν ἐκ τῶν δώδεκα. b

Ἐπιτείνει τὸν ἔλεγχον, καὶ δριμυτέροις αὐτοὺς κατασφίγγει λόγοις, τὸ χαῦνον καὶ ἀνειμένον εἰς ῥᾳθυμίας τὰς ἐπὶ τῷ σοφοῦσθαι θέλειν ὑποτεμνόμενος· τοιοῦτόν τι γὰρ μονονουχὶ λέγων ὁρᾶται Νήψεως, ὦ μαθηταὶ, καὶ φρενῶν ὁ καιρὸς καὶ συντόνου διανοίας εἰς τὸ διασώζεσθαι θέλειν. ὀλισθηροτάτη γὰρ λίαν ἡ τῆς ἀπωλείας ὁδὸς, οὐ τὸν ἀσθενῆ μόνον ὑποσύρουσα νοῦν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἤδη δοκοῦντα βεβαίως

1. χρίεσθαι B. κεχρίσθαι Ed. Statim τῇ τῆς ἀνθρωπότητος B. τῇ ἀνθρωπότητι Ed. 2. οὕτως om. B. 7. ἐφ'] εἰς B. 8. αὐτὸ B. 12. κατῴκησε B. ὅλου B.D. ὅλον Ed. 13. ἡμῖν om. B. Statim διαβεβαιοῦντος B. βεβαιοῦντος Ed. 14. ὁ Χριστός ἐστιν inverso ordine B. ὁ Χριστὸς om. Migne. 16. φρονόμεν (= φρονῶμεν?) B. 20. ἤμελλεν D. 24. τι γὰρ hoc ordine B. 26. διασώζεσθαι B. σώζεσθαι Ed.

c ἑστάναι· δεινὸν δ' ὅτι χρῆμα καὶ πολύμορφον ἁμαρτία, πολυτρόποις ἡδοναῖς τὸν ἀνθρώπινον καταγοητεύουσα νοῦν, καὶ λειοτάταις ὥσπερ ἐπιθυμίαις εἰς ἃ μὴ προσῆκεν ἐξέλκουσα· ὑπόδειγμα δέ μοι τοῦ λόγου, φησὶν, ἔσται τὸ καθ' ὑμᾶς. ἐρῶ γὰρ τέως· οὐδένα ἐκείνων τῶν ἐξ ἐλαφρίας ὀπίσω πεσόντων, ὡς ἀγαθοὺς ὑμᾶς ἐπελεξάμην· ᾔδειν γὰρ ὡς Θεὸς τὰ ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ἥρπασεν ἐν ἀδείᾳ φιλοκερδίας ὁ σατανᾶς, καὶ οὐ διέψευσται πάντως ψῆφος ἡ ἐμή. προαιρετικὸν γὰρ
d ἐν ἀνθρώποις καὶ αὐθαίρετον τὸ ἐπ' ἄμφω βαδίζειν, εἴτε εἰς δεξιὸν εἴτ' οὖν εἰς ἀριστερὸν, ἀρετὴν δὲ δηλονότι καὶ κακίαν φημί. ὁμοῦ τοιγαροῦν διὰ τοῦ καὶ μειζόνως ἐπισκήπτειν αὐτοῖς, καὶ εἰς νῆψιν ἐγείρει τὴν πρέπουσαν, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὸν, ἕκαστον ἀσφαλέστερον ἀπεργάζεται· τὸ μὲν γὰρ τίς ὁ παραδώσων αὐτὸν, οὔπω λέγει σαφῶς· ἑνὶ δὲ ἁπλῶς καὶ ἀδιορίστως τῆς ἀσεβείας ἐπιθεὶς τὸ φορτίον, εἰς ἀγῶνα καθίστη τοὺς πάντας, καὶ πρὸς νῆψιν ἀκριβεστέραν ἐκάλει,
e καταφρίττοντος ἑκάστου τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τὴν ζημίαν. ὁμοῦ δέ τι τούτοις καὶ ἕτερον ἀπετέλει τῇ τῶν μαθητῶν εὐπιστίᾳ λυσιτελές. ἐπειδὴ γὰρ εἰδέναι καθωμολογήκασι,
Supra ver. 69. πεπιστευκέναι τε ἀραρότως, ὅτιπερ αὐτός ἐστιν "ὁ Υἱὸς τοῦ "Θεοῦ," φαίνεται προειδὼς τὰ ἐσόμενα, βεβαίαν ὥσπερ καὶ διὰ τούτου τὴν ἐφ' ἑαυτῷ δεικνὺς ὁμολογίαν. πρέπει γὰρ τῶν ὄντων οὐδενὶ τὸ γινώσκειν τὰ μέλλοντα, πλὴν ἑνὶ τῷ μόνῳ
Hist. Sus. 42. κατὰ φύσιν Θεῷ, περὶ οὗ καὶ γέγραπται "Ὁ εἰδὼς τὰ
395 A. a "πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν." διάβολον δὲ, τὸν τῶν διαβολικῶν θελημάτων ἀπεκάλεσεν ὑπουργὸν, οὐ διεψευσμένως.
1 Cor. vi. 17. ὥσπερ γὰρ "ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστιν," οὕτω δηλονότι καὶ τὸ ἐναντίον.

1. δ' ὅτι] δὲ B. 4. μοι om. B. 5. οὐδένα τέως inverso ordine B. 7. ἐν ἀδείᾳ] ἕνα διὰ conjecit Aub. in marg. 10. εἴτ' οὖν] εἴτε B. 13. τίς γὰρ inverso ordine B. 14. παραδώσων B. προδώσων Ed. 15. ἀδιορίστως D. ἀοδιορίστως (sic) i. e. ἀορίστως inceptum in ἀδιορίστως correxit B. ἀορίστως Ed. 16. καλεῖ B. 18. τούτῳ B.

ΚΕΦΑΛΗ Ε.

Περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς σκηνοπηγίας, ὅτι τῆς ὀφειλομένης τοῖς ἁγίοις ἐλπίδος τὴν ἀποκατάστασιν δηλοῖ, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν· προκειμένου ῥητοῦ Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ σκηνο- b *πηγία.*

Καὶ μετὰ ταῦτα περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ Κεφ. ζ'. ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι.

ΜΕΤΑ *ταῦτα, φησὶ, τὰ εἰρημένα τε καὶ πεπραγμένα, πάλιν ἐποιεῖτο τὰς διατριβὰς ἀσμενέστερον ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ Χριστός· τοῦτο γὰρ οἶμαι τὸ περιεπάτει δηλοῦν· ἀλλ᾽ οὐκ* c *ἐθελούσιον αὐτῷ τὸ παρ᾽ ἐκείνοις εἶναι, μᾶλλον δὲ ὡς ἐξ ἀνάγκης συμβαῖνον ἐπιδεικνύει προστεθεικὼς τὰς αἰτίας. ἤθελον γὰρ, φησὶν, αὐτὸν ἀποκτεῖναι Ἰουδαῖοι· διὰ τοῦτο τοῖς ἀλλογενέσι καὶ εἰς μακροὺς ἑαυτὸν ἐχαρίζετο χρόνους, τὸ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν παραιτούμενος. ἀλλ᾽ οἶμαι πάλιν οὐδὲν ἧττον διὰ τούτων ἐπὶ πολλῇ λίαν δυστροπίᾳ κατηγορεῖσθαι τὸν Ἰσραὴλ, εἴ γε τοῦ διαιτᾶσθαι παρ᾽ αὐτῷ πολύ τι κρεῖττον ἐφαίνετο τὸ παρὰ τοῖς ἐξ ἐθνῶν εὑρίσκεσθαι μᾶλ-* d *λον· ἦν δὲ ἄρα τουτὶ τὸ διὰ τοῦ προφήτου πεφωνημένον Ἱερεμίου "Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κλη-* Hier. xii. 7. *"ρονομίαν μου, ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχήν μου εἰς "χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς·" τὸ γὰρ ἔξοικον μὲν διὰ τὴν τῶν*

2–5 om. B. 7. *αὐτὸν*] + *οἱ* Ed. invito B. cf. supra 270 e. 14. *αὐτὸν Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι φησίν* inverso ordine B. *οἱ* ante *Ἰουδαῖοι* praemittit Ed., suprascr. B. 20. *τουτὶ* om. B. 23. *τὴν* om. B.

διωκόντων ἀνοσιότητα γενέσθαι Χριστὸν, μεταφοιτῆσαι δὲ παρὰ τοῖς Γαλιλαίοις, πῶς οὐκ ἔστι διαῤῥήδην ἐπιδοῦναι τὴν οἰκείαν ψυχὴν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς; ἐχθρὰ γὰρ τὰ ἔθνη e Χριστοῦ, κατά γε τὸ δουλεύειν ἑτέρῳ, καὶ προσκυνεῖν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, διὰ τὸ μήπω τὴν εἰς αὐτὸν παραδέξασθαι πίστιν. καὶ τοῦτο σαφῶς διδάξει λέγων αὐτός S. Luc. xi. 23. “ Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστιν.” ἀλλ' οἶμαι δὴ πᾶς τις ἐρεῖ πρὸ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας καὶ πίστεως οὐκ εἶναι τὰ ἔθνη μετὰ Χριστοῦ· ἦν οὖν ἄρα κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν τάξει διὰ τοῦτο κείμενα· οὕτω δὲ ἔχοντος τούτου, καὶ σαφῶς διεγνωσμένου, τοσαύτη τις παρὰ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ 396 A. a μυσαρότης ἐπολιτεύετο, ὡς ἐν μοίρᾳ κεῖσθαι τῇ ἀμείνονι, τὸ παρ' ἐχθροῖς ὁρᾶσθαι φοιτῶντα, καὶ μεθ' ὧν ἥκιστα χρῆν ἥδιον ποιεῖσθαι τὰς διατριβὰς, ἢ ὅπερ ἦν μᾶλλον ἀκόλουθόν τε καὶ πρεπωδέστερον παρὰ τοῖς συγγενέσι κατὰ τὴν σάρκα· καὶ ὅσον εἰς τοῦτο καὶ ἀγαπᾶν ὀφείλουσιν. εὐλογώτατα τοίνυν ἐπὶ τὰ ἔθνη μεθίστη Χριστὸς, καὶ δι' αὐτοῦ τρόπον τινὰ τοῦ πράγματος ἤδη λέγων, ὡς, εἰ μὴ τοῦ διώκειν ἀπόσχοιντο, καὶ παραλύειν ταῖς ἀπονοίαις τὸν εὐεργέτην, b ὁλοκλήρως ἑαυτὸν τοῖς ἔξωθεν χαριεῖται, καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη μεταστήσει Χριστός. ὥσπερ δὲ τοῦτό φαμεν ὑπεμφαίνειν αὐτὸν διὰ τοῦδε τοῦ πράγματος, οὕτω πάλιν εὑρήσομεν καὶ διὰ σχήματος ἀρχαιοτέρου τὴν ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀποδρομὴν ἀπειλήσαντα.

Ὅτε τοίνυν τοὺς περὶ τῶν θυσιῶν διωρίζετο νόμους, καθὰ καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ γέγραπται τῷ Λευιτικῷ, προδιατυπώσας, Lev. i. 2 sqq. ὡς ἐν εἰκόνι Χριστοῦ, προσάγεσθαι μόσχον εἰς τὸ δῶρον καὶ ὁλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ· καὶ πάλιν ἑτέρως αὐτὸν σχηματίζει Ib. 10, 11. c λέγων “ Ἐὰν δὲ ἀπὸ τῶν προβάτων τὸ δῶρον αὐτοῦ τῷ “ Κυρίῳ, ἀπό τε τῶν ἀρνῶν καὶ τῶν ἐρίφων εἰς ὁλοκαύτωμα,

2. ἔσται B. 9. οὖν assumptum ex B.D. 12. μυσαρότητος B. 13. φοιτῶντας B. ἡμῶν pro ὧν B. 14. ἥδιον] ἴδιον B. 17. μεθίστη] + ὁ Ed. invito B. 19. παραλύειν edidi ex B., qui παραλοίειν exhibet. παραλύσειν Ed. 22. δὴ pro διὰ D. 27. τὸ] τε B. 28. καὶ assumptum ex B. αὐτὸ B.

“ ἄρσεν ἄμωμον προσάξει αὐτὸ, καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα ἐπὶ “ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ σφάξουσιν αὐτὸ ἐκ πλαγίων τοῦ “ θυσιαστηρίου πρὸς βοῤῥᾶν ἔναντι Κυρίου.” πῶς οὖν ἄρα καὶ διὰ τούτων ἡμῖν τὸ ἐπὶ Χριστοῦ μορφοῦται μυστήριον, ἀναγκαίως ἐρευνητέον. πρῶτον δὲ οἶμαι προσήκειν αὐτοῦ τε τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου d τὴν θέσιν εἰπεῖν, ἵνα οὕτω νοῶμεν, ὅ τι ποτὲ ἄρα δηλοῖ, τὸ μὴ κατ᾽ εὐθὺ τῶν εἰρημένων ὁρᾶν, τετράφθαι δὲ μᾶλλον πρὸς βοῤῥᾶν τὸ πρόβατον. κεῖται τοιγαροῦν ἐν μὲν τοῖς νοτιωτέροις τῆς γῆς μέρεσι τῶν Ἰουδαίων ἡ χώρα, βλέπει δὲ εἰς ἑῴαν ὁ νεὼς, καὶ ταῖς πρώταις τοῦ ἡλίου βολαῖς ἀνοίγει τὰς θύρας· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον θυσιαστήριον, κατευθὺ τῶν ἁγίων ἐρηρεισμένον, ὥσπερ ἐν ὄψει Θεοῦ, τοῖς ἐξ ἑῴας εἰσβάλλουσι τὸ πρῶτον ἐδίδου μέτωπον, τῶν δύο πλαγίων τοῦ μὲν ὁρῶντος εἰς νότον, τοῦ δὲ ἐπὶ βοῤῥᾶν· ὅτι e δὲ ταῦθ᾽ οὕτως ἔχει, καθάπερ εἰρήκαμεν, πληροφορηθήσῃ μαθὼν τὸ παρὰ τῷ προφήτῃ Ἰεζεκιὴλ κείμενον. ὅτε γὰρ δὴ τὰ περὶ τῆς τοῦ Φαλτίου τελευτῆς ἐδιδάσκετο, διὰ θεωρίας Cf. Ezek. xi. 13. δὲ δηλονότι πνευματικῆς, οὕτω φησί “ Καὶ εἶδον καὶ ἰδοὺ ὡς Ezek. viii. 16. “ εἰκοσικαιπέντε ἄνδρες, τὰ ὀπίσθια αὐτῶν πρὸς τὸν ναὸν “ Κυρίου καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀπέναντι· καὶ οὗτοι προσ- “ εκύνουν κατὰ ἀνατολὰς τῷ ἡλίῳ.” εἰ δὲ ἀνίσχοντι τῷ ἡλίῳ προσκυνῶν ὀπισθομερῆ τις τὸν ναὸν ἐτίθει τοῦ ἰδίου σώματος, πῶς οὐκ ἀνάγκη νοεῖν εἰς ἀνατολὰς τετράφθαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ; κατὰ τοῦτο δὲ ἦν τὸ σχῆμα καὶ τὸ θεῖον a 397 A. αὐτὸ θυσιαστήριον, καθάπερ εἰρήκαμεν. οὐκοῦν αὐτοῦ τε τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου μέτωπον μὲν ἦν τὸ προσβάσιμον εἰς ἀνατολάς· πλάγια δὲ δύο, τὸ μὲν εἰς νότον, θάτερον δὲ πρὸς βοῤῥᾶν, τοῦ ἑτέρου δηλονότι καὶ λείποντος, ὃ δὴ νοεῖταί πως καὶ ὀπισθοφανὲς τοῖς τῆς ἑσπέρας ἐνο-

6. θείου assumptum ex B. 10. νοτιωτέροις B.D. et sic conjecit Aub. in mg. νεωτέροις Ed. 17. ὅτε B.D. ὅτι Ed. 18. τοῦ assumptum ex B. 20. εἰκοσιπέντε B. [εἰκοσικαιπέντε habet Alex.] 22. τῷ ἡλίῳ κατὰ ἀνατολὰς inverso ordine B. 26. αὐτὸ] αὐτοῦ B. 27. θείου om. B.

ρῶντος μέρεσιν· οὕτω τοιγαροῦν ἐχόντων ἡμῖν τῶν εἰρη-
μένων, πρὸς αὐτῷ κειμένην εὑρήσομεν τῷ βοῤῥᾷ τὴν τῆς
b *Ἰουδαίων γείτονα Γαλιλαίαν, τουτέστι, τὴν τῶν ἐθνῶν*
Es. ix. 1. *χώραν, κατὰ τὸ γεγραμμένον "Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν." ἐπειδὴ*
δὲ ἔμελλεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ
σωτήριον πάθος τῆς μὲν τῶν Ἰουδαίων ἀπανίστασθαι χώρας,
ἀφικέσθαι δὲ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, τουτέστι, πρὸς τὴν ἐξ ἐθνῶν
Ἐκκλησίαν, ἐκ πλαγίων ἐσφάζετο τοῦ θυσιαστηρίου τὸ ἐν
τύπῳ ληφθὲν εἰς θυσίαν πρόβατον, ἵνα ὑποβλέψῃ πρὸς
βοῤῥᾶν, κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ψαλμῳδοῦ περὶ
Ps. lxv. 7. *Χριστοῦ "Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὰ ἔθνη ἐπιβλέπουσιν."*
c *Ἐπειδὴ δὲ καὶ παραιτεῖσθαί φησιν ὁ μακάριος Εὐαγγελι-*
στὴς τὸ συνεῖναι τοῖς Ἰουδαίοις αὐτὸν, ἐπείπερ αὐτὸν ἀνε-
λεῖν ἐβουλεύοντο, τοῖς εἰρημένοις ἐκεῖνο προσθήσομεν, ὡς οὐ
δειλίας ἔγκλημα τὴν ἀναχώρησιν λογιούμεθα τοῦ Χριστοῦ,
ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀσθενείας διὰ τοῦτο κατηγορήσομεν τοῦ πάντα
ἰσχύοντος, τὸν δὲ τῆς οἰκονομίας ἀποδεξόμεθα τρόπον· ἔδει
γὰρ οὐ πρόωρον, ἀλλ᾽ ἐν καιρῷ τῷ ἰδίῳ τὸν ὑπὲρ πάντων
ὑπομεῖναι σταυρόν.
d

3 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Μετάβηθι ἐντεῦθεν
καὶ ὕπαγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου θεωρή-
4 σωσι τὰ ἔργα ἃ ποιεῖς· οὐδεὶς γάρ τι ἐν κρυπτῷ ποιεῖ καὶ
ζητεῖ αὐτὸς ἐν παῤῥησίᾳ εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον
5 σεαυτὸν τῷ κόσμῳ. οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς
αὐτόν.

Οὔπω τὸν ἐνοικήσαντα τῇ ἁγίᾳ σαρκὶ Θεὸν Λόγον ἐπιγι-
νώσκοντες οἱ νομισθέντες τοῦ Σωτῆρος ἀδελφοὶ, ἀλλ᾽ οὐδὲ
e *εἰδότες κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ, καθ᾽ ὃν τὰ τοιαῦτά φασιν, ὅτι*

3. *Ἰουδαίας* (*ων* supra) B. 5. *ὁ* alt. assumptum ex B. 6. *σωτήριον*] + *ἡμῶν* B. *τῶν* om. B. 8. *τοῦ θυσιαστηρίου* assumptum ex B. 9. *ὑποβλέψῃ* B. *βλέπῃ* Ed. 11. *εἰς* B. (106.) *ἐπὶ* Ed. 12. *ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς* om. B. 13. *ἐβουλεύοντο ἀνελεῖν* inverso ordine B. 16. *ἀσθένειαν* a. Statim *πῶς γὰρ τούτου* pro *διὰ τοῦτο* Cord. 18. *ἰδίῳ* B. Catt. *οἰκείῳ* Ed. 28. *εἰδότες*] *ἰδόντες* B.

γέγονεν ἄνθρωπος, μικρὰς ἔτι τὰς διαλήψεις ἔχουσι περὶ αὐτοῦ, καὶ πολὺ μετριώτερα τῆς ἐνούσης αὐτῷ χάριτός τε καὶ ὑπεροχῆς φαντάζονται, πλέον μὲν τῶν ἄλλων ὁρῶντες οὐδὲν, ταῖς δὲ κοιναῖς ἐπ' αὐτῷ διαπαιζόμενοι δόξαις, οἰόμενοί τε κατὰ τὸ ἀληθὲς ἐκ πατρὸς γεγεννῆσθαι καὶ αὐτὸν τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ τὴν κεκρυμμένην οὐχ ὁρῶντες τοῦ μυστηρίου κατασκευήν· πολλῶν γὰρ, ὡς εἰκὸς, λεληθότως a 398 A. θαυματουργουμένων παρὰ Χριστοῦ κατὰ τὴν Γαλιλαίαν, κενῆς ἐφίεσθαι δόξης αὐτὸν ἀναπείθουσι, καὶ ὡς μέγα τι χρῆμα τὸ ἐκ τῶν ὁρώντων ἀποδέχεσθαι θαῦμα συμβουλεύουσιν, ὡς τούτου γε ἕνεκα καὶ μόνου τὰς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τελουμένων δυνάμεις ἐνεργεῖν ἐθέλοντος αὐτοῦ, ἵνα δὴ μόνον παρὰ τοῖς ὁρῶσιν ἀξιάγαστος εἶναι δοκῇ, καὶ τοῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐπαίνοις ἐναβρύνηται, κατά τινας τῶν φιλοδοξεῖν εἰωθότων. ὅρα γὰρ ὅπως ἀναβαίνειν αὐτῷ συμβουλεύουσιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἐν αὐτῇ δὲ μᾶλλον τερατουργεῖν, οὐχ ἵνα b πιστεύωσιν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα θεωρήσωσι τὰ ἔργα ἃ ποιεῖ. εἰ γὰρ βούλει γινώσκεσθαι, φασί· τοῦτο γὰρ τὸ εἶναι ἐν φανερῷ· μὴ λεληθότως ἔσο μεγαλουργὸς μηδὲ, ἐν τῷ δύνασθαι πάντα δρᾶν ὑπάρχων ἐκπρεπὴς, φεῦγε τὴν παῤῥησίαν· ἔσῃ γὰρ οὕτω τῷ κόσμῳ γνώριμος καὶ ἐν τοῖς ὁρῶσι περιφανέστερος. λόγος μὲν οὖν ὁ παρ' ἐκείνων ἐν τούτοις. ἐπισημαίνεται δὲ χρησίμως ὁ σοφώτατος Εὐαγγελιστὴς, ὡς οὔπω πεπιστεύκεισαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· c καὶ γὰρ ἦν ὄντως τῶν ἀτοπωτάτων ἐπὶ τοῖς οὕτω ψυχροῖς καταγινώσκεσθαι λόγοις, τοὺς ἤδη διὰ τῆς πίστεως τὴν θεοπρεπῆ περὶ αὐτοῦ λαβόντας ἐπίγνωσιν. ἀλλὰ τότε μὲν οὔπω πεπιστευκότες λαλοῦσι σοφῶς· ἐπειδὴ δὲ πεπιστεύκασι τὸ μέγα περὶ αὐτοῦ συνέντες μυστήριον, εἰς τοῦτο θεοσεβείας τε καὶ ἀρετῆς ἀνατρέχουσιν, ὡς καὶ ἀποστόλους

6. αὐτὸν] + τοῦτον B. 9. τι] τὸ B. 12. ἐθέλοντος B. θέλοντος Ed. 15. ἀναβαίνειν αὐτῷ συμβουλεύουσιν hoc ordine B.D. ἀναβαίνειν post συμβουλεύουσιν tr. Ed. 16. δὲ B. τε Ed. 17. πιστεύωσιν B. πιστεύσωσιν Ed. 20. ὑπάρχειν B. 25. ἐπὶ assumptum ex B. 27. Haec ἀλλὰ τότε μὲν οὔπω πεπιστευκότες λαλοῦσι σοφῶς· assumpta ex B. Statim ἐπειδὴ B. ἐπεὶ Ed.

χρηματίσαι, καὶ διαπρεπῆ κτήσασθαι τὴν εὐλάβειαν. ἔχεις καὶ τοῦτο διὰ τῆς τῶν προφητῶν προᾳδόμενον φωνῆς. καὶ γοῦν ὁ μακάριός φησιν Ἱερεμίας, ὡς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Hier. xii. 6. d Ἰησοῦν τὸν Χριστόν "Ὅτι καὶ οἱ ἀδελφοί σου καὶ ὁ οἶκος "τοῦ πατρός σου, καὶ οὗτοι ἠθέτησάν σε, καὶ αὐτοὶ ἐβόησαν, "ἐκ τῶν ὀπίσω σου ἐπισυνήχθησαν· μὴ πιστεύσῃς ἐν "αὐτοῖς, ὅτι λαλήσουσι πρὸς σὲ καλά." οἱ γὰρ πρὸ τῆς πίστεως ἀθετήσαντες ἀδελφοὶ, καὶ διὰ τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων, μονονουχὶ καὶ καταβοᾶν ἐπιχειροῦντες αὐτοῦ, συνήχθησαν διὰ πίστεως, λελαλήκασί τε καλὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ προσωφελοῦντες ἑτέρους, καὶ τοῖς περὶ τῆς πίστεως e ἐπαγωνιζόμενοι λόγοις. ἐπαγρύπνως δὲ λίαν ὁ προφήτης ἀδελφοὺς ὀνομάσας, ἐπιφέρει χρησίμως Ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ γεγονότες νοοῖντό πως ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, μᾶλλον δὲ ὡς ἐκ μόνου πατρὸς τοῦ Ἰωσήφ.

6 Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὔπω πάρεστιν, ὁ δε καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτέ ἐστιν ἕτοιμος.

399 A. a Ἐπεσκιασμένος ἀεὶ τοῦ Σωτῆρος ὁ λόγος· οὕτω γὰρ Es. xxxii. 2. γέγραπται περὶ αὐτοῦ, ὅτι "καὶ ἔσται ὁ ἄνθρωπος κρύπτων "τοὺς λόγους αὐτοῦ." ὅτι δὲ καὶ τοῦτο χρησίμως ἐπετηδεύετο, τίς τῶν εὖ φρονούντων οὐκ ἐρεῖ; οὔπω τοιγαροῦν παῤῥησίας ἀκράτου καιρὸς, φησὶν, ἀλλ' οὐδὲ ἀναδείξεως τῆς εἰς ἅπαντας ἀπημφιεσμένως οὕτω τῆς Ἰουδαίων διανοίας πεπαινομένης εἰς σύνεσιν, ὡς δίχα θυμοῦ καὶ ὀργῆς τοὺς παρ' ἐμοῦ δύνασθαι χωρῆσαι λόγους· ἀλλ' οὐδὲ ὅλως b γνωρίζεσθαί με τῷ κόσμῳ νῦν ἐφίησιν ὁ καιρὸς, οὔπω παντελῶς ἀποφοιτώντων τῆς χάριτος Ἰουδαίων, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐμπαροινησάντων εἰς ἐμὲ, ὡς ἤδη χρῆναι λοιπὸν μεθορμίσασθαι πρὸς ἑτέρους. οὔπω τοιγαροῦν διὰ ταῦτα

2. *τῶν* assumptum ex B. 10. *συνήχθησαν*] + *δὲ* Ed. invitis B.D. 14. *ἁγίας* B. *μακαρίας* Ed. 15. *πατρὸς μόνου* inverso ordine B. 16. *οὖν* assumptum ex B. 22. *φησιν* ante *ἀκράτου* tr. B. 23. *οὕτω*] *οὔπω* conjecit Aub. in mg. recte ut videtur. 24. *πεπονημένης* B.

τὸν ἑαυτοῦ φησι παρεῖναι καιρὸν, παρεῖναι δὲ λέγει τὸν ἐκείνων, καὶ ἐν ἑτοίμῳ δὲ κεῖσθαι διὰ παντός· ἐξεῖναι γὰρ τοῖς ἐν κόσμῳ φαμὲν τὸ δοκοῦν ἐπιτελεῖν παραποδίζοντος ἀναγκαίου μηδενὸς, ἢ καὶ εἰς πρόσκαιρον καλοῦντος οἰκονομίαν πρὸς τὸ χρῆναί τι δρᾶν ἢ μὴ συμβουλεύουσαν, ὥσπερ c οὖν ἦν ἀμέλει καὶ ἐπὶ Χριστοῦ· ἄλλωστε τῶν τὴν ἐν κόσμῳ ζωὴν ἑλομένων, ἀνειμένη τις ἐστὶν ἡ δίαιτα, καὶ φροντίδος τῆς ἐπιπονωτέρας ἀπηλλαγμένη, προκείμενον ὥσπερ ἀεὶ καὶ ἡπλωμένον εἰσφέρουσα τὸν ἐπὶ τοῖς ἡδίστοις καιρὸν καὶ ἐφ' ὅπερ ἂν βούλωνται βαδίζειν, ἑτοίμως τοῖς αὐτῇ χρωμένοις ἐπιτρέπουσα.

Οὐκοῦν τῶν μὲν ἀναγκαίως οἰκονομίαις πραγμάτων ὑποκειμένων, καιρὸς οὐχ ἅπας εἰς τὸ δρᾶν ἃ προσῆκεν ἐπιτήδειος, ἀλλ' ὁ πρέπων ἑκάστῳ τῶν τελουμένων, καὶ ὥσπερ ἂν ἡ d τοῦ πράγματος ἀπαιτοίη φύσις· τῷ δὲ ἀπολύτως ἑλομένῳ βιοῦν, ἐπικείσεται μὲν τοιοῦτον οὐδέν· ἑτοιμοτάτη δὲ μᾶλλον καὶ ἀνειμένη παντελῶς, ἡ ἐφ' ὅπερ ἂν ἐθέλωσιν ἰέναι πάροδος.

Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς, ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ 7 περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν.

Χαριέντως σφόδρα καὶ νῦν ὁ Σωτὴρ κοσμικώτερον ἔτι e φρονοῦντας καὶ διακειμένους ἐλέγχει τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ δευτέραν ὥσπερ ἀπολογίαν τέχνῃ κεράσας εἰσφέρει, δι' ἧς οὐχ ὅπως οὐκ ἐγνωκότας αὐτοὺς τίς κατὰ φύσιν ἐστὶν ἀποδείκνυσιν, ἀλλ' ἔτι τοσοῦτον τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἐξῳκισμένους, ὡς ἑλέσθαι διαζῆν οὐκ ἀπᾳδόντως τοῖς τὸν ἐν κόσμῳ θαυμάζουσι βίον, καὶ οὐχὶ μᾶλλον τὸν ἐν ἀρετῇ. ἦν γὰρ δὴ καὶ ὄντως ἀτοπώτατον τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι

1. φησὶ om. B. Statim παρεῖναι καιρὸν assumptum ex B. 2. κεῖσθαι δὲ inverso ordine B. 10. αὐτῇ] αὐτοῖς B. 12. τῷ—ὑποκειμένῳ D. 13. ἃ om. B. 14. Assumpta τῶν ex B.D., καὶ ex B. 20. ἐστιν B.D. εἰσιν Ed. 21. καὶ] δὲ Migne. 25. ἀποδεικνύων, ἀλλ' ἐπὶ τοσούτῳ B. 28. δὴ καὶ ὄντως] δίκαιον τῶ ὡς B.

400 A. a προσλαλεῖν τὰ συμφέροντα, περιστολῆς ἁπάσης τῆς ἐπὶ τούτῳ παρῃρημένης· τοῖς δὲ εἶναι δοκοῦσιν ἀδελφοῖς, μὴ οὐχὶ πολλῷ καὶ πλείονι χαρίζεσθαι μέτρῳ, τὰ ἐφ' οἷς ἔμελλον οὐ μετρίως ὠφελούμενοι μανθάνειν ἔχοντες ἤδη τῆς σοφίας τὸν χορηγόν. ἔθος δὲ τοῦτο τῷ Σωτῆρι Χριστῷ· δραξάμενος γὰρ εὐκαίρου προφάσεως ἔσθ' ὅτε, μακρὰς τοῖς ἀκροωμένοις ἐξυφαίνει τὰς κατηχήσεις. ἀεὶ τοιγαροῦν, φησὶ, φίλον ἑκάστῳ τὸ συγγενὲς, καὶ ἡ τοῦ τρόπου ταυτότης παραδόξως b συνάγει πρὸς διάθεσιν. *ὁ κόσμος ὑμᾶς οὐ μισεῖ·* φρονεῖτε γὰρ ἔτι τὰ αὐτοῦ· *ἐμὲ δὲ μισεῖ,* οὐχ ἡδέως ἔχων ἐφ' οἷς ἂν ἀσχημονῇ παρ' ἐμοῦ κατηγορούμενος· οὐκοῦν ἀκινδύνως ἐπελεύσεσθε μὲν ὑμεῖς ἐπὶ τήνδε τὴν ἑορτὴν, ἐγὼ δὲ οὐκέτι. διαλέξομαι γὰρ πάντως καὶ ἐρῶ παρὼν τὰ συμφέροντα, πικρὸς δὲ τοῖς φιληδόνοις ὁ ἔλεγχος, καὶ πρὸς ὀργὴν ἀνακαῦσαι δεινὸς τὸν ὅτι προσήκοι σωφρονεῖν οὐ καταδεχόμενον.

Ὠφελεῖ δὲ πάλιν καὶ διὰ τούτων ἡμᾶς τῶν ῥημάτων ὁ Κύριος· καὶ γὰρ δὴ ποιεῖσθαι τοὺς ἐλέγχους οὐκ ἀπερι- c σκέπτως συμφέρει, οὐδὲ εἰς πάντας ἐκφέρειν μετ' ἐπιπλή-

Prov. ix. 8. ξεως τὴν ὑφήγησιν, ἀλλ' εἰδέναι τὸ γεγραμμένον "Μὴ "ἔλεγχε κακοὺς, ἵνα μὴ μισήσωσί σε," ὅτε τὸ μῖσος ἡμῖν

Sir. xxv. 9. οὐκ ἀζήμιον, εἰς ὦτα δὲ μᾶλλον ἀκουόντων ἐπείγεσθαι λαλεῖν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. φιλαμαρτήμων μὲν γὰρ ὁ κόσμος ἐστὶν, ἐπανορθωτὴς δὲ τῶν οὐ δεόντως ἐπιτελουμένων ὁ Κύριος· δι' ἐλέγχου δὲ πολλάκις ποιεῖσθαι προσήκει τὴν ἐπανόρθωσιν· τὸ γὰρ ὅλως καταλέγειν τῆς ἁμαρτίας, d ἐπιτιμᾶν ἐστι τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὴν, καὶ τὸ τῆς φαυλότητος κατηγορεῖν, ἐπιπλήττειν ἐστὶ τοῖς ἔχουσιν αὐτήν. ὅταν οὖν ἀνάγκη μὲν εἰς τὸ ἐλέγχειν καλῇ τὸν διδάσκοντα, καὶ ὁ τῆς θεραπείας τρόπος διὰ τούτων ἰέναι κελεύῃ, χαλεπαίνῃ δὲ

1. ἐπὶ τούτῳ] περὶ τοῦτο B. 3. μέτρῳ] πρὸς μέτρῳ B. οἷς] + μὲν B. 4. ἔχοντες assumptum ex B. 6. γὰρ] δὲ γὰρ B. 10. ἔχων assumptum ex B. 12. ἀπελεύσεσθε D. 14. ἀνακοῦσαι B. 17. ἡμᾶς τῶν ῥημάτων hoc ordine B. 18. Κύριος] + παραινεῖ B. 21. ἡμῖν assumptum ex B.D. 28. ὅταν—μὲν] οὐκοῦν ἀναγκὴ μὲν ὅταν B.

λίαν ὁ διὰ τῶν ἐλέγχων ἀβουλήτως παιδαγωγούμενος, τότε δεῖ πάντως τὰ ἐκ μίσους ἀναφύεσθαι κακά. διὰ τοῦτό φησιν ὁ Σωτὴρ ἑαυτὸν μισεῖσθαι παρὰ τοῦ κόσμου, ὡς οὔπω χωρεῖν ἰσχύοντος τὴν μετ' ἐπιπλήξεως παραίνεσιν, ὅταν καὶ τοῦτο προσήκῃ γενέσθαι διὰ τὸ χρήσιμον. νοῦς e γὰρ ἐπὶ ταῖς εἰς τὸ φαῦλον ἡδοναῖς τυραννούμενος, χαλεπαίνει δὴ πάντως τὸν ὅτι προσήκοι σωφρονεῖν ἀναπείθοντα λόγον. ταῦτα δέ φησιν ὁ Σωτὴρ οὐκ ἀποφήσας παντελῶς τὴν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀποδημίαν, οὐδὲ πρὸς ἐλέγχους ἀπειρηκὼς τοὺς οἵπερ ἂν φαίνοιντο τοῖς ἁμαρτάνουσι χρήσιμοι, ἀλλ' ἐν καιρῷ τῷ δεόντι δρᾶν καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων διανοούμενος. σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τοιοῦτόν τι φησί. παραμυθούμενος γάρ, καὶ οὐ σφόδρα τοῖς ἐπισυμβήσεσθαι μέλλουσιν ἐπασχάλλειν διδά- a 401 A.
σκων, ὅταν αὐτὸν τῇ οἰκουμένῃ κηρύττωσι, καὶ μυρίοις διὰ τοῦτο περιπίπτωσι πειρασμοῖς "Εἰ ἦτε, φησὶν, ἐκ τοῦ (Infra xv. 19.) "κόσμου, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ἐπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ "κόσμου οὐκ ἐστὲ, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος." κόσμον ἐν τούτοις οὐ τὴν ὁρωμένην κτίσιν ἀποκαλῶν, μᾶλλον δὲ τοὺς φρονοῦντας τὰ ἐν κόσμῳ· οἷς δὴ καὶ λίαν ὁ μὲν τῶν ἴσων οὐκ ἐραστὴς, σκληρὸς καὶ προσάντης καὶ ἐν ἐχθροῦ τινος τάξει λελόγισται· συγγενὴς δὲ καὶ φίλος ὁ συνεθε- b
λητὴς, καὶ τῇ τοῦ βίου ταυτότητι πρὸς ἰσοτροπίαν τὴν ἐπ' αἰσχροῖς συσφιγγόμενος.

Ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην· ἐγὼ οὐκ ἀναβαίνω εἰς 8
τὴν ἑορτὴν ταύτην, ὅτι ὁ ἐμὸς καιρὸς οὔπω πεπλήρωται.

Ἀποφάσκει μὲν ἤδη σαφῶς τὸ βούλεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις συνεορτάζειν ὁ Κύριος, ἤγουν ἰέναι κατὰ ταὐτὸν, ὡς συμμε- c

2. δεῖ—ἀναφύεσθαι] δεῖ (η) —ἀναφίεσθαι (ται) D. δὴ et ἀναφύεται ut varr. lectiones exhibet Ed. mg. 7. πρὸς pro τὸν B. προσήκοι B. προσήκει Ed. 8. δέ om. B. 9. ἐπιδημίαν D mg. Ed. mg. haud male ut videtur. 10. φαίνοιντο B. φαίνωνται Ed. 15. διὰ τοῦτο assumptum ex B. 20. τὰ om. B. 22. συνθελητὴς B. 24. σφιγγόμενος B. 25. ταύτην assumptum ex B., sed cf. supra 271 a.

θέξων ἐκείνοις τῆς ἐν σκιαῖς εὐθυμίας. τὸ γὰρ ἅπαξ εἰρημένον, ὡς πρὸς ὀλίγους, καίτοι νομισθέντας ἀδελφοὺς, εἰς ὅλον δυνάμει διαδραμεῖται τὸ γένος τὸ ἐξ Ἰσραήλ. οὐ γὰρ δή τις ἐρεῖ τὸ συνεῖναι τοῖς ἀδελφοῖς δι᾽ αὐτούς γε κυρίως παραιτεῖσθαι τὸν Ἰησοῦν, ὡς δὲ καὶ συνὼν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ φαίνεται· ὑποτοπητέον δὲ, ὅτι καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ διὰ τὴν τοῦ γένους τοῦ κατὰ σάρκα παρὰ πολλοῖς ὑπόνοιαν καὶ ὁμέστιος ἦν. πρόδηλον οὖν, ὅτι καθάπερ ἐν τύπῳ τοῖς
d *ἀδελφοῖς ὅλης τῆς Ἰουδαίων πληθύος εἰσφερομένης, τὸ συνεορτάζειν αὐτοῖς ἀποφεύγει Χριστὸς, κατὰ τὸ εἰρημένον*
Amos v. 21-23. *δι᾽ ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν "Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς "ἑορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν "ὑμῶν· διότι καὶ ἐὰν ἐνέγκητέ μοι ὁλοκαυτώματα καὶ "θυσίας, οὐ προσδέξομαι αὐτὰ, καὶ σωτηρίου ἐπιφανείας "ὑμῶν οὐκ ἐπιβλέψομαι· μετάστησον ἀπ᾽ ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν*
Supra iv. 24. *"σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι." "Πνεῦμα*
e *"γὰρ ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι "καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν," κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν. ὑπάρχων δὲ πνεῦμα, πνευματικαῖς ἂν εἰκότως τιμαῖς καὶ δωροφορίαις ἐφήδοιτο, ὧν καὶ εἰς τύπον διὰ τῆς νομικῆς ἐντολῆς βουθυσίαι τε καὶ μηλοσφαγίαι, καὶ λιβάνου πρὸς τούτοις, σεμιδάλεώς τε καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου προσκομιδαὶ τεταγμένως ἐγίνοντο, τὸ πολυειδὲς τῆς ἀρετῆς τῶν προσκυνούντων ἐν πνεύματι δι᾽ ἐμφανεστέρων σχημάτων καταμηνύουσαι. ὑμεῖς τοιγαροῦν, φησὶν, οἱ τὴν σκίαν ἀγαπῶντες ἔτι, παχύτερόν τε καὶ Ἰουδαϊκῶς διακείμενοι περὶ τούτων,*
402 A. a *ἀνάβητε πρὸς τὴν ἐν σκιαῖς καὶ τύποις πανήγυριν· ἐμοὶ δὲ οὐχ οὕτως ἑορτάζειν ἡδύ· πρὸς ταύτην οὐκ ἄνειμι τὴν ἑορτὴν, τὴν ἐν τύπῳ δηλονότι καὶ σχήματι· ἔχω γὰρ ἐν αὐτῇ τὸ*

4. *συνιέναι* B. *αὐτούς γε*] *αὐτοῦ τό γε* B. 5. *ὡς δὲ* B. *ὅς γε* Ed.
9. *Ἰουδαίας* [ων] B. Statim *πληθύος* assumptum ex B. 14. *θυσίας* B. *θυσίαν* Ed. (Complut.) 16. *ψαλμὸν* B. *ψαλμῶν* Ed. (26.) 20. *δωροφορίαις ἐφήδοιτο*] *δορυφορίαις ἐφήλοιτο* B. 21. *βουθυσίαι τε καὶ μηλοσφαγίαι* B. *βουθυσίας τε καὶ μηλοσφαγίας* Ed.

τέρπον οὐδέν· περιμένω δὲ μᾶλλον τῆς ἀληθοῦς πανηγύρεως τὸν καιρὸν, ὃς οὔπω πεπλήρωται. τότε γὰρ τότε, φησὶ, τοῖς ἐμοῖς θιασώταις συνέσομαι χαίρων ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἁγίων, τῇ τοῦ Πατρὸς δόξῃ, τὴν εἰς ἄκρον ἀπαστράπτων φαιδρότητα. ἑαυτοῦ δέ φησι, καὶ ὡς ἴδιον ἀποκαλεῖ τὸν καιρόν· αὐτοῦ γὰρ ἡ ἑορτὴ, αὐτὸς ὁ πανηγυριάρχης ἐστίν. [b] αὐτῷ γὰρ αὐτὴν καὶ ὁ μακάριος Ἱερεμίας ἀνετίθει λέγων τοῖς κατημεληκόσι τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας, καὶ ἐν τῷ μηδενὶ πεποιημένοις τὸ βούλεσθαι διαπρέπειν ἐν ἀγαθοῖς "Τί ποιή-"σετε ἐν ἡμέρᾳ πανηγύρεως, καὶ ἐν ἡμέραις ἑορτῆς Κυρίου;" [Hos. ix. 5.] οἱ γὰρ ὅλως, φησὶ, τὸ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἱδροῦν παραιτούμενοι, καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ἄμφιον οὐκ ἔχοντες, τί ποιήσετε ἐν ἡμέρᾳ πανηγύρεως, πῶς εἰσελεύσεσθε πρὸς τὴν θείαν τε καὶ οὐράνιον ἑορτὴν, ἢ πῶς ἂν ὑμᾶς ὁ τοῦ δείπνου δεσπότης οὐκ ἂν εὐλόγως ἐξώσειε τοῦ [c] φαιδροτάτου τῶν κεκλημένων χοροῦ λέγων "Ἑταῖρε, πῶς "εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;" [S. Matth. xxii. 12.] τούτῳ δ' ἂν εἴη συγγενὲς καὶ τὴν ἴσην ἡμῖν εἰσκομίζον διάνοιαν τὸ παρὰ τῷ προφήτῃ κείμενον Ζαχαρίᾳ "Καὶ ἔσται γὰρ, φησὶν, ὅσοι "ἂν καταλειφθῶσιν ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν τῶν ἐλθόντων "ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀναβήσονται κατ' ἐνιαυτὸν τοῦ "προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ Κυρίῳ παντοκράτορι καὶ τοῦ "ἑορτάζειν τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας." [Zach. xiv. 16.] ἀναβήσεσθαι δὲ [d] τοὺς καταλειφθέντας φησὶν ἐπὶ τὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως προσκύνησιν, καὶ πρὸς ἀποπλήρωσιν τῆς ἑορτῆς τῆς σκηνοπηγίας. πολλῶν γὰρ διὰ τῆς χάριτος κεκλημένων, οἱ πρὸς τὴν ἄνω πόλιν ἀναβαίνοντες οὐ πολλοί· ὀλίγοι γὰρ οἱ ἐκλεκτοὶ, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, [S. Matth. xx. 16.] ἐκ παντὸς δηλονότι ληφθέντες ἔθνους. ἀναβήσονται δὲ λέγων ἐπὶ τῷ προσ-

1. περιμένω B. περιμένων Ed. 6. γὰρ] + ἦν Ed. invito B. πανηγυ- ρχης ριάστης B. 7. Ἱερεμίας om. B. 10. καὶ om. B. ἡμέραις B. (Alex.) ἡμέρᾳ Ed. (Vat.) 17. τούτων B. 19. Καὶ et φησὶν om. B. 20. ἂν B. (Alex.) ἐὰν Ed. Statim καταληφθῶσιν B.D., sed cf. S. Cyr. ad loc. [καταλημφθωσιν (Alex.)] ἐθνῶν τῶν ἐλθόντων] ἐθνῶν. ἐλθόντων B. 23. δὲ] γὰρ B. 24. καταληφθέντας B.D. 26. δὴ pro διὰ D. 27. τὴν om. Migne.

κυνεῖν, οὐκέτι τὴν νομικὴν, μᾶλλον δὲ τὴν ἐν πνεύματι
e λατρείαν ἐπιτελοῦντας ἐπιδεικνύει, καὶ πληροῦντας ἑορτὴν
τὴν ἐπὶ σκηνοπηγίᾳ τῇ κατ' ἀλήθειαν, μονονουχὶ τὸ ἐν
Ps. xxvii. 6, 7. ψαλμοῖς ἐκεῖνο λιγυρῶς ἀνιέντας μέλος "Εὐλογητὸς Κύριος,
"ὅτι εἰσήκουσε τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου. ἐπ' αὐτῷ
"ἤλπισεν ἡ καρδία μου, καὶ ἐβοηθήθην καὶ ἀνέθαλεν ἡ
"σάρξ μου·" ἀνεθάλη γὰρ ἡ σὰρξ, καὶ εἰσαῦθις ἀναβιώ-
σεται, καὶ οὐ δίχα Χριστοῦ· γέγονε γὰρ ἡμῖν αὐτὸς ἡ τῆς
ἀναστάσεως ἀρχὴ, καὶ τῆς ἀληθεστέρας σκηνοπηγίας ἡ
θύρα. καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ δι' ἑνὸς εἰρημένον τῶν ἁγίων
403 A. a προφητῶν καὶ "ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαυεὶδ τὴν πεπτω-
Amos ix. 11. "κυῖαν." σκηνὴ γὰρ ἡ πεσοῦσα τοῦ ἐκ σπέρματος Δαυεὶδ
τὸ κατὰ σάρκα Χριστοῦ, πρώτη πρὸς ἀφθαρσίαν διὰ τῆς
δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐξεγήγερται κατὰ τὸ εἰρη-
μένον πρὸς Ἰουδαίους δι' ἑνὸς τῶν ἀποστόλων περὶ αὐτοῦ
Acta SS. Ap. ii. 23, 24. "Τοῦτον τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ
"ἔκδοτον λαβόντες διὰ χειρὸς ἀνόμων προσπήξαντες ἀνεί-
"λετε, ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησε λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου,
"καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ·" καὶ
Ib. 32. b πάλιν "Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεὸς, οὗ πάντες
"ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες." ὅτι γὰρ ἔθος τῇ ἁγίᾳ γραφῇ, τὸν
ἐκ Δαυεὶδ κατὰ σάρκα Χριστὸν, Δαυεὶδ ἀποκαλεῖν, χαλεπὸν
οὐδὲν συνιδεῖν.

9 10 Ταῦτα εἰπὼν αὐτὸς ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ἑορτὴν, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη, οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ.

c Ἐμφιλοχωρεῖ τῇ Γαλιλαίᾳ, καὶ τῆς Ἰουδαίων χώρας
ἐξωστρακισμένος, ἥδιόν τε καὶ ἀσφαλέστερον διαιτᾶται
Χριστὸς, ἵνα πάλιν τῶν εἶναι δοκούντων νομομαθῶν εὐγενε-

3. σκηνοπηγίαν τὴν B. μονονουχὶ] δηλονότι B. 7. ἀνεθάλη] ἀνεθάλλει B. ἀναθαλεῖ e suo Migne. ὡς αὖθις B. 12. τοῦ] διὰ τοῦ B. 22. χαλεπὸν] + ὅλως Ed. invito B. 26. ὡς assumptum ex B. 28. ἐξωστρακισμένος] ἐξῳκισμένος B.

στέρα φαίνηται, καίτοι λίαν ἀπαίδευτος οὖσα τῶν ἐθνῶν ἡ πληθὺς, διὰ τὴν ἔτι συνέχουσαν πλάνην. σημαίνει δὲ διὰ τούτου καὶ τὴν εἰς αὐτὰ δικαίαν ἀγάπησιν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ εὐλογωτάτην ἀπέχθειαν. πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν "ὁ πάντα γινώσκων πρὶν γενέσεως αὐτῶν," οὕτω διατεθή- Hist. Sus. 42. σεσθαι, ὡς ἀγάπης μὲν ἤδη τῆς θείας ἀξιοῦν τὴν ἐξ ἐθνῶν d Ἐκκλησίαν, καλουμένην οὕτως εὐπετῶς ἐπὶ τῷ πιστεύειν αὐτῷ, ἀποσείεσθαι δὲ λοιπὸν καὶ καταμυσάττεσθαι δικαίως ὡς ἀγνώμονα τὴν Ἱερουσαλήμ· ὅς γε καὶ πρὸ αὐτῶν τῆς ἐπιδημίας τῶν χρόνων, ἐπιθυμῆσαι μὲν λέγεται τοῦ κάλλους Ps. xliv. 12. αὐτῆς, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος ἀναφώνησιν, πόρνην δὲ καὶ μοιχαλίδα, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων, τὴν σκληροτράχηλον Ἱερουσαλὴμ ἀπεκάλει; σαφέστατα γοῦν διὰ μὲν τοῦ προφήτου φησὶν Ἰεζεκιὴλ πρὸς αὐτήν "Διὰ τοῦτο πόρνη e Ezek. xvi. 35. "ἄκουε λόγον Κυρίου·" διὰ δὲ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς ὡς μοιχαλίδα καταιτιᾶται βοῶν ὅτι "Καθὼς ἀθετεῖ γυνὴ εἰς Hier. iii. 20. "τὸν συνόντα αὐτῇ, οὕτως ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ οἶκος Ἰσραὴλ, "λέγει Κύριος." ὡς οὖν ἤδη κατὰ πρόγνωσιν τὴν ἐκ προμηθείας θεοπρεποῦς, τῆς μὲν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας περιαθρήσας τὸ κάλλος, τῆς δὲ τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς τὴν ἐν φαυλότητι τρόπων αἰσχρότητα, τὴν μὲν ἤδη προαγαπᾷ καὶ προεισοικίζεται, καθάπερ τινὰ νύμφην ἐπὶ παστῷ, ἐπὶ δὲ τῇ a 404 A. ἑτέρᾳ προαπεχθάνεται, τὸ τελείως ἑκατέρᾳ χρεωστούμενον καιρῷ τηρήσας τῷ δέοντι. οὔτε γὰρ πρόωρον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ὁλοκλήρως ἐπάγει τὴν κόλασιν, οὔτε μὴν ὁλοσχερῶς ἑαυτὸν τῇ Γαλιλαίᾳ χαρίζεται πρὸ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ· τότε γὰρ ἦν τοῦτο δρῶντα δικαίως ἐπ' εὐλόγοις αἰτίαις τῆς πρὸς ἐκείνους ἀγάπης ἀποφοιτᾶν. εἰρηκὼς τοιγαροῦν, ὡς οὐκ ἀναβήσεται πρὸς ταύτην τὴν ἑορτὴν, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς b ἐπιτρέψας, εἰ θελητὸν, ἰέναι, μόνος· παρεῖναι γὰρ οὔπω διε-

1. φαίνηται B. γένηται Ed. 3. αὐτὰ B. αὐτὸν Ed. ἀγάπησιν B. ἀγάπην Ed. 7. τῷ] τὸ D. 13. γοῦν διὰ μὲν] μὲν διὰ B. 16. ἀθετήσει B. 21. προσαγαπᾷ καὶ προσοικίζεται B. 23. προσαπεχθάνεται B. Migne. 24. καιρῷ τηρήσας] καὶ προτηρήσας B. 27. δρῶντας B. 28. ἐπιφοιτᾶν B. 30. μόνος· παρεῖναι assumpta ex B. οὔπω] + τὸν οἰκεῖον Ed. invito B.

βεβαιοῦτο καιρόν· ἄνεισι μετ' αὐτοὺς, οὐχ ἕτερα μὲν λέγων, πράττων δὲ οἷς ἂν λέγοι τὰ ἐναντία· τοῦτο γὰρ ἦν ἤδη καὶ Es. liii. 9. ψεύδεσθαι, καίτοι δόλου, τουτέστι ψεύσματος, οὐχ ηὑρῆσθαι λεγομένου παντελῶς ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ἀλλ' ὄντως ἐκεῖνο δρᾶν ὅπερ ὑπέσχετο προθυμούμενος. οὐ γὰρ ἀναβαίνει συνεορτάσων, νουθετήσων δὲ μᾶλλον, καὶ ἐπείπερ εἰς τὸ σώζειν ἀφίκετο, τὰ εἰς ζωὴν ἀναφέροντα τὴν αἰώνιον c ἐρῶν τε καὶ εἰσηγησόμενος. ὅτι γὰρ οὗτος ἦν ὁ σκοπὸς ἐν αὐτῷ, διδάξει σαφῶς τὸ μηδὲ τοῖς ἀνιοῦσιν ἐθελῆσαι συμβαδίζειν αὐτὸν, ἀνελθεῖν δὲ μόλις καὶ λεληθότως, οὐ παῤῥησίᾳ καὶ ἱλαρότητι χρώμενον τῶν ἰόντων ἐπὶ πανήγυριν.

Καὶ γοῦν, ὅτε λοιπὸν ἐπὶ τὸ σωτήριον ἀνέβαινε πάθος, ἀνῆλθεν οὐ κεκρυμμένως, ἀλλὰ πώλῳ μὲν ἐποχούμενος εἰς τύπον τοῦ νέου λαοῦ, νηπίων δὲ προελαύνοντα δῆμον οὐκ d εὐαρίθμητον ἔχων, σχῆμα πάλιν ἀποπληροῦντα τοῦ τεχθη- Ps. ci. 19. σομένου λαοῦ, περὶ οὗ γέγραπται "Καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος "αἰνέσει τὸν Κύριον." ἀνεφώνει δὲ καὶ τὰ προβαδίζοντα S. Matth. xxi. 9. βρέφη "Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὡσαννὰ "ἐν τοῖς ὑψίστοις." οὐκοῦν διὰ τοῦ λεληθότως ἀνελθεῖν, ἀποδεικνύει ὅτι συνεορτάσων μὲν οὐδαμῶς, προσδιαλεχθησόμενος δὲ μᾶλλον αὐτοῖς εἰς Ἱεροσόλυμα παραγέγονεν ὁ Χριστός· ὡς γὰρ ἤδη προλαβόντες εἰρήκαμεν, οὔπω παντελῶς τοῦ Ἰσραὴλ ἀπανίσταται, πρὶν ἂν θανάτῳ παραδοθεὶς, e ἀξίως ἤδη φαίνηται τοῦτο ποιῶν.

Τοῦ δὲ εἰπεῖν μὲν, ὡς οὐκ ἀναβήσεται, μετὰ δὲ τοῦτο μὴ παραιτεῖσθαι τὸ ἀνελθεῖν, εὑρήσεις καὶ πάλαι τὸν τύπον ἀποπληρούμενον ἐν βιβλίῳ τῷ ἐπίκλην Ἐξόδῳ. Μωυσῆς μὲν γὰρ ὁ θεοσπέσιός τε καὶ ἱερώτατος τὰς ἐν τῷ ὄρει διατριβὰς ἐποιεῖτο μετὰ Θεοῦ, τὸν δοθησόμενον παρ' αὐτοῦ περιμένων νόμον. ἐμοσχοποίει δὲ κατὰ τὴν ἔρημον τῆς εἰς Θεὸν

1. ἄνεισι] ἀνῆ (ει supra) B. 4. λεγομένου] λέγομεν ου B. ὄντως B. οὕτως Ed. 10. ἀνῆλθε B. 14. ἀνῆλθεν] + μὲν Ed. invito B. κεκρυμμένος B. 21. ἐπιδείκνυσιν B. 25. φαίνηται τοῦτο hoc ordine B. 26. Τοῦ D. τοῦτο Ed.

εὐσεβείας ὀλιγωρήσας ὁ Ἰσραήλ· ἀλλ' ὀργίζεται δικαίως ἐπὶ τούτοις ὁ νομοθέτης, καὶ τῆς ἐλαφρίας τῶν οὕτως ἑτοίμως ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ἀποκλινάντων καταβοήσας, καὶ ἐξαναλώσειν εἰσάπαξ ἀπειλήσας αὐτοὺς, ἐν τελευταίοις φησὶ a 405 A. πρὸς τὸν ἅγιον Μωυσέα "Πορεύου καὶ ἀνάβηθι ἐντεῦθεν Exod. xxxiii. 1, 2. "σὺ καὶ ὁ λαός σου, οὓς ἐξήγαγες ἐξ Αἰγύπτου, εἰς τὴν "γῆν ἣν ὤμοσα τῷ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ λέγων "Τῷ σπέρματι ὑμῶν δώσω αὐτὴν, καὶ συναποστελῶ πρὸ "προσώπου σου τὸν ἄγγελόν μου," εἶτα λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Μωυσῆς "Εἰ μὴ αὐτὸς συμπορεύσῃ μετ' ἐμοῦ, μή με ἀνα- Ib. 15, 16. "γάγῃς ἐντεῦθεν· καὶ πῶς γνωστὸν ἔσται ἀληθῶς ὅτι "εὕρηκα χάριν παρὰ σοὶ, ἐγὼ καὶ ὁ λαός σου, ἀλλ' ἢ b "συμπορευομένου σου μεθ' ἡμῶν; καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Ib. 17. "Μωυσῆν Καὶ τοῦτόν σοι τὸν λόγον ὃν εἴρηκας ποιήσω· "εὗρες γὰρ χάριν παρ' ἐμοί." ὁρᾷς ὅπως ἐπὶ μὲν τοῦ Ἰσραὴλ ἀποστασίᾳ λυπούμενος, οὐ συναναβήσεσθαι μὲν εἰς τὴν γῆν αὐτοῖς τῆς ἐπαγγελίας διισχυρίζετο, συναποστέλλειν δέ τινα ἄγγελον ἔφασκεν, αἰδοῖ δὲ τῇ πρὸς Μωυσέα, καὶ τῇ τῶν πατέρων μνήμῃ τὴν συγγνώμην ἐπιδιδοὺς, συμβαδιεῖσθαι πάλιν αὐτοῖς καθυπέσχετο.

Ἀρνησάμενος τοιγαροῦν τὸ συνεορτάζειν Ἰουδαίοις, ὡς c ἀλαζόσι καὶ ὑβρισταῖς, ὡς διὰ τῆς ἀρνήσεως ἀτιμάζουσι Θεὸν, ὥσπερ οὖν ἐκεῖνοι διὰ τῆς μοσχοποιίας, οὐ σφόδρα φιλονεικήσας τοῖς τῶν λυπούντων πταίσμασιν, ἀποπληρῶν δὲ μᾶλλον τὴν εἰς τοὺς ἁγίους πατέρας ὑπόσχεσιν, ἄνεισι διδάξων, καὶ τὰ εἰς σωτηρίαν αὐτοῖς παραθήσων μαθήματα, οὐκ ἀγγέλῳ τὴν τοιαύτην ἐπιτρέψας διακονίαν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ τότε, αὐτουργὸς δὲ μᾶλλον καὶ εἰς τὴν τῶν ἀχαρίστων σωτηρίαν γιγνόμενος.

d

1. ὀργίζεται B. ὠργίζετο Ed. 7. Ἰσαὰκ καὶ B. τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῷ Ed. (74 al.) 14. σοι] σου D. (57, 75.) 15. ἐπὶ μὲν] ἐν τῇ B. 18. τινα] τὸν B. 22. ἀρνήσεως] ἀρτίως ἀρνήσεως B. 25. μᾶλλον om. B. 29. γενόμενος B.

11 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ ἔλεγον Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος;

Ἐρευνῶσιν Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν, οὐχ ἵνα εὑρόντες πιστεύσειαν· ἢ γὰρ ἂν καὶ τὸ ζητεῖσθαι φθάσας ἑαυτὸν προσεκό- Es. lxv. 1. *μιζε κατὰ τὸ παρ᾽ αὐτοῦ λεγόμενον "Εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ "ζητοῦσιν, ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν·" ἀλλ᾽ ἐκ πολλῆς ἄγαν τῆς παρανομίας εἰς τὴν Ἑλλήνων* e *εἰκαιοπονίαν κατολισθαίνοντες, καὶ τὰ ἐκείνοις συνήθη ζηλώσαντες μᾶλλον, ἤπερ τὰ δι᾽ ὧν εἰκὸς ἦν διὰ τῆς ἄνωθεν καταλαμπρύνεσθαι χάριτος. Ἑλλήνων μὲν γὰρ οἱ δοκοῦντες εἶναι συνετοὶ, καὶ τῆς κοσμικῆς καὶ δαιμονιώδους σοφίας ἀναπεπλησμένοι, μακροὺς καὶ πικροὺς ἀναλίσκοντες λόγους,* Ib. lix. 5. *καὶ κύκλους θεωρημάτων εἰκαίων ἑλίττοντες, ἱστόν τε ἀράχνης κατὰ τὸ γεγραμμένον ὑφαίνοντες, τὴν ἀλήθειαν, ἤτοι τὸ ἀγαθὸν, ἢ τὸ δίκαιον ὅ τι ποτὲ κατὰ φύσιν ἐστὶν, προσ-* 406 A. a *ποιοῦνται ζητεῖν, καὶ μόνην ὥσπερ σκιὰν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως ἑαυτοῖς ἀναπλάττοντες, ἄγευστοι παντελῶς τῆς ἐν ἔργοις διατελοῦσιν ἀρετῆς, καὶ τῆς ἄνωθέν τε καὶ ὄντως σοφίας ἔρημοι διαμένοντες, ἐπ᾽ οὐδενὶ τῶν χρησίμων ἔσθ᾽ ὅτε τὰ μέχρι λόγων ποιοῦνται γυμνάσματα. Ἰουδαῖοι δὲ πάλιν, οἱ τῆς ἐκείνων ἀμαθίας ἀδελφοὶ καὶ γείτονες, ἀναζητοῦσι τὸν Ἰησοῦν, οὐχ ἵν᾽ εὑρόντες πιστεύσωσιν, ὡς ἡ τῶν πραγμάτων ἔδειξε φύσις, ἀλλ᾽ ἵνα πολλαῖς αὐτὸν* b *λοιδορίαις κατακοντίζοντες, τὴν ἄσβεστον ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς ἐποίσειαν φλόγα. καὶ καθ᾽ ἕτερον δὲ τρόπον, εἰκαιοτάτην αὐτοὺς ποιεῖσθαι τὴν ζήτησιν οἰησόμεθα πάλιν. μόνον γὰρ ὅτι μὴ πάρεστι προσποιοῦνται ζητεῖν. παρεῖναι γὰρ ἔδει, φασὶ, τοῖς ἑορτάζουσι τὸν θαυματουργὸν, τὸ ἐν τέρψει μᾶλλον ἡδὺ, καὶ οὐχὶ πάντως τὴν ἐκ τοῦ θαυμάζειν ὠφέλειαν θηρώμενοι· νομομαθείας δὲ δόξαν ἠμφιεσμένοι,*

3. *πιστεύσωσιν* B. 7. *ἄγαν*] *ἀγάπης* B. 17. *ἑαυτοῖς* B. *αὐτοῖς* Ed.
28. *φασὶ* B.D. *φησὶ* Ed.

καὶ πεπαιδεῦσθαι τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν οὐ μετρίως οἰόμενοι, τῆς προφητικῆς ἀμνημονοῦσι φωνῆς, ἐχούσης ὧδε " Ζητή- c Es. lv. 6, 7.
" σατε τὸν Θεὸν, καὶ ἐν τῷ εὑρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε· " ἡνίκα ἂν ἐγγίζῃ ὑμῖν, ἀπολιπέτω ὁ ἀσεβὴς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ " καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὴν βουλὴν αὐτοῦ καὶ ἐπιστραφήτω ἐπὶ " Κύριον, καὶ ἐλεηθήσεται." ὁρᾷς ὅπως οὐκ ἐξαρκέσει πρὸς σωτηρίαν τὸ μόνον ζητεῖν, ἀλλ' εὑρόντας ἀνάγκη καὶ ἐπιστρέφειν, δι' ὑπακοῆς δηλονότι καὶ πίστεως; οὕτω δὲ ἦν ἀνασώζεσθαι τὸν ἀμαθῆ καὶ δυσάγωγον τῶν Ἰουδαίων λαόν· ἐπειδὴ δὲ κἂν τούτῳ λίαν ἀσυνετοῦντες ἁλίσκονται, λοιπὸν d
εὐλόγως ἀκούσονται " Πῶς ἐρεῖτε ὅτι σοφοί ἐσμεν ἡμεῖς, Hier. viii. 8, 9.
" καὶ λόγος Κυρίου μεθ' ἡμῶν ἐστιν; εἰς μάτην ἐγενήθη " σχοῖνος ψευδὴς γραμματεῦσιν. ᾐσχύνθησαν σοφοὶ, ἐπτοή- " θησαν, ἑάλωσαν. σοφία τίς ἐστιν ἐν αὐτοῖς; ὅτι τὸν " λόγον Κυρίου ἀπεδοκίμασαν." πῶς γὰρ οὐκ ἀπεδοκίμασαν, οὐ παραδεξάμενοι, ἢ πῶς οὐκ ἀτιμάζουσι, τό Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος, ἀπαιδεύτως περὶ αὐτοῦ λέγειν οὐ παραιτούμενοι; ἀπονοουμένων γὰρ τό Ἐκεῖνος, καὶ οὔπω θαυμάζειν ἀξιούντων αὐτὸν, καίτοι διὰ πολλῆς ἄγαν τῆς μεγαλουργίας e
ἐκπρεπεστάτην ἔχειν ὀφείλοντα παρ' αὐτοῖς τὴν ὑπόληψιν.

Καὶ γογγυσμὸς περὶ αὐτοῦ ἦν πολὺς ἐν τοῖς ὄχλοις. οἱ μὲν 12
ἔλεγον ὅτι ἀγαθός ἐστιν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον Οὔ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον.

Δυσθήρατον μὲν ἀεί πως καὶ δυσεύρετόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ δύνασθαι τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ἰχνηλατεῖν δυσκα- a 407 A.
τόρθωτον τοῖς πολλοῖς, ἐξαιρέτως δὲ τοῖς ἀμαθεστέροις καὶ οὐκ ἔχουσι τὸ ἐν συνέσει πικρὸν, οἳ ῥοπαῖς ἀλογωτάταις λογισμῶν ἀσυνέτων ἐπὶ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς εὐπετέστερον ἀποκλίνοντες, καὶ τὴν τοῦ παρεμπίπτοντος φύσιν δοκιμάζειν

3. *Θεὸν*] *Κύριον* B. (Vat.) *εὑρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε*] *ἐπικαλέσασθαι εὑρίσκειν αὐτὸν* B. 4. *ἡνίκα*] + *δ'* Ed. invito B. (Alex.) 7. *ἀνάγκη* B. *ἂν ἤδη* Ed. 10. *κἂν τούτῳ λίαν*] *τοῦτο κἂν λίαν* B. 20. *ἐκτρεπεστάτην* B. 24. *ἀεί πως* hoc ordine B.

οὐκ ἀνεχόμενοι, τῆς ἀληθοῦς τῶν πραγμάτων ποιότητος οὐκ ἂν ἐφίκοιντό ποτε, καίτοι τοῦ Παύλου λέγοντος “ Γίνεσθε 1 Thess. v. 21. “ δόκιμοι τραπεζῖται,” καὶ πάντα δὲ δοκιμάζειν ἡμᾶς ἀναπείθοντος, ὡς ἐξ ἀκριβοῦς ἐρεύνης ἐπὶ τὴν τοῦ συμφέροντος b ἔρχεσθαι θήραν. ἀκουέτωσαν τοίνυν οἱ ἐκ πολλῆς παρανοίας τὸν Ἰησοῦν οὐ θαυμάζοντες, ἀδιακρίτως δὲ ὅτι πρέποι Ps xxxiii. 9. κατηγορεῖν ἐγνωκότες αὐτοῦ “ Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρη-“ στὸς ὁ Κύριος.” ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τὸ ἐξαίρετον ἐν τῇ κατὰ γεῦσιν ποιότητι δοκιμάζοντες μέλι, καὶ ἐξ ὀλίγης κομιδῇ τῆς γεύσεως δέχονται τοῦ ζητουμένου τὴν αἴσθησιν, οὕτως οἱ εἰς πεῖραν καὶ βραχεῖαν τῶν τοῦ διασώζοντος ἰόντες λόγων, ὅτι χρηστὸς ἐπιγνώσονται, καὶ μαθόντες θαυμά- c σουσιν. οἱ μὲν οὖν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις συνετώτεροι συναγορεύουσι τῷ Χριστῷ, καὶ ὀρθὴν ἐπ᾽ αὐτῷ τὴν ψῆφον ἐκφέρουσι, συναινοῦντες ὡς ἀγαθῷ, ἐκεῖνο δὴ πάντως κατὰ τὸ εἰκὸς ἐνθυμούμενοι, ὡς οὐκ ἄν τῳ προσείη δύνασθαι κατορθοῦν, ὧν ἂν ἐργάτης ὁρῷτο Θεὸς, εἰ μὴ Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχοι, ἤγουν Θεοῦ μέτοχος, καὶ διὰ τοῦτο ἀγαθὸς, ᾧπερ ἂν πρέποι καὶ τὸ διὰ πάντων εὐδοκιμεῖν, καὶ διὰ τῆς ἄνωθεν δυναμοῦσθαι χάριτος, εἰ καὶ οὐχ οὕτως ἦν ἐν d Χριστῷ· αὐτὸς γαρ ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος· ἀλογωτάταις δὲ λίαν ἐπινήχονται δόξαις, καὶ τῆς ἀληθείας ἀφεστᾶσι μακρὰν, οἱ πλάνον ἀποκαλεῖν οὐκ ὀκνήσαντες τὸν εἰς ἀπλανῆ τῆς δικαιοσύνης κατευθύνοντα τρίβον. Es. v. 20. ἀκουέτω τοιγαροῦν ὁ παράφρων Ἰουδαῖος “ Οὐαὶ οἱ λέγοντες “ τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, οἱ τιθέντες τὸ “ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος.” ἐν ἴσῃ γὰρ τάξει τῷ συνειπεῖν φαυλότητι τὸ κατηγορεῖν τοῦ καλοῦ, καὶ τῶν μὲν αἰσχρῶν τὴν εὐλογωτάτην ἀποστῆσαι κατάῤῥησιν, τοῖς δὲ ἐν e τῇ τῶν ἀρίστων μοίρᾳ τεταγμένοις μῶμον ἐπιῤῥίπτειν τὸν οὐδαμόθεν αὐτοῖς χρεωστούμενον. προανεφωνεῖτο δὲ καὶ τὰ

5. παρανοίας] παροινίας B. 6. Ἰησοῦν] υἱὸν D. 7. χριστὸς B. (106 al.) 12. χριστὸς B. 15. συνοινοῦντες Aub. correxi ex D. 19. ᾧπερ] ὥσπερ B. 21. ὁ Χριστὸς assumptum ex B. 23. ἀφιστᾶσι B.

ἐπὶ ταύταις αὐτῶν ταῖς λοιδορίαις ἐγκλήματα· "Οὐαὶ" γάρ φησιν "αὐτοῖς, ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ' ἐμοῦ· δείλαιοί εἰσιν, "ὅτι ἠσέβησαν εἰς ἐμέ· ἐγὼ δὲ ἐλυτρωσάμην αὐτούς, αὐτοὶ "δὲ κατελάλησαν κατ' ἐμοῦ ψευδῆ." Hos. vii. 13.

Οὐδεὶς μέντοι ἐν παῤῥησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. 13

Ἐν τοῖς Ἰουδαίοις ὁ γογγυσμὸς, καὶ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, οὐδένα δύνασθαί φησιν ἐν παῤῥησίᾳ λαλεῖν. οὐκοῦν ἐξαιρέτως Ἰουδαίους ὀνομάζει τοὺς τῶν Ἰουδαίων ἐξάρχοντας, οὐκ ἀξιώσας, ὥς γε μοι φαίνεται, πρεσβυτέρους αὐτοὺς, ἢ ἱερέας, ἢ ἕτερόν τι προσειπεῖν τῶν τοιούτων ὁ θεσπέσιος Εὐαγγελιστὴς, ζήλῳ τῷ πρὸς εὐσέβειαν πρὸς τὴν ἐπ' αὐτοῖς λύπην ἠκονημένος, οὓς δὴ καὶ εἰκότως, ὡς τὸν νοητὸν καταφθείροντας ἀμπελῶνα, καταιτιᾶται λέγων ἐν προφήταις ὁ Θεός "Ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνά μου, "ἐμόλυναν τὴν μερίδα μου, ἔδωκαν μερίδα ἐπιθυμητήν μου "εἰς ἔρημον ἄβατον, ἐγενήθη εἰς ἀφανισμὸν ἀπωλείας." πῶς γὰρ οὐκ οἰησόμεθα κατεφθάρθαι κατ' ἀλήθειαν ἀμπελῶνα τὸν δεσποτικὸν ταῖς ἑαυτῶν βδελυρίαις, ὅτε καὶ τὸ συνειπεῖν τῷ ἀγαθῷ καὶ θαυμάσαι μόνον τὸ θαύματος ἄξιον ἐπισφαλὲς ἀπεδείκνυον; φορτικωτέραν δὲ ὅτι τοῖς ἡγουμένοις τῶν Ἰουδαίων τὴν κόλασιν ἀπεργάζεται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο, τίνι τῶν εὖ φρονούντων ἀμφίβολον; ἰδοὺ γὰρ ἰδοὺ, δέδιέ τε καὶ καταφρίττει μὲν ἅπας αὐτοὺς ὁ λαὸς, οὐ παιδαγωγεῖται δὲ κατὰ νόμον, ἀλλ' οὐδὲ ζῆν ἐκδιδάσκεται κατὰ λόγον τὸν πρέποντα, καίτοι καὶ μάλα προθύμως οἷσπερ ἂν ἐπιτάξειαν ὑποκείμενος. ἀπόδειξις γὰρ τῆς εἰς ἄκρον ὑποταγῆς ὁ φόβος· παρανομεῖν τοιγαροῦν, ἢ τὸ τῷ νομο-

a 408 A.

b Hier. xii. 10, 11.

c

5. περὶ B. ὑπὲρ Ed. 10. ἢ om. B. 11. ἢ ἕτερόν] ὕστερόν B. 14. ὁ assumptum ex B. 15. τὸν ἀμπελῶνά μου] τὴν ποίμνην μου καὶ τὸν ἀμπελῶνά μου B. 17. ἀμελείας (απω) B. 19. ἑαυτῶν B. αὐτῶν Ed. τὸ om. B. 21. ὅτι om. B. 24. δέδιέ τε] δέδει ἐντὸς B. ἅπας assumptum ex B.

*θέτῃ δοκοῦν περιαθρεῖν εὐγνωμόνως ἠναγκάζετο, καὶ δι' ὧν
οὐδ' ὅσον ἐπαινέσαι τὸ ἀγαθὸν τολμῶσιν, ἐθελούσιον μὲν
οὐδαμῶς, βιαιοτάτην δὲ ὥσπερ, καθ' ὧν ἂν ἐκεῖνοι βού-*
d *λωνται, τὴν ἐπὶ φαυλότητι ψῆφον ἐκφέρειν, καὶ τὸν ἐπαίνου
καὶ θαύματος ἄξιον, ὡς αἰσχρὸν κατακρίνειν. ὅνπερ οὖν
τρόπον ἂν ἄριστά τις ἀνὴρ θαλαττεύειν εἰδὼς, καὶ τοῖς τῆς
νεὼς πηδαλίοις προσκαθήμενος, καὶ πειθομένην ἔχων αὐτὴν
ἀγάγοι κατὰ πετρῶν, αὐτὸς ἂν ὑπαίτιος νοοῖτο γεγονὼς τοῦ
παίσματος· ἢ ὥσπερ ἂν εἴ τις ἱππηλατεῖν εἰθισμένος,
εὐδρομωτάτοις μὲν λίαν ἐποχοῖτο τοῖς πώλοις, εὐπαρακό-
μιστον δὲ αὐτῶν καὶ τὴν ἐφ' ὅπερ ἂν βούλοιτο πτῆσιν τοῖς*
e *τῶν χαλινῶν ἀνακρούσμασιν ἔχειν δυνάμενος, εἶτα λίθῳ
προσαῤῥάξας τοὺς τροχοὺς, οὐ τοῖς πώλοις τοῦ παθεῖν τὴν
αἰτίαν εὐλόγως μὲν, μᾶλλον ἑαυτῷ περιθήσει· τὸν αὐτὸν
οἶμαι τρόπον οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ, οὐχ ὅπως τιμῶντα
μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ὑπὲρ τούτου φόβῳ δουλαγωγούμενον
ἔχοντες τὸν λαὸν, ἀπᾳδόντως δὲ τοῖς θείοις προστάγμασι
διοικήσαντες, δικαίως ἂν αὐτοὶ τῆς ἁπάντων ἀπωλείας εὐ-
θύνας ἐκτίσειαν. ὅτι δὲ αὐτοὶ τῆς τῶν λαῶν ἀπωλείας*
409 A. a *γεγόνασι πρόφασις, μαρτυρήσει λέγων ὁ προφήτης Ἱερε-*
Hier. x. 21. *μίας "Ὅτι οἱ ποιμένες ἠφρονεύσαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ
"ἐξεζήτησαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἐνόησε πᾶσα ἡ νομὴ, καὶ
"διεσκορπίσθησαν."*

14 Ἤδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσούσης ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδίδασκεν.

*Ἱεροπρεπὴς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡ διδασκαλία· ποῦ γὰρ
δὴ καὶ ἑτέρωθι μᾶλλον ἐχρῆν τὴν θείαν ἀκούεσθαι φωνὴν, εἰ*
b *μὴ ἐν τόποις, οἷς τὸ θεῖον ἐνοικεῖν πιστεύηται; πάντα μὲν
γὰρ περιέπει Θεὸς, καὶ οὐκ ἂν νοοῖτο τόπῳ περιγραπτὸς,*

1. *ἠναγκάζοντο* B. 3. *ἂν* om. B. 6. *τρόπον ἂν ἄριστά*] *ἄριστα τρόπον* B. 10. *μὲν*] *δὲ* B. 14. *εὐλόγως μὲν, μᾶλλον*] , *εὐλόγως δὲ μᾶλλον* B. 16. *τούτου* B. *τοῦτο* Ed. 25. *ἐδίδασκεν*] + *λέγων* B. 28. *πιστεύηται*] *πιστεύετε* B. 29. *γὰρ* om. B. *τόπῳ περιγραπτὸς* hoc ordine B.D.

ὅσον δὲ εἰς ἰδίαν φύσιν, παντελῶς τοῖς οὖσιν ἀχώρητος· πρεπωδέστερόν πως χώροις αὐτὸν τοῖς ἁγίοις ἐνοικεῖν ὑποτοπήσομεν, καὶ τὸ δοκοῦν τῇ θείᾳ φύσει ἀκουστὸν ἡμῖν ἐν ἱεροῖς μάλιστα τόποις ἔσεσθαι νομιοῦμεν εὐλογώτατα· ὅπερ δὲ πάλιν ἐν τύπῳ καὶ σκιᾷ τοῖς ἀνωτέρω κατεγράφετο, τοῦτο νῦν εἰς ἀλήθειαν μετασκευάζει Χριστός· φησὶ γὰρ πρὸς Μωυσέα τὸν ἱεροφάντην Θεός "Καὶ ἐπιθήσεις τὸ c Exod. xxv. 20, 21.
"ἱλαστήριον ἐπὶ τὴν κιβωτὸν ἄνωθεν, καὶ εἰς τὴν κιβωτὸν "ἐμβαλεῖς τὰ μαρτύρια ἃ ἐὰν δῶ σοι· καὶ γνωσθήσομαί "σοι ἐκεῖθεν, καὶ λαλήσω σοι ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου ἀνὰ "μέσον τῶν δύο Χερουβὶμ τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ "μαρτυρίου, κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαί σοι πρὸς τοὺς "υἱοὺς Ἰσραήλ." ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, μεσούσης ἤδη τῆς ἑορτῆς, καθὰ γέγραπται, ἐν τοῖς ἱεροῖς τε καὶ ἀνακειμένοις τῷ Θεῷ τόποις παρελθὼν ὡς Θεὸς, ἐκεῖ τοῖς ὄχλοις προσλαλεῖ, καίτοι λεληθότως ἀναβεβηκὼς, ὥσπερ d
οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν σκηνὴν ἱλαστηρίου, λεληθότως μὲν ἦν ἡ Θεοῦ κάθοδος, νοουμένη δὲ τότε μόλις, ὅτε τοῦ λαλεῖν ἐνειστήκει καιρός· ἑνὶ δὲ καὶ τότε τῷ μακαρίῳ Μωυσεῖ διελέγετο Θεὸς, ἑτέρῳ μὴ προσλαλῶν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, ἓν ἔτι τὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπαίδευε γένος, ἑνί τε λαῷ προσδιαλέγεται, κοινὴν οὔπω τοῖς ἔθνεσιν ἁπλώσας τὴν χάριν. εὖ δὲ δὴ λίαν ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς, οὐχ ἁπλῶς e
Εἰσῆλθεν, ἀλλ' ἀνέβη φησὶν εἰς τὸ ἱερόν· ὑψηλὸν γάρ τι χρῆμα καὶ τῆς χαμαιζήλου φαυλότητος πολὺ λίαν ὑπερτεροῦν τὸ εἰς θεῖον εἰσέρχεσθαι παιδευτήριον, καὶ τοῖς ἁγίοις ἐνδιαιτᾶσθαι τόποις· ὁ δὲ τοῦ πράγματος τύπος ἀληθὴς ἐφ' ἡμῶν. Χριστὸς γὰρ ἦν ὁ ἁγιάζων τὸ ἱερὸν, καὶ τύπος ἦν

1. ἀναχώρητος B. 2. πως χώροις B. δ' ὅπως χώραν Ed. 6. Χριστός] Θεός B. 9. δῶ σοι] δώσω B. cf. (53, 56, 76.) 10. σοι prius om. B. ἀναμέσω B. 12. ἐὰν ἐντείλωμαι] ἐντέλλομαι B. cf. (72. Co.) 13. ὁ alt. om. B. 14. ἤδη om. B. 15. παρελθὼν] + ὁ Κύριος B. τοῖς ὄχλοις ἐκεῖ inverso ordine B. 17. καὶ om. B. ἐπὶ τῇ (sic) B. [τοῦ supra τῇ] 19. τότε καὶ inverso ordine B. 21. ἓν ἔτι] ἐν ἑνὶ τόπῳ B. 23. εὖ B. εὐθὺ Ed. 24. χρῆμά τι inverso ordine B. 27. ἀληθὴς ἐφ'] ἀληθεῖς [ὡς supra] ἀφ' B.

τούτου πάλαι Μωυσῆς, τῷ ἐλαίῳ τῷ ἡγιασμένῳ τὴν σκηνὴν (Lev. viii. 11.) καταχρίων καὶ ἁγιάζων αὐτὴν, καθὰ γέγραπται· καίτοι (410 A. a) μᾶλλον ἐχρῆν ἁγιάζεσθαι διὰ τῶν ἁγίων τόπων τὸν ἄνθρωπον, ἤπερ ἁγιάζειν αὐτούς· ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ἐν τύπῳ τελουμένων ὁ λόγος διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἧς δὴ καὶ χάριν τὰ ἐν σκιαῖς ἀνεπλάττετο· καθάπερ οὖν ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τῶν (Hos. iii. 1–3.) ἁγίων προφητῶν. ὁ μὲν γάρ τις πόρνῃ γυναικὶ καὶ οὐχ (Es. xx. 2.) ἑκὼν συνοικεῖν ἐκελεύετο, γυμνὸς δὲ βαδίζειν ἕτερος, ἀλλὰ (Ezek. iv. 6.) καὶ ἐπὶ πλευρὰν κατακεῖσθαι τὴν δεξιὰν οὐκ ὀλίγον ἡμερῶν ἀριθμόν. ἐπετελεῖτο δὲ ταῦτα διὰ τὰ ἐξ αὐτῶν, καὶ οὐ πάντως δι' ἑαυτά· οὕτω τοιγαροῦν καὶ ὁ μακάριος Μωυσῆς (b) ἁγιάζειν ἐκελεύετο τὴν σκηνὴν, καίτοι μᾶλλον ἁγιάζεσθαι πρὸς αὐτῆς ὀφείλων, ἵνα Χριστὸς νοοῖτο πάλιν ὡς ἐν αὐτῷ τὸν ἴδιον ἁγιάζων ναὸν, καίτοι μετὰ σαρκὸς Ἰουδαίοις συνδιαιτώμενος, καὶ ἐν αὐτῷ τοῖς ὄχλοις προσλαλῶν, ὥσπερ οὖν ἐκ τοῦ ἱλαστηρίου πάλαι ὁ Θεός.

15 Ἐθαύμαζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες Πῶς οὗτος γράμματα οἶδε μὴ μεμαθηκώς;

Οὐκ ἀπηχὲς τῶν Ἰουδαίων τὸ θαῦμα, κεκομψευσμένος δέ (c) πως ἐστὶν ὁ ἐπὶ τούτῳ λόγος· ἦν γὰρ δὴ καὶ εἰκὸς καταπλήττεσθαι βλέποντας καὶ λόγῳ καὶ γνώσει διαπρέποντα ξένως, τὸν ὅτῳ πλουτεῖν ἐκ μαθημάτων οὐκ ἦν. δεκτικὸς μὲν γὰρ σοφίας ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, καὶ εἰ μήπω τις ὁρῷτο σοφὸς, ἐπιτηδειοτάτη δὲ λίαν ἡ φύσις πρὸς ἀνάληψιν συνέσεώς τε καὶ ἐπιστήμης τῆς ἐπί τισιν. ἀλλ' ἐν τοῖς οὐ σφόδρα περὶ τὰς ἐν λόγοις ἔχουσι τριβὰς συμμεμυκὸς τρόπον τινὰ καὶ κατηυνασμένον ἐστὶ τὸ ἐν τῇ φύσει χρήσιμον· ἐν δὲ τοῖς εἰωθόσι καὶ διὰ τοιούτων ἔρχεσθαι

9. ἀριθμὸν ἡμερῶν inverso ordine B. Statim ἐπετελεῖτο B. ἐτελεῖτο Ed. 13. πρὸς αὐτῆς] πρὸ ἑαυτῆς B. νοοῖτο B. νοῆται Ed. ἐν αὐτῇ B. 17. οἱ om. B. οἶδεν γράμματα inverso ordine B. 22. ὅτῳ] οὕτως B. 23. γὰρ om. B. 24. σοφὸς] σοφῶς (σα superscr.) B. 26. λόγοις] ἀλόγοις B. 27. τῇ om. B.

πόνων, καὶ γυμνάσμασι τοῖς διὰ λόγων ἐντρυφᾶν, λαμπρόν d τε λίαν ἐστὶ, καὶ εἰς νῆψιν ἕτοιμον ἀγαθὴν, λόγων δὲ καὶ σοφῶν εὑρημάτων παράθεσιν οὐ μετρίαν ἔχον εὑρίσκεται. καταπλήττονται τοιγαροῦν οἱ Ἰουδαῖοι, προσέχοντες οὔπω μὲν ὡς Θεῷ κατὰ φύσιν, ἔτι δὲ ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, καὶ ὅτι πλουτεῖ καὶ ἐν σοφίᾳ θαυμάζουσι, τὴν τούτου πρόξενον μάλιστα, τὴν ἐν τοῖς ἀναγνώσμασι γυμνασίαν, οὐκ ἔχων, διὰ τὸ ἀδιδάκτως εἰδέναι γράμματα. οὐκοῦν ἀνοίας Ἰουδαϊκῆς καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων τὸ e κατηγόρημα· ἢ γὰρ ἂν οὐδὲν αὐτοῖς ἐδόκει παράδοξον τὸ μὴ δεῖσθαι γραμμάτων τὴν ἁπάντων τεχνῖτιν σοφίαν, τουτέστι, τὸν Μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, ὃς ἦν ἐν αὐτοῖς ἐν ἀνθρώπου διαλανθάνων σχήματι.

Ἐπιτηρητέον δὲ πάλιν ἐκεῖνο χρησίμως. ζητοῦντες μὲν γὰρ τὸν Ἰησοῦν ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέγουσι "Ποῦ ἐστιν "ἐκεῖνος;" (Supra ver. 11.) ὡς ἐκ μόνων εἰδότες αὐτὸν τῶν θαυμάτων· τίς δὲ ἀκριβῶς, ἢ τίνος, ἢ πόθεν οὔπω σαφῶς ἐπιστάμενοι· ἐν δὲ τούτοις οὐχ ὅπως ἠγνοηκότες τι τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ὡς a 411 A. πάντα σαφῶς ἐπιστάμενοι, λέγουσιν, ὅτι καὶ οἶδε γράμματα μὴ μεμαθηκώς. οὐκοῦν ἡ ἐπ' αὐτόν τε ζήτησις παρὰ τῶν ἀγελαίων ἀσημοτέρα, καὶ παρὰ τῶν οὐκ εἰδότων αὐτὸν ἀκριβῶς, τό "Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος" ἀνεφωνεῖτο καταφρονητικῶς· παρὰ δὲ τῶν εἰδότων, τὸ ἕτερον. ἀγριωτέραν οὖν ἄρα τῶν ἐν ἀγνοίαις οἱ μὴ ἀγνοοῦντες ἀποτίσουσι δίκην· τοῖς μὲν γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι παραίτησις, τοῖς δὲ τὸ εἰδέναι κατάκριμα. διὰ τοῦτο καὶ κρεῖττον εἶναι λέγεταί τισι τὸ μὴ b (2 S. Pet. ii. 21.) ἐπιγνῶναι τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας· ἐν γὰρ τῷ εἰδέναι μείζων ἡ κόλασις, ὅτι "φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι." (2 Tim. iii. 4.) ὁ μὲν οὖν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐπαπόρησιν, ᾔδει γράμματα

4. τοιγαροῦν οἱ] τε τοιγαροῦν B. 6. Χριστῷ assumptum ex B.D. 8. διὰ B. ἢ διὰ Ed. 9. τὸ assumptum ex B. 11. τεχνῖτιν D. Migne. τεχνῖτην B. τεχνίτην Aub. 14. μὲν om. B. 20. ἐπ' αὐτόν τε] ἐπ' ἀπόντι B. 21. ἀγελαίων B.D. Γαλιλαίων Ed. αὐτὸν] αυτῶς B. 28. ὅτι B. ὅτε Ed. μᾶλλον] + ἐσμὲν Ed. invito B. 29. ἐπαπόρησιν τῶν Ἰουδαίων inverso ordine B.

Acta SS. Ap. vii. 22. μὴ μεμαθηκώς· ἐπαιδεύθη δὲ Μωυσῆς, καθὰ γέγραπται, "πάσῃ τῇ τῶν Αἰγυπτίων σοφίᾳ," ἀλλ' ὡς οὐδὲν ὅλως εἰδὼς, καίτοι λίαν ὢν ἐν ἐκείνοις σοφὸς, τοῖς θεόθεν λόγοις c εἰς ἀμείνονα γνῶσιν ἐπαιδεύετο, ἐλεγχομένης ὡς ἀδρανοῦς δηλονότι τῆς τοῦ κόσμου σοφίας, διὰ τῆς θειοτέρας καὶ κρείττονος, καθ' ἣν ἤτοι δι' ἧς τὰ ἐπὶ Χριστῷ μυσταγωγούμεθα, τὴν ἄνωθεν ὄντως καὶ παρὰ Θεοῦ κομιζόμεθα σύνεσιν. Χριστὸς οὖν ἄρα τὸ ἐν πᾶσι τελείως ἀγαθὸν, ἐν δὲ τῶν πάντων καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ σύνεσις, ἐφ' ᾗ τὸ λαμπρὸν οὐ διδακτῶς, ἀλλ' ἔμφυτον ἔχων νοεῖται. καὶ γοῦν Es. vii. 16. ὁ προφήτης που περὶ αὐτοῦ φησιν Ἡσαΐας "Ὅτι πρὶν ἢ "γνῶναι τὸ παιδίον καλὸν ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ "ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν." καὶ οὐ δήπου νομιοῦμεν ἀφραί- d νοντες, ὡς ἐν διακρίσει λογισμῶν, ἤτοι κατὰ τὴν τοῦ βελτίονος αἵρεσιν τὸ μὲν φαῦλον ἀποτρέπεσθαι τὸ δὴ θεῖόν τε καὶ οὐράνιον γέννημα, προσίεσθαι δὲ μᾶλλον τὸ ἀγαθόν· ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἴ τις λέγοι περὶ τοῦ πυρὸς, ὅτι ἀπειθεῖ τῷ ψυχρῷ, τὸ εἶναι ψυχρῶν οὐ καταδεχόμενον, οὐχ αἵρεσιν ἐν αὐτῷ τὴν ἐκ θελημάτων σημαίνει, φύσεως δὲ μᾶλλον ἑδραιοτάτην εἰς τὸ ἴδιον στάσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ Χριστοῦ. φυσικὰ γὰρ ἐν Θεῷ πάντα τὰ ἀγαθὰ, καὶ οὐκ ἔξωθεν ἐπεισκρίνεται· e οὕτω δὲ ἦν ἐν αὐτῷ καὶ ἡ σοφία, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἦν ἡ πηγὴ κυρίως τε καὶ ἰδικῶς σοφία, δι' ἧς τὰ ἐν μεθέξει σοφὰ κατὰ μέρος, οὐράνιά τε καὶ ἐπίγεια λογικὰ κτίσματα.

16 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.

Ἀληθὲς ὄντως ὑπάρχον τὸ ὑπό του τῶν σοφῶν ἀναγε- Sap. i. 7. 10. γραμμένον εὑρήσομεν "Ὅτι πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν

3. καίτοι λίαν ὢν] καὶ τὸ λίαν ὡς B. 7. κομιζόμεθα B. κομιζόμενοι Ed. 11. που assumptum ex B. 12. πονηρὰ B. 13. τὸ assumptum ex B.D. 15. δὴ om. B. 16. τε om. B. 17. λέγοιτο B. 18. ψυχρὸν correxit recte ut vid. Migne. ἐν om. B. 22. ἐν om. B. 23. σοφὰ] σοφοὶ B. 27. τὸ ὑπό του τῶν σοφῶν] τοῦτό που σοφῶς B. 28. εὑρήσομεν] νοήσομεν καὶ εὑρήσομεν B. Κυρίου] Χριστοῦ B.

“ οἰκουμένην, καὶ οὓς ἀκροάσεως ἐπακροᾶται τὰ πάντα.” πρὸς a 412 A. δέ γε τοὺς οἰομένους ἀνοήτως κομιδῆ, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ δυσσεβῶς, ὅτι φθεγξάμενοί τι τὸν θεῖον διαλήσονται νοῦν, ὁ θεσπέσιος ψαλμῳδός πού φησι “ Σύνετε δὴ ἄφρονες ἐν (Ps. xciii. 8, 9.) “ τῷ λαῷ, καὶ μωροί ποτε φρονήσατε· ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, “ οὐχὶ ἀκούει ;” πῶς γὰρ ὅλως ἂν ἐνδέχοιτο μὴ οὐχὶ πάντως ἀκροάσασθαι τὰ πάντα, τὸν τοῖς δι᾿ αὐτοῦ γενομένοις καὶ τὴν διὰ τῆς ἀκοῆς αἴσθησιν ἐμφυτεύσαντα ; βλέπε τοι- b γαροῦν κἀν τούτῳ πάλιν Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν τὸν Κύριον. τὸ γὰρ ὡς ἐν ὄχλῳ λάθρα διαψιθυρισθὲν παρὰ τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἀγνοεῖ· δέχεται δὲ ὥσπερ ἐν ὠσὶ θεοπρεπῶς, κἂν διὰ τὸν φόβον τῶν ἡγουμένων μηδὲν ἐν παῤῥησίᾳ λαλῶσι περὶ αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ τεθαυμάκασί τινες τῶν συνδεδραμηκότων ἐν τῷ ἱερῷ καὶ διελογίζοντο κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ καὶ ἀλλήλοις προσελάλουν ἠρέμα “ Πῶς οὗτος γράμματα (Supra ver. 15.) “ οἶδε μὴ μεμαθηκώς ;” ἀναγκαίως δὴ πάλιν ἴσον ἑαυτὸν c ἀναδείκνυσι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τῷ μαθόντι μὲν τὸ παράπαν οὐδὲν, ἔχοντι δὲ τῶν ὅλων τὴν γνῶσιν φυσικῶς τε καὶ ἀδιδάκτως, διὰ τὸ παντὸς ὑπερκεῖσθαι νοῦ καὶ πᾶσαν τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ὑπερανίπτασθαι φρόνησιν. ἦν μὲν οὖν καὶ ἐξ ἑτέρων τοῦτο δεικνύειν πραγμάτων, καὶ πληροφορεῖν τοὺς ἀκροωμένους, ὡς ὅσα περ ἔνεστι τῷ γεγεννηκότι, ταῦτα καὶ αὐτῷ προσόντα φαίνεται, διὰ ταυτότητα φυσικήν. ὅπερ ἐποίει καὶ ἐν ἑτέροις ἀπὸ τοῦ δύνασθαι ταὐτὰ, καὶ ἀπαράλλακτον ἔχειν τὴν ἐφ᾿ ἅπασιν ἐνέργειαν πρὸς τὸ ἴσον εἰκότως d ἀναβαίνων ἀξίωμα “ Ἃ γὰρ ἂν ὁ Πατὴρ ποιῇ, φησὶ, ταῦτα (Supra v. 19.) “ καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ,” καὶ πάλιν “ Ὥσπερ γὰρ ὁ (Ib. 21.) “ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς “ οὓς θέλει ζωοποιεῖ.”

Ἀλλ᾿ ἦν πως ἐν τούτοις ἐπικαιρότατόν τε καὶ πρεπωδέ-

6. οὐκ εἰσακούει D sed corrigit οὐχὶ ἀκούει D mg. cf. Hom. Pasch. xi. 169 a. ὅλως ἂν hoc ordine B. 9. Κύριον] Χριστόν B. 17. ἀναδεικνύει B. 22. περ assumptum ex B. 24. ταὐτὰ] γρ. ταῦτα D mg. “al. ταῦτα” Ed. mg. 26. ἀναβαίνειν B. 30. πρεπωδέστατον B. πρεπωδέστερον Ed.

στατον, ἐξ ὧν ἔδει μάλιστα ποιεῖσθαι τὴν ἀπόδειξιν. συνέσεως γὰρ πέρι καὶ φιλομαθίας τῆς δίχα γραμμάτων ὁ λόγος ἦν τοῖς ἐκεῖνα διενθυμουμένοις. ἑαυτῷ τοιγαροῦν τοῦτο e *δεικνύειν ἐνυπάρχον ἐχρῆν, καθάπερ ἀμέλει καὶ τῷ Πατρί. τίς οὖν ὁ τῆς ἀποδείξεως τρόπος; ἀπὸ τοῦ τὴν ἴσην ἔχειν ἐκείνῳ σοφίαν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα κατὰ τὸν ἀληθῆ τε καὶ σώφρονα λογισμὸν, αὐτός ἐστιν ἡ σοφία καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς, ᾧ καὶ κατὰ πάντα προσεοικὼς ταυτὰ διδάσκειν ἐκείνῳ φησὶ, κατ' οὐδένα τρόπον ἐξηλλαγμένως. ἢ γὰρ διὰ τὸ εἰς ἄκρον ἐξωμοιῶσθαι τῇ τοῦ Πατρὸς διδαχῇ τὴν ἑαυτοῦ, ταύτην εἶναι τὴν ἐκείνου φησὶν, ἢ διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι τὴν σοφίαν τοῦ Πατρὸς, δι' ἧς τὰ πάντα λαλεῖ καὶ νομοθετεῖ,* 413 A. a *αὐτοῦ καὶ τὴν διδαχὴν εἶναι φησίν· ὁμοῦ δέ τι πρὸς τούτῳ καὶ ἕτερον οἰκονομεῖ, πρὸς δὲ τὴν τῶν παιδευομένων σωτηρίαν οὐ μετρίως λυσιτελοῦν. ἐπειδὴ γὰρ ἄνθρωπον ὁρῶντες, διὰ τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα οὐκ ἐδέχοντο τὸν λόγον ὡς παρὰ Θεοῦ, πιθανὴν δέ τινα διὰ τοῦτο νοσεῖν ἐδόκουν τὴν ἀπείθειαν, ἀνατίθησι χρησίμως τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὴν διδασκάλιαν, ὁμοῦ καὶ πρᾶγμα λέγων ἀληθὲς, καὶ φόβῳ τοῦ θεομάχους εἶναι δοκεῖν ἀντιτείνοντας ἔτι τοῖς ἄνωθεν ὁρισμοῖς, κατα-* b *δέχεσθαι πείθων τὰ λεγόμενα.*

Ἰστέον δὲ ὅτι διὰ τοῦ πάλιν ἀπεστάλθαι λέγειν, οὐκ ἐν δευτέροις τῆς τοῦ Πατρὸς ἀξίας ἑαυτὸν ὄντα δεικνύει· οὐ γὰρ δουλοπρεπῆ νοητέον τὴν ἀποστολὴν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἠμφιεσμένος, ἀνεγκλήτως ἂν λέγοι καὶ ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ. ἀπεστάλη δὲ οὕτως ὡς λόγος ἐκ νοῦ, ὡς ἀπαύγασμα τὸ ἡλιακὸν ἐξ αὐτοῦ. ταῦτα γάρ πως ἐστὶ τῶν ἐν οἷς εἰσιν ἐκφαντικὰ, διὰ τοῦ προκύπτειν ἐπὶ τὸ c *ἔξω δοκεῖν, πλὴν τοῖς ἀφ' ὧν εἰσιν ἐνυπάρχοντα φυσικῶς καὶ ἀδιαστάτως. οὐ γὰρ ἐπειδήπερ ἐξεδόθη λόγος ἐκ νοῦ,*

2. *περὶ συνέσεως γὰρ* inverso ordine B. *πολυμαθείας* B. 3. *τοῦτο δεικνύειν ἐνυπάρχον*] *δείκνυσιν τοῦτο ὑπάρχον* B. 14. *δὲ* om. B. 17. *νοσεῖν*] *νοεῖν* B. 19. *τοῦ θεομάχους*] *τῷ θεομαχοῦσιν* B. 20. *ἔτι*] *ἐπὶ* B. 23. *ὄντα ἑαυτὸν* inverso ordine B. 26. *ἑαυτοῦ* B.D. *αὐτοῦ* Ed. *λόγος*] *ὁ λόγος* B. 30. *ἐπειδήπερ ἐξεδόθη*] *ἐπειδὴ παρεξεδόθη* B.

καὶ ἀπαύγασμα τυχὸν ἐξ ἡλίου, διὰ τοῦτο χρὴ πάντως οἴεσθαι τῶν ἐκβεβηκότων ὑπάρχειν ἔρημα τὰ γεννήσαντα, μᾶλλον δὲ κἀκεῖνα ἐν τούτοις, καὶ ταῦτα δὲ ἐν ἐκείνοις ἐνυπάρχοντα πάλιν ὀψόμεθα. ἄλογος γὰρ οὐκ ἔσται ποτὲ νοῦς, ἀλλ' οὐδὲ λόγος οὐκ ἔχων τὸν ἐν αὐτῷ μορφωθέντα νοῦν. ἀναλόγως δὲ τούτῳ καὶ τὸ ἕτερον ἐκληψόμεθα.

d
'Εάν τις τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, 17
πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ.

'Αζητήτως μὲν ἔδει καὶ παντὸς ἐνδοιασμοῦ δίχα τοὺς τῆς ἀληθείας παραδέξασθαι λόγους, καὶ τὸ ἅπαξ εἰρημένον, μὴ ἑτέρως ἔχειν δύνασθαι πιστεύειν, ἢ ὥσπερ ἂν εἶναι διωρίσατο. πλὴν οὐκ ἀναπόδεικτον ἐᾷ διὰ τοὺς ἀπειθοῦντας τὸ λεγόμενον, ἐναργεστάτην δὲ αὐτῷ καὶ σαφῆ λίαν ἐπάγει τὴν λύσιν, τέχνῃ πολλῇ κεράσας τοῦ λόγου τὸ σχῆμα. καὶ τίς e ἡ τέχνη, τίς δὲ τῆς οἰκονομίας ὁ λόγος, ἐροῦμεν πάλιν. ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι διὰ τὸν πάρετον, τὸν ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπευθέντα φημί. ὁμοῦ τοιγαροῦν ἠρέμα καὶ ὑποπλήττει διανοουμένους ἤδη κατ' αὐτοῦ τὸ δεινὸν, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ μιαιφονίαν ὠδίνοντας διελέγχει σαφῶς, ὡς ἐπιθυμεῖν ἑλομένους πληροῦσθαι τὸ αὐτοῖς μᾶλλον ἤπερ τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν. εἴσεσθε γὰρ τότε δὴ μάλιστα, φησὶ, τὴν παρ' ἐμοῦ διδαχὴν, ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν, ἐπὰν βού- a 414 A. λοισθε τοῖς ἐκείνου μᾶλλον ἤπερ τοῖς οἰκείοις ἀκολουθῆσαι θελήμασι. θέλημα δὲ τοῦ νομοθέτου καὶ Θεοῦ, τὸ μιαιφονίας ἐξίστασθαι παντελῶς. τότε γὰρ τότε, φησὶν, οὐκ ἀδίκῳ μίσει προκατειλημμένοι, οὐδὲ τρόπῳ θηριοπρεπεῖ πρὸς οὐκ εὐκαίρους ὀργὰς ἐξωθούμενοι, διαγνώσεσθε σαφῶς, πότερον ἐκ Θεοῦ ἐστιν ὁ τῆς ἐμῆς διδαχῆς λόγος, ἢ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ. οὐκοῦν τῷ χρησίμῳ συναναπλέξας τὸν ἔλεγχον,

1. πάντως χρὴ inverso ordine B. 6. καὶ om. B. 13. ἐνεργέστερον B. 16. πάρετον B. παράλυτον Ed. 19. ὑπ' αὐτῷ B. 20. πληροῦσθαι om. B. ἤπερ B.D. ἢ Ed. 21. τότε δὴ μάλιστα] μάλιστα τότε B. 22. βούλησθε D. 25. φησὶν τότε inverso ordine B. 27. οὐκ om. B. 29. συναποπλέξας B.

b καταιτιᾶται δικαίως, ὡς οὐκ εὐλόγως ἐπισκώπτοντας οἷσπερ
ἂν φαίη διδάσκων, συνευδοκοῦντος αὐτῷ καὶ συνεθέλοντος
τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἢ καὶ ὅπερ ἐστὶν ἀληθὲς, συνδιδά-
σκοντός τε καὶ συνεξηγουμένου. τίθησι δὲ τό Ἀπ' ἐμαυτοῦ,
ἀντὶ τοῦ ἰδιαζόντως, καὶ ἀποκεκομμένως κατὰ τὸ παντελὲς
τοῦ κατὰ τὴν συνεθέλησιν καὶ ταυτοβουλίαν τοῦ Πατρός.
καὶ οὐ δήπου τις οἰήσεται, τὰ εἰκότα φρονῶν, τῶν οἰκείων
c ῥημάτων αὐτὸν ὡς κιβδήλων κατηγορεῖν, ἀλλ' ὡς ἑτέρως οὐκ
ἂν ἐσομένων πώποτε, εἰ μὴ κατὰ θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ
Πατρὸς, τὰ τοιαῦτά φησι. λαλεῖ γὰρ ὡς διὰ Λόγου καὶ
σοφίας ἰδίας τοῦ ἰδίου γεννήματος· λαλεῖ δὲ πάντως οὐκ
ἀπᾳδόντως ἑαυτῷ· πῶς γὰρ ἐνδέχεται;

18 Ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ.

Σημεῖον τοῦτο τίθησιν ἐναργὲς τοῦ μὴ παντελῶς ἑαυτῷ
d τὴν ἐκ τοῦ διδάσκειν πραγματεύεσθαι δόξαν, τὸ μὴ ξένοις
τισὶ καὶ ἀλλοτρίοις τοῦ νόμου προσχρῆσθαι λόγοις· τοῦτο
γὰρ ἦν τὸ λαλεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ· καταπείθεσθαι δὲ μᾶλλον τοῖς
ἤδη προτεθεσπισμένοις συμβουλεύειν αὐτοῖς, μόνην τοῦ
γράμματος τὴν ἀνωφελῆ καὶ παχεῖαν ἀφιστῶντα σκιὰν,
μετασκευάζοντά τε πιθανῶς εἰς πνευματικὴν θεωρίαν τὰ ἐν
τύποις ἔτι λανθάνοντα· ὅπερ οὖν καὶ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον
S.Matth. v. 17. Εὐαγγελίῳ φησίν "Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ
e "πληρῶσαι." τοῦτο πάλιν ἐνθάδε πλαγίως ὑποδηλοῖ· μόνην
ἔχει τοῦ γράμματος μεταμόρφωσιν εἰς ἀλήθειαν ἡ εὐαγγε-
λικὴ πολιτεία, καὶ Μωυσαϊκόν τι μετασκευάσας τύπον ἐπὶ
τὸ πρεπωδέστερον, ἔχει τῆς ἐν πνεύματι λατρείας τὴν εἴ-
δησιν. λαλεῖ τοιγαροῦν καὶ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ Χριστός· τουτ-
έστι, ξένον οὐδὲν τῶν ἤδη προδιηγγελμένων. οὐ γὰρ ἀπο-
πέμπεται Μωυσέα, οὐδὲ τὴν ἐν νόμῳ παραιτεῖσθαι διδάσκει

1. ἐπισκώπτοντας B. ἐπισκήπτοντας Ed. 6. συνθέλησιν B. 8. ῥημάτων] ὅρων καὶ ῥημάτων B. 11. ἰδίας assumptum ex B. πάντως] + ὡς B. 14. παντελῶς B. πάντως Ed. 19. ἀφιστῶντας—μετασκευάζοντάς τε B. 22. φησίν] ὃν φησὶν B. 23. πάλιν ἐνθάδε] δὲ πάλιν ἔνθα B. 25. τι B. τις Ed.

παίδευσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐν τύπῳ σκιαγραφουμένοις, καθάπερ τι χρῶμα περιφανέστερον, ἐπαλείφειν τὴν ἀλήθειαν. εὐμεταχειρίστως δὲ σφόδρα τὰς τῶν Ἰουδαίων εὐνοίας ἐξωνού- a 415 A. μενος, ἀνατίθησι τῷ Θεῷ τε καὶ Πατρὶ τιμήν τε καὶ δόξαν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εἰδότες Ἰουδαῖοι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφηνότα Λόγον, παρὰ μόνου τοῦ Πατρὸς ᾤοντο δεδόσθαι τὸν νόμον, εἰκότως αὐτὸν καὶ δοξάζεσθαι μὲν σωζομένου τοῦ νόμου διισχυρίζετο, καὶ τὸ ἐναντίον ὑπομένειν, εἰ μὴ φυλάττοιτο κατὰ λόγον. ἀλλ' εἰ καὶ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς κοινωνός ἐστιν ὁ Υἱὸς, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς Μωυσέα λελάληκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὅμως ταῖς ἐκείνων ὑπονοίαις b οἰκονομικῶς συναινεῖ· ἐν δὲ τῷ μηδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖν, ὃ μὴ τῷ νόμῳ δοκεῖ, οὐ πάντως τὴν ἰδίαν ἐπείγεσθαι δόξαν οἰκοδομεῖν ὁμολογεῖ, ἀλλὰ τὴν τῷ νόμῳ χρεωστουμένην.

Πρὸς δέ γε τούτῳ, κἀκεῖνο θεωρητέον. πλαγίως γὰρ ἔτι καὶ ἐπεσκιασμένως ὑποπλήττει τοὺς Ἰουδαίους, περιπίπτοντας μὲν οἷς ἐγκαλοῦσιν ἀμαθῶς, ἑαυτοῖς δὲ μᾶλλον, ἤπερ τῷ πάντων δεσπότῃ Θεῷ τὴν δόξαν ἁρπάζειν κατειθισμένους, καὶ ὅπως, ἐρῶ. ἀποκλίνοντες γὰρ τῶν τοῦ νόμου διαταγ- c μάτων, ἐπὶ τὸ δοκοῦν ἕκαστοι κατεφέροντο, "διδάσκοντες," S.Matth. xv. 9. καθὰ γέγραπται, "διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων." ἐπὶ τούτῳ πάλιν εὐφυῶς παρανομοῦντας ἐλέγχει Χριστὸς, καὶ εἰς αὐτὸν πλημμελοῦντας τὸν νομοθέτην, δι' ὧν οὐ τοῖς ἐκείνου διαζῆν ὁρισμοῖς, προσκεῖσθαι δὲ μᾶλλον ταῖς παρ' αὐτῶν διδασκαλίαις τοὺς ἀκροωμένους ἀνέπειθον. οὐκοῦν, κἂν ἀδιορίστως ἔτι καὶ ἀπολελυμένως λέγῃ Χριστός Ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ, τῆς τῶν Φαρισαίων d ἀπονοίας ἐλέγχει τὴν νόσον, ὡς διὰ τοῦ μᾶλλον τὰ οἰκεῖα βούλεσθαι λαλεῖν τὴν τοῦ νομοθέτου κλέπτοντας δόξαν, καὶ περιπλανῶντας εἰς ἑαυτοὺς τὰ τῷ Θεῷ χρεωστούμενα,

3. ἐννοίας B. 4. τε prius assumptum ex B. 8. διισχυρίζοντο B. 13. ἰδίαν B.D. οἰκείαν Ed. 14. νόμῳ B. νομοθέτῃ Ed. 19. ἀποκλίναντες B. 20. ἕκαστος B. 21. διδασκαλίας B. διδασκαλίαν Ed. 24. προσκεῖσθαι B.D. προκεῖσθαι Ed.

ἀφυλάκτως τε διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ φονεύειν αὐτὸν ἤδη
βουλεύεσθαι. διὰ γάρ τοι τοῦτο μάλιστα παρανομοῦντας
ἐλέγχει, πρόφασιν τοῦ λόγου ποιησάμενος οἰκονομικῶς, τὸ
τηρεῖν ἐπείγεσθαι τὸν νόμον, διά τε τούτου τιμᾶν τὸν Θεὸν
e καὶ Πατέρα. ὁ δὲ ζητῶν φησιν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος
αὐτὸν, οὗτος ἀληθής ἐστι, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. ὡς τοῦ
μὴ ζητοῦντος τὸ τοῦ Θεοῦ μᾶλλον, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον, οὔτε
ὄντος ἀληθοῦς, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀδικωτάτου· οὐκ ἔστι μὲν γὰρ
ἀληθὴς, ὡς συκοφαντῶν τὸν νόμον καὶ τὸ οἰκεῖον θέλημα
παρεισφέρων αὐτῷ· ἀδικώτατος δὲ, ὡς τὸ τοῦ νομοθέτου
δίκαιον κρῖμα παρωσάμενος, καὶ ἐν ἀμείνοσι τῶν δεσποτικῶν
416 A. a τὰ οἰκεῖα τιθείς. δίκαιος οὖν ἄρα καὶ ἀληθὴς ὁ Χριστὸς,
οὐδενὶ τῶν εἰρημένων ὑποπίπτων ἐγκλήματι.

19 Οὐ Μωυσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον· τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;

Διὰ πολλῶν εὑρημάτων ἐφ᾽ ἕνα συντρέχει σκοπὸν τοῦ
Σωτῆρος ὁ λόγος. πλαγίως μὲν γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν
b ὑπελέγξας τοὺς Φαρισαίους, ὡς προσῆκεν, οἰομένους, οὐχὶ
τοῖς θεόθεν διατεταγμένοις καταπείθεσθαι δεῖν, ἀλλὰ γνώμας
εἰσηγεῖσθαι τὰς ἑαυτῶν, θηρᾶσθαι δὲ μᾶλλον ἐπείγεσθαι τὴν
παρὰ τῶν ὑπηκόων τιμὴν, καὶ οὐ τῷ πάντων ἀνατιθέντας
Δεσπότῃ, ἀλλ᾽ εἰς τὸ σφῶν αὐτῶν περιέλκοντας πρόσωπον,
ὡς ἐντεῦθεν ἤδη καὶ παρανομεῖν ἀποτολμᾶν εὐπετέστερον,
ἑτέρῳ πάλιν καὶ δριμυτάτῳ χρησάμενος τρόπῳ, γυμνὸν
αὐτοῖς ἤδη καὶ ἀκατακάλυπτον ἐξαρτύει τὸν ἔλεγχον. ἐπὶ
γὰρ τῇ τοῦ σαββάτου λύσει κρινόμενος, καὶ παρανομίας
c ἀδικωτάτην ὑπομένων ἐπ᾽ αὐτῷ τὴν γραφὴν, οὐ καθ᾽ ἕνα
λοιπὸν πλημμελοῦντας εἰς τὸν νόμον, ἀλλ᾽ ἤδη σύμπαν τὸ
τῶν Ἰουδαίων ἔθνος παρ᾽ οὐδὲν ὅτι πεποίηται τὰ Μωυσέως

2. βούλεσθαι B. 4. τε] δὲ B. 9. ὡς om. B. 10. τὸ om. B. 23. ἤδη] ἤδει B. 25. ἐπὶ] ἐπεὶ D. 26. παρανομίας B.D. παρανομίαν Ed. 27. ἐπ᾽] ἐν B. 29. ὅτι B.D. ἔτι Ed. ὅτι ante ἤδη praemittit Migne.

διήλεγξε. λέγετε γάρ μοι, φησὶν, οἱ τὸν ἐλεεῖν ἐν σαββάτῳ προθυμούμενον κατακρίνοντες, οἱ βδελυρωτάτην τὴν ἐπὶ τοῖς εὖ ποιοῦσιν ὁρίζοντες ψῆφον, καὶ τῶν οἰκτιρμόνων ἀνέδην καταδικάζοντες, ἆρ᾽ οὐχὶ διὰ Μωυσέως ὑμῖν, ὃν ἀεὶ θαυμάζετε, τὸ ἐπὶ τῷ μὴ χρῆναι μιαιφονεῖν δέδοται πρόσταγμα; d οὐκ ἠκούσατε λέγοντος "Ἀθῷον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς;" Exod. xxiii. 7. τί τοιγαροῦν καὶ τὸν ἑαυτῶν λυπεῖτε Μωυσέα, προχείρως οὕτω τὸν ὁρισθέντα δι᾽ αὐτοῦ παραβαίνοντες νόμον; ἔλεγχος δὲ τούτου καὶ ἀπόδειξις ἐναργὴς, τὸ τὸν μηδὲν ἡμαρτηκότα διώκειν ἐμὲ, καὶ ἀναιρεῖν ἀδίκως ἐπείγεσθαι τὸν οὐδαμόθεν, ὅτι πρέποι τοῦτο παθεῖν αὐτὸ, κατηγορεῖσθαι δυνάμενον.

Οὐκοῦν ἐν ἤθει πολλῷ τοῦ Σωτῆρος ὁ λόγος, καὶ πληκτικώτατα μὲν ἐν τούτοις ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἀπονοίαις ἐπιπηδᾷ, e κατολισθαίνοντας δὲ ὥσπερ ἀχαλίνοις ὁρμαῖς ἐπὶ τὸ καταδικάζειν αὐτοῦ διὰ τὴν τοῦ σαββάτου παράβασιν, παρανομοῦντας ἐπιδεικνύει καὶ μιαιφονεῖν ἑλομένους, διά τε τοῦτο καὶ μόνον, εἰς ἁμαρτίαν τὴν ἁπασῶν καταπίπτειν χείρονα. μόνον δὲ οὐχὶ καὶ βοᾷ Πικρᾷ καὶ ἀνουθετήτῳ περιπεσόντα νόσῳ, καὶ ἀφορήτῳ λοιπὸν ἀῤῥωστίᾳ δαπανώμενον τεθεράπευκα τὸν παράλυτον, ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου· ἀλλ᾽ εὖ ποιήσας, ὡς ἐφ᾽ ἅπασι τοῖς αἰσχίστοις ἁλοὺς κατακρίνομαι, καὶ φόνον a 417 A. διὰ τοῦτο τῆς ἐμῆς καθορίζετε κεφαλῆς. ποῖος οὖν ἄρα, φησὶ, τιμωρίας ὑμῖν εὑρεθήσεται τρόπος τῶν τολμημάτων ἐπάξιος; ἰδοὺ γὰρ παραβαίνετε μὲν καὶ αὐτοὶ τὸν νόμον· ὁ δὲ τῆς παραβάσεως λόγος, οὐ τοῖς ἐμοῖς ἐγκλήμασι παραπλήσιος· οὐ γὰρ εὖ ποιοῦντες, ὥσπερ κἀγὼ, τοῦτο δρᾷν ἀναπείθεσθε, ἀλλ᾽ εἰς φόνον ὁρῶντες, τὸν ἁπάσης πλημμελείας χείρονα. ποῦ τοιγαροῦν ἐν τούτοις ὑμῖν ὁ Μωυσῆς, δι᾽ ὃν ἐγὼ, καίτοι διασώζων, κρίνομαι; οὐκ αὐτὸς ὑμῖν τὸν ἐπὶ b τούτῳ νόμον ὡρίσατο; μὴ ἄρα δὴ πάλιν, ὡς ἐμὸν πατή-

5. μὴ assumptum ex B.D. 9. ἀποδείξεις ἐναργεῖς B. τὸν om. B. 11. αὐτὸ B., αὐτῷ Ed. 16. αὐτοὺς B. 18. τὴν ἁπασῶν] τινα πασῶν (= τὴν ἁπασῶν) B. 21. παραλυτικὸν B. 31. δὴ πάλιν] πάλιν πως B.

σαντες λόγον, παρ' οὐδὲν ποιεῖσθε τὴν παράβασιν φονῶντες ἀδίκως; τοιαῦτα μὲν οὖν πρὸς τοὺς ἀνοσίους Φαρισαίους εἰκότως ἂν λέγοι Χριστός· ἀφίστησι δὲ πρὸς τὸ παρὸν τοῦ οἰκείου προσώπου τὸν νόμον, καίτοι νομοθέτης ὑπάρχων αὐτὸς, μόνῳ δὲ ὥσπερ αὐτὸν ἀνατίθησι τῷ Πατρὶ, δι' ἐκείνου δὴ μάλιστα δυσωπῶν ἀναισχυντοῦντας τοὺς Ἰουδαίους, ὃς c *εἶναι καὶ μείζων αὐτοῦ παρ' ἐκείνοις ὑπείληπτο. καὶ γὰρ, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, οὔπω κατὰ φύσιν ὄντα Θεὸν ἐπεγίνωσκον, ἀλλ' οὐδὲ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ᾔδεσάν πω τὸ βαθὺ μυστήριον, τὴν Μωυσέως δὲ μᾶλλον ἐθαύμαζον δόξαν.*

20 Ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος Δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;
21 ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς.

Αἰσθάνονται τῶν ἐγκλημάτων, καὶ πικροῖς ἤδη τοῖς d *ἐντεῦθεν βαλλόμενοι λόγοις, χωροῦσι πρὸς ἄρνησιν, οὐκ αὐτοκυρίως τὸ μιαιφονεῖν παραιτούμενοι, μόνον δὲ τὸ δοκεῖν παραλύειν τὸν νόμον περισπουδάστως ἀποκρουόμενοι· ἐν μόνῃ γὰρ τῇ οἰήσει τῶν Φαρισαίων τὸ καύχημα. διὸ δὴ καὶ* S.Matth. xxiii. 27. *τάφους αὐτοὺς κεκονιαμένους ἀπεκάλει Χριστὸς, ἔξωθεν μὲν περικειμένους τῆς ἐκ τεχνῶν ἐπινοίας τὴν ὡραιότητα, γέμοντας δὲ κατὰ τὸ ἔσω τῆς νεκρῶν ἀκαθαρσίας. οἶμαι δὲ ὅτι καὶ τὸν ἐπὶ τῷ προσδοκῆσαί τι παθεῖν ἀφιστῶντες φόβον* e *τὰ τοιαῦτά φασιν, οὐ τὸ θαρσεῖν ἀληθῶς ὡς οὐ πείσεται διδόντες αὐτῷ, ἀλλ' εἰς ἐπικίνδυνον ἐξέλκοντες παῤῥησίαν, καὶ τὸ μὴ ἐπείγεσθαι διαλανθάνειν αὐτοὺς ἀναπείθειν οἰόμενοι. τότε γὰρ ἦν δύνασθαι χαλεπὸν οὐδὲν ἐπιβουλεύειν αὐτῷ, κατά γε τὴν οὖσαν ἐν ἐκείνοις ὑπόνοιαν· ᾤοντο γὰρ ἀμαθῶς οὐκ εἰδότες τὸν διωκόμενον, ὅτι ταῖς παρ' αὐτῶν δυστροπίαις ὑποκείσεται, κἂν μὴ βούληται παθεῖν, ἁλώσεται*

10. ἐθαύμαζον] ἐδόξαζον B. 12. ὄχλος] + καὶ εἶπε Ed. invito B. 18. τῇ assumptum ex B. 21. κατὰ τὸ ἔσω B. τὸ εἴσω Ed. 23. πείσεται B.D. πείσονται Ed.

δὲ καθ᾽ ἕνα τῶν οὐκ εἰδότων τὸν ἐν ταῖς διανοίαις αὐτῶν διαλανθάνοντα λογισμόν. καρπὸς τοιγαροῦν δυστροπίας ἡ a 418 A. ἄρνησις, καὶ δυσσεβείας τῆς εἰς Χριστὸν ἕτερος τρόπος· δι᾽ ὧν γὰρ ἐπιχειροῦσιν, ὡς οὐκ ὂν ἀληθὲς ἀποκρούεσθαι τὸ παρ᾽ αὐτοῦ λελεγμένον, ὡς ψευσάμενον κατακρίνουσι, προστιθέντες "ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν," καθὰ Ps. lxviii. 28. γέγραπται.

Ἓν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε;

Ἀναγνωσόμεθα μὲν τὸ προκείμενον, ὡς ἐν ἐρωτήσει, καθ᾽ ὑποστιγμὴν καὶ τελείαν. πλὴν τὴν ἐν τῷ λόγῳ τέχνην οὐκ b ἀγνοήσομεν, σοφωτάτην ἐν ἑαυτῷ τὴν οἰκονομίαν ὠδίνοντι. ἐπιτήρει γὰρ ὅπως τὴν ἐπὶ τῷ παρειμένῳ γεγενημένην φιλανθρωπίαν τοῖς Ἰουδαίοις ἐξηγούμενος, οὐκ ἀφυλάκτως φησί Τεθεράπευκα τὸν ἄνθρωπον ἐν σαββάτῳ, καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζετε; ὑφειμένως δὲ μᾶλλον καὶ πολὺ λίαν εὐπεριστόλως Ἓν ἔργον ἐποίησα λέγει, τὴν ἐκ τοῦ πλήθους ἄκαιρον τιθασεύων ὀργήν· καὶ γὰρ ἦν οὐκ ἀπεικὸς διὰ τὴν ἐπὶ τῷ σαββάτῳ δηχθέντας παράβασιν, καταλιθοῦν ἤδη πειρᾶσθαι c τὸν Ἰησοῦν. ἀκριτόβουλον γάρ πως, κατὰ τοὺς παρ᾽ Ἕλλησι ποιητὰς, καὶ πρόχειρον εἰς ὀργὴν ἀεὶ τὸ πλῆθός ἐστι, καὶ λειοτάτῃ συμπνοίᾳ τῇ πρὸς ὅπερ ἂν βούλοιτο κεχρημένον, καὶ εἰς ἀκάθεκτον θράσος εὐκόλως ἀποταυρούμενον, γοργότερον δέ πως ἤπερ ἐχρῆν εἰς τὰς ἐπὶ τοῖς δεινοῖς ἁλίσκεται τόλμας. ἀποστήσας τοιγαροῦν τὸν ἐπὶ τῷ πράγματι κόμπον διὰ τὸ χρήσιμον, πραοτάτοις μὲν προσχρῆται λόγοις, ἐπιεικῶς δὲ σφόδρα φησίν Ἓν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε; ἐφ᾽ ἑνὶ, φησὶ, τούτῳ, καίτοι γεγονότι διὰ d τὴν τοῦ κειμένου σωτηρίαν καὶ ζωὴν, ὡς ἐπ᾽ ἐκτόποις ὄντως

1. δὲ] γὰρ B. 4. ἀποκρούεσθαι] + τὸ παρὸν B. 5. λεγόμενον B. 6. τὴν ἀνομίαν αὐτῶν B. (Vat.) cf. in xii Proph. 792 e. τῇ ἀνομίᾳ [(13 al.)] ἑαυτῶν Ed. 10. πλὴν τὴν] τὴν τὴν preli sphalmate exhibent exemplaria Auberti nonnulla unde τὴν edidit Migne. 11. ἐν αὐτῷ B. ὠδίνοντι] ὡς δεινόν τι B. 21. λειοτάτῃ συμπνοίᾳ edidi. λειοτάτης συμπνοίας B. τελειοτάτῃ συμπνοίᾳ Ed. 26. φησίν om. B. 28. ἐπ᾽ ἐκτόποις] ἐκτόπους B.

τολμήμασι κατακρίνετε τὸν μεγαλουργὸν, καὶ εἰς μόνην ὁρῶντες τὴν τοῦ σαββάτου τιμὴν, οὐ τῷ παραδόξῳ τὸ θαῦμα χαρίζεσθε· τοῦτο γὰρ ἦν ὄντως τὸ πρεπωδέστερον· ἀλλ' ὅτι λέλυταί πως κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ὑμῖν ὑπόνοιαν ἀμαθῆ παράγγελμα νομικὸν, οὐκ ἐπὶ μικροῖς τισιν, ἢ καὶ οὐδενὸς ἀξίοις, ἀλλ' ἐπ' ἀνθρώπου σωτηρίᾳ καὶ ζωῇ, παρα-
e *λόγως ἠγάσθητε, δέον ἐπαίνους μᾶλλον ἀπονέμειν αὐτῷ τῷ τὴν οὕτω μεγάλην καὶ θεοπρεπῆ κατημφιεσμένῳ δύναμιν. ἀπαίδευτος τοιγαροῦν καὶ διὰ τούτων ὁ τῶν Ἰουδαίων ἐλέγχεται δῆμος, ἐφ' οἷς οὐ προσῆκε τὴν ἐπὶ τῷ τεθεραπευμένῳ δαπανήσας κατάπληξιν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον αὐτὴν ἀναθεὶς τῷ παραδόξως διασώζοντι Χριστῷ. ἰστέον δὲ ὅτι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ προσδιαλεγόμενος καὶ λέγων Ἓν ἔργον*
419 A. a *ἐποίησα καὶ πάντες θαυμάζετε, πλαγίως ὑπελέγχει πάλιν, καὶ τοιοῦτόν τι παραδηλοῖ. ἐφ' ἑνὶ γὰρ τούτῳ, φησὶ, τῷ καθ' ὑμᾶς πλημμελήματι τὴν ἐμὴν ἀποθαυμάζετε γνώμην, ὡς τῷ νομοθέτῃ προσκρούειν ἀποτολμήσαντος· εἶτα πῶς οἴεσθε διακεῖσθαι Θεὸν, οὐ καθάπαξ αὐτοὶ λυποῦντες τὸν νόμον, ἀλλ' ὡς οὐδὲν παραβαίνοντες, τὰ ἐφ' οἷς ἑτέρους κρίνετε;*

22 Διὰ τοῦτο Μωυσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν, οὐχ ὅτι ἐκ
b τοῦ Μωυσέως ἐστὶν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων, καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον.

Βαθὺς μὲν ὁ λόγος καὶ δυσέφικτόν πως ἐστὶ τὸ ἐπὶ τῷ προκειμένῳ θεώρημα, πλὴν ἔσται καταφανὲς διὰ τὴν τοῦ φωτίζοντος χάριν. διὰ πολλῶν τοιγαροῦν κατασοφιζόμενος λόγων τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπαιδευσίαν, καὶ διδάσκων πολυτρόπως, ἐπὶ τῇ τοῦ σαββάτου λύσει πρὸς ἀκαίρους ὀργὰς

7. *ἐπαίνους*] *ἐπ' ἐμοὶ* B. *ἀπονέμειν*] *ὑπομένειν* B.D., sed correxit *ἀπονέμειν* D mg. Statim *αὐτὸ* D. *αὐτῷ* correxit D mg. 15. *γὰρ τούτῳ* hoc ordine B. 18. *οἴεσθε* D. et sic conjecit Ed. mg. *οἶσθαι* (sic) B. *οἴεσθαι* Ed. *οὐ καθάπαξ*] *οὐκάπαξ* (sic) B. 24. *ἐπὶ τῷ προκειμένῳ*] *προκείμενον* B.

ὅτι μὴ προσῆκεν ἀποδημεῖν, διὰ τὸ κύριον εἶναι τοῦ σαββάτου τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· S.Matth. xii. 8. λοιπὸν ὀνήσας οὐδὲν διὰ τὴν c τῶν ἀκροωμένων κακοβουλίαν, ἐφ' ἕτερον οἰκονομίας διαβαίνει τρόπον, καὶ πειρᾶται δεικνύειν ἤδη σαφῶς αὐτὸν τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα τὸν τοῦ νόμου διάκονον, τὸν ἐπὶ τῷ σαββάτῳ παραλύοντα νόμον διὰ τὴν περιτομὴν, τὴν ἐκ τῆς τῶν πατέρων συνηθείας μέχρι καὶ τῶν αὐτοῦ διήκουσαν χρόνων, ἵνα λοιπὸν εὐλόγως φαίνηται καὶ αὐτὸς πατρῷον ὥσπερ ἀποσώζων ἔθος, καὶ ἐπείπερ ἐν σαββάτῳ Θεὸς ἐργάζεται, διὰ τοῦτο καὶ ἑαυτὸν ἐνεργὸν ἐπιδεικνὺς, οὐδὲν ἡγού- d μενον τοῦ σαββάτου τὴν παράβασιν, διὰ τὸ συμφρονεῖν ἀεὶ τῷ γεννήσαντι. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἔφασκεν "Ὁ Πατήρ μου "ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι." Supra v. 17. ἵνα τοίνυν μὴ ἐμὲ, φησὶν, ἐνεργοῦντά τι κατὰ τὸ σάββατον βλέποντες, ὡς ἐπὶ ξένῳ καὶ παραλογωτάτῳ θαυμάζητε πράγματι, δέδωκεν ὑμῖν ὁ Μωυσῆς τὴν περιτομὴν ἐν σαββάτῳ, καὶ φθάσας ἐκεῖνος τὸν ἐπ' αὐτῷ παρέλυσε νόμον. καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; οὐκ e ἐνόμιζε πράττειν ὀρθῶς, τὸν τοῖς πατράσι διορισθέντα νόμον καὶ τὸ ἐξ ἐκείνων ἔθος ἀτιμάζων διὰ τὸ σάββατον. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνεται ἄνθρωπος. εἰ δὲ ὅτι προσήκοι τιμᾶν τὸ πατρῷον ἔθος ὁ Μωυσῆς ἐλογίζετο, καὶ κρεῖττον αὐτὸ τῆς εἰς τὸ σάββατον ἐτίθει τιμῆς, τί τεθορύβησθε μάτην ἐπ' ἐμοὶ, καὶ ὥσπερ τινὰ τῶν παρανομεῖν ἀφυλάκτως εἰωθότων, ἐπὶ τῇ τοῦ νόμου καταφρονήσει θαυμάζετε; καίτοι τῷ γεγεννηκότι, φησὶ, τὰ ἴσα μὲν δρῶ, συμφρονῶ δὲ ἀεὶ πρὸς πᾶν τὸ δοκοῦν, καὶ ἐπείπερ a **420 A.** ἐνεργής ἐστιν ἐν σαββάτῳ, τὸ ἀργεῖν ἐν αὐτῷ παραιτοῦμαι καλῶς. δεδωκέναι γεμὴν τὴν περιτομὴν τὸν Μωυσέα δισχυρίζεται, καίτοι μὴ οὖσαν ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀρτίως εἰρημένον, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων· διὰ τὸ δεδόσθαι μὲν τοῖς

6. ἐκ τῆς τῶν πατέρων συνηθείας] ἐκ τῶν πατέρων συνήθειαν B. 16. ἐν] + τῷ B. 20. καὶ B. ὡς Ed. 22. τὸ assumptum ex B.D. 23. ἐπ' ἐμοὶ] εἰπέ μοι B. 24. νόμου B. νομοθέτου Ed. 27. ἐνεργῶς B. ἀργεῖν] ἐναργεῖν B.

πατράσι τὴν ἐπὶ τῷ περιτέμνεσθαι δεῖν ἐντολήν· λεπτότερον δέ πως καὶ ἀκριβέστερον τὰ ἐπ' αὐτῇ διωρίσθαι διὰ Μωυσέως. περιετμήθη μὲν γὰρ ὁ προπάτωρ Ἁβραὰμ,
b ἀλλ' οὐκ ὀκταήμερος, οὐδὲ ζεῦγος ἐπ' αὐτῷ τρυγόνων ἢ περιστερῶν ξυνωρὶς εἰς θυσίαν ἀνέβη, κατὰ τὴν Μωυσέως διάταξιν.

2. διώρισται B.

ΚΕΦΑΛΗ ϛ.

Λόγος περὶ τῆς ἀργίας τῆς κατὰ τὸ σάββατον, τίνος ἐστὶ σημαντικὴ πολυτρόπως ἐπιδεικνύς.

Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ ἵνα μὴ λυθῇ ὁ 23
νόμος Μωυσέως, ἐμοὶ χολᾶτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα c
ἐν σαββάτῳ;

ΑΔΙΑΚΡΙΤΟΝ πως ἐστὶ τοῖς πολλοῖς τὸ ἀνάγνωσμα,
καὶ οὐ σφόδρα σαφὲς εἰς διαίρεσιν, διὰ τοῦτο πρότερον
ἐροῦμεν τὰ ἐπ' αὐτῷ. ἀναγνωσόμεθα τοιγαροῦν κατὰ βραχὺ,
παραμείβοντες τὴν ἐν τῇ λέξει συνθήκην· οὕτω γὰρ νοήσεις
ἀκριβῶς τὸ δηλούμενον. *Εἰ περιτομὴν* τοιγαροῦν φησι *λαμ-
βάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἐμοὶ χολᾶτε, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος* d
Μωυσέως, ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; οὐ γὰρ
δέχεται τὴν περιτομὴν ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, *ἵνα μὴ λυθῇ ὁ
νόμος* Μωυσέως· λυέται γὰρ οὐκ ἀργοῦντος διὰ τὴν περιτομὴν
τοῦ σαββάτου· ὡς γὰρ φθάσαντες ἤδη προεδιδάξαμεν,
μᾶλλον δὲ ὡς αὐτὸς εἴρηκεν ὁ Σωτὴρ, οὐκ ἐκ τοῦ Μωυσέως, Supra ver. 22.
ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων ἐστὶν ἡ περιτομή. ὥστε διὰ τὴν ἐκ
τῶν πατέρων περιτομὴν λύεταί πως ὁ νόμος ὁ Μωυσέως, ὁ
ἐπὶ τῷ σαββάτῳ φημί. διά τοι τοῦτο Ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος e
Μωυσέως, τοῖς τοῦ Σωτῆρος ῥήμασι συναπτέον· *χολᾶτε γάρ
μοι* φησὶν *ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωυσέως ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ*

2. σημαντικὸν B. 5. ὅλον om. B. 10. παραμείβοντες B.D. "al." in Ed. mg. παραμείνοντες Ed. 15. οὐκ assumptum ex B. 16. φθάσαντες B. προφθάσαντες Ed. 19. ὁ primum assumptum ex B. 21. Haec τοῖς τοῦ Σωτῆρος ῥήμασι assumpta ex B.

ἐποίησα ἐν σαββάτῳ. τὰ μὲν οὖν τῆς διαιρέσεως, ἐν τούτοις ἤδη περιώρισται· ἰτέον δὲ καὶ πρὸς τὴν τῶν δηλουμένων ἐξήγησιν, εἰ καὶ σφόδρα δυσχερῆ πρὸς κατάληψιν. φροντίδος τοιγαροῦν τῆς ἐπ' ἀνθρώπῳ, φησὶ, τρόπος ἐστὶν ἡ περιτομὴ, καὶ αὐτὴν νικῶσα τὴν ἐπὶ τῷ σαββάτῳ διάταξιν. ἦν γὰρ ἀνάγκη τῷ παθόντι καὶ θεραπεύεσθαι. τί τοιγαροῦν
421 A. a τὸ ἀπεῖργόν ἐστιν, ἢ πῶς ἂν εὐλόγως διακωλύσειε τὸ πᾶν ὑγιάζεσθαι σῶμα τὸ ἐπὶ τῷ σαββάτῳ νομοθετούμενον, ἀνέγκλητον ἤδη τὴν λύσιν τῇ κατὰ μέρος καὶ βραχὺ θεραπείᾳ συγκεχωρηκός; περιτέμνεται γάρ τις, καὶ θεραπεύεται παθὼν, οὐ κατηγορούμενος ἐν σαββάτῳ. μάτην οὖν ἄρα, φησὶν, ἐπασχάλλετε τῷ τῶν ἀμεινόνων ἐργάτῃ τὴν τοῦ νόμου παράβασιν ἐπιφέροντες, ὅτε μὴ λυπεῖται νόμος καὶ ἐπὶ σμικρᾷ τῇ περιτομῇ παρὰ τοῦ Μωυσέως ἐξωθούμενος.
b ἀναπλέκεται δὲ διὰ τούτων συλλογισμὸς, ἀναπείθων εἰς συναίνεσιν, ὅτι μὴ προσήκοι λυπεῖσθαι μάτην αὐτοὺς, εἰ τύπος ἤδη τοῦ πράγματος γέγονεν ὁ Μωυσῆς, ᾧ συναγορεύειν παραλόγως ὅτι πρέποι νομίζοντες, καὶ εἰς τὸ χρῆναι μιαιφονεῖν κατεσύροντο παρ' οὐδὲν τὸν δι' ἐκείνου ποιούμενοι νόμον.

24 Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνετε.

c Ὁ νόμος, φησὶν, ᾧ συναγορεύειν ἐπείγεσθε, δι' ὃν οὕτω
Deut. i. 17. καὶ εἰς ἀγρίαν ὀργὴν ἀνεκαύθητε, διαῤῥήδην βοᾷ ὅτι "Οὐ "λήψῃ πρόσωπον ἐν κρίσει, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ἐστιν." οἱ τοίνυν ἐμὲ κατακρίνοντες, ὡς παρανομοῦντα διὰ τὸ σάββατον, καὶ ἐπὶ τούτῳ χαλεπαίνειν ὅτι καὶ μάλα προσήκοι διεγνωκότες, μελετήσατε τὴν εἰς τὸν νόμον τιμήν· δυσωπή-

1. *διαιρέσεως*] *διηγήσεως* B. 2. *περιώρισται* edidi ex B. qui *περιόριστε* exhibet. *περιοριστέον* Ed. Statim *ἰτέον* D. *ἰστέον* Ed. 4. *ἡ* om. B. 7. *τὸ πᾶν* om. B. 8. *ἐπὶ τὸ σάββατον* B. 9. *τὴν κατὰ μέρος καὶ βραχὺ θεραπείας* B. 12. *τῷ* om. B. 14. *σμικρᾷ τῇ*] *σμικροτάτῃ* B. 15. *δὲ*] *μὲν* B. 16. *συναίνεσιν, ὅτι μὴ προσήκοι*] *συνένεσιν· ὅτι μὴ προσήκοι μὴ* (= *σύνεσιν ὅτι προσήκοι μὴ*) B. 17. *ὁ Μωυσῆς* om. B. 21. *τὴν* om. B. *κρίνατε* (ε supra α) B. 23. *ὅτι* assumptum ex B. 24. *λήψῃ* B. *λήψετε* Ed.

θητε τὸ διηγγελμένον Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε. εἰ μὲν γὰρ ἔξω τοῦ παρανομεῖν τεθείκατε τὸν Μωυσέα, καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ καταγνώσεως ἀμοιρεῖν εὖ μάλα d ποιοῦντες λογίζεσθε, καίτοι παραλύοντα τὸν ἐπὶ τῷ σαββάτῳ θεσμὸν διὰ τὴν ἐκ πατέρων περιτομὴν, ἀπολύσατε τῶν ἐγκλημάτων καὶ τὸν Υἱὸν τῇ τοῦ Πατρὸς ἀεὶ συμφερόμενον γνώμῃ, καὶ τοῖς ἐκείνου συναινοῦντα θελήμασι, καὶ ἅπερ ἂν ἐργάζηται, ταῦτα καὶ αὐτὸν ὁμοίως ποιεῖν εἰθισμένον. εἰ δὲ μόνου καταδικάζετε τοῦ Υἱοῦ, Μωυσέα μὴ κρίνοντες, καίτοι τοῖς ἴσοις, φησὶν, ἐνεχόμενον, οἷσπερ ἂν οἴεσθε κἀμὲ διὰ τὸ e σάββατον, πῶς οὐχὶ δὴ τὸν θεῖον πατοῦντες ἁλώσεσθε νόμον, καὶ τοῖς ἄνωθεν ἐνυβρίζοντες ὅροις καταληφθήσεσθε, αἰδοῖ τῇ περί τινας τὸν ἐπὶ τῷ τὰ δίκαια κρίνειν παραφθείροντες λόγον, καὶ τῶν θείων ἐνταλμάτων ποιούμενοι κρείττονα, τὸν ᾧ τὴν ἐκ προσωποληψίας αἰδῶ παρανομοῦντες χαρίζεσθε;

Ἐπιτηρείτω δὲ πάλιν ὁ συνετὸς ἀκροατὴς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὴν ἀξιάγαστον τέχνην. νόμου γὰρ ἑνὸς ἐγκαλούμενος λύσιν, διὰ πολλῶν ἄγαν παρανομοῦντας ἐλέγχει, μονονουχὶ τὸ εὐαγγελικὸν ἐκεῖνο λαλῶν "Τί δὲ a 422 A. "βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, S. Matth. vii. 3. "τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;" κακὸν οὖν ἄρα τὸ κρίνειν ἑτέρους· "Ἐν ᾧ γάρ τις κρίνει τὸν Rom. ii. 1. "ἕτερον, ἑαυτὸν κατακρίνει," κατὰ τὸ γεγραμμένον. διάτοι τοῦτο καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἐλέγετο "Μὴ κρίνετε, S. Luc. vi. 37. "καὶ οὐ μὴ κριθῆτε, μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικα-"σθῆτε." καὶ ταῦτά φαμεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς· παρανομήσει γὰρ οὐδαμῶς ὁ Χριστὸς, τοὺς ἑαυτοῦ μετατιθεὶς ἐφ' ὅπερ ἂν βούληται νόμους, καὶ τῆς ἀληθείας τὴν εὔχροιαν ταῖς νομι- b καῖς ἐπιτάττων σκιαῖς· ἵνα δὴ λοιπὸν καὶ εἰς πνευματικὴν

1. κρίνατε B. κρίνετε Ed. 4. τῷ om. B. 10. ἂν assumptum ex B. 11. οὐχὶ δὴ B. οὐκ ἤδη Ed. 13. αἰδοῖ] δι' αἰδοῖ B. 18. νόμου γὰρ ἑνὸς hoc ordine B. ἑνὸς νόμου γὰρ Ed. 22. κακὸν οὖν] κακοῦν B. 23. κρίνειν B. κατακρίνειν Ed. κρίνεῖ—κατακρίνεῖ (sic) B. 25. παρ' αὐτοῦ τοῦ] παρὰ τοῦ B.

μεταβάλλοιτο θεωρίαν τὰ παχύτερόν πως τοῖς ἀρχαιοτέροις διατεταγμένα.

Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ ὁ λόγος ἡμῖν εἰς τὴν ἐπὶ τῷ σαββάτῳ καὶ τῇ περιτομῇ κατεῤῥύηκε μνήμην, οἶμαι δὴ πάλιν οὐ μεῖον εἰσοίσειν ἤπερ ἔδει τὸ κέρδος τῷ γε ὅλως φιλομαθεῖ, τὸ συνιδεῖν ἀκριβῶς, τοῦ μὲν ἂν εἴη σημαντικὸς ὁ ἐν ἑβδόμῃ σαββατισμὸς, τί δ' αὖ τὸ ὑποδηλούμενον διὰ τῆς ἐν ὀγδόῃ c περιτομῆς, ἔτι τε πρὸς τούτῳ τὸ μαθεῖν καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἡ περιτομὴ καὶ ἐν αὐτῷ λαμβάνεται τῷ σαββάτῳ, τῆς κατὰ νόμον ἀργίας οὐκ ἀνεχομένη· τὸν δὲ ἐφ' ἑκάστῳ λόγον, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, διευκρινησάμενος, σαφῆ ποιῆσαι πειράσομαι. προκείσεται δὲ πρῶτος ἡμῖν ὁ περὶ τῆς ἑβδόμης, ἤτοι τοῦ σαββάτου, καὶ τῆς ἀργίας τῆς ἐν αὐτῷ. οὕτω γὰρ ἂν γένοιτο καὶ τῶν ἐφεξῆς πρεπωδεστάτη λίαν ἡ βάσανος. οὐκοῦν ἤδη τὸν πρῶτον ἐπ' αὐτῷ διορισθέντα νόμον, ὅπως τε καὶ τίνα τρόπον ἔφυ, ζητήσωμεν.

d Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας τὸν Ἰσραὴλ ἐξελὼν πρὸς τὴν ἄνωθέν τε καὶ ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἐκάλει Θεὸς διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως, καὶ διὰ μέσης θαλάσσης ξηρῷ τρόπον τινὰ καὶ ἀβρόχῳ ποδὶ παραδόξως διενεγκὼν ἐπὶ τὴν τῆς ἐπαγγελίας ἐπείγεσθαι γῆν διεκελεύετο· λοιπὸν ἀναγκαίως προαφαγνίζεσθαι τρόπον τινὰ καὶ προκαθαίρεσθαι προσεθίζων αὐτοὺς, συνεκάλει μὲν εἰς ἐκκλησίαν ἐν τῷ ὄρει e Σινᾷ· ἐν πυρὸς δὲ εἴδει καταφοιτήσας ἐπ' αὐτὸ, τὰ πρὸς σωτηρίαν ἐνομοθέτει λέγων (Exod. xx. 2-5.) "Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, "ὅστις ἐξήγαγέ σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας· οὐκ "ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. οὐ ποιήσεις σεαυτῷ "εἴδωλον, οὐδὲ πᾶν ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ "ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς "γῆς. οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς καὶ οὐ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς· "ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεὸς ζηλωτής." ἔδει γὰρ

22. προαφαγνίζεσθαι B.D. προαφανίζεσθαι Ed. 28. πᾶν Ed. (15. 25. 59. 64. 76.) πάντως aut παντὸς B. cf. in xii Proph. 99 e. 31. γάρ prius assumptum ex B.

ἔδει τῆς τῶν συμφερόντων νομοθεσίας ἐντεῦθεν ἀπάρχεσθαι, καὶ τοῖς εἰς θεογνωσίαν μαθήμασι προμυσταγωγεῖν τοὺς [a 423 A.] ἅπαξ παραστήσαντας ἑαυτοὺς εἰς δουλείαν καὶ ὑπακοὴν τῷ Θεῷ. ῥίζα γὰρ ἁπάσης ἀρετῆς ἡ θεογνωσία, καὶ κρηπὶς εὐσεβείας ἡ πίστις. ἐπιδείξας τοιγαροῦν ἑαυτὸν, καὶ οἱονεὶ φανερὸν καταστήσας ἤδη, διὰ τοῦ εἰπεῖν Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ [Exod. xx. 2.] Θεός σου, καὶ προγεωργήσας ἐν αὐτοῖς τὴν διὰ γνώσεως πίστιν, ἀποφήσας τε παντελῶς τὴν εἰδώλου κατασκευὴν, καὶ προσκύνησιν τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ὅτι τὸ παραβαίνειν αὐτοῖς οὐκ ἀζήμιον, καὶ τὴν ἐκ τοῦ μεθίστασθαι κόλασιν εἰς [b] ὄψιν ἄγει βοῶν "Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου [Ib. 7.] "ἐπὶ ματαίῳ," τουτέστιν, οὐ περιθήσεις εἰδώλῳ ματαίῳ τὸ θεῖόν τε καὶ φρικωδέστατον ὄνομα, "οὐ γὰρ μὴ, φησὶ, καθα-"ρίσῃ Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ." ἔνοχον τοίνυν ἔσεσθαι διειπὼν οὐ μετρίῳ πταίσματι τὸν, ᾧπερ ἂν γένοιτο φίλον προσκυνεῖν ἑτέρῳ, καὶ ψευδώνυμον ἐπιγράφεσθαι θεὸν, καὶ ἀπειλήσας συμμέτρως, ἅτε δὴ καὶ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸ πιστεύειν ἠγμένοις, καὶ τρυφερωτέραν ἔχουσι τὴν διάνοιαν, τίθησιν ἐφεξῆς, καὶ δεύτερον ὥσπερ διετύπου [c] νόμον "Μνήσθητι, λέγων, τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἁγιά- [Ib. 8–10.] "ζειν αὐτήν· ἓξ ἡμέρας ἐργᾷ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα "σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ "σου· οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον·" εἶτα καὶ τίνα τοῦτο δρῶντες ἀπομιμήσονται χρησίμως ἐπιδεικνύς "Ἐν γὰρ ἓξ [Ib. 11.] "ἡμέραις ἐποίησε, φησὶ, Κύριος τόν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν "καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ κατέπαυσε "τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ· διὰ τοῦτο ηὐλόγησε Κύριος τὴν "ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν." [d]

Τί οὖν ἄρα πάλιν, ἐρεῖ τις, ὁ ἐπὶ τῷ σαββάτῳ παρεδίδου θεσμός; δεύτερος δὲ καὶ γείτων εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπὶ ταῖς

1. τῆς om. Migne. 2. προσμυστιγωγεῖν B. 3. παραστήσοντας B. 6. φανερὸν καταστήσας hoc ordine B.D. 7. γνώσεως πίστιν] πίστεως γνῶσιν B. Statim ἀποφοιτήσας B. 12. περιθήσεις B. προσθήσεις Ed. 15. μετρίως B. τὸν] τὸ B. 22. σου assumptum ex B.D. 25. φησὶ, Κύριος] ὁ Θεὸς, φησὶ, B. (53.) τε assumptum ex B. (Alex. VII. X.) 29. παρεδίδου B. παρεδήλου Ed.

παραβάσεσιν ἀπειλὴν εἰσενήνεκται διὰ ποίαν αἰτίαν; πρὸς δὴ καὶ τοῦτό φαμεν, ὡς ἔδει μὴ μόνον, ὅτι πείσονται τὰ δεινὰ τοῖς παραβαίνουσιν ἀπειλεῖν, μηδὲ μόνῳ τῷ δείματι πρὸς εὐλάβειαν ἀσφαλίζεσθαι τὸν Ἰσραήλ· δουλοπρεπέστερον γὰρ τὸ ἐν φόβῳ θεοσεβεῖν· ἀλλ' ἐπιδεῖξαι καὶ τίνων e ἔσονται μέτοχοι, ἢ καὶ εἰς ποῖον καταλήξουσι τέλος οἱ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἀπρὶξ ἠρτημένοι. διορίζει τοιγαροῦν καὶ δίδωσιν ὡς ἐν τύπῳ τῶν ἐσομένων αὐτοῖς ἀγαθῶν τὴν ὑπόσχεσιν. Heb. x. 1. σκιὰν γὰρ ἔχει ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καθὰ γέγραπται, καὶ προγύμνασμά τι τῆς ἀληθείας τὸ ἐν αὐτῷ σχῆμα φαίνεται. ἀργεῖν δὲ κελεύει τὴν τελευταίαν τῆς ἑβδομάδος ἡμέραν, τουτέστι τὸ σάββατον, καὶ ἀποπαύεσθαι 424 A. a μὲν ἔργου παντὸς, ἀνίεσθαι δὲ καὶ ἀνάπαυσιν ἐπιτηδεύειν ἐν αὐτῷ, τὴν ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων ἐσομένην τοῖς ἁγίοις ἀνάπαυσίν τε καὶ τρυφὴν διὰ τούτου δηλῶν, ὅτε τῆς ἐν κόσμῳ καταλήξαντες ζωῆς, καὶ τοὺς ἐπὶ ταῖς ἀγαθουργίαις ἱδρῶτας ἀπονιψάμενοι, τὴν ἄπονόν τε καὶ καμάτου δίχα παντὸς διαζήσονται βίον οἱ ἐν Χριστῷ, κατὰ τὸ εἰρημένον περὶ αὐτῶν Es. lxv. 16. διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς "Ἐπιλήσονται γὰρ τὴν θλίψιν "αὐτῶν τὴν πρώτην, καὶ οὐ μὴ ἀναβῇ αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρ- Ib. xxxv. 10. "δίαν, ἀλλ' εὐφροσύνη αἰώνιος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν· ἐπὶ b "γὰρ κεφαλῆς αὐτῶν αἴνεσις, καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται "αὐτοὺς, ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός." καταλύσαντα τοίνυν, καὶ μονονουχὶ τῶν ἐπὶ τῇ δημιουργίᾳ πόνων καταλήξαντα τὸν Δημιουργὸν ἀπομιμούμενοι καὶ αὐτοὶ, τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ καμάτων ἀποπαύσονται, πρὸς τρυφὴν ἀναβαίνοντες τὴν ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων δοθησομένην παρὰ Χριστοῦ. καὶ εἰς τοῦτον οἶμαι συντετάσθαι τὸν σκοπὸν τὴν ἐπὶ τῷ σαββάτῳ διατεταγμένην ἀργίαν.

3. δείματι] δήγματι (quasi δείγματι) B. 7. εἰς αὐτὸν] ἑαυτῶν B. 10. τὸ ἐν αὐτῷ σχῆμα] τῷ ἐν αὐτῷ τῷ σχήματι B. 17. καμάτου] θανατου (καμα superscr.) B. 18. βίον assumptum ex B. Statim οἱ om. B. 21. κεφαλὴν] καρδίαν B. 23. καὶ prius assumptum ex B.D. 28. συντετάχθαι B. 29. ἐπὶ B. ἐν Ed. διατεταμένην B.

Ἐπιτήρει δὲ ὅπως ἀποφατικῶς μέν φησιν ὁ νομοθέτης, τό Οὐ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις· τὸν δὲ ἐπὶ τῷ σαββάτῳ c θεσμὸν γείτονα τούτῳ τιθεὶς τό Μνήσθητι λέγει, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; ὅτι τοῦ μὲν μὴ προσκυνεῖν θεοῖς ἑτέροις ἤδη παρῆν ὁ καιρός. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ἐνεργοὺς εἶναι περὶ αὐτὸ παραχρῆμα διεκελεύετο, διὰ μνήμης δέ πως κατιδεῖν τὰ ἐσόμενα, καὶ τὰ ἐν τύποις ἔτι ζωγραφούμενα ταῖς ἐννοίαις προαναθεωρεῖν ἐνεδέχετο· εἶτα πρὸς τούτῳ κἀκεῖνο περισκεπτέον· εὖ γὰρ δὴ καὶ μάλα διατεταχὼς τὰ ἐπὶ τῇ πίστει παθήματα, τίθησιν εὐθὺς τῆς ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων ἐπαγγελίας τὴν μνήμην, εἶτα λοιπὸν τοὺς ἑτέρους ὁρίζει νόμους, d τό "Τίμα, φημὶ, τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου," καὶ Exod. xx. 12. τό Οὐ φονεύσεις, καὶ τὰ λοιπὰ, ἵνα μὴ ἐξ ἔργου δικαιοῦσθαι νομίζωμεν, μηδὲ τῶν οἰκείων πόνων καρπὸν τὴν ἄφθονον τοῦ Θεοῦ μεγαλοδωρεὰν, ἀλλ' ἐκ πίστεως μᾶλλον ἑαυτοῖς ἔσεσθαι προσδοκήσωμεν. διὰ τοῦτο πρὸ τῶν νόμων τῆς κατ' εὐσέβειαν πολιτείας, γείτων εὐθὺς τῇ πίστει τῶν ἐν ἐλπίσιν ἀγαθῶν ἡ χάρις εἰσβέβηκε.

Σημαίνει τοιγαροῦν ἡ κατὰ τὸ σάββατον ἀργία τὴν ἐν e ἀναπαύσει καὶ ἁγιασμῷ τῶν ἁγίων ζωὴν, ὅτε δὴ σύμπαν ἀποδυσάμενοι τὸ λυποῦν, καὶ πόνου παντὸς καταλήξαντες, τοῖς θεόθεν ἐντρυφήσουσιν ἀγαθοῖς. καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτε τοὺς περὶ τούτων ἡμῖν ἐποιεῖτο λόγους, καὶ τὸν ἐπὶ τῷ σαββατισμῷ τοῦ λαοῦ διερευνήσασθαι τρόπον ἄριστά τε ποιῶν ἐδοκίμαζεν, οὕτω φησί "Τίσι δὲ ὤμοσε Heb. iii. 18, 19. "μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς a 425 A. "ἀπειθήσασι; καὶ βλέπομεν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν "διὰ ἀπιστίαν." ἐπειδὴ γὰρ ᾤοντό τινες ἐκείνην εἶναι τῆς καταπαύσεως τὴν γῆν, εἰς ἣν ἐβάδιζον τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἐκκεχωρηκότες, καίτοι ληφθεῖσαν εἰς τύπον τῆς τοῖς ἁγίοις

1. ἀποφαντικῶς B. 5. περὶ αὐτὸ παραχρῆμα] παραχρῆμα περὶ αὐτοῦ B. Statim διεκελεύετο om. B. 7. τὰ om. B. 8. περισκέπται B. 9. πίστει] πίκτίστει B. 12. φημὶ] φησὶν B. 14. μηδὲ] μήτε B. 25. τε] γε B. 26. εἰσελεύσεσθαι B. εἰσελθεῖν Ed. 28. διὰ D. δι' B. διὰ τὴν Ed.

Ps. xxvi. 13. δοθησομένης παρὰ Χριστοῦ, ἣν καὶ γῆν ζώντων ἀπεκάλεσεν ὁ Δαυεὶδ, πειρᾶται δεικνύειν ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὅτι τύπος ἦν ἐκείνη τῆς προσδοκωμένης κατακληροδοτηθεῖσα τότε τοῖς b υἱοῖς Ἰσραὴλ τοῖς Ἰησοῦ διατάγμασιν. ὅτι γὰρ εἰς τύπον τῆς ἀληθείας ἐκεῖνα λαμβάνεται, διελέγχει γοργῶς, ἀποδεικτικὸν τοῖς εἰρημένοις ἐπάγων συλλογισμόν. λέγει δὲ οὕτως Heb. iv. 6-8. "Ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεταί τινας εἰσελθεῖν εἰς αὐτὴν, καὶ οἱ "πρότερον εὐαγγελισθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι' ἀπιστίαν, πάλιν "ὁρίζει τινὰ ἡμέραν Σήμερον ἐν Δαυεὶδ λέγων, μετὰ τοσοῦ-"τον χρόνον, καθὼς προείρηται Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς "αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν c "τῷ παραπικρασμῷ. εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, "οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας." ὁρᾷς ὅπως τὸ δοκοῦν ἀντιπίπτειν ἔλυσε γοργῶς; εἶπε γὰρ ἄν τις εὐθὺς πρὸς ἐκεῖνα τοῖς τῶν Ἰουδαίων ἐπαγωνιζόμενος λόγοις „ Τί οὖν, ὦ βέλτιστε, φῄς; οὐκ εἰσκεκόμικεν ὁ Ἰησοῦς τὸν „ λαὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας; οὐ κατέπαυσαν καὶ „ ἐσαββάτισαν ἐν αὐτῇ;" ναί φησιν, ἀλλ' ὡς ἐν τύπῳ τῶν ἀληθινῶν καὶ μιμήματι. εἰ γὰρ ἐν τούτοις καὶ μόνοις ἡ τοῦ d Θεοῦ χάρις, καὶ τῆς ἐπαγγελίας τῆς παρ' αὐτοῦ τὸ μέτρον περιορίζεται, καὶ πεπλήρωται τῷ Ἰσραὴλ ἐν ἐκείνοις τὰ ἐν ἐλπίσι, δηλοῖ δὲ πρὸς τούτοις ἕτερον οὐδὲν τὸ γράμμα τὸ νομικὸν, κατὰ τίνα δὴ τρόπον, ὡς μή που καταπαύσαντος αὐτοὺς Ἰησοῦ, πάλιν ἕτερος διὰ τοῦ μακαρίου Δαυεὶδ ὁ τῆς καταπαύσεως ὁρίζεται καιρὸς, καίτοι τοσούτοις ὑστερίζοντος χρόνοις; σοφῶς οὖν ἄρα καὶ λίαν ἐμφρόνως τύπον ἐπιδείξας καὶ εἰκόνα πραγμάτων πνευματικῶν τὰ ἐν ταῖς ἱστορίαις κείμενα, τὸν κεκρυμμένον ἔτι καὶ διαλανθάνοντα λόγον ἐπὶ Ib. 9, 10. e τῷ σαββάτῳ καταλαμπρύνει, προστιθείς "Ἄρα ἀπολείπεται "σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν

10. εἴρηται B. 11. ἀκούσηται, μὴ σκληρύν$\overset{\text{εῖ}}{\text{η}}$τε D. ὡς om. B. 15. πρὸς ἐκεῖνα εὐθὺς inverso ordine B. 16. φῄς B.D. φησὶν Ed. ὁ om. B. 17. κατέπαυσαν καὶ ἐσαββάτισαν B.D. κατέπαυσε καὶ ἐσαββάτισε Ed. 23. κατὰ] καὶ Migne. 24. ἑτέρως B. 26. ἐμφρόνως D. εὐφρόνως Ed. 27. Haec πραγμάτων πνευματικῶν assumpta ex B.

“ κατάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν “ ἔργων αὐτοῦ, καθάπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.” εἶτα πῶς ἐντεῦθεν οὐκ ἂν ἤδη λοιπὸν ὁμολογοῖτο σαφῶς, ὅτι τὸ καταλῦσαι πόνων τῶν ἐπ' ἔργοις δηλαδὴ, σαββατισμὸν οἶδε τῶν ἁγίων ὁ νοῦς, ὅτε τοῖς ἤδη προειργασμένοις ἐν τῷδε τῷ βίῳ κατορθώμασι τὸ λαμπρὸν τῶν ἁγίων ἐντρυφήσει στῖφος, καθ' ὁμοιότητα τοῦ πάντων Δημιουργοῦ, καταπαύσαντός τε καὶ εὐφραινομένου κατὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὥσπερ οὖν ἐν a 426 A. βιβλίῳ παροιμιῶν ἡ σοφία φησίν “ Ἐγὼ ἤμην ᾗ προσέ- Prov. viii. 30, 31. “ χαιρε, καθ' ἡμέραν δὲ ηὐφραινόμην ἐν προσώπῳ αὐτοῦ ἐν “ παντὶ καιρῷ, ὅτε ηὐφραίνετο τὴν οἰκουμένην συντελέσας, “ καὶ ἐνηυφραίνετο ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων.” οὐκοῦν· ἐπανήξω γὰρ αὖθις ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς, καὶ τοῦ παντὸς λόγου τὸν σκοπὸν ἀναλήψομαι· τὴν ἄπονον τῶν ἁγίων ζωὴν ἡ κατὰ τὸ σάββατον ἀργία δηλοῖ. πάντα γὰρ δίχα πόνου τὰ ἀγαθὰ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς ἁγίοις χορηγηθήσεται παρὰ Θεοῦ, b καὶ οὔτε τὴν ἀρχέκακον ἁμαρτίαν ἐργασόμεθα τότε, διὰ τὸ πρόῤῥιζον αὐτὴν ἐξ ἡμῶν ἀπολέσθαι μετὰ τοῦ κατασπείρειν αὐτὴν ἐν ἡμῖν εἰωθότος, κατὰ τό “ Οὐκ ἔσται ἐκεῖ λέων, οὐδὲ Es. xxxv. 9, 8. “ τῶν θηρίων τῶν πονηρῶν οὐδὲν οὐ μὴ ἀναβῇ ἐκεῖ, ἀλλ' “ ἔσται ἐκεῖ ὁδὸς καθαρὰ, καὶ ὁδὸς ἁγία κληθήσεται.” ἀλλὰ καὶ πάντων ἀκονιτὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν ἁγίων ὁ νοῦς ἀνθέξεται. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ὁ συλλέγων ἐν σαββάτῳ τὰ ξύλα Num. xv. 36. λιθόλευστος τελευτᾷ, ὡς ἀδικήσας ἐν τῷ τύπῳ τὴν ἀλήθειαν. καταλύσαντες γὰρ καὶ εἰς ἐκείνην καταντήσαντες τὴν ἀνά- c παυσιν, οὐκ ἐξελευσόμεθά ποτε τὸν ἀξιάγαστόν τε καὶ ἐν ἀρεταῖς διαφανῆ τρόπον, καθάπερ ἐκεῖνοι ἀπὸ τῆς ἰδίας σκηνῆς, ἀλλ' οὐδὲ τὴν πυρὸς ἔτι τροφὸν καὶ μητέρα συλλέξομεν ἁμαρτίαν, ὡσπεροῦν ἐκεῖνος τὰ ξύλα διὰ πολλὴν ἄγαν ἀναισθησίαν, οὐ συνεὶς τὰ ἐν τύπῳ πρὸς ἀλήθειαν

9. βίβλῳ B. 13. γὰρ] δὲ B. 17. ἀρχέκακον] ἀρχέτυπον B. 25. γὰρ] μὲν γὰρ B. 27. ἐκεῖνοι B. ἐκεῖνος Ed. 28. ἔτι—ἁμαρτίαν] ἐπὶ γῆν τροφὴν καὶ μητέρα συλλεξόμεθα μαρτυρίαν B. 30. ἐν] + τῷ B.

βλέποντα. διά τοι τοῦτο καὶ τοῖς λίθοις τοῖς ἀναισθήτοις,
d ἅτε δὴ καὶ ἀλοὺς ἐπ' ἀναισθησίᾳ πολλῇ, παρὰ τῶν κολα-
ζόντων ἐβάλλετο, γραφομένην ἔχων ἐν τῇ τιμωρίᾳ τὴν
ποιότητα τοῦ τρόπου. ὅτι μὲν οὖν τότε τὴν βδελυρὰν
ἁμαρτίαν οὐκ ἐργασόμεθα, δῆλον, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ὠφελοῦν
ἱδρῶτι κατορθώσομεν· καὶ ὀψόμεθα πάλιν ὡς ἐν αἰνίγματι
καὶ τοῦτο δηλούμενον ἐν βιβλίοις τοῖς Μωυσαϊκοῖς. δρόσου
μὲν γὰρ δίκην ἐπηφίει τὸ μάννα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐν ἐρήμῳ
Ps. lxxvii. 25. Θεὸς, καὶ δέδωκεν ἄρτον ἀγγέλων αὐτοῖς, κατὰ τὸ γεγραμ-
μένον· εἶτα καὶ νόμον ἐπ' αὐτῷ διωρίζετο διὰ τοῦ πανσόφου
Exod. xvi. 25, 26. e Μωυσέως· προσεφώνει γὰρ οὕτως "Φάγετε σήμερον· ἔστι
"γὰρ σάββατα σήμερον τῷ Κυρίῳ, οὐχ εὑρήσετε ἐν τῷ
"πεδίῳ· ἓξ ἡμέρας συλλέξετε· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ
"σάββατα, οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῇ." ὑποδηλοῖ γὰρ, ὅτι πρὸ μὲν
τῆς τῶν αἰώνων συστολῆς, πόνῳ τὸ ὠφελοῦν καὶ τὸ ἀπο-
τρέφον ἡμᾶς εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον συναγείρειν ἀκόλουθον,
ὥσπεροῦν ἐκεῖνοι τὴν πλατεῖαν περιθέοντες ἔρημον, ἁπαντα-
χόθεν εἰς τροφὴν τὸ μάννα συνεκομίζοντο· ἐν δὲ τῇ ἑβδόμῃ,
427 A. a τουτέστιν, ἐπὶ τέλει λοιπὸν, ὁ μὲν τῆς τῶν χρησίμων συλ-
λογῆς ἐξοίχεται καιρὸς, τοῖς δὲ ἤδη προπεποριςμένοις ἐντρυ-
Ps. cxxvii. 2. φήσομεν, κατὰ τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ "Τοὺς
"καρποὺς τῶν πόνων σου φάγεσαι."

Ὁ μὲν οὖν νομοθέτης καὶ Θεὸς, οὐ ταῖς σκιαῖς ἐφηδό-
μενος, ἀλλ' εἰς αὐτὴν ἤδη τὴν τῶν πραγμάτων εἰκόνα προ-
αναβλέπων, διηγγέλλετο μὴ δεῖν ἐν σαββάτῳ πονεῖν. ἀλλ'
ὑπερφρονήσαντές τινες τοῦ διορισθέντος αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ
νόμου, καὶ ῥιψοκινδύνως τῷ πάντων Δεσπότῃ προσκρούειν
b οὐ παραιτούμενοι, τὸ μὲν ὅτι προσήκοι βαδίζειν συγκομισο-

1. τοῖς prius om. B. 6. ἐν om. B. 10. πανσόφου B. προφήτου Ed. 11. ἔσται B. 13. συλλέξατε B. (15. 53. 106. 134.), sed cf. de Ador. 234 c. 17. ἁπανταχόθεν] καὶ πανταχόθεν B. 19. ἐπὶ] + τῷ Ed. invito B. 20. προπεποριςμένοις] πεπορευμένοις B. 21. τοὺς καρποὺς τῶν πόνων B. cf. de Ad. 234 d cod. bonae notae quemque, 473 b, in xii Proph. 860 c. τοὺς πόνους τῶν καρπῶν Ed. 24. τῶν πραγμάτων B. τοῦ πράγματος Ed. 25. διηγγέλλετο om. B. 26. ἐπὶ τούτῳ νόμου] ἐπὶ τούτων ὁμοῦ B. 28. προσήκοι βαδίζειν συγκομισομένους] βαδίζειν οὐ προσήκοι συγκομιζομένους B.

μένους τὸ μάννα καὶ ἐν σαββάτῳ διεγνώκεσαν, καὶ οὐκ ἐν
βουλαῖς τὸ τόλμημα μόναις, ἀλλ᾽ εἰς ἔργον ἤδη τὸ δοκοῦν
διεξήγετο. ἐπισκήπτει τοιγαροῦν διὰ τοῦτο πάλιν αὐτοῖς ὁ
νομοθέτης καί φησιν “Ἕως πότε οὐ βούλεσθε εἰσακούειν Exod. xvi. 28, 29.
“τὰς ἐντολάς μου καὶ τὸν νόμον μου; ἴδετε, ὁ γὰρ Κύριος
“ἔδωκεν ὑμῖν τὴν ἡμέραν ταύτην σάββατα· διὰ τοῦτο αὐτὸς
“δέδωκεν ὑμῖν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ ἄρτους δύο ἡμερῶν· καθί-
“σεσθε ἕκαστος εἰς τοὺς οἴκους ὑμῶν, μηδεὶς ὑμῶν ἐκπο-
“ρευέσθω ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ.” ὁρᾷς c
ὅπως τὴν ἱδρῶτος καὶ πόνου παντὸς ἐλευθέραν ἡμῖν προανα-
πλάττων ζωὴν ἐν ταῖς κατὰ τύπον ἀργίαις, δρᾶν οὐδὲν ὅλως
ἐφίησιν ἐν σαββάτῳ; συλλέγειν μὲν γὰρ οὐκ ἐᾷ, προσεπι-
τάττει δὲ τούτῳ, καὶ τὸ χρῆναι τὸν οἶκον ἀφέντα μηδαμόσε
χωρεῖν, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἰδίων μὴ ἐκπορεύεσθαι τόπων. καὶ τί
πάλιν ἡμᾶς διὰ τούτου βούλεται μαθεῖν, ἐκθησόμεθα, συγ-
γενὲς αὐτῷ καὶ ὡσαύτως ἔχον παραθέντες ῥητόν. προσε-
λάλει τοιγαροῦν ὁ μακάριος προφήτης Ἱερεμίας τοῖς Ἰου- d
δαίοις ὡδί “Τάδε λέγει Κύριος Φυλάξατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν Hier. xvii. 21, 22.
“καὶ μὴ αἴρετε βαστάγματα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων καὶ
“μὴ ἐκπορεύεσθε ταῖς πύλαις Ἱερουσαλὴμ, καὶ μὴ ἐκφέ-
“ρετε βαστάγματα ἐξ οἰκιῶν ὑμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν
“σαββάτων, καὶ πᾶν ἔργον οὐ ποιήσετε· ἁγιάσατε τὴν
“ἡμέραν τῶν σαββάτων καθὼς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν
“ὑμῶν.” καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; εἰς ἕξιν ἡμᾶς προδιανιστὰς
τὴν φιλάγρυπνον, φυλάττειν ἐπιτάττει τὴν ἰδίαν ψυχήν· e
οὕτω γὰρ ἂν ὑπάρξαι ῥᾳδίως καὶ τὸ δεῖν εἰσελάσαι λοιπὸν
εἰς τὸν ἐν ἐλπίσι σαββατισμόν. ἀναφανεῖται δὲ ὅσα τοῖς
τοῦδε τυχοῦσι τὰ ἀγαθὰ, διεσάφει καλῶς διὰ τῆς τῶν ἑτέρων

6. δέδωκεν ἡμῖν B. [cf. ἡμῖν (25)], sed cf. Glaph. 288 d, ubi ἔδωκεν ὑμῖν exhibent codd. bonae notae. 7. δέδωκεν ὑμῖν post ἡμερῶν transponit B. 8. μηδεὶς] + οὖν B. 9. τόπου] οἴκου B. (Alex.) 10. ὅπως] ὅτι B. 15. ἡμᾶς διὰ τούτου] διὰ τούτων ἡμᾶς B. 19. ἐν om. B. 20. ταῖς πύλαις D. Ed. τῶν πυλῶν D ex corr. “al.” Ed. mg. τῆς πυλῆς B. καὶ assumptum ex B. 22. σαββάτων] + οὐκ ἐξελεύσεσθε ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου ὑμῶν Aub. inter uncos invito B. ποιήσετε] + καὶ Ed. (22 al.) invito B. 24. προδιανιστὰς B. διανιστὰς Ed. 28. τῶν assumptum ex B.

ἐπαγωγῆς. βαστάγματι μὲν γὰρ οὐκ ἐᾷ καταβρίθεσθαί τινας, ὡς οὐδενὸς ἔτι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὸ δυσαχθὲς τῆς ἁμαρτίας ἀναληψομένου φορτίον· ἁγιότητος γὰρ ὁ καιρὸς, οἰχομένης μὲν εἰς ἀναίρεσιν παντελῆ τῆς ἀρχαίας ἁμαρτίας, ἀνακαινιζομένης δὲ τῆς ἑκάστου ψυχῆς εἰς ἕξιν ἀκλινῶς τὴν φιλάρετον.
428 A. a ἀλλὰ καὶ τὸ ἔξω φοιτᾶν τῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ οὐκ ἐφίησι πυλῶν. καὶ γὰρ δὴ κατὰ τὸν ἀληθῆ τε καὶ ὀρθῶς ἔχοντα λόγον οἰκήσει παγίως ὁ λαμπρὸς τῶν ἁγίων χορὸς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὴν ἁγίαν οὐκ ἐκβήσεται πόλιν, ἔσται δὲ μᾶλλον διὰ παντὸς ἐν αὐτῇ καὶ πρὸς τὸ δύνασθαι δραπετεύειν οὐδαμῶς τῶν ἅπαξ δοθέντων ἀγαθῶν τῇ θείᾳ
Rom. xi. 29. δυνάμει διακρατούμενος. "Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα "καὶ ἡ κλῆσις τοῦ Θεοῦ," κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον. ἐν δέ
b γε τῷ πάλιν εἰπεῖν Οὐκ ἐξελεύσεσθε ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου
Infra xiv. 2. ὑμῶν, ἐκεῖνο δὴ μάλα σαφῶς ἔοικεν ὑποδηλοῦν. πολλαὶ μὲν γὰρ ὄντως αἱ μοναὶ παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν· καὶ τούτου δὴ πάλιν λαμπρῶς ἀνεπλήρου
Exod. xxxvii. 2. τὸν τύπον ἡ ἁγία σκηνὴ, δέκα λαμβάνουσα τὰς αὐλὰς, καὶ δοθήσεται μὲν ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ ἀναλόγως τοῖς κατωρθωμένοις ἡ μονή· οἱ δὲ ὅλως ἐν κατασχέσει τῶν ἐκεῖσε σκηνωμάτων γεγενημένοι, διὰ παντὸς μὲν αὐτοὶ
c ἐνδιαιτήσονται, βαδιοῦνται δὲ οὐδαμῶς εἰς ἀπόπτωσιν τῶν ἐκ θείας αὐτοῖς ἀπονεμηθέντων δωρεᾶς. καὶ ἀληθὴς ἡμῖν ὁ μάρτυς εἰσβήσεται· λέγει γὰρ οὕτως ὁ προφήτης Ἡσαΐας
Es. xxxiii. 20. περὶ τῶν τοιούτων διειληφώς "Οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται "Ἱερουσαλὴμ, πόλις πλουσία, σκηναὶ αἳ οὐ μὴ σεισθῶσιν, "οὐδ' οὐ μὴ κινηθῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον." ἐν γὰρ τῷ μὴ σείεσθαι λέγειν τὰς ἐν τῇ πλουσίᾳ πόλει σκηνὰς, τὸ ἀμετάθετον τῆς ἐν αὐτῇ διαμονῆς καὶ ἐνδιαιτήσεως καταδηλοῖ. ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτοις ἔτι, πᾶν ἔργον, φησὶν, οὐ

1. βαστάγματα B. 5. ἀκλινῶς τὴν φιλάρετον] ἀληθῶς τὴν ἐνάρετον B. 9. ἐπουράνιον B. οὐράνιον Ed. 10. καὶ assumptum ex B. 14. εἰπεῖν om. B. 15. μὲν om. B. 18. τὰς om. B. 21. αὐτοὶ B. αὐτοῖς Ed. 27. οὐδ' οὐ B. (Alex.) οὐδὲ Ed. cf. var. l. in xii Proph. 667 b. κινηθῶσιν] + οἱ πάσσαλοι τῆς σκηνῆς αὐτῆς Ed. invitis B.D. Georgio Trap.

ποιήσετε ἐν αὐτῇ, καὶ ἁγιάσετε τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων. d καθάπερ ἤδη πολλάκις εἰρήκαμεν, ἀργίας τῆς ἐπ' ἀμφοῖν καὶ ἀναπαύσεως ὁ καιρὸς, καὶ ὅλος ἅγιος ἀνατεθειμένος εἰς ἑορτὴν τῷ Χριστῷ.

Τὸ δὲ χρῆναι πάλιν ἡμᾶς ἐνεργεῖν μὲν ἐν σαββάτῳ μηδὲν, καταλύειν δὲ ὥσπερ καὶ ἀνεῖσθαι παντὸς τοῦ πρὸς ἱδρῶτα καλοῦντος καὶ πόνον, καὶ δι' ἑτέρων ἐπιγνωσόμεθα. ἐν μὲν γὰρ τῇ ἐξόδῳ φησίν "Ἓξ ἔτη σπερεῖς τὴν γῆν σου καὶ Exod. xxiii. 10, 11. "συνάξεις τὰ γεννήματα αὐτῆς· τῷ δὲ ἑβδόμῳ ἄφεσιν "ποιήσεις καὶ ἀνήσεις αὐτήν." ἐν δὲ τῷ Λευιτικῷ "Ὅταν e Lev. xxv. 2-4. "εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, καὶ ἀναπαύ- "σεται ἡ γῆ ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν σάββατα Κυρίῳ· ἓξ ἔτη "σπερεῖς τὸν ἀγρόν σου, καὶ ἓξ ἔτη τεμεῖς τὴν ἄμπελόν σου "καὶ συνάξεις τὸν καρπὸν αὐτῆς· τῷ δὲ ἔτει τῷ ἑβδόμῳ "ἀνάπαυσις ἔσται τῇ γῇ, σάββατα Κυρίῳ." τὴν μὲν γὰρ ἀναίσθητον τῶν πόνων οὐκ ἀνίησι γῆν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτῇ κυρίως τὸν ἐπὶ τούτοις ἐχαρίζετο νόμον, τὸ δὲ μὴ χρῆναι πονεῖν διὰ τοῦ τὴν γῆν ἀνεῖναι τοῖς αὐτὴν κεκτημένοις ἐπραγματεύετο. πολυτρόπως γὰρ ἡμῖν τὴν ἐπὶ Χριστῷ a **429 A.** κατεσήμαινεν ἑορτὴν, καθ' ἣν οἱ φόβῳ τῷ θείῳ συζήσαντες, εἰς παντελῆ καὶ ὁλόκληρον ἐλευθερίαν ἀναδραμοῦνται τὴν ἐν ἁγιασμῷ καὶ πλουσιωτάτῃ τοῦ Πνεύματος χάριτι. καὶ τοῦτο δὲ πάλιν δι' αὐτῶν εἰσόμεθα τῶν Μωυσαικῶν ἐνταλμάτων. ἔχει γὰρ οὕτως "Ὅταν πραθῇ σοι ἀδελφός σου ἢ ἡ ἀδελφή Deut. xv. 12. "σου, ὁ Ἑβραῖος ἢ ἡ Ἑβραία, ἓξ ἔτη δουλεύσει σοι, τῷ δὲ "ἔτει τῷ ἑβδόμῳ ἄφεσις." οἱ γὰρ πάλαι τῇ ἁμαρτίᾳ δουλεύσαντες, καὶ ἡδονῇ τῇ πρὸς τὸ φαῦλον ἑαυτοὺς τρόπον τινὰ τῷ διαβόλῳ καταπωλήσαντες, δικαιωθέντες ἐν Χριστῷ b διὰ τῆς πίστεως, εἰς τὸν ἀληθῆ καὶ ἅγιον ἀναβησόμεθα σαββατισμὸν, τὴν διὰ τῆς χάριτος ἐλευθερίαν ἠμφιεσμένοι, καὶ ἀγαθοῖς τοῖς θεόθεν λελαμπρυσμένοι.

3. ὅλος] ὁ λόγος B. ἀνατιθέμενος B. 5. ἐν] + τῷ B. 6. καὶ ἀνεῖσθαι] ἀνακεῖσθαι B. 8. σπερεῖς] σπείρῃς D. 11. καὶ—Κυρίῳ om. B. 15. τῇ γῇ B. τῆς γῆς Ed. 19. τὴν ἐπὶ Χριστῷ om. B.

ΚΕΦΑΛΗ Ζ.

Λόγος περὶ τῆς ἐν ὀγδόῃ περιτομῆς, τίνος ἐστὶ σημαντικὴ πολυτρόπως ἐπιδεικνύς.

c

ΑΡΚΟΥΝΤΩΣ ἤδη, καθάπερ ὑπολαμβάνω, καὶ κατὰ δύναμιν τῆς ἐνούσης ἡμῖν διανοίας τὸν ἐπὶ τῷ σαββάτῳ διαπτύξαντες λόγον, ἐπὶ τὴν τούτῳ γείτονα περιτομὴν τὸν ἐπὶ τῇ ζητήσει μετοίσομεν πόνον, πανταχόθεν τὸ λυσιτελὲς ὅτι πρέποι θηρᾶσθαι διεγνωκότες· καὶ γὰρ ἂν εἴη τῶν ἀτοπωτάτων, καὶ γελοιότητος δὲ τῆς ἐσχάτης οὐκ ἀμοιροῦν, τὸ μὴ πάντα πόνον ἀδεῶς τῆς ἐν τούτοις γνώσεως ἀμείβεσθαι φιλεῖν. τί δὲ δὴ καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς ὡς ἐν τύπῳ τοῖς
d ἀρχαιοτέροις ὑποδηλούμενον περιαθροῦντες πνευματικῶς, ἐκθησόμεθα πάλιν κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐπιχορηγίας τοῦ πάντα
Es. xlv. 3. τὰ σκοτεινὰ φανεροῦντος Θεοῦ, καὶ θησαυροὺς ἡμῖν ἀποκρύφους ἀοράτους ἀνοίγοντος. τοῖς μὲν γὰρ πρὸς ἕξιν ἤδη βεβηκόσι τὴν ἀπροσδεᾶ, καὶ τελειοτέραν ἔχουσι τὴν διάνοιαν, ἐξέσται καὶ νοεῖν καὶ λαλεῖν τὰ πολὺ τούτων βελτίονα· ἡμεῖς δὲ τὰ εἰς νοῦν ἰόντα τὸν ἡμέτερον, κἂν τοῦ πρέποντος ὑστερίζειν δοκεῖ, τοῖς ἀκροωμένοις παραθήσομεν, οὐκ αἰδοῖ τοῦ μὴ
e δοκεῖν ἡττῆσθαι τινῶν τὴν φιλαδελφίαν λυπήσαντες, μᾶλλον
Prov. ix. 9. δὲ τὸ γεγραμμένον εἰδότες "Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ "σοφώτερος ἔσται· γνώριζε δὲ δικαίῳ, καὶ προσθήσει τοῦ "δέχεσθαι." πρῶτος τοιγαροῦν ἐπὶ τῇ περιτομῇ διωρίζετο

2. Λόγος om. B. Adnotat D: *οἶμαι ἀντὶ τοῦ περὶ τῆς ἐν ὀγδόῃ περιτομῆς ὀφείλει γράφεσθαι, εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ.* 7. *μετοίσωμεν* B. 10. *ἀδεῶς* B. *ἡδέως* Ed. *ἀμειβήσεσθαι* B. 13. *πάντα* B. *παντὸς* Ed. 17. *καὶ* prius assumptum ex B. *τὰ* om. Migne. 19. *δοκεῖ* B. et sic conjecit Aub. *δοκεῖς* D. Ed. 22. *δὲ* assumptum ex B suprascr. (Alex.) cf. supra 79 a.

νόμος, λέγοντος πρὸς Ἀβραὰμ τοῦ Θεοῦ “Σὺ τὴν διαθήκην Gen. xvii. 9–12.
“μου διατηρήσεις, καὶ τὸ σπέρμα σου μετὰ σὲ εἰς τὰς
“γενεὰς αὐτῶν· καὶ αὕτη ἡ διαθήκη μου ἣν διαθήσω ἀνὰ
“μέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου
“μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν· περιτμηθήσεται πᾶν ἀρσε- a 430 A.
“νικόν. καὶ περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας
“ὑμῶν, καὶ ἔσται εἰς διαθήκην ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν.
“καὶ παιδίον ὀκτὼ ἡμερῶν περιτμηθήσεται ὑμῶν πᾶν ἀρσε-
“νικόν.” ὁρισάμενος δὲ τὸν ἐπὶ τούτῳ νόμον, καὶ ὅτι
προσήκοι πάντως αὐτοὺς τῆς ἀκροβυστίας τὴν σάρκα περι-
τέμνεσθαι διατεταχώς, οὐκ ἀζήμιον ἀποφαίνει τοῦ νόμου τὴν
παράβασιν, μυστηρίου τύπον ἀναγκαιοτάτου τὸ πρᾶγμα
δεικνύς· ἐπιλέγει γὰρ τούτοις ἐφεξῆς “Καὶ ἔσται ἡ διαθήκη Ib. 13, 14.
“μου ἐπὶ τῆς σαρκὸς ὑμῶν εἰς διαθήκην αἰώνιον· καὶ ἀπερίτ- b
“μητος ἄρσην, ὃς οὐ περιτμηθήσεται τὴν σάρκα τῆς ἀκρο-
“βυστίας αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, ἐξολοθρευθήσεται ἡ
“ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτῆς· ὅτι τὴν διαθήκην
“μου διεσκέδασεν.” ὁ μὲν οὖν θεσπέσιος Παῦλος σημεῖον
ὥσπερ τι καὶ σφραγῖδα δεδόσθαι τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως
τὴν περιτομὴν τῷ πατριάρχῃ διισχυρίσατο. σκοπὸς γὰρ ἦν,
ὡς ἔοικεν, αὐτῷ καὶ περισπούδαστον ἐπιχείρημα, νομικοῦ
παντὸς ἐπιτάγματος προανέχουσάν τε καὶ ἀρχαιοτέραν ἐπι-
δεῖξαι τὴν διὰ πίστεως κλῆσίν τε καὶ δικαιοσύνην. ἐδυσώπει c
γὰρ οὕτω μόλις τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ καὶ συνέπειθέ πως εἰς τὸ
μὴ παράβασιν ἡγεῖσθαι τοῦ νόμου τὴν διὰ πίστεως δικαιο-
σύνην, ἐπαναδρομὴν δὲ μᾶλλον εἰς τὸ ἀπ᾽ ἀρχῆς, καὶ πρὸ
νόμου παντός· ἀλλ᾽ ἐν καιρῷ περιενεγκὼν εἰς τὸ τέως ὠφε-
λοῦν καὶ τῷ παρόντι χρήσιμον τοῦ λόγου τὴν δύναμιν,
ἕτερόν τινα πάλιν εἰδὼς τῆς περιτομῆς τὸν τρόπον εὑρί-
σκεται. τὸ γὰρ ἐν σαρκὶ καυχᾶσθαι φιλεῖν τοῖς Ἰουδαίοις

3. μου assumptum ex B. διαθήσομαι B. 7. ὑμῶν et ἐμοῦ inter se transponit B. 9. γὰρ pro δὲ B. 18. μου assumptum ex B. 19. ὥσπερ τι] τε ὥσπερ B. σφράγισμα B. τοῖς pro τῆς B. 25. ἡγεῖσθαι] ἡγιάσθαι B.

Rom. ii. 28, 29. ἀπομαθεῖν συμβουλεύων, ἐπιστέλλει πάλιν “Οὐ γὰρ ὁ ἐν
d “τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ
“περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ
“καρδίας ἐν πνεύματι οὐ γράμματι, οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ
“ἀνθρώπων ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ.” ἢ γὰρ οὐχὶ διὰ τούτων καὶ
ὑποπείθει λοιπὸν εἰς ἑτέρας ἐννοίας ἐπ' ἐκείνῃ μεταβιβάζε-
Ib. iv. 11. σθαι, καὶ οὐ μέχρι τοῦ δεδόσθαι “σφραγῖδα τῆς ἐν ἀκρο-
“βυστίᾳ πίστεως,” τὴν περιτομὴν τῷ προπάτορι, διενθυ-
μεῖσθαι βούλεται, ἀλλά τι καὶ μεῖζον ἐπὶ τούτῳ νοεῖν καὶ
πνευματικόν;

Ζητητέον τοιγαροῦν καὶ περισκεπτέον οὐκ ἀνειμένως τίς ἡ
e ἐν πνεύματι περιτομή, τίνος δ' ἂν νοοῖτο σύμβολον ἡ ἐν
σαρκὶ τελουμένη, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν οὐκ ἀδιαφόρως, ἐν
ᾗπερ ἂν ἡμέρᾳ τύχοι, μόνῃ δὲ ἐν ὀγδόῃ περιτέμνεται ἄν-
θρωπος. ἔστι τοίνυν οὐδενὶ τῶν ὄντων ἀμφίβολον, ὡς
ἐπείπερ ἡμῖν ὁ σκοπὸς συντείνεται πρὸς τὸ θέλειν συνδεῖ-
σθαι τῷ Θεῷ διὰ μεσίτου Χριστοῦ, διὰ τοῦτο δὴ πάντως
431 A. a καὶ προκαθαίρεσθαι πρέπει, προαγνίζεσθαι διὰ τρόπου
παντὸς τοὺς εἰς οἰκειότητα διὰ πίστεως ἀναβαίνοντας τῷ
πανάγνῳ Δεσπότῃ. ληψόμεθα δὲ εἰς ἀρίστην τοῦ τοιοῦδε
πράγματος εἰκόνα τὸ εἰρημένον παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸν ἅγιον
Exod. xix. 10, 11. Μωυσέα “Καταβὰς διαμάρτυραι τῷ λαῷ, καὶ ἅγνισον
“αὐτοὺς σήμερον καὶ αὔριον, καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια
“ἑαυτῶν, καὶ ἔστωσαν ἕτοιμοι εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην·
“τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταβήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος
b “Σινᾶ.” ἐν μὲν γὰρ τῷ προαγνίζεσθαι δεῖν, τὴν διὰ τρόπων
ἐπιείκειαν ἐπιτηδεύειν βούλεται· ἐν δὲ τῷ χρῆναι τὰ ἄμφια
περιπλύνειν αὐτούς, τὴν αὐτοῦ τοῦ σώματος ὑπεμφαίνει
κάθαρσιν. ἄμφιον γὰρ ὥσπερ καὶ περιστολὴ τῆς ψυχῆς
τὸ σῶμά ἐστιν.

1. λέγων pro πάλιν B. 5. διὰ τούτων καὶ] καὶ δι' [τὸν] αὐτῶν καὶ B. Statim ὑποτίθει B. 14. περιτέμνεται [ὁ] ἄνθρωπος B. 16. συντείνεται] ἐγγίνεται B. 17. μεσίτου] + τοῦ Ed. invitis B.D. 18. προαγνίζεσθαι] deest ut vid. conjunctio. 25. τὸ ὄρος] + τὸ Ed. invito B. (Alex.), sed cf. Glaph. 316 e ubi τὸ exhibent codices bonae notae.

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ· ἀναβήσομαι γὰρ ἐπὶ τὴν τοῦ λόγου πρώτην τε καὶ ἀναγκαιοτάτην ἀρχήν· προαγνίζεσθαι πάντως ἐχρῆν τοὺς εἰς οἰκειότητα τρέχοντας τῷ ἁγίῳ Θεῷ, κατὰ τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενον "Ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι·" Lev. xix. 2. σύμβολον ἁγνισμοῦ διὰ τῆς ἐν σαρκὶ περιτομῆς τοῖς ἀρχαιο- c τέροις ὡρίζετο· καὶ ὅπως, ἐροῦμεν. τὴν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων διευκρινησάμενοι φύσιν, ἁμαρτίας ἁπάσης προβαδίζουσαν ἡδονὴν εὑρήσομεν· καὶ καλεῖ τις ἡμᾶς εἰς τὸ πλημμελεῖν ἐπιθυμία θερμὴ τῆς ἐνεργείας ἀεὶ προανίσχουσα, καὶ τὴν τῆς διανοίας σύνεσιν προαρπάζουσα, πείθουσά τε οὕτω λοιπὸν ἐπὶ τὴν τῶν αἱρεθέντων διεξαγωγὴν διὰ λειοτάτης ἔρχεσθαι τῆς ὁδοῦ. ἀληθῆ δέ πως ὄντα τὸν ἐπὶ τούτοις ἡμῶν λόγον ἀποφαίνει λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητής, d οὕτω βοῶν "Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι ἀπὸ Θεοῦ S. Jac. i. 13-15. "πειράζομαι· ὁ γὰρ Θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν, πειράζει "δὲ αὐτὸς οὐδένα, ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας "ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· εἶτα ἡ ἐπιθυμία "συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα "ἀποκύει θάνατον." ὁρᾷς οὖν ὅπως ἐν ἐπιθυμίαις ταῖς ἐπί τισιν ἡ τῆς φαυλότητος προδημιουργεῖται γένεσις, καὶ ἐν ἐκτόποις ἡδοναῖς τὰ τῆς ἁμαρτίας προκυοφορεῖται σπέρ- e ματα; προστάττει τοιγαροῦν ὁ νομοθέτης καὶ Θεὸς ἐκείνῳ δὴ μάλιστα τῷ μορίῳ τοῦ σώματος, ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ τῶν ἡδονῶν ἡ γένεσις, τὸν περιτέμνοντα σίδηρον ἐπιφέρεσθαι, ἵνα δὴ μάθοις ὡς δι' αἰνίγματος, ὡς ἀμήχανον ἡμᾶς ὀφθήσεσθαί ποτε καθαρούς, εἰ μὴ τοῦ θείου λόγου τὴν τομωτάτην ἐνέργειαν ἐν καρδίᾳ δεξάμενοι, καὶ εἰς νοῦν λαβόντες τὴν τοῦ Πνεύματος μάχαιραν, τὰς ἐφ' ἅπασι τοῖς αἰσχίστοις ἐπιθυμίας ἀποπεμψόμεθα, πράττοντες μὲν οὐδαμῶς τὰ ἐν

1. οὐκοῦν ἐπειδήπερ om. B. ἐπὶ] εἰς B. 2. προαγνίζεσθαι] + δὲ B. Statim πάντως ἐχρῆν assumpta ex B. 3. οἰκειότητα] ἁγιότητα B. 4. λεγόμενον B. λελεγμένον Ed. εἰμι assumptum ex B. (15.) 14. μηδεὶς] + οὕτω B. 19. ἀποκύει B. κύει Ed. 25. μάθοις D. μάθῃς Ed. ὀφθῆναι B. Statim καθαρούς ποτε inverso ordine B. 28. αἰσχίστοις B. αἰσχροῖς Ed.

432 A. a ἰδίοις θελήμασι, κἂν ἡδίστην ἔχειν ὑποκρίνωνται τὴν ἀπόλαυσιν, μόνον δὲ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ στέργειν καὶ δρᾶν ἀναπειθόμενοι. τοιαύτην ἡμῖν εἰσκομιζούσης τῆς ἀληθεστέρας περιτομῆς τὴν δύναμιν, πρὸς τοὺς ἐπὶ μόνῃ τῇ σαρκὶ Hier. iv. 4. μεγαλοφρονεῖν εἰωθότας εἰκότως ἂν λέγοιτο "Περιτμήθητε "τῷ Θεῷ, καὶ περιτεμεῖσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἄνδρες "Ἰούδα καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ." ὁ γὰρ τὴν σάρκα περιτεμνόμενος, μόνῃ περιτέτμηται τῇ σαρκὶ, ὁ δὲ τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν κομισάb μενος, μόνῳ καὶ ἀληθῶς περιτέμνεται τῷ Θεῷ.

Δεχόμεθα δὲ τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν ἀνακομίζουσαν ἡμᾶς εἰς οἰκειότητα τὴν ὡς πρὸς Θεὸν, κατὰ τὴν ὀγδόην, τουτέστι τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Σωτῆρος ἡμέραν, σημεῖον τοῦτο τιθέμενοι τοῦ πρόξενον εἶναι ζωῆς τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν, καὶ συναινοῦντες τρόπον τινὰ δι' αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ὅτι συζησόμεθα τῷ Χριστῷ κατὰ τὸ εἰρημένον Col. iii. 3, 4. διὰ τοῦ Παύλου· "Ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυc "πται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὅταν ὁ Χριστὸς φανε"ρωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθή"σεσθε ἐν δόξῃ." ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ ἀληθεύων ἐρεῖ τις, ὅτι τῷ κόσμῳ τεθνήξεταί τις, τὰς ἐν κόσμῳ διὰ Θεὸν ἡδονὰς παραιτούμενος; τοιόσδε τις καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἡμῖν Gal. vi. 14. ἀνεφαίνετο λέγων "Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν "τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται "κἀγὼ τῷ κόσμῳ." μέτοχοι γὰρ γεγονότες αὐτοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος, τοῦ πᾶσαν τὴν ἐν ἡμῖν ἀκαθαρσίαν ἀχειροd ποιήτως περιτέμνοντος, ἐνεκρώθημεν τῷ κόσμῳ, ζῶμεν δὲ τὴν ἀρίστην ζωὴν τῷ Θεῷ. οὐκοῦν κατὰ τὴν ὀγδόην ἡ περιτομὴ διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ πρὸ τῆς ὀγδόης· οὐ γὰρ πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἡ τοῦ Πνεύματος

1. ἰδίους Aub. correxi post Migne. 5. μέγα φρονεῖν B. Περιτμήθητε] + τὴν σάρκα Ed. invito B. 8. , μόνῃ] μόνην, B. Statim περιτέμηται D. ἐν] + τῷ B. 12. ἡμᾶς assumptum ex B. 14. τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν] τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς (ν superscr.) B. 22. τοιόσδε τις] τοιοῦτος δη (ε τις superscr.) B.

δόσις, ἀλλὰ μετ᾽ ἐκείνην ἐστὶν, ἤτοι κατ᾽ αὐτὸν τῆς ἀναστάσεως τὸν καιρὸν, ὅτε καὶ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐνεφύσησε λέγων "Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον." Ἰουδαίοις μὲν οὖν ἡ διὰ (Infra xx. 22.) σιδήρου πρεπωδεστέρα περιτομὴ, δοῦλοι γὰρ ἔτι καὶ ὑπὸ νόμον τὸν κολαστήν· κολάσεως δὲ σημεῖον ὁ σίδηρος· ἡμῖν e δὲ ὡς ἐλευθέροις καὶ πνευματικοῖς ἡ διὰ Πνεύματος κάθαρσις, πάντα μὲν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἐκπέμπουσα μολυσμὸν, τὸ δὲ τέλειον ἐν λαμπρότητι τῇ κατ᾽ εὐσέβειαν διὰ πίστεως εἰσκομίζουσα.

Ὅτι γὰρ διὰ τῆς ἀληθεστέρας καὶ πνευματικῆς περιτομῆς, τῆς κατ᾽ εὐσέβειαν τελειότητος ἀποπληροῦται τὸ καύχημα, περισκεψάμενοι πάλιν τὰ ἐπὶ τῷ πατριάρχῃ Ἀβραὰμ γεγραμμένα, θεωρήσομεν. γέγραπται τοίνυν περὶ τοῦ προ- a 433 A. πάτορος Ἀβραὰμ, ὡς ἦν μὲν ἐτῶν ἐννέα καὶ ἐννενήκοντα τὸν (Gen. xvii. 24.) ἀριθμὸν, ἐνομοθέτει δὲ τότε χρησίμως αὐτῷ τὴν περιτομὴν ὁ Θεὸς, σημεῖον ὥσπερ τι καὶ τοῦτο τιθεὶς ἐναργὲς, ὅτι πρόθυρον ὥσπερ καὶ προεισαγωγή τις ἐστὶ τῆς εἰς ἀρετὴν τελειότητος ἡ περιτομὴ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὅλως ἀφίξεσθαί ποτε πρὸς τοῦτό τινα σαφῶς ὑποδηλῶν, μὴ τὴν ἐκ τῆς περιτομῆς σκιαγραφουμένην ἔχοντα κάθαρσιν· τελειότητος γὰρ σύμβολον ὁ ἑκατὸν ἀριθμός. πρὸ τῆς τελειότητος τοίνυν ἡ περιτομή. προβαδίζουσα γὰρ αὕτη πρὸς ἐκείνην ἡμᾶς b ἀνακομίζει ῥᾳδίως. ἀλλ᾽ οὐ μέχρι τούτων ἡμῖν τὰ ἐκ τῆς περιτομῆς περιορίζεται χρήσιμα, περιτομῆς δέ φημι τῆς ἐν πνεύματι· ἀλλ᾽ ἤδη καὶ μόνοις αὐτὴν τοῖς κατὰ Χριστὸν ἐλευθέροις χρεωστουμένην εὑρήσομεν. ἐλεύθερος δὲ δήπου πάντως ἐστὶν ἐν Χριστῷ, τὴν μὲν ὑπὸ τῷ διαβόλῳ δουλείαν καὶ τὸν τῆς ἁμαρτίας ζυγὸν ἀποσεισάμενος ὁ ἄνθρωπος, καὶ διαῤῥήξας μὲν τοὺς ἐκείνων δεσμοὺς, καθὰ γέγραπται, τὸ δὲ (Ps. ii. 3.) λαμπρόν τε καὶ ἀτυράννευτον τῆς δικαιοσύνης ἀναδησάμενος c καύχημα, δικαιοσύνης δέ φημι τῆς ἐν πίστει Χριστοῦ.

5. ὁ om. B. 12. Ἀβραὰμ assumptum ex B. 16. ἐνεργὲς B. 19. τῆς om. B. 28. ὁ om. B. 29. μὲν] δὲ B. 31. δέ assumptum ex B.D.

Ὅτι δὲ πρέπουσαν ἐλευθέροις μὲν τὴν ἐν ὀγδόῃ περιτομὴν εὑρήσομεν, δούλοις δὲ οὐκ ἔτι, τὴν ἱεράν τε καὶ θείαν περινοστοῦντες γραφὴν, κατ' οὐδένα πάλιν ἐνδοιάσομεν τρόπον. οὐκοῦν ὁ μὲν Ἰσμαὴλ, ὁ ἐκ θεραπαίνης τῆς Ἄγαρ τῷ πατριάρχῃ γεγεννημένος υἱὸς, περιετέμνετο μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐν ὀγδόῃ, ἐν ἔτει δὲ μᾶλλον τῷ τρισκαιδεκάτῳ· γέγραπται γὰρ
Gen. xvii. 25. d οὕτως, ὅτι περιέτεμεν Ἀβραὰμ Ἰσμαὴλ τὸν υἱὸν αὐτοῦ δέκα καὶ τριῶν ἐτῶν, ἵνα τὸν τῆς δουλευούσης Ἱερουσαλὴμ υἱὸν, τουτέστι τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τῆς ὀγδόης ἐκπεσόντα καὶ τῆς δωδεκάτης, ὁ θεῖος ἡμῖν ἐπιδείξῃ λόγος. ἐκπίπτει μὲν γὰρ τῆς ὀγδόης, ὡς οὐκ ἐθελήσας προσδέξασθαι τῆς ἐν ὀγδόῃ γενομένης ἀναστάσεως τὸ σωτήριον κήρυγμα, τουτέστι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗπερ ἦν οὐκ ἀμφίβολον ὠφελουμένους εἰς πίστιν καὶ ἐν πνεύματι περιτέμνεσθαι. ἐκπίπτει δὲ πάλιν καὶ τῆς δωδεκάτης, ὡς ἐν αἰνίγματι τὸν
e ἱερὸν τῶν ἀποστόλων χορὸν ταῖς ἀπειθείαις ἐξωθούμενος, ἄγευστός τε καὶ παντελῶς ἀπείρατος τῆς παρ' ἐκείνων διδασκαλίας διατελεῖν προθυμούμενος. ὁ μὲν οὖν οἰκέτης ἐν τούτοις· ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐλεύθερος Ἰσαὰκ ἐν ὀγδόῃ περιτέμνεται. οἱ γὰρ τῆς ἐλευθέρας ἐλεύθεροι παῖδες, τῆς ἄνω φαμὲν Ἱερουσαλὴμ, προσδεξάμενοι τὴν ὀγδόην, τουτέστι τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν πεπλουτήκασιν, ἁπάσης αὐτοὺς ἐλευθερώσασαν ἁμαρτίας, καὶ θανάτου μὲν ἀπαλλάττουσαν, ἐπειδὴ καὶ ἁμαρ-
434 A. a τίας, ἐξ ἧς καὶ δι' ἣν ὁ θάνατος, εἰς δὲ τὴν Χριστοῦ ζωὴν μεθορμίζουσαν.

Ὅτι δὲ πάλιν πρὸς οἷς ἤδη φθάσαντες διειρήκαμεν, καὶ θανάτου λύσις καὶ φθορᾶς ἀνατροπὴ διὰ τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς εὑρίσκεται, θεωρήσομεν εὐκόλως, τὸ τῆς καλουμένης ἐξόδου πολυπραγμονοῦντες βιβλίον. Μωυσῆς μὲν γὰρ

10. ὁ om. B. 12. τὸ σωτήριον B.D. τῷ σωτῆρι Ed. 13. Χριστοῦ] Θεοῦ B. 17. διδασκαλίας] ἀκολουθείας διδασκαλείας B. 22. τοῦ om. B. 23. ἀποπλουτήκασιν (sic) B. 25. τὴν] + τοῦ Ed. invitis B.D. 27. πρὸς οἷς] προσίσοι B.

ὁ μακάριος διὰ θείου προστάγματος πρὸς Φαραὼ τὸν τῶν Αἰγυπτίων ἐστέλλετο τύραννον, ὅτι τῆς μακρᾶς ἐκείνης δουλείας ἀνεῖναι προσήκοι τὸν Ἰσραὴλ ἀπαγγέλλων. καὶ δὴ καὶ ἐβάδιζεν, ὡς ἤδη περιτευξόμενος ὧν εἰρήκαμεν χάριν· b ἀλλ' "ἐγένετο, φησὶν, ἐν τῇ ὁδῷ ἐν τῷ καταλύματι "συνήντησεν αὐτῷ ἄγγελος, καὶ ἐζήτει αὐτὸν ἀποκτεῖναι· "καὶ λαβοῦσα Σεπφώρα ψῆφον περιέτεμε τὴν ἀκροβυστίαν "τοῦ υἱοῦ αὐτῆς καὶ εἶπεν Ἔστη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ "παιδίου μου· καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ, διότι εἶπεν Ἔστη τὸ "αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου." ἐνταῦθα μοι τίθει τὸ οὖς ἀκριβῶς· Μωυσέα μὲν γὰρ ὁ λεγόμενος ἄγγελος διαχειρίσασθαι καὶ ἀποκτεῖναι ζητεῖ, ἀναχωρεῖ δὲ μόλις c αὐτοῦ καὶ ἀπανίσταται, τὴν τοῦ παιδίου περιτομὴν δυσωπούμενος, ἣν διὰ ψήφου Σεπφώρα δημιουργήσασα τὸ χρεὼν ἀποπληρῶσαί φησιν. ἔστη γὰρ τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου, τὸν Μωυσέως ὀλοθρευτὴν ἀποσοβοῦσα, βοᾷ. ἀλλ' εἰ μή τις καὶ τούτοις μυστικὸς ἐνεκρύπτετο λόγος, ποῖον ἂν εἰπέ μοι πιθανὸν ἐπιδείξαιτο νοῦν, τὸ τῇ τοῦ παιδίου περιτομῇ τὸν ἱεροφάντην σώζεσθαι Μωυσέα, καὶ θηρίου δίκην ἐπιπηδῶντα τὸν ὀλοθρευτὴν τῇ τοῦ αἵματος ἐπιδείξει καταλῆξαι μὲν τῆς ἐφόδου λοιπὸν, ἀνασειράζεσθαι d δὲ ὥσπερ καὶ ὀπίσω χωρεῖν; οὐκοῦν· ἐπ' ἐκεῖνο γὰρ δὴ καὶ πρῶτον βαδιοῦμαι τῶν ἄλλων· οὐκ ἤρκεσεν εἰς σωτηρίαν τῷ μακαρίῳ Μωυσεῖ τὸ ἐκ τῆς ἰδίας περιτομῆς ἀγαθὸν, ἤτοι καύχημα. δεῖν γὰρ οἶμαι μᾶλλον οὕτως εἰπεῖν. οὐ γὰρ ἀνατρέψει τὸν θάνατον κατὰ παντὸς ἀδιακρίτως ἐρχόμενον, πονηροῦ τε καὶ ἀγαθοῦ, τῆς κατὰ νόμον περιτομῆς ἡ δύναμις. φοβεῖ δὲ καὶ ἄκοντα, καὶ ἀνατρέπει λυσσῶντα, τοῦ νέου λαοῦ, τουτέστι, τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων ἡ ἐν πνεύματι περιτομὴ, διὰ τῆς Σεπφώρας, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, ἄριστα δὴ λίαν ἐπιτελουμένη. e

Exod. iv. 24–26.

5. ὁδῷ] ὀγδόῃ B. 7. σεμφόρα B. hic et e infra et 435 d. 8. Ἔστη] ἔστι B. 9. Ἔστη] ἔστι B. 10. τίθει μοι inverso ordine B. 12. διαχρήσασθαι B. 18. ἐπιδείξαιτο B.D. ἐπιδέξαιτο Ed. 25. οὕτως εἰπεῖν οἶμαι μᾶλλον inverso ordine B. 28. φοβεῖ] σοβεῖ conjecit Aub., sed praeter necessitatem.

Πῶς οὖν, εἴποι τις ἂν καὶ λίαν εἰκότως, ἐν τῇ τοῦ νέου λαοῦ κατὰ πνεῦμα περιτομῇ καὶ ὁ ταύτης ἀπείρατος Ἰσραὴλ περισώζεται; πρὸς δὴ τοῦτό φαμεν, ὡς ὅσον μὲν ἧκεν εἰς τὸ μὴ θελῆσαι τὸν Ἰσραὴλ παραδέξασθαι τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, βεβασίλευκεν ἂν καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ὁ θάνατος· ἐπειδὴ δὲ οἱ πιστεύσαντες παρεδέξαντο, δι' αὐτοὺς εἰς ὅλην διέβη τὴν φύσιν ἡ τῆς ἀναστάσεως χάρις, προτει-
435 A. a νομένη τρόπον τινὰ τοῖς ὅλοις διὰ τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς· εἰ καὶ πολλή τις ἡ τῆς ἀναστάσεως ἔν τε τούτοις κἀκείνοις ὁρᾶται διαφορά. οἱ μὲν γὰρ τὸ πιστεύειν εἰς Χριστὸν ἐξωθούμενοι, καὶ ταῖς ἀπειθείαις ὑβρίζοντες τὸν χορηγὸν τῆς ζωῆς, ὅσον εἰς τὸ μόνον ἀναβιῶναι τὴν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως κερδανοῦσι δύναμιν· ἀναβιώσονται γὰρ εἰς κατάκρισιν, οὐκ ἀγαπήσαντες τὸν δικαιοῦντα Χριστόν· οἱ δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀναστάσεως θαυμασταὶ, καὶ τῶν ἐνταλ-
Supra v. 29. b μάτων γνήσιοι φύλακες, "εἰς ἀνάστασιν ζωῆς," καθὰ γέγραπται, τῆς ἐν ᾗπέρ εἰσιν ἐξοιχήσονται γῆς. παραπέμψει τοιγαροῦν ὁ ἐν πνεύματι περιτετμημένος λαὸς καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους ἔτι τὸ ἴδιον ἀγαθόν. αὐτῷ γὰρ κυρίως ἡ τῆς ἀναστάσεως ὀφείλεται χάρις, παραπέμψει δὲ καὶ εἰς ἑτέρους αὐτὴν, ὅλην ἐκ τέχνης ἀνασῶσαι τὴν φύσιν ἐθελήσαντος τοῦ Θεοῦ. ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησιν, ὥσπερ ἡμεῖς ἠπειθήσαμέν ποτε τῷ ἐλέῳ τοῦ Ἰσραὴλ, ἵνα διὰ τῆς ἐκείνων
Rom. xi. 31. εὐπειθείας τὴν διὰ Χριστοῦ κερδάνωμεν χάριν· "οὕτω καὶ
c "αὐτοὶ νῦν ἠπείθησαν τῷ ἡμετέρῳ ἐλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ "πάλιν ἐλεηθῶσι," παραπέμποντος καὶ εἰς αὐτοὺς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ διὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως τὸ ἐκ τῆς ἀναστάσεως ἀγαθόν. τὰ γὰρ τοῖς πιστεύουσι χρεωστούμενα, πρεπωδέστερον ὅλῃ δωρεῖται τῇ φύσει. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν ἀπόστολος Παῦλος τὸ περὶ τῆς

23. ἵνα—χάριν om. B. 24. εὐπειθείας] Legendum ut vid. ἀπειθείας. 30. Παῦλος ἡμῖν ἀπόστολος inverso ordine B. 30—p. 637, 10. ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὸ—Θεοῦ citat catena inedita in Praxapostolum in bibl. Pantocratoros Monte sancto conservata, sec. x. ineuntis vide in xii Proph. 268 e.

ἐσομένης ἀναστάσεως ἀποκαλύπτων μυστήριον, ἀπαρχὴν μὲν τὸν Χριστὸν ἀναστήσεσθαι λέγει. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐγήγερται πρῶτος ἐκ νεκρῶν, ἀλλ' "ἔπειτα, φησὶν, οἱ τοῦ d 1 Cor. xv. 23. "Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ." πρὸ γὰρ τῶν ἄλλων ἁπάντων τοὺς οἰκειωθέντας αὐτῷ διὰ πίστεως δεῖ ἀναστήσεσθαι λέγει, χρεωστουμένην αὐτοῖς δὴ μάλιστα κυρίως τε καὶ ἰδικῶς ἐπιδεικνύων τὴν ἀνάστασιν, εἰ καὶ εἰς ὅλην δικνεῖται τὴν φύσιν, ἐξ ἀγαθότητος δηλονότι καὶ φιλανθρωπίας τοῦ παντελῶς καταργῆσαι τὸν θάνατον ἐθελήσαντος Θεοῦ.

Ἐπιτήρει δὲ ὅπως οὐ σιδήρῳ περιτέμνει τὸ παιδίον ἡ Σεπφώρα· κολαστὴς γὰρ ὁ σίδηρος, καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον τὸν κολάζοντα πρέπων· ἀλλὰ ψήφῳ, καθὰ γέγραπται, νοουμένῃ e Exod. iv. 25. εἰς τύπον Χριστοῦ. τὸ γὰρ ἄθραυστόν τε καὶ στερεὸν ἐφ' ἅπασι τῆς τοῦ Μονογενοῦς φύσεως διὰ τούτου σημαίνεται. τοιγάρτοι καὶ ἀδάμαντα τὸν Χριστὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐν ἁγίοις προφήταις ἀπεκάλει λέγων "Ἰδοὺ ἐγὼ ἐντάσσω Amos vii. 8. "ἀδάμαντα εἰς μέσον λαοῦ μου Ἰσραήλ." τὸ γὰρ μηδαμόθεν εἴκειν τοῖς ἀντιπίπτουσι δύνασθαι τὴν θείαν τε καὶ ἄῤῥητον τοῦ Λόγου φύσιν, ὡς ἐν σχήματι πάλιν ὁ ἀδάμας ἡμῖν σημαίνει· οὕτω δὲ ἡμῖν καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰησοῦς, μετὰ τὴν Μωυσέως στρατηγίαν καὶ τὴν ἐκείνου τελευτὴν εἰς a 436 A. ἡγεμονίαν κεκλημένος, ψήφῳ τῇ θείᾳ καθαροὺς ἀπετέλει τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἐπείπερ τῆς τῶν πολεμίων χειρὸς κατεξανίστασθαι χρῆν, προεξοπλίζεσθαι τρόπον τινὰ διὰ τῆς περιτομῆς εὖ μάλα διεκελεύετο, οὐχ ἑτέρως ἔσεσθαι τοῦ πίπτειν ἀμείνους καὶ θανάτου κρείττονας τοὺς ὅσον οὐδέπω μαχομένους εἰδώς.

Γέγραπται δὲ οὕτως περὶ αὐτοῦ "Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Jos. v. 2, 3. "Ἰησοῦ Ποίησον σεαυτῷ μαχαίρας πετρίνας ἐκ πέτρας "ἀκροτόμου, καὶ καθίσας περίτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. καὶ b

5. δεῖ ἀναστήσεσθαι Cat. cit. διαναστήσεσθαι Ed. 14. τε assumptum ex B. 18. εἰς μέσον] ἐν μέσῳ B. (Vat.) 23. θείᾳ] ἁγίᾳ B. 25. χρὴ B. 30. μαχαίρας σεαυτῷ inverso ordine B. ἐκ πέτρας ἀκροτόμου] ἀκροτόμοις B.

“ ἐποίησεν Ἰησοῦς μαχαίρας πετρίνας, καὶ περιέτεμε τοὺς “ υἱοὺς Ἰσραήλ.” ἐν γὰρ δὴ τούτοις ἡμῖν τὸ μὲν τῆς πέτρας ὄνομα, τὸ οἱονεὶ πεπηγός τε καὶ ἄθραυστον τοῦ Θεοῦ Λόγου· τὸ δὲ λεγόμενον ἀκρότομον, τὴν ἐν τῷ καθικνεῖσθαι λεπτῶς εἰς ἅπαντα δύναμιν καὶ τὴν ὀξυτάτην ἐνέργειαν αὐτοῦ δηλοῖ, ἐπεὶ καὶ Παῦλος ἡμῖν, ὁ τοῖς ἱεροῖς τε καὶ Heb. iv. 12. θείοις ἐντεθραμμένος γράμμασι “ ζῶντα καὶ ἐνεργῆ, καὶ c “ τομώτερον ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον” τὸν θεῖον ἀποκαλεῖ λόγον, διικνεῖσθαί τε φησὶν αὐτὸν “ ἄχρι μερισμοῦ “ ψυχῆς καὶ πνεύματος.” ὁ δὲ οὕτως λεπτὸς καὶ τομὸς, ἐν καρδίαις ταῖς ἡμετέραις διὰ τοῦ ἰδίου καθικνούμενος Πνεύματος, ἀπαλλάττει μὲν ἁπάσης ἀκαθαρσίας· περιτεμὼν δὲ, ὡς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, τὰ ἐφ’ οἷς ἐσμεν τῆς ἐσχάτης βδελυρίας ἀνάπλεῳ, καὶ ἁγίους καὶ ἀμώμους ἀπεργάζεται. ὅρα γάρ μοι διαφανεστάτην ἐν τούτοις τὴν τῆς ἀληθείας εἰκόνα. ἔστι γὰρ ὁ μὲν περιτέμνων Ἰησοῦς, οἱ δὲ ὑπομένοντες τοῦτο παρ’ Deut. i. 39. d αὐτοῦ, “ πᾶν παιδίον νέον, καθὰ γέγραπται, ὅστις οὐκ οἶδε “ σήμερον ἀγαθὸν ἢ κακόν.” οἱ μὲν γὰρ τῆς Αἰγυπτίων ἐκδεδημηκότες, τῆς ἀπειθείας ὀψώνιον τὴν θείαν εἶχον ὀργὴν, καὶ πολυειδὴς αὐτοὺς κατὰ τὴν ἔρημον ἐξεδέχετο κόλασις, δόξαν εἰκότως τῷ πανάγνῳ Θεῷ μὴ εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν, ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσιν αὐτῶν. οἱ δὲ αὖ μετ’ ἐκείνους τῶν τῆς ἀπειθείας ἐγκλημάτων ἐλεύθεροι, τύπον ἀνεπλήρουν τοῦ νέου λαοῦ, ὡς καὶ τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν διὰ Χριστοῦ λαμβάνειν, κατοιχομένου πρὸς ἀπώλειαν, e καθάπερ ἀρτίως ἐλέγομεν, τοῦ ἀρχαίου καὶ πρώτου λαοῦ, τουτέστι τοῦ Ἰσραήλ. περιτέμνεται γεμὴν ὁ εὐγενὴς καὶ νέος λαὸς, Ἰησοῦ διατάττοντος, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, καθὰ γέγραπται. ἔχει γὰρ οὕτω καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀληθείας θεωρού-

3. οἱονεὶ] οἷον B. 5. καὶ om. B. 7. ἐνεργῆ B. ἐνεργοῦν D. ἐνεργὸν Ed. 10. ψυχῆς] σαρκὸς B. 12. περιτέμνων B. 14. ἁγίους καὶ ἀμώμους hoc ordine B. Statim ἀπεργάζεται B. ἐργάζεται Ed. 21. εἰσάγειν B. 22. οἱ δὲ αὖ] οἱ δὲ οἱ (sic) B. δὲ edidi ex B. post Migne. δ’ Aub. 25. λαμβάνειν διὰ Χριστοῦ inverso ordine B. 27. περιτέμνεται γεμὴν] περίτεμνε τοίνυν (sic) B. 28. Ἰησοῦ] τοῦ Ἰησοῦ B.

μενα. δεξόμεθα γὰρ οὐδαμῶς τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἐν καρδίᾳ περιτομὴν, οὔπω τὸν μυστικὸν διαβιβασθέντες Ἰορδάνην, ἀλλ' ἐπέκεινα γεγονότες τῶν ἁγίων ὑδάτων. ἐπειδὴ δὲ περιετμήθη πᾶς ὁ λαὸς διὰ προστάγματος Ἰησοῦ, τὸ ἐκ τοῦ πράγματος εὐθὺς ἀνακαλύπτει χρήσιμον ὁ νομοθέτης, a 437 A. καί φησι πρὸς τὸν ἅγιον Ἰησοῦν "Ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ Jos. v. 9. "ἀφεῖλον τὸν ὀνειδισμὸν Αἰγύπτου ἀφ' ὑμῶν." ἐπὶ τίσιν οὖν ἄρα τὸν Ἰσραὴλ ὠφελεῖσθαι δώσομεν περὶ τῆς περιτομῆς; ἢ ποῖον αὐτὸν ὀνειδισμὸν ἀφαιρεθῆναί φαμεν; τὴν δουλείαν δηλονότι, καὶ τὸ ἐξ ἀσθενείας ἕτοιμον εἰς πλεονεξίαν, καὶ προσέτι πόνους τοὺς ἐπὶ πηλῷ καὶ πλινθείᾳ. ὁρᾷς ὅσων ἀπαλλάττει κακῶν τῆς ἐν πνεύματι νοουμένης περιτομῆς ἡ δύναμις; ἐξέλκει μὲν γὰρ τῆς τοῦ διαβόλου χειρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, ἐλευθέραν καὶ ἀνειμένην τῆς τυραννούσης b ἐν ἡμῖν ἁμαρτίας ἀποτελεῖ, καὶ πλεονεξίας ἁπάσης τῆς ἐκ πονηρῶν δαιμονίων ἀμείνω δεικνύει. ἀλλὰ καὶ πηλοῦ καὶ πλινθείας ἄνεσιν, οὐ γὰρ ἔτι ταῖς τῆς σαρκὸς μεμολυσμένον ἡδοναῖς, ἢ τοῖς περὶ γῆν ἐγκαταφύρεσθαι πόνοις ἐᾷ, ἐλευθεροῖ δὲ καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς, καὶ οὐκ ἐν τούτοις ὅλα τὰ ἐκ τῆς περιτομῆς, ἀλλὰ καὶ θείας φύσεως ἀποτελεῖ κοινωνοὺς διὰ 2 S. Pet. i. 4. μετοχῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ.

Ἐπισυνάπτει γὰρ τοῖς εἰρημένοις ὁ τοῦ βιβλίου συγγραφεὺς, ὅτι "Καὶ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ πάσχα τῇ c Jos. v. 10, 11. "τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς, καὶ ἐφάγοσαν ἀπὸ "τοῦ σίτου τῆς γῆς ἄζυμα καὶ νέα." οὐ γὰρ ἔστιν ἑτέρως δύνασθαι μετασχεῖν τοῦ ἀμνοῦ τοῦ ἀληθινοῦ τοῦ αἴροντος Supra i. 29. τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἄζυμόν τε καὶ νέαν τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων εὑρέσθαι τροφὴν, μὴ προπαρελθόντας μὲν τὸν μυστικὸν Ἰορδάνην, τὴν δὲ ἐκ τοῦ ζῶντος

2. *τὸν μυστικὸν* assumpta ex B.D. 7. *οὖν* om. B. 8. *περὶ τῆς περιτομῆς* assumpta ex B. 12. *κακῶν* om. B. 13. *γὰρ* om. B. 15. *καὶ* om. B. 16. *δαιμονίων* B. *δαιμόνων* Ed. 17. *ταῖς τῆς σαρκὸς μεμολυσμένον ἡδοναῖς* B.D. *μολύνεσθαι ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς* D mg. Ed. 19. *δὲ* om. B. 23. *οἱ* om. B. (19. 44. 75. 108. 209.) 24. *ἡμέρᾳ* om. B. (VII.) 28. *παρελθόντας* B. 29. *ἐκ τοῦ ζῶντος Λόγου λαβόντας περιτομὴν*] *τοῦ ζῶντος λόγου δύναμιν λαβόντας περιτομὴν* B.

Λόγου λαβόντας περιτομὴν, καὶ προαποτριψαμένους τρόπον τινὰ, καθάπερ κηλῖδα ψυχῆς, τὸν ὀνειδισμὸν Αἰγύπτου, κατὰ τὸν ἀρτίως ἡμῖν διερμηνευθέντα τρόπον.

d "Οτι γὰρ ὡς ὀνειδισμοῦ καὶ ἀκαθαρσίας ἀνάμεστον ἁπάσης τὸν οὔπω περιτετμημένον καταμυσάττεται Θεὸς, οὐ τὴν σάρκα βδελυττόμενος, ἣν οὐκ ἀπηξίωσε δημιουργεῖν· ἀλλὰ τὸν ταῖς εἰς τὸ φαῦλον ἡδοναῖς ὑγιῶς ἔτι καὶ ὁλοκλήρως, ἵνα οὕτως εἴπωμεν, ἔχοντα, διὰ τὸ μηδὲν ἀποβαλεῖν, διαγνωσόμεθα πάλιν, ὅταν εὕρωμεν λέγοντα πρὸς τὸν ἅγιον
Exod. xii. 43, 44. Μωυσέα καὶ τὸν Ἀαρὼν "Οὗτος ὁ νόμος τοῦ πάσχα· πᾶς
e "ἀλλογενὴς οὐκ ἔδεται ἀπ' αὐτοῦ, καὶ πάντα οἰκέτην τινὸς "καὶ ἀργυρώνητον περιτεμεῖς αὐτὸν, καὶ τότε φάγεται ἀπ' "αὐτοῦ." ἐξείργει μὲν γὰρ παντελῶς τὸν ἀλλόφυλον, τὸν οὔπω διὰ πίστεως προσοικειωθέντα Χριστῷ διὰ τούτου δηλῶν· τὸν δέ γε τῇ ἁμαρτίᾳ δουλεύοντα, καὶ τῷ διαβόλῳ τρόπον τινὰ καταπεπραμένον, προπεριτμηθέντα καὶ προκεκαθαρμένον τῶν ἱερωτάτων ἅπτεσθαι κρεῶν εὐκαίρως δὴ λίαν ἐφίησι τότε. καθαροὶ γὰρ μᾶλλον καθαρῶς μεθέξομεν τοῦ
438 A. a Χριστοῦ, κατὰ τὸ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εὐρύθμως ἀναφωνούμενον Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. καὶ γὰρ ἦν ὄντως δίκαιόν τε καὶ πρέπον, ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ οὐ τοῖς κατὰ νόμον ἡμᾶς περιῤῥαντηρίοις καθαρίσαντος, ἀλλ' αἵματι τῷ ἰδίῳ, καὶ ἡμᾶς αὐτῷ τὴν ἰδίαν ἀναθεῖναι ζωὴν, καὶ ὡς ἐν τάξει δικαίων ὀφλημάτων καταθέσθαι λοιπὸν τὸ μὴ πολιτεύεσθαι μὲν ἑαυτοῖς, ἀντιδιδόναι δὲ ὡσπερεὶ τὴν ὁλοσχερῆ πρὸς ἁγιασμὸν ἀφιέρωσιν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. ὅτι γὰρ ἡμᾶς τὸ τίμιον αἷμα καὶ ὁ θάνατος τοῦ ὑπὲρ πάντων
b ἀποθανόντος Χριστοῦ, καὶ παντὸς διέσωσε κακοῦ, καὶ τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς γέγονε πρόξενον, δι' ἧς τὸ συνάπτεσθαι τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ κερδαίνομεν, κἂν τούτῳ πάλιν ὀψόμεθα. γέγραπται γάρ τι τοιοῦτο ἐπὶ τῷ μετὰ Μωυσέα

2. ψυχῆς B. ψυχικὴν Ed. 16. καταπεπραγμένον B. 17. ἱερωτάτων B. ἱερῶν Ed. δὴ om. B. 18. ἀφίησι B. 19. Χριστοῦ] Θεοῦ B. 23. αὐτῷ τὴν ἰδίαν ἀναθεῖναι] ἀναθεῖναι τὴν B. 25. ὡσπερεὶ B. ὥσπερ Ed.

γεγονότι στρατηγῷ, φημὶ δὲ πάλιν Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ "Καὶ ἐγένετο μετ' ἐκεῖνα καὶ ἀπέθανεν Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ "δοῦλος Κυρίου ἑκατὸν δέκα ἐτῶν. καὶ ἔθαψαν αὐτὸν πρὸς "τοῖς ὁρίοις τοῦ κλήρου αὐτοῦ· ἐκεῖ ἔθηκαν μετ' αὐτοῦ εἰς "τὸ μνῆμα ἐν ᾧ ἔθαψαν αὐτὸν ἐκεῖ, τὰς μαχαίρας τὰς "πετρίνας ἐν αἷς περιέτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ." ἐθάπτετο c μὲν γὰρ τεθνεὼς ὁ μακάριος Ἰησοῦς· παρεπήγνυντο δὲ χρησίμως αἱ μάχαιραι τῷ μνημείῳ, πρὸς τὸν τῆς περιτομῆς ὑπουργήσασαι τύπον· ἵνα πάλιν ἡμεῖς διὰ τούτου συνῶμεν, ὅτι τῷ θανάτῳ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς παραπέπηγεν ἡ χάρις ἡ πάντων ἡμῖν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν προμνήστρια.

Jos. xxiv. 30, 31.

Ἐκληψόμεθα τοίνυν τὴν ἐν ὀγδόῃ περιτομὴν, Ἰουδαϊκὸν νοοῦντες οὐδὲν, τὴν διὰ Πνεύματος κάθαρσιν, ἐν πίστει καὶ ἀναστάσει Χριστοῦ, πάσης ἁμαρτίας ἀποβολὴν, θανάτου καὶ d φθορᾶς ἀναίρεσιν, πρόξενον ἁγιασμοῦ καὶ οἰκειότητος τῆς εἰς Χριστὸν, ἐλευθερίας εἰκόνα, τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειώσεως ὁδόν τε καὶ θύραν.

Ἅλις μὲν οὖν ἤδη τῶν ἐπὶ τούτοις πανταχόθεν ἡμῖν ἠρανισμένων θεωρημάτων πνευματικῶν, διῃρημένοιν δὲ ὡς εἰκὸς τοῖν δυοῖν κεφαλαίοιν, ἑκάστῳ τε τὸν αὐτῷ πρέποντα διηντληκότες λόγον· λεῖπον ἂν εἴη καὶ χρεωστούμενον εἰπεῖν, ὅτου δὴ χάριν τῆς περιτομῆς τὸ χρῆμα τὸ πνευματικὸν καταννεανιεύεταί πως καὶ τῆς τοῦ σαββάτου τιμῆς. δεκτὴ e γὰρ ἡ περιτομὴ καὶ ἐν σαββάτῳ, τὸν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἀργίας οὐ καταφρίττουσα νόμον. κατασημαίνοντος τοίνυν τοῦ μὲν ἐν ἑβδόμῃ σαββατισμοῦ τὴν ἐκ φαυλότητος ἁπάσης ῥᾳστώνην τε καὶ ἀργίαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας σχολὴν, σημαινούσης δὲ πάλιν τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς οὐδὲν παρὰ ταῦτα ἕτερον, ὡς ἐν ἐξηλλαγμένῳ τρόπῳ· τὸ γὰρ

2. υἱὸς B. ὁ υἱὸς Ed. 4. ὁρίοις] + αὐτοῦ B. 5. ἐν ᾧ B. (Alex. XI.) εἰς ὃ Ed. (Vat.) 15. ἀποβολὴν ἁμαρτίας inverso ordine B. 16. ἁγιασμοῦ] ἀγαθοῦ καὶ ἁγιασμοῦ pro more B. 19. ἅλις] σχόλιον : ἀρκούντως D mg. 27. σαββατισμοῦ ἐν ἑβδόμῃ inverso ordine B. 30. ἐν ἐξηλλαγμένῳ] ἐνηλλαγμένῳ B.

439 A. a οἶμαι τῶν περιττῶν ἐπιθυμιῶν ἀπαλλάττεσθαι καὶ ἡδονῆς
τῆς πλείονος, τὴν ἐκ φαυλότητος ἀργίαν ὠδίνειν διαφανῶς·
οὐχ ὅπως κατ' οὐδένα παραλύουσαν τρόπον τὸν ἐπὶ τῷ
σαββάτῳ νόμον τὴν περιτομὴν εὑρήσομεν, ἀλλ' ἤδη καὶ
συνασπίζουσαν καὶ εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν μονονουχὶ καὶ
συνθέουσαν λόγον, καὶ ὅτι προσῆκεν ἀργεῖν καὶ ἀνεῖσθαι
φαυλότητος ἀναφανδὸν ἀγορεύουσαν, ὡς εἶναι ταὐτὸν ἀμφό-
τερα, τό τε περιτέμνεσθαι λέγω, καὶ τὸ ἀργεῖν ἐν σαββάτῳ,
b καθόσονπερ ἄν τις ἄριστά γε ποιῶν ὑπολάβοι, κατὰ τὴν
ἐξ ἀμφοῖν εἰς ἕνα σκοπὸν συνδρομήν. οὐ γὰρ δήπου τῷ
παχεῖ τῆς ἱστορίας προσεδρεύσομεν τύπῳ, προσβαλοῦμεν δὲ
μᾶλλον πνευματικῶς τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος. οὐκοῦν
ἀκατηγορήτως καὶ ἐν σαββάτῳ τὸ ἐκ τῆς περιτομῆς εἰσβή-
S.Matth. xii. 5. σεται χρήσιμον, ἐπεὶ κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, "βεβη-
"λοῦσιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ναῷ τὸ σάββατον" ἱερουργοῦντες ἐν
αὐτῷ, καὶ τῶν συνήθων οὐ καταλήγοντες, "καὶ ἀναίτιοί
c "εἰσιν," ὡς αὐτὸς αὐτοῖς μεμαρτύρηκεν ὁ Κριτὴς, εὖ δὴ
μάλα καὶ λίαν εἰκότως. ἔργων γὰρ ἱερῶν καὶ τῶν ὅσα τὸ
θεῖον εὐφραίνει ποῖος ἂν γένοιτο καιρὸς, ὅτι προσῆκεν ἡμᾶς
ἀποσχέσθαι λέγων; τὸ δὲ καταλήγειν τῆς ἐν εὐσεβείᾳ
σπουδῆς κατὰ τίνα χρόνον οὐκ ἐπιζήμιον; φαυλότητος οὖν
ἄρα καὶ μόνης τῆς βδελυρᾶς ἁμαρτίας ἀξιεπαινετωτάτην
ἔχει κατάλυσιν καὶ ἀνοκωχὴν ἡ κατὰ τὸ σάββατον ἀργία,
διακωλύει δὲ οὐδαμῶς ἔργοις μὲν ἐφήδεσθαι τοῖς ἱεροῖς, ὅπερ
δ' ἂν οἴηταί τις πρὸς ὠφέλειαν ἔσεσθαι τῇ οἰκείᾳ ψυχῇ,
d τοῦτο καὶ λίαν ἐπείγεσθαι περαίνειν ὀρθῶς ἀνεγκλήτως
ἐφίησι. τοῦτο δ' ἂν ἴδοις αὐτὸ καὶ ἐν τῇ δυνάμει τῆς
περιτομῆς εἰσκεκομισμένον τὸ χρήσιμον. ἐν γὰρ τῷ τὰς
εἰς τὸ φαῦλον ἡδονὰς ἀποτέμνειν, ἀργίας μὲν τῆς εἰς
ἁμαρτίας ὁρᾶται γένεσις, λατρείας δὲ τῆς ἐν πνεύματι καὶ
πολιτείας τῆς ἱερωτάτης ἀρχή· ἀλλ' ἥ γε διαφορὰ μικρὰ μὲν

10. σκοπὸν om. B. 12. λόγοις B. 16. ἀναίτιοί εἰσιν] ἀναποίησιν (sic) B. 22. ἀξιεπαινετάτην B. 30. ἁμαρτίας B. ἁμαρτίαν Ed.

ἐν τούτοις, ἀναγκαία δ' οὖν ὅμως. τὸ γὰρ ἄμφω μὴ ἐν ἑβδόμῃ τελεῖσθαι προστάττειν, μήτε μὴν ἐν ὀγδόῃ τυχὸν, ὅτι διέσταλταί πως ὁ ἐφ' ἑκάστῳ λόγος δίδωσιν ἐννοεῖν. ἀλλ' ἔχει τινὰ καὶ τοῦτο διάνοιαν, οὐκ ἄκομψον, ὥς γε μοι φαίνεται. e τὸ γὰρ ἀργῆσαι φαυλότητος, οὔπω πάντως ἐστὶ καὶ φαυλότητος ἀποβολή. ἠρεμεῖ γὰρ πολλάκις ἐν ἡμῖν τὰ πάθη, τῆς μὲν διανοίας οὐκ ἔξωθεν ὄντα κατὰ τὸ πάντῃ· λογισμῷ δὲ τῷ σώφρονι, καθάπερ τινὶ χαλινῷ περιενεχθέντα βιαίως εἰς ἀπᾴδουσαν αὐτοῖς ἡσυχίαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς ἄσκησιν πόνοις καὶ οὐχ ἑκόντα παραχωρεῖ· τὸ δὲ ἀποσείσασθαι πάθος, ὅσον ἀνθρώπῳ πρέπει, πάντως γε δήπου καὶ ἕτερόν τι παρ' ἐκεῖνό ἐστι, καὶ πολύ τι μεῖζον παρὰ τὸ a **440 A.** ἀργῆσαι πάθους. διεσκευασμένων δὲ οὕτω τῶν ἐπὶ τούτοις λόγων, προσήκει λοιπὸν ἐννοεῖν, ὡς οὐ πρότερον ἐπὶ τὴν τῶν παθῶν, ἤτοι τῶν ἐξ ἡδονῆς πταισμάτων, ἥξομεν ἀποβολὴν, ὃ καὶ διὰ τῆς περιτομῆς σημαίνεται, μὴ οὐχὶ τῆς κατ' ἐνέργειαν δραστικῆς κακίας προκαταλύοντες, καὶ ἱστῶντες ὥσπερ εἰς ἀργίαν τὰ εἰς πλημμέλειαν τρέχοντα τοῦ νοῦ κινήματα. βαθμῷ γὰρ ὥσπερ τινὶ τότε τῷ τοιούτῳ χρησάμενοι, καὶ προσέτι μεῖζον καὶ ὑπερτεροῦν ῥᾳδίως ἀναβησόμεθα, τὴν ὁλοσχερῆ φημι τῶν παθῶν ἀποτομήν. ἀλλὰ τὸ μὲν ἀργῆσαι πάθους, ἔχει τινὰ μοῖραν τοῦ καὶ ἐφ' ἡμῖν κεῖσθαι δοκεῖν· καταλήξομεν γὰρ τοῦ κακοῦ τοῖς ἀμείνοσι b τῶν ἰδίων θελημάτων ἐπιδιδόντες τὴν ῥοπήν· τὸ δὲ ἀπαλλάττεσθαι πάθους, οὐχὶ πάντως ἐφ' ἡμῖν, ἔργον δ' ἂν εἴη πρέπον ὄντως Χριστῷ τῷ παθόντι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ πάντας ἀναῤῥυθμίσῃ πρὸς καινότητα ζωῆς. διάτοι τοῦτο

3. διεστιάλθη B. 5. Usque ad fin. libri citat p. 6. ἠρεμεῖ—πάθη] ἠρεμεῖν γὰρ ἐν ἡμῖν τὰ πάθη πολλάκις B. 7. ἔξωθεν ὄντα] ἐξαιρεθέντα B. 10. οὐκ ἔχοντα B. Statim παραχωρεῖ B.p. ut conjecit et Migne. παραχωρεῖν Aub. 12. τι prius] δήπου B. neutrum habet p. Statim παρ' ἐκείνοις B. 14. τὴν] τι B. 17. καὶ ἱστῶντες om. B. 20. καὶ προσέτι μεῖζον] οἶμαι, καὶ προσέτι τὸ μεῖζον, ἢ καὶ πρός τι μεῖζον D mg. ἀναβησόμεθα B.D.p. et ita conjecit Aub. ἀναθησομεθα Ed. 22. πάθους] παθῶν B. ἐφ'] ἐν B. 24. τῶν ἰδίων θελημάτων ante τοῖς ἀμείνοσι transponit p. 26. ὄντως] + τῷ p. 27. πάντας B.p. πάντα Ed.

τὴν μὲν ὀγδόην ἡ περιτομὴ πρεπόντως ἀπεκληρώσατο, τὸν ἀνακαινιστὴν, ἵν' οὕτως εἴπω, τῆς ἀναστάσεως εἰσκομίζουσα καιρόν. γείτονα δὲ τὴν ὀπίσω βραχὺ, τὴν ἑβδόμην, ἡ ἀργία. λείπεται γάρ πως καὶ ὀπίσω κεῖται βραχὺ τῆς ὁλοκλήρου τῶν παθῶν ἀποτομῆς, ἡ πρόσκαιρός τε καὶ κατὰ θέλησιν ἀργία.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ a 441 A.

ΤΑ ΕΝ ΤΩι ΠΕΜΠΤΩι ΒΙΒΛΙΩι.

α. Ὅτι κατὰ Ἑλλήνων ἀμαθεῖς ὑπονοίας, οὐ ταῖς ὥραις ὡς ἐξ ἀνάγκης ὑπόκειται τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως ἰδίας ἐπί τε τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἐναντίον ἐρχόμεθα, καὶ ὅτι τοῖς τοῦ Θεοῦ νεύμασι διοικούμεθα· προκειμένου ῥητοῦ Ἐζήτουν αὐτὸν πιάσαι καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. ... ... [451]

β. Ὅτι μετὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρὸν κατὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν b
ἐνῳκίσθη παγίως ἡμῖν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· προκειμένου ῥητοῦ Οὔπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. [470]

γ. Ὅτι οὐ τῆς Ἰουδαίων ἰσχύος ἔργον ἦν τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος, οὐδὲ ἐκ τῆς τινων πλεονεξίας ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς, ἀλλ' αὐτὸς ἑκὼν τοῦτο ὑπὲρ ἡμῶν πέπονθεν, ἵνα πάντας διασώσῃ· προκειμένου ῥητοῦ Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτὸν ὅτι οὔπω ἐλήλυθεν ἡ ὥρα αὐτοῦ. ... ... [496]

Lib. V. Codex B. Hunc et sequentem Librum ex ipso codice B transcripsit olim Lucas Holstenius, Bibliothecae Barberinae Praefectus, cujus ἀπόγραφον conservatum est hodie in Bibliotheca supradicta. Quum autem mendis scatet codex B, (quem his verbis descripsit noster Heyse: Est ab homine illiterato ac paene bruto qui vocem, ut opinor, dictantis alicujus de vetustiore codice excipiens auditu et calamo, nullo praeterea auctus sensu sermonis, nulla verborum scientia, tam foede omnia deformavit et corrupit, ut vix unum vocabulum reliquerit sanum, legitimum, Graecum:) non mirum est, si hic illic viro docto Lucae Holstenio temerius corrigenti haud pauca fallerent. E quo ἀπογράφῳ libros v. et vi. edidit Aubertus, ut testatur ipse in primi Tomi praefatione (quanquam menda nova introduxisse videtur ἀπογράφου illius transcriptor): pauca tamen emendans tum e conjectura tum e Niketae Catena in S. Joannem quae in Bibliotheca D. de Harlay Macloviensis Episcopi conservata erat, hodie in Bibliotheca Imperiali Parisiensi Suppl. Gr. 159. Nunc autem codicem ipsum B. vir doctus Theod. Heyse de novo conferens, totumque in eo ingenium afferens, multo perfectiorem pro viribus textum exhibuit. Capitum Index deest in Apographo Holsteniano teste Heyse: quapropter e codice ipso eum hausisse videtur Aub. 6–8. Haec προκειμένου—ἡ ὥρα αὐτοῦ accesserunt ex B. 6. αὐτὸν] αὐτὸν αὐτὸν (sic) B. 10. Haec προκειμένου—ἐδοξάσθη accesserunt ex B. 12. τῷ assumptum ex B. 14. τοῦτο ὑπὲρ ἡμῶν edidi approbante Heyse. ὑπὲρ ἡμῶν τοῦτο ὑπὲρ ἡμῶν B. ὑπὲρ ἡμῶν τοῦτο Ed. 14–17. Haec προκειμένου—αὐτοῦ accesserunt ex B.

δ. Ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς τῆς πρὸς τὴν κτίσιν ὁμοιότητος ἀνῳκισμένος παντελῶς, ὅσον εἰς οὐσίας λόγον· προκειμένου ῥητοῦ Ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστέ· ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου οὐκ εἰμί. ... ... [503]

ε. Ὅτι οὐκ ἐλάττων ἐν δυνάμει καὶ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, μᾶλλον δὲ [αὐτο]σοφία καὶ δύναμις αὐτοῦ· προκειμένου ῥητοῦ Ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδὲν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέν με ὁ Πατὴρ ταῦτα λαλῶ. ... ... [520]

1. Θεὸς assumptum ex B. 2–4. Haec *προκειμένου—οὐκ εἰμί* accesserunt ex B. 6. *αὐτοσοφία*] *σοφία* B. 6–8. Haec *προκειμένου—ταῦτα λαλῶ* accesserunt ex B.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

a 442 A.

Ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν 25
ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι;

ἙΟΡΤΗΣ οὔσης τῆς κατὰ νόμον σκηνοπηγίας κατωνομασμένης, καὶ ἐξ ἁπάσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς περιοικίδος συνδεδραμηκότων Ἰουδαίων εἰς Ἱεροσόλυμα· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν· τὴν πρὸς ἅπαντας διδασκαλίαν ἐποιεῖτο Χριστός. οὐ γὰρ δήπου μόνοις προσελάλει τοῖς ἀστικοῖς. οὐκοῦν ἀνάγκη ζητεῖν τόν γε ὅλως χρηστομαθῆ b καὶ φιλήκοον, τί τὸ πεπεικὸς τὸν θεῖον ἡμῖν Εὐαγγελιστὴν, τὴν μὲν ἄλλην ἅπασαν τῶν Ἰουδαίων ἀγέλην σιωπῶσαν εἰσάγειν, Ἱεροσολυμίταις δὲ μόνοις τὸν ἐπὶ τούτῳ προσάψαι λόγον· τί δὲ ἄρα διεσκεμμένοι καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐνθυμούμενοι τὰ τοιαῦτά φασιν· σχῆμα γὰρ τῷ λόγῳ περιτέθειται βαθύ.

9. παροικίδος Ed. ex errore Holstenii. 11. τὸ om. Ht. Ed. 13. χριστομαθῆ Ht. Aub. 14. ἡμῖν assumptum ex B. 16. Ἱεροσολυμίταις δὲ μόνοις edidimus ex emendatione Heyse. Ἱεροσολυμίτας δὲ μόνους exhibet B. Ἱεροσολυμίτας δὲ μόνους Ed. Statim τὸν ἐπὶ τούτοις προσάψαι λόγον B. τῶν ἐπὶ τούτῳ προσάψαι λόγων Ed. 18. σχῆμα (σ superscr.) B. Adnotat Aub. se σχῆμα pro σχίσμα emendavisse.

τί τοιγαροῦν πρὸς τοῦτο ἐροῦμεν; οὐκ εὐαρίθμητα κατὰ τὸ ἄστυ σημεῖα πεποιηκότος τοῦ πάντων Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, συχνότερον δὲ τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐνδιατρίβοντος, ὑποπείθονται δέ πως, ἠρέμα βαδίζουσιν εἰς τὸ λοιπὸν θελῆσαι πιστεύειν αὐτῷ τῶν κατὰ τὸ ἄστυ τινὲς, ἀλλʼ οὔτε 443 A. a γυμνῶς, οὔτε μὴν ἐλευθέρως ἀγαπᾶν ἀπετόλμων, τῷ τῶν ἡγουμένων καταπτοούμενοι θράσει, καὶ πρὸς δέος ἐπιζήμιον οὐκ ἐξ ἐπιβουλίας συνωθούμενοι. τοῦτο γὰρ ἐδήλου σαφῶς ἐν τοῖς ἤδη παρῳχηκόσιν εἰρηκὼς ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς, (Supra ver. 13.) ἐν παῤῥησίᾳ μηδένα λαλεῖν "περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν "Ἰουδαίων." Ἰουδαίους γὰρ ἐν τούτοις τοὺς ἡγουμένους ἀποκαλεῖ λοιπὸν, κατοκνήσας, ὥς γʼ ἐμοὶ φαίνεται, τοῖς οὕτως ἀπεγνωσμένοις τὴν τῶν ἡγουμένων ἐπωνυμίαν χαρίζεσθαι. παῤῥησιαζομένου τοιγαροῦν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν b Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἀπονοίαις ἐπιπηδῶντος εὐτόνως, διελέγχοντός τε καὶ μάλα σαφῶς ὡς οὐδεὶς μὲν αὐτοῖς τοῦ νομοθέτου λόγος, ἐπὶ δὲ τὸ δοκοῦν ἕκαστοι καὶ λίαν εὐπετῶς ἀποκλίνοντες καὶ εἰς τὸ φονᾶν ἀπερισκέπτως ὡς ἐπὶ μηδενὶ τῶν φαύλων ἐξώλισθον, ὑπομένοντός τε τῶν ἀηδῶν ἐπὶ τούτοις οὐδὲν παρʼ ὧν ἦν εἰκὸς ὑποστήσεσθαι τὰ δεινά· αὐτὸ δὴ τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν καὶ πληροφορίαν τῆς ἐνούσης αὐτῷ θεοπρεποῦς ἐξουσίας Ἱεροσολυμῖται c λαμβάνουσι, καὶ τοῖς ἤδη προτεθαυμασμένοις προσθήκην ὥσπερ τινὰ καὶ τοῦτο δεχόμενοι, καὶ τοῖς προλαβοῦσιν ἐπισωρεύοντες, θερμοτέροις λοιπὸν τοῖς κινήμασιν ἐπὶ τὸ χρῆναι πιστεύειν αὐτῷ συνελαύνονται. διὰ τοῦτό φασιν τὴν ἐκ λογισμοῦ τοῦ εἰκότος ἐρανιζόμενοι γνῶσιν Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; ἐννόει γὰρ ὅτι μονονουχὶ καὶ ὑψηλὴν

1. τοῦτον Ed. 4. ὑποπείθονται edidi ex ὑποπείθοντε B. aspera tamen clausula. ὑποπείθοντος Ed. 6. ἀπετόλμων τῷ edidi ex emendatione Heyse. ἀπετόλμωντο B. ἀπετόλμων Ed. 7. πρὸς δέος] προσδέως B. Statim ἐπιζήμιον B. ἐπιτίμιον Holst., quod ad ἐπιτιμίου emendavit Aub. 8. ἐπιβουλίας edidi ex B., quamquam verbum a D. Cyrillo minus usitatum. ἐπιβουλῆς Ed. 19. ἐξώλισθον emendavit Heyse. ἐξολισθῶν B. ἐξωλίσθουν Ed. 26. διὰ τοῦτο] διʼ αὐτὸ Ed. 27. τοῦ εἰκότος] εἰκότως Ed.

ἀνατείνοντες χεῖρα τὴν δεξιὰν, τῇδε κἀκεῖσε περικομίζοντες,
δεικνύουσι μὲν τὸν ἐλέγχοντα, διαγελῶσι δὲ ἤδη τὴν ἐκείνων
ἀτίθασον ἀγριότητα κατηυνασμένην ὁρῶντες, οὐ λογισμῷ τῷ
σώφρονι· πόθεν; θεοπρεπεῖ δὲ μᾶλλον δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ. d

Σημειωτέον δὲ ὅτι τοῖς ἄλλοις ἅπασι τῶν Ἰουδαίων
ὄχλοις Ἱεροσολυμῖται μόνοι τἀναντία φασὶ, καὶ ὅπως, ἐρῶ.
εἰσηγουμένου ποτὲ τὰ κάλλιστα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ
παρειστήκεισαν οἱ Φαρισαῖοι διαπριόμενοι ἐπὶ τούτοις, ἀνα-
κεκαλυμμένοι δὲ ἤδη πρὸς ἀνήμερον θράσος, καὶ τὰ ἐκ φόνου
πράττειν ἐπειγόμενοι· πρὸς δὴ τοῦτο αὐτὸς ἔφασκε παρα-
νομοῦντας ἐλέγχων αὐτοὺς τοὺς ὅτι προσήκοι φονᾶν ἐγνω-
κότας "Οὐ Μωυσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; καὶ οὐδεὶς ἐξ e Supra ver. 19.
"ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον· τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;" καὶ ὁ
μὲν σύμπας τοῦ λόγου σκοπὸς τὰς τῶν ἡγουμένων κατα-
τοξεύει καρδίας· ὑποπλήττεται δ' οὖν ὅμως ἡ ἀγελαία
πληθὺς, ἀφορητῶς δὲ διατεθεῖσα περὶ τοὺς λόγους ὑβριστι-
κώτερον ἀπεκρίνατο λέγουσα "Δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ Ib. 20.
"ἀποκτεῖναι;" ἀλλ' οἶμαι παντί τῳ δῆλον ὑπάρχειν, ὡς
ἐπείπερ ἐθεᾶτο φονῶντας ἤδη τοὺς Φαρισαίους, ἐκεῖνά φησιν
ὁ Χριστός. πῶς οὖν ἀρνουμένων ἐνταῦθα τινῶν, καὶ τό Τίς a 444 A.
σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι, βοώντων, Ἱεροσολυμῖται μόνοι τἀναντία
τοῖς ἄλλοις ἅπασι καταψηφιζόμενοι λέγουσιν Οὐχ οὗτός
ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; εὖ δὲ καὶ τοῦτο Ζητοῦσιν, ἵνα
τοῖς ἄρχουσι μόνοις ἐπιγράφηται τὰ τολμήματα. οὐκοῦν
πιθανός τις ἡμᾶς ἀναπείθει λόγος ἐννοεῖν, ὡς ὁ μὲν ἄλλος
τῶν Ἰουδαίων ἠγνόησε δῆμος τὸν ἐν τοῖς ἡγουμένοις σκοπὸν,
Ἱεροσολυμῖται δέ γε κατὰ τὰ πλεῖστα συνόντες αὐτοῖς καὶ

1. ἀνατείνοντες B.a. [ἀνατείνοντας (?) B.] ἀνατείναντες Ed. τὴν δεξιὰν assumptum ex B.a. 3. ἀτίθασον edidimus. ἀτίθασσῶν B. unde ἀτιθάσσων Ed. 4. πόθεν edidimus. ποθεν B. ποτε Ed. 8. παρεστήκεισαν Aub. ἀνακεκαλυμμένοι] ἀνακεκαλοιμένοι B. ἀνακεκλιμένοι conjecit haud male Aub. 9. ἀνήμερον] ἀμήχανον Ed. 11. τοὺς om. Ed. προσήκει Ed. 12. δέδωκεν B. ἔδωκεν Ed. 15. ἡ ἀγελαῖα πληθὺς ἀφορήτως emendavit Heyse. ἠσαγελέα πληθοῖσα φορήτος (sic) B. unde ἡ ἀγέλη πλυθεῖσα, φορητῶς Holst., ἡ ἀγέλη . . . . . φορητῶς Aub. 22. καὶ ψηφιζόμενοι B. καταψηφιζόμενοι correxit Ht. unde Ed. 24. τὸ τόλμημα a. et ita adnotat Aub. de Cat. Harl. 27. γε assumptum ex B mg. a.

μίαν συνοικήσαντες πόλιν, ἀεί τε περιτυγχάνοντες, ἴσασί
b πως τὸν ἐγκεχωσμένον αὐτοῖς ἀνόσιον ἐπὶ τῷ Σωτῆρι τῷ Χριστῷ σκοπόν. καὶ συμβέβηκεν οὐ διὰ μόνης τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν φωνῆς τὸ μιαρὸν τῶν Ἰουδαίων κατηγορεῖσθαι στῖφος, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ὑπ' αὐτοῖς πραττούσης ἀγέλης, ἣ ταῖς αὐτῶν ἀπονοίαις διόλωλέ τε καὶ ἠνέχθη κατὰ κρημνῶν. καὶ γάρ ἐστι πως ἐκ τῶν εἰρημένων διψῶσαν μὲν ἤδη καὶ ἐκκεκαυμένην ὥσπερ εἰς τὴν ἐπὶ Χριστῷ πίστιν ὁρᾶν, ὀλίγης δὲ κομιδῇ δεομένην τῆς χειρα-
c γωγίας, ἧς εἴπερ ἔτυχον, εὐκόλως ἂν παραδέξωνται τὸν οὐρανόθεν ὡς ἡμᾶς ἀφιγμένον. ὑπαίτιοι τοιγαροῦν τῆς τῶν προβάτων ἀπωλείας εἰσὶν οἱ τὸ ἡγεῖσθαι λαχόντες. καὶ
Hier. x. 21. μαρτυρήσει πάλιν ὁ προφήτης Ἱερεμίας οὕτω βοῶν "Ὅτι "οἱ ποιμένες ἠφρονεύσαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεζήτησαν· "διὰ τοῦτο οὐκ ἐνόησε πᾶσα ἡ νομὴ, καὶ διεσκορπίσθησαν."

26 Ἴδε ἐν παῤῥησίᾳ αὐτοῖς λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν.

d Ἐπιτείνουσι τῆς πληροφορίας ἐν ἑαυτοῖς τοὺς λόγους, καὶ εἰς φανερωτέραν ὥσπερ ἀναφοιτῶσιν ἀπόδειξιν, τὴν ἀκίνδυνον ὁρῶντες παῤῥησίαν Χριστοῦ. καταπλήττονται δὲ καὶ σφόδρα εἰκότως εἰς ἀμελέτητόν τε καὶ ἀσυνήθη μακροθυμίαν ὑπενεχθέντας εὑρίσκοντες τοὺς ἀνοσίους τὸ πάλαι, καὶ ὑβριστὰς θεώμενοί τε καὶ ξένην ἐπιτηδεύοντας ἡμερότητα. εἰς εὐλόγους ἐντεῦθεν ἀποδημοῦσιν ὑποψίας· δι' ὧν δὲ πάλιν ὡς ἀνεξικακοῦντας θαυμάζουσιν καὶ ἐφ' οἷς οὐδαμόθεν ὀργίζεσθαι χρῆν, διὰ τούτων αὐτῶν κατηγοροῦντες
e ἁλίσκονται, ὡς ἐν ἔθει παρ' ἐκείνοις ἦν τοῖς τῶν καλλίστων ἐξηγηταῖς ἀδιακρίτως ἐπιφύεσθαι, καὶ κατὰ παντὸς ἁπλῶς ἰέναι θερμῶς, ἂν μόνον αὐτοῖς ἀπᾴδοντα λέγῃ, κἂν εἴ τι τῷ θείῳ νόμῳ συνηγορῇ. δεινὸν γὰρ ἀεὶ τῶν Φαρισαίων τὸ

2. αὐτοῖς ἀνόσιον a. Ed. αὐτοῖς ἀνόσιον αὐτοῖς B. 8. ἐγκεκαυμένην Ed. 9. δὲ] καὶ Migne. 14. ἐξεζήτησαν B. (Alex.) ἐζήτησαν Ed. 18. ἀπόδειξιν B. ὑπόδειξιν Ed. 20. συνήθη—εὑρίσκοντας—ἐπιτηδεύοντες B. correxit Holst. 25. χρῆναι B. correxit Ht. 29. ἀεὶ om. Ed.

φύσημα, καὶ μέτρον οὐκ ᾔδει τῆς ἐκείνων ἀπονοίας τὸ θράσος. τίς οὖν ἄρα, φασὶν, ὁ τιθασεύων εἰς τὸ παρὸν, καὶ τίς ὁ ἀσχέτῳ τῷ πάλαι θυμῷ χαλινὸν ἐπιθεὶς τὸν σώφρονα λογισμόν; τίς δὲ οὕτω καταγοητεύσας, καὶ ὥσπερ τινὰς ὄφεις ἐπιπηδῶντας ἀεὶ κατευνάζει πρὸς ἡμερότητα; ἴδε παῤ- a 445 A. ῥησίᾳ λαλεῖ καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν. οὐχ ἁπλῶς λαλεῖ, φησὶν, ἀλλὰ μετὰ παῤῥησίας. καὶ οὐκ ἂν οἶμαί τις αἰτιάσαιτο δικαίως τὴν ἐκείνων ὀργὴν ἡσυχάζουσαν, εἰ λαθραίως ἐποιεῖτο τοὺς κατ' αὐτῶν λόγους ὁ ζητούμενος. ἐν γὰρ τῷ μὴ πυθέσθαι τυχὸν, οὐδ' ἂν ἐκινήθησαν οἱ θυμοὶ, ἀλλ' ἐν παῤῥησίᾳ γεγονότος τοῦ λόγου, καὶ δι' ἐλέγχων ἐρχομένου πικρῶν· τοῦτο γὰρ δὴ μάλιστα τὸ τῆς παῤῥησίας ὄνομα δηλοῖ· οὐχ ὅπως ἀπειρήκασι πρὸς ὀργὰς, καίτοι λίαν ἑτοίμως τοῦτο νοσοῦντες, ἀλλὰ καὶ πρὸς λόγους ὀκνοῦσι μόνους. b οὐδὲν γὰρ αὐτῷ λέγουσιν.

Μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός;

Ὁρᾷς ὅπως ἐξ εὐλόγων ἐπινοιῶν καὶ λογισμῶν τῶν εἰκότων τὸ χρῆναι πιστεύειν ἐρανιζόμενοι μονονουχὶ καὶ ἀσχάλλουσιν, ὡς ἐγνωκότων μὲν ἤδη τῶν ἀρχόντων αὐτὸν, παραιτουμένων δὲ διαῤῥήδην ἐπὶ τῷ θεομαχεῖν, καὶ τοῦ ἄνωθεν ἥκοντος καταναισχυντεῖν οὐκ ἀνεχομένων, καταχων- c νύντων δέ πως βασκάνοις ἔτι ταῖς σιωπαῖς τὴν ἀνάῤῥησιν. εἰ γὰρ μὴ ἐγνώκασι, φησὶν, ἀληθῶς ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, τί τὸ ἀνέχεσθαι πεπεικὸς διελέγχοντος ἐν παῤῥησίᾳ, καινοτομοῦντος δέ πως καὶ τὰ πάλαι διηγγελμένα, δι' ὧν καὶ ἐν σαββάτῳ θεραπεύων ἡλίσκετο, καὶ λυποῦντος οὐ μετρίως αὐτοὺς δι' ὧν ἀπημφιεσμένως φησίν " Οὐ Μωυσῆς δέδωκεν Supra ver. 19.

1. ᾔδει B. ἔχει Ed. 5. ἴδε B. ἴδε ἐν Ed. 7. ἀλλὰ μετὰ παρρησίας a. ἀλλ' ἐν παρρησίᾳ Ed. 9. ὁ om. B. habet a. Assumpsit ut videtur e Cat. Harl. Aub. 12. γὰρ om. B. Adnotat se assumpsisse e Cat. Harl. Aub. cui consentit a. 16. αὐτός B. οὗτος Ed. 25. καινοτομοῦντες B. correxit Holst. 26. διηγγελμένα B.a. διηλλαγμένα correxit Ht. unde Ed.

“ *ὑμῖν τὸν νόμον, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον;*”
ἀνεξικακοῦσι δὲ πρὸς ταῦτα, καίτοι λίαν ἀφορήτως περὶ
d *αὐτὰ διακείμενοι, καὶ θερμότερον εἰωθότες ἐνάλλεσθαι καὶ*
τοῖς ἀδικοῦσιν οὐδέν. διὰ παντὸς τοιγαροῦν ἐρχόμενοι λο-
γισμοῦ τὴν ἐπὶ Χριστῷ κατὰ βραχὺ συλλέγουσι πίστιν,
ἀπονέμουσι γεμὴν τοῖς ἄρχουσι τὸ ἐγνωκέναι κατὰ ἀλήθειαν,
ἅτε δὴ καὶ πρὸ αὐτῶν καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐντεθραμμένοις γράμ-
μασι, καὶ πλέον ἤπερ αὐτοὶ τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς
δυναμένοις συνιέναι μυστήρια. ἐπιτήρει δὲ διὰ πάντων ὅτι
τοῖς ἄρχουσιν ἀόκνως ἀκολουθεῖν ὁ τῶν Ἰουδαίων ηὐτρέ-
e *πιστο δῆμος, ὃς καὶ πάντως ἂν διεσώθη πρὸς τὸ εὐθὺ παρὰ*
τῶν ἡγουμένων παιδαγωγούμενος. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ
δίκας ὑφέξουσι πικράς, ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ κατητιᾶτο
S. Luc. xi. 52. *λέγων* “ *Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς*
“ *γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους*
“ *ἐκωλύσατε.*” *θύρα γάρ ἐστιν ὥσπερ τις καὶ πύλη πρὸς*
θεογνωσίαν, καὶ ὁδὸς εἰς ἅπασαν ἀρετὴν εὐκόλως κομίζουσα
τῶν ὀρθὰ διδασκόντων ὁ λόγος, καὶ ἡ τοῦ ποιμαίνοντος
446 A. a *ἐπιστήμη διασώζειν οἶδε τὴν τῶν θρεμμάτων ἀγέλην. ὥσπερ*
οὖν καὶ τὸ ἐναντίον διόλλυσι μὲν εὐκόλως, κατὰ κρημνῶν δὲ
ἀποίσει καὶ οὐχ ἑκόντα τὰ ποίμνια.

27 Ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχεται, οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν.

Οὐκ ἐκ μόνων τῶν ἔξωθεν ἐννοιῶν, οὐδὲ ἐπείπερ οἰστὸν ἐποιήσαντο τὸν ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις πόνον οἱ καθηγούμενοι, τὸ πιστεύειν εἰσδέχεται τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἡ διάνοια· σφόδρα δὲ χρησίμως καὶ τοὺς ἐξ εἰκότων ὠδινήσασα λογισμοὺς καὶ

3. *αὐτὰ* B. *ταῦτα* Ed. 5. *πίστιν συλλέγουσιν* inverso ordine a. 6. *γεμὴν* a. *γε* Ed. *τε* Migne. 8. *ἤπερ* B. *εἴπερ* Holst. Ed. *ταῖς* assumptum ex B. 15. *εἰσερχομένους* B. *ἐρχομένους* Ed. 17. *ἅπασιν* (sic) B. 21. *ἀποίσει* edidi e conjectura Heyse. *ἄποισι* B. *ἄπεισι* Ed. Statim *καὶ οὐχ ἑκόντα* accesserunt ex B. 22. *ὁ δὲ—πόθεν ἐστίν* assumpta ex B. 24. *ἐπείπερ οἰστὸν* edidi. *ἐπείπερ οἷς τὸν* B. *ἐπεὶ περιττὸν* emendavit Ht. unde Ed. Statim *ἐποιήσαντο* Ed. ex Ht. *ἐποιίσαν τω* B.

ὑπενεχθεῖσα πρὸς ἀληθεῖς ὑπονοίας τὰς ἐπὶ Χριστῷ διὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ θεοπρεποῦς ἐξουσίας, οὐκ ἀκόμψως ἤδη πρὸς b τὴν τῆς εὐσεβείας παιδαγωγουμένη κατάληψιν, οὐκ αἰσθάνεται πάλιν εἰς τὴν Ἰουδαίοις σύντροφον ἀμαθίαν ἐξολισθαίνουσα. δοκοῦσι μὲν γάρ πως οἱ καλῶς ἐκεῖνα διεσκεμμένοι πανταχόθεν ἐθέλειν θηρᾶσθαι τὸ ἀληθὲς, καὶ οὐκ ἐκ μόνης τῆς τῶν ἀρχόντων σιγῆς καὶ τῆς ἀσυνήθους πραότητος ἐπὶ τὸ χρῆναι πιστεύειν βαδίζουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐρευνῶσι τὴν ἁγίαν γραφὴν, ἐξ ὀρθῆς μὲν εἰς τοῦτο καλούμενοι γνώμης, ἀπαιδαγωγήτως δ' οὖν ὅμως καὶ ἀσυνέτως c κομιδῆ τὴν ἐπὶ τῷ μυστηρίῳ ποιούμενοι βάσανον· ὅτι γὰρ μόνον ἐπιγινώσκουσι πόθεν ἐστὶν ὁ ἐν παῤῥησίᾳ λαλῶν, τουτέστιν ἐκ ποίας μὲν ὁρμᾶται κώμης, τίνων δὲ ἐξέφυ γονέων, οὐκ εἶναί φασιν αὐτὸν τὸν διὰ νόμου προκεκηρυγμένον. εἶτα τούτοις ἐπάγουσιν Ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν. καὶ παντὶ μέν που δῆλον, ὡς ἐξ ἀμαθίας αὐτοῖς τὸ πλανᾶσθαι κἀν τούτῳ συμβέβηκεν. ἐξετάσαι δὲ δεῖν ὑπολαμβάνω, πόθεν εἰς τοῦτο πρόεισιν αὐτοῖς τὰ φρονήματα· τί δ' ἄρα τὸ ἀναπεῖσάν ἐστιν τοὺς, οἵγε καλῶς τὰ ἐπ' αὐτῷ διεσκέπτοντο, διὰ ταύτην οἴεσθαι τὴν d αἰτίαν οὐκ εἶναι Χριστὸν, ἐπείπερ ὅθεν ἐστὶν οὐκ ἠγνόουν· διὰ τί δὲ τούτοις ἐπάγουσι τό Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ οὐδεὶς οἶδε πόθεν ἐστίν; ἀπὸ γάρ τοι τούτου λοιπὸν τὴν τῆς ἀληθείας ζημιοῦνται κατάληψιν. οὐκοῦν φέρεταί τις ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ λόγος περὶ Χριστοῦ "Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; Es. liii. 8. "ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ." καὶ ὁ μὲν μακάριος προφήτης ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸ ῥῆμα τιθεὶς, τὴν γενεὰν ἀντὶ τῆς ὑπάρξεως λέγει. τίς γὰρ ἂν ὅλως καὶ e φράσαι τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως τοῦ Μονογενοῦς; ποία δὲ γλῶσσα διηγήσεται τὴν ἐκ Πατρὸς ἄῤῥητον γέννησιν τοῦ

13. τίνων δὲ—αὐτὸν] Haec emendavit Holst. τίνων δὲ ἐξέφυγον οὐκ εἶνε νέων, φασὶν αὐτῶν (sic) B. 14. προκεκηρυττόμενον B. 19. τοὺς B. αὐτοὺς Ed. ex Ht. 24. φέρετε τίς B. 26. καὶ] ἀλλ' a. 27. τοῦ Θεοῦ Λόγου B.a. τῷ Θεοῦ λόγῳ Ed.

Υἱοῦ; ἢ ποῖος ἄρα νοῦς οὐκ ἀτονήσει πρὸς τοῦτο; ὅτι μὲν
γὰρ ἐγεννήθη παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἴσμεν τε καὶ πεπι-
στεύκαμεν· τὸ δὲ πῶς, ἄβατον εἶναί φαμεν παντὶ νῷ, καὶ
Sir. iii. 21, 22. σφαλερωτάτην ἔχει τὴν βάσανον. δεῖ γὰρ βαθύτερα μὴ
ζητεῖν, μηδὲ ἐξετάζειν τὰ χαλεπώτερα, διανοεῖσθαι δὲ μᾶλλον
447 A. a ἃ προστετάγμεθα, καὶ πιστεύειν μὲν οὐ σεσαλευμένως περὶ
Heb. xi. 6. Θεοῦ "ὅτι τε ἔστι κατ' ἀλήθειαν καὶ τοῖς ἐκζητοῦσι μισθα-
"ποδότης γίνεται·" ζητεῖν δὲ οὐκέτι, κατὰ τὸ γεγραμμένον,
τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ φρόνησιν, οὐ μόνον τὴν ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ
τὴν ἐν ὅλῃ τῇ κτίσει, ἢ καὶ ἐν παντὶ πεποιημένῳ λογικῷ.
Es. liii. 8. τίς οὖν ἄρα τοῦ Μονογενοῦς "τὴν γενεὰν ἐξηγήσεται;
"αἴρεται γὰρ ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ," τουτέστιν, ὑψη-
λότερος ἁπάντων τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς ὁ περὶ τῆς ὑπάρξεως
b αὐτοῦ φαίνεται λόγος. ζωὴν γὰρ πάλιν ἐνθάδε τὴν ὕπαρξιν
λέγει.

Τοῦτο τὸν ἀσύνετον τῶν Ἰουδαίων ἀπέσφηλε νοῦν, καὶ
ἀπεβουκόλησέ πως τῆς ἀληθοῦς ἐπὶ Χριστῷ διαγνώσεως.
οὐ γὰρ ἐνενόησαν, ὡς εἰκὸς, ὅτι διπλοῦς παρὰ τοῖς ἁγίοις
προφήταις ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος εὑρίσκεται. ὅτε μὲν γὰρ ὅτι
παρέσται μετὰ σαρκὸς ἐν τῷδε τῷ βίῳ σημαίνουσι, κατὰ
σάρκα φανερὰν αὐτοῦ καθιστῶσι τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν·
Es. vii. 14. "Ἰδοὺ γὰρ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν."
Mic. v. 2. ἀλλὰ καὶ ὅποι τεχθήσεται κηρύττουσι σαφῶς "Καὶ σὺ
c "γὰρ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθὰ, ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν
"χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς
"ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ

1. *οὐκ ἀτονήσει* Heyse ex B. qui *οὐκατονίσει* exhibet. *οὐ κατοκνήσει* Ed. ex Holst. 7. *τέ* B. *γέ* Ed. *ἐκζητοῦσι* edidi. *εγζητοῦσιν* B. *ἀεὶ ζητοῦσι* Ht. Ed. 13. *ὁ περὶ* a. *ὅπερ* B. *ὑπὲρ* Ed. 14. *φανεῖται* a. *πάλαι* B. *πάλιν* a. Aub. qui e Cat. ut vid. emendavit. 17. *ἀπεβουκόλησε* B. *ἀπεκώλουσε* (sic) Ht. unde *ἀπεκώλυσε* Ed. 18. *ἐνενόησαν* a.c. Cord. *ἐπενόησαν* B ex corr. *ἐνόησαν* Ed. 19. *εὑρίσκεται* B. Catt. *εὑρίσκετο* Ed. Statim *ὅτε* recte Ed. *ότη* B. *ἔτι* [*εἰ* Cord.] *μὲν γὰρ παρέσται* c. Cord. pauca om. a. 20. *τῷδε* assumptum ex B.c. Cord. *κατὰ*] *μετὰ* B., sed emendavit recte ut vid. Ht. *καὶ* pro *κατὰ σάρκα* c. Cord. 23. *ὅποι* B. *ὅπη* Ht. Ed. 24. *εὐφραθὰ* B. *ὀλιγοστὸς εἶ*] *οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ* (e S. Matth. ii. 6) a. Statim *τοῦ εἶναι* [*ἦν* = *εἶναι* Cod.] assumpta ex B. 25. *ἐξελεύσεται* B.a. *ἐλεύσεται* Ed. Statim *τοῦ εἶναι—αἰῶνος* accesserunt ex B. *ἡγούμενος* (e S. Matth. l. c.) a.

“ ἡμερῶν αἰῶνος.” τὴν δέ γε ἐκ Πατρὸς καὶ Θεοῦ ἄῤῥητον γέννησιν ὡς ἔνι διερμηνεύοντες, ἢ ἐκεῖνό φασιν, ὅπερ εἴπομεν φθάσαντες “ Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται Es. liii. 8. “ ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ·” ἢ τὸ τῷ παροισθέντι συνεζευγμένον ῥητόν “ Καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ’ ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν “ αἰῶνος.” ἐξόδους γὰρ ἐνταῦθα τοῦ Μονογενοῦς τὴν ὡς ἐκ φωτὸς ἀνάλαμψιν, καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ ἡμέρας καὶ ῥοπῆς εἰς ἰδίαν ὕπαρξιν ἐκδρομὴν ὥσπερ τινὰ τὴν ἀπὸ τῆς d τοῦ τεκόντος οὐσίας σημαίνει. ἄμφω τοιγαροῦν ἡμῖν τῆς ἁγίας παρατιθείσης γραφῆς, καὶ τῶν ἱερῶν γραμμάτων καὶ πόθεν ἔσται λεγόντων τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸς, καὶ ἀζήτητον τιμώντων σιγῇ τὴν ἐκ Πατρὸς ὕπαρξιν, πῶς οὐκ ἄν τις εὐλόγως οὐ μετρίως ἀμαθαίνοντας τοὺς Ἰουδαίους εὑρὼν, πλατὺ γελάσας ἐρεῖ Οὐκ ἀπὸ μόνου τοῦ μὴ γινώσκεσθαι τὴν γενεὰν τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἐπ’ αὐτῷ ζητητέον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γινώσκεσθαι τίς καὶ πόθεν ὁρμᾶται τὸ κατὰ σάρκα; e

Ἔκραξεν οὖν ὁ Ἰησοῦς διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγων Κἀμὲ 28
οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί.

Ἀλλήλοις ἠρέμα ψιθυριζόντων ἐκεῖνα τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· οὐ γὰρ ἀπετόλμων “ ἐν παῤῥησίᾳ λαλεῖν διὰ τὸν Supra ver. 13. “ φόβον τῶν Ἰουδαίων,” καθὰ γέγραπται· δέχεται πάλιν τῶν εἰρημένων τὴν γνῶσιν θεοπρεπῶς ὁ Χριστός. ἐπειδὴ δὲ προσωφελεῖν ὅτι πρέποι διεσκόπει τοὺς ἄνδρας, παραχρῆμα a **448 A.** δεικνύει θεοπρεπῆ πάλιν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὅτι πάντων ἔχει τὴν γνῶσιν ἀνακαλύπτει σαφῶς. ἐξαίρει μὲν γὰρ εἰς ὕψος τὴν βοὴν, καίτοι πρότερον οὐκ εἰωθὼς τοῦτο πράττειν αὐτὸς, διελέγχει δὲ πάλιν ὡς οὐκ ἔχοντας ἑδραῖον τὸν νοῦν τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, καὶ ῥίζαν ποιεῖται τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις τὸ ἐν παραβύστῳ καὶ μόλις ἀπεπτυσμένον.

2. ἢ assumptum ex B.c. Cord. ὅπερ B. ὥσπερ Ed. 4. ἡ assumptum ex B.c. Cord. 5. αἱ assumptum ex B.c. Cord. (Alex. cf. supra 132 c.) 8. ἐκδρομὴν B.c. Cord. εἰσδρομὴν Ed. 10. παρατεθείσης B. Holst. correxit Aub. 11. τὸ assumptum ex B. 19. ἐκεῖνα] ταῦτα a. 24. ἑαυτῷ a. αὐτῷ Ed. 26. τοῦτο assumptum ex a. 29. ἀπεπτυσμένον B. ἀπεπτασμένος Ed.

εἶτα πρὸς τούτοις ἔτι καὶ ἐξ ὧν ὅτι χρὴ μὴ πιστεύειν ᾤοντο παραφρόνως, διὰ τούτων αὐτῶν ὅτι προσήκει πιστεύειν

b αὐτοὺς ἀναπείθει γοργῶς· ἔστι δὲ τῶν λεγομένων τοιοῦτος ὁ νοῦς. ἐθαυμάσατέ φησιν, καὶ σφόδρα ποιοῦντες ὀρθῶς, ὅτι θεοπρεπὴς ὄντως ἐνυπάρχει μοι δύναμις, ἐξημεροῦσα ῥᾳδίως καίτοι φονῶσαν τὴν τῶν Ἰουδαίων διάνοιαν· ζητοῦσι γὰρ ἀποκτεῖναί με κατὰ τὸν παρ' ὑμῶν ἀψευδῆ τε καὶ ἐξ ἀκριβείας παρ' ὑμῶν ποιηθέντα λόγον, καὶ πολλὴν ἄγαν εἰς τοῦτο τίθενται τὴν σπουδήν. ἀλλ' ἐμὲ, φησὶν, ἐξίστασθαι δέον καὶ ἀποφοιτᾶν ὡς πορρωτάτω τῶν ὅτι προσήκει

c φονεύειν βεβουλευμένων, οὐδὲν ὅλως τῆς ἐκείνων απονοίας φροντίσας, ἐκ τῶν ἐναντίων ἐν παῤῥησίᾳ λαλῶ καὶ διελέγχω λυποῦντας τὸν νόμον διὰ τοῦ μὴ τὰ δίκαια κρίνειν ἐθέλειν αὐτούς· πάσχω δὲ τὸ σύμπαν οὐδέν. ἀνεξικακοῦσι γὰρ οὐχ ἑκόντες οἱ πάλαι δεινοὶ, καὶ οὐ τῆς ἐκείνων προαιρέσεως τὸ πρᾶγμα καρπὸς, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς ἐξουσίας ἡ δύναμις. οὐ γὰρ ἐφίημι καίτοι λελυττηκόσιν αὐτοῖς καὶ εἰς ἀπάνθρωπον ἀποτεθηγμένοις ὀργὴν, πρόωρον εἰς ἐμὲ τὴν μιαιφονίαν

d ἀποτολμᾶν. ἐπὶ τούτοις οὖν ἄρα, φησὶ, καὶ λίαν εἰκότως, καταπέπληχθε μὲν ὑμεῖς, ἐγνωκέναι δὲ ἀληθῶς τοὺς ἡγουμένους φατὲ, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Χριστός. λογισμῷ δὲ τῷ πρέποντι κατακολουθοῦντες ἐν τούτοις, πρὸς τὰ ἐκ τῆς θείας γραφῆς ἀπονεύοντες λόγια, δέον ὠφελεῖσθαι μᾶλλον εἰς τὴν ἐπ' ἐμοὶ βεβαιουμένους κατάληψιν, τοὐναντίον παθόντες ἐσκανδαλίσθητε. ἀπὸ γὰρ τοῦ μόνον ἐπίστασθαι πόθεν εἰμὶ, καὶ διὰ τίνος γεγέννημαι, νενομίκατε, φησὶν, οὐκ εἶναί με τὸν

1. καὶ assumptum ex B. exhibuit et Holst. ᾤοντο B. favente a. αὐτῷ Ht. Ed. 3. ἀναπείθει γοργῶς· ἔστι δὲ B. [ἔστι δὲ exhibet et a.] ἀναπείθει. γοργός ἐστιν Ed. 6. φονῶσαν correxi post Migne. φωνῶσαν B. Ed. 7. τε assumptum ex B. 9. ἀλλ' ἐμὲ B. ἀλλὰ ἐμὲ a. ἀλλά με Ed. 11. οὐδὲν] αὐτὸς οὐδὲν a. 13. λυποῦντας] λύοντας a. 17. λελυττηκόσιν edidit Aub. λελοιτηκόσιν B. quod λελυπηκόσιν emendavit Ht. Haec om. a. 18. πρόωρον emendavit Heyse. Adnotat idem emendavisse et Cotelerium (Monum. Eccl. Gr. ii. 636) Migne. Edebatur προορῶν. 20. καταπέπληχθε a. καταπεπλῆχθαι Ed. 21. τῷ assumptum ex B. Deest et in Ht. 22. πρὸς τὰ ἐκ edidi. εἶτα (πρὸς) [= εἰς (πρὸς) τα ut vid.] ἐκ B. πρὸς Ed. 23. εἰς τὴν a. εἰστιν B. ἐστιν Ht. Ed. ἐς τὴν Migne. 26. τὸν assumptum ex B.a.

Χριστόν. ἴστε τοιγαροῦν, ὅτι κἀμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμὶ, τουτέστιν δέδωκεν ὑμῖν ἡ θεία γραφὴ καὶ τὸ εἰδέναι με καὶ πόθεν εἰμί. καὶ οὐκ ἐπείπερ ἐγνώκατε τυχὸν, ὅτι Ναζα- e
ραῖος ἢ Βεθλεεμίτης εἰμὶ, καὶ ὅτι γεγέννημαι διὰ γυναικὸς, διὰ τοῦτο χρὴ πάντως ὑμᾶς καὶ τὸ τῆς ἀπιστίας εἰσδέχεσθαι νόσημα· ἀλλ' ἐκ τῶν εἰρημένων ἐπ' ἐμοὶ, καὶ διὰ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν, ἀπὸ τούτων ἰέναι μᾶλλον ἐχρῆν εἰς κατάληψιν τῶν ἐπ' ἐμοὶ μυστηρίων, καὶ οὐκ εἰς μίαν ἀποκλῖναι μόνην προφήτου φωνὴν, ὃς τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἄῤῥητον καταμηνύει γέννησιν.

Καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με.

Διὰ μακρᾶς ἀπειθείας ὑβρίζοντας ὑποπλήττει πάλιν ἐν a 449 A.
ἀπολογίας σχήματι. τέχνῃ μὲν οὖν οὐ μετρίᾳ συνεξυφήνας τὸν λόγον, οἰκονομεῖ πανταχῆ τὸ μὴ δοκεῖν εὐαφόρμως πρὸς εὐλόγους ὁρμὰς διανιστᾶν τοὺς ἀκροωμένους, κατασκιάσας δέ πως ἀσαφείᾳ τὸ εἰρημένον, ὑποκλέπτει τοῦ θυμοῦ τὸ πλέον, καὶ παραιρεῖ τὸ δριμὺ τοῦ κινήματος. τί τοίνυν καὶ διὰ τοῦτο, φησὶν, ἐξηγουμένου πολλάκις καὶ διαῤῥήδην ἀνακεκραγότος ἀπεστάλθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀπιστοῦσιν ἔτι, καὶ ἐπείπερ αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα γινώσκουσι γένος, οὐκ εἶναί φασιν αὐτὸν τὸν διὰ νόμου προκε- b
κηρυγμένον καὶ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν προκατηγγελμένον· μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ὑπαντιάζουσι λέγοντες Ψευδομυθεῖς ὦ οὗτος, ἐξ οἰκείων δὲ θελημάτων ὡς ἡμᾶς ἀφιγμένος, εἶτα τὸ τοῦ Πατρὸς ὄνομα πλαττόμενος οὐκ ἐρυθριᾷς; ἀποκρουόμενος τοιγαροῦν καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ συκοφαντίαν αὐτῶν, ταῖς ἀπολογίαις ἀναμίσγει τὸν ἔλεγχον, εὐφυέστατά τε φησίν

2, 3. Haec τουτέστιν δέδωκεν ὑμῖν [ἡμῖν B.] ἡ—πόθεν εἰμί accesserunt ex B.a. 9. φωνὴν προφήτου inverso ordine a. καὶ assumptum ex a. 20. ἀνακεκραγότος] αὐτοῦ ἀνακεκραγότος a. 21. καὶ διὰ τὸ γινώσκειν αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα γένος a. 23. Haec καὶ διὰ—προκατηγγελμένον assumpta ex B. Verba omittit et Holst. διὰ νόμου καὶ προφητῶν κεκηρυγμένον exhibet abbrevians a. 25. τὸ assumptum ex B.a. habet et Ht. 27. τούτῳ B.a. ταυτῷ Ht. Ed.

Ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με. ὑμῖν μὲν γὰρ ἔθος, φησὶν, ὦ πάντα τολμῶντες εὐκόλως, καὶ
c πρὸς ὁτιοῦν καὶ τῶν σφόδρα δεινῶν ἀπερισκέπτως βαδίζοντες, ψευδοπροφητεύειν ἔσθ' ὅτε, καὶ Θεοῦ μὴ ἀπεσταλκότος, πεπέμφθαι λέγειν παρὰ Θεοῦ. ἐγὼ δὲ τῶν καθ' ὑμᾶς οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' οὐδὲ τὰς παρ' ὑμῖν τετριμμένας ἀπομιμήσομαι τόλμας. οὐκ ἀφικόμην ἀπ' ἐμαυτοῦ, οὐδὲ αὐτάγγελος, ὡς ὑμεῖς, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ παραγέγονα· ἀληθινός ἐστιν ὁ πέμψας με, οὐ κατ' ἐκεῖνον δήπου τὸν ὑμέτερον τὸν φιλοψευδῆ, τουτέστι τὸν διάβολον, οὗ τὸ πνεῦμα λαμβάνοντες καὶ τὸ
d ψευδῆ προφητεύειν ἀποτολμᾶτε. οὐκοῦν ἀληθινὸς μὲν ὁ πέμψας με, ὁ δὲ ὑμᾶς πρὸς τὸ πλάττεσθαι τοὺς παρὰ Θεοῦ
Infra viii. 44. λόγους διανιστὰς, οὐκ ἀληθινός. ψεύστης γάρ ἐστι καὶ τῶν ψευδομένων πατήρ. ὅτι δὲ τοῖς Ἰουδαίοις κατειθισμένον εὑρήσομεν τὸ προφητεύειν ψευδῆ, τοῖς τῶν προφητῶν περιτυγχάνοντες λόγοις ἀκονιτὶ θεωρήσομεν. σαφέστατα γάρ
Hier. xxiii. 21. που φησὶν ὁ πάντων Δεσπότης περὶ αὐτῶν "Οὐκ ἀπέ-"στελλον τοὺς προφήτας, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχον· οὐκ ἐλάλησα
e "πρὸς αὐτοὺς, καὶ αὐτοὶ ἐπροφήτευον." καὶ πάλιν ἐν Ἱερεμίᾳ
Ib. xiv. 14. "Ψευδῆ οἱ προφῆται προφητεύουσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, "οὐκ ἀπέστειλα αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐλάλησα πρὸς αὐτοὺς καὶ "οὐκ ἐνετειλάμην αὐτοῖς· ὅτι ὁράσεις καὶ οἰωνίσματα καὶ "προφητείας καρδίας αὐτῶν αὐτοὶ προφητεύουσιν ὑμῖν." ἐλέγχεται τοιγαροῦν ἐπὶ τούτῳ ὁ ἀλαζὼν Ἰουδαῖος, ὡς καὶ αὐτῷ περιθεὶς τῷ Χριστῷ τὸ προσὸν ἑαυτῷ καὶ κατὰ Θεοῦ θράσος, τουτέστι, τὴν ψευδοπροφητείαν. τὸ δὲ ὅλως ἀπιστεῖν τῷ θεόθεν καὶ ἐκ Πατρὸς ἀπεστάλθαι βοῶντι, τί ἂν ἕτερον εἴη λοιπὸν ἢ διαῤῥήδην ἀνακραγεῖν, ὅτι ψευδοπροφητεύεις τὰ ἡμῶν εἰς ἡμᾶς μιμούμενος;

2. ὦ emendavit Aub. ὡς B. Holst. Haec desunt in a. 3. ὁτιοῦν emendavit Ht. τι οὖν B. 6. τετριμμένας emendavit Ht. τετρημένας B. 8. ἀληθινός] καὶ ἀληθινός a. 10. λαμβάνοντες B.a. λαβόντες Ht. Ed. 11. ψευδῆ προφητεύειν B.a. ψευδοπροφητεύειν Ht. Ed. 19. προεφήτευον a. (26 al.) cf. in xii Proph. 578 b, 788 c, inter varr. lect. 22. οἰωνίσματα emendavit Aub. οἰνήσματα B. ὀνείσματα Ht. 26. δὲ] γὰρ a.

a 450 A.

Ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτὸν, ὅτι παρ' αὐτοῦ 29
εἰμι, κἀκεῖνός με ἀπέστειλεν.

Ἐλέγετε, φησὶν, ἀρτίως Ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, οὐδεὶς οἶδε πόθεν ἐστίν. (Supra ver. 27.) ἀλλ' ἐπείπερ ὑμῖν τοῦτο δόξαν ἔχειν ὀρθῶς, ὡς ἀληθὲς κρατύνετε, συναινῶ τοῖς παρ' ὑμῶν περὶ τούτου λόγοις. ἀληθινὸς μὲν γὰρ ἐξ οὗπέρ εἰμι Πατὴρ, ἀλλ' οὐχ ὑμῖν ἐγνωσμένος. ὅταν τοίνυν, φησὶν, ἀβουλότατα μὲν, πλὴν ἑαυτοῖς ἀρεσκόντως διασκέπτησθε τὸ περὶ ἐμοῦ μυστήριον, εἶτα γινώσκοντες τίς καὶ πόθεν εἰμὶ τὸ κατὰ σάρκα, τὸ χρῆναι πιστεύειν ἐκπέμπητε, διὰ τοῦτο μόνον b
παραδέξασθε τὴν πίστιν, ὅταν εὑρίσκησθε μὴ νοοῦντες πόθεν εἰμί· εἰμὶ δὲ ἐκ Πατρὸς, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, τὸν ἐξ αὐτοῦ μὴ εἰδότες, ἐν ᾧ καὶ μόνῳ θεατὸς ὁ Πατήρ. ὁ γὰρ ἑωρακὼς τὸν Υἱὸν ἑώρακε τὸν Πατέρα, καὶ ὁ γινώσκων τὸν Υἱὸν οὐκ ἠγνόησε τὸν γεννήσαντα. οὐκοῦν ἁπάσης αὐτοῖς εὑρεσιλογίας καὶ διὰ τοῦτο ἐξῃρημένης, κακονοίας πάλιν ὄντες ἁλώσονται, πρόφασιν μὲν ἀπειθείας οὐδεμίαν εὑρίσκοντες ἔτι, μόναις δὲ ταῖς ἑαυτῶν δυστροπίαις τὴν γνῶσιν ἐξωθούμενοι, ἵνα φαίνηται καὶ τὸ γεγραμμένον ἀληθές "Εἴ- (Es. xlii. 20.)
"δετε πλεονάκις, καὶ οὐκ ἐφυλάξασθε· ἠνοιγμένα τὰ ὦτα, c
"καὶ οὐκ ἠκούσατε." ἐπειδὴ δὲ τοῖς τῶν Ἰουδαίων προσέκειτο λόγοις, ὡς "οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστὶν ὅταν ἔλθῃ "Χριστὸς," (Supra ver. 27.) ἀναγκαίως ἑαυτὸν ὑφεξέλκων, ὡς Θεὸς, τῆς τῶν γενητῶν πληθύος, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων καθ' ὃν ἂν εἰκότως ἔρχοιτο τό Οὐδεὶς, ἕτερον ὄντα τῇ φύσει δεικνύων, ὡς οὐ μετ' ἐκείνων ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτοῦ γεννήτορα, φησὶν, ἀλλ' εἰδέναι κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν ἑαυτόν τε κἀκεῖνον διισχυρίσατο. ἔστι γὰρ Θεὸς ἐκ Θεοῦ Πατρὸς, παράδοξόν d

5. *συναινῶ* emendavit Aub., favente et a. *συνενῶν* (= *συναινῶν*) B. *συνὲν ὂν* correxit Holst. 6. *ἐξ*] *ὁ ἐξ* a. 7. *ὑμῶν* B. correxit Ht. 13. *μὴ* B.a. *οὐκ* Ht. Ed. 14. Assumpta *ἑώρακε τὸν Πατέρα* ex B.a., *καὶ ὁ γινώσκων τὸν Υἱὸν* ex B. 16. *καὶ διὰ τοῦτο* [*τοῦτον* Cod.] assumpta ex B. 17. *ὄντες* B. Ht. Adnotat *ὄντως* se emendavisse Aub. 22. *ἔλθῃ*] + *ὁ* Ht. Ed. 23. *ὑφεξέλκων* B. *ὑφέλκων* Ht. Ed. 24. *γενητῶν* correxi. *γεννητῶν* Ed. 25. *τό* assumptum ex B.

τινα καὶ ξένην, ἣ καὶ αὐτῷ πρέπουσαν μόνῳ τὴν ἐπὶ τούτοις εἴδησιν ἔχων. οὐ γὰρ ὥσπερ ἡμεῖς γινώσκομεν, κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον οἶδεν ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα. μέχρι γὰρ ἐννοίας μόνης ἐπὶ τὴν θεοπτίαν ἡ τῶν γενητῶν ἔρχεται φύσις, καὶ τοὺς αὐτῇ πρέποντας ὅρους οὐχ ὑπερτρέχουσα, τὸ ἐν ἀῤῥήτοις κρύπτεσθαι λόγοις καὶ οὐχ ἑκοῦσα τῇ θείᾳ φύσει παραχωρεῖ. ὁ δὲ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφηνὼς Μονογενὴς ὅλον ἐν ἑαυτῷ θεωρεῖ τὸν γεννήσαντα, καὶ τὴν τοῦ τεκόντος e *οὐσίαν ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει ζωγραφῶν οἶδεν οὕτως αὐτὸν, ὡς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ἀνέκφραστα γὰρ τὰ περὶ Θεοῦ.*

4. *γενητῶν* correxi. *γεννητῶν* Ed. 6. *τὸ ἐν* edidi. *τὸν ἐν* B. *ἐν* Holst. Ed. 7. *πεφηνὼς* B.a. *πεφυκὼς* emendavit Ht. 8. *ἐν ἑαυτῷ* a. *ἑαυτῷ* B. *ἐν αὐτῷ* Ht. Ed.

ΚΕΦΑΛΗ Α.

Ὅτι κατὰ τὰς Ἑλλήνων ἀμαθεῖς ὑπονοίας, οὐ ταῖς ὥραις ὡς ἐξ ἀνάγκης ὑπόκειται τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως ἰδίας ἐπί τε τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἐναντίον ἐρχόμεθα· καὶ ὅτι τοῖς τοῦ Θεοῦ νεύμασι διοικούμεθα.

Ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι Ἰουδαῖοι· καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν εἰς 30
αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. b

ΚΑΤΑΔΗΧΘΕΝΤΕΣ *τοῖς ἐλέγχοις οἱ Φαρισαῖοι, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις σιωπὴν ταῖς μὲν σφῶν δυστροπίαις ὁρῶντες οὐκ ἀζήμιον, ἐπωφελῆ δὲ τοῖς ὄχλοις· συνεπείθοντο γάρ πως ἐπὶ τὸ χρῆναι λοιπὸν ὁμολογεῖν αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν· ἐπὶ τὸ συνῆθες αὐτοῖς κατασύρονται θράσος, καὶ διψῶσι πάλιν τὸ μιαιφονεῖν. αἰδῶ μὲν τὴν πρὸς τὸν νόμον, ὡς ἀχρειοτάτην αὐτοῖς παρωσάμενοι, ἐν δὲ τῷ μηδενὶ λόγῳ τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς πεποιημένοι γράμμασι, τὸ δέ "Ἀθῷον καὶ* c *Exod. xxiii. 7.*
"δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς" οὐδεμιᾶς ἀξιώσαντες μνήμης, ἀδικωτάτην κατὰ Χριστοῦ νοσοῦσι μανίαν. ἀλλ' ἐκ θείας ἰσχύος περιτρέπεται πάλιν αὐτοῖς πρὸς πᾶν τοὐναντίον τῶν ἐγχειρημάτων ἡ ἔκβασις. "Οὐ γὰρ ἐπιτεύξεται δόλιος *Prov. xii. 27.*
"θήρας," κατὰ τὸ γεγραμμένον. ζητοῦσι μὲν γὰρ αὐτὸν πιάσαι, καθά φησιν ὁ Εὐαγγελιστής, ὡς ἐθελούσιον καὶ αὐτοκέλευστον τὴν ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις ποιησάμενοι σιωπήν, καὶ τὸ κεκωλύσθαι δοκεῖν παρ' αὐτοῦ ταῖς ὑστέραις ὀργαῖς d
ἀποκρουόμενοι. τοῦτο γὰρ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ εἶναι κατὰ

2. *τὰς* assumptum ex B. 6. *Ἰουδαῖοι* om. a. 9. *ἐπὶ τούτῳ* a. *σφῶν*] *ἑαυτῶν* a. 10. *ὄχλοις*] *ἐλέγχοις* Nik., i. e. a et Cat. Harl. Auberto cit. 12. *κατασύρονται*] *καταφέρονται* a. 13. *μὲν*] + *γὰρ* Holst. Ed. invito B.
περι
18. *παρατρέπεται* B.

φύσιν Θεὸν τὸν Ἰησοῦν ἐδέχοντο λέγοντές τινες τῶν Ἱεροσολυμιτῶν (Supra ver. 26.) "Ἴδε παῤῥησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι· "μήποτε ἄρα ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ἀληθῶς ὅτι αὐτός ἐστιν (1 Cor. iii. 19.) "ὁ Χριστός;" ἀλλ' "ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ "πανουργίᾳ αὐτῶν," ἀχρειοτάτην μὲν τοῖς ἐκεῖνα διεσκεμμένοις ἀποφαίνει τὴν τόλμαν, βεβαιοῖ δὲ τοῖς ὄχλοις τὸ ὡς ἐν σκέψει καὶ στοχασμοῖς ἠρέμα διαθρυλούμενον. εἴργονται e γὰρ ἐνεργείᾳ θεοπρεπεῖ χαλινὸν αὐτοῖς ἐπιτιθείσῃ τοῖς ἀνοσιουργήμασι, καὶ μέχρι μόνων ἐγχειρημάτων ἐκτείνεσθαι συγχωρούσῃ τὰ σκέμματα. τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ μὴ δεδυνῆσθαι διεξάγειν εἰς πέρας αὐτοὺς τὸν προτεθέντα σκοπὸν ἐπὶ τούτῳ χρησίμως ἐπήνεγκεν ὁ σοφώτατος Εὐαγγελιστής· οὔπω γὰρ ἐληλύθει φησὶν ἡ ὥρα αὐτοῦ· ὥραν ἐν τούτοις διαῤῥήδην εἰπὼν τὸν καιρὸν, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ πάθους καὶ τὸν τοῦ τιμίου σταυροῦ. εἶτα τίνι λοιπὸν οὐκ ἂν γένοιτο καὶ διὰ τούτου καταφανὲς, ὡς οὐκ ἂν ὅλως πέπονθεν ὁ Χριστὸς **452 A.** a τὸ παθεῖν ἐθέλειν ἐξωθούμενος; οὐ γὰρ ἐκ πλεονεξίας Ἰουδαϊκῆς, ἀλλ' ἐθελοντὴς ἐπὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν δι' ἡμᾶς ἀνέβη σταυρόν. διά τοι τοῦτο καὶ λέγει, τὴν ἐκ τοῦ (Infra x. 18.) δοκεῖν ἀτονῆσαι λοιδορίαν ἀποτριβόμενος "Οὐδεὶς αἴρει τὴν "ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ· "ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτὴν, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω "λαβεῖν αὐτήν." ὡς γὰρ ἤδη προειρήκαμεν, οὐκ ἀβούλητον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε τὸν σταυρόν. αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν καθάπερ b ἅγιον θῦμα προσκεκόμικε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, αἵματι τῷ ἰδίῳ τὴν ἁπάντων σωτηρίαν ἐξωνούμενος. διὸ δὴ καὶ (Infra xvii. 19.) ἔφασκεν ἐν εὐαγγελικοῖς κηρύγμασιν "Ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ "ἁγιάζω ἐμαυτόν." τὸ δέ Ἁγιάζω φησὶν ἐν τούτοις, ἀντὶ τοῦ προσάγω καὶ ἀνατίθημι· ἅγιον γὰρ τὸ προσαγόμενον

1. τὸν assumptum ex a. 2. ἴδε] + ἐν Ed. invitis B.a. 3. ἀληθῶς ὅτι αὐτός ἐστιν hoc ordine B. ἀληθῶς post ἐστιν tr. Ed. om. a. 4. δρασόμενος B. Holst. correxit Aub. 8. αὐτοῖς assumptum ex B. Statim ἐπιτιθείσης B. 10. συγχωρούσης B. μὴ δεδυνῆσθαι B.a. μηδὲ δυνήσασθαι Ht. Ed. 11. προτεθέντα a. Migne. προτηθέντα B. προτιθέντα Ht. Ed. 15. λοιπὸν τίνι inverso ordine a.c. Cord. 16. διὰ τοῦτο c. Cord. 21. μου assumptum ex B. 29. τοῦ assumptum ex B.

εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ. ὅτι δὲ πλεονεξίας ἁπάσης τῆς παρά τινων ἐλευθέραν ἐδέχετο τὴν ὑπὲρ ἁπάντων σφαγὴν, διαγνωσόμεθα πάλιν ὅταν ἐν ψαλμοῖς ἀκούωμεν λέγοντος πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα " Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, c Ps. xxxix. 7-9.
" σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι· ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας " οὐκ ηὐδόκησας, τότε εἶπον Ἰδοὺ ἥκω, ἐν κεφαλίδι βιβλίου " γέγραπται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου ὦ Θεός." ὁρᾷς ὅπως αὐτόμολος εἰς τὸ ὑπὲρ πάντων ἀνίει πάθος; ἰδοὺ γὰρ ἥκω, φησὶν, οὐκ ἐξ ἀνάγκης τῆς παρ' ἑτέρου τεθήραμαι. διαδιδράσκει τοίνυν τῶν ἡγουμένων τὸ παραυτίκα θράσος, καιρῷ τῷ πρέποντι τὸ παθεῖν ταμιευόμενος, καὶ θεοπρεπεστάτην ἐφ' ἅπασιν ἐπιτηδεύων τὴν παῤῥησίαν.

Ἀρκέσει μὲν οὖν πρὸς τὴν τῶν προκειμένων σαφήνειαν d οἶμαι καὶ ταῦτα· ἀλλ' ἐπείπερ εἰκός τινας τῶν μυσταγωγουμένων ἀκούοντας καὶ τό Οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ, ἐκ πολλῆς ἄγαν τῆς ἐλαφρίας πρὸς Ἑλληνικὰς καὶ μανιώδεις ὑπενεχθῆναι κακοβουλίας, ὡς νομίσαι παραλόγως, ὥραις καὶ ἡμέραις καὶ καιροῖς ὑποκεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα, οἶμαι δὴ πάλιν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν ὀλίγα ἅττα περὶ τούτων εἰπεῖν, εἴπερ ἡμῖν ὁ σκοπὸς διὰ πάσης ἐννοίας τοῖς ἐντευξομένοις τὸ λυσιτελοῦν ἐμπορίζειν ἐπείγεται. τοῖς μὲν οὖν τῆς e
Ἐκκλησίας τέκνοις, ἃ καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐντέθραπται γράμμασιν, ἀρκέσειν ὑπολαμβάνω πρὸς ἔλεγχον τῆς Ἑλλήνων ἀπάτης, καὶ πρὸς τὸ δύνασθαι καλῶς τὴν ἐντεῦθεν ἀποφορτίσασθαι δυσβουλίαν, τὸ ὡς ἐν τρόπῳ κατηγορίας ἤτοι σοφῆς ἐπιπλήξεως εἰρημένον παρὰ τοῦ Παύλου πρός τινας τῶν τῇδε διακειμένων " Ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας Gal. iv. 10, 11.
" καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς· φοβοῦμαι ὑμᾶς, μήποτε εἰκῇ " κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς." καὶ γὰρ δὴ καὶ ὄντως εὑρεσιλογίας ἁπάσης ἀνῃρημένης, ὁ τῇ τοιαύτῃ κατειλημμένος μωρίᾳ τὴν a 453 A.

8. αὐτομόλος [= αὐτομόλως (?)] B. 12. ἐφ' ἅπασιν adnotat se emendavisse pro ἐφ' ἅπασαν Aub. et ita c. Cord. 19. ἅττα] τινα a. 24. τὸ δύνασθαι καλῶς τῷ δύνασθαι (sic) B. 26. παρὰ τοῦ B.a. παρ' αὐτοῦ Holst. Ed. 28. καὶ prius om. B. habet a. μήποτε] μήπως a. 30. ὁ τῇ edidi ex a. ὅτι Ed.

μὲν οἰκείαν ὀλοθρεύσει ψυχὴν, αὐτὸν δὲ ἀτιμάζων ἁλώσεται τὸν ἁπάντων ἡμῶν γενεσιουργὸν, ᾧ καὶ μόνῳ τῶν καθ' ἡμᾶς ὁ σοφός τε καὶ εὐπαίδευτος λόγος ἀνατίθησι τὰ πηδάλια. οἱ δὲ ἐπιτηρεῖν οὐκ ὀρθῶς ἐκεῖνα διεγνωκότες, τὸν μὲν τῆς προνοίας ἀνατρέψουσι λόγον, οὐκέτι δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς ταμίαν εἶναι πιστεύουσι τὸν ἁπάντων Δεσπότην, καιροῖς δὲ καὶ ὥραις τὸ πάντων ἐπιτρέψουσι κράτος, τὴν κτίσιν b ἐπιτιθέντες ἐπάνω τοῦ ποιητοῦ, καὶ τῶν μὲν καλλίστων ἀποστεροῦντες τὸν, ᾧ πᾶσα χρεωστεῖται τιμὴ καὶ δόξα καὶ προσκύνησις, τὰ δὲ ὑπὲρ κτίσιν τῇ κτίσει δωρούμενοι, καὶ τοῖς ποιήμασιν ἀπονέμοντες τὰ οἷσπερ ἐχρῆν καταστέφειν τὸν Δημιουργόν· καὶ οὐ μέχρι τούτων αὐτοῖς στήσεται τὰ ἐγκλήματα, προβήσεται δὲ καὶ ἐπί τι τούτων τὸ χαλεπώτερον· διαλοιδορήσεται ἀναφανδὸν τῷ φιλαγάθῳ Θεῷ, καὶ τῶν φαύλων ἐργάτην ἐρεῖ τὸν ἁπάσης ἁμαρτίας ἐχθρόν. εἰ γὰρ παρ' αὐτοῦ πεποίηται χρόνος, ὥρα τε καὶ ἡμέρα καὶ c ἐνιαυτὸς, ἄγει δὲ ταῦτα τινὰς ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ πλεονεξίας εἰς ἀβούλητον ἔσθ' ὅτε φαυλότητα, πρὸς τὸ καὶ ταῖς ἐντεῦθεν περιπίπτειν συμφοραῖς, πῶς οὐκ ἀληθὴς ὑμῖν ὁ περὶ τούτῳ ἀναλάμψει λόγος; ὅποι δὲ ἡμῖν καὶ βαδιεῖται λοιπὸν τὸ διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως; [Gen. i. 31.] "Καὶ εἶδεν γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς "πάντα ὅσα ἐποίησεν, καὶ ἰδοὺ πάντα καλὰ λίαν." ἐν δὲ τῶν πάντων ὁ χρόνος· ἐν δὲ τῷ χρόνῳ καὶ ὥρα καὶ ἡμέρα καὶ ἐνιαυτός. εἰ δὲ ὅπερ εἶδεν ἀγαθὸν ὁ τῆς θείας φύσεως d ὀφθαλμὸς, τοῦτο τῶν φαύλων ἐροῦμεν ἐπαγωγὸν, πῶς οὐκ ἄντικρυς τὸ ἐπ' αἰσχίστοις ἁλῶναι δημιουργὸν τὸν ἁπάντων ὁμολογήσομεν Κύριον;

Οἶμαι μὲν οὖν ὑπερυθριάσειν ἤδη τοὺς ἐνεχομένους τοῖς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένοις πταίσμασιν. ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς οὐχ

2. τὸν correxi post Migne. τῶν Ed. 6. τὸν emendavit Heyse et ita Migne. τῶν B. Aub. 11. τὰ assumptum ex B. 14. ἀναφανδὸν διαλοιδορήσεται inverso ordine a. 15. ἐχθρὸν ἁμαρτίας inverso ordine a. 16. χρόνος post ἡμέρα tr. B. καὶ prius om. Ht. Ed. invitis B.a. 19. ὁ assumptum ex B. τούτῳ B. τοῦτο Holst., quod τούτου adnotat se emendavisse Aub. 20. ὅποι B. ὅπη Ht. Ed. 26. τὸν B. τῶν Ht. Ed. 28. ὑπερυθριάσειν ἤδη B. ὕστερον ὑπερυθριάσειν Ht. Ed.

ὅπως ἐνίστασθαι μόνον ταῖς Ἑλληνικαῖς ἀβουλίαις, ἀλλ' ἤδη καὶ συναγορεύειν αὐταῖς, βεβουλῆσθαί τινας, φέρε δὴ πάλιν τὴν ἐνοῦσαν ἀτοπίαν τῷ δόγματι καὶ ἑτέρως διασκεψώμεθα, καὶ τὰ ἐκ λογισμῶν χρήσιμα ἐπισωρεύοντες βοηθήματα ταῖς ἐκείνων βδελυρίαις ἀντεξάγωμεν τὴν ἀλήθειαν. εἰ γὰρ δὴ καθ' ὑμᾶς, ὦ οὗτοι, καλοῦντος ἡμᾶς ὡς ἐκ πλεονεξίας e τοῦ καιροῦ καὶ ὥρας ἐπαναγκαζούσης, ἐπί τι τυχὸν τῶν ἀγαθῶν ἢ τῶν ἐναντίων ἑλκόμεθα, περιττὸς, ὡς ἔοικεν, ἡμῖν ὁ πρὸς ἕκαστα τῶν πρακτέων διιθύνων λογισμὸς, καὶ τῶν μὲν φαύλων ἐξίστασθαι συμβουλεύων, ἐπιτρέχειν δὲ μᾶλλον τοῖς ἐπαινουμένοις διακελευόμενος· ποία γὰρ ἐντεῦθεν ὄνησις, εἰπέ μοι, λοιπὸν, τί δὲ τὸ ἐκ λογισμῶν ὠφέλημα χρηστὸν, εἰ πείσομαι πάντως καὶ βαδιοῦμαι καὶ οὐχ ἑκὼν ἐφ' ὅπερ ἂν ἡ ὥρα καλῇ, καὶ ὁ καιρὸς ἐπαναγκάζειν a **454 A.** βούληται; ἀκόλουθον ἄρα, καθάπερ τῶν ὁλκάδων φασὶν τοὺς οἰακοστρόφους, πρὸς πᾶσαν ἀπειρηκότας ἐλπίδα τοῦ διασώζεσθαι τὴν ναῦν, ἐπειδὰν ἐν χειμῶνι κινδυνεῦσαι συμβῇ, πάντα μὲν ἀνεῖναι κάλων, ἀπολῦσαι δὲ καὶ αὐτοὺς ἤδη τοὺς οἴακας, οὐδὲν ἔτι τῆς τέχνης ἀνεχομένους τῆς ἐν αὐτῷ, ἐπιτρέψαι δὲ οὕτω ταῖς τῶν κυμάτων ὁρμαῖς, διαρρίπτεσθαι δὲ κατὰ τὴν θάλασσαν· οὐδὲν γὰρ οὐδὲν ὡς ἐκ τῶν ἤδη προειρημένων τὸ κέρδος οὔτε τοῖς ἐθέλουσι τὴν ἀρετὴν, οὔτε μὴν τοῖς τῆς κακίας ἐργάταις ἀνατελεῖ τὸ βλάβος, εἰ μὴ b πρὸς ἕκαστα τῶν τελουμένων ἀντικομιζώμεθα παρὰ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὴν τῶν πραγμάτων ποιότητα τὰς ἀντιμισθίας ἀντιλαμβάνωμεν. ὁριεῖ γὰρ, εἰπέ μοι, πολλάκις ἡ ὥρα τὰ κάλλιστα, καὶ ἀδιακρίτως ἐποίσει τὸ ὠφελοῦν ὁ καιρὸς, κἂν ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἁλίσκωμαι; μετοισθέντος δὲ πάλιν πρὸς τὸ ἐναντίως ἔχον τοῦ λόγου, οὐδὲν ἔσθ' ὅτε τῶν ἀγαθῶν ὁ

4. χρήσιμα] ὠφέλιμα χρήσιμα B. recte om. ὠφέλιμα Holst. cf. supra 249 b et saepe alibi. 6. ἡμᾶς correxi. ὑμᾶς Ed. 7. τοῦ ass. ex B. 12. τὸ ass. ex B.a. 14. ἅπερ a. ἐπαναγκάζειν B.a. ὑπαναγκάζειν Ht. Ed. 15. ἀκόλουθον B. ἀκολουθεῖν Ht. Ed. 16. πᾶσαν B. ἅπασαν Ht. Ed. 17. ἐν ass. ex B. 19. ἀνεχομένους B. ἀνασχομένους Ht. Ed. 21. οὐδὲν ὡς ass. ex B. Lacuna in Ht. Ed. 23. ἀνατελεῖ B. ἀνατέλλει Ht. Ed. 27. ἀδιακρίτως B. διακρίτως Ht. Ed. 29. ἐναντίως B. ἔναντι Ht. Ed. τοῦ λόγου et ante et post οὐδὲν ἔσθ' ὅτε exhibet B.

καιρὸς ἐπιψηφιεῖταί τισιν, ἐποίσει δὲ μᾶλλον τὸ πάντων, ὡς c ἔπος εἰπεῖν, χαλεπώτερον καὶ τοῖς ὅτι πρέπει τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν προτιμᾶν εὖ μάλα διεσκεμμένοις.

Ἀλλ' οὐδὲν μὲν ἔσται τούτων, ἐρεῖ τις τυχὸν, ἑκάστῳ δὲ τὸ τυχὸν τὰ αὐτῷ πρέποντα δίδωσιν ἡ ὥρα καὶ ὁ καιρός.

Οὐκοῦν βασιλεύσει μὲν ἤδη λοιπὸν ὁ καιρός; τὸ δὲ τῆς προνοίας ἀξίωμα ταῖς ὥραις περιθήσομεν, οὐδὲν ἔτι φροντίζοντες τοῦ Θεοῦ; αἰτήσομεν δὲ δι' εὐχῆς παρ' αὐτοῦ μὲν οὐδὲν, παρὰ δὲ τῆς ὥρας ἢ τοῦ καιροῦ; καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; Rom. i. 25. προσκυνοῦμεν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ τὴν δόξαν τοῦ Δημιουργοῦ τοῖς παρ' αὐτοῦ γεγονόσι δυσσεβοῦντες d περιθήσομεν. αὐτόθεν μὲν οὖν τὸ ἐν τούτοις αἶσχος, καὶ τῆς δυσσεβείας τὸ μέγεθος οὐ σὺν πολλῷ τῷ πόνῳ περιαθρήσομεν καὶ γυναίων αὐτῶν τῶν ἑταιρίζεσθαι πεφυκότων ἐκφανεστέραν λαχόντα τὴν βδελυρίαν· τὸ δὲ δὴ πάλιν εἰς νοῦν ἀναβαῖνον ἐροῦμεν διὰ τὸ χρήσιμον. περιττῶς, ὡς ἔοικεν, οἱ θεῖοί τε καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι, τοῖς μὲν τῶν φαύλων ἐρασταῖς τὰς αὐτοῖς πρεπούσας ὁρίζουσι δίκας, τοῖς δὲ τὸ ζῆν ἐθέλειν ἐπιεικέστερον περὶ πολλοῦ ποιουμένοις προστε- e θείκασι τὰς τιμάς. εἰ γὰρ ὅλως οὐδὲν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν κεῖται θελήμασιν, ὑποπέπτωκε δὲ ταῖς ἐξ ὡρῶν ἀνάγκαις, ἀφύκτως τε καὶ ἀπαραιτήτως ἀγούσαις ἐπ' ἄμφω, πῶς ἂν ἔτι δικαίως τοῖς μὲν ἀγαθοῖς τὸ ἐπαινεῖσθαι πρέπειν ὁμολογήσαιμεν, τοῖς δὲ μὴ τοιούτοις τὸ ἐναντίον ὡς ἐν ὀφλήματος τάξει καταθήσομεν; τί δὲ, εἰπέ μοι, καὶ ἐπαναγκάζουσιν ἡμᾶς οἱ νόμοι τῶν μὲν φαύλων ἀποφοιτᾶν, τοῖς δὲ ἀμείνοσιν 455 A. a ἐπιτρέχειν ἐπείγεσθαι, ἑτέρων ἐχόντων τῶν ἐν ἡμῖν βουλευμάτων τὰς ἡνίας, καὶ ἐφ' ὅπερ ἂν βούλωνται διεξαγόντων εὐκόλως; ταῖς γὰρ τῶν ὡρῶν ἐξουσίαις ὑποκεῖσθαι δεῖν τὰ ἀνθρώπινα, καὶ φασὶ καὶ βεβούληνται, τῆς ἐντεῦθεν ἀτοπίας

13. περιαθρήσομεν] + ὁ μὲν (sic) B. 19. προστεθήκασι Aub. ex B. 23. ὁμολογήσαιμεν emendavit Aub. e Cat. ut opinor quum et ex a var. null. notavi. ὁμολογήσαμεν B. ὁμολογήσομεν Holst. 27. ἕτερον B. 28. ὅπερ B.a. ᾧπερ Ht. Ed.

οὐδὲν ὅλως φροντίσαντες. ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ οὐχ ἑκόντες ἐροῦσιν, ὡς ὁ πάντων τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἡγεμονίαν λαχὼν, καὶ αὐτῶν ἔσται τῶν ἀλόγων ἀθλιώτερος ζῴων, καὶ βιώσεται μὲν ἐλεεινῶς· ὁ δὲ προὔχειν ὀφείλων διὰ τὴν φύσιν, ἐν δευτέροις ἤδη, μᾶλλον δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις, κατατετάξεται; εἰ γὰρ ἐκεῖνα μὲν αὐτοκελεύστοις ὁρμαῖς πρὸς τὸ δοκοῦν ἀπονεύει διακωλύοντος οὐδενὸς, καὶ προσίεται b μὲν ὅπερ οἶδε λυσιτελοῦν, ἀποτρέχει δὲ τῶν ἀδικεῖν εἰωθότων, πικρῷ δὲ ἡμεῖς τῷ χρόνῳ δεσπότῃ δουλεύσομεν, καὶ ἀπαραίτητον τυραννίδα τὴν ἀπὸ τῶν ὡρῶν ἐξουσίαν σκήπτου τινὸς δίκην ἐπηρτημένην ἐσχήκαμεν, πῶς οὐ πολλῷ τινι μέτρῳ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν χείροσιν, ἢ ἐν οἷς ἐκεῖνά ἐστιν;

Ἀλλ' ἐρυθριάσει μὲν, ὡς ἔοικεν, ὁ συνειπεῖν ἐθελήσας, μᾶλλον δὲ καταψεύσασθαι, τῶν ὡρῶν καὶ τῶν εἰς οὐδὲν τῶν τοιούτων πεποιημένων χρόνων, τὴν δὲ ἐν τοῖς δόγμασιν c ἀβελτερίαν ἀποκρουόμενος ἥξει λέγων Οὔτε τὴν ὥραν, ὦ οὗτος, ἀλλ' οὐδὲ τὸν χρόνον ἢ τὸν καιρὸν κατεξουσιάζειν τῶν ἀνθρωπίνων διοριζόμεθα, ὥρας γεμὴν εἶναί φαμεν πονηρὰς, καὶ καιροὺς ἐπὶ ταύταις, οἳ ῥαγδαίων ἔσθ' ὅτε πνευμάτων δίκην τοῖς ἀθλίοις ἡμῖν ἐπιθρώσκουσιν.

Ἀντεροῦμεν δὲ τούτοις ἡμεῖς Ὦ παράκοποι φρενῶν καὶ ἀκράτῳ μωρίᾳ μεμεθυσμένοι, πῶς ὑμᾶς διέλαθε πάλιν ὅτι κατ' αὐτῆς τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας οἰκεῖον ἐξοπλίζετε νοῦν; ἢ γὰρ οὐκ ἔσται τῶν φαύλων ἐργάτις, εἰ πονηρόν d ἐστίν τι τῶν παρ' αὐτῆς γεγονότων; ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς ἤδη προειρημένον παριππεύσομεν, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ὑμῖν ἀναπείθεσθαι σπουδάσομεν, πῶς ἂν ἡμᾶς ἡ ὥρα ἢ ὁ καιρὸς

3. ἀθλιώτερος ζῴων B.a. ἀθλιώτερον ζῷον Holst. Ed. 5. τοῖς assumptum ex B. 6. κατατετάξεται B. κατατάξεται Ht. Ed. γὰρ] γε a. 9. δεσπότῃ τῷ χρόνῳ inverso ordine a. Statim δουλεύομεν a. 12. ἐν χείροσιν B. ἐγχειρῶσιν Ht. Adnotat se χείρω ὦσιν emendavisse Aub. 13. μὲν assumptum ex B. ἐθελήσας B. θελήσας Ht. Ed. 21. παράσκοποι B. Ht. Emendavit e Cat. ut vid. Aub. 22. ἀκράτῳ emendavit Heyse. ἀκάρπῳ B. Ed. Desunt haec verba in Catt. 24. ἢ] πῶς a et, teste Aub., Cat. Harl. ἐργάτις edidi ex B., qui ἐργάτῃς exhibet. ἐργάτης Ed. 25. ἐστιν] ἢ a. αὐτῆς B. αὐτοῦ Aub., qui adnotat se αὐτοῦ ex αὐτοῖς in exemplari Ht. [aut transcripto ex illo facto?] catenae auctoritate emendavisse. 26. προειρημένον B. προειρήκαμεν Ht. Ed. ὑμῶν B. 27. ἢ ὁ B. καὶ Ht. Ed.

ἀδικῆσαι, ἢ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων εὐφρανεῖ, μὴ οὐχὶ τοῦ τὰ πάντα διιθύνοντος Θεοῦ, καθ' ὅπερ ἂν βούλεται, καὶ πρὸς τὸ ἑκάστῳ χρεωστούμενον ἢ λυπεῖν ἢ εὐφραίνειν ἐκ τῶν ἐναντίων θέλοντος; ἠκούομεν γὰρ λεγόντων ἀρτίως, ὡς ἐν
e ἐξουσίᾳ μέν ἐστι ταῖς ὥραις τῶν καθ' ἡμᾶς οὐδὲν, πονηρὰς γεμὴν εἶναι τῇ φύσει τινὰς, καὶ ἀθρόως ἡμῖν ἐγκαταφορεῖσθαι πνεύματος δίκην. ἀλλ' οἶμαι δὴ πάλιν ὡς χαλεπὸν οὐδὲν τῆς ἐσχάτης ἀβουλίας ἀνάπλεων καὶ τοῦτον ὑμῖν ἐπιδεῖξαι τὸν λογισμόν. τίνι γὰρ οὐκ ἔσται τῶν ὄντων καταφανὲς, ὅτι τὰ δέκα καὶ δύο τῶν ὡρῶν διαστήματα, τὰ μὲν ἡμέρᾳ, τὰ δὲ νυκτὶ συμμεμέτρηται· νὺξ δὲ καὶ ἡμέρα οὐ τινὶ μὲν συμβαίνει, τινὶ δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλὰ διὰ πάντων ἔρχεται; τὸ δὲ
456 A. a πονηρὸν τῇ φύσει, καὶ ἀπαραποιήτως ἔχον εἰς τοῦτο, οὐ τῷ μὲν δεῖνι πονηρὸν, ἑτέρῳ δὲ οὐκέτι, ἀλλ' οὐδὲ ἑνὶ τυχὸν ἢ δευτέρῳ, πᾶσι δὲ μᾶλλον ἐν ἴσῃ μοίρᾳ τὸ βλάβος ἐποίσει, δι' ὧνπερ ἂν ἴοι τὸ τῆς νυκτὸς ἢ τὸ τῆς ἡμέρας διάστημα. πῶς οὖν ἐν ἡμέρᾳ τυχὸν ἢ ἐν ὥρᾳ μιᾷ, τὸν μὲν ἔξεστιν εὐπαθοῦντα βλέπειν, καὶ πολλοῖς ἐντρυφῶντα τοῖς εὐφραίνειν εἰδόσιν, ὡς ἐπὶ διαίτας ἰέναι λαμπρὰς, καὶ συναγείρειν σὺν πολλῇ τῇ σπουδῇ τοὺς συνεστιασομένους, ἑτέρους δὲ ἀκριβῶς ἐν τοῖς ἐναντίοις, ὡς καὶ ἀπάγεσθαι πολλάκις τινὰ
b τεθνηξόμενον οἰκτρῶς. τίς ὁ λόγος, εἰπέ μοι, ἢ πῶς ἂν ἐνδέχοιτο μιᾶς οὔσης ὥρας, ἢ καὶ ἑνὸς τοῦ καιροῦ, τὸν μὲν ἐν ἐκείνοις, τὸ δὲ ἐν τούτοις ὁρᾶσθαι; τί τὴν ὥραν ἐκείνην προσερεῖς; πονηρὰν, ἢ τὸ ἐναντίον; εἰπεῖν γὰρ οὐκ ἔχω, κατὰ τῶν ἐπ' ἄμφω βλέπων, καὶ τρυφῶντα μὲν ἕνα, νεκρὸν δὲ καὶ ἄπνουν καὶ ἐλεεινὸν εὑρίσκων τὸν ἕτερον. ἆρ' οὐχὶ μῦθος ἀμαθὴς, καὶ δαιμονιώδους μανίας εὑρήματα τὰ ἐπὶ ταῖς ὥραις ἁλώσεται δόγματα; ἀλλ' οἶμαι πάντας

1. ἀδικήσῃ a. εὐφρανεῖ a. εὐφρένει B. εὐφρονοῖ Holst. εὐφρανθῶμεν e Cat. Harl. Aub. τὰ assumptum ex B. 2. διιθύνοντος B. διευθύνοντος Ht. Ed. 3. εὐφραίνειν [εὐφρένειν Cod.] B. Migne. εὐφρονεῖν Ht. Ed. 14. ἀλλ' οὐδὲ ἑνὶ τυχὸν hoc ordine B. Ht. Migne. ἑνὶ τυχὸν ἀλλ' οὐδὲ Aub. 15. δὲ] δ' ἂν a. ἐποίσει e Cat. ut vid. emendavit Aub. ποιήσει B. Ht. 16. ἴοι B.a. εἴη Ht. Ed. 18. εὐπαθοῦντα B.a. εὖ παθοῦντα Ht. εὖ παθόντα Ed. 21. ἀκριβῶς] ἄκρως a. et Cat. Harl. 26. τῶν ἐπ' ἄμφω B. Ht. ταὐτὸν e Cat. Aub.

ἀμελλητὶ κατανεύσειν, καὶ τῶν ἐκεῖνα φρονούντων καταψηφίζεσθαι.

Καὶ ἦν μὲν ὡς ἔοικεν τοῖς εἰρημένοις ἀρκεῖσθαι πρέπον, c ἀλλ' ἵνα μὴ τοῖς ἐνδεχομένοις καὶ στοχασμοῖς τὸ πᾶν ἐπιτρέψας εὑρεσιλογίας πρόφασιν καταλείψω τισὶν, ἐπὶ πραγμάτων ἐξήγησιν μεταβήσομαι, καὶ ἐκ τῶν γεγονότων ἀναμφιλόγως ἐπισφραγιῶ τὸν ἀρτίως ἡμῖν διιππευθέντα λόγον. οὐκοῦν Ἀσσύριοί ποτε κύκλῳ περιέχοντες τὴν ἁγίαν πόλιν· φημὶ δὴ τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ· πολιορκεῖν ἐβουλεύοντο· ὁ δὲ τούτων στρατηγός· Ῥαψάκης δὲ οὗτος ἦν· d ποτὲ μὲν ἀπατηλοῖς προεπειρᾶτο λόγοις καταμαλθάσσειν τῶν ἐν αὐτῇ μαχίμων τὸν νοῦν, ποτὲ δὲ ταῖς ἀπειλαῖς τοῦτο ποιεῖν ἐσκέπτετο· καὶ ὁ μὲν μακάριος Ἑζεκίας τὴν βασιλίδα τότε περιέπων τιμὴν, οὐ τοῖς ἰδίοις ἐπιθαρσεῖ στρατεύμασιν, ἀλλὰ Θεῷ τῷ πάντων ἀνετίθει τῆς νίκης τὸ τέλος, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ μόνην ἐπικουρίαν δι' ἐκτενεστάτης ἐκάλει τῆς προσευχῆς, καὶ κατέκλινε τὸ οὖς τῷ δικαίῳ παραχρῆμα μὲν Θεὸς, γείτονα δὲ ταῖς εὐχαῖς τὴν χάριν ἐτίθει. "Ἐξῆλθεν Es. xxxvii. 36. "γὰρ ἄγγελος Κυρίου, καθὰ γέγραπται, καὶ ἀνεῖλεν ἐκ τῆς e "παρεμβολῆς τῶν ἀλλοφύλων ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε "χιλιάδας." τί οὖν, ὦ βέλτιστε, πρὸς τοῦτο ἐρεῖς; ἐν μιᾷ νυκτὶ, καὶ καθ' ὥραν τὴν αὐτὴν καὶ καιρὸν, ὁ μὲν Ἀσσύριος ἔπιπτεν ἀγγέλου χειρὶ δαπανώμενος, διεσώζετο δὲ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἡ πληθὺς, καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐν τοῖς ἐσχάτοις, οἱ δὲ ἐν τέρψει καὶ χαρᾷ. ποῦ τῆς ὥρας ἡ δύναμις; πῶς ἐπ' ἀμφοῖν ἀνωμάλως ἐμερίζετο; καὶ τοῖς μὲν τὸ χαίρειν, τοῖς δὲ τὸ θνήσκειν κακῶς εἰργάζετο; οὐ γὰρ διφυᾶ τε καὶ πολύ- a 457 A. μορφον ἀποτολμήσαις ἂν αὐτὴν ὀνομάσαι, καὶ εἰ σφόδρα ληρεῖς. ὁ αὐτὸς δ' ἂν ἡμῖν ἰσχύσαι λόγος ἐπί τε Δαθὰν

1. ἀμελλητὶ correxi post Migne. ἀμελητὶ Aub. 8. περιέχοντες B. περισχόντες Ed. 16. μόνην B. Holst. μόνον Aub., qui testatur se e Cat. Harl. correxisse. 17. κατέκλινε B. Ht. κατέκτεινε Aub. 21. ὦ assumptum ex B. 23. ἔπιπτεν B. ἐπίπεπτεν (sic) Ht., unde ἐπέπιπτεν Aub. ὑπέπιπτεν Migne. 26. ἀνωμάλως [ἀνομάλως Cod.] B. ἀνόμαλος Ht. ἀνόμοιος Ed. 27. διφυᾶ B. διφυῆ Ht. Ed. 28. ἀποτολμήσας B. Ht. Emendavit Aub. 29. ἰσχύσαι emendavit Heyse. ἴσχυσαι B. ἴσχυσε Ht. Ed.

καὶ Ἀβιρὼν οἱ, τῆς Μωυσέως ἡγεμονίας καταστασιάσαντές ποτε καὶ ἄκλητοι πρὸς τὴν τῆς θείας ἱερωσύνης ἀναπηδῆσαι τάξιν οὐ καταδείσαντες, πανοικὶ κατέβησαν εἰς τὰ βάθη τῆς (Num. xvi. 32, 33.) γῆς· καὶ οἱ μὲν ἦσαν εἰς ᾅδου, διεσώζετο δὲ τῆς συναγωγῆς τὸ λοιπόν. χρῆν δὲ δήπου πάντως, εἴπερ ἦν ὅλως οὐκ ἐκ b θείας ὀργῆς, ἀλλ' ἐξ ὥρας ἡ κόλασις, οὐκ ἐφ' ἓν ἁπλῶς καταῤῥήγνυσθαι μέρος τῆς συναγωγῆς, ἀλλ' ὅλην ἐξ ἴσου περισχοῦσαν ἑλεῖν.

Οὐκοῦν οὐχ ὥραν οὐδ' ἡμέραν οὐδὲ καιρὸν ὡς ἢ τοῦ λυποῦντος πρόξενον, ἢ τοῦ πεφυκότος εὐφραίνειν καταδεξώμεθα, τὸ ὅσον εἰς ἰδίαν φύσιν, ἢ καὶ ὅπως ἄν τις εἰπὼν ἐπ' αὐτὸν οὐκ ἂν ἁμάρτοι· ἀλλ' ἐκδεξώμεθα μὲν τὸ ἐξ ὥρας ἢ ἀπὸ καιροῦ χρήσιμον, καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων τὸ βλάβος, ὅταν ἢ ἐπιστημόνως προσιόντες ἤγουν ἀμαθῶς, ἢ τοῖς ἡδέσιν ἢ c τοῖς οὐχ οὕτως ἔχουσιν περιπίπτωμεν. οἷον δέ τι φημί (Eccl. iii. 1.) "Καιρὸς παντὶ πράγματι," καθὰ γέγραπται, καὶ τὸ μὲν εἰδέναι καιροὺς, ἐπωφελέστατον, τὸ δὲ μὴ ἐπίστασθαι, πολὺ δὴ λίαν ἐπιζήμιον. δεῖ γὰρ οὐκ ἐν χειμῶνι ναυτίλλεσθαι, τὸ δὲ ἐν θέρει τοῦτο δρᾶν οὐκ ἀπαίδευτον· οὕτω δὲ περὶ τούτων διακείμενοι ἀναθήσομεν τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ πηδάλια τῷ πάντων ἐπιστάτῃ Θεῷ. εἰ γὰρ κατὰ τὴν ἀψευδῆ τοῦ (S. Matth. x. 29.) Σωτῆρος φωνὴν, τὸ μικρὸν τοῦτο καὶ εὐτελὲς στρουθίον οὐκ ἂν εἰς παγίδα πέσῃ ποτὲ δίχα τῆς γνώμης τοῦ Θεοῦ καὶ d Πατρὸς, πῶς ἂν ὁ οὕτω τετιμημένος καὶ τὴν κατὰ πάντων ψῆφον λαχὼν, πάθοι τι τῶν παρὰ γνώμην ἢ κατ' εὐχὴν, μὴ οὐχὶ τῆς προνοίας οὐδέν τι καλούσης τῶν εἰρημένων ἀναλόγως τοῖς ἑκάστῳ βεβιωμένοις;

Παραθήσω δέ τι πρὸς τούτοις ἕτερον, ὃ καὶ μικροῦ τῆς μνήμης ἀποτιναχθὲν ἐξῴχετο, καίτοι λίαν ὑπάρχον τῶν προκειμένων συγγενὲς, μᾶλλον δὲ τὴν αὐτὴν ἐξαιτοῦν ἐφ' ἑαυτῷ ζήτησιν, καὶ τὴν λύσιν ἔχον οὐ χαλεπὴν, ἀλλὰ καὶ

9. οὐδ'] οὐδὲ a. ὡς ἢ retinui ex Holst. Ed. a (e sil.) ὅση B. 10. καταδεξόμεθα a. Cat. Harl. 12. ἐκδεξόμεθα a. Cat. Harl. 20. τῶν Ht. Ed. τῷ B. 21. τοῦ assumptum ex B. 26. ὀφθέντι B. Ht. οὐδέν τι emendavit Aub.

σφόδρα ῥᾳδίαν ἑλεῖν τῷ γε ὅλως συνετῷ, καὶ τὰ αἰσθητήρια τῆς διανοίας ἔχοντι γεγυμνασμένα πρὸς διάκρισιν ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ. τί δὴ οὖν ἄρα κἀκεῖνό ἐστιν, περὶ οὗ δὴ τὰ τοιαῦτά φαμεν; γάμον ἐπετέλουν οἱ Κανανaῖοί ποτε τὴν τῶν Ἰουδαίων γείτονα προσοικοῦντες χώραν· Γαλιλαία δὲ ἦν· οἵ τ' ἐπὶ πανδαισίαν συνεκάλουν τὸν Κύριον ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς, καὶ πρόφασις αὐτοῖς τῆς πανηγύρεως ἦν ἡ γαμήλιος εὐνή· ὡς δὲ ὁμόσιτος τοῖς εἰς τοῦτο συνειλεγμένοις ὁ Κύριος παρῆν εὐλογήσων ὃν νενομοθέτηκε γάμον, οἶνος ἐπέλειπε τοὺς ἑστιωμένους· ἔτι δὲ ὡς υἱοῦ κατεξουσιάζουσα διὰ τὴν πολλὴν ἄγαν ὑποταγὴν τοῦ Σωτῆρος ἡ μήτηρ, ὁμοῦ τε καὶ τὸν ἐν δυνάμει θεοπρεπεῖ διὰ πολλῆς ἤδη τῆς πείρας μαθοῦσα "Οἶνον οὐκ ἔχουσι," φησίν· ᾔδει γὰρ ἐξανύσοντα καὶ μάλα ῥᾳδίως, ὅπερ ἀπῄτει τῶν πραγμάτων ἡ φύσις. πρὸς αὐτὴν δὲ ὁ Κύριος "Τί ἐμοὶ καὶ σοί, "γύναι; οὔπω ἥκει ἡ ὥρα μου." ὁ μὲν οὖν φιλόθεος νοῦς καὶ τῶν ἀλλοκότων ἀπηλλαγμένος δογμάτων, Ἑλληνικῆς τε ὡς πορρωτάτω δεισιδαιμονίας ἀναφυγών, τὸ εἰρημένον εὐσεβῶς ἐκδέξεται. οὔπω γὰρ ἥκει, φησὶν, ὁ τῆς ἀναδείξεώς μου καιρὸς, τῆς διὰ σημείων δηλαδή. Θεὸς γὰρ ὢν κατὰ φύσιν, τὸν ἑκάστῳ πράγματι πρέποντα χρόνον οὐκ ἠγνόησε, πόθεν; ὁ δὲ ἐκ πολλῆς ἄγαν τῆς ἀσυνεσίας περιτρέπων εἰς ἐκεῖνο καὶ τοῦτο· ἱππηλατῶν γάρ πως ἐστὶ τοῖς πολλοῖς τὸ κακόν· καὶ ταῖς τῶν ὡρῶν ἐνεργείαις, ὥσπερ οὖν τινες ληροῦντές φασιν, ὑποκεῖσθαι καὶ αὐτὸν οἰόμενοι τὸν Χριστὸν, αὐτόθεν ἡμῖν ἀνοητεύων ἁλώσεται, καὶ δι' ὧν ἐπαγωνιεῖσθαι τοῖς ἑαυτοῦ προσεδόκησε λόγοις, διὰ τούτων αὐτῶν τῆς ἐνούσης τοῖς δόγμασιν ἀτοπίας καταγνώσεται. εἰ γὰρ ταῖς τῶν ὡρῶν ἐνεργείαις ὑποκεῖσθαι δώσομεν τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, διά τε τοῦτο φάναι τὸν Χριστὸν πρὸς τὴν

Cf. Heb. v. 14. e a 458 A. Supra ii. 3. Ib. 4. b c

9. παρῆν] ἦν παρῆν pro more B. Statim ὁ add. Holst. Ed. 11. ἡ μήτηρ B. ἡμῶν Ht. Ed. 12. τὸν B. τὴν Ht. Ed. 13. ᾔδει γὰρ ἐξανύσοντα (ανα) correxi post Migne. εἴδει γὰρ ἐξανοίσοντα Aub. 18. ἀποφυγὼν B. 20. μου a. ὁμοῦ B. ἐμοῦ Ht. Ed. 21. οὐκ ἂν ἠγνόησεν a. 30. φάναι assumptum ex B. εἰπεῖν Ht. Neutrum habet Ed.

μητέρα τό Οὔπω ἥκει ἡ ὥρα μου, πῶς, εἰπέ μοι, κατὰ τὸν παρ᾽ ὑμῶν βδελυρόν τε καὶ ἀσοφώτατον λόγον, οὔπω τὴν ἀπὸ τῆς ὥρας συνασπίζουσαν αὐτοῦ τοῖς θελήμασιν ἐνέργειαν ἔχων δημιουργὸς τῶν αἰτηθέντων γίνεται; φαίνεται d γὰρ παραχρῆμα τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβαλών. ἀλλ᾽ εἴπερ οἴεσθε χρῆναι ταῖς τῶν ὡρῶν ἐξουσίαις ὑποκεῖσθαι τὰ πράγματα, πῶς οὐκ ἔδει μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως ἐπιχειρεῖν ἐξανῦσαι τὸν Κύριον, ὅπερ ἡ τῆς ὥρας οὐκ ἐδίδου συνδρομή; ἀλλ᾽ οὐδὲν τούτου φροντίσας ὁρᾶται, πρόωρον δὲ ὥσπερ ἐδίδου τὴν χάριν ἐκείνοις. οὐκ ἄρα τῆς ὥρας ἡ δύναμις ἦν ἐμποδὼν, καιροῦ δὲ οὔπω παρόντος εἰς ἀνάῤῥησιν τὴν διὰ θαυμάτων, τὰ τοιαῦτά φησιν ὁ Χριστός.

Οὐκοῦν ἀπηλλάχθημεν τῆς ἐν τούτοις ὑμῶν ὑπονοίας, e αὐτὸς καὶ ὀνομαζομένης τῆς ὥρας νοείσθω καιρὸς, ὁ ἑκάστῳ πράγματι πρέπων· ὅτι δὲ καὶ ἡμεῖς τῆς ἐξ ὡρῶν ἀνάγκης ἐλεύθεροι καθεστήκαμεν, πλειόνων οἶμαι μὴ δεῖσθαι ῥημάτων τὴν πραγματείαν. ἀρκούντως γὰρ ἤδη τὰ ἐπὶ τούτῳ διειλήφαμεν.

Πλὴν ἐκεῖνο δεῖξαι σπουδάσομεν ἔν γε τῷ παρόντι λοιπὸν, ὅτι τὴν ὥραν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς τὸν ἑκάστῳ πρέποντα πράγματι καιρὸν εὑρήσομεν. καὶ κράζεται μὲν ὁ θαυμάσιος Παῦλος καὶ τῆς ὀνομαζομένης ὥρας σημαίνει τὴν
Rom. xiii. 11, 12. δύναμιν "Καὶ τοῦτο εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα ὑμᾶς ἐξ "ὕπνου ἐγερθῆναι· ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν."
459 A. a ὁρᾷς ὅτι καιρὸν προτάξας, τὴν ὥραν ἐπήνεγκεν, ὡς αὐτὸ διὰ τοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἕτερόν τι δηλῶν. καιρὸς γὰρ ἦν διεγρηγορήσαντας ἤδη τοὺς κεκαρωμένους ἐν ἁμαρτίαις ἀναμῦσαι πρὸς τὸ συμφέρον, καὶ διεγερθῆναι πρὸς νῆψιν τὴν θεοφιλῆ.

5. εἴπερ B. ἐπείπερ Holst. Ed. Statim οἴεσθε [οἴεσθαι Cod.] B. οἶσθε Ht. οἶδε Ed. 9. πρόωρον B. πρὸ ὡρῶν Ht. Ed. 11. ἐμποδὼν retinui ex Aub. ἐκποδὼν B. ποδῶν Ht. 17. τὰ edidi. τὰς B. τάδε Ht. Ed. 21. καὶ κράζεται Ht. Ed. κεκράζετε B. κεκράξεται a. Statim γοῦν pro μὲν a. 23. ὑμᾶς B.a.c. ἡμᾶς Ht. Ed. Cord. 25. προτάξας c. a (e sil.) Cord. Aub. προστάξας B. Ht. 26. διεγρηγορήσαντας B.c. Cord. διαγρηγορήσαντας Ht. Ed.

Ἐκ τοῦ ὄχλου οὖν πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, καὶ ἔλεγον Ὁ 31
Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ μὴ πλείονα σημεῖα ἔχει ποιῆσαι ὧν οὗτος
ἐποίησεν;

b

Ὅσην ὁ λόγος ἐν τούτοις ἔχει τὴν οἰκονομίαν καὶ ὅπως ἡμῖν μετ' ἐκεῖνα πάλιν εὐρύθμως εἰσβέβηκεν, ἄξιον ἰδεῖν. προειρηκὼς γὰρ ὡς ἐζήτουν αὐτὸν Ἰουδαῖοι συλλαβεῖν, καὶ (Supra ver. 30.) καθεῖρξαι βρόχοις τοῖς ἐξ ἀπονοίας εἰς ὠμὸν οὕτω καὶ οὐκ ἐν καιρῷ μελετώμενον κίνδυνον, τοὺς ὄχλους δεικνύει τοὺς πεπιστευκότας, ἵνα τῶν ἡγουμένων ὁμολογῆται λοιπὸν τὰ ἐπ' αὐτῷ κακουργήματα. τοσοῦτον γὰρ ἀφεστᾶσιν οἱ δῆμοι τοῦ βουλεύεσθαι παροινεῖν ὡς αὐτὸν, ὡς καὶ τὰς ἐκ τῶν θαυμάτων ἤδη συλλέγειν ἐννοίας, καὶ ὅτι προσήκει λοιπὸν c τοῖς παρ' αὐτοῦ προσκεῖσθαι μαθήμασι διαῤῥήδην ὁμολογεῖν. λόγος δὲ ἦν, ὡς εἰκὸς, ἐφ' ὅλον τῶν Ἰουδαίων τὸ γένος ἐκτεθρυλημένος, καὶ ἀνὰ πᾶσαν αὐτῶν ἡπλωμένος τὴν χώραν, ὡς ἐπὶ μεγάλοις τισὶν ἡ Χριστοῦ παρουσία γενέσθαι· καὶ τερατουργήσει μὲν ὑπὲρ λόγον, ἀξιολογωτέραν δὲ σφόδρα καὶ τῆς νομικῆς ἀμείνω παιδεύσεως τὴν διδασκαλίαν εἰσοίσει. γυνὴ μὲν γὰρ ἡ Σαμαρεῖτις, ὅτε τὸ ὕδωρ ἀρυσαμένη εἰς τὴν τοῦ Ἰακὼβ ἀφικνεῖτο πηγὴν, καὶ τῷ Σωτῆρι προσδιελέγετο "Οἴδαμεν, φησὶν, ὅτι Μεσσίας ἔρ- (Supra iv. 25.) "χεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ d "ἡμῖν πάντα." καὶ τό Οἴδαμεν, ἐν τούτοις, οὐχὶ δὴ πάντως ἐκείνῃ καὶ μόνῃ περιθήσομεν εἰκότως, ἀλλ' ὅλον προσάπτοντες τὸ Σαμαρειτῶν τε καὶ Ἰουδαίων γένος, τὸν ἀρτίως ἡμῖν προσκεκομισμένον βεβαιώσομεν λόγον. οὗτοι δὲ νυνὶ τὰ ἐν λαμπραῖς ἐλπίσι περὶ αὐτοῦ θρυλούμενα τῶν ἤδη παρόντων οὐκ ἐν μείζοσι βλέποντες, μονονουχὶ πρὸς ἀλλή-

4. Ὅσην B. Holst. Πόσην e Cat. Harl. ut adnotat ipse, Aub. 6. αὐτὸν B. αὐτὸν οἱ Ht. Ed. 9. ὁμολογῆται] νοῆται a. Cat. Harl. 11. ὡς prius B. εἰς Ht. Ed. 16. γενέσθαι] Forsan προσήκοι γενέσθαι legendum. γενήσεται a. et (teste Aub.) Cat. Harl., pro more Catenarum abbreviantes. 17. ἀξιολογωτάτην a. Cat. Harl. 20. Legendumne ἀρυσομένη? 24. ὅλῳ προσάπτοντες τῷ Σαμαρειτῶν τε καὶ Ἰουδαίων γένος (sic) B. Recte ut vid. emendavit Ht. Desunt haec in Catt. 26. νυνὶ a. νῦν Ed.

λους τοιαῦτά φασιν Ἐπὶ τίσιν ἡμῖν ὁ νόμος ἀναδειχθήσεσθαι e *διαμεμήνυκε τὸν Χριστόν; τίνα δὲ αὐτὸν ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν κεχρησμῴδηκε λόγος; θαυματουργὸν δηλονότι καὶ τῶν ἀρίστων εἰσηγητήν. ἀλλ' ὁρῶμεν ἄκρως πρὸς ἄμφω τὸν ἤδη παρόντα διαπρεπῆ. ποία σημείων ὑπερβολὴ τοῖς ἔτι τὸ μεῖζον ἐννοοῦσι περιλιμπάνεται; πρὸς τί τῶν δυσχερῶν ἠσθένησεν; τί δὲ ὑπὲρ λόγον καὶ παραδόξως οὐκ εἴργασται; ἐν τίνι τὸ πλέον ἔτι ζητήσωμεν;* 460 A. a *ἴδωμεν εἰ μὴ λοιπὸν ἐν ὅροις τοῦ παντὸς ἀφικνεῖται θαύματος; τί τὸ ἐν Χριστῷ προσδοκώμενον, ὃ μὴ ἐν τούτῳ φαίνεται; ἀναίσχυντος ἤδη λοιπὸν ἡ τοῦ πιστεύειν παραίτησις, ἀγνώμων ἡ ῥᾳθυμία, καὶ ὁ τῆς μελλήσεως λόγος ἀπίθανος κομιδὴ κατά γε τὸ δεῖν αἱρεῖσθαι τὰ κάλλιστα· ὁμολογείσθω Θεός· τοῦτο γὰρ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις καὶ οὐχ ἑκόντας αἰτεῖ.*

Οὐκ ἀκόμψως μὲν οὖν οὐδὲ τοῦ πρέποντος ἐξῳκισμένως τὴν τοιαύτην ἄν τις τοῖς Ἰουδαίοις περιθείη φωνήν. σημειωτέον γεμὴν ὅτι ταῖς τῶν ἡγουμένων δυστροπίαις διόλωλε τὸ b *ὑπήκοον· οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἄριστοι στοχασταὶ τῇ τῶν τελουμένων λαμπρότητι πρὸς τὸ χρῆναι πιστεύειν ποδηγούμενοι, μόνην δὲ περὶ Χριστοῦ μένοντες τῶν ἡγουμένων σύνεσιν· οἱ δὲ οὕτως ἦσαν εἰς ὠμότητα δεινοί, ὡς κακοῦν ἐπιχειρεῖν τὸν ἐπὶ μεγάλαις ἐλπίσιν προκατηγγελμένον, διά τε τῶν τελουμένων ἤδη καὶ πεπιστευμένον.*

32 Ἤκουσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα.

c *Ἀσχάλλει μὲν ἡ πληθὺς κατὰ τῶν ἡγουμένων καὶ μάλα*

1. *ἀναδειχθήσεσθαι* B.a. Cat. Harl. *διαδειχθήσεσθαι* Holst. Ed. 2. *τὸν* a. Migne. *τὸ* Aub. 5. *ποία σημείων ὑπερβολὴ τοῖς ἔτι* a. Cat. Harl. et sic Aub. nisi quod preli ut vid. sphalmate *ποίων σημείαν* habet. *οἷα σημείων ὑπερβολὴ τοῖς ἐπὶ* B. Ht. 8. *ζητήσ(ω)ομεν* B. *ζητήσομεν* a. 9. *ἐν ὅροις* recte ut vid. Aub. a (e sil.) *ἐνόροις* B. *ὅροις* Ht. *πραγματος* (*θαύματος* superscr.) B. *θαύματος* habet a. 10. *τὸ* B.a. Ht. om. Aub. 21. *σύναισιν* B. conjicit *συναίνεσιν* ut fortasse aptius Heyse.

εἰκότως. ἐποιεῖτο δὲ πολλήν τινα τὴν καταβοὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, οὐχ ὅτι ξένος ἦν καὶ ὑπὲρ ἐλπίδα θαυματουργὸς, ἀλλ' οὐδὲ ὅτι τῆς νομικῆς λατρείας τὰ ἀμείνω παρῆλθεν ἐρῶν· ἀλλ' ὅτι τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ Φαρισαίοις οὔπω γεγόνει παράδεκτος τοῖς παρὰ Χριστοῦ λεγομένοις ἰσοστατοῦσαν ἔχων τὴν δόξαν, καὶ κατ' οὐδὲν ὅλως ἐν ἐλάττοσιν ὢν ἢ ἐν οἷσπερ ἂν ἐκεῖνον οἱ ἐπ' αὐτῷ διαγγέλλουσι θρῦλοι, ἢ καὶ ὁ τῶν ἁγίων προεκήρυξε προφητῶν λόγος. ὡς οὖν ἤδη φθόνῳ κεκρατημένους ἤπερ ὄντως τῆς d
τοῦ λαοῦ σωτηρίας πεφροντικότας καταιτιῶνται δικαίως· πολὺς δὲ ὢν τῆς ἐπὶ τούτοις αἰτίας ὁ λόγος οὐ διαλανθάνει τοὺς ἡγουμένους, καὶ προσκέκρουκεν, ὡς εἰκὸς, ἡ πληθὺς, εὐλόγως μὲν ἤδη καταπεπληγμένη τὸν Κύριον, διψῶσα δὲ λίαν τὸ πιστεύειν αὐτῷ καὶ ἤδη πως τῆς τῶν ἀρχόντων πλεονεξίας τὸν ζυγὸν οὐ φέρουσα, μελετῶσα δὲ ὥσπερ ἐκεῖνο δρᾶν τὸ ἐν ψαλμοῖς εἰρημένον "Διαῤῥήξωμεν τοὺς Ps. ii. 3.
"δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀποῤῥίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν e
"αὐτῶν." οὐ γὰρ τοῖς τοῦ νόμου διατάγμασιν ὑποζεύξαντες τῶν ἀγελαίων τὸν νοῦν, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις ὑποθέντες εὑρήμασι, καὶ διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων, τὴν S. Matth. xv. 9.
εὐθεῖαν ἀφέντες καὶ ἱππήλατον ἐπὶ κρημνοὺς καὶ βόθρους ἐξέπεμπον τοὺς οἷσπερ ἦν ἤδη καὶ ἐν ἑτοίμῳ τὸ σώζεσθαι, καὶ οἴκοθεν χειραγωγουμένοις πρὸς εὐθύτητα λογισμῶν.

a 461 A.

Καὶ ἀπέστειλαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ὑπηρέτας ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.

"Ἀθῷον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς" τοῦ νόμου διηγγελκότος, ἄνω τε καὶ κάτω τό "Οὐκ ἔσῃ μετὰ πλειόνων ἐπὶ "κακίᾳ" σαφῶς ἀνακεκραγότος, φονῶσιν οἱ νομοφύλακες, καὶ ἐπὶ τῷ τὰ Μωυσέως ἡγεῖσθαι σεπτὰ καταφρυαττόμενοι, Exod. xxiii. 7. Ib. 2.

5. οὔπω recte ut vid. Holst. Ed. οὔπω (superscr. το) B. 10. τοῦ λαοῦ a. τῶν λαῶν Ed. 11. τούτοις B. Ht. τούτους Aub. 27. ἐπὶ] ἐν a. 29. καταφρυαττόμενοι edidi post Migne. κατωφρυοτογμενοι (superscr. τό) (sic) B. κατωφρυαττόμενοι Aub. Haec desunt in Nik.

καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, εἰ μὴ τοῦτον διακέοιντο τὸν τρόπον,
b ἐπιτιμᾶν εἰωθότες. ἀλλ' οὐδὲν ἐν τούτοις τοῦ νόμου φροντίσαντες, διαλακτίσαντες δὲ ὥσπερ τὰ παρ' αὐτοῖς τιμιώτατα, βρόχοις περιβαλεῖν σπουδάζουσι τὸν ἡμαρτηκότα μὲν τὸ παράπαν οὐδὲν, ὅτι δὲ μᾶλλον αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, δι' αὐτῶν ἤδη τῶν ἔργων πεπιστευμένον. ἐχρῆν δὲ δήπου πάντως, ἐρεῖ τις εὐλόγως, τοὺς ἀνοσίους τῶν Ἰουδαίων καθηγητὰς, εἴπερ ἦσαν τῶν θείων λογίων ἵστορες καὶ τῶν θείων νόμων ἐπιστήμονες, προσλαλῆσαι μᾶλλον τοῖς ὄχλοις, ἀνατρέψαι λογισμοῖς τοῖς καθήκουσι τὴν ἐπὶ τούτῳ κατα-
c βοὴν, ἀποκρούσασθαι τοῦ φθόνου τὰς ὑποψίας, μεθιστᾶν εἰς τὸ φρονεῖν ἃ προσῆκεν, εἴτι περ ὅλως καὶ διεσφάλσθαι παρ' αὐτοῖς ἐνομίζοντο, καλὰς ἐπὶ Χριστῷ τὰς ὑπονοίας ὠδίνοντες· ἔδει ταῖς ἐκ προφητῶν μαρτυρίαις πληροφορῆσαι, καὶ διὰ πάσης ἁπαξαπλῶς ἰόντας τῆς θείας γραφῆς, ἀπονίψασθαι μὲν τὰ ἐκ τῶν ὄχλων ἐγκλήματα, διδάξαι δὲ περὶ Χριστοῦ τὸ ἀληθέστερον ὡς ἐγνωκότας τι πλέον. ἀλλ' οὐδεμίαν ἐντεῦθεν τὴν ἀπολογίαν εὑρίσκοντες, δυσωπούμενοι δὲ τὴν
d ἁγίαν γραφὴν, ἅτε κατηγοροῦσαν αὐτῶν μετὰ τῶν ὄχλων εὑρίσκοντες, εἰς ἀναίσχυντον ἐμπίπτουσι θράσος, καὶ ἐκ μέσου ποιεῖσθαι σπουδάζουσι τὸν Χριστὸν, ὅτι διέπταισται διελέγχειν οὐκ ἔχοντες. τὸ δὲ δὴ τῶν ἄλλων ἀφορητότερον, οὐδὲ τῶν τυχόντων ἡ σκέψις, ἀλλὰ τῶν ἀρχιερέων τὰ τολμήματα σύνδρομον ἐχόντων τοῖς Φαρισαίοις τὴν γνώμην, καίτοι καθηγεῖσθαι δέον αὐτῶν ὡς πλεονεκτοῦντας τῷ τῆς ἱερωσύνης πράγματι, καὶ τὸ προτετάχθαι διὰ τούτου λαχόντας, ἔδει φαίνεσθαι καθηγητὰς, καὶ ἐν ἀγαθοῖς τοῖς
e σκέμμασι, καὶ βουλῆς κατάρχειν οὐκ ἀπᾳδούσης Θεῷ. ἀλλ'

1. διακέοιντο B. διακοῖντο [διάκοιντο Migne] Holst. Ed. 4. μὲν om. Aub. 5. ὁ assumptum ex a. 6. χρῆν B., sed ἐχρῆν ut vid. a. 8. ἦραν Aub. 13. ἐπινοίας Aub. forsan e Cat. Harl. 14. ταῖς B. τε Ht. Ed. μαρτυρίας Migne. Statim πληροφορήσειν B. 19. ἅτε a. Cat. Harl. (ex Aub.) καὶ Ed. 20. ἐκπίπτουσι a. καὶ assumptum ex a. 21. ποιεῖσθαι a. ποιῆσαι Ed. τὸν Χριστὸν emendavit Aub. e Cat. Harl., quum exhibent τὸ νῶτι διέπτεστε B., τῷ νῷ τί διέπταισται Ht. Fortasse τὸ νῶτι = τὸν ὅτι, Χριστὸν omisso, unde ὅτι emendavi. τί Ed.

ἐπείπερ ἔξω φρενὸς γεγόνασιν ἀγαθῆς, καὶ κατόπιν τῶν ἰδίων ἐνθυμημάτων τὸν θεῖον ῥίψαντες νόμον, ἐπὶ μόνον τὸ δοκοῦν ἀδιακρίτοις ἐφέροντο ταῖς ὁρμαῖς· κεφαλὴ γὰρ (Deut. xxviii. 44.) γέγονεν εἰς οὐρὰν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἕπεται γὰρ ὁ ἡγούμενος, καὶ τῇ τῶν Φαρισαίων ἀνοσιότητι συμφρονῶν ἀχαλίνους ἤδη καὶ κατὰ Χριστοῦ ποιεῖται τὰς καταδρομάς. ἀπροφάσιστος δέ πως ἀεὶ τοῖς πονηροῖς ὁ πρὸς φιλαρέτους εὑρίσκεται πόλεμος, καὶ μονονουχὶ χωλεύει τῆς μάχης ὁ τρόπος ταῖς ἐξ εὐλόγων αἰτιῶν εὑρεσιλογίαις οὐ βοηθού- a 462 A. μενος, μόνοις δὲ τοῖς ἐκ φθόνου διακεκωλυμένος νοσήμασιν. οὐ γὰρ ἔχοντες ἁμιλλᾶσθαι τοῖς ἐκείνων μεγαλουργήμασιν, οὐδὲ διὰ τῆς ἴσης εὐψυχίας ἰσόμετρον αὐτοῖς ἀποκομίζεσθαι δόξαν, ἢ καὶ ἐν ἀμείνοσι τυχὸν διὰ τῶν ἀμεινόνων ὁρᾶσθαι, πρὸς ἀγριότητα πίπτουσι λογισμῶν, καὶ ταῖς τῶν νικώντων εὐφημίαις ἐξοπλίζονται παραλόγως, ἀφανίζειν σπουδάζοντες τὸ ἀσχημονεῖν ἀναγκάζον αὐτούς. ἀεὶ γὰρ τῇ παραθέσει τοῦ βελτίονος τὸ φαῦλον ἐλέγχεται. χρῆν δὲ δήπου μᾶλλον αὐτοὺς διὰ τῶν ἴσων παρισοῦσθαι φιλεῖν, καὶ τοῖς ἐπαινου- b μένοις τὰ αὐτὰ μᾶλλον ἐπείγεσθαι φρονεῖν καὶ δρᾶν. εἰκὸς δὲ δή τι καὶ πικρὸν ἐννοῆσαι τοὺς Φαρισαίους. ἐπειδὴ γὰρ ἐπύθοντο διαγογγύζειν τοὺς ὄχλους, καὶ ἀλλήλοις ἤδη διαθρυλεῖν "Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; ἴδε ἐν (Supra ver. 25, 26.) "παῤῥησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι. μήποτε ἔγνω-"σαν οἱ ἄρχοντες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός;" ἀποκρουόμενοι πάλιν τῇ συντρόφῳ κακίᾳ τὴν ἐντεῦθεν ὑπόληψιν, δεσμεῖν ἐπιτάττουσιν, αὐτό τε τοῦτο πληρώσοντας τοὺς c ὑπηρέτας ἐκπέμπουσιν.

2. *μόνον τὸ* B. *μόνῳ τῷ* Holst. Ed. 4. *ὁ* assumptum ex B.a. 7. *τοῖς* om. Migne. 11. *ἐκείνων*] *ἐκεῖ* Aub. 12. *εὐψυχίας* B. *εὐτυχίας* Ht. Ed. 14. *ἀγριότητα πίπτουσι λογισμῶν* B. *ἀγριώτατον πίπτουσι λογισμὸν* Ht. Ed. 17. *χρῆν* B. *ἐχρῆν* Ht. Ed. 18. *ἐπαινουμένοις* emendavit Ht. *ἐπαίνου μεστοῖς* B. 19. *φρονεῖν καὶ δρᾶν* B. *καὶ δρᾶν καὶ φρονεῖν* Ht. Ed. 20. *καὶ* assumptum ex B.a. Ht. 22. *ἰδοὺ* a. 24. *αὐτός* assumptum ex B.a. Ht. 26. *πληρώσοντας* B.a. *πληρώσαντας* Ht. Ed.

33 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με.

Οὐκ ἠγνόησε πάλιν, ἅτε δὴ Θεὸς ὑπάρχων κατὰ φύσιν ὁ Κύριος, τὰ μιαιφόνα τῶν Φαρισαίων τολμήματα, καὶ τὴν ἐφ' ἑαυτῷ τῶν ἀρχιερέων ἀνόσιον σκέψιν. θεωρεῖ δὲ τοῖς d τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς ἤδη καὶ παρόντας, καὶ τοῖς ὄχλοις ἀναμεμιγμένους τοὺς οἵπερ ἦσαν ἐξειλεγμένοι παρ' ἐκείνων ὑπηρέται πρὸς τὸ συλλαβεῖν αὐτόν. διὰ τοῦτο κοινὸν μὲν ὡς πρὸς ἅπαντα τὸν περιεστῶτα δῆμον ποιεῖται τὸν λόγον, ἔχοντα δὲ ὥσπερ πρὸς ἐκείνους ἀπόκρισιν ἰδικὴν, ὁμοῦ δὲ καὶ ἐν ταὐτῷ πολλὰ διδάσκει τὰ χρήσιμα. ἀπειλεῖ μὲν γὰρ χαριέντως, ἀλλὰ καὶ, ἐφ' οἷς ἥδεσθαι χρὴ, μικροψυχοῦντας ἐλέγχει· ἄπρακτον δὲ καὶ ἑτέρως αὐτοῖς ἔσεσθαι τὸ ἐγχεί- e ρημα κἂν γενέσθαι συμβῇ. καὶ ὅπως, ἐροῦμεν, τὸν ἐφ' ἑκάστῳ διελόντες λόγον· ἐν μὲν γὰρ τῷ εἰπεῖν Ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, μονονουχὶ τοῦτο διδάσκων φαίνεται Λέγετέ μοι, φησὶ, διὰ ποίαν αἰτίαν ὡς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ βραδύνοντί μοι λοιπὸν ἐπασχάλλετε; φορτικός εἰμι τοῖς καθ' ὑμᾶς, ὁμολογῶ, καὶ τοῖς οὐ τιμῶσι τὴν ἀρετὴν οὐ λίαν ἡδὺς, συντρίβων τὸν οὐ φιλόθεον, καὶ ὑποπλήττων ἐλέγχοις ἔσθ' ὅτε τὸν δυσσεβῆ. μῖσος ἐμαυτῷ γεωργήσας οὐκ ἀγνοῶ. 463 A. a ἀλλὰ μὴ πρόωρον οὕτως ἐπ' ἐμοὶ τὸν τοῦ θανάτου βρόχον ἐκτείνετε. μικρὸν ἔτι μεθ' ὑμῶν ἔσομαι χρόνον, ἀπαναστήσομαι χαίρων, ὅταν ὁ τῷ παθεῖν πρέπων ἔλθῃ καιρὸς, οὔτε αὐτὸς ἀνέξομαι συνεῖναι κακοῖς, οὐχ ἡδεῖαι μοί φησιν αἱ μετὰ φονώντων διατριβαὶ, ἀποδραμοῦμαι τῶν δυσσεβούντων, ὡς Θεὸς, συνέσομαι δὲ τοῖς ἐμοῖς πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος κἂν ἀπεῖναι δοκῶ τῇ σαρκί. ἐν δὲ τῷ λέγειν Ὑπάγω πρὸς

10. ὥσπερ a. ὡσ^περ B. ὡς Holst. Ed. 12. μικροψυχοῦντα B. Ht. Emendavit Aub. 15. Ἔτι B.a. ὅτι Ht. Ed. 16. διδάσκων a. διδάσκειν Ed. Statim φαίνεται a. λέγει φαίνεται B. λόγῳ φαίνεται emendavit Ht. unde Aub. 22. μὴ B.a. Migne. μοι Ht. Ed. ἐπ' ἐμοὶ emendavit e Cat. Harl. Aub. εἰπέ μοι B. Ht. 23. ἀπαναστήσομαι B.a. ἐπαναστήσομαι Ht. Ed. Statim δὲ add. Aub. 24. τῷ] τοῦ a. αὐτῷ B. αὐτὸς emendavit Ht. et sic (e sil.) a. 26. τῶν] μὲν τῶν a. 27. τοῖς ἐμοῖς] τοῖς σεμνοῖς a. et (teste Aub.) Cat. Harl.

τὸν πέμψαντά με, σημαίνει τι πάλιν τοιοῦτον Μάτην ἐπ' ἐμοὶ τὸ τῆς ἑαυτῶν δυσσεβείας, φησὶν, ἠκονήσατε ξίφος. τί δὲ καὶ ἀνηνύτοις καταξαίνεσθε βουλαῖς; στήσατε τοῦ φθόνου b τὸ βέλος· βάλλει γὰρ εἰς οὐδέν· οὐχ ὑποθήσεται θανάτῳ τὴν ζωὴν, οὐδὲ περιέσται τῆς ἀφθαρσίας ἡ φθορά· οὐκ ἔσομαι κάτοχος ταῖς ᾅδου πύλαις, οὐκ ἔσομαι μεθ' ὑμῶν ἐν μνημείοις νεκρὸς, ἀναπτήσομαι πρὸς τὸν ἐξ οὗπέρ εἰμι, ἀναβήσομαι δὲ πάλιν εἰς οὐρανοὺς, ἔγκλημα τῆς ὑμετέρας δυσσεβείας καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ὁρώμενος. οἱ μὲν γὰρ ἀναφοιτῶντα θαυμάσουσιν, οἱ δὲ ὑπαντῶντες ἐροῦσι "Τί "αὗται αἱ πληγαὶ ἀνὰ μέσον τῶν χειρῶν σου; καὶ ἐρῶ c "πρὸς αὐτούς Ἃς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀγαπητοῦ μου." οὐκοῦν ἐν ἤθει πολλῷ καὶ ἐν ἐξαιρέτῳ πραότητι συντέθηται πάλιν ὁ λόγος, εἰς ὑπογραμμὸν δὲ καὶ τοῦτο ἡμέτερον· ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον μὴ χρῆναι "μάχεσθαί" φησιν, "ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, ἐν πραότητι παι"δεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους." δεῖ γὰρ οἶμαι θορύβου παντὸς καὶ τῶν ἐξ ὀργῆς ἀτιθάσων κινημάτων ἔξω κεῖσθαι τὸν φιλόθεον νοῦν, καὶ ὥσπερ τινὰ κυμάτων ἀγρίαν ἐπεισφορὰν παραιτεῖσθαι φιλεῖν τὰ ἐκ μικροψυχίας συμβαίd νοντα, νηνέμοις δὲ ὥσπερ εὐδίαις ἐφήδεσθαι τοῖς ἐκ πραότητος λογισμοῖς, καὶ ἀγαπᾶν ὅτι μάλιστα τὸ διαζῆν ἐν μακροθυμίαις, ἀνεξίκακον δὲ πρὸς πάντας ὁρᾶσθαι, καὶ φρενὸς μὲν ἔχεσθαι παντελῶς ἀγαθῆς, λόγον δὲ τὸν πρὸς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι μὴ ἀσχήμονα.

Zach. xiii. 6.

2 Tim. ii. 24, 25.

Ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρήσετε. 34

Χαριέντως καὶ τοῦτο, καὶ ἐν ἤθει πολλῷ. σημαίνει μὲν γὰρ ὅ τι, κατὰ τὸ πρόχειρον ἐκληφθὲν, οὐ δυσχερὲς εἰς κατά- e

2. ἑαυτῶν B.a. αὐτῶν Holst. Ed. 7. ἀναπτήσοµαι δὲ—καὶ ἀναβήσομαι πάλιν a. 10. δοξάσουσιν (θαυμάσουσιν) B. 12. αὐτούς] + αἱ πληγαὶ αὗται Ed. invitis B.a. ἀγαπητοῦ desinit a omittens μου. 13. συντέθηται B. συντεθήσεται Ht. Ed. 17. ἀντιδιατιθεμένους e Bibliis emendavit Aub. δι(αν)ατιθεμένους B. διανατιθεμένους Ht. 19. ἀγρίαν B. Ht. ἀργίαν Aub.

ληψιν, ὠδίνει δέ τι πικρὸν ἐν παραβύστῳ μυστήριον. ἐπειδὴ γὰρ ἀναβήσεσθαί φησι πρὸς τὸν ἀποστείλαντα αὐτὸν, τουτέστι, πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, κἂν ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρῶσιν ἔτι, κἂν τοῦ διώκειν οὐ παύσωνται, οὐδαμόθεν αὐτοῖς ἁλώσιμον ἔσεσθαι λέγει τὸν εἰς αὐτοὺς δραμόντα τοὺς οὐρανούς. τὸ δὲ ἀληθέστερόν τε καὶ αἰνιγμα-
464 A. a τωδῶς ὑποδηλούμενον, τοιοῦτόν ἐστιν Ἐγὼ, φησὶ, χορηγήσων ὑμῖν ἀπεστάλην τὴν ζωὴν, ἀφῖγμαι δὲ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἐξελεῖν τὸν ἐκ παραβάσεως ἐπισκήψαντα θάνατον, καὶ ἀνεξικάκως ἀνακομίσων πρὸς Θεὸν τοὺς δι' ἁμαρτίας ἐξολισθήσαντας· παραγέγονα τοῖς ἐν σκότει τὸ θεῖον ἐνθήσων καὶ οὐράνιον φῶς, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι
Es. lxi. 1, 2. "πτωχοῖς μὲν εὐαγγελίσασθαι, τυφλοῖς" ἐπιδοῦναι τὴν "ἀνάβλεψιν, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καλέσαι ἐνιαυτὸν "Κυρίου δεκτόν." ἀλλ' ἐπείπερ ὑμῖν ταῖς ἀπονοίαις ἐξε-
b λαύνειν δοκεῖ τὸν οὕτω πλουσίαν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν παραθέντα τὴν ἀπόλαυσιν, μετὰ βραχὺ μὲν αὐτὸς ἀνακομισθήσομαι πρὸς τὸν ἐξ οὗπέρ εἰμι, μεταγνώσεσθε δὲ ὑμεῖς, καὶ ἀπράκτοις ὑστεροβουλίαις δαπανώμενοι πικρῶς ἐφ' ἑαυτοῖς θρηνήσετε, κἂν εὑρίσκειν ἔτι τὸν τῆς ζωῆς βούλησθε χορηγὸν, οὐκ ἐξέσται τότε τὸν ποθούμενον ἀπολαῦσαι. ἀποπηδήσας γὰρ ἅπαξ καὶ τῆς εἰς ὑμᾶς ἀγάπης ἀπονε-
c νευκὼς, ἀποτειχιῶ πάντως ὑμῖν καὶ τὸ ἐν ζητήσει χρήσιμον.

Τοιοῦτον δέ τι καὶ ἐν τοῖς τῶν προφητῶν κηρύγμασι περὶ αὐτῶν εὑρήσομεν. λέγει γάρ τις περὶ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ
Hos. v. 6. "Μετὰ προβάτων καὶ μόσχων πορεύσονται τοῦ ἐκζητῆσαι "τὸν Κύριον, καὶ οὐ μὴ εὕρωσιν αὐτὸν, ὅτι ἐξέκλινον ἀπ' "αὐτῶν." οἱ γὰρ ἑλέσθαι παρόντι ζωὴν οὐ θελήσαντες, καὶ τὸ ἐν χερσὶν ἀγαθὸν λογισμοῖς ἀσυνέτοις ἐξωθούμενοι, πῶς

5. οὐδαμῶς a. 10. ἀνεξικάκως] ἀμνησικάκως a. 18. ἐξ οὗ πάρειμι a. 21. τῶν ποθουμένων a. 22. ἀποπηδήσας B.a. Holst. ἀποπηδῆσαι Aub. apographon ut vid. vix legens et ἀποπηδήσαιμι inter notas conjiciens. 25. αὐτῶν B. αὐτὸν Ht. αὐτοῦ Aub. Ἰσραὴλ B. Ἱερουσαλὴμ Ht. Ed. 27. ἐξέκλινον (sic persona prima) ἀπ' αὐτῶν B. ἐξέκλιναν ἀπ' αὐτοῦ emendavit Ht. unde Aub. 28. παρόντι B. παρόντος Ht. Ed. πάρον τὴν a.

ἂν εἶεν ἔτι πρὸς τὸ λαβεῖν ἐπιτήδειοι; καὶ οἱ τὸ καιροῦ διαμαρτεῖν ἐν τῷ μηδενὸς ποιησάμενοι λόγῳ, πῶς ἂν ἔχειν δύναιντο τὰ ἐκ τῶν καιρῶν ἀγαθά; ἐνεστηκότος μὲν γὰρ τοῦ d καιροῦ καὶ παρόντος ἔτι, τὰ ἐν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ ζητητέον· ἐξοιχομένου δὲ ἤδη καὶ παρελαύνοντος, περιττὴ λοιπὸν καὶ εἰκαιοτάτη τῶν ἐν αὐτῷ χρησίμων ἡ ζήτησις. καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος "Ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, φησὶν, (2 Cor. vi. 2.) "ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας," ἀλλὰ καί "Ἕως καιρὸν ἔχομεν, (Gal. vi. 10.) "ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας." ἤδη γὰρ ἤδη πρέπει τοῖς τὴν ἕξιν ἀγαθοῖς τὸ μὴ δεῖν, παρηβῶντος ἤδη τοῦ καιροῦ, τὰ ἐξ αὐτοῦ ζητεῖν ἀγαθὰ, ἀρχομένου δὲ μᾶλλον, καὶ e ἀκμαιοτάτην ὥσπερ τὴν παρουσίαν ἐπιδεικνύοντος.

Καὶ πολλὰ μὲν ἦν ἐπὶ τούτοις ἔτι περὶ καιροῦ λέγειν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, παρεὶς δὲ τοῖς φιλοπόνοις τὸ ἐκεῖνα ζητεῖν, ἐρῶ τι βραχὺ, κοινὸν μὲν καὶ ἐν χρήσει τῇ παρ' ἡμῖν, ὅμως δ' οὖν οὐ μετρίαν ἔχον τὴν ὄνησιν. φασὶ τοιγαροῦν τοὺς τὰς ἐν τοῖς πίναξιν ἀνατυποῦντας γραφὰς, ὅτε καιρὸν πρὸς εἶδος ἄγουσι τὸ ἀνθρώπινον, τὸ μὲν ἄλλο τοῦ σώματος σχῆμα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἀποσημαίνεσθαι, κεφαλὴν δὲ μόνην ἐπιτιθέναι τοιαύτην· ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν κατόπιν αὐτὴν a 465 A. ἀπότριχά τε καὶ λειοτάτην ἐπιδεικνύουσι λαμπροῖς ἀλείφοντες χρώμασιν· ἀπὸ δὲ μέσου κρανίου, μακρὰν τοῖς μετώποις ἐπαρτῶσι τὴν τρίχα, καὶ κεχυμένην εἰς τὸ πρόσω καὶ διαῤῥέουσαν, δι' αὐτοῦ δὴ τούτου δηλοῦντες τοῦ σχήματος, ὅτι καιροῦ μέν τινος ἐνεστηκότος τε καὶ οἷον ἀντιπροσώπου ὑπαντιάζοντος, ῥᾳδίαν ἐπιδράξαιτο, παρῳχηκότος δὲ ἤδη, πῶς ἂν ἔτι καὶ λάβοιτο; δασὺς μὲν γὰρ ὥσπερ καὶ εὐκάτοχος ἔτι παρὼν, παραδραμὼν δὲ, οὐκέτι. τοῦτο γὰρ ἡ b κατόπιν λειότης ὑποδηλοῖ, μονονουχὶ τὴν τοῦ κατείργειν

2. μηδενὸς ποιησάμενοι [μηδὲν ὀσποιησ. (sic) Cod.] B. μηδὲν εἰσποιησάμενοι Holst. μηδενὶ ποιησάμενοι e Cat. ut vid. Aub. 4. ἔτι a. ἐπὶ Ed. ἐξ αὐτοῦ et ἐν αὐτῷ inter se transponit a. 9. ἐργαζόμεθα a. ἤδει γὰρ ἤδει πρέπειν B. 13. μὲν ἦν emendat Heyse. μένειν B. μέν εἰσιν Ht. μέν ἐστιν Ed. 15. καὶ] καὶ οὐκ B. Ht. emendavit Aub. 19. αὐτοῖς ἀποσημαίνεσθαι hoc ordine a. 20. ἐπιτιθέναι B.a. Ht. ἐπιτιδεύειν Aub. 21. καὶ B.a. Ht. ἢ Aub. ἀποδεικνύουσιν a. 22. μέσου] μόνου a. 25. ἀντιπροσώπως a.

ἐθέλοντος διαπαίζουσα χεῖρα. οὐκοῦν ἐπείπερ οὐκ ἐν ἡμῖν τὰ ἐκ τῶν καιρῶν μετὰ τοὺς καιροὺς, παροῦσι τοῖς ἀγαθοῖς μὴ ἐπινυστάξωμεν, ἐγρηγορῶμεν δὲ μᾶλλον, καὶ μὴ ὅτε τὸ ζητεῖν ἀνωφελὲς, τὸ θηρᾶσθαι τὸ ὠφελοῦν ἀσυνέτως σπουδάζωμεν.

Καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

Ἀστειότατα πάλιν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὸ τῶν
c Ἰουδαίων ἐκπέμπει γένος, ἀκόλουθα μὲν τοῖς ἤδη προειρη-
μένοις ἐπενεγκὼν, βαθὺ δ᾽ οὖν ὅμως αὐτοῖς ἐγκαταχώσας
μυστήριον. ἁπλούστερον μὲν γὰρ προσβάλλοντες τῷ λόγῳ,
καὶ ἀπεριεργοτέραν ἐπ᾽ αὐτῷ τὴν θεωρίαν δεξάμενοι, τοιοῦτόν
τι φαμὲν ὑποδηλοῦν αὐτὸν, ὡς οὐδαμόθεν αὐτοῖς ἔσται
καταληπτὸς, ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῖς παρ᾽ αὐτῶν ὑποπεσεῖται βρόχοις
παλινδρομήσας πρὸς τὸν Πατέρα. οὐ γὰρ βάσιμος αὐτοῖς
ἔσται καὶ οὐρανὸς, ὁ δὲ αὐτῷ συνεδρεύων τῷ Θεῷ καὶ
d Πατρὶ, πῶς ἂν καὶ γένοιτο τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν ἁλώσιμος;
εἷς μὲν οὖν λόγος οὗτος οὐ βαθὺς, πρεπωδέστερος δὲ ταῖς
τῶν Ἰουδαίων ἐλαφρίαις μᾶλλον, καὶ ταῖς ἐκείνων διανοίαις
ἐν ἀμείνοσι· χθαμαλώτερον γάρ πως ἀεὶ νοοῦντες εὑρί-
σκονται· ἡ δὲ ἀκριβὴς καὶ κεκρυμμένη τῶν εἰρημένων διά-
νοια τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον Ἐγὼ μὲν, φησὶ, τῆς ὑμετέρας
ἀνοσιότητος τὴν παγίδα διεκδραμὼν, ἀνακομισθήσομαι πρὸς
Θεὸν καὶ Πατέρα· προαποδημήσω δὲ πάντως τῶν ἡμετέρων
προσκυνητῶν, ἵνα καὶ πορεύσιμον αὐτοῖς ἀποδείξας τὴν
e πρὸς τὸ ἄνω διακομίζουσαν τρίβον, πάντας ἔχοιμι μεθ᾽
ἑαυτοῦ. ὑμεῖς δὲ οὐ δύνασθε ἐλθεῖν ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, τουτέστιν
ἀπόκληροι τῶν θείων ἀγαθῶν εὑρεθήσεσθε, ἀμέτοχοι τῆς
ἐμῆς ἔσεσθε δόξης, καὶ τοῦ συμβασιλεύειν τοῖς ἁγίοις

3. ἐπινυστάζωμεν a. ἐγρηγορῶμεν a. ἐγρηγόρω B. γρηγορῶμεν Holstenius. Ed. 15. καὶ prius assumptum ex B. δὲ] + ἐν Ht. Ed. 17. εἷς μὲν οὖν B. ἔστι μὲν οὖν ὁ Ht. Ed. 18. μᾶλλον] δὲ μᾶλλον B. Emendavit Ht. 22. πρὸς] + τὸν a. 23. ἡμετέρων B. Ht. ἐμῶν e Cat. Harl. ut vid. Aub. 25. τὸ] τὴν B. Ht. μεθ᾽ ἑαυτοῦ B. Ht. μετ᾽ ἐμαυτοῦ e Cat. Harl. ut vid. Ed.

ἀλλότριοι, ἄγευστοι διαμενεῖτε τῆς ἐν ἐλπίσι δωρεᾶς, ἀπόσιτοι τῶν θείων ἔσεσθε γάμων, τὴν ἐμὴν οὐκ ὄψεσθε πανήγυριν, οὐκ ἀναβήσεσθε πρὸς τὰς ἄνω μονὰς, ἀλλ' οὐδὲ τῆς τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίας τὸ κάλλος ἐπαθρήσετε· ἄποπτος ὑμῖν ἡ ἄνω γενήσεται πόλις· οὐ θεωρήσετε τὴν πλουσίαν Ἱερουσαλήμ· ἐκεῖ γάρ με τὸ ἐμὸν δοξολογήσει ποίμνιον, a 466 A. ὑμεῖς δὲ οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. οὐ γὰρ παραδέξεται κυριοκτόνους ὁ οὐρανὸς, οὐδὲ ἀνοίξει τοῦ παραδείσου τὰς πύλας τὰ Χερουβὶμ, ἵνα θεομάχος εἰσέλθῃ λαὸς, δυσωπήσει δὲ οὐδαμῶς τὴν φλογίνην ῥομφαίαν ἀνὴρ ταῖς εἰς Θεὸν δυσσεβείαις ἔνοχος· μόνον οἶδε τὸν εὐσεβῆ καὶ τιμᾷ τὸν φιλόθεον, καὶ εἰρήνης σύνθημα ποιεῖται τὴν πίστιν.

Τοιαύτην τινὰ θεωρίαν τοῖς εἰρημένοις ἐποίσομεν πανταχόσε τὴν ἀληθῆ, καὶ τοῖς ἐν συνέσει πρέπουσαν ἰχνηλατοῦντες διάνοιαν. ὀλίγα δὲ τούτοις προσθήσομεν ἀποδεικνύντες διὰ τὸ b χρήσιμον, ὅσοι μὲν πρὸς ἕξιν ἀναβαίνοντες τὴν φιλόθεον, καὶ συνέσονται καὶ συνεορτάσουσι τῷ Χριστῷ· οἱ δὲ ταῖς Ἰουδαϊκαῖς ἀμαθίαις συντρέχοντες, οὐκ ἐν τούτοις ἔσονται· πόθεν; πικρὰν δὲ τῆς ἀπειθείας πραχθήσονται κόλασιν. οὐκοῦν ὁ θεσπέσιος ἡμῖν εἰσίτω Παῦλος πρὸς τοὺς τῇ ἁμαρτίᾳ νενεκρωμένους ἀναβοῶν " Ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ Col. iii. 3, 4. " ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὅταν ὁ " Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ c " φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ." καὶ πάλιν τοὺς περὶ τῆς ἀναστάσεως διεκβιβάζων λόγους " Καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες, φησὶν, 1 Thess. iv. 17. " οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέ" λαις, εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε " σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα." συγγενῆ δὲ τούτοις καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς διαγορεύων ὁρᾶται. συνεστιώμενος γὰρ αὐτοῖς " Λέγω δὲ ὑμῖν, φησὶν, οὐ μὴ πίω ἀπ' S. Matth. xxvi. 29. " ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς

12. εἰρήνη B. τιμαται (ποιεῖται) B. 19. πικρὰν δὲ edidi. πικράν τε B. πικρὰν Holst. Ed. πραχθήσονται B. πραχθήσοντες Ht. Ed. ἀποτίσοντες Cat. Harl. teste Aub. 27. πάντες Aub. 28. δὲ B. τε Ht. Ed.

d "ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ "βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν." ἀλλὰ καὶ τῷ συνανηρτημένῳ λῃστῇ παρ' αὐτὰς τοῦ θανάτου τὰς πύλας διὰ πίστεως τῆς
S. Luc. xxiii. 43. εἰς αὐτὸν τὴν τῶν ἁγίων ἁρπάζοντι χάριν "'Αμὴν ἀμὴν "λέγω σοὶ, φησὶ, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ." οἱ μὲν οὖν ταῖς εὐπειθείαις τετιμηκότες αὐτὸν, συνέσονται μὲν ἀδιακωλύτως, ἐντρυφήσουσι δὲ τοῖς ὑπὲρ νοῦν ἀγαθοῖς· οἱ δὲ ταῖς ἀπονοίαις ἐξυβρίζειν οὐ παραιτούμενοι, καίτοι τοῦ νυμφῶνος οὐκ ὄντες υἱοὶ, κατοιχήσονται μὲν εἰς ᾅδου στυγνοὶ,
S.Matth. viii. 12. e πικρὰς ἀποτίσοντες δίκας. "ἐκβληθήσονται" γὰρ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, "εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον." ἀληθεύσει τοιγαροῦν ὡς ἐν αἰνίγματι λέγων πρὸς Ἰουδαίους ὁ Κύριος Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

35 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι καὶ διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας;

467 A. a Ὁρᾷς ἐν τούτοις πάλιν Ἰουδαϊκῶν ἀθλιότητα λογισμῶν; ὁρᾷς χαιμαιζήλου διανοίας οἰκτροτάτην ὑπόνοιαν; οὐ γὰρ ὅτι πρὸς οὐρανὸν ἀναβήσεταί φασι, καίτοι διαῤῥήδην ἀκού-
Supra ver. 33. σαντες "Ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν "πέμψαντά με," ἀλλὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων φαντάζονται χώραν, ὥσπερ παρ' ἐκείνοις ὄντος τοῦ πεπομφότος αὐτὸν, πρὸς ὃν καὶ ἐπανήξειν ἐπηγγέλετο. προφητεύει δὲ, ὡς εἰκὸς, διὰ τούτων, καίπερ οὐκ εἰδὼς ὃ λέγει τῶν Ἰουδαίων ὁ δῆμος. διὰ γὰρ θείας τινὸς ἐνεργείας κεκινημένοι δὴ τῇ τῶν
b ἐθνῶν χώρᾳ χαρίζονται τὸν Χριστὸν, ὡς ἐν ὑποψίας σχήματι τὰ μικρὸν ὕστερον ἀληθῆ δοξάζοντες· ἔμελλε γὰρ καὶ βαδιεῖσθαι ὄντως πρὸς Ἕλληνας καὶ διδάσκειν αὐτοὺς, τὴν ἀχά-

2. τῶν οὐρανῶν] τοῦ Πατρός μου B mg. 8. καίτοι τοῦ νυμφῶνος οὐκ ὄντες υἱοὶ] haec emendare non audeo. καὶ διὰ τοῦτο pro καίτοι conjecit Heyse, οὐκ delendum ego. 12. ἐν om. exemplar Aub. ut notat ipse. 13. ὑπάγω] εἰμὶ recte ut vid. B mg. 20. φασι a. φησι Ed. καίπερ Migne. 24. ἐπαγγέλλεται c. ἐπηγγέλλετο Migne. 25. οὐκ] οὐχ ὡς c. Cord. 28. τὰ Catt. Aub. τὸ B. Holst. ἀληθῆ B. Catt. ἀληθεύειν Ht. Ed. ὄντως καὶ βαδ. inv. ord. a.

ριστον τῶν Ἰουδαίων ἀπολακτίσας μητέρα τὴν Ἱερουσαλήμ. ἐπιτήρει δὲ ὅπως οὐχ ἁπλοῦν τὸν ἐπὶ τούτῳ ποιοῦνται λόγον. οὐ γὰρ ὅτι μόνον εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀποδραμεῖται διασπορὰν ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλ' ἐπάγουσι δυστρόπως ὅτι καὶ μέλλει διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας, ἵνα πάλιν αὐτοῖς κατηγορίας ἀποτέκῃ πρόφασιν καὶ ἡ παρ' αὐτῶν ὑποψία. τὸ μὲν γὰρ c ἐπιμίγεσθαι ταῖς τῶν Ἑλλήνων διασποραῖς διὰ τοῦ πρὸς τὰς ἐκείνων ἰέναι πόλεις ἢ χώρας, τετριμμένον τε καὶ ἀκατηγόρητον παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ηὑρίσκετο· τὸ δὲ ἐξηγεῖσθαι τοῖς ἀλλογενέσι τὸν νόμον, καὶ τὰ θεῖα τοῖς ἀμυήτοις ἀνακαλύπτειν μυστήρια, διαβεβλημένον καὶ οὐκ ἀνέγκλητον παρ' αὐτοῖς. καὶ γοῦν ἀδιαφορήσαντάς τινας περὶ τοῦτο κατητιᾶτο Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου λέγων Ἱερεμίου "Καὶ ἀνέ-"γνωσαν ἔξω νόμον." Amos iv. 5. πικρῶς οὖν ἄρα φασὶν ὅτι μέλλει διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἑτοίμως παραβαίνοντα τὸν νόμον διασύροντες, καὶ ἐκ τῶν ἤδη προειργασμένων ἐν ἡμέρᾳ σαβ- d βάτου τὸ πάντα πράττειν ἀπερισκέπτως, κἂν τοῖς θείοις ἀπᾴδῃ νόμοις, σύνηθες ὂν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ μηδενὶ γεγονὸς πιστεύοντες.

Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς τῇ μεγάλῃ εἱστήκει ὁ 37
Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε λέγων Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με
καὶ πινέτω.

Ζητητέον εὖ μάλα κἀν τούτῳ, τί δὴ πάλιν ὁ σοφώτατος e ἡμῖν Εὐαγγελιστὴς ὑπαινίττεται μετὰ πολλῆς τινος ἄγαν τῆς ἐπιτηρήσεως, μεγάλην ὀνομάσας τὴν ἐσχάτην τῆς ἑορτῆς ἡμέραν, ἢ τί τὸ παρασκευάσαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν

2. ὅπως] ὅτι a. ὡς c. Cord. ἅπνουν B. 3. ὅτι e Cat. Harl. Aub. et sic Catt. ἔτι B. Holst. ὑποδραμεῖται a. διαδραμεῖται b. ἀποδραμεῖται habent c. Cord. 5. μέλλοι c. κατηγορίας αὐτοῖς inverso ordine b.c. Cord. Statim ἀποτέκοι a. ἀποτέκῃ habet c. ἀποτέκοιεν Cat. Harl. teste Aub. 7. ἐπιμίγεσθαι B. Ht. ἐπιμίσγεσθαι Aub. 8. τοτριμμένον B. τὸ τριμμένον Ht. 11. ἀνέγκλητον] + ἦν e Cat. Harl. Aub. invitis B.a.b.c. Cord. 14. φησὶν B. emendavit e Cat. Aub. 15. ἑτύμως B. emendavit Ht. 23. Ζητητέον] Ἦν μὲν γὰρ αὐτῶν καὶ ἑτερ ζητητέον B. unde Aub. αὖθις pro αὐτῶν emendans ut adnotat ipse, Ἦν μὲν γὰρ αὖθις καὶ ἕτερον ζητητέον. τί δὴ edidi ex a. δὴ B. τί δήποτε emendavit Aub. 26. τὸν alt. assumptum ex B suprascr.

Χριστὸν, ὥσπερ ἐξ ἀναγκαίου τινὸς λόγου καὶ τῷ καιρῷ
πρέποντος κατ' αὐτὴν μάλιστα τοῖς Ἰουδαίοις εἰπεῖν Ἐί τις
διψᾷ ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω. ἦν μὲν γὰρ καὶ ἑτέροις
468 A. a αὐτὸν ἀποχρήσασθαι λόγοις· οἷον Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς, ἐγώ
εἰμι ἡ ἀλήθεια. ἀλλ' εἰς τὸν τοῦ πιστεύειν παρατρέψας
λόγον τὴν ἐξήγησιν, τό Πινέτω, ἀναγκαῖον ὥσπερ τι καὶ
χρεωστούμενον τοῖς περὶ τῆς ἑορτῆς εἰσκεκόμικε λόγοις.
τὸν δὲ ἐν τῷ προκειμένῳ σκοπὸν ὡς ἐν ὀλίγοις εἰπεῖν
πειράσομαι.

Ὅτε τοίνυν τὰ περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς σκηνοπηγίας διετύπου
Lev. xxiii. 34, 36, 35. Θεὸς οὕτω πρὸς τὸν Μωυσῆν "Τῇ πεντεκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ
"τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου ἑορτὴ σκηνῶν τῷ Κυρίῳ, καὶ
b "προσάξετε ὁλοκαυτώματα καὶ θυσίας ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ
"ἡμέρα ἡ πρώτη κλητὴ ἁγία ἔσται ὑμῖν." εἶτα τούτοις ἐπι-
Ib. 39, 40. διατάξας τῶν θυσιῶν τοὺς τρόπους, ἐπήνεγκε πάλιν "Καὶ
"τῇ πεντεκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου τούτου,
"προσοίσετε ὁλοκαυτώματα τῷ Κυρίῳ ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ
"ἡμέρα ἡ πρώτη ἀνάπαυσις, καὶ ἡμέρα ἡ ἑβδόμη ἀνά-
"παυσις. καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ λήψεσθε κάλλυντρα
"φοινίκων καὶ κλάδους ξύλου δασεῖς καὶ καρπὸν ξύλου
c "ὡραίου καὶ ἰτέας καὶ ἄγνου κλάδους ἐκ χειμάῤῥου εὐφραν-
"θῆναι." ἤδη μὲν οὖν ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ἕκαστα τοῦ
παροισθέντος ῥητοῦ διεξιόντες τὰ μέρη, μακρὸν ἐπ' αὐτῷ
δεδαπανήκαμεν λόγον, συντεμόντες δ' οὖν ὅμως ἐν ὀλίγοις,
Supra 270 b. αὖθις ἐπαναμνήσομεν. ἐφάσκομεν γὰρ τὴν μὲν ἑορτὴν τῆς
σκηνοπηγίας τὸν τριπόθητον ἡμῖν τῆς ἀναστάσεως κατα-
σημαίνειν καιρόν. τὸ δὲ κάλλυντρα λαβεῖν, καὶ καρπὸν
ὡραίου ξύλου, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ ἕτερα, ἐπανάληψίν

2. κατ' αὐτὴν Aub. e Cat. et sic a. καὶ ταύτα[ην] B. καὶ ταύτην Holst. 3. γάρ] + τινα B. Ht. 6. τό Πινέτω e Cat. assumpsit Aub. et sic a. Desunt in B. ἀναγκαῖον et χρεωστούμενον emendavi ex a. ἀναγκαίων et χρεωστουμένων B. Ed. 11. πρὸς μωσέα φησίν a. 14. ἡμέρα] ἡ ἡμέρα a. ἡ πρώτη B.a. Ht. ὀγδόη emendavit Aub. 18. ἡμέρα—ἡμέρα] ἡ ἡμέρα—ἡ ἡμέρα a. ἑβδόμη B.a. Ht. ὀγδόη Aub. 19. κάλυντρα a. 23. παροισθέντος [παρυσθέντος Cod.] παραθέντος Ht. Ed. 24. οὖν assumptum ex B. 27. κάλλυντρα] κάλυντρα φοινίκων a.

τινα τοῦ παραδείσου δηλοῦν, ὡς καὶ εἰσαῦθις ἡμῖν δοθησομένου διὰ Χριστοῦ. ἐπειδὴ δὲ ὅτι τὰ πάντα λαβεῖν ἐκ d *χειμάῤῥου προσήκει τελευτῶντι προσέκειτο τῷ ῥητῷ, ἐξ αὐτοῦ τε πάλιν εὐφραινόμενοι, ἐλέγομεν, χειμάῤῥῳ παρωμοιῶσθαι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, ἐν ᾧ δὴ πᾶσαν τὴν ἐν ἐλπίσι τέρψιν τε καὶ τρυφὴν εὑρήσομεν, ἐν αὐτῷ τε εὐφρανθησόμεθα θείως τε καὶ πνευματικῶς. ὅτι δὲ χειμάῤῥους ἐστί τε καὶ καλεῖται πνευματικῶς, ἐπιμαρτυρήσει λέγων καὶ ὁ σοφώτατος ἡμῖν μελῳδὸς, ὡς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα περὶ ἡμῶν* "*Οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπῃ* Ps. xxxv. 8, 9. "*τῶν πτερύγων σου ἐλπιοῦσι. μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος* e "*οἴκου σου, καὶ τὸν χειμάῤῥουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς*" "*αὐτούς.*" *καὶ αὐτὸς δέ που φησὶν ἐν προφήταις ὁ Κύριος* "*Ἰδοὺ ἐγὼ ἐκκλίνω πρὸς αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ* Es. lxvi. 12. "*ὡς χειμάῤῥους ἐπικλύζων.*"

Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ νόμος κλητὴν ἁγίαν ἐκάλει τήν τε πρώτην, καὶ τὴν ἑβδόμην τῆς ἑορτῆς ἡμέραν, μεγάλην αὐτὴν κατωνόμασεν καὶ αὐτὸς ὁ θεσπέσιος Εὐαγγελιστὴς, τετριμμένον, ὡς ἔοικε, τοῖς Ἰουδαίοις οὐκ ἀτιμάσας ἔθος. ἑνούσης τοιγαροῦν τοῖς περὶ τῆς ἑορτῆς διατεταγμένοις καὶ τῆς τοῦ a **469 A.** *χειμάῤῥου μνήμης, ἐπιδεικνὺς ἑαυτὸν ὁ Σωτὴρ αὐτὸν ἐκεῖνον ὄντα τὸν χειμάῤῥουν, ὃς ἐν τῷ νομικῷ προκατηγγέλετο λόγῳ Εἴ τις διψᾷ φησιν ἔρχέσθω πρός με καὶ πινέτω. ὅρα γὰρ ὅπως ἐξίστησι τῶν Ἰουδαίων τὸν νοῦν τῶν ἐν γράμμασι τύπων, καὶ μετακομίζει εὐφυῶς τὰ ἐν σχήμασιν, εἴτι συμβουλεύει τὴν ἀλήθειαν. ἐγὼ γὰρ εἰμί φησιν ὁ διὰ τοῦ νομοθέτου χείμαῤῥος ἐν τοῖς περὶ τῆς ἑορτῆς προαναφωνούμενος λόγοις. καὶ εἰ κλάδους ἰτέας καὶ ἄγνου καὶ κλάδους ξύλου δασεῖς ἐκ χειμάῤῥου λαβεῖν ἀναγκαῖον, χείμαῤῥος δὲ* b

1. *δηλοῦν* B. *δηλοῖ* Holst. Ed. 3. *προσήκει* emendavit Heyse. *προσείθοντι κει* (= *προσείκει*) B. *προσελθόντι καὶ* Ht. Ed. 4. *παρωμοιῶσθαι* B.a. *παρομοιοῦσθαι* Ht. Ed. 5. *τὸν* alt. assumptum ex B. 21. *ἐπιδεικνὺς ἑαυτὸν* a. *ἐπιδείκνυσαι αὐτῶν* B. *ἐπιδείκνυσιν αὐτὸν* [*ἑαυτὸν* e Cat. ut vid. Aub.] Ht. Ed. 22. *προκατηγγέλετο* B. Ht. *προκατήγγελτο* Aub. 23. *διψᾷ φησι* hoc ordine B mg. a. 24. *ἐν*] + *τοῖς* a. 25. *εἴτι* B. *εἴτε* Ht. Ed. 27. *νομοθέτου*] *νόμου* a. Cat. Harl. 28. *εἰ κλάδους* B. *ἔτι κλάδον* Ht. Ed.

ὁ Χριστὸς οὐ κυρίως, οὐδὲ ἀληθῶς τῆς ἑορτῆς ἐν ἐκείνοις ἐστὶ τὸ σχῆμα, εἴη δ᾽ ἂν μᾶλλον πραγμάτων σύμβολα νοητῶν, ἃ δοθήσεται τοῖς εὐσεβοῦσι διὰ Χριστοῦ.

Πλατύτερον δὲ περὶ αὐτῶν ἐν τῷ δευτέρῳ διειληφότες βιβλίῳ, καθάπερ οὖν ἤδη προείπομεν, οὐ ταυτολογήσομεν, ἑψόμεθα δὲ μᾶλλον τοῖς ἐφεξῆς.

38 Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.

c Μακρὰν καὶ ἀγήρω τῆς πίστεως ἐπιδείκνυσι τὴν ἀμοιβήν, καὶ πλουσιωτάτοις ἐντρυφήσειν χαρίσμασι τοῖς παρὰ Θεοῦ τὸν οὐκ ἀπειθοῦντά φησιν. ἔσται γὰρ οὕτω τῶν διὰ τοῦ Πνεύματος δωρημάτων ἀνάπλεως, ὡς μὴ μόνον τὸν ἐν αὐτῷ καταπιαίνεσθαι νοῦν, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ ταῖς ἑτέρων καρδίαις ἐπικλύζειν δύνασθαι, ποταμίου ῥεύματος δίκην τὸ θεόσδοτον ἀγαθὸν καὶ εἰς τὸν πέλας ἐκβλύζοντας. αὐτὸ δὴ τοῦτο τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἐπέταττε λέγων (S.Matth. x. 8.) "Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν d "δότε." ἐνεργὸς δὲ ἤδη περὶ αὐτὸ γενέσθαι ποθῶν καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ σοφὸς καὶ ἱερὸς ἐπιστέλλει Παῦλος (Rom. i. 11.) "Ἐπιποθῶ γὰρ "ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα πνευματικόν." ἴδοις δ᾽ ἂν τοῦτο σφόδρα καλῶς ἔν τε τοῖς ἁγίοις εὐαγγελισταῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλοις, οἳ τοῖς ἰοῦσιν ἐπὶ Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως, ἀφθονώτατον τῆς ἐνθέου διδασκαλίας προχέοντες λόγον, πνευματικῶς e κατευφραίνουσιν, οὐκέτι δὲ δίψην ἐπιτρέποντες τῆς ἀληθείας τὴν γνῶσιν, σοφοῖς δ᾽ ὥσπερ ἐν ἠχήμασι μονονουχὶ καὶ λαρυγγίζοντες εἰς τὴν τῶν παιδευομένων καρδίαν. διὸ δὴ χαίρων ὁ ψαλμῳδὸς ἐν πνεύματι περὶ αὐτῶν ἀνεφώνει (Ps. xcii. 3.) "Ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς

2. ἂν μᾶλλον B. et sic conjecit Aub. in notis. ἀνομάλων Holst. Ed. 12. ὡς a. ὥστε Ht. Ed. Neutrum habet B. 13. τὰς ἑτέρων καρδίας a. Cat. Harl. 15. ἐκβλύζοντας B.a. Ht. ἐκβλύζοντος Aub. e Cat. 17. ἐνεργὸς retinui ex emendatione Aub. qui in notis ita dat: in textu autem, per preli sphalma, ἐνεργὸ. ἐνεργοῦσιν B. ἐνεργοὺς Ht. 19. χάρισμα] + ὑμῖν Aub. invito B. δ᾽ ἂν edidi. $\overset{\delta\alpha\nu}{\gamma\alpha\rho}$ B. δ᾽ ἂν γὰρ Ed. 22. οἳ τοῖς B. οἵτινες Ht. Ed. 25. ἐν ἠχήμασι edidimus. ἐνὴ χήμασιν B. ἐν σχήμασι Ht. Ed.

“ αὐτῶν.” μέγα τι καὶ ἐξαίσιον ὁ τῶν ἁγίων ἐφώνησε λόγος, καὶ “ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν,” καθὰ (Ps. xviii. 5.) γέγραπται, “ καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα “ αὐτῶν.” τοὺς τοιούτους ἡμῖν ποταμοὺς ἀναδείξειν ἐπηγ- (a 470 A.) γέλλετο διὰ τοῦ προφήτου λέγων Ἡσαΐου Θεὸς, ὁ πάντων Θεὸς καὶ Δεσπότης “ Εὐλογήσει με τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, (Es. xliii. 20, 21.) “ σειρῆνες καὶ θυγατέρες στρουθῶν, ὅτι δέδωκα ἐν τῇ ἐρήμῳ “ ὕδωρ καὶ ποταμοὺς ἐν γῇ ἀνύδρῳ, ποτίσαι τὸ γένος μου “ τὸ ἐκλεκτὸν, τὸν λαόν μου ὃν περιεποιησάμην τὰς ἀρετάς “ μου διηγεῖσθαι.” πρόδηλον οὖν ὅτι ποταμοὺς ἐκ τῆς τοῦ πιστεύοντος κοιλίας προελεύσεσθαί φησιν ὁ Σωτὴρ τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος διδακτήν τε καὶ ἐλλόγιμον χάριν ἧς καὶ ὁ Παῦλος μνημονεύει λέγων “ Ὧι μὲν δίδοται διὰ τοῦ Πνεύ- (b 1 Cor. xii. 8.) “ ματος λόγος σοφίας.”

Εἰδέναι γεμὴν πρὸς τούτοις ἐστὶ καλὸν, ὅτιπερ οὐ τὸ ῥητὸν οὕτως ἔχον ὡς προενήνεκται παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ἐντέθεικεν ὁ Σωτὴρ, ἑρμηνεύσας δὲ μᾶλλον τὸ πρὸς διάνοιαν. εὑρίσκομεν γάρ που περὶ παντὸς τοῦ τιμῶντος καὶ ἀγαπῶντος τὸν Θεὸν, ὅτι “ Ἔσται ὡς κῆπος μεθύων (Es. lviii. 11.) “ καὶ ὡς πηγὴ ἣν μὴ ἐξέλιπεν ὕδωρ.” ὅπερ δέ φησιν ἐν τοῖς ἤδη κατόπιν πρὸς τὴν ἐκ τῆς Σαμαρείας γυναῖκα, τοῦτο καὶ νῦν διαγορεύει σαφῶς. ἐκεῖ μὲν γάρ φησιν “ Πᾶς ὁ πίνων (c Supra iv. 13, 14.) “ ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· ὃς δ᾽ ἂν πίῃ ἐκ τοῦ “ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, “ ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ ἐγὼ δώσω αὐτῷ γενήσεται αὐτῷ πηγὴ “ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.” ἐνταῦθα δὲ πάλιν πρὸς τὴν ἴσην ἀναφέρων διάνοιαν τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν, ποταμοί φησιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.

1. τι B. τε Holst. Ed. 7. στρουθῶν [στρούθων Cod.] B. στρουθίων Ht. Ed. 8. γῇ B. Ht. (306.) cf. in xii Proph. 565 b, Glaph. 242 a. τῇ Aub. 10. διηγῆσθαι (= διηγεῖσθαι) B. διηγήσασθαι Ht. Ed. οὖν B. δὲ Ht. Ed. 17. ἐντέθεικεν edidi. ἐντέθηκεν B. ἐνέθηκεν Ht. Ed. 19. ἔσται B. Ht. ἐστὶ Aub. 21. πρὸς τὴν assumptum ex B mg. supplevit et Migne. 26. δὲ assumptum ex B.

d

ΚΕΦΑΛΗ Β.

Ὅτι μετὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρὸν κατὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ἐνῳκίσθη παγίως ἡμῖν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

39 Τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ Πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦν Πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.

ΔΡΙΜΕΙΑΝ *ἐφ' ἑαυτῷ τὴν βάσανον ἐξαιτεῖ τῶν προκει-*
e *μένων ὁ νοῦς, καὶ πολλῆς ἀγχινοίας ἔργον ἂν γένοιτο μόλις τὸ συνιέναι διαρκῶς τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος. ἀναλογιζόμενος γάρ τις καὶ εἰς ἕκαστον βλέπων τῶν ἁγίων προφητῶν, εἰκότως ἂν ἤδη καὶ εἰς ἐννοίας ἐκβαίνει θερμάς, πῶς οὐκ ἦν τὸ Πνεῦμα, καίτοι τοσούτου προφητῶν ἀναδεδειγμένου χοροῦ, οἳ καὶ λαλοῦντες ἐν Πνεύματι τὰ θεῖα περὶ Χριστοῦ μυστήρια διὰ μακρῶν εὑρίσκονται λόγων. μὴ γάρ τοι τοσοῦτον*
471 A. a *ἡμεῖς ἔξω βαίνομεν λογισμοῦ τοῦ καθήκοντος, ὡς οἰηθῆναι Πνεύματος ἐρήμην τὴν τῶν ἁγίων γενέσθαι διάνοιαν. δυσωπεῖ γὰρ ἡμᾶς καὶ καθάπερ ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὸ πείθεσθαι καλεῖ, ὡς διακεῖσθαι κατὰ ἀλήθειαν, ὡς ἦσαν πνευματοφόροι, καὶ αὐτὸ τῆς προφητείας τὸ χρῆμα καὶ τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς εὑρισκόμενα γράμμασι.*

1 Reg. x. 6. *Πρὸς μὲν γὰρ τὸν Σαοὺλ ὁ Σαμουήλ φησιν, ὅτι "ἐφα- "λεῖται ἐπὶ σὲ πνεῦμα Κυρίου, καὶ στραφήσῃ εἰς ἄνδρα*

8. *αὐσχινοίας* (sic) B. emendavit Holst. 9. *τὸ* prius emendat Heyse. *τοῦ* B. Ed. *τὸ* alt.] *καὶ* Migne. 11. *ἐκβαίνει* B. Ht. *ἐπιβαίνει* Aub. 15. Habet *βαίνομεν* B. 19. *χρῆμα*] *σχῆμα* Aub. *χρῆμα* tamen in notis conjiciens. Statim *καὶ τὰ* assumptum ex B. 20. *εὑρισκόμενον* Ht. Ed. Statim *γράμματα* (superscr. *σιν*) B.

“ἄλλον·” περὶ δὲ αὐτοῦ γέγραπται τοῦ μακαρίου Ἐλισαίου “Καὶ ἐγένετο ὡς ἔψαλλεν ὁ ψάλλων, καὶ ἐγένετο ἐπ’ αὐτὸν (b 4 Reg. iii. 15.) “χεὶρ Κυρίου.” μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τῷ μακαρίῳ Δανεὶδ, ὡς ἐν Πνεύματι (S. Marc. xii. 36.) λαλοῦντι μυστήρια. καὶ πολλὰ μὲν ἄν τις ἐπισωρεύσαι ῥᾳδίως τοῖς εἰρημένοις τὰ παραπλήσια, δι’ ὧν ἂν γένοιτο καὶ λίαν εὐκόλως δύνασθαι κατιδεῖν πνευματοφοροῦντας τοὺς ἁγίους. ἐν δὲ τοῖς οὕτω προφανεστάτοις τὸ μακροῖς ἐντρίβεσθαι λόγοις περιττὸν, ὡς ἔοικεν, ἢ καὶ ἑτέρως φορτικόν. πῶς οὐκ ἦν Πνεῦμα, ζητητέον ἀκριβῶς. οἶμαι γὰρ δεῖν ἀληθεύειν ἡγεῖσθαι τὸν μακάριον Εὐαγγελιστήν.

Οὐκοῦν τὸ μὲν ὄντως ἀληθὲς, αὐτὸς ὁ πάντων ἴδρις ἴστω (c) Θεός· χρὴ γὰρ οὐ περιεργότερον τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς προσβάλλειν ἀποτολμᾶν. πλὴν ὅσον ἔστιν ὡς ἐν εὐσεβέσιν ἰδεῖν λογισμοῖς, τοιοῦτόν τι περὶ ἡμᾶς συμβέβηκε γενέσθαι. γέγονε γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐν ἀφθαρσίᾳ τουτὶ τὸ λογικὸν ἐπὶ γῆς ζῷον, τουτέστιν ὁ ἄνθρωπος. αἴτιον δὲ τῆς ἀφθαρσίας αὐτῷ καὶ τῆς εἰς ἅπασαν ἀρετὴν διαμονῆς, τὸ ἐνοικεῖσθαι παρὰ Θεοῦ Πνεῦμα διεφαίνετο. “ἐνεφύσησε γὰρ εἰς τὸ πρόσωπον (d Gen. ii. 7.) “αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς,” καθὰ γέγραπται. ἀλλ’ ἐξ ἀπάτης τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἀπονεύσας εἰς ἁμαρτίαν, εἶτα κατὰ βραχὺ διὰ τῶν ἐφεξῆς πολλὴν εἰς τοῦτο λαβὼν τὴν ἐπίδοσιν, ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ὑπομένει ζημίαν, γέγονέ τε οὕτω λοιπὸν οὐχ ὑπὸ μόνην τὴν φθορὰν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν εὔκολος ἁμαρτίαν. ἐπειδὴ δὲ ὁ πάντων γενεσιουργὸς “ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ,” (Eph. i. 10.) καλῶς γε σφόδρα ποιῶν ἐβουλεύσατο, καὶ ἀνακομίσαι πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἠθέλησε τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, ἐπαγγέλ- (e) λεται μετὰ τῶν ἄλλων ἐπιδώσειν αὖθις αὐτῇ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως εἰς ἀκλόνητον στάσιν τῶν

4. ὁ assumptum ex B suprascr. 5. λαλοῦντι B. Holst. λαβόντι emendavit Aub., testans se λαβοῦντι legere. 8. ἐντρίβεσθαι B. Ht. τρίβεσθαι Aub. 18. ἐνοικεῖσθαι B. Ht. ἐνοικισθὲν e Cat. Harl. emendavit Aub. et sic c. Cord. 27. γε] τε c. Cord. 28. ἤθελε c. Cord. τοῦ (τὴν suprascr.) B., sed τὴν τοῦ retinui ex c. Cord.

ἀγαθῶν ἀναδραμεῖν. ὁρίζει τοιγαροῦν τῆς ἐφ' ἡμᾶς τοῦ
Πνεύματος καθόδου τὸν καιρὸν, καὶ ἐπαγγέλλεται λέγων
Joel ii. 28. "Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· ταῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν δηλαδή·
"ἐκχέω· ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου, δηλαδή· ἐπὶ πᾶσαν σάρκα."
ἐπειδὴ δὲ τῆς φιλοτιμίας ὁ χρόνος παρεκόμιζεν εἰς μέσον
472 A. a μετὰ σαρκὸς ἐπὶ τῆς γῆς τὸν Μονογενῆ, τουτέστιν, ἄνθρωπον
Gal. iv. 4. ἐκ γυναικὸς γεγονότα κατὰ τὴν ἁγίαν γραφὴν, ἐδίδου πάλιν
τὸ Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἐδέχετο δὲ πρῶτος ὡς ἀπαρχὴ
Supra i. 32. τῆς ἀνανεουμένης φύσεως τὸ Πνεῦμα Χριστός. "Ἐμαρ-
"τύρησε γὰρ Ἰωάννης λέγων ὅτι τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα
"καταβαῖνον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν."

Ἐδέχετο δὲ πῶς; ἐπεξεργαστέον γὰρ ἀναγκαίως τὸ εἰρη-
μένον. ἆρ' ὡς οὐκ ἔχων; οὐ τοῦτό φαμεν· μὴ γένοιτο.
ἴδιον γὰρ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμά ἐστι, καὶ οὐκ ἔξωθεν, ὥσπερ
b ἡμῖν ἐπεισκρίνεται τὰ παρὰ Θεοῦ χορηγούμενον, ἀλλ' ἐνυ-
πάρχει φυσικῶς αὐτῷ καθάπερ καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ δι' αὐτοῦ
πρόεισι τοῖς ἁγίοις κατὰ τὸ ἑκάστῳ πρέπον διανεμηθὲν παρὰ
τοῦ Πατρός. εἰληφέναι δὲ λέγεται, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος,
καὶ ἦν ἀνθρώπῳ πρέπον τὸ λαβεῖν. καὶ ὥσπερ Υἱὸς ὑπάρχων
τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ γεγεννημένος,
καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ πάντων
αἰώνων, κατ' οὐδὲν ὅλως ἀσχάλλει λέγοντος τοῦ Θεοῦ καὶ
Ps. ii. 7. c Πατρὸς πρὸς αὐτὸν ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος "Υἱός μου εἶ σὺ,
"ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε." τὸν γὰρ πρὸ αἰώνων ὄντα
Θεὸν, ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον, σήμερον γεγεννῆσθαί φησιν·
ἵν' ἡμᾶς ἐν αὐτῷ καταδέξηται πρὸς υἱοθεσίαν, ὅλη γὰρ ἦν ἡ
ἀνθρωπότης ἐν Χριστῷ, καθόπερ ἦν ἄνθρωπος· οὕτω καὶ τὸ
ἴδιον ἔχοντι Πνεῦμα, διδόναι πάλιν αὐτὸ λέγεται τῷ Υἱῷ,

1. τοῦ Πνεύματος post καθόδου exhibent a.c. Cord., et ante et post, B. 2. Post καιρὸν verba τὸν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ e Cat. Harl. addidit Aub. et sic c. et (omittens τὸν) Cord. desunt in a. 7. πάλιν τὸ Πνεῦμα hoc ordine a. 9. ἀνανοουμένης B. ἀνανεουμένης emendavit Holst. et sic c. Χριστός] ὁ Χριστός Ed. invitis B.a. 10. γὰρ] + ὁ a. 13. ἔχον B. Statim οὐ τοῦτό a. Cat. Harl. αὐτοῦ το B. αὐτὸ τοῦτο emendavit Ht. unde Aub. 15. τὰ assumptum ex B suprascr. 24. ἐγὼ assumptum ex a. 26. ἦν ἡ ἀνθρωπότης ἐν B. ἐνηνθρώπησε Ht. Ed. 28. ἔχοντι B.a. Cat. Harl. ἔχων Ht. Ed.

ἵνα ἡμεῖς ἐν αὐτῷ τὸ Πνεῦμα κερδάνωμεν. ταύτης τοιγαροῦν τῆς αἰτίας ἕνεκα "σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται," κατὰ Heb. ii. 16. τὸ γεγραμμένον, ὡμοιώθη δὲ "κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς." Ib. 17. δέχεται τοίνυν οὐχ ἑαυτῷ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁ Μονογενής· d αὐτοῦ γάρ ἐστι καὶ ἐν αὐτῷ καὶ δι᾽ αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα, καθάπερ ἤδη προείπομεν· ἀλλ᾽ ἐπείπερ ἄνθρωπος γεγονὼς, ὅλην εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τὴν φύσιν, ἵνα πᾶσαν ἐπανορθώσῃ μετασκευάσας εἰς τὸ ἀρχαῖον.

Πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις κακεῖνο περισκεπτέον. ὀψόμεθα γὰρ διὰ λογισμῶν ἰόντες σοφῶν, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς βεβαιούμενοι λόγοις, οὐχ ἑαυτῷ λαβόντα τὸ Πνεῦμα Χριστὸν, ἡμῖν δὲ μᾶλλον ἐν ἑαυτῷ· πάντα γὰρ δι᾽ e αὐτοῦ καὶ εἰς ἡμᾶς τρέχει τὰ ἀγαθά. ἐπειδὴ γὰρ ὁ προπάτωρ Ἀδὰμ οὐ διέσωσε τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν παρατραπεὶς ἐξ ἀπάτης εἰς παρακοὴν καὶ ἁμαρτίαν, ὅλη τε οὕτως ἐν αὐτῷ ἐζημιοῦτο λοιπὸν ἡ φύσις τὸ θεόσδοτον ἀγαθὸν, ἀναγκαίως ὁ τροπὴν οὐκ εἰδὼς Θεὸς Λόγος γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα λαβὼν ὡς ἄνθρωπος διασώσῃ παγίως τῇ φύσει τὸ ἀγαθόν. τῶν τοιούτων ἡμῖν μυστηρίων ἐξηγητὴς καὶ αὐτὸς εἰσβήσεται ὁ θεῖος μελῳδός· λέγει γὰρ οὕτως πρὸς τὸν Υἱόν "Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· Ps. xliv. 8. "διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιά- a **473 A.** "σεως παρὰ τοὺς μετόχους σου." ἐπειδὴ γὰρ, φησὶν, ἠγάπησας ἀεὶ τὴν δικαιοσύνην· δίκαιος γὰρ εἶ ὁ Θεὸς, παρατρέπεσθαί ποι παρὰ τοῦτο μὴ δυνάμενος· ἐμίσησας δὲ τὴν ἀδικίαν ἀεί· φυσικῶς γάρ σοι τὸ μισοπόνηρον ἐμπέφυκεν, ὡς φιλοδικαίῳ Θεῷ· διὰ τοῦτό σε κέχρικεν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ· ὁ γὰρ φύσεως ἰδίας πλεονέκτημα τὴν ἄτρεπτον ἔχων δικαιοσύνην, οὐκ ἂν μετηνέχθης ποτὲ πρὸς ἣν οὐκ ἔγνως

1. ἐν αὐτῷ B.a. Migne. ἐν ἑαυτῷ Holst. Ed. 5. ἐστι] ἦν c. Cord. 11. ἑαυτὸν B. emendavit Ht. favente ut vid. Niketa. 13. καὶ om. Catt. 18. τῇ φύσει παγίως inverso ordine a. 21. $\overset{\text{ἀδικίαν}}{\text{ἀνομίαν}}$ B. 24. ὁ om. B. Ht. Assumpsit e Cat. Harl. ut vid. Aub. 26. ἐμπέφυκεν] ἐντέτηκεν a. Cat. Harl. 27. σε suprascriptum B. Statim ἐκκέχρικεν [pro ἐγκέχρικεν (?)] B.

ἁμαρτίαν· οὕτω δὲ ἔχων, διέσωσας ἀναμφιλόγως ἐν σεαυτῷ,
b *καθὸ γέγονας ἄνθρωπος, τῇ ἀνθρωπότητι τὸ παρὰ Θεοῦ καὶ*
Πατρὸς ἅγιον χρίσμα, τουτέστι τὸ Πνεῦμα. γέγονε τοίνυν
καθ᾽ ἡμᾶς ἄνθρωπος ὁ Μονογενὴς, ἵν᾽ ἐν αὐτῷ καὶ πρώτῳ
παλινδρομοῦντα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος ῥιζωθεῖσα
χάρις ὅλῃ λοιπὸν ἀραρότως τῇ φύσει φυλάττοιτο, οἱονεὶ
κιχρῶντος ἡμῖν τὸ τῆς ἰδίας φύσεως ἀμετάπτωτον τοῦ
Μονογενοῦς, καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ὄντος Λόγου, διὰ τὸ
κατεγνῶσθαι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐν Ἀδὰμ, ὡς ἀδιαπτώτως
c *ἔχειν οὐ δυναμένην, κατολισθαίνουσαν δὲ καὶ σφόδρα ῥᾳδίως*
εἰς παρατροπήν. ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς τοῦ πρώτου τροπαῖς εἰς
ὅλην διήκει τὴν φύσιν ἡ τῶν ἀγαθῶν ζημία· κατὰ τὸν αὐτὸν
οἶμαι λόγον καὶ ἐν τῷ μὴ εἰδότι τροπὴν τῆς τῶν θείων
χαρισμάτων διαμονῆς ὅλῳ σωθήσεται τῷ γένει τὸ κέρδος.
εἰ δέ τῳ μὴ σφόδρα δοκοῦμεν τὰ εἰκότα φρονεῖν τε καὶ
λέγειν, διδασκέτω παρελθὼν τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν παρὰ ταῖς
θείαις γραφαῖς δεύτερος Ἀδὰμ ὁ Σωτὴρ κατωνόμασται. ἐν
d *μὲν γὰρ ἐκείνῳ τῷ πρώτῳ πρόεισι μὲν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ*
εἶναι τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, καὶ προελθὸν ἐφθάρη, ὅτι τὸν
θεῖον λελύπηκε νόμον· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τουτέστι τῷ
Χριστῷ, πρὸς ἀρχὴν ἐπάνεισι δευτέραν ἀνασκευαζόμενον
πρὸς καινότητα ζωῆς, καὶ εἰς τὴν τῆς ἀφθαρσίας ἐπανα-
2 Cor. v. 17. *δρομήν. εἴ τι γὰρ ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις, ὡς ὁ Παῦλός*
φησι. δέδοται τοίνυν ἡμῖν τὸ ἀνακαινίζον Πνεῦμα, τουτέστι,
τὸ Ἅγιον, τὸ τῆς αἰωνίου παραίτιον ζωῆς μετὰ τὸ δοξα-
σθῆναι Χριστὸν, τουτέστι, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅτε διαῤ-
e *ῥήξας τὰ τοῦ θανάτου δεσμὰ, καὶ κρείττων ἁπάσης φθορᾶς*
ἀναδεδειγμένος, ἀνεβίω πάλιν ὅλην ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν φύσιν,
καθόπερ ἦν ἄνθρωπος καὶ εἷς ἐξ ἡμῶν.

1. *ἑαυτῷ* B. Holst. Emendavit e Cat. Aub. 5. *Πνεύματος* e Cat. emendavit Aub. *πατρὸς* B. Ht. 11. *παραδρομήν* (*τροπην* superscr.) B. 15. *τῳ* emendat Heyse favente Ht. in mg. *τὸ* B. Ed. 20. *λελύπηκε*] *λέλυκε* a. Cat. Harl. 21. *ἐπάνεισι δευτέραν*] *ὥσπερ ἄνεισιν ἑτέραν* a. 23. *εἴ τι* c. *ἔστι* Cord. Ed. De a. nihil notavi. 25. *παραίτιον ζωῆς* hoc ordine a.

Πολυπραγμονήσας δὲ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ἀλλὰ μετὰ ταύτην ἡ τοῦ Πνεύματος γέγονε χύσις, ἐκεῖνο πάλιν ἀκούσῃ Ἀπαρχὴ τῆς ἀνανεουμένης φύσεως τότε γέγονεν ὁ Χριστὸς, ὅτε φροντίσας οὐδὲν τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν ἀνεβίω πάλιν, καθάπερ ἀρτίως εἰρήκαμεν. πῶς οὖν ἔδει πρὸ τῆς ἀπαρχῆς ζωοποιηθέντας ὁρᾶσθαι τοὺς μετ' αὐτήν; ὅνπερ γὰρ τρόπον οὐκ ἂν ἀπὸ γῆς ἀναβλα- a 474 A. στῆσαι φυτὸν, μὴ οὐκ ἤδη πάντως τῆς ἰδίας ῥίζης ἐκπεφυκός· ἀρχὴ γὰρ αὐτῷ τῆς βλάστης ἐκεῖθεν· οὕτως ἦν ἀμήχανον ῥίζαν ἡμᾶς ἔχοντας εἰς ἀφθαρσίαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, πρὸ τῆς ῥίζης ὁρᾶσθαι βλαστήσαντας. ἐπιδεικνύων δὲ τῆς εἰς ἡμᾶς καθόδου τοῦ Πνεύματος ἤδη παρόντα τὸν καιρὸν, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ἐνεφύσησε τοῖς μαθηταῖς λέγων Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον. (Infra xx. 22.) τότε γὰρ ἦν ὄντως ἐπὶ θύραις, μᾶλλον δὲ εἴσω θυρῶν ὁ τῆς ἀνανεώσεως χρόνος. καὶ περιαθρείτω μοι πάλιν ὁ φιλομαθὴς εἰ μὴ γέγονεν ἡμῖν ἀληθὴς καὶ ὁ περὶ τούτων λόγος· ἐν b ἀρχῇ μὲν γὰρ, ὥσπερ οὖν ἡμῖν ὁ πνευματοφόρος ἔφη Μωυσῆς, λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ διαπλάσας τὸν ἄνθρωπον ὁ πάντων Δημιουργὸς, "ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσ-(Gen. ii. 7.) "ωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς·" καὶ τίς ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς, ἢ δηλονότι τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ τοῦ λέγοντος "Ἐγώ εἰμι (Infra xi. 25.) "ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή;" ἐπειδὴ δὲ τῆς ἀνθρωπότητος ἀπέπτη τὸ Πνεῦμα τὸ πρὸς τὸν θεῖον ἡμᾶς χαρακτῆρα συνέχειν τε καὶ διαπλάττειν δυνάμενον, αὖθις ἡμῖν ὁ Σωτὴρ c χαρίζεται τοῦτο, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἀρχαῖον ἀναφέρων ἀξίωμα,

4. *τότε* emendavit Holst. faventibus Catt. *το* B. 6. *ἀπαρχῆς* Catt. *ἀρχῆς* Ed. 7. *μετ' αὐτήν* B. Catt. *μετὰ ταύτην* Ht. Ed. Statim *ὅνπερ* B.a. *ὃν* Ht. Ed. *ἀναβλαστήσῃ* a. 8. *οὐκ ἤδη*] *οὐχὶ* a. *ἐκπεφυκὸς* a. *ἐκπεφυκὼς* Cat. Harl. *ἐκπέφυκε*[ως] B. *ἐκπεφυκυίας* Ht. Ed. 10. *ἡμᾶς*] + *μὴ* inter uncos Aub., adnotans *μὴ* exhibere apographum suum, omittere Cat. Harl. *μὴ* non exhibent a.c. Cord. Migne. 11. *τὸν* assumptum ex B suprascr. c. deest in Cord. Abbreviat Nik. 16. *ἀνανεώσεως* edidit e Cat. Aub., et ita a. *ἀναστάσεως* B. Ht. 18. *γὰρ μὲν* inverso ordine B. Ht. emendavit Aub. 23. *ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή* hoc ordine B.a. *ζωὴ* et *ἀνάστασις* inter se transponunt Ht. Ed. 24. *ἀπέπτη* B.a. Cat. Harl. *ἀπέστη* Ht. Ed. *τὸ* alt.] + *ἅγιον* Ht. Ed. repugnantibus B.a. 26. *τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο* inverso ordine a.

καὶ ἀναπλάττων εἰς εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ. διὰ γάρ τοι τοῦτο Gal. iv. 19. *καὶ ὁ Παῦλος πρός τινας λέγει* " *Τεκνία, οὓς πάλιν ὠδίνω,* " *ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν.*"

Λογιζώμεθα τοίνυν· ἀναλήψομαι γὰρ τὸν τοῦ λόγου σκοπόν· ἐν μὲν τοῖς ἁγίοις προφήταις ἔλλαμψιν ὥσπερ τινὰ πλουσίαν καὶ δᾳδουχίαν γενέσθαι τοῦ Πνεύματος, παιδαγωγεῖν ἰσχύουσαν εἰς τὴν τῶν ἐσομένων κατάληψιν d *καὶ τῶν κεκρυμμένων τὴν γνῶσιν· ἐν δὲ τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν οὐ δᾳδουχίαν ἁπλῶς τὴν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος, ἀλλ᾽ αὐτὸ κατοικεῖν τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐναυλίζεσθαι τεθαρσήκαμεν. ὅθεν εἰκότως καὶ ναοὶ Θεοῦ χρηματίζομεν, καίτοι τῶν ἁγίων προφητῶν οὐδενὸς θείου ναοῦ κεχρηματικότος πώποτε. ἐπεὶ πῶς ἐκεῖνο διαληψόμεθα, τί δὲ δὴ καὶ ἐροῦμεν ὅταν ἀκούσωμεν τοῦ Σωτῆρος λέγοντος ἡμῶν Χριστοῦ* S.Matth. xi. 11. " *Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος* e " *ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν;*" *καὶ τίς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; ἡ δόσις δηλονότι τοῦ Ἁγίου* S. Luc. xvii. 21. *Πνεύματος κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον* " *Ἡ βασιλεία τῶν* " *οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν·*" *ἐναυλίζεται γὰρ ἡμῖν τὸ Πνεῦμα διὰ τῆς πίστεως. ὁρᾷς οὖν ὅπως προτάττει παντὸς γεννητοῦ γυναικῶν τὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ τοῦ τελείου μειονεκτούμενον; καὶ μή τις οἰέσθω τὴν δόξαν, ἢ τῆς* **475 A.** a *ἐκείνων ἀρετῆς κατασμικρύνειν ἡμᾶς τῶν ἁγίων, ἢ ἀμείνους εἶναι λέγειν καὶ τοὺς εὐτελεστάτους. οὐ γὰρ τοῦτό φαμεν· ἀσύγκριτον γὰρ τῆς ἐκείνων πολιτείας τὸ κάλλος. ὑπὲρ δὲ τοῦ συνιέναι σαφῶς ἐν ὀλίγοις διερμηνεύσωμεν τὸ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰρημένον. μέγας ἦν ὄντως ὁ μακάριος Βαπτιστής, καὶ διὰ πάσης μὲν ἀρετῆς ἐκπρεπέστατος, ἐπ᾽ αὐτοὺς δὲ λοιπὸν ἐλάσας τῆς ἐνούσης ἐν ἡμῖν δικαιοσύνης*

3. *μορμωθῇ* B. *ὑμῖν*] + *ἀλλ᾽ εἰ τοῦτο πῶς ἦν ἐν τοῖς προφήταις;* Aub. e Cat. Harl. et ita a.c. Cord. 4. *λογιζόμεθα* a.c. Cord. *ἀναλήψομαι* a. *ἀναλήψομεθαι* (= *ἀναλήψομαι*) B. *ἀναληψόμεθα* Holst. Ed. *τοῦ λόγου* Aub. e Cat. et ita a. *τούτου* B. Ht. 10. *τεθαρσήκαμεν* B.a.c. Cord. *τεθαρρήκαμεν* Ht. Ed. 20. *ὑμῖν* Migne. 21. *προτάττει* B. *προτάττῃ* Ht. Ed. 22. *τὸν* B. Ht. *τὸ* Aub.

τοὺς ὅρους, ὡς ὑπέρτερον εἶναι μηδέν. ἀλλ' ὁ οὕτως ἔχων ἐδεῖτο Χριστοῦ λέγων "'Εγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτι- [S. Matth. iii. 14.] "σθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς μέ;" ὁρᾷς ὅπως τέλειος ὤν, b ὅσον ἧκεν ἐν ἀνθρώποις καὶ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, ἀνακτίζεσθαι τρόπον τινὰ καὶ ἀναγεννᾶσθαι παρακαλεῖ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; ὁρᾷς ὅπως παραχωρεῖ τοῖς ἀναγεννηθεῖσι τὸ μεῖζον, δι' ὧν αὐτὸς ἔτι δεῖσθαι τούτου φησίν; εἰ μὲν γὰρ ᾖ ἐν ἀμείνοσι μὴ βεβαπτισμένος, τί τὸ βαπτίζεσθαι παρακαλεῖν αὐτὸν καὶ ἀναπεῖθον; εἰ δὲ οἶδεν ἑαυτὸν ἐσόμενον ἐν βελτίοσιν, ὅταν ἔρχῃ τὸ βάπτισμα, πῶς οὐκ ἀναθήσει τὸ μεῖζον τοῖς ἤδη βεβαπτισμένοις; μείζονα τοιγαροῦν καὶ c αὐτοῦ φησιν Ἰωάννου Χριστὸς τὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μικρότερον, τουτέστι, καὶ τὸν ἄρτι βεβαπτισμένον, οὔπω δὲ καὶ τὸ ἐν ἔργοις ἐξαίρετον ἔχοντα, κατὰ τοῦτο μόνον, καθὸ γεννητὸς μὲν ἔτι γυναικὸς ὁ μακάριος ἦν Βαπτιστὴς, ὁ δὲ ἐκ Θεοῦ γεγέννηται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ [1 S. Joan. iii. 9.] θείας γέγονε φύσεως κοινωνὸς, ἐνοικοῦν ἔχων ἐν αὐτῷ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ναὸς ἤδη χρηματίζων Θεοῦ.

Ἐπ' αὐτὸ δὲ δὴ πάλιν ἀναδραμοῦμαι τὸ προκείμενον. ἐγίνετο μὲν γὰρ ἐν προφήταις τὸ Πνεῦμα διὰ τὴν τοῦ προφητεύειν χρείαν· ἐνοικίζεται δὲ νῦν διὰ Χριστοῦ τοῖς πιστεύ- d ουσι, καὶ ἐν αὐτῷ πρῶτον ἀρξάμενον ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος. ἔχει μὲν γὰρ ὡς Θεὸς ἀδιαστάτως, τὸ οὐσιωδῶς ἐκπεφυκὸς αὐτῷ, καὶ ἴδιον αὐτοῦ Πνεῦμα. χρίεται δὲ δι' ἡμᾶς καὶ τὸ Πνεῦμα λαμβάνειν ὡς ἄνθρωπος λέγεται, οὐχ ἑαυτῷ τὴν τῶν θείων ἀγαθῶν ἐμπορίζων μετάληψιν, ἀλλὰ τῇ ἀνθρώπου

1. ὑπερτέρους B. Holst. Emendavit Aub. ut testatur ipse. 8. εἶ (= ᾖ?) B. ἦν emendavit Aub., εἰ in apographo legens. μὴ assumptum ex B. [οὐκ ἦν ἐν ἀμείνοσι βεβαπτισμένος emendavit Migne.] 9. παρακαλεῖν αὐτὸν καὶ [ἀναπεῖθον emendat Heyse] ἀναπείθων B. παρακαλεῖν αὐτὸν καὶ ἀναπείθειν Ht. παρακαλεῖ αὐτὸν καὶ ἀναπείθει Aub. 10. ἔρχῃ τὸ B. Ht. ἔλθῃ τὸ Aub. 15. ἔτι γυναικὸς a. ἐπὶ γυναικὸς ἔτι γυναικὸς pro more B. emendavit ἐστι γυναικὸς ἔτι γυναικὸς Ht. ἐκ γυναικὸς e Cat. Harl. Aub. 16. ἐγεννήθη a. 17. γέγονε φύσεως hoc ordine a. 19. δὲ om. a. Statim δὴ assumptum ex B.a. Ht. 21. δὲ e Cat. Harl. assumpsit Aub. 23. ἐκπεφυκὸς B. Ht. ἐμπεφυκὸς Aub. unde emendans nescio. 24. χρίεται e Cat. Harl. emendavit Aub. χαριεῖτε B. Ht. δι'] δὴ B. 26. ἐκπορίζων a. τῇ] + τοῦ a.

φύσει, καθάπερ οὖν ἤδη προεδιδάξαμεν. ὅταν τοίνυν ἡμῖν ὁ
e θεῖος Εὐαγγελιστὴς Οὔπω γὰρ ἦν Πνεῦμα λέγει ὅτι Ἰησοῦς
οὐδέπω ἐδοξάσθη, τὴν ὁλοσχερῆ καὶ ὁλόκληρον κατοίκησιν
ἐν ἀνθρώποις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σημαίνειν αὐτὸν ὑπο-
τοπήσωμεν.

40 Ἐκ τοῦ ὄχλου οὖν ἀκούσαντές τινες τὸν λόγον τοῦτον ἔλεγον
41 Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· ἄλλοι ἔλεγον ὅτι οὗτός
ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός.

Καταπλήττονται τὴν παῤῥησίαν ὡς θεοπρεπῆ, καὶ τοὺς
476 A. a λόγους ὁρῶντες οὐκέτι τοῖς ἀνθρώπου πρέποντας μέτροις,
ἐπὶ τὴν τοῦ νόμου καταφεύγουσι μνήμην, ὡς προαγγεί-
λαντος ἤδη περὶ Χριστοῦ, καὶ προφήτην ἀναστήσεσθαι
καὶ λέγοντος τῷ πανσόφῳ Μωυσεῖ παραπλήσιον δια-
πορθμεύειν μέλλοντα τοὺς παρὰ Θεοῦ λόγους τῷ Ἰσραήλ.
οὕτω γάρ που φησὶν ὁ Θεὸς περὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἅγιον
Deut. xviii. 18. Μωυσέα "Προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν
"αὐτῶν ὥσπερ σὲ, καὶ θήσω τοὺς λόγους μου εἰς τὸ
"στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅσα ἂν
b "ἐντέλλωμαι αὐτῷ." οὐκοῦν ἀπὸ τῆς τῶν λόγων ποιότητος,
καὶ τῆς τῶν ῥημάτων ὑπερβολῆς αὐτὸν ἐκεῖνον ἤδη φασὶ τὸν
διὰ νόμου προκεκηρυγμένον ἀναπεφάνθαι λοιπόν. τίνι γὰρ
Supra ver. 37. ἂν πρέποι τὸ λέγειν "Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με καὶ
Ib. 38. "πινέτω·" καί "Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφὴ,
"ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος," εἰ
μὴ μόνῳ τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ, τοῦτο δὲ ἦν ὁ Χριστός. εἰ καὶ
μικρὰ φρονοῦντες Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, προφήτην ἁπλῶς
c ὀνομάζουσιν, οὐκ εἰδότες τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν τοῦ
Ἐμμανουὴλ, ἀλλ' ὡς ἕνα τῶν ἄλλων ἀναμετροῦντες αὐτὸν,

1. τοίνυν B.a. οὖν Holst. Ed. 4. ὑποτοπήσομεν a. 9. τοῖς λόγοις B. emendavit Ht. 10. πρέποντας] προσήκοντας a. 11. προαπαγγείλαντος a. Cat. Harl. 13. καὶ λέγοντος μέλλοντος B. om. καὶ post Cat. Harl. Aub., μέλλοντος Ht. Ed. διαπορθμεύειν a. Aub. διαπορθεύειν (σειν superscr.) B. Ht. 18. ἂν om. a. Statim ἐντείλωμαι a. 20. ἐκεῖνον assumptum ex a. 22. πρέποι edidi e Cat. Harl. teste Aub. inter varr. lect. πρέπει Ed.

ἀσυνέτως δὲ σφόδρα καὶ τοῖς νομικοῖς προσβάλλοντες θεωρήμασι κἀν τούτῳ πάλιν ἁλώσονται· ἕτερον γὰρ εἶναι νομίζουσι τὸν Χριστὸν παρὰ τὸν ἐν τῷ νόμῳ προφήτην. καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ τὴν ἐν τούτοις ἀκρίβειαν ὁ δῆμος οὐκ ἔχει, ὅπου καὶ αὐτὴ τῶν ἀλαζόνων Φαρισαίων ἡ θεομάχος πληθὺς τὴν ἴσην τοῖς ὄχλοις ἀμαθίαν νοσοῦσα φαίνεται. ἐπιπλήττουσα γάρ ποτε τῷ μακαρίῳ Βαπτιστῇ "Τί οὖν d Supra i. 25. "βαπτίζεις, φησὶν, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς οὔτε Ἡλίας οὐδὲ "ὁ προφήτης;" δύο γὰρ ἥξειν προσδοκωμένων, τοῦ τε κατὰ τὸν νόμον προφήτου φημὶ, τουτέστι Χριστοῦ, καὶ Ἡλίου, περὶ τριῶν ἐπυνθάνοντο, ἕτερον εἶναι τὸν προφήτην ὑποτοπήσαντες παρὰ τὸν Ἰησοῦν. οὐκοῦν εὔκαιρον ἐκεῖνο λέγειν ἐπ' αὐτοῖς, τὸ διὰ τοῦ προφήτου λεγόμενον Ἰεζεκιὴλ "Καθὼς Ezek. xvi. 44, 45. "ἡ μήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ, θυγάτηρ τῆς μητρός σου εἶ σύ." νοσεῖ γὰρ ὁ δῆμος τὰ παραπλήσια τοῖς ἡγεῖσθαι λαχοῦσι· πλὴν ἐκεῖνο καλὸν συνιδεῖν ὡς ἦσαν μὲν ἤδη πρὸς τὸ e πιστεύειν ηὐτρεπισμένοι, καὶ ἀναπείθονται δέ πως ἀπὸ τῶν τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων ἐπὶ τὸ θαυμάζειν αὐτὸν, οὐκ ἔχοντες δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ἡγουμένων παιδαγωγίαν, εἰς πολυσχιδῆ νοημάτων ἀποφέρονται τρίβον, οἱ μὲν τὸν Χριστὸν, οἱ δὲ τὸν προφήτην ἀποκαλοῦντές τε εἶναι καὶ ἤδη πιστεύοντες. τὸ γὰρ Ἀληθῶς ἐγκείμενον, ἔμφασιν ἔχει τινὰ πεπηγότος ἤδη λογισμοῦ, καὶ παραδεχθείσης εἰσφέρει πίστεως ὑποψίαν.

a **477 A.**

Οἱ δὲ ἔλεγον Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται;
οὐχ ἡ γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυεὶδ καὶ ἀπὸ 42
Βηθλεὲμ, τῆς κώμης ὅπου ἦν Δαυεὶδ, ἔρχεται ὁ Χριστός;

Οὐκ ἀταλαίπωρον Ἰουδαῖοι ποιοῦνται τὴν ζήτησιν τὴν ἐπὶ Χριστῷ. διὰ γὰρ πάσης ἰόντες ἐννοίας εὑρίσκονται, καὶ διὰ

4. ἐν om. Migne. 8. οὔτε] οὐδὲ a. 9. τοῦ τε—Ἡλίου] ἠλιοῦ φημὶ καὶ τοῦ κατὰ τὸν νόμον προφήτου, τουτέστι Χριστοῦ inverso ordine a. 13. τὰ διὰ τοῦ προφητοῦ λεγόμενον (a supra) B. 20. νοημάτων e Cat. Harl. recte emendavit Aub. et ita a. νοσημάτων B. Holst. 21. τε εἶναι καὶ ἤδη] ἤδη καὶ εἶναι a. 22. ἐγκείμενον] προσκείμενον a. Cat. Harl. 25. οὐχ ἡ B. οὐχὶ ἡ Ht. Ed.

ποικίλων συνάγοντες ἐννοιῶν τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἀληθείας κατάληψιν. προτεθαυμακότες γὰρ ἤδη διὰ τῶν λόγων αὐτῶν, καὶ τὴν ἐν ταῖς ὑφηγήσεσιν ὑπερφερῆ παῤῥησίαν χειραγωγὸν b *ἤδη δεξάμενοι πρὸς τὸ λογίζεσθαί τι μέγα περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὴν τὴν θείαν προσερευνῶσι γραφὴν, ἀπλανεστάτην ἐκεῖθεν εὑρήσειν οἰόμενοι περὶ αὐτοῦ τὴν διάληψιν· ἔχει γὰρ οὕτω τῇ φύσει τὸ πρᾶγμα. ὅτι μὲν οὖν ἀπὸ σπέρματος ἔσται τοῦ τρισμακαρίου Δαυεὶδ, καὶ ἐν* Βηθλεὲμ *ἀναδειχθήσεται τῆς Ἰουδαίας, πεπιστεύκασι ταῖς περὶ τούτου δηλονότι προφη-* (Ps. cxxxi. 11.) *τείαις ἀναπεπεισμένοι. "Ὤμοσε γὰρ* Κύριος *τῷ* Δαυεὶδ *"ἀλήθειαν, πού φησὶν ὁ σοφὸς μελῳδὸς, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει* c *" αὐτόν* Ἐκ *καρποῦ τῆς ὀσφύος σου θήσομαι ἐπὶ τὸν θρόνον* (Mic. v. 2.) *" σου." ὁ προφήτης δέ φησι "* Καὶ *σὺ* Βηθλεὲμ, *οἶκος τοῦ "* Ἐφραθᾶ, *ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν* Ἰούδα· *ἐκ " σοῦ γάρ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τοῦ* Ἰσ*" ραὴλ, καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος." ἐπλανᾶτο γεμὴν ἡ τῶν* Ἰουδαίων *ἀχειραγώγητος γνώμη, καὶ ἐπὶ* Χριστῷ *διεσφάλλετο διὰ μόνην τὴν* Ναζαρὲθ *ἐν τῇ* Γαλιλαίᾳ *κειμένην, ἐν ᾗ τετράφθαι τὸν* Κύριον *ὁ πολὺς ἔχει* (S. Luc. iv. 16.) *λόγος. οὕτω γάρ φησί τις τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν "*Ἦλθε d *" δὲ εἰς* Ναζαρὲθ *οὗ ἦν ἀνατεθραμμένος." ἀλλ' οὐκ εἰδότες ὅτι γεγέννηται μὲν ἐν* Βηθλεὲμ *τῆς* Ἰουδαίας *ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου τῆς ἐκ σπέρματος* Δαυείδ· *φυλῆς γὰρ ἦν τῆς* Ἰούδα *τὸ γένος· ἀπὸ μόνου τοῦ τετράφθαι τὸν* Κύριον *ἐν* Ναζαρὲθ, *τῆς ἀληθείας ἐκπίπτουσι καὶ τοῦ σώζοντος ἁμαρτάνουσι λογισμοῦ.*

43 Σχίσμα οὖν ἐγένετο ἐν τῷ ὄχλῳ δι' αὐτόν.

Φιλονεικοῦσι μάτην, καὶ εἰς διαφόρους κατασχίζονται

7. *ἀπὸ* assumptum ex B. *ἔσται* a. Cat. Harl. *ἐστι* Ed. 9. *τούτον* (= *τούτων* (?)) B., sed *τούτου* ut vid. Nik. 10. Δαυεὶδ] + *υἱεῖ* B. 11. *ἀθετήσῃ αὐτήν* a. (81. al.) 12. *τοῦ θρόνου* a. (Vat.) 13. *δὲ*] + *Μιχαίας* Ed. e Cat. Harl. ut vid. verbum assumens. *προφήτης* om., *Μιχαίας* exhibet a. 14. *οὐκ ὀλιγοστὸς* a. cf. *μὴ ὀλιγοστὸς*. (22. al.) 15. *γὰρ* om. a. cf. supra 447 c. *ἐν* pro *τοῦ* alt. a. [*ἐν τῷ* Alex. XII.] 18. *ναζαρὲτ* (et bis infra) a. 21. *τεθραμμένος* a. 22. *γεγένηται* Migne.

γνώμας, οἱ μὲν εἶναι τὸν προφήτην αὐτὸν, οἱ δὲ τὸν Χριστὸν e ὑπολαμβάνοντες. καὶ πρόφασις αὐτοῖς τῆς ἐντεῦθεν διχονοίας, τὸ μὴ εἰδέναι τὸν Χριστὸν, μηδὲ τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν ἀκρίβειαν συνιδεῖν· ἢ γὰρ ἂν οὐχ ἕτερον εἶναι (Supra 476.) τὸν Ἰησοῦν παρὰ τὸν ἐν τῷ νόμῳ προφήτην πιστεύοντες, τῆς ἀκαίρου διχονοίας ἐξέστησαν.

a 478 A.

Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἤθελον πιάσαι αὐτὸν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν 44
ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας.

Οἱ παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ἀπεσταλμένοι πρὸς τὸ συλλαβεῖν τὸν Κύριον, εὔκαιρον τοῦ τολμήματος ἐποιοῦντο πρόφασιν τὴν ἐν ἀλλήλοις τῶν ὄχλων διχόνοιαν· ἀφιλονεικότερον γάρ πως ἐπιτρέψειν αὐτοῖς ὑπελάμβανον ἀποκομίζειν αὐτὸν, οὐδὲν μὲν ἔτι ζηλοῦντας ἐφ' οἷς ἄν τι καὶ πάθοι, γεγονότι δὲ ὥσπερ πολέμου καὶ στάσεως ἀφορμῇ, καὶ ὑβριζομένῳ πάντως ἐφησθήσεσθαι. ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν b ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, οὐκ αἰδοῖ τῇ περὶ αὐτὸν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς θυμοῖς τὸν ἐξ εὐλαβείας ἐπιῤῥίψαντες χαλινὸν, μόνῃ δὲ τῇ παρ' αὐτοῦ καταραϊσθέντες δυνάμει· καιρῷ γὰρ ἰδίῳ τὸ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν ἐχαρίζετο, καὶ δυσωπεῖται μόλις ἡ τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλὴ τοῖς ἄνωθεν εἰργομένη διακωλύμασιν. οὐ γὰρ ἔδει πρόωρον τὴν μιαιφονίαν ἐπιχειρεῖν, περιμένειν δὲ c μᾶλλον, καίπερ ὄντας ἀνοσίους, τῆς ἀνοσιότητος τὸν καιρόν.

Ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους· 45
καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι Διατί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν;

Οὐδὲν ἐξανῦσαι τῶν προστεταγμένων ἰσχύσαντες οἱ πρὸς τὸ θηρᾶσαι τὸν Κύριον ἐσταλμένοι πρὸς τοὺς ἡγουμένους

4. ἰδεῖν a. 5. Ἰησοῦν] Χριστὸν a. 11. τινενάλλοις (= τὴν ἐν ἄλλοις) B. τὴν ἐν ἀλλήλοις e Cat. Harl. emendavit Aub. 12. ἐπιτρέψειν B.a. Holst. ἐπιτρέπειν Aub. 14. γεγονότι—ἀφορμῇ B. Ht. γεγόνοτα—ἀφορμὴν Aub. qui adnotat se γεγονότα e Cat. emendavisse. 18. καταραϊσθέντες dedit (e Cat. Harl. ut vid.) Aub. Nihil de a notavi. B. clausulam pro more bis dans καταρασθέντες prima vice, καταρεσθέντες (= καταραισθέντες) secunda vice exhibet. ἰδίῳ] οἰκείῳ a. 19. ἐχαρίζετο] ἐταμιεύετο a. Cat. Harl.

ἀνεκομίζοντο. θορυβοῦνται δὲ λίαν πρὸς τὴν ἄφιξιν τῶν
d *ὑπηρετῶν, οὐχ ὁρῶντες ἔχοντας τὸν ζητούμενον. ὃ δὲ ἦν ἐν*
ὑποψίαις αὐτοῖς, ἤδη δεδρᾶσθαι πιστεύοντες, οὐ μετρίως
πλήττονται δείματι. ἐπειδὴ γὰρ διά τε σημείων ὑπερφυῶν
καὶ τῆς ἐν λόγοις ὑπερβολῆς ἐθαυμάζετο Χριστὸς, τῷ μὲν
συντρόφῳ κατεμαραίνοντο φθόνῳ· ἦσαν δὲ πάλιν οὐκ ἐν
ὀλίγῳ τῷ φόβῳ μὴ ἄρα τῶν Ἰουδαίων ὁ δῆμος ἕπεσθαι
λοιπὸν ὅτι πρέποι δοκιμάσας αὐτῷ τῆς αὐτῶν ἔξω γένοιτο
χειρός. τοῦτο πεπράχθαι νομίσαντες· ἑτοιμότερα γὰρ εἰς τὸ
πιστεύεσθαι τὰ ἐν ὑποψίαις ἀεί· σπουδαίως ἀναπυνθάνονται
e *λέγοντες* Διατί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν; *τί γὰρ ὑμᾶς τὸ διακω-*
λῦσαν, φασὶ, μὴ εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ τοῖς κρατοῦσι δοκοῦν;
θερμότεροι δέ πως ἐσμὲν πρὸς τὸ πάντα μανθάνειν ἐπεί-
γεσθαι, καὶ τὸ λυποῦν ἔσθ' ὅτε μὴ διακρίνοντες, ἀλλ' ἐκ
προαλοῦς ἐπιθυμίας καὶ τῶν ἀπευκτῶν τὴν γνώμην ἁρπά-
ζοντες.

46 Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος.

Εὔκαιρον εἰπεῖν ὄντως ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ
479 A. a *“ Ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν.”* 1 Cor. iii. 19. Hiob v. 13.
ἰδοὺ γὰρ ἰδοὺ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, “ βουλὴν πολύπλοκον
“ ἐξέστησε,” καὶ ὅλην ἐξ ἀντιστρόφου τὴν τῶν πραγμάτων
ἔδειξε φύσιν, πανταχόθεν τῶν ἡγουμένων τὴν μυσαρότητα
καὶ τὴν τῶν τρόπων ἀνοσιότητα διελέγχων ὡς ἀσθενῆ καὶ
ῥιψοκίνδυνον, θεομαχεῖν οὐ παραιτουμένους. δεδοικότες γὰρ
οἵ τε ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, μὴ ἄρα τοῖς τοῦ Σωτῆρος
ὑποπεισθεῖεν ῥήμασιν οἱ τῶν Ἰουδαίων λαοὶ, συλληψομένους
αὐτὸν τοὺς ὑπηρέτας ἐκπέμπουσι, τὸ ἐκ μέσου γενέσθαι
b *Χριστὸν ἀναιρήσειν αὐτοῖς τὴν ἐπ' ἐκείνῳ φροντίδα νομί-*

4. *δείματι* emendat Heyse. *δεῖ μάτιν* B. *δὴ μάτην* Holst. Ed. 6. *φθόνῳ* assumptum ex B. 7. *επέσθε* (= *ἕπεσθαι*) B. Lacuna in Ed. 8. *πρέποι* B. *πρέπει* Ed. *αὐτῷ* emendavit Heyse. *αυτο͂ν* B. *αὐτὸν* Ed. 9. *τὸ* om. Aub. 17. *οὕτως*] + *ὁ* Ht. Ed. 20. *πολύπλοκον* B.a. Ht. *πολυπλόκων* Ed. 24. *παραιτουμένους* B. Ht. *παραιτουμένην* Aub. 27. *τὸ*] *τῶν* B. Ht. Emendavit ut vid. e Cat. Aub.

ζοντες. ἀλλ' ὅπερ ἦν αὐτοῖς ἐν ὑποψίαις κείμενον, τοῦτο παθόντες ὑπέστρεψαν οἱ παρ' αὐτῶν ἀπεσταλμένοι, καὶ ὅπερ ἦν εἰκὸς ἀποφρίττειν ἀκούοντας, καὶ οὐχ ἑκόντες διδάσκονται, καὶ τοῖς παρὰ γνώμην ὁμιλοῦσιν ἀδοκήτως ἀκούοντες Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀπολογίαν τοῦ μὴ ἀγαγεῖν τὸν Κύριον τὰ τοιαῦτά φασι, φέρε δὴ πάλιν ἐκπλατύνωμεν εἰς λόγους τὸ παρ' αὐτῶν εἰρημένον, πανταχοῦ τῆς σαφηνείας τῶν λαλουμένων φροντίζοντες. εἰ γὰρ τῇ μαθήσει, φησὶ, τῶν ἱερῶν c ἐντρυφῶμεν γραμμάτων, εἰ τοὺς θείους ἐπαυχοῦμεν ὅτι πεπαιδεύμεθα νόμους, εἰ τὴν σοφίαν, ὡς χρῆμά τι τῶν ὑπερκοσμίων ἀγαθῶν θαυμάζομεν, τί δυσσεβοῦντες ἐλαύνομεν τὸν οὕτω σοφὸν, ἀδικοῦμεν δὲ οὐ μετρίως ὃν ἥκιστα χρὴ, καίτοι μᾶλλον αὐτῷ τὴν ἐξαίρετον χρεωστοῦντες ἀγάπησιν· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ νόμου κινδύνοις τὰς ἑαυτῶν ὑποτίθεμεν κεφαλὰς, ἀθῷον καὶ δίκαιον παραλόγως ἀποκτεῖναι (Cf. Exod. xxiii. 7.) διψήσαντες; ταύτην ἂν εἰκότως ὠδίνειν τὴν ἔννοιαν τοὺς d παρὰ τῶν ὑπηρετῶν οἰησόμεθα λόγους. οἶμαι δὲ ἔγωγε καὶ πικρότερόν τι διεσκεμμένους εἰπεῖν Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος· μόνον γὰρ οὐχὶ τοῦτό φασιν Οὐκ εὐλόγως ἐπαιτιᾶσθε νυνὶ διαγαγεῖν οὐκ ἰσχύσαντας ὡς ὑμᾶς τὸν ζητούμενον· πῶς γὰρ ἄν τις καὶ οὐκ ἔχοντα βιάσαιτο τὸν ὅσον εἰς λόγους θείαν ἔχοντα φύσιν; ἐλάλει γὰρ οὐχ ὡς ἄνθρωπος, οὐδὲ ἦσαν ἀνθρώπῳ πρέποντες οἱ παρ' αὐτοῦ γεγονότες λόγοι, Θεῷ δὲ μᾶλλον τῷ κατὰ φύσιν ἀκατηγορήτως ἁρμόζοντες. e λεγέτω γάρ τις εἰ διαμέμνηται, φασὶ, τις τῶν ἁγίων προφητῶν χείμαῤῥον ἑαυτὸν ἁλώσεται λέγων, ἢ τίς ἀπετόλμησεν εἰπεῖν "Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς μὲ καὶ πινέτω·" (Supra ver. 37.) πότε δὲ ἡμῖν αὐτὸς ὁ μέγας ἔφη Μωυσῆς "Ὁ πιστεύων εἰς (Infra xi. 25.) "ἐμὲ, [κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται·] ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ (Supra ver. 38.)

1. ὑποψίᾳ a. 2. ἀπεσταλμένοι a. ἐσταλμένοι Ed. 8. λαλουμένων B. ἀλουμένων Holst., unde δηλουμένων conjecit, ut adnotat ipse, Aub. 10. εἰ] εἰς B. Ht. 11. εἰ B. Migne. εἰς Ht. Ed. 19. οὕτως ἐλάλησεν inverso ordine a. 22. οὐκ ἔχοντα om. Migne: οὐχ ἑκόντα conjicit Heyse. 23. οὐχ ὡς Aub. e Cat. ὡς οὐκ B. Ht. 27. ἁλώσεται emendat Heyse. αλλοσεται B. ἀλλόμενον Ht. Ed. Abbreviat Niketas. 30. κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται om. a.

“ῥεύσουσιν ὕδατος ζωῆς.” ταῦτα δὲ λαλοῦντος ἠκούσαμεν. ἦν οὖν ἄρα φύσει Θεὸς ὁ τοῖς ὑπὲρ ἄνθρωπον λόγοις ἀκινδύνως μεγαλαυχούμενος· τὸ δὲ θηρᾶν ἐπιχειρεῖν ὡς ἐξ
480 A. a ἀνάγκης καὶ βίας τὸν ὑπὲρ τὴν κτίσιν, πῶς οὐκ ἐρεῖ τις ἐπισφαλέστατον; ἢ πῶς ἂν ἥλω πρὸς ἡμῶν οὐχ ἑκὼν ὁ τοσοῦτον ὑπὲρ ἡμᾶς, ὅσον ἀνθρώπου Θεός; οὐκοῦν ἀπόδειξιν ἐναργῆ τοῦ κατὰ φύσιν εἶναι Θεὸν τὸν Κύριον οἱ ὑπηρέται προτείνουσι τό Οὐδέποτε ἐλάλησεν ἄνθρωπος οὕτως. πλήττεται δὲ πανταχόθεν ὁ θεομάχος, καὶ δι' ὧν ἂν νοῆται κατορθοῦν τὸ ποθούμενον, διὰ τούτων αὐτῶν οὐκ εἰδὼς ἐπισφάττεται.

47 Ἀπεκρίθησαν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;
b

Ἐντονώτερον Ἰουδαΐζειν τοὺς ὑπηρέτας εἰκός γε δὴ σφόδρα, καὶ προσεδρεύοντας μὲν τοῖς Φαρισαίοις ἀεὶ, καὶ κοινῆς αὐτοῖς μετασχόντας γνώμης, τοὺς δὲ τῶν ἡγουμένων ἀεὶ περιαντλουμένους λόγους, ταῦτα δὲ φρονεῖν ὡς ἀεὶ συνόντας ἀναπεπεισμένους. ἐπειδὴ δὲ ἧκον ἄγοντες μὲν οὐδαμῶς τὸν Κύριον, καταπεπληγμένοι δὲ παρ' ἐλπίδα, καὶ ὃν οὐκ ἔδει μισεῖν ἐν ἀρχαῖς, ὀψὲ καὶ μόλις θαυμάζοντες, καὶ
c τοὺς ἄλλους ἅπαντας πρὸς αὐτῶν ἀναπείθεσθαι λογιζόμενοι, μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἀγωνίας φασί Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; σύνες γὰρ ὅπως ἀπόγνωσίν τινα τῆς ἐπὶ τοῖς δήμοις ἐλπίδος ὠδίνει τὸ εἰρημένον. ὡς γὰρ ἤδη πεπλανημένης τῆς ἄλλης πληθύος, ὅσοιπερ ἦσαν οὐκ ἀσφαλέστεροι, τὸν ἐπὶ τοῖς ὑπηρέταις προΐσχονται φόβον. τὴν μὲν γὰρ ἄλλην, φησὶ, τῶν ἀγελαίων πληθὺν τοῖς ἱεροῖς οὐκ ἐντετριμμένην
d γράμμασιν, ἀλλ' οὐδὲ τῇ προσεδρείᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς ὠχυρωμένην, διδόσθω τυχὸν ἀπεριεργάστοις αὐτῷ προστεθῆναι

1. ζωῆς B.a. ζῶντος Holst. Ed. 6. ἀνθρώπου B. ἀνθρώπων Ht. Ed. 8. οὕτως ἄνθρωπος inverso ordine a. 9. ἂν assumptum ex B. Statim νοῆται B. νοεῖται Ed. 13. Ἐντονώτερον B.a.c. Cord. Εὐτονώτερον Ed. 15. μετέχοντας a.c. Cord. τοῖς pro τοὺς B. 16. ταὐτὰ δὴ conjicit Heyse. 17. ἀναπεπεισμένοις B. Ht. 20. πρὸ αὐτὸν B. 24. οἵπερ a.c. 25. προΐσχοντε (= προΐσχονται) B. προΐσχοντες Ht. Ed. 26. φασὶ a. 27. ὠχυρωμένην a. ὀχυρωμένην Ed. Statim δεδόσθω a.

ῥοπαῖς, καὶ συντεθεῖσθαι μᾶλλον εὐσυναρπάστως οἷς ἔφη καὶ πέπραχεν· εἰσεδέχθη δὲ καὶ παρ' ὑμῶν τὸ πλανᾶσθαι πόθεν; κατὰ τίνα δὲ τρόπον ἐξηπάτησθε καὶ αὐτοί; τί δὲ τὸ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐξελκύσαν ἀγάπης, καίτοι ταῖς ἴσαις ἡμῖν ἀπειθείαις κατεσκληκότας; ὑπεμφαίνειν γὰρ οἶμαί τι τοιοῦτον τῶν Φαρισαίων τὸ ῥῆμα.

Μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν ἢ ἐκ τῶν 48
Φαρισαίων; ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον 49
ἐπικατάρατοί εἰσιν. e

Ἐπὶ τὴν συνήθη πάλιν ἀλαζονείαν ἐκπίπτουσιν, ἀμαθίας μὲν ἐπιρρίπτοῦντες γραφὴν τοῖς ὡς τερατουργοῦντα καὶ εἰσηγούμενον τὰ θεοπρεπῆ καταπεπληγμένοις τὸν Ἰησοῦν, νομομαθείᾳ δὲ καὶ ἐπιστήμῃ τῶν ἱερῶν γραμμάτων μόνας τὰς ἑαυτῶν καταστέφοντες κεφαλάς· ὅτι δὲ μὴ συναινοῦσιν αὐτοὶ τοῖς ὀρθῶς ἐκεῖνα θαυμάζουσι, διὰ πάσης ἰέναι πιστεύουσιν ἀρετῆς. ὥσπερ δὲ τοῦ νόμου κελεύοντος τῶν ἀξια- a 481 A.
γάστων κατηγορεῖν, καὶ τοῖς ἐπέκεινα θαύματος κρίσιν ἐπάγειν ἀντίστροφον, οὐ μετρίως ἀβρύνονται παραπαίοντές τε καὶ πρὸς πᾶσαν ἀπαιδευσίαν ἐκ πολλῆς ἄγαν τῆς ἐλαφρίας εὐκόλως διαρριπτούμενοι. ὅθεν δὲ μᾶλλον ἐχρῆν ἐπιγινώσκειν αὐτοὺς ἤδη παρόντα τὸν Ἰησοῦν, ἐκεῖθεν ἑαυτοὺς
ἀδικοῦντες ἁλίσκονται, καὶ βαρύνουσι τὸν κλοιὸν ἑαυτῶν, Hab. ii. 6.
κατὰ τὸ γεγραμμένον· "Φάσκοντες γὰρ εἶναι σοφοὶ ἐμω- Rom. i. 22.
"ράνθησαν." καίτοι πολύ τι τὸ ἄμεινον ἦν, μὴ εἰδέναι τὸν b
νόμον ὁμολογεῖν, ἢ εἰδέναι καλῶς οἰομένους καὶ φάσκοντας, εἶτα τὸν δι' αὐτοῦ κηρυττόμενον ἀτιμάζοντας, πικροτέρᾳ περιπίπτειν τῇ δίκῃ, καὶ ἀφύκτοις ἐγκαταπείρεσθαι κακοῖς.

1. συντεθεῖσθαι a. Cat. Harl. συντίθεσθαι Ed. 2. εἰσεδέχθη δὲ παρ' ὑμῶν τὸ πλανᾶσθαι πόθεν B. Holst. πόθεν δὲ καὶ παρ' ὑμῶν εἰσεδέχθη τὸ πλανᾶσθαι a. εἰσεδέχθη, πόθεν δὲ καὶ παρ' ἡμῶν τὸ πλανᾶσθαι, e Cat. Harl. apogr. suum partim emendans Aub. καὶ retinui ex Nik. 3. τὸ τῆς πρὸς ἡμᾶς e Cat. ut vid. emendavit Aub. τὸ πρὸς τῆς ἡμᾶς B. τὸ πρὸς ἡμᾶς Ht. 6. τὸ ῥῆμα B.a. τὰ ῥήματα Ht. Ed. 11. τοῖς ὡς τερατουργοῦντα recte dedit Heyse ex B., qui τοῖσοστερατουργοῦντα exhibet. τοῖς τὸν τερατουργοῦντα Ht. Ed. 18. ἀβρύνονται emendat Heyse. ἀμβρύνονται B. Ht. ἀμβλύνονται Aub.

S. Luc. xii. 47, 48. ὁ γὰρ εἰδὼς, φησὶ, τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας δαρήσεται πολλάς· ὁ δὲ μὴ εἰδὼς, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται ὀλίγας. οὐκοῦν εἰδέναι τὸν νόμον ὁμολογήσαντες, αὐτοὶ τῆς αὐτῶν ἀπειθείας κατηγορεῖν ἐγνώκασι, διαγελῶσι
c δὲ τὸν ὄχλον ὡς ἀμαθῆ, διά τε τοῦτο τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν σεσαγηνευμένον θαύμασιν· εἶτα τοῖς ἐκ νόμου διηγήμασι μεταπείθειν οὐκ ἔχοντες, ἀλαζόνως ὑβρίζουσιν ἀπαιδεύτους ὀνομάζοντες τοὺς ἑτοίμους εἰς σύνεσιν. τοῦτο γὰρ ἔθος ἀεὶ τοῖς τῶν διδασκάλων ἀμαθεστέροις, οἱ μηδὲν ἔχοντες τῶν ζητουμένων εἰπεῖν, ὀργαῖς ἀποκρούοντες τῶν φιλοπευστούντων τὴν ἀκρίβειαν. ἐπαράτους δὲ εἶναί φασι τοὺς πιστεύοντας, αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν δικαιότερον ἂν τοῦτο λέγειν ἀναπεπεισμένοι. τὸ γὰρ ἐπάρατον εἶναι τὸν ἀπειθῆ πρεπωδέστερον δὴ, εἰπόντος τοῦ νομοθέτου σαφῶς, ὡς περὶ προφήτου τοῦ
Deut. xviii. 19. Acta SS. Ap. iii. 23. d Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ "Καὶ ἔσται ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ ὅσα "ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐξολο-"θρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς."

50 Λέγει πρὸς αὐτοὺς Νικόδημος, ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν πρότερον,
51 εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον ἐὰν μὴ ἀκούσῃ πρῶτον παρ' αὐτοῦ καὶ γνῷ τί ποιεῖ;

e Εἷς μὲν ὁ Νικόδημος τῶν ἡγουμένων ἐστὶ, καὶ τοῖς ἀρχὴν λαχοῦσιν ἐναρίθμιος, πλὴν οὐχ ὁλοκλήρως ἀπειθὴς, οὐδὲ ταῖς ἐκείνων ἀπονοίαις εἰς ἅπαν ἁμιλλώμενος, κατανενυγμένος δὲ ἤδη, καὶ ἐλευθέραν μὲν οὔπω τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπην ἔχων, πλὴν ἠρέμα τοὺς ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἐλέγχους δυσωπούμενος. ὅτι γὰρ καὶ διὰ νυκτὸς δὲ ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐγνωκέναι σαφῶς διεβεβαιώσατο ὡς παρὰ
Supra iii. 2. Θεοῦ τε ἥκει διδάσκαλος, καὶ ὡς οὐδεὶς ἂν δύναιτο

2. ποιήσας prius] + αὐτὸ Aub. invitis B.a. Holst. 4. ἑαυτῶν a. 5. ὡς ἀμαθῆ assumptum ex B.a. 6. σεσαλευμένον Aub. invitis B.a. Cat. Harl. Ht. 18. ἐλθὼν] + νυκτὸς Migne. 24. ἐλευθέραν μὲν assumptum ex B. 25. τοὺς—ἐλέγχους emendat Heyse. τοῦ—ἐλέγχους B. τοῦ—ελέγχου Ht. Ed. 26. ὅτι] κατανενυγμένος δὲ praemittit Ed., codice pro more ut vid. clausulam jam scriptam iterum scripturo: verba igitur delevi. δὲ ἀφίκετο B. εἰσαφίκετο Ht. Ed.

τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν, εἰ μὴ Θεὸν ἔχοι μεθ' ἑαυτοῦ, πάντας a 482 A. οἶμαι μαθεῖν, τοῦτο σαφῶς εἰρηκότος ἐν ἀρχῇ τοῦ μακαρίου Εὐαγγελιστοῦ. συντεθαυμακὼς τοιγαροῦν τοῖς ὄχλοις τὸν Ἰησοῦν, ὑποπλήττεταί πως ἐπάρατος σὺν ἐκείνοις ἀποκεκλημένος. δεινὸν γὰρ ἀναπεῖσαι τὸ συνειδὸς ἐν τοῖς παρὰ γνώμην ἠρεμεῖν. ὡς οὖν ἐπὶ τούτῳ λελυπημένος, ἀντεπάγει τὴν ἴσην ὕβριν αὐτοῖς, ἐμφανῶς μὲν οὔπω, λόγοις δὲ τοῖς ἐκ νόμου τὸ πιθανὸν ἔχουσαν, καὶ οὐ σφόδρα γυμνὴν ἀντεξάγων τὴν ἀγανάκτησιν. τοῦ γὰρ νόμου, φησὶν, ἐφ' ἑκάστῳ τῶν b ζητουμένων πραγμάτων τό "Καὶ ἐκζητήσεις" ἀκριβῶς καὶ (Deut. xvii. 4.) σαφῶς, εἰ γέγονε τὸ πρᾶγμα τοῦτο, τοῖς δικάζουσι λέγοντος, προαλῶς κατεκρίνατε τοὺς οὔπω κεκλημένους εἰς κρίσιν, καὶ πρίν τι τῶν παρ' ἐκείνων ἀκοῦσαι ῥημάτων, προχειροτάτην οὕτω τὴν ψῆφον ἐπάγετε. ὑμεῖς οὖν ἄρα, φησὶν, οἱ ἀληθέστερον ἐπάρατοι καταφρονοῦντες τοῦ νόμου. γέγραπται γὰρ "Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις (Gal. iii. 10 e Deut. xxvii. 26.) "ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τούτου τοῦ ποιῆσαι αὐτά." δι' ὧν δὲ πάλιν ἀγανακτεῖ καταδικαζόντων τοῦ δήμου τῶν Φαρι- c σαίων διὰ μόνον τὸ θαυμάσαι τὸν Ἰησοῦν, δῆλος ἂν εἴη τοῖς πιστεύουσι συναινῶν. αἰδῶ μὲν γὰρ ἔτι νοσῶν ἐπιζήμιον, οὔπω τε κεράσας τῷ ζήλῳ τὴν παῤῥησίαν, γυμνὴν οὐχ ὁρᾶσθαι τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ πίστιν ἐφίησι, σκοτεινῷ δὲ ὥσπερ ἀμφίῳ τῇ ὑποκρίσει περιβαλὼν, λανθάνει πως ἔτι συναγορεύων Χριστῷ· χαλεπὸν δ' οὖν ὅμως νόσημα νοσεῖ. χρὴ γὰρ πιστεύειν ἀνυποστόλως, καυχωμένους μᾶλλον ἤπερ αἰσχυνομένους, καὶ διαφανῆ μὲν παῤῥησίαν ἐπιτηδεύοντας,

1. ἔχοι B. ἔχει Holst. Ed. 6. ἠρεμεῖν emendavit e Cat. ut vid. Aub. οὐκ ἠρεμεῖν B. Ht. 7. οὔπω μὲν ἐμφανῶς inverso ordine a. 8. ἔχουσαν B.a. Ht. ἔχουσιν Ed. ἀντεξάγων e Cat. Aub. ἀντεπάγων B. Ht. 9. ἐφ' ἑκάστου B. Ht. emendavit e Cat. ut vid. Aub. 10. καὶ ἐκζητήσεις habent B.a. ἀκριβῶς σαφῶς (sic) B. Ht. ἀκριβῶς a. καὶ inseruit Aub. 12. κατεκρίνατε edidi e Cat. Harl. teste Aub. κατακρίνατε (?) a. κατέκρινε B. Ht. κατακρίνετε Aub. Statim τὸν οὔπω κεκλημένον haud male a. Cat. Harl. 13. παρ' ἐκείνου a. 16. ἐμμένει] + ἐν B. ἐν deest in a. cf. infra 1057 c. in Es. 903 d. Hom. Pasch. xxix. 340 a, ab Holmesio cit. Statim πᾶσι assumptum ex B.a. 21. οὔπω τε emendat Heyse. οὔποτε B. Ed. 22. σκοτεινῷ B. συντόνῳ Ht. Ed.

d ὑπόκρισιν δὲ παραιτουμένους τὴν δουλοπρεπῆ· διὰ γάρ τοι
2 Tim. ii. 15. τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς διωρίζετο Παῦλος ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον
δεῖ εἶναι τὸν ὀρθοτομοῦντα τῆς ἀληθείας τὸν λόγον· καὶ
αὐτὸς δέ που φησὶν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρετὴν διαλάμπουσαν
Rom. i. 16. ἐπιδεικνύς "Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον, δύναμις
"γὰρ Θεοῦ ἐστιν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι." γέ-
γονε τοίνυν· ἐρῶ γὰρ αὖθις ἀναλαβών· πικρὸς ὁ τοῦ Νικο-
δήμου λόγος· ὅτου γὰρ χάριν ταῖς τῶν Φαρισαίων φωναῖς
αὐτὸς ἀντεπράττετο μόνος λέγων, καίτοι πολλοὺς ἔχοντος
e καὶ ἑτέρους τοῦ μιαιφόνου συστήματος; ἀλλ' ἔστι δῆλον
παντί τῳ λοιπὸν, ὡς ἐπείπερ τοῖς θαυμάζουσι τὸν Χριστὸν
ἐναρίθμιος ἦν, ἐπαράτους ἀνταποφαίνει τοὺς οἷς ἥκιστα ἐχρῆν
ἀνοσίως ἐπάγοντας τὴν ἀράν.

52 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐρεύνησον καὶ ἴδε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ ἐγήγερται.

483 A. a Ἰουδαῖος, φησὶν, ὑπάρχων καὶ αὐθιγενὴς, τί τὴν Γαλιλαίων
ἀπειρίαν ὑπέδυς, καὶ τοῖς ἀγνοήσασι παντελῶς τὰ ἡμέτερα
συναμαθαίνεις ἐκτόπως; ὁμιλήσας δὲ ὅτι μάλιστα τοῖς ἱερω-
τάτοις γράμμασι, καὶ τοῖς ἐν νόμων διατάγμασιν ὑπάρχων
ἐντριβὴς, πόθεν οὐκ ἔγνως, φησὶν, ὡς οὐκ ἔστι προσδοκᾶν
προφήτην ἐκ Γαλιλαίων; σκοπὸς μὲν οὖν τοῖς τῶν Φαρι-
σαίων λόγοις ἐνυπάρχει τοιοῦτος. ἀθρητέον δὲ πάλιν ἐκεῖνο·
οἱ γὰρ τοὺς ὄχλους ὡς εἰδότας οὐδὲν ὧν ἐχρῆν ἐξεπίστασθαι
b διαπτύοντες, καὶ ἐπὶ πολλῇ λίαν ἀμαθίᾳ καταιτιώμενοι, κατα-
μυσαττόμενοί τε καὶ ἀπαιδεύτους ἀποκαλοῦντες ὑπερηφάνως,
αὐτοὶ τὰ χείρω νοσοῦντες ἁλίσκονται, καὶ τῆς ἐκείνων ἀπει-

1. δὲ emendat Heyse. $\overset{\delta\epsilon}{\tau\epsilon}$ B. δέ τε Holst. unde Ed. 7. ἐρῶ B. ἐγὼ Ed. 9. ἔχοντος καὶ ἑτέρους B. Ht. ἐχόντων [ἔχοντες in apographo suo legens, ut ipse notat,] καὶ ἑταίρους emendavit Aub. 12. ἀνταποφωνεῖ B. Ht. Emendavit e Cat. Aub. οἷσιν ἥκιστα χρῆν B. Ht. ἐχρῆν e Cat. edidit Aub. adnotans deesse hoc verbum in apographo suo. 17. φασὶν hic et 21 infra Migne. τὴν] + τῶν a. 19. συναμαθαίνεις B.a. Cat. Harl. συνεκμανθάνεις Ht. Ed. 22. γαλι-λαίας a. Cat. Harl. 27. αὐτοὶ assumptum ex a.

ρίας κατ' οὐδένα ἐπενεγκόντες τρόπον. ἐκεῖνοι μὲν τὰ διὰ
Χριστοῦ λαβόντες θαύματα, καὶ συλλέγοντες ἤδη πως κατὰ
βραχὺ τὴν ἐπ' αὐτῷ πίστιν, ποτὲ μὲν ἔφασκον "Ὁ Χριστὸς Supra ver. 31.
"ὅταν ἔλθῃ, μή τι πλείονα σημεῖα ἔχει ποιῆσαι ὧν οὗτος
"ἐποίησεν;" ποτὲ δὲ πάλιν τῆς οὕτως ὀρθῆς ἐξελκόμενοι
γνώμης, ἀπὸ μόνης ἐσφάλλοντο τῆς Ναζαρὲτ πρὸς τῇ c Ib. 41.
Γαλιλαίων κειμένης, ἐν ᾗ ἐντεθράφθαι τὸν Κύριον ἡ θεία
διαγορεύει γραφή· ἔφασκόν τε διὰ τοῦτο "Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Ib. 41, 42.
"Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ
"σπέρματος Δαυεὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλεέμ, τῆς κώμης ὅπου ἦν
"Δαυεὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;" οἱ δὲ πλατὺ γελῶντες ἐπὶ
ταῖς τῶν δήμων ἀπαιδευσίαις, ἐπαράτους δὲ διὰ τοῦτο Ib. 49.
καλοῦντες αὐτοὺς, τῆς ἐκείνων ἀγνοίας οὐκ ἦσαν ἐν ἀμεί-
νοσιν. ἰδοὺ γὰρ καὶ αὐτοί φασιν Ἐρεύνησον καὶ ἴδε ὅτι
προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται. d

Εἴποι δ' ἄν τις πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τούτοις εὐλόγως κεκινη-
μένος Ὦ τὸ νικᾶν ἐν ἀπαιδευσίᾳ παραχωροῦντες οὐδενὶ,
ἄτευκτοι καὶ σκληροὶ, ποῦ τῆς ὑμετέρας ὀφρύος καύχημα
σοφίας ἴχνος ἐν ὑμῖν; ποῦ δὲ τοῖς νομομαθέσιν ἡ πρέπουσα
σύνεσις; οὐ γὰρ ἐνδοιάζειν ἐχρῆν ἐπὶ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ,
καταπείθεσθαι δὲ μᾶλλον οὐδὲν ὅλως ἀναδυομένους τῷ Θεῷ
καὶ Πατρὶ λέγοντι περὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἅγιον Μωυσέα, ὅτι
"Προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν Deut. xviii. 18.
"ὥσπερ σε." τὸ δέ Ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, πῶς οὐχὶ e
πάντως εἶναι χρῆν ἐκ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐξ Ἰσραήλ;
ἄλλωστε τῶν μὲν θύραθεν οὐ δεήσεσθε κατηγόρων, αὐτοὶ
δὲ δι' ἑαυτῶν ἀσυνετοῦντες ἐξελεγχθήσεσθε. διδάσκοντος

1. μὲν] + γὰρ e Cat. Aub. 2. Χριστοῦ B. Holst. Χριστὸν Ed. 3. τὴν om. Migne. 6. Ναζαρὲτ a. Ναζαρὲθ Ed. τῇ B.a. τὴν Ht. Ed. 7. ἐντεθράφθαι emendat Heyse. ἐτετράφθαι B. τετράφθαι a. Ht. Ed. 11. δὲ] + ἄρχοντες a. 13. καλοῦντες emendat Heyse. καλοῦντος B. λαλοῦντος Ht. λαλοῦντες Ed. clausulam om. a. 14. αὐτοί] αὐτῷ Migne. Statim φασιν a. Migne. φησιν Aub. 15. προφήτης ἐκ τῆς γαλιλαίας hoc ordine B.a. 18. ἄτευκτοι B. Ht. ἄτυκτοι Ed. ἄπευκτοι conjecit Heyse. Desunt verba in Niketa abbreviante. 19. ἴχνος] + τι a. 22. αὐτοῦ] τούτου a. 24. τὸ δέ Ἐκ τῶν ἀδελφῶν e Cat. edidit Aub. ὅπου δὲ τὸν ἐκ τῶν ὧδε [ὁδε Cod.] ἀδελφῶν B. 25. χρὴ a. Ἰσραήλ B. Ἱερουσαλήμ Ht. Ed.

μὲν γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ διαῤῥήδην εἰπόντος
Supra vi. 38. "Ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα "τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με," πικρὰ μὲν τότε διελογίζεσθε, θυμὸν δὲ τούτοις οὐ μέτριον ἐπωδίνοντες,
Ib. 42. ἐλέγετε πάλιν "Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσὴφ, οὗ
484 A. a "ἡμεῖς οἴδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς νῦν λέγει "ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;" ὅτε τοίνυν ὡμολόγηκας ἐναργῶς εἰδέναι σαφῶς τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ᾔδεις που πάντως τοῦτον ἀπὸ ῥίζης ὄντα τῆς ἐξ Ἰσραήλ· πῶς οὖν Γαλιλαῖον εἶναι φῂς τὸν ἐξ Ἰουδαίων; πῶς ἀλλογενὴς ὁ ἐξ Ἰσραήλ; οὐ γὰρ δὴ τὸ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐντεθράφθαι χώρᾳ, καὶ χρόνους ἐνδεδιητῆσθαί τινας, τοῦτο δὴ πάντως καὶ τοῦ γένους ἐξίστησι καὶ τὸν ἐξ Ἰσραὴλ, ἐπεὶ τὸ κωλύον οὐδὲν Ἰουδαῖον εἶναι τὸ γένος τὸν ἐκ Γαλιλαίων ὁρμώμενον, εἰ
b πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀφίκοιτο χώραν. εἰκαῖον οὖν ἄρα τὸ λέγειν τοὺς οἰησίφρονας Φαρισαίους περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ ἐγήγερται. μᾶλλον γὰρ ἔδει ζητεῖν πῶς ἂν εἴη Γαλιλαῖος ὁ ἐξ Ἰουδαίων, οὕτω τε λοιπὸν ἐννοεῖν τὴν εἰς Ναζαρὲτ ἀνατροφὴν, καὶ μὴ διὰ τοῦτο τοῦ πιστεύειν ἀποφοιτᾶν.

Ἐπιτηρητέον δὲ πάλιν ὡς οὐδαμόθεν ἔχοντες ἐπισκήπτειν τοῖς θαύμασι τοῖς παρ' αὐτοῦ, καίτοι πρὸς ἀκροτάτην ἠκονη-
c μένοι δυσμένειαν, ἀπὸ μόνης ἀντιλέγουσι τῆς χώρας, ἐπείπερ ἦν ἐκ τῆς Γαλιλαίας κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ὑπόνοιαν. λελυμένης οὖν ἄρα τῆς ἐντεῦθεν αὐτοῖς ὑποψίας, ἡ πίστις ἤδη λοιπὸν οὐκ ἀμφίβολος, εἴπερ ἦσαν σοφοί.

5. ἐλέγετε] + ὑμεῖς ἐλέγετε a. Ἰησοῦς assumptum ex B.a. 6. νῦν] οὖν a., sed cf. supra 388 c. 7. ὅτε B. οὗ e Cat. Aub. et ita a. ὡμολόγηκας B.a. ὡμολογήκατε Aub. 8. ἐναργῶς εἰδέναι hoc ordine B.a. Statim καὶ add. Aub. invitis B.a. ᾔδεις B.a. ᾔδειτε e Cat. Aub. qui se in apogr. εἴδης legisse notat. 9. τοῦτον e Cat. assumpsit Aub. 10. φῂς B.a. φατὲ Cat. Harl. Aub. 11. οὐ a. Aub. ὁ B. Holst. δὴ assumptum ex a. ἐντετράφθαι B.a. Ht. τετράφθαι Ed. 12. ἐνδεδιητῆσθαί a. Cat. Harl. et sic emendavit Heyse. ἐνδιητῆσθαι B. Ht. ἐνδιαιτᾶσθαι Aub. 13. καὶ om. Nik. Statim τὸν B.a. Cat. Harl. Ht. τοῦ Aub. τῶν conjicit Heyse. 14. Ἰουδαῖον] Legendumne Γαλιλαῖον? clausulam om. Nik. ἐκ γαλιλαίων B. ἐκ γαλιλαίας Ht. Ed. 15. εἰκαῖον] μάταιον a. 17. ἐγείρεται a. 19. εἰς Ναζαρὲτ B.a. Ht. ἐκ Ναζαρὲθ Aub. 20. τούτου B. Ht. emendavit e Cat. ut vid. Aub. 26. ἤδη B.a. αὖθις Ht. Ed.

Πάλιν οὖν ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς Κεφ. η'.
τοῦ κόσμου.

Ὥσπερ ἐλέγομεν πρέποντα τοῖς περὶ τῆς ἑορτῆς γεγραμ- Supra 468 sq.
μένοις πεποιῆσθαι τὸν λόγον τὸν Ἰησοῦν, ὅτε κατὰ τὴν
ἐσχάτην ἡμέραν εἱστήκει βοῶν "Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός d Supra vii. 37.
"με καὶ πινέτω," ἐπείπερ χειμάῤῥου τὸ Μωυσέως διε- Lev. xxiii. 40.
μέμνητο λόγιον· οὕτω καὶ νῦν ἐπικαιροτάτην ποιεῖται τὴν
ἐξήγησιν, καὶ τῇ τῶν πραγμάτων φύσει χρεωστουμένην.
ἐπειδὴ γὰρ συναφραίνοντας τοῖς ὄχλοις ἐθεᾶτο τοὺς διδα-
σκάλους, καὶ τοὺς γελῶντας τοῖς γελωμένοις νοσοῦντας τὰ
παραπλήσια, μιᾷ δὲ ὥσπερ νυκτὶ τῇ τῆς ἀμαθίας βεβαπ-
τισμένους, καὶ ζητοῦντας μὲν ἐπιχειρεῖν τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστή-
ριον, εὑρίσκοντας δὲ τὸ παράπαν οὐδὲν, τὴν αἰτίαν ὥσπερ
τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀσυνεσίας εἰς μέσον ἄγει βοῶν Ἐγώ εἰμι e
τὸ φῶς τοῦ κόσμου. διὰ πάσης, φησὶ, τῆς ἁγίας ἰόντες
γραφῆς, καὶ τὰ ἐπ' ἐμοὶ διὰ τῶν προφητῶν εἰρημένα βασανί-
ζειν οἰόμενοι, πολὺ τῆς ὁδοῦ τῆς ζωῆς διασφάλλεσθε. καὶ
θαυμαστὸν οὐδέν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν ὑμῖν ὁ ἀποκαλύπτων
μυστήρια, καὶ πάντα καταφωτίζων τὸν κόσμον, ἡλίου τε
δίκην εἰς τὰς τῶν δεχομένων αὐτὸν καταλάμπων καρδίας.
τὸν δὲ οὐκ ἔχοντα φῶς ἐν ἑαυτῷ τὸ θεῖον καὶ νοητὸν ἀνάγκη
δὴ πάντως ἐν σκότῳ περιπατεῖν, καὶ πολλοῖς διὰ τοῦτο
περιπταίειν τοῖς ἀτοπήμασιν. ὅτι δὲ φῶς κατὰ φύσιν ἐστὶν a **485 A.**
ὁ Μονογενὴς, ὡς ἐκ φωτὸς τοῦ κατὰ φύσιν ἀναλάμψας τοῦ
Θεοῦ καὶ Πατρὸς, διὰ μακρῶν ἡμῖν δέδεικται λόγων ἐν τῷ
πρώτῳ βιβλίῳ, ῥητοῦ προτεθέντος Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Supra p. 64.

Ἀθρητέον δὲ πάλιν ὅτι φῶς ἑαυτὸν εἶναί φησιν οὐκ ἰδίως
ἢ ἀφωρισμένως τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὅλου τοῦ κόσμου. καὶ
πρᾶγμα μὲν διὰ τούτου φησὶν ἀληθέστατον· αὐτὸν γὰρ

1. *αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς* hoc ordine B. [a.] 3. *ὥσπερ—Ἰησοῦν*] *ὥσπερ δὲ ἐλέγομεν ὅτι πρέποντα—πεποίηται τὸν λόγον ὁ Ἰησοῦς* a. 7. *ἐπικαιροτάτην* B.a. Cat. Harl. *ἐπὶ καιρῷ ταύτην* Holst. Ed. 12. *ζητεῖν μὲν ἐπιχειροῦντας* a. Cat. Harl. 17. *πολὺ*] *κατὰ πολὺ* a. 19. *τε* assumptum ex B.a. 20. *ἀναλάμπων* a. 22. *δὴ* a. *δεῖ* B. *δεῖν* Ht. Ed. *σκότει* Aub. 28. *ἢ*] *οὐδὲ* a.

εἶναί φαμεν τὸν ὅλῃ τῇ φύσει τὸ νοητὸν ἐνιέντα φῶς, καὶ ὥσπερ τινὰ σπέρματος καταβολὴν παντὶ τῷ κεκλημένῳ b πρὸς γένεσιν τὴν ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἐνσπείροντα σύνεσιν, Supra i. 9. κατὰ τὸ εἰρημένον περὶ αὐτοῦ “ Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ “ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.” πλὴν οἶμαί τι τῷ λόγῳ πάλιν ἐγκατακεχῶσθαι πικρόν. εἰ γὰρ μή τι τοιοῦτον ὠδίνει τὸ εἰρημένον, ἔδει μόνον εἰπεῖν Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς. ἐπειδὴ δὲ *τοῦ κόσμου* προστέθεικεν, οἶμαι δή τι τοιοῦτον αὐτὸν ὑπαινίττεσθαι καὶ νῦν ἐθέλειν. ἦν μὲν γὰρ Ps. lxxv. 2. ἐν μόνῃ τῇ Ἰουδαίᾳ γνωστὸς ὁ Θεὸς, καὶ ἐν μόνῳ δὲ τῷ c Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ, βαθὺς δὲ ὥσπερ τὴν ἑτέραν ἅπασαν γῆν κατεπίμπλη σκότος, οὐδενὸς τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τὸ θεῖόν τε καὶ οὐράνιον ἔχοντος φῶς, πλὴν ὅτι μόνου τοῦ Ἰσραήλ. ἀλλ᾽ ὥσπερ τὸ τηνικάδε πάντων ὁμοῦ τῶν ἐθνῶν τῶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ τῆς θεογνωσίας ἐξῳκισμένων, καὶ Deut. xxxii. 9. ὥσπερ ἐν ἰδίᾳ τινὶ τάξει κειμένων, “ Ἐγενήθη λαὸς Κυρίου “ μερὶς αὐτοῦ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ·” οὕτω πάλιν ἐφ᾽ ὅλον τὸν κόσμον τοῦ νοητοῦ μετοισθέντος ἡλίου, καὶ ἀπάραντος μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τοῦ φωτὸς, μεθορμιζομένου δὲ παρὰ τοῖς ἔθνεσιν, ἔξω τῶν ὅλων ὁ Ἰσραὴλ ηὑρί- Es. lix. 9. d σκετο· “ Ὑπομεινάντων γὰρ αὐτῶν φῶς ἐγένετο αὐτοῖς “ σκότος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, μείναντες αὐγὴν ἐν ἀωρίᾳ “ περιεπάτησαν.” οὐ μάτην οὖν ἄρα φησὶν ὁ Σωτὴρ τοῖς Φαρισαίοις προσλαλῶν Ἐγώ *εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου*· ἀπειλεῖ γὰρ εὐφυῶς ὡς ἀπαναστήσεται μὲν τοῦ Ἰσραὴλ, μετακομίσει δὲ τὴν χάριν ἐφ᾽ ὅλον ἤδη τὸν κόσμον, καὶ ἐφαπλώσει λοιπὸν ἑτέροις τὴν τῆς θεογνωσίας ἀκτῖνα.

Ἐπιτηρητέον δὲ ὅπως, καίτοι παρὰ τοῖς ἀκροωμένοις

3. *τὴν ἀνθρώπῳ* emendavit e Cat. ut vid. Aub. *τῶν ἀνθρώπων* B. Holst. 6. *πάλιν* assumptum ex B. *τῷ—πικρὸν*] *καὶ κρυπτὸν ἐγκατακεχῶσθαι τῷ λόγῳ* a. *κρυπτὸν* ut v. l. pro *πικρόν* dat Aub. in mg. e Cat. ut vid. *μὴ γὰρ* inverso ordine a. 12. *κατεπίμπλη* B. *κατεπίμπλα* Ed. *ἐκάλυπτε* Nik. *τῷ* om. B. Ht. 16. *ἐγενήθη* correxi. *ἐγεννήθη* Ed. 18. *μετοισθέντος* B. Cat. Harl. *μετοικισθέντος* a. *μεταχθέντος* Ht. Ed. 22. *αὐτὴν* B. Ht. cf. (198.) emendavit e Cat. ut vid. Aub. 23. *Σωτὴρ*] *Χριστὸς* a. 25. *ἀπαναστήσεται* B.a. *ἐπαναστήσεται* Ht. Ed.

ἄνθρωπός τε ὁρώμενος καὶ μετὰ σαρκὸς, οὐκ ἐν ἐμοί φησι τὸ [c] φῶς, ἀλλ' ἐγώ εἰμι τὸ φῶς, ἵνα μή τις εἰς υἱῶν δυάδα διατέμῃ Χριστὸν μετὰ τὴν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν· εἷς [1 Cor. viii. 6.] γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς ὁ Παῦλός φησι, καὶ πρὸ σαρκὸς καὶ μετὰ σαρκὸς, καὶ εἷς καὶ μόνος κατὰ ἀλήθειαν Υἱὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, οὐκ ἐν μέρει τεθέντος τοῦ ἐκ γυναικὸς ληφθέντος ναοῦ· αὐτοῦ γὰρ ἴδιον τὸ σῶμα, καὶ τὸ διατέμνειν ὅλως μετὰ τὴν σάρκωσιν, κατά γε τὸν τῆς υἱότητος λόγον, δυσφημίας οὐκ ἀμοιρεῖ. πλὴν ἰστέον, ὅτι κἂν σεσαρκῶσθαι λέγωμεν, οὐ [a 486 A.] μόνῃ σαρκὶ περιβεβλῆσθαί φαμεν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι τὸν πάντα δηλοῦμεν ἄνθρωπον.

Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

Ὑποπείθει πάλιν αὐτοὺς πανταχόθεν τὸ λυσιτελοῦν θηρᾶσθαι φιλεῖν, καὶ παιδαγωγεῖσθαι μᾶλλον ἐθέλειν τοῖς αὐτοῦ διατάγμασιν, ἤγουν ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀμαθίαις ἀκο- [b] λουθεῖν ἑλομένους, καὶ αὐτῆς τῆς αἰωνίου στερεῖσθαι ζωῆς. ὅσον δὲ πειθηνίοις αὐτῷ γεγονόσι προσέσται τὸ ὠφελοῦν, ὑποδείκνυσιν, ἐπείπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν ἀγαθὸς καὶ "πάντας [1 Tim ii. 4.] "ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας "ἐλθεῖν." ἐπειδὴ δὲ ᾔδει πάλιν ἀντεροῦντας ὡς Θεὸς, εἰκόνι πραγμάτων ἀρχαιοτέρᾳ συναναπλάττει τὸν λόγον, καὶ ἐκ τῶν τοῖς προγόνοις συμβεβηκότων, ὅτι πρὸς πολλῆς αὐτοῖς ὠφελείας γενήσεται τὸ ἀκολουθεῖν ἐθέλειν αὐτῷ, διαγορεύει σαφῶς. γέγραπται τοίνυν περὶ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ὅτι "καὶ [c] [Ps. lxxvii. 14.] "ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν νεφέλῃ ἡμέρας, καὶ ὅλην τὴν νύκτα "ἐν φωτισμῷ πυρός." ὅτε γὰρ τὴν πλατεῖαν διεβάδιζον

2. τὸ φῶς assumptum ex B.a. 4. καὶ pro ὁ a. 9. βλασφημίας a. 11. μόνον a. τοῦ Θεοῦ] Θεὸν a. 12. δηλοῦμεν a. Cat. Harl. δηλούμενον Ed. 17. ἤγουν ταῖς emendavi. ἥγουνται B. ἡγοῦνται Holst. ἢ ταῖς a. Ed. 19. πειθηνίοις B. Ht. πειθανοῖς Aub. πειθομένοις αὐτοῖς pro πειθηνίοις αὐτῷ γεγονόσι a. ὄφελος a.

ἔρημον, πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας εἰστρέχοντες γῆν, νεφέλη μὲν αὐτοῖς ἐν ἡμέρᾳ τὴν ἡλιακὴν ἀποτινάσσουσα φλόγα κατὰ βούλησιν δηλονότι τὴν θείαν, ὀρόφου δίκην ἐπήρτητο· στύλος δὲ ἡγεῖτο πυρὸς τῆς νυκτὸς μαχόμενος σκότῳ, καὶ ἀπλανεστάτην τοῖς ἰοῦσι χαράττων τὴν ὁδόν. ὥσπεροῦν οἱ κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ τῷ ἡγουμένῳ καὶ προελαύνοντι κατακολουθοῦντες πυρὶ, τὸ πλανᾶσθαι διέφυγον, καὶ κατευθὺ τῆς
d εὐθείας καὶ ἁγίας ἐφέροντο γῆς, οὐδὲν ὅλως νυκτὸς ἢ σκότους φροντίζοντες· οὕτως ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ, τουτέστιν, ὁ κατ᾽ ἴχνη βαίνων τῶν ἐμῶν διδαγμάτων, ἔσται μὲν οὐδαμῶς ἐν σκότῳ, τὸ δὲ φῶς τῆς ζωῆς ἀποκερδανεῖ, τουτέστι, τῶν ἐπ᾽ ἐμοὶ μυστηρίων τὴν ἀποκάλυψιν χειραγωγεῖν αὐτὸν δυναμένην εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον. τεχνίτης δὲ πάλιν εἰς λόγους ὑπάρχων ὁ Κύριος, ἀγριαίνοντας ἤδη τοὺς Φαρισαίους καὶ λελυττηκότας οὐ μικρῶς, προσερεθίζει μὲν οὐδαμῶς διὰ τοῦ γυμνό-
e τερον λέγειν ὅτι καὶ μενοῦσιν ἐν σκότῳ καὶ ταῖς ἑαυτῶν ἀπειθείαις ἐντεθνήξονται· τρόπῳ δὲ πάλιν ἑτέρῳ τοῦτο λέγων εὑρίσκεται, μεταστρέψας ἐπὶ τὸ χρηστότερον τοῦ λόγου τὴν δύναμιν. δι᾽ ὧν γὰρ ἐνθάδε τὸν αὐτῷ κατακολουθεῖν ᾑρημένον ἕξειν τὸ φῶς τῆς ζωῆς ἐπαγγέλλεται, διὰ τούτων αὐτῶν ὑποδηλοῖ περιεσταλμένως, ὡς τὸ ἕπεσθαι παραιτούμενοι, καὶ φωτὸς ἕξουσιν ἐρημίαν τοῦ πρὸς ζωὴν αὐτοὺς ἀνακομίζειν ἰσχύοντος. ἢ γὰρ οὐ πᾶσι καταφανὲς, καὶ ἀναμφιλόγως παραδεκτὸν, ὅτι τοῖς τὸ εὐθυμεῖν ἀποφεύγουσι συμβαίνειν
487 A. a ἀνάγκη τὸ ἐναντίον; ἦν οὖν ἄρα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὁ λόγος ἀληθὴς, καὶ τὸ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ τέχνης οἰκονομηθὲν οὐκ ἀμφίβολον.

4–6. Haec καὶ—ἡγουμένῳ accesserunt ex B. sunt et in Holst. et partim in a. 8. καὶ ἁγίας assumpta ex B. Ht. σκότου a. 12. αὐτὸν δυναμένην hoc ordine a. 14. Assumpta ἤδη τοὺς φαρισαίους ex B mg. a., καὶ λελυττηκότας οὐ μικρῶς ex B mg. 19. τὸν et ᾑρημένον B. favente a. τῷ et ᾑρημένῳ Ed. 24. τὸ assumptum ex B.a.

Εἶπον οὖν οἱ Φαρισαῖοι Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία 13
σου οὐκ ἔστιν ἀληθής.

Νωθὴς καὶ βραδύνους ὁ Φαρισαῖος, καὶ δυσάγωγος λίαν εἰς τὸ δύνασθαι κατιδεῖν τὴν τοῦ Κυρίου θεότητα· πλανᾶται δὲ πάλιν διὰ τὴν σάρκα, καὶ πλέον οὐδὲν τῶν ὁρωμένων φαντάζεται. πολὺ γὰρ τοῖς ὑπὲρ ἄνθρωπον ῥήμασι κεχρημένον b ὁρῶν, καὶ θεοπρεπεστάτων ἐπακούσας λόγων, ἄνθρωπον ἔτι κοινὸν ἐννοεῖ, πρὸς τὸ τῆς θεότητος περιφανὲς οὐ βλέπων, οὐδὲ τὸν τῆς διανοίας ἀνοιγνὺς ὀφθαλμὸν πρὸς τὸ ἐπαθρῆσαι τὸν Ἐμμανουήλ. τίνι γὰρ ἂν καὶ πρέποι τὸ λέγειν "Ἐγώ εἰμι τὸ τοῦ κόσμου φῶς," εἰ μὴ ἑνὶ καὶ μόνῳ (Supra ver. 12.) τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ; τίς τῶν ἁγίων προφητῶν τοιαύτην εἰπεῖν ἀπετόλμησε φωνήν; ποῖος ἡμῖν τῶν ἀγγέλων τοιοῦτον ἔῤῥηξε λόγον, ὅλην ἡμῖν τὴν θεόπνευστον περινοστοῦντες γραφὴν, καὶ τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον περιεργαζόμενοι λόγον, αὐτὸ c δὴ τοῦτο δεικνύτωσαν. ἀλλ' οὐδένα τῶν ἀναγκαίων τιθέμενοι λόγον, ἀντερεῖν ὅτι πρέπει λογίζονται, καὶ ἐπ' ἐκεῖνο χωροῦσι θερμῶς ὃ μόνον ἴσασιν ἀκριβῶς, τὸ τῆς φιλοψογίας ἔγκλημά φημι. διασύρουσι γὰρ ὡς οὐκ ὄντα τὸ φῶς τοῦ κόσμου, κατηγοροῦντες τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, οὐκ εἶναί τε ἀληθῆ τὴν παρ' αὐτοῦ μαρτυρίαν διαβεβαιούμενοι. "Σοφοὶ (Hier. iv. 22.) "γάρ εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλῶς ποιῆσαι οὐκ "ἔγνωσαν," ἀνατρέψειν τε καὶ σφόδρα κιβδήλως ὑπολαμ- d βάνουσι δύνασθαι τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, ἀπὸ ψιλῆς καὶ μόνης τῆς παρ' ἡμῖν συνηθείας, οὐκ ἐκ νομικῶν ἐνταλμάτων ἀκυροῦν ἐπιχειροῦντες αὐτήν.

Ποῦ γὰρ ὁ νόμος, διδασκέτωσαν πάλιν, ἀβέβαιον εἶναί φησι τήν τινος μαρτυρίαν περὶ ἑαυτοῦ· φορτικὸν μὲν γάρ πως ἐστὶ, καὶ οὐκ οἰστὸν ἔσθ' ὅτε τισὶ τό τινα τῶν ὄντων

5. πλεῖον B. 12. φύσιν] + ὄντι a. τίς] + γὰρ a. 14. περινοστοῦντες B.a. περινοστοῦσι Holst. Ed. 15. τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον περιεργαζόμενοι λόγον B. τῶν ἱερῶν καὶ θείων περιεργαζομένοις λόγων Ht. Ed. 20. τῶν—λεγομένων B. τὸ—λεγόμενον Ed. 21. παρ' αὐτοῦ assumptum ex B. 28. πομπικὸν μὲν γάρ πως ἐστι καὶ οὐ φορητὸν a.

τυχὸν ἐπιμαρτυρεῖν ἑαυτῷ τὰ ἐξαίρετα. καὶ γοῦν ὁ σοφώ-
Prov. xxvii. 2. τατος παροιμιαστὴς “Ἐγκωμιαζέτω σέ φησιν ὁ πέλας καὶ
“μὴ τὸ σὸν στόμα, ἀλλότριος καὶ μὴ τὰ σὰ χείλη·” πλὴν
e οὐ πάντως διεψευσμένον ὁρᾶται τὸ ὑπό του τυχὸν περὶ
ἑαυτοῦ λελεγμένον. ἡκέτω γάρ τις ἡμῖν τῶν Φαρισαίων εἰς
μέσον, εἶτα τί δράσωμεν διδασκέτω τὸν μακάριον Σαμουὴλ
ἑαυτῷ μαρτυροῦντα τὰ κάλλιστα. εὑρίσκεται γάρ που τοῖς
1 Reg. xii. 5. ἐξ Ἰσραὴλ ἀπολογούμενος καὶ λέγων “Μάρτυς Κύριος ἐν
“ὑμῖν καὶ μάρτυς ὁ χριστὸς αὐτοῦ σήμερον ἐν ταύτῃ τῇ
“ἡμέρᾳ, ὅτι οὐχ εὑρήκατε ἐν ταῖς χερσί μου οὐδέν.” ἀλλ’
εἴπερ ὁ νόμος ἑαυτῷ μαρτυρεῖν τινα διεκώλυε, πῶς εἰπέ μοι
παρ’ οὐδὲν αὐτὸν ἐποιήσατο Σαμουὴλ, καίτοι τῆς θείας
488 A. a γραφῆς λεγούσης περὶ αὐτοῦ “Ἅγιος ἦν Μωυσῆς καὶ
Ps. xcviii. 5–7. “Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ, καὶ Σαμουὴλ ἐν τοῖς
“ἐπικαλουμένοις αὐτόν· ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύριον, καὶ αὐτὸς
“ἐπήκουεν αὐτῶν· ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς·
“ἐφύλασσον τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, καὶ τὰ προστάγματα
“αὐτοῦ ἃ ἔδωκεν αὐτοῖς.” ὁρᾷς ὅτι συνεπλάκη τῷ μακαρίῳ
Μωυσεῖ ὡς συντρέχουσαν ἔχων ἐκείνῳ τὴν ἀρετὴν, καὶ ὡς
ἀκριβὴς νομοφύλαξ μαρτυρεῖται διὰ τοῦ Πνεύματος; πῶς
b οὖν παρέβη τὸν νόμον ἑαυτῷ μαρτυρήσας, εἴποι τις ἄν; ἀλλ’
οὐ παρέβη· μαρτυρεῖται γὰρ ὡς φυλάσσων, καὶ μεμαρτύ-
ρηκεν ἑαυτῷ. νόμος οὖν ἄρα τὸ μαρτυρεῖν ἑαυτῷ τῶν ὄντων
οὐδένα κωλύει. τί δὲ πρὸς τούτοις ἐροῦμεν, ὅταν ἴδωμεν
Ps. vii. 4, 5. λέγοντα τὸν μακάριον Δαυεὶδ “Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα
“τοῦτο, εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά;” ἀλλὰ
Hier. xv. 17. καὶ πρὸς τοῦτό φησιν ὁ μακάριος Ἱερεμίας “Κύριε παντο-
“κράτωρ, οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ’
c “ηὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου χειρός σου·” Παῦλος δὲ
Acta SS. Ap. xxii. 3. πάλιν ὁ σοφώτατος, καίτοι “πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν
“τὸν πατρῷον νόμον,” καθάπερ οὖν καὶ αὐτός που διε-

1. ἑαυτῷ B.a. αὐτῷ Ed. 5. ἑαυτοῦ emendavi ex a. αὐτοῦ Ed. 6. Σαμουὴλ] ἐν addit Holst. invitis B.a. 12. ἐποιήσατο emendat Heyse. ἐποίησατὸν B. ἐποίησαν τὸν Ht. ἐποίησεν ὁ Aub. 26. τοῦτο] + εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσί μου a.

μαρτύρατο “Οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα” διαῤῥήδην ἀναβοᾷ. 1 Cor. iv. 4.

Λεγέτω τοιγαροῦν ἐφ᾽ ἑκάστῳ τούτων ὁ Φαρισαῖος Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα τοῖς ἐπιτιμᾶν αὐτῷ μὴ παραιτουμένοις τῷ πάντων Δεσπότῃ, τὸ κατὰ τῶν ἄλλων τὰ χείριστα δρᾶν ἱππηλατῶν. πλὴν ἐκεῖνο λέγομεν ἀναλαβόντες εἰσαῦθις, ὡς d
οὐκ ἀναγκαία μὲν ἐκ νομικῶν ἐνταλμάτων ἡ τῶν Φαρισαίων ἀντίῤῥησις, ἀπὸ δὲ μόνου πεποιημένη τοῦ κρατοῦντος ἐν συνηθείᾳ, καὶ τοῦ μὴ πρέπειν δοκοῦντος τοῖς ἐπιεικέσι τὸν τρόπον· λοιδορία δὲ μᾶλλόν ἐστιν ἡ ἀντίῤῥησις νομικὴ, ὑποκλέπτουσά πως αὐτοῦ τοὺς ἤδη θαυμάζοντας καὶ ὅτι προσήκει πιστεύειν ἀναπεπεισμένους. διασύρουσι γὰρ ὡς οὐκ ἀληθεύοντα, καὶ τὴν τῶν εἰρημένων ἀρτίως παραφθείροντες πίστιν, οὐδὲ φῶς κατὰ ἀλήθειαν εἶναί φασι, τὸν ἐκ τῆς δυσφημίας ὄλεθρον ταῖς ἑαυτῶν ἐπαντλοῦντες οἱ δειλαιοὶ e
κεφαλαῖς.

Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ 14
ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω.

Τοῦθ᾽ ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς ἑαυτὸν φάσκοντος εἶναι τοῦ Χριστοῦ “Ἐγὼ γάρ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου,” Supra ver. 12.
διαῤῥήδην ἀνεφώνει· διεψεῦσθαι πάλιν αὐτὸν ἡ φιλοκίνδυνος τῶν Φαρισαίων ᾠήθη πληθύς. οὐ γὰρ ᾔδεσαν ἀσυνε- a 489 A.
τοῦντες ἐκτόπως, ὅτι τὴν ἰδίαν τινὲς ὅταν γε ἐκδιηγοῦνται φύσιν, καὶ τὰ οὐσιωδῶς αὐτοῖς ἐνυπάρχοντα λέγουσιν, οὐ φιλοκόμπως αὐτοὺς τοῦτο δρᾶν τὰ εἰκότα φρονοῦντες ὑποτοπήσομεν, ἀλλ᾽ οὐδὲ δόξαν ἐροῦμεν φιλοθηρεῖν τὴν διάκενον, ἐκτρανοῦν δὲ μᾶλλον, ὅπερ εἰσὶν ἀληθῶς. οἷον δὲ δή

11. λοιδορῆ[a] (= λοιδορία) B. λοιδορὴ Ed. 12. αὐτοῦ B. αὐτοὺς Holst. Ed. 14. εἰρημένων] ὁρωμένων a. 23. φιλοκίνδυνος] φιλολοίδορος Cat. Harl. Desunt haec ut vid. in a. 27. φρονοῦντες e Cat. emendavit Aub. φρονοῦντας B. Statim ὑποτοπήσομεν B. ὑποτοπήσωμεν Ed. 29. ἐστιν Cat. Harl.

τι πάλιν ἐπὶ τούτῳ φαμὲν, ὅταν ἄγγελος εἴπῃ τὴν ἰδίαν κατασημαίνων φύσιν Ἄγγελός εἰμι· εἰ καὶ ὅταν ἄνθρωπος τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἐπιδεικνύων λέγει Ἄνθρωπός εἰμι· ἀλλὰ b καὶ εἴ τις ἡλίῳ περιθείη φωνὴν, εἶτα κἀκεῖνος τῆς ἑαυτοῦ φύσεως τὸ ἴδιον ἐκδιδάσκων Ἐγὼ, φαίη, τὸν οὐράνιον διαθέων κύκλον, λαμπρὸν ἀφίημι φῶς τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς· οὐχ ἑαυτῷ τις αὐτὸν τὰ μὴ προσόντα μαρτυρεῖν, ἀλλ' ὅπερ ὄντως ἐστὶ κατὰ φύσιν, εὐλόγως οἰήσεται. τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, κἂν φῶς ἑαυτὸν εἶναι λέγῃ, τἀληθὲς ἐρεῖ, καὶ οὐδὲν ἧττον ἔξωθεν ἐπικομπάζων ἁλώσεται. οὐ συνέντες τοιγαροῦν τὸν Ἐμμανουὴλ οἱ πολλοὶ c συζῶντες ἀπαιδευσίᾳ, φιλοδοξεῖν μὲν αὐτὸν ὑπολαμβάνουσιν, ὡς ἑνὶ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπιφύονται, καὶ οὐ καταπεφρίκασι λέγοντες "Ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθὴς," τῷ μὴ εἰδότι τὸ ψεύδεσθαι· οὐ γὰρ "εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι "αὐτοῦ," καθὰ γέγραπται. ἀλλ' ἔδει πάλιν πολὺ δὴ λίαν τῆς ἀληθείας ἀπεσφαλμένους, καὶ ἀποφοιτῶντας τοῦ πρέποντος λογισμοῦ χειραγωγῆσαι τοὺς πλανωμένους καὶ ἀνεξικάκως ὅτι τοῦ πρέποντος διημαρτήκασιν εἰπεῖν, τῷ ἄνωθεν ὄντι καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς γεγεννημένῳ, τὸ καὶ ψεύδεσθαι φιλεῖν ἀνοσίως ἐπιγράφοντες. *ἀληθής γάρ φησίν ἐστιν ἡ* d *ἐμὴ μαρτυρία κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ.* ἀνθρώποις μὲν γὰρ ἐκ φιλαυτίας ἔσθ' ὅτε τὸ θέλειν ἑαυτοῖς ἐπιμαρτυρεῖν τὰ κάλλιστα, κἂν εἰ μὴ τύχοιεν ἔχοντες, ὁρᾶται προσπεφυκός· εὐόλισθος γὰρ εἰς τὸ φαῦλον ἡ φύσις· ἀλλ' οὐκ ἐμοὶ, φησὶ, τὸ δύνασθαι ταὐτὰ πρόσεστι νοσεῖν τοῖς ἀπὸ τῆς γῆς. *οἶδα γὰρ πόθεν εἰμί·* φῶς ἐκ φωτὸς δηλονότι, καὶ Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀληθινοῦ ἄβατον ἀσθενείας ἔχων τὴν φύσιν. εἰ γὰρ καὶ ἄνθρωπος γέγονά φησι διὰ τὴν εἰς

Supra ver. 13. 1 S. Pet. ii. 22.

3. τοῦθ' B. τοῦτο Ed. 5. τῶν οὐρανὸν διαθέων κύκλων B. 10. τἀληθὲς edidi. τη ταληθὲς B. τι ἀληθὲς Holst. ἀληθὲς Ed. 11. πολλοὶ] legendumne πολλῇ? 18. Haec χειραγωγῆσαι—πρέποντος assumpta ex B mg. 19. διημαρτήκασιν B. διημαρτηκότας emendavit Aub., se δὴ ἡμαρτήκασιν legere adnotans. 21. ἐστιν assumptum ex B. 25. οὐκ] + ἐν Ht. Ed. invito B. 26. ταὐτὰ emendat Heyse. ταῦτα B. Ed.

ἀνθρώπους ἀγάπην, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τῆς θεοπρεποῦς ἀξίας ἔρημος ὢν γνωσθήσομαι· μένω δὲ πάλιν ὅπερ εἰμὶ κατὰ e φύσιν, τουτέστι Θεός. ἀπόδειξις δὲ τούτου σαφὴς, τὸ εἰδέναι ποῦ ὑπάγω· ἀναβήσομαι γὰρ εἰς οὐρανοὺς πρὸς τὸν ἐξ οὗπέρ εἰμι Πατέρα. ὅπερ οἶμαι φαίη τις ἂν οὐκ ἀνθρώπῳ πρέπειν ἑνὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ, καὶ εἰ γέγονεν ἄνθρωπος. οὐκοῦν τὸ μὲν οἶδα πόθεν εἰμὶ, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς κατὰ φύσιν εἶναι τὸν Υἱὸν ὑπαινίττεται· τὸ δέ Ποῦ ὑπάγω, θεοπρεποῦς μὲν ἐξουσίας ἐπίδειξις. ἄνεισι γὰρ a 490 A. ὡς Θεὸς ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, ὡς ὁ Παῦλός φησιν· ἀπειλὴν Eph. iv. 10. δ' οὖν ὅμως, εἰ καὶ οὐ σφόδρα σαφῶς, τῇ τῶν Ἰουδαίων ἀνοσιότητι πρέπουσαν ἔχει. ὡς γὰρ ὅσον οὐδέπω πάντως μὲν ἀπαναστήσεται τοῦ γένους αὐτῶν, ἐν τούτοις ὁρᾶται λέγων, ἐν ἐρημίᾳ δὲ τοῦ θείου φωτὸς καταλελοιπὼς, ἐν ἀγνοίᾳ καὶ σκότῳ βαθεῖ γενέσθαι παρασκευάσει, ὅπερ αὐτοῖς ἐν ἑτέροις σαφέστερον φαίνεται διειπών "Ἕως γὰρ τὸ Infra xii. 35. "φῶς ἔχετε, φησὶ, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτὶ, ἵνα μὴ ἡ σκοτία "ὑμᾶς καταλάβῃ."

b

Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ κρίνω οὐδένα. 15

Ἀξιεραστοτάτῃ πραότητι πάλιν τὸν ἁπάντων Κύριον ἀποκεχρημένον εὑρήσομεν· οὐ γὰρ ἰσοστάθμοις ὀργαῖς τοὺς δυσφημοῦντας αὐτὸν ἀνταμείβεται, καίτοι πικρὰς ᾔδει μετασχεῖν ὀφείλοντας δίκας· ἀλλὰ τοὺς τῶν ἰατρῶν ἐπιεικεστέρους ἀπομιμούμενος δικαίως ἂν οἶμαι κἂν τούτῳ θαυμάζοιτο. οἱ μὲν γὰρ τὰς τῶν ἀῤῥωστούντων ὀλιγωρίας ἐν οὐδενὶ πολλάκις τίθενται λόγῳ, ἀνεξικακοῦντες δὲ τληπαθέστατα πάλιν αὐτοῖς ἐπίκουρον ποιοῦνται τὴν τέχνην, τὸ πεφυκὸς ἀνιᾶν ἀφανίζοντες, καὶ διαλοιδορούμενοι ἔσθ' ὅτε, c τὸ συντελοῦν εἰς ὑγείαν ἐξηγούμενοι μεταπείθουσί πως ἐπὶ τὸ δρᾶν ἐπείγεσθαι τὰ συμφέροντα, καὶ τῆς νόσου τὴν

11. τῇ emendavit Holst. et ita c. Cord. τὴν B. 12. παντὸς c. 15. βαθείᾳ B. invitis c. Cord. 17. ἡ assumptum ex B. 22. ἤδη conjicit Heyse. 24. δικαίως emendavit Ht. δίκαιος B. δίκαιον Aub.

αἰτίαν καταλευκαίνουσιν. ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ
Χριστὸς καὶ δυσφημούντων ἀνέχεται, καὶ λοιδορούμενος
ὠφελεῖ, καταδεσμεῖ τῶν ὑβριζόντων τὰ τραύματα· ἀλλὰ καὶ
πόθεν αὐτοῖς συνέβη νοσεῖν τῆς εἰς αὐτὸν ἀπιστίας τὰ
ἐγκλήματα, καταλέγει διαφανέστατα. ὑμεῖς γάρ φησι κατὰ
τὴν σάρκα κρίνετε, τουτέστι, πλανᾶσθε, καὶ λίαν εἰκότως,
d ἐπείπερ ὁρᾶτε πρὸς μόνην ταύτην τὴν σάρκα, καίτοι πολὺ
δὴ μᾶλλον τῇ τῶν ἔργων μεγαλοπρεπείᾳ προσέχειν ὀφεί-
λοντες· ἕνα δὲ τῶν καθ᾽ ὑμᾶς εἶναι πιστεύοντες διὰ τὸ
κατημφιέσθαι τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ, ἐξηπάτησθε δεινῶς, καὶ τὸ
βαθὺ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας οὐκ ἐπαθροῦντες μυστήριον,
ἀβουλοτάτην ἐπ᾽ ἐμοὶ τὴν ψῆφον ὁρίζετε, ψεύδεσθαι λέγοντες
τὴν ἀλήθειαν. ἐγὼ δὲ τὸ κρίνειν ὑμᾶς εἰς καιρὸν ἕτερον
Supra iii. 17. ὑπερθήσομαι "Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν
e "κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ᾽ ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος."

Οἶμαι μὲν οὖν οὐκ ἀκόμψως λελύσθαι τὸ ἐν τῷ προκει-
μένῳ ζητούμενον· ἰέναι δὲ πάλιν καὶ δι᾽ ἑτέρων ἐξέσται
θεωρημάτων τὸν ἐπ᾽ αὐτῷ καθ᾽ ὅσον ἐνδέχεται καταλεπτύ-
νουσι νοῦν. ὑμεῖς φησι κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω
οὐδένα. οὐδέν φησιν ἔχοντες τὸ παράπαν ἐγκαλεῖν, ἀλλ᾽
οὐδὲ τοῖς ἡμετέροις τερατουργήμασιν εὐλόγως ἂν ἐπισκῆψαι
491 A. a δυνάμενοι, διὰ μόνην μὲν τὴν σάρκα κατασμικρύνετε, καὶ
ἐπείπερ ἄνθρωπος ὁρῶμαι καθ᾽ ὑμᾶς, ἐν τῷ μηδενὶ δυσσεβῶς
κατετάξατε. ἀλλ᾽ ἐγώ φησιν οὐ διὰ ταύτην ὑμᾶς κατακρίνω
τὴν αἰτίαν. οὐ γὰρ ἐπείπερ ἄνθρωποι τὴν φύσιν ἐστὲ, διὰ
τοῦτο πάντως ὑμᾶς λογιοῦμαι τὸ μηδὲν, οὐδὲ διὰ τοῦτο
δίκην ἀποδώσετε τῷ Κριτῇ. οὐκ ἐπιτιμῶ τῇ φύσει, οὐ κατα-
δικάζω τῶν ἐμαυτοῦ δημιουργημάτων, οὐδὲν ἐν ἀνθρώπῳ τὸ
πλημμέλημα διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναί φημι. ἀλλ᾽ ὑμεῖς μὲν

1. ὁ alt. assumptum ex B. 5. φησι assumptum ex a. Cat. Harl. 8. δὴ B.a. δεῖ Holst. Ed. 10. κατημφιέσθαι emendat Heyse. κατημφι$\overset{\text{εσ}}{\text{ᾶσ}}$θαι B. κατημφιάσασθαι Ht. καταμφιάσασθαι Ed. 13. ἕτερον a. Cat. Harl. ὕστερον Ed. 16. οὖν assumptum ex B. 18. τὸν emendavi post Migne. τῶν Ed. 22. μὲν B. με Ht. Ed. 28. οὐδὲν] οὐδὲν, ἐπεὶ οὐδὲν Aub. verba ἐπεὶ οὐδὲν e Cat. Harl. abbreviante haud recte assumens.

διὰ τὴν σάρκα τὸ μηδὲν εἶναί με λογίζεσθε, καὶ διὰ τοῦτο b κατεκρίνατε· ἐγὼ δὲ οὐχ οὕτω λελόγισμαι περὶ ὑμῶν, ἀλλά τι μέγα καὶ τίμιον χρῆμα τὸν ἄνθρωπον, εἰ καὶ γέγονεν ἀπὸ γῆς, ἐπιστάμενος· καίτοι Θεὸς ὑπάρχων ἀληθινὸς, καὶ ἐν μορφῇ γεγεννηκότος με Πατρὸς, ἐμαυτὸν ἐταπείνωσα μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ ἄνθρωπος γεγονώς· ἐφ' ᾧ δὴ νυνὶ μόνῳ κατακρίνομαι παρ' ὑμῶν, καίτοι κρίνων αὐτὸς ἐπὶ τούτῳ μηδένα. καὶ ἐὰν κρίνω ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστὶ καὶ ἀληθὴς, ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με Πατήρ. c

„ Ἆρ' οὖν, ἐρεῖ τις τυχὸν τῶν τἀναντία τοῖς τῆς Ἐκκλη-„ σίας φρονούντων δόγμασι, διὰ τοῦτο καὶ μόνον κρίνειν „ ὀρθῶς οἶδεν ὁ Υἱὸς, ἐπείπερ αὐτῷ τοῦτο δρῶντι σύνεστιν „ ὁ Πατήρ; τούτου δὲ τῇδε κειμένου, καὶ ἔχοντος ἀληθῶς, „ τί λοιπόν ἐστι τὸ διακωλύον εἰπεῖν διὰ βουλῆς τοῦ Πατρὸς „ πηδαλιουχεῖσθαι τρόπον τινὰ πρὸς ὀρθότητα τὸν Υἱὸν, οὐκ „ ἔχοντα τοῦτο τελείως, ἢ καὶ ἀνεγκλήτως δυνάμενον κατορ-„ θοῦν ἐξ ἑαυτοῦ;"

Τί οὖν ἄρα καὶ ἡμεῖς τοῖς παρ' ἐκείνων ἀντεροῦμεν λόγοις; δυσσεβὲς ὑμῶν, ὦ οὗτοι, τὸ φρόνημα, καὶ μόναις ταῖς Ἰουδαίων ἀπονοίαις ὅτι μάλιστα πρεπωδέστατον· οὐ γὰρ ὡς d οὐκ ἔχων τὸ δίκαια κρίνειν ἐξ ἑαυτοῦ δύνασθαι, τὰ τοιαῦτά φησιν ὁ Υἱός· ἐπιμαρτυρήσει γὰρ αὐτῷ λέγων καὶ ὁ μελῳδὸς ἐν Πνεύματι "Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος." ὅτι δὲ κριτὴς Ps. vii. 12. ἕτερος παρ' αὐτὸν οὐδεὶς, αὐτὸς εἰσδραμεῖται μάρτυς ἡμῖν ἐν εὐαγγελίοις εἰπών "Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ Supra v. 22. "πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ." ἆρα οὖν ὡς οὐκ εἰδότι κρίνειν ὀρθῶς τὴν κρίσιν δέδωκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ; ἀλλ' οἶμαι τῆς ἁπασῶν ἐσχάτης ἀπονοίας δοίη τις ἂν τὸ οὕτως e

1. με assumptum ex a. 3. χρῆμα] + εἶναι e Cat. Aub. εἶναι χρῆμα a. 5. με assumptum ex B. ἐμαυτὸν ἐταπείνωσα hoc ordine B.a. 6. νυνὶ μόνῳ κατακρίνομαι] καὶ μόνῳ κατακρίνομαι νῦν a. 7. ἐπὶ τούτῳ αὐτὸς inverso ordine a. 8. καὶ prius—εἰμὶ] κἂν κρίνω δέ φησιν, ἀληθής ἐστιν ἡ κρίσις μου, ὅτι οὐκ εἰμὶ μόνος a. 9. μόνος ου οὐκ εἰμὶ (sic) B. 10. ἆρ' B.a. Holst. ἆρα Aub. τυχὸν τῶν τἀναντία assumpta ex B. 12. δρῶντι B. Ht. ἐρῶντι Aub. 16. ἢ B. εἰ Ht. Ed. 21. δίκαια κρίνειν] διακρίνειν a. 28. Assumpta δοίη τις ἂν ex B., τὸ ex B.a. διητήσαντο (sic) Ht., quod om. cum Cat. ut adnotat ipse Aub.

διακεῖσθαι περὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Πατρὸς, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ. οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ τὸ ἴδιον γέννημα, δέδωκεν αὐτῷ τὴν κρίσιν, τὸ δίκαια κρίνειν δύνασθαι καὶ διὰ τοῦ δοῦναι σαφῶς ἐπιμαρτυρῶν. ἔστι τοιγαροῦν προδηλότατον, ὡς οὐκ ἀσθενῶν περὶ τὸ τὰ δίκαια κρίνειν συνδικάσειν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα φησὶν, ἀλλ' ὠδίνει τινὰ θεωρίαν τὸ προκείμενον τοῖς ἀνωτέρω συγγενῆ καὶ ἀκόλουθον. τί δὴ οὖν ἄρα βού-
492 A. a λεται δηλοῦν, ἐροῦμεν σαφῶς. Ὑμεῖς, φησὶν, ὦ τῶν Ἰουδαίων ἡγεμόνες καὶ διδάσκαλοι, πονηρὰν ἐπ' ἐμοὶ καὶ ἀδικωτάτην ἐποιήσασθε κρίσιν· διὰ γὰρ μόνην τὴν σάρκα τὸ μηδὲν ἡγεῖσθαι δεῖν ὑπολαμβάνετε, καίτοι κατὰ φύσιν ὄντα Θεόν. ἐγὼ δὲ κρινειν τὰ καθ' ὑμᾶς ἀρξάμενος, οὐ τοιαύτην καθ' ὑμῶν ἐξοίσω τὴν ψῆφον· οὐ γὰρ ἐπείπερ ἐστὲ κατὰ φύσιν ἄνθρωποι, διὰ τοῦτο κολάζεσθαι πρέπειν ὑμᾶς οἰήσομαι δεῖν· ἔχων δὲ μᾶλλον ἐφ' ἅπασι συνθελητὴν καὶ συνδικαστὴν τὸν
b Πατέρα, κατακρίνω δικαίως ὑμᾶς. καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; οὐ γὰρ ἐδέξασθε τὸν οὐρανόθεν ἥκοντα, καὶ ὡς ὑμᾶς ἐκ Πατρὸς ἀπεσταλμένον ἐξυβρίζοντες οὐ διαλελοίπατε, τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ὅλων ἐπιδημήσαντα κατεσμικρύνατέ με διὰ μόνην τὴν σάρκα, μακράν που τὸν ἀεὶ φίλον ὑμῖν ἀπολακτίσαντες νόμον. ποῦ γὰρ εἰπέ μοι Μωυσῆς καταδικάζειν χρῆναι κελεύει τινὸς διὰ τὸ ἄνθρωπον εἶναι τὴν φύσιν; οὐκοῦν
c ἄδικα μὲν ὑμεῖς καὶ κρίνετε καὶ λογίζεσθε· οὐ γὰρ ἔχετε συνεθελητὴν ἐν τούτοις τὸν νόμον, μόνοι δὲ κατὰ παντὸς τολμᾶτε δεινοῦ, τὰς ἐκ τῶν θείων θελημάτων συμπνοίας οὐκ ἔχοντες· ἐγὼ δὲ οὐχ οὕτως, σύνδρομον γὰρ ὥσπερ καὶ συνευδοκητὴν ἔχων ἐφ' ἅπασι τοῖς καθ' ὑμῶν ἐν ἐμαυτῷ τὸν Πατέρα, κρίνω δικαιότατα παραδιδοὺς εἰς ἐρήμωσιν ὅλην

2. δέδωκεν B. καὶ δέδωκεν Holst. Ed. 4. τοιγαροῦν B. γὰρ οὖν Ht. Ed. 5. τὰ om. a. 8. ὦ B. favente et a. οἱ Ht. Ed. 9. πονηρὰν ἐπ' ἐμοὶ hoc ordine B.a. Ht. 15. ἅπασι] + τοῖς καθ' ὑμῶν huc male afferens e mg. Ht. unde Ed. Statim συνθελητὴν καὶ συνδικαστὴν B. καὶ συνδικαστὴν Ht. συνευδοκητὴν e Cat. Aub. et ita a. 18. ἀπεσταλμένον a. ἐσταλμένον Ed. Statim ἀλλ' add. a. 22. τινα a. Cat. Harl. 24. ἐν] ἐπὶ a. 27. ἐφ' ἅπασι τοῖς καθ' ὑμῶν [ἡμῶν B mg. ὑμᾶς Cat. Harl.] assumpta ex B mg. a. [ante ἔχων a.] Cat. Harl. 28. ὅλην] πᾶσαν a.

ὑμῶν τὴν χώραν, καὶ ταῖς ἐκ πολέμου καταχωννύων συμφοραῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐκπέμπων τοὺς οὕτω λελυττηκότας κατὰ τοῦ σώζειν ἐθέλοντος, καὶ διὰ ταύτην ἀφιγμένου τὴν αἰτίαν ἐν ἀνθρωπίνῳ d σχήματι.

Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων 17
ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστιν. ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, 18
καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ καὶ ὁ πέμψας με Πατήρ.

Συνδικάσειν ἑαυτῷ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα καὶ συγκατακρινεῖν τοὺς εἰς αὐτὸν δυσσεβοῦντας εἰπὼν, δέχεται τὴν τῶν προσώπων δυάδα καὶ πρὸς ἕτερόν τι χρήσιμον. ἐγὼ μὲν γὰρ, φησὶν, ὅπερ εἰμὶ κατὰ φύσιν, τοῦτο καὶ λέγειν οὐ e παραιτήσομαι. φῶς μὲν γάρ εἰμι τοῦ κόσμου, καὶ φιλοκομπεῖν μὲν ὅλως οὐκ ἄν τῳ δοκοίην ἐγώ· οὐ γὰρ ἐπ' ὀθνείοις πλεονεκτήμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἐμοὶ προσοῦσιν οὐσιωδῶς σεμνύνομαι. πλὴν εἰ ταῦτα λέγων, οὐκ ἀξιόχρεως εἶναι δοκῶ πρὸς τὸ χρῆναι λαβεῖν παρ' ὑμῶν τὴν ἐπ' ἀληθείᾳ σύνεσιν, ἐπείπερ εἰμὶ μόνος, καὶ ἐμαυτῷ μεμαρτύρηκα, παραλήψομαι συνεργοῦντά τε καὶ συμψηφιούμενον τοῖς ἐμοῖς πλεονεκτήμασι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. συνθαυματουργεῖ γάρ μοι, φησὶν, ὡς ὁρᾶτε, καὶ συνεργάζεται. ὅσον a **493 A.** μὲν γὰρ ἧκεν εἰς ἀνθρώπου φύσιν, οὐκ ἄν τι δρῴην ἐγὼ, εἰ τὸ εἶναι Θεὸν κατὰ φύσιν οὐκ ἔχω· ὅσον δὲ εἰς τὸ ὑπάρχειν ἐκ Πατρὸς, ἔχειν τε ἐν ἐμαυτῷ τὸν Πατέρα, καὶ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν ὁμολογῶ, καὶ τῇ τοῦ γεννήσαντος μαρτυροῦμαι φύσει· ὡς γὰρ διὰ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας ἔχων αὐτὸν ἐν ἐμαυτῷ, ἐπὶ τὸ πάντα κατορθοῦν ἀδιακωλύτως ἔρχομαι. ἔχει γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ μὲν

1. ἐκ] + τοῦ Holst. Ed. 3. λελυττηκότας e Cat. emendavit Aub. et ita a. λελυπηκότας B. Ht. ἐθέλοντας B. 8. καὶ alt. assumptum ex B. 14. τῳ B. τι Ht. Ed. 15. ἐμοὶ emendavit Aub. ἐμοῖς B. Ht. 16. εἰ a.c. Cord. οὐ Ed. 18. ἀληθείᾳ B.a. ἀληθείας Ht. Ed. εἰμὶ] + καὶ e Cat. Harl. ut vid. Aub. invitis B.c. Cord. 19. συναινοῦντα pro συνεργοῦντα c. Cord. om. a. 21. ὡς υἱῷ καὶ συνεργάζεται ὡς ὁρᾶτε a. Cat. Harl. invitis c. Cord. 22. εἰ emendavit e Cat. ut vid. Aub. εἰς B. Ht. 23. εἰς] πρὸς a. 27. ἀδιακωλύτως c. Cord. ἀδιακώλυτος B. Ed. 28. ὁ alt. assumptum ex B.c. Cord.

τῆς θείας φύσεως τὸ παντουργικὸν ὡς Θεὸς, καὶ εἰ πέφηνεν ἄνθρωπος· μαρτυρεῖται δὲ καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς συνερ-
b γάτην αὐτὸν ἐφ' ἅπασιν ἔχων κατὰ τὸ εἰρημένον παρ' αὐτοῦ "'Απ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν· ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων "ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός." λογιζόμεθα δὲ συνεργάζεσθαι τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα, οὐχ ὡς ἀτονοῦντι τυχὸν ἰδίαν τινὰ καὶ ἑτέραν συνεισάγοντα δύναμιν πρὸς τὴν τῶν τελουμένων κατόρθωσιν. εἰ γὰρ οὕτω νοοῦμεν, ἀτελῆ πάντως εἶναι δώσομεν καὶ τὴν τοῦ Πατρὸς δύναμιν καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ, εἴ γε δι' ἀμφοῖν ἀποτελεῖταί τι τῶν παραδόξων· ὥσπερ οὐκ
c ἀρκοῦντος εἰς τὴν χρείαν ἑνός. εὐσεβέστερον δὲ καὶ νοοῦντες καὶ δεχόμενοι τὸ εἰρημένον, ἐροῦμεν πάλιν, ὡς ἐπείπερ ἐστὶν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ μία θεότης, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως ἀπαράλλακτος ἐξουσία τε καὶ δύναμις, ἔσται δήπου πάντως ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὰ τοῦ Υἱοῦ, ἔργα δὲ αὖ πάλιν τοῦ Υἱοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. λέγει δὲ τό Οὐδὲν ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ, οὐχ ὡς ὑπηρέτης ἢ ὑπουργὸς, ἢ καὶ ἐν μαθητοῦ τινος τάξει διακείμενος, καὶ περιμένων τὸ διακελεύεσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἢ καὶ διδακτικὸς πρὸς τὸ κατορθοῦν ἰέναι τὰ παράδοξα· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀκριβέστατα κατασημαίνων,
d ὅτι τῆς οὐσίας ἐκπεφυκὼς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ φωτός τινος δίκην ἐκ τῶν ἀδύτων αὐτοῦ κόλπων ἀῤῥήτως τε καὶ ἀνάρχως ἀναφὺς, καὶ συνυπάρχων ἀϊδίως αὐτῷ, εἰκών τε καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ καὶ ὑπάρχων καὶ νοούμενος, τὴν αὐτὴν αὐτῷ γνώμην, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν ἐνέργειαν ἔχει. ἵνα γὰρ διδάξῃ σαφῶς ὅτι καὶ συνεθελητής ἐστι πρὸς ἅπαντα τῷ Γεννήτορι, ποιῶ, φησὶν, οὐδὲν ἀπ' ἐμαυτοῦ· ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ ἔλεγεν Οὐκ ἐξῴκισμαί
e ποι πρὸς ἰδίαν τινὰ θέλησιν, τὴν οὐκ ἐνοῦσαν τῷ Θεῷ καὶ

Infra ver. 28; xiv. 10.

1. τῆς assumptum ex a.c. Cord. 4. ὁ alt. assumptum ex a. cf. supra 238 c, 367 b. 5. αὐτός om. a. cf. supra ll. cc. 6. τυχὸν] λοιπὸν a. 8. εἰ e Cat. emendavit Aub. et ita a. ὅτε B. Holst. 10. ἐπιτελεῖται a. Cat. Harl. 13. καὶ secundum om. a.c. Cord. καὶ ult.] + ἐκ c. Cord. 14. τε assumptum ex c. Cord. 16. Οὐδὲν ἀπ' ἐμαυτοῦ hoc ordine B.a. 17. ἢ prius B.a. Ht. καὶ Aub. 18. διακείμενος a. κείμενος Ed. 19. διδακτικῶς a. Cat. Harl. 20. ἐκεῖνο Cat. Harl. ἐκεῖνος Ed. 29. θέλην B. Emendavit Ht.

Πατρί. ὅσα πέφυκεν ἡ τοῦ Πατρὸς βούλεσθαί τε καὶ λογίζεσθαι φύσις, ταῦτα δὴ πάντως ἐστὶ καὶ ἐν ἐμοὶ, ἐπείπερ τῶν ἐκείνου κόλπων ἐξέλαμψα, καὶ εἰμὶ καρπὸς ἀληθινὸς τῆς οὐσίας αὐτοῦ. δυσχερῆ μὲν οὖν ταῦτα πρὸς ἐξήγησιν, καὶ τὸ ἐκτρανοῦσθαι διὰ γλώσσης οὐκ ἀταλαίπωρον τὸ καὶ αὐταῖς ἔσθ᾽ ὅτε ταῖς διανοίαις οὐκ ἐφικτόν. εἰς εὐσεβῆ δ᾽ οὖν ὅμως θεωρίαν, εἰς ὅσονπερ ἄγοντες ἐνδέχεται τὰ τοιαῦτα, μισθὸν a 494 A.
ἑαυτοῖς περιποιήσομεν τὸν οὐράνιον, ἄτρωτόν τε οὕτω καὶ ἀκλόνητον ταῖς εἰς ἕτερόν τι παρατροπαῖς τὸν ἑαυτῶν διατηρήσομεν νοῦν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι προσθεὶς ὁ Σωτὴρ καὶ λέγων πρὸς Ἰουδαίους Καὶ ἐν τῷ ὑμετέρῳ δὲ νόμῳ γέγραπται, καταδέχεσθαι λοιπὸν ὡς ἐξ ἀνάγκης ἀναπείθει τοὺς Φαρισαίους τὴν τῶν προσώπων δυάδα. μαρτυρῶ μὲν γὰρ ἐγὼ περὶ ἐμαυτοῦ, φησὶν, συλλήψεται δέ μοι καὶ πρὸς τοῦτο καὶ ὁ Πατήρ· ἆρα οὖν ἔσται παρ᾽ ὑμῖν δεκτὴ ἡ τῶν μαρτύρων δυὰς νομικῷ βεβαιουμένη γράμματι, ἢ πάλιν εἰς μόνον ὁρῶντες τὸν ἐπ᾽ b
ἐμοὶ φθόνον, οὐδὲ τὸν ὑμῖν τεθαυμασμένον τηρήσετε νόμον;

Ἔλεγον οὖν αὐτῷ Ποῦ ἐστιν ὁ Πατήρ σου; 19

Κἀν τούτῳ δὴ μάλιστα τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀσυνεσίας πᾶς τις οὖν, οἶμαι, καὶ λίαν εἰκότως καταβοήσειε τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λέγων "Ἰδοὺ λαὸς μωρὸς καὶ ἀκάρδιος." μακροῦ γὰρ c Hier. v. 21.
πολλάκις πρὸς αὐτοὺς γεγονότος τοῦ λόγου παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἄνω τε καὶ κάτω τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεὸν ὀνομάζοντος, πρὸς τοσαύτην οἱ δειλαιοὶ κατολισθαίνουσιν ἄνοιαν, ὡς ἀποτολμῆσαι λέγειν Ποῦ ἐστιν ὁ Πατήρ σου; λογίζονται μὲν γὰρ περὶ μὲν τοῦ ὄντος ἐν τοῖς οὐρανοῖς Θεοῦ τὸ παράπαν καὶ Πατρὸς οὐδὲν, περιβλέπονται δὲ μᾶλλον καὶ ζητοῦσι τὸν Ἰωσὴφ, αὐτὸν εἶναι πατέρα Χριστοῦ, καὶ οὐχ ἑτέρως ἔχειν τε πεπιστευκότες. ὁρᾷς οὖν

9. διατηρήσομεν B. Migne. διατηρήσωμεν Ed. 15. καὶ prius ass. ex B. 17. γράμματι a. πνεύματι γράμματι pro more B. unde ἐν πνεύματι γράμματι emendavit Holst. ὁρῶντες τὸν ἐπ᾽ ἐμοὶ hoc ordine B.a. Statim φθόνον B.a. φόνον Ht. Ed. 20. ἅπας a. 29. καὶ] ἢ Migne. 30. τε om. Aub.

d ὅπως λαὸς ὄντως μωρὸς καὶ ἀκάρδιος εὐλόγως ἀποκέκληται· τὸν γὰρ τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν οὐδ᾽ ὅσον τῶν ἐπιγείων ἀνακουφίζειν δυνάμενοι, δεικνύουσιν ἀληθὲς τὸ ἐπ᾽ αὐτοῖς (Ps. lxviii. 24.) εἰρημένον "Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ "βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον·" ζῴων μὲν γὰρ τῶν ἀλόγων συνεκάμφθη τὰ νῶτα, τοῦτο γὰρ παρὰ τῆς φύσεως ἐχόντων τὸ σχῆμα, καὶ ὀρθοτενὲς ἐν αὐτοῖς οὐδέν. ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς ἀπεκτηνώθη τρόπον τινὰ, καὶ νένευκεν ἀεὶ πρὸς τὸ κάτω, βλέπει δὲ τῶν οὐρανίων e οὐδέν. ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος εἰς τὸν ἐπὶ τοῦτο λόγον ἄριστα παιδαγωγούμενοι φρονοῦμέν τε καὶ λογιζόμεθα περὶ αὐτῶν ἀληθῆ; εἰ γὰρ ὅλως ἐλογίζοντο τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεὸν, πῶς ἂν ἐζήτησαν τὸν ἀσώματον ἐν τόπῳ; πῶς δ᾽ ἂν, εἰπέ μοι, περὶ τοῦ τὰ πάντα πληροῦντος Θεοῦ, τό Ποῦ ἐστιν ἀβουλότατα λέγοντες, οὐχ ὅλῃ μάχονται τῇ θείᾳ γραφῇ, καίτοι τὸν περὶ τοῦ Θεοῦ λόγον ὡς ἔνι διεξιὼν ὁ θεσπέσιος μελῳδὸς, καὶ τὸ πάντα (Ps. cxxxviii. 7–10.) δύνασθαι πληροῦν ἀναθεὶς αὐτῷ "Ποῦ πορευθῶ, φησὶν, ἀπὸ
495 A. a "τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; "ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ εἶ ἐκεῖ, ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν "ᾅδην, πάρει· ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μου κατ᾽ ὄρθρον "καὶ πορευθῶ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ "χείρ σου ὁδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιά σου." ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς, ὅτι μὴ τόπῳ περιγραπτὴν φύσιν ἔχει καθαρῶς ἐπιδεικνὺς, πρὸς αὐτοὺς τοὺς οὕτω (Hier. xxiii. 24. Acta SS. Ap. vii. 49.) φησὶν ἀνοσίους Ἰουδαίους "Μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
b "γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ "μοι; ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; ὁ οὐρανός μοι "θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου." ἔστι τοιγαροῦν διὰ πάντων ὁρᾶν ἀμαθαίνοντας Ἰουδαίους, ὅτε λέγουσι τῷ Σωτῆρι Χριστῷ Ποῦ ἐστιν ὁ Πατήρ σου; εἰ μὴ

6. γὰρ alt. inter uncos inclusit Aub. praeter necessitatem. 7. ὀρθοτονὲς B. Emendavit Holst. 9. καὶ B. Ht. τὸ Aub. 24. τόπῳ B. τὸ πῶς Ht. unde τόποις ut adnotat ipse emendavit Aub. 26. φησὶν ἀνοσίους hoc ordine B.

περὶ τοῦ κατὰ σάρκα νομισθέντος πατρὸς τὰ τοιαῦτά φασι, ληροῦντες κἀν τούτῳ. εἰκὸς δὲ δή τι καὶ ἕτερον ὑπαινίττεσθαι βαθὺ τῶν Ἰουδαίων τοὺς λόγους. ἐπειδὴ γὰρ ᾤοντο μεμοιχεῦσθαι πρὸ γάμου τὴν ἁγίαν παρθένον, ταύτῃτοι καὶ μάλα πικρῶς ὡς μηδὲ εἰδότι τῷ Χριστῷ τὸν ἐξ οὗπέρ ἐστι c διαλοιδοροῦνται λέγοντες Ποῦ ἐστιν ὁ πατήρ σου; ληροῦντες.

Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν Πατέρα μου· εἰ ἐμὲ οἴδατε καὶ τὸν Πατέρα μου ἂν εἴδητε.

Ἀληθὴς ὁ λόγος, καὶ οὐδαμόθεν ἐπὶ τῷ διεψεῦσθαι κατηγορεῖσθαι δυνάμενος. οἱ γὰρ ὄντως ἐξ Ἰωσήφ, ἤγουν ἐκ πορνείας, νομίζοντες εἶναι τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀγνοήσαντες πεφηνότα Λόγον, πῶς οὐκ εὐλόγως ἀκούσονται τό Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν Πατέρα μου; εἰ γὰρ ᾔδεσαν τὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πεφηνότα Λόγον, καὶ δι' ἡμᾶς ἐν σαρκὶ γεγονότα κατὰ τὴν θείαν γραφήν, ἐπέγνωσαν ἂν καὶ τὸν τούτου γεννήτορα. ἀκριβεστάτη γὰρ ἐπίγνωσις d τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ταῖς τῶν φιλομαθεστέρων διανοίαις ἐγγίνεται, καθὰ καὶ αὐτός που διεβεβαιώσατο λέγων ὡς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα "Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς "ἀνθρώποις." καὶ πάλιν "Ἐθαυμαστώθη ἡ γνωσίς σου ἐξ "ἐμοῦ." ἐπειδὴ γὰρ ἐπέγνωμεν τὸν Υἱόν, ἐπέγνωμεν ἐξ αὐτοῦ τὸν γεννήσαντα. εἰσφέρεται μὲν γὰρ δι' ἀμφοῖν ἡ θατέρου περίνοια, καὶ συνειστρέχει μὲν πάντως ὀνομασθέντι τῷ Πατρὶ καὶ ἡ τοῦ γεννήματος μνήμη· συμβαδίζει δὲ e πάλιν τοῦ Υἱοῦ σημασίᾳ τὸ τοῦ γεννήσαντος ὄνομα. διὰ γάρ τοι τοῦτο θύρα τις ὥσπερ ἐστὶ καὶ ὁδός, εἰς ἐπίγνωσιν

Infra xvii. 6.
Ps. cxxxviii. 6.

3. τοὺς λόγους assumpta ex a. 5. ὡς om. B. assumpsit e Cat. ut vid. Aub. faventibus a.c. Cord. Statim μηδὲ a.c. Cord. μηδὲν Ed. 6. διαλοιδοροῦνται λέγοντες B.a.c. Cord. διαλοιδοροῦντες λέγουσι Holst. Ed. ληροῦντες assumptum ex B.c. Cord. 7. Ἀπεκρίθη] + ὁ Ed. 11. καὶ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀγνοήσαντες πεφηνότα Λόγον om. ut adnotat ipse Aub., εἴπερ ᾔδεισαν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφηνότα λόγον Corderii ope emendans. Statim haec πῶς οὐκ εὐλόγως—πεφηνότα Λόγον dedit B mg. [omisit autem ut vid. Ht.] quorum εὐλόγως ἀκούσονται—τὸν Πατέρα μου exhibet et a. 23. ὀνομασθέντι B. Ht. ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις καὶ πάλιν γνωσθέντι (τοῖς ἀνθρώποις καὶ πάλιν e supra iterum scribente aut ipso aut scriba, deinde -σθέντι ad γνωσθέντι ut adnotat ipse e conjectura emendans) Aub.

ἀποφέρουσα τὴν περὶ τοῦ Πατρὸς, ὁ Υἱός. οὕτω καί φησιν [Infra xiv. 6.] "Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι᾽ ἐμοῦ·" δεῖ γὰρ πρότερον ἡμᾶς τί κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, κατά γε τὸ ἐγχωροῦν, ἐκμαθεῖν, εἶθ᾽ οὕτως ὡς ἐξ εἰκόνος καὶ χαρακτῆρος 496 A. a ἀκριβεστάτου συνεῖναι καλῶς τὸ ἀρχέτυπον. ὁρᾶται γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν Υἱῷ, καὶ καθάπερ ἐν ἐσόπτρῳ τῇ τοῦ ἰδίου γεννήματος φύσει διαφαίνεται. εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς, ὥσπερ οὖν ἐστιν ἀληθὲς, δυσωπείσθω πάλιν ὁ θεομάχος Ἀρειανός. ἀνάγκη γὰρ ὅμοιον εἶναι κατὰ πάντα λόγον τε καὶ τρόπον αὐτῷ τὸν χαρακτῆρα τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἕτερόν τι παρ᾽ ὅπερ ἐστὶν ὁ Πατὴρ ὑπολαμβάνηται ἐν Υἱῷ διαλάμπον ἀπαραποιήτως· καὶ εἰ ἀγαπᾷ τὸ ἐν Υἱῷ γνωρίζεσθαι καὶ ἐν αὐτῷ διαφαίνεσθαι, πάντως δήπου καὶ ὁμοούσιον, καὶ τῆς b ἐνούσης αὐτῷ δόξης οἶδεν ὄντα κατ᾽ οὐδὲν ὅλως χείρονα· οὐ γὰρ ἂν ἠθέλησεν ἐν ἐλάττοσιν εἶναι πιστεύεσθαι, παρ᾽ ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν αὐτός. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο καὶ ἀγαπᾷ καὶ βεβούληται, πῶς οὐκ ἀνάγκη λοιπὸν ὅμοιον εἶναι κατὰ πάντα τρόπον ὁμολογεῖν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, ἵνα τις δι᾽ αὐτοῦ γινώσκῃ καὶ τὸν γεννήτορα, καθάπερ ἤδη προειρήκαμεν, ἀπὸ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον ἀναβαίνων ὀρθῶς, ἀκατηγόρητον ἔχειν δύνηται τὴν ἐπὶ τὴν ἁγίαν Τριάδα διάληψιν. οὕτω μὲν οὖν ὁ γινώσκων τὸν Υἱὸν, οἶδε καὶ τὸν c Πατέρα. κατανόει δὲ ὅπως μετὰ τοῦ λέγειν τὰ ἀληθῆ πρὸς Ἰουδαίους ὁ Κύριος, καί τινα τέχνην ἑτέραν παραπλέκει τῷ λόγῳ· σαφῶς γὰρ εἰπὼν Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν Πατέρα μου, τὸν τῶν Ἰουδαίων ὑπεξέλκει νοῦν εἰς τὸ μὴ μόνα περὶ αὐτοῦ φρονεῖν τὰ ἀνθρώπινα, μήτε μὴν οἴεσθαι κατὰ ἀλήθειαν υἱὸν αὐτὸν εἶναι τοῦ Ἰωσὴφ παραληφθέντος οἰκονομικῶς, ζητεῖν δὲ μᾶλλον καὶ περισκέπτεσθαι, τίς μὲν ὁ ἐν τῇ σαρκὶ Λόγος, τίς δὲ ὁ τούτου κατὰ φύσιν Πατήρ.

4. ἐκμαθεῖν B.a.c. ἐμμαθεῖν Holst. Ed. ὡς B.a.c. Cord. ὥσπερ Ht. Ed. 5. συνεῖναι B.a.c. Cord. συνιέναι Ht. Ed. 10. αὐτῷ B.a. Ht. αὐτοῦ e Cat. Harl. emendavisse se adnotat Aub. 11. διαλάμπον B. διαλάμπων Ht. Ed. ὑπολαμβάνηται· διαλάμπων ἀπαραποιήτως ἐν υἱῷ a. 21. δύνηται B. Ht. δύναται Aub. 22. καὶ assumptum ex B. 26. ὑφεξέλκει Aub.

ΔΟΞΑ ΧΡΙΣΤΩ.